

Goti Hanjuwä Iqueqä
Kukṅui

the New Testament in the Menya language of Papua New Guinea

Goti Hanjuwä Iqueqä Kuknui
The New Testament in the Menya language of Papua New
Guinea

Nupela Testamen long tokples Menya long Niugini

copyright © 2017 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Menya

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2021-07-12

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 5 May 2021
b1d968ea-da2d-5306-b214-e238bbf38aac

Contents

FRT	1
INT	3
Matiu	4
Makä	75
Lukä	117
Jonä	188
Wäunjuinqä	240
Romä	307
1 Korinä	340
2 Korinä	371
Galesiya	391
Epäsäsi	403
Pilipai	415
Kolosi	423
1 Tesälonaika	431
2 Tesälonaika	438
1 Timoti	442
2 Timoti	452
Talusi	459
Pilimänä	464
Hipru	466
Jemisi	489
1 Pitä	497
2 Pitä	506
1 Jonä	511
2 Jonä	519
3 Jonä	521
Jutä	523
Itkimäkqä	526
Kukjuä quati	560
TDX	571

Goti Hanjuwä Iqueqä Kukñui Goti Iqueqä Kukñuä Qänakñä Iqu

Published by

With assistance from

Wycliffe Canada

The New Testament in the Hapāwanjukä Dialect
of the Menya language

spoken by approximately 25,000 speakers in the Menyamy District,
Morobe Province, Papua New Guinea

Illustrations on pages 43, 73, 78, 79, 103, 108, 118, 125, 136, 161, 175,
230, 239, 256, 285, 292, 312, 346, 439, 496, 600, 608, 622, 638, 647, 648,
673, 728, 740, 767, 768, 769, 771, 775 and 781 are by Louise Bass © The
British & Foreign Bible Society, 1994.

Illustrations on pages 726, 734, 738 are by Birney Boyd. Used by
Permission.

Illustrations on pages 121, 140, 198, 213, 262, 289, 462, 593, 681 and 683
are by Darwin Dunham © United Bible Societies, 1989.

Illustration on page 576 is by Carolyn Dyk. Used by permission.

Illustrations on pages 46, 66, 166, 185, 281, 295, 317, 334, 375, 385, 398,
408, 410, 434, 464, 471, 503, 519, 531, 535, 539, 603, 605, 668, 701 and
703 are by Dr Farid Faadil. Used by permission.

Illustration on page 445 is by Doris Graham. Used by permission.

Illustrations on pages 450 and 506 are by Yohana Hynum. Used by
permission.

Illustrations on pages 7, 11, 33, 156, 166, 300, 389, 453, 508, 509, 521, 564,
584, 618, 641, 642, 647, 665, 666, 676, 692, 766, 773, 776 and 781 are
by Horace Knowles © The British & Foreign Bible Society, 1954, 1967,
1972, 1995.

Illustrations on pages 56, 740 and 772 are by Horace Knowles revised by
Louise Bass © The British & Foreign Bible Society, 1994.

Illustrations on pages 19, 352 and 358 are by Look, Listen & Live series
© Global Recordings Network.

Illustrations on pages 429, 490, 587, 677, 754 and 765 are by Alice Paschal.
Used by Permission.

Illustrations on pages 724 and 780 are in the public domain.

Illustrations on pages 205, 270, 340, 341, 342, 360, 367, 429, 514, 656, 657,
658, 660, 682 and 713 are © Southern Baptist Convention, 1987.

Illustrations on pages 424 and 571 are by Gordon Thompson © 2012
Wycliffe Bible Translators Inc. and are licensed under the Creative
Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Australia License.

Illustrations on pages 4, 22, 84, 92, 152, 220, 259, 277 and 418 are by UBS
New Reader Series © United Bible Societies

Illustrations on pages 94, 172, 183, 232, 253, 323, 329, 480, 560, 567, 654
and 719 are by Graham Wade © United Bible Societies, 1989.

Cover illustration computer adaptation by Dan Bauman.

Colour illustrations and photographs are used by permission of the
following photographers and organisations:

© Todd Bolen/www.bibleplaces.com

© Hank Dannecker, 2007

© Mark Evans

© Kim Guess/www.bibleplaces.com

© Frank Mecklenburg, Zion Pathway 2007

© Ritzuo Ozaki

© Schmidt Colour Photos

© Southern Baptist Convention, 1987

© Gloria Suess/www.bibleplaces.com

© www.scrolls4all.org

© 2017 Wycliffe Bible Translators, Inc.

First Edition 2017 (KBS) – 1600

ISBN: 0 86893 488 7

Goti Iqueqä Kukñuä Qänakñä Iqueqä Yätamäqä kukñuä hiñuiqänä iquvi

Bukä tqe, Goti Iqueqä Kukñuä Qänakñä Iqueyi. Jisasi Iqu qua buta ävautä, qäukuä yätunqä angi yqanqgetani, Goti Iqu Iqueqä ämaqä iquauñi, kukñuä tä äqäpñqä äwikqe. Jisasi Iqu qua täunqä maquvepqa änä itanqa, Goti Iqu, Iqueqä Kukñuä Kinganänä Ique, Mosisi iqesä, hiñuä-tqä iquautä, äqäpñqä äwikqe. Iqu, ämaqä-qune Iqueqä sugenqätä, äwinqenqätä, wäunüä eeqänänä Iqu imäkkqenqätä, näqñqä anguä metunqä änatapkqe. Iñqe ne Iqueni, “Änguiqä” ätuätanä, Iqueqä yoqe haqeu mamäutunquänänji.

Goti Iqu kukñuä tä Iqueqä ämaqä iquau kinganä vqanqa, iqua Grikä iquauqä anä-kukñuä dü äqäkuwi. Quvokuä hui ae äpawqanqa, kukñuä äma ikämiñuwä iqua, qokä-apäkä kuapanänji Grikä iquauqä anä-kukñuiñqä maqñqä etanqä äqumbiyi, anä-kukñuä hui-mända äkunmäkpñqä ipäqäkuwi. Itanqa wiyä-kukñui, quväukuä 1382 iunji, Goti Iqueqä kukñui Inqlisi-mända äkunmäkkuwi. Ga 1989 iunji, kukñuä Tok Pisinqä iu-mända äkunmäkkuwi. Itanji 2016 iunji, ne Goti Iqueqä yätamäqä dutanä, Iqueqä Kukñuä Qänakñä Iqu, anä-kukñuä Menyä iu-mända qäpu äkunmäkkqe. Ne kukñuä Grikä iutä, wiyä-kukñuä iquaqutä a ätäutanä, kukñuä iqueqä quatinqä ämenitanji, anä-kukñuä Menyä iu-mända äkunmäkminqne. Iñqä-pqe ne Goti Iqueni, “Änguiqä” ätuätanä, Iqueqä yoqe haqeu mamäutunquänänji.

Mosisi iqu äpäkonätñqä itä, Israitqä iquauñi, Goti Iqueqä kukñuä-suqä angi ätuätäqanqanji, tü ätukqe.

He Israitqä iquenä, qätä anguänä nyipu! Neqä Naqä Goti Hanjuwä Iqu, Kiqä-kiuanänji. Inji si tqä Goti Hanjuwä Naqä Iqueni, äwqetä, qeqä-quuvqetä, yänänäqñqetä Ique äwinyätinä, Iquenyqänä kuapanä kinguätñqeqä. Itanqa kukñuä tanqa etqäqe, si hui mimäuqä, kñuä yqänä kiyätanquti pmetñqänänji. Tqä ymeqä iquauñi, kukñuä iñinqe yänänäqñqä motquatñqänänji. Ga tqä anä äpmanä iu, qanä äwätinä iu, hiqäqä äwitnä, pämä ävautñnanganä-pqe, kukñuä iñä iquauñqä tquätñqänänji.

(Kukñuä-suqä 6:4-7)

Anä-kukñuä Menyä tqä iqune Goti Iquenyqä tääqe, Iqueqä Dñä Änguä Iqu, bukä tqesa, yänänäqñqä nemäktñqä ätuätqänju. Iutanji ne Iquenyqä quuvqä eqiyätanä, Iqu suqä ikikinyänjinä imäkätñqä-pa, imäkätanä, ga Iqueni yeeqä iwimäkatunquänäyi.

Kukñuä änguä we-hunqä-täñi, Matiu iqu äqäkqe Yätamäqä kukñuä hinuiqänä iquvi

Bukä, kukñuä änguä we-hunqä-tänä 4 iqua, ii tiwiqä nätmätqä, hea Jisasi Iqu, qua täu pmetanğa ätimäuminqenqä. Bukä Matiu iqu äqäkqä tqueqä tiwiqä kinganäñi, ii nätmätqä Mäliyai, Jisasi Ique ämikqä ga ätimäukqeuta, Jisasi Ique qu pizqä äpäkukuwä iutanji, ançi ävaukqä iunqeyi. Ga Iqu, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquauñi, qäukuä haqä yätunqä ävämä ekqenqä.

Nätmatqä naqänänä hñqu Matiu iqu ämänätquakqe, ii tiinji. Goti Iqu hinuiqänä kukñuä guä ämäsäueqançi, qu bukä yäüä iu äqäkuwä äqänänqce, Jisasi Iqu qayunänä timäutnqä dinqä imäkkqe. Goti Iqu kukñuä guä ämäsäuetä, “Ämaqä Israitqä iquau anğu itmetnqä Hñque dowatmniqeqä” ätkqe. Bukä tqi tii ämänätqueqi. Jisasi Iqu, ii Qäqueyqä. Bukä Matiu tqueni, tiininqä-pqe ämänätqueqi. Jisasi Iqu nätmätqä kuapänä imäkminqce, kukñuä Goti Iqueqä hinuä-tqä iqua, hinuiqänä ätäpu äqäkuwinqce, ii qäyunä naqä-qakuänä ätimäuminqenqä. Hiqnqä täu hinuä qunä. Saptä 1:22-23; 2:4-6; 2:14-15; 2:23; 4:13-16; 8:16-17; 12:15-21; 13:34-35; 21:2-5; 21:16; 26:24; 26:31; 26:54; 27:6-10.

Nätmatqä naqänänä, bukä Matiu ique ätäñqä huizi, ii Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqä iunqä äyä äqänä. Jisasi Iqu wäunjuä imäkkqeutani, Goti Iqu, qokä-apäkä eeqäpnänä iquauqä ämiqä naqä-qakuä äpmetä, ga qu Iqueqä äwinqä iunä qänaknä iqäpnqä äwinyä.

Bukä Matiu tqueni, Jisasi Iqueqä kukñuä quäuqänänä 5-qua ätminqenqä äqänä. Kinganäñi, saptä 5 iuta 7 iunqce, ii kukñuä tiininqä ätäñqeyi. Jisasi Iqu, qoqonä hñqueqä haqä yatu ätgäuä, kukñuä, Goti Iqueqä qokä-apäkä naqä-qakuänänä iquauqä suqä imäqäpnqenqä, awä ätminqce. Kukñuä huiziqu, saptä 10 iunji, Jisasi Iqu, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iqua, qokä-apäkä huiziu awä ätuäkipiyänğa imäqäpnuwänqenqä, kukñuä äwikqe.

Kukñuä quäuqä huiziqu, saptä 13 iunji, Jisasi Iqu kukñuä awi, kukñuä ktqä Goti Iqunä miqe äänä hitanqenqä ätuminqce. Kukñuä quäuqä huiziqu, saptä 18 iunji, Jisas Iqu, kukñuä awi, Ique naqä-qakuänä äwivändäpiyä iqua, suqä imäqäpnuwänqä iinqä ätkqe. Kukñuä quäuqä yäpakä iqu, saptä 24 iutä, 25 iutanji, Jisasi Iqu nätmätqä hea yäpakänğa timäuninqenqä ätkqe.

Qänakñi ämaqe, Jisasi Iquenqä, himä-wiunqä ipu, Iquenji hanä-iqä kuapänänji äwimiñuwi. Kukñuä änguä we-hunqä-täñi, Matiu iqu äqäkqe, tiwiqä yäpaki, Jisasi iqu apakonätä, ançi vaukqenqä äqäkqe.

Bukä tqi kiqä-kiuanji, ämaqä äsqu äqäkqenqä kukñuä hui hmanji. Ii etanqenqä, bukä tqueqä yoqe, qu ti änyuätkuwi. “Kukñuä änguä we-hunqä-tänä Matiu iqu äqäkqeqä.” Qu kñuä iqe, ämaqä mbqä motauqä, iqueqä tiwiqä saptä 9:9-13 iu äqänänqä iqu, äqäkqeqä.

*Jisasi Iqueqä kaqä-kawäkaunqä**

¹ Kukñuä tä, Jisasi Kraisi Iqueqä kaqä-kawäkaunqce. Iqu häñeqä Dewiti iqesani, itanğa Dewiti iqu häñeqä Aprähämä iqesani.

* 1: Lukä 3:23-38

² Aprähama iqu, Aisakä iqueqä kanique. Itanğa Aisakä iqu, Jekopä iqueqä kanique. Jekopä iqu, Jutä iqueqätä, känguäkauqätä kanique. ³ Jutä iqu, Peresi iqueqätä, Sela iqueqätä kanique. Ingueqiyqä känai, Tema iyyi. Peresi iqu, Eslonä iqueqä kanique. Eslonä iqu, Lamä iqueqä kanique. ⁴ Lamä iqu, Aminätapä iqueqä kanique. Aminätapä iqu, Nasonä iqueqä kanique. Nasonä iqu, Salämonä iqueqä kanique. ⁵ Salämonä iqu, Boasi iqueqä kanique. Kiqä känai, Leopä iyyi. Boasi iqu, Opeti iqueqä kanique. Kiqä känai, Rutqi iyyi. Opeti iqu, Jesi iqueqä kanique. ⁶ Jesi iqu, ämaqä naqä Dewiti iqueqä kanique.

Dewiti iqu, Solomonä iqueqä kanique. Kiqä känai, hiñuiqänäñi Yuraya iqueqä apäkä eminçe. ⁷ Solomonä iqu, Leopamä iqueqä kanique. Leopamä iqu, Apiya iqueqä kanique. Apiya iqu, Asa iqueqä kanique. ⁸ Asa iqu, Jeosapatä iqueqä kanique. Jeosapatä iqu, Jeolamä iqueqä kanique. Jeolamä iqu, Yusiya iqueqä kanique. ⁹ Yusiya iqu, Jotamä iqueqä kanique. Jotamä iqu, Ahasi iqueqä kanique. Ahasi iqu, Hesekiya iqueqä kanique. ¹⁰ Hesekiya iqu, Mänasa iqueqä kanique. Mänasa iqu, Amonä iqueqä kanique. Amonä iqu, Josiya iqueqä kaniquvi. ¹¹ Josiya iqu, Joakinä iqueqätä, kätä-känguäkauqätä kanique. Inğanı, mäkä-hunqä hñqu Israitqä iquauñi, Bapilonä iunqä ätuma äwäpu, iquauqä yäpä imä äpmuatekuwi.

¹² I äpmapiyitanı, Joakinä iqu, Selatiyoli iqueqä kaniqu ekçe. Selatiyoli iqu, Serupapelä iqueqä kaniqu ekçe. ¹³ Serupapelä iqu, Apiyutä iqueqä kaniqu ekçe. Apiyutä iqu, Eliyakimä iqueqä kaniqu ekçe. Eliyakimä iqu, Asolä iqueqä kaniqu ekçe. ¹⁴ Asolä iqu, Satokä iqueqä kaniqu ekçe. Satokä iqu, Akimä iqueqä kaniqu ekçe. Akimä iqu, Eliyutä iqueqä kaniqu ekçe. ¹⁵ Eliyutä iqu, Eliyasa iqueqä kaniqu ekçe. Eliyasa iqu, Matanä iqueqä kaniqu ekçe. Matanä iqu, Jekopä iqueqä kaniqu ekçe. ¹⁶ Jekopä iqu, Josepä iqueqä kaniqu ekçe. Josepä iqu, Mäliyaqä qokique. Mäliyai, Jisasi Iqueqä känaiyi. Iquenyçe, qu tii ätätqänjuwi. “Ämaqä Tqu, Iqu Kraisi ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu atäunüä ikqä Iquvi.”

¹⁷ Iinğa etanği Jisasi Iqu Aprähama iquesanğa hueqä-himqä Ique. İnı Aprähama iquesa, ämaqä ¹⁴ iquau eqiyämanguwitanı, Dewiti iqu ekçe. Itanğa Dewiti iquesa, ämaqä ¹⁴ iquau inä eqiyämanguwitanı, mäkä-hunqä iqua Israitqä iquauñi Bapilonä iunqä ätuma äukuwi. Itanğa Bapilonä iunqä äukuwitanı, ämaqä ¹⁴ iquau inä eqiyämanguwitanı, Jisasi Kraisi Ique ämikçe.

Mäliya, Jisasi Ique ämikçenqät†

¹⁸ Jisasi Kraisi ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu atäunüä ikqä Iqueni, Iqueqä känai ämikçenqä kukñui, tiñi. Iqueqä känai Mäliya, qu Josepä iquenyqä tuwakñä ae äunyqanğuwänğa, iqu mämeqä änä etanğanı, Dñä Änğua Iqu iyyqä äwqä imda imäkçanği, ii äwqä-tänğa eminçe. ¹⁹ Iyyqä qokä Josepä iqu, ii äwqä-tänği etanği näqñqä ämeqe, ämaqä jänänü eä, qokä-apäkä iquauqä hiñuä iqinı, ii womba inqä meqänçe mäwinğanği, hiñuinä qunawatmätä ikçe. ²⁰ Iqu iinğa imäkätñqä knuä yqänä indqänätqätanğa, wätqä iunı Goti Naqä Iqueqä enätqä hñqu äwimeqe, tii ätukçe. “Josepä Dewiti iqueqä kawiquki, Mäliya matñqä dınqe, si knuä kuapanä mindqänqä panä. Ymeqä äwqä imä ämnänqä Iqu, Dñä Änğua Iqu änyueqeqä. ²¹ Itanğa ii Ymeqä Qokä Hñqu nyuanğiyä. Iqu

† 1:17 Lukä 2:1-7

Iqueqä qokä-apäkä iuqä suqä quvqetani, häñä imäkäqumuatäniqeqä. Inji si Iqueqä yoqe, 'Jisasi† Iqukiyā' nyuättnqeqä" ätukqe.

²² Nätmatqä eeqänänä tä ätimäukqe, Goti Naqä Iqueqä kukñui, qäyunä imäkätñqä ätimäukqe. Naqä Iqu hiñuä-tqä hñque kukñui tiñjä äwikqe.

²³ "He qätä wipiyä. Apäkä, qokätä hiqaqä mäwiqä hui, äwqä-tänä eätä, ymeqä qokä hñque nyuäniqeqä. Qu iqueqä yoqe, 'Imanueli iqueqä' nyuätpnuwänqeqä. Yoqä tqeqä quati, tiñji. Goti Hanjuwä Iqu, nesä anä äpmenä."§

²⁴ Itanğa Josepä iqu, hiqaqä äwämiñqe ivatuwänäqe, Naqä Iqueqä ynaunjqä iqu ätukqä-pa imäkätä, iqueqä apäki qe ämakqe. ²⁵ Iqu apäki ae ämakqä-qe, ii Ymeqä Qokä Ique ae nyquangqanğanqä, iisä hiqaqä anä mäwiqä imiñqe. Ga iqu Iqueqä yoqe, "Jisasi Iqukiyqä" änyuatkqe.

2

Näñqä-tänä iqua, Jisasi Ique äwimakuwiñqä

¹ Ämaqä naqä Heroti iqu qua Jutiya iu mitqätanğa, Mäliya Jisasi Ique anä-himqä Betlemä iu ämikqe. Qänakndanji ämaqä mäptqä timäuqä mänğisanä näñqä-tänä iqua, Jerusälemä iunqä äyappiyi, yatñqä hiñginäwa ikäkuwi. ² "Ymeqä, ämaqä Jutiya pmeqä iquau mitñqä, tänğa änyquä Iqu, äñgi winä? Ne Iqueqä qätäqeqä ique, mäptqä timäuqä mänğisa äqunätanä, Iquenyqä qonjä wokatunquä äyapqunä."

³ Ämaqä naqä Heroti iqu qätä iñjä äwiyäqe, iqu knuä kuapanä indqänätä, änämiqä imiñqe. Jerusälemä pmeqä iqua asä iñjä imiñuwi.

⁴ Iñjä hitanği, Heroti iqu hiqäwa-imäkkä naqä iquautä, kukñuä-suqenqä näñqä iquautä, eeqänä tääqä ätuätumetä, yatñqä tiñjä äwikqe. "Kraisii, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä ämaqeu mitñqä Ique atäunjuä ikqä Iqu, anä äsqisa timäutñqäwä?" ätukqe.

⁵ Iqu yatñqä i vqanğa, qu kimanji tii qe ätukuwi. "Iqu anä-himqä Betlemä, qua Jutiya iuta timäutñqeqä. Hiñuä-tqä hñqu, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui ätätä, bukä iu tiñjä äqäkkqeqä.

⁶ "Qua Jutiya iunji, anä-himqä Betlemä iquki, huizi iquauqä yäpakä iquki manä. Ämaqä sitanä hñqu, huiziquau miqä timäuniqeqä. Iqu Nqä ämaqä Israitqä iquau miqänqä pmeniqeqä,' ätätä äqäkkqeqä" ätukuwi.*

⁷ Heroti iqu kukñuä tä qätä äwiyäqe, ämaqä mäptqä timäuqä mänğisanä näñqä iquau tääqä mañqä ätuätumeqe, yatñqä vqanğa, qu, "Qätäqeqä iqu hea inğa ätimäugeqä" ätukuwi. ⁸ Itanji iqu näñqä ämeqe, iquau ätawqatkqe. "He Betlemänqä äwipu, Ymeqä Iquenyqä ävqä äñguanä ipiyä. Itanğa he hiñuä ae äqumbiyi, nyi yätnqä ängumä quveppiyä. Nyi-pqe äpätmä, Ique qonjä woktäumqänänyä."

⁹ Qu ique qätä äwipiyi, qe äukuwi. Wätqätanğuwänğanji, qätäqeqä mäptqä timäuqä inği äqunğuwä iqu, iquauñi hiñuiqä äwimamiñqe. Itanğa iqu äwätä, anä Ymeqä Iqu witanğqä iu, haqä yätnqä äpmakqe.

¹⁰ Inğanji iqua iñjä äqumbiyi, yeeqä kiñjä qe äwingqe. ¹¹ Itanğa iqua anä yäpä inğisa äpaquväpu, Ymeqä Iquesä, Iqueqä känai Mäliyatänji äqumbiyi, iqua Iqueqä yoqä haqeqä ämamäupu, qonjä äwoktäupu, hiñpui qua bu ekuwi. Itanji iqua golqetä, eqä wetqä jinanä äñguanänä weqetä, zä-wänunjuä eqetä, quwqä qa iuta ätaupu, Ique qe äwikuwi.

† 1:21 Yoqä Jisasi, kiqä quati tiñji. Qokä-apäki häñä imäkäqumuatqä. § 1:23 Asayä 7:14

* 2:6 Maika 5:2

12 Inŋaŋi Goti Hanjuwä Iqu wätqä ävätä, “Heroti iquenyqä anġumä mäwqä pambiyä” tquanga, iqua quwqä anämqä hänaqä hui-mända qe äukuwi.

Isipänqä zä äwäkuwinqä

13 Iqua ae uwqanġuwänġani, Naqä Iqueqä enätqä hñqu, Josepä ique wätqeu äwimetä ätukqe. “Heroti iqu, Ymeqä Iquenyqä qävqä itä, pästätñqä iqiya. Inji si ävautnä, Ymeqä Iquesä, känäütä itmetnä, itanġa Isipä iunqä zä ätuma äwätinä, pmatñqeä” ätukqe. “Nyi si anġumä ktqanġmdqanġanqäüä.” 14 Itanji heatqanġa, Josepä iqu ivatuwänäqe, Ymeqä Iquesä, känäütä Isipänqä qe ämitimäukqe. 15 Iqu iu yġänä pmetanġa, Heroti iqu qe äpakonġqe. Nätmatqä tä ätimäukqe, Naqä Iqu Iqueqä hinuä-tqä hñqwe ätukqä-pa, qäyünä ätimäukqe. “*Nqä ymeqä ique, Isipä buta ätuma äpkqeä*” ätkqe.†

Ymeqä qokä iquau äpäkuwinqä

16 Heroti iqu, ämaqä mäptqä timäuqä mäñġisanä iqua, ique awä mätkuä, hänaqä hui-mända ämäwqätäukuwinqä näñqä ämeqe, iqueqä äwqe tnänä winġanġa, ämaqä hui Betlemänqä ändowatätä ätukqe. “Betlemä iutä, anä-himqä qäqiqi ämätnänqä iutänji, he ymeqä qokä quväukuä hñquacu mämwqätäuqä iquauñi, pizqä päkpiyä.” Iqu näñqwe, ämaqä mäptqä timäuqä mäñġisanä iquauta ämeqe, ymeqä quväukuä iinji mämwqätäuqä iquauñqä ätukqe. 17 Qu ymeqä i äpäkuwi, Goti Hanjuwä Iqu imäkätä, hinuä-tqä Järämai ique ätukqä-pa, qäyünä ätimäukqe.

18 “*Anä-himqä Lama iunji, Lesoqä kaqäua ymeqä iquauñqe, kñuä äqiyäpu pmapqä iqanġuwänġa, qu qätä äwikuwi. Ymeqe mäpmeqä itanġuwinqä, qokä-apäkä huizi iqua iuauqä äwqe jänä iwimäkpnqä diñqe, mäwinqä iminqe.*”‡

Isipäta, Nasäretqänqä anġi äukuwinqä

19 Heroti iqu ae äyä päkonġanġa, Isipä iunji, Naqä Iqueqä enätqä hñqu, Josepä ique äwimetä tiinä ätukqe. 20 “Ämaqä, Ymeqä Ique pizqä päsanä-tpu ikuwä iqua, ae äpäkonġuwiqä. Inji si ävautnä, Ymeqä Iquesä känäütänji itmetnä, qua Israitqänqä anġumä upñqeä.” 21 Kukñuä ii qätä äwiyaqe, iqu ävautä, imbaqi itmetä, qua Israitqä iunqä äukuwi. 22 Iu ätimäuqe, Akelausi iqu kanä Heroti iqueqä anä ämetä, Jutiya iu mitqätanġqenqä qätä äwiyaqe, iqu zä winġanġi iunqä mäwqä ikqe. Iinä etanġi Goti Hanjuwä Iqu wätqeu ta kñuä vqanġi, iqu qua Galilisänä inġisanqä äukqe. 23 Iu ätimäuqe, iqu anä-himqä “Nasäretqävqä” ätminuä iu qe äpmakqe. Iqinyqä äukuwi, hinuä-tqä iquauñqä kukñui qäyünä qe ätimäukqe. “*Qu iquenyqe, ämaqä Nasäretqätanä-queqä tupnuwiqä.*”

3

*Jonä asnä-qäyqä iqu, kukñuä awä ätuminqenqä**

1 Itanji quväukuä hui ae äpäwqanġa, Jonä asnä-qäyqä iqu Jutiya iu änyä qe ätimäütä, anä avqñqä iu äpme, ämaqe u kukñuä awä tii ätuminqwe. 2 “Goti Qäukuä Yätutanä Iġunä miqe, qäukuä haqä yätuta qäqi täqi ae äquvepñqe, hiqä kñui äkunmäknäpu, suqä quvqe vquatämäupiyä.”

† 2:15 Hosiya 11:1 ‡ 2:18 Järämai 31:15 * 3: Makä 1:1-8; Lukä 3:1-18; Jonä 1:19-28

³ Kuknuä Goti Hanjuwä Iqu hinuä-tqä Asayä iqueqä manjä iuta ätkqce, ii Jonä iquenyqe. Ii tiinji.

“Anjä avqñqä imdani, ämaqä hñqueqä manji tääqä tii ätqiyä. ‘Naqä Iquenyqä hänaqe, näwinyä jänänä imäkepiyä.’”†

⁴ Jonä iqueqä qäki, kametqä aa äyäuä, itanğa yaqueqä huiwi, aquvä ämuäsämäuminqe. Itanji penjuätä, wiyä-maknuä anjitä ätetä äñgmanminqe. ⁵ Inğanji ämaqä Jerusälemä pmeqä, qua Jutiya iu pmeqä, itanğa eqä Jotänä iqueqä manjä iu pmeqä iquä, qu eeqänä iquenyqä äpminuwi. ⁶ Qu i äpäpu, quwqä suqä quvqenqä awä tquanğuwänğani, Jonä iqu eqä Jotänä iu asnjä äwqäminqe.

⁷ Inğanji Jonä iqu, Parisi hñquata, Satyusi hñquata, asnjä mapnqä kuapanä pğanğä äqunäqe, iqu tiinjä ätukqe. “He qämakä quvqä iquauqä ymeqä-quenjqä. ‘Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä tnänjä äpänqiyä. He zä upiyä-qe,’ tqu hitğanğikä? ⁸ Hiqä knui äkunmäknäpu, suqä quvqe ae ävquatämäuqueqä äktmbu motquapiyä. Iinjä imäkquwi, he zä hñqu häukuä-tänjä enqä-pañuenjqä. ⁹ ‘Aprähämä iqu neqä awiçu hitanğqetani, he änguä äpmejunä-qe,’ matnqä pambiyä. Nyi he etqänä. Goti Hanjuwä Iqu hikä tä, Aprähämä iqueqä kaqä-kawäka epñqe, änguä imäkänä. ¹⁰ Zä-häukuä änguä mäwiqanğutqä iquauñi, tä täuvepñqä diñqe, japiñi zä-quatä iqi ae äwinä” ätukqe.

¹¹ “Hiqä knui äkunmäknäpu, ‘suqä quvqe ae ävquatämäuqueqä’ motquapñqe, nyi asñi ečetänä eqiyätqänä. Iinjä etanği Ämaqä nyi ämanğutäunqä Iqu, qänaki änä äpänqiyä. Nyi Iqueqä yuka ämuasmänqe mamqe, ämaqä äñguä-qunä ma, quvqunji. Iqu asñi, ‘Goti Hanjuwä Iqueqä Dñä Änguitä, tä itä heqiyänqiyä. ¹² Iqu pokä a äqätänä, kuä pa huätä ämatnämäutä, kuä naqe, aquvä äqiyätä kiqä anju pñqä maeninqe. Itanğa kuä pai, tä maisquä du tnämäunikeqä” ätukqe.

Jonä iqu, Jisasi Ique asnjä äwqäkqenqä†

¹³ Inğanji Jisasi Iqu qua Galili iu ävämani, Jonä iqu asnjä wuqiyätñqä, ique eqä Jotänä du äwimakqe. ¹⁴ Itanğa Jonä iqu, “Qäyä eenä. Asñi, Si nñqiyqänänjä qäyujä-qe, nyi kqämqä äpñi, änäänqäwä?” ätukqe.

¹⁵ I tquanğa Jisasi Iqu kimanji, “Qäyä eenä. Täñğani Nyi äktqä-pa, ii imäkijä. Goti Hanjuwä Iqueqä äwinqä eeqänäñi qäyunä timäutñqe, ye suqä ii imäkenqe” ätukqe. Inğanji Jonä iqu kuknuä dunji qänaknä ikqe.

¹⁶ Jisasi Iqu asnjä ae ämeqe, eqä bu äväma äyapqanğa, maqänänji qäukui qñğanjä enqä-pa qe äutänğqe. Itanji Iqu, Goti Iqueqä Dñä Änguä Iqu, yññä-heeqä enqä-pa äquvepätä, Iqueä huiwä iu pmeqanği hinuä äqunğqe. ¹⁷ Inğanji qäukuä yätutani, manjä hñqu tiinjä äqänğqe. “Ämaqä Tqu, Nqä Ymeqä Nyi kiñjä änyinätñqä Iqueqä. Nqä äwqä imdani, Iquenyqä aquvänä änyinätqänä” ätukqe.

4

*Setänä iqu, Jisasi Ique yamwiqä äwikqenqä**

¹ Inğanji Jisasi Iqueni, Dñä Änguä Iqu, anä avqñqä iunqä ätma äukqe. Ii, Setänä iqu Ique yamwiqä vätnqä diñqä. ² Iqini Iqu hiunjitä, heatqetä 40, buayä manqä äpmeqe, buayänqä dä äwikqe.

† 3:3 Asayä 40:3 † 3:12 Makä 1:9-11; Lukä 3:21-22 * 4: Makä 1:12-13; Lukä 4:1-13

³ Inganji dnä quvqä yamwiqä vqä iqu, Ique äwimeqe, “Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymequki etangutqe, hikä tqua buayä kunmäkmbnqä, kuknuä tuvä” ätukqe.

⁴ Jisasi Iqu kimanji, “Goti Hanjuwä Iqueqä kuknui tii äqänä.

‘Qokä-apäki buayä dutanä pmeqä hmanjqä. Qu Goti Hanjuwä Iqueqä kuknuä eeqänänjä iutanä pmeqeqä,’ ätä äqänänä” ätukqe.†

⁵ Iqu iinjä tquanğa, Setänä iqu Ique Jerusälemä Goti Hanjuwä Iqueqä anä-himqä iunqä ätuma äwäqe, hiqäva-imäqkä anä atääqä iu ätqäteqe, “Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymequki etangutqe, qua mänji ikuapmävä” ätukqe. “Tiinjä etanji, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, tii äqänä.”

⁶ *‘Goti Hanjuwä Iqu iqueqä enätqä iqua änguänä mikipnqä ätuänqiyä. Tqä yuki hikä iu hui matävqä isnqä dinqe, iqua hipae hevqä mäkiqutäpnqäüä.’* ‡

⁷ Iwä Jisasi Iqu tii ätukqe. “Bukä iunji, kuknuä tiinjä-pqe inä äqänänä.

‘Si Goti Hanjuwä tqä Naqä Iquenji, yamwiqä mävvqä panä.’ §

⁸ Itanji Setänä iqu angumä, qoqonä haqä naqä ziimänjä hnquenyqä ätuma äyäqe, anä-himqä eeqänänjä qua täunjitä, iquauqä nätmätqä änguä eeqänänjä itä ämotquakqe. ⁹ Ga iqu tiinjä ätukqe. “Si qonä änäuktäutnä, nyaqä yoqe haqeqä manmäuqanqtqe, nyi eeqänänjä tä Si ktapmqänä.”

¹⁰ Jisasi Iqu tii ätukqe. “Setänä iquki, huätä päuvä! Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji tii äqänä, *‘Si qonä äwoktäutnä, Goti Hanjuwä tqä Naqä Iqueä yoqenä haqeqä ämamäutnä, wäunui Iqueqenä iqanqinyä.’* *

¹¹ Inganji Setänä iqu Ique ävämeqanğa, enätqä iqua äpäpu, Ique yätamäqkä äwikuwi.

Jisasi Iqu wäunui, Galili iuta ipäqäkqenqät

¹² “Qu Jonä ique, guä ae äkiqiyäquwiqä” tqanğä äwiyäqe, Jisasi Iqu qua Galili iunqä anği äukqe. ¹³ Itanji Iqu anä-himqä Nasäretqä iunji ävämanji, anä-himqä Kapänamä bunqä äwitä äpmakqe. Kapänamänji, eqä-huänjä Galili-tänjä qäqiqi eä, Seplonä, Näptali gueqiyqä hueqä-himqä iquauqä qua iuvi. ¹⁴ Iqu e imäkätä, kuknuä hnqu Goti Hanjuwä Iqu hinuä-tqä Asayä iqueqä manjä iu ätimekqeunji, qäyunä timäutnqä ikqe.

¹⁵ *‘Seplonä, Näptali gueqiyqä quae, hänaqä eqä-huänjä dunqä änyäwänqä qäqiqi eä, eqä Jotänä-tänjä ingi-mända, qua Galili-tänjä injisayi. Itanğa ämaqä Israitqä iquanä ma, huiziqua iqi anä äpmenjäüä.’*

¹⁶ *‘Ämaqä pisquküä imä äpmenjuwä iqua, qu we-hunqä naqä ique hinuä ae äqunänjäüä. Ga ämaqä ae äpäkönjuwä iqua enqä-panä äpmenjuwä iquauji, we ae äwiomäkqiyä’* ätkqeqä. ‡

¹⁷ Inganji Jisasi Iqu, qokä-apäkä iu kuknuä awä ätipäqiyätä, tiinjä ätukqe. “Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqe, qäukuä haqä yätuta qäqi täqi äwinqä-qae, hiqä knui äkunmäknäpu, suqä quvqe vquatämäupiyä.”

Jisasi Iqu, hämapäkä piqä iquau tääqä ätuätumakqenqäs

¹⁸ Iqu eqä-huänjä manjä Galili iu qanä äwätäqanğanji, Saimonä, Endru gueqi hämapäkä-piqä qa ätnämäutqätanğinyä äqungqe. Saimonä iqueqä yoqä huizi, Pitä ique. Ingueqi hämapäkä äpisiinä, mbqä ämaminjiyi.

¹⁹ Iqu iquaqi hinuä äqunäqe, “Ny i qänaki nyivänjinyqä. Ämaqä-piqenqe

† 4:4 Kuknuä-suqä 8:3 ‡ 4:6 Apqä Bukä 91:11-12 § 4:7 Kuknuä-suqä 6:16 * 4:10
Kuknuä-suqä 6:13 † 4:11 Makä 1:14-15; Lukä 4:14-15 ‡ 4:16 Asayä 9:1-2 § 4:17 Makä
1:16-20

ämäqesquamqänänjä” ätukqe. ²⁰ I tquanğanj, ingueqi hämapäkä qae, maqänä iqi emäni, Ique qänaki äwivändkiyi.

²¹ Iqisanj haqä nänä hmbu tii äwäqe, ämaqä hngueqi, Jemisi iquesä, Jonä iquesä hinuä äqungqe. Iquaq Sepri iqueqä hiknä-quaqu eänjä, imätqua yimba iu äpmapu, hämapäkä-piqä qae dakmäuqanği anä imäqkämanminjuwi. Jisasi Iqu ingueqi hinuä äqunäqe, tääqä ätuätumakqe. ²² I tuätumeqanğanj, ingueqi yimbaetä, kaniquesä maqänä ävämanj, Ique qänaki äwivändkiyi.

Ämaqä tänjä-yaqä hñquau, ängüä iwimäkkqenqä

²³ Inğanj Jisasi Iqu qua Galili iunj qanä ikitä, quwqä anä aquväqñqä iunj näqñqä ävätä, kukñuä änguänänjä Goti Iqunä qäukuä haqä yätuta miqenqä awä ätuätä, tänjä-yaqä huitanä-huitanä-eeqänä ängüä imäkätä ikäminqe. ²⁴ Iquenyqä kukñui, qua Siliya iunj eeqänä im-imä qe äukqe. Ga ämaqe Jisasi Iquenyqä, tänjä-yaqä huitanä-huitanä-tänjitä, dnä quvqä-tänjitä, yaqä ppqä-tänjitä, yaqä nñuä-tänjitä, eeqänä äma pçanguwänğanj, Iqu eeqänä ängüä imäkkqe. ²⁵ Itanğa ämaqä kuapänä qua Galilisanä iquatä, qua Dekapolisisanä iquatä, Jerusälemätanä iquatä, qua Jutiyananä iquatä, eqä Jotänä yätäqängisa pmeqä iquatäni, qu eeqä Ique qänaki äwivändkuwi.

Jisasi Iqu qoqonjä yätu äpme, kukñuä awä ätukqenqä (5:1-7:27)

5

*Ämaqä äwqä yeeqä-winqä iquauñqä**

¹ Jisasi Iqu ämaqä kuapänä pçanğa äqunäqe, qoqonjä yätunqä ekqe. Iqu iqi quama pmeqanğa, Iqueqä wänuänqä ämotquaminqä iqua, Iquenyqä äpkuwi. ² Inğanj Iqu iquau tijnä ämotquakqe.

³ “Ämaqe, ‘Nyi ämaqä äwa iqunä eämä, Goti Iqueqä hinuä iqi qäyunänjunä hmanjqä’ kñuä indqänätqänjuwä iqua, Goti Qäukuä Yätutanä Iqu ämaqä iinjä iquau ämitqätangqenqe, äwqä yeeqä ipñqeqä. ⁴ Ämaqä, suqä quvqenqä kñuä äqiyätqänjuwä iqua, Goti Hanjuwä Iqu äwqä hanuä iwimäkätñqä iinqe, äwqä yeeqä ipñqeqä. ⁵ Ämaqä, iquauqä yoqe mändi äkittqänätqänjuwä iqua, qua tä quwqä heniqä iinqe, äwqä yeeqä ipñqeqä.

⁶ Ämaqä, suqä jänäninqä äwa ipu, ique mapñqä kiinjä äwinyätñqä iqua, Goti Hanjuwä Iqu jänä imäkñqä qäyunä väniqä iinqe, äwqä yeeqä ipñqeqä. ⁷ Ämaqä, huizi iquauñqä qeqä äwimänätä yätamäqä ävätqänjuwä iqua, Goti Hanjuwä Iqu quñqe asä inä wimänäniqä iinqe, äwqä yeeqä ipñqeqä. ⁸ Ämaqä, qeqä-quuvqä ikikinyänä änyänjuwä iqua, Goti Hanjuwä Ique hinuä qumbnuwänqe, qu äwqä yeeqä ipñqeqä.

⁹ Ämaqä, äkasuwä-mäkä mändi kittqäpñqä imäkätqänjuwä iqua, Goti Hanjuwä Iqu iquauñqe, ‘Nqä ymeqä-quaiqä’ tuäniqä iinqe, äwqä yeeqä ipñqeqä. ¹⁰ Ämaqä, suqä jänänjä iu qänaki itqätanguwiuta, huizi iquauqä hipa iuta hanä-iqä ämetqänjuwä iqua, Goti Qäukuä Yätutanä Iqu ämaqä iinjä iquau ämitqätangqenqe, äwqä yeeqä ipñqeqä. ¹¹ He Nyaqä yoqä ämetqätanguwinqä, ämaqe kukñuä quvqä etäpu, quvqä etquepu, henyqä quanğa tqanguwänğanj, he äwqä yeeqä ipñqeqä. ¹² Hinuä-tqä he mäpmeqänğa äpmaminjuwä iquauñj, ämaqe suqä quvqä asä iinjä itquaminjuwiqä. Itanğa he Nyaqä yoqä ämetqänjuwitanj, nätmätqä

* 5: Lukä 6:20-23

ānguānāni qāukuā haqā yātu henyqā nāwi āwinā. Iiñiqe, he āwqā yeeqā kiñā ipñqeqā.”

“He hakitā, we-huñqetā, enqā-panjuenjqā”

13 “Qua tāu qui maqānā mimākñqā, āpakānā witātñqe, he hakā enqā-panjuenjqā. Haki ātquāñqā qāpu heqangutqe, hakā ātquānātñqe, anqumā ānā timāuniqiyā? Oeyqā. Anji wānuā miqā iqanquti, āmaqe bi ātnāmāupu, qonjqā ipñqāuā.† 14 Qua tāuñi, he we-huñqā enqā-panjuenjqā. Anā-himqā hñqu qoqonā iu āmātñqe, zā mamātñqā itāñqiyā. 15 Asā iñi, āmaqā anā iu pmetanquwā iquau we wunātñqe, āmaqe hiqi-tā āmāsāupu hākā imā matqāteqā ipu, kiqā ātqāuqā iqinyā tqātepnqāuā.‡ 16 Iiñā etanji heqā we-huñqe, āmaqeu we wunātātñqānāñqā. Inji iqua, he suqā ānguānāñā imākātqātāñqā eqāmbiyi, Apiqu Qāukuā Yātu Ārmenqā Iqueqā yoqe haqeqā mamāupñqāuā.”

Kukñuā-suqā, Goti Iqu Mosisi ique āwikenjqā

17 “He Nyinyqe, ‘Iqu kukñuā-suqā Mosisi iqu āqākqā itā, kukñuā hiñuā-tqā iqua āqākuwā itā, huātā mamāutñqā āpqqeqā’ kñuā mindqāñqā pambiyā. Oeyā! Nyi huātā mamāumqā āpqā ma, qāyunā naqā-qakuā timāutñqā āpqqeqā. 18 Nyi he naqā-qakuānā etqānā. Qāukuitā, quāetā, anqā hiqanqñqe, kukñuā-suqā iutanā wāñqā hmbu aanqe, maeqā yāniqeqā. Oeyqā. Nātmatqā Goti Hanjuwā Iqu āwinyāñqā eeqānāñi ae ātimāuqanqñqe, hiqñqā wāñqā suqā iu āqākuwi, eeqānāñi āwitāniqeqā. 19 Ināqe āmaqā hñqu, suqā Mosisi iqu āqākqā iutanā wāñqā hmbi māndi ākittiqiyātā, āmaqā hñquau mānda-pqā inā eyāqiyāmetqe, suqā ipu huiziquauqā yāpā imā qāyā witanqā-qe, Goti Qāukuā Yātutanā Iqunā miqā iunji, āmaqā tqueqā yoqe wāñqāpu, huiziquauqā yāpā imā winiqeqā. Itanji āmaqā hñqu suqā iunji qānāknā itā, āmaqā iunji āmotquāmitātqe, Goti Qāukuā Yātutanā Iqunā miqā iunji, iqu yoqā naqā meniqeqā. 20 Nyi he etqānā. He Goti Hanjuwā Iqueqā āwiñqā iunji, jānānāñā imākāpiyanqñi, āmaqā kukñuā-suqenqā naqñqā iquauqātā, Parisi iquauqātā, suqā jānāñā imākqā iunji māmwāqātāuqā ipu qānaki iquwi, he Goti Qāukuā Yātutanā Iqunā miqā iunqe anā māyqānāñiqā.”

Āwqā tnāñiqātā, āmaqā pāsqqenqātā

21 “Kukñuā hiqā taqā-tawākiqua qātā āwiyāpu āmakuwi, he qātā tiññā ae āyā āwiyātqāñuwiqā. ‘Āmaqā pizqā mapāsqā ipñqeqā.’§ Itanqā ‘Āmaqā hñqu āmaqā hñque pizqā āpāsātqe, iqueni kukñuā wimeniqeqā.’* ”

22 Itanji Nyi he tiññā etqānā. Āmaqā hñqu āmaqā hñququque ākasuwā ātuātqe, iqueni kukñuā wimeniqeqā. Itanji, āmaqā hñqu hñquququeni, ‘Hiñqñqūkiyqā’ ātuātqā iqu, kukñuā iwāsāuqā naqā iquau wimeniqeqā. Itanji āmaqā huizi ique-mānda, ‘Si āmaqā kñuā maeqā hñgisanā iqā iqukiyqā’ ātuātqā iqu, tā quvqā iqu āsāñqā iunqā wāniqeqā. 23-24 Iiñiqe, si hiqāva āma āpātñā, hiqāva-imākqā ttawā iu ātqāutñanqñi, tqā sāmaquenyqe, ‘Iqu nyitā kukñuā-tāñueqā’ kñuā indqāñqñi, tqā hiqāva iqi pñqā eātnā, iquenyqā āwātñā, āwqā naqā-hñqunā ganā nyinyñqeqā. E ae imāknyiyi, si āwātñā, tqā hiqāvae Goti Hanjuwā Ique inqanā wisñqeqā.

25 Āmaqā hñqu si kukñuā miktātñqā iqanqutqe, itanji iqtā sitā kukñuā tqā anjunqā hānaqā iu qanā anā āwāsiyāñqñi, si maqānāñi ique āwqā

† 5:13 Makā 9:50; Lukā 14:34-35

‡ 5:15 Matiu 6:22-23; Lukā 11:33-36

§ 5:21 Anqumā

Itmakqā 20:13, Kukñuā-suqā 5:17

* 5:21 Anqumā Itmakqā 21:12

hanuä iwimäkätinä, iqutä jänä imäkiyñqeqä. Si e mimäqkä iqangtqe, iqu ämaqä jänä imäkqä iqueqä hipa iu kivqanguti, jänä imäkqä iqu guä kiciyäueqä anä iu miqä iqueqä hipa iu kivqanguti, itanga iqu guä kiciyäueqä anä iu maqumuatekiyäniqueqä. ²⁶ Nyi sinji naqä-qakuänä äktqänä. Mbqä qu si atänujä äkipqä iunji qäyunä vätnjanqanqe, si guä kiciyäueqä anju mävämeqä yqänä pmettñiqä.”†

Huiwä yanä ikiqä suqenqä

²⁷ “Qu tiinjä ätätqänjuwinqe, he qätä ae äyä äwiyätqänjuwiqä. ‘Qokä-apäkä amanqe, huizitä huiwi yanä mikiqä ipñqeqä!’† ²⁸ Itangi Nyi he tiinjä etqänä. Ämaqä hñqu apäkä hui hinuä äqunä, ‘Iisä hiqaqä anä womqe’ knuä ävqäqe, iqu iqueqä äwqä iutanji, suqä quvqe ae imäkqeqä. ²⁹ Tqä hinuä ämuangisanji suqä quvqenqä äkiyqiyämeqangutqe, huätä ätätqätnä bi tnämävä. Si iinjä imäkqangtqe, tqä huiwitanä hmbu yuuwä ätänänqä-qe, suqä quvqä iinjä mimäkqä inä-qae, saqä huiwi, tä quvqä iqu äsänqä iu matnämäuqä ipñqäuä. Huiwä hmbi yuuwä ätänänqe, ii hanä-iqä wänqäpiyqä. Tä dunqä uwqe, hanä-iqä naqänänjiqä. ³⁰ Itanga tqä hipa ämuangisanji suqä quvqenqä äkiyqiyämeqangutqe, huätä ätävätinä bi tnämävä. Si iinjä imäkqangtqe, tqä huiwitanä hmbu yuuwä ätänänqä-qe, suqä quvqä iinjä mimäkqä inä-qae, saqä huiwi, tä quvqä iqu äsänqä iu matnämäuqä ipñqäuä. Huiwä hmbi yuuwä ätänänqe, ii hanä-iqä wänqäpiyqä. Tä dunqä uwqe, hanä-iqä naqänänjiqä.”

Qokikutä, apäkisä, anä näweqä pmesiyñqenqäS

³¹ “Qu tiinjä ätätqänjuwiqä. ‘Ämaqä hñqu iqueqä apäki huätä ändowatätäqänqanji, iqu iinjä imäkätqenqä ämotquetñqe, iinji, tuwanuä hui äqiyätä vätnqeqä.’* ³² Itangi Nyi he etqänä. Ämaqä hñqeqä apäki, huizitä huiwä yanä mäwqä itqä qäyä etangi, iqu ii huätä ändowatätqe, ämaqä iqu iqueqä apäki kukñuä-suqä ävausätñqä iunqä iwimäkqiyä. Kukñuä tqueqä quati, tiinjä. Ämaqä hñqu apäkä iinjä ämeqe, iqutä iisä, suqä qokä hñqutä apäkä huisä hiqaqä anä mäwiqä iunji ävausqinyqä.”

Kukñuä yänänäñqä wimäkqä suqenqä

³³ “Kukñuä hiqä taqä-tawäkiqua hinuiqänä qätä äwiyäpu ämakuwi, he qätä tiinjä ae äyä äwiyätqänjuwiqä. ‘Si nätmätqä hñqu imäkñqä dinqä kukñuä yänänäñqä ätätñänqanji, qanji matqä panä. Si ätätñä-pa Naqä Iqueqä hinuä iqinjä ii imäkñqeqä.’† ³⁴ I etangi Nyi he etqänä. Hiqä kukñuä hñqu yänänäñqä imäkñqä etangutqe, he nätmätqä hñqeqä yoge matqä pambiyä. Oeyqä. Iinjä imäkñqä etangutqe, qäukuñqä matqä pambiyä. Ii tiinjä. Qäukui, tqä ma, Goti Hanjuwä Iqueqä zä-hawä, Iqu äpme ämitñqeyqä. ³⁵ Itanga quaqenqä matqä pambiyä. Ii tiinjä. Qua iunji, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä yuki qutatä haqeqi äui äpmenqeyqä. Itanga Jerusälemänqä matqä pambiyä. Ii tiinjä. Jerusälemänji, Ämiqä Kinganänä Iqueqä anä-himqeqä. ³⁶ I etangi si kukñuä hñqu yänänäñqä imäkñqä etangutqe, tqä nyuänä iquenyqe matqä panä. Oeyqä. Si tqä nyuänä iunji, dä qaandätä nättätä huitñqe, mimäkqä isñqinyä. ³⁷ Hiqä kukñui, ‘Auäqä’ ätäpu, ‘Oeyqä’ tññqeqä. Ii qäyuvqä. Kukñuä haqä nändi ätätqänjuwi, quvqä imäkqä iqesanjqä.”

† 5:26 Lukä 12:58-59 † 5:27 Angumä Itmakqä 20:14, Kukñuä-suqä 5:18 S 5:30 Matiu 19:1-12; Makä 10:1-12; Lukä 16:18 * 5:31 Kukñuä-suqä 24:1, 3 † 5:33 A Täuqä 13:2

Hiqä himä-wiunqä iquauŋqe, kiinjä enjuätŋqä†

³⁸ “Qu tiinjä ätätqänjuwiŋqe, he qätä ae äyä äwiyätqänjuwiqä. ‘Ämaqä hŋqu huiziqueqä hiŋui qui imäkqanŋutqe, he iqueqä-pqe, inä imäkŋŋqe qä. Itanŋa ämaqä hŋqu hŋqueqä hiquanj ämisqiyqanŋutqe, he iqueqe, inä misqänŋqe qä.’^S ³⁹ Inj ä etanŋi Nyi he tiinjänqe etqänä. Hŋqu quvqä etqueqanŋutqe, iqueni he kimanj mitqueqä pambiyä. Hŋqu saqä manŋawä iu kpäsqanŋutqe, si hŋgisa inä wisuätŋqe qä. ⁴⁰ Hŋqu si kukŋuä ämiktätä, tqä gŋqe metŋqä iqanŋutqe, si tqä gŋuä quäuqä-pqe inä wisŋqe qä. ⁴¹ Hŋqu iqueqä yquayä äma qäqi wisŋqä ktqanŋutqe, si iquätänj kinä nänj tii äma wisŋqe qä. ⁴² Hŋqu si nätmätqänqä yatŋqä kiyqanŋutqe, ique äwisŋqe qä. Itanŋa ämaqä hŋqu, ‘Si yakuä dapiyä’ ktqanŋutqe, si ique tuwä mäwiyqä panä.”

⁴³ “Qu tiinjä ätätqänjuwiŋqä, he qätä ae äyä äwiyätqänjuwiqä. ‘Si sämaqä iquenyqe kiinjä äkinyätä,* tqä himä-wiunqä iquenyqe, äwqä quvqä imäkŋŋqe qä.’ ⁴⁴ Itanŋi Nyi he tiinjä etqänä. He hiqä himä-wiunqä iquauŋqe kiinjä enyätä, ä ämaqä suqä quvqä emäkquwä iquauŋqe, Goti Hanjuwä Iqu iquau äŋguä itquetŋqä tääqä tŋŋqe qä. ⁴⁵ He iinjä ipqe, Hiniqu Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqueqä Iqueqä ymeqä-quenä eäpu, Iqu imäkätŋqä-pa imäkŋŋqe qä. Iqu Iqueqä mäptqe, ätimäutä ämaqä äŋguitä, quvqetä asänä tuätŋqä iwimäkätqänä. Itanŋa piyä-pqe, ämaqä jänänj iquauŋqätä, suqä qäyunä mimäkqä iquauŋqätä, qiyätŋqä imäkätqänä. ⁴⁶ Nyi kukŋuä iinjä etqe, kiqä quati tiinjä qä. He äwqe, ämaqä henqänä äwinyätŋqä iquauŋqänä hiŋanŋutqe, kimanj Goti Hanjuwä Iqu nätmätqä squä hitapaniŋqäwä? Ämaqä mbqä ämotautqänjuwä iqua-pqe, Goti Hanjuwä Ique qätä mäwiyqä ipiyä-qe, asä inä imäkätqänjuwiqä. ⁴⁷ Inj ä etanŋqä-qe, he hiqä hita-hiŋguäkaunä yeeqä ävapu itmapqe, ämaqä huizi iquauŋj äänä mäwqätäupŋqäwä? Suqä kätä-ŋŋuäkaunqänä äwiŋqä ii, ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä maeqiyqä iqua-pqe inä imäkätqänjuwiqä. ⁴⁸ Inj Hiniqu Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqu ikikinyänj äpmenqä-pa, he-pqe ikikinyänj iinjä pmeŋŋqe qä.”

Suqä, äŋgui huiziquauqä hiŋuä iqi mimäkqenqä (6:1-18)

6

¹ “He äŋguänänj wimasipiyä. He suqä jänänj imäkpiyänŋanji, ‘Hiŋuä naqämbŋqäüä’ kŋuä hiyqanŋuti, ämaqä iuqä hiŋuä iqisa mimäkqä ipŋqe qä. He iquauqä hiŋuä iqi imäkqanŋgpqe, Hiniqu Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqu kimanj metapqä yänqiyä.

Nätmatqä maeqä iquau yätamäkqä vqenqä

² Inj si ämaqä nätmätqä maeqä iquau yätamäkqä wisŋqä itŋänŋanji, ämaqä hääwä-tqä hŋqu hiŋuiqä äkimetä, ämaqe hiŋuä kqämbŋqä tuätumetŋqenqe, mändowatqä isŋqe qä. Ämaqä wopqä ipu, kukŋuinä tqä iqua, yoqe haqe qä muämäupŋqä anj aquvqänqä iutä, hänaqä iutä, iinjä itqänjuwä iquaiqä. Nyi naqä-qakuänänj etqänä. Ämaqä tqua, iquauqä suqä iutanj kima ae ämeqäüä. ³ Inj äqe si ämaqä nätmätqä maeqä hŋqe yätamäkqä wisŋqä itŋänŋanji, sämaqä iqua-pqä maqŋqä

† 5:37 Lukä 6:27-36 S 5:38 Anŋumä Itmakqä 21:24; Hiqäva-imäkqä 24:20; Kukŋuä-suqä 19:21

* 5:43 Hiqäva-imäkqä 19:18

hipnqeqä.* 4 Iinjä etanji suqä tqü zä witätñqeqä. Inji tqä Tniqu zä wiqä imä hinuä äqunänjqe, Iqu suqä iutanji kima ktapäniqeqä.

Goti Iquenyqä tääqä tqenqä

5 Itanğa he tääqä ätäpiyänğanji, ämaqä wopqä ipu, kukñuinä tqä iqua imäkätqänuwä-pa, mimäqä pa iqäpnqeqä. Ämaqä, iquau hinuä qumbñqä diñqä, anä aquväqñqä yäpä ingisatä, hänaqä äuktäuqä iutatä pämä ätqäupu, tääqä tññqä äwinyätñqä iquaiqä. Nyi naqä-qakuä etqänä. Ämaqä tqua, iquauqä suqä iutanji, kima ae ämeqäüä. 6 Inji si Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätätñänğanji, anä hiqñqä ämaqä maeqä ingisa äwätñä, qñqanä ämäyenji, zä äpmanä tääqä tquatñqe. Si injä imäkqanğñänğanji, tqä Tniqu zä wiqä imä hinuä äqunänjqe, Iqu tqä suqä iutanji, kima ktapäniqeqä.

7 He tääqä ätäpiyänğanji, tääqä kuapanä hinginäwa, ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä maeqiyqä iqua ätätqänuwä-pa, matqä iqäpnqeqä. Ämaqä iqua knuä tiinjä indqänätqänuwä. 'Ne Iquenyqä tääqä, quäuqänä ätquque, Goti Iqu qätä neyänqiyä.' Inäqä, oeyqä. 8 He iquauqä suqä iunji qänaki miqä pambiyä. Ii tiinjäqä. He yatñqä mäwqä änä etanğanji, hiqä Hiniqu nätmätqä eeqänänñqä äwa itqänjuwinjqe, Iqu näqñqä ae eänä.

9 Inji he tääqä, tiinjä tqäpnqeqä.†

'Neqä Apä Qäukuä Yätu Äpmeñä Iquki, Tqä yoqe huiziquau ämäwqätäüä, naqänänjä äqonänjinyä. 10 Tqänä miqe, äpänä. Qu qäukuä haqä yätunji, Tqä äkinyänjqeu qänaknä itqänuwä-pa, qua täunjä-pqe, asä ii iqäpnqeqä. 11 Täñğanji Si buayä hiunji tquenyqä, änätaptñqeqä. 12 Ämaqä quvqä inetqueqanğuwä iquauñqä ne äwqä hanuä imäknätunquä-pa, Si nenyqä äwqä hanuä imäknätñä, neqä suqä quvqe huätä mänamäutñqe. 13 Yamwiqä nemetñqä itñqä iunji, Si hinjuinä mäqunquä panä. Ämaqä quvqä imäkqä iqueqä hipa iuta anğu inätmetñä, metäuku neyä.'

14 He injä ätquwi, ii tiinjäqä. He ämaqeüqä suqä quvqenqä äwqä hanuä imäkñganğpqe, hiqä Hiniqu Qäukuä Haqä Yätutanä Iqu äwqä hanuä imäknätä, hiqä suqä quvqe huätä maitnämäunqiyä. 15 Iinjä etanğqä-qe, he ämaqeüqä suqä quvqenqä äwqä hanuä mimäkñqä iqanğpqe, hiqä Hiniqu äwqä hanuä mimäkñqä itä, hiqä suqä quvqe huätä mämaitnämäuqä yänqiyä.

Suqä, buayä pmua imäkñqenqä

16 Itanğa he hiqä tääqä yänänäqñqä imäkñqenqä buayä pmua imäkñäpiyänğanji, ämaqä wopqä ipu, kukñuinä tqä iqua, hipenji uismäkñätqänuwä-pa, mimäkñqä iqäpnqe. Qu hipenjuä quvqä injä imäkñätqänuwä, ämaqä huiziqua, qu buayä pmua imäkñganğuwñqä näqñqä mapñqä imäkätqänuwä. Nyi kukñuä naqä-qakuänänjä etqänä. Ämaqä iqua, iquauqä suqä iutanä kimanji ae ämeqäüä. 17 Itanji si buayi pmua imäkñätñji, eqä jinanä-weqe tqä nyuänjä ii equatnätñä, tqä hipenjuä iunji asñä qändñqeqä. 18 Si injä imäkätñji, buayä pmua imäkñätqänjuqä, ämaqe qu siñyqe maqñqä iqanğuwä-qe, tqä Tniqu si hinjuä mäqunquä enä Iqu kiqä-kiuänä näqñqeqä. Itanji Iqu nätmätqä zä wiqä imä hinuä äqunänjqe, tqä suqä iutanä kima ktapäniqeqä."

* 6:3 Jisasi Iqu, sämaqä iquauä-qe ätnänäqñ matqä, kukñuä ktgenä tii ätkqe. 'Tqä hipa qunamäuqänğisanjiqu, nätmätqä hipa ämuangisanjiqu imäkätñqä injqe, änyä maqñqä enqiyä.'

† 6:9 Lukä 11:2-4

Suqä, nätmätqä ängui aquvä qäyqenqä

19 “He nätmätqä änguänänä, qua täuni aquvä maqiyqä ipnqeqä. Nätmätqä qua täuni, imätanjuä äquvätä, kukuinjuä itä, itanğa ämaqä quwä-meqä iqua täkni äpnasäpu mapnqäüä. 20 Iiñqe he nätmätqä änguänänä aquvi, qäukuä yätutani qäpnqeqä. Yätuni, imätanjuä maquvqä itä, kukuinjuä miqä itä, itanğa ämaqä quwä-meqe, täkñä mäpnasqä ipu, quwä mämeqä da ipnuwi. 21 Tqä kjuä indqänqä imñitä, äkiñqä imñitä nätmätqä äsquenyqe, ‘Ii änguiqä. Nyi ämamqänä’ kjuä äkiyätñqe, tqä kjuä indqänqe, asä iunä witätñqeqä.†

22 Tqä hiñui, huiwä iqueqä hiqi-tä enqä-paniqä.‡ Tqä hiñui änguä äqännä, si ämaqä yätamäkqä wiyquki hitanğutqe, tqä huiwä eeqänänä imñi, we änguä äkunänä. 23 Inäqe, tqä hiñui quvqä äqännä yätamäkqä mäwquki hitanğutqe, tqä huiwi eeqänänä imñi hea äwinä. Inñi we-hunqä tqä huiwä imä äwiñqä ii hea witanğutqe, pisqukuinänjqä.

24 Ämaqä hñqu, ämiqä hñquaquiyqä yäpä inğisa mäpmeqä yänqiyä. Iqu hñquenyqänä äwinyätä, huiziquenyqä mäwiñqä yänqiyä. Itanğa iqu kñquä qäte, hñquenyä äwiyätä, hñqueni qätä mäwiyyqä yänqiyä. Ämaqä hñqu mbqänqä äwiñqä iunñi, yäpä iqi imitätqe, iqu Goti Hanjuwä Iqueqä yäpä iqinñi mäpmeqä yänqiyä.

*Nätmatqä huitanjä-huitanñjqä qundqändqä miqenqä**

25 Iiñqä Nyi he etqänä. He ‘Ne ymisanñitä, eqetä, squä natunquäwä?’ kjuä indqänäpu, hiqä hññä-pmeqä iunqä qundqändqä kiññä miqä pambiyä. Itanğa ‘Qäki äki yäuatunquäwä?’ kjuä indqänäpu, hiqä huiwä iunqä, äwäwa kiññä miqä pambiyä. Ymisanñitä qäkitanñi, huiwä iunñitä hññä-pmeqä iunñitänñi, mämäwqätäuqä yänqiyä. 26 He yññä iquauñi hiñjuä qumbiyä. Qu ymisanñi vovä mämauqä ipu, aquvä mämaqiyqä ipu, buayä anä iu maeqä itqänjuwä-qe, hiqä Hiniqu Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqu iquauñi buayi ävätqänä. Yññä iqua ämaqä-qunenñi mämanaqutäuqä inäüä. 27 Itanği hesanä hñqu iqueqä hññä-pmeqenqä äwäwa kiññä itä, wiyä nändi iqa wäniqiyä? Oeyä. Änä maeqä inä.

28 He qäkä-gquä isuanqe, äwäwa sunqä itqänäuä? Qätaqä hutqä hinginäwa ätänqä iunñi, he hiñjuä änguänä qumbiyä. Qu hutqä tññqe, äänä imäkqäpiyä? Qu wäunjuä yänänäqñqä miqä ipu, qäkä ämuasmänqä mimäkqä itqänäuä. 29 Itanği Nyi he etqänä. Hiñuiqänänñi ämaqä miqä Solomonä iqu, iqueqä yogä naqä motquetñqä vä-yauqä änguä-tänñä qäyä etanğqä-qe, vä-yauqe, qätaqä iquauqä hutqe mämäwqätäuqä inä.

30 Qätaqä hutqe, täñğa hinginäwa ätqäwänqe, awingani yäüä piqanğuti, qu ätäupu tä du tnämäupñqä iqanğpqa-qe, Goti Hanjuwä Iqu huvä-quayunjuä iwimäkätqänä. Iqu herñi asä inä emäkänğutiyyä, memäkqä yänğutiyyä? He Iquenyqä quuvqä wänqäpu eqiyätqänjuwä iquenä, Iqu herñi haqä nändi emäkänğuiyä. 31 Iiñqe, ‘Ne ymisanñitä, eqetä äkitanñi natunquäwä? Ä, qäkä-gquqe äki yäuatunquäwä?’ ätäpu, äwäwa kiññä miqä pambiyä. 32 Ii tiñiqä. Ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä mäeqiyqä iqua, nätmätqä eeqänänä iñqe, äwäwa ipu qävqä itqänäuä. Itanği he änguä pmapñqenqe, nätmätqä ii mapñqä diñqe, hiqä Hiniqu Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqu näñqä ae eänä. 33 Itanği kiñganänñi he Goti Hanjuwä Iqunä miqä iu äpmepu, Iqueqä suqä jänänñi mapñqe, qävqä ipnqeqä. Itanğanñi he nätmätqä huiññqä äwäwa itqänjuwi, Iqu eeqänä

† 6:21 Lukä 12:33-34 § 6:22 Matiu 5:15-16; Lukä 11:33-36 * 6:24 Lukä 12:22-31

inā hitapānqiyā. ³⁴ Iinjŋe he awiŋgaŋe äwāwa miqā pambiyā. Hiunji iqu, äwāwa iqueqā-kiuāŋqā iquāŋqā. Hanā-iqā hiunji hŋque ätimäuqe, ii hiunji iqueqe, qāyuvqā.”

7

*Ämaqā huiziquauqā suqe iwäsäuqenqā**

¹ “Ämaqā hŋquauŋe, ‘Ämaqā quvqā-quaiqā’ ätäpu, miwäsäuqā pambiyā. Goti Hanjuwā Iqu suqā asā iŋñā di, he-pqe inā emäkqāŋqāuā.

² Ii tiinjqā. He ämaqā hŋquauā suqe iwäsäutqāŋjuwā-panā iinji, Goti Hanjuwā Iqu heyaqe, inā iwäsäutqāŋgani, asā e iwäsäunigeqā. ³ Si hinoqukuā wāŋqā hmbu tqā tta-tuŋgueqā hiŋuā iu witaŋgi äqunätŋe-ŋe, zā naqänänā tqā hiŋuā iu äwiŋqe, hiŋuā mäŋquā iŋinyā. Ii suŋqāwā? ⁴ Zā naqänänā iqu, tqā hiŋuā iu yqänā witaŋguti, si tqā tta-tuŋgueni, ‘Hinoqukuā tqā hiŋuā iu änyāŋqe, huätä mäkmäumqänā-qe’ äänā tutŋqāwā? ⁵ Si wopqā itnā, kukŋuinā tqā iqukiyqā. Si zā tqā hiŋuā iu äwiŋqe, huätä ganā mamānyā. Itani iŋganā hiŋuā äŋguanā äqänätnä, hinoqukuā huiziqueqā hiŋuā iu änyāŋqe, huätä mamäutŋeŋe.”

⁶ He nätmatqā Goti Hanjuwā Iquenyqā ätä äwiŋqā iunji ämepu, hiveqā quvqā iquau mäwqā pambiyā. Iqua nätmatqā iinji, hiŋuinā ämäqunqā hiqanā hitāŋqāuā. Itanŋa wimŋñā äŋguanāŋi, yaqueqā iquau matnämäuqā pambiyā. Iqua qonjŋenā ipŋqāuā.”

Goti Iqueni, nätmatqāŋqā yatŋqā vqenqā

⁷ “He tääqā ätuäpu, Goti Hanjuwā Ique yatŋqā vqäŋŋeŋe. Iqu etapānqiyā. He qävqā iqa uwqäŋŋeŋe. Goti Iqu he ämäqumuapŋŋeŋeŋe yätamakqā hiyāŋqiyā. He qŋqani ptqā qäyqäŋŋeŋe. Goti Iqu qŋqanā euteyāŋqiyā. ⁸ Ämaqā nätmatqāŋqā tääqā ätuäpiyā iqua, qu ämapŋqāuā. Ämaqā qävqā ipiyā iqua, ämäqumuapŋqāuā. Ämaqā qŋqanā ptqā qiyäpiyā iqua, Goti Iqu qŋqanā wuäteyāŋqiyā.

⁹ Hesanjā hŋqueqā ymeqā hŋqu, bretqāŋqā kiqā kanique yatŋqā vqanŋutqe, iqu hiki muayāniqiyā? Oeyä. ¹⁰ Itanŋa ymeqā iqu kanique hämapäkāŋqā yatŋqā vqanŋutqe, iqu qämäkä quvqe muayāniqiyā? Oeyä. ¹¹ Kaniquenā, suqā quvqā kuapanā imäkāpiyā-qe, hiqā ymeqā iunji, nätmatqā äŋguanāŋi äyā ämuayätqāŋjuwīqā. I etanŋi hiqā Hiniqu Qäukuā Yātu Äpmeŋqā Iquenyqā näqŋqā äŋguanāŋi mapŋŋeŋe. Iquenyqā tääqā tquanŋuwā iquauŋi, nätmatqā äŋguanāŋi vāŋqiyā.†

¹² Itani, suqā ämaqā huiziqua he emäkŋqā eŋanŋutqe, he-pqe suqā asiqunā motquapiyā. Suqā iŋñā iqu, kukŋuā-suqā Mosisi iqu ätäfā äqäkqetä, hiŋuā-tqā iqua äqäkuwitāŋi, kiqā quatiyqā.”

Hänaqā, anā hāŋñ-pmeqā ämepu pmeqā iunqā‡

¹³ “Hänaqā anā qui imäkŋqā iunqā änyāŋqā iqu, aanā hiŋŋqā naqänāŋiqā. Iwā ämaqā hänaqā iu qänaknä itqāŋjuwā iqua, kuapanāŋiqā. ¹⁴ Inäŋe hänaqā anā hāŋñ-pmeqā ämepu pmeqā iunqe, äpätäuqumäkqā änyā, änā mäwqänāŋiqā. Itanŋa hänaqā iunji, ämaqā hŋqunā-hŋqunā ämäqumuepu qänaknä itqāŋäuā. He hänaqā iunā uwqäŋŋeŋe.”

Ämaqeqā wäunŋui, quwqā quuvqā heqiyŋenqā ämänätqenä§

* 7: Lukä 6:37-38, 41-42 † 7:11 Lukä 11:9-13 ‡ 7:12 Lukä 13:24 § 7:14 Matiu 12:33-37; Lukä 6:43-45

15 “He hinuä-tqä quanğä iquauñi, anğuanä wimasipiyä! He iquauñqe, ‘Iqua sipsipqä enqä-pa äwqä hanuä anyanğauä’ knuä eyatanğqä-qe, emwqä knuä indqanqe, hiveqä hiqiyqä iquauqä enqä-panğ-qae, qui emäkpnğauä. 16 He zä hñqueqä häukui iwäsäupu, iquenyqä näqnqä ämetqanğuwä-pa, ämaqä iññä iquauqä wäunui, iwäsäupu näqnqä mapñqeğä. Ämaqe, guä-wainqä häukui dupñqe, guä yänğ-tänğ iunqä upñqätanä? Ä, zä-eaqä häukuä dupñqe, qu qätaqä guaqä-tänğ iunqä upñqätanä? Oeyä. 17 Zä anğua eeqänänğ iqua, häukui anğua wiñqiyä. Zä quvqä iqua, häukui quvqä wiñqiyä. 18 Zä anğuanänği, häukui quvqä maqiyqä yänqiyä. Zä quvqä iqua, häukui anğua maqiyqä yänqiyä. 19 Zä kiğä häukui anğua maqiyqä iqua, ätäupu tä du väupñğauä. 20 Iitä asänänği. Hinuä-tqä quanğä iquauqä suqe, hinuä äqunäpu, iquauñqe näqnqä mapñqeğä.”

21 Ämaqä Nyinği, ‘Naqä Iqukiyqä’ ändätqanğuwä iquauñqe, he knuä tiññä maeyqä pa inä, ‘Qu eeqänänği Goti Qäukuä Yätutanğä Iqunä miqeunğä epnuwiqä.’ Ämaqä Nyaqä Apiqu Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqueqä äwinğä iunä qänaknä imitpğä iquanä hipnuwiqä. 22 Hiunği Goti Iqueqä kuknuä mitqä naqä inganği, ämaqä kuapanänği tii dpnuwiqä. ‘Naqä Iqukiyä, ne hinuä-tqä wäunui imäkätanä, dnğ quvqä iquau huätä ändawatätanä, ämaqä mimäkqänänğ iunğ imäkätanänğanği, Tqä yoqetanä imäkminqueqä.’ 23 Iquauñi, Nyi kimanği tii tumniqeğä. ‘Nyi tutqä qäpu henyñqe anyä maqnqä eänänä. He ämaqä suqä quvqä kuapanä imäkquenğqä. Huätä upiyä!’ ”*

Kuknuä ktqä, ämaqä anğ mätqä hñquaqunğät

24 “Nyi kuknuä etqä tä, ämaqä hñqu qätä anyiyätä qänaknä imitätqe, ii tiññiqä. Ämaqä knuä anğuanänğä indqänätä, anğ hikä haqe ämätqä-panğiqä. 25 Piyä äqiyätä, huakä äpätä, yunüä naqänänğ äqunätä, anğ ique hevqanğangutqanğ, hiki qua buta äknä, ique a yänğänqnqä kiğätätanği, qua iqä mäpnasqiyäuqä yäniqeqä. 26 I etanği, ämaqä hñqu, Nyaqä kuknuä iu qänaknä miqä imitätqe, ii tiññiqä. Ämaqä knuä mämeqä itä, anğ weä haqeqi ämätqä-panğiqä. 27 Itanğa piyä äqiyätä, huakä äpätä, yunüä naqänänğ äqunätä, anğ ique hevqanğangutqanğ, anğ iqu äpisäutä, qui eeqänä imäknäniqeğä” ätukqe.

28 Jisasi Iqu kuknuä ii qäpu tqanğa, ämaqä Iqueqä kuknuä qätä äwipiyä kuapanänğä iqua, Iqueqä näqnqä motquetqätanğqenğä yäunüä naqänänğä ikuwi. 29 Quwqä ämaqä kuknuä-suqenğä näqnqä iqua ämotquaminğuwä-pa, mämotqueqä itä, Yoqä-tänğ-qu eä, ämotquakqe.

8

*Jisasi Iqu, wänymänğä-tänğ hñque anğua iwimäkkqenğä**

1 Iqu qoqonğ iunğ äväma quveqanğa, qokä-apäkä kuapanänği, Ique qänaki äwivändqä äquveqäkuwi. 2 Inğanği ämaqä wänymänğä-tänğ hñqu Ique äwimeqe, qonğ äwoktäutä ätukqe. “Naqä Iqukiyä. Si äkinğangutqe, nyi anğua nyimäktñqeğä.”

3 I tqanğa, Iqueqä hipae, ämaqä iqueqä huiwiu itmaqiyätä, “Nyi anyinğiyä. Si anğua kimänänğ” tqanğa, maqänänği wänymänğe qäpu eätä, ämaqä iqu anğua qe imänğqe. 4 Itanği Jisasi Iqu iqueni, “Si

* 7:23 Lukä 13:23-27 † 7:23 Lukä 6:46-49 * 8: Makä 1:40-45; Lukä 5:12-15

äkimeqenqe, ämaqeu mätquä panä. Si äwätinä, tqä huiwi ämaqä Goti Iquenyqä hiqäva-imäqä ique ämotquetnä, Mosisi iqu hiñuiqänä ätkqä-pa hiqäva imäkiyä. Tqä yaqe qäpu eqenqe, ämaqe, näqñqä iuta hiñqeqä” ätukqe.

Mäkä-iqä iutanä naqä hñqueqä quuvqä heqiyqenqä†

⁵ Jisasi Iqu anä-himqä Kapänamäñi yängisa peyqanqa, ämaqä Romätanä mäkä-iqä iutanä naqä hñqu äwimetä, yatñqä yänänäñqä äwikqe. ⁶ “Naqä Iquki, nyaqä wäunuä-nyiyqä hñqu yaqä vqanqi, anä du hiqäqä äwinä. Iqueqä yäñi ññuä itä, täñä-huñqä naqänänä ämetqäüä.”

⁷ Kímanji Jisasi Iqu, “Nyi äwätmä äñguä iwimäkmqänä” ätukqe.

⁸ E tquanqa, ämiqä iqu kimanji, tiñä ätukqe. “Naqä Iquki, Si nyaqä anä tängisanqä yaptñqe, nyi ämaqä äñguänänä-qunä hmanjqä. Inji Si kukñuinä tqangti, nyaqä wäunuä-nyiyqä iqu äñguä imänänä. ⁹ Nyi-pqe inänji. Nyi ämaqä yoqä-tänä hñqueqä yäpä imä äpmamä, ique qänaknä inä wimqänä. Nyaqä ämaqä mäkä-iqä nyi ämitñqä iquauñi, hñque ‘Si uvä’ tquanqundqe, iqu äwäñqiyä. Hñque ‘Si biyä’ tquanqundqe, iqu äpäñqiyä. Itanqa ñqä wäunuä-nyiyqä hñque ‘Si tä imäkiyä’ tquanqundqe, iqu imäkänqiyä” ätukqe.

¹⁰ Jisasi Iqu kukñuä ii qätä äwiyäqe, yäunuä itä, ämaqä Ique qänaki wivändatanguwä ii ätukqe. “Nyi he etqänä. Ämaqä yäpaqänqisanä tqeqä quuvqä eqiyätñqä-panä iññi, Israitqä dunji, Nyi hiñuä mäqunquä itñqeqä. ¹¹ Tiñä-pqe etqänä. Ämaqä kuapänänji mäptqä yapqä ingisatä, mäptqä wiqä ingisanä iqua, qu Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqeu ätimäupu, Aprähämä iqutä, Aisakä iqutä, Jekopä iqutä buayä anä hñqä quamä pmappnuwiqä. ¹² Inäqe Israitqä, Goti Hanjuwä Iqunä miqeu pmeññqä atäunuä kinganä ikqä iquauñi, Goti Iqu hiawiqä ingisanqä huätä dowatäñiqeqä. Iqini qu kñuä kuapänä äqiyäpu, hiqanä mangtäsqukuä mäuqäpnuwiqä.”

¹³ E ätuäqetani, Iqu ämiqä ique, “Si ätunqeqä. Nyi imäkmqenqä quuvqä ae eqñä-pa timäunqiyä” ätukqe. Inä tquanqa, asänqanji ämiqä iqueqä wäunuä imäqä iqu, äñguä qe imäñgqe.

Jisasi Iqu, Pitä iqueqä känemisä, ämaqä kuapänä hñquautä, äñguä iwimäkkqenqä‡

¹⁴⁻¹⁵ Inqanji Jisasi Iqu Pitä iqueqä anä yäpä ingisa äpaquväqe, Pitä iqueqä känemi huiwä tnänä wimäñqanqi, iquvanä iu witanqi äqunäqe, kiqä hipa iu itmaqiyqanqa, huiwä tnänä iqu ävämeqanqa, ii ävautä Iquenyqä buayä näwenyä imäkkqe.

¹⁶ Mäptqä äwitñqä iqanqani, Jisasi Iquenyqä ämaqä penqä-tänä kuapänänä ätuma äpkuwi. Iqu penqä iquau kukñuä ätuätä huätä ändawatätä, yaqä-tänä iquauñi äñguä qe imäkkqe. ¹⁷ Iqu iññä imäkätä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui, hiñuä-tqä Asayä iqueqä manä iuta ätkqä hñque, qäyunä imäqanqi ätimäukqe.

“Iqueqä-kiuäñi, neqä yaqä huitanä-huitani ämetä, huätä ämamäuqeqä.”[§]

*Jisasi Ique qänaki wivändqenqä**

† 8:4 Lukä 7:1-10 ‡ 8:13 Makä 1:29-34; Lukä 4:38-41 § 8:17 Asayä 53:4 * 8:17 Lukä 9:57-60

18 Jisasi Iqu, ämaqä kuapänäni Ique qäuiqä enqä-pa äkutäupu, pämä tqäutangä äqunäqe, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquauni, “Ne eqä-huänä yätäqä nängisañqä äwanä” ätukqe.

19 Inğanj ämaqä kuknuä-suqenqä näqñqä hñqu äpäqe, Jisasi Ique tiñä ätukqe. “Ämotqueqä Iqukiyä, Si anä-himqä eeqänänj iunqä uwqanqtqe, nyi qänaknä kivändmqänä.”

20 Jisasi Iqu kimanj tii ätukqe. “Hiveqä hiqiyqä iqua, iquauqä anä-täñiqä. Yññä iqua, anä-täñiqä. Inäqe, Ämaqeueqä Ymeqä Ekqä Iqu, Iqueqä anä hiqaqä wiqe, hmanjqä.”

21 Itanğa wäunuänqä ämotquaminqä hñquququ tii ätukqe. “Naqä Iquki, ñqä apique ganä, qua qäyä mapteumqänä, hinjuinä ñqänäwqatiyä.”

22 I tquanğanj, Jisasi Iqu kimanj tii ätukqe. “Qäyä eänä. Ämaqä ae äpäkombqä iqua,† quwqä ämaqä pizqä iquenj, qua qäyä pteññeqä. Si Nyi qänaki nyivändiyä.”

Yunuä iqtä, eqä iqtä, Jisasi Iqueqä kukñui qätä äwikiyinqä†

23 Kukñuä e ätmbiyitanj, Jisasi Iqu yimba iu tkamäuqanğa, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iqua anä ätkamäukuwi. 24 Qu eqä-huänä Galili awä iqi wätqätanğuwänğa, yunuä naqänänj hñqu ätimäutä, eqä änyuämäwa äpäyätä, yimba iquenj qui imäkätñqä iqanğqä-qe, Jisasi Iqu hiqaqä yqänä äwäminqe. 25 Iinqe qu äwäpu, Ique ämeñä äväpu tii ätukuwi. “Naqä Iquki, ne qui imäknatñqä iqunä. Yätamäkqä neyä.”

26 Iwä Iqu, “Täukueqä! Hiqä quuvqä heqiyqe, wänqäpiyqä. He ze, sunqä enğiyä?” ätukqe. Itanj Iqu yunuä iquesä, eqä iquesä, “Iñi miqä manyinyqä” tquanğa, iquaqu ämñänğiyi.

27 Inğanj ämaqä iqua yäunuä ipu, tii äñğuwu. “Ae! Ämaqä Tqu äkitanj anäññukä? Yunuä iqtä, eqä iqtä, Iqueqä kukñui qätä äwiyqiyuä.”

Ämaqä penqä-tänj hñquaquinyqäS

28 Itanj Jisasi Iqu eqä-huänj yätäqä nängisa ätimäuqe, qua Gatala iu iuäqämakqe. Iqñi ämaqä penqä-tänj hñquaqu hikä hovqä ämaqä pizqä emiñuwä iuta äpäsinyä äwimakiyi. Iquaqu hiqi tqäutanginyinqä, ämaqe huänqä iunj mäwqä imiñuwu. 29 Ique äwimayi, zääqä yänänäqñqä ätukiyi. “Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iquki, squä nemäkñqäwä? Hea qäyujñ matimäuqä qäyä etanği, Si qui nemäkñqä äpinyä?” 30 Yaqueqä kuapänänj kinä näñj ätqäupu, ymisañä änminjuwi. 31 Itanğa penqä iqua yatñqä yänänäqñqä äväpu, “Si huätä nandowatqanqtqe, ne yaqueqä iquau-mända paquvatunquä hinjuinä naqänäy!” ätukuwi.

32 I tquanğuwänğa, Iqu “He upuiyä” ätukqe. Itanj penqä iqua ämaqä iquaquñj äväma, yaqueqä iquauqä yäpä inğisa äpaqukuwi. Inğanj yaqueqä eeqänänj iqua inänj äwäpu, iwaqä iuta eqä-huänj bunqä äpäquveqäpiyi, eeqänänj eqä änyuäpätäkqe.

33 Ämaqä yaqueqä miqä iqua hinuä e äqumbiyi, zä anä-himqä iunqä äwäpu, iñj timäuqanğqenqätä, itanğa ämaqä penqä-tänj iquaqu äwimakqenqätänj, ämaqe ätukuwi. 34 Itanğa ämaqä anä iutanj eeqänänj, Jisasi Ique wimapñqä äpkuwi. Qu Ique hinuä ae äqumbiyi, Iqu qua iu ävämetñqä yatñqä yänänäqñqä äwimiñuwu.

† 8:22 Jisasi Iqu ii ätkqe, Iqu ämaqä häñj yqänä äpmapiyä-qe, quuvqä maeqiyqä iquauñqä ätkqe. † 8:22 Makä 4:35-41; Lukä 8:22-25 S 8:27 Makä 5:1-20; Lukä 8:26-39

9

*Jisasi Iqu, ämaqä yänä njuä-tänä hñque ängüä iwimäkkqenqä**

¹ I tquanguwängga, Jisasi Iqu yimba hñque ätkapmäuqe, eqä-huänä yätäqängisanqä angumä äwätä, Iqueqä anä-himqä iu ätimäukqe.

² Inğanj ämaqä hñqua, yänä njuä-tänä hñque, iqueqä yquvanä iunä witañj Iquenyqä ätuma äpkuwi. Itanj Iqu iquauqä quuvqä heqiyqe naqä-qakuänänä äqunäqe, njuä-tänä iqueni tii ätukqe. “Nqä ymeqä iquki, tqä äwqe hanjä äkinyänä. Nyi tqä suqä quvqe, huätä ae ämakmäuqänä.”

³ Ämaqä kukjuä-suqenqä näqñqä hñqua, Iqu e tquangi äwipiyyi, quwqä kjuä indqänqä imnä tiiñ indqänquwi. “Ämaqä Tqu Goti Hanjuwä Iqu enqä-pa timäutñqä iqiyä.”

⁴ Jisasi Iqu iquauqä kjuä indqänqeuñi näqñqä eätä, tii ätukqe. “He heqä kjuä indqänqä iutani, kjuä quvqe sunqä indqänätqänäuä?”

⁵ Nyi iqueni, “Tqä suqä quvqe huätä ämakmäuqänä” ätuätmä imäkmqe, yänänäqñqä-tänjunqä. Itanga Nyi iqueni, “Si ävautnä qanj uvä” ätuätmä imäkmqä-pqe yänänäqñqä-tänjunqä. Qäquaqu asänänj. ⁶ Inj Ämaqeuaqä Ymeqä Ekqä Iqu, qua täuñ suqä quvqe huätä mamäunqiyä-qe, he näqñqä mapñqä änyinjiyä.” E ätuäqetanj, yänä njuä-tänä iqueni, “Si pämä ätqäutnä, yquvanä ämetnä, tqä anä iunqä uvä” ätukqe.

⁷ I tquanga ämaqä iqu ävauqe, iqueqä anä iunqä äukqe. ⁸ Ämaqä iqua hiñuä iinä äqumbiyi, zä ipu, Goti Iqu ämaqeunji yänänäqñqä iinä vqanqenqä, Iqueqä yoqe haqeqä ämamäukuwi.

Matiu mbqä motauqä iquenqä†

⁹ Jisasi Iqu anä ique ävama äwätäqänganj, ämaqä hñqu mbqä motauqä anä iu pmetanji äqunqqe. Iqueqä yoqe, Matiu ique. E äqunäqe, iqueni, “Qänaki nyivändiyä” ätukqe. Inj, Matiu iqu ivatuwänäqe, Ique qänaki qe äwivändkqe.

¹⁰ Ga Jisasi Iqu, iinä iqueqä anä iu buayä änätä pmetanga, ämaqä mbqä motauqä kuapanänä hñquata, suqä quvqä imäqä kuapanänä hñquata äpäpu, Iqutä, Iqueqä wäunjuñqä ämotquaminqä iqua-pqetä buayä anä ängmanminjuwi. ¹¹ Parisi hñqua hiñuä e äqumbiyi, wäunjuñqä ämotquaminqä iquau yatñqä äwikuwi. “Hiqä Ämetqeqä Iqu buayi, ämaqä mbqä motauqä iquata, suqä quvqä imäqä iquata, anä änätñqe, äänä etanjiwä?”

¹² Jisasi Iqu qätä e äwiyäqe, tii ätukqe. “Ämaqä yaqä maeqä iqua, duuta iquauñqe, mäwqä ipñqäuä. Ämaqä yaqä-tänä iquanä upñqäuä. ¹³ Nyi äpqe, ämaqä jänänä iquau tääqä tuätumamqä äpqa hmanjiqä. Oeyä. Nyi ämaqä suqä quvqä imäqä iquau tääqä tuätumamqä äpqe. Iinñqe he Goti Hanjuwä Iqueä bukä iu tiiñ äqänänqe, näqñqä mapiyä.

‘He hiqäva imäkätqänjuñqe, manyinqä iqiyä. He ämaqä iquauñqä qeqä emänqanquti ängüä itquapñqä änyinjiyä.’”†

Suqä, buayä manqä imäkmbu, pmeqenqä§

¹⁴ Inğanj ämaqä Jonä iqu ämotquaminqä iqua, Jisasi Ique äwimepu yatñqä äwikuwi. “Ii änänänqäwä? Nesä, Parisi iqua ämotquetqänjuwä iquata, tääqä yänänäqñqä imäkatunqä diñqä, buayä manqä imäknätanä yakuä äpmetunqeqä. Inäqe ämaqä Si ämotquetqänj iqua, iinä miqä itqänjuwäqä.”

* 9: Makä 2:1-12; Lukä 5:17-26 † 9:8 Makä 2:13-17; Lukä 5:27-32 ‡ 9:13 Hosiya 6:6 § 9:13 Makä 2:18-22; Lukä 5:33-39

15 Jisasi Iqu kimaŋi, kuknuä ktqä tii ätukqe. “Ämaqa apäkä metŋqä hŋqu, iqueqä käyamaqa iquatä yqänä pmetanqa, qu äwqä hanä iuta hipenüä iuismäknäpu pmapnuwänqätanä? Oeyä. Qänakndaŋi, huiziqua ique ätuma uwqanquwanŋga, iqueqä käyamaqa iqua inganä imäkmbu pmapnuwänqeqä.

16 Itanqa, gquä yäüä hŋqu äpkŋgqe, ämaqa hŋqu yuä änyä-hänä hŋquesanä ätävätä, hovqä yäüä ique mapmävqä yänqiyä. Iqu e imäkätqe, asnä äqiyätäqänŋanŋi änyä-hänä guä e äktäpitqä iqu, yäüä iquenŋi qui naqänänä imäkätä, hovqä naqä vänqiyä. 17 Tiinŋi iinänjqä. Ämaqa hŋqu wainqä-eqä änyä-hänä hui yaqueqä huiwä yäüä du mequä-timäuqä yänqiyä. Iqu e imäkätqe, wainqä-eqä änyä-hänŋi, yaqueqä huiwä yäüä iquenŋi äpisätä, qua bu hiquatäunqiyä. Yaqueqä huiwä-pqe, qui inä imäknanqiyä. Wainqä-eqä änyä-hänŋi, qu yaqueqä huiwä hänä iu iquatimepŋqäüä. Inŋi qäqauqu äŋguänänänqeqä.”

*Jisasi Iqu apäkä hiuaqui, äŋguä iwimäkkqenqä**

18 Jisasi Iqu, ämaqa Jonä iqu ämotquaminqä iquau, kuknuä ii yqänä tuätqätanqa, ämaqa miqä hŋqu äpäqe, Ique qonä äwoktäutä tii ätukqe. “Nqä ymeqä apäkä ii, täŋga äpäkongqä-qe, Si äpätnä Saqä hipae haqeqi wiyqanŋti, hänä vautŋqänänä.” 19 Iqu e tquanqa, Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunqänqä ämotquaminqä iquatä pämä ätqäpiyi, ique äwivändkuwi.

20 E äwäpiyä imdanŋi, apäkä hui Jisasi Iqueä tuwä-tänä qäqiqi äpäqe, Iqueqä gquä iu itmaqänŋqe. Ii hea ique-iquenŋi, qanüä yaqä e pmetanŋi, quväukuä 12 ämäwqätäukqe. 21 Ii knui, “Nyi Iqueqä gquä iu itmaqänmqe, äŋguä nyimänänqiyä” indqänätä, iinä ikqe. 22 Ii Ique itmaqiyqanqa, Iqu hiqumuanä äwiyäqe, ii hinüä äqunätä tii ätukqe. “Nqä ymeqä iiki, tqä äwqe hanüä äkinyänä. Si Nyinyqä quuvqä eqänä-qae, äŋguä äyä ikimäqänä.” Hea ingata-tinŋi, äŋguä äpmaka äukqe.

23 Itanŋanŋi Jisasi Iqu ämiqä iqueqä anä iu äpaquväqe, ämaqa hŋqua hääwä ätäpu, qokä-apäkä kuapänänŋi knüä yänänänqä qäkmanätqätanqä äqunŋqe. 24 Itanŋi Iqu tii ätukqe. “Ii mäpäkonqä ieqä. Oeyä. Ii hiqagenä äwinä. He huätä upiyä.” E tquanŋqetanŋi, qu Iquenŋi tä äsukuwi. 25 Qu iquau yäpaqä mäŋgisa huätä dowatqanquwanŋga, Iqu hiqŋqä ii witanŋqä ingisa äpäwäqe, iyyqä hipa iu a maqätqanqa, ii ävaukqe. 26 Inŋi Iqu i imäkqanŋqenqe, kuknuŋi hinŋinäwa im-imä ätqa äukuwi.

Jisasi Iqu, ämaqa hinüä pisqä hŋquaqui äŋguä iwimäkkqenqä

27 Jisasi Iqu anä ique äväma wätqätanŋanŋi, ämaqa hinüä pisqä hŋquaqu, Ique qänaki äwivändäsinyä, tääqäqä äuminŋiyi. “Dewiti iqueqä Kawiquki, Si yenyqä qeqä kimänänä.” 28 Iqu äwätä anä iu paquvqanŋanŋi, iquaqu Ique wimeqanŋiyänŋa, Iqu yatŋqä äwikqe. “Nätmatqä iinŋi, Nyi qäyünä imäkmqenqe, qe quuvqä eqiyqinyqä?”

Kimänŋi iquaqu, “Naqä Iquki, ye quuvqä eqiyqueä” ätukiyi.

29 Itanŋi Iqu iquaquiyqä hinüä iu itmaqiyätä, “Qe Nyinyqä quuvqä eqiyqiyä-panŋi, nätmatqä iinŋi äqemenqiyä” ätukqe. 30 I tquanŋa iquaquiyqä hinüä äŋguä äqänŋiyi. Itanŋa Jisasi Iqu kuknuä yänänänqä tinŋä ätukqe. “Nätmatqä äqemeqenqe, ämaqa hŋque awä mätkuä panyinyqä.” 31 Iqu i tquanŋqä-qe, iquaqu äwiyi, Iqu iwimäkqanŋqenqe, ämaqa eeqänänŋi awä ätuäkaminŋiyi.

* 9:17 Makä 5:21-43; Lukä 8:40-56

Jisasi Iqu, ämaqä penqä-tänjä, kuknuä matqä hñque ängüä iwimäkkqenqä

³² Ämaqä iquaqu Ique tii vämeqanqiyänga, qu ämaqä penqä-tänjä, kuknuä matqä hñque ätuma äpkuwi. ³³ Jisasi Iqu penqä ique huätä mamäuqanqä, ämaqä kuknuä matqä iqu kuknuä tqanqä, ämaqe knuä kuapä indqänäpu, tii ätkuwi. "Israitqä täuni, nätmätqä huitanqä tiinji, hiñuiqänäni matimäuqä iminqeqä." ³⁴ Itanqi Parisi iqua, "Iqu penqä iquau huätä ämamäuqe, penqä naqä iqueqä yänänäqñqetä imäqiyä" ätkuwi.

Jisasi Iqu, ämaqeunqä huäqä kiinjä äwunminqenqä

³⁵ Jisasi Iqu anä-himqä eeqänänä iu ikitä, anä aquväqñqä iunji ämaqeu ämotqetä, Goti Iqunä ämitñqä iunqä kuknuä ängui awä ätuäkitä, yaqä huitanqä-huitanqä eeqänäni ängüä iwimäkäkäminqä. ³⁶ Iqu qokä-apäkä kuapanä pmetanqä äqunätä, iquauñqä huäqä kiinjä äwunminqä. Qu sipsipqä quwqä ämiqe hma etanqi, äwäwa kiinjä ipu, qui imäkmbñqä itqänuwä-pa pmetanqä äqunminqä. ³⁷ E äqunäqetanji, Iqu Iqueqä wäunäñqä ämotquaminqä iquauñi, tiinjä ätukqe. "Wäunä iunji, ymisänä yäüä kuapanä iinä, inä etanqi ämaqä wäunüä iqe, hmbnänñqä. ³⁸ Iinjqe ämaqä wäunüä iqä häñä hñqua, ymisänä aquvä ptpñqä dowatätñqä iinqe, he wäunüä Kaniquenyqä tääqä tupñqeqä" ätukqe.

10

*Jisasi Iqueqä kuknuä awä tuäkiqäñqä ändowatkqä iquauqä yoqeyi**

¹ Jisasi Iqu, Iqueqä wäunäñqä ämotquaminqä 12 iquau tääqä ätuätumeqe, dnä quvqe huätä ändowatäpu, täñä-yaqä hiutanqä-huitanqä-tänjä iquau ängüä wimäkñqä dinqä, yänänäqñqetä yoqä naqetä äwikqe.

² Ämaqä kuknuä awä tuäkiqäñqä dowatätñqä 12 iquauqä yoqe, tiinji. Kinqanäni Saimonä, iqueqä yoqä huizi Pitä iquvi. Itanqä känguequ, Endru iquvi. Itanji Sepri iqueqä hikñä iquaqu, Jemisi iquä Jonä iquätänji.

³⁻⁴ Itanqä Pilipä ique, Batromi ique, Tomasi ique, Matiu mbqä motaqä ique, Jemisi Aläpiyasi iqueqä hikñä ique, Tatiyusi ique, Saimonä ämaqä Selotqä iutanqä ique, itanqä Jutasi Iskarioti,† ämaqä qänaknda Jisasi Ique ämaqä huiziuqä hipa iu qui imäkñqä väniqñqä iquvi.

Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä iqua wäunüä imäkñqä, näqñqä äwikqenqä†

⁵ Ämaqä 12 iquauñi, Jisasi Iqu wäunäñqä ändowatätä tii ätukqe. "Ämaqä Israitqä iqune qäyä etanqi huiziquauñqä mäwqä pambiyä. Sämalija pmeqä iquauqä anä-himqä iunji, mäpaquvqä pambiyä. Oeyqä.

⁶ He Israitqä iquauñqänä upñqeqä. Qu sipsipqä, hänaqä qäyunänñqä maqñqä enqä-panä-quai. ⁷ He äwäpu kuknuä awi, 'Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä mige, qäukuä yätuta qäqi täqi ae äquvepqqä' tupñqeqä. ⁸ Ämaqä täñä-yaqä-tänjä iquau ängüä iwimäkäpu, ämaqä ae äpäkonguwä iquau ävauqumuatäpu, ämaqä wänyimänqä-tänjä iquau ängüä iwimäkäpu, dnä quvqä penqä, ämaqä iquau ätqäunqä, huätä dowatäpu iqäupiyä. Nätmätqä he ämeñuwi, mbqä mäwqä ipu hiñgi ämequwitanji, ämaqä iunji, hiñgi wipiyä" ätukqe.

* **10:** Makä 3:13-19; Lukä 6:12-16 † **10:3-4** Näqñqä-tänjä kuapanä iqua, knuä tiinjä indqänätqänä. Yoqe Iskarioti, kiqä quati, 'ämaqä anä-himqä Karioti iquesänä ique'. ‡ **10:3-4** Makä 6:6b-13; Lukä 9:1-6

9-10 “He qanä äwäpiyänggani, mbqä-qatä, yquayä qa-mnqetä, gquä tnängqä hnqutä, yukä iu ämuasmäuqetä, qanä uwqä yäkqetä, qasä mämeqä pambiyä. Oeyä. Ii tiinjä hitängiyi. Ämaqä wäunuä iqangppqä iquauji, ämaqä quwqä yätämäkqä ämetqänguwä iqua buayi äwipnqäuä.

11 He anä-himqä hnqwe äpaquväpiyänggani, ämaqä suqä ängua-tänjä hnquenyqä qävqä ipu, anä-himqä iu ävämepiyängganqe, ämaqä iqueqä anjunä pmeqäpnqä. 12 He iqueqä anju äpaquväpiyänggani, iqi pmamitpqä iquauji, ‘Goti Hanjuwä Iqu änguanä emäkängqiyä’ tquäpnqä. 13 Iqua aquvanä ipu he etmeqangppqe, hiyaqä kuknuä ängui, iquatä witäniqeqä. I etangqä-qe, qu he etmapnqwe aquvanä miqä iqangppqe, hiqä kuknuä ii iquau yätämäkqä mäwqä da yängqiyä. 14 Ämaqä hnqwe he etmetä iqueqä anä iunqä etma mäwqä itä, hiyaqä kuknui qätä maeyqä iqangutqwe, he anä-himqä ique ävämepiyänggani, qua hinoqukuä yukä iu täka emäkmitätqwe, ptä quväteqämä emä uwqäpnqä. 15 Nyi naqä-qakuä etqänä. Hiunji Goti Hanjuwä Iqu ämaqä kuknuä mitäniqänggani, qokä-apäkä anä-himqä iquesani iquauqä kimanji hanjä-ique, Sotomä iutä Gomora iutä äpmaminuwä iquauqeunji, S aanä ämäwqätäuniqeqä.”

*Jisasi Iqueqä wäunuä imäkqä iquauji, hanjä-iqä wimeninqenqä**

16 “Nyi endowatqwe, tiinjä. Sipsipqä iqua, hiveqä hiqiyqä iquauqä awä imä äwquwä enqä-panä iinjä endowatqänä. Ämaqä hui he qui emäkpnqä iqäpnqäuä. Inji he qämäkä iquauqä suqä iunä qänaknä ipu, knuä ängua ganä indqämbiyi imäkqäpnqä. Inäqwe ynjä-heeqe, suqä quwqä mimäkqä itqänguwä-pa, he-pqe asä ii iqäpnqeqä. 17 He ämaqä iquauji änguanä wimasipiyä. Qu quwqä ämiqä iquauä hinuä iqini kuknuä metpnuwiqä. Quwqä anä aquväqnqä iunji, täua hitäwipnuwiqä. 18 Qu Nyi mändi ängittqiyäpu, ämiqä Romätanjä iquauqätä, anä-himqä naqä ämiqä iquauqätä, henji eyqiyäma upnuwiqä. Inganji he ämaqä naqä iinjä iquautä, ämaqä Israitqä qäyä etangji huizi iquautäni, kuknuä ängui awä tupnuwängqeqä. 19 Qu henji, kuknuängqä eyqiyäma uwqanguwänggani, ‘Ne kuknui, äki tanquatiyä? Ä kimanji, äänä tnanquatiyä?’ knuä mindqängqä pa iqäpnqä. Oeyä. He kuknuä tnpqänggani, Goti Hanjuwä Iqu he kuknuä tupnqwe, ämetquenqiyä. 20 Ii tiinjä. Kuknui, hiqä-hiuä matqä ipnqäuä. Hiniqueqä Dnjä Ängua Iqu hiyaqä manä iuta awä tuängqiyä.

21 Ämaqä hui quwqä kätä-kängueque, huiziqua ique pizqä päkpnqä iinjwe, quwqä hipa iu wipnuwiqä. Itanji kaniqukuä, quwqä ymeqä iquauji-pqe, suqä asitanji itquapnuwiqä. Itanga ymeqä iqua, kunaqä-kununuau-pqe, mäkä änunäpu asä inä ipnuwiqä. 22 He Nyaqä yoqä-tänuenä etangji, ämaqä eeqänänji äwqä quwqä emäkqäpnnuwiqä. Inäqwe qokä-apäkä hanjä-iqä qäpu etqängganqä yänjä äqämbu äpmamitpqä iqua, Goti Hanjuwä Iqu hanjä iqumuatäniqeqä.

23 Ämaqä anä-himqä hnquesani quwqä etqueqangppqe, he ävämepe, anä-himqä hnquenyqä zä uwqäpnqä. Nyi naqänä etqänä. He Israitqä iquauqä anä-himqä eeqänänjä iunji änyä mikiqängga, Ämaqeucä Ymeqä Ekqä Iqu äpäniqeqä.

24 Ämaqä näqnqä ämetqänguwä iqua, näqnqä ävätnqä iqueni, mämäwqätäuqä ipnqäuä. Itanga ämaqä wäunuä imäkätqänguwä iqua, iquauqä naqä iqueni, mämäwqätäuqä ipnqäuä. 25 Näqnqä ämetqänguwä iqua, ämotquetnqä iqtänji, asänänjä eänjuwi, ii qäyunjqä. Wäunuä

imäkätqāṅuwā iqua, naqā iquṭā asānā eāṅuwī, ii-pqe qāyunjā. Inj āmaqā āmiqā iquenyqe, qu 'Iqu dnā quvqā Belsāpulā iqueqā' ātpqe,† iqueqā yāpā iqi itqāṅuwā iquauṅqe, yoqā quvqānānā asā inā tṅqāuā.

Zā tquenyqā winqenqā?‡

²⁶ He āmaqā iinjā etqueganṅpā iquauṅqe, zā miqā pambiyā. Nātmatqā eeqānāni huāqā āutnmitātqe, ātnānā iqi timāunqiyā. Nātmatqā eeqānāni zā āwāmitātqe, āmaqe nāṅṅqā hipṅqāuā. ²⁷ Kukṅuā Nyi āmaqeu mātquā henyā etātṅqe, he ātnānāqi tquāṅqe. Kukṅuā Nyi qeiqinyā etqe, he āmaqeuqā hiṅuā iqi ātqāupu awā tquāṅqe. ²⁸ Āmaqā hiqā huiwā iunā pāsāqā iquauṅqe, zā miqā pambiyā. Qu quuvqe, piqzā mapāsāqā ipṅqāuā. Goti Hanjuwā Iqu, huiwitā, quuvqetā, tā iunqā dowatātā, qui Imākqā-qu etanṅi, he ze Iquenyqānā iqāṅṅeqā. ²⁹ He nāṅṅeqā. Yṅṅā wāṅqā isuaṅqe, āmaqe, qu hṅjuaquinyqā mbqā wāṅqā hṅqunā itqānā. Ināqe hiqā Hiniqu, isuaṅ ṅṅuā āmitāqetāni, Iqu hiṅuinā māqunqā iqāṅṅutqe, isuaṅtanā hmbu qua māṅi mapākṅqā inqiyā. ³⁰⁻³¹ Goti Hanjuwā Iqueqā hiṅuā iqini, he yṅṅā isuaṅi, āmāwqātāunqāuā. Hiyaqā dā nyuānā iunṅi, Iqu a ae ātāuqeqā. Iinjā etanṅi he hanjā-iqā emeqanṅutqenqā, zā miqā pambiyā.

Jisasi Iquenyqā kuapānā winṅanṅi, Iquenyqā awā-tqenqāš

³² Āmaqā hṅqu, āmaqā iunṅi, 'Nyi Jisasi Iquesanunqā' tquanṅutqe, ga Nyi-pqe iquenqe, Apiqu Qāukuā Yātu Āpmenqā Iqueā hiṅuā iqini, 'Āmaqā tqu, Nqeqā' tumniqeqā. ³³ Itanṅa āmaqā hṅqu, 'Nyi Jisasi Iquesanunā manā' tquanṅutqe, ga Nyi-pqe iquenqe, Apiqu Qāukuā Yātu Āpmenqā Iqueā hiṅuā iqini, 'Āmaqā tqu, Nyitanu manā' tumniqeqā.

³⁴ He Nyinyqe, 'Iqu mākā eeqāpnāni, māndi kittqiyātṅqā āpqqeqā' kṅuā maeyqā pa inā. Oeyā. Nyi āmaqe, āwqā hanuā inqā pmetpnuwā diṅqe, māma mapqā, ipāqāyunā āma āpqqeqā. ³⁵ Nyi tiinṅinqā āpqqe.

'Hikṅuiqu, kaniqie mākāṅqā vqā iinṅātā, meqi, kānāu mākāṅqā vqā iinṅātā, hikṅueqā apāki, keenqā mākāṅqā vqā iinṅātā, āpqqeqā.'

³⁶ *Itanṅa āmaqā hṅqueqā kāyāmaqā iquautanā hṅqua, iqueni himā-wiunqā wipnuwiqā.**

³⁷ Āmaqā hṅqu kaniquenyqātā, kānāunqātā kuapānā āwinyātā, Nyinyqe wāṅqāpu āwinymitātqe, iqu Nyaqā nāueqā-qu hmanjā. Āmaqā hṅqu iqueqā ymeqā qokā iquauṅqātā, apākā iuaunqātā kuapānā āwinyātā, Nyinyqe wāṅqāpu āwinymitātqe, iqu Nyaqā nāueqā-qu hmanjā. ³⁸ Itanṅa āmaqā hṅqu hanjā-iqā Nyaqā yoqeta wimeqanṅutqe māmeqā itā, Nyinyqā qānaknā miqā imitātqe, iqu Nyaqā nāueqā-qu manā.† ³⁹ Āmaqā hānjā-pmeqā āṅgui āmāqumuetā, a yāṅānāṅṅqā āqātmitātqā iqu, iqueqā hānjā-pmeqe qui imākānāṅqiyā. Itanṅi āmaqā Nyinyqā kṅuā indqānātā, iqueqā hānjā-pmeqe huātā āvquatāmaumitātqā iqu, hānjā-pmeqā naqā-qakuānāni āmeniqeqā" ātukqe.

Yātamākqā vqā iqua, kima āṅguā mapnuwāṅqā

⁴⁰ "Āmaqā hṅqu, he etmetā āṅguānā emākqanṅutqe, iqu Nyi-pqe inā inyimākqiyā. Āmaqā Nyi indmetqā iqu, Nyi ānāndowatkqā Ique-pqe inā itmeqiyā. ⁴¹ Āmaqā hṅque, Goti Iqueqā kukṅuinqā hiṅuā-tqā hṅqu ique

† 10:25 Matiu 9:34 ‡ 10:25 Lukā 12:2-7 § 10:30-31 Lukā 12:8-9 * 10:36 Maika 7:6

† 10:38 Lukā 14:26-27

wimeqanğa, iqu iquenyqe, ‘Hijnüä-tqä-queqä’ kñuä indqänätä, iqueni itmetä ängüä iwimäkätqä iqu, Goti Hanjuwä Iqu ämaqä iqueni, nätmatqä ängui, hijnüä-tqä iquau ävätñqä-pa väniqeçqä. Itanğa ämaqä hñque, ämaqä jänänä hñqu ique wimeqanğa, iqu iquenyqe, ‘Ämaqä jänänä-queqä’ kñuä indqänätä, iqueni itmetä ängüä iwimäkätqä iqu, Goti Hanjuwä Iqu ämaqä iqueni, nätmatqä ängüä, ämaqä jänänä iquau ävätñqä-pani väniqeçqä. ⁴² Itanğanı ämaqä hñqu, Nyaqä ämaqä tquautanä yoqä naqä-tänä maeqä hñquenyqe, ‘Iqu Jisasi Iquenyqä qänaknä itñqä-queqä’ kñuä indqänätä, ique eqä isqä ävätqä iqu, Nyi iquenyqe, ‘Ämaqä tqueqä wäunüä ängüä iutanä kimanı, ämeniçeçqä’ naqä-qakuänänä etqänä” ätukqe.

11

*Jonä asñä-qäyqä iqu, yatñqä äwikqenqä**

¹ Jisasi Iqu, Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä 12 iquauñi kukñuä ii ae ämotqueç, Iqu iqini äväma, anä-himqä huizi, qua Galili iu äwiñqä iu, ämaque ämotquetä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui awä ätuäkäminqe.

² Jonä iqu guä kiqiyäueqä anıu äpmeqänğanı, iqu wäunüä eeqänänı Kraisi Iqu imäkqanğqenqä qätä äwiyäqe, iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä hñquaqı, Jisasi Ique yatñqä wiyñqä ändowatkqe.

³ Iquaqı Ique äwimayı, yatñqä tiñä äwikiyi. “Qu ‘Kraisi Iqu äpäñqiyä’† ätätqänıwı, Si Qäqukitanä, ä hñquenyqä hijnüä inä äqänänä pmetunğutanä?”

⁴ Jisasi Iqu kimanı, iquaqı tiñä ätukqe. “Qe nätmatqä hijnüä äqunäsinyä qätä äwiyänıyınqe, äwäsinyä Jonä ique awä tiñä suinyqä.

⁵ ‘Ämaqä hijnüä pisqä iqua, hijnüä ängüä äqänğäuä. Yukä quvqä iqua, qanä ängüä äwqäuä. Wänyimänğqä-tänä iqua, ängüä imänğäuä. Qätä äyqä iqua, qätä äwiyqäuä. Ae äpäkonğuwä iqua, anğı ävauqäuä. Nätmatqä maeqä iqua, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä ängui qätä äwiyqäuä.’† ⁶ Ämaqe, qu Nyi imäkqanğqenqä kñuä indqänäpiyä iqua, quwqä quuvqä heqiyqe qui mimäkñqä iqanğutqe, qu aquvänä ipñqäuä” ätukqe.

Jisasi Iqu, Jonä iquenqä ätukqenqä§

⁷ Jonä iqueqä ämaqä iquaqı ae uwqanğiyänğa, Jisasi Iqu qokä-apäkä iunı, Jonä iquenyqä tii ätukqe. “He anä avqñqä duñqe, squä hijnüä qumbñqä äukuwäwä? Qoa-qamqä yunüä miqanğqe qumbñqä äukuwätanä? Oeyä. ⁸ Squä hijnüä qumbñqä äukuwäwä? He ämaqä qäkä ängüänänä yüaqä pmetanğqä hñque hijnüä qumbñqä äukuwätanä? Oeyä. Ämaqä qäkä ängüä äyänıwä iqua, ämiçä naqä iqueqä anä du pmetnğäuä. ⁹ He squä hijnüä qumbñqä äukuwäwä? Ämaqä hijnüä-tqä hñque hijnüä qumbñqä äukuwätanä? Nñqä. Iinä sätäti, Nyi tiñä etqänä. Iqu, Goti Hanjuwä Iqueuä hijnüä-tqä huizi iquauñi ämäwqätäunä” ätukqe.

¹⁰ “Bukä iunı, Goti Hanjuwä Iqueqä tuwanı tii ätä äqänänä. ‘Qätä wipiyä. Ämaqä Nyaqä kukñuä ämapqä hñque, Si hijnüäqä kimetñqä ändowatqänä. Sinyqä hänaqä näwinyä imäuetñqänänyä,’ ätä äqänänä.*

Kukñuä ii, ämaqä tätquenyqä ätqiyä. ¹¹ Itanğı Nyi he naqä-qakuä tiñä etqänä. Ämaqä eeqänänä iutanı, Jonä asñä-qäyqä ique ämäwqätäutñqe,

* 11: Lukä 7:18-23 † 11:3 Matiu 3:1-12; Malakai 3:1 ‡ 11:5 Asayä 35:5-6 § 11:6 Lukä

aanqeqä. Inäqce Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqä iunji, ämaqä yäpakä quvqä äpmenqä iqu, Jonä iqueni ämäwqätäunä” ätukqe.

¹² “Jonä asnä-qäyqä iqu kukñuä awä ätuminqängani, ämaqä yänänäqñqä-tänä iqua, Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqä iu paqurñqeqce, qu wäunjuä yänänäqñqä ipñqä ipäqäkuwi. Tängani qu wäunjuä iñji yqänä imäkäpu, Goti Iqueqä miqeuñi hanä-iqä kuapanä ävätqänjuä. ¹³ Jonä iqu ätimäukqänganqce, ämaqce, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuinqä näqñqce, qu bukä hiñjuä-tqä iqua äqäkuwiutatä, Mosisi iqu kukñuä-suqenqä äqäkqeutatä ämaminjuwiqä. ¹⁴ Goti Iqueqä bukä iunji, ‘Hiñjuä-tqä Laisa iqu äpäñqiyä’ ätatä äqänänqce,† ii Jonä iquenyänä äqänänä. He Nyaqä kukñuä iñqce, quuvqä heqäpñqäpiyä, maeqiyqä ipñqäpiyä? ¹⁵ He qätä-tänjuenä epiyi, kukñuä iñqce kñuä äñguänä indqämbiyä” ätukqe.

¹⁶ “Ämaqä tänğa äpmenjuwä iunqce, Nyi änänyä tmqäwä? Tiñjuaiqä. Ymeqä ququawä aquväqñqä iu quamä äpmapu, ymeqä huizi iquauñqä tääqä tiñjä ätätqänjuwä-panä-quaiqä. ¹⁷ ‘Ne henyqä hääwä qäyä ätqanqu, he himnunjuä miqä iquwiqä. Ne pmapqä qäyä iqanqu, he kñuä maqiyqä iquwiqä’ ätätqänjuwiqä. Ämaqä tänğa äpmenjuwä iqua, qu ymeqä tqua enqä-panä eäpu, suqä äsque-äsquenqä mäwiñgangiyi. ¹⁸ Jonä asnä-qäyqä iqu äpäqetani, buayä änatä, wainqä-eqä manqä iqanğa, qu ‘Dñä quvqä-tänjä-queqä’ äyä ätkuwiqä. ¹⁹ Inäqce Ämaqeucä Ymeqä Ekqä Iqu äpäqetani, buayätä eqätä gangqänğa, qu tii ätqäuä. ‘Ämaqä buayä eqä yaqäpiqä itä änatä, wainqä-eqä kuapä nqceqä. Itanğa ämaqä mbqä motauqä iquauqätä, suqä quvqä imäkqä iquauqätä näueqä-queqä’ inä ätqäuä. Inäqce, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä iquauqä wäunjui, tiñjä motquapñä. Iqueqä kñuä indqänqce, ii aanjä naqä-qakuiqä” ätukqe.

Ämaqä, quwqä suqä quvqenqä mäwquatämäuqä iquauqä hanä-iqenqä†

²⁰ I ätuäqetani, Iqu ämaqä anä-himqä hui-huii äpmenjuwä iquauñi, äkasuwä ätukqe. Anä-himqä iunji, Iqu wäunjuä ämaqä mimäkqänänä di kuapanä qäyä imäkqanji, quwqä kñui äkunmäknäpu, suqä quvqce mäwquatämäuqä iminjuwi. ²¹ Iquauñi Iqu tiñjä ätukqe. “Ämaqä Kolasinä pmeqä iquendä, Betsaitä pmeqä iquendä, hiqä hanä-iqenqce, Nyi ‘Oänä’ etqänä. Tiñjä etanqiyä. Nätmatqä ämaqä mimäkqänänä di, Nyi heyaqä awä iqisa imäkkqä-pani, ämaqä hñqu Tayä pmeqä iquauätä, Saitonä pmeqä iquauätä awä iqisa imäkqä-säpi, qu qanğanä tiñji ae pmeqäpningä. Quwqä kñui äkunmäknäpu, suqä quvqce ävquatämäupiyitani, huäqä-hunqä qäki ämäyäupu, tä wätakiu ae pmeqäpningä. ²² Iinñqce Nyi he etqänä. Hiunji Goti Hanjuwä Iqu ämaqeucä suqä iwäsäuninqä atäunjuä ikqeuñi, heyaqä hanä-iqce, Tayä pmeqä iquauqätä, Saitonä pmeqä iquauqätäni, ämäwqätäuniceqä. ²³ Itanğa Kapänamä pmeqä iquenyä, Goti Iqu henji, qäukuä haqä yätunqä etma yäniqätänä? Oeyä, Iqu he ämaqä pizqä iquauqä anä bunqä endowätäniqeqä. Nätmatqä ämaqä mimäkqänänä di, Nyi heyaqä awä iqisa imäkkqä enqä-pani, ämaqä hñqu Sotomä pmeqä iquauä awä iqisa imäkqä-säpi, anä-himqä iqu yqänä witäninjqä. ²⁴ Iinä etanji hiunji Goti Hanjuwä Iqu ämaqeucä suqä iwäsäuninqä atäunjuä ikqeuñi, heyaqä hanä-iqce Sotomä pmeqä iquauqeuñi ämäwqätäuniceqä” ätukqe.

Haqä pmeqe, Jisasi Iquesanji

† 11:14 Malakai 4:5 ‡ 11:19 Lukä 10:12-15

²⁵ Inḡanji, Iqu tii ätukqe. “Apä, Qäukuitä Quaetä Miqä Iquki, ämaqä näqñqä kñuä-tänjä iquauñqä si nätmätqä tä zä äkittqiyenä-qe, ymeqä dänä-sua enqä-pa äyä ämotquenyä. Si e imäkqanñä, Nyi ‘änḡuiqä’ äktqänä. ²⁶ Auä, Apä, Si Tqä-täuä yeeqä imäkndñqä diñqä, imäkñiqä” ätukqe.

²⁷ Tiinjä-pqä inä ätukqe. “Nqä Apiqu nätmätqä eeqänñi, Nqä hipa täu äñjiyqe. Ämaqe, Ymeqä Iquenyqä näqñqe, aañqe. Apiquññiqä. Ämaqe, Apiquenyqä näqñqe, aañqe. Ymeqä Iqutä, ämaqä Ymeqä Iqu ämotquetñqä iquatänä, Apiquenyqä näqñqä eänñäuä” ätukqe. §

²⁸ “Ämaqä wäunñuä tnänjä ipu, hanjä-iqä ämepu, huiwä hanjuä enyätñqä iquenä, he eeqänññuenä hapä hitapmqä Nyinyqä ppiyä. ²⁹ Nyi Nqä-näuä äkittqänätmä, ämaqeunji hanjuä itquetñqe. Inji, bulumäka iqua nätmätqä eyqiyämapñqä, zä quavqä hinjuä-ḡo iu ḡuä ämäsäutqänñuwä-panjä iinj, he Nyaqä yäpä iqi äpmapu, Nyita näqñqä meqäpñqe. Itanḡa he hanjä-iqä naqänñä mämeqä, hapä pmeññäuä. ³⁰ Kukñuä Nyi etmqe, hanjä-iqä naqä manä, he qeiqinyänjä mapññäuä” ätukqe.

12

*Sämbatqä hiunji hapä pmeqä iquenyä**

¹ Qänakndanji, Sämbatqä hiunji hapä pmeqänḡanji, Jisasi Iqu kuä-witqä wäunñuä awä iu qanä ikämiñqe. Inḡanji Iqueqä wäunñuñqä ämotquamiñqä iqua buayä dä vqanḡa, qu kuä-witqä häukui, ätäkäpu äñmiñuwä. ² Parisi hñqua hinjuä iinj äqumbiyi, Jisasi Ique tiinj ätukuwi. “Hinjuä qunya! Suqä Tqä ämaqä wäunñuñqä ämotquetqänjä iqua iquwi, hiunji hapä pmeqänḡa imäkqenqe, pmua imäknänä.”

³ I tquañḡuwänḡa, Iqu kima tii ätukqe. “Änäänḡä? Hinjuäqänñi neqä awiqe Dewiti iquä, iqueqä ämaqä iquatä, buayä dä äpäkombiyi, Dewiti iqu imäkqenqe, he kukñuä iunji a matäuqä itqänñuwätanä? ⁴ Dewiti iqu Goti Hanjuwä Iqueqä anjä yäpä yänḡisa äpaquväqe, brettqä Goti Hanjuwä Iqueqä hinjuä iqi äwämiñqe, iquä iqueqä ämaqä iquatänji, ämepu äñḡuwiqä. † Buayä Goti Hanjuwä Iqueqä hinjuä iqi äwiñqe, ämaqe ämepu nqänqe, pmua imäknänä. Hiqäva-imäkqä iquanä ämepu bñqä inä äwinä. ‡ ⁵ Änäänḡänqäwä? Bukä Mosisi iqu kukñuä-suqenqä äqäqä iunji, he kukñuä tä a matäuqä itqänñuwätanä? Sämbatqä hiunji hapä pmeqänḡanji, hiqäva-imäkqä iqua Goti Hanjuwä Iqueqä hiqäva-imäkqä anjä iu, Sämbatqänñqä suqä ätä äwiñqä iunji ävausäpiyä-qe, Goti Hanjuwä Iqueqä hinjuä iqinj, qu suqä quvqä mimäkqä itqänñäuä. ⁶ I etanḡi Nyi he etqänä. Goti Hanjuwä Iqueqä hiqäva-imäkqä anjä ique Ämäwqätäunñqä Hñqu, täqi äwinä.

⁷ Inḡa, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, kukñuä hñqu tiinj äqänänä.

‘He hiqäva imäkätqänñuwñqe, manyñqä iqi’yä. He ämaqä iquauñqä

qeäqä emänḡanñuti äñḡuä itquapñqä äñyññiyä.’§

He kukñuä iinj iqueqä quatiñqä näqñqä meqä-säpi, he ämaqä suqä quvqä mimäkqä itqänñuwä iquauñji, hanjä-iqä mäwqä iqäpññḡä. ⁸ Iinj etanḡi he iqueqä quatiñqä maqñqä epu, Nyaqä ämaqä iquauñji hanjä-iqä hinji ävätqänä. Nyi iinj etqe, tiññiqä. Ämaqeucqä Ymeqä Ekqä Iqu Sämbatqä hiunji hapä pmeqä iunji ämitqänä. Nyi tä qäqunñqä” ätukqe.

§ 11:27 Lukä 10:21-22 * 12: Makä 2:23-28; Lukä 6:1-5 † 12:4 1 Samueli 21:1-6 ‡ 12:4

Hiqäva-imäkqä 25:5-9 § 12:7 Hosiya 6:6

*Jisasi Iqu, ämaqä hipa hñgini quvqä-tänjä hñque ängüä iwimäkkqenqä**

⁹ Jisasi Iqu iqini äväma äwätä, iquauqä anä aquvächñqä yäpä ingisa qe äpaçukqe. ¹⁰ Iqini, ämaqä hipa hñgini quvqä-tänjä hñqu äpmamiñqe. Inğanji Parisi iqua Jisasi Ique kukñuä mitpnuwä diñqä yatñqä tiinjä äwikuwi. “Sämbatqä hiunji hapä pmeqänğanji, ne ämaqä yaqä iquauñi äñguä imäkke, ii äñguätanä, ä änäñgä?”

¹¹ Iqu kimanji, tiinjä ätukqe. “Ämaqä hiyaqä awä iqisanjä hñqu, sipsipqä-tänjä-qu eä, itanğa Sämbatqä hiunji hapä pmeqänğanji sipsipqä iqu qua hovqä iu äpäwitqe, iqu äänä imäkäniqiyä? He näçñqeqä. Ämaqä iqu sipsipqe a ämaqätätä, äkäka yäpaqä tängisa ätuma yapänqiyä. ¹² Inji ämaqä di sipsipqä dunji ämäwqätäutangñeqe, Sämbatqä hiunji hapä pmeqänğa suqä äñguä imäkke, ii äñguänñiqä” ätukqe.

¹³ I ätuäqetani, Iqu ämaqä hipa quvqä-tänjä iqueni, “Tqä hipa jänä imäkinyä” ätukqe. I tquanğa ämaqä iqu hipa jänä i imäkñganğa, hipae, äñguänğisa änyänqä-pa, e ingqe. ¹⁴ Inğanji Parisi iqua anä iu äväma, hñqäqi aquvä äqänäpu, Jisasi Ique pizqä päkpnuwä iinğä hänaqenğä qävqä ikuwi.

Goti Iqu Jisasi Ique, wäñuänjqä atäñuä ikqenqä

¹⁵ Jisasi Iqu qu iinjä iqanğuwinqä näçñqä eäqe, anä-himqä iunji qe äväma äukqe. Itanji qokä-apäkä kuapänñi Ique qänaki qe äwivändkuwi. Itanğanji iquautanjä täñjä-yaqä-tänjä iquauñi, Iqu eeqänñä äñguänä qe iwimäkkqe. ¹⁶ Ii iwimäkätäqänğanji, Iqu iqua Iquenyqä kukñuä awä matqä ipñqänä pmua imäkkqe. ¹⁷ Suqä e imäkmiñqe, Iqu kukñuä Goti Hanjuwä Iqu hiñuä-tqä Asayä iqueqä manjä iuta ätkqä iunä naqä-qakuä timäutñqä imäkkqe. Kukñui, tiinjä.

¹⁸ “Ämaqä tq, Nyaqä wäñuä imäkkä iqueqä. Nyi ique atäñuä ikqeqä. Nyi iquenyqe, kiinjä änyinätñqeqä. Itanğa Nyaqä äwqe, iquenyqä aquvänä kuapänä itqänä. Nyi Nqä Dñä Äñgui, ique wimqänä. Itanji ämaqä qua täutanjä eeqänñä iunji, iqu suqä jänänñiqä kukñui awä tqätñqänñyä.

¹⁹ Iqu kukñuä äkasuwä ätätä manjä tnänjä matqä yätñqänñyä. Inji hänaqä utanji qokä-apäki, iqu manjä yänänñiqä tqanguti qätä mäwiyyä ipñqänñyä.

²⁰ Tuuwä-hiyawä äkinymätä iqanğutqä iqua, iqu mäquasqä yänqiyä. Hiqi-tä hikui-hikui iqanğutqe, iqu maiqupisqä yänqiyä. Hea suqä jänñi, suqä quvqä iu ämäwqätäuninğänğanqe, iqu wäñuä yqänä iqämanğuanñiyä.

²¹ Itanji ämaqä qua täutanjä eeqänñä iqua, iquenyqä quuvqä eqiyäpu, iqu yätamäkkä vätnqä hiñuä äqambu pmeppnuwiqä.”†

Jisasi Iquenyqätä, dñä quvqä iquauñqätä‡

²² Hea inğanji qu ämaqä dñä quvqä-tänjä hñque, Jisasi Iquenyqä qe ätma äukuwi. Ämaqä iqu hiñuä pişqä eä, manjä matqä-que. Inğanji Jisasi Iqu iqueni äñguä imäkñganğa, hiñuä äqänätä kukñuä ätkqe. ²³ E äqumbiyi, qokä-apäkä iqua yäñuä ipu, “Täukueqä. Ämaqä Dewiti iqesanjä ne hiñuä äqunanä äpmenquä iqu, qäqutiyyä?” ätnğuwii.

* 12:8 Makä 3:1-6; Lukä 6:6-11 † 12:21 Asayä 42:1-4 ‡ 12:21 Makä 3:22-30; Lukä 11:14-23

²⁴ Parisitanjä hñqua kukñuä tä qätä äwipiyyi, tiinjä ätkuwi. “Ämaqä Tqu, dnjä quvqä iquau huätä ändowatätñqe, Iqu Belsäpulä, dnjä quvqä iquau miqä iqueqä yänänäñqä iutanänjqä.”

²⁵ Jisasi Iqu iquauqä kñuä indqänqä iunji näñqä eä, tii ätukqe. “Ämaqä, qua naqä hñquesanjä iqua, iwäsänäpu mäkä hungangpqe, ämaqä iqua qui imäkmbñgäuä. Itangja ämaqä anä-himqä hñquesanjä-qe, hueqä-himqä huitanjä-qe, qu awä äkutnäpu mäkä hungangpqe, yänänäñqä änä matqäuqä ipñgäuä. ²⁶ Inji tiinjä-pqe inänji. Setänä iqu, iqueqä dnjä hñqe huätä ändowatätqe, ne näñqeqä, iqueqä ämaqä iqua awä äpatñgäuä. Inji iqu qua täu ämitñqe, äpakänä mämiqä yäniqe.

²⁷ He Nyinyqe, ‘Iqu Belsäpulä iqueqä yänänäñqeta dnjä quvqä iquau huätä ändowatätñqeqä’ qäyunä tqangpqe, hiqä ämaqä iqua dnjä quvqä huätä ändowatätqänjuwi, yänänäñqä tqequetä imäkätqänuwäwä? Hiqä ämaqä iinjä imäkätqänjuwä iqua, heyaqä kukñuä iinjä, ii qäyunä hma hitangqenqä ämetquapñqeqä. ²⁸ I etangqä-qe, Nyi, Goti Iqueqä Dnjä Ängua Iqueqä yänänäñqä iquesa, dnjä quvqä iquau huätä dowatqangundqe, iinjqe he näñqä tiinjä mapñqeqä. ‘Goti Hanjuwä Iqunä miqe, ae emeqeqä.’

²⁹ Quwä-meqä hñqu, ämaqä yänänäñqä hñqueqä anä iu äpaquvätä, iqueqä nätmätqe metñqä wingangutqe, iqu äänä imäkäniqiyä? Iqu ämaqä yänänäñqä iquenji, guä ganä äkiqiyäueqe, iqueqä nätmätqe hñgi injga meñqiyä.

³⁰ Ämaqä hñqu wäunjuä yätamäkqä manyqä imitätqe, iqu Nyaqä himä-wiunqä-queqä. Ämaqä hñqu, qokä-apäkä aquvä-qäyqenqä yätamäkqä manyqä imitätqe, iqu ämaqä im-imä ändowatqiyä. ³¹ Iinjñqe, Nyi he tiinjä etqänä. § Suqä quvqä eqänänjitä, kukñuä quvqetä, qokä-apäkä iqua imäkmiqqe, Goti Hanjuwä Iqu huätä mamäunqiyä. Injqe, ämaqä hñqu Dnjä Ängua Iquenyqä kukñuä quvqä ätmitätqe, Goti Hanjuwä Iqu iqueqä suqä quvqe, huätäñji änä mämmäuqä da iniqeqä. ³² Ämaqä hñqu, Ämaquqä Ymeqä Ekqä Iquenyqä kukñuä quvqä tqangutqe, Goti Hanjuwä Iqu iqueqä suqä quvqä di, huätä mamäunqiyä. I etangji ämaqä hñqu, Dnjä Ängua Iquenyqä kukñuä ququvqä di tqangutqe, Goti Iqu, iqueqä suqä quvqä huätäñji, tängja mämmäuqä yänqiyä. Ga qänakndanjä-pqe, mämmäuqä yäniqeqä.”

*Zä iquauqä häukuiñqätä, ämaquqä suqenqätä**

³³ “Ämaqe zä hñquenyqä, ‘Zä tqu quvqätiyä, änguanänätiyä’ kñuä indqänäpiyänggani, kiqä häukui, hiñuä ganä äqumbiyi, inggani qu näñqä mapñgäuä. Zä hñqu änguanänjä eänqe, kiqä häukuä-pqe, änguanänjiqä. Injqe zä hñqu quvqä eänqe, kiqä häukuä-pqe, quvqeqä. ³⁴ Inji heñji, qämakä quvqä iqua eämakuwänänjä eqänänjänä. He ämaqä quvqä eänjuwi, kukñuä ängui äänä tñjqäwä? Ämaqä iquauqä kukñuä tqe, ii iquauqä kñuä indqänqä dutanjqä. ³⁵ Ämaqä änguanänjä iqua, kñuä änguanänjä indqänäpu, suqä änguanänjä dinä imäkñqäuä. Ämaqä quvqä iqua, kñuä quvqä huitanjä-huitanjä indqänäpu, suqä quvqä imäkñqäuä. ³⁶ Itangji Nyi he etqänä. Hiunji Goti Hanjuwä Iqu ämaquu kukñuä mitäniqänggani, Iqu quvqä kukñuä hñgi ätmitpñqenqä kñuä indqänätä, iuta iwäsäuniqeqä. ³⁷ Si kukñuä ängua tquki etangutqe, Goti Hanjuwä Iqu, ‘Si ämaqä jänänäjukiyyä’ ktäniqeqä, ññ si kukñuä quvqä

tuqiki etanğutqe, Goti Hanjuwä Iqu, ‘Si ämaqä quvqukiyqä’ ktäniqeqa’ ätukqe.

Qu Jisasi Ique, “Ne Sinyqä näññqä metunquä mänätquayä” ätukuwiñqä†

³⁸ Iqu e tquanğa, ämaqä kuknuä-suqenqä näññqä hñquatä, Parisi hñquatä, Iqueni tiñä ätukuwi. “Ämotqueqä Iqukiyä, ne tiññiqä äneñgiyä. Si Goti Hanjuwä Iqueqä Wänuña Imäkquki eäñi, ne ‘naqä-qakuä-queqä’ kñuä neyätñqe, mänätquayä.”

³⁹ Iqu iquauqä kukñui, kimanñi tiñä ätukqe. “Qokä-apäkä tänga äpmeñuwä iquenä, he apäkä qokiqu äväma qañä hññi qñqä enqä-panä, quvqä eäpu, Goti Hanjuwä Iquenqe qänaknä miqä-quenñqä. He ‘Ne Sinyqä näññqä metunquä diñqä, mänätquayä’ ändquwä-qe, Nyi iññi mimäkqä imqänä. He näññqä mapñqe, hiñuä-tqä Jona iqu qeyqä.”

⁴⁰ Jona iqu hiunñi hñquaqi-hñque, heatqä hñquaqi-hñque, hämapäkä naqänänñä iqueqä äwqä yäpä ingisa äpmakqä-pa, Ämaqeueqä Ymeqä Ekqä Iqu asä inänñqä. Hiunñi hñquaqi-hñque, heatqä hñquaqi-hñque, qua yäpä ingisa pmeñgiyä. ⁴¹ Hiñuiqänänñi, ämaqä Ninipe äpmamiñuwä iqua, Jona iqueqä kukñui qätä äwiñiyi, iquauqä kñui äkunmäknäpu quwqä suqä quvqe huätä ävquatämäukuwiqä. Inäqe tänganñi, ämaqä Jona ique Ämäwqätäunqä Iqu, täqi qäyä pmetanñi, ämaqe iquauqä kñui äkunmäknäpu quwqä suqä quvqe mäwquatämäuqä iquwiqä. Inññqe, hiunñi Goti Hanjuwä Iqu qokä-apäkä iwäsäutqänğanñi, ämaqä Ninipe äpmamiñuwä iqua ävaupu, ämaqä tänga äpmeñuwä iquauqä suqä quvqenqä awä tpuñwiqä. ⁴² Hiñuiqänänñi apäkä, qua hitunñuä nämä äwiñqä iu miqä naqä ii, Solomonä iqueqä kuknuä näññqe qätä wiyätñqä äpkqeqa.† Inäqe tänganñi Ämaqä Solomonä ique Ämäwqätäunqä Iqu täqi qäyä pmetanñi, ämaqe Ique qätä mäwiqä itqänñuwiqä. Inññqe hiunñi Goti Hanjuwä Iqu qokä-apäkä iwäsäutqänğanñi, apäkä naqä ii, ävautä ämaqä tänga äpmeñuwä iquauqä suqä quvqenqä awä täniqeqa.

Dñä quvqä ämaqä hñque ävämetä, anñi äwimakqenqäS

⁴³ Dñä quvqä hñqu ämaqä hñque ävämanñi, anñ yenuä dunqä äwäqe, iqu anñ hapä pmeqä diñqä qävqä ikiqanñiyä. Itanga hñque mämaqumueqä iäqe, ‘Nyi anñ hiñuiqänä ävämakqä dunqä anñu umqänä,’ tänñiyä. ⁴⁴ I ätäqe, iqu äwäqe, ämaqä hñqua anñ iqueni siyä äpipu anñuä imäkepiyä-qe, mäpmetanñ qunänñiyä. ⁴⁵ Inñ äqunäqe, iqu äwätä dñä quvqä 7 hñqua itmeñgiyä. Dñä iquauqä quvqe, dñä kinganänñä iqueqä quvqeu ämäwqätäunñiyä. Iquau itmetä, qu anñ yäpä yänğisa äpaquväpu pmapñqäuä. Ämaqä iqu hiñuiqänänñi inñänänñä quvqä äpmamiñqä-qe, tänganñi aanñ quvqä kuapanä pmeñgiyä. Suqä quvqä asä itanñi, ämaqä quvqä tänga äpmeñuwä iquauñi äwimeñgiyä” ätukqe.

*Jisasi Iqueqä känaisä, kängukuatä, äwimakuwiñqä**

⁴⁶ Jisasi Iqu qokä-apäkä iquau kuknuä inñ yqänä tuätqätanğa, Iqueqä känatä kängukuatä äpäpu, Iqutä kuknuä anä tññqä yäpaqä mäñğisa ätqäumiñuwä. ⁴⁷ Itanñi ämaqä hñqu Iqueni, “Hueqä” ätukqe, “Tqä tnatä tunğukuatä, Sitä kuknuä anä tññqä yäpaqä tänggisa ätqäunñuä.” ⁴⁸ Ii ätukqä iqueni, Jisasi Iqu kima tii ätukqe. “Nqä nipatä guäkatänñi, tqukuakä?” ⁴⁹ Itanñi Iqu Iqueqä wänuññqä ämotquamiñqä iquau atäunñuä

† 12:37 Lukä 11:29-32 † 12:42 1 Ämiqä Naqä 10:1-13 S 12:42 Lukä 11:24-26 * 12:45 Makä 3:31-35; Lukä 8:19-21

ävätä, “Qätä nyipiyä” ätukqe. “Nqä nipatä guäkatäni, täsquakänä. ⁵⁰ Ii tiinjäqä. Qokä-apäkä, Nyaqä Apiqu Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqueqä äwinqä iu qänaknä imitpqä iqua, qu Nyaqä tasi-guäka, nanyi-napqa, itanğa nipaqtätanjqä” ätukqe.

13

*Kuknjuä ktqä, kuä-witqä uwqä tnämäwäwätanqä**

¹ Hiunji asä qäquenji, Jisasi Iqu anä iu ävämanji, yäpaqä mängisa äwätä, eqä-huänjä Galili iqueqä manä iqi quamä äpmaminqe. ² I pmetanğa, ämaqä kuapänäni Iquenyqä pqaŋguwitanji, Iqu yimba hŋqe ätkamäuqe, quamä qe äpmakqe. Itanji ämaqä eeqänäni, eqä-huänjä manä iqi pämä tqäutanqä, Iqu yimba iu äpme näqŋqä äwikqe. ³ Iqu iquauŋi kuknjuä ktqä ätuätä, näqŋqä kuapänäni äwikqe. Kuknjuä ktqä hŋqu tiinjä ätukqe. “Ämaqä hŋqu kuä-witqä uwqä tnämäwäwätanqä wänqiyä. ⁴ Iqu ätnämäwäwqanğa, hui hänaqä iqi päknätqe, yŋŋä äpäpu ämambnä. ⁵ Itanğa hui qua kuapänä hma etanği, hikä-tänjä qäsä äwitanqä iu päknätqe, qua äŋgui äwa itanğuti, kuä uwqä ii bakä maqänä hukauŋqiyä. ⁶ Inji mäptqä haqä tiqä ae äyapätä tnänjä tqanğa, kuä kiqä tapinji wänqäpu etanği, yäuä hämänä piŋqiyä. ⁷ Itanğa kuä uwqä hui guä yänä-tänjä awä imä päknätqe, guä quvqä iqua qäsä naqä-huinyä epiyi, kuä-witqeuŋi, qua aowi äŋguä mävgä yänqiyä. ⁸ Itanğa kuä uwqä hui qua äŋguänänjä iu päknätqe, kiqä näänqe 100 huknänä, hui 60 huknänä, itanğa hui 30 huknänqiyä. ⁹ Ämaqä qätä-tänjuenä etanğutqe, kuknjuä iinqe kŋuä äŋguänä indqämbiyä” ätukqe.

¹⁰ Qänakndani, Iqueqä wänuänqä ämotquaminqä iqua äpäpu, Jisasi Iqueni yatŋqä äväpu, “Si qokä-apäkä iquauŋi, kuknjuä ktqä inä sunqä tuätqäninyä?” ätukwi.

¹¹ Iqu kimanji tiinjä ätukqe. “Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqenqä kuknjuä qakui zä witanğqä-qe, he näqŋqä mapŋqe, Iqu henyä etapqiyä. Inqäqe ämaqä huizi iquauŋi, mävgä itnqe. ¹² Ii tiinjä etanği. Ämaqä näqŋqä hui ae ämequwä iqua, Goti Hanjuwä Iqu hui inä ävätä, qu näqŋqä kuapänänjä-tänjä-qua hipŋqä iwimäkänä. Iinjä etanğqä-qe, ämaqä näqŋqä maeqä iqua, näqŋqä wänqä qu ämenjuwi, Goti Hanjuwä Iqu huätä mamäunqiyä. ¹³ Initanji, Nyi ämaqä iquauŋi kuknjuä ktqenä ätuätŋqeqä. Qu hiŋuä äqunäpu qätä äwiyäpiyä-qe, näqŋqä maeqä-quayqä. ¹⁴ Qu iinjä epu, kuknjuä hiŋuä-tqä Asayä iqu äqäkqä tquenji, ii naqä-qakuänänjä ämotquetqänä. Iqu pmetanğa äpmaminuä iquauŋqe, tiinjä ätätä äqäkqeqä.

‘He kuknjuä qätä äwika äwäpiyä-qe, kiqä quatinqe änyä maŋŋqä hipnuwiqä. He hiŋuä äqunğa äwäpiyä-qe, nätmätqä hŋquenyqe näqŋqä maeqä ipnuwiqä.

¹⁵ Ämaqä iinjä iqua näqŋqä äŋguä mämeqänqe, quwqä nyuäni woyqä ae imaqundänŋqeqä. Kuknjuä qätä äŋguä mäwiyqänqe, quwqä qäte, ae imaqundänŋqeqä. Nätmätqä hiŋuä äŋguä mäqunquä ipŋqe, quwqä hiŋuä-pqe, ae yämaqundi inŋqeqä.

Qu iinjä mimäkqä-säpi, quwqä kŋui äkunmäknäpu, Nyinyŋqä anğumä quvepqaŋgpi, ga Nyi iquauŋi äŋguä iwimäkqäminjqa.†

* 13: Makä 4:1-20; Lukä 8:4-15 † 13:15 Asayä 6:9-10

16 Inäqce he Nyi nätmatqä imäkqanqce hinuä äqunäpu, Nyaqä kukñui qätä änyiyätqänuwitani, Goti Hanjuwä Iqu änguä ae emäkqä iinqe, näqñqä enä. 17 Nyi naqä-qakui tiinjä etgänä. Nätmätqä he hinuä äqunätqänuwu, hinuä-tqä iquatä, ämaqä janänjä iquatä, qu kuapanänji hinuä qunqänqä naqänänjä winyätqätanqqa-qe, qu hinuä maqunquä iminuwiqä. Kukñuä he qätä äwiyätqänuwu, qu qätä wiyqänqä naqänänjä winyätqätanqqa-qe, qu qätä mäwiyqä iminuwiqä” ätukqe.

18 Jisasi Iqu kukñuä äpakänä yqänänji, tiinjä ätukqe. “Goti Iqu he näqñqä mapñqä etapqetani, tanqani kukñuä ktqä ämaqä kuä-witqä wänuä iu tnämäuqä-quenqce, kiqä qakuinqä Nyi awä tqanqundi, he qätä nyipiyä. 19 Ämaqce, qu Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä migeunqä kukñui qätä äwiyäpu, kiqä qakuinqä näqñqä mämeqä itqänuwä iqua, qu kuä uwqä hänaqä iqi äpäknqgqä-panä-quaiqä. Setänä Iqu äwimetä, kukñuä Goti Hanjuwä Iqu quwqä kñuä indqänqceu hiqanqce, huätä maqänä ämotautñqce. 20 Itanqa kuä uwqä qua hikä-tänjä iu äpäknqgqä ii, tiinjqä. Ämaqä kukñuä iinjä ique qätä äwiyäpu, maqänä ämepu, aquvänä iuwqä iquaiqä. 21 Inäqce iquauqä quuvqä heqiyqe, kuä tapinjä wänqäpu uwqatätä, yäüä äpiqä i enqä-paniqä. Ämaqä Goti Hanjuwä Iqueuä kukñui mändi kittqiyänä-tpu itqänuwä iqua, ämaqä tqauunji hanjä-iqä äwäpu quvqä itqeqanqguwänqga, iquauqä quuvqä heqiyqe, qui maqänä imäknänä. 22 Itanqa kuä uwqä guä yänjä-tänjä awä imä äpäknqgqä ii, tiinjqä. Ämaqä kukñuä iinjä ique qätä äwiyäpiyä-qe, qu nätmatqä qua täutaninqä äwäwa ipu, mbqä aquvä kuapanä qänqenqä kñuä kuapanä indqänätqänuwä iquaiqä. Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuiunji, suqä iinjä iqu qñqanä yeqanqgi, qu suqä janänjä imäkññqce, yänänäqñqä mäwqä yänqiyä. 23 Itanqa kuä uwqä qua änguä iu äpäknqgqce, ii ämaqä kukñuä iinjä ique qätä änguä äwiyäpu, kiqä quatinqä näqñqä ämetqänuwä iquaiqä. Inji, kukñuä iqueqä näänqce, hui 100 huknänä, ga hui 60 huknänä, itanqa hui 30 huknänqiyä” ätukqe.

Kukñuä ktqe, qätaqä quvqenqä

24 Iqu ämaqceunji, kukñuä ktqä huizi tiinjä ätukqe. “Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqe, ii ämaqä hñqu iqueqä wänuä iu kuä uwqä änguinä ätnämäwäwqä-panä iinjä. 25 Inäqce ämaqä iqi äpmamitpqä iqua hiqaqä witanqguwänqga, ämaqä iqueqä himä-wiunqä iqu ätimäutä, qätaqä quvqe, asä iu ätnämäwanji äwänqiyä. 26 Qänakndanji kuä-witqä uwqä bakä ae äukaupu äpepiyi, näänqce äukñganqani, wänuä-wiyqä iqua, qätaqä quvqä hui anä tqäutangä qumbnuwiqä. 27 Inqanji iqua äwäpu, ämaqä wänuä kaniqenji tiinjä tupnuwiqä. ‘Ämaqä naqä iquki, ne si tqä wänuä iunji, kuä uwqä änguinä ätnämäwäwqä-tanä ikqe. Qätaqä quvqä hui anä ätqäunuwu, änäñänqäwä?’ 28 Iqu iquau kimani, ‘Suqä iqu, ämaqä himä-wiunqä hñqu imäkkqeqä’ tuäniqeqä. Itanji iqua yatñqä wipnuwiqä. ‘Ne äwätanä, qätaqä quvqe ekautanä, aquvä maqiyatunqenqä äkinqiyä?’ tupnuwiqä. 29 Inqanji iqu iquauunji kimani tuäniqeqä. ‘Oeyä. He qätaqä quvqe ekaupiyänqanji, kuä-witqä itä qäsä hikauqñqäüä. 30 Kuä täkqänqanqä, qäquaqu qäyä ätqäunqä. Kuä täkqänqanji, nyi ämaqä kuä täkñqä iquau tii tumniqeqä. ‘He qätaqä quvqe ganä ekaupu, aquvä äqiyäpu, tä väuepnuwänqä hatñä äquqotäupu epiyä. Inqanji he kuä-witqe ätäupu, aquvä äqiyäpu nyaqä buayä pñqä wiqä anä iu pñqä hipiyä’ tumniqeqä,’ tuänqiyä” ätukqe.

Kuknjuä ktqä hnjuaquinqä†

31 Iqu kuknjuä ktqä huizi tiinjä ätukqe. “Goti Qäukuä Yätutanjä Iqunä miqe, ii zä-guawä^S piikä, ämaqä hñqu iqueqä wäunuä iu vowä ämäutñqä enqä-panjä iinjäqä. 32 Zä iqueqä piiki, wänqänänjä-sua etangi, piikä huiziqua, ique ämäwqätäunäuä. Inäqe, kiqä baki äukautä naqä äpeyätäqänğanj, nätmatqä huizi wäunuä iu ätqäunqä iquauñj ämäwqätäutangunuti, ynñä iqua äpäpu, kiqä äpa iunj yuuwä imäkññqäüä.”

33 Itanğa Iqu kuknjuä ktqä hñqu-mända inä ätukqe. “Goti Qäukuä Yätutanjä Iqunä miqe, ii nätmatqä änyuämäuqä enqä-panjäqä. Apäkä hui nätmatqä änyuämäuqe, hmbunä ämetä, kuä-witqä* kuapanä ämetä naqä-huinyä imäkänä, buayä pälawä eeqänänj änyuämäutñqä dinqeüä” ätukqe.

Jisasi Iqu kuknjuä ktqe, sunqä ätuminqätäiyä

34 Kuknjuä eeqänänjä Jisasi Iqu qokä-apäkä iu e ätuminqe, Iqu kukñui ätnänjä iqi matqä, ktqä dinä ätuminqe. 35 Kuknjuä, Goti Iqu hinjä-tqä hñqueqä manjä iuta ätimekqä hñqu qäyunä timäutñqe, Iqu iinjä imäkminqe. Ämaqä hinjä-tqä iqu tiinjä ätkqe.

Nyi kuknjuä ktqe etätmä, nätmatqä qua täu imäkkqänğatqä zä äwäka äpäñqenqe, tängga awä etmqänä.†

Qätaqä quvqä iqueqä kuknjuä ktqä quatinqä

36 Jisasi Iqu ämaqä iu ävämanj, anjä yäpä ingisa qe äpaqukqe. Itanj Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iqua Iquenyqä äpäpu ätukuwi. “Kuknjuä ktqä qätaqä quvqä wäunuä iuta äukautñqenqe, Si ne kiqä quatinqä awä natiyä.”

37 Iqu kimanj tii ätukqe. “Ämaqä kuä uwqä äñguänänj tnämäwäwqä iqu, Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqueqä. 38 Wäunui, ii qua tqueqä. Kuä uwqä äñguänänj, qokä-apäkä Goti Qäukuä Yätutanjä Iqunä miqä iutanjä iquaiqä. Qätaqä quvqe, Setänä iqueqä ämaqä iquayqä. 39 Himä-wiunqä, qätaqä quvqä tnämäwäwqä iqu, Setänä iqueqä. Kuä täkqänğanj, qua täunj iqueqä yäpakänğanj. Itanğa kuä täkqä iqua, enätqä iquaiqä. 40 Qu qätaqä quvqä aquvä ämaqiyaü, tä väueññqä imäkätqänjuwä-pa, qua täunj iqueqä yäpakänğanj-pqe asä iinjä imäkpnuiwäqä. 41 Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu, Iqueqä enätqä iquau dowatqanğa, Iqueqänä miqä iutanj, nätmatqä ämaqeüqä quuvqä heqiyqä qui iwimäkqä iutä, ämaqä suqä quvqä imäkqä iquautänj, eeqänänj huätä mamäupnuwiqä. 42 Itanj qu tä naqänänjä iu tnämäupnuwiqä. Tä iu tnämäuqanğuwänğga, qu knjä naqänänjä äqiyäpu, hiqanjä manğtäsqukuä mäuqänpuwiqä. 43 Inğanj ämaqä jänänjä iqua, iquauqä Kaniqunä ämitñqä yäpä ingisa äpmpu, quwqä huiwitanj mäptqä enqä-pa we hunäniqeüqä.† He qätä-tänğuenä epuij, kuknjuä iinjqe knjä indqämbiyä” ätukqe.

Kuknjuä ktqe, mbqä pñqä ipñä iquenyä

44 “Goti Qäukuä Yätutanjä Iqunä miqe, mbqä pñqä wiqä ipñä imäkäpu, wäunuä iu qua zä äptekuwä enqä-panjäqä. Ämaqä hñqu mbqä ipñä ique ämäqumuetä hinjä ägunäqetanj, iqu ‘Nätmatqä iinj mbqeunj ämäwqätäunä’ knjä indqänätä, hinjä qunämapenä yeenqiyä. Inğanj

† 13:30 Makä 4:30-32; Lukä 13:18-21 S 13:31 Jisasi Iqu guawä matqä ikqe. Iqu zä huizinqä ätkqe. Kiqä yoqe, mastetqä. * 13:33 Jisasi Iqu kuä-witqä iqueqä hanjä-iqe, 20 kilo iqä ätukqe.

† 13:35 Apqä Bukä 78:2 † 13:43 Deniyäli 12:3

iqv aquvänä itä, iqueqä nätmatqä eeqänäni aquvä ämaqiyätä, ämaqä hñquququa mbqä ipñqä imäkänqiyä. Mbqä iinj ae ämeqe, iqu äwätä wäunüä iqueñi mbqä injiyä” ätukqe.

Kukñuä ktqe, wimñä änguanäninjä

45 “Angumñi, Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqe, ämaqä hñqu mbqä wäunüä imäkätä, wimñä änguanäninjä qävqä ikitñqä-paniqä. 46 Iqu änguanänjä hñque ämäqumeqe, iqu äwätä, iqueqä nätmatqä eeqänäni aquvä ämaqiyätä, ämaqä huiziqua mbqä ipñqä imäkänqiyä. Mbqä iinj ae ämeqe, iqu wimñi mbqä yänqiyä” ätukqe.

Kukñuä ktqe, hämapäkä qaenqä

47 “Angumñi, Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqe, ii tiinjä. Hämapäkä qa, qu eqä-huänä bu ätnämäupu, hämapäkä huitanä-huitanä äqupuiquwä enqä-paniqä. 48 Hämapäkä qa mñqä iunji manquä mñganğa, qu hikä weä aanqä tängisa eyqiyäma äyapäpu, quamä äpmapu, itanga hämapäkä änguanänjä iquauñi häkiu ämimepu, hämapäkä quvqä iquauñi bi tnämäupnuwiqä” ätukqe. 49 “Itanga qua tqueqä hiunji yäpakänğanji, asä iinjänqeqä. Ynaunqä iqua äpäpu, ämaqä quvqä iqua, jänänjä iquauqä awä iqi pmetanquwä iquauñi itmapnuwiqä. 50 Itanj qu tä naqänänjä iu tnämäupnuwiqä. Tä iu tnämäuqanquwänğa, kñuä naqänänjä äqiyäpu, hiqunä manğtäsqukuä mäuqäpnuwiqä” ätukqe.

51 Itanj Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iquauñi, yatñqä tiinjä qe äwikqe. “Kukñuä tquauqä quatinqe, he näqñqä ae ämequueqä?” Qu “Auqä, ne näqñqä ae ämequueqä” ätukuwi.

52 I ätuäqetanj, tiinjä-pqe inä ätukqe. “Iinj etanji ämaqä Goti Iqueqä kukñuä-suqenqä näqñqä iquatanä hñqua, qu Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqenqä näqñqä ämepu qänaknä imipqä iqua, qu anä naqä hñqueqä kaniqu enqä-panä hipnuwiqä. Iqu iqueqä nätmatqä änguanänjä pñqä wiqä iu äpaquväqe, nätmatqä änyä-hänjitä yäuetä qasä äma pänqiyä” ätukqe. 5

*Nasäretqätanjä iqua, Jisasi Ique tuwä äwikuwinqä**

53 Jisasi Iqu kukñuä ktqä tä awä ae ätuäqe, anä-himqä iunji qe ävämakqe. 54 Äväma äwäqe, Iqu kaniqeqä anä-himqä† iu ätimäuqe, iquauä anä aquväqñqä iu äpaquväqe, ämaqä iunji Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuñqä näqñqä äwikqe. Qu Iqueqä kukñui qätä äwipiyanji, yäunüä ipu, “Ämaqä Tqu näqñqä tä ängisa ämeqäwä? Itanga änäänänqäwä, Iqu ämaqä mimäkqänänji imäkätñqeuä?” ätukuwi. 55 “Ne Ämaqä Tquenyqe, näqñqeqä. Iqu ämaqä anä imäkqä iqueqä Ymeqä Iqueqä. Itanga Mäliya ii, Iqueqä känaiyqä. Inji Jemisi ique, Josepä ique, Saimonä ique, Jutasi ique, iqua Iqueqä kängukuayqä. 56 Täqinj Iqueqä känapqa, nesä anä äyä äpmenünä. Inji Iqu ii imäkätñqe, näqñqe ängisa ämeqäwä?” ätnquwi.

57 Qu iinj ätnäpu, Iquenyqe äwqä quvqä ätimäukñquwi. Inğanji Iqu iquauñi tii ätukqe. “Hiñuä-tqä iqua, anä-himqä eeqänänjä iunji, yoqä-tänuae. Etanğqä-qe, hñqunä-hñqunänji, iqueqä anä-himqä iutä, iqueqä anju anä äpmenuwä iutänji, iqu yoqä maiqä-queqä.” 58 Inji Jisasi Iqu-pqe, Iqueqä anä-himqä iunji, qu Iquenyqä quuvqä maeqiyqä itqätanğä, Iqu wäunüä ämaqä mimäkqänänji, kuapanä mimäkqä iminjqe.

5 13:52 Näqñqä-tänjä iqua, “Jisasi Iqu ii ätkqe, suqenqäti, kukñuä naqä-qakuñqätiyä, ätkqeqä” ätätqänjä. * 13:52 Makä 6:1-6a; Lukä 4:16-30 † 13:54 Iqueqä kaniqeqä anä-himqe, Nasäretqä iiji.

14

*Heroti iqu, Jonā ique pizqā āpākkqenqā**

¹ Hea inġanġi āmaqā āmiqā Heroti iqu, qu Jisasi Iqu wānuā imākqanġqenqā tqanġā qātā āwikqe. ² Iwā, iqueqā wānuā-wiyqā iquauġi, tiinġā ātukqe. “Āmaqā Tqu, Jonā asnā-qāyqā iqueqā. Iqu qua āptekuwā iuta anġumā āvaukqā iqueqā. Iinġinqe Iqu yānġānāqġqā-tānġu eā, wānuā āmaqā mimākqānāni, imākqiyā” ātukqe.

³⁻⁴ Kukġuā iinġā iqueqā quati, tiinġiā. Qānġanāni Heroti iqueqā kāta Pilipā iqu, apākā Herotiyasi āmaminġe. Ii Pilipā ique āvāmāni, Heroti ique āmuānġqe. Heroti iqu ii āmakqenġe, Jonā iqu iqueni tiinġā ātuminġe. “Si apākā tāsi āmenġi, ii qāyūnā hmanġqā.” Iqu e tquanġqetani, Heroti iqu iqueni a ākiqātātā, guā ākiqiyāutā, guā pmuateqā anġu āpmuatekqe. ⁵ Iqu iqueni pizqā pāsġanġā kġuā wiyqanġqā-qe, qokā-apākā iqua, “Jonā iqu hiġuā-tqā-queqā” kġuā indqānātānġuwinġā, iqu iquauġqā zā āwingġe.

⁶ Hiunġi hġqueni āmaqā hġqua, Heroti iqueqā kānai ique āmikqenġā kġuā indqānāpu, iqu tā buayā anā ānġuwi. Inġanġi Herotiyasiyqā meġi ātimāuqe, iquauqā awā iqisa yeewā iminġe. ⁷ Itanġa Heroti iqu iiyqā yeewā iqanġqenġā kiinġā winganġi, kukġuā guā tiinġā āmāsāukqe. “Si nātmatqā ākitanā ākinġā kinġanġi, yatġqā nyisqe, nyi āktapmqānā” ātukqe. ⁸ Iinġā etanġi apākā hitqiyqā kanai, meġiu kġuā yāndqānġā vqanġi, ii Heroti iqueni tiinġā ātukqe. “Jonā asnā-qāyqā iqueqā nyuāni, ātāvāpu hevqā iu eqanġpi, si āma āpātnā, nyi dapiyā” ātukqe. ^{† 9} Heroti iqu qātā iinġā āwiyāqe, iqueqā āwqe hanġā qāyā vqanġi, iqu kukġuā guā ae āmāsāukqenġā kġuā indqānātā, āmaqā iqu tā buayā anā ānġinġuwā iquauqā hiġuā iqi wombā metġqe māwinġanġi, iqu “Apākā hitqā ii ātqā-pa, ii imākpiyā” ātukqe. ¹⁰⁻¹¹ Iqu āmaqā hġque guā kiqiyāueqā anā dunġā dawatqanġa, qu Jonā iqueqā hiġuā-qo iu hāuā ātāvāpu, iqueuā nyuāni hevqā hġque āmiqutāwa āma āppiġi, hitqā ii āwikuwi. Ii āma āwātā, kānāu āwikqe. ¹² Iinġā imākqanġuwānġa, iqueqā wānuānġqā āmotquaminġā iqua āppiġi, iqueqā huiwi āma āwāpu, qua āptekuwā. Iqua qua ae āptepiġi, āwāpu Jisasi Ique qe ātukuwi.

Jisasi Iqu, qokā 5,000 iquau buayā āwikqenqā†

¹³ Jisasi Iqu Jonā ique pizqā āpākkuwinġā qātā āwiyāqe, Iqu anā iunġi āvāma, yimba ikuapmāutā anā avġnqā imqā āukqe. Iqu tā Iqueqā wānuānġqā āmotquaminġā iquatānā āukuwi. Itanġi qokā-apāki, “Jisasi Iqu āwqiyā” tqanġā qātā āwipiġi, qu quwqā anā-himqā āvāma, Iqu tā āmimbġqā eqā manġā iu qanġā āukuwi. ¹⁴ Iinġā etanġi, Jisasi Iqu iuāqāmetāqānġanġi, qokā-apākā kuapānānġā pmetanġā āqunġqe. Iqu iquauġqā huāqā wunġanġi, iquautanġā āmaqā tānġā-yaqā iquauġi ānġuā imākkqe.

¹⁵ Māptqā āwitġqā iqanġanġi, Iqueqā wānuānġqā āmotquaminġā iqua āpāupiġi, Jisasi Iqueni tiinġā ātukuwi. “Māptqe ae āquveqetġqā iqiyā. Tāqġni qua avġnqāqiyā-qae, Si āmaqeuġi anā-himqā āmātġgāwānġqā iunġqā yisanġā mbqā ipu bġqā dawatiyā.”

¹⁶ Iqu kimanġi, “Qu tāqġni sunġqā āvāma upġqāwā? He hiqā-hiuā yisanġā wipiġi” ātukqe.

¹⁷ Iwā, qu Iqueni, “Ne yisanġi kuapānā hmanġqā. Bretqā hipa hġnġitā, hāmapākā hġquaquātānā āmenjunā” ātukuwi.

* **14:** Makā 6:14-29; Lukā 3:19-20; 9:7-9 † **14:8** Ii Jonā iqueqā nyuāni, iinġā imākġnġā ātukqe, “Iqu ae āpākonġqātiyā” tā nāqġqā metġqā inġeyi. ‡ **14:12** Makā 6:30-44; Lukā 9:10-17; Jonā 6:1-15

18 Inġanġi Iqu “Ymisañä iinj, Nyinyqä ämappiyä” ätukqe.

19 Itanġi Iqu ämaġeu, qätaqä iqi quama pmapnqä ätukqe. Quama pmeġanġuwänġa, Iqu bretqä hipa hġġinjtä, hämapäkä iquaqutä ämeqe, hiñuä haqä yätu äġänä, Goti Hanjuwä Iquenyqä “änġuiqä” ätäqe, buayitä hämapäkitä äkutätä, Kiqä ämaġä iquau äwikqe. Iqua ämepu, ämaġä iu äwikuwi. 20 Qu buayä äñäpu, äwqä puäsġanġa, iqi änatqutekuwi, iqua qa naqä 12 ämamikuwi. 21 Qokä iqua buayä äñġuwi, kuapanänġi 5,000. Äpäkiutä ymeġeutänġi, a mataüqä ikuwi.

Jisasi Iqu, eqä haqeqi qanä äukqenqäš

22 Qu iinj qäpu iqanġuwänġa, Jisasi Iqu wänuñänqä ämotquaminqä iquauñi, “He yimba iu ätkamäupu, eqä yätäqä nängisañqä hiñuiqä upuiyä. Nyi ämaġä täu dowatmqänä” ätukqe. 23 Iqu ämaġeu ae ändowätäqetani, Iqueqä-kiuänä qoqonä yätunqä Kaniquenyqä tääqä tätnqä ekqe.

Mäptqä ae äquvġanġa, Iqu Iqueqä-kiuänä qoqonä iu yqänä äpmaminqe. 24 Inäqe yimbae kiñä näñi ae äwġanġa, yuñui himänġisa yänänäñqä äqunätä, eqä änyämäwa äpeyätä, yimba iqueni ämäquvasämäuqänä itä, näñġi-tänġi ämiminqe. 25 Zä vätnqä qäqiqinj, Jisasi Iqu eqä-huänä haqeqä iquau wimetnqä äukqe. 26 Iqua Iqu eqä-huänä haqeqi qanä quvepġanġi äqumbiyi, “Hiwiyqeqä” kñuä indqänäpu, zä kiñä ipu, zä-zäaqä, ätkuwi. 27 Itanġi maġänänġi, Iqu iquauñi ätukqe. “He zä miqä pambiyä! Yänänäñqä pmapiyä! Ii Nyinjä.”

28 I tquanġa, Pitä iqu kimanġi, “Naqä Iquki, Si Qäquki etanġutqe, ‘Eqä haqeqi qanä biyä’ diyä” ätukqe. 29 Itanġi Jisasi Iqu, “Si yqä biyä!” ätukqe. I tquanġa Pitä iqu yimba iu ävämanġi, eqä-huänä haqeqi Jisasi Ique wimetnqä äukqe. 30 Itanġi yuñui yänänäñqä yqänä qunätqätanġi äqunäqe, iqu zä äwingqe. Ga eqä-huänä yäpä inġisa quveqetnqänä tii itäqänġanġi, zäaqä ätätä tiiñä ätukqe. “Naqä Iquki, nyi yätamakqä nyiyä!” 31 Maġänänġi Jisasi Iqu iqueni a äkiqätätä ätukqe. “Si ämaġä quuvqä wänqäpu heqiyä iqukiyqä. Kñuä hñquacuñi, suñqä indqänätqäninyä?” 32 E ätuäqetani, iquaqu yimba iu ikuapmäuqanġiyänġa, yuñui qäpu qe ämñänġqe. 33 Inġanġi ämaġä yimba iu äpmaminuäwä iqua, qu Ique qonä äwoktäupu, Iqueqä yoqe, haqeqä ämamäupu tii ätkuwi. “Naqä-qakuqä. Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Qäqukiyqä.”

*Jisasi Iqu, Genesäretqä pmeqä iquau äñġuä iwimäkkqenqä**

34 Itanġa iqua eqä-huänä iuñi qäyakämä ipiyi, qua Genesäretqä iu iuäqämakuwi. 35 Ämaġä anä iutanä iqua Ique hiñuä äqunäpu, Jisasi Iqu iqi timäuqanġi näñqä epiyi, qu kukñuä anä qäqiqinjünqä ändowatkuwi. Itanġi qu ämaġä täñä-yaqä-tänä eeqänänä iquauñi, Iquenyqä qe ätuma äpkuwi. 36 Äwimapiyi, qu Iqueni yatnqä äñänä äväpu, tiiñä ätukuwi. “Ämaġä yaqä-tänä iqua hipae tqä gquä hämänänä iu qäyä itmaqämbnqä hiñuinä qunyä.” Itanġi qokä-apäkä inyanä ipiyitanġi, qu eeqänänġi äñġuä imänġuwi.

15

*Goti Iqueqä kukñuä-suqä iqu, suqä kaqä-kawäka äwikuwiu ämäwqätäunqenqä**

1 Inŋaŋi Parisi hŋquatä, ämaqä kukŋuä-suŋeŋqä näŋŋqä hŋquatä, qu Jerusälemä iu ävämaŋi, Jisasi Iquenyqä äquveppi, yatŋqä tii qe äwikuwi. 2 “Äänä etaŋgikä? Tqä ämaqä wäunjuäŋqä ämotquetqäŋä iqua, suqä atqä-awäka änatapukuwi, qu qui imäkätqäŋjuwüä. Qu buayä hŋqäŋŋaŋi, hipa asŋi eqä akiyä inqä du,† ganä maŋŋqä, hipa kiyä mätqetä änatqäŋjuwüä.”

3 Jisasi Iqu iquauŋi kimaŋi tiinjä ätukqe. “Änäŋŋqäwä? Hiqä-hiuäŋi, he Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋuä-suqä iunji ävasäupu, hiqä suqä iunji qänaknä itqäŋjuwüä. 4 Goti Hanjuwä Iqu kukŋuä hŋquaq u tii ätkqe. ‘Si tqä tniqetä, tnäwqätä, kukŋuä qänaknä itnä, yäpä iqinyä isŋqe qä.’† Itanŋa ‘Ämaqä hŋqu kiqä kaniqenqätä, känäunqätä, kukŋuä quvqä ätätqe, qu iqueni pizqä päkŋŋeqä.’§ 5-6 Goti Iqu iinjä ätkqä-qe, he tii tquenj qä. Ämaqä hŋqu iqueqä kaniquesä känäütäŋi, ‘Nätmatqä nyi yätamäkqä qemätmä ämeŋqe, nyi Goti Hanjuwä Ique wimqä a ae ätäuqe qä’ ätuätqe, ämaqä iqu kaniqenqätä känäwqätä, yäpä iqi itä mäwqä yäŋqiyä. Suqä iinjä dutaŋi, he Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋui mäŋdi äkittqiyäpu, hiqä taqä-tawäkauqä suqe, haqeqä ävauqumuatätqäŋäüä. 7 He wopqä ipu, kukŋuinä tqä-quenj qä! Hinjuä-tqä Asayä iqu hiqä suqä inŋqe, atäunjuä qäyunä itä, tiinjä ätkqe.

8 ‘Ämaqä tä, qu Nyaqä yoqe, maŋitänä haqeqä ämamäütqäŋjuwä-qe, quwqä qeqä-quuvqe, Nyinyqe kiinjä nämä äwinä.

9 Qu ämaqä iquauqä kukŋuä-suqä dinä awä ätäpiyä-qe, “Kukŋuä tä Goti Hanjuwä Iqueq-qe” quanŋä ätätqäŋä. Inŋqe, qu Nqä yoqe haqeqä mamäupŋqä qorä änäuktäütqäŋjuwi, hiŋginäwa itqäŋjuwüä.”*

Jisasi Iqu, ämaqeu kiyä mätqä imäkqenqä ätkqe†

10 Iqu iinjä ätuäqetäŋi, qokä-apäkä iquauŋi, tääqä ätuätumetä tiinjä ätukqe. “He qätä änyiyäpu, kŋuä äŋguänä indqämbiyä! 11 Nätmatqä ämaqä hŋqueqä maŋä iu äpaquvqe, ii ämaqä iqueni Goti Iqueqä hinjuä iqinj kiyä mätqä mimäkqä iqiyä. Oeyqä. Ämaqä kiyä mätqä imäkqe, nätmatqä maŋä iuta ätimäütä awä ätqe, ii qäqunänjqä” ätukqe.

12 Qänakndaŋi wäunjuäŋqä ämotquamiŋqä iqua äppi, Jisasi Ique tiinjä ätukuwi. “Parisi iqua, Saqä kukŋui qätä äkipiyitaŋi, qu äwqä quvqä äwiŋŋqenqe, Si näŋŋqä ae eäŋätanä, änäändanä?”

13 Itaji Iqu kimaŋi tiinjä ätukqe. “Nqä Apiqu Qäukuä Yätu Äpmeŋqä Iqu wäunjuä-täŋueqä. Itanŋa nätmatqä eeqänänä Iqu vovä miqä ikqä iunji, hukä qäsä äyauniqeqä. 14 Ämaqä tquauŋqe, he äwäwa miqä pambiyä. Iqua hinjuä piŋqä epu, hinjuä piŋqä hŋquau-mäŋda hänaqä ämotquetqäŋjuwä-panjqä. Hinjuä piŋqä hŋqu, hinjuä piŋqä hŋque-mäŋda hänaqä motquamatä itqe, qäquaq u qua hovqä iu quannä päkinyiäŋqinyqä.”

15 Itaji Pitä iqu Jisasi Iqueni tiinjä ätukqe. “Kukŋuä ktqä kiqä quatinqe, awä natiyä.”

16 Jisasi Iqu kimaŋi, “Inji suŋqäwä? He kŋuä mämeqä iquwätanä?” ätukqe. 17 “Tiinjinqä he maŋŋqätanä? Nätmatqä eeqänänä, maŋä iu äpaquvätŋqe, ii tuqä iunqä äwitä, iqisaŋi zä-aŋä bunqä äquveqänä. 18 I

† 15:2 Quwqä suqä asŋä-qŋqe, tiinjä. Qu eqä akiyä inqä ämepu, hipa iu hiŋgi equatembŋqäüä.

† 15:4 Anŋumä Itmakqä 20:12; Kukŋuä-suqä 5:16 § 15:4 Anŋumä Itmakqä 21:17;

Hiqäva-imäkqä 20:9 * 15:9 Asayä 29:13 † 15:9 Makä 7:14-23

etanġi nātmatqe, manā iqu awā ātātŋqe, ii knuā indqāŋqā iutanġqā. Nātmatqā āmaqe, Goti Iqueqā hiŋuā iqi kiyā mātqā imākātŋqe, ii qāqunāŋqā. ¹⁹ Nyi 'knuā indqāŋqā iutanġqā' etqe, ii suqā tiinġqā ātqā. Knuā indqāŋqā hiŋqā, suqā āmaqā pizqā pāsqa, huiziqueqā apākāŋqā iqā, huiwā yanġa qunġi inġā, quwā-meqā, kuknuā mitqeta quanġā-tqā, itanġa hŋquauŋqā kuknuā quvqā tqā, iquayi. ²⁰ Suqā tqua āmaqā iunġi, Goti Hanjuwā Iqueqā hiŋuā iqiŋi kiyā mātqā imākātqānā. Itanġi āmaqā hŋqu hipa asnā maŋŋqā buayā aŋgqāqe, suqā iinġi, ique kiyā mātqā mimākqā iqiya” ātukqe.

Apākā Kenanātanā hui quuvqā eqākqenqā†

²¹ Jisasi Iqu iqi avāmani, anā-himqā Tayātā Saitonātā āmātnāŋqā-tānā inġinyqā āukqe. ²² Apākā hueqā-himqā Kenanātanā iqi āpmamiŋqā hui, ii āpātā tāāqā tiinġā ātukqe. “Naqā Iqukiyā, Dewiti iqueqā kawiquki, dnā quvqā hŋqu nyaqā ymeqā apākā hmbi qui imākātqāuā. Si nyinyqā qeqā kimānānā” ātukqe.

²³ Itanġi Iqu iinġi, kimanġi hui mātquā ikqe. Itanġa Iqueqā wānuāŋqā āmotquamiŋqā iqua āpāpu, Iqueni tii ātukuwi. “Apākā ne ānavāndā, tāāqā ātqapātŋqā tāsiinġi, huātā dowatiyā.”

²⁴ Itanġi Iqu kimanġi tiinġā ātukqe. “Goti Hanjuwā Iqu, Nyi Israitqā iquauā yātamākqā wimqā ānāndowatkqe. Qu sipsipqā hānaqā qāyuanġiŋqā maŋŋqā enġā-panġā-qua etanġā.”

²⁵ I tquanġi āwiyāqe, apākā ii Iqu-tānā qāqi āpātā, qonġā āūsāuepātā, “Naqā Iqukiyā. Si nyi yātamākqā nyiyā” ātukqe.

²⁶ Iiyqā kukŋui, Iqu kima tii ātukqe. “Ne ymeqā iquauqā buayi āmetanā, hiveqā iquau-mānda vatunŋque, ii qāyu manā.”

²⁷ Itanġi apākā ii, “Naqā Iquki, Si naqā-qakuānā ātnyā” ātukqe. “Itanġi buayā hitunġuā hnġua, quwqā kaniqueqā hevqā iuta qua iqi ātivāutqe, hiveqā iqua pānanġā ipu, āmambŋqāuā.”

²⁸ Jisasi Iqu kuknuā tā qātā āwiyāqe, Iqu kimanġi tii ātukqe. “Tqā quuvqā heqiyqe, naqānāŋiqā. Nātmatqā si ākiŋqqe, ākimenqiyā.” Asāŋganġi iiyqā hitqā ū, āŋguā qe imāŋgqe.

Jisasi Iqu, āmaqā kuapānā aŋguā imākkqenqā

²⁹ Jisasi Iqu anā iunġi avāmani, eqā-huāŋā Galili manā iunġā āpāquveqākqe. Iqisanġi Iqu qoqonġā yātunġā āyātā, iqi āpmamiŋqe. ³⁰ Iqu iqi pmetanġa, qokā-apākā kuapānāŋi, qu yukā quvqā iquautā, hiŋuā piŋqā iquautā, yukā nŋuā iquautā, manā matqā iquautā, itanġa āmaqā tānā-yaqā-tānā kuapānāŋā iquauŋi, Iqueni qā ātuma āpkuwi. Awimapiyi, qu Iqueuā yukā-tānā qāqi pmuatqanġuwāŋga, Iqu iquauŋi aŋguā imākkqe. ³¹ Itanġi āmaqā, qu manā matqā iqua kuknuā tqanġā, yukā quvqā iqua aŋguā imāŋganġā, yukā nŋuā iqua qanġā uwqanġā, hiŋuā piŋqā iqua hiŋuā qanġanġā, hiŋuā āquŋguwi. Hiŋuā iinġā āqumbiyitanġi, qu yānuā ipu, “Tāukueqā” ātāpu, Goti Hanjuwā Israitqā iquau Miqā Iqueqā yoqe, haqeqā āmamāukuwi.

Jisasi Iqu, qokā 4,000 iu buayā āwikqenqā§

³² Hiunġi hŋquauŋi-hŋque ae āpāwqanġa, Jisasi Iqu Iqueqā wānuāŋqā āmotquamiŋqā iquauŋi, tāāqā ātuātumetā, tiinġā ātukqe. “Nyi qokā-apākā tāunqe huāqā ānunġiyā. Qu Nyitā hiunġi hŋquauŋi-hŋque āpmequwi, buayi hmayqā. Buayā dā qāsā dowatmqe, hānaqā awā ipe popo ipu pākŋqenqe, Nyi manyiŋqā iqiya” ātukqe.

³³ Iqu e tquannga, iqua kimanj ätukuwi. “Täqinj anj avqñqä eänqe, ämaqä kuapanänj tijnä du ymisanj vatunquä dinqe, ne bretqe ängisa metunquäwä?”

³⁴ Itanga Iqu yatnqä tii äwikqe. “He bretqe, äänä menjäuä?”

Itanj iqua, “Ne bretqe, 7 hnquatä, hämapäkä wänqä hnjuatä ämenjunä” ätukuwi.

³⁵ I tquannguwannga Iqu qokä-apäkä iquaunji, “Qua iqi quamä pmapiyä!” ätukqe. ³⁶ Inganji Iqu bretqetä, hämapäkitä ämeqe, Goti Hanjuwä Ique “änquiqä” ätuäqe, äkutätä, itanj wäunuanqä ämotquaminqä iquauqe äwikqe. Itanganji iqua ämotaupiyi, ämaqä iu qe äwikiwi. ³⁷ Qu eeqänji äwqä änäpäsäpu, iqi änätqutekuwi, iqua hiqokä-qa 7 ämamikuwi. ³⁸ Qokä iqua buayä änguwu, kuapanänji 4,000. Apäkiutä ymeqeutänji, a matäuqä ikuwi. ³⁹ Itanj Jisasi Iqu qokä-apäkä iu ae ändowatäqe, Iqu yimba iu ätkamäutä, Makändanä iunqä äukqe.

16

*“Si Tquki eänjinqä ämänätquetnä, wäunua hui imäkiyä” ätukuwinqä**

¹ Parisi hnquatä, Satyusi hnquatä Jisasi Ique äwimapiyi, yamwiqä äväpu tii ätukuwi. “Si Goti Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqueqä wäunua imäkquki etanqutqe, si wäunua ämaqä mimäqänänj hnqu imäkätnä mänätquayä.”

² Itanj Iqu iquau kimanji, tijnä ätukqe. “Mäptqä äquveqetä, qäukui qua hänesqä qäyqanjanji, he ‘Qäukui hänesqä äqiyqe, zinuitänji mäptqä änguanä tängqiyä’ tqä-quenjqä. ³ Itanga zinuitänji, he tii tqä-quenjqä. ‘Qaquvqe hea äwitä, qäukui hänesqä imängqenqe, ii yunua äqunätä piyä qiyänqiyä.’ Auqä, qäukuä iutanä hiqñqe, he hinua äqunäpu, iuta iwäsäupñqenqe, näqñqä änguanä ämenäuä. Inäqe Goti Hanjuwä Iqu tänga imäkätñqenqä hiqñqe, he hinua äqumbiyi, iuta iuwäsäupñqä iinqe, he maqñquenjqä. ⁴ He qokä-apäkä tänga äpmenjuwä iquenä, he apäkä qokiqu äväma qanjä hinji qñqä enqä-panä, quvqä eäpu, Goti Hanjuwä Iquenji qänaknä miqä-quenjqä. He ‘Si Tquki eänjinqä ämänätquetnä, wäunua hui imäkiyä’ ändquwä-qe, Nyi wäunua hui mimäqä imqänä. He näqñqä mapñqä hiqñqe, hinua-tqä Jona iqu qeyqä” ätukqe. I ätuäqe, qunji äväma äukqe.

Jisasi Iqu, Parisi iquaunqätä, Satyusi iquaunqätä, ätkqenqä†

⁵ Jisasi Iqueqä wäunuanqä ämotquaminqä iqua eqä-huanjä-tänj yätäqänqisanqä äukuwi. Iqua qanjä äwäpiyänqanji, bretqe qäsä äma pñqenqe, knuä hui imäukuwi. ⁶ Inganji, Jisasi Iqu iquaunji tijnä ätukqe. “Parisi iquauätä, Satyusi iquauätä, nätmätqä änyuämäuqä iinqe, he manitä ämäwqätäupu änguanä mimbiyä.”

⁷ Iqu i tquanqñqenqä knuä indqänäpu, quwqä-quwä tijnä ätnquwi. “Ne bretqe äma mapqä iquqenqä, i änatqiyä.”

⁸ Qu kuknuä iinj ätnminjuwinqe, Jisasi Iqu näqñqä eä, tii ätukqe. “Hiqä quuvqä heqiyqe, wänqänänjäpiyqä. ‘Ne bretqe hmanje’ sunqä ätätqänäuä? Nyi bretqenqä maetqä da iqänä. ⁹ He Nyinyqätä, Nyaqä kuknuinqätänji, näqñqä änä mämeqä iquwätanä? Buayä hipa hnjininänji, ämaqä kuapanänj 5,000 änguwinqe, he hui imäuquwätanä? He qae squmä ämamikuwäwä? ¹⁰ Itanga buayä hipa hinji eeqä hnji hnquaqunänji, ämaqä kuapanänj 4,000 iqua änguwinqä-pqe, he hui

* 16: Makä 8:11-13; Lukä 12:54-56 † 16:4 Makä 8:14-21

imäuquwätanä? Inğanı he qae squmä ämanyuequwäwä? ¹¹ He iinjıqä mañqä eäñuwi, ii sunqäwä? Nyi bretqenqä kñuä nyiyqanji maetqä da iqänä. Nyi Parisi iquauätä, Satyusi iquauätä, nätmatqä änyuämäuqä iinqe, 'He manitä ämawqätäupu äñguänä mimbiyä' etqänä" ätukqe. ¹² Qu kukñuä tä qätä äwıpiyıtanı, nāñqä tiñjä ämakuwi. "Iqu nätmatqä bretqä änyuämäuqä iinqä mänatqä iqiya. Oeyä. Iqu Parisi iquauätä, Satyusi iquauätä, kukñuinqä änatqiyä-qe" nāñqä ämakuwi.

Pitä iqu, "Jisasi Iqu, Kraisi Iqueyqä" ätkqenqä†

¹³ Jisasi Iqu anjä-himqä Sisariya-Pilipai-tänjä ingisanqä äwäqetanı, Iqu Iqueqä wäñjuänqä ämotquaminqä iquauñi, yatñqä äwikqe. "Ämaqeucä Ymeqä Ekqä Iquenyqe, qökä-apäki kñuä äänä indqänätqänuwäwä? Iqu tukkä?"

¹⁴ I tquanğa iqua kimanı, "Hñqua 'Jonä asñä-qäyqä iqueqä,' hñqua 'Laisa iqueqä,' itanğa hñqua 'Järämai iquitiyä, hiñuä-tqä hñququtiya?' ätätqänuwıqä" ätukuwi.

¹⁵ Iqua e tquanguwänğa, Iqu "Hiyaqä kñuä duñi, Nyi tquñgä?" ätukqe.

¹⁶ Saimonä Pitä iqu kimanı, tii ätukqe. "Si Kraisi, Goti Hanjuwä Iqu ne äminesñqä atäñuä äkikqä Iqukiyqä. Si Goti Hänjä Pmeqä-tänjä Iqueqä Ymeqä Iqukiyqä" ätukqe.

¹⁷ Itanı Jisasi Iqu kimanı tiñjä ätukqe. "Jona iqueqä ymeqä Saimonä iquki, Goti Hanjuwä Iqu äñguä ikimäkqeqä. Ämaqä qua täutanjä hñqu, kukñuä tä si mämäktqueqä iqueqä. Oeyä. Nqä Apıqu Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqunä si ämäktqueqeqä. ¹⁸ Itanğa Nyi si tiñjä äktqänä. Si Pitä§ iqukiyqä. Itanğanı ämaqä, anjä yänänäñqä hikä hageqi ämätätqänuwä-pa, Nyi Nqä ämaqä iquau aquvä ämaqiyañmä, hikä tqueqä hageqi pmuatemniqeqä. Itanğanı äpäkonqä iqueqä yänänäñqeqe, Nyaqä ämaqä aquväñqä tquauñi, änä makittqiyqä yäniqeqä. ¹⁹ Goti Qäukuä Yätutanjä Iqunä miqetanjä qñqanjä hutäuqe, Nyi si ktapmniqeqä. Nätmatqe, si qua täñji pmua imäkqanqtqe, Goti Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqu-pqä inä imäkänqiyä. Itanğa nätmatqä qua täñji hiñuinä qunqanqtqe, Goti Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqu-pqä asä e imäkänqiyä" ätukqe. ²⁰ Itanı Jisasi Iqu Iqueqä wäñjuänqä ämotquaminqä iquauñi, pmua yänänäñqä iwimäkätä, tii ätukqe. "Ämaqä Goti Hanjuwä Iqu ämaqä miqenqä atäñuä ikqä Kraisi Iqu, Nyi Qäqunjqae, he ämaqeunji awä mätquä pambiyä."

Jisasi Iqu, nätmatqä äwimeniqenqä ätukqenqä (16:21-17:27)

²¹ Inğanı Jisasi Iqu wäñjuänqä ämotquaminqä iquauñi kukñuä tiñjä tuätñqä ätipäqäkqe. "Nyi Jerusälemä iunqä umqe. Iqini, ämaqeu miqä iquatä, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, kukñuä-sugenqä nāñqä iquatänji, qu hanjä-iqä naqänänjä ändapäpu, Nyi pizqä bäkpnuwiqä. Iwä hea hñquaqu-hñque ae äpäwqanğanı, Goti Hanjuwä Iqu Nyi anji änyivauqumuatänıqeqä."

²² Pitä iqu kukñuä tä qätä äwıyäqe, Jisasi Ique manitä ätuma äwäqe, Ique äkasuwä tuätñqä ätipäqäkqe. "Naqä Iquki, oeyä! Nätmatqä tä, Si mäkimeqä inqiyä!" ätukqe.

²³ Itanı Jisasi Iqu hiqumuänjä äwıyäqe, Pitä iqueni tiñjä qe ätukqe. "Setänä iquki, wawıyä! Si hikä hänaqä iu äknänä, Nyi quannjä päknmqä

† 16:12 Makä 8:27-30; Lukä 9:18-22 § 16:18 Yoqä Pitä iqueqä quati, ii hikiqä.

nyimäknä-panä iqukiyqä. Si qänaknäni, Goti Hanjuwä Iqueqä kjuä indqänqä iunä miqä itnä, ämaqeüqä kjuä iunä inyä” ätukqe.

²⁴ Ijganji Iqu Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquau tii ätukqe. “Ämaqä hñqu Nyi qänaknä nyivändätñqä wingangutqe, iqueqä äwinqä eeqänäni, kiuä mändi äkittqänätä, iqueqä zä-huätatä hunqe ämetä, Nyi qänaki nyivändänä. ²⁵ Ii tiinjqä. Ämaqä hñqu, iqueqä hñjä-pmeqe a yänänäqñqä äkiqätmitätqe, qui imäknäniqeqä. Inäqe ämaqä hñqu, Nyinyqä kjuä indqänätä, iqueqä hñjä-pmeqe ävquatämämitätqe, iqu hñjä pmetäniqeqä. ²⁶ Itanğa ämaqä hñqu nätmätqä qua täunji eeqänä ämetä, iqueqä hñjä-pmeqe qui imäkñganğutqe, iqueqä nätmätqä eeqänänä iinji, yätamäqä äänä väniqiyä? Itanğa ämaqä hñqu, iqueqä hñjä-pmeqe anğumä metñqe, squä di väniqiyä? ²⁷ Nyi iinjä etqäqe, kiqä quati tiinjqä. Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu Kaniqueqä yänänäqñqe ämetä, Iqueqä enätqä iquatä quvepäniqeqä. Itanğa Iqu ämaqä eeqänänä iunji, qu suqä imäkmitpçerqe, kimanji inğa väniqeqä. ²⁸ Nyi naqä-qakuänä etqänä. Ämaqä täqi pämä ätqäunuwä hñqua, mapakonqä änä yqänä pmetanğuwänğani, Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu, ämiqä naqä enqä-panä-qu pçanği qumbnuwiqä” ätukqe.

17

*Jisasi Iqueqä huiwi, huitanä injqenqä**

¹ Hiunji 6 ae äpawqanğani, Jisasi Iqu, Pitä ique, Jemisi ique, itanğa kängua Jonä ique itmeqe, qoqonä quäuqä hñquenqä ätuma ekqe. Iqinji iquauqä-quwänä äpmaminuwi. ² Iquauqä hinjuä iqisanji, Jisasi Iqueqä huiwi huitanä änyätä, Iqueqä hipenji mäptqä enqä-panä ätätä, qäki qäpaiqänänä imänätä we äunğqe. ³ Iunä äqunänunä tpu ikuwi, Jisasi Iqutanji, Mosisi iqutä, Laisa iqutä, anä ätqäunya kukjuä tätqätanğä äqunğuwu.

⁴ Ii äqunäpiyinqä, Pitä iqu, Jisasi Iquenji tiinjä ätukqe. “Naqä Iqukiyä. Ne täqi äpmeñqe, ii anğuanänjqä. Inji Si äkinganğutqe, nyi ittänä anä hñquaqui-hñque mätmqänä. Hñqu Tqäuä. Hñqu Mosisi iqueqäuä. Itanğa hñqu Laisa iqueqäuä” ätukqe.

⁵ Pitä iqu kukjuä änä tätqätanğa, qaguvqä wenyä-hunqä hñqu iquauñi qe äpatqäqqe. Itanji qaguvqä iqueqä yäpä imdanji, manä hñqu tiinjä ätukqe. “Tqu Nqä Ymeqä Nyi kuapanä änyinätñqä Iqueyqä. Iquenyqe, Nyi aquvänä kiinjä itqänänä. He Iqueqä kukjuä qätä wipñqeqä” ätukqe.

⁶ Iqueqä ämaqä iqua kukjuä tä qätä äwipiyyi, qu zä kiinjä winganği qonä äusäukipui, hipenji qua bu ekuwi. ⁷ Itanji Jisasi Iqu iqua-tänä qäqiqi äquvepäqe, iquauñi itmaqiyätä, tii ätukqe. “He zä miqä pambiyä. Pämä tqäpiyä.” ⁸ Qu ätkimbu hinjuä ämaqunğuwu, ämaqä huizi iquaqu aanqä etanği, Jisasi Iqu Iqueqä-kiuänä tqäutanği äqunğuwu.

⁹ Itanğa qu qoqonä yätuta äpawwipiyanğani, Jisasi Iqu iquauñi yänänäqñqä tiinjä ätukqe. “Nätmatqä he hinjuä äqunänuninqe, ämaqä hñque mätmqä pambiyä. Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu, qua äptepçetani ävämetä, anğumä ävauqanğutqänğanğäuä” ätukqe.

¹⁰ I tquanğa, iqua Iquenji yatñqä tiinjä äwikuwi. “Laisa iqu tanğanä quvepçanği äqunänunä. Inji ämaqä kukjuä-suqenqä näqñqä iqua tiinji, suñqä ätätqänuwäwä? ‘Laisa iqu Kraisi Iquenji hinjuä wimenqiyäqeuä.’”

* 17: Makä 9:2-13; Lukä 9:28-36

11 Iqu kimanji, tii ätukqe. “Qu qäyuna ätätqänjuwiqä. Laisa iqu äpätä, nätmätqä eeqänäni angumä jänä imäkänqiyä. 12 Itangi Nyi tiinjä hitmqeqä. Laisa iqu ae äquvepkqeqä. Itanga ämaqä iqua qu iquenyqä maqñqä eäpu, iquauqä äwiñqä dunä imäkäpu, suqä huitañä-huitañä itquamijuwiqä. Itangi Ämaqeuaqä Ymeqä Ekqä Iqu, iquauqä huiqä iutani, asä iinjä menqiyä” ätukqe. 13 Iqu iinjä tquangqenqe, iqua näqñqä tiinjä ämakuwi. “Tä, Jonä asñä-qäyqä iquenyqä ätqiyä.”

Jisasi Iqu, ymeqä dnä quvqä-tänjä hñqä ängüä iwimäkkqenqä†

14 Iqua qoqonjä yätuta äquveppiyyi, qokä-apäkä kuapänä imänätanguwä iu äwimakuwi. Inğanji ämaqä hñqu Jisasi Iquenyqä äpäqe, qonjä äsäuëpätä tii ätukqe. 15 “Naqä Iqukiyä. Nyaqä ymeqä qokä iqu pqqä-tänjä etangi, Si iquenyqä qeqä äkimänänä. Iqu tä iu äpäknätä, ä eqä iu äpäknätä, qui kuapänä imäknätñqeqä. 16 Itanga nyi iqueni, Tqä wänuänqä ämotquetqänjä iquauñqä ätuma äpqä-qe, iqua iqueni, ängüä mimäqä iquwiqä” ätukqe.

17 Kimanji, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaqä tännga äpmeñuwä iquenä, he quuvqä maeqiyqä itqänjuwiqä. Hiqä knuä indqänqetä, suqetäni, jänä hmanjqä. Nyi hesä anänji, squänganqä pmamqäwä? Ä, hesani hanjä-iqä squänganqä meqämqäwä? Ymeqä iqueni, ätuma bpiyä” ätukqe. 18 Itangi Jisasi Iqu dnä quvqä ique äkasuwä tquangä, dnä quvqä iqu ymeqä iqueni ävämeqanğa, maqänäni ymeqä iqu ängüä qe imängqe.

19 Qänakñi wänuänqä ämotquaminqä iqua, Jisasi Ique äwimepu, yatñqä tiinjä äwikuwi. “Ne dnä quvqä ique huätä mämämäuqe, äänä hitanjikä?”

20-21 Iqu kimanji tiinjä ätukqe. “Hiqä quuvqä heqiyqe, aanjä wänqänänäpu etangi, he iinjä änä mimäqä ipñqäuä. Nyi naqä-qakuä hitmqeqä. Hiqä quuvqä heqiyqe, zä-guawä† piikä wänqä isua enqä-panä etangutqe, he qoqonjä tqueni, Täqisanji, näññqä uvä, tquanguwängani, iqu äwänqiyä. He eeqänänjä inji, qeiqinyä imäkññqäuä.”§

*Jisasi Iqu, nätmätqä äwimeniqenqä anji ätukqenqä**

22 Jisasi Iqutä wänuänqä ämotquaminqä iquatä, qua naqä Galili iu aquvü äqämbiyyi, Iqu iquauñi tiinjä ätukqe. “Hea hatñä mäpäwqanğa, qu Ämaqeuaqä Ymeqä Ekqä Iqueni ämaqä iquauqä hipa iu wipñqäuä. 23 Itangi iqua Iqueni pizqä päkññqäuä. Ga hiunji hñquaqi-hñqueni iunji, Goti Hanjuwä Iqu Ique angumä vauqumuatänqiyä.” Iqua qätä iinjä äwipiyyi, äwqä hanjä kinjä qe äwikkqe.

Hiqäva-imäqä anijqä mbqä vqenqä

24 Qänakñi iqua äwäpu, anjä-himqä Kapänamä iu ätimäukuwi. Iqñi Goti Iqueqä hiqäva-imäqä anjä Jerusälemä iu ämätnänqä iñqce, mbqä motauqä hñqua, Pitä iquenyqä äpäpu, yatñqä tiinjä äwikuwi. “Hiqä Ämetqueqä Iqu, hiqäva-imäqä anijqce, mbqä ävätnqätanä, ä mäwqä itñqätanä?”

25 Pitä iqu “Nñqä. Iqu ävätnqeqä” ätukqe.

† 17:13 Makä 9:14-29; Lukä 9:37-43a † 17:20-21 Jisasi Iqu zä-guawä matqä ikqe. Iqu zä huizñqä ätkqe. Kiqä yoqe, mastetqä. § 17:20-21 Ämaqä näqñqä-tänjä hñqua, “Matiu iqu kukñuä hui inä äqäkqeqä” knuä indqänätqänjä. Kukñui tiññqä. “Dnjä quvqä tiinjä iqua huätä dawatqe, Goti Iquenyqä tääqä ätätnä, buayä manqä itnä dutanjqä.” * 17:20-21 Makä 9:30-32; Lukä 9:43b-45

Itaŋi iqu anä yäpä yängisa äpaquväqe, kukŋuä hui matqängga, Jisasi Iqu yatŋqä tii äwikqe. “Saimonä iquki, si kŋuä äänä kiyqiyä? Ämaqä ämiqä qua täutanä iqua, mbqä huitañä-huitañi, tquesa ämotautqänuwäwä? Iquauqä ymeqä iquautatanä, ä ämaqä hŋquau-mändatanä?”

²⁶ Kimañi iqu, “Ämaqä huizi iquaiqä” ätukqe.

I tquanqä, Jisasi Iqu iqueni tiñä ätukqe. “Injitanj, ämaqä miqä iquauqä ymeqä iqua mäwqä itqänuwä-pa, Goti Iqu Iqueqä ymeqä-quauta mämotauqä yänä. ²⁷ Ii qäyä etanqqä-qe, ne iquau äwqä äkasuwä iwimäqä iñqe, si äwätinä, eqä-huañä iuñi hämapäkänqä guä quväyä. Hämapäkä kinğanä äpiñä iqueni, si iqueqä mañi a hutamäkätinä, mbqä hŋqu yäpä inqisa witañgi qundŋqinyä. Si mbqä iqu ämetnä, Goti Iqueqä hiqäva-imäqä anjñqe, yeqä-yeuñqä iquau wisñqe” ätukqe.

Jisasi Iqu, Iqunä miqeuñqä ätkqenqä (18:1-20:34)

18

*Yoqä naqä, tqukua mapnuwänqe?**

¹ Inğanj wänuñqä ämotquamiñqä iqua Jisasi Ique äwimepu, yatŋqä tii äwikuwi. “Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqeu äpmeñuwä iquautañi, huizi iquau mipñqe, yoqä naqä tqukua mapnuwänqäwä?”

²⁻³ I tquanquwänqä, Iqu ymeqä hmbi tääqä ätuätumeqe, iquauqä awä iqi pämä ämatqätetä, tii ätukqe. “Nyi naqä-qakuänä etmqänä. He hiqä kŋuä äkunmäknäpu, ymeqä täpu enqä-pa matimäuwä iqanqqe, he Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqeuñi, mäpaquvqä ipnuwiqä. ⁴ Ämaqä hŋqu iqueqä-kiuä mäñdi äkittqänätä, ymeqä täpu enqä-pa ätimäutqe, iqu yoqä naqä ämetä, Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqeuñi, huizi iquau ämäwqätäunqiyä.

⁵ Ämaqä hŋqu Nyinyqä kŋuä indqänätä, ymeqä täpu enqä-panä tiñä hmbi itmetä, äñguänä iwimäkätqe, iqu Nyi-pqe asä iñä nyimäkqiyä. ⁶ Ymeqä Nyinyqä quuvqä eqiyätñqä täutanä hmbu, ämaqä hŋqueuä suqä imäkqanqqä du hiñuä äqunätä, asä iñi imäkätä quañä päkñganqutqe, ämaqä iqueni, hañä-iqä naqänäñi wimenä. Ämaqä hŋqua hikä naqänäñä hŋqu ämepu, iqueqä hiñuä-qo iu guä äkiqiyepu, eqä-huañä bu tnämäueqanqqe, ii hañä-iqä wänqäpiyqä. Hañä-iqä ique wimeniqä iqu, tqueni aanä naqänäñä ämäwqätäunä.

Quuvqä heqiyqä qui mimäkqenqä†

⁷ Oänä, ämaqä qua täutanä eeqänäñä iquenä. Naqä-qakuiqä. Ämaqe, qu suqä quvqä du quañä päkmbñqenqe, nätmätqä huitañä-huitañi wimenä. Inäqe, ämaqä suqä quvqä iñä iqua äma äpatqä iqu, hañä-iqä naqänäñä meniweqä. ⁸ Tqä hipainä-qe, yukinä-qe suqä quvqenqä äkiyqiyämeqanqutqe, huätä ätävätnä bi tnämävä. Si iñä imäkqanqutqe, tqä huiwitañä hmbu yuuwä ätanätqä-qe, si suqä quvqä iñi mimäkqä inä-qae, häñä-pmeqe ämatñqinyä. Si iñä mimäkqä iqanqutqe, huiwä yuuwä matänqä-qe, qu si tä maisquä inqä iu ktnämäupnuwiqä. Huiwä hmbi yuuwä täñqe, hañä-iqä ii, wänqäpiyqä. Tä dunqä uwqe, hañä-iqä naqänäñiqä. ⁹ Tqä hiñi suqä quvqenqä äkiyqiyämeqanqutqe, huätä ätqoätinä bi tnämävä. Si iñä imäkqanqutqe, hiñuä hŋqunä äqännä, häñä-pmeqe ämatñqinyä. Si iñä mimäkqä iqanqutqe, hiñuä hŋquaqqu yqänä

* 18: Makä 9:33-37; Lukä 9:46-48 † 18:6 Makä 9:42-48

qänätangnä, qu si tä maisquä inqä iu ktnämäupnuwiqä. Hinuä hñqunä qñqe, hanjä-iqä ii, wänqäpiyqä. Tä dunqä uwqe, hanjä-iqä naqänänjiqä.

¹⁰⁻¹¹ Ymeqä wänqä isuaü awä iqisanjä hmbinyqe, 'Ipu nätmätqä hinginäwanqeqä' knuä miqä pambiyä. Knuä iquenyqe, he änguänä wimasipiyä. Nyi he tii hitmqeqä. Ynaunjqä qäukuä yätunjä ymeqä tquau ämitqänjuwä iqua, qu Nqä Apiqu Qäukuä Yätu Äpmenjqä Iqueqä hinuä iqi ätqäunjäu."†

Kuknuä ktqä, sipsipqä imatñqenqäš

¹² "He knuä äänä heyqiyä? Ämaqä hñqu sipsipqä kuapänänjä 100 täñä-qu emitätqe, ga iquautanjä hñqu imatnätqe, iqu qävqä miqä iniqiyä? Oeyä. Iqu kuapänänjä 99 iquau qoqonä iu äpmuatemä äwätä, imatnätqä iquenyqä qävqä yäkinqiyä. ¹³ Nyi naqä-qakuänänjä etqänä. Iqu sipsipqä kuapänänjä 99 mimatñqä iquauñqe yeeqä itäqä-qe, sipsipqä kiuänänjä imatnätqä iqueni, angi itmetqe, inganj iqueqä yeeqä inñqe, aanä naqänänjä yäniqeqä. ¹⁴ Asä iinji, hiqä Hiniqä Qäukuä Yätu Äpmenjqä Iqu, ymeqä isua enqä-panjä hmbu imatnätä qui imäknätñqe mäwinqä inä" ätukqe.

Tqä quuvqä anä heqiyqä iqu, si quvqä ikitqueqä inñqä

¹⁵ I ätuätäqanğani, Iqu kuknuä hui-pqe inä ätukqe. "Tqä quuvqä anä heqiyqä iqu si quvqä ikitqueqanğutqe, si iquenyqä äwätinä, qeeqä-qeuänä äpmanyä, iqueqä suqä imäkätqenqä kuknuä ätäsinyä, kuknuä jänä imäkiyanğqä yamwiqä inyqä. Iqu saqä kuknui qätä kiyqanğutqe, si tqä näueqä iqueni angumä itmenyä. ¹⁶ Iqu saqä kuknui qätä makiyqä iqanğutqe, si Goti Hanjuwä Iqu kuknuä ätkqä-pa qänaknä itnä, ämaqä hñqunänjä-qe, hñquaquinjä-qe itmetnä, iquä kuknuä anä tññqeqä. Goti Iqu tii ätkqe. 'Ämaqä hñquaquinjä-qe, hñquaqui-hñquenjä-qe kuknuä asänänjä dinä tqanğpqe, he qätä iunä wiyqänä.'* ¹⁷ Itangi iqu iquauqä kuknui qätä mäwiyyä iqanğutqe, si ämaqä Goti Hanjuwä Iqueqä yoqenqä aguvä äğänätqänjuwä iquauñi, iqueqä suqenqä tutñqeqä. Itanj iqu iquau-pqe qätä mäwiyyä iqanğutqe, suqä si ämaqä quuvqä maeciyyä iquautä, mbqä motauqä iquautä, itquetqänjä-pa, ga si Ique-pqe asä inä itquatinqeqä.

¹⁸ Nyi naqä-qakuänänjä tii etmqänä. Nätmätqe he qua täunji pmua imäkqanğpqe, Goti Qäukuä Yätu Äpmenjqä Iqu-pqä inä imäkänqiyä. Itanğa nätmätqä qua täunji hinuinä qunğanğpqe, Goti Qäukuä Yätu Äpmenjqä Iqu-pqä asä e imäkänqiyä.

¹⁹⁻²⁰ Itanğa Nyi kuknuä hui inä hitmqeqä. Ämaqä hñquaquinjä-qe, hñquaqui-hñquenjä-qe Nyaqä yoqenqä aguvä qanğanğpqe, Nyi iquatä anä pmamqänä. Inññqe, ämaqä hesanjä qua täutanjä hñquaqu, iquaquiyqä knui nätmätqä hñquenyqä naqä-hñqunä indqänäsinyä tääqä siyqe, Nyaqä Apiqu Qäukuä Yätu Äpmenjqä Iqu ävänqiyä" ätukqe.

Kuknuä ktqä, wäunjuä-wiyqä hñqu, hñquququenyqä huäqä mäwunjqä ikqenqä

²¹ Inğanj Pitä iqu Jisasi Iqu-tänjä qäqiqi äpäqe, yatñqä tii äwikqe. "Naqä Iquki, nqä näueqä hñqu suqä quvqä indqueqanğutqe, iqueqä suqä

† **18:10-11** Ämaqä näqñqä-tänjä hñqua, "Matiu iqu kuknuä hui inä äqäkqeqä" knuä indqänätqänjä. Kuknui tiñjiqä. "Ti tiñjiqä. Ämaquqä Ymeqä Ekqä Iqu ämaqä qui imäkmbñqä iqanğuwä iquau hänjä iqumuatätñqä äpqqeqä." § **18:10-11** Lukä 15:3-7 * **18:16** Kuknuä-suqä 19:15

quvqenqe, nyi äwqä hanui, squmä änä imäknmniñqäwä? Hipa hñgini eeqä hñgini hñquaquini, ii äñguätanä?”

²² I tqanğa kimanj, tii ätukqe. “Suqä quvqenqä äwqä hanuä imäkñqenqe, Nyi hipa hñgini eeqä eäqe, hñgini hñquaqunä iunqe, maktqä da iqänä. Si suqä quvqenqä äwqä hanui imäkñga-imäkñga äwätinä, aanjä kuapänänjä 490 iunji ämäwqätäutñqeqä.

²³ Nyi e äktqe, Goti Qäukuä Yätutanjä Iqunä miqe, kukñuä ktqä tiinjä etanğiyqä. Ämiqä naqä hñqu, iqueqä wäunuä-wiyqä iqua mbqä hñginäwa ämequwi, anğı wipñqä winyänqiyä. ²⁴ Iqu anğı metñqä ipäqiyqanğani, qu wäunuä-wiyqä hñque iquenyqä ätuma pññqäüä. Iqueqä hñginäwa meqe, mbqä aanjä kuapänänjä 10,000,000 kinaiqä.

²⁵ Inäqe, iqu kima vätnqce hma etanğutqe, ämiqä iqu tii tuänqiyä. ‘He ämaqä tqesä, iqueqä ymeqä-apäkä iutä, iqueuä nätmätqä eeqänänä-pqe, ämaqä hñqua mbqä ipñqä qäsä ätuma upuiyä. Inji, imbqua ämaqä iquauqä wäunuä-wiyqä hñginqä hipñqänänjä. Itanğa he mbqä kimanj, iuta mapñqänänjä.’ ²⁶ Wäunuä-wiyqä iqu kukñuä tä qätä äwiyäqe, iqu ämiqä iqu-tänjä qäqiqi äpäknätä, qonjä äuktäüä, tii tuänqiyä. ‘Yäa, si nyinyqä huäqä kunganguti, hiñuä äqännä pmayä. Itanğa nyi si hñginäwa ämäktaukqe, kimanj äktapmğänä.’ ²⁷ Itanji ämiqä naqä iqu iquenyqä huäqä wunğanji, iqueni ävquatawatätä, iqueqä hñginäwa ämamiñqä-pqe, pipa iunji, yoqe huätä kutänqiyä.

²⁸ Itanji wäunuä-wiyqä iqu yäpaqä mängisa äpäwäqe, iqueqä wäunuä anä isinyä 10 kina hñginäwa ämotaukqä hñque wimenqiyä. Iqu ique a äkiqätätä, hiñuä-qo iu a äkiyamäkätä, tii tuänqiyä. ‘Si hñginäwa ämakñä eeqänänji, tänğa maqä dapiyä!’ ²⁹ Iutanji wäunuä anä imisiyqä iqu quannjä äpäknätä, ‘Yäa, nyinyqä huäqä kunganguti, hiñuä äqännä pmayä’ tuänqiyä. ‘Nyi si hñginäwa ämäktaukqe, kima ktapmğänä.’ ³⁰ I tqanğani, kinğanänjä iqu iinjñqe mäwiñğanji, ‘Oeyqä’ ätuätä, iqueni guä pmuateqä anjä iunqä ätuma wänqiyä. Iqueqä hñginäwa ämotaukqe, kimanj qäyunä äyä hiqanğanqe, iu yqänä pmetänqiyä.

³¹ Ämaqä wäunuä anä imipqä huizi iqua, ämaqä iqu i imäkqanği äqumbiyi, qu äwqä hanjä wiñğanguti äwäpu, iquauqä ämiqä naqä ique, suqä e timäuqanği äqumbqenqä tupñqäüä. ³² Inğanji ämiqä naqä iqu, iqueni tääqä ätuätumetä, tiinjä tuänqiyä. ‘Si wäunuä imäkqä ququvqä-qukiyqä. Kinğanänji si zääqä dqanğnä, tqä hñginäwa naqänänjä ämändauknji, nyi pipa iunji huätä äyä äkuteqeqä. ³³ Nyi sinyqä huäqä änuñqeqä. Inji sunqäwä? Si tqä wäunuä anä imäkqä iquenyqä huäqä makunqä igeuä’ tuänqiyä. ³⁴ Itanji iqu äwqä tnänjä wiñğanguti, ämaqä tänjä-hunqä vqä iquauqä hipa iu väniqeqä. Iqueqä hñginäwa ämotaukqe, kimanj qäyunä äyä hiqanğanqä, iu yqänä pmetänqiyä.

³⁵ He hiqä näueqä hñqu suqä quvqä etqueqanğani, iqueqä suqä quvqenqä äwqä hanuä mimäkñqä iqanğpqe, Nyaqä Apiqu Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqu-pqe, ämiqä iqu iqä-pa iinjä emäkänqiyä” ätukqe.

19

*Suqä, apäkä huätä dowatqenqä**

¹ Jisasi Iqu kukñuä tä qäpu ätuäqetani, Iqu qua Galili iunji äväma, qua Jutiya eqä Jotänä ique yätäqä nängisanqä äukqe. ² Itanji ämaqä aanjä

* 19: Matiu 5:31-32; Makä 10:1-12; Lukä 16:18

kuapanänjä, Iqueni qänaki äwivändkuwi. Itanga iqinj, Iqu iquauqä yaqe änguä iwimäkminje.

³ Itanganj Parisi hñqua Ique äwimepu, “Iqu kukñuä quvqä hui natqanğutqe, Ique kukñuä mitqanğä” kñuä ämapu, yatñqä tiinjä äwikuwi. “Ämaqä hñqu iqueqä äwinğetanä apäki huätä dowatqe, näyaqä suqä iunji, änguätanä, quvqätanä?”

⁴ Kimanj, Iqu tii ätukqe. “He Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu äqänänqe, kukñuä tiinj a matäuqä itqänuwätanä? Kinğanänji, *Goti Nätmatqä Eeqänänjä Imäkkä Iqu, ämaqe imäkätäqanğani, Iqu qokätä apäkätä imäkkqeqä.*† ⁵ Iinj imäkätäqetanj, tiinjä ätkqeğä. ‘Qokä hñqu, kandäkänatä ävämetä, iqueqä apäkisä guä ämanyinyä, huiwä naqä-hñqunä änyinyä pmeqänğeqä.’‡ ⁶ Goti Hanjuwä Iqu iinjä ätkqeğqä, qäyaqu huiwi hñquaqu minğä, hñqunä änyinyä pmesiyänğeqä. Iinjä etanği nätmatqä Goti Hanjuwä Iqu naqä hñqunä ämamonyetqe, ii ämaqä hñqu mandumakñğeqä” ätukqe.

⁷ E tquanğa, Parisi iqua Iqueni, yatñqä änyä-hänjä hñqu tiinjä äwikuwi. “Inji, Mosisi iqu suqä tiinj, änäänğqä änatapqäwä? Iqu suqe, ‘Ämaqä hñqu huätä dowatqä tuwanjä äqiyätä, apäki ävätä, ii huätä dowatätñğeqä’ ätätä änatapqeqä.”

⁸ I tquanğuwänğa, Iqu kimanj tii ätukqe. “He ämaqä hñgisanä iquendanji, Mosisi iqu apäkä huätä qäyä dowatpñqä hñuinä eqänğqeqä. Injaqe kinğanänji suqä täutanj maeqä iminje. ⁹ Nyi tiinj hitmqeqä. Ämaqä hñqueqä apäki, ii ämaqä hñqutä miğä imitätqä, iyyqä qokiqi iinj hñqij huätä ändowatätä, apäkä hui-mända ämetqe, iqu suqä huiwä yanjä ikiye, imäkkiyä” ätukqe.

¹⁰ Iqueqä wänuänğqä ämotquaminğä iqua, qu kukñuä tä qätä äwipiwi, Iqueni tiinj ätukuwi. “Täukueqä! Ämaqä hñqu Si ätnjä täunji qänaknä itä, iqueqä apäkitä anä äpmamitätqe, iqu hanjä-iqä naqänänjä ämattqiyenänğiyä. Suqä apäkä mämeqä iqe, ämäwqätäuänä.”

¹¹ Itanga Iqu tiinjä ätukqe. “Kukñuä ii meqe, ämaqä eeqänänjä iuqä hmanjğä. Oeyqä. Ämaqä Goti Hanjuwä Iqu yanğänänğqä ävqä iquanä mapñqäuä. ¹² Ämaqä kukñuä ii ämetqä iqu, änguä menğiyä. Nyi e ätqäqe, ii tiinjğä. Ämaqä hñqua, känai ämikqänğatqä huiwi qui imäknätä, apäkä mämeqä ipñqäuä. Ämaqä hñqua, hñqua-mända ya äyitqätanğä, iqua apäkä mämeqä ipñqäuä. Itanga hñqua, Goti Qäukuä Yätutanjä Iqunä miqeunğä kñuä indqänäpu, quwqä-quwä pmua imäknäpu, apäkä mämeqä ipñqäuä” ätukqe.

Jisasi Iqu, ymeqä isuau hipa haqeqi äwikqeğqäS

¹³ Inğanj ämaqe, Jisasi Iqu ymeqä isuau hipa haqeqi äwiyätä, Goti Hanjuwä Iqu änguä wimäkätñqä tääqä tuätñqä winğanği, quwqä ymeqä isuau ätuma äpkuwi. Injaqe, wänuänğqä ämotquaminğä iqua, “Ymeqe, ätuma mapqä pambiyä” ätukuwi.

¹⁴ I tquanğuwänğa, Iqu “He ‘oeyä’ mätquä pambiyä. Isua änyimapñqä qäyä äppiä. Goti Qäukuä Yätutanjä Iqunä miqeunji, ymeqä täsua enqäpanjä iinj isauqeğä.” ¹⁵ Itanj Iqu ymeqä isuau änguä iwimäkätñqä, hipa haqeqi äwiyäqetanj, iqinj äväma äukqe.

† 19:4 İpâqâkqâ 1:27 ‡ 19:5 İpâqâkqâ 2:24 § 19:12 Makâ 10:13-16; Lukâ 18:15-17

*Hiknä mbqä kuapä-tänä hñqu, Jisasi Iqutä kukñuä ätkiyñqä**

16 Hea hñqueni, hiknä hñqu Jisasi Iquenyqä äpätä, tii ätukqe. “Naññqä-vqä Iqukiyä. Nyi hñnä hea ique-ique pmeqä mamqe, suqä äñgui äänä imqäwä?”

17 I tquanga, Iqu iqueni tiinjä ätukqe. “Si suqä äñguinjä sunqä yatñqä änyinyä? Äñguänäni, Goti Hanjuwä Iqu kiqä-kiuänänjqä. Inäqe si hñnä hea ique-ique pmeqe matñqä kinğanjutqe, si Goti Hanjuwä Iqueqä suqeñi qänaknä isñqeçä” ätukqe.

18 Inğani ämaqä iqu yatñqä tii inä äwikqe. “Si suqe, äkitanjñqä tnyä?” Kimañi, Iqu “Suqä tiinjä ätnänjqä iquanqä ätqänä” ätukqe.

“Si ämaqä pizqä mapäsqä panä. Qokä-apäkä ämanqe, huizitä huiwi yanä mikiqä panä. Quwä mämeqä panä. Kukñuä jänä imäkqä iqueni, quangä mätkuä panä. 19 Tnaqä-tñuñuau yäpä iqi qänaknä iqätñqe.† Itanğa tqä-täunqä äkinyätñqä-pani, ämaqä si-tänä qäqiqinjä iquauñqe, asä ii kinyätñqeçä.”‡

20 Jisasi Iqu i tquanga, hiknä iqu tiinjä ätukqe. “Suqä eeqänänä täñi, nyi qänaknä itñqeçä. Ga nyi äwanj, nätmätqä äkinqä itqänänä?”

21 Itanji Jisasi Iqu iqueni tiinjä qe ätukqe. “Si jänänänjukui hisñqä kinğanjutqe, tqä nätmätqä eeqänänä, ämaqä hñqua mbqä ipñqä äma äwätinä, iuta mbqä ämatqe, ämaqä nätmätqä maeqä iquau yanä wisñqeçä. Si tiinjä imäkqanqtqe, qäukuä yätutanä nätmätqä äñguänänä-tänjukui hisñqinyä. Ga si Nyi qänaki nyivändiyä” ätukqe. 22 Hiknä iqu kukñuä ii qätä äwiyäqe, nätmätqä kuapänänä-tänju etanji, iqueqä äwqä imdanj hanä-iqä ämeqe, äväma äukqe.

23 Iqu ae äväma uwqanğa, Jisasi Iqu Iqueqä wäñjuänjqä ämotquaminjqä iquauñi, tiinjä ätukqe. “Nyi naqä-qakuänä etqänä. Ämaqä mbqä kuapä-tänä iqua, Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqä iu paqurñqe, qeiqinyä manä, yänänäñqeutanä paqurñuwi. 24 Nyi he anğumä etqänä. Kametqä hñqu, qäkä guä ktäpiqä yänä hovqä iu wätñqe, iqu yänänäñqeutanä wänä. Inäqe, ämaqä mbqä kuapä-tänä iqua, Goti Iqueqä miqeunqä paqurñqä yänänäñqe, kametqä iqueqeñi ämawqätäunä.”

25 Wäñjuänjqä ämotquaminjqä iqua kukñuä ii qätä äwipiwi, qu yäñuä naqänänä ipu, tii ätkuwi. “Mbqä kuapä-tänä iqua yänänäñqeuta paqurñqä etanjutqe, ämaqä qui imäknätqänuwitanj, hñnä hea ique-ique pmeqe, tqu meniçiyä?”

26 Itanji Jisasi Iqu iquauñi hiñuä jänä äqunä, tii ätukqe. “Ämaqe, iinjä änä mimäkqä iqanğpçä-qe, Goti Hanjuwä Iqu nätmätqä eeqänänä imäkätñqe, Yänänäñqä-tänjeçä.”

27 Inğanj, Pitä iqu kimañi, tiinjä ätukqe. “Nenyänqe äänä etanğiwä? Ne nätmätqä eeqänänä ävämanj, Si qänaki äyä äkivändänünä. Inji ne nätmätqe, äkitanj metunquäwä?”

28 Itanji Jisasi Iqu iquauñi tiinjä ätukqe. “Nyi naqä-qakuänänä etqänä. Hea nätmätqä eeqänänä änyä-hänä ätimäutqanğanj, Ämaqeçä Ymeqä Ekqä Iqu yoqä naqä-tänä-qu eätä, zä-hawä aanä äñguänänä iu pmeniçeqä. Inğanj he ämaqä Nyi qänaki änyivändänuwä iquenä-pqe, zä-hawä äñguänänä huizi 12 iu äpmapu, Israitqä iquauqä hueqä-himqä 12 iquau mipnuwänqeçä. 29 Itanğa qokä-apäkä Nyaqä yoçenqä kñuä indqänäpu, quwqä anä iutä, kätä-känğuaäkautä, känanyi-känapçautä, kanunçautä, känäçautä, ymeqä iquautä, qua itä, ävämapqä iqua,

* 19:15 Makä 10:17-31; Lukä 18:18-30 † 19:19 Anğumä Itmakqä 20:12-16; Kukñuä-suqä 5:16-20

‡ 19:19 Hiçäva-imäkqä 19:18

qu eeqänäñi, kuapänä 100 inä ämepu, häñä hea ique-ique pmeqe, ämapnuwiqä. ³⁰ Ämaqä täñga yoqä-täñä äpmenjuwä iutani, kuapänäñä hñqua qänaki pmapnuwiqä. Itanğa ämaqä täñga yoqä maeqä äpmenjuwä iutani, kuapänäñä hñqua yoqä-täñä pmapnuwiqä” ätukqe.

20

Kukñuä ktqä, ämaqä wainqä wäunuä iu ipnuwänqä iinqä

¹ “Nyi kukñuä ämaqä yoqä-täñä pmapnuwä iquauñqä i etqe, ii tiinğä etanği. Goti Qäukuä Yätutanğä Iqunä miqe, tiinğä enqä-paniqä. Ämaqä hñqu qua kanä eä, zinuä quaesqänğa 6 klokiunji ämaqä hñquau, iqueqä wainqä wäunuä iu wipñqä, itmewänqiyä. ² Ämaqä wäunuä imipqä iqua, ‘Ne hiunji tqe wäunuä itanä, mbqä huätäkñqä metunqqueqä’ tquanğuwänğa, ämaqä naqä iqu iquauñi, iqueqä wainqä wäunuä iunqä dowatänqiyä. ³⁻⁴ Hiunji zinuaitänji 9 kloknğa, iqu äwätä, ämaqä hñqua ququawä aquväqñqä iu hiñginäwa tqäutänğä äqunäqe, tiinğä tuänqiyä. ‘He-pqe äwäpu, nyaqä wainqä wäunuä iu wäunuä iqanğpqe, nyi mbqe, qäyunä etapmğänä.’ ⁵ I tquanğa, qu upñqäüä. Hiunji quemisğä 12 kloknğatä, äwiyğä 3 kloknğatä, ämaqä naqä iqu ququawä aquväqñqä iunqä anği äwätä, suqä asitanğinä imäkänqiyä.

⁶ Itanji heatqä awiyqä 5 klokiunji, iqu äwätä, ämaqä huizi iquau-pqe, hiñginäwa pämä tqäutänğä äqunäqe, yatñqä tiinğä väñqiyä. ‘Äänä etanğikä? He hiunji tqeñi, wäunuä maeqä hiñgi, sunqä tqäunäüä?’ ⁷ Qu kimani, ‘Ämaqä hñqu, ne wäunuä mänätapqä iqeğä’ tupñqäüä. Itanji iqu iquauñi, ‘He-pqe äwäpu, nyaqä wainqä wäunuä iu, wäunuä nyipiyä’ tuänqiyä.

⁸ Hiappkä ae äyä wiqanğa, wäunuä kaniqu, iqueqä wäunuä-wiyqä iquau miqä ique, tiinğä tuänqiyä. ‘Si ämaqä wäunuä imäkqä iquau tääqä ätuätumetnä, mbqä wiyä. Si mbqä wisñqä ipäqiyätñanğani, qänaki ätimäupqä iquau ganä ävätnä, qu-ganä ätimäupqä iquauñi qänaki wisñanqeqä.’ ⁹ Ga ämaqä wäunuä heatqä awiyqä 5 klokiu ipäqäpğä iqua äpäpu, hñqunä-hñqunä mbqä huätäkñqä mapñqäüä. ¹⁰ Itanğa ämaqä wäunuä qu-ganä ipäqäpğä iqua äpäpu, ‘Ne mbqä kuapänä menqunä’ knuä indqänğanğpğä-qe, oeyqä. Iqua-pqe hñqunä-hñqunä mbqä huätäkñqä hñqunä mapñqäüä. ¹¹ Qu quwqä mbqä ämepiyä du hiñuä äqumbiyi, wäunuä kaniqenji äkasuwä tiinğä tupñqäüä. ¹² ‘Ämaqä qänaki ätimäuwä iqua, wäunuä wänqäpu qäyä iquwä-qe, si mbqe ne änatapñä-panji, iquau-pqe asänä äwinyä. Ne wäunuä tnänğä iqa pätkätanği, mäptqä-pqä nafätñqe, täñga täsuwänä.’

¹³ Wäunuä kaniqu qätä iinğä äwiyäqe, ämaqä iquautanğä hñqenji tiinğä tuänqiyä. ‘Näueqä iqukiyä. Nyi sinji, quvqä miktqeqä iqänä. Täñga zinuaitänji, ye mbqä huätäkñqenqä “änğuiqä” ätqee. Qäyutanä? ¹⁴ Si tqä mbqe asmetnä, uvä. Nğä änyinğä dutanä, ämaqä yäpakä äpätqä iquenji mbqä äsiqunä wimqänä. ¹⁵ I nätmätqä tqä ma, nqeqä. Nyaqä mbqe iwäsäuqanğani, nğä änyinğä iunji, pmua tqu nyimäkätñqäwä? Aanqeqä. Nyi ämaqä tquauñi suqä anğüä di iwimäkqanğqenqe, si äkasuwä sunqä kmññiyä?’ tuänqiyä.” ¹⁶ Itanji Jisasi Iqu ti ätukqe. “Kukñuä ktqä ämänätqeqä-pa, asä iinji, ämaqä täñga yäpakä äpmenjuwä iqua, hiñuiqä pmapnuwiqä. Itanğa ämaqä täñga hiñuiqä äpmenjuwä iqua, qänaki pmapnuwiqä” ätukqe.

*Jisasi Iqu, nātmatqā āwimeniqeqqā anjuma ātukqeqqā**

¹⁷ Jisasi Iqu Jerusālemānjqā qanjā āwātāqānganji, Iqu Iqueqā wānuānjqā āmotquaminjā 12 iquaunā āmitmetā, qeiqi tiinjā ātgāuminjē. ¹⁸ “Qātā nyipiyā. Tānganji ne Jerusālemānjqā āyātānā, āyā ātqeyqunā. Yānjini, Āmaqeūqā Ymeqā Ekqā Iqueni, qu hiqāva-imākqā naqā iquauqātā, kuknjuā-suqeqqā nāqñqā iquauqātā, hipa iunā wipñqāuā. Itanġa iqua Iqueni, kuknjuā āmitāpu, ‘Iqu āpākonātñqeqā’ tññqāuā. ¹⁹ Inġanji qu Iqueni, āmaqā Israitqā iqua qāyā etanġi huizi iquau-mānda wipñqāuā. Āmaqā iinjā iqua, Iqueni ewiiqā kuknjuā āmitāpu, tāuatātāu ipu, itanġa zā-huātati āuepñqāuā. Itanġi hiunji hñquaqui-hñqueni iunji, Goti Hanjuwā Iqu Ique anjuma āvauqumuātāñqiyā” ātukqē.

Jemisi Jonā gueqiyqā kānai, Jisasi Ique yatñqā āwikqeqqā†

²⁰ Qānakji Sepri iqueqā ymeqā ingueqiyqā kānai, Jemisi iquesā Jonā iquesā ātuma, Jisasi Ique āwimakuwi. Āwimapiyi, ii Iqu-tānjā iqi qonā āwoktāutā, “Nyi yatñqā hñqu kimqānānjqā” ātukqē.

²¹ Itanġi Iqu iinjā yatñqē, “Si nātmatqā ākitāññqā kingiyā?” ātukqē.

Ii kimanġi tii ātukqē. “Nyi Si āmaqā āmitñānganji, tii tññqeqqā ānyinjāyā. Nqā hikñā tquaqū, hñqu saqā hipa āmuāngisa pmeqanġa, hñquququ hipa qunamāuqāñġisa pmenñqeqqā.”

²² Iqu kima tiinjā ātukqē. “Nātmatqā he yatñqā ānyiquwinjē, he ānyā maqñqā yqānā enāuā. Eqā-hākā Nyi nmqā ānyāñqē,† qe-pqā inā nyinyqātānā?”

Itanġi iquaqū, “Nñqā. Ye-pqā qāyu ānenqueā” ātukiyi.

²³ Iqu iquaqūnġi tii ātukqē. “Qe naqā-qakuā āndqinyqā. Eqā-hākā Nyi nmqā ānyāñqē, qe nyinyñqeqā. Ināqē Nqā hipa āmuāngisatā, qunamāuqāñġisatā pmaniyāñqē, Nyi atānuā miqā da imqānā. Nyaqā Āpiqu āmaqā hñquaqū atānuā itā, zā-hawi āmaqā iquaqūnyqā nāwenyā āmaeqeqā.”

²⁴ Wānuānjqā āmotquaminjā 10 iqua, ingueqi Ique tquāñġiyinjā qātā āwipiyitani, qu iquaqū himānā āwiyāpu, āwqā ākasuwā imākkuwi.

²⁵ Iwā Jisasi Iqu iquau tāāqā ātuātumeqē, tii ātukqē. “He nāqñqeqā. Ne Israitqā qāyā etanġi huizi iquau miqā iqua, yāñānāqñqetā, yoqā naqetā āmapu, quwqā āmaqeunġi, āwiñqā quwqā dunā qānaknā ipñqā iwimākātqāñāuā. ²⁶ Ināqē, hiyaqā awā iqinjġi, suqā tā māwiqā itñqeqā.

Oeyqā. Āmaqā hñqu, hiyaqā awā iqisanġi hiqā āmeyātñqā winġanġutqē, iqu heqā wānuā-eyqā-qu pmetñqeqā. ²⁷ Auā, āmaqā hñqu, hiqā naqā pmetñqā winġanġutqē, iqu hiyaqā wānuā-eyqā hinġāñqā-qu pmetñqeqā. ²⁸ Āmaqeūqā Ymeqā Ekqā Iqu suqā iinjā asā inā imākqiyā.

Iqu āpkqē, āmaqe Ique wānuā yātāmākqā wipñqā āpkqā manā, oeyqā. Iqu āpkqē, iquau wānuā yātāmākqā āvātā, Iqueqā hāñā-pmeqe āvātā, qokā-apākā kuapānāñā iquau anġu mbqā imetñqā āpkqeqā” ātukqē.

Jisasi Iqu, hinuā pisqā hñquaqū āñguā iwimākqeqqā§

²⁹ Iqua anġā-himqā Jeriko āvāmeqanġuwāñġa, qokā-apākā kuapānāñā Ique qānaki āwivāndkuwi. ³⁰ Inġanġi āmaqā hinuā pisqā, hānaqā manġa iqi āpmeqāsminiyā hñquaqū, “Jisasi Iqu qanjā āpqiya” tqanġā āwiyitani,

* **20:16** Makā 10:32-34; Lukā 18:31-34 † **20:19** Makā 10:35-45 ‡ **20:22** Jisasi Iqu eqā-hākinjā naqā-qakuā ātkqā hmanā. Ktqē ātkqeqā. Iqu hañā-iqā Goti Iqueqā āwqā tnāñā iuta wimeninjā dinqā ātkqē. Matiu 26:39; Jonā 18:11; Itkimākqā 16:19. § **20:28** Makā 10:46-52; Lukā 18:35-43

tääqä yänänäqñqä tiñä ätukiyi. “Naqä Iqukiyâ. Dewiti iqueqä Ymeqä Iquki, Si yenyqä qeqä äkimänänâ.” ³¹ Qokä-apäki, qu iquaqu tääqä tqanginyä qätä äwipiyyi, mañä matqä iynqä yänänäqñqä ätukuwi. Iñä qäyâ ätqanqäwä-qe, iquaqu aañä tääqä yänänäqñqä ätkiyyi. “Naqä Iqukiyâ. Dewiti iqueqä Ymeqä Iqukiyâ. Si yenyqä qeqä äkimänänâ.”

³² Jisasi Iqu qañä äuminqe, tääqä tqanginyä äwiyäqe, Iqu iqi ätqäuwäqe, iquaqui tääqä ätuätumetä, tii ätukqe. “Qenji, äänâ qemäkmqä qengiyä?”

³³ Itañi iquaqu kimañi, tiñä ätukiyi. “Naqä Iqukiyâ. Yeyaqa hinjui äñguä qäneñqä yemäktñqä äyengiyä.”

³⁴ I tqanqiyännga, Iqu iquaquinyä huäqä wunqanji, iquaquiüä hinjuä iunji, a qe ämikqe. Maqänäñi, äñguä imänyiyi, hinjuä äqänäsinyä, Ique qänaki äwivändqä äukiyi.

21

*Jisasi Iqu, Jerusälemä yäpä ingisa, yoqä naqä qonqä-qu enqä-pa äpekqenqä**

¹ Itanğa iqua, Jerusälemä-tänä qäqi timäunqä ipiyänqani, qoqonä Olipä ingisa anä-himqä Betäpake iu ätimäukuwi. Inqani Jisasi Iqu Iqueqä ämaqä hñquaqui ändowatätä, tii ätukqe. ² “Qe anä-himqä nänqisanqä winyqä. Ique äpaquväsiyänqani, qe donji hñqu, guä äkiqiyäuequwä, kiqu meqä iqutä anä pmetanqinyä, qunyiyänqinyä. Iñä äqunyiyi, qe iwasqiyäsinyä, Nyinyqä ätuma binyqä. ³ Ämaqä hñqu kukñuä hui qesqanqutqe, ga qe tiñä tqunyqä. ‘Naqä Iqu iquaqui wäunjuä vätnqeqä.’ Qe i tqanqisqe, maqänäñi iqu hinjuä qeqänäwqatänqiyä.”

⁴ Nätmatqä ii ätimäukqe, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui, hinjuä-tqä iqueqä mañä iuta ätkqe, qäyunä imäkätñqä ätimäukqe. Hinjuä-tqä iqu kukñui tiñä ätäanqe.

⁵ “Kukñuä tä, ämaqä Sayonä† äpmeñuwä iu awä tii tuvä. ‘Hinjuä qumbiyä! Hiyaqä ämeyqä naqä iqu, emetñqä äpqiyyä. Iqu ämaqä yoqä maeqä-qu enqä-pa, donji haqeu pmeqä äyâ äquvepqiyyä. Iqu donji ityqä meqä iqueqä haqeu pmeqä äquvepqiyyä.’”†

⁶ Itanğa ämaqä wäunjuä imäkkä iquaqu äwäsinyä, Jisasi Iqu ätukqä-pa iñä imäkkiyi. ⁷ Iquaqu donji känäutä meqä iqesä ätuma äpäsinyä, iquaquvqä gquä quäuqe, donji iquaquiyqä haqeqi eqanqiyännga, Jisasi Iqu haqeu qe äpmakqe. ⁸ Itañi ämaqä kuapänäñi quwqä gquä quäuqe, äquvätäpu, hänaqeu äqäqasäueqäkuwi. Ga ämaqä huiziqua zä-äpa ätäwäpu, hänaqä iqi äqäqasäueqäkuwi. ⁹ Itañi qokä-apäkä Jisasi Ique hinjuä äwimaminjuwä iquatä, qänaki äwivändminjuwä iquatä, tääqä tii ätmijnuiwi.

“Dewiti iqueqä Ymeqä Iqueqä yoqe, haqeqä ämamäunä.

Naqä Iqueqä yoqeta äquvepätñqä Iqueni, Goti Hanjuwä Iqu äñguänänä iwimäkkiyä. §

Goti Haqä Yätu Äpmeñqä Iqueqä yoqe, haqeqä ämamäunä.”

¹⁰ Jisasi Iqu Jerusälemä yäpä ingisa peyqanğa, ämaqä anä-himqä iutanä iqua, yäunjuä ipiyyi, yatñqä hinqinäwä, “Ämaqä Tqu, äsqukuä?” ätukuwi.

¹¹ Itanqani qokä-apäkä Iqutä anä äpmaminjuwi, kima tii qe ätukuwi.

* **21:** Makä 11:1-11; Lukä 19:29-40; Jonä 12:12-19 † **21:5** Sayonä, ii anä-himqä Jerusälemä iqueqä yoqä huiziyi. ‡ **21:5** Sakätiyasi 9:9 § **21:9** Apqä Bukä 118:26

“Ii Jisasi Iqueqä. Iqu Hinuä-tqä anä-himqä Nasäretqä qua Galili iutañä Iqueqä.”

*Jisasi Iqu, mbqä wäunuä imäkminjuwä iquau, huätä äpäsawqatkqenqä**

¹² Itanğa Jisasi Iqu hiqäva-imäkqä anä täknä yäpä ingisa äpäyäqce, Iqu ämaqä mbqä wäunuä imäkätqätanğuwä eqğanäni, huätä äpäsawqatkqce. Itanğa ämaqä mbqä huitani tñanğä imäkäpu vätqätanğuwä iquauqä hevqetä, ämaqä yññä-heeqce mbqä itqätanğuwä iquauqä zä-hawitä ämaqvasqiyekqce. ¹³ Iinä imäkäqce, tii ätukqce. “Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, tiinğä äqanänä.

‘Nyaqä aninğce, qu “Anä tääqä dqä aniqä” tpnuwiqä.†

Inğqce, he ämaqä quwä-meqä iquauqä zä pmeqä anä‡ enğä-panğ imäkätqänäuä.’”

¹⁴ Iqu hiqäva-imäkqä anä täknä yäpä ingisa yqänä äpme, ämaqä hinuä pisqä iquatä, itanğa yukä quvqä iquatä, Ique wimeqanğuwä iquauñi, anğua qe imäkkqce. ¹⁵ Itanği hiqäva-imäkqä naqä iquatä, ämaqä kuknuä-suqenğä näqñqä iquatä, Iqu nätmatqä ämaqä mimäkqänänji imäkqanği äqumbiyi, itanğa ymeqce, hiqäva-imäkqä anä täknä yäpä ingisa äpmapu, “Dewiti iqueqä Ymeqä Iqueqä yoqce, haqeqä ämamäunä” ätäpu, tääqä tqanğä äwipiyyi, äwqä quvqä äwiñğqce. ¹⁶ Itanji qu Jisasi Iquenji, yatñqä tiinğä qe äwikuwi. “Tääqä tä tqanğuwä, Si qätenä äwiyätñä, hinjuinä äqunänğä?”

Kimanji Iqu tii ätukqce. “Auä, itanği änäññanğawä? He kuknuä Dewiti iqu Goti Ique ätukqä tä, a matäuqä itqänjuwäta?”

Si ymeqä wänqänänğä isua, Tqä yoqce haqeqä makmäupñqä ämotquetqänğä.”§

¹⁷ Itanğa Iqu iquau ävämeqce, anä-himqä naqä iunji, yäpaqä mänğisa äwäqce, anä-himqä Betani ätimäutä, heatqä iquenji iqi äpmakqce.

*Jisasi Iqu, zä-eaqä hñque qui imäkkqenqä**

¹⁸ Aanä zinuä matqänğani, Jisasi Iqu anä-himqä naqä iunğä anğumä äwätäqänğani, buayänğä dä äwikqce. ¹⁹ Iqu zä-eaqä hñqu, hänaqä manä iqi tqäutangji äqunäqce, qäqiqi äwäqce, kiqä häukuä nänqce aanğä, quwqenä nyätanği äqunğqce. Itanji Iqu zä-eaqä iquenji, tiinğä qe ätukqce. “Si häukuä angmä maqiyqä isñqinyä.” I tquanğqetani, zä-eaqä iqu maqänä yäuä qe äpäkqce.

²⁰ Iqueqä wäunuänğä ämotquaminğä iqua, hinuä iinğä äqumbiyi, yäunuä ipu, “Änäññanğawä? Zä-eaqä iqu yäuä maqänänji, äänä itä piqiyä?” ätkuwi.

²¹ Iqu kimanji, tii ätukqce. “Nyi henji naqä-qakuänä etqänä. He knui, ‘Nğä änyinğce ätimäunğutiyä, matimäuqä yanğutiyä-qe?’ knuä hñquaqu mindqänğä ipu, quuvqce yanänäqñqä heqäpqce, he zä-eaqä tqunenji, Nyi imäkqä-pa asä iinğä imäkñqäuä. Itanğa he imäkñqce, iquenyä ma. He qoqonä tqunenä-pqce, ‘Goti Iqu si äkiyautä, eqä-huänğä bu äktnämäunä’ ätupqce, ii ätimäunğiyä. ²² Asä iinji, he quuvqä eqiyäpu tääqä tupqce, nätmatqä eqğanänğä he yatñqä äwipqä iunji, ämapñqäuä” ätukqce.

Jisasi Ique, “Yoqä naqce, anğisa ämenäwä?” ätukuwiñqä†

* **21:11** Makä 11:15-17; Lukä 19:45-46; Jonä 2:13-17 † **21:13** Asayä 56:7 ‡ **21:13** Järämäi 7:11 § **21:16** Apqä Bukä 8:2 * **21:17** Makä 11:12-14; 11:20-26 † **21:22** Makä 11:27-33; Lukä 20:1-8

²³ Jisasi Iqu hiqäva-imäkkqä anä täknä yäpä ingisa äpäyätä, ämaqeu ämotquetqätanğa, hiqäva-imäkkqä naqä iquatä, Israitqeu miqä iquatä Ique äwimepu, yatnğa tiinjä äwikuwi. “Wäunüä tä imäkätkänjinqe, yoqä naqä ängisa ämenäwä? ‘Si ii imäktnje’ tqu ktkqäwä?”

²⁴ Iqu kimanj tii ätukqe. “Nyi-pqe nätmätqä hñqenyqe, yatnğa inä heyqanğmdi, ga he kima qäyunä ändquwi, Nyi wäunüä tä imäkmqä yoqä ändapkkä Iqenqe, etmqänä. ²⁵ Jonä asnä-qäyqä iqu wäunüä imäkmjinqe, ängisa ämetä imäkkqäwä? Iqu yänänäqñqe, qäukuä haqä yätuta ämaqätanä, ä ämaqä iquauta ämaqätanä?” ätukqe.

I tquanğa, iquauqä-quwä kukñuä tiinjä qe ätnquwi. “Ne kimanj, ‘Qäukuä haqä yätutanjqa’ tquanğuatqe, Iqu tiinjä natänqiyä. ‘He iquenyqä quuvqä maeqiyqe, sunqä itqänuwäwä?’ ²⁶ Inäqe, ne kimanj, ‘Ämaqä iquautanjqa’ ätuatqeu, änäänqätiyä? Ämaq, ‘Jonä iqu hiñuä-tqä iqueqä’ knuä indqänätqänjuwinqe, iquauñqe ne zä änenqiyä.” ²⁷ E ätmbiyitanj, Jisasi Iqenji, “Ne maqnqeğä” ätukuwi.

Ğa Iqu kimanj, “Nyi-pqe inänjqä. Nyi yoqä naqä-tänğ eämä, wäunüä e imäkätnqenqe, he awä maetqä ymqänä” ätukqe.

Kukñuä ktqä, ämaqä hñqueqä hikñä iquaquinyqä

²⁸ “Itanğa he knui äänä heyqiyä? Ämaqä hikñä hñquaqu-tänğ hñqu, iqueqä ymeqä hitmqä ique äwimeqe, tuänqiyä. ‘Ymeqä iquki, tänğani si äwätinä wainqä wäunui iyä.’ ²⁹ Itanj ymeqä iqu, ‘Nyi enyqä änyingiyä’ ätuäqe, qänakndanj iqu tnänqä imäkäqe, äwänqiyä. ³⁰ Itanğa kaniqu iqueqä ymeqä kängueqeu-pqä inä äwimeqe, kukñuä asä iqunä tuänqiyä. Ymeqä iqu, ‘Apä, nyi imäkmqänä’ ätuäqe, mäwqä yänqiyä. ³¹⁻³² Inj kaniqueqä äwiñqä iu qänaknä itñqe, ymeqä iquaquisanj, äsqutiyä?”

Kimanj hiqäva-imäkkqä naqä iquatä, Israitqeu miqä iquatä, “Hitmqä iqueqä” ätukuwi.

Itanj Iqu tii ätukqe. “Nyi naqä-qakuä etqänä. Jonä iqu he emetä, suqä jänänj qäyä ämetqueqanği, he iquenyqe quuvqä maeqiyqä äyä iminuwiqä. Itanği ämaqä mbqä motauqä iquatä, apäkä qanğ hiñğinäwa ikiqä iuatänj, qu iquenyqä quuvqä eqäminuwiqä. He iñj hiñuä qäyä äqunäpiyä-qe, knuä indqänqe tnänqä mimäkkqä ipu, iquenyqä quuvqä maeqiyqä iminuwiqä. Injñqe, ämaqä mbqä motauqä iquatä, itanğa apäkä qanğ hiñğinäwa ikiqä iuatänj, Goti Hanjuwä Iqunä ämitnqä iunqe, qu-ganä hiñuiqä hemapñqäuä” ätukqe.

Kukñuä ktqä, wainqä wäunüä miqä quvqä iquauñqä†

³³ “He kukñuä ktqä huizi tqu qätä nyipiyä. Ämaqä hñqu guä-wainqä vovä ikqäwäqe, täknä äqäyäqe, kiqä häuku jonğqä itä, eqä päquveqätñqä hikä huä ätäkätä iquqonmäuqe, ämaqä wäunjuwñqä hiñuä äqumbu pmeqä anğ quäuqä ämätäqe, itanğa wäunui, ämaqä mbqä meqä imäkpñqä hñquauqä hipa iu äwimä, anğ kinğ nämqä wänqiyä.

³⁴ Itanğani guä-wainqä häukuä nänqe äyä qäyqanğani, iqu iqueqä wäunüä-wiyqä hiñğnqä hñquau, ämaqä wäunüä ämimitpñqä iquauñqä, häuku iqueqe mapñqä dowatänqiyä. ³⁵ Itanği iquauñj, ämaqä wäunüä ämimitpñqä iqua, a äkiqätäpu, hñque häptqä äpäsäpu, huiziquenj pizqä hämänä äpäsäpu, itanğa huiziquenj hikä päkpñqäuä. ³⁶ Anginj kaniqu wäunüä-wiyqä kuapanänğ hui inä dowatänqiyä. Inäqe ämaqä wäunüä ämimitpñqä iqua, iquauñj-pqe suqä asä iqunä iwimäkpñqäuä. ³⁷ Qänaknj iqu, ‘Qu nyaqä ymeqä iquenj qätä wipñqäuä’ ätätä, iquenj

iquaunqä dawatänqiyä. ³⁸ Inqäq, ämaqä wäunuä ämimitpqä iqua, hiknuqu äpqanqi äqumbiyi, tii tmbnqäüä. ‘Wäunuä kaniqueqä hiknuqu äpqiyä. Kaniqu äpäkonganganqi, kanmä nätmatqä eeqänäni, iqu ämeniqeqä. Iinjñq ne ique pizqä äpäsätanä, wäunuä neqä metunqeqä’ tmbnqäüä. ³⁹ Iinjä ätmbiyi, qu ique a äkiqätäpu, wäunuä yäpaqä mängisa ätnämäupu, pizqä päkpnqäüä. ⁴⁰ Itanqanqi he knui äänä heyqiyä? Qänakndañi wäunuä kaniqu äpqäq, wäunuä ämimitpqä iquaunqi suqä äänä iwimäkänqutiyä?’ ätukqä.

⁴¹ Ga hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Israitqeu miqä iquatä, Ique kima tii ätukuwi. ‘Iqu ämaqä quvqä tqauunqi, quui wimäkänqiyä. Itanga wäunuqi, iqu ämaqä hñquau-mända muayänqiyä. Ämaqä ymisanä meqänqanqi, ymisanä aquvä äqämipqä, ique-pqä wipnuwänqä iquau, muayänqiyä’ ätukuwi.

⁴² Inqi, Iqu yatnqä tii äwikqä. ‘Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu äqänänqä, he a matäuqä itqänuwätanä? Kuknuä tä, tiinjñqä.

Hikä-anä-mätqä iqua, hiki quvqä wäunuä maeqä hinuinä äqunquwi, hikä iinjä iqu, anä quea enqä-panä, anä yänänänqä imäkqä-queqä. Nätmatqä tä ätimäuqä, Naqä Iqu Iqueqä-kiuä imäkqiyä. Itanqi ne hinuä äqunani, Äi, anä ängüänänqiyä’ äyä ätqunä. ^S

⁴³ Iinjä etanqi, Nyi he etqänä. Goti Hanjuwä Iqunä miqä yäpä ingisanqä uwqänqä, hiyaqä hipa iutanqi huätä ämetautä, ämaqä hñquau-mända muayänqiyä. Qu Iqueqä ämiqä iu äpmapu, kiqä häukui imäkpnqä iquau muayänqiyä. ⁴⁴ Itanga ämaqä, Hikä Tqeqä haqeqi äpäkñätqä, iqu qui imäkñänqiyä. Ga Hikä Tqu haqä yätqä äwämitätqä, ämaqä hñqueqä haqeqi äpäkñätqä, iquenqi guipäyänqiyä’ ätukqä.

⁴⁵ I tqanga, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Parisi iquatä, qu Jisasi Iqueä kuknuqi qätä äwipiyyi, Iqueä kuknuä ktqä, iquauqä-quwänqä äyä äwqanqi näqñqä ekuwi. ⁴⁶ Qu näqñqä iinjä epiyyi, a kiqätanä-tpu ipiyä-qä, ämaqä huizi iqua, ‘Jisasi Iqu hinuä-tqä hñqueqä’ knuä indqänqanquwinqä, zä ikuwi.

22

*Kuknuä ktqä, ämanqä ymisanä naqänänqiyä**

¹ Asä qänqanqi, Jisasi Iqu kuknuä ktqä huiziqu, ämaqä naqä iquaunqi tiinjä qä ätukqä. ² ‘Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqä, ämiqä naqä hñqu imäkqtä enqä-paniqä. Iqueqä ymeqä qokä iqu apäkä metnqänqanqi, ämaqä ämiqä iqu, ymisanä naqänänqä imäkänqiyä. ³ Kinganänqi iqu ämaqä hñquauunqi, Nyi ymisanä naqänänqä imäkmqänqanqi, he nyitä ymisanä anä natunquä ppnuwänqeqä’ tuänqiyä. Itanga hiunqi ymisanä-nqä iquenqi, iqu iqueqä wäunuä-wiyqä iquaunqi, tääqä tuätumapnqä dawatqanga, qu äpñeqä, enyqä winyänqiyä. ⁴ Itanqi iqu wäunuä imäkqä huiziquau-mända ändowatätä tii tuänqiyä. ‘He ämaqä nyi tääqä ätukqä iquaunqä äwäpu, nyaqä kuknuqi, tii jipiyä. ‘Qätä nyipiyä. Nyi ymisanä näwe ae imäkeqeqä. Bulumäka qokä iquautä, nanuä ängüänänqitä äpäsätanä, nätmatqä eeqänänqi näwenyä ae imäkequä äwinä. He ämanqä ymisanä täunqä, ppiyä’ tupñqä äupiyä’ tuänqiyä.

⁵ Ämaqä wäunuä imäkqä iqua äupiyi, kuknuä tä iquau tqanguwänqä, ämaqä iqua qätä mäwiyqä ipu, hinqinäwa wepnqäüä. Hñqu iqueqä wäunquwä-anquwunqä wänqiyä. Hñqu iqueqä mbqä wäunuä yatnqä wänqiyä. ⁶ Ga huiziqua, wäunuä imäkqä iquau a äkiqätäpu,

ämuamuapqä ämipu, pizqä päkñqäüä. ⁷ Iutani, ämaqä ämiqä iqu, äwqä tnänä wingan Guti, iqueqä ämaqä mäkä-iqä iquau, ämaqä pizqä päsqä iquauñqä dawatänqiyä. Qu äwäpu, iquau pizqä äpäsäpu, iquauqä anä-himqe tä qäyävänqäüä.

⁸ Inğanj ämiqä iqu, iqueqä wäunuä-wiyqä iquauñi tuänqiyä. ‘Ämanqä ymisani näwenyä witanqäqä-qe, ämaqä nyi tääqä kinganä ätquäqä iqua, buayä täñqä pñqce, äñguä-qua manä. ⁹ Iinjä etanji, he hänaqä manä eeqänänä iunqä äwäpu, ämaqä iqi pmetanqä äqunänuwä iquau, ämanqä ymisani tä hñqä tääqä tuätumapiyä’ tuänqiyä. ¹⁰ Ga iqua hänaqä eeqänänä im-imä äwäpu, qokä-apäkä quvqä iquautä, äñguä iquautä äwindäpñqä iquauñi, aquvā maqäpñqäüä. Itanji qu äpäpu, ämanqä ymisani täu äpmepiyanğanj, anä iunji täptembñqäüä.

¹¹ Inäqce ämiqä iqu, yäpä ingisa iquau hinuä qunätñqä äpäyäqce, ämaqä hñqu ämanqä gqce mipnätanji qunänqiyä. ¹² Iinjä äqunäqce, iqueni, ‘Näueqä iqukiyä’ tuänqiyä. ‘Si ämanqä gqce, mipnğa mäyapqä inji, äänä etanjikä?’ Iqu kimanji matqä yänqiyä. ¹³ Itanji ämiqä iqu iqueqä wäunuä imäqäqä iquauñi, tiñjä tuänqiyä. ‘He iqueqä yukä hipa iunji hatñä äququätäupu, hiawiqä imä pmetñqä yäpaqä mänğisa tnämäupiyä. Anä hiawiqe, ii kñuä äqiyäpu hiqunä manğtäsqukuä ämätqänuwä ivqä’ tuänqiyä. ¹⁴ Ii tiñjä etanjiyqä. Goti Hanjuwä Iqu ämaqä kuapänänä iquauñi, tääqä ätuätñqeqä. Itanji yäpä ingisa unqä iinjce, Iqu hñqunä-hñqunäñi atäunuä itñqeqä” ätukqce.

Ämiqä naqä Sisa ique, mbqä takisi vqenqät

¹⁵ Inğanj Parisi iqua äupiyl, ‘Jisasi Iqueni, kukñuä äänä mitaniquäwä?’ ätnäpu, kñuä yanä änyäpu, iqueä kukñuä quvqä hui tqanğutqce, äkäpñqä kukñuä guä ämäsäukuwi. ¹⁶ Qu iquauqä wäunuänqä ämotquaminuwä hñquautä, ämiqä naqä Heroti iquenqä äwinyäminqä hñquautä† Jisasi Ique tii tupñqä ändowatkuwi. ‘Ämotqueqä Iquki, ne näqñqä eänunä. Si kukñuä naqä-qakuä Tqukiyqä. Itanğa Goti Hanjuwä Iqueqä sugenqce, Si qokä-apäkä iquau naqä-qakuä ämotquetqänä qäyünä-qe, Si ämaqä hñquenyqä zä miqä itnä, yoqä-tänä iquautä, yoqä maeqä iquautänji, kukñuä asänänji ätuätqäniqä. ¹⁷ Inji ne Romätanä ämiqä naqä Sisa ique mbqä takisi ävätunqce, ii äñguätiyä, quvqätiyä? Si kñuä äänä äkiyanqce, ne natiyä” ätukuwi.

¹⁸ Itanji Iqu iquauqä kñuä indqänqä quvqä iunqce näqñqä ae eätä, tiñjä ätukqce. “He wopqä ipu, kukñuinä tqä iquenä, sunqä yamwiqä nyiyqäüä? ¹⁹ He mbqä takisi iunä ävätqänuwitanä hñqu, Nyi mändquapiyä.” Inğanj qu mbqä hñqu Iquenyqä äma äpkuwi. ²⁰ Itanji Jisasi Iqu iquauñi, “Ktqä itä, yoqä itä, ii tqeqäwä?” ätukqce. ²¹ Qu “Sisa iqueqeqä” tqanğuwänğga, Iqu iquau tii ätukqce. “Inji, nätmätqä Sisa iqueqä etanğutqce, ii kaqäqce wipñqeqä. Ä nätmätqä Goti Hanjuwä Iqueqä etanğutqce, ii Goti Ique wipñqeqä.” ²² Qu kukñuä tä qätä äwipiyl, eämepu, Iqueni äväma äukuwi.

Jisasi Iqu, ämaqä ae äpäkombqä iqua anğumä vauqenqä ätukqce§

²³ Hiunji iqueni Satyusi hñqua, Jisasi Iquenyqä qe äpkuwi. Satyusi iqua, tii tqä-qua. “Ämaqä ae äpäkombqä iqua, anğumä mävwauqä ipñqäüä.”

† 22:14 Makä 12:13-17; Lukä 20:20-26 ‡ 22:16 Ämaqä iqua, Heroti ique quea äwisäuminuwä iquayl. Qu kñui, ‘Mbqä takisi Romätanä iquau vqe, ii äñguiqä’ indqänminuwi. Parisi iqua, ‘Ti suqä quvqeqä’ kñuä indqänminuwi. § 22:22 Makä 12:18-27; Lukä 20:27-40

Itanji qu Jisasi Iqueni, yatnqä tiinjä äwikuwi. ²⁴ “Ämotqueqä Iquki, Mosisi iqu bukä iunji tiinjä ätätä äqäkqe.

‘Ämaqä hñqu apäkä ämetä, ymeqä maeqä äpäkonätqe, iquenyqä tññqe, känguequ apäññqe ämetä, ymeqä hemeññiyä.’*

²⁵ Hiññiqänäñi, ämaqä 7 hññuqu, neyaqä awä iqi äpmamiñuwiqä. Itanğa iññuquautanji, kätequ apäkä ämegetanji, äpäkonğgeqä. Iqu ymeqä meämeqänğa äpäkonğñanji, apäññqä iññi, känguequ ämakqeqä.

²⁶ Itanji känguequ-pqe, asä inä ikqeqä. Itanji kängua huiziqu-pqe, asä inyänä ikqeqä. Itanğa inyänä-inyänä iqanji, kängua yäpakä iquenyqäüä. ²⁷ Eeqänğuiqu äpäkonğñanğuwänğga, yäpaki, apäññqä ii inä äpäkonğgeqä. ²⁸ Inji qänakndanji, ämaqä äpäkombqä iqua anğumä ävaupñuwanğñanji, apäkä eeqänğuiqu ämamiñuwä ii, tqueqä heäñiqäwä?” ätukuwi.

²⁹ Kimanji Iqu tii ätukqe. “He Goti Iqueä bukä iu äqänänğenğätä, itanğa Iqueä yänänänğenğätä maññqä epu, kukñuä iunqe qämä-qämä ipu ätqäüä. ³⁰ Hea inğanji, ämaqä ae äpäkombqä iqua anğumä ävaupñuwanğñanji, qokä-apäkä mämanğqä ipnuwiqä. Oeyä. Qu enätqä qäukuä yätunä iqua äpmeñuwä-pa, iññä pmapnuwiqä.

³¹ Itanği ämaqä äpäkombqä anğumä ävaupñuwanğqe, Nyi yatnqä hemqeqä. Kukñuä Goti Hanjuwä Iqu etqä bukä iu äqänänğqe, he a matäüqä itqänuwätanä?”

³² Nyi Aprähämä, Aisakä, ä Jekopä iquauqä, Goti Iqunjqä.†

Goti Iqu, ämaqä ae äpäkonğuwä iquauqä manä. Ämaqä häñä äpmeñuwä iquauqä Goti Iqueqä” ätukqe.

³³ Qokä-apäkä iqua i tqanği äwipiyyi, näññqä Iqu vqanğqenğä yäññuä kiññä ikuwi.

Kukñuä-suqä naqänänjä, huizi iquau ämäwqätäunqä iqu, äsqukuä?†

³⁴ Parisi iqua, Jisasi Iqu Satyusi iquauñi, qu kukñuä matqä ipñqä imäkqanğqenğä, qätä äwipiyyi, iqua aquvä äqänäpu Iquenyqä äpkuwi.

³⁵ Iquautanä kukñuä-suqenğä näññqä hñqu, Jisasi Ique yamwiqä ävätä, yatnqä tii äwikqe. ³⁶ “Ämotqueqä Iquki, kukñuä-suqä naqänänjä, huizi iquau ämäwqätäunqä iqu, äsqukuä?”

³⁷ Itanji Iqu kimanji tii ätukqe. “‘Goti Hanjuwä tqä Naqä Iqueni, si tqä äwqetä, qeqä-quuvqetä, kñuä indqänqetä Ique äwinyätñä, Iquenyqänä kuapänä kiñğuatñqe.’§ ³⁸ Kukñuä-suqä tqü, naqä kiñğanänjä-qu eä, huizi iquau ämäwqätäunä. ³⁹ Itanğa kukñuä-suqä tqueqä tuwä iqiñä iqu, asä tiññiqä. ‘Si tqä-täunqä äkinyätñqä-pañi, ämaqä si-tänjä iqi äpmeñuwä iquauñqä-pqe, inä kinyätñqe.’* ⁴⁰ Mosisi iqu ätätä äqäkqetä, hiññuä-tqä iqua äqäkuwitänji, kukñuä-suqä tquaqu, kiqä quatiyqä” ätukqe.

KraisI Iqu, tqueqä ymeqäwä?†

⁴¹ Parisi iqua aquvä yqänä äqämbu pmetanğuwänğga, Jisasi Iqu iquau yatnqä äwikqe. ⁴² “KraisI, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä ämaqä iquau ämitñqä atauñä ikqä Iquenyqe, he kñu äänä hiyqiyä? Iqu tqueqä ymeqäwä?”

Itanji qu Iqueni, “Dewiti iqueqä Ymeqä Iqueqä” ätukuwi.

* **22:24** Kukñuä-suqä 25:5 † **22:32** Anğumä Itmakqä 3:6 ‡ **22:33** Makä 12:28-31; Lukä 10:25-28 § **22:37** Kukñuä-suqä 6:5 * **22:39** Hiqäva-imäkqä 19:18 † **22:40** Makä 12:35-37; Lukä 20:41-44

⁴³ Iinjā tquanḡuwāḡga, Iqu iquauñi tii ātukqe. “Injī ānāāñḡqāwā? Dñā Āḡḡuā Iqu Dewiti ique kñuā indqāñqā vqanḡi, ga iqu Kraisi Iqueni, ‘Nqā Naqā Iqueqā’ ātuātāqe, injī ānāāñḡqā āqāqḡāwā?”

⁴⁴ *‘Naqā Hanjuwā Iqu, ḡqā Naqā Ique tii ātukqeḡā, “Nyi Tqā himā-wiunḡā iquauñi, Saqā yāpā iqī pmuatekimñiñḡanḡqe, Si Nyaqā hipa āmuḡḡḡisa pmatḡqinyā” ātkqeḡā,’* ātātā āqāqḡeḡā.[†]

⁴⁵ Injī ānāāñḡḡā? Kraisi Iqueni, Dewiti iqu, ‘Nqā naqeeā’ ātukqā-qe, āmaqe, iquenyqe, ‘Dewiti iqueḡā ymeqeḡā’ ānāāñḡā tātqāñḡāuā?’ ātukqe. ⁴⁶ Iqu e tquanḡa, qu kimañi ānā mātquā lkuwi. Hiunji iquesañi, qu zā ipu, yatḡqā hui inā māvqā imiñuwi.

23

*“Wopqā ipu, kukñuinā tqā-quauñqā, wa wipiyā”**

¹ Inḡañi Jisasi Iqu qokā-apākā iquautā, Iqueḡā wāuñuāñḡā āmotquamiñḡā iquautā, kukñuā awā tiinjā ātukqe. ² “Kukñuā-suqenḡā nāḡñḡā iquatā, Parisi iquatā yoḡā naqā āmapu, suḡā Mosisi iqu ātkqenḡā nāḡñḡā āyā etapātqāñḡāuā. ³ Iinjñqe, kukñuā eeḡāññi qu he hitqanḡpḡqe, he ḡātā āwiyāpu qānakñā iqāpnḡeḡā. Inḡqe qu kukñuinā kuapāñā ātāpu, iquauḡā-quwāñi qānakñā miḡā-qua etanḡi, suḡā qu imākquwi, he qānakñā miḡā iqāpnḡeḡā. ⁴ Quwḡā suqe, ktḡā tii enḡā-pañiqā. Nātmatḡā hui aquvā āḡiyāpu, qa enḡā-ma mañḡuā āmanyuāpu, āmaḡā iquau hanā-iqā āvātqāñḡāuā. Inḡqe iquauḡā-quwāñi, āmaḡā hanā-iqā metanḡuwā iquauñi, yātamākqā māvqā-quaiḡā. ⁵ Suḡā eeḡāññi qu imākātqāñḡuwi, ii āmaqe qu hiñuā āqumbu yoḡā naḡā wipñqā iiyḡā. Qu tāāḡā tḡñḡā ipiyāñḡañi, wāpiḡā-qatāwā, naḡāññā imākmbḡñḡāuā. Itañi qu Goti Iquenyḡā qānakñā iqā iquaiḡā motquapñḡā iñqe, quwḡā ḡquā quāuḡā mañā iunji, ttinḡā-tāñḡā quāuḡe imākmbḡñḡāuā. ⁶ Ymisañā naḡā imākḡanḡañi, anā āḡḡuāḡinyā pmapñḡā winyāñḡiyā. Anā aquvāñḡā iunā-pqe, zā-hawā āḡḡuāññā iqinyā pmapñḡā winyāñḡiyā. ⁷ Ququawā aquvāñḡā iu pmetanḡuwāñḡa, āmaqe iquauñi, ‘hiunjinḡanḡñḡā’ tupñḡātā, ‘Āmotqueḡā naḡā iqukiyā’ tupñḡātā, winyāñḡiyā.

⁸ Inḡqe hiyaḡā Āmetqueḡā Naqe, Hñqunāñḡā. Ga he hiñḡiḡuēñḡā hiuāñḡā. Iutañi, he hñqunā-hñqunāñi, huiziqua, ‘Si āmotqueḡā naḡā iqukiyḡā’ kḡñḡā iñqe, hiñuinā māqunḡuā isñqeḡā. Oeyā. ⁹ Itanḡa hiḡā Hiniqu Hñqunā eā, ḡākuā yātu āyā āpmenā. Iutañi, he āmaḡā qua tāutañā hñque, ‘Apā-qā’ mātquā pambiyā. ¹⁰ Ga heḡā nāḡñḡā etapqe, Kiuāññā Hñqunāñḡā. Ii Kraisi, Goti Hanjuwā Iqu, Iqueḡā āmaḡeū āmitñḡā atāuñuā ikḡā Iquvḡā. Iutañi he hñqunā-hñqunāñi, huiziqua, ‘Nāñḡā nātapḡā iqukiyḡā’ kḡñḡā iñqe, hiñuinā māqunḡuā isñqeḡā. ¹¹ Hesañā āmaequtāunḡā iqu, hiḡā wāuñuā emākiyḡā pmeniqeḡā. ¹² Āmaḡā hñqu iqueḡā yoqe haqeḡā mamāñḡanḡutqe, Goti Iqu iqueni māñdi kittḡiyāñḡiyā. Itanḡa āmaḡā hñqu iqueḡā yoqe māñdi ākittḡanḡqe, Goti Iqu iqueḡā yoqe yāñā imākāñḡiyā” ātukqe.

Wopqā ipu, kukñuinā tqā-quau, hanā-iqā wimapnuwāñḡā†

¹³⁻¹⁴ “Kukñuā-suqenḡā nāḡñḡā iquendā, Parisi iquendāñi, he wopqā ipu, kukñuinā tqā-quenḡā. Hanā-iqe, tiinjñḡā emenḡiyā. Āmaqe, Goti Qākuā Yātutañā Iqunā miqeunḡā yāpā inḡisa peyqenḡe, he hoptāwā āyā

[†] 22:44 Apqā Bukā 110:1 * 23: Makā 12:38-40; Lukā 11:43, 46; 20:45-47 † 23:12 Lukā 11:37-52

ävätqänjäuä. He hiqä-hiuäni yäpä ingisa mäyqä ipu, ämaqä yäpä ingisa yanä-tpu iqanquwä iquauñi, hoptäwä äyä ävätqänjäuä.†

15 Kukñuä-suqenqä näqñqä iquendä, Parisi iquendäni, he wopqä ipu, kukñuinä tqä-quenjqä. Hanjä-iqe, tiinjñqä emenqiyä. Ämaqä yäpaqänngisanä hñqu, iqueqä kñuä äkunmäknätä, Israitqä iquene Goti Hanjuwä Iqueqä yoqä haqeqä ämamäutunquä-pa mamäutñqä iñqe, he eqä-huänjä ätäutqutänqä iutä, qua hitunjuä äwitqutänqä iutä, qanjä ikiquenjqä. He iñji äñguänä imäkpiyä-qe, hñqu kñuä kunmäknqanqutqänqani, he iqueqä suqä quvqe, hiqeuñi ämäwqätäutñqä iwimäkätqänjäuä. Inji iqu-pqä tä maisquä iunqä wänqiyä.

16 He hinjuä pisqä eäpu, huiziu hänaqä motquapñqä itqänjuwä-panuenji. He tiñjä ätätqänjuwitani, hanjä-iqe emenqiyä. Ämaqä hñqu, “Iñjä-iñjä imäkmqänä” ätätqänqani, kukñui naqä-qakuiqä tqe motquetñqe, hiqäva-imäkqä anä iunqänä ätätqe, ii nätmätqä hinginqeqä. Inäqe iqu golqä hiqäva-imäkqä anju äwinqenqä ätätqe, iqu iñjä ätätqä-pa imäkänqiyä’ ätätqänjäuä. § 17 He hinjuä pisqä qämä-qämä iqä-quenjqä. Golqä hiqäva-imäkqä anä iu äwinqä ii, hänaqä äkiutanqä, Goti Iqueqänä ätimäugeuä? Ii, Iqueqä anä iutanjqä. Iutani, Iqueqä hinjuiqini, nätmätqä kinqanäni, äsqukä? Ii golqetanä, ä Iqueqä hiqäva-imäkqä anitanä? Ii Iqueqä hiqäva-imäkqä anjqä. 18 Ga he tiñjä-pqä ätätqänjäuä. Ämaqä hñqu “Iñjä-iñjä imäkmqänä” ätätqänqani, kukñui naqä-qakuiqä tqe, ämotquetñqe, hiqäva-qäyqä ttawinqänä ätätqe, ii nätmätqä hinginqeqä. Inäqe, iqu nanjuä hiqäva-qäyqä ttawä haqeuñjqä ätätqe, iqu iñjä ätätqä-pa imäkänqiyä’ ätätqänjäuä. 19 He hinjuä pisqä-quenjqä. Nanjuä hiqäva-imäkqänqä ii, hänaqä äkiutanqä, Goti Iqueqänä etñqeä? Ii Goti Hanjuwä Iquenyqä hiqäva-qäyqä ttawä iutanänjqä. Iutani, Goti Iqueqä hinjuiqini, nätmätqä kinqanäni äsqukä? Ii nanjitanä, ä hiqäva-qäyqä ttawitanä? Ii ttawiyqä. 20 Iñinqe, ämaqä, kukñuä naqä-qakuiqä motquetñqä, hiqäva-qäyqä ttawinqä ätätqä iqu, iqu hiqäva-qäyqä ttawinqätä, nätmätqä eqänänjä haqeqi äwinqä inqätä, ätqiyä. 21 Itanqa ämaqä, kukñuä naqä-qakuiqä motquetñqä, hiqäva-imäkqä anjqä ätätqä iqu, iqu anä iquenqätä, Goti anä iu äpmenqä Iquenqätä ätqiyä. 22 Itani ämaqä, kukñuä naqä-qakuiqä motquetñqä qäukuä yätunqä ätätqä iqu, iqu Goti Hanjuwä Iqueqä zä-hawinqätä, itanqa Goti iu äpmenqä Iquenyqätä ätqiyä.

23 Kukñuä-suqenqä näqñqä iquendä, Parisi iquendäni, he wopqä ipu, kukñuinä tqä-quenjqä. Hanjä-iqe, tiinjñqä emenqiyä. He kukñuä-suqä hñquenqä* kñuä indqänäpu, iwuneqätä, kuämiaqätä, itanqa andnjätä ämepu, iwäsäupu 10 imäkäpu, hñqu Goti Hanjuwä Ique ävätqänjuwiqä. I etanqi kukñuä-suqä iutanä naqänänjä, suqä wänqä iñjä iqueni ämäwqätäunqä tiñjä iquauñi, he tuwä wiyquenjqä. Suqä ämaqä qäyunä itqueqetä, ämaqeuñqä qeqä imänqetä, Goti Iquenyqä quuvqä hämänänä

† 23:13-14 Näqñqä-tänjä hñqu tii ätätqänjä. Täqini Matiu iqu tiñjä-pqä äqäkqe. “He kukñuä-suqenqä näqñqä iquendä, Parisi iquendäni, hanjä-iqe tänqe emenqiyä. He wopqä ipu, kukñuinä tquenjqä. Inji he apäqñqä iquauñi, qanqä ätuäpu, quwqä anji quwä mapñqäuä. He wopqä ipu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqe, quäquä tquäpñqäuä. Iñjqä, hiqä hanjä-iqe, ämaqä huizi iquauqe ämäwqätäunqeqä.” Makä 12:40 itanqa Lukä 20:47 asänäni ätä äqänänä. § 23:16 Ämaqä inqä äpmamijuwä iqua, kñuä tii indqänmiñjuwi. Nyi ämaqä äñguänänjä hñqueqä yoqä-qe, nätmätqä äñguänänjä hñqunä-qe, qäsä tmqe, anji suqä iqesa nyaqä kukñui yänänqñqä imäkmiä.

wiygä itäñi, he mimäkcqä itqänjuwiqä. Änguänäñi, tiñijqä. Suqä he hiqä nätmätqä iwäsäupu, hñqu Goti Ique vqe mäwquatämäuqä ipu, suqä iquauñä-pqe qänaknä iqanppqe, ii änguä wänqiyä. ²⁴ He ämaqä hiñuä pizqä qäyä etanji, huiziquau hänaqä motquapñqä itqänjuwä iquenä, he tiñä-quenjiqä. Ämaqä hñqu quinanuä meqä isua wanä iu witanjuti, hiñuä äqunätä huätä ämatnämutñqä-qe, kametqä wanä iu äwinjpe, hiñuä mäqunquä, eqetä eeqänä änguneqäqä-panä-quenjiqä.

²⁵ Kukñuä-suqenqä näqñqä iquendä, Parisi iquendäñi, he wopqä ipu, kukñuinä tqä-quenjiqä. Hanä-ique, tiñinjqä emenjiyä. Eqä-häkita, hevqetä haqänjisani asñä änguänä äqiyäpiyä-qe, ymisani wiqä ingisani, suqä quwä meqetä, kñuä hiqä-hiuänqänä indqanqetäñi, manguä äyä imäkätqänäuä. ²⁶ Si Parisi hiñuä pizqä-qukiyqä. Kinganäñi, si eqä-häkä yäpä ingisani asñä änguänä qäyqanqtqe, ga haqänjisani-pqe asä iñä timäutñqeqä.

²⁷ Kukñuä-suqenqä näqñqä iquendä, Parisi iquendäñi, he wopqä ipu, kukñuinä tqä-quenjiqä. Hanä-ique, tiñinjqä emenjiyä. He ämaqä qua äptepqä haqänjisani, qätäqua äqiyequwä-panuenjiqä. Qua äptepqä yäpaqä ingisani, anä änguänänä äqunätñä-qe, yäpä ingisani ämaqä pizqä iquauqä yänitä, nätmätqä kiyä mätqä eeqänänitä witanji qundñqinyä. ²⁸ He-pqe asä iñä-quenjiqä. Ämaqä iqua, hiyaqä huiwi hiñuä eqänäpiyi, qu he ämaqä jänänuayqä kñuä indqänätqätanquwä-qe, hiqä yäpä ingisani suqä wopqä ipu kukñuinä tqetä, suqä hñgisa mamäuetäñi, kuapanä emnänä.

²⁹ Kukñuä-suqenqä näqñqä iquendä, Parisi iquendäñi, he wopqä ipu, kukñuinä tqä-quenjiqä. Hanä-ique, tiñinjqä emenjiyä. He hiñuä-tqä qänğanä äpäkonquwä iquauqä yänä qua äptekuwi änyä-hänä imäkäpu, itanğa ämaqä jänänänä iqua qua äptekuwä iñi ätnänä imäkäpu änguänä imäkquenjiqä. ³⁰ He iñä imäkäpu tiñä ätätqänäuä. 'Ne atqä-awäkatä anä pmeqä-säpi, qu hiñuä-tqä iquau pizqä päkñpñqe, yätamakqä mäwqä iquaningä' ätätqänäuä. ³¹ Kukñuä iñä ätätqänjuwi, hiqä-hiuä tiñä äyä ämänätqueäüä. He hiñuä-tqä iquau pizqä äpäkkuwä iutanä ymeqä hueqä-himqä iquenjiqä. ³² I etanji hiqä tawäka suqä quvqä imäkqätanuenjqae, he-pqe imäkqä qae upiyä. ³³ He qämäkä quvqä iqua eämakuwänänä iquenjiqä. Goti Hanjuwä Iqu kukñuä ämetätqänqani, he äänä mäwqätäupnuwänqäwä? Oeyä! He tä maisquä iunqä upnuwiqä.

³⁴ Tiñinqe, he qätä nyipiyä. Nyi hiñuä-tqä hñquautä, ämaqä kñuä änguä-tänä hñquautä, itanğa ämaqä kukñuä-suqenqä näqñqä hñquautäñi, henyñqä dowatmqänä. Itanji he hñquauñi pizqä äpäsäpu, zä-huätatä huepnuwiqä. Itanğa hñquauñi anä aquväcnqä iñi täuatätäu ipu, anä-himqä hñquenqä päšawatpnuwiqä. ³⁵ Iñä etanji qu ämaqä jänänä iquauñi, qua täu pizqä äpäkka äpminuwä iquauqä suqä quvqe, he kima eeqänäñi ämapñqäüä. Epo iquesa äpäsipäqäkani, yäpaki Beläkiya iqueqä hikñä Sakätiyasi ique äpäsätqutukuwiqä. He Sakätiyasi ique äpäkkuwi, hiqäva-imäkqä anä iñi, hiqäva-imäkqä ttawä iutä, hiqnqä Goti Hanjuwä Iqunä pmeqä iutä, awä iqi äpäkkuwiqä. ³⁶ Nyi heni naqä-qakuä etqänä. Suqä quvqä eeqänänä iñjpe, kiqä kimani hanä-ique, qokä-apäkä tanğa äpnenjuwi ämapñqäüä.

³⁷ Jerusälemä iquenyä, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä hiñuä-tqä henyñqä dowatqanqä iquauñi, hikä pizqä päsqenjiqä. Hea kuapanänä iñi, Nyi heyäqä ymeqä iquauñi, kukutakisqä kiqä meqä imetä hikuwä yäpä iqi ämäqumuätetñqä-pa, naqä hmbinyä i mäqumuätematmä iqa äpatñqeqä. Iñä etanjqä-qe, he iñjpe maenqä enä. ³⁸ Qätä nyipiyä. Goti

Hanjuwä Iqu heyaqä anj ae ävämeqanğa, aanqä hiäniqeqä. ³⁹ Itanğa Nyi he tiinjä etqänä. Tängata tiinji, he hiñuä manqanqä ipñqäuä. Qanakndanji he kukñui, ‘*Ämaqä, Goti Naqä Iqueqä kukñuä awä tuätñqä pätkätanqä Iqueni, Goti Iqu äñgui iwimäkänqiyä*’† ätpqanğanj, he anji hiñuä nqämbnuwiqä” ätukqe.

24

*Hanjä-iqä hea yäpakiñga timäuniqenqä**

¹ Jisasi Iqu hiqäva-imäkqä anj ävämetqätanğanj, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iqua, hiqäva-imäkqä anj iqi mätnätanqä iquauñqä tupñqä äwimakuwi. ² Iqu iquauñj, kima tiinjä ätukqe. “He anj eeqänänj iquauñj, hiñuä qumbiyä! Iqua äñguanänj-ge, Nyi naqä-qakuänä etqänä. Qanakndanji hikä hñqu huizi iqueuä haqä yänji mäwiqä yäniqeqä. Qu eeqänänji ämisqiyäpu, qua mänji tnämäupnuwiqä” ätukqe.

³ Iqu qoqonjä Olipänqä äwätä pmetanğa, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquanä Iquenyqä äpäpu, yatñqä tiinjä ge äwikuwi. “Nätmatqä Si ne änatñj, hea äkñga timäuniqä iñqge, awä natiyä. Si anğumä quveptññqätä, qua tä qäpu hiäniqñqätänji, “Tänğa timäunqiyä’ kñuä neyätñqä iñqge, ne hiñqä äkisque qunanñquäwä?” ätukuwi.

⁴ Yatñqä e vqanğuwänğa, Iqu iquauñj, “He yasämä mimbiyä, qu quanğä etäpu, hiqä kñuä indqanqge, qui emäkqäpnuwiqä” ätukqe.

⁵ “Ii tiinñqä etqänä. Ämaqä kuapänä hñqunä-hñqunä ätimäuqisäpu, Nqä yoqe ätäqisäpu, ‘Krais i ämaqä he ämeyätñqä Goti Hanjuwä Iqu atäunjä ikqe, nyi qäqunqä’ ätäpu, ämaqä kuapänänj iuqä kñuä indqanqge, qui iwimäkäqisqäpnuwiqä. ⁶ Itanğa he ämaqä mäkä naqänänj päunğeyqanğuw i qätä äwiyäpu, ‘Ämaqä kinä danj hui mäkä äunätqänäuä’ tqanğä qätä äwiyäpiyanğanj, he zä ipu, yäunjuä-yäunjuä miqä pa iqäpnqä. Nätmatqä iñji ätimäutäqä-ge, hiunji yäpaki änanñqä.

⁷ Ämaqä huitanä iqua, hueqä-himqä huitanä iquatänji mäkä vauquumatpnuwiqä. Ämaqä miqä hñqueqä mäkä-iqä iqua, huiziqueqä iquatänji mäkä humbnuwiqä. Hñqäqinji buayä dä naqänänj timäuniqeqä. Itanğa hñqäqinji qua ekä yäniqeqä. ⁸ Apäkä iua ymeqä änä ämipñqä täñj-hunqä ämetqänjuwä-panj, nätmatqä iñj iqua ganä timäuniqeqä.

⁹ Hea inğanj, qu heñj etmepu, huizi iquauqä hipa iu hanjä-iqä mapñqä hiwipnuwiqä. Hesänj hui, qu pizqä hipäkippnuwiqä. Itanğa he Nyinyqä quuvqä heqiyätqätanğuwitanj, ämaqä eeqänänji, qu henyqä äwqä quvqä wiñquäniqeqä. ¹⁰ Hea inğanj, qokä-apäkä Nyinyqä quuvqä eqämipqä kuapänänji, quwqä quuvqä heqiyge qui imäkñäpu, quwqä-quwänqä äwqä quvqä wiñqanğuti, qutanj hñquauñj, mäkä-hunqä iquauqä hipa iu wipnuwiqä. ¹¹ Itanğa hiñuä-tqä kuapänänji, qu quanğä ätäuäpu, ämaqä kuapänänj iuqä kñuä indqanqge, qui wimäkppnuwiqä.

¹² Kukñuä-suqeu yäpä imä mäpmeqä ii, naqänänj ätimäutä, ämaqä kuapänänji suqä ämaqeunqä wiñqge ävquatämäupnuwiqä. ¹³ Inäqe ämaqä hiunji yäpakänğanqä Nyinyqä quuvqä yänänäqñqä eqiyäpu äpmamitpñqä iquauñj, Goti Hanjuwä Iqu häñj iqumuätäniqeqä. ¹⁴ Itanji Goti Hanjuwä Iqunä ämitñqä iunqä kukñuä äñguanänji, qu qua äwitqütänqä-pa, awä tuäkiqäpnuwiqä. Ämaqä eeqänänjiu tquanğä qätä ae äwiyqanğuwänğanj, hiunji yäpaki, inga timäuniqeqä” ätukqe.

† 23:39 Apqä Bukä 118:26 * 24: Makä 13:1-37; Lukä 21:5-36

15 “Inji, tiinjqa. Hinuä-tqä Deniyäli iqu hinuiqänä nätmatqä qui imäkqä quvqänänä iquenyqä ätätä äqäkqe, nätmatqä iinjä iqu Goti Hanjuwä Iqueqä hiqäva-imäkqä anä iu pämä tqäutangi qumbnuwiqä. (Ämaqä, hinuä-tqä iqu äqäkqä iu a ätäutqä iqu, knuä änguänä mequänqä.)
 16 E äqumbiyängani, ämaqä qua Jutiya pmeqe, qoqonä iunqä zä maqänä uwqäpnqä. 17 Ämaqä anä atääqä hevqä iu äpmamitätqä iqu, qua manj ikuapmäütäqängani, iqu iqueqä nätmatqä anä yäpä ingisa witaŋgutqenqä knuä mindqängqä itä, hämänänä zä wänqiyä. 18 Ämaqä, iqueqä wänuuä iu äpmamitätqä iqu, iqueqä gquä quäuqä metnqä anjuämä mäwqä yänqiyä. 19 Itanqa, apäkä äwqä-tänj iuaunqätä, ymeqä anjuänqä-tänj iuaunqätänj, zä maqänä mäwqä iqanqppenqe, huäqä kiinjä hunqeqä. 20 Ga hiqä zä maqänä uwqe, yunuänqatä, Sämbatqä hiunji hapä pmeqängatä, matimäuqä yätnqä dinqe, he Goti Hanjuwä Iquenqä tääqä tqäpnqeqä. 21 Itanqa hanj-iqä inga timäunike, naqänänä ämäwqätäuniseqä. Qua änyä qe ipäqäkqängatqä tänqa ti täunqe, hanj-iqä tqutä asänäni matimäuqä iminqeqä. Qanakndanä-pqe, tqutä asänäni hjuqu-pqe matimäuqä yäniqeqä. 22 Hanj-iqenqe, Naqä Iqu ‘Wänqäpu wäniqeqä’ ae ätkqeqä. Iqu iinjä mimäkqä-säpi, ämaqä eeqänä qui imäkngäpäniŋgä. Injqe Iqu qokä-apäkä Iqueqänqä atäunuä ikqä iquaunqä knuä indqänätä, wänqäpu hiätnqä imäkäniqeqä.

23 Inqani ämaqä hui, ‘He hinuä qumbiyä! Kraisi ne ämineyätnqä Goti Iqu ique atäunuä ikqä iqu täqi äpmenä,’ ä ‘Näni äpmenä’ etqanqppqe, he qätä mäwiyqä pa iqäpnqä. 24 Ii tiinjä etanqi. Ämaqä quanqä-tqä hui ätimäupu, ‘Nyi Kraisi he ämeyqänqä Goti Hanjuwä Iqu atäunuä änyikqä iqunjqä’ etäpu, ämaqä knuä iqä mapnqenqä, nätmatqä ämaqä mimäkqänänä huitanä-huitanä imäkpnuiqä. Quanqä iinjä tqä iqua, ämaqä Goti Hanjuwä Iqu Iqueqänqä atäunuä ikqä iquauni, qäyasäqi ätuma wanä-tpu ipnuwiqä. Itanqa ämaqä huizi, ‘Nyi hinuä-tqä iqunjqä’ ätäpu, asänänä imäkpnuiqä.

25 Qätä nyipiyä! Nätmatqä ii ätimäuninqenqe, Nyi ae äyä etätnqeqä.
 26 Inji ämaqä hui, ‘He hinuä qumbiyä! Kraisi Iqu anä avqnqä imä äpmenä,’ ä ‘Iqu anä yäpä ingisa äpmenä’ hitqanqppqe, qätä mäwiyqä pa iqäpnqä. 27 Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu äpätnqängani, nyuauä itä qäukuä haqä yätuta we im-imä eeqänänä äunätnqä-päni, Iquesani, we asä iinjä hunäniqeqä. Inji ämaqä eeqänäni hinuä qumbnuwiqä. 28 Nätmatqä äpakonä pizqä witaŋqä iunji, ynjä quvqä iqua äpäpu, äpputmäupu ängpnqäuä.

29 Itanqa, hanj-iqä naqänänä ae etqä iqua qäpu hiqanqani, maqänäni mäptqä iqu hea äwitä, qanqä iqu mäyänqä itä, qätäqueqä iqua qäukuä yätunji äväma, qua täu qiyäpäknganquwänqa, ga nätmatqä yänänänqä qäukuä yätu äwiŋuwi, ämeŋä ipnuwiqä.† 30 Inqani Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqueqä hiqnqe, qäukuä iu timäuqanqa, hueqä-himqä eeqänä qua täu äpmeŋuwi, zä ipu zääqä ätäpu, hinuä tiinjä qumbnuwiqä. Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu qacuvqä iu äpme, Iqueqä yänänänqetä, Iqueqä yoqä naqe motquetnqetä pnanqi qumbnuwiqä. 31 Itanqa häawä naqänänä tqanqa, Iqu Iqueqä enätqä iqua qua manj eqiyänqä-pa äwäpu, qokä-apäkä Iqueqänqä atäunuä ikqä iu, aquvä maqäpnqä dowatäniqeqä’ ätukqe.

32 “Itanqa he zä-eaqä iqu ämetquetnqenqä näqnqä mapiyä. Kiqä äpa iunji, eqä yqänä änyä, quwqä mnj änyä-hänj ingqäqe, näqnqä tiinjä

† 24:29 Asayä 13:10; Joeli 2:10

iqäpñqä. Yunüä äqunätñqe qäpu eätä, mäptqä dnä hinätñqe, qäqi etañgiyqä. ³³ Asä iinj, he nätmatqä Nyi etqäqä iinjä ii timäwäwqanji äqumbiyänğanji, he näqñqä tiinjä hipnuwiqä. Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu äpätnqä anä hänaqä iu näwe tqäutangiyqä. ³⁴ Nyi he naqä-qakuä etqä. Ämaqä hea injga pmapnuwä iquä, qu mapäkonqä yqänä pmetanquwännga, nätmatqä eeqänänji timäuniceqä. ³⁵ Qäukuitä, quaetä, qui imäknäniceqä. I etañgi Nyaqä kukñui, qui mimäknqä yäniceqä” ätukqe.

³⁶ “Inäqe nätmatqä iinj äknğa timäuniceqä iinjce, ämaqä hñqu änyä maqñqä eänä. Ynaunjqä qäukuä yätutanä iquatä, Nyi Ymeqä Iqundäni, ne änyä maqñqä eäjünä. Apiqu Iqueqä-kiuänänjqä. ³⁷ Noa iqu pmetanğa, huakä naqänänjä ätimäukqä-panjä iinj, Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu äpätnqänğanji, asä iinjä timäuniceqä. ³⁸ Huakä naqänänji matimäüqä änä etañğanji, qu ymisänjä änäpu, eqä änäpu, apäkä ämepu, apäkä yanä änyäpu, Noa iqu yimba paquvqanğanjqä imäkqa äumijuwä. ³⁹ Qu nätmatqä timäutñqä iinjce maqñqä eäpu, iinjä iqa wätqätanquwännga, huakä naqänänjä ätimäutä, ämaqä eeqänänjä iinjä iunji pizqä äpäkkqeçä. Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu äpätnqänğanji, asä iinjä timäuniceqä. ⁴⁰ Ämaqä hñquäqu qeeqä wäunüä iu äpmamisiyqe, iwä Goti Hanjuwä Iqu hñque itmetä, hñqueni hiñuinä qunäniceqä. ⁴¹ Itanğa apäkä hiuaqu snğumetqä quqowä äqämisiyqe, iwä Goti Hanjuwä Iqu hui itmetä, ga huiñi hiñuinä qunäniceqä. ⁴² Inji hiqä Naqä Iqu äñga päniqätiyä maqñqä eäjuwitanji, he näwenyä imäknäpu äñguänä mimbiyä.† ⁴³ Itanğa he tiinjä-pqenqä knüä indqämbiyä. Ämaqä anä-tänjä hñqu, ämaqä quwä-meqä hñquenyqe, ‘Iqu heatqä äsqueti panqutiya’ tä näqñqä ae eätqe, iqu hiñuä äñguä äqunätä, quwä-meqä iqu iqueqä anji qäyäpnasqiyätä, yäpä yänğisa päyätñqe, hiñuinä mäqunquä yänqiyä. ⁴⁴ Iinjñqe, he-pqe näwinyä imäkmbu pmapiyä! Hea hñqueni, he ‘Tänğanqe mapqä yänqiyä’ knüä indqänätqätanquwänğanji, Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu äpäñqiyä” ätukqe.

⁴⁵ “Wäunüä-wiyqä, knüä äñguä äme, kiqä wäunui äñguä imäkqä iquenyqe, Nyi awä etmqe. Ämaqä naqä iqu, ämaqä iinjä iqueni, iqueqä wäunüä-wiyqä iquau ämitä, iquauqä ymisänjä hea qayunänänğa väniqä iinjce atäunüä vänqiyä. ⁴⁶ Naqä Iqu äpäqe, iqueqä wäunüä imitätqä di hiñuä qunğanğanji, iqu aquvänä yänqiyä. ⁴⁷ Nyi naqä-qakuänä etqänä. Ämaqä naqä iqu, iqueqä nätmatqä eeqänänji ämitñqenqe, ique atäunüä vänqiyä. ⁴⁸⁻⁵⁰ I etañggä-qe, wäunüä-wiyqä tqü, ‘Nyaqä naqä iqu maqänä mapqä yänqiyä’ knüä indqänätä, wäunüä-wiyqä huizi iquau äpästät, itanğa buayätä eqätä ämaqä hiqiiyqä imitpñqä iquatä änmitätqe, hea hñqueni, iqu maqñqä eätä näwenyä mimäknqä etañğanji, iqueqä ämaqä naqä iqu anji äpäniqeqä. ⁵¹ Iqu quvqä e imäkqanji äqunäqe, iqueni mñä ätävätä, ämaqä wopqä ipu kukñuinä tqä iquatä äpmamitpñqä iunqä huätä dawatäniceqä. Iqi äpmapiyänğanji, knüä naqänänjä äqiyäpu, hiqunanä manğtäsqukuä mäuqäpnuwiqä” ätukqe.

25

Kukñuä ktqä, hitqä 10 iuaunqä

† 24:42 Lukä 12:35-48

¹ “Ga Āmaqeugā Ymegā Ekqā Iqu āpātñqāngani, Goti Qāukuā Yātutanā Iqunā miqe, apākā hitqā hipa eeqāñā iuaugā tiwiqā enqā-pani hiāniqeqā. Āmaqā apākā metñqā imāknātā āpātñqā iqangi, iua iqutā āmimbñqā hiqi-tā āmāsāupu upnuwiqā. ² Apākā iuatanā hipa hñginā iua, kñuā maiqe. Itanğa huizi iua, kñuā āngūā meqā iuai. ³ Apākā kñuā maeqā iua hiqi-tā āmāsāupiyi, ga olipqā eqā aowā hiqi-tā angi iquatimepu āmāsāuqe, qāsā māma mapqā ipnuwiqā. ⁴ Ināqe nāqñqā epiyā iua, eqā-hākā iu equatimepiyi, quwqā hiqi-tā māsāuqetā qāsā āma ppnuwiqā. ⁵ Āmaqā apākā metñqā iqu maqāñā mapqangi, iua hiñuā hiqaqāñqā ipiyi, hiqaqā wopnuwiqā. ⁶ Heatqā quaesqāngani, tāāqe, ‘Āmaqā apākā metñqā iqu āpqiya. Iqutā mimbñqā ppiyā’ tuāniqeqā. ⁷ Itani apākā hitqā iua eeqāñāni ivatuwāmbiyi, iuaugā hiqi-tā nāwenyā imāknpuwiqā. ⁸ Apākā maqñqā iua nāqñqā iua-u-mānda tii tupnuwiqā. ‘Neyaqā hiqi-te esuātñqā iqangi, olipqā eqā aowā hui nātappiyā.’ ⁹ Inā tquanguwāngā nāqñqā iua kimañi, ‘Oeyqā’ tupnuwiqā, ‘Eqā tā, nenyqātā, henyqātā qāyunā maeqā eānā. Eqā miqā iquauñqā āwāpu, hiqe mbqā ipiyā.’ ¹⁰ Itani apākā maqñqā iua, eqā mbqā ipñqā uwqānguwāngā, apākā metñqā iqu ātimāuqāngā, apākā nāwenyā imāknmipqā iua, anā yāpā ingisa iqutā anā ymisanā naqāñāni bñqā paquvqānguwāngā, qu qñqāñā māyepnuwiqā. ¹¹ Qānakndañi apākā hitqā huizi iua āppiyyi, tupnuwiqā. ‘Naqā Iqukiyā. Si āpātñā, qñqāñā nauteyā.’ ¹² I tquanguwāngā, iqu kimañi tiñā tuāniqeqā. ‘Nyi henyqe, tutqā qāpu ānyā maqñqā eāñā.’”

¹³ Tiwiqā e ātuāqetani tii ātukqe. “Initañi, hiqā Naqā Iqu āknqati pāniqñqā maqñqā eāñuwā-qae, he nāwenyā imāknāpu ānguanā mim-biyā.”

*Kukñuā ktqā, wāñuā-wiyqā mbqā mipñqā iquauñqā**

¹⁴ “Huizi, Goti Qāukuā Yātu Āpmenqā Iqunā miqe, ii tiñā enqā-paniqā. Āmaqā hñqu kināmqa qanā wātñqā imāknātāqāngani, iqueqā wāñuā-wiyqā iquauñi tāāqā ātuātumetā, qu iqueqā nātmatqe miqāññqā iquauqā hipa iu wāniqeqā. ¹⁵ Iqu wāñuā-wiyqā iquauqā nāqñqāñqā iwāsāuqe, ga hñqueni mbqā kuapāñā 5,000 āvātā, hñqueni ināñāñā 2,000 āvātā, itanğa yāpakā iqueni 1,000 āvāqe, wāniqeqā. ¹⁶ Ae uwqāngā, maqāñāni wāñuā-wiyqā mbqā 5,000 āmetqā iqu mbqā wāñuā imākātā, mbqā haqeqini, 5,000 inā meni qeqā. ¹⁷ Itanğa āmaqā mbqā 2,000 āmetqā iqu-pqe, mbqā wāñuā inā imākāqe, 2,000 inā meni qeqā. ¹⁸ Itangi āmaqā mbqā 1,000 āmetqā iqu āma āwātā, iqueqā āmaqā naqā iqueā mbqe, qua hovqā āptātā, imā zā pteāni qeqā.

¹⁹ Hea quāuqā ae āpāwqāngani, āmaqā naqā iqu āngumā āpāqe, iqueqā mbqā āvātqāñqā nāqñqā metñqā, wāñuā imākqā iquau tāāqā tuātumeniqeqā. ²⁰ Itanğa āmaqā mbqā 5,000 āmetqā iqu āpātā, mbqā 5,000 haqeqi hutākñā āmetqe, qāsā āma āpātā, tiñā tuāniqeqā. ‘Āmaqā naqā iqukiyā. Si mbqā 5,000 āndapknīqā. Hiñuā qunyā. Nyi wāñuā imākātā, 5,000 haqeqi āyā āmeqe qeqā.’ ²¹ Itani āmaqā naqā iqu tiñā tuāniqeqā. ‘Si āmaqā ānguki eānā, wāñuā qāyunā imākqukiyā. Nātmatqā wāñqā isua ānguanāñā āmitqāñā-qae, si nātmatqā kuapā misñqā atāñuā kimqāñāñqā. Āpātñā, nyitā aquvāñā yenqeqā’ tuāniqeqā.

* 25:13 Lukā 19:11-27

²² Āmaqa mbqā 2,000 āmetqā iqu inā āpātā, tiñā tuāniqeqā. ‘Āmaqa naqā iqukiyā. Si nyinji 2,000 āyā āndapknīqā. Hinuā qunyā. Nyi wāujuā āmitmā, kiqā haqeqinji 2,000 inā āyā āmeqeqā’ tuāniqeqā. ²³ Itanji āmaqa naqā iqu tiñā tuāniqeqā. ‘Si āmaqa ānguki eānā, wāujuā qāyunā imākqukiyqā. Nātmatqā wāñqā isua ānguanāñā āmitqāñā-qae, si nātmatqā kuapā misñqā atāujuā kimqāñāñqā. Āpātñā, nyitā aquvānā yenqeqā’ tuāniqeqā.

²⁴ Itanji āmaqa mbqā 1,000 āmetqā iqu-pqe āpātā, tii tuāniqeqā. ‘Naqā iquki, nyi sinyqe nāqñqeqā. Si āmaqa tnāñāñāñā iqukiyqā. Āmaqa hñqua wāujuā iu ymisanā vowā āmāuepqe ptqukiyqā. Āmaqa hñqua kuā uwqā tnāmāwāpqueunji, kiqā nāāñqe mequkiyqā. ²⁵ Si suqā iñā iquki etanji, nyi zā itmā, tqā mbqā 1,000 qua hovqā iu zā āptekqā-qae, ga tāsuwānā’ tuāniqeqā. ²⁶ I tquanga, naqā iqu kimanji tiñā tuāñqiyā. ‘Si wāujuā-wiyqā quvqā enyqā iqukiyqā. Nyinyqe, si nāqñqā ae eāññā. Nyi āmaqa hñqua wāujuā iu ymisanā vowā āmāuepqe ptqunjqā. Āmaqa hñqua kuā uwqā tnāmāwāpqueunji, kiqā nāāñqe mequnjqā. ²⁷ Si nāqñqā iñā eāñi, nyaqā mbqe, kiqā pñqā wīqā iunji, sunqā pñqā maeqā ikñāwā? Iñā imākqā-sāpi, nyi āngumā āpmqāñganji, ñqā mbqā qāyunāñitā kiqā haqeqinjitā meqāmingā.’ ²⁸ Itanji wāujuā-wiyqā huizi iquauñi, ‘He mbqā 1,000 āmotaupu, āmaqa mbqā 10,000-tāñā ique wipiyā’ tuāniqeqā. ²⁹ ‘Ii tiñā etanji. Āmaqa nātmatqā-tāñā eeqāñāñā iquauñi, nyi hui āngi vqanga, qu kuapāñāñā-tāñā hipnuwiqā. I etanji, āmaqa nātmatqā maeqā eā wāñqāpu āmenuwā iquauñi, nyi āngi āmotaumqāñā. ³⁰ Itanga wāujuā-wiyqā quvqā tqueni, he yāpaqā ingisa anā hiawiqā ingisanqā huātā dowatpiyā. Iqi āpmamipqā iqua, hiqunāñā mangtāsqukuā āmāupu, knjuā qākmanjgpnuwiqā’ tuāniqeqā’ ātukqe.

Āmaqeuqā Ymeqā Ekqā Iqu āmaqeu iwāsāuniqenqā

³¹ “Āmaqeuqā Ymeqā Ekqā Iqu āngi āpātqāñganji, yoqā naqā-tāñā āpātā enjātqā eeqāñāñā iquatā anā ppnuwiqā. Itanga Iqu Iqueqā yoqā naqe motquetñqe, āmiqā iqueqā zā-hawā iu pmeniqeqā. ³² Inganji hueqā-himqā eeqāñāñi Iqueqā hinuā iqi tqāuqanquwāñga, Iqu iquauñi iwāsūtā hñquaqu māqāqasāueniqeqā. Yaqueqā miqā iqu sipsipqā iquatā, meme iquatā āmāqāqasāuetñqā-pa, i imākāniqeqā. ³³ Iqu sipsipqā iquauñi āmuangisa, itanga meme iquauñi qunamāuqāñgisa, māqāqasāueniqeqā.

³⁴ I imākāqetani, Āmiqā Naqā Iqu āmaqa iqueqā hipa āmuangisa tqāutanguwā iquauñi tiñā tuāniqeqā. ‘Ñqā Apigu he āngūā emākātñqā ae etkqeqā. Iqu nātmatqā ānguanāñi quae anā imākātāqāñga, henyñqā nāwenyā imākekqe, he mapñqe, Iqunā āmitñqā yāpā tāngisa yap-piyā. ³⁵ Ii tiñā etanjiyā. Nyi buayā dā pmetanjanji, he buayā āyā āndapminjuwiqā. Nyi eqā manqā pmetanjanji, he eqā āyā āndapminjuwiqā. Nyi āmaqa hueqā-himqā huitanunā etanga, he Nyinji hiqā anā iunqā āndma āminjuwiqā. ³⁶ Nyi qākā māyāuqā itanga, he qākā āyā āndapminjuwiqā. Nyi yaqā witanjanji, he āyā āminyiminjuwiqā. Nyi guā pmetanjanji, he āpāpu hinuā āyā āmanqāñminjuwiqā’ tuāniqeqā.

³⁷ I tquanga, qokā-apākā jāñāñā iqua kimanji tiñā tupnuwiqā. ‘Naqā Iqukiyā. Si buayā dā pmetanjnā hinuā ākqāñātāñā, ākñga āktapminjuwāwā? Si eqā manqā pmetanjnā, eqā ākñga āktapminjuwāwā? ³⁸ Si āmaqa hueqā-himqā huitanāñnuki ākqāñātāñā, neqā anā iunqe, ākñga āktma āminjuwāwā? Si qākā maiquki etanjnā, qākā ākñga

äktapminquäwä? ³⁹ Si yaqä witanğnâ ä guâ pmetanğnâ, äpätanâ hinuâ äkɲga ämakqanminquäwä? tupnuwiqä.

⁴⁰ Itanğa Ämiqâ Naqä Iqu kimanı tiinjâ tuäniqeqä. ‘Nyi aanâ naqä-qakuänänâ etqänâ. Nätmatqä eeqänäni, he Nyaqä guäkautâ, napqautâ iwimäkmiqqe, qu yoqä maeqä qäyâ etanğqä-qe, iinjı he Nyi nyimäkminuwiqä.’

⁴¹ Inğanı Iqu ämaqä hipa qunamäuqanğisa tqäutanğuwä iquau tuäniqeqä. ‘Henyqe, Nqä Apıqu, “Qu qui imäkmbıjğäuâ” ae ätkqeqä. He tä maiusqänänâ äsänğqeuñqä huätâ upuiyâ. Tä äsänğqä iqu, Setänâ iquenğätâ, iqueqä enätqä iquauñqätâ näwenyâ äsänâ. ⁴² İi tiinjâ etanğiyâ. Nyi buayâ dâ pmetanğanı, he buayâ mändapqä äyâ iminjuwiqä. Nyi eqä manqä pmetanğanı, he eqä mändapqä äyâ iminjuwiqä. ⁴³ Nyi ämaqä hueqä-himqä huitanğunâ etanğa, he Nyiñı hiqä anâ iunğqä mändma mäwqä äyâ iminjuwiqä. Nyi qäkâ mäyäuqä itanğa, he qäkâ mänıyiyätqä äyâ iminjuwiqä. Nyi yaqä äwitmä ä guâ-pqä pmetanğanı, he mäminyqä da äyâ iminjuwiqä’ tuäniqeqä.

⁴⁴ İ tquanğa iqua-pqe kimanı tiinjâ tupnuwiqä. ‘Naqä Iqukiyâ. Si buayâ dâ pmetanğnâ, ä eqä manqä pmetanğnâ, ä, hueqä-himqä huitanğänanğuki etanğnâ, ä qäkâ maiquki etanğnâ, ä yaqä witanğnâ ä guâ pmetanğnâ, hinuâ äkqänätanâ yätamakqä makıyqe, äkɲga iminjuwäwä?’ tupnuwiqä.

⁴⁵ Itanğa Ämiqâ Naqä Iqu kimanı tiinjâ tuäniqeqä. ‘Nyi aanâ naqä-qakuänänâ etqänâ. Nätmatqä eeqänäni he Nyaqä guäkautâ napqautâ yoqä maeqä inäsquauñı miwimäkqä iminjuwi, iinjı he Nyi-pqe mänyimäkqä äyâ iminjuwiqä’ tuäniqeqä. ⁴⁶ Ämaqä tqua äwäpiyi, hanğ-iğä qäpu maeqä eniqä dâ ämepu pmeppnuwiqä. İinjâ etanğı qokä-apäkâ jänänğ iqua, hanğ hea ique-ique pmeqe ämepu pmetpnuwiqä” ätukqe.

26

*Ämaqä naqä iqua, Jisasi Ique päkɲqä ätkuwiñqä**

¹ Jisasi Iqu kuknuâ tä eeqänâ qäpu ätuäqetanı, Iqueqä wänuñanğqä ämotquaminğqä iquauñı tiinjâ ätukqe. ² “He näñnğä äyuwänâ. Hiunji hñquaqä yqänâ äwinâ. Inğanı hiunji naqänänğ Pasopa iqu timäunğiyâ. Hiunji iqu ätimäuqanğanı, qu Ämaqeuağ Ymeqä Ekqä Iqueni, mäkä-hunğqä iqua zä-huätatâ huepñqä wipnuwiqä.”

³ Hea asâ qanğanı, hiqäva-imäkqä naqä iquatâ, İsraitqe miqä iquatâ, hiqäva-imäkqä naqä Käyäpasi iqueqä anâ iqi aquvâ äqanğuwı. ⁴ İqua kuknuâ ätqämanäpu, “Ne Jisasi Ique mañnğqä itmetanâ pizqä päsatuñqe, äänâ imäkatuñquäwä?” ätnğuwı. ⁵ “Ämaqe hinuâ änaqänäpu mäkä ipäqiyqenqe, ne suqä iinjı, hiunji naqänänğnğa mimäkqä yatunğueqä” ätnğuwı.

Apäkâ hui, eqä jinanğ-weqe, Jisasi Iqueä nyuänju equatekqenğqä†

⁶ Jisasi Iqu anğ-himqä Betanı, Saimonâ Wänyimänğueä† anğ iu äpmaminqe. ⁷ İqu buayâ gmanätqätanğa, apäkâ hui hikâ häkä eqä jinanğ-weqä inğqä hñqu, äma äwımetâ, Iqueuâ nyuänju equatkqe. Häkitâ, eqä jinanğ-weqetâ, kiqä mbqe naqänänğı. ⁸ İqueqä wänuñanğqä ämotquaminğqä iqua e äqumbıyi, äwqä tnänğ imäkäpu, “Eqä jinanğ-weqe, hinğı qui sunğqä imäkqiyä? ⁹ İi eqä jinanğ-weqe, mbqanğqä

* **26:** Makä 14:1-2; Lukä 22:1-6; Jonâ 11:45-57 † **26:5** Makä 14:3-9; Lukä 7:36-50; Jonâ 12:1-8 ‡ **26:6** Saimonâ iqu hinğiqänänğ wänyimänğqä-tänğ äpmaminğqä etanğı, qu iqueni “Wänyimänğueä” ätuminjuwi.

imäkätä, mbqä naqänänjä ämetä, ämaqä nätmatqä maeqä iquau mäwqä sunqä iqiya?” ätnjuwi.

¹⁰ Jisasi Iqu iquauqä kukñuinqä näqñqä eä, iquauñi tiñjä ätukqe. “He apäkä täsiñi, hanjä-ique sunqä vqäüä? Ii suqä äñguänänji nyimäkqiyä.

¹¹ Ämaqä nätmatqä maeqä iqua hesä anänji, hea ique-ique äyä äpmenäüä. Itanji Nyi hesä anänji, hea ique-ique mäpmeqä imqänä. ¹² Apäkä ii ege äñjiquatqe, ii Nyaqä huiwi qua ptnäniqä iñqä näwenyä inyimäkqiyä.

¹³ Nyi naqä-qakuänä etqänä. Qu qua eeqänänjä iunqä äwäpu, kukñuä äñguä we-hunqä-tänji awä ätuäkiptiyänqanji, apäkä täsi inyimäkqenqe awä inä tqäñqeqä. Inji qu iñqä hui mimäüqä ipñqenqä” ätukqe.

Jutasi iqu Jisasi Iqueni, himä-wiunqä iquau vätnqä ätukqenqä

¹⁴ Inqanji wäunüä imäkqä 12 iutanjä Jutasi Iskarioti iqu, hiqäva-imäkqä naqä iquauñqä äukqe. ¹⁵ Iquau äwimeqe, yatñqä tiñjä äwikqe. “Nyi Jisasi Ique he hitapmqe, he nätmatqe äkitanji dappñqäwä?” Yatñqä vqanqñqanqä, qu mbqä-hiki, 30 qe äwikuwi. ¹⁶ Itanji Jutasi iqu, Jisasi Iqueni ämaqä iquau vätnqä, hänaqenqä qävqä yätñqä ipäqäkqe.

*Jisasi Iqu, Iqueqä wäunüä yätquakä iquatä, ymisanjä yäpakä äñguwänqanqä**

¹⁷ Hiunji bretqä yenüä qo matäüqä bñqä iquauqä hiunji kinqanänjä iqueni,† wäunüanqä ämotquaminqä iqua Jisasi Iquenyqä äpäpu, yatñqä tiñjä äwikuwi. “Si hiunji naqänänjä Pasopa iutanjä buayä dnqe, ne näwenyänji, äsqi imäkekiyatunquäwä?”

¹⁸ Iinjä tqanqumwänqä, Iqu ti ätukqe. “He anjä-himqä yäpä inqisa äpaquväpu, ämaqä iinjä ique hiñuä äqumbiyi, tiñ tupiyä. ‘Ämotqueqä iqu “Tupiyä” ätätä änandowatqiyä. “Hea Apiqu Nyinyqä atäunüä ikqe, ae qäqiqi quvepñqanji, Nyitä Nqä ämaqä iquatä, hiunji naqänänjä Pasopa iutanjä ymisanjä natunqä, tqä anjä iu nanqunä” ätqiyä,’ tupiyä” ätukqe. ¹⁹ I tqanqä, iqua Jisasi Iqu ätukqä-pa, Pasopa iutanjä ymisanji näwenyä qe imäkekuwi.

²⁰ Awiyqä ae eqanqä, Jisasi Iqutä, Iqueqä ämaqä 12 iquatä ymisanjä bñqä äpmakuwi. ²¹ Qu ymisanjä äñgmanäpiyanqanji, “Nyi naqä-qakuä etqänä. Hesänjä hñqu Nyinji, himä-wiunqä iquau nyivänqiyä” ätukqe.

²² I tqanqä äwipiwi, äwqä hanjä vqanqä, qu hñqunä-hñqunä yatñqä wipñqä ipäqäkuwi. “Naqä Iquki, Si e ätnji, ii nyi ma! Qäyutanä?”

²³ Kimanji Iqu tiñjä ätukqe. “Buayä hevqä täu, Nyitä anä ämeququä iquenä, ämaqä Nyi himä-wiunqä iquau nyivätñqä iqu, heyaqä awä iqisanjä hñquvqä. ²⁴ Ämaquqä Ymeqä Ekqä Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji äpäkonänqiyä ätkqä-pa, Iqu e päkonänqiyä. Itanji Ique himä-wiunqä iquau vätnqä iquenyqe, iqueni hanjä-iqä naqänänjä wimenqiyä. Ämaqä iinjä imäkätñqä iqueni, känäi maunyqä-säpi, ii äñguä hitäninñqä” ätukqe.

²⁵ Jutasi, ämaqä himä-wiunqä iquau vätnqä ikqä iqu, Jisasi Iqueni, yatñqä tiñjä äwikqe. “Ämotqueqä iqukiyä. Si e ätnji, nyi ma. Qäyutanä?” E tqanqä kimanji, “Si e ätnji qeyqä” ätukqe.

§ 26:13 Makä 14:10-11; Lukä 22:3-6 * 26:16 Makä 14:12-26; Lukä 22:7-38; Jonä 13:1-17:26

† 26:17 Quväukuä ique-iqueni, Israitqä iqua bretqä yenüä qo matäüqä änäpu hiunji 7 äpmamñuwi. Hiunji kinqanänjä iunji, qu hiunji enätqä ämaqä päsqä iqu Israitqä iquauqä kaqä-kawäka mapäsqä ämäwqätäukqenqä kñuä ämepu buayä naqänänjä äñmñuwi. Ii hiunji Pasopayi.

²⁶ Iqua ymisanä ängmanäpiyänga, † Jisasi Iqu Bretqä hñqu ämeqe, Goti Hanjuwä Ique “änguiqä” ätuäqe, äkutätä, wäunüängqä ämotquaminqä Iquau ävqäwätä, ätukqe. “He ämepu biyä. Tä Nqä huiwiyyä.” ²⁷ Itañi Iqu wainqä-eqä-häki ämeqe, Goti Hanjuwä Ique “änguiqä” ätuäqe, iquau ävätä ätukqe. “He eeqänäni, eqä tä hñqeqa. ²⁸ Tä Nqä häñeqä, he yätamäqä heyätñqä kukñuä guä mäsaunqä iyyä. Ämaqä kuapänänä iquauqä suqä quvqe, huätä mamäutñqe, Nyagä häñeqe, iuänñiyä. ²⁹ Nyi he etqänä. Nqä Apiqunä miqä iu wainqä-eqä änyä-hänä hesä anä naniquänñanqe, Nyi wainqä-eqä anqumñi manqä imqänä” ätukqe.

³⁰ I ätuäqetanji, qu apqä ätpiyi, anä-himqä iu äväma, qoqonä Olipä iunqä äukuwi.

Jisasi Iqu Pitä iquenji, “Nyi Iquenqe änyä maññeqä’ ttñqinyä” ätukqenqä^S

³¹ Inñani Jisasi Iqu iquauñi ätukqe. “Tänga heatqeuñi, nätmätqä nyimeqanqutqetanji, heqä Nyinyqä quuvqä heqiyqe, mäñdi päwinñiyä. Ii Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, tiññä ätä äqänänqä-payqä.

*‘Nyi sipsipqä-miqä ique päkmqänä. Inñä imäkqanqmdqänga, sipsipqä iqua zä im-imä wepnuwiqä.’**

³² Itañji Goti Hanjuwä Iqu, Nyi anji nyivauqumuatqanga, Nyi qua Galili iunqä hññiqä emamñiqeqä” ätukqe.

³³ I tquangä Pitä iqu ämävauqe, “Iqua eeqänä nätmätqä kimeqanqutqeta quwqä quuvqä heqiyqä mäñdi qäyä äpäwiqanquti, nyi iññä miqä da ymqänä” ätukqe.

³⁴ I tquangä Jisasi Iqu, “Nyi naqä-qakuänä äktqänä. Heatqä tññeni, kukutakisqä äkakä matqänga, si Nyinyqe, ‘Iquenyqä maññeqä’ hññuaqñi-hññue tutñqinyä” ätukqe.

³⁵ I tquangä Pitä iqu ämävauqe, “Qäyä eänä. Si äpäkonñti, nyi-pqe anä päkonenqeqä. Nyi Sinyqe, ‘Iquenyqä maññeqe’ matqä imqänä” ätukqe. Itañi wäunüängqä ämotquaminqä eeqänänä huiziqua-pqe, inyänä ätkuwi.

Jisasi Iqu, Gesemäniu Goti Iquenyqä tääqä ätkqenqä†

³⁶ Inñani, Jisasi Iqutä, iquatä, ‘Gesemäniyyä’ † ätmñuwä iu ätimäupiyi, Iqu iquauñi tiññä qe ätukqe. “He täqi pmapiyä. Nyi tääqä tmqä, nänñiqä umqänä.” ³⁷ I ätuäqe, Iqu Pitä iquesä, Sepri iqueqä hikñä iquaquisä itmeqe, nänä qe äukuwi. Itañi Iqu änä mäwimänqä itä, Iqueqä äwqe hanä kiññä äwikkqe. ³⁸ Inñani Iqu iquauñi, tiññä qe ätukqe. “Hanä-iqä tqü, Nyagä qeqä-quuvqä tämñi imbätäumäqä-qae, ae qäqi äpäkonmqä iqä. He täqi äpmapu, quvqä nemeqenqe ängüä äminyänä.” ³⁹ I ätuäqe, nändi ti äwäqe, Iqueqä hipeññi qua bu eäqe, tääqä tiññä ätukqe. “Nqä Apiquki, hänaqä-pqä hui inä etanqutqe, häkä hanä-iqä-tänä tqü^S huätä mäñdava. Inäqe änyinñä Nyaqeuñi, qäyä etanquti, äkinñä Saqeunä isñqeqa.”

⁴⁰ Iññi ae ätuäqetanji, Iqu Iqueqä ämaqä iquauñqä anji äpäqe, hiqaqä witañqä äqunäqe, Pitä iquenji tii ätukqe. “Änäññanqäwä? He Nyitä anänñi, wänqäpu mäminqä iquwiuä? ⁴¹ Yamwiqä iqe, he mäñdi maekittqiyqä

† 26:26 Makä 14:22-24; Lukä 22:17-20; 1 Korinä 11:23-26 S 26:30 Makä 14:27-31; Lukä 22:31-34; Jonä 13:36-38 * 26:31 Sakätiyasi 13:7 † 26:35 Makä 14:32-42; Lukä 22:39-46 † 26:36 Yoqä ‘Gesemäni’ kiqä quati tiññi. ‘Zä-olipqä häkui quqowä päsqä.’ Ii olipqä wäunüä iu, qoqonä Olipä iu äwomñqe. S 26:39 Matiu 20:22; Jonä 18:11; Itkimäqä 16:19.

yätñqä iinqe, he äminyäpu tääqä tupñqeqa. Hiqa quuvqe, qäyuna imäkñqänqä winğanğutqä-qe, huiwi yanänäñqä maeqeqä” ätukqe.

⁴² Iqu anğumä ävama äwäqe, tääqä tiinjä ätukqe. “Nqä Apiquki, häkä hanä-iqä-tañqä tqu, huätä mändaütñqä etanğutqe, kiqä hanä-iqe, Tqä äkinqä iunä mamqänä.”

⁴³ Itanğa iquauñqä anğumä äpäqe, iqua hiñuä kukuänñuä wiyqanğı hiqaqä witanğä äqunğqe. ⁴⁴ Iqisanı Iqu iquauñi anğumä ävamanı, tääqä yäpaki, kinğanänjä iquaqu ätkqä-pa, ätkqe.

⁴⁵ Qänakndanı Iqu Iqueqä ämaqä iquauñqä anğu äpäwäqe, ätukqe. “He hiqaqä yqänä äwinuwi, hapä äpmenäüä? Qätä nyipiyä. Amaqeuqä Ymeqä Ekqä Ique, ämaqä suqä quvqä imäkqä iquauqä hipa iu wipñqe, ae qäqiyqä. ⁴⁶ He pämä äpmepu äwanä! Hiñuä qumbiyä. Huiziuqä hipa iu nyivätñqä iqu, ae qäqi ätimäütñqä iqiyä” ätukqe.

*Jutasi iqu Jisasi Iqueni, himä-wiunqä iquau äwikqenqä**

⁴⁷ Jisasi Iqu kukñuä ii yqänä tätqätanğanı, Jutasi ämaqä 12 iquautanğä iqu äpkqe. Iqutänı, ämaqä kuapänänı, ipäqäyünätä, jävqätä a äqätqa äquvepkuwi. Ämaqä iquauñi, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, qokä-apäkä iu miqä huiziquatä ändowatkuwi. ⁴⁸ Qu änyä upñqä imäknäpiyänğanı, täkqä-tqä iqu, huiziquauñi tii ätukqe. “Nyi ‘Ämaqä Tqueyqä’ etätmi, kikiyä äwunğundi, he Iqueni a kiqätñqe.” ⁴⁹ Qu ätimäupiwi, Jutasi iqu Jisasi Ique maqänä äwimeqe, “Ämotqueqä Iqukiyä, heatqevqä” ätuätä, mangawiu kikiyä äwunğqe.

⁵⁰ Itanı Jisasi Iqu iqueni, “Näueqä iquki, nätmätqä si imäktñqä äpñi, imäkiyä” ätukqe.

Inğanı ämaqä iqua äppiwi, Jisasi Ique a qe äkiqätkuwi.

⁵¹ Ique kiqätqanğuwänğa, Jisasi Iqueqä ämaqä hñqu, iqueqä ipäqäyünı ämäkäqiyäqe, hiqäva-imäkqä naqä iqueqä wäunñuä-wiyqä hñque, qätä mñä hämänä ätqavämäukqe. ⁵² I imäkqanğa, Jisasi Iqu iqueni tii ätukqe. “Tqä ipäqäyünı, kiqä anğä iu anğı qupuiseyä. Ämaqä ipäqäyünä itä mäkä äumbqä eeqänänä iqua, ipäqäyünä iutanä päkombnuwiqä. ⁵³ Si tiinñqä mañqä ennä? Nyi Nqä Apique yatñqä vqanğndqe, Iqu enätqä kuapänä 50,000 iquauñi, yätamäkqä nyipñqä ändowatänqiyä. ⁵⁴ Itanğqä-qe Nyi iinjä imäkqanğndqe, kukñuä Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu äqänänqe, qäyünänı äänä timäuniqätiyä? Iqueqä bukä iunı, ‘Nätmatqä tä, Nyi nyimenqiyä’ ätä äqänänä” ätukqe.

⁵⁵ Ique a kiqätqanğuwä iquauñi, Iqu tiinjä ätukqe. “He ipäqäyünätä, jävqätä a äqätqa äpquwi, ämaqä äpäsätä quwä-meqä hñque a äkiqätätqänuwä-pa, Nyi-pqe, iinñuä etanğä anğıqätqäuä? Hiunji eeqänänä iunı, Nyi hiqäva-imäkqä anğä ququawä iu äpmamä, qokä-apäkä iu ämotquetqätanğanı, inğa manğıqätqä, sunqä itqänuwäwä? ⁵⁶ Nätmatqä eeqänänä ii, hiñuä-tqä iqua kukñuä äqiyäpu ekuwä ii, qäyuna imäkätñqä ätimäueqä” ätukqe.

Itanı wäunñuñqä ämotquaminqä eeqänänä iqua, Jisasi Ique zä ävama äwekuwi.

Käyäpasi iqu, Jisasi Ique kukñuä ämitkqenqä†

⁵⁷ Ämaqä Jisasi Ique a äkiqätukuwä iqua, Iqueni Käyäpasi hiqäva-imäkqä naqä iqueqä anğä iunqä qe ätuma äukuwi. Iqinı, kukñuä-suqenqä

* **26:46** Makä 14:43-50; Lukä 22:47-53; Jonä 18:1-11 † **26:56** Makä 14:53-65; Lukä 22:63-71; Jonä 18:12-14,19-24

naqñqä iquatä, ämaqeu miqä huiziquatä, aquvä äqämbu äpmaminjuwi. ⁵⁸ Pitä iqu Jisasi Ique kinä-näñi ti äwivändqa äpätä, hiqäva-imäkkä naqä iqueqä anä täknä yäpä ingisa äpaquväqe, “Jisasi Iqueni nätmätqä äkitañi wimenqutiya” tä, ämayukä-imanqä iquatä anä äpme, hinuä äqunä äpmaminqe.

⁵⁹ Hiqäva-imäkkä naqä iquatä, Israitqä iquau miqä naqä huiziquatä, Jisasi Ique pizqä päkpnqä dinqe, quanqä tññqä hñquau tääqä ätuätumepu, Iqu suqä quvqä hui imäkkänqä qävqä iminjuwi. ⁶⁰ Ämaqä kuapanä äpäpu, Iquenyqä quanqä täqisqanquwä-qe, ämiqä naqä iqua, Ique pizqä päkpnqä iinqe, qakui mämäqumueqä ikuwi. ⁶¹ Qänakñi, ämaqä hñquau äpäsinyä, tii ätukiyi. “Ämaqä Tqu, ‘Nyi Goti Hanjuwä Iqueqä hiqäva-imäkkä anä äpnetmä, hiunji hñquaqui-hñquenyä anqñi mätmqänä’ ätkqeqä” ätukiyi.

⁶² I tquanqiyänqä, hiqäva-imäkkä naqä iqu pämä ätqäuge, Jisasi Ique yatñqä tiinä qe äwikqe. “Iquaqe e ätqiwi, änäänqä? Si kima matqä isñqätanä?” ⁶³ Itanqñi Jisasi Iqu kukñuä hui matqä ikqe. Itanqñi hiqäva-imäkkä naqä iqu tii ätukqe. “Si kukñuä naqä-qakuänänqñi näftñqä iinqe, nyi Goti Hänä äpmetñqä Iqueqä yoqä iutanä yatñqä äkiyqänä. Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä-quki eänä, ä Kraisi, Goti Iqu ne äminesñqä atäunqä äkikqä Iqukitanä?”

⁶⁴ I tquanqä, Jisasi Iqueuä kimanqñi, “Si e ätñi qeyqä. Nyi he etqänä. Qänakndanqñi, he Ämaquqä Ymeqä Ekqä Iqu, Yänänäqñqä-tänqä Iqueqä hipä ämuangisa pmetanqñi hinuä qumbnuwiqä. Itanqä Iqu qaquvqeu pmeqä qäukuä yätuta quvepñanqñi, qumbnuwiqä” ätukqe.

⁶⁵ Käyäpasi iqu i tqanqñi äwiyäqe, äwqä tnänqä winganqñi, iqueqä gquä quäuqä äpisätä, tii ätukqe. “Iqu Goti Hanjuwä Iqu enqä-pa timäutñqä tqanqñi, äyä äwiyänqñi. Ne Ämaqä Tqueqä suqenqä awä natññqe, ämaqä hñquauñqä qävqä miqä yatñqeqe. ⁶⁶ Ne Ique änä-änä imäkatunqñenqe, he kñuä äänä hiyqiyä?” ätukqe.

I tquanqä qu kimanqñi, “Iqu suqä quvqä-tänqä-qae, äpäkonätñqeqä” ätukuwi. ⁶⁷ E ätupiwi, qu Iqueqä himä-hiqumuanqñi iu makukuä äqutäupu, aanqñi kuapanänqñi äpäkmijnjuwi. ⁶⁸ Inqanqñi iqua äpäsäpu tii ätukuwi. “Si Kraisi, Goti Hanjuwä Iqu atäunqä äkikqä Iquki, hinuä natiyä. Ämaqä tä äkpäsquwä iqua, tqukuakä?” ätukuwi.

Pitä iqu, ‘Nyi Jisasi Iquenyqä maññeqä’ ätkqenqä†

⁶⁹ Asänqanqñi, Pitä iqu yäpaqä mäñgisa, anä ququawä iqi äpmaminqe. Apäkä wäunqä imäkkä hui, iqu-tänqä qäqi äpätä, “Si Jisasi Galilisanqñi Iqutä anä äpmetqänqiyiqä” ätukqe.

⁷⁰ Itanqñi Pitä iqu ämaqä eeqänänqñi iquauqä hinuä iqisanqñi, “Oeyqä. Si kukñuä tä ändñi, nyi maññeqä” ätukqe.

⁷¹ Itanqñi iqu äwäqe, täknä hävqä iu miqä iquauqä anä iu ätqäuminqe. Iqinqñi apäkä wäunqä imäkkä hui, ique hinuä äqunäqe, ämaqä qäqi pmetanquwä iquauñi, “Ämaqä tqu, Jisasi Nasäretqätanqñi Iqutä anä äpmetqänqiyiqä” ätukqe.

⁷² I tquanqä, Pitä iqu anqumñi, “Oeyä” ätukqe. “Nyi aanqñi naqä-qakuänänqñi ätqänä. Ämaqä Iquenyqe, änyä maññeqä eänänä.”

† 26:68 Makä 14:66-72; Lukä 22:54-62; Jonä 18:15-18,25-27

⁷³ Qänaki wänqäpñi, ämaqä qäqi ätqäumiñuwä iqua äpäpu, ique ätukuwi. “Naqä-qakuänänjqä. Si Ämaqä Iqutä anä äpmeñuwä iquautañä iqukiyqä. Ne tqä quväki äkiyätanä, näñjqä ämequnä.”

⁷⁴ I tquanjuwänqa, Pitä iqu kukñui, yänänäñjqä tiñä ätukqe. “Aañä naqä-qakuä etqänä. Nyi Ämaqä Iquenyqe, maññqe. Nyi kukñuä naqä-qakuä matqä iqanñdqe, Goti Hanjuwä Iqu hanä-igä qäyä dapänä.” Iqu kukñuä qäpu ae tqanqa, mañänñi kukutakisqä äkaka qe ätkqe.

⁷⁵ Asä qänqani, Pitä iqu Jisasi Iqueqä kukñui, “Kukutakisqä äkaka matqänqa, si Nyinyqe, ‘Maññqe’ hñquaqi-hñque ttñiqä” ätukqenqä kñuä indqänäqe, yäpaqä mäñgisa äwäqe, kñuä naqänänä äqäqke.

27

*Pailoti iquenyqä ätuma äkuwiñqä**

¹ Zä ae äveqanqa, hiqäva-imäqä naqä iquatä, Israitqeu miqä huiz-iquatä, Jisasi Ique pizqä päkñjqä kukñuä imäkkuwi. ² Itañi qu Ique guä äkiqiyäpu, kiyapqä kinganänä Pailoti† ique wipñqä ätuma äkuwi.

Jutasi iqu imäkkqenqä‡

³ Jutasi, ämaqä Jisasi Ique himä-wiñqä iquau äwikqä iqu, qu Jisasi Ique kukñuä ämitäpu, “Iqu äpäkonänqiyä” tqanquwi näññqä ämeqe, iqu suqä ii ikqenqä womba ämetä, mbqä-hikä hiqäva-imäqä naqä iquatä ämaqä miqä huiziquatä äwikuwi, anqi äma äukqe. ⁴ Iquau äwimeqe, tiñä ätukqe. “Nyi suqä quvqä ae imäkkeqä. Ämaqä nyi he etapqä Iqu, suqä quvqä mimäqä itñqä-queqä.”

I tquanqa, qu kimanji, “Ii nätmätqä neqä hmanjqä. Tqä dutanänjqä” ätukuwi.

⁵ Itañi Jutasi iqu mbqä-hiki, hiqäva-imäqä anä ingisa ätnämawanji, äväma äwäqe, iqueqä-kiuä guä äqupuäqänqce.

⁶ Hiqäva-imäqä naqä iqua mbqä-hikä iñi ämapiyi, ätkuwi. “Mbqä tä ämaqä pizqä päsqä iutanä-qae, ga ne mbqä hiqäva-imäqä anjitanitä pñqä qäsä maeqä yatunqeeqä.” ⁷ Itañi qu kukñuä imäkpuyi, mbqä iqueni ämaqä qua qondä imäqä iqueqä qua hñqu, ämaqä kinä nändanä iquau qua pteñuwänqä mbqä qe ikuwi. ⁸ Iññqe, qu “Qua häñqeçqä” änyuätmiñuwi, täñga-pqe inä ätqa äwätqänäüä. ⁹⁻¹⁰ Iñä etanji, kukñuä hñqu Goti Iqu hinuä-tqä Järämai iqueqä manä iu hinuiqänä ätimäuekqe, ii naqä-qakuä ätimäukqe. Ii tiyi.

“Mbqä hikä kuapänänji 30, Israitqä iqua ämaqä tqe mbqä ipñuwänjqä atañä ikuwi, qu ämepu, Naqä Iqu nyi ändkqä-pa, ämaqä qua qondä imäqä iqueqä quae mbqä ikuwi.”§

*Jisasi Iqu, Pailoti iqueqä hinuä iqi ätqäukqenqä**

¹¹ Jisasi Iqu Pailoti iqueqä hinuä iqi tqäutanqa, Pailoti iqu Iqueni yatñqä tiñä qe äwikqe. “Si Israitqä iquauqä Ämiqä Naqä Iqukitanä?”

E tquanqa kimanji, “Si e ätni qeyqä” ätukqe.

¹² Itañi hiqäva-imäqä naqä iquatä, ämaqeu miqä huizi iquatä, qu Jisasi Iquenyqe, “Suqä quvqä iñä-iñä imäkätñqeçqä” tuätqätanquwänqa,

* 27: Makä 15:1-20; Lukä 23:1-25; Jonä 18:28-19:16 † 27:2 Pailoti iqueni, Romätanä miqä kinganänä Sisa iqu qua Jutiya iu kiyapqä kinganänä pmetñqä atañuä ikqe. Israitqä iquau miqä eeqänänä iqua, kiyapqäqä yäpä iqi äpmamiñuwi. ‡ 27:2 Wäunjuñqä 1:18-19 § 27:9-10

Järämai 32:6-9; Sakätiyasi 11:12-13 * 27:9-10 Makä 15:2-5; Lukä 23:3-5; Jonä 18:33-38

Iqu kuknuä hui kimanji, mätquä ikqe. ¹³ Iinjä etanji Pailoti iqu Iqueni yatnqä äwikqe. “Änäängä? Kuknuä eeqänänä tä Sinyqä äquvepqe, qätä mäwiyqä injinyä?”

¹⁴ Yatnqä i vqanqa, Jisasi Iqu kimanji mätquä ikqe. Iinjinqe, Pailoti iqu yänuä itä, kjuä kuapanä indqängqe.

¹⁵ Quväkuä ique-ique, Pasopa imäkäpiyänggani, Israitqä iqua, ämaqä guä äkikiyäuepqä hñque atänuä iqanguwängga, kiyapqä naqä iqu iqueni ewewqatminqeqä. ¹⁶ Jisasi Iqu Pailoti iqueqä hiñuä iqi ätqäukqä quväukuä iqueni, ämaqä suqä quvqä huiziquau ämäwqätäuä, aanä naqänänä imäkqä hñqu guä äpmamiñqe. Iqueqä yoqe, Jisasi Baräpasi ique. ¹⁷ Qokä-apäkä iqua aquvä ae äqänätanguwängga, Pailoti iqu iquau yatnqä tiñä qe äwikqe. “Henyqä pätnqä ewewqatmqä dinqe, tquenyqä hiñgiyä? Nyi Jisasi Baräpasi ique ewewqatmqätanä, ä Jisasi, ‘Krais Iqueqä’ ätätqänuwä Ique ewewqatmqätanä?” ¹⁸ Israitqä iquau miqä iqua, Jisasi Iqu yoqä naqä metgätangqenqä äwqä quvqä imäkäpu ätuma äpkuwinqe, Pailoti iqu näqñqä eä, yatnqä i äwikqe.

¹⁹ Pailoti iqu zä-hawä iwäsäuqänqä iu pmetanqa, iqueqä apäki kuknuä iquenyqä tiñä ätätä ändowatkqe. “Nyi Ämaqä Jänänä Iqueni wätqä äqunänqä-qae, hanä naqänänä änyiyqiyä. Inji si Iqueni, quvqä hui mitqueqä panä.”

²⁰ Injäqe hiqäva-imäkqä naqä iquatä, ämaqe miqä iquatä, qu qokä-apäkiuqä kjuä iunji hiñi-hiñi iwimäkäpu, “Baräpasi ique dowatätinä, Jisasi Ique pizqä päkiyä” tupñqä imäkkuwi. ²¹ Itanji kiyapqä kinganänä iqu, iquauñi yatnqä anqumä, “Ämaqä tquaquisani, nyi äkisque hewasqiyäwqatmqä hiñgiyä?” tquanqa, iqua manji tiñä ätukuwi. “Baräpasi iquenyqeqä.”

²² I tqanguwängga, Pailoti iqu yatnqä ti äwikqe. “I etangutqe, nyi Jisasi, ‘Krais Iqueqä’ ätätqänuwä Iqueni, äänä imäkmqenqä engiyä?”

I tquanqa, iqua kimanji, “Iqueni, zä-huätatä hueyä” ätkuwi.

²³ Ga Pailoti iqu ämävaufe, “Sunqäwä? Iqu suqä quvqä äki imäkätñqäwä?” ätukqe.

Iinjä ae ätquanqa, qu aanä yänänäñqä ätkuwi. “Iqueni, zä-huätatä hueyä.”

²⁴ Pailoti iqu qokä-apäki, iqueuä kuknui qätä mäwiyqä ipu, mäkä naqä timäutñqänänä ikutänggani näqñqä eäqe, iqu eqä hui ämeqe, iqueqä hipae, qokä-apäkä iquauqä hiñuä iqisa asñä äqängqe. Iinjä itä, tiñä ätukqe. “Ämaqä Tqu äpäkonätä häñeqä iuätñqä iqe, nqä hmanjqä. Ii hiqeqä.”†

²⁵ I tquanqa kimanji, qokä-apäkä eeqänäni, “Quvqä tä, nesä, näyaqä ymeqä-pqä iquatäni, qäyä witätñqeqä” ätukuwi.

²⁶ I tqanguwitanji, iqu Baräpasi iqueni, iquauñqä hiñuinä qe äqunawatkqe. Itanqa Jisasi Iqueni, mäkä-iqä iqua täuatätäu iqanguwängga, iqu ämaqä zä-huätatä huepñqä iquau äwikqe.

²⁷ Kiyapqä kinganänä iqueqä ämaqä mäkä-iqä iqua, Jisasi Iqueni, kiyapqäeqä anä iunqä ätuma äwäpu, mäkä-iqä huizi iquau-mända ique qäuiqä mamäupñqä tääqä ätuätumakuwi. ²⁸ Inganji iqua Ique mändi äkittqiyäpu, quanqä ämiqä naqä enqä-pa hiätñqä ti imäkkuwi. Iqueqä gmuä quäuqä huätä äquvatäpu, häñesqä hñqu ämiqä naqä iqua ipñminuwä itanji ämepu äwiptkuwi. ²⁹ Itanqa guä yänä-täñi

† 27:24 Pailoti iqu iqueqä hipae asñä äqänätä kuknuä i ätukqe, kiqä quati asänänjiqä.

äkuuyäpu, nätmätqä ämiqä naqä iquauqä yñña enqä-pa imäkäpu, Iqueqä nyuänju ämuasmäwiyäpu, jävqä hñqu ämepu Iqueqä hipa ämuangisa a ämuätäpu, qonjä äwoktäpu, “Israitqä iquauqä Ämiqä Iquki, ne haqeqä ämakmäuqunä” ätuäpu, tä sisäwqä äwimiñuwi. ³⁰ Qu quanjä e iwimäkäpiyitanji, Ique makuquä äwquvauqutäpu, jävqä iqueqä hipa iu a ämuätukuwi ämotaupu, Iqueqä nyuänju äpäkmñuwi. ³¹ Qu mändi e äkittqiyepiyitanji, gquä häñesqe huätä äquvätäpu, Iqueqä qäki anji äwiyätäpu, zä-huätatä huepñqä ätuma äukuwi.

Jisasi Iqueni zä-huätatä äuekuwñqä†

³² Qu e äwäpiyängani, mäkä-iqä iqua, ämaqä anä-himqä Sairini iutanjä Saimonä ique hinuä äqumbiyi, iqu Jisasi Iqu zä-huätatä hunätñqe, äma wätñqä kukñuä ätuätumakuwi. ³³ Qu äupiyyi, anä yoqä Golketa qunätangqä iu ätimäukuwi. Yoqä iinj, kiqä quati, ‘Ämaqä nyuänjä-yänñiqä.’ ³⁴ Iqñi, täñä-hunqeqe Iqueqä huiwiunji wipti iqiyätñqe, qu Jisasi Iqu nätnqä diñqe, wainqä-eqetä, marasinqä zä iqetä yuqñi-yauqi imäkäpu äwikiwi. Iqu mäñgä-mäñgäñqä itä, manqä ikqe. ³⁵ Mäkä-iqä iqua Ique zä-huätatä ae äuepiyyi, Iqueqä gguetä, ämuasmänqetä iwäsäupu, kikinä manqä häñä ikuwi. ³⁶ Iqi häñä ämiqämanäpu, ämaqä hui äpäpu, Ique yätämäkqä vqänqä hinuä äqumbu äpmamiñuwi.

³⁷ Iqueqä nyuänjä haqeqänji, qu kukñuä ämitkuwä iqu ätäpu äqiyekuwi. “Tä Jisasi, Israitqä iquauqä Ämiqä Naqä Iqueqä.” ³⁸ Jisasi Iqu-tänjä qäqiqñi, ämaqä äpäsäsinyä quwä-meqä hñquaquinj, zä-huätatä äuekuwi. Hñqueni, hipa ämuangisa äuepu, hñqueni qunamäuqänqisa äuekuwi.

³⁹ Ämaqä iqi äpäwäpiyyi, qu nyuänjä ptqä äqiyäpu, Iqueni tä sisäwqä äväpu, tii ätukuwi. ⁴⁰ “Si, ‘Nyi hiqäva-imäkqä anji äpnetmä, hiunji hñquaqu-i-hñquenyä anji mätnqunqä’ tqä-qukiyyä. Inji Si Tqä-täuä yätämäkqä yqä inyä. Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iquki etanqutqe, zä-huätatä äunänqetani, äyaqäsqänqä biyä” ätukuwi.

⁴¹ Hiqäva-imäkqä naqä iquatä, kukñuä-suqenqä näqnqä iquatä, qokä-apäkä miqä huiziquatänji, qu-pqe Ique tä sisäwqä inä äväpu, tii ätnqñuwi. ⁴² “Iqu ämaqä huiziuñi häñä iqumuätätñqä-qe, Iqueqä-kiuänji häñä miqumuätñqä igiyä. Iqu Israitqä iquau Miqä Naqä-qu etanqutqe, ga zä-huätatä äunänqetani, äyaqäsqänqä pñanquti, ne Iquenyqä quuvqä hiqiyatunqänännyä. ⁴³ Iqu ‘Nyi Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iqunqä’ ätätñqeqä. Inji Iqu Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqiyätñqä Iquvqä. Goti Iqu Iquenyqä äwinqanqutqe, täñgä yätämäkqä vätnqänänqä” ätnqñuwi. S

⁴⁴ Ämaqä quwä-meqä Jisasi Iqu-tänjä qäqiqi äuekuwä iquaqu-pqe inä itquesinyä, kukñuä quvqä ätukiyyi.

*Jisasi Iqu äpäkongqenqä**

⁴⁵ Itanji hiunji quemisqänqani, qua eeqänänä iunji, hea äwäkqe. Mäptqä äwitñqä qäqä ti pmetanqä, we anji äunqeqe.

⁴⁶ Mäptqä äwitñqä qäqä ti pmetanqani, Jisasi Iqu tääqä yänänqñqe, tii ätkqe. “Eli! Eli! Lema säpäktani?” Kiqä kukñuä quati tiñji. “Nqä Goti Iqukiyä! Nqä Goti Iqukiyä! Si sunqä nyivquatämäunyä?”

† **27:31** Makä 15:21-32; Lukä 23:26-43; Jonä 19:17-27 S **27:43** Ämaqä miqä iqua e ätkuwi, qu Apqä Bukä 22:8 iquenqä kñuä indqänäpu ätkuwi. * **27:44** Makä 15:33-41; Lukä 23:44-49; Jonä 19:28-37

⁴⁷ Āmaqā qāqīqi ātqāumiṅuwā hṅqua, kukṅuā tā qātā āwīpiyi, “Āmaqā Tqu, Laisa iquenyqā tāāqā ātqiyā” ātkuwi. ⁴⁸ Itanṅa maqānāni, āmaqā qutanā hṅqu tñānā āwāqe, yaanuā hṅqu āmeqe, wainqā-eqā iu āyeqe, wainqā manṅuā inṅanṅa, iqu jāvqā iu avātātū, Jisasi Iqu nātṅqā āwikqe. ⁴⁹ I imākātqātanṅa, huizi iqua Iqueni, “Qaiyā” ātukuwi. “Laisa iqu āpātā Iqueni yātamākqā āvāṅqutiyā, māvqā yāṅqutiyā? Hinuā āqānanā āpnenā.”

⁵⁰ Inṅani Jisasi Iqu tāāqā yāṅānāṅṅqā anṅumā ātāqe, Iqueqā hindṅā-meqe āwquatāmāuqe, āpākongqe. ⁵¹ Asā qāṅṅani, yuā naqānānā hiqāva-imākqā anā yāpā inṅisa imaknmiṅqā iqu, hituṅuā yātutā inṅi-inṅi āpkṅṅa āpāwiqe, hṅquaqu qe imākṅṅqe. Itanṅa quae yāuṅuā-yāuṅuā itā, hikā naqā hṅqua qe āqiyāmisqāṅṅqe. ⁵² Itani hikā hovqā āmaqā pizqā emiṅuwā iuṅi, Goti Iqu qṅṅanā ātātūtā, Iqueqā āmaqā ae āpākonguwā hṅquau anṅi āvaqumuatqke. ⁵³ Qu qua āptekuwā iu āvāmapiyi, qānakndanṅi Jisasi Iqu anṅumā āvauganṅa, qu Goti Hanjuwā Iqueqā anā-himqā Jerusālemā yāpā inṅisa āpaqukuwi. Iqini, āmaqā kuapānānā iqua, iquauṅi hinuā āqunṅuwi.

⁵⁴ Mākā-iqā Jisasi Ique hinuā āqumbu āpmamiṅuwā iquatā, quwqā āmiqā iqtutā, qua yāuṅuā-yāuṅuā iqanṅqetā, nātmatqā ātimāuqanṅqetā hinuā āqumbiyi, zā kiṅṅa wiṅṅanṅi, tiṅṅā ātṅṅuwi. “Naqā-qakuānānṅqā. Āmaqā Tqu, Goti Hanjuwā Iqueqā Ymeqā Iqueqā.”

⁵⁵ Qu Jisasi Ique i itqueqanṅuwānṅa, apākā kuapānānā iua-pqe, kiṅṅā qāqīqi ātqāupu, hinuā inā āqunmiṅuwi. Qu Jisasi Iqu Galili iu āvameqanṅqetanṅi, Ique yātamākqā āvāpu, qānaki āwivāndkuwā iuayi. ⁵⁶ Iuauqā awā iqisanṅi, tā Māliya anā-himqā Maktālatanā iiyi. Itanṅa huizi, Māliya Jemisi iqueqātā Josepā iqueqātā kānaiyi. Itanṅa huizi, Sepri iqueqā ymeqā iquaquiyqā kānaiyi.

Jisasi Iqueqā huiwi, pṅqā ekuwiṅqā†

⁵⁷ Māptqā āwitṅqā ti pmetanṅani, mbqā-tānā hṅqu anā-himqā Arāmātiya iutanā, iqueqā yoqe Josepā iqu āpkqe. Iqu Jisasi Iqueqā kukṅuā iu qānaknā iqā-que. ⁵⁸ Iqu Pailoti iquenyqā āwāqe, yatṅqā āvātā, “Nyi Jisasi Iqueqā huiwi, āma umqā hinuānā ṅṅinyā” ātukqe. I tquanṅa, Pailoti iqu iqueqā mākā-iqā iqua, Jisasi Iqueuā huiwi ique wiṅṅqā ātukqe. ⁵⁹⁻⁶⁰ Itani Josepā iqu huiwi āma āwāqe, yuā anṅuānānā quāuqā hṅqu āmetā, huāqā ātātāqe, iqueqā-kiuā pṅqānṅqā mṅṅā hānā ātānākqā ique yāpā inṅisa qe ekqe. Iiṅṅā ae eāqe, iqu hikā naqānānā hṅque, huaqā-huaqā āmiqā āpātā, hovqā manā iu āpmāveqa ātukqe. ⁶¹ Māliya Maktālatanā iisā, Māliya huizi iisā, iuauqā āmaqā qua pṅnātānṅqā qāqīqi hinuā āqunṅinyā āpmamiṅiyi.

Mākā-iqā iqua, qua hovqā iu hinuā āqumbu ātqāumiṅuwiṅqā

⁶² Hiunṅi nātmatqā Sāmbatqā hapā pmeqānṅanṅqā hukiki imākqā iqu qāpu eāqetanṅi, awiṅṅanṅi hiqāva-imākqā naqā iquatā, Parisi iquatā, Pailoti iqtutā kukṅuā pṅqā āukuwi. ⁶³ Qu iqueni, tiṅṅā qe ātukuwi. “Āmaqā naqā iqukiyā. Ne Āmaqā Quanṅā-tqā Iqueqā kukṅuā hṅquenyqā kṅuā āneyqiyā. Iqu yānā āpmeqānṅani, ‘Hiunṅi hṅquaqui-hṅque pāwqanṅani, Nyi anṅumā āvamniqeqa’ ātkqeqa. ⁶⁴ Inṅi āmaqā qua pṅqā tāuṅi, hiunṅi hṅquaqui-hṅquēnānṅanṅe, qu qṅṅanā anṅuānā pṅāueṅṅqā tuātṅqeqa. Iqueqā wāuṅuānṅqā āmotquetṅqā iqua āpāpu, Iqueqā huiwi quwā āma āwāpu, qokā-apākā iquauṅi, Iqu qua iutanṅi anṅumā ae

ävauqeçqä' ätupqe, ii quvqeçqä. Quangä änyä-hänjä e ätppqe, qu Iqu kuknuä quangä hiñuiqänä ätmiñqä iunji, ämäwqätäupñqäüä" ätukuwi.

⁶⁵ Kimañi Pailoti iqu iquaunji, tiinjä qe ätukqe. "Ämaqä qua äptnänqä iunji hiñuä äqumbu tqäupñqe, mäkä-iqä hñquau itmepu, hovqä iu pmäukuä yänänäñqä ptäpñqä hiqä enqä iunä imäkpiyä" ätukqe.

⁶⁶ Iqu e tquangä, iqu Ique qua äptekuwä iunqä äupiwi, hikä qua hovqä iu ptänätangqä iqueni hiññqe pmua imäkäpu, mäkä-iqä iqua hiñuä äqumbu tqäutpñqä ätqätekuwi.

28

*Jisasi Iqu anji ävaukqenqä**

¹ Sämbatqä hiunji hapä pmeqä ae äpäwqanga, hiunji kinganänjä iqueni, mäptqä timäutñqä qäqä etanga, Mäliya Maktälatanä iisä, Mäliya huizi iisä, iuaqu qua äptekuwiu hiñuä qunyiñqä qe äpkiyi. ² I pätkätangiyänqä maqänänji, ekä naqänänjä hñqu ikqe. Ii tiinjä etangiyä. Naqä Iqueqä enätqä hñqu qäukuä yätuta äquvepätä, hikä ique kunmä-kunmä ämiqe, hikä iqueqä haqeçi äpmamiñqe. ³ Enätqä iquesañi we nyuauä iqäqä enqä-panjä äungqe. Itanga iqueqä gquä quäuqä, qäpaiqä hiwiyä-häukuä enqä-paniqä. ⁴ Mäkä-iqä, hiñuä äqumbu ätqäuminjuwä iqua, qu iquenyqä zä ipu, yäunüä-yäunüä ipu, ämaqä ae äpäkonjuwä enqä-panjä-qua ekuwi.

⁵ Apäkä iuaqu äwimeqangiyänqä, enätqä iqu iuaquinji ätukqe. "Qe zä miqä panyinyqä. Nyi näqñqeçqä. Qe Jisasi, zä-huätatä äuequwä Iquenyqä qävqä iynqä äquvepçinyqä. ⁶ Iqu hiñuiqänä ätkqä-pa, ae ävauqeçqä. Täçi mäwiqä eänä. Iqu äwiñqeu qunyiñqä binyqä. ⁷ Itanga qe maqänä äwäsinyä, Iqueqä wäunjuänqä ämotquetñqä iquau tiinjä suinyqä. 'Iqu qua äptequwä iutanji ae ävauqeçqä. Tiinjä-pqä inänjqä. Iqu heñi hiñuiqä eväma, Galili iunqä äwçiyä. He Ique hiñui, iu qumbñqäuä ätqiyä' suinyqä. Nyi kuknuä tä hitmqä äquvepqeçqä" ätukqe.

⁸ Iuaqu zä kiinjä äwiñqä-qe, yeeqä naqänänjä ikiyi. Maqänänji qua äptekuwä iu ävämanji, Iqueqä ämaqä iquau suinyqä tnänjä qe äukiyi. ⁹ Hänäqä awä iqini, Jisasi Iqu iuaqui äwimeqe, "Ziñuitänjqä" ätukqe. Itanji iuaqu Iqu-tänjä qäçiqi äwiwi, Iqueqä yukiu ä äkiqätäsinyä, Ique qonjä äwoktäukiwi. ¹⁰ Inganji Jisasi Iqu iuaqui tiinjä qe ätukqe. "Qe zä miqä panyinyqä. Äwäsinyä, Nqä guäkau suinyqä. Qu Galiliunqä äwäpu, iunji hiñuä nqämbñqeuä" ätukqe.

Mäkä-iqä iquauqä kukñuiñqä

¹¹ Apäkä iuaqu yqänä wätqätangiyänqä, mäkä-iqä, hiñuä äqumbu ätqäuminjuwä iutanjä hñqua, Jerusälemä yäpä inçisa äpepiyi, hiqäva-imäkqä naqä iquau, nätmätqä eeqänänjä i timäuqangqenqä ätukuwi. ¹² Itanji hiqäva-imäkqä naqä iquatä, ämaqem miqä huiziquatä aquvä äqänäpu kuknuä imäkpiyi, mäkä-iqä iquau mbqä kuapänänjä äväpu, tii ätukuwi. ¹³ "He tiinjä tqüäpñqe. 'Iqueqä wäunjuänqä ämotquetñqä iqua heatqänqä äpäpu, ne hiqaqä witaungua, Iqueqä huiwi quwä äma äwquwiqä.' ¹⁴ Itanga kiyapqä kinganänjä iqu kuknuä tä qätä wiyyangqä, hanjä-iqä memeqä yätñqä, ne iqueni kuknuä hanjuä ätuätanä imäkatunqeçqä" ätukuwi.

* 28: Mäkä 16:1-11; Lukä 24:1-12; Jonä 20:1-18

¹⁵ Itañi mäkä-iqä iqua mbqä ämapiyi, ämaqä naqä iqua ätukuwä-pa ikuwi. Inji Israitqä iquauqä awä iqisanji, qu kukñuä tä ätqa äpätqañuwi, tängga täsuänä.

Jisasi Iqu, Iqueqä kukñuä yäpakä ätukqeqä†

¹⁶ Inğanji Iqueqä wäñuñqä ämotquaminqä 11 iqua, qua Galiliunqä qañä äwäpu, qoqonä Jisasi Iqu ätukqä iu ätimäukuwi. ¹⁷ Iqinji qu Ique hiñuä äqumbiyi, qonä äwoktäupu, Iqueqä yoqe haqeu ämamäukuwi. Inäqce qutanä hñqua Iquenqce, kñuä hñquaqu indqänminñuwi.

¹⁸ Jisasi Iqu qäqiqi äpätä, iquaunji tiñä ätukqce. “Nätmatqä eeqänänä qäukuä iutä, qua täutä mimqce, Goti Hanjuwä Iqu Nyi yoqä naqetä, yänänäqñqetä ändapqeqä. ¹⁹ Iñinñqce, he hueqä-himqä eeqänänä iunqä äwäpu, qokä-apäkä iunji, Nyaqä ämaqä hipñqä motquapiyä. He iquaunji, Apiqueqä yoqeu, Ymeqä Iqueqä yoqeu, Dñä Äñguä Iqueqä yoqeu, asñä qäñqeqä. ²⁰ Itañga qu qänaknä ipñqä diñqce, kukñuä eeqänänä Nyi ‘Iñä-iñä imäkpnuwänqeqä’ etqäqce, he ämotqueqäñqeqä.

Kukñuä tiñinñqä kñuä metñqänänä. Qua tqeu qäpu heniqenqce, Nyi hiunji eeqänänji, hesä anä pmetmqänä” ätukqce.

† 28:15 Makä 16:14-18; Lukä 24:36-49; Jonä 20:19-23

Kuknjuä ängüä we-hunqä-täni, Makä iqu äqäkqe Yätamakqä kuknjuä hinuiqänä iquvi

Makä iqueqä kuknjuä kinganänä tii ätqi. Tä, Jisasi Kraisi, Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iquenqä kuknjuä ängüä we-hunqä-tänä, iquvi. Bukä tqenji, ne hinuä tiinjä äqunätqänu. Jisasi Iqu yoqä naqä, yänänäqñqä-tänä-que eä, wäunuä äki-äkitanji Imäkqä-que. Iqu qokä-apäkä iu ämotquetä, dnä quvqä iquau huätä ändowatätä, qokä-apäkiuqä quvqe, huätä äwivquatämäuminqänqanji, Iqueqä yoqä naqetä, yänänäqñqetä, hinuä äqunätqänu. Iwä Iqu, Kiuäni, yoqä tiinjä änyuätngqe. Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqunqä. Ga iqu tii ätkqe. Iqu Iqueqä hänä-pmeqe äwinyätä, ämaqä kuapänänä iu mbqä imetñqä äpkqe. (10:45)

Makä iqu, Jisasi Iquenqä tiwiqä kuapänänji, Iqu wäunuä imäkminqenqä itäqä-qe, tiwiqe, Jisasi iqu qokä-apäkiu ämotquaminqenqä, kuapänänji, miqä iminqe. Kinganänji Makä iqu tiwiqe, Jonä asnä-qäyqä iqueqä wäunuiñqätä, Jisasi iqu asnä ämakqeuñqätä, Setänä iqu Ique yamwiqä äwikqeuñqätä ikqe. Qänakñi ne hinuä tiinjä, äqunätqänu. Jisasi Iqu, ämaqä hanä-iqä huitanä-huitanä metqätanquwinqä, qeqä äwutätä, qunji ämotquaminqä. Iqu wäunuä ipäqäkqänqanji, wäunuäñqä ämotquaminqä iqua, nätmätqä tqeqä, quatinqä änyä maqñqä eminjuwä-qe, qeiqi-qeiqini, qu näqñqä ämakuwi.

Qänakñi ämaqä, Jisasi Iquenqä himä-wiunqä ipu, Iquenji hanä-iqä kuapänänji äwiminjuwi. Kuknjuä ängüä we-hunqä-tänji, Makä iqu äqäkqe, tiwiqä yäpaki, Jisasi iqu apäkonätä, anji vaukqenqä ikqe.

*Jonä asnä-qäyqä iquenqä**

¹ Kuknjuä ängüä we-hunqä-tänä tä, Goti Iqueqä Ymeqä Jisasi Kraisi Iquenqä kuknjuä nyuänjiyi. ² Itanqanji Goti Iqueqä kuknjuä hinuä-tqä Asayä iqu, ätätä tuwanjuä äqäkqä-panä ekqe. Iqu tii ätkqe.

“Qätä wipiyä. Ämaqä Nyaqä kuknjuä ämapqä hñque, Si hinuiqä kimetñqä ändowatqänä. Sinyqä hänaqä näwinyä imäuetñqänänjä.”

³ Ämaqä hñqu anä avñqä näunda manä yänänäqñqä tii ätätqäuä. *“Naqä Iqueqä hänaqe, näwinyä imäkpiyä. Itanqa hänaqe, ängüä jänä imäuepu, ga Iqu iu pätnqänänjä!”*[†]

⁴ Inä etanji Jonä iqu anä avñqä iunda ätimäuä äpme, ämaqä asnä äqiyätä, qokä-apäkä iunji, kuknjuä tii ätuminqä. “Goti Iqu äwqä hanuä imäknätä, heyaqä suqä quvqe huätä maemäutñqä iinqe, heqä kjuä äkunmäknäpu, hiqä suqä quvqe ävquatämäupu, asnä mapiyä” ätuminqä.

⁵ Itanqanji ämaqä, qua Jutyatanä kuapänänjitä, ä anä-himqä Jerusälemä pmeqetä, Jonä iqu kuknjuä tqanqenqä äpäpu, qätä äwiminjuwi. Iwä qu quwqä suqä quvqenqä awä tqanquwänqa, Jonä iqu eqä Jotänänji, asnä äwqäkqe. ⁶ Jonä iqueqä qäki, kametqä aa äyäuä, itanqa yaqueqä huiwi, aquvä ämuäsämäuminqä. Iqueqä ymisani, awikäta wiyä-mäkñuä anjitä ätetä, änninqä. ⁷ Itanqanji iqu kuknjuä awä tii ätuminqä. “Ämaqä nyaqä tuwii qänaki pätnqä Iqu, Naqä nyi ämanqutäuä yänänä Iquvi. Nyi Iqutä

* 1: Matiu 3:1-12; Lukä 3:1-18; Jonä 1:19-28 † 1:3 Malakai 3:1; Asayä 40:3

asänänä ma, oee. Ä nyi änguänänunä ma, qua iqi äpäwitmä, Iqueä yukä ämuasmänqä guä ämäsanänqce, huätä ewamqce, änä maeqä enä. ⁸ Nyi asni, qanyä ečetänä eqiyätñqce. Mä Iqu asni, Goti Iqueqä Dñä Änguitänä eqiyäniqeqä” ätumiñqce.

Jonä iqu, Jisasi Iqueni asñä äwqäkqenqä†

⁹ Qu iinjä itqätanguwängani, Jisasi Iqu anä-himqä Nasäretqä, qua Galili iuta äpkqce. Iqu äpqañga, Jonä iqu, Iqueni eqä Jotänäni, asñä äwqäkqce.

¹⁰ Jisasi Iqu eqä mäunda ti iwunqca äpeyätäqängani, Iqu qäukuä qñqanä hutängangi äqunqce. Qñqanä äutänäqce, Dñä Änguä Iqu, Iquenyñqä yññä-heeqä enqä-panä pqañgi äqunqce. ¹¹ Inqani kukñuä qäukuä haqä yätutani, “Si Nqä Ymeqä naqä-qakuä Iqukiyqä. Nyi Sinyñqä aanä kuapanä änyinatqänä” tqangi äwikqce.

Setänä iqu, Jisasi Ique yamwiqä äwimiñqenqäS

¹² Inqca qängani, Dñä Änguä Iqu, Jisasi Iqueni anä avqñqä dunqä ätuma äukqce. ¹³ Jisasi Iqu nämñi, hiunji 40 äpmakqce. Iqu hiunji e pmetangani, Setänä, Goti Iqueqä himä-wiunqä iqu, Jisasi Iqu suqä quvqä imäkätñqä yamwiqä äwimiñqce. Yññä-tänä hiveqä-yaqueqä hiqiyqä iquatänä pmetangi, enätqä iqua äpäpu, yätamakqä äwikuwi.

*Jisasi Iqu, Galiliunji wäunuä ipäqäkqenqä**

¹⁴ Jonä iqu guä ae äpmetanga, Jisasi Iqu qua Galili ätimäuqce, Goti Iqueä kukñuä we-hunqä-tänñqä tii ätukqce. ¹⁵ “Goti Iqu kukñuä ätätä ekce, tä qänqca qe ätimäuqiyä. Goti Iqunä miqe, qäqiqi äpqi. Heqä knyä äkunmäknäpu suqä quvqenqä ävquatämäupu, kukñuä änguä we-hunqä-tänä täunqä quuvqä heqäpiyä” ätukqce.

Jisasi Iqu, hämapäkä piqä hñquau tääqä ätuätumakqenqä†

¹⁶⁻¹⁷ Jisasi Iqu, eqä-huänä Galili manä iu ikitä, ämaqä hämapäkä-piqä Saimonä, ä Endru guegi äwindäukqce. Inqceqi hämapäkä qaetä hämapäkä pitqätanginyä äqunäqce, Iqu inqceqini, “Nyitä anä äwätänä, ga Nyi qeni, ämaqä-piqenqä näqñqä ägesapätmä, itanga ämäqesquamqänä” ätukqce. ¹⁸ I tquangänä, iquaqu, hämapäkä qae iqi esinyä, Jisasi Ique qänaki äwivändkiyi.

¹⁹ Itanga Jisasi Iqu hmbu ti äwäqce, Sepri iqueqä hikñä Jemisi, Jonä gueqi, imätquauqä yimba iu äpmanyä, hämapäkä-piqä qae guä ktäpitqätanginyä äwimakqce. ²⁰ Iqu inqceqini iqi äwimetä, tääqä tqanga, iquaqu kaniquesä, itanga ämaqä mbqänqä wäunuä anä iminuwä iquautä, yimba iu ävämesinyä, Ique qänaki äwivändkiyi.

Ämaqä dñä quvqä-tänä hñquenyñqä†

²¹ Iqua anä-himqä Kapänamä yäpä inqisa ekuwi. Itanga Jisasi Iqu, Sämbatqä hiunji hapä pmeqä inqani, Goti Iqueä kukñui, anä aquvächñqä iuta näqñqä äwikqce. ²² Iqueä kukñui, gokä-apäki qätä huitanänänä äwipiyyi, knyä kuapanä ämepu, “Iqu, ämaqä Goti Iqueqä kukñuä-suqenqä näqñqä iqua enqä-pa matqä danä, yoqä naqä-tänä-qu ätqiyä” äñquwi. ²³ Inqani, ämaqä dñä quvqä-tänä anä aquvächñqä yänqisa äpmaminqä hñqu ämävauqce, awqä tii ätkqce. ²⁴ “Jisasi Nasäretqätänä Iquki, Si squä

† 1:8 Matiu 3:13-17; Lukä 3:21-22 S 1:11 Matiu 4:1-11; Lukä 4:1-13 * 1:13 Matiu 4:12-17; Lukä 4:14-15 † 1:15 Matiu 4:18-22 † 1:20 Lukä 4:31-37

nemäktŋqäwä? Si ne qui nemäktŋqä äpŋätanä? Nyi Sinyqe näqŋqä enänä. Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ämaqä Jänänänä Iqukiyqä” ätukqe.

²⁵ I tquanğa, Jisasi Iqu, dnä quvqä iqu kuknuä hui matqä yätŋqä, “Qäyä eänä!” ätuätä, “Ämaqä iquesaŋi, täŋgisa huätä timäuvä!” ätukqe. ²⁶ I tquanğanj, dnä quvqä iqu, ämaqä iqueni vänyqä yänänäqŋqä ämiqe, ‘zääqä ätäqe, ämaqä iquesaŋi huätä qe ätimäukqe.

²⁷ Inä timäuqanğqenqä yäunä ipu, “Tä änäänqäwä? Ämaqä Tqu, squä-tänä-qutiya? Iqu yänänäqŋqä-tänä-qu eä, kuknui, änyä-hänä huiŋanä hui änatqiyä. Iinä ma, Iqu dnä quvqä-pqä duŋi, ‘Huätä timäupiyä!’ tquanğqe, qu Ique qätä äwiyqäüä” ätŋguwi. ²⁸ Itanji kuknuä Jisasi Iquenyqä, “Ii iqiyä” ätnäkiqanğuwitani, qua Galili iunä-pqe, maqänänä qätä äwikuwi.

Jisasi Iqu, Pitä iqueqä känemisä, ämaqä kuapänä hŋquautä, äŋguä iwimäkkqenqäS

²⁹ Qu anä aquväqŋqä iuta ätimäwanj, Saimonä, Endru gueqiyqä anjuŋqä jänänä äukuwi. Itanğa Jemisi, Jonä gueqi qutä anä äukiyi. ³⁰ Qu Jisasi Iqueni, “Saimonä iqueqä apäkiyqä känai, täŋä-yaqä, huiwä dnä tnänä wiyqanği äwinä” ätukuwi. ³¹ Iqu qätä ii äwiyäqe, iinyqä äpeyäqe, hipa a ämäwqätätä, pämä ävauqumuatkqe. Iqu ii iqanğa, täŋä-yaqe qäpu ekqe. Itanğa ii quŋi, ymisänä häkiyä äyäwqikqe.

³² Mäptqä ae äquvqanğanj, ämaqä täŋä-yaqä-tänä, ŋŋ ämaqä dnä quvqä huitanä-huitanä tqäuqe, Jisasi Iquenyqä ätuma ätimäukuwi.

³³ Inğanj ämaqä anä-himqä iutani, eeqäpnä anä ququawä iqi ätimäukuwi.

³⁴ Inğanj, täŋä-yaqä-tänä iquauŋi, Iqu äŋguä iwimäkätä, itanğa dnä quvqä iquauŋi, huätä ändowatkqe. Dnä quvqä iqua, Iquenyqä näqŋqä epiyä dutani, qu Ique kuknuä hui mätkuä danä ipŋqenqe, Iqu iquauŋi, “Qaimbiyä” ätukqe.

*Jisasi Iqu, qua Galili iu ikämiŋqenqä**

³⁵ Zinuä matqä, hea yqänä witanğanj, Jisasi Iqu ävamämä, ämaqä maeqä kiünänä imŋqä äwäqe, Goti Iquenyqä täaqä ätŋŋqe. ³⁶ Iqu e pmetanğa, Saimonä iquätä, iqueqä käyämaqä iquatanj, Jisasi Iquenyqä qävqä ikäkuwi. ³⁷ Qu Ique äwimapiyi, “Ämaqä eeqänänj, Sinyŋqä qävqä ikitqänäüä” ätukuwi.

³⁸ Qu ii tquanğuwänğanj, Jisasi Iqu, “Nyi wäunüä tä qenqä äpqä-qae, anä-himqä huiunqä-pqä inä watunqueqä. Ga ämaqä anä iunä-pqe, Goti Iqueä kuknuä awä inä tumqänänyä” ätukqe. ³⁹ Inä etanği, Iqu, qua Galili iu ikitä, quwqä anä aquväqŋqä iuta, Goti Iqueä kuknui awä ätuätä, dnä quvqenj, huätä ändowatŋŋqe.

Ämaqä wänyimänqä-tänä iquenyŋqä†

⁴⁰ Ämaqä wänyimänqä-tänä hŋqu, Jisasi Ique äwimeqe, qonä äwoktäütä, “Iyää! Jisasi Iquki, yätamäqä nyisŋqä kiŋganğutqe, nyi äŋguä nyimäktŋqinyä!” ätukqe.

⁴¹ Jisasi Iqu, iquenyŋqä huäqä kiŋŋä wunğanği, Iqu ämaqä iqueä huiwiu a ämitä, “Nyi, si yätamäqä kimqä iqe, si äŋguä esŋqinyä” ätukqe. ⁴² Iqu i tquanğanä, ämaqä iqueqä wänyimänqä äsätä, äŋguä qe ekqe.

⁴³ Itanğa Jisasi Iqu, ämaqä iqueni maqänä ändowatätä, kuknuä yänänäqŋqä tii ätukqe. ⁴⁴ “Qätä nyi! Ämaqä-pqä hŋquauŋi, Nyi tä

ikimäkqenqe, awä mätquä panä. Hiqäva-imäkqä iquenyqänä äwätinä, tqä huiwi ique ämotquetnä, ga si änguä ikimäkqanğa eniñqe, Mosisi iqu, 'Ii imäkpiyä!' ätäta† ekqä-pa, hiqäva qänyä. Iiñä iqanğnä dutanji, ämaqä eeqänänji sinyñqe, 'Iqueqä täñä-yaqe qäpu egeqä' kñuä wiyätñqänänyä."⁴⁵ Iqu ii qäyä ätquanji, ämaqä iqu äwäqe, ämaqä eeqänänji iu iqueqä-küä iwimäkkqenqä awä ätuäkäminqe. Iutanji Jisasi Iqu anä-himqeuñi mikiqä, anä avqñqä imä äpmaminqe. Ii qäyä etanji, ämaqä inji-inğisa ätimäupu, iqi äwimaminuwi.

2

*Ämaqä täñä-yaqä ññuä-täñä iquenyqä**

¹ Hiunji hatñä hmbu äpmeqe, Jisasi Iqu Kapänamänqä anğumä äukqe. Itanğa ämaqä, "Jisasi Iqu anä iqi anji ätimäuqiyä" tqanğa äwikuwi.

² Inji ämaqä kuapänäñi, Iquenyqä aquvä äqänäpu, anä iunji näwinyä tä äptembiyi, anä huä, anä ququawä-pqä iqinji kiqä ämaqenä äpmakuwi. Inğanji Iqu qunji, Goti Iqueä kukñui awä ätukqe.

³ Itanğa, ämaqä hñquaqu-hñquaqunğa hñqua, ämaqä täñä-yaqä ññuä-täñä hñqe, Iquenyqä isuänj äqänğa ätimäukuwi. ⁴ Ämaqä kuapänä etanğa, Jisasi Iquenyqä anä mäma mäpeyqä ipiyi, anä atääqä, Jisasi Iqu pmetanğqä iutanä ätaqäkuwi. Ii ätaqäpiyi, ämaqä iqu isuänjiu yqänä wiqä-que, Iquenyqä guä äqiyänğuatkuwi.

⁵ Inğanji Jisasi Iqu, quwqä Iquenyqä "täñä-yaqä huätä mamäunqiyä" kñui, yänänäqñqä metanğa äqunäqe, Iqu ämaqä iqueni, "Nqä ämaqä iquki, saqä suqä quvqe, huätä ämakmäuqänä" ätukqe.

⁶ I tquanğa, kukñuä-suqenqä näqñqä hñqua, qätä äwipu äpmapiyänğanji, kñuä tii indqänminjuwi. ⁷ "Äi! Iqu kukñuä tä, qäyu matqä iqiyä. Iqu Goti Ique äkittqiyeqiyä. Suqä quvqä, huätä mamäutñqe, tqkä? Naqä-hñqunänji, Goti Iqunänjğä."

⁸ Jisasi Iqu, quwqä kñuä zä indqänminjuwä imñi, näqñqä maqänä ämeqetanji, tii ätukqe. "He kñuä iinğa di, sunqä indqänätqänäuä? ⁹ Ämaqä täñä-yaqä ññuä-täñä ique änguä iwimäkmqe, 'Tqä suqä quvqe huätä ämakmäuqänä' tquä iquta? Ä, 'Pämä äpmetnä, tqä isuänji ämetnä, qanğa uvä!' tquä iquta?' Wäunüä hanğ mämiqä, qeiqinyänji, äkisque? ¹⁰⁻¹¹ Nyi he näqñqä epñqe, ämetquamqänä. Ämaqeuqä Ymegä Ekqä Iqu, qua täutanğa suqä quvqe huätä mamäuqenqe, yänänäqñqä-täñä Iquvqä." Ii ätuäqetanji, ämaqä täñä-yaqä ññuä-täñä iqueni, "Si pämä äpmetnä, tqä isuänji ämetnä, tqä anjunğä uvä!" ätukqe.

¹² I tquanğqenqä, ämaqä eeqänä hñuä qunätanğuwänğanji, iqu pämä äpmeqe, iqueqä isuänji maqänä ämetä, äukqe. Qu hñuä iinğa äqumbiyi, näwi miqä yänğ ipu, tii ätukuwi. "Ne nätmatqä tiinğa hui hñuä mäqunquä itunqueqä" ätäpu, Goti Iqueä yoqe, haqeu ämamäukuwi.

Jisasi Iqu, Lipai ique tääqä ätuätumakqenqät

¹³ Jisasi Iqu anğumä, eqä-huänğ Galili manğa iu äukqe. Itanğa ämaqä kuapänä Iquenyqä pqanğuwänğa, Iqu qunji, Goti Iqueqä kukñuinğä näqñqä äwimiñqe. ¹⁴ Jisasi Iqu qanğa äwätäqänğanji, mbqä motauqä Lipai, Aläpiyasi iqueqä hikñä iqu, mbqä motauqä anju pmetanji äqunäqe, "Lipai iquki, si Nyi qänaki nyivändiyä!" ätukqe. I tquanğanji, Lipai iqu pämä ätqäuqe, Jisasi Ique qänaki äwivändkqe.

† 1:44 Hiqäva-imäkqä 14:1-32

* 2: Matiu 9:1-8; Lukä 5:17-26

† 2:12 Matiu 9:9-13; Lukä

¹⁵ Itanġaŋi Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunuänġä ämotquamiŋqä iquatä, Lipai iqueä anju buayä ganguwänġaŋi, ämaqä mbqä motauqä kuapanänġä hui, ä suqä quvqä imäkqä kuapanänjitäŋi, qutä buayä anä äŋguwi. Ämaqä iinjä iqua, Ique qänaki äwivändmiŋuwi, qu aanġä hävemnäqŋqä iquayi.

¹⁶ Parisi iquautanä, Goti Iqueqä kuknuä-suqenqä näqŋqä hŋqua, Jisasi Iqu, mbqä motauqä iquatä, ä suqä quvqä imäkqä iquatä, buayä anä ġaŋgi äqumbiyi, qu Iqueqä wäunuänġä ämotquamiŋqä iquau, yatŋqä tii äwikuwi. “Jisasi Iqu mbqä motauqä iquatä, suqä quvqä imäkqä iquatäŋi, buayä anäŋi, suŋqä äŋġiyä?” ätukuwi.

¹⁷ Qu yatŋqä ii vqanġä äwiyäq, Jisasi Iqu tii ätukq. “Ämaqä täŋä-yaqä maeqä äŋguä iqua, duuta iquauŋqä mäwqä ipnä. Ämaqä täŋä-yaqä-tänġä iquanä, iquauŋqä upnä. Iinjä enqä-pani, Nyi ämaqä suqä quvqä mimäkqä iquauŋqä tääqä tmqä mapqä iqäq. Nyi ämaqä suqä quvqä imäkqä iquauŋqä äpqe.”

Ymisaŋä maŋqä pmeqenqä†

¹⁸ Jonä iqueqä wäunuänġä ämotquamiŋqä iquatä, Parisi iquatä, Goti Iqueä kuknuä-suqeu qänaknä ipu, ymisaŋä maŋqä pmetanġä, ämaqä hui Jisasi Iquenyqä äppiŋi, yatŋqä tii äwikuwi. “Jonä iqueqä wäunuänġä ämotquamiŋqä iquatä, Parisi iquauqä iquatäŋi, ymisaŋä maŋqä äpmeŋuä. Itanġa saqä iqua, iinjä miqe, suŋqäwä?”

¹⁹ Kimanji, Jisasi Iqu tii ätukq. “Ämaqä hŋqu apäkä metŋqä itä, ämaqenqä tääqä tqanġi, ätimäupq, qu ymisaŋä maŋqä pmeqätanä? Iqu anä epiŋi, qu ii mimäkqä ipnä. ²⁰ Qänakndanji, ämaqä apäkä ämetqä ique ätuma uwqanġuwänġaŋi, qu ymisaŋä maŋq, inġanä pmapnuwi.

²¹ Ii suqä tiinjä enqä-paniyi. Ämaqe, yuä änyä-hänji ämepu, yuä yäuä äpknätanġqeu, guä mäktäpiqä ipnä. Ii imäkqä iunji, asŋä äqäpqa, ga ye itqanġaŋi, yuä hänji äväumetä, yäuä duŋi naqänänġä pknätŋqä imäkqä wäniqe. ²² Tiinjä-pqä inänji. Wainqä-eqä änyä-hänji, yaqueqä huiwä häkä yäuä iu manġuä mequatimäuqä danä ipnä. Qu qätäyqä equatimäupqe, wainqä-eqe manġuä inġa äpeyätä, yaqueqä huiwä iinjä opnätä, ga eqetä, huiwitänji, qui imäknyinyiŋi. Iinjŋqe, wainqä-eqä änyä-hänji, kiqä yaqueqä huiwä häkä änyä-hänġä iunä equatimepnuwi.”

Jisasi Iqu, Sämbatqä hiunji hapä pmeqeu Ämiqä IquviŠ

²³ Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunuänġä ämotquamiŋqä iquatä, Sämbatqä hiunji hapä pmeqänġa, kuä-witqä wäunuä inġäwätanġqä iu äukuwi. Itanġa Iqueqä ämaqä iqua, kuä-witqä hui iwakkuwi. ²⁴ Ii iqanġuwinqä, Parisi iqua Jisasi Iqueni, “Hiŋuä qunyä! Tqä ämaqä iqua, neyaqä Sämbatqä hiunji hapä pmeqä suqeu qänaki miqe, suŋqä iqäwä?” ätukuwi.

²⁵ I tqanġuwänġa, Jisasi Iqu ämävauqe tii ätukq. “Dewiti iquä, iqueqä ämaqä iquatä, buayä dä vqanġa imäkkuwiŋqe, he a matauqä itqänuwätanä? ²⁶ Tiinjä etanġi. Apiata iqu, hiqäva-imäkqä naqä pmetanġa, Dewiti iqu Goti Iqueä anju äpeyätä, bretqä Goti Iqueä yoqe ätnä witanġqeu ämetä, äŋgqe. Neqä suqä duŋi, ämaqä Goti Iquenyqä hiqäva-imäkqä iquanä äŋqe qäyä etanġi, iqu änätä, iqueqä ämaqä iquau-pqe inä äwikqe.”

²⁷ Inġanji Jisasi Iqu tii ätukq. “Sämbatqä hiunji hapä pmeqä iqu, Goti Iqu, ämaqeu yätamakqä vätnqä imäkqä iijä. Ä ämaqe, Sämbatqä ique

† 2:17 Matiu 9:14-17; Lukä 5:33-39 Š 2:22 Matiu 12:1-8; Lukä 6:1-5 * 2:25 1 Samueli 21:1-6

yätamakqä wipnqä mimäqä ikqe. ²⁸ Iinjä etanġi, Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu, Sämbatqeu Ämiqä Iquvi.”

3

*Ämaqä hipa njuä-tänä hjuenyqä**

¹ Itanġa Jisasi Iqu anä aquväqñqeu anġumä äpaqkqe. Anä iunġi, ämaqä hipa hjuġi njuä-tänä hju äpmamiñqe. ² Inġani, Sämbatqä hiunġi hapä pmeqäñġayqae, ämaqä hui Jisasi Iquenyqe, “Iqu ämaqä hipa njuä-tänä iqueni, anġuä imäkänquti, ä mimäkqä yänqutiyä” tpu ikuwi. Iqu anġuä wimäkqanġutqe, “Suqä quvqä imäkqiyä” ätäpu, kuknuä mitpnuwänqenqä hiñuä äqumbu äpmamiñuwi.

³⁻⁴ Itanġani Jisasi Iqu ämaqä hipa njuä-tänä iqueni, “Si täqinġä biyä!” ätuäqetani, ämaqeu yatnqä tii äwikqe. “Neqä suqä Sämbatqänġanġe, äänä ätnä? Ämaqä hui yätamakqä vqänqä ätnä, ä qui imäkqänqä ätnä? Ämaqä hjuqe hñä iqumatqänqä ätnä, ä pizqä päsqänqä ätnänä?” ätukqe. I tquanġenqä, iqua kuknuä hui matqä ikuwi.

⁵ Qu knui, quwqä äwinġä dunä metanġä äqunätä yeeqä miqä, äwqä tnänjitä hiñuitänä hiñuä äqunäkiqetani, ämaqä iqueni, “Tqä hipae, hiyaepä iyä!” ätukqe. Itani ämaqä iqu hipae hiyaepä iqanġa, iqueqä hipae anġuä qe imänġqe. ⁶ I äqumbiyi, Parisi iqua anä aquväqñqä iutani ävämapiyi, Jisasi Ique äpäknqä diñqä, ämiqä naqä Heroti iquenyqä äwinyäminqä iquatä, kuknuä ätipäqäkuwi.

Ämaqä kuapänä, Jisasi Ique qänaki äwivändkuwinġä

⁷⁻⁸ Itanġa Jisasi Iqutä, Iqueqä wänuänqä ämotquamiñqä iquatä, anä iunġi äväma, eqä-huañä Galilinġä uwġanġuwänġa, ämaqä kuapänä, Ique qänaki äwivändkuwi. Qu qua Galili pmeqä, qua Jutiya pmeqä, anä-himqä Jerusalemä pmeqä, qua Itumeä pmeqä, eqä Jotänä yätäqä-huġisa pmeqä, anä-himqä Tayätä, Saitonätä qäqiqi pmeqe, kuapänäni, “Jisasi Iqu, nätmätqä injä hui imäkqiyä” tqanġä qätä äwipiwinġä, ätimäkuwi.

⁹ Ämaqä kuapänänä etanġuwinġä, Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä iquaunġi tii atukqe. “Ämaqä kuapänäni, Nyi mambutmäuqä da ipnqänä, he Nyinyqä yimba hju-ganä näwi maepiyä. Ga qökä-apäkä kuapänä äkippisänġanġpqe, iwä Nyi yimbaeu ikuapmämi, kuknu iuta tm-ninġänänä.” ¹⁰ Iqu ämaqä täñä-yaqä kuapänä anġuä iwimäkqanġenqä, ga täñä-yaqä hui iquauñi, Ique itmaqämbnqenqä, Iqu-tänä iqi änäänä äkippisänmiñuwi. Iinjä äqunäqe, Iqu yimbanqä ätukqe. ¹¹ Itanġa dnä quvqä ämaqeu ätäqunjuwä iqua, Jisasi Ique hjuä äqumbiyänġani, qu qonä äwoktäupu, manä tii ätmiñuwi. “Si Goti Iqueqä Ymeqä Iqukiyqä!”

¹² Itanġa Jisasi Iqu dnä quvqä iquauñi, kuknuä yänänäqñqä tii ätukqe. “He Nyinġe, ‘Iinjä Iqueyqe,’ awä matqä pambiyä!”

Jisasi Iqu, ämaqä 12 iquaunä atänuä ikqenqä†

¹³ Itanġani Jisasi Iqu qoqonä yätunqä äyäqe, ämaqä hjuquau Iqueqä äwinġä iutanä, “Eä eänä” tquanġa, qu Iquenyqä ekuwi. ¹⁴ Ique i wimeqanġuwänġa, Iqu ämaqä 12 iquaunä atänuä ikqe. Itanġa Iqu iquauñi, yoqe, “Aposälqäuä” änyuätkqe. Yoqä iqueqä qakui tii etanġi, ‘ändowätqä iquae’. Iqua Iqutä anä ikipu äpmapu, itanġa Iqu iquauñi, wänuä hjuquaqinġä ändowätätñqä äwinġqe. Wänuä hjuqu, iqua Goti

* 3: Matiu 12:9-14; Lukä 6:6-11 † 3:12 Matiu 10:1-4; Lukä 6:12-16

Iqueä kuknuä äma awä täkiqä iqueyi. ¹⁵ Wäunuä huiziqu, iqua yoqä naqä Iquesa ämepu, dnä quvqeuñi huätä mamäuqä iqueyi. ¹⁶ Itanğa tä, ämaqä 12, Iqu itmakqä iquayi. Saimonä iqueni, “Pitäüä” änyuätkqe. ¹⁷ Itanğa Sepri iqueqä hiknä Jemisi, Jonä gueqini, yoqä “Bonängesi” änyuätkqe. Yoqä iqueqä qakui, ‘käkaqä enqä-panä-quaquvi.’ ¹⁸⁻¹⁹ Itanğa Iqu, Endru ique, Pilipä ique, ä Batromi ique, Matiu ique, ηη Tomasi ique, Aläpiyasi iqueqä hiknä Jemisi ique, Tatiyusi ique, Saimonä Selotqä iquautanä ique, itanğa Jutasi Iskariotitanä, Jisasi Iquenyqä täkqä ätukqä ique, iquayi.

Jisasi Iqueqä kânaisä, känguäkatä, äwäwa ikuwiñqä

²⁰ Itanğa Jisasi Iqu anä hñqve äpaquvä pmetanğa, ämaqä kuapanä anğumä aquvä qanğanğuwitanä, Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunuänğqä ämotquamiñqä iquatäñi, buayä anä yasämä manqä da ikuwi. ²¹ Jisasi Iqueqä kânaisä, känguäkatä, Iquenyqä iinğä tqanğä qätä äwipiysi, qu, “Iqu qämä-qämä iqiya” ätnäpu, itmapiñqä äukuwi.

‘Belsäpulä iqu, Jisasi Ique äminyasäuqiya’ ätukuwiñqä†

²² Itanğa kuknuä-suceñqä näqñqä Jerusälemä iuta äpkuwä iqua, “Penğä iquauqä naqä Belsäpulä iqu, Jisasi Iqueni äminyasäuqanği, dnä quvqä huiziquau huätäñi, iuta ändowatätqänä” ätukuwi.

²³ Itanğa Jisasi Iqu iquau tääqä ätuätumeqe, kuknuä ktqä tii ätukqe. “Setänä, Goti Iqueqä himä-wiunğä iqu, iqueqä-kiuä huätä äänä dawatnätñqäwä? ²⁴ Itanğa qua nağänänğä hñquesanğä ämaqe, quwqä-quwä iwäsänäpu mäkä äunğpi, qu yänänäqñqä matqäuqä ipnä. ²⁵ Itanğa hueqä-himqä hñquesanğä iwäsänäpu, quwqä-quwä mäkä äunğpi, qu yänänäqñqä matqäuqä ipnä. ²⁶ Inği Setänä iqu, iqueqä-kiuä mäkä äpäkñgqe, ga iqueqä dnä iqua-pqe, ipipiyaqä iwäsänäpu mäkä äunğpi, iutanğ iqu yqänä mäpmeqä, qäpu hiänä. ²⁷ Itanğa quwä-meqä hñqu, ämaqä yänänäqñqä hñqueä anğunği otasqiyätä, iqueqä nätmatqä mämeqä da yänä. Ämaqä yänänäqñqä iqueni, guä ganä äkiqiyeqe, inğanği ämaqä iqueä anğunği otasqiyätä nätmatqä ämenä.

²⁸ Iinğä etanği, Nyi kuknuä naqä-quäkuänänği, tii etmqe.§ Ämaqä suqä quvqä huitanğ-huitanğ imäkäpu, itanğa ämaqeunğqä kuknuä quvqä ätämpqe, Goti Iqu äwqä hanğä imäknätä, quwqä quvqe huätä muämäuniqe. ²⁹ Itanğa ämaqä hñqu, Dnğä Anğüä Iquenyqä qui kuknuä ätätä, Ique äkittqiyemitätqe, Goti Iqu suqä quvqä iinği, äwqä hanğä mimäkñqä itä, huätä mämuämäuqä yäniqe. Suqä quvqä iinği, hea ique-ique yqänä i witäniqeçä” ätukqe.

³⁰ Jisasi Iqu i ätkqe, iqua Iquenyqe, “Dnğä quvqä-tänğ-queqä” tätqätanğuwinqä, ii ätukqe.

*Jisasi Iqueqä kânainyqätä, känguäkaunğqätä**

³¹ Inğanği Jisasi Iqueqä kânaisä, känguäkatä ätimäukuwi. Qu yäpaqä mängisa ätqäpiyanğa, ämaqä hñque, Jisasi Iqueni, ätämäkäqäka pätnğä ändowatkuwi. ³² Itanğa ämaqä kuapanänği, Jisasi Ique inği-inğisa äwqäqämapiya iqua, Ique ätukuwi. “Tqä tnatä, tunğüäkatä, Sinyñqä yäpaqä mängisa äpmenäü.”

³³ I tqanğuwänğa, Jisasi Iqu, “Nqä nipaisä, ä guäkatänği, tqukuawä?” ätuätä yatñqä ikqe. ³⁴ Itanğanği Iqu ämaqä qäqiqi pmetanğuwä iu äqunä, “He hinğä qumbiyä! Nqä nipaisä, guäkatänği, täsä äpmenäüä” ätukqe.

† 3:21 Matiu 12:22-32; Lukä 11:14-23

§ 3:28 Matiu 12:31-32; Lukä 12:10

* 3:30 Matiu 12:46-50; Lukä 8:19-21

35 “Ämaqä Goti Iqueä äwiñqä dunä imäkätqäñuwä iqua, ii Nqä guäka, ä napqa, itanğa nipaqaƳqä.”

4

*Kukñuä ktqä, kuä-witqä uwqä tnämäuqenqä**

1 Anğumñi, Jisasi Iqu eqä-huañğä Galili mañä iqisa, qokä-apäkä iu näqñğä väñğqä ipäqäkqe. Ämaqä aañä kuapänä Iquenyğä äpäpu, eqä-huañğä mañä iqi tqäutanguwitani, Iqu yimba eqä-huañğä näñi pmetanğqä hñqce ikuapmäuqe, ique äpmeqänğa kukñuä ätuminqe. ² Inğanj Jisasi Iqu kukñuä ktqä kuapänä ätätä, näqñğä ämotquaminqe. Iqu, qunji tii ätuminqe.

3 “Nyi qätä nyipu! Hea hñqce ämaqä hñqu, kuä-witqä uwqä tnämäwäwätñğä wäniqe. ⁴ Iqu ätnämäwäwqanğanj, hui hänaqä iqi päkmbqe, Ƴñğä äppiƳi, ämambnuwi. ⁵ Itanğa hui qua kuapänä hma etanği, hikä-tañğä qäsä witanğqä iu päkmbqe, qua äñgui äwä itanğuti, kuä uwqä ii bakä mağänä hukaupnuwi. ⁶ Inji mäptqä hağä tiğä ae äƳapätä tnänğä tqanğa, kuä kiğä tapinji wänğqäpu etanği, Ƴauä hämänä piniqe. ⁷ Itanğa kuä-witqä hui, guä Ƴänğä-tañğä awä imä päkmbnuwi. Ga guä quvğä iqua, qäsä naqä-huinyä epiƳi, kuä-witqeuñi, qua aowi äñguä mävwänğuti, häukuä äñguä maukñğä danä ipnuwi. ⁸ Itanğa kuä-witqä qua äñğuanänğä iqi päkmbqe, bakä äukapu, äñğuanä epeƳapu, kuapänä, hui 30, hui 60, itanğa hui 100 hukmbnuwi.”

⁹ Jisasi Iqu i ätuäqe, tii ätukqe. “Ämaqä qätä-tänğuenä etanğutqe, kukñuä iinqe kñuä äñğuanä indqämbiyä.”

¹⁰ Itanğa ämaqä kuapänänji ae äwqanğuwänğa, Iqueqä wäñuñğqä ämotquaminğä, 12 iquatä, ä huizi iqi Ƴğänä äpmaminuwä iquatänji, Jisasi Ique, “Kukñuä ktqenqä, iinğä-iinğänğä ätqeğä ätätinä, awä natiƳä” ätukuwi.

¹¹ Iqu iquauñi tii ätukqe. “Goti Iqunä miqeunğä kukñuä quati zä ekqe, he näqñğä mapñqe, Iqu ae qe ämetqueqi. Itanğa ämaqä Ƴäpaqänğisa äpmeñuwi, qu kukñuä ktqä dinä äwiƳätqänğä.

¹² Ii tiinğeyi. *‘Qu hiñuä äqunäpu, qätä äwiƳäpiƳä-qe, näqñğä maeqä-quayqä. Qu näqñğä meqä-säpi, quwqä kñui äkunmäknäpu, anğumä quvepqanğpi, Goti Iqu äwqä hanğä imäknätä, quwqä suqä quvqe huätä mamäquäninğqä.’*

¹³ He kukñuä ktqä iinqe, änyä mağñğä äyitanä? Ga kukñuä ktqä huizi iquauñqe, näqñğä äänä heñğäwä?” ätukqe.

¹⁴ “Ämaqä kuä-witqä uwqä tnämäwäwqä iqu, Goti Iqueqä kukñui, ämaqeƳqä qeğä-quuvqä imä vovä enğqä-pa ikeğä iƳi. ¹⁵ Itanğa, kuä-witqä, hänaqä iqi äpäknätqä ii, ämaqä Goti Iqueqä kukñui qätä wiyqanğuwänğa, Setänä iqu, kukñuä Goti Iqu iquauğä qeğä-quuvqä imä vovä iketqe, ga huätä mağänä mamäunä. ¹⁶⁻¹⁷ Itanğanj, kuä-witqä, qua hikä-tañğä iqi äpäknätqä ii, ämaqä kukñui qätä äwiƳäpu, asä qanğanä äwqä yeeğätä ämapiƳi, hukä-tapinğä Ƴänğänäqñğä mamäsäuğä ipu, äpakä mäpmeqä da ipnä. Ämaqä Goti Iqueqä kukñuinğä mäwinğä iqä iqua, quvğä iwitquepu, hanğä-iqä vqanğuwänğanj, qu mağänä ävquatämäupnä. ¹⁸⁻¹⁹ Itanğa kuä-witqä, guä Ƴänğä-tañğä awä imä äpäknätqä ii, ämaqä kukñuä qätä äwiƳäpiƳä-qe, mbqä, nätmatqä qua täutanğä äwiñğä iinğänä kñuä kuapänä indqämbnuwi. Ga nätmatqä huitanğä-hiutanğänğä äwiñğä

* 4: Matiü 13:1-23; Lukä 8:4-15 † 4:12 Asayä 6:9-10; Jonä 12:40; Wäñuñinğqä 28:26-27

ii, Goti Iqueqä kukñui huäqä äkeutätä, häukuä mäwiqä yänä. ²⁰ Itanğa kuä-witqä, qua änguänänä iqi äpäknätqä ii, ämaqä kukñuä qätä äwiyäpu, qänaknä ipu, häukuä qäpñqä iquayi. Itanğa häukui, hui 30 huknänä, ä hui 60 huknänä, itanğa hui 100 huknänqiyä” ätukqe.

Kukñuä ktqä, hiqi-tä mäsaüqeqä†

²¹ Jisasi Iqu kukñuä tii-pqä inä ätukqe. “Ämaqä hiqi-te äma äpäpu, häkä yäpä imnä-qe, ä hevqä imnä-qe matqäteqä ipnä. Qu hiqi-tä-tqäuqä iqi tqätepñqäüä. ²² Inj nätmatqä hiawiqä imä zä äwämitätqe, ga we-huñqä iqi äti winiqe. Iwä nätmatqä eeqänänä zä äwämitätqe, ätnänä iqi winiqe. ²³ I etanği, ämaqä qätä-tänuenä etanğutqe, kukñuä iinqe kñuä änguänä indqämbiyä” ätukqe.

²⁴ Iqu kukñuä tii-pqä inä ätukqe. “Kukñuä qätä äwiyänuwä iunji, kñuä yasämä iwäsäupiyä. He kukñuä ü iwäsäuquwi, itanğa Goti Iqu he-pqä inä ewäsäutä, näñqä hui haqeqi inänqeqä. ²⁵ Iinjä etanği, ämaqä näñqä hui ae ämenjuwä iqua, Goti Hanjuwä Iqu hui inä väniqe. Itanğa ämaqä näñqä maeqä iqua, näñqä wänqä qu ämenjuwi, Goti Hanjuwä Iqu huätä mamänqiyä” ätukqe.

Kukñuä ktqä, piikä äukaqeqä

²⁶ Itanğanji Jisasi Iqu kukñuä tii inä ätukqe. “Goti Iqunä miqeuñi, ii ämaqä hñqu, iqueqä wäunüä iu piikä ätnämäuqä-panä iinjä. ²⁷ Itanğa ämaqä iqu hiunñqatä, heatqanğatä hiqaqä äwitä, ävautä iqueqä wäunüä hui imäkäkiqänä. Itanğa piikä bakä äukatä, naqä äänä-äänä equtiya-qe, änyä maqñqä eänä. ²⁸ Qua iqu kiqä-kiuä piiki naqä imanätñqä imäkqanği, bakä-ganä ätimäuqe, huizi kiqä näñqeqä hutqä ätäqe, itanğa häukuä winä. ²⁹ Ga häukui, ae yäuä etanğanji, ique ätävqanğä qäyu äyä timäuqanğanji, ämaqä iqu, iqueqä hionaqä äkkapinçetä täväniqe.”

Kukñuä ktqä, zä-guawä häukuinğäS

³⁰ Itanğa Iqu anğumä tii inä ätukqe. “Goti Iqunä miqeuñqe, ne äänä ätätänä, kukñuä ktqä äki tatunquäwä? ³¹ Ii zä-guawä* piikä eqqä-panä iinjä. Iwä piikä iinjä, huizi iqua eqqä-panä naqä ma. Isua aanä naqämatqä-sua, ga vowä mäuquänä. ³² Piikä iinjä isua vowä ämäutqe, iwä naqä eätäqanğanji, huizi iquauñi ämäwqätäunä. Itanğa kiqä äpae nämä-tämä iqtäutañga, ga yññi iu yuuwä äyäqäsqäpnä.”

Jisasi Iqu, kukñuä ktqenä ätuminçeqä

³³ Jisasi Iqu kukñuä ktqä asä iinjä, qokä-apäki qätä äwiyäpu, quwqä kñuä duni qäyu mapñqä diñqe, kuapanä ätuminçqe. ³⁴ Iqu qunji, kukñuä ätinyänä hñqu matquä, ktqenä ätuminçqe. Inäqe Iqu, Iqueqä wäunüanğqä ämotquaminğqä iquatänä äpmapiyanğanji, quatä eeqänäninçqe, “iinjqä-iinjä” ätuminçqe.

Yunjitä, eqetäñi, Jisasi Ique qätä äwikiinğä†

³⁵ Hiunji qäque, mäptqä ae äquvqanğa, Jisasi Iqu, Iqueqä wäunüanğqä ämotquaminğqä iquauñi, “Ne eqä-huanä yätäqä näñğisanğqä äwanä” ätukqe. ³⁶ I tqanğa, iqua ämaqä kuapanänä iunji äväma, yimba Jisasi Iqu ae äpmetanğqeu ikuapmäupu, äukuwi. (Inğanji yimba huizi

† 4:20 Lukä 8:16-18 S 4:29 Matiu 13:31-32; Lukä 13:18-21 * 4:31 Jisasi Iqu guawä matqä ikqe. Iqu zä huizinğä ätkqe. Kiqä yoqe, mastetqä. † 4:34 Matiu 8:23-27; Lukä 8:22-25

iqua-pqe anä äukuwi.) ³⁷ Inğanj yuñuä-isisqä naqänänğä äqunätä, ege yimbaeu ämevqunäqe, yimba yäpä yängisa äpeyätä, manguä nymätä ikqe. ³⁸ Jisasi Iqu yimba tuwä mänğisa nyuänğä ekunqetä nyuänğä ekunä hiqaqä äwäminqe. Iqueqä ämaqä iqua itukuwatpiyi, “Näqñqä-vqä Iquki, Ne qui imäkñatunquä itunquä tä, Si hinuinä naqändñqätanä?” ätukuwi.

³⁹ I tquanğuwänğa, Jisasi Iqu ävauqe, “Yunüä iquki, yänänäqñqä mäqunquä panä. Eqä iquki, ämenğä miqä panä” ätukqe. I tquanğa, yunjui äqänäutä, ege ämenğä-miqä ätuukqe.

⁴⁰ Itanğa Iqu, ämaqä iquauñi, “He zä sunqä iqäuä? He quuvqä maeqiyqä itqänjuwätanä?” ätukqe.

⁴¹ Iqu ii imäkqanğqenqä, qu zä kiinğä ipu, quwqä-quwä tii äñğuwuwi. “Yunuitä, ä eqetänj, qätä äwiyäsinyä, qänaknä iqiyä tä, ämaqä tqu, tqukä?”

5

*Ämaqä dnğ quvqä-tqäuqä iquenqä**

¹⁻² Itanğanj qu eqä-huänğä manğ Galili yätäqänğisa, Gerasa pmeqä iquauqä qua inğisa ätimäupiyi, Jisasi Iqu yimba iuta ti timäuqanğanj, ämaqä dnğ quvqä-tqäuqä hñqu, hikä himanğä, ämaqä pizqä wiqä iuta, Jisasi Ique äwimakqe.

³ Ämaqä iqu, ämaqä pizqä pñqä witanğqä imä pmetanğanj, ämaqä-pqä hñqu, iquenj guä änä makiqiyäueqä iminqe. Senqä-guä ii äkiqiyäuepqä-qe, hmayi. ⁴ Itanğa ämaqä iquenj yukä hipa iunj, senqä-guetä, kiqiyäuqanğuwä-qe, äqiyändakminqe. Iqueqä yänänäqñqä di, aañğ hävemnäqñqä etanği, ämaqä-pqä hñqu iquenj a makiqätqä iminqe.

⁵ Itanğa heatqänğatä, hiunjinğatänj, ämaqä pizqä wiqeu äpme, ä hipkä-qoqonju ikitä, zääqä ätäkitä, itanğa hikä ämetä, iqueqä huiwiu häuä äktänminqe.

⁶ Itanğa iqu, Jisasi Iquenj kiinğ nämnda hinuä äqunäqe, Iquenyqä tnänğ äpäqetänj, qonğ äwoktäukqe. ⁷⁻⁸ Ga Jisasi Iqu, “Dnğ quvqä iquki, ämaqä iquesanj, tängisa huätä timäuvä” tquanğa, dnğ quvqä iqu zääqä ätätä, manğ yänänäqñqä tii ätukqe. “Jisasi, Goti Haqä Yätutanğ Iqueqä Ymeqä Iquki, nyi äänä nyisänğäwä? Nyi Goti Iqueä hinuä iqisanj, ‘Si qui minyimäkqä isñqä’ yatñqä äkiyqänä,” ätukqe.

⁹ Itanj Jisasi Iqu, “Tqä yoqe, äänä äqonänjinyä?” ätuätä, yatñqä äwikqe. Ga iqu kimanj, “Nqä yoqe, Hatñneyi. Ne aañğ kuapänänjune etanğqenqä ätqänä” ätukqe.

¹⁰ Itanğanj iqu, Jisasi Ique, dnğ quvqä iquauñi, qua iquesa huätä mändowatqä yatñqä, yatñqä yänänäqñqä ävqa äukqe.

¹¹ Itanğanj hipkä-qoqonğ iunj, yaqueqä aañğ kuapänänğ hui ymisanğ äñminjuwi. ¹² Inj dnğ quvqä iqua, “Iyää! Ne yaqueqä nänjuau tquatunquänä nandowatiyä!” ätukuwi.

¹³ I tquanğuwänğa, Jisasi Iqu qunj, “Yqänä!” ätukqe. Itanğa dnğ quvqä iqua, ämaqä iquesa ätimäwanj, yaqueqä iquau ätqäukuwi. Yaqueqä eqänänğ 2,000 iqua, qanğ tnänğänä iwaqetänj, eqä-huänğ bu äpäwipu, eeqäpnä eqä änyuäpätäkqe.

¹⁴ Inğanj ämaqä yaqueqä miqä iqua, zä äupiyi, anğ-himqä iutä, qua qäqi witanğqä isuautä awä ätuäkäkuwi. I tquanğuwänğa, qokä-apäki qätä äwipiyi, qu, “Ämaqä Iqu äänä iqanği natqäpiyä” tpu, hinuänğqä ätimäukuwi.

* 5: Matiu 8:28-34; Lukä 8:26-39

15 Qu Jisasi Ique äwimapiyi, dnä quvqä kuapä-tänä eminqä iqu, ämaqä ängua-qu, dnä quvqä maeqä eä, qäkämä ängua imäkänä pmetangi äqumbiyi, zä ikuwi. 16 Itanga ämaqä, Jisasi Iqu iinjä imäqçangi hinuä äqunçuwä iqua, haiziunji awä ätukuwi. Ämaqä, dnä quvqä ävämakuwä iquenyqätä, ä yaqueqä iquauqätäni, “Iinjä-iinjä imäqçangi äqunänçueqä” ätukuwi. 17 Iinjä tçangä äwipiysi, qu Jisasi Iqueni, “Iyää! Neqä anä täqisani huätä uvä” ätukuwi.

18 I tçanguwänça, Jisasi Iqu yimba yätu ti peyçangani, ämaqä dnä quvqä ävämakuwä iqu, Jisasi Iqueni, “Iyää! Nyi sitä anä wençeqä” ätukqe.

19 I tçangani, Jisasi Iqu, iqu anä uwçençe mäwiçangi, tii ätukqe. “Tqä anämçä ängumä äwätinä, Naqä Iqu siñqä qeqä wimänçangi, ängua ikimäqçençe, sämaçeu awä tuvä!” ätukqe.

20 Iinjä etangi, iqu qua Dekapolisi pmetanguwä iunji, “Jisasi Iqu, nyi ängua sä nyimäqçiyä” ätuätä, awä ätäkäkqe. Iqu iinjä tçangi äwipiysi, “Häwe! Si tä änäñqä tnyä?” ätukuwi.

Jisasi Iqu apäkä hiuaqui, ängua iwimäkkçenqät

21 Inçangi Jisasi Iqu, eqä-huänä yätäqä näñçisanqä ängumä yimba äukqe. Iqini, Iqu eqä mañä iqi pmetanga, ämaqä aanä kuapänä, Ique inçi-ingisa äwimakuwi. 22-23 Inçangi Jarusi, ämaqä iqi pmeqä iquauqä anä aqvävçençe miqä iquautanä hñqu ätimäuçqe, Jisasi Ique hinuä äqunäçe, Iqueä yukä iqi çonä äwoktäutä, “Iyää! Nyaqä ymeqä ii, yaqä quvqä, nawinyä äpäkonätñqä äwinä. Si äpätnä, tqä hipaitä ymeqä ii a uwçätqangti, iwä ymeqä ii, ängua hñä pmetñçänänä” ätukqe.

24 I tçanga, Jisasi Iqu, Jarusi iqutä itmanga äukiwi. I uwçangiyänça, ämaqä aanä kuapänäni, Jisasi Ique anä äpuputmäwa äukuwi.

25 Apäkä, çañuä-yaqä qäpu maeqä, yqänä iminqä, quväkuä 12 ämäwçätäukqä-pqä hui, ämaqä kuapänä äuminjuwä awä imä äuminçqe.

26 Apäkä iinjä, duuta kuapänänä iquauä hipaeutani tmi-tmiqä-tqä naqä ämetä, iyyä mbqä eeçänäni hñçi äwiminçqe. Iwä, çäpu heçänänä di, yändi-yändi imänça äpeminçqe. 27-28 Ii, Jisasi Iquenyqä qätä äwiyäçe, kçuä tii äwikqe. “Nyi Jisasi Iqueä ämuasmänçeu itmaçänmçe, ye änyiyätä ängua nyimänänçiyä.” Kçuä iinjä indqänäçe, ii ämaqä huizi ditä Iqueä tuwiu çänaki äwivändä, Iqueä ämuasmänçeu itmaçänçgqe. 29 Inça çänçanä, ye vqançqä, ii näqñqä tiiñä ekqe. “Nyi ängua äe nyimänçiyä.”

30 Ii iqanga, Jisasi Iqu, Iqueqä yänänänçqä hui ävämeqançençqä näqñqä ämeçe, ämaqä anä äuminjuwä iu hiçumuanä äwiyä, yatñqä ävätä, tii ätukqe. “Nyaqä ämuasmänçqä täunji, tqä indmaçänçiyä?”

31 Yatñqä i vqançqä, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminçqä iqua, “Si hinuä mäqunçquä danä inçinyä? Ämaqä kuapänä si inçi-ingisa äkivändänjuwi, ‘Tqu indmaçiyçiyä-qe,’ sunqä tnyä?” ätukuwi.

32 Iinjä qäyä ätçanguwätä-qe, Jisasi Iqu, “Tçutiyä” tä, hinuä çävqä ikqe.

33 Inçangi apäkä ii, nätmatqä iinjä wimeqançençqä näqñqä äe eäçe, zä itä, yänjuä-yänjuäqä äpäyäçe, Jisasi Iqueä hinuä iqi çonä äwoktäutä, nätmatqä äwimakçençqä awä eeçäpnä ätukqe.

34 I tçanga, Jisasi Iqu, “Nqä ymeqä iiki, tqä quuvqä eqiyçe, ängua äe qe ikimäqçiyä. Itanga äwqä hanuä inçä äwätinä, täñä-yaqä maeqä pmetñiqä” ätukqe.

³⁵ Jisasi Iqu apäkä iini, kuknuä yqänä tuätqätanğa, ämaqä hñqua Jarusi iqueqä anä iuta äwimapiyi, tii atukuwi. “Tqä meqi ae äpäkönqgeqä. Näññqä-vqä Iqueni, hanä-iqä hui inä mäwqä panä.”

³⁶ Jisasi Iqu, qu ii tquanğuwinqä qätä mäwiyqä itä, iqueni, “Si iinqä äwäwa miqä, quuvqena heqiyä!” ätukqe.

³⁷ Inğanı Jisasi Iqu, ämaqä eeqänäni iqi ätäqumuatätä, Iqutä anäni, Pitä ique, Jemisi, Jonä gueqi, iquatänä äukuwi. ³⁸ Iqua ämiqä iqueä anä iu ätimäupiyi, Jisasi Iqu, qokä-apäki näni-täqi äqutäukipu, kñuä kiinjä qiyätqätanğa äquñgqe. ³⁹ Iqu ii äqunäqe, anä yäpä yänğisa äpeyätä, tii ätukqe. “He hääñqä kuapä äkitmäkäpu, kñuä tä sunğqä äqiyätqänäuä? Ymeqä täsi, hämä mapäkonqä iqi. Ii hiqaqä äwinä” ätukqe.

⁴⁰ I tquanğqenqä, qu Iqueni tä äwisukuwi. Inğanı Iqu qunı, yäpaqä mäñğisa huätä ändowatäqe, ymeqä iyyqä kanä-känäu, itanğa Iqutä anä äukuwä iquau itumetä, hiññqä ymeqä ii witanğqeuñqä äpekuwi. ⁴¹ Iqua äpepiyi, Jisasi Iqu ymeqä ipiyqä hipae a ämaqätäqe, iipini, quwqä anä-kukñuitäni, “Talita kumä” atukqe. Kuknuä iqu, tiinji. “Ymeqä iiki, ‘Pämä vayä!’ äktqä.”

⁴² I tquanğa, ymeqä ii, asä qänğanä pämä ävauqe, qarä ikäkqe. Inğanı iyyqä quvükui 12 etanğanji. Iqu iinjä iqanğqenqä, qu miqä yänğ ipu, yäunüä nağanänä ikuwi. ⁴³ Ga Iqu qunı, “Tänqe, ämaqeuñi awä mätkuä pambiyä” ätuäqetanı, “Qe ymeqä täpini, ymisanjä hui nätnqä winyqä,” ätukqe.

6

*Nasäretqätanğä iqua, Jisasi Ique tuwä äwikuwiñqä**

¹ Jisasi Iqu anä iqini ävämä, anä-himqä Iqueqeuñqä anğumä äukqe. Ii äwqanğa, Iqueqä wäunüanğqä ämotquaminğqä iqua äwivändkuwi.

² Sämbatqä, huiñi hapä pmeqänğanı, Iqu anä aqvavqñqä iunğqä äwäqe, Goti Iqueqä kukñuinğqä näññqä vätnqä ätipäqäkqe. Ämaqä kuapänäni, qu Iqueni qätä äwipiyi, “Äänä ätqutiyä” tpu ikuwi. Iinjä ipiyi, “Ämaqä tqu, kuknuä tä anğisa ämeqäqäwä? Näññqä Iqu ämenqä ätqäqä tä, äkitanjiwä? Itanğa ämaqä mimäqänänäni imäkätñqe, anänğawä?” ätnğuwı.

³ Itanğa, “Ne näññqe, Iqu, anä Imäkqä Ique. Ä Mäliyaqä Ymeqä Iquvi. Itanğa Jemisi, Josepä, Jutä, Saimonä, iquauqä Kätequvi. Ga qunapqa täqi nesä anä äpmenünä” ätnğuwı. Ii ätäpu, Iquenqä äwqä quvqä ätimäukñguwi.

⁴ Inğanı Jisasi Iqu qunı, ätukqe. “Hiñuä-tqä iqua anä-himqä eeqänänğä iunı, yoqä-tänuae. Etanğqä-ge, hñğunä-hñğunänı, iqueqä anä-himqä iutä, iqueqä käyamaqä iutä, iqueqä anju anä äpmenüwä iutäni, iqu yoqä mäiqä-qeqä.” ⁵ Itanı Iqu, nätmätqä ämaqä mimäqänänäni hui, iqi mimäkqä danä ikqe. Mä Iqu ämaqä täñğä-yaqä-tänğä huiunä a uwqätätä, anğua imämbñqä inä imäkkqe. ⁶ Inı Iqu, iqua qätä äwiyäpu quuvqä mäeqiyqanğuwinqä, yäunüä itä, kñuä kuapänä indqänğqe.

Jisasi Iqu, ämaqä 12 iquau ändowatkqenqä†

Inğanı Jisasi Iqu ämaqä anä-himqä pmetanğuwä-pa äkoquväkitä, näññqä äwiminğqe.

⁷ Iqu Iqueqä 12 iquauñi, aqvä ämaqiyäqe, inği-inği hñquaqu-hñquaqu ändowätätñqä ipäqäkqe. Iwä Iqu iquauñi, dnä quvqä qokä-apäkiu

* 6: Matiu 13:53-58; Lukä 4:16-30 † 6:6 Matiu 10:5-15; Lukä 9:1-6

ätqäunwi, huätä ändowatpñqä yänänäqñqä äwikqe. ⁸ Iqu tii ätukqe. “He äwäpiyängani, yäqä qañä huisänqenä a maqätqäpñqä. Ä nätmätqä qañä qäsä äma uwqä hñjua, mämeqä iqäpñqä. Tiinä isua, bretqä, yquayä qa-mñqä, ññ mbqeu. Iinqe, ‘añä oeyqä’ ätqä. ⁹ Itanga yukä-su dinä ämuasmäupu, gque hñquaqu mipñqä danä iqäpñqä.”

¹⁰ Iqu tii-pqä inä ätukqe. “He añä himqä hñque ätimäupiyängani, hiqäqe, añä dü-täu mäwäyäkiquä, añä-himqä iunji ävämepiyänganqe, añä hiqäqä äwipiya iquenyä wiqäpñqä. ¹¹ Itanga añä-himqä hñqueni, qu yeeqä miqä danä ipu, qätä maeyqä iqangpqe, he iqi ävämepiyängani, qua yuka iu emäkänqe, ptäquväteqamä imbnuwänqe. Suqä iinji, qu quwqä suqä quvqenqä näqñqä mapñqänänyä” ätukqe.

¹² Itanji iqua äupiye, qokä-apäkiunji, quwqä knuä äkunmäknäpu, suqä quvqe huätä vquatämäupñqä, awä ätuäkäminwi. ¹³ Iqua ii ätäkipiyängani, dnä quvqä kuapanänji huätä ändowatäpu, itanga ämaqä täñä-yaqä-tänä etanguwä iunji, olipqä eqä aowätänji äwiquatäpu, äñguä iwimäkminwi.

Jonä iqu äpäköngqenqä†

¹⁴⁻¹⁵ Jisasi Iqueä yoqe im-imä täkiqangä, ämaqeu miqä naqä, Heroti iqu qätä äwikqe. Ämaqä hui, “Jonä asñä-qäyqä iqu, pizgeuta anji hññä ävautä, yänänäqñqä-tänä eä, ämaqä mimäkqänänä di täwäsi imäkqiyä” tqanguwänga, hui, “Laisa iqueqä” tqanguwänga, itanga hui, “Ii, Goti Iqueqä kukñui hññä-tqä qängatqä iqua enqä-panä iqueyqä” ätminwi.

¹⁶ Heroti iqu qätä ii äwiyäqängani, tii ätkqe. “Jonä, nyi nyuänä ätäwikqä iqu, täñga anji hññä ävautänjqä.”

¹⁷ Tiinä etangi. Heroti iqu, iqueqä-kiuä ämaqä hui dowatqangi, ga qu Jonä ique itmepu, guä äkiqiyäupu, guä pmeqä anju äpmuatekuwi. Iqu ii ikqe, kätä, Pilipä iqueqä apäkä Herotiyasi iinji, iqu ämotautä, ämetäqenqä imäkkqe. ¹⁸ Jonä iqu Heroti iqueni, “Si tqä ttequeqä apäki ämotautnä ämeni, äñguä miqä danä inyä” ätuminqe.

¹⁹ Ii tuätqätangqetanji, Herotiyasi, Jonä Iquenyqä wiwungangi, “Iqueni äpäkmä” knuä vqangqä-qe, Heroti iquesa eqänminqe. ²⁰ Heroti iqu, Jonä iquenqe, iqu ämaqä jänänänä-qu, Goti Iqueqä yäpä iqi pmetangqenqä zä itä, äñguänä ämiminqe. Iwä iqu Jonä iqueqä kukñui qätä äwiyätäqängani, knuä mäwiyqä iminqe. Ii qäyä itä, Jonä iqueqä kukñui qätä-wiyqänqe, yqänä äwinyminqe.

²¹ Qänakñi Herotiyasi, iyyqä äwinyätangqä di imäkätñqä hiunji iqu ätimäukqe. Hiunji Heroti iqu, iqueqä känäi ämikqenqä knuä ämetä, ymisanä naqänänä hñju imäkkqe. Iqu ii imäkkqe, ii ämaqä naqä, iqueqä gapmanqä wäunui yätamakqä wiminuwa iquauñqätä, ä mäkä-iqä iquauqä ämiqä kinganänä iquauñqätä, ññ ämiqä qua naqä Galili iutanä iquatä anä hñqeyi. ²² Inganji Herotiyasiyqä meqi, yängisa äpäyäqe, Heroti iquesä, iqutä anä pmetanguwä iquautä, himnuñuä äwukoquvätä, yeeqä äwikqe. Inganji ämiqä naqä iqu, hitqä iinyñqä yeeqä itä, “Si nätmätqä hñjua matñqä, nyi yatñqä änyiyqangtqe, ga äktapmçänä” ätukqe.

²³ Heroti iqu kukñuä guä yänänäqñqä tii ämäsäukqe. “Hitqä iiki, naqä-qakuä äktqä. Nätmätqä tqä äkinyänqenqä yatñqä änyinji, ga nyi äktapmçänä. Itanga qua nyi ämitñqe, hñquaqu ämisqiyätmä, hñginji si ktapmçä dqangtqe, nyi kikiyanju miqä ymçänä” ätukqe.

† 6:13 Matiu 14:1-12; Lukä 3:19-20; 9:7-9

24 Iqu iinjä tquanğa, hitqi äwäqe, känäu yatnqä äwikqe. “Nyi iqueni yatnqe, nätmätqä äkinqä wimqäwä?”

Ii tquanğa, kánae, “Jonä asnä-qäyqä iqueqä nyuäni ktapätnqä tuvä” ätukqe.

25 Känäi tquanğa, hitqi angumä ämiqä naqä iquenqä tnänä äwäqe, “Nyi Jonä asnä-qäyqä iqueqä nyuäni, tängganä hevqä iqutäwa daptnqeçqä” ätukqe.

26 Qätä ii äwiyäqe, iqu äwqä hanä naqänänä ämakqe. Inğanj, iqu hitqini, iqueqä kuknuä guä yänänäqñqä ämäsäukqenqä knuä ämetä, ga iqutä ymisanä anä änmijnuwä iquauqä hinuä iqisa womba meqänqe mäwinqä itä, iyyqä äwinqeunji hngisanä vqenqe mäwinqä ikqe.

27-28 Itanğa iqu mäkä-iqä hñque, Jonä iqueqä nyuäni äma pätñqä maqänä ändowatkqe. Itanji iqu guä pmuateqä anä dunqä äwäqe, Jonä iqueä nyuäni ätävätä, hevqeu äma äpätä, hitqä ii äwikqe. Ga hitqä ii äma äwätä, känäu äwikqe.

29 Itanğanji Jonä iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iqua, hanä-iqä ii timäuqanğqenqä qätä äwipiyyi, iqua ätimäupu, iqueä huiwi ämapiyyi, hikä hovqeu pnqä ekuwi.

Jisasi Iqu, qokä 5,000 iu buayä äwikqenqäs

30 Itanğa ämaqä kuknuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä iqua, angumä Jisasi Iqutä aquvä äqämbiyi, qu Iqueni, wäunuä imäkkuwinqätä, kuknuä qokä-apäkiu ätukuwinqätä, tiwiqä eeqänä äwikuwi.

31 Inğanji ämaqä kuapänänji, iquauñqä äpäpu, äwäpu iqanğä, iqua ymisanä anä manqä ipu, hapä anğguä mäpmeqä ipiyä iutanji, Jisasi Iqu, “Hapä wänqä hmbu pmetunquä, neqä-neuänä hñqäqinyqä watunqeqä” ätukqe.

32 I etanji, quwqä-quwänä yimba ikuapmäupu, anä avqñqä imñqä upñqä ävämäkuwi.

33 Iqua iinjä iqanğuwinqe, ämaqä anä-himqä eeqänänä iutanä kuapänänji, hinuä äqunäpu, “Tä iqua äyä mändanä-qe” näññqä ämapiyyi, qanä maqä-maqä äwäpu, qu-ganä ätimäukuwi.

34 Ga Jisasi Iqu yätäqä näñğisa ae iuäqämeqe, ämaqä kuapänä pmetanğä äqunäqe, qunqä huäqä küñä äwunğqe. Huäqä äwunğqe, tiñä iutayi. Qu sipsipqä, quwqä ämiwiyyqä iqu maeqä enuwä-panä iinjä äqunğqe. Ii äqunäqe, Iqu näqñqä kuapänä äwiminqe.

35-36 Qänğa awiyqeunji, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iqua, Jisasi Ique äwimapiyyi, tii ätukuwi. “Täqini anä avqñqä eä, ga ae awiyqä äyä eqä-qae, ämaqä täunji, ymisanä mbqä ipu bnqenqe, ämaqä anä qäqi täpe pmakäwätanğuwä iunqä dowatiyä” ätukuwi.

37 I tquanğuwänğa, Jisasi Iqu, “Ymisanji, hiqä-hiuä wipiyyä” ätukqe.

Iqua Iqueni, kima tii ätukuwi. “Ne mbqä 200 äma äwätanä, ymisanä mbqä itanä, iquau vatunquä änatnyä?” ätukuwi.

38 Iqu, “He bretqe, äänä ämenä? Hinuä-ganä qumbnqä upiyä!”

Itanğa qu näqñqä ae ämapiyyi, tii ätukuwi. “Bretqe, hipa hñgi eeqä, ä hämapäkä hñquauq qäsä äqunänunä.”

39 Inğanji, Iqu ämaqeunji, “Iwäsambu, qätaqä hioätqä anğguä täqi pmakäupiyä” ätukqe.

40 Itanğa qu iwäsämbiyi, hui 100, ä hui 50 äpmakuwi. 41 Itanji, Jisasi Iqu bretqetä, hämapäkitä ämeqe, qäukuä yätu äqunä, Goti Ique, “änğuiqä” ätuäqe, bretqe äkutätä, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iqua äma yanä väkäpnqä äwikqe. Itanğa hämapäkä iquauqinä-pqe,

ámaqá eeqánāni bñqe, iná iwäsáukqe. ⁴²⁻⁴³ Ámaqá eeqánāni áwqá ánapákpiyi, iqi ánatquteqanġuwānġa, wáunġuānġá ámotquaminġá iqua, bretqátá, hámápakítāni anġi aquvá ámaqápiyi, qa naqá 12 ámamikuwi. ⁴⁴ Ámaqá qoká ymisanġá anġuwá iqua, 5,000.

*Jisasi Iqu, eqá-huānġá haqeqi qanġá áukqenġá**

⁴⁵ Ymisanġá qápu ti ámbiyi, Jisasi Iqu, Iqueqá wáunġuānġá ámotquaminġá iquauñi, “He yimba ikuapmáupu, eqá-huānġá yátáqá Betsaitá nānġisanġá, hinġuiqá upiyá” átukqe. “Nyi qoká-apáká táunġi, quwqá anġamqá dowatmqáná.” ⁴⁶ Inġanġi Iqu, ámaqá eeqánānġá iunġi ae ándowátáqe, Goti Iquenyqá táaqá tátġnġá qoqonġá yátunġá ekqe.

⁴⁷ Heatqá asá qānġanġi, yimba eqá-huānġá awá iqi áwátqátanġa, Jisasi Iqu kiuānā nānġisa yqáná áttqáuminġe. ⁴⁸⁻⁵⁰ Inġanġi Iqueqá wáunġuānġá ámotquaminġá iqua, yimba iqueni wáunġuá tnānġá ámipiyá-qe, yunġi anġumá átakmá uwqáná itqátanġi áqunġqe. Zá we-hunátġetāni, Jisasi Iqu, iquauñqá eqá-huānġá haqeqi qanġá áukqe. Iqu iquauñġi jānā máwqátáutġnġá pġanġi áqumbiyi, iqua ‘hikuapqeqá’ knġuá wiyqanġi, zá ipu, záaqá átu kuwi. Jisasi Iqu maqánāni tii átukqe. “Nyi tá Qáqunġá. He zá miqá, pemá pmapiyá.” ⁵¹ Ii átuáqe, Iqu yimba iu ápeyátá, iquatá aná pmeqanġa, yunġi qe áqánákqe. Yunġuá ii iqanġqenġá, iqua, “Tá ánānġqá iqtuyá” tpu, miqá yānġá ikákuwi. ⁵² Quwqá knġui qnġanġá enátanġqetani, Iqu bretqá ákutátá ámaqeu yanġá ávqákqueta, Iqueqá yānānāqñqenġá knġuá yasámá mámeqá ikuwi.

Jisasi Iqu, ámaqá Genesáretqátanġá kuapáná anġuá iwimákkqenġá†

⁵³ Qu eqá-huānġá manġá nānġisa, qua Genesáretqá iu iuáqámapiyi, yimba iqi guá áqáyekuwi. ⁵⁴ Qu yimbaeta ti átimáwa uwqanġuwānġanġi, ámaqe, tá Jisasi Iqu áyá hitanġi áqunġuwi. ⁵⁵ Inġanġi qu qua ique ápmaminġuwi, im-imá tnānġá ikipu, ámaqá tājā-yaqá-tānġi hevqá ámiqutáwa, Jisasi Iqu ákisqi pmetanġutqeu wimapġnġá átnġgáukuwi. ⁵⁶ Itanġa Iqu anġá-himqá naqá iquau, á wānġá isauu, nġ anġá hnġunā-hnġunānġá iu ikiqanġqá-pa, ámaqe, qu tājā-yaqá-tājā iquau ququawá aquvāqñqá iqi átuma áwáteminġuwi. Itanġa Jisasi Iqueni, “Iyáá! Ámaqá tājā-yaqá-tājā tqua, saqá qáká hitunġi qáyá itmaqámġnġá, hinġuiná qunyá” átuminġuwi. Inġi, ámaqá Iqueá qáká hitunġi itmaqánāpiyá iqua, quwqá tājā-yaqeqá qápu eminġe.

7

*Goti Iqueqá kukġuá-suqe, aeqá iquauqá kukġuiunġi yāndi ámāwqátāunġenġá**

¹ Parisi iquatá, kukġuá-suqenġá náqñqá iquatá, Jerusálemáta áppi yi, Jisasi Iqutá aquvá áqānġuwi. ² Itanġa qu inġanġi, Iqueqá wáunġuānġá ámotquaminġá hnġua, quwqá hipae asñi, eqá akiyá inġá ditá† maqiyqá ipu, ymisanġi qanyá ganġá áqumbiyitanġi, Goti Iqueqá hinġuá iqini, quwqá hipae kiyá máttqá áqunġuwi. ³ (Tiinġi. Parisi iquatá, Israitqá huizi iquatá, eeqánāni quwqá quwokiqua iminġuwá iunġi qānākná ipu, manġá, quwqá hipae eqá akiyá inġá ditá asñá-ganā áqámbyi, inġa ánminġuwi. ⁴ Itanġa ququawá aquvāqñqá iuta ápāpiyānġanġi, námatqá hnġua manġá, eqá

* **6:44** Matiu 14:22-33; Joná 6:16-21 † **6:52** Matiu 14:34-36 * **7:** Matiu 15:1-9 † **7:2** Quwqá suqá asñá qñqe, tiinġi. Qu eqá akiyá inġá ámepu, hipa iu hinġi equatembġnġuá.

akiyā inqā ditā asnjā-ganā āqāmbiyi, inqā ānminjuwi. Itanqā quwqā kaqā-kawākauqā suqā, eqā-hākā, kuatā-hākā, hākīyā yāqiyqā hevqā iquau, hevqā āpmeqā iu, qu asnjā-ganā āqāminjuwā iunji, a yāñānāqñqā āqātminjuwi.)

⁵ Iinjā āqumbiyi, Parisi iquatā, kukñuā-suqenqā nāqñqā iquatā, Iqueni, “Sunqāwā? Tqā āmaqā wānuñqā āmotquetqāñā iqua, suqā neqā awiḡukua hipa eqā akiyā inqā ditā asnjā āqānminjuwā-pa, mimākqā ipu, ymisanji hipa kiyā mātqetā ānguwīuā” ātukūwi.

⁶ I tqanḡuwāñqā, Iqu tii ātukqē. “He wopqā ipu kukñuinā tqā iquenāñqē, Asayā iqu, Goti Iqueqā kukñui hinuā ātātā, naqā-qakuā tii āqākqē.

‘Āmaqā tā, Nyi Goti Iqunāuā yoqē, mañitānā haqēu āmandnāmāutqāñuwā-qe, quwqā qeqā-quuvqē, kinā nāmā āwi.

⁷ Qu āmaqā iquauqā kukñuā-suqā dinā awā ātāpu, “Kukñuā tā Goti Hanjuwā Iqueqē” qanḡā ātātqāñā. Iinjā ipiyitani, qu Nqā yoqē haqēqā mamāupñqā qonjā ānāuktāutqāñuwī, hinḡināwa itqāñuwīqā,’ ātātā āqākqēqā.†

⁸ He Goti Iqueqā kukñuā-suqā dunji āvquatāmāupu, āmaqā iquauā suqā iunā qānāknā ipu, a yāñānāqñqā āqātāñāuā” ātukqē.

⁹ Inji Jisasi Iqu tii-pqā inā ātukqē. “He knui qeiḡinyā indḡānāpiyitani, kukñuā-suqā Goti Iqueqē, huātā ātnāmāupu, itanqā qānāknāñi suqā heqā dunā itqāñāuā. ¹⁰ Ii tiinji. Mosisi iqu, ‘Tniquesā, tnāutāñi āngūānā itqueqanḡnyā!’ ātātā,§ ga ‘Āmaqā hñqu kaniquenqātā, kānāunqātā qui kukñuā tqanḡutqē, iqu hāñā māpmeqā yāñqiyā’ ātkqē.* ¹¹⁻¹² Mosisi iqu e ātkqā-qē, he tii āyā ātātqāñā. ‘Āmaqā hñqu kanā-kāna-yaquinqā yātamākqā vātñqā nātmatqā hui āmāmitātqē, ga “Nātmatqā iinjī, nyi Goti Ique ae āvqēqā” ātqē, kanā-kāna-yaquini, yātamākqā māvqā da yātñqēqā,’ ātātqāñāuā” ātukqē. ¹³ “Heqā aeqā iquauqā suqā iunā imākāpiyitani, Goti Iqueā kukñui, māndi ākittiyātqāñā. Itanqā, he suqā iinjā iquauñi, kuapānāñā imākqā āwātqāñāuā” ātukqē.

Āmaqēu kiyā mātqā iwimākqenqā†

¹⁴ Inḡanji Jisasi Iqu āmaqā kuapānāñā iunji, anḡumā tāāqā ātuātumeqē, “Eeqānāñuenā, Nyaqā kukñui qātā ānyiyāpu, knuā mapiyā” ātukqē.

¹⁵⁻¹⁶ “Nātmatqā āmaqā hñqueā yāpā inḡisa māwitañqā hui, ique āpaquvqē, ii Goti Iqueqā hinuā iqini, kiyā mātqā miwimākqā yāñā. Nātmatqā iqueqā yāpā imā āwuwinqā ii, iqueni kiyā mātqā iwimākāñqiyā” ātukqē.

¹⁷ Iqu āmaqā iunji āvāma, anā yāmā peyqanḡa, Iqueqā wānuñqā āmotquaminqā iqua Iqueni, kukñuā ktqā iquenyqā yatñqā āwikuwi.

¹⁸ Jisasi Iqu kimanji, “He-pqē kukñuā ktqā iquenqē, maḡñqā eqā? Tiinḡñqā etqā. Nātmatqā yāpaqāñgisa āwinqē, āmaqēu yāpā yāñḡisa āpeyātā, kiyā mātqā miwimākqā yāñqiyā” ātukqē. ¹⁹ “Nātmatqā iinjī, qeqā-quuvqā imā māpaquvqā, tuqā iunqā āwitā, iqisanji zā-anā bunqā āḡuveqāñā.” (Jisasi Iqu ii ātātā, tii ātkqē. “Goti Iqueqā hinuā iqini, ymisanā eeqāñāñi, anḡūāñāñiqā.”)

²⁰ Jisasi Iqu ii ātuātā, tii ātukqē. “Nātmatqā āmaqēuta, yāpaqāñgisa ātimāwa āpqāqē, ii kiyā mātqā iwimākqiyā. ²¹⁻²² Āmaqēuqā qeqā-quuvqā imdanji, tiinjā iqua ātimāwa pāñqiyā. Kñuā indqāñqā quvqā,

† 7:7 Asayā 29:13 § 7:10 Anḡumā Itmakqā 20:12; Kukñuā-suqā 5:16 * 7:10 Anḡumā Itmakqā

21:17 † 7:13 Matiu 15:10-20

huiwä yanä hinqi inqä, quwä-meqä, ä ämaqä pizqä päsqa, ηη huiz-iqueqä apäkänqä iqä, hiñuä aowä quñqä, quanqä tqüä, ä hñgisanä iqä, hñquenqä äwqä äkasuä imäkätä qui äkasuwä tqüä, ä kiuä nyuatñqä, kñuä qäyasäqi ämetä imäqä, itanqa suqä quvqä huitañ-huitañ huizi-pqä imäkqä iquauñqä ätqä. ²³ Ga suqä quvqä iinä igua, ämaqäuta ätimäwa äpqe, ämaqäuni, Goti Iqueqä hiñuä iqini, kiyä mätqä iwimäkänqiyä” ätukqe.

Siliya-Ponisiyatanä apäkä iyyqä quuvqä heqiyqenqä†

²⁴ Jisasi Iqu iqi äväma, anä-himqä Tayä-tänqä qäqiqinyqä äukqe. Iqini Iqu, “Ämaqä, Nyi täqi pmetanqqeunqe, änyä maqñqä epñqäüä” kñuä wiyqanqi, anä hñque äpaqukqe. Iqu kñuä ii äwikqä-qe, ämaqä, qu Iqu pmetanqqeunqe näqñqä ämakuwi. ²⁵ Apäkä hui, iyyqä meqi dnä quvqä tqäutanqi, ii Jisasi Iquenyqä qätä maqänä äwiyäqe, äpäqe, Iqueä yukä-tänqä qäqiqi qonä äuktäukqe. ²⁶ Apäkä ii Israitqä iquautañ ma, qua Siliya-Ponisiya iu imänqqe. Ii Iqueä yukä iqi qonä äuktäukqe, “Nyaqä meqe dnä quvqä tqäutanqi, Si huätä dowatiyä” ätuätä, yatñqä äwikqe.

²⁷ Iqu kimanqi, “Ne ymisañi, ymeqeu-ganä käyä ävanä” ätukqe. “Ymeqeuqä ymisañi ämotautanä, hiveqä iquauñqä tnämäuke, qäyu maqä danä eänä.”

²⁸ I tquanqa, apäkä ii, “Ämaqä Naqä Iquki, Si qäyu ätnä-qe, ymeqä ymisañä änatquteqanquwi, hiveqä igua ämambñqäüä” ätukqe.

²⁹ I tquanqa, Jisasi Iqu, “Si ii ätninqe, yqä uvä! Dñä quvqe, tqä meqini huätä ae ävämeqiyä” ätukqe.

³⁰ Inganqi, apäkä ii, iyyqä anä iqi ätimäuke, meqä iinqi, dnä quvqe ae ävämeqanqa, iyyqä yquvanä iu witanqi äqunqqe.

Ämaqä qätäyqä kukñuä änä matqä iquenyqä

³¹ Jisasi Iqu anä himqä Tayäni äväma, anä-himqä Saitonä-tänqä iu äwätä, qua Dekapolisi iu, eqä-huänä Galili ätimäukqe. ³² Iqi timäuqanqa, qu ämaqä qätäyqä, kukñuä winuä änä maqñqä hñque, Iquenyqä ätuma äppiyyi, “Iyä! Jisasi Iquki, Saqä hipae, ämaqä tqe itmaqiyä” ätukuwi.

³³ I tquanguwänqa, Jisasi Iqu, ämaqä iqueni kiuänä itmeqe, Iqueqä hipae ämaqä iqueä qätä hovqä ingi-ingisa ävätäqetani, anqini, Iqu makukuä äquteqe, ämaqä iqueä tewi itmaqäkkqe. ³⁴ Ii iqe, Iqu hiñui qäukuä haqä yätu äqunäqe, oänä ätätä, iqueni, “Epata” ätukqe. Kukñuä iinqi, kiqä quati tiinqi “Qäte äkivänä!” ³⁵ Iqu ii wimäqanqa, ämaqä iqueä qäte äütänäqe, itanqa iqueä tewä-pqe anqñuä eätä, iqu kukñui, iqueqä tqä-pa qe ätkqe.

³⁶ Jisasi Iqu ii iqetani, Iqu quñi, “Ämaqäuni awä mätquä pambiyä” ätukqe. Iqu ii qäyä tquanqi, qu awä ätäkäkuwi. ³⁷ Qätä äwiyäpiyä igua, “Äänä imäkäqutiyä” tpu ikuwi. “Iqu nätmätqä eeqä anqñuä imäkqiyä. Qätäyqä-pqe, qätä äwiyqäüä. Kukñuä matqä-pqe, kukñuä tqä imäkqiyä” ätukuwi.

8

*Jisasi Iqu, 4,000 iquau buayä äwikqenqä**

¹ Inganqi anqumñi, ämaqä kuapänäni Jisasi Ique äwimepu, ymisañä anqenqe aanqä etanqä, Jisasi Iqu, Iqueqä wäunqñqä ämotquaminqä

iquau tääqä ätuätumeqe, tii ätukqe. ² “Ämaqä tä, Nyitä hiunji hñquaqu-hñque äpmeñuwi, ga ymisañä hñqä di aanqä etañgqenqä, Nyi qunqä huäqä änuñgiyã. ³ Inji Nyi, quwqä anãmqä dä yqänã iqä ändowatmqe, hñqua anã kñã-nãunda äpquwã-qae, qanã änä mäwqä ipu, hänaqeunji dä päkombñqäüã” ätukqe.

⁴ I tquanğa, Iqueqä wãunuãñqä ämotquamiñqä iqua, “Anã avqñqä täqñi, ämaqä eeqänãñä tä ymisañä hñqe, ne äñgi ämetanã vatunquãwã?” ätukuwi.

⁵ Jisasi Iqu iquauñi, “He bretqe, äänã ämenãüã?” tquanğa, qu kimañi, “Ne 7 ämeñunã” ätukuwi.

⁶ Inğanji Iqu ämaqä eeqänãñi, “Quamã pmapiyã!” ätuäqe, bretqä 7 iquau ämeqe, Goti Ique “äñguiqä” ae ätuäqe, äqäyãkutätã, Iqueqä wãunuãñqä ämotquamiñqä iquau äwikqe. Ävqanğa, iqua ämaqe u yanã wipñqä äma ikãkuwi. ⁷ Itanğa qu hämapãkã wãñqä hñjua qäsã ämamiñuwi. Jisasi Iqu isuaunqä, Goti Ique “äñguiqä” ae ätuäqe, “Hämapãkã-pqä tä, qäsã yanã wipiyã” ätukqe. ⁸ Inji ämaqä eeqãñi äwqä änapäsãpu iqi änatqutekuwi, Iqueqä wãunuãñqä ämotquamiñqä iqua, aquvã ämaqiyãpu, hiqokã-qa 7 ämamikuwi. ⁹ Ymisañä ii änniñuwã iqua, 4,000 iquayi. Ga Jisasi Iqu, quwqä anãmqä ändowatkqe. ¹⁰ Iqu ae ändowatãqe, inğa qãñğa Iqueqä ämaqä iquatã yimbæu ikuapmãupiwi, qua Dalãmanuta iunqä äukuwi.

“Si Tquki enjñqä ämänätquetnä, wãunuã hui imãkiyã” ätukuwiñqã†

¹¹ Parisi hñqua, Jisasi Ique äwimapiwi, Iqueqä kukñui mäñdi kit-tqãññqä ipãqiyãpu, yamwiqä ävãpu, tii ätukuwi. “Si nãtmatqä ämaqä mimãkqänãñi imãkãtnã, Tquki enjñqe, mänãtquayã.”

¹² I tquanğuwãñğa, Jisasi Iqueqä äwqä imñi, qunqä hanã-iqä ämetã, haaqä ätätã, “Ämaqä täñğa äpmeñuwã ii, wãunuã imãkãtnã ämänãtquayã-qe, sunqä dqãüã?” ätukqe. “Nyi he naqã-qakuã etqã. Iqua nãtmatqä hui hiñuã mäqunquã ipnã.” ¹³ I ätuäqe, Iqu qunji ävãma, anği yimbæu ikuapmãuqe, eqã-huãñã yãtãqãñgisãñqä äukqe.

Parisi iquauqätã, Heroti iqueqätã, nãtmatqä änyuãmãwa peyqenqã‡

¹⁴ Inğanji Iqueqä wãunuãñqä ämotquamiñqä iqua, bretqä hui inã mämeqã, hui imãukuwi. Iutanji, qu yimbæuñi, bretqä hñqunã ämapu äpmamiñuwi.

¹⁵ Itanğanji Jisasi Iqu, “Parisi iquauqätã, Heroti iqueqätã, bretqä änyuãmãwa peyqenqe, äñguãnä äminyãpu, wimasãpiyã” ätuätã, näqñqä äwikqe.

¹⁶ I tquanğa, iqua quwqã-quwã, “Ne bretqä aanqä etañgqenqä änatqiyã” äñgãukuwi.

¹⁷ Iqu, qu iinã tñganğuwñqä, näqñqä ämeqe, iquau yatñqä äwikqe. “He ‘Ne bretqä aanqeqã’ äñguwi, sunqä tqauã? He näqñqã-pqä, ä kñuã-pqe, mämeqã iquwãtanã? Heqã kñuã indqãñqä iunji, kñuã wãunji yasãmä miqã da iqiya? ¹⁸ He hiñuã-tãñã enjuwi, hiñuã mäqunquã ipu, qätã-tãñã enjuwi, qätã mäwiyqã ipu, kñuã äpakãñãñi mämeqã iquwi, ii sunqãwã? ¹⁹ Nyi bretqä hipa hñgi eeqã, 5,000 iquauñqä äkutkqe, ga änatqutekuwi, he qa naqã mangui, äänã ämamikuwãwã?”[§] ätukqe.

Iqua, “Ne qa 12 ämamikqueqã” ätukuwi.

20 Itanji Iqu, “Ga Nyi Bretqä 7, ämaqä 4,000 iquauñqä äkutkqä, änätqutekuwi, hiqokä-qa mangui, äänä ämamikuwäwä?”* ätukqe. Qu, “Ne qa 7 ämamikueqä” ätukuwi.

21 Ga Iqu, “He iñqe, näqñqä mämeqä yqänä itqänäuä?” ätukqe.

Jisasi Iqu, hiñuä quvqä Betsaitañä hñque äñguä imäkkqenqä

22 Itanjanji iqua anä-himqä Betsaitä qe ätimäukuwi. Iqñji, qu ämaqä hiñuä quvqä hñque, Jisasi Iquenqä ätuma ätimäupiwi, “Iyää, Jisasi Iquki, tqä hipae itmaqiya” ätukuwi.

23 I tquanquwänqa, Jisasi Iqu, ämaqä iqueni, a ämasqänqa, anä himqä yäpaqä mängisa ätuma äwäqe, iqueqä hiñuii makukuä äwqutäqe, hiñuä-huiwiwi itmaqiya, yatñqä äwikqe. “Si nätmätqä hui hiñuä äqunänjinyä?”

24 Iqu hiñuä ägänäqe, “Nñqä, nyi ämaqä hui qanä ikiqanqä äqunmäqe, quñi ätnänäqi mäquñquä enänä. Qu zä enqä-panä-qua etanqä äqunänänä” ätukqe.

25 I tqanqa, Jisasi Iqu, Iqueqä hipae, ämaqä iqueä hiñuä-huiwä iu itmaqiyanqa, iqueqä hiñui hämänä ägänätä, äñguä ätimäucanqa, iqu nätmätqä eegänäñji, ätnänäqi äquñqe. 26 Itanjanji Jisasi Iqu ämaqä iqueni, “Si anä-himqeuñi mäpaquvqä, tqä anjuñqä janä uvä” ätukqe.

Pitä iqu, Jisasi Iquenyqe, “Kraisii Iqueyqä” ätkqenqä†

27 Itanji Jisasi Iqutä, Iqueqä wäñuänqä ämotquaminqä iquatä, anä wänqä, anä-himqä Sisariya-Pilipai iu mätnätanqeuñqä äukuwi. Hänaqä äwäpiyä nämñji, Iqu quñi yatñqä äwikqe. “Ämaqä, Nyinqe, tqeqä ätätqänuwäwä?”

28 Iqu yatñqä ii vqanqa, iqua tii ätukuwi. “Ämaqä hui Sinyqe, Jonä asñä-qäyqä iqueqä,’ hui, ‘Laisa iqueqä,’ itanqa hui, ‘hiñuä-tqä-queqä,’ ätätqänuwäwä” ätukuwi.

29 Iqua iinä tquanquwänqa, Iqu iquauñi yatñqä tii äwikqe. “Hiyaqä knuä ðunji, Nyi tqunqä?”

Iqu i tqanqa, Pitä iqu, “Si Kraisii ne äminesñqä, Goti Iqu atäñuä äkikqä Iqukiyqä” ätukqe.

30 Injanji Iqu, quñi, “He Nyinqe, ämaqeñi awä mätkuä pampiyä” ätätä, kukñuä yänänäñqä ätukqe.

Jisasi Iqu, äpäkonätä, anji vauninqä ätkqenqä‡

31 Ii ätuäqetani, Jisasi Iqu, iquau näqñqä änyä-hänä hui ävätä, tii ätukqe. “Ämaqeñqä Ymeqä Ekqä Iqu, hanä-iqä kuapanä meniyeqä. Itanqa ämaqeñ miqä iquau, hiqäva-imäkkqä naqä iquau, itanqa kukñuä-suqenqä näqñqä-pqä iquau, Iqueni pizqä päsqanquwänqa, Iqu hea hñquaqñi-hñqe äwiqe, anqumä vauniqeqä” ätukqe.

32 Jisasi Iqu eeqäpnä ätnänä iqi tqanqa, Pitä iqu Iqueni, haqä nänä ätuma äwäqe, “Si kukñuä iinji, awä matqä panä. Ii quvqeñqä” ätukqe.

33 Pitä iqu i tqanqa, Jisasi Iqu yakmbä iqe, Iqueqä ämaqä iquau äqunä, Pitä iqueni, manä mi äminyätä, “Setänä, Goti Iqutä mäkä-hunqä iquki, hoptäwä manyqä, qänaki nyi! Tqä knuä indqänqe, Goti Iqueä ma, ämaqä iquauqeñqä” ätukqe.

34 E ätuäqe, Iqu, ämaqeñtä, Iqueqä ämaqä iquautä tääqä ätuätumeqe, tii ätukqe. “Ämaqä hñqu Nyi qänaki nyivändätñqä etanqutqe, iqu,

* 8:20 Makä 8:8 † 8:26 Matiu 16:13-20; Lukä 9:18-22 ‡ 8:30 Matiu 16:21-28; Lukä 9:22-27

iqueqä-kiuänqä kñuä mämeqä, iqueqä zä-huätati hunqe ämetä, Nyi qänaki nyivändänä. ³⁵ Ii tiinjäqä. Ämaqä hñqu, iqueqä hñäpmeqe a yänänäqñqä äkiqätmitätqe, qui imäkñäniqeqä. Inäqe ämaqä hñqu, Nyinygätä, kukñuä äñguä we-hunqä-täññqätä, kñuä indqänätä, iqueqä hñäpmeqe ävquatämämätätqe, iqu hñä pmetäniqeqä. ³⁶ Itanğa ämaqä hñqu, nätmätqä qua täutanji eeqä ämetä, äpäkonqce, iqueqä nätmätqä eeqänänä iinj, yätamäkqä äänä väniqiyä? ³⁷ Itanğa ämaqä hñqu, iqueqä quuvqe angumä metñqe, squäsua väniñqäwä? ³⁸ Itanğanj, apäkä, qokique äväma qanä hññgi qñqä enqä-panä iinj, ämaqä tanğa äpmeñuwi, asä e imäkäpu, Goti Iqueni tuwä äväpu, suqä quvqä imäkätqänä. Inj, ämaqä hñqu qutä anä äpme, Nyiñqätä, Nyaqä kukñuñqätä womba wiñganğutqe, Ämaqeuaqä Ymeqä Ekqä Iqu, Kaniqea yänänäqñqä motqueqä di ämetä, Goti Iqueqä enätqä iquatä äppqanğanj, Iqu ämaqä iquenyqä womba yäniqeqä” ätukqe.

9

¹ Inğanj Jisasi Iqu qunji, “Nyi naqä-qakuä etqä. Ämaqä täqi tä ätqäñuwa hñqua, mäpäkonqä, hñä yqänä äpmapiyänğanj, Goti Iqunä miqe, Iqueqä yänänäqñqetä äpqanğutqe, hñuä qumbnuwiqä” ätukqe.

*Jisasi Iqueqä huiwi, huitanä ingqenqä**

² Hiunji 6 ae äpäwqanğanj, Jisasi Iqu, Pitä ique, Jemisi ique, itanğa Jonä ique itmeqe, qoqonä quäuqä hñquenqä ätuma ekqe. Iqinj iquauqä-quwänä äpmeñuwi. Iquauä hñuä iqisañj, Jisasi Iqu huiwä huitanä ingqäqe. ³ Iqueqä qäki, we-hunqä aanä qäpaiqänänä äyämñqe. Ämaqä qua täutanä hñqu, ämuasmänqä qäpaiqä iinj enqä-pa timäutñqe, änä mimäkqä yänä. ⁴ Inğanj iqua, Laisa iquä, Mosisi iquä, iquaqu, Jisasi Iquä anä ätqäunya, kukñuä tätqätanğä äquñguwi. ⁵ Ii äqunäpiyñqä, Pitä iqu Jisasi Iqueni, “Ämotqueqä Naqä Iquki, ne täqi äpmeñqe, ii äñqänänj. Ne ittänä anä hñquacu-hñqe mätatunqeqä. Hñqu Tqänqä, nñ hñqu Mosisi iqueqänqä, itanğa hñqu Laisa iqueqänqänänä” ätukqe. ⁶ Pitä iqu kukñuä ii ätukqe, iqua zä kiinj ipu, ga iqu kukñuä äänä täññqe, kñuä yasämä mäwimeqä iqanği, ii ätkqe. ⁷ Inğanj qaquvqä hñqu äpäqe, iquauñj äpatqäkqe. Iwä qaquvqä iqueuä yapä imdanj kukñuä hñqu tii ätkqe. “Tä Nqä Ymeqä aanä kiinj änyinätñqä Iqueyä. Iqueqä kukñuä qätä wipiyä.” ⁸ I tqanği äwipiwi, qu hñuä qävqä ikuwi, ämaqä aanqä ea, Jisasi Iqunä qutä tqäutanği äquñguwi.

⁹ Qu qoqonä yätuta äpäpiyänğanj, Jisasi Iqu iquauñj, “Ämaqeuaqä Ymeqä Ekqä Iqu hñä vauniqänğanqe, hiqä hñuitä äqunänquwiñqe, ämaqeunj, awä mätkuä pambiyä” ätukqe. ¹⁰ Qu, Iqu tquangqä-pa, awä matqä ipu, yatñqä tii inguwi. “Hñä vauqe, ii squäwä?”

¹¹ Itanğa qu Iqueni, yatñqä tii äwikuwi. “Kukñuä-suqenqä näqñqä iqua, ‘Laisa iqu-ganä päñqiyä-qe’ sunqä tätqänäuä?”

¹² I tquanguwänğa, Jisasi Iqu, “Ii naqä-qakuänäyi. Laisa iqu-ganä äpätä, nätmätqä eeqänänj, angumä äñguä imäkänqiyä. Inä-qe, Goti Iqueqä bukä iinj, Ämaqeuaqä Ymeqä Ekqä Iqueni, qu himä-wiunqä kiñä äväpu, täñä-hunqä kuapanä meniqe, tuwanuä iinj, sunqä ätä äqänänä?” ätukqe. ¹³ “I etanği Nyi he tiñä etmqe. Laisa iqu ae äpkqe. Ga Goti Iqueqä bukiu äqänänqä-pa, qu quvqä äwiñqeunä ipu, suqä quvqä huitanä-huitanä itquakuwiqä” ätukqe.

* 9:1 Matiu 17:1-13; Lukä 9:28-36

Jisasi Iqu, ymeqä qokä dnä quvqä-tänjä hñque, ängüä iwimäkkqenqä†

14 Iqua äppiwi, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä huizi iquau wimapñqä ipiyänqani, ämaqä kuapänäni, iquau äpputmäupu, ga kukñuä-suqenqä näqñqä hñqua, iquauqä kukñui mändi kittqäpñqä itqätanjä äqunquwi. 15 Ämaqä eeqänäni, Jisasi Iqu äpqañqä äqumbiyänqani, yäunuä ipu, Iquenyqä maqänä äupiwi, yeeqä äwikuwi.

16 Inqani Iqu quñi, yatñqä tii äwikqe. “He iquatäni, manjä-mäkä sunqä äunätqänäuä?”

17 I tquanqa, ämaqä hñqu ämävauqe, “Näqñqä-vqä Iquki, ñqä ymeqä dnä quvqä ätqäuä kukñuä matqä itqätanji, Sinyñqä ätuma äpqañä.

18 Dñä quvqä iqu iqueni, ppqä yätñqä imäkätä, qua iqi ämatnmäutñqe. Ga, iqu makusewä kuä äsätä, hiquani manqtäsqukuä ämäuqe, yukä hipa woä äwimäutñqe. Iinjä etanji nyi, Tqä wäunuänqä ämotquetqänä iquauñi, huätä mamäupñqä yatñqä vqanqa, iqua inji änä mimäkkqä iqäuä” ätukqe.

19 I äwiyäqe, Jisasi Iqu iquauñi, “He ämaqä quuvqä maeqiyqä tqunen! Nyi hesä anäni, squänqanqä pmamqäwä? Ä, hesani hanjä-iqe, squänqanqä meqämqäwä?” ätuätä, tii ätukqe. “Ymeqä iqueni, ätuma bpiyä.”

20 I tquanqa, qu ymeqä iqueni, Iquenyqä itmeqanguwänqa, dnä quvqä iqu, Ique hinuä äqunäqänqani, ymeqä iqueni ppqä yätñqä imäkkqanqa, ymeqä iqu qua iqi äpäknäqe, iqueqä manji makusewä kuä äsätä, qua iqi huaqä-huaqä ikqe.

21 I iqanqa, Jisasi Iqu kaniqe, yatñqä tii äwikqe. “Ymeqä tqeni, äknqata ti äwimakqäwä?”

Kimani, “Dänänqa äwimakqeqä” ätukqe. 22 “Dñä quvqä iqu, ymeqä ique pizqä päsatñqe, tä iu ämävetä, ä eqä du ämäyetä, ii iqa äwätñqe. Itanji Si nätmätqä hui yätamäkkqä iqä-tänjä eni, yenyqä huäqä kunqanquti, yätamäkkqä yeyä” ätukqe.

23 I tquanqa, Jisasi Iqu iqueni, “Si ‘Yätamäkkqä iqä-tänjä eniuä’ ändni, sunqä ändnyä? Quuvqä eqiyätqunuwä iqua, nätmätqä eeqä timäutñqä imäkpñqäuä” ätukqe.

24 I tquanqanä, kaniqu manjä yänänäqñqe, “Nyi quuvqä eqiyänqä-qe, Si nyi äwa iqueni, yätamäkkqä nyisñqä äktqänä” ätukqe.

25 Inqani, Jisasi Iqu ämaqä kuapänäni tnänjä pqañqä äqunäqe, Iqu dnä quvqä iqueni, “Dñä quvqä kukñuä matqä, qätä mäwiyqä imäkkqä iquki, nyi si, ymeqä iquesa täñgi huätä ätimäutnä, ga anji mäpaquvqä isñqä äktqänä” ätukqe.

26 I tquanqa, dnä quvqä iqu zääqä ganä ätäqe, ymeqä iqueni ppqä yänänäqñqä yätñqä iwimäkkäqe, huätä ätimäukqe. Itanqa ymeqä iqu pizqänänqä-qu witanqa, ämaqä kuapänäni, “Ymeqä iqu näwi äpäkonä äwinä” ätukuwi. 27 I witanqa, Jisasi Iqu iqueqä hipaeu a ämaqätätä, pämä vauqumuatqanqa, iqu pämä ätqäukqe.

28 Qänakñi, Jisasi Iqu anä iu pmetanqani, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iqua, quwqä-quwänä anä äpmapu, “Ne dnä quvqä iqueni, huätä mandowatqe, sunqä iququwä?” ätuäpu, yatñqä äwikuwi.

29 Iwä, Iqu iquauñi, “Dñä quvqä tiinjä, nätmätqä huisä mändowatqä, kiqä Goti Iquenyqä tääqä ätäpiyä iutanänjqä” ätukqe.

Jisasi Iqu, “Äpäkonätmä, vaumninjqeqä” anji ätkqenqä†

30-31 Qu iqi ävämanji, qua Galili iunji jänä ämäwqätäukuwi. Inğanji Jisasi Iqu, Iqueqä wäunjuanqä ämotquaminqä iquaunä näcñqä vätnqä winğanji, Iqu ämaqe, Iquenyqä “Iqiyqe” näcñqä mapñqä diñqe, mawinqä ikqe. Iqu iquauñi tii ätuminqe. “Ämaqeugä Ymeqä Ekqä Iquenji, itumepu ämaqä iquauä hipa iu wipnuwiqä. Itanğa qu Iquenji pizqänä päkpnuwiqä. Hiunji hñquaqu-hñque ae äpäwqanğanji, Iqu anğumä hñnä vaunigeqä” ätukqe. 32 Iqu kukñuä ii tqanğgeñqe, iqua näcñqä mämeqä qäyä ipu, ga zä winğanğqeutani, Iquenji yatñqä mäwqä ikuwi.

Qu, “Neyaqä awä iqisani, yoqä naqä-täñi tqukä?” ätnğuwinqäS

33 Iqua Kapänamä ätimäupiyi, anju äpmapiyanğanji, Jisasi Iqu iquauñi, “He hanaqä dutani sunqä ätnğapatqanjuwäwä?” ätuätä, yatñqä äwikqe. 34 I tqanğa, iqua hänaqä dutani, “Nyi naqeqä, nyi naqeqä” ätnğapkuwä etanğgeñqä, kukñuä hui kima mätkuä äpmaminjuwi.

35 Iqu quämä ae äpmeqetani, 12 iquau, “Eä-embiyä!” ätuäqe, tii ätukqe. “Ämaqä hñqu naqä-pmeqanqä winğanğutqe, iinñä iqu eeqänänñä iquauqä yäpakä, itanğa iquauqä wäunjuä-wiyqä hetñqe” ätukqe.

36 I ätuäqetani, Iqu ymeqä wänqä hmbi itumeqe, iquauä awä iqi ätquteäqe, ymeqä iquenji atukuä ämaitä, iquau tii ätukqe. 37 “Ämaqä hñqu ymeqä wänqä hmbiñi, Nyinqä kñuä äme, yeeqä itumeqäqe, iqu Nyi indmeqiyä. Itanğa Nyi indmeqäqe, ii iqu Nyinä mindmeqä iqiyä. Iqu Nyi änändowatkqä Ique, inä itumeqiyä” ätukqe.

Ämaqä ne hñgisa minetqueqä iquwä iqua, neqä-quaiqä ätukqenqä**

38 I tqanğa, Jonä iqu Jisasi Iquenji, “Näcñqä-vqä Iquki, ämaqä nesä anä mikiqä itñqä hñqu, saqä yoqeta dnä quvqä huätä dowatqanji äqunätanä, ne iquenji, ‘Iñi mimäkqä panä!’ ätukqueqä” ätukqe.

39 Jonä iqu i tqanğa, Jisasi Iqu, “He ique pmua mimäkqä pambiyä” ätukqe. “Ämaqä hñqu, nätmätqä ämaqä mimäkqänänñä di, Nyaqä yoqeta imäkqä iqu, Nyinqä kukñuä quvqä di maqänä matqä yänqiyä. 40 Ämaqä ne hñgisa minetqueqä iquwä iqua, neyaqä-quayqä. 41 Nyi naqä-qakuä etqä. He Kraisi Ique qänaki vändqä-quenä etanğuwinqä, ämaqe, he eqä-häki, ämbñqä etapquwi, qu hinği metapqä iqä. Qu Goti Iquesani, anğui ämapnuwiqä” ätukqe.

Suqä quvqe, quuvqä heqiyqe qui imäkqenqä†

42 “Ymeqä Nyinyqä quuvqä eqiyätñqä täutanä hmbu, ämaqä hñqueuä suqä imäkqanğqä iu hinjuä äqunätä, asä iinñä imäkätä quannä päkñanğutqe, ämaqä suqä ipäqiyqä iquenji, hanñä-iqä naqänänñi wimenä. Ämaqä hñqua hikä naqänänñä hñqu ämepu, iqueqä hiinjuä-qo iu guä äkiqiyepu, eqä-huänñä bu tnämäueqanğpqe, ii hanñä-iqä naqä-qe, huiziqe mämäwqätäuqä yänqiyä” ätukqe. 43-44 “Tqä hipa hñqu suqä quvqeunqä äkiqiyäma uwqanğutqe, huätä täwisñqe. Si iinñä inñi, hññä hea ique-ique pmeqe ämatñi. Iinñä miqä isqe, hipa qäquaqu yqänä nyqä-quki, tä maisquä yäniqä äsanğeu äktnämäupnuwi. Hipa hñqunä änyänñi, ämäwqätäutñi. 45-46 Itanğa tqä yukä hñqu suqä quvqeunqä äkiqiyäma uwqanğutqe, huätä täwisñqe. Si iinñä inñi, hññä hea ique-ique pmeqe ämatñi. Iinñä miqä isqe, yukä qäquaqu yqänä nyqä-quki, tä maisquä yäniqä äsanğeu äktnämäupnuwi. Yukä hñqunä änyänñi, ämäwqätäutñi. 47 Ä tqä hinjuä hñqu suqä quvqeunqä

äkiyqiyäma uwqanqutqe, huätä tquätñqe. Si iinjä inji, häñä hea ique-ique pmeqä ämatñi. Iinjä miqä isqe, hiñuä qäquaqu yqänä qñqä-quki, tä maisquä äsänqeu äktnämäupnuwi. Ä hiñuä hñqunä äqänäñi, Goti Iqunä miqeuñi äpaqutñi. ⁴⁸ Tä iinjä äsänqä iqueni, *Piweqe mapäkonqä ipu, itanqa te maisquä yäniqeqä.*†

⁴⁹ Haki, nätmätqä äpakänä witñqä imäkätñqä-pa, ämaqä eeqänänjä iunji, te äpakänä e imäkäniqeqä. § ⁵⁰ Haki äñguänä etanqqä-qe, kiqä ätquänqä di qäpu eqäqe, ga angi ätquänätñqeqqe, äänä imäkpni? Hakä enqä-pañuenä ätimäupu, itanqa äwqä hanuä injqunenä pmapñqeqä” ätukqe.*

10

*Suqä apäkä huätä dowatqenqä**

¹ Jisasi Iqu anä-himqä iunji äväma, qua Jutiya iunqätä, itanqa eqä Jotänä yätäqanñisanqätä äukqe. Inganji ämaqä kuapänänjä anqumä Ique wimeñqanwanqa, ga Iqueqä suqä hea ique-ique iminqä-pa, Goti Iqueqä kukñuñqä näqñqä anqumä äwiminqe.

² Inganji Parisi hñqua, Jisasi Ique äwimapiyi, yamwiqä äväpu yatñqä tii äwikuwi. “Neqä suqä duñi, ‘Ämaqä hñqu iqueqä apäki huätä ändowatqänqä,’ ätnä, ‘ä mändowatqänqä’ ätnänä?”

³ I tquanquwanqa, Iqu tii ätukqe. “Mosisi iqu henji, suqä äki etapqäwä?”

⁴ Inganji qu tii ätukuwi. “Mosisi iqu, ‘Ämaqä hñqu, iqueqä apäki huätä dowatätñqä etanqutqe, iqu huätä dowatqä tuwanuä äqiyätä, huätä inga dowatätñqeqä,’ ätkqeqä” ätukuwi.

⁵ Jisasi Iqu, qunji kima tii ätukqe. “Mosisi iqu suqä iinjä imäqäpñqä ätätä tuwanuä äqäkqe, ii he nyuänjä woyqä imbu, hñgisanä iqä-quenä etanqqetanänqä” ätukqe. ⁶ “I etanji, ainganji, Goti Iqu nätmätqä eeqänä ipäqiyätñqä imäkätäqanñanji, ämaqä, *Iqu qokätä, apäkätä imäkkqe.*† ⁷⁻⁸ Iinjä imäkätäqetanji, tiinjä ätkqeqä. *‘Qokä hñqu, kandä-känatä ävämetä, iqueqä apäkisä guä ämänyinyä, huiwä naqä-hñqunä änyinyä pmeqänqeqä.*† Goti Hanjuwä Iqu iinjä ätkqetanji, qäyaqu huiwi hñquaqu minqä, hñqunä änyinyä pmesiyänqeqä. ⁹ Iinjä etanji nätmätqä Goti Hanjuwä Iqu naqä hñqunä ämamonyetqe, ii ämaqä hñqu mamumakñqeqä” ätukqe.

¹⁰ Itanqa qu anju äpmapiyänqanji, Iqueqä wäñuñqä ämotquaminqä iqua, Jisasi Ique kukñuä iinjä yatñqä äwikuwi. ¹¹ I vquanquwanqa, Iqu iquauñi tii ätukqe. “Ämaqä hñqu iqueqä apäki huätä ändowatätä, apäkä änyä-hänjä hui ämeqäqe, ämaqä iqu iqueqä apäkiñi qui imäkätä, huizitä huiwä yanä hñgi ikiqä enqä-pa imäqñi. ¹² Itanqa apäkä-pqä ii, iyyqä qoki äväma, qokä änyä-hänjä hñque ämuannqeqe, ii-pqe huizitä huiwä yanä hñgi ikiqä enqä-pa imäqiyä” ätukqe.

Ymeqä wänqä isuaunqes§

† **9:48** Asayä 66:24 § **9:49** Näqñqä-tñä hñqua, kukñuä iinjä iqueqä quatinqe, tii ätätqänäuä. Haki, hiqäva eeqänäñi, ikikinyänjä iwimäkätqänquwä-pa, te ämaqä eeqänäñi ikikinyänjä imäkänä. Hiqäva-imäqä 2:13 * **9:50** Matiu 5:13; Lukä 14:34-35 * **10:** Matiu 5:31-32; 19:1-12; Lukä 16:18 † **10:6** Ipäqäqä 1:27 ‡ **10:7-8** Ipäqäqä 2:24 § **10:12** Matiu 19:13-15; Lukä 18:15-17

13 Ämaqä hui ymeqä wänqä isuauni, Jisasi Iqu hipa haqeqi wiyätñqä, ätuma äwimakuwi. Ii ätuma wimeqanqawänqä, wäunuänqä ämotquaminqä iqua, “Huätä ätuma upiyä!” ätukuwi. 14 Jisasi Iqu hiñuä ii äqunäqe, Iqu iquauñi, upui-hiñuä ämoqunätä, “Ymeqä wänqä, Nyinyqä qäyä äppiä. Goti Iqunä miqeuñi, täsua enqä-panjä yäpänqisa epñqä-qae, ‘Oeyqä’ matqä pambiyä!” ätukqe. 15 “Nyi naqä-qakuä etqä. Ämaqä hñqu Goti Iqunä miqä duñi, ymeqä wänqä imetqänjuwä-pa mitmeqä da itqe, iqu Goti Iqunä miqä iuñi, mäpaquvqä yäniqe.” 16 Ii ätuäqe, Iqu ymeqä hñqunä-hñqunä quvätäuku ämäqumuateqe, hipa nyuänqä haqeqi äwiyätä, Goti Iqu äñguä iwimäkätñqä yatñqä äwikqe.

*Ämiqä, nätmätqä kuapänänqä-tänqä hñqu, Jisasi Iqutä kukñuä ätñgiyñqä**

17 Jisasi Iqu qanjä tii wätñqä iqanqä, ämaqä hñqu Iquenyqä tnänqä äpeyäqe, qonjä äwoktäutä, Iqueni yatñqä tii äwikqe. “Näqñqä-vqä Äñguä Iquki, nyi häñqä hea ique-ique pmeqe äänä itmä mamniqäwä?” ätukqe.

18 I tquanqä, Jisasi Iqu, “‘Äñguä Iqukiyqe’ suñqä dnyä? Ämaqä äñguänänji, Goti Hanjuwä Iqunänñqä” ätukqe. 19 “Si kukñuä-suqenqä, näqñqä äyä ennä. Ii tiñqä iquauñqä,

‘Si ämaqä pizqä mapäsqä panä. Qokä-apäkä ämanqe, huizitä huiwi yanjä mikiqä panä. Quwä mämeqä panä. Kukñuä jänä imäkqä iqueni, tiwiqä quangä mätquä panä. Ämaqeu quangä ätuätnä, mämotauqä panä. Itanqä tnaqä-tnuñuau yäpä iqä qänaknä iqätñqeqä’” ätukqe.†

20 I tquanqä, ämaqä iqu, “Näqñqä-vqä Iquki, ymeqänqatqä suqä iuñi qänaknä iqa äpätnqe, täñqä täsuwanä” ätukqe.

21 Inqanji Jisasi Iqu, ique hiñuä äqunäqetani, Iquenyqä aanjä kuapänä wiñqanji, “Nätmatqä hñqu si äwa yqänä inñyä. Si nätmätqä ämenji, ga äwätinä, eeqänä mbqänqä imäkätinä, itanqä ämaqä aanqä etanquwiu wisñqeqä. Itanqä si qäukuä yatunji yquayä-tänqä hesñqänänqä. Ii ae imäkñi, äpätnä, Nyi qänaki nyivändiyä” ätukqe.

22 Kukñuä inñqä qätä äwiyäqe, iqu yquayä kuapänänqä-tänqä etanqenqä, iqueqä äwqä imdanji hanjä-iqä ämetä, hipenji yäuä äpitä, ävämakqe.

23 I uwqanqä, Jisasi Iqu hiñuä ipe-ipe äpäqunqeyätä, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquau tii ätukqe. “Qua-yquayä kuapä-tänqä iqua, Goti Iqunä miqä duñi, qeiqinyä ma, yänänäqñqä paquvqeqä.”

24 I tquanqä, iqua Iqueä kukñuñqä yänuñä ikuwi. Iñqe, Jisasi Iqu qunji anqumä, “Ymeqä tñuenä, Goti Iqunä miqeu paquvqe, qeiqinyä ma, yänänäqñqä paquvqeqä!” ätukqe. 25 “Kametqä hñqu, qäkä guä ktäpiqä yänä hovqä iu wätñqe, iqu yänänäqñqä iutanä wänä. Inqäqe, ämaqä mbqä kuapä-tänqä iqua, Goti Iqunä miqeu paqunqä yänänäqñqe, kametqä iqueqeuñi, ämäwqätäunä” ätukqe.

26 Inqanji iqua yänuñä naqänänqä ipu, tii ätñguwi. “Inñ ämaqä qui imäkñätqänuwitanji, häñqä hea ique-ique pmeqe, tqu meniñyä?”

27 Jisasi Iqu, iquau hiñuä jänä äqunä, tii ätukqe. “Ämaqä, inñ änä mimäkqä iqanqñqä-qe, Goti Iqu äwa mämiqä yänqiyä. Nätmatqä eeqänänji, Iqu qäyunä imäkänqiyä.”

28 I tquanqä, Pitä iqu Jisasi Iqueni, “Hiñuä qunä! Ne nätmätqä eeqänänji ävämanji, Si qänaki äyä äkivändänjunä” ätukqe.

* 10:16 Matiu 19:16-30; Lukä 18:18-30 † 10:19 Angumä Itmakqä 20:12-16

29-30 Jisasi Iqu kimanji, “Nyi henji naqä-qakuä etqänä. Qua täunji, ämaqä tqu-tqu iqueqä anä, kätä-käunqwa, känanyi-känapqa, kanä-känäu, ymeqä, ä wäunjuä-pqe, Nynqätä, Nqä kuknuä ängua we-hunqä-tänjinqätä ävquatämäutqe, tñänqe, asä iinjä iqua, aanä hävemänänqe, inä ämeniqe. Itanğa iqu hanä-iquä qäsä mequanä. Inji hea yäpakänğanji, hanä hea ique-ique pmeqä meniqe. ³¹ Inqäc ämaqä, tängga yoqä-tänjä eänjuwä iutanä kuapänänä hñqua, qänakñi yoqä maeqänqe. Itanğa tängga yoqä maeqä eänjuwi, inğanji yoqä naqä-tänjänqeä” ätukqe.

Jisasi Iqu, “Äpäkonätmä, vaumniqeqä” anji ätkqenqä†

³² Qu Jerusälemänqä äyäpiyä iunji, Jisasi Iqu hiñjuiqä äwimaminqe. Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iqua, yäunüä ipu, qänaki äyminjuwi. Itanğa huiziqua zä ipu, qänaki äwivändminjuwi. Inğanji Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquaunä itmeqe, Iqueqä-kiuä hanä-iquä wimeniqä diñqä, iquauñi anqumä awä tii ätukqe. ³³ “Qätä nyipiyä. Tängğanji ne Jerusälemänqä äyätanä, äyä ätqeyqunä. Yänjini, Ämaqeueqä Ymeqä Ekqä Iquenji, qu hiqäva-imäkqä naqä iquauqätä, kuknuä-suqenqä näqñqä iquauqätä, hipa iunä wipñqäuä. Itanğa iqua Iquenji, kuknuä ämitäpu, ‘Iqu äpäkonätñqeqä’ tññqäuä. Inğanji qu Iquenji, ämaqä Israitqä iqua qäyä etanği, huizi iquau-mända wipñqäuä. ³⁴ Inji ämaqä iinjä iqua, Iquenji ewiiqä kuknuä ämitäpu, makukuä äwqutäpu, guä yänjätänji ämepu, täua ätäwäpu, pizqä päkpnuwiqä. I etanği hiunji hñquacu päwqanğa, hñququqenji ävaunqeqä” ätukqe.

Jemisi, Jonä gueqi, Jisasi Ique yatñqä äwikiyinqä§

³⁵ Itanji, Jemisi, Jonä, Sepri iqueqä hikñä iquacu, Jisasi Ique äwimayi, “Näqñqä-vqä Iquki, Si yeqä äyengänği yatñqä äkiyqueunji, imäktñqeqä” ätukiyi.

³⁶ I tquanğiyänğa, Jisasi Iqu iquaquini, “Nyi qe squä qemäkmqä äqenğiyä?” ätukqe.

³⁷ I tquanğa, iquacu naqä pmaniyänqä winğanği, Jisasi Iquenji, “Si yoqä naqä ämetnä, ämaqä ämitñänğanji, ye hñqu saqä hipa ämuangisa, itanğa hñqu qunamäuqänğisa pmenyquenqä äyengiyä” ätukiyi.

³⁸ Injä tquanğiyänğa, Jisasi Iqu iquaquini, “Qe iinjä yatñqä iqiyi, änyä maññqä enjinyqä. Eqä-häkä Nyi nmqä änyänqe, qe-pqä inä änyiyänqätanä? Itanğa, asñä Nyi meqanğqä-pa, qe-pqe ämayänqä-tanä?”

³⁹ Inji, “Ye imäkenqueuä” ätukiyi.

Jisasi Iqu iquaquini, “Eqä-häkä nyi nmqä iqueunji, qe-pqe inä änyiyänqeqä, itanğa asñä Nyi meqanğqeuñi, qe-pqe inä mayänqeqä. ⁴⁰ I etanği, Nyaqä hipa ämuangisatä, ä qunamäuqänğisatä pmaniyänqe, Nyi atäunjuä miqä da imqänä. Goti Iqu ämaqä hñquacu atäunjuä itä, zä-hawi ämaqä iquaquinyqä näwenyä ämaeqeqä” ätukqe.

⁴¹ Wäunjuänqä ämotquaminqä 10 iqua, Jemisi, Jonä gueqi ii tquanğinyä äwyäpiyä iutanji, qu iquacuñi himänä äwyäpu, äwqä äkasuwä imäkkuwi.

⁴² Inğanji Jisasi Iqu eeqäquau tääqä ätuätumeqe, tii ätukqe. “He näqñqä äyuwä. Ne Israitqä qäyä etanği, huizi iquau miqä epiyä iqua, yänänänqñqetä, yoqä naqetä ämapu, quwqä ämaqeunji, äwinqä quwqä dunä qänaknä ipñqä iwimäkätqänäuä. ⁴³ Injä etanği, hiyaqä awä iqini, suqä tä mäwiqä itñqeqä. Oeyqä. Ämaqä hñqu, hiyaqä awä iqisanji, hiqä ämeyätñqä winğanğutqe, iqu heqä wäunjuä-eyqä-qu pmetñqeqä. ⁴⁴ Auä,

ämaqä hñqu, hiqä naqä pmetñqä winğanğutqe, iqu hiyaqä wäunuä-eyqä hñğanğä-qu pmetñqeä. ⁴⁵ Ii tii etanğqä dutayi. Ämaqeuaqä Ymeqä Ekqä Iqu suqä iini asä inä imäkqiyä. Iqu äpkqe, ämaqe Ique wäunuä yätamäkqä wipñqä äpkqä manä, oeyqä. Iqu äpkqe, iquau wäunuä yätamäkqä ävätä, Iqueqä hññä-pmeqe ävätä, qokä-apäkä kuapänänä iquau anğ mbqä imetñqä äpkqeä” ätukqe.

*Jisasi Iqu, Batimiyasi ique äñguä iwimäkkqenqä**

⁴⁶ Itanji Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunuänğä ämotquaminğä iquatä, anä himqä Jeriko ätimäukuwi. Iquatä, ämaqä kuapänänitä ävämeğanğuwänğani, ämaqä hññuä pisqä, Batimiyasi, Timiyasi iqueqä hikñä iqu, huänğqä manä iqi äpme, mbqä nätmatqä isuaunğä tquämanminğe. ⁴⁷ Iqu, “Jisasi Nasäretqätanä Iqueqä” tqanğä äwiyäqetanä, aawqä yänänänğqä ätätä, tii ätkqe. “Jisasi, Dewiti iqueqä Ymeqä Iquki, Si nyinğä huäqä äkunänä.”

⁴⁸ I tquanga, ämaqä kuapänänä, iquenä äminyäpu, “Aawqä matqä panä!” ätukuwi.

Ii qäyä ätquanğä, iqu aawqä yänänänğqä yqänänä, “Dewiti iqueqä Ymeqä Iquki, nyinğä huäqä äkunänä” ätukqe.

⁴⁹ Jisasi Iqu iqi ätqepäqe, “Ique tääqä tuätumapiyä” ätukqe.

Inğanä qu hññuä pisqä iquenä, “Iqu sinğä ‘Äpänä!’ ätqi. Mä pämä ätqätnä, tqä äwqe hanuä äknätnä biyä” ätukuwi. ⁵⁰ I tquanguwänğani, iqueqä gquä quäquä huätä äquvätämäuqe, ätkamäutä, Jisasi Iquenyqä äpkqe.

⁵¹ Iqu äwimeğanğa, Jisasi Iqu, “Nyi äänä ikimäkmqäwä?” ätukqe.

“Näqñqä-vqä Iquki, nyi anğumä hññuä qänmqä nyimäkiyä” ätukqe.

⁵² I tquanga, Jisasi Iqu “Si yqä uvä! Tqä quuvqä heqiyqe, äñguä ikimäqiyä” ätukqe. Asä qanğani, iqu hññuä äñguä äqänätä, Jisasi Ique hänaqe quänaki äwivändkqe.

11

*Jisasi Iqu, yoqä naqä qonqä-qu enqä-pa, Jerusälemä ätimäukqenqä**

¹ Itanğa iqua, Jerusälemä-tänğä qäqi timäupñqä ipiyänğani, anä-himqä Betäpaketä, Betanitä, qoqonä Olipä iu ätimäukuwi. Inğanä, Jisasi Iqu, Iqueqä wäunuänğä ämotquaminğä hñquaqwi, hññuiqä ändowätätä, tii ätukqe. ² “Qe anä-himqä nänjinyqä winyqä. Qe yäpä inğisa äwäsiyänğani, donğä hipkä hñque guä äkiqiyequwä qunyinyä. Donğä iquenä, ämaqä hñqu haqeqi mäpmeqä iminğä iquvi. Iquenä guä ewesinyä, ätuma äquvepinyqä” ätukqe. ³ “Ämaqä hñqu, ‘Qe donğä gue, sunğä hiweqinyqä’ qesğanğutqe, qe kimanä, ‘Naqä Iqueqä wäunuä-tänğä. Ga Iqu ämaqä hññuä anğumä maqänä dawatänğiyä,’ suinyqä” ätukqe.

⁴⁻⁵ I tquanga, iquaqu äwiyi, donğä hipkä hñqu, hänaqä iqi, anä qñqanğ-tänğä iqi guä qäyänätanğä äqunğiyi. Iquaqu eweqanğiyänğa, ämaqä iqi ätqäuminuä hñqua, iquaquini, “Donğä iquenä sunğä eweqinyqä?” ätukuwi.

⁶ I tquanguwänğa, iquaqu qunä, Jisasi Iqu ätukqä-pa ätukiwi. I tquanğiyänğa, ämaqä iqua, iquaquini, “Yqä ätuma winyqä” ätukuwi.

⁷ Inğanä, iquaqu donğä, Jisasi Iquenyqä ätuma äpiyi, gquä quäquä äquvätäsinyä, donğä iqueä haqeqi ipteqanğiyänğa, Jisasi Iqu haqeqi äpmaqqe. ⁸ Inğanä ämaqä kuapänänä, quwqä gquä quäquä, äquvätäpu,

* 10:45 Matiu 20:29-34; Lukä 18:35-43

* 11: Matiu 21:1-11; Lukä 19:29-40; Jonä 12:12-19

hänaqeu äqäqasäueqäkuwi. Ga ämaqä huiziqua, zä-äpa wäunjuunji ätäväpu, hänaqä iqi äqäqasäueqäkuwi. ⁹ Ämaqä hinjuiqä äwäpiyitä, ä qänaki äwivändäpiyitä, pu-aawqä ätäpu, tii ätkuwi.

“Goti Hanjuwä Iqueä yoqe hageqä äwinä! Naqä Iqueqä yoqeta äquvepätñqä Tquenji, Goti Hanjuwä Iqu äñguänänä iwimäkkqiyä.

¹⁰ Neqä awiçu Dewiti iquesanä äpätñqä Tqu, Iqueqä ämaqeu miqe, Goti Iqu äñguä itquenä. Goti Haqä Yätu Äpmenjqä Iqueqä yoqe, hageqä ämamäunä.”

¹¹ Jisasi Iqu Jerusälemä ätimäuge, hiqäva-imäkkqä anju äpaquväqe, nätmätqä eeqä hinuä äqunäkkäqe. Ae hea äyä eqanğa, Iqueqä ämaqä 12 iquatä, Betaniñqä äukqe.

Jisasi Iqu, zä-eaqä hñqe qui imäkkqenqä†

¹² Awiñganji, qu Betanisa äpäpiyänğanji, Jisasi Iqu buayä dä äwikqe.

¹³ Inğanji Iqu zä-eaqä hñqu quwqä kuapanä nänyä änyä tqäutangji äqunäqe, häukuä wiqänqä hinuänqä äukqe. Näñi ätimäuge, aanqä, quwqenä änyätanji äqunqge. Inğanji zä-eaqä häukuä qäyqänğa mayi.

¹⁴ Ii äqunäqe, tii ätukqe. “Zä iquki, ämaqe-pqä hui anğumä häukuä äkndopu, makñqä danä ipnuwiqä.”

Iwä Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iqua, iinä äyä tquanği äwikuwi.

Jisasi Iqu, mbqä wäunjuä imäkminjuwä iquau huätä äpäsawqatkqenqä‡

¹⁵ Jerusälemä ätimäupiyyi, Jisasi Iqu hiqäva-imäkkqä anä täknä yäpä inğisa äpäyäqe, Iqu ämaqä mbqä wäunjuä imäkätqätanğuwä eeqänänji, huätä äpäsawqatkqe. Itanğa ämaqä mbqä huitanji tñänqä imäkäpu vätqätanğuwä iquauqä hevqetä, ämaqä yññä-heeqe mbqä itqätanğuwä iquauqä zä-hawitä ämäquvasqiyekqe. ¹⁶ Itanğa hiqäva-imäkkqä anä ququawä iqinji, nätmätqä hui mbqä ipñqä mäpeyqänqä imäkkqe. ¹⁷ Iqu ämaqä näqñqä ävätä, “Goti Iqueä tuwanjuunji, tinjä äqänä.

‘Nqä anjñqe, “Ämaqä eeqänä tääqä dqä anjqä” tñnuwiqä.’§

Injä-qe, he quwä-meqä iquauqä zä-pmeqä anä* enqä-panjä imäkätqänäuä” ätukqe.

¹⁸ Inğanji hiqäva-imäkkqä naqä iquatä, kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, qätä iinä äwipiyyi, Iquenyqä zä ipu, Ique äpäkpñqä diñqä huänqä huiñqä qävqä ikuwi. Qu zä ikuwi, ämaqä kuapanänji, Jisasi Iqueä näqñqä vqanğqenqä yäunjuä ipu, miqä yänä iqanğuwitanji.

¹⁹ Heaetänji, Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquatä, anä-himqeuñi ävämä äukuwi.

Goti Iquenqä tääqä ätäpu, yatñqä vqenqä†

²⁰ Awiñğa zä-hinjuitanji, qu huänqeu äwäpiyänğanji, zä-eaqä hinjuä äqunğuwä, quatä buta himqä yätunqä yäua pitanği äqunğuwä.

²¹ I äqunäpiyinqä, Pitä iqu kñuä indqänäqe, “Näqñqä-vqä Iquki, Si hinjuä qunyä! Zä-eaqä äkasuwä ätunä iqu, yäua ae äpiqeqä” ätukqe.

²² I tquanğa Jisasi Iqu iquauñi, “He Goti Iquenyqä quuvqä heqäpiyä” ätukqe. ²³ “Nyi naqä-qakuä etqä. Ämaqä hñqu qoqonä hñque, ‘Ävauätinä eqä-pñä bu päkinyä’ ätque, iqueqä quuvqä mñji, ‘Matimäuqä yänqiyä’ kñuä mämeqä eä, ‘Iinji ätimäunqiyä’ kñuä äme, ätquäqe, iqueqä ätqanğutqä dunä ätimäunqiyä” ätukqe. ²⁴ “Iinjä etanği Nyi he etqä,

† 11:11 Matiu 21:18-19 ‡ 11:14 Matiu 21:12-13; Lukä 19:45-46; Jonä 2:13-17 § 11:17 Asayä

56:7 * 11:17 Järämäi 7:11 † 11:19 Matiu 21:20-22

nätmatqä huiñqä Goti Ique tääqä ätuäpu yatñqä ävquwi, ‘Ne ämenqunä’ kñuä ämapu quuvqä eqäpçe, he ämapñqäüä. ²⁵⁻²⁶ Itanğa he Goti Iquenqä tääqä tññqä ätqäpiyänğanı, he hñqtä äwqä äkasuwä-tänä eäñuwi, inı iqueqä suqä quvqä etquetñenqä äwqä hanuä imäknäpu, hui imäquwi, heqä Heniqü Qäukuä Haqä Yätunqä Iqu, heqä suqä quvçe huätä ämaemäütä, äwqä hanuä imäknänqiyä” ätukçe.

Jisasi Ique, “Yoqä naqe, ängisa ämenäwä?” ätukuwiñqä†

²⁷⁻²⁸ Qu anğumä Jerusälemä ätimäupiyänğanı, Jisasi Iqu hiqäva-imäkqä anä täknä yäpä inğisa ikitqätanğa, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, kukñuä-suğenqä näqnqä iquatä, ämaqä naqä iquatä, Ique äwimapiyi, “Si nätmatqä tä imäktñçe, yoqä naqe, ängisa ämenäwä? ‘Si ii imäktñçe’ tqu äktkqäwä?” ätuäpu yatñqä äwikuwi.

²⁹ I tquanğuwänğa, Jisasi Iqu, “Nyi yatñqä hñqu hemqänänñqä” ätukçe. “He Nyi yatñqä eyçe awä dqäpi, Nyi wäñuä tä imäkmqä yoqä ändapqä Iquenqçe, etmqänä. ³⁰ Häe! He Nyi awä dpu. Jonä asñä-qäyqä iqu wäñuä imäkmñçe, yoqä naqe, qäukuä haqä yätuta ämakqäta, ä ämaqä iquauta ämakqätanä?”

³¹ Inğanı quwqä-quwä tii ätñguwi. “Ne ‘Qäukuä haqä yätutanıqä’ tquanğuatçe, Iqu tññä natänqiyä. ‘He iquenyqä quuvqä maeqiyçe, sunqä itqänuwäwä?’ ³² Inäqçe, ne ‘Ämaqetanjqä’ tuatunquäta? I matqä yatunqueqä” ätñguwi. Ämaqçe, “Jonä iqu, hinuä-tqä-queqä” kñuä indqänätanğuwñçe, zä ipu, matqä ikuwi. ³³ Inı qu kimanı, “Ne maqñqeqä” ätukuwi.

I tquanğuwänğanı, Jisasi Iqu, “Nyi-pçe inänji. Nyi yoqä naqä-tänä eämä, wäñuä e imäkätñenqçe, he awä maetqä ymqänä” ätukçe.

12

*Kukñuä ktqä, wainqä wäñuä miqä quvqä iquauñqä**

¹ Inğanı Jisasi Iqu qunı, kukñuä ktqä tii ätukçe. “Ämaqä hñqu guä-wainqä vowä ikqäwätä, täknä äqiyäqçe, guä-wainqä häukui qonjqä itä, eqä päquveqätñqä, hikä huä ätäkäta iquqonmäuqçe, ämaqä wäñuuiunqä hinuä äqumbu pmeqä anä quäuqä ämätäqçe, itanğa wäñuui, ämaqä mbqä meqä imäkñjqä hñquauqä hipa iu äwimä, anä kinä nämqä wänıqçe.

² Iwä häukui yäüä änduqänğanı, iqu iqueqä wäñuä-wiyqä hñque, wainqä häukui hui äpatäpu wipñqä, wäñuä miqä iquauñqä dowatänıqçe.

³ Iqu ätimäuqanğanı, wäñuä miqä iqua, iqueni a äkiqätäpu, ptqä äpäsäpu, nätmatqä hui a maqätqä anğumä dowatpnuwi. ⁴ Inı wäñuä-wiyqä hñque anğumä inä dowatänıqçe. Wäñuä miqä iqua iquenäpçe nyuänju äpäsäpu wombainqä itquapnuwi. ⁵ Ii qäyä iqanğpi, Iqu hñqu-pqä inä dowatänıqçe. Inğanı qu iqueni pizqä päkpnuwi. Itanğa kuapanänı, suqä asä ii itquapnuwi. Hñquauñı, ptqä äpäsäpu, itanğa hñquauñı, pizqä päkpnuwi. ⁶ Inğanı iqueqä ymeqä, iquenqä kuapanä äwnımitätqä iqunä yqänä pmetänıqçe. Iwä yäpaki, ‘Wäñuä miqä iqua, nyaqä ymeqä iqueni, qätä wipñqäüä’ ätätä, iqu, iqueqä ymeqä ique dowatänıqçe. ⁷⁻⁸ Inğanı wäñuä miqä iqua, ‘Kaqä ämeniä-qü, täsqukuänä’ tmbnuwi. ‘Mağanänyä! Pizqä äpäsänä. Ga iqueqä wäñuä tä, neqä nemänätñqänänyä’ ätnäpu, ique a äkiqätäpu, pizqä äpäkpıyi, iqueä huiwi wäñuä täknä yäpaqä mängisa matnämuñnuwi.

† 11:25-26 Matiu 21:23-27; Lukä 20:1-8

* 12: Matiu 21:33-46; Lukä 20:9-19

⁹ Inḡaṅṅi kaqä wäunuä iutänḡa kawiqü, äänä yäniqe? Iqu äpätä, wäunuä miqä iquauṅi pizqä äpäsätä, wäunuṅi huizi iqua mipṅqä väniqe. ¹⁰ Inḡi he Goti Iqueä buki a matäuqä itḡänḡuwäta?

‘Hikä-anḡ-mätqä iqua, hiki quvqä wäunuä maeqä hiṅṅuinä äquṅḡuwi, hikä iinjä iqu, anḡa quea eṅqä-panḡa, anḡa yänänänḡqä imäkqä-queqä.

¹¹ Inḡi tä, Naqä Iqueqä imäkqanḡi ne hiṅḡuä äqunätaqe, äṅḡuänänḡ äqunänḡu.’”†

¹² Iqu i tḡuanḡa, Israitqä iquauqä ämaqä naqä iqua, kukṅuä ktqä ii, iquauṅqä äyā tḡanḡḡeṅqä näḡḡqä ekuwi. Inḡaṅṅi iqua, Iqueni ḡuä ḡäyanätḡu ikuwi, ämaqä kuapanä etanḡuwiṅqä zä wiṅḡanḡi ḡanyä äväma äukuwi.

Ämiqä naqä Sisa ique, mbqä takisi vḡeṅqä‡

¹³ Ämaqä naqä iqua, Parisi hḡquatä, Heroti iqueniqä äwinyämiṅqä hḡquatänḡi, Jisasi Iqu kukṅuä quvqä hui tḡanḡutqe äkäṅḡqä, Ique yamwiqä wiṅḡqä ändowatkuwi. ¹⁴ Ique äwimapiyi, “Näḡḡqä-vqä Iquki, ne Tḡä suḡeṅqä näḡḡqä tii enḡu. Ämaqeuqä yoḡeṅḡätä, quwqä äwiṅḡeṅḡätä kṅuä mindḡänḡqä itnä, suqä jänänänḡinä imäkätnä, Goti Iqueqä suḡeṅqä ḡäyunä ämotquetḡänḡä. Inḡi Si kṅuä äänä äkiyḡiyä? Romätanḡ ämiqä naqä Sisa iqueni, ne mbqä takisi ävquatunḡuätanä, mäwqä iquatunḡuätanä?” ätukuwi.

¹⁵ Iqua yatḡqä naqä-ḡakuä mäwqä iqanḡuwiṅqe, Iqu näḡḡqä eäqe, kima tii ätukqe. “He Nyi yamwiqe, sunḡä nyiyqä? Mbqä hikä hḡqu, Nyi hiṅḡuä qunmqä äma quveppu.” ¹⁶ Iqua hḡqu äma pḡanḡuwänḡa, Iqu ḡuṅi ämävuqe, “Ktḡä tätä, ä yoḡä tätänḡi, tḡueqä pmenä?” ätukqe.

Qu, “Romätanḡ naqä iqueqä” ätukuwi.

¹⁷ Iqu kimanḡi, “Inḡi, nätmätqä Sisa iqueqä etanḡutqe, ii kaqä-que wiṅḡeḡä. Ä nätmätqä Goti Hanjuwä Iqueqä etanḡutqe, ii Goti Ique wiṅḡeḡä” ätukqe. I tḡuanḡa, qu Iqueä kukṅuwiṅqä miḡqä hii imäkäuukuwi.

Qu, “Romätanḡ naqä iqueqä” ätukuwi.

¹⁷ Iqu kimanḡi, “Inḡi, nätmätqä Sisa iqueqä etanḡutqe, ii kaqä-que wiṅḡeḡä. Ä nätmätqä Goti Hanjuwä Iqueqä etanḡutqe, ii Goti Ique wiṅḡeḡä” ätukqe. I tḡuanḡa, qu Iqueä kukṅuwiṅqä miḡqä hii imäkäuukuwi.

Jisasi Iqu, ämaqä ae äpäkombqä iqua anḡumä vauḡeṅqä ätukqeS

¹⁸ Satyusi, ‘Ämaqä pizqä äpäkombqä iqua, anḡumä hänä mävaugä ipnuwiqä’ ätmiṅuwä iqua, Jisasi Ique äwimapiyi, yatḡqä tii äwikuwi. ¹⁹ “Näḡḡqä-vqä Iquki, Mosisi iqu bukä iunḡi, Israitqä iqunenyqä tiinjä ätätä äḡäkqe.

*‘Ämaqä hḡqu apäkä ämetä, ymeqä maeqä äpäkonätqe, känḡuequ apäḡḡqä ämetä, kätequenyqä tḡänḡqä hiätḡqe, ymeqä hemeṅḡiyä.’**

²⁰ Itanḡa hiṅḡuiḡänänḡi, ämaqä 7 hḡḡuiqua äpmamiṅuwi. Itanḡa inḡuiquautanḡi, kätequ apäkä ämeqe, ymeqä meämeḡänḡa äpäkönḡqe.

²¹ Itanḡi käunḡuequ apäḡḡqä iinjä ämeqe, ymeqä meämeḡänḡa äpäkönḡqe. Itanḡa käunḡua huizi iqu, apäkä asä ii ämetä, äpäkönḡqe.

²² Inḡi eeqänänḡa inḡuiqua, apäkä iinjä ämapiyi, qu ymeqä meämeḡänḡa äpäkönḡuwi. Yäpaki, apäkä ii inä äpäkönḡqeḡä. ²³ Inḡi, ämaqä äpäkombqä iqua anḡumä ävauganḡuwänḡanḡi, apäkä eeqänḡuiqua ämamiṅuwä täsi, tḡueqä heäniḡäwä?” ätukuwi.

²⁴ Inḡa tḡuanḡuwänḡa, Jisasi Iqu tii ätukqe. “He Goti Iqueä bukiu äḡänänḡeṅḡätä, itanḡa Iqueä yänänänḡeṅḡätä maḡḡqä, ḡämä-ḡämä ipu, ii ätḡäuä. ²⁵ Hea inḡanḡi, ämaqä ae äpäkombqä iqua anḡumä

† 12:11 Apḡä Bukä 118:22-23 ‡ 12:12 Matiu 22:15-22; Lukä 20:20-26 § 12:17 Matiu 22:23-33;

Lukä 20:27-40 * 12:19 Kukṅuä-suqä 25:5

ávaupiyänganji, qokä-apäkä mämanqä ipnuwiqä. Oeyä. Qu enätqä qäukuä yätunä iqua äpmeñuwä-pa, inä pmapnuwiqä.

²⁶ Itanji ämaqä äpäkombqä anjumä ävaupnuwängqä, Nyi yatnqä hemqeçä. He Mosisi iqueä tuwanuä zä-yänä-tänji tä ängqenqä a matäuqä itqänuwenda? Inğanji Goti Iqu Mosisi iquenji, ‘Nyi Aprähämä, Aisakä, ä Jekopä iquauqä, Goti Iqunjqä’† ätukqeçä. ²⁷ Goti Iqu, ämaqä ae äpäkonjuwä iquauqä manä. Ämaqä hänä äpmeñuwä iquauqä Goti Iqueqä. Inä etanji, Aprähämä, Aisakä, Jekopä, iqua ae äpäkonjuwä-qe, hänä yqänä äpmeñä. Inä enqä di, he qämä-qämä kuapanä ipu ätätqänäuä” ätukqe.

Kukñuä-suqä naqänänjä, huizi iquau ämäwqätäunqä iqu, äsqukuä?†

²⁸ Iqua kukñuä yqänä tätqätanguwängqä, kukñuä-suqenqä näqñqä hñqu äpäqe, qätä äwikqe. Jisasi Iqu quvaqä yatnqeunji, kima änguänä äyä tquanji äwiyäqe, iqu Jisasi Ique yatnqä tii äwikqe. “Kukñuä-suqä Goti Iqu Mosisi ique äwikqä, ga huizi iquau kinğanä ämäwqätäunqä, äkisqukuä?” ätukqe.

²⁹ Iqu yatnqä ii vqanqa, Jisasi Iqu kima tii ätukqe. “Suqä kinğanänjä iqu, tiinji.

‘Israitqä iquenä, kukñuä tä qätä änguänä wipu. Goti neqä Naqä Iqu, Kiqä-kiuänänjä Iquvqä. ³⁰ Itanqa Goti Hanjuwä tqä Naqä Iquenji, si tqä äwqetä, qeqä-quuvqetä, kñuä indqänqetä, yänänänqetänji, Ique näwe äwinyätinä, Iquenyqänä kuapanä kinquätñqeçä.’§

³¹ Itanji huizi iqu tiyi.

*‘Si tqä-täunqä äkinyätñqä-panji, ämaqä si-tänjä iqi äpmeñuwä iquauqä-pqe, inä kinyätñqeçä.’**

Suqä iquaqunji, huizi iqua mämwqätäuqä enäuä” ätukqe.

³² I tquanqa, kukñuä-suqenqä näqñqä iqu tii ätukqe. “Näqñqä-vqä Iquki, Si naqä-qakuä qäyunä ätnyä. Goti hui aanqe! Iqu Kiqä-kiuänä äpme. ³³ Itanqa ne neqä qeqä-quuvqe, kñuä indqänqe, yänänänqñqe, Goti Iquenji, ävatanä, Iquenyqä kiinjä nenquätñqe. Itanqa neqä-neuänqä änenyätñqä-pa, ämaqä huizi iquauqä-pqe inä nenquätñqe. Ne inä itunqä, ii nanuä, nätmätqä huitanä-huitanätä hiqäva äqiyätanä, Goti Iquenyqä tä ikeqeunji, suqä tquaqu ämäwqätäunqä” ätukqe.

³⁴ Jisasi Iqu, ämaqä iqu kñuä änguä indqänätä tquanji äwiyäqe, iquenji tii ätukqe. “Si Goti Iqunä miqeunji, qäqiqi äpmeñinyä” ätukqe. Iutanji, ämaqä eeçä zä ipu, Ique yatnqä hui mäwqä ikuwi.

Kraisii Iqu, tqeqä ymeqäwä?†

³⁵ Jisasi Iqu hiqäva-imäkkä anä mätnätangqä iqi näqñqä ävätä, tii ätukqe. “Kukñuä-suqenqä näqñqä iqua, Kraisii ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu Ique atäunjuä ikqä Iquenyqe, ‘Dewiti iqueqä Ymeqä Iqueqe,’ iqua näqñqä äänä epu tätqänä? ³⁶ Dewiti iqunänji, Goti Iqueqä Dñä Änguä Iqu, ique kñuä vqanji, tii ätkqe.

‘Naqä Hanjuwä Iqu, nqä Naqä Ique tii ätukqeçä. “Nyi Tqä himä-wiuñqä iquauñi, Saqä yäpä iqi pmuatekimniqänqanqe, Si Nyaqä hipa ämuangisa pmetñqinnyä,” ätkqeçä.’

³⁷ Inji änäängä? Kraisii Iquenji, Dewiti iqunä, ‘Nqä naqueä’ ätukqä-qe, ämaqe, Iquenyqe, ‘Dewiti iqueqä ymeqeçä’ änäänqä tätqänäuä?” ätukqe.

† 12:26 Anjumä Itmakqä 3:6 ‡ 12:27 Matiu 22:34-40; Lukä 10:25-28 § 12:30 Kukñuä-suqä 6:5 * 12:31 Hiqäva-imäkkä 19:18 † 12:34 Matiu 22:41-46; Lukä 20:41-44

Ämaqä kuapänäni, qu Jisasi Iqueqä kukñui qätä äwiyäpiyänganji, yeeqä iminjuwi.

Wopqä ipu, kukñuinä tqä iquauñqä, wa wipiyä†

³⁸ Jisasi Iqu näññqä ävätäqä inganji, Iqu tii-pqä inä ätukqe. “Kukñuä-suqenqä näññqä iquauqä suqä quvqenqe, wa wipiyä. Qu suqä tqauuñqe, kinjä äwinyänä. Gquä quäuqä ipmbu qanä upñqäuä. Ququawä aquväqñqeuni, ämaqe iquauñi, ‘Hiunjinganjqä’ tupñqäuä. ³⁹ Anjä aquväqñqeuni, anjä äñguä iqinyä pmapñqäuä. Ymisanjä naqä imäqkängganä-pqe, anjä äñguä iqinyä pmapñqäuä. ⁴⁰ Inji qu apäqñqä iuauni, quanğä ätuäpu, quwqä anji quwä mapñqäuä. Qu tääqä quäuqä ätäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä quanğä tquäpñqäuä. Iqu suqä quvqä iwäsäuniqängganji, ämaqä iinjä iqua, quwqä hanä-ique, ämaqä huizi iquauqe, ämawqätäuniqeqä” ätukqe.

Apäkä apäqñqä nätmatqä maeqä hui, mbqä ätnämäukqenqä§

⁴¹ Inğanji Jisasi Iqu, Goti Iquenyqä mbqä tnämäuqanğuwä-tänjä iqi äpmeqe, ämaqä mbqä tnämäuqanğuwä, hinjuä äqunä äpmaminqe. Ga ämaqä mbqä hatñä-tänjä kuapänäni, mbqä hävemnäqñqä ätnämäuminjuwi. ⁴² Inğanji apäkä nätmatqä maeqä yawiqä hui äpäqe, mbqä wänqä hnjuaqunä ätnämäukqe. ⁴³ Iqu ii äqunäqe, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminğä iquau, tääqä ätuätumetä tii ätukqe. “Nyi naqä-qakuä etqä. Apäkä nätmatqä maeqä yawiqä täsiyqä mbqä ätnämäuqe, ämaqä Goti Iquenyqä mbqä tnämäuqä täu ätnämäuquwi, iyyqe, eeqänänä iuqe, ämawqätäuqiyä. ⁴⁴ Itanga qokä-apäkä quwqä mbqä kuapä iutani, wänqä hmbu ätnämäuqäuä. Apäkä täsi iinjä ma, mbqänğä äwa itä iyyqä quuvqänğä äwinqepu, eeqänä qe ätnämäuqä-qae, aanqä pmenqiyä” ätukqe.

13

*Hanjä-iqä hea yäpakänga timäuniqenqä**

¹ I ätäqe, Jisasi Iqu hiqäva-imäqkä anjutani yäpaqängisa ätimäwa pğanganji, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminğä hñqu, “Näqñqä-vqä Iquki, Si hiqäva-imäqkä anji hinjuä qunyä. Kiqä hikä naqetä, anjä qeqätqetäni, äänä ämätukuwätiyä-qe, ne iinjä manä matqä yanqunä” ätukqe.

² I tqanğa Jisasi Iqu iqueni, “Si anjä naqä tä mätnätanğqä tqauñi hinjuä äqunänğä? Hikä iqua yanğä-mänqeu yqänä tii makñqä, qäpu heniqeqä. Eeqäpnä qäpu äsisäupu, bi tnämäupnuwiqä” ätukqe.

³⁻⁴ Jisasi Iqu qoqonä Olipä iu, hiqäva-imäqkä anjä nängisa mätnätanği äqunä pmetanğanji, Pitä ique, Jemisi ique, Jonä ique, itanga Endru ique, iqua quwqä-quwanä Jisasi Iqueni yatñqä tii äwikuwi. “Nätmatqä iinjä, äknğa timäuniqä iinjä, natiyä. Itanga ne squä-ganä mänätqueqanğuti, ga ne iutani näqñqä eätanä, ‘Ou, nätmatqä iinjä tqau timäuniqenqä äyä änatqiyä,’ knjuä neyäninqäuä” ätukuwi.

⁵⁻⁶ Yatñqä ii vqanğuwänğa, Iqu iquauñi, tii ätukqe. “Qu quanğä etäpu, hiqä knuä indqänqä qui emäqkänqe, he mimbiyä. Ämaqä kuapänä hñqunä-hñqunä ätimäuqisäpu, Nqä yoqe ätäqisäpu, ‘Nyi qäqunjqä’ ätäpu, ämaqä kuapänänä iuqä knuä indqänqe, qui iwimäkäqisqäpnuwiqä. ⁷ Itanga he ämaqe mäkä naqänänä päunğeyqanğuwä qätä äwiyäpu, ‘Ämaqä kinjä danä hui mäkä

äunätqāñāuā' tqañgā qātā äwiyāpiyāñgani, he zā ipu, yāunūā-yāunūā miqā pa iqāpnqā. Nätmatqā iinjī ätimäutāqā-qe, hiunji yāpaki ānāñjqā. ⁸ Āmaqā huitañā iqua, hueqā-himqā huitañā iquatāñi, mākā vauqumuatpnuwiqā. Āmaqā miqā hñqueqā mākā-iqā iqua, huiziqueqā iquatāñi, mākā humbnuwiqā. Hñqāqñi, qua ekā yāñiqeqā. Itanğa hñqāqñi, buayā dā naqāñāñā timāuniqeqā. Apākā iua, ymeqā āñā ämipñqā tāñā-hunqā ämetqāñuwā-pani, nätmatqā iinjā iqua-ganā timāuniqeqā.

⁹ Iinjā etanġi, he yasāmā mimbiyā.† Āmaqā naqā kukñuā mitqā iquauñqā etma upnuwi. Itanğa anā aquvāñqā iu ptqā hepākpnuwi. Itanğa qu Nyi māñdi āñgittqiyāpu, he anā-himqeutañā āmaqā naqā iquauā hñuā iqi ekitqātepnuwi. Ii he iquau kukñuā āñguā we-hunqā-tāñi, awā eeqā tupñqeqā. ¹⁰ Itanğa Āmaqā eeqāñāñā, qua äwitqutāñqā-pa, qu kukñuā āñguā we-hunqā-tāñiñqe, qātā-ganā wipnuwāñqeqā. ¹¹ Itanğa qu etmepu, kukñuāñqā etma uwqāñgpqe, 'Ne kukñuā āñā tatunquāwā?' knuā maeyqā itā, zā miqā iqāpnā. Inġani kukñui, he etapqāñqenā tqāpnā.

¹² Āmaqā hui quwqā kātā-kāñgueque, huiziqua ique pizqā päkpñqā iñqe, quwqā hipa iu wipnuwiqā. Itāñi kaniqukua, quwqā ymeqā iquau-pqe, suqā asitanjāñā itquapnuwiqā. Itanğa ymeqā iqua, kunaqā-kununuautā-pqe, mākā āunāpu asā ii ipnuwiqā. ¹³ He Nyaqā yoqā-tāñuenā etanġi, āmaqā eeqāñāñi himā-wiunqā emākqāpnuwiqā. Ināqe qokā-apākā hanā-iqā qāpu etqāñganqā yāñā āqāmbu āpmamitpqā iqua, Goti Hanjuwā Iqu hāñā iqumuatāñiqeqā" ätukqe.

¹⁴ (Āmaqā kukñuā tā a ätäutāqā iqu, nāñqā āñguāñā mequātñqe.) "He nätmatqā qui imākqā quvāñāñā iqu anā pmua imākñāñqā iqi tqāutāñi qumbnuwiqā. Inġani qokā-apākā qua Jutiya iu āpmeñuwā iqua, ze, qoqonā yātunqā yqāpnqā. ¹⁵ Ā āmaqā anā atāāqā hevqā iu āpmamitātqā iqu, qua māñi ikuapmāutāqāñgani, iqu anā yāpā yāñgisa māpeyqā itā, iqueqā nätmatqā anā yāpā inġisa witanġutqeqñā knuā mindāñqā itā, hāmāñāñā zā uwquāñqā. ¹⁶ Nñ āmaqā, iqueqā wāunūā iu āpmamitātqā iqu, iqueqā gquā quāuqā metñqā āñgumā māwqā iquāñqā. ¹⁷ Itanğa, apākā āwqā-tāñā iuaunqātā, ymeqā anuāñqā-tāñā iuaunqātāñi, zā maqāñā māwqā iqāñgpqeqe, huāqā kiñā hunqeqā. ¹⁸ Nätmatqā quvqā iinjī, yunūā qunqāñga matimāuqā yātñqā diñqe, he Goti Hanjuwā Iquēñqā tāāqā tqāpnqeqā. ¹⁹ Itanğa hanā-iqā inġa timāuniqe, naqāñāñā ämāwqātāuniqe. Goti Iqu qua imākqāñgata tāñga tñqe, hanā-iqā tqutā asāñāñi matimāuqā imiñqeqā. Qānakñdanā-pqe, iinjī matimāuqā yāñiqeqā. ²⁰ Hanā-iqeqe, Naqā Iqu, 'Wāñqāpu wāñiqeqā' ae ätkqeqā. Iqu iinjā mimākqā-sāpi, āmaqā eeqāñā qui imākñgāpñiñqā. Ināqe Iqu qokā-apākā Iqueqāñqā atāunūā ikqā iquauñqā knuā indqāñātā, wāñqāpu hiātñqā imākāñiqeqā" ätukqe.

²¹ "Inġani āmaqā hui, 'He hñuā qumbiyā! Kraisi ne ämineyātñqā Goti Iqu ique atāunūā ikqā iqu tāqi āpmenā,' ā 'Nāñi āpmenā' etqāñgpqe, he qātā māwiycā pa iqāpnqā. ²² Ii tiññā etanġi. Āmaqā quāñgā-tqā hui ätimāupu, 'Nyi Kraisi he ämeyqāñqā Goti Hanjuwā Iqu atāunūā änyikqā iquñiqā' etāpu, āmaqe knuā iqā mapñqeqñā, nätmatqā āmaqā mimākqāñāñā huitañā-huitāñi imākpnuwiqā. Quāñgā-tqā iinjā iqua, āmaqā Goti Hanjuwā Iqu, Iqueqāñqā atāunūā ikqā iquauñi, qāyasāqi

† 13:9 Matiu 10:16-22; Lukä 21:12-19

ätuma wanä-tpu ipnuwiqä. Itanğa ämaqä huizi, ‘Nyi hinuä-tqä iqun-jqä’ ätäpu, asänänä imäkpnuwiqä. ²³ Iinjä etanġi nätmatqä eeqä timäuniqenqä Nyi ganä awä näwi etqä. Inji he yasämä mimbiyä.

²⁴⁻²⁵ Itanğa, hanjä-iqä naqänänä ae etqä iqua qäpu hiqanġani, maqänänä mäptqä iqu hea äwitä, qanġuä iqu mäyänqä itä, qätäqueqä iqua qäukuä yätuni äväma qua täu qiyäpäkñġanġuwänġa, ga nätmatqä yänänäqñqä qäukuä yätu äwiñuwi ämenä ipnuwiqä.† ²⁶ Inġani qu, Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu qaquvqä iu äpme, Iqueqä yänänäqñqetä, Iqueqä we-hunqä naqänänä itä pġanġi qumbnuwi. ²⁷ Inġani Iqu enätqä iquau ändowatätä, ämaqä ‘Nqeqa’ ätätä atäunġuä ikqä iquauñi, qäukuä-qua hitunġuä äwitqutänqä-pa, aquvä eeqänä maqiyäniqe.

²⁸ Itanğa zä-eaqä iqu ämetquetñġenqä näqñqä mapiyä. Kiqä äpa iunġi, eqä yqänä änyä, quwqä mñi änyä-hänä inġqäqe, näqñqä tiinjä iqäpñqä. Yunġuä äqunätñġe qäpu eätä, mäptqä dnä hinätñġe, qäqi etanġiyqä. ²⁹ Asä iinjä, he nätmatqä Nyi etqäqä iinjä ii timäwäwqanġi äqumbiyänġani, he näqñqä tiinjä hipnuwiqä. Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu äpätnqä anä hänaqä iu näwe tqäutanġiyqä. ³⁰ Nyi he naqä-qakuä etqä. Ämaqä hea inġa pmapnuwä iqua, qu mapäkonqä yqänä pmetanġuwänġa, nätmatqä eeqänäñi timäuniqeqä. ³¹ Qäukuitä, quaqetä qäpu heniqe. Mä Nyaqä kukñi qäpu maeqä yäniqe.

³² Inäqe nätmatqä iinjä äkñġa timäuniqä iinġe, ämaqä hñqu änyä maqñqä eänä. Ynaunġä qäukuä yätutanä iquatä, Nyi Ymeqä Iqundäni, ne änyä maqñqä eänunä. Apiqu Iqueqä-kiuanänjqä. ³³ Nätmatqä iinjä äkñġa timäuniqenqä änyä maqñqä eänġuä-qae, yasämä ätuäqämepu, hinġuä äqumbu pmetñġe. ³⁴ Ii tiinjä enqä-panġi. Ämaqä hñqu kinä hmqä wätñqä, ga iqu, iqueqä wäunġuä-wiyqä iqua, iqueqä anä mipñqä ävqä-panä iinjyi. Ga wäunġi, ique-iqueqä äpatätä, kikinä väniqe. Inji, hänaqä qñqanä miqä iqueni, ‘Yasämä ätuäqämanä pmetñġeqä’ tuäniqe. ³⁵⁻³⁶ Iinjä etanġi, ‘Kaqa anä-tänä iqu, heatänä-qe, ä quaesqänġanä-qe, ä zänqä knuä duätqätanġanä-qe, nñ zä we-hunġanġanä-qe, äkñġa ti päniqätiyä-qe’ änyä maqñqä eänäüä. Inġe, he yasämä ätuäqämepu, ga hui, ‘Iqu inġa päñqiyä’ knuä maeyätanġa, äpätnqe, hiqaqä witanġä hiqänqä iinjäuä. ³⁷ Nyi kukñuä etqe, qokä-apäkä eeqänänä iu ätquä. ‘Ga yasämä ätuäqämepu pmäpñqä iinjä’ etqänä’ ätukqe.

14

*Ämaqä naqä iqua, Jisasi Ique päkñqä ätnġuwinqä**

¹ Hiunġi naqänänä Pasopa ätätqänuä iquatä, bretqä yenġuä qo-matäuqä hiunġi iquatä timäutñqä, hiunġi hñquaqä änyä äwäminġe. Inġani hiqäva-imäkqä naqä iquatä, kukñuä-suqenqä näqñqä iquatäni, kukñuä ätqämanäpu, “Ne Jisasi Ique maqñqä itmetanä pizqä päsatunġue, äänä imäkatunġuäwä?” ätnġuwi. ² “Ämaqe hinuä änaqänäpu mäkä ipäqiyqenqe, ne suqä iinjä, hiunġi naqänänänġa mimäkqä yatunġueqä” ätnġuwi.

Apäkä hui, eqä jinänä-weqe, Jisasi Iqueä nyuänġiu equatekñqä†

† **13:24-25** Asayä 13:10; Joeli 2:10 * **14:** Matiu 26:1-5; Lukä 22:1-6; Jonä 11:45-57 † **14:2** Matiu 26:6-13; Lukä 7:36-50; Jonä 12:1-8

³ Jisasi Iqu anä-himqä Betani, Saimonä Wänyimänqweä† anju buayä gmanätqätanğa, apäkä hui hikä häkä eqä jinanä-weqä inqä hñqu, ämä äwimetä, häkä pmäukui ikuväqe, eqä jinanä-weqe Jisasi Iqueä nyuanju äwiquatqke. Häkitä, eqä jinanä-weqetä, kiquä mbqe naqänäni. ⁴ Inğanj apäkä ii, ii imäkqanğqenqä, ämaqä iqi pmaminuwä ii, äwqä äkasuwä imäkpiyi, quwqä-quwä, “Eqä jinanä-weqe, sunqä hinqi qui imäkqiyä?” ätnğuwi. ⁵ “Eqä jinanä-weqe, mbqä 300 täuqä imäknäqe, mbqä ämanäqe, ämaqä nätmätqä maeqä iu winätñqänänjqä.” Ii ätmbiyi, apäkä iinji äkasuwä ätukuwi.

⁶ I tquanğuwänğa, Jisasi Iqu ätukqe. “Iinji hiñuinä qumbiyä. Sunqä hanä-iqä vqäüä? Ii Nyi suqä änguanänji inmäkqiyä. ⁷ Ämaqä nätmätqä maeqe, hesä anänji, hea ique-ique pmetpñqäüä. Iinä etanji, ‘Yätamakqä eanä’ knüä eyqe, yätamakqä wipñqe. Mä Nyi iinä maetqe, Nyi hesä anänji, hea ique-ique mäpmeqä itmniqeğä” ätukqe. ⁸ “Apäkä täsiyqe, ae äyä imäkqiyä. Ii eqä jinanä-weqä äñjiquatqe, Nyaqä huiwi qua witrñqenqä näwi-ganä inmäkqiyä. ⁹ Nyi naqä-qakuä etqä. Anä eeğänänjä im-imä kukñuä ängüä we-hunqä-tänji awä ätäkipiyänğanji, apäkä täsi inmäkqenqä awä inä tqäpñqeğä. Inji qu iinqe, hui mimäuqä iqäpñqänänyä” ätukqe.

Jutasi iqu Jisasi Iqueni, himä-wiunqä iquau vätnqä ätukqenqäs

¹⁰ Itanğa Jutasi Iskarioti, Jisasi Iqueqä ämaqä 12 iquautanä hñqu, Jisasi Iqueni, hiqäva-imäkqä naqä iquauä hipa iu vätnqä, täkqä tuätñqä äukqe. ¹¹ Qu iinä qätä äwipiyi, yeeqä ipu, “Ne naqä-qakuä mbqä hui ktapanqunä” ätukuwi. Inğanj iqu, “Äkñğa ti itmetmä wimqändiyä” tä iqe, huänqänjqä qävqä iminqe.

*Jisasi Iqu, Iqueqä wänuñuä yätquakä iquatä ymisanjä yäpakä änguwänğanqä**

¹² Hiunji naqänänjä bretqä yeruä qo matäuqä bñqä iquauqä hiunji kinğanänjä iqu ätimäukqe. Quväukuä ique-ique hiunji iqueni, Israitqä iqua Pasopanqä knüä indqänäpiyänğanji, sipsipqä hui äpäsäpu gpnä. Inğanj Iqueqä wänuñuñqä ämotquaminqä iqua, “Si Pasopa iutanä ymisanjä dnqe, ne nätmätqä näwinyänji ängi kimäkiyatunquäwä?” ätukuwi.

¹³ Inğanj Jisasi Iqu, Iqueqä wänuñuñqä ämotquaminqä hñquaqui, ändowatätä tii atukqe. “Qe anä-himqä yätunqä hinyqä. Ämaqä eqä-häkä meqä hñqu äqemenqiyä. Ga iqueni, qänaki wivändqinyqä. ¹⁴ Iqu anä yepä yänğisa paquvanganğa, anä kaniqueni, ‘Ämotqueqä Iqu, si yatñqä kiyenqä äyandowatqiyä’ suinyqä. ‘Nyitä, Nqä ämaqä wänuñuñqä ämotquetñqä iquatä, hiunji naqä tqe, buayä natunquä anä hiqñqä ängikä?’ äyatqiyä,’ suinyqä” ätukqe. ¹⁵ “Qe ii tquanğiyänğa, iqu anä hiqñqä naqänänjä haqä yätqä ämätñänqä iqueni ämäqesquenqiyä. Iquvanätä, buayä nqätä, näwenyä imäknänä. Qe iqñji, buayä näwenyä inemäkinyqä” ätukqe.

¹⁶ I tquanğa, iquaqu eyi, anä-himqä yätu ätimäyi, nätmätqä eeğänä Jisasi Iqu ätukqä-pa imäknätanğa äqunyiyi, Pasopa iutanä ymisanjä bñqenqä näwi imäkkiyi.

† 14:3 Saimonä iqu hiñuiqänänji wänyimänqä-tänjä äpmaminqä etanji, qu iqueni “Wänyimänqweä” ätuminjuwi. § 14:9 Matiu 26:14-16; Lukä 22:3-6 * 14:11 Matiu 26:17-30; Lukä 22:7-38; Jonä 13:1-17:26

17 Heaetäñi, Jisasi Iqutä, Iqueqä ämaqä 12 iquatä, eeqäqua ätimäukuwi.

18 Qu ymisanä änapu äpmapiyängani, Jisasi Iqu, “Nyi naqä-qakuä etqä. Hesanä hñqu, Nyinçqä tåkqä tuänä. Ii ämaqä Nyitä ymisanä anä änatqänuwä iquendanä hñquvqä” ätukqe.

19 I tquança, iqua äwqä-hañä ämepu, hñqunä-hñqunäñi, “Ii nyi ma! Qäyutanä?” ätukuwi.

20 I tquançuwänga, Jisasi Iqu, “He 12 iquendanä hñqueyqä. Ämaqä Nyitä Bretqä hevqä asiu äyämätä ängqäqä iqueyqä” ätukqe. 21 “Ämaçeuqä Ymeqä Ekqä Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunçi, ‘Äpakonänçiyä’ ätkqä-pa, Iqu e päkonänçiyä. Itançi Ique himä-wiuñqä iquau vätnqä iquenyqe, iqueni hanä-iqä naçänänä wimençiyä. Ämaqä iinçä imäkätñqä iqueni, këani maunyqä-säpi, ii ängua hitaningä” ätukqe.

22 Qu ymisanä änapiyängani, † Jisasi Iqu Bretqä hñqu ämeqe, Goti Ique “änçuiqä” ätuäqe, äkutätä, Iqueqä wänuñqä ämotquaminçqä iquau, ävqäwätä tii ätukqe. “He mändaupiyä. Tä Nyaqä huiwiyqä.” 23 Itançi Iqu wainqä-eqä-häkä ämeqe, Goti Ique “änçuiqä” ätuäqe, iquau ae äväçetançi, eeqäqua iuta änguwä. 24 Itançi, Iqu tii ätukqe. “Tä Nyaqä häneçeqä, Goti Iqu kuknuä guä mäsaueñqe, yänänäçñqä imäkätñqä diñqeqä. Nyi ämaqä kuapänänä iu yätamäkqä vätnqe, ñqä häneçe equatqänä” ätukqe. 25 “Nyi naqä-qakuä etqä. Nyi wainqä-eqe, Goti Iqunä miçänça hançi nmniañçançqe, ançumä mañqä imçänä” ätukqe.

26 Inçani qu apqä hñqu ätpiyi, anä-himqä iu äväma, qoçonä Olipänçqä äukuwi.

Jisasi Iqu Pitä iqueni, “Nyi Iquenyqe änyä mañqeqä’ tñqinyä” ätukqençä†

27 Ii äwäpiyängani, Jisasi Iqu iquauñi, tii ätukqe. “Heqä Nyinyqä quuvqä heçiyqe, mäñdi päwinçiyä. Ii Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunçi, tiinçä ätä äçänänçqä-payqä.

‘Nyi sipsipqä-miqä ique päkmqänä. Iinçä imäkqançmdqänça, sipsipqä iqua zä im-imä wepnuwiqä.’§

28 Itançi Goti Hanjuwä Iqu, Nyi ançi nyivauqumuatqança, Nyi qua Galili iunçqä hiñuiqä emanniqeqä” ätukqe.

29 I tquança Pitä iqu, “Iqua eeqänä, quwqä quuvqä heçiyqe mäñdi çäyä äpäwiçançuti, nyi ii miqä ymçänä” ätukqe.

30 I tquança Jisasi Iqu, “Nyi naqä-qakuä äktqänä. Heatqä tquençi, kuku-takisqä äkakä hñquaqu matqänça, si Nyinçqe, ‘Nyi Iquenyqä mañqeqe,’ hñquaqu-hñque tñqinyä” ätukqe.

31 Jisasi Iqu ii tquança, Pitä iqu yänä äçänätä, “Qäyä eänä. Si äpäkonçti, nyi-pqe anä päkonençeqä. Nyi Sinyqe, ‘Iquenyqä mañqeqe’ matqä imçänä” ätukqe. Itançi wänuñqä ämotquaminçqä eeqänänä huiziquapqe, inyänä ätkuwi.

*Gesemäniçi, Jisasi Iqu Goti Iquenyqä tääqä ätkqençä**

32 Inçani iqua, anä yoqä ‘Gesemäni’ çonätanççeu ätimäupiyi, Jisasi Iqu, Iqueqä wänuñqä ämotquaminçqä iquau, “Nyi Goti Iqutä kuknuä tençueä. He täçi pmapiyä” ätukqe. 33 I ätuäqe, Iqu Pitä ique, Jemisi ique, itança Jonä ique itumeqe, iqua Iqutä anä äukuwi. Inçani Iqu

† 14:22 Matiu 26:26-28; Lukä 22:17-20; 1 Korinä 11:23-26 ‡ 14:26 Matiu 26:31-35; Lukä 22:31-34; Jonä 13:36-38 § 14:27 Sakätiyasi 13:7 * 14:31 Matiu 26:36-46; Lukä 22:39-46

hanä-iqä wimetnqä iqangqenqä, Iqueqä äwqä tämni änä mäwimänqä ikqe. ³⁴ Inqce, Iqu tii ätukqe. “Hanä-iqä tqu, Nyaqä qeqä-quuvqä tämni imbtäumäqä-qae, ae qäqi äpakonmqä iqä. He täqini yasämä äminyäpu, pmapiyâ” ätukqe.

³⁵ Inqanji Iqu nänä hmbu äwäqe, qua iqi äqiyäpänätä, hanä-iqä wimeqanqä iquenqä huänqä hui etanqutqe äwimasiyätqä, Goti Ique kuknuä ätkqe. ³⁶ Iqu, “Aba,† Apiqukiya. Si nätmatqä äwa mämiqä imäqä Iquki, häkä hanä-iqä-tänä tqu, huätä mändavä. Inäqe Nyaqä änyinqeuni qäyâ etanquti, Tqä äkinqä dunä isnqeqä” ätukqe.

³⁷ I ätäqe, anqä äpäqe, ämaqä anä ätuma äukqä iqua hiqäqä witanqä äqunqce. Iwä Pitä iqueni, “Saimonä iquki, anäänänqäwä? He Nyitä anäni, wänqäpu mäminqä iquwiuä?” ätukqe.

³⁸ “Yamwiqä iqe, he mändi maekittqiyqä yätqä dinqe, he äminyäpu, Goti Iqutä kuknuä tpiyâ. Hiqä quuvqe, nätmatqä qäyunä imäqänqä äwinyätanqä-qe, huiwi yänänqäqä maeqeqä” ätukqe.

³⁹ I ätuäqe, anqumä äwäqe, Goti Ique kuknuä asi, anqumä ätukqe. ⁴⁰ Ae ätuäqe, iquauqä anqumä äpäqe, iqua hinuä kukuänuä wiyqangi, hiqäqä witanqä äqunqce. Ique kuknuä äki-äki tupnqe, änyä maqñqä yqänä eminjuwi.

⁴¹ Hnquaqu-hnqce äwimetäqänqanji, Iqu iquauñi, “He hiqäqä äwäpu, hapä yqänä äpmenäüä?” ätukqe. “Ga qäpu qenji. Hiunji tä, qänqa qe ätimäuciya. Hinuä qumbu! Ämaqeucä Ymeqä Ekqä Iqueni, suqä quvqä imäqä iquauä hipa iunji, täqä tqä iuta ävqiyä. ⁴² He pämä äpmepu, äwanä! Hinuä qumbiyä. Huiziuqä hipa iu nyivätqä iqu, ae qäqi ätimäutqä iqiyä” ätukqe.

Jutasi iqu Jisasi Iqueni, himä-wiunqä iquau äwikqenqä†

⁴³ Jisasi Iqu kuknuä ii yqänä tätqätanqa, Jutasi ämaqä 12 iquau-tanä iqu ätimäukqe. Iqutänji ämaqä kuapanä, ipäqäyuna, ä jävqä a äqätqä ätimäukuwi. Ämaqä ii, hiqäva-imäqä naqä iquatä, ä kuknuä-suqenqä näqñqä iquatä, itanga qokä-apäkä iu miqä iquatä dowatqanqä, ätimäukuwi. ⁴⁴ Qu änyä upñqä imäknäpiyänqanji, täqä-tqä iqu huiz-iquauñi, tii ätukqe. “Nyi Ämaqä Tqueyqä” etätmi, kikiyä äwunqundi, he Iqueni a äkiqätäpu, yasämä ätuma uwqäpnä.” ⁴⁵ Qu ätimäupiyyi, iqu Jisasi Ique äwimeqe, Iqueni, “Näqñqä-vqä Iqukiyâ” ätuätä, Ique himä kikiyä äwutänqce. ⁴⁶ Inqanji qu Jisasi Ique itumepu, a yänänqñqä äkiqätukuwi. ⁴⁷ Iqua, Ique a kiqanquwänqa, Iqutä qäqi anä tqäuminjuwä hnqu, iqueqä ipäqäyuna ämäkäqiyäqe, hiqäva-imäqä naqä iqueqä wäunjuä-wiyqä hnqce, qätä mnä hämänä ätqavämäukqe.

⁴⁸ Inqanji Jisasi Iqu, “He ipäqäyunaätä, jävqätä a äqätqä äpquwi, ämaqä äpäsätä quwä-meqä hnqce a äkiqätätqänjuwä-pa, Nyi-pqe, iinunä etanqä ängiqätqäüä?” ätukqe. ⁴⁹ “Hiunji ique-ique Nyi hesä anä äpmamä, hiqäva-imäqä anä ququawä iu näqñqä vätqätanqgä inqa manqiqätqe, sunqä itqänjuwäwä? Inäqe, he tä iquwi, kuknuä Goti Iqueqä bukiu ätnänqceuni, qäyunä ätätanqceqä” ätukqe.

⁵⁰ Inqanji Iqueqä ämaqä iqua, eeqänä zä äväma äwekuwi.

Hiknä hnqu zä äukqenqä

† 14:36 Kuknuä “Aba” ii Israitqä iquauqä anä-kuknujiyyi. Kiqä quati, “Apä.” † 14:42 Matiu 26:47-56; Lukä 22:47-53; Jonä 18:1-11

51-52 Zä ii uwqanġuwänġa, hiknä gquä hñqunä huäqä hutnġä hñqu, Jisasi Ique qänaki ti äwivändqanġa, qu iquenġi a kiqätqanġuwänġa, iqu gque iqinyä iquvesemä, ipätäkqä zä äukqe.

Ämaqä naqä iqua, "Iqu qäyä päkonätñqe qä," ätkuwiñqä^S

53 Qu Jisasi Iquenġi, hiqäva-imäkqä naqä iquenyqä ätuma äukuwi. Inġanġi hiqäva-imäkqä naqä iquau, äma qeu miqä iquau, itanġa kuknuä-suqenqä näñnġä iquatä, qu iqi aquvä äqanġuwi. 54 Pitä iqu, Jisasi Iquenqä, kinä-tämä qänaki äuminġe. Hiqäva-imäkqä naqä iqueqä anġa ququawä iqi ätimäuqe, iqini, iqu ämaqä ämayukä-imanqä iquatä äpme, tä-diyeqä inyiminġe.

55 Inġanġi, Jisasi Ique pizqä päkpnġenqä, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Israitqä iquau miqä hiuzi iqua qäsänä, Jisasi Iqu suqä quvqä imäkätñqenqä qävqä yanätpiyi, ämävqanġuwi. 56 Ämaqä kuapänä Iquenyqä quanġä kuknuä täqisqanġuwä-qe, quvaqä kuknui yamuätqänqä ikuwi, asänä mäwqanġi äqunġuwi.

57 Inġanġi ämaqä hñqua pämä ämatqäupiwi, Jisasi Iquenyqä quanġä kuknuä tii ätukuwi. 58 "Ne Ämaqä Tqu tii tqanġi äwikqe. 'Goti Iqueqä hiqäva-imäkqä anġa, ämaqä-qua mätqe, Nyi äqiyäpnetmä, anġumñi, hi-unġi hñquaqu-hñque mätmniqe qä. Inġaqe Nyi hipaetä mamätqä imqänä' tqanġi, äwikqe qä" ätukuwi. 59 I tqanġuwä-qe, quvaqä kuknui asänä mäwqä ikqe.

60 I tqanġuwänġa, hiqäva-imäkqä naqä iqu, iquauä hinuä iqi ätqäuä, Jisasi Ique yatnqä tii äwikqe. "Ämaqä tä kuknui Sinqä ätquwi, änäänġä? Si kima hui matqä isñqätanä?" ätukqe. 61 I tqanġqä-qe, Jisasi Iqu kima miqä, Iqueä kuknuä hui mätquä da ikqe.

Inġi, hiqäva-imäkqä naqä iqu anġumä yatnqä tii äwikqe. "Kraisi, Goti Iqu ne ämineyätñqä atäunjuä äkikqä Iqukita? Ä Yoqä haqä yätu ämaetunquä Iqueqä Ymeqä Iqukitanä?" ätukqe.

62 I tqanġa, Jisasi Iqu, "Nyi qäqunqä. Itanġa Äma qeu qä Ymeqä Ekqä Iqu, Yanänäñnqä-tänä Iqueqä hipa ämuänġisa pmetanġi hinuä qumbnuwiqä. Itanġa Iqu qaquvqeu pmeqä qäukuä yätuta quvepqnġi qumbnuwiqä" ätukqe.

63 Iqu i tqanġenqä, hiqäva-imäkqä naqä iqu äwqä tnänä winġanġi, iqueqä gquä quäuqä äpisätä, tii ätukqe. "Iquenyqä kuknuä hui inä natpnqe, ne sunqä qävqä yatunquäwä? 64 Iqueä kuknui, Goti Ique äkittqiyätä tqanġi, qätä äyä äwiyänunä. Ga heyaqä knuä imñi, äänä eyqi?"

Inġanġi eeqänänġi qu, "Iqu suqä quvqä imäkqä-qae, qäyä päkonätñqe qä" ätukuwi. 65 Itanġi ämaqä hñqua, Iquenġi makukuä äwqutäpu, hinuä huäqä äkeuätäpu, hipa äpäsäpu, "Si tqi kpäsqiya? Hinuä natiyä" ätuminjuwi. Itanġa ämayukä-imanqä iqua, Iquenġi itmepu hipa äpäkkuwi.

*Pitä iqu, Jisasi Iquenyqä maññqe qä' ätkqenqä**

66-67 Pitä iqu täknä yänġisa ququawä mäñi pmetanġa, hiqäva-imäkqä naqä iqueqä wäunjuä-wiyqä apäkä hui äpäqe, Pitä iqu tä diyeqä imäknätqätanġi äqunäqe, ique hinuä yqänä äqunä, "Si Jisasi Nasäretqätanġi Iqutä anä äpmetqänjiyä iqukuuyqä" ätukqe.

⁶⁸ Li iinjä tquangqenqä, iqu, “Oeyqä, si ii ätnji, nyi änyä maqngä enänä” ätuäqe, yäpaqänggisa äwätä, täknä hävqä qänätangqä iqi ätqäukqe. Inğanji kukutakisqä hñqu äkakä ätkqe.

⁶⁹ Wäunüä-wiyqä ii, iquenji iqi äqunäqe, angumä ämaqä iqi tqäutangwuini, “Ämaqä tqu, qutä anä äpmetqänjuwiqä” ätukqe. ⁷⁰ Li käyä ätquangi, Pitä iqu angumä “Oeyä” ätkqe.

Iwä wänqä hmbu ti imänganga, ämaqä iqi ätqäumiñuwä iqua, “Si Gallisanä iqukiyqä. Inji si oeyä matqä pa. Si, qutä anä äpmetqänjuwiqä” ätukuwi.

⁷¹ Ga inğanji iqu tii ätukqe. “Ämaqä tä ätätqänjuwä Iquenyqe, nyi änyä maqngä enä. Nyi quangä etqändi, Goti Iqu, nyi qui nyimäkänqiyä.”

⁷² Iqu kuknuä iinjä ae ti tqanga, kukutakisqä äkakä huiziqu ätkqe. Inğanji Pitä iqu, Jisasi Iqu “Kukutakisqä äkakä hñquaqu matqängga, si Nyinqe, ‘Nyi Iquenyqä maqngqeqe,’ hñqaqu-hñque ttñqinyä” ätukqenqä knüä äwikqe. Inğanji, iqu iinjä imäkätäqenqä huäqä kiinjä wunğanji, knüä kuapanä äqäkqe.

15

*Jisasi Iqu, Pailoti iqueqä hiñuä iqi ätqäukqenqä**

¹ Zä we-hungangqetäni, hiqäva-imäqä naqä iqua, kuknuä-suqenqä näqngä iquautä, nñ ämaqä naqä huiziquautäni, qu Israitqä iquau miqä eeqänänä iqua qäsäni, kuknuä naqä-hñqunä imäkuwi. Itanji qu Jisasi Ique guä äkiqiyäpu, ätuma Pailoti ique äwikuwi.

² Itanga Pailoti iqu, “Si Israitqä iquau Miqä Naqä Iqukitanä?” ätuätä, yatnqä äwikqe.

Jisasi Iqu ämävauqe, “Iinjä, si qe ätnyä” ätukqe.

³ Inğanji hiqäva-imäqä naqä iqua, Jisasi Iquenyqe, “Iqu suqä quvqä iinjä-iinjä imäkätñqeqä” ätqua äukuwi.

⁴ Iinjä etangi Pailoti iqu Iquenji, “Si kuknuä hui kima matqä isñqätanä?” ätuätä, yatnqä angumä äwikqe. “Hiñuä qunya. Qu Sinyqe, ‘Suqä quvqä iinjä-iinjä imäkätñqeqä’ äyä ätqäuä” ätukqe. ⁵ I tquanga, Jisasi Iqu kuknuä hñqu mätquä ikqe. Iqu i iqangqenqä, Pailoti iqu, “Kuknuä hui matqä sunqä iquityä” tä, knüä kuapanä ämakqe.

⁶ Quväkuä ique-ique, Pasopa imäkäpiyängani, Israitqä iqua, “Ne guä pmetanguwä iquautanä iquenyqä änenqiyä” tqanguwä iquenji, Pailoti iqu huätä äwiquteminqe. ⁷ Inğanji ämaqä hñqua, ämiqä naqä iquau huätä mamanä-tpu ipu, hui pizqä äpäkkuwiñqä guä äpmamiñuwi. Qutanä hñqu, Baräpasi iquwi. ⁸ Itanga ämaqä kuapä aquvä äqänguwä iqua, Pailoti ique äwimepu, “Hiñuiqänä imäkmiñä-pa, iinjä imäkiyä” ätuäpu, yatnqä äwikuwi.

⁹ Qu iinjä tqanguwängga, Pailoti iqu, “Israitqä iquau Miqä Naqä Tquenji, huätä equtäutmä etapmqätanä?” ätukqe. ¹⁰ Hiqäva-imäqä naqä iqua, Jisasi Iqu yoqä naqä metqätangqenqä äwqä quvqä imäkäpu, Ique ätuma vqanquwiñqä, Pailoti iqu näqngqä yasämä eäqenqä, ii ätukqe. ¹¹ Pailoti iqu i tquangqä-qe, hiqäva-imäqä naqä iqua, qökä-apäkiuqä knüä iunji hiñji-hiñji iwimäkäpu, Pailoti iquenji, “Jisasi Iqu qäyä etanguti, Baräpasi Iquenyqeqä” tpuñqä ätukuwi.

¹² Inğanji Pailoti iqu, “Inji, Israitqä iquau Miqä Naqä Iqueqä’ ätätqänjuwä Iquenji, nyi äänä imäkmqävä?” ätukqe.

* 15: Matiu 27:1-2,11-31; Lukä 23:1-25; Jonä 18:28-19:16

13 Iinjá tquanḡa, qu kima tnāḡá tii átukuwi, “Iqueni, zā-huātati hunātḡqā imākiyā!”

14 Iinjá tquanḡuwāḡa, “Iinjá suḡqe? Iqu suḡá quvḡá āki imākātḡqāwā?” átukqe.

Kimaḡi, qu maḡá yāḡānāḡḡqā átāpu, “Zā-huātati hunātḡqā imākiyā!” átuukuwi.

15 I tquanḡuwāḡa, iqu, ḡokā-apākiu yeeḡá iwimākātḡqā wiḡḡaḡi, Barāpasi iqueni ḡuḡḡá huātá áwiquḡekqe. Itanḡa iqu, Jisasi Ique ptḡá pákḡḡqā imākātá, ámaqá mākā-iḡá iquau hipa iu zā-huātátá hueḡḡḡqā áwikqe.

16 Pailoti iqu, iquau vḡaḡa, mākā-iḡá iqua, Jisasi Iqueni, kiyapḡá iqueḡá aḡá ququawá yāḡḡisa átuma ápeyāpiyāḡḡaḡi, mākā-iḡá huizi iquauḡḡá táāḡá átuukuwi. 17 Inḡaḡi iqua Ique māndi ákittḡḡiyāpu, ḡuḡḡá ámiḡá naḡá eḡḡá-pa hiātḡḡá tii imākuuwi. Iḡiḡi qu iqueni, ḡākā ipisḡá hāmānāḡá hḡḡu áwiyātḡpiyi, ḡuá yāḡá-tāḡi ámaqá naḡá hḡḡueá yḡḡā-nāḡá ákuáquvāpu, Iqueá nyuāḡiu ámuákuwi. 18-19 I imākḡpiyi, qu iqueni, “Israitḡá iquau Miḡá Naḡá Iḡuki! Hiunḡḡaḡḡḡqā” átuāpu, hāsuāḡitá Iqueá nyuāḡiu ápāsāpu, Iqueni makukuá áwḡutāpu, itanḡa suḡá ámaqá naḡá hḡḡḡḡḡqā ipḡá-pa, Iqueni ḡoḡá áwoktāpu imiḡuwi. 20 Qu Iqueni quvḡá iinjá ḡāpu itquāpiyi, inḡaḡi ḡākā ipisḡá iqu huātá átuquvāpu, Iqueḡá ḡāki aḡḡumá áwiyātukuwi. Itanḡi Iqueni, zā-huātati hueḡḡḡqā átuma áukuwi.

Mākā-iḡá iqua, Jisasi Iqueni zā-huātati áuekuwiḡḡá†

21 Ámaqá aḡá-himḡá Sairinisaḡá, Aleksandá iqueḡátá, Rupesi iqueḡátá, iquaquiyḡá kaná Saimoná iqu, aḡá-himḡá yāpaḡāḡḡisa ápmāḡiḡqe, yāḡḡisa paquvḡaḡḡaḡi, mākā-iḡá iqua, Jisasi Iqu zā-huātátá hunātḡḡá ze, iqu metḡḡá imākuuwi.

22 Qu Jisasi Iqueni, aḡá yoḡá Golketa ḡonātāḡḡeḡḡá átuma áukuwi. Yoḡá iinjá, kiḡá quati, ‘Ámaqá nyuāḡá-yāḡiḡá.’ 23 Iḡiḡi qu Jisasi Iqueni, wainḡá-eḡá duḡi marasiḡátá ḡāsá imākḡqe, tāḡá-huḡqe Iqueḡá hui-wiḡiḡi wipti iḡiyātḡḡá wisāuḡaḡa, Iqu māmotāḡḡá ikqe. 24 Inḡaḡi, mākā-iḡá iqua, Iqueni zā-huātati áuekuwi. Iqua, Iqueḡá ḡḡuetá ámuasmāḡḡetá iwāsāpu, kikinḡá maḡḡá hāḡá ikuwi.

25 Qu Iqueni zā-huātatiḡi, māptḡá awāná māpmeḡá 9 klokḡḡa áuekuwi.

26 Quwḡá suḡá imākmiḡuwá duḡi, kukḡuá ámitkuwá iqu, átāpu tii áḡiyekuwi. “Israitḡá iquau Miḡá Naḡá Iqueḡá.” 27-28 Itanḡa Iqu-tāḡá ḡāḡiḡiḡi, ámaqá ápāsāsinya ḡuwá-meḡá hḡḡḡaḡḡi, zā-huātátá áuekuwi. Hḡḡeḡi, hipa ámuāḡḡisa áuepu, hḡḡeḡi ḡunamāuḡāḡḡisa áuekuwi.† 29-30 Ámaqá iḡi ápāwāpiyi, qu nyuāḡá ptḡá áḡiyāpu, Iqueni tá sisāwḡá ávāpu, tii átuukuwi. “Si, ‘Nyi hiḡáva-imākḡá aḡi ápnetmá, hiunḡi hḡḡaḡi-hḡḡeḡnyá aḡi mātḡḡḡḡá’ tḡá-ḡukiḡḡá. Inḡi Tḡá-tāuá hāḡá iḡumuātḡnā, zā-huātátá áunāḡitāḡi, áyaḡāsḡāḡḡa biyá!” átuḡiḡuwi.

31 Inḡi, hiḡáva-imākḡá naḡá iquatá, kukḡuá-suḡeḡḡá náḡḡḡá iquatá, qu-ḡḡá tá iná ásāpu, “Iqu ámaqá huiziḡi hāḡá iḡumuātātḡḡá-ḡe, Iqueḡá-kiuāḡi hāḡá miḡumuātḡḡá iḡiyá” áḡḡuwi. 32 “Kraisi ne ámineyātḡḡá Goti Iqu, Ique atāuḡuá ikḡá, Israitḡeḡi Miḡá Naḡá Tḡu, áyaḡāḡḡa qua tāḡiḡḡá ápá. Ga ne hiḡuá áḡunaḡe, Iquenyḡá quuvḡá heḡiyatḡḡuānānyá”

† 15:20 Matiu 27:32-44; Luká 23:26-43; Joná 19:17-27 † 15:27-28 Pipa Griká pmeḡeḡá kukḡuá iu áḡānāḡá huiḡiḡi, kukḡuá tiinjá-pḡá iná átá áḡāná. “Goti Iqueá bukiḡiḡi tii áyá áḡāná. ‘Qu Iqueni ámaqá quvḡá iquatá ḡāsá itquakuwiḡá átnāḡeḡi,’ iinjá ḡāyu hetḡḡeḡḡá ii itquakuwi.”

ätŋguwi. Inji, ämaqä zä-huätati anä äunminiyä iquaqu-pqe, Iquenji kukŋuä quvqä inä ätukiyi.

Jisasi Iqu äpäkongqenqäs

³³ Itanga hiunji quemisqä ae ätimäuqanğa, qua eeqänänä iunji, hea äwäkqe. Awiyqä 3 klokŋgani, we anği äungge. ³⁴ Awiyqä 3 klokŋgani, Jisasi Iqu manä yänänäqŋqä tii ätkqe. “Eloi, Eloi, lema sapatani.” Kukŋuä iqu, quati tiinji. “Nqä Goti Iqukiyā! Nqä Goti Iqukiyā! Si sunqä nyivquatämäunyä?”

³⁵ Ämaqä qäqiqi ätqäuminjuwä hŋqua, kukŋuä tä qätä äwipiwi, “Qätä wipu! Iqu Laisa iquenyqä tääqä ätqiyä” ätkuwi. ³⁶ Ga, ämaqä hŋqu tnänä äwäqe, yaanüä hui ämeqe, wainqä-eqä yänänäqŋqä iu äyämeqe, hätäkqeu ikätäutä, Jisasi Iqu anätŋqä äwisaukqe. Iinjä itä, tii atukqe. “Laisa iqu äpätä, Iquenji zä-huätati äunänqce äyaqiyätä itumenqutiyä? Hinüä äqänänä äpmenä.” ³⁷ Inğanji Jisasi Iqu manä yänänäqŋqä ätäqe, hindnä-meqä äwquatämäuqe, äpäkongqe.

³⁸ Inğanji yuä naqänänä, hiqäva-imäkqä anä yäpä ingisa imaknminqä iqu, hitunüä yätuta inği-inği äpkŋga äpäwiqe, hŋquaqu qe imäkŋgqe. ³⁹ Inji mäkä-iqä iquau miqä, Jisasi Ique hiqumuanä äwiyä ätqäuminqä iqu, Iqu änä itä päkonggqce hinüä äqunäqe tii ätkqe. “Naqä-qakui. Ämaqä Tqu, Goti Iqueqä Ymeqä Iqueyqä!” ätukqe.

⁴⁰ Itanga apäkä hiua, kinä nänjisa hinüä äqumbu ätqäuminjuwi. Iuau-tanji, Mäliya, anä-himqä Maktälatanä ii, itanğa Mäliya, Jemisi hikŋä wänqä ique, ä Josepä gueqiyqä känäu, itanğa Solomiwi. ⁴¹ Jisasi Iqu qua Galilii iu pmetanğanji, Ique qänaki äwivändäpu, yätamakqä äwiminjuwä iuae. Ga, apäkä kuapanänä, Jisasi Iqutä Jerusälämänqä anä äpkuwä iua-pqe, qäsä iqi ätqäuminjuwi.

*Jisasi Iqueqä huiwi, pŋqä ekuwinqä**

⁴²⁻⁴³ Hiunji iquenji, ii Sämbatqä hapä pmeqä iquenqä, nätmätqä näwinyä imäkqanğanji. Iutanji, mäptqä äwitŋqä ti pmetanğanji, Josepä Arämatiyatanä iqu, Pailoti Iquenyqä zä-miqä, ique äwimeqe, “Jisasi Iqueä huiwi ämamqeqa” ätukqe. Ämaqä iinjä iqu, Israitqä iquau miqä eeqänänä iquautanä, yoqä naqä inänä-tänju eä, Goti Iqunä miqeuŋqä hinüä äqänä äpmaminqä iquwi.

⁴⁴ “Jisasi Iqueä huiwi ämamqeqa” tquanğa, Pailoti iqu yäunüä iqe, ämaqä mäkä-iqä iquau miqä ique tääqä ätuätumeqe, “Jisasi Iqu ae äpäkongqätanä, ä änänqä?” ätuätä, yatŋqä äwikqe. ⁴⁵ Ämaqä iquesa näqŋqä ae ämeqetani, Pailoti iqu, Josepä iquenji, “Jisasi Iqueä huiwi, yqä mayä” ätukqe. ⁴⁶ Inğanji, Josepä iqu yuä naqä hŋqu mbqä iäqe, Jisasi Iqueä huiwi zä-huätati äuekuwiuta äyaqiyätä, qua mänji ämaeqe, Iqueä huiwi huäqä äutäqe, ämaqä pizqä pŋqä heqänqä hikä ätäŋukuwä anänänä imä pŋqä ekqe. Pŋqä ae eäqe, hikä qŋqanä naqä hŋqu, huaqä-huaqä ämiqa qŋqanä ämaptekqe. ⁴⁷ Mäliya Maktälatanä iisä, in Mäliya Josepä iqueqä känaisä, Jisasi Ique pŋqä eqanqce, hinüä äqunjiyi.

16

*Jisasi Iqu ävaukqenqä**

§ 15:32 Matiu 27:45-56; Lukä 23:44-49; Jonä 19:28-37 * 15:41 Matiu 27:57-66; Lukä 23:50-56; Jonä 19:38-42 * 16: Matiu 28:1-15; Lukä 24:1-12; Jonä 20:1-18

¹ Hiunji Sämbatqe ae äpawqanjanj, Mäliya Maktälatanä iu, Mäliya, Jemisi iqueqä känäu, itanga Solomi, qu eqä jinanä-weqe mbqä ikuwi. Ii, qu äma äwäpu, Jisasi Iqueä huiwiu equatpñqänänjä.

² Hiunji kinganänjä iqueuä zi-hinüä matqä, mäptqä ti eumäuganjanj, apäkä iua, Jisasi Ique pñqä ekqeuñqä äwäpiyänjanj, ti ätnjuwi.

³ “Ne Jisasi Iqu hikä hovqä äwinqä iqueqä hikä qñqanä äptänänqe, huaqä-huaqä ämitä nauteyätñqe, tqukä?” ⁴ E äwäpiyä iunda hinüä äqunäukuwi, hikä iinjä iqu, kätanänjä qäyä hitanqgä-qe, qñqanä mäpmäwänätanji äqunjuwi. ⁵ Itanga apäkä iua, Jisasi Ique pñqä ekqä yämä äpaquväpiyänjanj, hiknä gquä qäpaiqä hämänänänjä imäkñqä hñqu, hipa ämuangisa pmetanji äqumbiyi, injanji iua miiqä yänjä ipu, äwäwa ikuwi.

⁶ I iqanquwänja, iqu iuaunji, “He yäunüä miqä pampiyä” ätukqe. “He Jisasi Nasäretqätanä, zä-huätati äuequwä Iquenyqä hinjuänqä äpquä. Iqu ae ävauqäqe. Hinüä qumbiyä! Äwäteqä täqñji, aanqä suänä. ⁷ Iinjä-qae, he äwäpu, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquau, (Pitä ique qäsä), ti tupiyä. Iqu qua Galilinqä hinuiqä wänqiyä. Iqu ae etkqä-pa, he Ique iqi qumbñqäuä tupiyä” ätukqe.

⁸ Injanj apäkä iua zä ipu, yäunüä-yäunüä winganga, ämaqä pñqä wiqeta yäpaqä mängisa ätimäupiyi, iqisanji zä äväma äukuwi. Iua äwäpiyänjanj, zä yqänä iqäwäpu, ämaqeunji mätkuä ikuwi.

Jisasi Iqu, Mäliya Maktälatanä ii äwimakqenqät†

⁹ Jisasi Iqu hiunji kinganänjä iqueuä zinüä matqänja ävauqetani, Mäliya Maktälatanä ii-ganä äwimakqe. Iinj, dnä quvqä ⁷ tqäutangi, Iqu huätä ändowatkqe. ¹⁰ Itanji ii äwäqe, ämaqä, Iqutä anä ikäminjuwä iqua, huäqä-hunqä ämepu, knüä qiyätqätanjuwä iu äwimetä, awä ätukqe.

¹¹ Ii, “Jisasi Iqu hänj pmetanji, äqunänänjä” tquanji äwiyäpiyä-qe, qu, “Ii quanjä ätqiyä” knüä äwikqe.

Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä hñquaqui äwimakqenqät†

¹² Itanji huizi, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä hñquaqu, anä-himqä iutanji äväma, qanä wätqätanginyänja, Jisasi Iqu, iquaquinj huitanä-qu imäknä äwimakqe. ¹³ Iquaqu anqumä äwiyi, huizi iquaunji, iquaqui wimeqanqenqä ätukiyi. I tquanqiyä-qe, iqua, “Iquaqu quanjä ätqinyqä” knüä ämakuwi.

Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä iquau äwimetä, wäunüä äwikqenqäs

¹⁴ Itanji Iqu, wäunjuänqä ämotquaminqä 11 iqua, ymisänä änäpu pmetanjuwänja äwimakqe. Iqu äwimeqe, ämaqä, Ique hänj anji pmetanji hinüä äqunquwinqä qäyä ätquanqä, ga “Qu quanjä änatqäuä” ätuäpu pmetanjuwinqä, Iqu, “He nyuänjä woyqä imbu, quuvqä maeqiyqe, sunqä itqänäuä?” ätuätä, yänänäqñqä ätukqe. ¹⁵ Itanga Iqu iquaunji, “He qua äwitqutänqä-pa kukñüä ängüä we-hunqä-tänji äma äwäpu, ämaqä eeqänänjä iu awä tupñqe” ätukqe. ¹⁶ “Ämaqä quuvqä eqiyätä asnj ämeqä iqueni, Goti Iqu hänj iqumuatäniqe. Itanja ämaqä quuvqä maeqiyqä iqä iquenyqe, Goti Iqu, Hänj mäpmeqä yänqiyä” täniqe.

¹⁷⁻¹⁸ Ämaqä quuvqä eqiyquwä iqua, wäunüä ämaqä mimäkqänänjä tiinj imäkäpnuwi. Nyaqä yoqeta, dnä quvqä huätä ändowatpnuwi. Iqua

† **16:8** Pipa Grikä pmeqeuqä kukñüä iu äqänänqä huiunji, kukñüä hiqñqä 9 iuta 20 bunqe, maqñqä eänä. Näqñqä-tänjä kuapanänji, Makä iqu maqiyqä ikqenqä knüä indqänätqänjä. † **16:11** Lukä

24:13-35 § **16:13** Matiu 28:16-20; Lukä 24:36-49; Jonä 20:19-23

kuknuä änyä-häñi ätpnuwi. Quwqä hipaitä qämakä a ämaqätppnuwi. Eqä quvqä ämbqe, qui mäwimäkqä yäniqe. Itanğa ämaqä täñä-yaqä witanğpqeñi, hipae haqeçi äwiyquwi, äñguä imämbnuwiqä” ätukqe.

*Goti Iqu Jisasi Iquenji, qäukuä yätunqä ätuma ekqenqä**

¹⁹ Naqä Jisasi Iqu, iquauñi kuknuä qäpu tquanğa, Iquenji qäukuä yätunqä ätuma ekqe. Itanğa Iqu Goti Iqueä hipa ämuangisa äpmakqe. ²⁰ Inğanji Iqueqä wänuñqä ämotquaminqä iqua im-imä äwäpu, kuknuä awä ätuäkäminjuwi. Kuknuä naqä-qakuä hitanğqenqä motquapñqe, Naqä Iqu yänänäqñqä vqanği, iqua ämaqä mimäkqänäñi imäkäkäminjuwi.

* 16:17-18 Lukä 24:50-53, Wänuñiqä 1:9-12

Kukñuä änguä we-hunqä-täni, Lukä iqu äqäkqe Yätamäqä kukñuä hiñuiqänä iquvi

Bukä, kukñuä änguä we-hunqä-tänä Lukä iqu äqäkqeu, ne hiñuä tiñä äqunänju. Jisasi Iqu, ämaqä Israitqä iquautä, qokä-apäkä huizitäni, Anjumä Itmeqä-quvi. Jisasi Iqu, wäunjuä ipäqiyätäqänğanj, qokä-apäkiu, tiñä ätumingqe. Dñä Änguä Iqu, iwimäqğanji, Iqu Goti Hanjuwä Iqueä kukñuä ängui, ämaqä quvqä iquau ätukqe. Naqä-qakuiqä, Bukä tqu tiwiqä kuapänänji, Jisasi Iqu, qokä-apäkä hanjä-iqä äki-äkitanji, metqätanquwiñqe, huäqä äwunätä, änguä iwimäkmiñqenqä.

Jisasi Iqu, qunji änguanä iwimäkqanqgeunqä, qokä-apäki aquvänä imiñuwi. Mäliyai, Ique nequanga, qu yeeqä ikuwi. (Lukä 1:42-48 ä 2:10 hiñuä qunyä.) Bukä Iqueqä qäpunji, Jisasi Iqu qäkuä yätunqä ekqetanji, qu yeeqä naqänänjä ikuwi. (Lukä 24:52 hiñuä qunyä.)

Nätmatqä kuapänänji, Jisasi Iqueä äpmeqeuñqe, Lukä iqunä tiwiqä ikqäqe. Kukñuä iñä iqua, bukä tqe äqänänqe, huizi iquauñ mañqä eä. Kukñuä ktqä, ämaqä Sämalıya pmeqä iqu, ämaqä äpäkkuwä ique yätamäqä äwikqenqätä, ä kukñuä ktqä, ymeqä iqu kanique ävämäqenqätä, ä kukñuä ktqä huizi, Jisasi Iqu ätkqenqätänji, Lukä iqunä äqäkqe. Tiwiqä Säkiyasi, ämaqä mbqä motauqä iquenyqe, Lukä iqunä äqäkqe.

Tiñäpqe inänji. Suqä tääqä yänänäqñqä tqeuñqä, ä Dñä Änguä Iqueä wäunjuñqä, ä Goti Hanjuwä Iqu qokä-apäkä iuqä suqä quvqä huätä mamäuqenqätänji, ii äqäkqe. Itanğa kukñuä kuapänänji, apäkä iua imäkmiñuwä iñqätä, qasä äqäkqe.

Lukä iqueä tuwanui, bukä tqu qapu miqä danä iqi, oee. Bukä, ne tänğa 'Wäunjuñqäüä' ätätunqeu, Lukä iqunä äqäkqe. Ii tiwiqä, nätmatqä eeqäpnänjä, Jisasi Iqu qäkuä yätunqä ae ekqänğa, ämaqä kukñuä awä tuäkiqänqä ändowatkqä iqua, imäkmiñuwiñqeyi.

Lukä iqu, Jisasi Iquenyqä näqñqä änguä ämetä, tuwanjuä äqäkqenqä

¹⁻² Jisasi Iqu nesä pmetangi, Goti Hanjuwä Iqu imäkätä ekqenqe, Iqueqä kukñuä awä-tqä iqua, nätmatqä eeqänänji hiñuä äqunäpu qätä äwiyäpiyä iqua qanä ikipu, kukñuä awä änatmiñuwi. Itanğa ämaqä kuapänänji, iqua qätä äwiyäpu, bukä yamwiqä äqäkuwi. ³⁻⁴ Nyi wäunjuä ipäqäkqä duta, yatñqä iqa äpqinjaqänmi, tänğanji nyi nätmatqä eeqänänjä ätimäuqanqenqä kñuä änguanänji ämeqänä. Tipilusi naqä iquki, qu nätmatqä eeqänänjinqä ämäktquakuwä iñqe, si näqñqä eätñä, "Ii naqä-qakuiqä" ttñä diñqe, tänğanji nyi sinyqä bukä qäyunä äqiyätmä emqä di ktapmqänä.

Enätqä hñqu Sakätiyasi iqueni, Jonä iquenyqä ätukqenqä

⁵ Ämaqeu miqä naqä Heroti iqu Jutiya iu mitqätanğanji, hiqäva-imäkqä hñqu äpmamiñqe. Iqueqä yoqe Sakätiyasi ique. Ämaqä iqutä wäunjuä anä iqe, iquauqä yoqe Äpaisa iquai. Sakätiyasi iqueqä apäkiyqä yoqe, Älisapetqi. Ii hiqäva-imäkqä iquauqä kaqä, Aronä iquesanä iiyi. ⁶ Iyaqu Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqiñi, Iqueqä kukñuitä, suqetä, eeqänä

qänaknä isinya, jänänänjä äpmaminjiyi. ⁷ Älisapetqi qokitqä etangi, iyaqu ymeqä maeqä enyä, qoyanjä-äpäyanjä äpmaminjiyi.

⁸ Hea hñqueni, ämaqä Äpaisa iqua Goti Hanjuwä Iquenyqä hiqäva imäkätqätanguwängga, Sakätiyasi iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqi wäunuä iqämanminje. ⁹ Inganji iqua quwqä suqä iwäsäucäñqä imäkäpu, Sakätiyasi iqu Naqä Iqueqä anjä hiqñqä pmua inñisañqä äwätä, nätmätqä jinanjä-weqä tä iketñqä diñqä, atäunuä ikuwi. ¹⁰ Iqu hiqñqä pmua iunqä uwqanğa, qokä-apäkä aquvä äqänquwi, qu yäpaqä mäñgisa äpmapu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätqämanminjuwi.

¹¹ Inganji Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä enätqä hñqu, hiqñqä yäpä inñisa jinanjä-weqä ttawä inju, hipa ämuangisa tqäutangi äqunqce. ¹² Iqu ique hinuä e äqunäqe, änä mäwimänqä itä, zä kiinjä ikqe.

¹³ Inganji enätqä iqu, “Sakätiyasi iquki, si zä miqä panä” ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqu saqä tääqä ätnji, qätä ae äkiyänqe. Tqä apäkä Älisapetqi, ymeqä qokä hñqu nyuänqiyä. Iqueqä yoqe, ‘Jonäü’ nyuätqätñqä.

¹⁴ Inganji, saqä äwqe, aanjä yeeqä kuapä kinyäniqeqä. Ämaqä kuapänäñi, ymeqä iquenyqä aquvänä ipnuwiqä. ¹⁵ Aquvänä iqä qakui, tiinji. Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqinjä, ämaqä naqä-qu äpme, wainqätä, eqä ämaqä iquauqä kñuä indqänqce qui wimäkqetä, manqä yäniqeqä.

Ymeqä iqu känäwä äwqä imä yqänä mnätanganji, Dñä Äñguä Iqu, iquä anä pmetäniqeqä. ¹⁶ Iqu iqueqä wäunuä imäkätqätangi, Israitqä kuapänäñi, iquauqä suqä hñgisanäñi huätä ävquatämäupu, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui qätä äwiyäpu, qänaknä ipnuwiqä. ¹⁷ Iqu Laisa iqueuä suqetä, yänänäqñqetä ämetä, Naqä Ique hinuäqä wimeniqeqä. Qunuñuatä, ymeqä iquatä, äwqä naqä-hñqunä imbnqä imäkätä, ämaqä hñgisanä itqänjuwä iquauñi, kñuä äkunmäknäpu, iquauqä kñuä indqänqe äñguänänjä metpñqä imäkäniqeqä. Iqu ämaqä iquauñi, Naqä Iqu äpätqänqanqä näwenyä e imäkäniqeqä” ätukqe.

¹⁸ Sakätiyasi iqu enätqä iqueni, “Saqä kukñuñqce, naqä-qakuiqä kñuä nyätñqce, nyi näñqce äänä himqäwä? Nyitä nqä apäkisä, ye quväukuä kuapanä ae ämäyaqutäuqeqä” ätukqe.

¹⁹ Enätqä iqu kimanji, “Nyi Gapleti iquñqä. Nyi Goti Hanjuwä Iqueqä hipenuä iqi ätqäunänä. Iqu nyi kukñuä äñguä täñqä awä ktmqä änändowatqiyä. ²⁰ Nyaqä kukñuä tä hea qayunänänğa, naqä-qakuänänjä timäuniqeqä. Inäqe si nyaqä kukñui qätä manyiyqä inä-qae, hea nätmätqä tä timäunqanqanqe, kukñuä matqä isñqinyä” ätukqe.

²¹ Sakätiyasi iqu, enätqä iquä, iquauqä kukñuä tqämanätqätangiyänqanji, ämaqä yäpaqä mäñgisa ätqäuminjuwä iqua, Sakätiyasi iqu anjä yäpä yänñgisa äpakä pmetanqñqä, iquenyqä hinuä äqumbu äpmapu, kñuä kuapanä indqänminjuwi. ²² Iqu hñganqä imänjaqänäqe, hñganji yäpaqä mäñgisa ätimäuqe, kukñuä mätuä iqanğa, qu iquenyqe, iqu anjä pmua inñisa äpme, wätqä enqä-pa äqunätänñqe, näñqñqä ämakuwi. Iqu kukñuä matqä itä, iqueqä hipa itänä wätqä enqä-panji imäkkqe.

²³ Qänakndanji Sakätiyasi iqu, iqueqä wäunuä Goti Hanjuwä Iqueqä anjä iunji qäpu läqe, iqueqä anämqä äukqe. ²⁴ Inganji iqueqä apäkä Älisapetqi, äwqä-tänjä eä, iyyqä anjä yäpä yänñgisa zä qanuä hipa hñgi eqä äpmaminqe. ²⁵ “Goti Hanjuwä Iqu huäqä äwunätä äñguänä inyimäkqiyä. Nyi qokitqä äpmamä womba änyinminqe, tänganji Goti Hanjuwä Iqu huätä ämanmäuqiyä” ätkqe.

Enätqä iqu Mäliyauni, Jisasi Ique nyuäniqenqä ätukqenqä

²⁶ Älisapetqi äwqä-tänä qanua 6 pmetanjan, Goti Hanjuwä Iqu enätqä Gapleti iqueni, Galillisänä ingi anä-himqä Nasäretqänqä ändowatkqe.

²⁷ Iqini iqu apäkä hitqä, qokätä hiqqaqä mäwiqä iminqä hui, iyyqä yoqe Mäliyu äwimakqe. Ii Josepä iquenyqä ätminuwi. Josepä iqueqä kawiqu, ämaqä naqä Dewiti ique. ²⁸ Enätqä iqu apäkä ii äwimeqe, “Si ängua äpmenjyä. Goti Naqä Iqu sinyqä kjuä änguanänä indqänätä, sitä anä äpmenä” ätukqe.

²⁹ Ii kukjuä tä qätä äwiyäqe, änä-änä mäwimänqä itä, “Änäänqä dcutiyä?” kjuä äwikqe.

³⁰ Enätqä iqu, “Mäliya, si zä miqä panä!” ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqu nätmätqä änguanäninqä, si atäunuä ae äkiyqeqä. ³¹ Si äwqä eätnä, Ymeqä Qokä Hnque misiniqä. Iqueqä yoqe, ‘Jisasiuä’ nyuättnänqeqä. ³² Iqu Naqä-qu etanquti, ämaqä iqua, ‘Goti Haqä Yätutanä Iqueqä Ymeqeqä’ tpuwiqä. Goti Hanjuwä Iqu iwimäkqanquti, Iqu qokä-apäkä iunji, Kiqä kawiqu Dewiti iqu äpmetä ämiminjqä-pa, e miniqeqä. ³³ Iqu hueqä-himqä Jekopä iquesanjä iquauqä Naqä-qu eä, hea ique-ique pmetäniqeqä. Iqueqä ämiqä iinj, qäpunä maeqä da, e witäniqeqä” ätukqe.

³⁴ I tquanqa Mäliya enätqä iqueni, “Tä äänä timäutnjqä tnyä? Nyi qoki maeqinjqä” ätukqe.

³⁵ Enätqä iqu kimanji, “Goti Haqä Yätutanä Iqueqä Dnä Ängua Iqu si äkimetä, Iqueqä yänänänqne äkpatqiyänqiyä. Ymeqä si änyuesqä Iqu, Goti Iqueqänä hiatnquti, qu Iquenyqe, ‘Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqeqä’ tpuwiqä. ³⁶ Qätä nyiyä! Apäkä äpäyanä tqä sämaqi Älisapetqi-pqe, ymeqä hnqu inä nyuänqiyä. Iinyqe, ämaqe, ‘Apäkä täsi qokitqeqä’ ätuminuwä-qe, qanua 6 päwqanqa, ii äwqä-tänä äpmenä. ³⁷ Goti Hanjuwä Iqu nätmätqä ämaqä mimäkqänänä di imäkänqiyä” ätukqe.

³⁸ Iqu e tquanqa Mäliya ämävauqe, “Nyi Naqä Iqueqä wäunuä-wiyqinjqä. Si tä ändjä-manji, ätimäunqiyä” ätukqe. Ii iinj tquanqa, enätqä iqu ävämakqe.

Mäliya äyätä, Älisapetqi äwimakqenqä

³⁹ Inqanji Mäliya, qoqonä Jutiya-tänä inqinjqä anä-himqä hnquenyqä maqänä ekqe. ⁴⁰ Anä-himqä iu ätimäuqe, Sakätiyasi iqueqä anä yäpä yängisa äpäyätä, Älisapetqini, “Hiunjinganjqä” ätukqe. ⁴¹ Inqanji Älisapetqi, iuä manji qätä wiyqanqanji, ymeqä iqu äwqendanji ämenä iqanqa, Dnä Ängua Iqu Älisapetqiyqä äwqeuji kuapänä ämngqe. ⁴² Inqanji ii Mäliyu tääqä yänänänqä tii ätukqe. “Apäkä eeqänänä iua äpmetanquwä-qe, Goti Hanjuwä Iqu si ängua ikimäkqiyä. Ymeqä si misnqä Iqueni, Goti Hanjuwä Iqu Ique-pqe ängua iwimäkqiyä. ⁴³ Nyi änäänäwä? Nyi apäkä naqinyä maeqä etanqqä-qe, nqä Naqä Iqueqä känäiki änyimenyä. ⁴⁴ Qätä nyiyä. Si nyi tääqä ändjänqanji, nyi qätä kiyqanqa, ymeqä äwqä tämni aquvänä itä, ämenä iqäqeqä. ⁴⁵ Si Goti Hanjuwä Iqu äktqenqä, ‘Naqä-qakuä, ätimäunqiyä’ kjuä indqänqni, äwqä yeeqä inqikiyqä” ätukqe.

Mäliya, Goti Iqueqä yoqä haqä ämamäutä, apqä ätkqenqä

⁴⁶ Ii tquanqa, Mäliya tii ätukqe.

“Nyaqä äwqe, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeqä ämamäuqiyä.

⁴⁷ Nyaqä quuvqe, Goti Hänä Inyimäkqä Iquenyqä yeeqä änyinqiyä.

⁴⁸⁻⁴⁹ Nyi Iqueqä wäunuä-wiyqä apäkä hinginjqä-qenyä, Iqu nyinyqä

kjuä änguänänjä indqängi. Goti Yänänäqñqä Iqu änguänänjä nyimäkqenqe, ämaqä tänqa äpmeñuwä iquatä, qänaknda pmapnuwä iquatä, 'Apäkä täsinji, Goti Hanjuwä Iqu änguänänji iwimäkkqeqä' tpuñuwä. Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, aañ pmua äqonänä. ⁵⁰ Ämaqä tänqa äpmeñuwä iquatä, qänaknda pmapnuwä iquatä, Ique qätä wiyqä iquauñqe, Iqu qeqä wimängganji änguä imäkkqä-queqä. ⁵¹ Iqu, hipa wäñuñuä yänänäqñqä iqä-queqä. Ämaqä 'Nqä-näüä änguä eänänä, nyi imäkmqänä' kjuä indqänqä iquauñi, Iqu hinjinäwa dowatqä-queqä. ⁵² Ämaqä naqä iquauqä yänänäqñqe huätä mamäuqä-queqä. Ämaqä yäpä iqinjä iquauä yoqe, haqeqä vauqumuatqä-queqä. ⁵³ Ämaqä nätmätqänqä äwa iqanguwä iquauñi, kuapanä vqä-queqä. Ämaqä nätmätqä kuapanä-tänjä iquauñi, huätä qanyä dowatqä-queqä. ⁵⁴⁻⁵⁵ Iqu neqä atqä-awäkau kukñuä guä ämäsäutä, 'Aprähämä iquenqätä, iqueqä kaqä-kawäkaunqätä, qeqä hea ique-ique nyimänguaniqueqä' ätukqeqä. Iqu kukñuä iñqe kjuä indqänätä, Iqueqä wäñuñuä-wiyqä Israitqä iquau yätamäqä vqä-queqä" ätukqe.

⁵⁶ Mäliya e ätuäqe, Älisapetqisä qañuä hñquaqui-hñque äpmeqe, kiqä anjämqä anji äpäwäkkqe.

Älisapetqi, Jonä ique ämikqenqä

⁵⁷ Älisapetqi inğanji ymeqä qokä hñque ämikqe. ⁵⁸ Ämaqä iisä qäqiqi äpmamiñuwä iquatä, iyyqä käyamaqä iquatä, qätä äwipiñi, Goti Hanjuwä Iqu qeqä äwutätä, yätamäqä vqanqçenqä, iqua iisä aquvänä anä ikuwi. ⁵⁹⁻⁶⁰ Hea 8 päwqanqa, qu ymeqä hayuqä-tänjä iqueqä huiwi häuä ktäupñqä aquvä äqämbiyi, iqueqä kaniqueä yoqä, "Sakätiyasiuä" nyuätanä-tpu iqanquwänqa, känäi, "Oeyä, ne iqueqä yoqe, 'Jonäuä' nyuätatunqeqä" ätukqe.

⁶¹ Inji, "Änäññanqäwä? Ämaqä sitanjä hui, yoqä iñji maqonqä inäuä" ätukuwi. ⁶² Iqua e ätupiñi, Sakätiyasi iqu iqueqä kñui ämotquetñqä diñqä, ique atäñuñuä äwikuwi. ⁶³ Itanqa iqu, iqua zä-heauqä muaepñqä hipaitänä atäñuñuä äwikqe. Iqu zä-heauqä iñji, "Iqueqä yoqe, Jonäuä" äqäkkqe. Iqu e qäyqanqçenqä iqua yäñuñuä ikuwi.

⁶⁴ Inğanji, Sakätiyasi iqu kukñuä matqä äpmamiñqe, Goti Hanjuwä Iqu änguä iwimäqçanji, iqu kukñuä ätätä, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeqä ämamäukqe. ⁶⁵ Nätmätqä huitanjä e timäuqanqçenqä, ämaqä iqi äpmamiñuwä iqua zä ikuwi. Inğanji ämaqä Jutiya iu qoqonä im-imä pmeqä iqua, kukñuä kuapä ätmiñuwi. ⁶⁶ Ämaqä kukñuä qätä e äwikuwä iqua, "Goti Hanjuwä Iqu ymeqä dänjä iqtänji, anä pmeñqiyä" kjuä e indqämbiyi, "Ymeqä iqu, änääqçu heniqätiyä?" ätkuwi.

Sakätiyasi iqu hinuä ätukqenqä

⁶⁷ Dñä Änguä Iqu, kaniqu Sakätiyasi iqtä kuapanä munganji, iqu hinuä tii ätukqe.

⁶⁸ "Israitqä iqueqä Goti Hanjuwä Naqä Iqu, Iqueqä ämaqä iqune, hanjä-iqä-tänjä pmetanqu änetetä, yätamäqä äneyätä anji inätmeqenqe, ne Iqueqä yoqe haqeqä ämamäuanä. ⁶⁹ Iqu imäqçanji, Ämaqä Yänänäqñqä Hñqu hanjä inemäkätñqä eqi. Iqueqä wäñuñuä-wiyqä Dewiti iqueqä hueqä-himqä iuqä awä iqisa eqi. ⁷⁰ Iqu hinuñiqänä hinuä-tqä iquauä manjueta ätkqä-pa, iñjä ätimäuqiyä. ⁷¹ Neyaqä mäkä-hunqä iquauqätä, himä-wiunqä iquauqätä, hipa iuta anji inetmetñqä e imäqçiyä. ⁷²⁻⁷³ Iqu atqä-awäkanqä qeqä äwutätä, awiçu Aprähämä

iqutä kuknuä guä äumäsäuekqenqä knuä indqänätä e imäkcqiyä. ⁷⁴ Neqä ämaqä mäkä-hunqä iquauqä hipa iuta angi inetmeqanğa, ne zä mänenqä iqanğuti Iqueuä wäunui wiyquatuñqueqä. ⁷⁵ İñä etanğı ne hea ique-iqueni, Iqueqä hinuä iqñi, suqä anğuanänğinä itanä, Iqueuä wäunui imäkquatuñqueqä.

⁷⁶ Ga ñqä ymeqä iquki, sinyqä tii tpuwıqä. ‘Iqu Goti Haqä Yätutañä Iqueqä hinuä-tqä iqueqä.’ Quati tiñqä. ‘Si Naqä Iquenyqä hinuıqä äwätñä, hänaqä näwenyä imäktñanğeqä. ⁷⁷ Si iñä imäktñanğeqe, ii Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä iquauñi, Iqu iquauqä suqä quvqe huätä ämamäutä, häñä iwimäkäniqenqä näqñqä wisñanğqä diñqeyi.

⁷⁸ Ämaqä iquauñqä qeqä wimänğanğı, e imäkcqe, qäukuä yätutañi we-hunqä hñque mäptqä ätätñqä-panı, nenyqä iñä dowatäniqeqä.

⁷⁹ Ne anä hiawıqä imä pmetanğua, Iqu neqä huiwä zä iñqe ktqä namäuqanğa, mäptqä ätätñqä-panä iñi we-hunğeqe ne naunätä hänaqä ämänätqueqanğuti, ne äwqä hanuä änyätanä qeiqinyä pmetanıqueqä” ätukqe.

⁸⁰ Ymeqä iqu naqä eätä, iqueqä quuvqe yänänäqñqä ämeqe, qänakñi, İsräitqä iquauqä hinuä iqi tqäuniqanğanğeqe, iqu anä avqñqä imä äpmamiñqe.

2

*Jisasi Ique ämikqenqä**

¹ İnganı ämaqä naqä Romätanä iqu, ämaqä iqueqä ämimiñqä eeqänänä iuqä yoqä ämepu a täupñqä, kuknuä yänänäqñqä änyä-hänä hui imäkkqe. Iqueqä yoqe, Sisa Okastusi ique. ²⁻³ Iqu e tqanğa, ämaqä eeqänäni, qu quwqä yoqä inä mapñqänä, quwqä anä yäua dññqä anğumä äukuwi. İnganı qu ämaqä iuqä yoqe änyä qe ämakuwi. Siliya iñgisani, Kuliniyäsı iqu kiyapqä wäunüä itä äpmamiñqe.

⁴ Josepä iqu hueqä-himqä Dewiti iquesanä eä etanğı, iqu Nasäretqä iu ävämanı, Betlähemänğä ekqe. Ämiqä naqä Dewiti iqu hinuıqänänği, Betlähemä iu äpmamiñqe. Nasäretqänı, qua Galilisänä iñgisayi. Betlähemänı, qua Jutiya-tänä iñgisayi. ⁵ Mäliyanı, iquenyqä ätmiñuwi, ii äwqä-täni etanğı, qu iyaquvqä yoqä mapñqä, Josepä iqu iisä anä äukiyi.

⁶ İyaqu Betlähemä iu äpmayi, Mäliya ymeqä nyuätñqä hinuä äwqanğqe.

⁷ Ga ii Ymeqä Qokä Hitmqä Ique änyuäqe, ämaqä iquauqä anä hiqaqä wiqe hma etanğı, yuä huäqä ätuätä, bulumäka iquauqä buayanğqä hevqä iu äwätekcqe.

Enätqä iqua, sipsipqä-miqä iquau äwimakuwiñqä

⁸ Heatqä iqueni, Betlähemä-tänä qäqiqini, sipsipqä-miqä hñqua iquauqä sipsipqä ämipu, qamqä iqi äpmamiñuwi. ⁹ İnganı Naqä Iqueqä enätqä hñqu, iquauqä hinuä iqi maqänä tqäuqanğa, Goti Hanjuwä Iqueqä we-hunğeqe, iquau we äwunğqe. ¹⁰ Iqua iñä äqumbiyi, zä kiñä iqañğuwänğa, enätqä iqu, “He zä miqä pambiyä!” ätukqe. “Nyi henyqä kuknuä anğuanänäni, ämaqä eeqänäni yeeqä naqä-qakuänänä ipñqä äma äpqänä. ¹¹ Tänganı Dewiti iqueqä anä-himqä täutañi, Ymeqä Hñqu eqiyä. Ymeqä Iqu, ämaqä eeqänänä hiqä hanä-iqetani, häñä equmuatäniñqä Iqueqä. Iqu Naqä-qu eä, Kraisi, he ämeyätñqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä İquvqä. ¹² He Iqueni, hinuä tiñä äqumbiyitani, näqñqä mapñqäuaä.

* 2: Matiu 1:18-25

Iqu yuä huäqä äutnä, bulumäka iquauqä buayänqä hevqä iu witanquti qumbnqäüä” ätukqe.

¹³ Enätqä iqu e tquanqa, enätqä kuapanänjä iqua, qäukuä yätuta maqänä äquveppiyi, iqtä anä äpmaminjuwi. Iqua Goti Hanjuwä Iqueqä yoqä haqeqä ämamäupu, tiinjä ätkuwi.

¹⁴ “Qäukuä haqä yätunji, Goti Hanjuwä Iqu yoqä naqä-tänjiyi. Inji qua bunji, ämaqä, Goti Hanjuwä Iqu änguä wimäkätjqä äwinyätjqä iquauji, äwqä hanuä di ävqiyä.”

¹⁵ Inganji enätqä iqua äväma, qäukuä haqä yätunqä ängumä äyqanqawänga, sipsipqä-miqä iqua kuknuä tii ätnguwä. “Naqä Iqu nätmätqä ae ämänätqueqä-qae, ga e ätimäuqä-qinyqä hiñuä qunatunquä Betlähemä dunqä jänänä äwanä.” ¹⁶ E ätmbiyi, maqänä äupiyyi, iqua Mäliyautä, Josepä iquesä, Ymeqä Hayuqä-tänjä bulumäka buayänqä hevqä iu witanji ämaqumuakuwi. ¹⁷ Iqua e äqumbiyi, nätmätqä eeqänänji, enätqä iqu Ymeqä Iquenyqä ätukqenqä awä ätkuwi. ¹⁸ Iqua awä e tquanqä qätä äwikuwä iqua, kñuä kuapanä indqänguwä. ¹⁹ Mäliya nätmätqä eeqänäninqä kñuä huätä mäwquatämäuqä da, kñuä yqänä indqänä äpmaminqe. ²⁰ Inganji sipsipqä-miqä iqua ängi äwäpiyängganji, nätmätqä qätä äwiyäpu hiñuä äqunqunqenqe, Goti Hanjuwä Ique yeeqä äväpu, Iqueqä yoqä haqeqä ämamäukuwi. Nätmätqä eeqänänjä enätqä iqu ätukqä-pa, qäyunä qe ätimäukqe.

Jisasi Ique yoqä änyuätkuwinqä

²¹ Ii Ymeqä ämikqä hiunji 8 ae äpäwqanqa, Iqueqä huiwi häuä äktäupu, yoqä änyuätkuwi. Känai äwqä änyä etanga enätqä iqu ätukqä-pa “Jisasiuä” änyuätkuwi.

Simiyonä iqu, Jisasi Iquenyqä hiñuä ätkqenqä

²² Iyaqu Mosisi iqu ätkqenji qänaknä isinyä, hea 40 qanyä ae äpmayä, akiyä änyäsinyä Ymeqä Iqueni Naqä Ique wiyñqä, Jerusälemänqä ätuma ekiyi. ²³ Ii tiinjñqe. Goti Hanjuwä Iqueqä kuknuä-suqä iunji, ymeqä vqenqe, tiinjä äqänätanjiyi. “Hiveqä-yaqueqä, ämaqä, ymeqä qokä hitmqä eeqänänjä iquauji, Naqä Ique wipñqä.”† ²⁴ Iyaqu yänñji, akiyä nyämänäsinyä, Goti Hanjuwä Iqueqä suqe qänaknä isinyä, hiqäva imäkiyñqä ekiyi. Bukä iunji, tiinjä qänätanji, “Yññä-heeqä hñquaqu mapñqti, ä yññä-quaunyqä meqä hñquaqu mapñqti.”‡

²⁵ Inganji ämaqä hñqu Jerusälemä iu äpmaminqe. Iqueqä yoqe, Simiyonä ique. Iqu suqä änguanänñinä imäkätä, Goti Hanjuwä Iquenyqä qänaknä iminqe. Iqu Israitqä iquauqä yätamäkkä väniqä iquenqä hiñuä äqänä pmetanji, Dñä Änguä Iqu, iqtä anä äpmaminqe. ²⁶ Qänqanänji Dñä Änguä Iqu, “Si Kraisi Ämaqä he ämeyätñqä Goti Hanjuwä Iqu atäunjuä ikqä Ique hiñuä ganä äqunji, inga päkondñänqeqä” ätukqe.

²⁷⁻²⁸ Hiunji iqueni, Dñä Änguä Iqu kñuä vqanqa, iqu hiqäva-imäkqä anä dunqä äukqe. Inganji Jisasi Iqueqä kaniqtä, känaisä, kuknuä-suqä iu qänaki isinyä imäkiyñqä, Ique äma pqañqiyänqa, Simiyonä iqu atukuä ämaitä, Goti Hanjuwä Iquenyqä “äñguiqä” ätätä, tiinjä ätkqe.

²⁹ “Naqä Iquki, nyi Tqä wäunjuä-kiyqunqä. Si ändknä-ma, nyi äwqä hanuä iijqetä umqä, hiñuinä ñqänäwqatiyä. ³⁰ Nätmätqä Si imäkñi, ämaqä iqune häñä inemäkqä di etanji, nyi hiñuä ae äqunänänä. ³¹ Si nätmätqä iinji, ämaqä huitanjä-huitanjä eeqänänjä iquauqä hiñuä iqisanji

† 2:23 Ängumä Itmakqä 13:2, 15 ‡ 2:24 Hiqäva-imäkqä 12:8

näwinyä ae imäkniqä. ³² Iqu Israitqä, Tqä sämaqä iquau, yoqä naqä ävätä, ämaqä huiziquau we-hunqä väñqeqä” ätukqe.

³³ Simiyonä iqu Ymeqä Iquenyqä e tquanqçenqä, kandä-känatä, kñuä kuapanä indqangi. ³⁴ Inğanj iqu, Goti Iqu imbquau äñguä iwimäkätñqä tääqä ätäçetani, känäu Mäliyaunji tii ätukqe. “Ymeqä Tqenji, Goti Hanjuwä Iqu ae ätekqeqä. Inji Iguesani, Israitqä hñqua qui imäknganquwänqä, itanqä huiziqua äñguänä pmapnuwiqä. Iqu, nämatqä Goti Iqu imäkäniqenqä hiqñqä enqä-panä eqanqçenqä, ämaqä kuapanä kukñuä quvqä tupnuwiqä. ³⁵ Itanqä si ipäqäyuni tqä qeqä iu kiunjätauçangi, täñä-hunqä i matqä-panä iñä matñiqä. Iññqç, ämaqä kuapanänjä iquauqä kñuä zä indqanmipqe, ätnänäqi ümäuniqeqä” ätukqe.

Anai, Jisasi Iquenyqä ätkqenqä

³⁶ Apäkä hui Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä-tqä äpmaminqe. Iiyqä yoqe, Ana. Ii Panuelä iqueqä meqiyi. Panuelä iqu, Aseli iqesanäquvi. Ii äpäyanä ae ekqe. Ii hinuqänänji quväukuä 7 kiqä qokä iqtä äpmaminji. ³⁷ Qänakndanji kiqä qokiqu äpakoñqanqä, apäqñqä quväukuä kuapanä äpmaminqe. Iiyqä quväukuä eeqänänji, ⁸⁴ äpäukqe. Ii hiqäva-imäkqä anä iunji mäwquatämäuqä itä, buayä manqä äpme, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätqämanätä, Iqueqä wäunji heatqanqatä hinjuingatä itä, äpmaminqe. ³⁸ Hiunji iqueni, Simiyonä iqu qäpu tqanqä, Anai imbquau äwimeqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä “äñguiqä” ätkqe. Iñä ätätä, ämaqä Goti Hanjuwä Iqu Jerusälemä iunji anqä itmetñqä diñqä hinuä äqambu pmetanquwä iquauñi, ii Ymeqä Iquenyqä awi, iqisa ätipäqäkqe.

³⁹ Inğanji iyaqu Naqä Iqueqä bukä iu äqänänqä-pa eeqänä ae imäkiyi, iyaquvqä anä-himqä Nasäretqänqä, qua Gallisänä inqinyqä äwäkiyi. ⁴⁰ Ymeqä Iqu naqä eätä, näqñqä kuapanä ämetä, yänänäqñqä ekqe. Inğanji Goti Hanjuwä Iqu, Iquenyqä aquvänä itä, äñguä iwimäkminqe.

Hikñä Jisasi Iqu, näqñqä-vqä iquatä kukñuä ätkuwinqä

⁴¹ Quväukuä ique-iqueni, hiunji naqänänjä Pasopanganji, Jisasi Iqueqä känatä-kandä hiunji hinuä qunyiñqä, Jerusälemänqä iqäsminji. ⁴² Jisasi Iqueqä quväukui hipa eeqäpnä eäqe hñquaqu päwqanqä, suqä iunji qänaknä ipu, Jerusälemänqä ekuwi. ⁴³ Qu hiunji yäpakä ique qäpu ae äqämbiyi, quwqä anämqä wiqänqanji, Hikñä Jisasi Iqu Jerusälemä yätu yqänä äpmanä-qe” kñuä mindqänqä ikiyi. ⁴⁴ Iyaqu, “Iqu ämaqä huizitä anä äpätqänäuä” kñuä vqanji, qu hiunji hñqe qanä äwäminjuvi. E äwipiyanqanji, iyaqu Ique moqumuayñqä, quvämaqä awä iu qävqä iynqä ipäqäkiyi. ⁴⁵ Ique mämoqumueqä iyi, qävqä iynqänä Jerusälemänqä anqä ekiyi. ⁴⁶ Hiunji hñquaqui-hñquenä iunji, iyaqu hiqäva-imäkqä anä iunji, Iqu näqñqä-vqä iquauä awä iqi pmetanqä ämoqumuakiyi. Iqinji Iqu iquauqä kukñui qätä äwiyätä, iquau yatñqä inä äwiminqe. ⁴⁷ Inğanji ämaqä iqueqä kukñui qätä äwipu äpmapiyä iqua, Iqueqä näqñqenqätä, Iqueqä kima tquanqçenqätä, qu eeqänä yänuä ikuwi.

⁴⁸ Iyaqu hinuä äqunyyi, tä äktäuwänäsinyä, känäi tii ätukqe. “Nqä Ymeqä Iquki, suqä iñi sunqä yetquenyä? Tniqtä tñandänji, äwqä hanjä yeyqanji, ye Sinyqä qävqä itqänueä.”

⁴⁹ I tquanqä, Iqu kimanji, “Qe Nyinyqä sunqä qävqä itqäninyqä? Änäänqä? Nyi Nqä Apiqueä anä täu pmetmqä diñqe, qe maqñqä eäninyqä?” ätukqe. ⁵⁰ Kukñuä kima iñqç, iyaqu kiqä quatinqç, maqñqä eminjyi.

⁵¹ Inġanġi Iqu iyaqutä Nasäretqänqä anä qe äwäkuwi. Ga Iqu iyaquiuä kuknui, qänaknä äwimiñqe. E äpmapiyänġanġi, känai kuknuä eeqänäni ämetä, iyyqä knuä indqänqä imä yänänäqñqä ämaemiñqe. ⁵² Jisasi Iqu naqä eätä, Iqueqä näñqçe äñġuanänä-tänu ekqe. Goti Hanjuwä Iqu Iquenyqä kuapanä winyätanġi, ämaqä iqua-pqe inä äwinyimiñqe.

3

*Jonä asnä-qäyqä iqu, kuknuä awä ätumiñqenqä**

¹ Sisa Taipiriyasi iqu, Romä pmeqä iquauqä naqä quväukui 15 pmetanġanġi, Pondisi Päiloti iqu, qua Jutiya du kiyapqä pmetanġa, Heroti iqu†, qua Galili du ämimiñqe. Itanġa iqueqä känguequ Pilipä iqu, qua Ituriya dutä, qua Tätakonitisi dutä ämimiñqe. Itanġa Lisaniyasi iqu, qua Apilene du ämimiñqe. ² Inġanġi Anasi iqutä, Käyäpasi iqutä, iquauqu hiqäva-imäkqä naqä äpmamiñyi. Inġanġi Sakätiyasi iqueqä ymeqä Jonä iqu, anä avqñqä imä pmetanġa, Goti Hanjuwä Iqueqä kuknui iquenyqä äpkqe. ³ I etanġanġi, iqu anä eeqänänä eqä Jotänä-tänä iu ikitä, awä tii ätumiñqe. “Goti Hanjuwä Iqu hiqä suqä quvqe huätä maemäutñqä diñqe, hiqä knui äkunmäknäpu, suqä quvqe ävquatämäpu, asnä mapiyä” ätumiñqe. ⁴ Iqu iinjä imäkmiñqetanġi, hinjuä-tqä Asayä iqueqä bukä iu äqänänqä-pa ätimäukqe.

“Anä avqñqä duri, ämaqä hñqueqä mañi tääqä tii ätqiyä. ‘Naqä Iquenyqä hänaqe näwinyä jänänä iinjä imäkepiyä. ⁵ Hänaqä ätñnänqçe, qua äptätñyäpu, itanġa qoqonä ätqäunqe, yaquetä ipu, itanġa ätuqä änyänqçe, hii iwqatäpu, itanġa äquvätä ätimäutä iqä änyänqçe, äñġuä nyätñqä imäkepiyä. ⁶ Inji ämaqä eeqänäni, qu Goti Hanjuwä Iqueqä suqä, ämaqä qui imäkñätqänjuwä iquau hänä iqumuatqe, hinjuä qumbnuwiqä’ ätqiyä” ätätä äqänä.†

⁷ Inġanġi qokä-apäkä kuapanä, Jonä iqu asnä wuqiyätñqä wimeġanġuwanġa, iqu tii ätukqe. “He qämäkä quvqä iquauqä ymeqä-qenqijä. ‘Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä tnänä äpäñqiyä, he zä upiyä-qe’ tqu hitqanġikä? ⁸ Hiqä knui äkunmäknäpu, suqä quvqe ae ävquatämäuqueqä äktmbu motquapiyä. Iinjä imäkquwi, he zä hñqu häukuä-tänä enqä-pañuenqä. Ga ‘Aprähämä iqu neqä awiqu hitanġqetanġi, ne äñġuä äpmeñunä-qe,’ matñqä pambiyä. Nyi he etqänä. Goti Hanjuwä Iqu hikä tä, Aprähämä iqueqä kaqä-kawäka epñqe, äñġuä imäkänä. ⁹ Zä-häukuä äñġuä mäwiqanġutqä iquauñi tä täuвеpñqä diñqe, japiñi zä-quatä iqä ae äwinä” ätukqe.

¹⁰ Jonä iqu e tquanġa, qu yatñqä äväpu, “Iñqe ne äänä imäkatunquäwä?” ätukuwi.

¹¹ I tquanġuwänġa iqu kimañi, “Ämaqä hñqu gquä hñquaqu-tänu sätäti, ämaqä gquä maeqä ique vanqiyä. Itanġa ämaqä hñqu buayä-tänu eäqe, iqu-pqe asä e yänqiyä” ätukqe.

¹² Itanġa ämaqä mbqä motauqä hñqua, asnä mapñqä äwimepu, tii ätukuwi. “Ämaqä ämänätqueqä iquki, ne äänä imäkatunquäwä?”

¹³ Kimañi iqu iquauñi, “Heqä ämeyätqänjuwä iqua etquwä-pa, iunä motaupñqe qä” ätukqe.

¹⁴ Itanġa ämaqä mäkä-iqä iqua-pqe yatñqä äväpu, “Ne äänä imäkatunquäwä?” ätukuwi.

* 3: Matiu 3:1-12; Makä 1:1-8; Jonä 1:19-28 † 3:1 Heroti iqueqä yoqä huizi, Antipasiyi. Iqueqä kaniqeqä yoqä-pqe Heroti iqueyi. ‡ 3:6 Asayä 40:3-5

I tquanguwänga iqu, “He ämaqeuni, ‘Mbqä nätappiyä’ ätuäpu, suqä quvqä mitqueqä pambiyä. Qunji kuknuä quangä mämitqä pambiyä. Itanga ‘Mbqe, wäunuä iququenqe, tä qäyunjqä’ knuä indqämbiyä” ätukqe.

¹⁵ Inganji qokä-apäki, Kraisi ämaqe mitnqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iquenyqe hinuä äqambu äpmaminuwä iqua, Jonä iquenyqe, “Tqu Kraisi Qäqutiä?” knuä äwiminqe. ¹⁶ Qu knuä e indqänätanguwinqe, Jonä iqu iquau tii ätukqe. “Nyi asni, eqä ditänä eqiyätqänä. Iinjä etangi, Ämaqä nyi ämanqutäunqä Iqu, qänaki änä äpänqiyä. Iqueqä yukä ämuasmänqä gue ewamqe, nyi ämaqä änguqunä manä, quvqunjqä. Iqu asni, Goti Hanjuwä Iqueqä Dnjä Änguitä, tä itä hiqiyänqiyä. ¹⁷ Iqu spetqä a äqätänä, kuä pa huätä ämatnämäutä, kuä naqe, aquvä äqiyätä Kiqä anju pnqä maeninqe. Itanga kuä pai, tä maisquä du tnämäunikeqä” ätukqe. ¹⁸ Inganji Jonä iqu, ämaqä knuä änguä mapnqä iunqä, kuknuä hui inä ätuätä, Goti Hanjuwä Iqueqä kuknuä ängui awä ätuminqe.

Heroti iqu, Jonä ique guä äpmuatekqenqä^S

¹⁹ Galilisanä ämaqä naqä Heroti iqu, iqueqä kanguequeqä apäki Herotiyasi ämetä, suqä quvqä huizi, kuapanä imäkqanqeta, Jonä iqu äkasuwä ätukqe. ²⁰ Iutanji Heroti iqu suqä quvqä hnqu angu inä imäkätä, Jonä ique guä äkiqiyäuekqe.

*Jisasi Iqu, asnjä ämakqenqä**

²¹⁻²² Ämaqä eeqänäni, qu asnjä metqätanguwängani, Jisasi Iqu-pqe asnjä ämakqe. Iqu asnjä ae ämeqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tqämanätqätanga, qäukui qnqanä äutänäqe, Dnjä Änguä Iqu, ynjä-heeqä enqä-pa, Iquenyqä äquvepqqe. Äquvepqanga, qäukuä yätutanji, manjä tiinjä ätukqe. “Si Nqä Ymeqä Nyi kiinjä änyinatnqä Iqukiyqä. Nqä äwqe, Sinyqä yeeqä änyinjiyä.”

Jisasi Iqueqä kawäkaunqät

²³⁻³⁸ Jisasi Iqu, Iqueqä quväukui 30 päwqanga, Iqueqä wäunuä ipäqäkkqe. Inganji qokä-apäki Iquenyqe, ‘Josepä iqueqä Ymeqeqä’ knuä indqänguwi.

Kinganäni, Goti Hanjuwä Iqu Atamä ique imäkkqe. Atamä iqu Seti ique eämakqe. Seti iqu Inosi ique eämakqe. Inosi iqu Kenanä ique eämakqe. Kenanä iqu Mähaleli ique eämakqe. Mähaleli iqu Jareti ique eämakqe. Jareti iqu Inokä ique eämakqe. Inokä iqu Metusela ique eämakqe. Metusela iqu Lamekä ique eämakqe. Lamekä iqu Noa ique eämakqe. Noa iqu Semä ique eämakqe. Semä iqu Apäksati ique eämakqe. Apäksati iqu Kainanä ique eämakqe. Kainanä iqu Sela ique eämakqe. Sela iqu Epe ique eämakqe. Epe iqu Pelekä ique eämakqe. Pelekä iqu Reu ique eämakqe. Reu iqu Serukä ique eämakqe. Serukä iqu Neho ique eämakqe. Neho iqu Tera ique eämakqe. Tera iqu Aprähämä ique eämakqe. Aprähämä iqu Aisakä ique eämakqe. Aisakä iqu Jekopä ique eämakqe. Jekopä iqu Jutä ique eämakqe. Jutä iqu Peresi ique eämakqe. Peresi iqu Heslonä ique eämakqe. Heslonä iqu Ani ique eämakqe. Ani iqu Atäminä ique eämakqe. Atäminä iqu Aminätapä ique eämakqe. Aminätapä iqu Nesonä ique eämakqe. Nesonä iqu Salämonä ique eämakqe. Salämonä iqu Boasi ique eämakqe. Boasi iqu Opeti ique eämakqe. Opeti iqu Jesi ique eämakqe. Jesi iqu Dewiti ique eämakqe.

^S 3:18 Matiu 1:1-12; Makä 6:14-29; Lukä 9:7-9 * 3:20 Matiu 3:13-17; Makä 1:9-11 † 3:21-22
Matiu 1:1-17

Dewiti iqu Netenä ique eämakqe. Netenä iqu Mätati ique eämakqe. Mätati iqu Mena ique eämakqe. Mena iqu Melea ique eämakqe. Melea iqu Eliyakimä ique eämakqe. Eliyakimä iqu Jonamä ique eämakqe. Jonamä iqu Josepä ique eämakqe. Josepä iqu Jutä ique eämakqe. Jutä iqu Simiyonä ique eämakqe. Simiyonä iqu Lipai ique eämakqe. Lipai iqu Mätati ique eämakqe. Mätati iqu Jorimä ique eämakqe. Jorimä iqu Eliyesa ique eämakqe. Eliyesa iqu Josuwa ique eämakqe. Josuwa iqu Erä ique eämakqe. Erä iqu Elämatamä ique eämakqe. Elämatamä iqu Kosamä ique eämakqe. Kosamä iqu Ati ique eämakqe. Ati iqu Meläki ique eämakqe. Meläki iqu Neri ique eämakqe. Neri iqu Selatiyoli ique eämakqe. Selatiyoli iqu Serupapelä ique eämakqe. Serupapelä iqu Resa ique eämakqe. Resa iqu Joānanä ique eämakqe. Joānanä iqu Jota ique eämakqe. Jota iqu Josekä ique eämakqe. Josekä iqu Semenä ique eämakqe. Semenä iqu Mätatiyasi ique eämakqe. Mätatiyasi iqu Matä ique eämakqe. Matä iqu Näkai ique eämakqe. Näkai iqu Esäli ique eämakqe. Esäli iqu Nahumä ique eämakqe. Nahumä iqu Amosi ique eämakqe. Amosi iqu Mätatiyasi ique eämakqe. Mätatiyasi iqu Josepä ique eämakqe. Josepä iqu Jānai ique eämakqe. Jānai iqu Meläki ique eämakqe. Meläki iqu Lipai ique eämakqe. Lipai iqu Mätati ique eämakqe. Mätati iqu Heli ique eämakqe. Heli iqu Josepä ique eämakqe. Inji qokä-apäki, “Josepä iqu Jisasi Ique eämaqeqä” knjuä indqänquwi.

4

*Setänä iqu, Jisasi Ique yamwiqä äwiminqenqä**

¹⁻² Inğanj Dnĵ Änguä Iqu Jisasi Iqueqä äwqä imä kuapänä munğanğa, Iqu anĵu wätņqä, eqä Jotänä iunĵ ävämakqe. Iqisanĵ Dnĵ Änguä Iqu Jisasi Ique iwimäqanĵi, Iqu anĵ avqņqä imä hiunĵi 40 äpmakqe. Iqu iu pmetanĵa, Setänä iqu, Jisasi Iqu suqä quvqä imäkätņqä dunĵa yamwiqä äwiminqe. Imĵi Jisasi Iqu buayä manĵä äpmenjaqänäqe, hiunĵi yäpakä iquenĵi Iqu buayä dä äwikqe.

³ Inğanĵ Setänä iqu, “Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymequki etanĵutqe, hikä tqu buayä kunmäknätņqä, kukņuä tuvä” ätukqe.

⁴ Inĵaqe Jisasi Iqu kimanĵi, “Goti Hanjuwä Iqueqä kukņui tii äqänä.

‘Ämaqe buayä dutanä pmeqä hmanĵä’”† ätukqe.

⁵ I tquanĵa, Setänä iqu ätuma äyāqe, anĵ-himqä eeqänänĵa qua täunĵi maqänä ämotquakqe. ⁶ Ämotquetä tii ätukqe. “Anĵ-himqä eeqänänĵa täunĵi, nyi Si misņqä ktapmĵänä. Itanĵi, Si yoqä naqä qondņqinyä. Nätmatqä eeqänänĵi, nqä ae änyimängqe. Itanĵi nyi ämaqä hņque wimqä etanĵutqä di, nyi äwimqänä. ⁷ Inĵi Si qonĵ änäuktäutnä, nyaqä yoqe haqeu mamäuqanĵtqe, eeqänänĵa tä Tqä hiänqiyä” ätukqe.

⁸ I tquanĵa Jisasi Iqu kimanĵi, “Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunĵi tii äqänä, ‘Si qonĵ äuktäutnä, Goti Hanjuwä tqä Naqä Iqueä yoqenä haqeqä ämamäutnä, wäunĵi Iqueqenä iqanĵinyä’ äqänänä”‡ ätukqe.

⁹ Itanĵi, Setänä iqu Jisasi Iquenĵi, Jerusälemänĵqä ätumä äwäqe, hiqäva-imäkqä anĵ atääqä yänĵisa ätqäteqe, “Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymequki etanĵutqe, qua mänĵi ikuapmäuvä. ¹⁰ Ii tiinĵqä. Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunĵi tii äqänä.

* 4: Matiu 4:1-11; Makä 1:12-13 † 4:4 Kukņuä-suqä 8:3 ‡ 4:8 Kukņuä-suqä 6:13

'Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä eñätqe, si ängüä mikipñqänä ätuäñqiyä.

11 *Ini tqä yuki, hikä iu hui matäveqä isñqä diñqe, iqua hipae hevqä mäkiqutäñqäuä,' äqänänä*[§] ätukqe.

12 I tquanğa Jisasi Iqu kimanji tiinjä ätukqe. "Bukä iunji tii äqänä.

'Si Goti Hanjuwä tqä Naqä Ique, yamwiqä mäwqä panä' äqänänä"^{*} ätukqe.

13 Inğanj Setänä iqu, Jisasi Iqueni yamwiqä eeqänänji qäpu äväqe, hea hñğanqä hinüä äqänä pmetñqä diñqä ävämakqe.

Jisasi Iqu, Galili iuta wäunjuä ipäqäkqenqä†

14 Inğanj Dñä Ängüä Iqueqä yänänäñqä ditä qäsä, Jisasi Iqu Galili dunqä anğumä äukqe. Ämaqä iqi pmeqe, Iquenyqä qätä äwikuwi. 15 Iqi äpme, iquauqä anä aquväcñqä iu näñqä ävakiqe, ämaqä eeqänänjä iuqä hinüä iqi, yoqä naqä täñä-qu emiñqe.

Nasäretqätanä iqua, Jisasi Ique tuwä äwikuwiñqä‡

16 Iqisanji Iqu Nasäretqänqä, anä Iqu hinuiqänä äpme naqä ekqä dunqä ävämakqe. Iqi ätimäuqe, Iqueqä suqä dunä itä, Sämbatqä hiunji hapä pmeqänğanji, anä aquväcñqä yängisa äpeyätä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui a täutñqä ätqäukqe. 17 Ämaqä hinüä-tqä Asayä iqu bukä äqäkqe, ämaqä bukä miqä iqu ämetä, Jisasi Ique vqanğa, Iqu ävatäqe, kukñuä tiinjä qänätanji äqunätä a ätäukqe.

18 *"Dñä Ängüä Iqu nyaqä yäpä tämä äpmenä. Ii tiinjäqä. Naqä Iqu nyi ätenjikqe. Qokä-apäkä nätmatqä maeqä du, Iqueqä kukñuä äñgui awä tumqätä, ämaqä guä pmetanğuwä iquau, 'Hinginä unñqeä' tumqätä, ämaqä hinüä quvqä iquau-pqe, 'Hinüä anğu qämbñqeä' tumqätä, itanğa ämaqä, huizi iqua mändi kittqiyätqätanğuwä iquau, qanyä pmapñqä iwimäkqämqä änändowatkqeä. 19 'Hea Naqä Iqu ämaqä ängüä iwimäkäniqenqä äpätnqe, qäqiyäqä' awä tquämqä änändowatkqeä"*[§] qänätanji a ätäukqe.

20 Jisasi Iqu a qäpu ätäuäqe, bukä ämuänyätä, anji äväqe, quamä äpmakqe. Inğanji, ämaqä anä aquväcñqä iu äpmaminuwä iqua, qu eeqänä Jisasi Ique hinüä yänänäñqä äqunminuwi. 21 Iinjä iqanğuwänğa, Iqu tii ätukqe. "Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä bukä täu äqänänqä tä, he qätä äwiyänjuwä iunji, täñğa ätimäuqiyä."

22 Iqu i tquanğa, eeqänänjä iqua Iquenyqä yeeqä ipu, kukñuä ängüä ätpiyi, Iqu kukñuä ängüänänjä tquanğqenqä kñuä kuapä indqämbiyi, tiinjä ätnğuwä. "Tä Josepä iqueqä Hikñiqueqä. Kukñuä tä, Iqu ängisa ämetä tqiyä?"

23 Jisasi Iqu kimanji, tii ätukqe. "Ämaqä quamä ängüänänjä pmeqenqä kukñuä ätätqänjuwä-panji, he 'Si duuta iqukiyqä. Tqä-täuä ängüä imäkinyä' ändpiyi, itanğa 'Nätmatqä Si Kapänamä imäkñiñqe, ne qätä äwiyququeqä. Inäqe Tqä anä täqinj, asä i imäkiyä' dññqeä" ätukqe.

24 Inğanji Iqu tiinjä-pqe inä ätukqe. "Nyi naqä-qakuä etqänä. Ämaqä, hinüä-tqä quwqä anä-himqä iutanä iquenyqe, qu yeeqä miqä ipñqäuä.

25 Nyi naqä-qakuä tiinjä-pqä etqänä. Kinğanänji, Laisa iqu pmetanğanji, quväuкуi hñquaqui-hñque, qanji 6 iunä piyä maqiyqä itä, buayä dä naqänänjä ätimäukqeä. Inğanji apäcñqä kuapanä hiua, Israitqä iu

§ 4:11 Apqä Bukä 91:11-12 * 4:12 Kukñuä-suqä 6:16 † 4:13 Matiu 4:12-17; Makä 1:14-15

‡ 4:15 Matiu 13:53-58; Makä 6:1-6a § 4:19 Asayä 61:1-2

äpmamiñuwiqä. ²⁶ Inäqce Goti Hanjuwä Iqu Laisa iqueni, apäqñqä iuautañä huinyqä mändowatqä danä ikqeqä. Oeyä. Iqu iqueni, apäqñqä yäpaqängisañä anä-himqä Säläpatqä pmeqä huinyqä, anä-himqä naqä Saitonä ingisañqä ändowatkqeqä. ²⁷ Tiinä-pqä emiñqe. Hiuuä-tqä Elisa iqu pmetañgani, qokä-apäkä wänyimänqä-tänä kuapä Israitqä iu äpmamiñuwiqä. Inäqce, eeqänänä iquauqä wänyimänqä qäpu maeqä da ikqce. Naimänä, qua Siliya pmeqä iqunä, äñguä imänqgqeqä” ätukqe.

²⁸ Jisasi Iqu e tquanğa, ämaqä anä aquväqñqä iu äpmamiñuwä iqua, kukñuä qätä iinä äwipiyyi, qu eeqänä äwqä tnänä naqänänä äwiñqce. ²⁹⁻³⁰ Iinä ipiyyi, iqua ävaupu, Iqueni anä-himqä yäpaqängisa äkiwqatämäkuwi. E imäkäpiyitanj, qoqonä, anä-himqä iu mätnätanqä yänqisañj, iwaqä bu ävqutäumanä-tpu, ätuma yqanquwänğa, Iqu quvaqä awä iqisa äqupäwunğa äwekqe.

*Jisasi Iqu, ämaqä dnä quvqä-tänä hñque äñguä iwimäkkqenqä**

³¹ Iqisañj Iqu Kapänamä, anä-himqä Galilisänä ingisañqä äwäkqe. Sämbatqä hiunji hapä pmeqängani, Iqu ämaqä iquau näqñqä äwimiñqe. ³² Inğanj Iqu, yoqä-tänä-qu tquanqñqä, qu qätä äwiyäpu, yäunüä ikuwi.

³³ Inğanj, ämaqä dnä quvqä-tänä anä aquväqñqä iu äpmamiñqä hñqu ämävaucqe, manä yänänäqñqä tiinä ätukqe. ³⁴ “Äi! Jisasi Nasäretqätanä Iquki, Si squä nemäkätñqäwä? Si ne qui nemäkätñqä äpnätanä? Nyi Sinyñqe näqñqä enänä. Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ämaqä Jänänänä Iqukiyqä” ätukqe.

³⁵ E tquanğa, Jisasi Iqu yänänäqñqä tii ätukqe. “Si kukñuä matqä panä. Ämaqä iqueni huätä vämayä!” E tquanğa, dnä quvqä iqu, iqueni qu-tänä awä iqi qua mänj äkimäucqe, ique qui mimäkkqä itä ävämakqe.

³⁶ Ämaqe yäunüä ipiyyi, tii ätñguwi. “Kukñui äkitanäwä? Iqueqä yoqetä yänänäqñqä iutatä tquanğa, dnä quvqä iqua qätä äwiyäpu ävämeqäüä.” ³⁷ Jisasi Iqu nätmätqä iinä imäkkqenqä tiwiqe, anä-himqä im-imä äwekqe.

Jisasi Iqu, Pitä iqueqä känemisä, ämaqä kuapänä hñquautä, äñguä iwimäkkqenqä†

³⁸ Jisasi Iqu anä aquväqñqä iunji ävämanj, Saimonä iqueqä anä iu äpaqñqce. Iqinj Saimonä iqueqä känemi, huiwä dnä tnänä iqanji witanqñqä, qu Iqu yätämäkkqä vätnqä diñqä yatñqä äwikuwi. ³⁹ I tquanquwänğa, Iqu äwäqe, apäkä ii-sänä qäqiqi ätqäucqe, yaqä huätä wätñqänä kukñuä yänänäqñqä ätukqe. Iqu e tquanğa, yaqä qäpu eqanji, ii äñguä maqänä imanäqce, ymisañä näwinyä imäkekqe.

⁴⁰ Maptqä äqukunätñqä itqätanğa, qu ämaqä täñä-yaqä huitanä-huitanä-tänj, Jisasi Iquenyqä ätuma ätimäukuwi. Iinä iquauñj, Iqu hñqunä-hñqunä hipa haqeqi äwiyätä, äñguä iwimäkkqce. ⁴¹ Iqu e imäkätqätanğa, dnä quvqe ämaqä kuapänänä iunji ävämakwi. Ävämepiyänğanj, qu Iqueni, “Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iqukiyqä” ätukuwi. Qu, “Tqu Kraisi, Ämaqä mitñqä Goti Hanjuwä Iqu ätekkqä Iqueqä” näqñqä etanquwitanj, Iqu, qu äkasuwä ätuätä, “He matqä pambiyä-qe,” yänänäqñqä ätukqe.

Jisasi Iqu, anä-himqä huii awä ätuäkämiñqenqä‡

* 4:29-30 Makä 1:21-28 † 4:37 Matiu 8:14-17; Makä 1:29-34 ‡ 4:41 Makä 1:35-39

⁴² Zinquänggani, Jisasi Iqu anä avqıŋqä dunqä äväma äukqe. Inğanı ämaqe, qu Iquenyqä qävqä ikipu, ämäqumuapiyi, iquau mävämeqä yätıŋqä, iqi ätäuqumuatekuwi. ⁴³ E iqanŋuwiŋqä Iqu iquau tii ätukqe. “Henyä ma, anä-himqä huiıŋı, Goti Hanjuwä Iqunä miŋenqä awä inä tumqeŋä. Goti Hanjuwä Iqu iıŋıŋqä änanđowatkqeŋä” ätukqe. ⁴⁴ Iqıŋı ävämanı, Iqu qua Jutiya iu ikitä, iquauqä anä aquväŋqä iu awä ätuäkämiŋqe.

5

*Jisasi Iqu, hämapäkä piqä hıŋquau tääqä ätuätumakqenqä**

¹ Hiunji hıŋqenı, Jisasi Iqu eqä Genesäretqä iqueqä maŋä iqi tğäutanga, ämaqä kuapanänä Goti Hanjuwä Iqueqä kukıuä qätä wıŋıŋqä, Iqu-tänä qäqıŋı ätğäumiŋuwi. ² Jisasi Iqu kukıuä awä ätuätäqänğanı, hämapäkä-piqä hıŋquauqä yimba hıŋquau eqä maŋä iqi wıtanŋınyä äqunŋqe. Hämapäkä-piqä iqua yimba iu mäpmeqä, quwqä hämapäkä qa piunıyqe, asıŋä äqämiŋuwi. ³ Inğanı Iqu Saimonä iqueqä yimba ique hiŋuä äqunäqe, ätkamäutä, Saimonä ique, “Yimba nändi äma uvä” ätukqe. İtani Iqu yimba iu quama äpmeqe, qokä-apäkä iquau kukıuä hui inä äwikqe.

⁴ Iqu näŋŋqä qäpu äväqe, Saimonä iqueni, “Si yimba eqä awä nänı äma äwätinä, iqısanı he qae hämapäkiŋqä eqä-huänä bu tnämeqapiyä” ätukqe.

⁵ İ tquanŋa, Saimonä iqu kimanı, “Naqä İquki, ne heatqä tqueni wäunıuä yänänäŋŋqä itğätanŋu, zä aanqä änavqıyä. Ne hämapäkä tutqä qäpu mapıqä iqunä. Ga Si iıŋä ändıŋı, nyi qa ätnämäumqänä” ätukqe.

⁶ Qu iıŋä ipiyi, hämapäkä kuapä piqanŋuwänŋa, qae ändakmäumätä ikqe. ⁷ İquauqä käyämaqä yimba huizi du äpmamiŋuwä iqua, yätamäkkä wıŋıŋqä dıŋqä hipa äuqueqä äwıkuwi. İqua äppiıyı, hämapäki yimba hıŋquauqui ämaıkuwi. Inğanı yimba iquau eqä-huänä mäma quve-ŋenyäsinyä ikiyi.

⁸ Saimonä Pitä iqu, hämapäkä eeqänänä äpakuwä iu äqunäqänğanı, iqu yäunıuä naqänänä itä, Jisasi Iqueqä yukä yäpä iqi äpäknaqe, “Naqä İquki, Si änyiväma uvä. Nyi ämaqä quvqunŋqä” ätukqe. ⁹ İqunä ma. Ämaqä Saimonä iquä anä äpmamiŋuwä iqua-pqe, yäunıuä ikuwi. ¹⁰ İqueqä wäunıuä anä iqä, Jemisi iquä, Jonä iquä, Sepri iqueqä hikıŋä inŋueqi-pqe, yäunıuä inä ikiyi.

Saimonä iqu i tquanŋa, Jisasi Iqu kimanı, “Si zä miqä panä. Nyi, si ämaqe, hämapäkä enqä-pa, piqätıŋŋqä, ikimäkkqänä” ätukqe. ¹¹ Qu yimba eyqıyämäni, eqä maŋä weä näŋınyqä äpäupiıyı, quwqä nämatqä eeqänänı hiŋıuinä äqunŋuanı, Jisasi Ique qänaki äwıvändkuwi.

Jisasi Iqu, ämaqä wänyimänqä-tänä hıŋque äŋguä iwimäkkqenqä†

¹² Hea hıŋqenı, Jisasi Iqu anä-himqä hıŋque äpmamiŋqe. Anä-himqä iunı, ämaqä wänyimänqä kuapanänä-tänä hıŋqu äpmamiŋqe. İqu Jisasi Ique hiŋuä äqunäqe, qonä äwoktäutä, hipenıuä qua bu eätä, Jisasi Ique tii ätukqe. “Naqä İquki, Si äkinganŋutqe, nyi äŋguä iqu nyimäkätınyä.”

¹³ İtanŋa Jisasi Iqu hipa haqeŋä äwıyäqe, tii ätukqe. “Nyi änyıŋıyä. Si äŋguä imänyä.” İ tquanŋa, ämaqä iqueqä wänyimänqe, äŋguä maqänä imänŋqe.

¹⁴ İŋŋe Jisasi Iqu tıŋä ätukqe. “Nyi tä imäŋqenqe, si ämaqä hıŋque mätkuä panä. Si hiqäva-imäkkä iquenyqä äyätinä, tqä huiwi ique

* 5: Matıu 4:18-22; Makä 1:16-20 † 5:11 Matıu 8:1-4; Makä 1:40-45

motquayä. Mosisi iqu ätkqä-pa, tqä huiwä änguä ikimäkqenqä hiqäva imäkiyä. Inqce, qu ‘ämaqä tqi iqueqä yaqe, änguä ae imängqeqä’ knuä vätnqänänyä” ätukqe.

¹⁵ Iqu, “Si ämaqä hñque mätkuä panä” qñyä ätukqä-qe, ämaqä im- imä äpmapiyä iqua, Jisasi Iquenyqä kukñui qätä kuapanä äwimiñuwi. Inqani ämaqä kuapanä kukñuä qätä wipñqätä, iquauqä yaqä änguä iwimäkätñqätä, Iquenyqä äpminiwi. ¹⁶ Qu iinjä itqätanquwängga, hea kuapanänänqani Iqu äväma, anä avqñqä imqä äwätä, Goti Hanjuwä Iquenyqä täaqä ätuäqisminqce.

Jisasi Iqu, ämaqä yänä-a quvqä hñque änguä iwimäkqenqä†

¹⁷ Hea hñqenji Jisasi Iqu qokä-apäkiu näqñqä vätkätanqa, Parisitanä hñquata, kukñuä-suqenqä näqñqä hñquata anä-himqä eeqänänä Galilisanä, Jutyitanä, Jerusälemätanä iuta äppiwi, Jisasi Iqutä quamä anä äpmamiñuwi. Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqñqce, Jisasi Iqu ämaqä täñy-yaqä iquau änguä iwimäkätñqänä Iqutä äpmaniñqce. ¹⁸ Inqani ämaqä hñqua, ämaqä yänä-a quvqä hñque hevqä ämiqutäwa äpäpu, anä yäpä yängisa äma äpeyäpu, Jisasi Iqu-tänä qäqiqi hianä-tpu ikuwi. ¹⁹ Ämaqä kuapanä pmetanqä anä mäpeyqä ipiyi, anä haqä yätunqä äma äpepiyi, atääqä yänisa itäqäktäupu, ämaqä yänä-a quvqä iqueni, iqueqä hevqeu guä ämäsaupiwi, ämaqä pmetanquwä awä Jisasi Iqu tqäutänqä bunqä guä äyamäwatukuwi.

²⁰ Iqu quwqä quuvqä heqiyqä du hiñuä äqunäqce, “Nqä näueqä iquki, tqä suqä quvqce, huätä ae ämakmäuqänä” ätukqe.

²¹ Iqu e iqanqñqä, Parisi iquatä kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä knuä tiinjä indqänquwi. “Suqä quvqä huätä mamäuqce, Goti Hanjuwä Iqunänjqä. Iqueni äkittqiyetä, naqä timäutñqä ätqäqä Tqu, ii Tqukä?”

²² Iquauqä knuä indqänqä imñi, Jisasi Iqu näqñqä ae eäqce, “He Nyinyqä knuä iinj, suñqä indqänqäuä?” ätukqe. ²³ “Nyi qeiqinyä imäkätmä tmqce, kukñui äkikä? ‘Tqä suqä quvqce huätä ämakmäuqänä’ tmqätanä ä, ‘Si ävautnä qanä uvä’ tmqätanä? ²⁴ Tiinjä eänä, Ämaquqä Ymeqä Ekqä Iqu, qua täunji suqä quvqce huätä mamäunqiyä. He iinjñqce näqñqä mapñqce, Nyi ämaqä täñy-yaqä iqueni tii ätquä. ‘Si ävautnä, tqä yquvanä a ämaqätätinä, anämqä uvä’ ätquänä” ätukqe.

²⁵ Jisasi Iqu e tquanqa, iqu maqänä ävauqce, iqueqä yquvani a ämaqätäqce, Goti Hanjuwä Iquenyqä “änguiqä” ätätä, iqueqä anämqä äukqce. ²⁶ E äqumbiyi, qu eeqänä yänuä ipu, Goti Hanjuwä Iquenyqä “änguiqä” ätkuwi. Iinjñqce, tiinjä ätkuwi. “Tänqa ne nätmätqä huitanä yänänäqñqce timäunqani hiñuä äqunänunä” ätäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqñqenqä knuä kuapanä indqänquwi.

Jisasi Iqu, Lipai (Matiu) ique täaqä ätuätumakqenqä§

²⁷ Iqisanji Jisasi Iqu äwäqce, ämaqä mbqä motauqä hñqu, mbqä motauqä anä iu pmetanqi äqunqce. Iqueqä yoqce, Lipai ique. Iqueni Jisasi Iqu, “Si qänaki nyivändiyä” ätukqe. ²⁸ I tquanqa, iqu nätmätqä eeqänäni iqi ävämetä, pämä ätqäuqce, Jisasi Ique qänaki äwivändkqce.

²⁹ Lipai iqu Jisasi Ique itmakqenqä, iqueqä anä du ymisänä naqänänä imäkkqce. Ämaqä kuapanä mbqä motauqä iquatä, ämaqä huizi-pqä iquatä, buayä anä anäpu äpmamiñuwi. ³⁰ I pmetanquwängga, Parisi iquatä, iquauqä ämaqä kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, Jisasi Iqueqä

wäunjuänqä ämotquaminqä iquauñi, “He ämaqä mbqä motauqä iquatä, suqä quvqä imäkqä iquatä buayä anäñi, sunqä nättqänäuä” ätukuwi.

³¹ I tqanqguwänqä, Jisasi Iqu kimanji, “Ämaqä yaqä maeqä iqua, duuta iquauñqä mäwqä ipnä. Ämaqä yaqä iquanä upñqäuä” ätukqe. ³² “Inäqce, knjuä äkunmäknäpu suqä quvqä vquatämäupñqä diñqe, Nyi ämaqä suqä äñguä imäkqä iquau tääqä tumqä mapqä iqäqeqä. Ämaqä suqä quvqä imäkqä iquau tääqä tumqä äpçäqeqä” ätukqe.

*Qu Jisasi Ique, suqä buayä manqänqä yatñqä äwikuwinqä**

³³ Inqanji qu Jisasi Ique, tiinä ätukuwi. “Ämaqä Jonä iqu wäunjuänqä ämotquetñqä iqua, buayä manqänqä imäkäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätätqänuwiqä. Itanqä, Parisi iquauqä-pqä iqua, asänänjqä. Inäqce Saqä iqua, buayätä eqätä änättqänäuä” ätukuwi.

³⁴ I tqanqguwänqä, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaqä apäkä metñqä hñqu, iqueqä käyämaqä iquatä yqänä pmetanqanji, he iquauñi, ‘Buayä manqä pambiyä’ tupñqätanä? Oeyä! ³⁵ Qänakndanji, ämaqä hñqua ique ätuma uwqanqguwänqä, iqueqä käyämaqä iqua buayä manqce, inqanä pmappnuwänqeqä” ätukqe.

³⁶ E ätuäqce, Iqu kukñuä ktqä tii ätukqe. “Gquä yäuä hñqu äpäknqçqe, ämaqä hñqu gquä änyä-hänä dutanji, yäuä näñuenyqä mapisqä yänqiyä. E äpisätqce, iqu änyä-hänä ique qui imäkänqiyä. Itanqä änyä-hänjitanjitä, yäuä ditänji, asänänjä maeqä etanqgi, yäuä iqu äñguä matimäuqä yänqiyä.

³⁷ Tiinji inänjqä. Ämaqä hñqu wainqä-eqä änyä-hänä hui, yaqueqä huiwä yäuä du mequatimäuqä yänqiyä. Iqu e imäkätqce, wainqä-eqä änyä-hänji, yaqueqä huiwä yäuä iqueni äpisätä, qua bu iquasäunä. Yaqueqä huiwä-pqä qui inä imäkänqiyä. ³⁸ Inññqce, qu wainqä-eqä änyä-hänji, yaqueqä huiwä hänä iu iquatimäupñqäuä. ³⁹ Itanqä ämaqä wainqä-eqä yäuä äñguwä iqua, änyä-hänä duñqe mäwinqä inä. ‘Yäuä iqu ämäwqätäunä’ ätätqänäuä” ätukqe.

6

*Qu Jisasi Ique, suqä Sämbatqenqä yatñqä äwikuwinqä**

¹ Sämbatqä hiunji hapä pmeqä hñqueni, Jisasi Iqu kuä-witqä wäunjuä iu ikäminqce. Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iqua anä ikipu, kuä-witqce ätäkäpu änminjuwi. ² Iqua e iqanqä äqumbiyi, Parisi hñqua tii ätukuwi. “Nätmatqä iinji, neyaqä suqä hiunji hapä pmeqänqanji, ne pmua imäkätunqeqä. He iinji sunqä imäkqäuä?” ätukuwi.

³ Jisasi Iqu kimanji tii ätukqe. “Hinjuiqänänji, neqä awiçu Dewiti iqtä, iqueqä ämaqä iquatä buayä dä äpäkonäpiyänqä imäkqçqenqce, he kukñui a matäuqä itqänjuwätanä? ⁴ Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä anä yäpä yänqisa äpaquväqce, buayä Goti Hanjuwä Iqueqä hinjuä iqi äwäminqce, ämakqe. Buayä iinji, hiqäva-imäkqä iquanä ämepu bñqä äwäminqce. Huiziquauñqce, ii pmuai. Inäqce, Dewiti iqu ämeqce, änatä, hui iqueqä ämaqä iquau äwikqeqä” ätukqe. ⁵ Tiinñ-pqce inä ätukqe. “Hiunji hapä pmeqeuñi, Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu ämitqänä.”

Jisasi Iqu, ämaqä hipa quvqä-tänä hñqce, äñguä iwimäkkqenqä†

⁶ Hiunji hapä pmeqä huiziqueni, Jisasi Iqu anä aquväqçqä hñqce äpaquväqce, näqñqä äwiminqce. Qutä anäñi, ämaqä hipa ämuangisani

* 5:32 Matiu 9:14-17; Makä 2:18-22

* 6: Matiu 12:1-8; Makä 2:23-28

† 6:5 Matiu 12:9-14;

quvqä-tänjä hñqu äpmaminqe. ⁷ Inganji kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, Parisi iquatä knui, “Ämaqä Iqu ämaqä tqueni, hiunji hapä pmeqä tängani, äñguä iwimäkänqutiya, ä äñguä mäwimäkqä yänqutiya?” vqangi, Jisasi Ique kukñuä mitpnuwänqä hänaqenqä qävqä ipu, hiñuä äqumbu äpmaminjuwi. ⁸ Itanji Jisasi Iqu iquauqä kjuä indqänqä imñinqe näqñqe eäqe, Iqu ämaqä hipa quvqä ique ätukqe. “Si ävautnä, ämaqä iquauqä hiñuä iqi pämä tqävä.” I tquangä, iqu ävautä e imäkkqe.

⁹ Iqu e imäkqanqa, Jisasi Iqu iquau ätukqe. “Nyi yatñqä eyqänä. Neyaqä suqä dñji, hiunji hapä pmeqänqani, ne suqä äñguä imäkatunquätanä, ä quvqä imäkatunquätanä? Ne ämaqä qui imäkmbñqä pmetanquwä iquauñi, yätamakqä vatunquätanä, ä qui iwimäkatunquätanä?” ätukqe.

¹⁰ E ätuäqe, Iqu ämaqä eeqänänä iu hiñuä äqunqäwäqe, ämaqä hipa quvqä ique, “Si tqä hipae jänä väpäyä” ätukqe. Iqu tquangqä-pa imäkqanqa, iqueqä hipae äñguä qe imänqce. ¹¹ Inñ äqumbiyi, ämaqä kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, Parisi iquatä äwqä äkasuwä kuapänä munqanqa, tii ätnjuwi. “Ne Jisasi Iqueni, äänä imäkatunquäwä?”

Jisasi Iqu, ämaqä 12 hñquau atäñuä äwikqenqä†

¹² Heatqä hñqueni Jisasi Iqu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tuätñqä qoqonjä yatunqä äyäqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tätqätangi zä ävekqe. ¹³ Mäptqä timäuqanqa, Iqu Iqueqä wäñuänqä ämotquaminqä iquau tääqä ätuätumeqe, qutanä 12 iquau atäñuä äväqe, “ämaqä wäñuänqä dowatqä” änyuätqce. ¹⁴⁻¹⁶ Ämaqä iñji, hñqu iqueqä yoqe Saimonä ique. Iqueni, Jisasi Iqu “Pitä iqukiyqä” ätukqe. Hñqu Endru, Saimonä iqueqä känqceqe, hñqu Jemisi ique, hñqu Jonä ique, hñqu Pilipä ique, hñqu Batromi ique, hñqu Matiu ique, hñqu Tomasi ique, hñqu Jemisi, Aläpiyasi iqueqä ymeqä ique, hñqu Saimonä, ämaqä Selotqä iutanä-qe, hñqu Jutasi, Jemisi iqueqä ymeqä ique, hñqu Jutasi Iskarioti ique. Ämaqä yäpakä tqü, qänakndanji Jisasi Ique ämaqä himä-wiunqä iquau väñinqä ique.

Jisasi Iqu, ämaqä kuapänänjä hñquau äñguä iwimäkkqenqä

¹⁷ Iqu iquau atäñuä äe äväqe, iquatä anä äppiyyi, Iqu anä quauñä hñqäqi, ämaqä kuapänänjä iquatä pämä anä ätgäukuwi. Iqutä anä ätgäuminuwä iqua, kuapänänjä hñqua, Iqueqä wäñuä ämotquaminqä iquai. Ämaqä huiziqua, hui qua Jutiya im-imä äpmakäwäñuwä iutani, hui anä-himqä Jerusalemä iutani, hui eqä-huänä manä, anä-himqä Tayätä Saitonätä ingisañä-pqe anä äpmaminjuwi. ¹⁸ Inganji qu Jisasi Iqueä kukñui qätä wipñqätä, iquauqä täñä-yaqä äñguä imämbñqätä, äwimakuwi. Ga ämaqä dñjä quvqä iquauta qui imäkñätqätanquwä iquauñi, Jisasi Iqu äñguä qe iwimäkkqe. ¹⁹ Ämaqä eeqänänji, qu Jisasi Iqueä yänänäqñqä dutani äñguä imänäpiyä dñjqä, äwutmaqänanä-tpu iminjuwi.

Hanjä-iqä ämetqänquwä iqua, yeeqä ipñqenqä§

²⁰ Inganji Iqu Iqueqä wäñuänqä ämotquaminqä iquau hiñuä äqunäqe, tii ätukqe. “Ämaqä nätmätqä maeqä iquenyä, he yeeqä enyänä. Tinjqä. Goti Hanjuwä Iqunä miqeuñi, hieqä. ²¹ Ämaqä tängä buayä dä eyätñqä iquenyä, yeeqä enyänä. Tinjqä. Qänakndanji he buayä kuapänä äñpu,

äwqä änguä hipäsaniqeqä. Ämaqä kñuä äqiyätqäñuwä iquenyä, he yeeqä enyänä. Tinjqä. He qanakndani, tä spnuwiqä. ²² Qanakndani, he Ämaqeugä Ymeqä Ekqä Iquenyqä quuvqä eqiyätqäñuwä duta, qu äwqä äkasuwä kiinjä etäpu, huätä endowatäpu, kukñuä quvqä etäpu, hiqä yogenqä ‘quvqeqä’ etäpu, qui imäkqanppqäñgani, he yeeqä iqäpnqä. ²³ He ingani, he aquvänä ipu, häukuä qutäqäpnqä. Tinjqä. Nätmatqä änguänänjä kuapanänjä, qäukuä haqä yätu henyqä näwinyä äwinä. Suqä qu emäkpnqä-pani, iquauqä kaqä-kawäka qänğanänjä hiñuä-tqä iquauñi iinjä imäkmiñuwiqä” ätukqe.

Änguä äpmeñuwä iqua, hanjä-iqä mapñeqenqä

²⁴ “Itanğa ämaqä nätmatqä kuapä-tänjä iquenä, änguänä mimbiyä! Hanjä-iqä hemeñqiyä! Nätmatqä hiqä äwqä änguä imäkmbñqe, he ae ämeñäuä. ²⁵ He tänğa buayä änäpu, änguä äpmeñuwä iquenä, änguänä mimbiyä! Hanjä-iqä hemeñqiyä! Qanakndani, he dä heyäniqeqä. He tänğa tä äsätqäñuwä iquenä, he änguänä mimbiyä! Hanjä-iqä hemeñqiyä! Qanakndani, he ka ipu, kñuä qäyqäpnuwiqä. ²⁶ Ämaqä eeqänänjä henyqä aquvänä iqanppqäñgani, he änguänä mimbiyä! Hanjä-iqä hemeñqiyä! Qänğanänänğanä, hiñuä-tqä quanğä iquauñi, kaqä-kawäka iquauñqä aquvänä asä e imiñuwä-qe, iquauñi hanjä-iqe, äwimakqeqä” ätukqe.

*Himä-wiunqä iquauñqä, naqä-qakuänä wiñeqenqä**

²⁷ “Nyi he etqänä. Nyaqä kukñuä qätä änyiyätqäñuwä iquenä, he hiqä himä-wiunqä iquauñqä, naqä-qakuänä heñguätñeqeqä. Ämaqä henyqä mäwiñqä itñqä iquauñi, he suqä änguänänjä dinä iwimäkqäpnqeqä. ²⁸ Ämaqe, he qui imäkmbñqä diñqä tääqä ätätqäñuwä iquauñi, he iqua änguä pmapñqä diñqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tquäpnqeqä! He ämaqä qui emäkätqätanğuwä iquauñi, Goti Hanjuwä Iquau yätamakqä vätnqä tääqä tquäpnqeqä! ²⁹ Ämaqä hñqu saqä manğawä iu kpäsqañqutqe, si hñgisa inä wimäkqätñeqeqä. Ämaqä hñqu saqä gquä quäuqä äquvätqe, gqetä qäsä qäyä ämequänä. ³⁰ Ämaqä eeqänänjä, nätmatqäñqä yatñqä kiñqanğuwä iquauñi, si äwisñeqeqä. Ämaqä hñqu saqä nätmatqä meqañqutqe, si ‘Anği dapiyäqe’ mätquä pa iqätñqä. ³¹ Suqe, ämaqä qu he emäkpnqä enyänqä-pani, he-pqe qunji inä iwimäkpnqeqä” ätukqe.

³² “He ämaqä henyqä äwinyätñqä iquauñqänä engañqutqe, iinjä itqäñuwitani, he nätmatqä änguänänjä Goti Hanjuwä Iqueqä hipa iutani, squä mapnuwänqäwä? Hmanjqä. Ii tiinjqä. Ämaqä suqä quvqä imäkqä iqua-pqe, iquauñqä winyätqätanğqä iquauñqänä äwinyätä, asä inä imäkqä-quaiqä. ³³ He ämaqä änguä emäkqanğuwä iquauñä änguä iwimäkqanppqe, he nätmatqä änguänänjä Goti Hanjuwä Iqueqä hipa iutani, squä mapnuwänqäwä? Hmanjqä. Ii tiinjqä. Ämaqä suqä quvqä imäkqä iquapqe, asä inä imäkqä-quaiqä. ³⁴ He ‘Iqu anğumä kima dapqonqä’ kñuä indqämbu, ämaqä hñqce qanyinä vqanppqe, he nätmatqä änguänänjä squä mapnuwänqäwä? Hmanjqä. Ii tiinjqä. Suqä quvqä imäkqä iqua, ‘Iqu anğumä dapqonqä’ kñuä indqämbu, suqä quvqä imäkqä huiziquau qanyinä wipñqäuä. ³⁵ Itanğa, hiqä himä-wiunqä iquauñqä engañquti, iquauñi änguä iwimäkpnqäuä. ‘Ämaqä tqu, anğumä mändapqä yänqiyä’ kñuä qäyä indqänäpu, qanyinä wipñqäuä.

* 6:26 Matiu 5:38-48

He suqä iinjä imäkppqe, Goti Haqä Yätutanä Iqueqä ymeqä äpmpu, qänakndani nätmätqä kuapanä Iqueqä hipa iutani mapnuwiqä. Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä qu Iquenyqä ‘ännguiqä’ mätquä ipu, suqä quvqä imäkätqätanquwä iquauñi, änguanä ämitqäuä. ³⁶ Goti Hiqä Heniqu, ämaqeuñqä wiuñqä miqä, huäqä äwunätñqä-pa, he-pqä huäqä he-nätñqeqä” ätukqe.

Huiziquauqä suqenqä miwäsäuqenqä

³⁷ “He ämaqä iquauñi suqenqä iwasäupu, ‘Ämaqä quvqä-quaiqä’ matqä pambiyä. He iinjä mimäkqanppqe, Goti Hanjuwä Iqu henä-pqe memäkqä yänqiyä. Ämaqä hñqu suqä quvqä imäkqanqenqä, ‘Iqueni pizqä päkiyä’ mätquä pambiyä. He e mätquä iqanppqe, Goti Hanjuwä Iqu henyqä e mätquä yänqiyä. He suqä quvqä qäyä etqueqanppi, heqä äwqe hanuä imäknäpu, hui enyänä. He iinjä imäkqanppqe, Goti Hanjuwä Iqu henji, iinjä emäkänqiyä” ätukqe. ³⁸ “He nätmätqä ämaqeu vqanppqe, Goti Hanjuwä Iqu nätmätqä tiinjä hetapanqiyä. Iqu qa manquä ämanyuäqe, mäñdi äkisäutä, anqumä hui ämanyueqanqa manquä ämnätä, hui qua mäñi äpäknqä-panä iinjä hetapanqiyä. He nätmätqä qäyunä äwipqä-panä iinjä, asä iinjä hetapanqiyä” ätukqe.†

³⁹ Iwä Iqu iquauñi, kukñuä ktqe tiinjä-pqe ätukqe. “Ämaqä hinuä quvqä hñqu, hinuä quvqä hñqueni, ängüä itmetä hänaqenji ängüä motqueniqiyä? Oeyä, qäquaqu qua hovqä bu päwäyñqinyqä. ⁴⁰ Ämaqä hñqu näqnqä ämetqe, iqueqä näqnqä-vqä iqueni, mämäwqätäuqä yänqiyä. Ämaqä näqnqä eeqänä qäpu ämapqä iqua, quwqä näqnqä-vqä iquatanji, asänänä hipñqäuä” ätukqe.

⁴¹ “Si tqä tta-tunqueqä hinuiu, hinoqukuä wänqä änyätanqä ipi äqunätinä, tqä hinuä zä naqänänä iqu qäyä witanñi knuä mindqänquki, sunqä tutndi? ⁴² Inji äänä etanqikä? Tqä hinuiunji, zä naqänänä hñqu qäyä witanñi hinuä änä mäqunquä itnä, tqä tta-tunqueqenji, ‘Tasi-guequkiyä, tqä hinuiunji, hinoqukui nyi huätä makmäumqänä-qe,’ äänä tutñqäwä? Si wopqä itnä, kukñuinä tqä-qukiyi. Zä naqänänä tqä hinuiu äwinqe, huätä ganä mamändñqeqä. Iinjä itñi, si hinuä ängüä äqänätinä, tqä tta-tunqueqea hinoqukui, huätä mamäutñqeqä” ätukqe.‡

Zä huitanä-huitanä iquauqä häukuinqä§

⁴³ “Zä ängüä di, näñqä ququvqä maqiyqä yänä. Itanqa, zä quvqä di, häukuä ängüä maqiyqä yänqiyä. ⁴⁴ Ämaqe, zä-häukuä hinuä äqunäpu, ‘änquätiyä, quvqätiyä?’ knuä indqänbñqäuä. Qu zä-yäunquä maeqä guä yänä-tänä iqinjä, zä-eaqä häukuä dupñqe, mäwqä ipñqäuä. Qu wainqänqänä knuä indqänqa äupqe, guä yänä-tänä iquauñi, hinñi manduqä ipñqäuä. ⁴⁵ Iinjä enqä-panji, ämaqä änguanänä iqua, knuä änguanänä indqänäpu, suqä änguanänä di imäkñqäuä. Ämaqä quvqä iqua, knuä quvqä huitanä-huitanä indqänäpu, suqä quvqä imäkñqäuä. Ämaqä iquauqä kukñui, ii iquauqä knuä indqänqä dutanñqä” ätukqe.

*Anä qäyunä mätqenqä**

⁴⁶ Itanñi “He ‘Naqä Iqukiyä’ äñdäpiyä-qe, Nyaqä kukñuinqä qänaknä manyiyqä itqänuwji, sunqäwä? ⁴⁷ Ämaqä Nyinyqä äpäätä, Nyaqä kukñuä qätä änyiyätä, qänaknä iqäqä iquenyqe, Nyi näqnqä hitapmqänä.

† 6:38 Matiu 7:1-2 ‡ 6:42 Matiu 7:3-5 § 6:42 Matiu 7:15-20, 12:33-37 * 6:45 Matiu 7:24-29

48 Ämaqä iqu tiinjäqä. Ämaqä hñqu, qua mänqä mämä äptäqä, hikä iunji anä haqeqi yänänäqñqä ämätqä-panä, iinjäqä. Maqñqä hitanqua, eqä huakä ätimautä, anä du yänänäqñqä äpäsqaqä, ämaqä iqu anä yänänäqñqä ämätätqä-qae, anji ämenä miqä yänqiyä. 49 Ämaqä hñqu Nyaqä kukñui qätä änyiyätä, qänaknä miqä iqä iqu, ii tiinjäqä. Ämaqä qua mäqueqä anä hñginä ämätätqä, qänakndanji eqä huakä äpätä, anji qui imäkätä, qua iqi äpäknqä-panä iinjäqä” ätukqä.

7

*Jisasi Iqu, Romätanjä mäkä-iqä hñqueqä wäunjuä-wiyqä hñque, ängüä iwimäkkqeqä**

1 Itanğa Jisasi Iqu qokä-apäkä iquau kukñuä iinjä qäpu ätuäqä, Iqu anä-himqä Kapänamänqä äukqä. 2-3 Iqinj Romätanjä mäkä-iqä iquauqä naqä hñqu äpmaminqä. Iqueqä wäunjuä-wiyqä hñqu, täñä-yaqä ämetä, äpäkonqänä äwominqä. Ämaqä naqä iqu, iquenyqä kuapänä winğanğqetanj, iqu Jisasi Iquenyqä qätä äwiyäqä, ämaqä Israitqätanjä naqä hñquau, Jisasi Iqu äpätä, iqueqä wäunjuä-wiyqä ique ängüä iwimäkätñqä diñqä ändowatkqä. 4 Qu Jisasi Ique äwimapiyi, kukñuä aquvänä ätuäpu, “Iyääqä” ätukuwi. “Ämaqä naqä tqu, ängüänänä-queqä. Si yätamäkqä wisñqeqä. 5 Iqu Israitqä iqunenqä äwinyätä, neqä anä aquvänqñqä änamäsikqeqä” ätukuwi.

6 E tquanğuwänğa, Jisasi Iqu qutä anä äukuwi. Qu äupiysi, ämaqä mäkä-iqä iquauqä naqä iqueqä anä-tänä qäqiqi pätqätanqua, iqu iqueqä quvämaqä iquau, Jisasi Ique tii tupñqä ändowatkqä. “Naqä Iquki, Si qae pmayä! Si nyaqä anä tängisanqä yaptñqä diñqä, nyi ämaqä ängüänänä-qunä hmanjçä. 7 ‘Nyi ämaqä ängüänänjunä manä’ knuä nyiyqanji, nqä-näuä mäkimqä da iqänä. Inji, Si kukñuinä tqanğti, nyaqä wäunjuä-nyiyqä iqu ängüä imänänä. 8 Nyi-pqä inänjçä. Nyi ämaqä yoqä-tänä hñqueqä yäpä imä äpmamä, ique qänaknä inä wimqänä. Nyaqä mäkä-iqä nyi ämitñqä iquauñi, hñque ‘Si uvä’ tquanğmdqä, iqu äwänqiyä. Hñque ‘Si biyä’ tquanğmdqä, iqu äpäñqiyä. Itanğa nqä wäunjuä-nyiyqä hñque, ‘Si tä imäkiyä’ tquanğmdqä, iqu imäkänqiyä” ätukqä.

9 Inğanji Jisasi Iqu kukñuä iinjä qätä äwiyäqä, yäunjuä itä, qänaki hinjuä ämäqunäqä, ämaqä Ique qänaki wivändatanğuwii ätukqä. “Täukue! Ämaqä tqu quuvqä eqiyätñqä-panä iinj, Israitqä dunji, hinjuä mäqunquä itñqeqä” ätukqä.

10 Inğanji ämaqä, mäkä-iqä naqä iqu ändowatkqä iqua, iqueqä anä iunqä anği äupiysi, wäunjuä-wiyqä iqu ängüä pmetanği äqunğuwii.

Jisasi Iqu, hikñä ae äpäkonğqä hñque, anği ävauqumuatkqeqä

11 Hiunji hui ae päwqanğa, Jisasi Iqu anä-himqä, kiqä yoqe Nainqä iunqä äukqä. Inğanji iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquatä, ämaqä kuapänä huizitä anä äukuwi. 12 Qu iqi ätimäupiysi, anä-himqä iqueqä täknä hävqä-tänä qäqiqi uwqanğuwänğa, ämaqä anä-himqä iutanä kuapänänä iqua, ämaqä pizqä hñque täknä yäpaqä mängisanqä äma äukuwi. Hikñä e äpäkonğqä iqueqä känai, apäqñqä eä, ymeqä iqunänä-tänjiyi. 13 Naqä Iqu ii hinjuä äqunäqä, huäqä wunğanği, “Si knuä maqiyqä panä” ätukqä. 14 E ätuäqä, qäqiqi äwäqä, isünji a äqätqä. I iqanği, ämaqä äma äpminjuwä iqua iqi tqäuqanğuwänğa, ämaqä pizqä iqueni, “Hikñä iquki, ‘Si pämä vayä!’ äktqänä” ätukqä. 15 I tquanğa, ämaqä ae

* 7: Matiu 8:5-13

äpäkonggqä iqu ävautä, kuknuä ätipäqäkqe. Kuknuä tqangja, Jisasi Iqu kiqä kânäu anji äwikqe.

¹⁶ Inġani ämaqe, Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqngqenqä zä ipu, Iqueqä yoqe haqeä ämamäupu, “Hiñuä-tqä Naqä Hñqu ätimäuciya” ätkuwi. Itañga “Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä ämaqä yätamäqä vätnjqä ätimäuciya” ätkuwi.

¹⁷ Jisasi Iqu iinä imäkqangqenqe, ämaqä Jutiyatanätä, anä huiziutanjä-pqetä, qu qätä äwikuwi.

Jonä asñä-qäyqä iqu, Jisasi Iquenqä yatñqä äwikqenqä†

¹⁸⁻¹⁹ Ämaqä Jonä iqu wänuänjqä ämotquaminjqä iqua, iqueni nätmätqä eeqänänä Jisasi Iqu imäkqangqenqä awä ätukuwi. Jonä iqu qätä äwiyäqe, iqueqä ämaqä hñquaqui tääqä ätuätumeqe, Naqä Jisasi Iquenyqä ändowatätä, tii ätukqe. “Ämaqä äpäñqiyä ätätqänjuwi, Si Qäqukitanä, ä hñquenyqä hiñuä inä äqänänä pmetunquätanä?” qe yatñqä e winyqä” ätukqe.

²⁰ Iquaqu Jisasi Ique äwimayi, tii ätukiyi. “Jonä asñä-qäyqä iqu, ye Si yatñqä kiyenqä äyändowatqiyä. Ämaqä äpäñqiyä ätätqänjuwi, Si Qäqukitanä, ä hñquenyqä hiñuä inä äqänänä pmetunquätanä?”

²¹ Iquaqu anä pmetangua, Jisasi Iqu ämaqä kuapänänä, täñä-yaqä-tänjä iquautä, dnä quvqä-tänjä iquautä, hiñuä pişqä iquautäñi, äñguä iwimäkkqe. ²² Inġani iquaguvqä kimañi imäkätä, tiinä ätukqe. “Qe nätmätqä hiñuä äqunäsinyä qätä äwiyänjijñqe, äwäsinyä, Jonä ique awä tiinä suinyä. Ämaqä hiñuä pişqä iqua, hiñuä äñguä äqänqäuä. Yukä quvqä iqua, qañä äñguä äwqäuä. Wänyimänqä-tänjä iqua, äñguä imänqäuä. Qätäyqä iqua, qätä äwiyqäuä. Ae äpäkonguwä iqua, anji ävauqäuä. Nätmätqä maeqä iqua, Goti Hanjuwä Iqueqä kuknuä äñgui qätä äwiyqäuä. ²³ Ämaqä, qu Nyi imäkqangqenqä kñuä indqänäpiyä iqua, quwqä quuvqä heqiyqe qui mimäkñqä iqanġutqe, qu aquvänä ipñqäuä’ suinyä” ätukqe.

Jisasi Iqu, Jonä iquenqä ätukqenqä‡

²⁴ Ämaqä Jonä iqueuä kuknuä äma äpkiyä iquaqu ae uwqangqiyänġani, Jisasi Iqu qokä-apäkä iñji, Jonä iquenyqä tii ätukqe. “He anä avqñqä dunqe, squä hiñuä qumbñqä äukuwäwä? Qoä-qamqä yunuä miqanqqe qumbñqä äukuwätanä? Oeyä. ²⁵ Squä hiñuä qumbñqä äukuwäwä? He ämaqä hñqu qäkä äñguänänä yäuqä pmetangqä ique, hiñuä qumbñqä äukuwätanä? Oeyä. Ämaqä qäkä äñguä äyäupu, nätmätqä eeqänänä äñguä imäkñqä iqua, ämaqä miqä naqä iqueqä anä du pmetñqäuä. ²⁶ He squä hiñuä qumbñqä äukuwäwä? Ämaqä hiñuä-tqä hñquenyqä hiñuä qumbñqä äukuwätanä? Nñqä. Iinä sätäti, Nyi tiinä etqänä. Iqu, Goti Hanjuwä Iqueuä hiñuä-tqä huizi iquañji ämäwqätäunä” ätukqe. ²⁷ “Bukä iñji, Goti Hanjuwä Iqueqä kuknuä, tii äqänänä.

‘Qätä wipiya. Ämaqä Nyaqä kuknuä ämapqä hñque, Si hiñuiqä kimetñqä ändowatqänä. Sinyä hänaqä näwinyä imäuetñqä iqueqä’ S äqänänä.

Kuknuä iinji, ämaqä tquenyqä ätqiyä. ²⁸ Itañgi Nyi he tiinä etqänä. Ämaqä qua täu pmeqä iqua, Jonä iqueni mämwqätäuqä ipnuwiqä. Inäqe anä

Goti Hanjuwä Iqunä miqä iunji, ämaqä yäpakä quvqä äpmenqä iqu, Jonä ique ämäwqätäunä” ätukqe.

²⁹ Ämaqä eeqänänjä iquatä, ämaqä mbqä motauqä iquatä qäsäni, qu kuknuä iinjä tqanji äwipiwi, Jonä iquesa asnjä ämakuwitanji, iqua “Goti Hanjuwä Iqueqä suqä eeqänäni, jänänänjiqä” ätkuwi. ³⁰ Itanji, Parisi iquatä, kuknuä-suqenqä näqnqä iquatä, Jonä iqu asnjä uwqiyätñqe mäwinqä ikqä iqua, qu hänaqä Goti Hanjuwä Iqu iquaujqä näwinyä imäuekqeunijnqä kuknui, qätä mäwiyqä ikuwi.

³¹ Inğanji Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaqä tänga äpmenjuwä iquaujqe, Nyi änäänjä tmqäwä? Qu ämaqä änäänjuakä? ³² Qu tiinjqä. Ymeqä ququawä aquvänqä iu äpmapu, ymeqä huizi iquaujqä tääqä tiinjä ätätqänjuwiqä. ‘Ne henyqä häawä qäyä ätqanngu, he himnuuä miqä iquwiqä. Ne pmapqä qäyä iqanngu, he kjuä maqiyqä iquwiqä’ ätätqänjuwiqä. Qu ymeqä tqua enqä-panä iinjäqä. ³³ Jonä asnjä-qäyqä iqu äpäqetani, bretqetä, wainqä-eqetä manqä iqannga, he ‘Dnjä quvqä-tänjä-queqä’ äyä ätkuwiqä.

³⁴ Inäqe Ämaqeucqä Ymeqä Ekqä Iqu äpäqetani, buayä änätä eqä änätä iqannga, he tii ätqäuä. ‘Ämaqä buayä eqä yaqäpiqä itä änätä, wainqä- eqä kuapä njeqeqä. Itannga ämaqä mbqä motauqä iquauqätä, suqä quvqä imäkqä iquauqätä näueqä-queqä’ inä ätqäuä. ³⁵ Inäqe, ämaqä Goti Hanjuwä Iqueqä kuknuä näqnqe ae ämapiyä iqua, tiinjä motquapnä. Goti Hanjuwä Iqueqä näqnqe, ii aanjä naqä-qakuiqä” ätukqe.

*Apäkä hui, Jisasi Iqueqä yukiu asnjä äqäkqenqä**

³⁶ Parisitanä hñqu Jisasi Iqu buayä anä nyiynqä tääqä ätuätumakqe. Tääqä tuätumeqannga, Iqu iqueqä anjujqä äwäqe, ymisanjä nätnqä yuki ipämäuä hiqoti äweukqe. ³⁷ Apäkä, ämaqe, “Ii suqä quvqä imäkqiyqä” ätminjuwä ii, anjä-himqä iu äpmaminqe. Ii “Jisasi Iqu Parisi hñqutä buayä anä änätqänjinyqä” tqanqä qätä äwiyäqe, eqä-häkä jinanä-weqä änguanänjä-täni äma äpkqe. ³⁸ Ii äwäqe, Jisasi Iqueä tuwä iqi, yukä-tänjä qäqiqi ätqäue, kjuä äqäkqe. Iiyqä hinjuä-eqe Jisasi Iqueqä yukä iu ioqannga, iiyqä detä ye imäkätä, Iqueä yukiu kikiyä kuapanä äwunätä, aowä jinanä-weqe equatekqe.

³⁹ Ii iinjä imäkqannga, Parisi, Jisasi Ique itmakqä iqu, hinjuä iinjä äqunäqe, kjuä tiinjä indqänngqe. “Ämaqä Tqu hinjuä-tqä-qu etanqutqe, apäkä Ique a äwqätqä iinyqe, ‘Ii suqä quvqä imäkqiyqä’ näqnqä hiänqiyä.”

⁴⁰ Iqu kjuä iinjä indqänngannga, Jisasi Iqu, “Saimonä iquki, Nyi kuknuä hñqu ktmqeqä” tquannga, iqu, “Näqnqä-vqä Iquki, Tqä kuknui yqä tiyä!” ätukqe.

⁴¹ I tquannga Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaqä hñqu nätmätqä kuapä-tänjä pmetäniqe. Iquesani, ämaqä hñquaqu nätmätqä angu kima winiyynqä meqä-qaqu pmesinyiyqä. Ämaqä angu kima väniñqä meqä hñqu, kuapä-tänjue. Mä huiziqeue, homänjqä. ⁴² Itanji iquaqu, ique kima vqä di hma hiätqätanganji, iqu ‘qäyä eänä’ tuäniqeqä. Inji, Saimonä iquki, ämaqä tquaqu, ämaqä iquauqvqä kima vqenqä ‘qäyä eänä’ tqä iquenyqe, äwqä yeeqä iijnqe, ämäwqätäuniqe, äsukä?” ätukqe.

⁴³ I tquannga Saimonä iqu kimañi, “Ämaqä nätmätqä angu kima väniñqä, kuapanä meqä iqueqä’ kjuä änyänä” ätukqe.

Ga Jisasi Iqu, “Si qäyünä iwäsäunyä” ätukqe.

⁴⁴ I ätuäqe, Iqu tuwänji hinui, apäkä ii ämäqunätä, Saimonä ique tii ätukqe. “Si apäkä täsiñi hinjuä äqunänjinyä? Nyi saqä anjä yäpä tängisa

* 7:35 Matiu 26:6-13; Makä 14:3-9; Jonä 12:1-8

yapqanġani, si Nyaqä yukiunġe, eqä mändapqä iñi. Inäqce, apäkä täsi, iyyqä hiñuä-eqe Nyaqä yuki ioqäqce, iyyqä detä yenuä imäkqiyä. ⁴⁵ Itanġa Nyi saqä anä täñġisa äyapmä pmetanġani, si himä kikiyä manunqä iqanġnä, ii Nyaqä yuki kikiyä yqänä änunätġänä. ⁴⁶ Si olupqä eqä aowi, Nyaqä nuänjuñi mänjiqatqä iqanġnä, ii aowä jinanä-weqe, Nyaqä yuki äñjiqatqiyä. ⁴⁷ Iiñinġe Nyi si tii äktġänä. Ii Nyinyqä kuapanä äwinyätä, iinä nyimäkqanġetani, iyyqä suqä quvqä kuapanänä etanġqä-qe, huätä ae ämamäuqä. Inäqce, ämaqä hñqu, suqä quvqä wänqäpu imäkqäqä enġe, Goti Hanjuwä Iqu iqueqä suqä iinji huätä ämamäuqce, iqu Iquenyqce, wänqäpu winyänqiyä” ätukqce.

⁴⁸ I ätuäqce, apäkä iinji tii ätukqce. “Tqä suqä quvqce, huätä ae ämamäuqceqä.”

⁴⁹ I tqanġqenqä, ämaqä buayä anä änäpu äpmaminuwä iqua, qätä äwipiyyi, “Ämaqä, suqä quvqä huätä mamäuqänqä ätqäqä Tqu, Tqukä?” ätñguwi.

⁵⁰ Iñi, Jisasi Iqu apäkä iinji tii ätukqce. “Si qäqiqi qui imäknmätnä iqanġnä, tqä quuvqä heqiyqce yätamäkqä äkiyqiyä. Si äwqä qeiqi inqä uvä” ätukqce.

8

Apäkä hiua, Jisasi Ique yätamäkqä äwiminuwinqä

¹ Qänakñi, Jisasi Iqu anä-himqä wänqä iutä, naqä iutä, Goti Hanjuwä Iqunä miqä iunqä kukñuä äñgui awä ätuäkäminqce. Inġanji Iqueqä ämaqä 12 iqua-pqce, Iqutä anä ikäminuwi. ² Itanġa apäkä, Jisasi Iqu iuauqä dnä quvqetä, täñä-yaqetä hiñuiqänä huätä ändowatkqä iua, Iqutä qarñä anä ikäminuwi. Apäkä huizqä yoqce, Mäliya ‘Maktälatanä iyyqä’ ätminuwi. Hiñuiqänäñi, Jisasi Iqu dnä quvqä 7 huätä ämamäukqä iyyi. ³ Itanġa apäkä huiziyqä yoqce, Jonaiyi. Iyyqä qokiqueqä yoqce, Kusa, ämaqä naqä Heroti iqueqä anä ämiminqä ique. Itanġa huiziyqä yoqce Susenayi. Apäkä kuapanänä hiua-pqce anänji. Iua iuauqä yquayä ämepu, Jisasi Iquesä, Iqueqä ämaqä iquautä yätamäkqä äväpu, anä ikäminuwi.

*Kukñuä ktqä, kuä-witqä uwqä tnämäuqenqä**

⁴ Ämaqä kuapanänäñi, anä-himqä im-imda äpäpu, Jisasi Ique wimeganġuwänġa, Iqu kukñuä ktqä ätukqce. ⁵ “Ämaqä hñqu kuä-witqä uwqä tnämäwätñqä wänä. Iqu ätnämäwäwqanġani, hui hänaqä iqi päkmbnä. Ii ämaqä qonjqä iqanġuwänġa, yññä äpäpu ämambnä. ⁶ Hui qua hikä-tänä iqi päkmbnä. Ii bakä äukaupqce, eqä ye etanġi, qänakndani yäuä päpnä. ⁷ Hui guä yänä-tänä awä imä päkmbnä. Kuä bakitä, guä yänä bakitä qäsä äukaupiyi, kuä baki qui imäkmbnä. ⁸ Hui qua äñġuä du päkmbnä. Bakä äukaupiyi, nänqce kuapanä 100 hukmbnuwiqä” ätukqce. Jisasi Iqu e ätuäqce, Iqu manä yänänäqñqä, “Ämaqä qätä-tänuenä etanġutqce, kukñuä iinqce kñuä äñġuanä indqämbiyä” ätukqce.

⁹ Iinä tquanġa Iqueqä wänuñänqä ämotquaminqä iqua, kukñuä ktqä iquenqä yatñqä äwikuwi. ¹⁰ Iqu iquauñi tii ätukqce. “Goti Hanjuwä Iqunä miqenqä kukñuä qakui zä witanġqä-qe, Iqu he näqñqä mapñqce, etapqiyä. Inäqce ämaqä huizi iqua, qu kukñuä ktqenä äwiyätkänuwiqä. Qu hiñuä äqunäpu qätä äwiyäpiyä-qce, näqñqä maecqä-quayqä” ätukqce.

¹¹ E ätuäqce tiinä ätukqce. “Kukñuä ktqä qakui, tiinjqä. Kuä-witqä uwqä iinji, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuinjqä atänuñä eänä. ¹² Kuä-witqä uwqä

* 8:3 Matiu 13:1-23; Makä 4:1-20

hänaqä iqi päknätqe, ii tiinjqa. Qokä-apäkä Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui qätä äwiyäpu, quwqä äwqä imä manyueqanqungwanj, Setänä iqu, ‘Qu quuvqä maeqiyqanqpi, Goti Hanjuwä Iqu qunji anqji mitmeqä yäniqeqä’ kñuä indqänätä äpätä, kukñuä iinj huätä mamäunqiyä. ¹³ Itanqa kuä-witqä uwqä qua hikä-tänä iqi päknätqe, ii tiinjqa. Qu Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä qätä äwipiyänqanji, aquvänä ipu ämapqe, kuä hukä tapinjä maeqä enqä-panjä iinjqa. Qu quuvqä eqiyäpiyā-qe, yamwiqä wimeqanqa, qua iqi päkmbñqäüä. ¹⁴ Itanqa kuä-witqä uwqä guä yänä-tänä iqi päknätqe, ii tiinjqa. Qu Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä qätä äwipiyi, hanjä-iqenqätä, mbqenqätä, nätmatqä yeeqä injqä isuaunqätä, kñuä kuapä indqänäpu quuvqä heqiyqe yänänäqñqä maeqä iänqiyä. Inji, qu kuä-witqä nänqä naqe, maeqä enqä-panjä iinjqa. ¹⁵ Itanqa kuä-witqä uwqä qua ängüä iu päknätqe, ii tiinjqa. Ämaqä Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui qätä äwiyäpu, kñuä indqänqä imä ängüänä ämaipu, quwqä qeqä-quuvqe jänänä imbu yänänäqñqä ätqänjuwi, nänqä naqä äuknätñqä-panjä iinjqa” ätukqe.

Kukñuä ktqä, hiqi-tä mäsaunqenqä†

¹⁶ “Ämaqä hiqi-tä ämäsaupu, zä mäpatqiyeqä ipñqäüä. Iquvanä yäpä imä maeqä ipñqäüä. Ämaqä anä yäpä ingisa äyappiyä iqua, hinjä qumbñqä dñqe, qu hiqi-te, kiqä ätqäüqä ätnänä iqi tqätəpñqäüä. ¹⁷ Ii tiinjqa. Nätmatqä eqänänä zä äwämitätqe, ätnänänggisa witäniqeqä. Nätmatqä eqänänä ämaqä iqua zä epqe, ätnänä iqi wiqanquti, qu hinjä äqunäpu näqñqä hipnuwiqä. ¹⁸ He kukñui qätä ängüänä wipñqä dñqe, kñui ängüänä indqämbiyä. Ämaqä näqñqä hui ae ämequwä iqua, Goti Hanjuwä Iqu hui inä väniqe. Itanqa ämaqä näqñqä maeqä iqua, näqñqä wänqä qu ämenjuwi, Goti Hanjuwä Iqu huätä mamäunqiyä” ätukqe.

Jisasi Iqueqä känaisä, känguäkatä, Ique äwimakuwñqä‡

¹⁹ Inqanji Jisasi Iqueqä känaisä, känguäkatä ätimäupiyi, ämaqä kuapänä pmetanqa, qu Iqu-tänä qäqiqi mapqä ikuwi. ²⁰ I iqanqungwanqa ämaqä hñqu Jisasi Iqueni, “Iqä tñaisä, tunqäkatä Sinyqä hinjünqä äpquwi, yäpaqä tänggisa ätqänjuä” ätukqe.

²¹ I tquanqa, Iqu kimanji tii ätukqe. “Ämaqä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä qätä äwiyäpu qänaknä itqänjuwä iqua, qu Nqä nipaqa, guäkayqä” ätukqe.

Jisasi Iqu yunuitä, eqetä, äminyekqenqä§

²² Hinjji hñqueni, Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunqänqä ämotquaminqä iquatä, yimba ätkamäupu, Iqu iquauñi, tññä ätukqe. “Eqä-huänä yätäqä nänqisanqä äwanä” ätukqe. I ätuäqe, iqua äukuwi. ²³ Yimba iu qanä äwäpiyä iunji, Jisasi Iqu hiqaqä äwäkqe. Inqanji yunüä naqänänä hñqu ätimäutä, eqe yimba iu huaquvämaqanqa, eqä-huänä kuapänä ätuäqetanji, iqua qui imäkñqänä ikuwi.

²⁴ I imäkqanqa, qu Ique ävauqumuatäpu, “Naqä Iquki, Naqä Iqukiyä! Ne qui imäkñatunqä iqunä!” ätukuwi.

Inji Iqu ävauqe, yunuitä eqetä, “Qaiyä” ätukqe. E tquanqa, yunuitä eqetä ännänqiyi. ²⁵ Jisasi Iqu iinj imäkäqetanji, ämaqä iquauñi, “Hiqä quuvqä heqiyqe, ängikä?” ätukqe.

† 8:15 Makä 4:21-25 ‡ 8:18 Matiu 12:46-50; Makä 3:31-35 § 8:21 Matiu 8:23-27; Makä 4:35-41

Inganji qu zä ipu, knuä kuapanä indqänäpu, quwqä-quwä kuknuä ätnjuwi. “Yunuitä eqetä ‘qäyā enä’ ätuätä äminyeqäqä Tqu, Ämaqä Tqukä?” ätnjuwi.

*Jisasi Iqu, ämaqä dnä quvqä hui-tänä hñque, änguä iwimäkkqenqä**

²⁶ Inganji Jisasi Iqutä, Iqueqä wänuänqä ämotquamingä iquata, Gerasa iqua-tänä hiqñqä du ätimäkuwi. Gerasa, ü Gallisänä eqä-huänä nänngisanji. ²⁷⁻²⁹ Iqinji Jisasi Iqu yimba iutanji ätimäwa päwqanğa, ämaqä anä-himqä iu pmeqä dnä quvqä hui-tänä hñqu äwimakqe. Iqu ppqä itqätanji, ämaqä iqua yukä hipa iu guä äkiqiyäupu, hinuä äqumbu, qäyā äpmetanğa, dnä quvqä iqua, iqu guä ändakemä wätñqä yänänäqñqä iwimäkäpu, anä avqñqä dunqä wätñqä iwimäkminuwi. I imäkätqätanğa, ämaqä iqu tqäyāqä ikitä, anju mäpmeqä itä, hikä hovqä ämaqä pizqä wiqeu hinğinäwa äwäyäkäminqe. Iqu Jisasi Ique hinuä äqunäqe, zäaqä ätätä, Jisasi Iqueuä yukä iqi äpäkñäqe, manji tiinjä ätukqe. “Jisasi, Goti Haqä Yätutanä Iqueqä Ymeqä Iquki, Si äänä nyimäktñqäwä? Nyi yatñqä äkiyğänä, ‘Si qui minyimäkkqä panä’ ätukqe. Iqu iinjä ätukqe, ü Jisasi Iqu “Dnä quvqe huätä äwänä” ae ätkqetanji.

³⁰ Ämaqä iqu e tquanğa, Jisasi Iqu yatñqä ävätä, “Tqä yoqe, squkukä?” ätukqe.

Ämaqä iqu kimanji, “Nqä yoqe ‘Hatñunenjqä’ ” ätukqe. Tiinjänqe, dnä quvqä kuapanänji, iqueä äwqänğisa äpekuwinğä ätukqe. ³¹ Inganji dnä quvqä iqua, Jisasi Ique yatñqä yänänäqñqä äväpu, “Si ne qua hovqä aanä mämnänä väñqä enqä-panä iunqä mänandowatqä panä” ätukuwi.

³² Inganji yaqueqä kuapanänä, hipkä hmbi buayä änäpu pmetanğa, dnä quvqä iqua, Jisasi Ique yatñqä yänänäqñqä tii äwikuwi. “Ne yaqueqä iquauä äwqä yäpä duqumä paquvatunqä, hinuinä naqänäwqatiyä” ätukuwi. I tquanğuwänğa, Iqu hinuinä äqunäwatqe. ³³ Inji, dnä quvqä iqua, ämaqä ique ävämanji, yaqueqä iquauä äwqä imä qe äpaqukuwi. Iinjä iqanğuwänğa, iqua iwaqä iu tnänä äwäpiyi, eqä bu quauqanğuwänğa, eqä qe änyuäpätäukqe.

³⁴ E iqanğä äqumbiyi, ämaqä yaqueqä miqä iqua zä äväpu, kukñui anä-himqä iutä, im-imä pmetanğuwä iutä ätuäkäkuwi. ³⁵ Ämaqe qätä iinjä äwipiwi, “Nätmatqä iinjä äänä timäuqanji tqäpiyä” tpu, hinuä qumbñqä äpkuwi. Iqua Jisasi Ique äwimapiyi, ämaqä dnä quvqä iqua ävämakuwä iqu, qäkä äyäuä, knuä änguä wimeqanğa, Jisasi Iqueqä yukä-tänä qäqiqi pmetanji hinuä äqunjuwi. Iqua hinuä iinjä äqumbiyi, zä äwiñğqe. ³⁶ “Dnä quvqä-tänä iqu, änguä äänä imänğutiä” tpu knuä kuapä indqänğanğuwänğa, ämaqä, Jisasi Iqu imäkqanji hinuä äqunğuwä iqua awä ätukuwi. ³⁷ Iinjä timäuqanğqenqä, ämaqä Gerasa pmeqä iqua, zä kuapanä äwinyätä, Jisasi Ique, “Nevämäyä” ätukuwi. Inji, Jisasi Iqu yimba ätkämäuge, anji äukqe.

³⁸ Iqu äwätñqä iqanğa, ämaqä, dnä quvqä iqua ävämakuwä iqu, Jisasi Ique yatñqä yänänäqñqä ävätä, “Nyi Sitä anä wenqätanä?” ätukqe.

Yatñqä e vqanğa Jisasi Iqu ämaqä iqueni, anji ändowatätä, tii ätukqe. ³⁹ “Si tqä anä dunqä anji äwätñä, kukñuä eeqänänä Goti Hanjuwä Iqu si ikimäkkqenqä, awä tuvä” ätukqe. I tquanğa ämaqä iqu äwäqe, nätmatqä eeqänänä Jisasi Iqu iwimäkkqenqä, ämaqä anä himqä iu pmetanğuwä iqu awä ätukqe.

Jisasi Iqu, apäkä hiuaqui änguä iwimäkkqenqät†

* 8:25 Matiu 8:28-34; Makä 5:1-20 † 8:39 Matiu 9:18-26; Makä 5:21-43

⁴⁰ Jisasi Iqu iqi ävämetä, qua Galiliu anġi timäuqanġa, qokä-apäkä Iquenyqä hiñuä äqumbu äpmamiñuwä iqua, yeeqä ipu itmakuwi. ⁴¹ Iqini, ämaqä naqä anä aquväqñqeu miqä hñqu, Jisasi Ique äwimakqe. Iqueqä yoqe Jarusi, ique. Äwimeqe, iqu Jisasi Ique qonä äwoktäuqe, iqueuä anä dunġä wiyänqänä yatñqä yänänäqñqä äwikqe. ⁴² Iqu ymeqä apäkä hmbnänä-tänä-qu eeä, iipu äpäkonätñqä qäqiqä etanġi, iñqä ätukqe. Ipiyyqä quväuku 12 inji.

Jisasi Iqu Jarusi iqtä itmanġa äwätqätanġiyänġa, qokä-apäkä kuapänänä-pqä Iqtä anä äwäpu, kukundä-kukundä äumiñuwi. ⁴³ Quwqä awä iqini, apäkä hui äuminqe. Ii hea ique-iqeni, qanġuä yaqä e pmetanġi, quväukuä 12 ämäwqätäukqe. Ämaqä anġuä iwimäkkqänqe, † hma eminqe. ⁴⁴ Ii Jisasi Iqueä tuwä-tänä qäqiqä äpäqe, Iqueqä gquä quäuqä iu itmaqänġqe. Ii iñä iqanġa, iyyqä yaqe, maqänä hma ekqe.

⁴⁵ Iñä iqanġa Jisasi Iqu, “Tqu indmaqänġiyä?” ätukqe.

Ämaqä eeqänänġi qu hñqunä-hñqunä, “Nyi hmanġä. Nyi hmanġä” tqanġuwänġa, Pitä iqu tii ätukqe. “Naqä Iquki, ämaqä hävemä tä äpätuñquä imda ikitmaqänġäuä.”

⁴⁶ I tquanġa Jisasi Iqu kimanġi, tii ätukqe. “Ämaqä hñqu Nyi indmaqänġiyä. Nyaqä yänänäqñqä hui, änyivämeqanġi ätqänä.”

⁴⁷ Iqu i tquanġa, apäkä iñi, “Nyi zä mäpmeqä imä” knuä ämeqe, yäñuä itä, hipenġi quamänġi, Jisasi Iqu-tänä qäqiqä eäqe, qokä-apäkä iuqä hiñuiqisanġi awä tiñä ätukqe. “Ii tiñjñä. Nyi tänä-yaqä nyätanġi iktmaqänġänä. Nyi iñä imäkkqanġa, nyaqä tänä-yaqe, qäpu maqänä eqiyä” ätukqe.

⁴⁸ I tquanġa, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Apäkä iiki, tqä quuvqä heqiyqe, anġuä ikimäkkqiyä. Si äwqä qeiyi iñqä uvä.”

⁴⁹ Jisasi Iqu kukñuä yqänä tätqätanġa, ämaqä naqä anä aquväqñqä iu miqä iqueqä anä iutanä hñqu äpäqe, ämaqä naqä iqueni tii ätukqe. “Tqä ymeqe, ae äpäkonġiyä. Itanġi, Ämaqä Näqñqä-vqä Iqueni, hanä-iqä hui inä mäwqä panä.”

⁵⁰ Jisasi Iqu kukñuä ii qätä äwiyäqe, Jarusi iqueni, “Si zä miqä itnä, quuvqänä heqiyä. Ii anġi anġuä imänänġiyä” ätukqe.

⁵¹ Iqisanġi Jisasi Iqu, Jarusi iqueqä anä du ätimäuqe, qokä-apäkä huizi, anä yänġisa pepñqe, hiñuinä mäqunquä ikqe. Pitä ique, Jonä ique, Jemisi ique, apäkä iyyqä kanä-känä-yaqutä, quwqä-quwänä pepñqä imäkkqe. ⁵² Inġanġi ämaqä anä yänġisa äpmapiyä iqua, knuä huäqä-hunġä qiyätqätanġuwänġa, Jisasi Iqu, “He knuä maqiyqä pambiyä. Mäpäkonqä iqäqe, hiqaqä äwinä” ätukqe.

⁵³ Iqu e tquanġa, qu, hitqä ii pizqä witanġqenqä näqñqä epiyi, tä äsukuwi. ⁵⁴ Itanġi Jisasi Iqu, iyyqä hipa a ämaqätätä, “Ymeqä iiki, si pämä pmayä” ätukqe. ⁵⁵ Iqu e tquanġa, iyyqä quuvqe, anġi wimeqanġa, maqänä ävaukqe. Ävauqanġa, “Buayä winyqä” ätukqe. ⁵⁶ Inġanġi kaniqutä känaisä yäñuä kuapänä iqanġiyänġa, Jisasi Iqu iyaquniñi, yänänäqñqä ätukqe. “Qe ämaqä hñqe nätmätqä tä timäuqanġi äqunänġiyinqe, awä mätkuä panyinyqä” ätukqe.

9

*Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä 12 iquau, wäñuänġä ändowatkqenqä**

† **8:43** Pipa Grikä pmeqequä kukñuä iu äqänänqä huiñi, kukñuä tiñä-pqä inä ätä äqänä, “iyyqä mbqä eeqänä qäyä ae tnämäuqanġä-qe,” * **9:** Matiu 10:5-15; Makä 6:6b-13

¹ Jisasi Iqu Iqueqä ämaqä 12 iquau tääqä ätuätumeqe, dnä quvqe huätä dowatäpu, tänjä-yaqä hiutanjä-huitanjä-tänjä iquau ängüä wimäkäpnqä dinqä, yänänäqnetä yoqetä äwikqe. ² Iqu iquauñi, Goti Hanjuwä Iqunä miqeuñqä awä ätuäpu, tänjä-yaqä-tänjä iquau ängüä iwimäkpnqänä ändowatkqe. ³ Ändowatätä tii ätukqe. “He yäqgätä, qatä, buayätä, mbqätä, gquä hñquaqtä, mämeqä pambiyä. ⁴ He anä-himqä hñqe äwimepu, ämaqä hñqueqä anä iu äpaquvapiyi, anä-himqä ique vämapnqänganqe, iquenyä pmepñqä. ⁵ Anä-himqä hñqueni, ämaqä yeeqä maeyqanpqe, anä-himqä ique ävämepiyänganji, qu quwqä suqä quvqenqä näñqñä hipñqänä, hinoqukuä heqä yukä iu täka emäkmitätqe, iqi ptä qväteqiyemä uwqäpnqä” ätukqe.

⁶ Iqu e tquanqa, qu Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä ängüänäñi awä ätuäpu, qokä-apäkä iuqä tänjä-yaqä quvqe, huätä ämamäpu, ängüä iwimäkäpu, anä-himqä eeqänänä iu qanjä ikäpnqänä, Ique ävämakuiwi.

Heroti iqu, Jisasi Iquenyä kñuä kuapänä indqängqenqä†

⁷ Inganji ämaqä naqä Heroti, anä-himqä iu miqä iqu, Jisasi Iqu imäkqanqenqätä, ämaqä Iquenyä tqanquwiñqätä qätä äwiyäqe, iqu kñuä kuapänä indqängqeqe. Hñqua, “Jonä, qua äptekuwä iqu, anji ävauqiyä.” ⁸ Hñqua, “Laisa iqu ätimäuqiyä.” Hñqua, “Hinüä-tqä hinüiqändqä hñqu, angu ävauqiyä.” ⁹ Injä äwiyäqe, Heroti iqu tii ätkqe. “Nyi Jonä iqueni, hinüä ae ätäwikqeçä. Nyi qätä tä äwiyängqe, ii tquenyqä äwiyänänä?” Injä äwiyäqetani, iqu Jisasi Ique hinüä qunmätä iminqe.

Jisasi Iqu, qokä 5,000 iquau buayä äwikqenqä‡

¹⁰ Ämaqä Jisasi Iqu ändowatkqä iqua, angu äppiwi, nätmätqä eeqänänä qu imäkkuwiñqe, Jisasi Ique ätukuwi. Inganji Jisasi Iqu, iquau ätuma äwäqe, quwqä-quwänä anä pmetanä-tpu, anä-himqä Betsaitä ingisanqä äukuwi. ¹¹ Injäqe ämaqeqe, qu näñqñä eäpu, iquau qänaknä äwivändkuwi. Qu Ique äwimeqanquwänqa, Iqu yeeqä itmetä, Goti Hanjuwä Iqunä miqeuñqä awä ätuätä, ämaqä tänjä-yaqä-tänjä iunji, ängüä iwimäkqeqe.

¹² Hiitänji, ämaqä 12 iqua Ique äwimapiyi, tii ätukuwi. “Si ämaqä iunji, qu anä-himqä iunqä äwäpu, buayängqätä, anängqätä qävqä ipñqänä dowatiyä. Ne äpmeñquä täunji, anä aanqeçä” ätukuwi.

¹³ I tquanquwänqa, Iqu iquauñi, “Hiqä-hiuä buayä wipiyä” ätukqe.

Qu kimanji tii ätukuwi. “Ne buayi kuapänä mämeqä iäñu. Ne bretqä hipa hñginji eeqätä, hämapäkä hñquaquñä ämeñunä. Ne ämaqä eeqänänä täunqe, buayä mbqä anji yatunquäwä?” ätukuwi. ¹⁴ Iqini ämaqä qokinänji, 5,000 äpmaninjuwi.

I tquanquwänqa Iqu Iqueqä ämaqä iquauñi tiinjä ätukqe. “He iquauñi, ‘He 50-50 injä, quamä pmakäupiyä’ tupiyä.”

¹⁵ Iqua e tquanquwänqa, qokä-apäkä iqua qätä äwiyäpu, quamä e äpmakuwi. ¹⁶ Quamä pmeqanquwänqa, Jisasi Iqu, bretqä hipa hñginji eeqä, hämapäkä hñquaquñitä ämeqe, hinüä haqä yäfu äqänä Goti Hanjuwä Iquenyä “änquiqä” ätäqe, buayitä hämapäkitä äkutätä, kiqä ämaqä iqua huiziu yanä wipñqä äwikqe. ¹⁷ Qu buayä qäpu änäpu, äwqä puäsqanqa, iqi änätqutekuwi, iqua qa naqä 12 ämamikuwi.

Pitä iqu, “Jisasi Iqu, Kraisi Iqueyqä” ätkqenqä§

† 9:6 Matiu 14:1-12; Makä 6:14-29; Lukä 3:19-20 ‡ 9:9 Matiu 14:13-21; Makä 6:30-44; Jonä 6:1-15

§ 9:17 Matiu 16:13-20; Makä 8:27-30

¹⁸ Hea hñqwe Jisasi Iqu, Kiqä-kiuänä Goti Hanjuwä Iqutä kukñuä anä ätqämanminiyänğanj, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iqua, Iqutä anä äpmapu, Iqu iquau yatñqä tiñä äwikqe. “Qokä-apäkä iuqä kñuä indqänqä dunji, Nyi Tqunqä?” ätukqe.

¹⁹ I tquanqa iqua kimanj, “Hñqua, ‘Jonä asnjä-qäyqä iqueqä’ ätätqänuwiqä. Injäqe hñqua, ‘Laisa iqueqä.’ Hñqua, ‘Hinüä-tqä hinjuäqändqä angj ävauqä hñqueqä’” ätukuwi.

²⁰ Iqua e tquanquwängga, Iqu “Hiyaqä kñuä dunji, Nyi Tqunqä?” ätukqe. Pitä iqu kimanj, tii ätukqe. “Sj Goti Hanjuwä Iqueqä Kraisi, ne äminesñqä ätekikqä Iqukiyqä” ätukqe.

²¹ Inğanj Jisasi Iqu, kukñuä yänänäqñqä tiñä ätukqe. “He tänqe, ämaqä huiw awä mätkuä pambiyä. ²² Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu, hanjä-iqä naqänänjä menqiyä. Ämageu ämiqä iquatä, hiqäva-imäkkä naqä iquatä, ämaqä kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, qu Ique tuwä äwiyäpu äpäkñqä. Inji hea hñquaqui-hñquenänğanj, Goti Hanjuwä Iqu, Ique angj ävauqumuatänqiyä” ätukqe.

Suqä, Jisasi Ique qänaknä wivändqenqä

²³ Inğanj Jisasi Iqu eeqäpnänjä iquau tii ätukqe. “Ii tiñjqä. Ämaqä hñqu, Nyi qänaknä nyivändätñqä winğanqutqe, iqueqä äwinqä eeqänänj, kiuä mändi äkittqänätä, hiunji ique-iquenji, iqueqä zä-huätatä hñqwe ämetä, Nyi qänaknä nyivändänä. ²⁴ Ii tiñjqä.

Ämaqä hñqu, iqueqä hñjä-pmeqe a yänänäqñqä äkiqätmitätqe, qui imäknäniqeqä. Injäqe ämaqä hñqu, Nyinyqä kñuä indqänätä, iqueqä hñjä-pmeqe ävquatämämätätqe, iqu hñjä pmetäniqeqä. ²⁵ Itanqa ämaqä hñqu, nätmätqä qua täunji eegänä ämetä, iqueqä hñjä-pmeqe qui imäkñganqutqe, iqueqä nätmätqä eegänänjä iñji, yätamäkkä äänä väniqiyä? ²⁶ Itanqa ämaqä hñqu, Nyinyqätä, Nyaqä kukñinqätä, womba winğanqutqe, Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu, yänänäqñqä motqueqä Iqueqetä, Apiqueqetä, enjätqä iquauqetä, ämetä äpatqänğanj, Iqu ämaqä iquenyqe, womba inä yäniqeqä” ätukqe.

²⁷ “Nyi naqä-qakuä tiñä etqänä. Ämaqä täqisanjä hñqua, qu mapäkönqä hñjä yqänä äpmamitpqe, Goti Hanjuwä Iqunä miqe hinjuä qumbnuwiqä” ätukqe.

*Jisasi Iqueqä huiwi, huitanj ingqenqä**

²⁸ Jisasi Iqu e ätukqeuñji, wikä hñqunä päwqanqa, Iqu Pitä ique, Jonä ique, Jemisi iquesänj, qoqonä yätunqä ätuma, Goti Hanjuwä Iqutä kukñuä anä sijnqä ekqe. ²⁹ Inğanj Iqu Goti Hanjuwä Iqutä kukñuä ätqämanäsiyänğanj, Iqueqä hipenji, huitanj änyätä, Iqueqä gque, qäpaiqänänjä we-hunqänänjä ingqe. ³⁰ E pmetanqa, ämaqä hñquaqu, Mosisi iqutä Laisa iqutä, ätimäusinyä, Iqutä kukñuä anä ätmñjuwi.

³¹ Iquagu Goti Hanjuwä Iqueqä we-hunqetä ätimävi, Jisasi Iqutä kukñuä anänj, Goti Hanjuwä Iqu ätukqä-ma, Jerusälämä du imäkätä, qua täu ävämetñqenqä ätmñjuwi. ³² Inğanj Pitä iqutä, ämaqä huiziquaqutä quvaqä hinju hñjä ämipu hiqaqänqä iqämanminjuwi, yäunjuä ipiyi, Jisasi Iqueqä huiwiunji we äunä, ämaqä hñquaqu Iqutä itqäutangä äqunjuwi.

³³ E äqumbiyi, iquagu Jisasi Ique äväma wenyäsinyä tii itqätangiyänqä, Pitä iqu Jisasi Ique tii ätukqe. “Naqä Iquki, ne täqi äpmenqwe, ii änguiqä. Ne anjä wänqä hñjua maqänä mätanä. Hñqu Tqänqä, hñqu Mosisi

* 9:27 Matiu 17:1-13; Makä 9:2-13

iqueqänqä, hñqu Laisa iqueqänqäüä” ätukqe. Pitä iqu iinjä ätuätäqä-qe, iqueqä-kiuäni kukñui äkitañätiyâ-qe, iqu maññqä emiñqe.

³⁴ Pitä iqu kukñuä yqänä tätqätanğa, qaquvqä hñqu ätimäüqe, iquauñi haqeqi äpatqäkqe. Iinjä wimeqanğa, iqua zä ikuwi. ³⁵ Inğani qaquvqä yäpä imdanj, manä tii ätukqe. “Ämaqä Tqu, Nyaqä Ymeqeqä. Nyi ae äteqä-qeqä. He Ique qätä wipiyä” ätukqe. ³⁶ Manä qäpu tqanğqetäñi, Jisasi Iqu kiqä-kiuänä äyâ pmetanği äqunğuwu. Inğata tiñji, iqua nätmatqä hiñuä e äqunğuwinqe, ämaqä hñque awä mätquä da imiñuwi.

Jisasi Iqu, ymeqä qokä dnä quvqä-tänjä hñque, äñguä iwimäkkqenqät†

³⁷ Awinğani, qu qoqonä iu ävämanj, qokä-apäkä kuapanä Jisasi Iqutä hänaqä awä iqi ämiñguwi. ³⁸ Ämimbiyi, quvaqä awä iqisanj, ämaqä hñqu tääqä tii ätukqe. “Näñqä-vqä Iquki, nyi ymeqä kiuänänjä-tänjunä etanği, Si ique hiñuä qundñqä yatñqä yänänäñqä äkiyqänä. ³⁹ Dñä quvqä hñqu, iqueqä äwqä yäpä imä äpaquvätä, zääqä yänänäñqä ätätñqeqä. Dñä iqu imäkqanği, iqu yäunüä-yäunüä itä, makusewä iqueqä manjita ätimäutñqeqä. Dñä iqu ‘maqänä mävämeqä imä’ kñuä vqanği äpakänä äpme, iqueqä huiwiu quvqä imäkätñqeqä. ⁴⁰ Iñqe, nyi Tqä ämaqä wäunüñqä ämotqetqänä iquau, dnä quvqä huätä dowatpñqä yatñqä yänänäñqä ae ävqeqä. Inäqe, iqua änä mimäkqä da iquwiqä” ätukqe.

⁴¹ I tqanğa, Jisasi Iqu kimanj, tii ätukqe. “Ämaqä tänğa äpmeñuä iquenä, he quuvqä maeqiyqä itqänuwiqä. Hiqä kñuä indqänqetä, süqetäñi, jänä hmanjñqä. Nyi hesä anäñi, squänğanqä pmetmqe? Hiqä quuvqä heqiyqe, yänänäñqeqe, squänğa imäkmbnuwänqäwä? Tqä ymeqe, ätuma biyä” ätukqe.

⁴² Inğani, ymeqä iqu äpätqätanğa, dnä quvqä iqu ique qua mäñi mamäuqanğa, ymeqä iqu yäunüä-yäunüä ikqe. E iqanğa, Jisasi Iqu dnä quvqä ique kukñuä yänänäñqä ätuätä, ymeqä ique äñguä iwimäkätä, kaniqe anği äwikqe. ⁴³ Inğani, qokä-apäkä eeqänänj, Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäñqeqñqä yäunüä ikuwi.

Jisasi Iqu, äpäkonäninğä anği ätukqenqät†

Iñä ipiyi qu, Jisasi Iqu wäunüä eeqänänj imäkminqenqä kñuä kuapä indqänätqätanğuwänğa, Iqu Iqueqä wäunüñqä ämotquaminğä iquau, tii ätukqe. ⁴⁴ “He kukñuä tqenji, qätä äñguänä nyipiyä. Ämaqe, qu Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqenji, ämaqä hñquauqä hipa du wipñqäüä” ätukqe. ⁴⁵ Kukñuä iqueqä qakuinqe, Iqueqä ämaqä iqua maññqä emiñuwi. Kukñuä qakui, iquauñqä zä witanği, iqua näññqä äñguä mämeqä imiñuwi. Ique yatñqä vqänqe, iqua zä ipu, yatñqä mäwqä ikuwi.

Qu, “Neyaqä awä iqisanj, yoqä naqä-tänji tqukä?” ätñguwinğä§

⁴⁶ Hea hñquenji, Iqueqä wäunüñqä ämotquaminğä iqua, kukñuä yänänäñqä, “Neyaqä awä iqisanj, yoqä naqä-tänji tqukä?” ätñguwi.

⁴⁷ Inqe Jisasi Iqu, iquauqä kñuä imñi näññqä ae ämeqe, ymeqä wänğä hmbi ätuma äpäqe, Iqueqä-tänjä qäqiqi ätqätekqe. ⁴⁸ I iäqe, iquau tii ätukqe. “Ämaqä hñqu Nyinyqä-pqe kñuä indqänätä, ymeqä tqu pğanği yeeqä ävätmeqä-panj iinj, yeeqä inä änyiyätmetñqe. Itanğa ämaqä hñqu Nyi äpğanğa yeeqä änyiyätmeqäqe, iqu Nyi äñandowatkqä Ique-pqe, yeeqä inä ävqiyä. Ii tiññqä. Heyaqä awä iqinj, ämaqä hñqu iqueqä yoqe mäñdi äkittqänätä äpmamitätqe, iqu yoqä naqä-tänjä-quvi.”

† 9:36 Matiu 17:14-21; Makä 9:14-29

‡ 9:43 Matiu 17:22-23; Makä 9:30-32

§ 9:45 Matiu

18:1-5; Makä 9:33-37

*‘Ämaqä ne hɣgisa minetqueqä iquwä iqua, neqä-quaiqä’ ätukqenqe**

⁴⁹ Inɣanɣi Jonä iqu, Jisasi Iqueqä kukɣui qätä äwiyäqe, tii ätukqe. “Naqä Iquki, ämaqä hɣqu Tqä yoaqä ätätä, dnä quvqe huätä mamäuqanɣi äqunanitanɣi, iqu ne qänaknä mäneyqä etanɣi, ne iquenɣi, ‘Si iini miqä panä’ ätququeqä” ätukqe.

⁵⁰ I tquanɣa, Jisasi Iqu, “He ique pmua mimäkqä pambiyä. Ämaqä hɣqu hɣgisa metqueqä iqäqe, iqu hiqä-queqä” ätukqe.

Sämaliya pmeqä hɣqu, Jisasi Ique tuwä äwikuwiɣqä

⁵¹ Hea Jisasi Iqu qäukuä haqä yätunqä anɣu yäninqä qäqi pätkätanɣani, Iqu Jerusälemä dunqä wätɣqä kɣuä yänänäqɣqä indqänqge. ⁵² Inɣanɣi, Iqu ämaqä kukɣuä äma uwqä hɣquau, hiɣuiqä ändowatkqe. Iqua äupiye, Iquenyqä nätmätqä nawenyä imäkɣɣqä diɣqä, Sämaliya pmeqä iquauqä anä-himqä hɣque äpaqukuwi. ⁵³ Äwimeqanɣuwänɣa, ämaqä iqi äpmaminuwä iqua, Jisasi Iqu Jerusälemänqä wätɣqenqä näqɣqä ämapiye, Iqu iquauqä anä du wimetɣqä diɣqe, mäwiɣqä ikqe. ⁵⁴ I iqanɣuwinqe, Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iquagu, Jemisi iqtä Jonä iqtä, näqɣqä ämayi, Jisasi Ique tii ätukiye. “Naqä Iquki, Si ye tääqä tenqä äkiɣiyä? Qäukuä haqä yätutanɣi, tä iwa äpätä, ämaqä täu tä nätnqä diɣäuä.”

⁵⁵ I tquanɣiyinqe, Iqu hiɣuä ämoqunätä, “Iini matqä panyinyqä” ätukqe. ⁵⁶ Iinä tquanɣa, qu anä-himqä huiziunqä äukuwi.

Suqä, Jisasi Ique qänaki wivändqenqä†

⁵⁷ Qu hänaqä awä iqi qanä wätqätanɣuwänɣa, ämaqä hɣqu, Jisasi Ique tii ätukqe. “Si anä-himqä eeqänänä iunqä uwqanɣtqe, Nyi qänaki kivändmqänä.”

⁵⁸ Jisasi Iqu kimani, tii ätukqe. “Hiveqä hiqiyqä iqua, iquauqä anä-täniqä. Yɣnä iqua, anä-täniqä. I etanɣi, Ämaqueuqä Ymeqä Ekqä Iqu, Iqueqä anä hiqaqä wiqe, hmanɣqä.”

⁵⁹ Ämaqä hɣquququɣenɣi, Jisasi Iqu, “Si qänaki nyivändiyä” ätukqe.

I tquanɣa, ämaqä iqu, “Naqä Iquki, apique ganä qua qäyä mapteumqä, Si hiɣuinä nqänäwqatiyä” ätukqe.

⁶⁰ I tquanɣanɣi, Jisasi Iqu kimani, tii ätukqe. “Qäyä eänä. Ämaqä ae äpäkombqä iqua, quwqä ämaqä pizqä iquenɣi, qua qäyä pteɣneqä. Si äwätinä, Goti Hanjuwä Iqunä miqeunqä, awä tuäkätɣeqä” ätukqe.

⁶¹ Itanɣa ämaqä huiziqu, Jisasi Ique tii ätukqe. “Naqä Iquki, nyi qänaki kivändmqä etanɣqä-qe, nqä ämaqä iquau yeeqä wimqä anämqä ganä umqe, Si hiɣuinä nqänäwqatiyä.”

⁶² Iquenɣi, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaqä hɣqu wäunüä imäkätäqanɣani, hea ique-ique iqueqä anämqä kɣuä yqänä vqanɣuti imitätqe, iqu Goti Hanjuwä Iqunä miqeunɣi, yätamäkqä änä mäwqä yänqiyä” ätukqe.

10

Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä kuapänänä iquau, wäunüänqä ändowatkqenqä

¹ Qänakndanɣi Naqä Iqu, ämaqä 72 atäunüä itä, hɣquaqunä-hɣquaqunä ändowatkqe. Anä-himqä eeqänänä iunɣi, Iqu Iqueqä-kiuä äwäninqä diɣqä, iqua hiɣuiqä unqä ändowatkqe. ² Iinä mimäkqänɣanɣi, tii ätukqe. “Wäunüä iunɣi, ymisanä yäuä kuapanä iätanɣqä-qe, ämaqä wäunüä

* 9:48 Makä 9:38-41 † 9:56 Matiu 8:18-22

itqänjuwi, kuapänä hmanjqä. Iinjçe, wäunüä-tänä Kaniquenyqä tääqä ätuäpu, Iqu ämaqä wäunüä iqä hanä hñquau ymisanä aquvä mipñqä dowatätñqä diñqä tupuiyä.”³ E ätuäqce, “He upiyä. Nyi endowatqce, ii tiinjqä. Sipsipqä, hiveqä hiqiyqä iquauqä awä imä upñqä endowatqänä.”⁴ Hiqä mbqä qacetä, hiqä yquayä qa-mñqetä, itanqä hiqä yuki muasmäuge, qäsä äma mäwqä pambiyä. Qanä äwäpiyä iunji, qokä-apäkä hui, hänaqä awä iqi äminäpiyi, ‘Hiunjiyqä’ mätquä pambiyä” ätukqce.

⁵ “He anä hñqua-hñquau äpaquväpiyi, tii ganä tquäpñqä. ‘Ämaqä anä täu äpmeñuwä iquenä, he äwqce, hanüä inqä pmapiyä.’⁶ Ämaqä äwqä hanüä inqä hñqu anä iu äpmamitätqce, hiyaqä kukñuä änguanäñi, iquenyqä wätñqeqä. Inäqce ämaqä äwqä hanüä inqä hñqu, iu mäpmeqä imitätqce, hiqä kukñuä änguanäñi, hiqä-hiuänqä asunqumä quvepänqiyä.⁷ He buayä-sua, eqä-sua hitapqanqiwu, änäpu, anä iquenyä pmapiñqeqä. Quati tiinjqä. Ämaqä hñqu wäunüä imitätqce, iqu iqueqä mbqce ämeniqä eänqce, ii änguiqä. I etanji, he anä huizi du mäpmeqä pambiyä” ätukqce.

⁸⁻⁹ “Itanqä he anä-himqä hñqua-hñquau timäucanqiwänqani, qu henyqä aquvänä ipu, ymisanä iwäsäucanqppce, ämepu änäpu, ämaqä täñä-yaqä-tänä iqi pmetanqppce, ängüä iwimäkäpu, kukñuä awä tiinjä tupñqeqä. ‘Goti Hanjuwä Iqunä miqe, hesänä qäqiqi ae äquvepñqä.’

¹⁰ Inäqce, he anä-himqä hñqua-hñquau timäucanqiwänqä, qu aquvänä miqä iqanqppce, anä-himqä hänaqä iqi ätqäupu, tii tquäpñqä.¹¹ ‘Qua hinyanä heyaqä anä-himqä täutanä, neyaqä yukä täu ämäkäñqce, ne ptä quväteqäma yanqunä, hiqä suqä quvqenqä ämetquetunqänänä. Inji, he näññqä tiinjä hipñqäuwä. Goti Hanjuwä Iqunä miqe, qäqiqi ae äquvepñqä’ tquäpñqä.¹² Nyi he etqänä* Qänaknani, hiunji Goti Hanjuwä Iqu suqä quvqenqä iwäsäucanqä ätekqeuñi, ämaqä anä-himqä iquesanä iquauqä hanä-iqe, Sotomä äpmaminuwä iquauqä hanä-iqe ämäwqätäuniceqä” ätukqce.

¹³ Iqu tiinjä-pqä inä ätukqce. “Ämaqä Kolasinä pmeqä iquendä, Betsaitä pmeqä iquendä, hiqä hanä-iqenqä ‘Oänä’ etqä. Tiinjqä. Nätmätqä ämaqä mimäkqänäñi, Nyi heyaqä awä iqisa imäkkqä-pañi, ämaqä hñqu Tayä pmeqä iquauätä, Saitonä pmeqä iquauätä, awä iqisa imäkkqä-säpi, qu qanqanä tiinjä ae heqäpññqä. Quwqä suqä quvqenqä womba ipu, tuwä äwiyäpu, quwqä huäqä-hunqä qäki ämäyäupu, tä wätakiu pmeqäpññqä.¹⁴ Iinjçe, hiunji Goti Hanjuwä Iqu suqä quvqenqä iwäsäucanqä ätekqeuñi, heyaqä hanä-iqe, Tayä pmeqä iquauqätä, Saitonä pmeqä iquauqätäñi, ämäwqätäuniceqä.¹⁵ Itanqä Kapänamä pmeqä iquenyä, he qäkuä haqä yätunqä hipnuwätanä? Oeyä, he ämaqä pizqä iquauqä anä bunqä wäpnuwiqä” ätukqce.

¹⁶ I ätuäqce, ämaqä, Iqu ändowatätñqä iquauñi, Iqu tiinjä ätukqce. “Ämaqä hñqu heyaqä kukñuä qätä eyqäqce, Nyaqä kukñuä-pqce, qätä inä änyiyqiyä. Ämaqä hñqu he tuwä eyqäqce, iqu Nyi-pqce tuwä inä äñjiyqiyä. Ämaqä hñqu Nyi tuwä äñjiyqäqce, Nyi änändowatkqä Ique-pqce, tuwä inä äwiyqiyä” ätukqce.

Jisasi Iqu, iquauqä wäunjuñqä yeeqä äwikqenqä

¹⁷ Qänakñi ämaqä, Jisasi Iqu ändowatkqä iqua, aquvänä ipu, anqumä äppi, tii ätukuwi. “Naqä Iquki, ne Saqä yoqe tquanqwa, dnä quvqä iqua, neyaqä kukñuwi qänakñä iquwiqä.”

* **10:12** Matiu 11:20-24

18 Iwä, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Nyi hinuä ägunänqeqä. Setänä Goti Hanjuwä Iqutä himä-wiunqä iqu, qakuä haqä yätuta päknganğa, nyuauä enqä-pa iqangi ägunänqeqä. 19 Qätä nyiypiä! Qämakitä, qänjuakätaitä go äkitäupu, Setänä iqueqä yänänänqeqe, ämawqätäupnqä dinqetäni, Nyi yoqä naqä ae etapqeqä. Iñinqe, nätmatqä qui emäkätñqä di, aaqeqä. 20 Itangi, ‘Dñä quvqä iqua, neyaqä kukñuii qänaki iquwiqä’ ätäpu, aquvänä miqä pambiyä. Goti Hanjuwä Iqu heyaqä yoqe, qäkuä haqä yätu ae äqiyqäqenqä aquvänä ipiyä” ätukqe.

21 Inğanj, Dñä Änguä Iqu yeeqä wimäkqanği, Jisasi Iqu tii ätkqe. “Apä, qäukuitä quaetä Miqä Iquki, ämaqä näqnqätä knuä-tänä iquauñqe, Si nätmatqä tä zä äkittqiyänä-qe, ymeqä dänä-suau enqä-pa, äyä ämotquenyä. Si e imäkqanğnä, Nyi ‘änğuiqä’ äktqänä. Auä, Apä, Si Tqä äkinqeu qänaknä itnä imäkinyä.”

22 Ämaqeunji, tiñjä-pqä inä ätukqe. “Nqä Apiqu nätmatqä eeqänäni, Nqä hipa täu änjiyqeqä. Ämaqe, Ymeqä Iquenyqä näqnqe, aaqeqä. Apiqunänjqä. Ämaqe, Apiquenyqä näqnqe, aaqeqä. Ymeqä Iqutä, ämaqä Ymeqä Iqu ämotquetñqä iquatä, iquanänjqä.”†

23 Inğanj, Iqu tuwänği hinuä ämoqunäqe, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquaunä tii ätukqe. “Ämaqä nätmatqä he hinuä äqunätqänjuwiu hinuä gumbñqä iqua, aquvänä ipnqäüä. 24 Tiñjä etqänä. Nätmätqä he hinuä äqunätqänjuwi, hinuä-tqä iquatä, ämaqä naqä iquatäni, qu hinuä qunqänqä kuapänä winyätqätanğqä-qe, hinuä mäqunqä iminjuwiqä. Kukñuä he qätä äwiyätqänjuwi, qu qätä wiyqänqä winyätqätanğqä-qe, qätä mäwiqä iminjuwiqä” ätukqe.

Hänjä hea ique-ique pmeqä meqenqä

25 Ämaqä kukñuä-suqenqä näqnqä hñqu, Jisasi Ique yamwiqä ävätä, tiñjä ätukqe. † “Näqnqä-vqä Iquki, hänjä hea ique-ique pmeqä mamqe, nyi äänä imäkmqäwä?”

26 I tquanğa Jisasi Iqu, “Kukñuä-suqä iunji, äänä äqänänä? Si a äänä ätäutqänjwä?” ätukqe.

27 Iqu kimanji, “‘Goti tqä Naqä Iqueni, tqä qeqä-quuvqetä, yänänänqeqetä, knuitä, Ique äwitnä, itanğa Iquenyqänä kuapänä kinğuatñqeqä.’ Tiñjä inänjqä. ‘Si tqä-täunqä äkinyätñqä-pañi, ämaqä si-tänjä iqi äpmeñuwä iquauñqä-pqe, inä kinyätñqeqä’ ” ätukqe. §

28 Ga Jisasi Iqu kimanji, “Ii qäyunä ätnyä. Si e imäkätñi, hea ique-ique pmetñqinyä” ätukqe.

29 Itanji, ämaqä kukñuä-suqenqä näqnqä iqu, qu iquenyqä, ‘Iqu suqä äñğuanänjä iqä-queqä’ knuä mapñqä winğanği, tii ätukqe. “Ämaqä nyi-tänjä iqi äpmeñuwi, tqukuakä?”

Kukñuä ktqä, ämaqä änguä Sämaliyatanjä iquenqä

30 Mä, Jisasi Iqu kimanji, tii ätukqe. “Ämaqä hñqu Jerusälämä ävämanji, Jerikonqä quveqätqätanğa, ämaqä quwä-meqä hñqua, iqueqä yquayä eeqä ämotaupu, äpäseqa weqanğuwänğa, iqu äpäkonmätä yäniqeqä.

31 Iqu e witanğa, hiqäva-imäkqä hñqu hänaqä asä iu äquveqätä, ique hinuä äqunäqe, hänaqä hñğisa jänä mäwqätäuniqeqä. 32 Itanji ämaqä Goti Hanjuwä Iqueqä anä iu wäunjuä iqä hñqu ätimäuqe, ique hinuä

† 10:22 Matiu 11:25-27 ‡ 10:25 Matiu 22:34-40; Makä 12:28-31 § 10:27 Kukñuä-suqä 6:5; Hiqäva-imäkqä 19:18

äqunäqce, hänaqä hñgisa jänä inä mäwqätäuniqeqä. ³³ Itanğa yäpaki, Sämaliyatanä hñqu-pqe qanä äpmitätqce, ique äwimeqce, hiñuä äqunäqce, iquenyqä huäqä kiñjä wunäniqeqä. ³⁴ Iñä itä, qäqiqi äwimeqce, olipqä eqä aowitä, wainqä-eqetä, ämaqä iqua äpäkpqeu equateqce, huäqä wotäniqeqä. Itanji, iqueqä dongi iu ämaqumuateqce, anjä ämaqä hiqäqä äwiqismipqä iñqä ätuma äwäqce, ique äminiqeqä. ³⁵ Zinuitäñi, iqu ämaqä anjä miqä iqueni, mbqä kuapanä ävätä tii tuäniqeqä. ‘Si ämaqä tqeñi, äñguänä miyä. Itanğa si mbqä saqä-pqä hui äwisqä etanğutqce, nyi anji äquvepätmänğanji, nyaqä kima ktapqämqä’ tuäniqeqä’ ätukqce.

³⁶ I ätuäqetani, ämaqä ique yatñqä tiñjä äwilkce. “Ämaqä tquaquitquenyqce, si kñuä äänä kiyqiyä? Ämaqä quwä-meqä iqua äpäsekuwä iquenyqce, ‘Tqu nyi-tänjä iqi pmeqä-qeqä’ kñuä indqänätä, suqä qäyunä motqeniqce, tqukä?”

³⁷ I tquanğa, ämaqä iqu tii ätukqce. “Ämaqä qeqä äwimänätä, ique yätamäkqä väniqce iqueqä.”

Itanğani, Jisasi Iqu, “Si äwätinä, suqä asänänji imäkiyä” ätukqce.

Jisasi Iqu, Malaisä, Mäliyatä, äwimakqenqä

³⁸ Jisasi Iqutä, Iqueqä wäñuänqä ämotquaminqä iquatä, qu qanä äupiyyi, anä-himqä hñque ätimäukuwi. Iqi timäuqanğuwänğa, apäkä anä-himqä iutanä hui, Iquenyqä yeeqä itä, iyyqä anijñqä ätuma äukqce. Iyyqä yoqe, Mala. ³⁹ Malai, känapi huisänjiyyi. Iyyqä yoqe, Mäliya. Ii Naqä Iqu-tänjä qäqiqi, Iqueä kukñui qätä äwiyä äpmaminqce. ⁴⁰ Ii e pmetanğa, Malai, ymisänä-sua näwinyä imäkätä, wäñuä kuapanä etanği, kñuä indqänminqce. Iñqce, ii Jisasi Iquenyqä äwätä, “Naqä Iquki, nqä napi nyivämeqanği, nqä-näunä ymisänä näwinyä imäkätqänänä. Si iññiqce, kñuä äänä kiyqi? Si nqä napinji, tu. Ii äpätä, yätamäkqä nyiyätñqäuä” ätukqce.

⁴¹ Iwä Iqu kimanji, tii ätukqce. “Nqä näueqä Malaiki, si nätmatqä kuapanänññqä kñuä indqänätinä, hanä-iqä ämetqäninyä. ⁴² Inäqce nätmatqä hñqu, huiziquau ämäwqätäunä. Mäliya nätmatqä qäyunänqä äwinyänä. Ye nätmatqä tä, huätä mämatnämäuqä yenqceä” ätukqce.

11

Suqä, Goti Iquenyqä tääqä tqenqä

¹ Hiunji hñqueni, Jisasi Iqu hñqäqi äpme, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätqämanminqce. Iqu tääqä ae ätqanğa, Iqueqä wäñuänqä ämotquaminqä hñqu, tii ätukqce. “Naqä Iquki, Jonä iqu iqueqä wäñuänqä ämotquaminqä iquau näqñqä äwiminqä-panji, ne-pqe neqä Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tqenqce, Si mänätquayä” ätukqce.

² I tquanğa Jisasi Iqu, tii ätukqce.* “He Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätäpiyänğanji, tii tqäpnqä. ‘Apiquki, ämaqe, Tqä yoqe haqä yätqä äwi, pmua hitanği qumbnä. Sinä miqe, äpänä. ³ Hiunji ique-ique, buayä nätapqanğnä. ⁴ Ämaqä quvqä inetqueqanğuwä iquañqä, ne äwqä hanuä imäknätunqetani, Si nenyqä äwqä hanuä imäknätinä, neqä suqä quvqce huätä mänamäutñqce. Yamwiqä nemetñqä itñqä iunji, Si hiñuinä mäqunquä panä’ tqäpnqeqä” ätukqce.

⁵⁻⁷ Iqu tiñjä-pqä ätukqce. “Ämaqä hesanä hñqu, iqueqä käyämaqä hñque heatqänğa äwimetä, ‘Nyämaqä iquki, nqä näueqä hñqu qanä äpätñqce, änyimeqanği, nyi ique buayä wimqce hma etanğqenqä, si

* 11:2 Matiu 6:9-13

buayā hŋquaqui-hŋque dapiyā' tuāŋqiyā. I tquanga, āmaqā anā yāpā yāŋgisa āpmamitātqā iqu kimani, 'Si wāunuā yāŋānāŋqā māndapqā manā. Nyitā ŋqā ymeqā iquatā, ne qŋqanā āmeyātanā, hiqaqā ae āwiqueqā. Nyi āvautmā buayā māktapqā ymqānā' tuātŋqātanā? ⁸ Nyi tii etqānā. Iqu 'Ŋqā nyāmaqā-queqā' kŋuā vqanŋuti, āvautā mavqā yāŋqiyā. Ināqē, āmaqā yāpaqāŋgisa ātqāuqā iqu, qŋqanā ptqā yqānā āqāyātā, ymisāŋiŋqā yatŋqā vātqātāŋgi, iqu enyqā qāyā winganŋuti, āvautā nātmatqā eeqānāŋi, iqu āwa iqanŋutqē, āvāŋqiyā" ātukqē.

⁹ "Iiŋqē, Nyi he etqānā. He Goti Hanjuwā Ique yatŋqā vqanŋpqe, Iqu nātmatqā etapāŋqiyā. He qāvqā ipiyi, he āmaqumuapŋqāuā. He anā qŋqanā ptqā pāsqaŋŋpqe, qŋqanā āutānāŋqiyā. ¹⁰ Āmaqā, Goti Hanjuwā Ique yatŋqā vqanŋpqa iqua, nātmatqā āmapŋqāuā. Āmaqā qāvqā ipiyā iqua, āmaqumuapŋqāuā. Āmaqā qŋqanā ptqā pāsqaŋŋpqa iquaunŋi, Goti Hanjuwā Iqu qŋqanā āwuteyāŋqiyā" ātukqē.

¹¹ "Ii tiinjqā. Heyaqā ymeqetanā hŋqu, hāmapākāŋqā tqanŋutqē, kaniqu qāmakā quvqā momuayqā yāŋqiyā. ¹² Iqu yŋŋā quinqā tqanŋutqē, kaniqu qāŋjuakāta momuayqā yāŋqiyā. ¹³ Kaniquenyā, he suqā quvqā imākqā-quenā etanŋqā-qe, he nātmatqā āŋgui āmepu, hiqā ymeqā du inā āvātqāŋuwiqā. Iiŋqē he nāqŋqā tiinā hipŋqāuā. Hiqā Hiniqu, Qāukuā Haqā Yātunā Iqu, āmaqā 'Tqā Dŋā Āŋguā Ique dapiyā' ātuāpu, yatŋqā vqanŋpqa iquaunŋi, Iqu āvāŋqiyā" ātukqē.†

Jisasi Iquenqātā, Belsāpulā iquenqātā‡

¹⁴ Hea hŋquenŋi dŋā quvqē, āmaqā hŋqueā āwqā imā āmnā, ique kukŋuā matqāŋqā imākātqātāŋgi, Jisasi Iqu "Huātā uvā" ātukqē. Dŋā quvqā iqu ae āvameqanŋa, āmaqā iqu kukŋuā tqanŋi, āmaqē yāunuā ikuwi. ¹⁵ Iiŋā ipiyitanŋi, āmaqā hŋqua tii ātkuwi. "Belsāpulā, dŋā quvqā iquauqā naqā iqu, yāŋānāŋqā vqanŋi, Iqu dŋā quvqā iquau huātā āndowātātqānā." ¹⁶ Itanŋa huiziqua, yamwiqā āvāpu tii ātukuwi. "Si wāunuā hui imākiyā. Ne Sinyqā, 'Iqu Goti Iqueqā Wāunuā Imākqā-queqā' kŋuā neyātŋqānānyā" ātukuwi.

¹⁷ Jisasi Iqu iquauqā kŋuā iunŋi, nāqŋqā eā tii ātukqē. "Āmaqā anā-himqā hŋquesanā iqua, iwāsānāpu mākā hunŋanŋpqe, anā-himqā iquenŋi, qui imākānāŋqiyā. Itanŋa āmaqā hŋqueqā ymeqā iqua, iwāsānāpu mākā hunŋanŋpqe, iqua-pqe qui inā imākmbŋqāuā. ¹⁸ Iwā Setānā Goti Hanjuwā Iqutā mākā-hunŋā iqu, iqueqā āmaqā iqua iwāsānāpu mākā humbqē, iqua ānā pmapnuwāŋqāwā? He Nyinyqā tii ātquwiuā. 'Belsāpulā iqu yāŋānāŋqā vqanŋi, dŋā quvqē huātā āndowātātqānā.' Iiŋqē, Nyi yatŋqā eyqānā. ¹⁹ He Nyinyqē, 'Iqu Belsāpulā iqueqā yāŋānāŋqāqeta, dŋā quvqā iquau huātā āndowātātŋqēqā' qāyuna tqanŋpqe, hiqā āmaqā iqua, dŋā quvqā huātā āndowātātqāŋuwi, yāŋānāŋqā tqegeta, āndowātātqāŋuwāwā? Hiqā āmaqā iinā iqua, āmetquapŋqēqā. Heyaqā kukŋuā iinŋi, ii qāyuna hmanjqā. ²⁰ I etanŋqā-qe, Goti Hanjuwā Iqu yāŋānāŋqā dapqanŋi, Nyi dŋā quvqā iquau huātā dawatqanŋmdqē, he nāqŋqā tiinā mapŋqēqā. Goti Hanjuwā Iqunā miqē, ae emeqēqā."

²¹ "Āmaqā yāŋānāŋqā hŋqu, nātmatqā mākā iqā-sua a āgātā, iqueqā anŋi āmitqātāŋutqē, iqueqā nātmatqā eeqānāŋi, āŋguānā witāŋqiyā. ²² Itanŋi qānakŋi, āmaqā aanā yāŋānāŋqānāŋā hŋqu āpāqē, āmaqā iquenŋi āmāwqātāutā, iqueqā yāŋānāŋqā isuatā e āpmamitātqā-qe,

† 11:13 Matiu 7:7-11 ‡ 11:13 Matiu 12:22-32; Makā 3:22-30

iqueqä nätmatqä eeqänäni ämotawani, ämaqä hñquau-mända vänqiyä” ätukqe.

²³ “Ämaqä hñqu wäunüä yätamakqä manyqä imitätqe, iqu Nyaqä himä-wiunqä-queqä. Qokä-apäkä aquvä qiyqenqä yätamakqä manyqä imitätqä iqu, ämaqä huätä im-imä ändowatäniqeqä” ätukqe.

Dñä quvqä ämaqä hñque ävämätä, angi äwimakqenqäS

²⁴ “Dñä quvqä hñqu ämaqä hñque ävämani, anä yenüä dunqä äwäqe, iqu anä hapä pmeqä iunqä qävqä ikiquänqiyä. Itanğa hñque mämoqumueqä iäqe, ‘Nyi anä hñuiqänä ävämaqä dunqä, angu umqänä’ tnänqiyä. ²⁵ I ätnäqe, iqu äwäqe, anä iqueni siyä äpipo ängüä imäkepqä qunänqiyä. ²⁶ Iinä äqunäqe, iqu äwätä dñä quvqä 7 yätmeñqiyä. Dñä iquauqä quvqe, dñä kinğanänä iqueqä quvqe, ämäwqätäunqiyä. Iquau yätmetä, qu anä yäpä yänğisa äpaquväpu pmapñqäüä. Ämaqä iqu hñuiqänäni quvqä äpmamitätqe, tängani aanä quvqänänä pmeñqiyä” ätukqe.

Suqä, aquvänä iqenqä

²⁷ Jisasi Iqu e tuätqätanğa, apäkä hui, qokä-apäkä iuqä awä iqisani, manä tiinjä ätukqe. “Apäkä, Si äkinyuätä anüä äktapqke, ii aquvänä yänqiyä.”

²⁸ I etanğı Iqu kimani, tii ätukqe. “Si kukñuä naqä-qakuä ätätñä gayuä. Inäqe ne iinji, matqä yanqunä. Tiinjä taturqeqä. ‘Qokä-apäkä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä qätä äwiyäpu, qänaknä itqänuwä iqua, qu aquvänä iqäñqäüä’ taturqeqä” ätukqe.

*Jisasi Iqu, hñuä-tqä Jona iquenqä ätkqenqä**

²⁹ Qokä-apäkä kuapanä timäucanğuwänğa, Jisasi Iqu tiinjä ätukqe. “Qokä-apäkä tänga äpmeñuwi, quvqä-queqä. Iqua, ‘Ne Sinyqä näqñqä metunqä dinqe, wäunüä hui imäkiyä’ ändquwä-qe, Nyi iinji mimäqä imqänä. Iqua näqñqä mapñqä dinqe, hñuä-tqä Jona iqu qeyqä. ³⁰ Ii tiinjä. Ämaqä hñuiqänä, anä-himqä Ninipe äpmamiñuwä iqua, Jona ique hñuä äqunäpu, näqñqä ämakuwä-parjä iinji, qokä-apäkä tänga äpmeñuwä iqua, Ämaqueqä Ymeqä Ekqä Ique hñuä äqunäpu, näqñqä asänänä iinjä hipnuwiqä. ³¹ Hñuiqänäni, apäkä, qua hitunüä nämä pmeqä ämiqä naqä ii, Solomonä iqu iqueqä näqñqenqä awä tqanğı qätä wiyätñqä äpkqeqä.† Inäqe tängani, Ämaqä, Solomonä ique ämäwqätäunqä Iqu, täqi qäyä äpmetanğı, ämaqe, Ique qätä mäwiyqä itqänuwi. Iinñqe hiunji Goti Hanjuwä Iqu qokä-apäkä iwäsäutqänğani, apäkä naqä iinji ävautä, ämaqä tänga äpmeñuwä iquauqä suqä quvqenqä, awä täniqeqä. ³² Asä iinji, ämaqä Ninipe äpmamiñuwä iqua, Jona iqueqä kukñuä qätä äwipiwi, iquauqä kñuä äkunmäkñguwiqä.‡ Inäqe tängani, Ämaqä Jona ique ämäwqätäunqä Iqu, täqi qäyä äpmetanğı, ämaqe, iquauqä kñuä makunmäkñqä iquwi. Iinñqe, hiunji Goti Hanjuwä Iqu qokä-apäkä iwäsäutqänğani, ämaqä Ninipe äpmamiñuwä iqua ävaupu, ämaqä tänga äpmeñuwä iquauqä suqä quvqenqä awä tpnuwiqä” ätukqe.

Hñuä iqu, huiwä iqueqä hiqi-tä enqä-pañqäS

Š 11:23 Matiu 12:43-45 * 11:28 Matiu 12:38-42 † 11:31 1 Ämiqä Naqä 10:1-13; 2 Tiwiqä 9:1-12 ‡ 11:32 Jona 3:6-10 Š 11:32 Matiu 5:15-16, 6:22-23

³³ I ātuāqe, tiinjā-pqā ātukqe. “Āmaqe, hiqi-tā āmāsāpiyi, qu anjā yāpā imā-qe, ā hākā yāpā imnjā-qe, matqāteqā ipnqāuā. Āmāsāpiyi, qu kiqā ātqāuqā ātnānjā iqi tqātepnqāuā. Āmaqā anjā yāpā ingisa āyappiyā iqua, hinjūā qumbnqā diŋqāuā. ³⁴ Tqā hinjūā iqu, huiwā iqueqā hiqi-tā enqā-panjāqā. Tqā hinjūā āngūā āqānnā, si āmaqe yātamākqā wiyuqi hitanqutqe, tqā huiwā eeqānānjā imnj, we āngūā ākunānā. Ināqe, tqā hinjūā quvqā āqānnā yātamākqā māvquki hitanqutqe, tqā huiwi eeqānānjā imnj hea āwinā. ³⁵ Itanqā si āngūānā minqānginyā, we-hunqā si-tānjā yāpā imā āyānānjā di, hea māwiqā yātqānānyā. ³⁶ Inj tiinjāqā. Tqā huiwā āwqā eeqānānjā wenyā-hunqā eā, hea māwiqā etanqutqe, inj tqā huiwā eeqānānjā we āunā, hiqi-tā enqā-pa yānātānjāqā” ātukqe.

*Wopqā ipu, kuknuinā tqā-quau, hanjā-iqā wimeninjā**

³⁷ Jisasi Iqu kuknuā qāpu tqanqā, Parisi hnqqu, Iqu āpātā buayā anā nyiyanqā yatnqā āwikqe. Itanqā Jisasi Iqu anjā yāpā ingisa āpaquvāqe, buayā nātānjā qua iqi eqākngqe. ³⁸ Jisasi Iqu buayā nātānjā itāqāngani, eqā akiyā inqā du asnjā ganā maqnqā iqanqā āqunāqe, Parisi iqu knjūā kuapānā indqānminqe.

³⁹ Inqanji Naqā Iqu tii ātukqe. “He Parisi iquenyā, eqā-hākitā hevqetā haqāngisanj, asnjā āngūānā āqāyāpiyā-qe, hiqā yāpā ingisanj, quwā-meqetā suqā quvqā huitanā-huitanitā manqūā āyā enyānā. ⁴⁰ He knjūā qāyunānj, mindqānjā-quenqā. Āmaqe qā huiwā yāpaqāngisa imākkqā Iqu, yāpāngisanj-pqe mimākqā ikqātanā? Iqu inā imākkqeqā. ⁴¹ I etanqā, nātmatqā buayā hevqā yāpāngisanj, āmaqā āwa itqātānguwā iquau yātamākqā inā wipnqeqā. He e imākqāngpqe, hiqā nātmatqā eeqānānj, Goti Hanjuwā Iqueqā hinjūā iqinj āngūānānjā witānjāqā” ātukqe.

⁴² “He Parisi iquenyā, hanjā-iqe tiinjāqā emenqiyā. Iwunegātā, kuāmiqātā, nātmatqā isuaqu-tānjā asānānjā huizitā āmepu, iwāsāupu 10 imākāpu, hnqqu Goti Hanjuwā Ique āvātqānguwāqā. I etanqā suqā āmaqā qāyunā itqueqetā, Goti Hanjuwā Iquenyā hinqetānj, he tuwā wiyquenqā. āngūānānj, tiinjāqā. Suqā he hiqā nātmatqā iwāsāupu, hnqqu Goti Ique vqe māvquatāmāuqā ipu, suqā he tuwā āwiyātqānguwā iquaqūnjā-pqe qānaknā iqāngpqe, ii āngūā wānjāqiyā” ātukqe.

⁴³ “He Parisi iquenyā, hanjā-iqe tiinjāqā emenqiyā. Anjā aquvāqānjā iunji, zā-hawā āngūānānjā iqinyā pmapnqā kiinjā hinqunenqā. Ga, ququawā aquvāqānjā iu pmetānguwānjā, āmaqe, ‘hiunjinqānjā’ etpnqā kiinjā hinqunenqā” ātukqe.

⁴⁴ “Ga hanjā-iqe tiinjāqā emenqiyā. He āmaqā qua maqnqā āptepqā enqā-pānjānjā. Āmaqā qua maqnqā āptepqe, āmaqā huiziqua maqnqā epu qānjā haqeqi āwāpiytānj, Goti Iqueqā hinjūā iqinjā kiyā mātqā eānjāuā” ātukqe.†

⁴⁵ Inqanji kuknuā-suqenqā nāqnqā hnqqu, kima āvātā, “Nāqnqā-vqā Iquki, Si kuknuā iinjā ātātqānjāngani, ne-pqā qāsā qui inemākātqānjāqā” ātukqe.

⁴⁶ Iqu e tquanqā, Jisasi Iqu tii ātukqe. “Kuknuā-suqenqā nāqnqā iquenyā, hanjā-iqe he-pqe emenqiyā. Ii tiinjāqā. He āmaqe, yquayā hanjā ānā māmēqānjā āvātqānguwānjā. Iinjā etanqā, he qu yātamākqā wipnqā dijnqe, hipa hui māvqā itqānguwāqā.

* 11:36 Matiu 23:13-36 † 11:44 A Tāuqā 19:11-22; Hiqāva-imākqā 21:1-3

⁴⁷ Mä hanä-ique tiinjängä emenqiyä. Hinuä-tqä, hiqä tawäka gännganä äpäkkuiwi, he tängani quwqä qua äptekuwa iunji, änguänä imäkätqänjuwenjqä. ⁴⁸ He suqä ii imäkäpiyängani, tawäkauqä suqenqä ‘änguigä’ ätätqänjuwiqä. Ii tiinjängä. Hinuä-tqä, tawäka äpäkkuiwi iquauñqe, he quwqä huiwä nñqä wiqä anji imäkätqänjuwiqä. ⁴⁹ Inji Goti Hanjuwä Iqu kñuä jänänjä änguänänjä indqänätä tii ätkqeqä. ‘Hinuä-tqä iquautä, ämaqä Nyi wänuñqä ändowatqä iquautä, ämaqä iquauñqä ändowatmniqeqä. Itänga iqua hñquau äpäsäpu, huizi iquau quvqä itquapnuwiqä’ ätkqeqä. ⁵⁰ I etängi, Goti Hanjuwä Iqu qua tä änyä imäkqanğa, ämaqä, hinuä-tqä iquau pizqä äpäkka äpminuwä iquauqä suqä quvqetanä kimanji, ämaqä tänga äpmenuwä iqua-mända mapñqeqä. ⁵¹ Hinuä-tqä iquauñji, qu Epo iquesa äpäsipäqäkani, yäpaki Sakätiyasi ique äpäsätqutukuwi. Sakätiyasi ique äpäkkuiwi, Goti Hanjuwä Iqueqä anä iunji, hiqäwa-imäkqä ttawä iutä, hiqñqä Goti Hanjuwä Iqunä pmeqä iutä awä iqi äpäkkuiwi. Nyi henji naqä-qakuä etqänä. Suqä quvqä eegänänjä iinjängä kimanjä hanä-ique, qokä-apäkä tänga äpmenuwi mapñqäüä’ ätukqe.

⁵² Itänga, “Kukñuä-suqenqä näqñqä iquenä, hanä-ique tiinjängä-pqä inä emenqiyä” ätuätä, kukñuä ktqä tiinjängä ätukqe. “Goti Hanjuwä Iquenyqä näqñqä meqä anä hänaqä iutanjä qñqanä hutäuqe, he ae ämakuwiqä. Hiqä-hiuä näqñqä mapñqe, anä yäpä yängisa mäpeyqä itqänjuwiqä. I etängi, qokä-apäkä yängisa äpeyäpu näqñqä menätpu iqanğuwä iquauñqe, he hänaqä qñqanä äyätqänäuä” ätukqe.

⁵³ Inğani Jisasi Iqu iqisanji ävämeqanğa, ämaqä kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, Parisi iquatä äwqä quvqä wiñganğa, qu nätmätqä huitanä-huitanä iunqä yatñqä ävqä-ävqä äuminjuwi. ⁵⁴ Iqua tängänqä guä äquväutqänjuwä-pa, Iqu kukñuä kimanji qäyuna mätkuauñgutqe, iqua Ique guä kiciyäuñqä ätuma wanä-tpu, iinjängä ätuminjuwi.

12

*Jisasi Iqu, Parisi iquauqä suqenqä awä ätukqenqä**

¹ Qokä-apäkä kuapanä ätimäupu, ätqäupu, quwqä yukä dunji qo ktäupäümä änyminjuwi. Inğani Jisasi Iqu Iqueqä wänuñqä ämotquaminqä iquauñji, kukñuä awä tiinjängä ganä ätukqe. “Parisi iquauä nätmätqä änyuämäuqä iinjqe, he wa wipiyä. Quwqä suqä, wopqä ipu kukñuinä tqenqä etqänä. ² Nätmätqä eegänänjä huäqä äutnmitätqe, ätnänjä iqi timäuñqiyä. Itänga nätmätqä eegänänjä zä äwämütätqe, ämaqä iqua näqñqä hiñqäüä. ³ Inji, he kukñuä eegänänji, hiawiqä imda ätmipqe, ämaqä, hiunjinğanä qätä wipñqäüä. He anä hiñqä imda hiyäkakä ätmipqe, qu anä haqä yätqä ätqäupu, awä tññqäüä” ätukqe.

He ze, Goti Hanjuwä Iquenyqänä ipñqeqä†

⁴ “Nqä näueqä iquenyä, ‘He ämaqä huiwä dunä päsqä iquauñqä, zä miqä pambiyä’ sä etqänä. Iqua qänakndani, nätmätqä hui mimäkqä ipnuwi. ⁵ He zä tquenyqä ipñqenqe, Nyi ämetquamqeqä. Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä äpäsätqänğani, Iqu yänänqñqä-tänju eä, ique tä hea ique-ique äsänqä du tnämäuñqiyä. Auqä. Nyi he etqänä. ‘He ze, Goti Hanjuwä Iquenyqänä ipñqeqä.’

⁶ He näqñqeqä. Ämaqe, qu yññä wänqä hipa hñğini eeqä hnjuauñqe, mbqä wänqä hnjuauqä ipñqäüä. Iinjängä etängi, Goti Hanjuwä Iqu yññä hmbinyqe, huäqä äumäkätä, kñuä huätä mäwquatämäuqä yänqiyä.

* 12: Matiu 10:26-27 † 12:3 Matiu 10:28-31

7 Tiinjä-pqe inänji. Goti Hanjuwä Iqu, hiyaqä dä nyuänä iunji, a ae ätäuqeqa. Iutani, he zä miqä pambiyä. Goti Hanjuwä Iqu ynjä kuapanä isuaunqe, huäqä wänqäpu äwunänä. Henyqe, huäqä aanä kuapanä äwunänä” ätukqe.

Zä miqä, Jisasi Iquenqä awä-tqenqä†

8 “Nyi tiinjä etqänä. Ämaqä hñqu, zä miqä itä, huizi duñi, ‘Nyi Jisasi Iqueqä-qunjqä’ tqanqutqe, Ämaqeua Ymeqä Ekqä Iqu enätqä iquauñi, ‘Iqu Nyaeqä’ tuññiyä. 9 Inäqe ämaqä hñqu, zä itä, ‘Nyi Jisasi Iqueqä-qunä manä’ tqanqutqe, Ämaqeua Ymeqä Ekqä Iqu enätqä iquauñi, ‘Iqu Nyaaqä hmanjqä’ tuññiyä. 10 Ämaqä hñqu, Ämaqeua Ymeqä Ekqä Iquenyqä kukñuä quvqä tqanqutqe, Goti Hanjuwä Iqu iqueqä quvqä iinj, huätä mamäunqiyä. Inäqe ämaqä hñqu, Dñä Ängüä Iquenyqä kukñuä ququvqä di tqanqutqe, Goti Hanjuwä Iqu iqueqä quvqä iinj, huätä mämamäuaqä yänqiyä” ätukqe. §

11 “Ämaqä hñqua he anä aquväqñqeu miqä iquauñqä-qe, ämaqä miqä naqä iquauñqä-qe, ämaqä yoqä-tänjä iquauñqä-qe, etma uwqanqppqe, ‘Ne kukñuä kimañi, äki tuatunquäwä?’ kñuä indqänäpu, zä miqä pa iqäpnä.

12 Dñä Ängüä Iqu kukñuä tupñqe, inqanä ämetqueniqeqa” ätukqe.

Kukñuä ktqä, ämaqä yquayä kuapä-tänjä hñquenqä

13 Inqani ämaqä hñqu, ämaqä awä iqisa ämävaue, Jisasi Iqueni, “Näqñqä-vqä Iquki, nqä apiqu ae äpäkonqceqä. Nyi Si nqä tasipeque, yeqä apiqueqä nätmätqe yewäsäutñqä, tutñqä änyinñiyä” ätukqe.

14 I tqanqga Jisasi Iqu, “Ämaqä iquki, qe äqewäsäutmä, qeyaqä nätmätqe iwäsäumqe, tqu pmuatenjikqäwä?” ätukqe. 15 Iqu iinj ätuäqe, qokä-apäkä iunji tii ätukqe. “Nätmatqä eeqänänñinqä hinuä aowä mäqunqä ipñqä diñqe, he wa wipiyä. Ämaqä hñqu yquayä kuapä-tänju emitätqe, iqueqä yquayä hñjä-pmeqä mäwqä yänqiyä” ätukqe.

16 E ätuäqe, Iqu kukñuä ktqe, tiinjä ätukqe. “Ämaqä yquayä kuapä-tänjä hñqueqä wäunüä iunji, ymisanä kuapanä witänqiyä. 17 Inqani iqu, ‘Nyi anä naqä hma enqe, ymisanä pñqä emqe, äänä imäkmqäwä?’ kñuä indqänqunqiyä. 18 Iinj itä, tii tnänqiyä. ‘Nyi tiinjä imäkmqänä. Nqä buayä pñqä maeqä anä äpnakmi, anä naqänänjä imäkätmä, ymisanä eeqänänji aquvä äqiyätmä, anä iunji pñqä maemqeqa. 19 Nyi nqä-näuä tiinjä äyä ätñgänä. ‘Nyi yquayä kuapä-tänjunjqä, quväukuä kuapanänjä iunqäwä. Tängñi nyi hapä pmetmqeqä. Buayä eqä änatmä, yeeqä itmä pmetmqeqä’ ätñgänä,’ tññiyä. 20 Iinj iqanqutqe, Goti Hanjuwä Iqu, ‘Si ämaqä qämä-qämänjqukiyqä’ tuññiyä. ‘Tängga hea tqeñi, äpäkonqñiyä. Itangga nätmätqä eeqänänjä näwenyä imäkätqänjä iqu, tqu maqutnätñqäwä?’ tuññiyä” ätukqe.

21 Jisasi Iqu kukñuä ktqä iinj ätuäqe, tii-pqä inä ätukqe. “Ämaqä hñqu nätmätqä aquvä i äqäka äwätä, Goti Hanjuwä Iqueqe mäwqä iqanqutqe, kukñuä ktqä du ätimäukqä-panjä iinj, äwimenqiyä.”

*Ymisanñiqätä, gquenqätä, kñuä kuapanä indqänqenqä**

22 Inqani Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iquauñi, Iqu tii ätukqe. “Iññqe, Nyi he tiinjä etqänä. He ‘Ymisanä squä natunquäwä?’ ätäpu, hñjä pmapñqä diñqä kñuä kuapanä mindqänqä pambiyä. ‘Ne gque,

squä ipnatunquäwä? ätäpu, hiqä huiwiunqä kjuä kuapanä mindqänqä pambiyä. ²³ Hänä-pmeqe, buayinqänä pmeqä manä. Huiwi nätmatqä gquä iunqänä manä. ²⁴ He ynñä iquauqä kjuä indqämbiyä. Qu ymisanä vowä mamäuqä ipu, ymisanä maptqä ipñqäüä. Itanğa qu anä ymisanä pñqä hipñqe, anı hmanjqä. İnäqe Goti Hanjuwä Iqu iquauqä ymisanı ävänqiyä. Ynñä iquanqe, Goti Hanjuwä Iqu huäqä wänqäpu äwunänä. Henyqe, Iqu huäqä kuapanä äwunänä. ²⁵ Itanğa ämaqä hesanä hñqu, hänä-pmeqenqä kjuä kuapanä indqänätqe, iqueqä hänä-pmeqe haqä nänä imäkawatätñqä di, hmanjqä. ²⁶ He nätmatqä wänqä iinä ipu, änä mimäkqä ipiyitanı, nätmatqä huizinqänanı, kjuä kuapanä sunqä indqänätqänäüä?” ätukqe.

²⁷ “I indqänäpiyi, he qätaqä hutqenqä, ‘Äänä ätätätiyä?’ tpu, kjuä indqämbiyä. Qätaqä isua, wäunuä ipu gquä mimäkäyäuqä ipñqäüä. Itanği Nyi he etqänä. Solomonä, ämaqä naqä hiñuiqä äpmaminqä iqu, iqu gquä hänä qeqätqä ii imäknminqe, qätaqä hutqe, iquenı ämawqätäunä. ²⁸ Täñganı qätaqe, yqänä ätqäuqä-qe, awınğanı ämaqä ätäväpu, tä du tnämauqäpñqäüä. Iinä etanği, Goti Hanjuwä Iqu imäkqanği, qätaqe hutqä äñguänänä ätänä. Iinñqe, ämaqä quuvqä wänqäpu eqiyätqänuwä iquenyä, he näññqä tiinä hipñqe. ‘Goti Hanjuwä Iqu ne-pqe gquä äneptätqänä’. ²⁹ Itanğa ‘Ne buayä eqä squä natunquäwä’ kjuä indqänäpu, qundqändqä miqä pambiyä. ³⁰ Ämaqä eeqänänä im-imä äpmeñuwi, qu quuvqä maeqiyqä da, nätmatqä iu mapñqenqä kjuä indqänätqänuwä. I etanği, he nätmatqä iinñqä äwa itqänuwınqe, hiqä Henıqu näññqä eänä. ³¹ Itanği he Goti Hanjuwä Iqunä meyqenqä qävqä ipñqe. İnğanı Iqu nätmatqä iinä-pqe etapänqiyä” ätukqe.

Hiqä Hiniqu, aquvänä itä, Iqueqä-kiuänä miqe etapätñqä, ae ätkqenqä

³² Iqu tiipqä ätukqe. “Sipsipqä iquenyä, he zä miqä ipñqe. Hiqä Hiniqu, aquvänä itä Iqueqä-kiuänä miqe etapätñqä, ae ätkqe. ³³ Nätmatqä he ämeñuwi, eeqänänä mbqänqä imäkäpu, mbqä ämapiyi, ämaqä äwa itqänuwä iquau wipñqe. Itanğa qua täunı, he nätmatqä qui imäkñqä di aquvä maqiyqä ipñqe. Nätmatqä eeqänanı aquvi, qäukuä haqä yätunı qäpñqe. Yänñı, nätmatqä eeqänanı qui mimäkñqä itä, ämaqä quwä mämeqä ipu, imätanuwä maquvqä yäniqe. ³⁴ He iqinı aquvä qäpñqe, tiinä hitanğiyi. Ämaqe, anä quwqä nätmatqä äñguänänä pñqä witänğqä iunqänä winğänqiyä” ätukqe.†

“Naqä Iqu anği päniqenqä, näwenyä pmapiyä” ätukqenqä†

³⁵ Tiipqä inänji. “Hiqä wäunuä iqä gquä ipnäpu, hiqi-tä ämäsäupu, näwenyä e pmapiyä. ³⁶ Tiinä enqä-panı. Ämaqä naqä hñqu, apäkä ämetä ymisanä naqänänä iuta äpätñqä iqanği, iqueqä ämaqä iquä, iquenyqä hiñuä äqumbu pmepnä. Iwä iqu äpätä, qñqanä ptqä qäyqanğani, iqua qñqanä maqänä wätepñqäüä. ³⁷ Ämaqä naqä iinä iqu äpäqe, iqua hiqaqä mawiqä äyä etanğä qunğanğa, iqua aquvänä ipñqäüä. Nyi naqä-qakuänä etqänä. Ämaqä naqä iqu, gquä wäunuä imäkätñqä näwe ipnätä, ‘He buayä bñqä quamä pmapiyä’ ätuätä, buayä äma äpätä wänqiyä. ³⁸ Ämaqä naqä iinä iqu, heatqä quaesqanğa äpätqä, ä zä vätnqä qäqiqinğa äpätqä-qe, iqua hiqaqä mäwiqä etanğpi qunğanğa, iqua aquvänä ipñqäüä.

† 12:34 Matiu 6:19-21 ‡ 12:34 Matiu 24:42-51

³⁹ Itanga he tiinjä-pqenqä näqñqä inä mapiyä. Ämaqä anä-tänä hñqu, ‘Quwä-meqä hñqu, hea inga ti pänqiyä-qe’ näqñqä eä äpmamitätqe, iqu quwä-meqä iqueni, iqueqä anä qäyä pänasqiyätä yäpä yänqisa päyätñqe, hiñuinä maqunquä yänqiyä.

⁴⁰ Iñinqe, he-pqe näwinyä imäkmbu pmapiyä! Hea hñqueni, he Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iquenyqe, ‘Tänga mapqä yänqiyä’ kñuä indqänätqätanjguwänqani, Iqu äpänqiyä” ätukqe.

⁴¹ Pitä iqu, kimanj, “Naqä Iquki, Si kukñuä ktqä iñji, nenyä änatnyä ä, ämaqä eeqänänqä änatnyä?” ätukqe.

⁴² I tqunqä, Naqä Iqu tii ätukqe. “Ämaqä wäunjuä miqä kñuä äñguä ämetä, kiqä wäunju äñguä imäkqä iquenyqe, awä etmqe. Ämaqä naqä iqu ämaqä iñjä iqueni, iqueqä wäunjuä-wiyqä iquau ämitä, ymisanjä hea qayunänqäna väniqä diñqä atäunjuä vänqiyä. ⁴³ Naqä Iqu anqj äpäqe, iqueqä wäunjuä imitätqä di hiñuä qunqanqani, iqu aquvänä yänqiyä.

⁴⁴ Nyi naqä-qakuänä etqänä. Ämaqä naqä iqu, iqueqä nätmätqä eeqänänqj mitñqenqe, iqueni atäunjuä vänqiyä. ⁴⁵⁻⁴⁶ I etanqä-qe, wäunjuä miqä tq, ‘Nyaqä naqä iqu maqänä mapqä yänqiyä’ kñuä indqänätä, qokä-apäkä wäunjuä-wiyqä huizi iquau äpäsätä, buayätä eqätä änatä, hiqñiyqä imitätqe, hea hñqueni, iqu maqñqä etanqani, iqueqä ämaqä naqä iqu anqj pänqiyä. Iqu quvqä imitätqä äqunäqe, iqueni mñä ätävätä, kukñuä qätä mawiyqä huiziqua pmetanjguwä iunqä huätä dowatäniqeqä” ätukqe.

⁴⁷ “Wäunjuä-wiyqä, iqueqä naqä iqueqä äwinqenqä näqñqä qäyä eäqä-qe, nätmätqä näwenyä mimäkqä itä, naqä iqueqä äwinqeuñj äkanaknä miqä imitätqe, ämaqä naqä iqu yänänäqñqä päسانیqeqä. ⁴⁸ Itanga wäunjuä-wiyqä huizi, naqä iqueä äwinqä dunqä maqñqä eä, suqä äñguä miqä imitätqe, naqä iqu wänqäpu päسانیqeqä. Ämaqä nätmätqä kuapänä huizi iquauqä hipa iuta ämamipqä iqua, kimanj kuapänä wipnuwiqä. Qokä-apäki, ämaqä hñque nätmätqä kuapänä äwimitpqe, iqu qunj, kima kuapänä väniñqä tupnuwiqä” ätukqe.

“Ämaqe, Nyinyqä iwäsämbñqä äpqeqä” ätukqenqäš

⁴⁹ “Nyi qua täunji, tä hänaqä ikävemqä äpqäqe. Tä iñji, hänaqä ae äsqä-säpi, Nyi aquvänä iqämiñgä. ⁵⁰ Nyi asñä huitanjä hui mamqänä. Asñä iñji, mämeqä änyä etanqenqe, hanä änyiyqiyä. ⁵¹ He Nyi äpqenqe, ‘Iqu ne ämaqä qua täu äpmenqqu iqune, äwqä hanjuä nemäkätñqä äpqeqä’ kñuä eyqiyä? Oeyä. Nyi he etqänä. Ämaqe, Nyinyqä iwäsämbñqä äpqeqä.

⁵² Tänganqätä, qänakñqätä, ämaqä hipa hñginä hñqua anä hñqueu äpmamipqe, Nyinyqä iwäsänäpu, hñquaqui-hñqueni iqua, hñquaquiñä iquaqui äkasuwä tupnuwiqä. Hñquaquñä iquaqe, hñquaqui-hñqueni iquau äkasuwä suinyiyiqä. ⁵³ Iqua Nyinyqä tiñjä iwäsämbnuwi. Kaniqutä ymeqä qokä iqutä, äkasuwä tninyiyi, känaisä kiqä meqisä, äkasuwä tninyiyi, itanga ämaqä hñqueqä känaisä, iqueqä apäkisä äkasuwä tninyiyiqä” ätukqe.

“Nätmatqä tänga ätimäuqäqä tänqe, äñguänä iwäsäupiyä” ätukqenqä

⁵⁴ Inqani, Jisasi Iqu qokä-apäkä kuapänänä iunji, tiñjä ätukqe.* “He qaquvqä, mäptqä quveqäqä mäñqisa timäuqanqj, hiñuä äqumbiyänqani, ‘piyä qiyätñqeqä’ ätätqänäuä. Ga, asä iñji ätimäutqänä. ⁵⁵ He yunuä, ämaqä mäpmeqä mäñqisa yapqanqj, hiñuä äqumbiyänqani, ‘mäptqä tnänä timäutñqeqä’ ätätqänäuä. Ga, asä iñji ätimäutqänä. ⁵⁶ He wopqä

ipu, kuknuinä tqä-quenjqä. He nätmatqä qäukuä haqä yätutatä, qua täutatä ätimäuqäqenjqä, änguänä iwäsäutqänuwiqä. Nätmatqä tänqa ätimäuqäqä tänqe, he miwäsäuqä iquwi, äänä etanjikä?

⁵⁷ Hiqä-hiuänä, 'suqä ängui äsqtüiyä' tpu, miwäsäuqä iquwi, ii sunqäwä? ⁵⁸ Ämaqä hñqu, si mändi äkikittqiyätä, guä kkiqäyätunqä, hänaqä awä iqi äwäsüyänqanji, si ämaqä iqtä kuknuä jänä imäkiynqä dinqä yamwiqä isñqeqä. Ii, hanjä-iqä tiinji, mäkimēqä dinqeyi. Iqu ämaqä jänä imäkkä iquenyqä äktäma uwqanqa, jänä imäkkä iqu ämayukä-imanjqä hñqueqä hipaeu kivqanquti, iqu guä pmuategä anjä du pmuategiyqä inqäüä. ⁵⁹ Nyi si kuknui tiinjä äktänä. Mbqä qu atäunjä kipqä iqueni, eeqänä päsesñqä dinqe, guä pmeqä anjuñji, mäwquatämäuqä isñqeqä" ätukqe.†

13

Knuä makunmäknjqä iqua, qui imäkmbñqenjqä

¹ Inqanji ämaqä iqi äpmaminjuwä hñqua, Jisasi Iqueni, ämaqä Galili pmeqä hñquauñqä ätukuwi. Galili pmeqä iinjä iqua, Goti Hanjuwä Iquenyqä hiqäva imäkätqätanquwänqa, ämaqä naqä Pailoti iqu, "He iquauñji pizqä päkpiyä" tquanqa, qu iquau äpäsqanquwänqa, iquauqä häñqeqetä, hiqäva iutanjitä, naqä-huinyä imäkngqenjqä ätukuwi.

² Jisasi Iqu kimanji tii ätukqe. "Nätmatqä quvqä Galili pmeqä iquau e äwimakqetanji, he 'Ämaqä e äpäkonquwä iquauqä suqä quvqe, Galili pmeqä huiziquauqä suqeuñji ämäwqätäunä' knuä indqänätqänäüä?"

³ Oeyä, knuä iinjä mämeqä pambiyä. Nyi etqänä. He heqä knuä makunmäknjqä ipu, suqä quvqä huätä mäwquatämäuqanqppqe, hepqe qui inä imäkmbñqäüä.

⁴ Tiinjä-pqe. Ämaqä 18 iquauñji, hiñuiqänänji Siloamä iunji, anjä quäuqä iqu äpisäutä, ämaqä iu äpäkkqä iquauñqe, he 'Ämaqä e äpäkonquwä iquauqä suqä quvqe, ämaqä Jerusalemä iu inqa äpmaminjuwä huiziquauqe, ämäwqätäunä' knuä indqänätqänäüä?"

⁵ Oeyqä. Nyi he etqänä. Heqä knuä makunmäknjqä ipu, suqä quvqä huätä mäwquatämäuqanqppqe, he-pqe qui inä imäkmbñqäüä" ätukqe.

Kuknuä ktqe, zä-eaqä iquenyqä

⁶ Inqanji Iqu kuknuä ktqä tiinjä hñqu ätukqe. "Ämaqä hñqu, zä-eaqä hñqu, iqueqä wainqä wäunjä iqisa tqäutangi, häukuä wiqänjqä-tä qävqä äpätqe, aanqä qunäniqeqä. ⁷ I äqunäqe, ämaqä wäunjä iu miqä iqueni, tiinjä tuäniqe. 'Quväukuä hñquaqui-hñquenä iquauñji, nyi äpkqe, häukuä mäwitanqji aanqä äqunqeqe. Zä tqü, qua aowä hinginä ämetnjqä di, sunqäwä? Si zä iqueni huätä tävä' tuäniqeqä.

⁸ I tquanqa wäunjä-wiyqä iqu tii tuäniqe. 'Naqä Iquki, qäyä eänä. Quväukuä hñqunä qäyä äpäwanä. Nyi kiqä hukä iqi qua mnä yasäqi äuatmä, yaqeqä zä äkäka qakuä iqi qäyä emä. ⁹ Qänakndanji häukuä winiqätiyä, mäwiqä yaniqätiyä? Häukuä mäwiqanqutqe, si huätä inqa täumäuqätñqä' tuäniqeqä" ätukqe.

Jisasi Iqu, apäkä hui ängüä iwimäkkqenjqä

¹⁰ Sämbatqä hiunji hapä pmeqä hñqueni, Jisasi Iqu qokä-apäkä iquau, anjä aquväqñqä hñqueu näqñqä äwikqe. ¹¹ Inqanji äpäkä dnä quvqätänjä hui äpmaminqe. Dnä quvqe, ii tänjä-yaqä vätgätanqji, quväuukuä 18 ae äpäukqe. Iiyqä tuwä-hiiki qui imäkñätanqji, pämä jänänänji

† 12:59 Matiu 5:25-26

hinuä ae äqunqanquwängani, Goti Hanjuwä Iqu henyä hñqäqinyqä huätä hindowatäniqeqä. Iqini he iinqe, knuä äqäyäpu, hiqunañ mangtäsqukuä mäuqäpnuwiqä. ²⁹ Inqani ämaqä mäptqä timäuqä ingisanä, mäptqä quveqäqä ingisanä, yunuä yapqä ingisanä, yunuä quveqäqä ingisanä iqua, qu äppi, Goti Hanjuwä Iqunä miqä iu buayä hñqä quamañ pmapnuwiqä. ³⁰ Qätä nyipiyä! Ämaqä tänqa qua täu yoqä maeqä äpmamipqä iquautañ hñqua, qu yoqä naqä-tañä timäupnuwiqä. Itanqa ämaqä tänqa qua täu yoqä-tañä äpmamipqä iquautañ hñqua, qu yoqä maeqä timäupnuwiqä” ätukqe.

*Jisasi Iqu, Jerusälemänqä huäqä äwunminqenqä**

³¹ Inqani, Parisi hñqua äwimapiyi, “Heroti iqu äkpäsätñqä itñqä-qae, Si anä täuñi äväma, anä huiunqä uvä” ätukwi.

³² Iqu kimanj tii ätukqe. “He täñä hindqä iquenyqä äwäpu, Nyaqä kuknuä tä awä tupiyä. “Tänqatä äwiñqatäni, Nyi dnä quvqä iquau huätä ändowatätmä, ämaqä täñä-yaqä-tañä iquau äñguä iwimäkmgänä. Inj hea hñquaqui-hñque päwqanqani, Nyi Nqä wäunji qäpu imniqeqä’ tupiyä. ³³ Inäqe tängatä, awiñqatä, ä awiñga-mändani, Nyi asänä iqa umqänä. Ii tiinjqä. Ämaqe, Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä-tqä iqueni anä hñqäqi päsqe qäyä etanquti, Jerusälemä dunä päsqe qäyunjqä” ätukqe.

³⁴ “Jerusälemä, Jerusälemä, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä hinuä-tqä sinynqä dowatqanqä iquauñi, hikä pizqä päsqukiqä. Hea kuapänäni, Nyi saqä ymeqä iquauñi, kukutakisqä kiqä ymeqä itmetä, hikuwä yapä iqi ämoqumuatetänqä-pa, naqä hmbinyä i moqumuatemätmä itñqeqä. Iinä etanqä-qe, he iinqe maenqä enä. ³⁵ Tiinjä timäuniqeqä. Goti Hanjuwä Iqu, heyaqä anj ävämeqanqa, ii aanqä hiäniqeqä. Itanqa Nyi tiinjä etqänä. He qänaknda hinuä äñqänäpu, ‘Ämaqä Goti Hanjuwä Iqueqä yoqeta pñanqäqä Iqueni, nätmätqä äñgui äwimenqiyä’ ätäpiyänqanqe, hinuä manqñqä iqäpnuwiqä” ätukqe.

14

Hiunji hapä pmeqänqa, ämaqeu äñguä wimäkqenqä

¹ Sämbatqä hiunji hapä pmeqä hñqueni, Jisasi Iqu ämaqä naqä Parisitanä hñqueqä anä iu buayä nätnqä uwqanqa, qu “Iqu änä-änä imäkänqutiya” tpu, hinuä äñguänä äqumbu äpmaminuwi.

² Inqani ämaqä huiwä ppkä päpmakeyqä hñqu, Jisasi Iqu-tänqä qäqiqi äpmaminqe. ³ Jisasi Iqu ique hinuä äqunäqe, ämaqä kuknuä-suqenqä näqñqä iquautä, Parisi iquautä, quwqä suqä du kimanj, yatñqä tiinjä äwikqe. “Hiunji hapä pmeqänqani, ne ämaqä täñä-yaqä-tañä iquauñi, äñguä iwimäkatunquätanä, qäyä hiätñqätanä?” ätukqe. ⁴ Iqu yatñqä e vqanqa, qu kima mätmäqä ipu äpmaminuwi. Iwä Iqu ämaqä ique a äwqätätä, äñguä iwimäkäqe, hinuinä äqunawatqke.

⁵ Iinä imäkäqetani, iquauñi tii ätukqe. “Ämaqä hesanä hñqu hiunji hapä pmeqänqani, iqueqä ymeqä-pqä, ä iqueqä bulumäka-pqä qua hovqä eqä-huanj täutanqäqä bu äpäquveqätqe, iqu iqueni maqänä ioqäpimenqutiya, ä hinuinä qunänqutiya?” ⁶ Iqu e tqanqa, qu kimanj anä mätmäqä ikuwi.

Kuknuä ktqe, zä-hawiu pmeqenqä

* 13:30 Matiu 23:37-39

7 Inġanġi Jisasi Iqu, ämaqä buayä hñqä ätimäukuwä iqua, zä-hawä ängüä iunqä äyä wiñġanġi äġunäqe, kukñuä ktqä tii ätukqe. 8-9 “Ämaqä hñqu apäkä metñqä itä, ymisanjä naġänänjä imäkätä, si hñquki tääqä ktqanġutqe, zä-hawä kiñġanänjä iqueu, mäpmeqä pa iqätñqä. Si iu äpmeñi, ämaqä yoqä naqä qonqä hñqu ätimäuqanġutqe, ämaqä ymisanjä imäkätqä iqu, ‘Zä-hawi, yoqä naqä qonqä ique wiyä’ ktäniqueqä. Inġanġi si womba itnä, zä-hawä yäpakä bu pmatñqä utunjqä. 10 Ämaqä hñqu si tääqä ktqanġa äunji, zä-hawä yäpakä bu pmeqätñqä. Itanġa ämaqä ymisanjä imäkätqä iqu, äpätä, ‘Nyämaqä iquki, si äpätnä zä-hawä kiñġanänjä täu pmayä’ ktäniqueqä. Inġanġi si ämaqä ymisanjä anä änäpiyä iuqä hiñuä iqisanji, yoqä naqä qondñiqä. 11 Qakui tiinjqä. Ämaqä hñqu iqueqä yoqe haqeqä mamänġanġutqe, Goti Iqu iqueni mäñdi kittqiyänqiyä. Itanġa ämaqä hñqu iqueqä yoqe mäñdi äkittqanġqe, Goti Iqu iqueqä yoqe, yäänä imäkänqiyä” ätukqe.

Ämaqä ymisanjä naqä hñqä, tääqä tqenjqä

12 Inġanġi, ämaqä ymisanjä imäkätä tääqä ätukqä iqueni, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Si ymisanjä hui anġu imäkätñanġanji, tqä näueqä iquauñqä, äta-tunġuäkauñqä, sämaqä iquauñqä, ä tqä anä-tänjä qäqiqinjä mbqä kuapänänjä-tänjä iquauñqä, tääqä matqä isñänqeqä. Si iquau tääqä tqanġtqe, qänakñi qu sinynjqä tääqä äktpu, buayä saqä äwisqenjqä, qu kima ktappnuwiqä. Iiññqe si iquauñqä tääqä matqä ma iqätñqä. 13 Si ymisanjä naġänänjä imäkätñanġanji, ämaqä nätmätqä maeqä iquauñqä, huiwä quvqä iquauñqä, yukä quvqä iquauñqä, hiñuä quvqä iquauñqä tääqä tquätñqä. 14 Ämaqä iqua, si kimanji änä mäktapqä ipnuwiqä. Iiññqe, si aquvänä iqätñqä. Qakui tiinjqä. Ämaqä jänänänjä iqua anġu vauqanġuwänġanji, Goti Hanjuwä Iqu ymisanjä iinqe, kima ktapaniqueqä” ätukqe.

*Kukñuä ktqe, ymisanjä naqenjqä**

15 Inġanġi ämaqä, Iqutä buayä anä änäpu äpmapiyä hñqu, qätä iinjä äwiyäqe, Ique ätukqe. “Qokä-apäkä, Goti Hanjuwä Iqunä miqeu buayä änäpu pmapnuwä iqua, qu aquvänä ipñqäüä” ätukqe.

16 Iqu e tqanġa, Jisasi Iqu kimanji tii ätukqe. “Ämaqä hñqu ymisanjä naqä imäkäniqä diñqä kñuä indqänätä, ämaqä kuapänä ätimäupu buayä bnüwä diñqä tääqä tquäniqueqä. 17 Hiunji atäunjuä itqä iqu, äyä timäuqanġanji, iqueqä wäunjuä-wiyqä iqueni, ämaqä, iqu ätuätqä iquauñqä äwätä, ‘He bpiyä. Ymisanjä näwinyänjqä’ tuäniqä diñqä dawatäniqueqä” ätukqe.

18 “I etanġi ämaqä eeqänänjä iqua, qu hñqunä-hñqunä, ‘Nyi mapqä ymqänä’ tupnuwiqä. Ämaqä hñqu tiinjä tuäniqueqä. ‘Huäqä kiinjä änunqiyä. Nyi äpmqä etanġqä-qe, wäunjuä hñqu mbqä ae iqäqä etanġi, hiñuä ġunmqä umqänä.’ 19 Hñqu, ‘Huäqä änunqiyä. Nyi äpmqä etanġqä-qe, bulumäka 10 wäunjuänjqä mbqä ae iqäqä etanġi, nyi iquauqä wäunjuñqä yamwiqä wimqä umqänä.’ 20 Hñqu, ‘Nyi apäkä ae ämeqä etanġi, mapqä ymqänä’ tuäniqueqä” ätukqe.

21 “Qu i tqanġuwänġanji, wäunjuä-wiyqä iqu äpäqe, iqueqä naqä iqueni, ‘“Mapqä yanqunä” äñdqäüä’ tuäniqueqä. Inġanġi naqä iqu äwqä tnänjä wiñġanġa, wäunjuä-wiyqä iqueni, ‘Anä-himqä täunji, hänaqä naqä iutä, wänjqä iutä maqänä äwätnä, ämaqä nätmätqä maeqä iquau, huiwä

* 14:14 Matiu 22:1-10

quvqä iquau, hiñuä quvqä iquau, yukä quvqä iquautäñi, ätuma yapiyâ tuäñiqeqä.

²² Itanğa qänakñi, wäunuä-wiyqä iqu, ‘Naqä iquki, si ändñä-panä iñi, nyi ae imäkqänä. I etanği, anı yqänä iqänänä’ tuäñiqeqä. ²³ Inğanı naqä iqu, ‘Anä-himqä täutanä yäpaqanğisanı, hänaqä naqeutä, wänqeutä äwätñä, qokä-apäki, qu äppñqänä kukñuä yänänäññqä tuvä. Nqä anä täunı, ämaqä kuapanä pmapñqä änyinğiyä. ²⁴ Nyi si äktqänä, ämaqä nyi tääqä ganä ätukqä iqua, qu nyaqä buayi mämeqä naqä-qakuänä ipñqäua’ tuäñiqeqä” ätukqe.

Jisasi Ique qänaki wipñqä iqua, kñuä ganä indqänñeqä†

²⁵ Qänakndanı qokä-apäkä kuapanänı, Jisasi Iqutä qanä anä äwäpiyâ iñi, Iqu tuwänği hiñuä ämoqunäqe, iquau tii ätukqe. ²⁶ “Ämaqä Nyinyqä äpätäqä hñqu, kunaqä-kunñuauñqä, ymeqä-apäkiñqä, kätäkänğukañqä, känanyi-känapqauñqä, iqueqä häñä-pmeqä-pqenqä kñuä kuapanä indqänätä, yqänä äpätñqe, iqu Nyaqä wäunuä-nyiyqe, mäpmeqä yänğiyä. ²⁷ Itanğa ämaqä hñqu, zä-huätatä huñqä iqueqe mämiwäuqä itä, Nyi qänaki mänyivändqä itqe, iqu Nyaqä wäunuä-nyiyqe, mäpmeqä yänğiyä” ätukqe.

²⁸ “Ämaqä hesanä hñqu, anä quäuqä hñqu mätätñqä itqe, iqu änä imäkäniğiyä? Iqu ganänı, ‘Nyi anä iquenqä mbqe, qäyunä ämetmdiya?’ kñuä indqänätä, quamä äpme, anä ique mätätñqä mbqe iwäsauñqiyä. ²⁹⁻³⁰ Ii tiñiqä. Iqueqä mbqä homä etanği, anä äteninä iquetqä etanğutqe, ämaqä hiñuä äqumbiyä iqua, qu ique tä äsuäpu, äkasuwä tii tññqäua, ‘Ämaqä tqı anä ique imäkqe, iqu qäpunä mimäkqä iqueqä’ tññqäua” ätukqe.

³¹ “Tiñä-pqe inänji. Ämaqä anä-himqä hñquesanä miqä hñqu, anä-himqä huiziquesanä miqä hñquenyqä mäkä huinyinyñqä wätñqanğani, iqu äänä imäkäniğiyä? Iqu quamä ganä äpme, ‘Nyaqä ämaqe, 10,000 inänjqä. Iqueui, 20,000 iquaiqä. Nyaqä ämaqä iquatä nyitä, ne ämäwqätanğatiyä, mämwqätäuqä yanğuatiyä?’ kñuä indqänänğiyä.

³² Itanğa iqu tiñä yänğiyä. ‘Nyitä nyaqä ämaqä iquatäñi, ne änä mämwqätäuqä yanğunä’ kñuä vqanğutqe, iqueqä mäkä-huñqä iqua kinä nämä pätqätanğuwänğani, iqu ämaqä hñquau kukñuä yamwiqä ipu, mäki mäñdi kittqäpñqä diñqä dowatänğiyä.

³³ Inäqe, heyaqä awä iqisanä hñqu, iqueqä nätmätqä eeqänänñiqä tuwä mäwiyyä iqäqe, iqu Nyaqä wäunuä-nyiyqä mäpmeqä yänğiyä” ätukqe.

Hakä ätquänqe, maeñeqä‡

³⁴ I ätuäqe, Iqu tiñä-pqe inä ätukqe. “Haki, anğuiqä. Iñä etanği kiqä ätquänqä qäpu heqanğutqe, hakä ätquänätñqe, anğumä äänä timäuniğiyä? ³⁵ Haki kiqä ätquänqe hma eqäqe, tä wätakä wäunuä iu ymisänä haqeqä äqumatetunğua-panı, mäquvateqä yanğunä. Itanğa yaqeqä yäätä naqä-huinyä imäkätanä wäunuä iu buayä haqeqi mäquvateqä yanğunä. Hakä iñi, ne bi tnämanğunä. Ämaqä qätä-tänä iqua, kukñuä iñqe kñuä anğuanä indqämbiyä” ätukqe.

15

Kukñuä ktqä, sipqipä imatñqenqä

1 Hiunji hñquenji, ämaqä mbqä motauqä iquatä, suqä quvqä imäkcqä iquatä, Jisasi Iqu-tänjä qäqiqi kukñuä qätä wipñqä äpkwi. 2 Inğanji Parisi iquatä, kukñuä-suqenqä näññqä iquatä, Jisasi Iquenyqä manjä qeiqi tii ätminuwi. “Ämaqä suqä quvqä imäkcqä iqua, Iqu-tänjä qäqiqi wimeqanquwänğa, Iqu iquau yeeqä itmetä, buayä anä änatqanjuwiqä” ätnğuwi. 3 Inñqe, Jisasi Iqu kukñuä ktqä tqu ätukqe.*

4 “Hesanä hñqu sipsipqä 100-tänju emitätqe, hñqu imatnätqe, iqu hinjuinä qunäniqiyä? Oeyä, iqu huiziquaunji qamqä änmipqä iqi äväma, kiuänänjä ävämetqä ique ämoqumuetñqä diñqä, qävqänqä wäniqeqä. 5 Iqu ämoqumueqe, quamä äkiwäwa äpätä, aquvänä yäniqeqä. 6 Iqueqä anä iqi ätimäutäqanğanji, iqu iqueqä näueqä iquauñqätä, iqueqä anä-tänjä qäqiqinjä iquauñqätä, tääqä tii tuäniqeqä. ‘Nyaqä sipsipqä imatñgqe, ñqä-näüä ae ämoqumueqäqenqe, he nyitä aquvänä anä yatunqeqä’ tuäniqeqä.

7 Nyi tiinjä etqänä. Iinjä iqua aquvänä kuapänä iquwä-panji, enätqä qäukuä yänjinä iqua, ämaqä suqä quvqä imäkcqä hñqu, kñuä äkunmäknätä, iqueqä suqä quvqe ävquatämäuqetani, qu aquvänä kuapänä asä inä ipñqäüä. Ämaqä suqä jänänänjä imäkcqä iqua, quwqä kñuä makunmäknqä etanğä, kuapänänjä qäyä etanğqä-qe, enätqä iqua iquauñqe, aquvänä asänänji miqä ipñqäüä” ätukqe.

Kukñuä ktqä, mbqä ätivämäuqenqä

8 “Tiinjä-pqä inänji. Apäkä hui iyyqä mbqä-hikä anğuanänjä 10 ämamitätqe, hñqu ätivämäutqe, ii äänä yäniqiyä? Ii iyyqä mbqe anği metñqe, hiqi-tä ämäsäutä, tä äyäqunätä anji siyä äpitä, ique ämoqumuetñqanğanqe, hinjuä anğuanänjä qunänqiyä. 9 Iyyqä mbqe ae ämetqanğanji, ii kiqä käyämaqä iuaunqätä, iyyqä anä iqinjunqätä, tääqä tiinjä tuäniqe. ‘Nyaqä mbqä ätivämäuqä-qe, ae ämeqänä. He nyitä yeeqä anä yatunqeqä’ tuäniqeqä. 10 Nyi he etqänä. Iinjä iua aquvänä kuapänä iquwä-panji, enätqä qäukuä yänjinä iqua ämaqä suqä quvqä imäkcqä hñqu kñuä äkunmäknätä, iqueqä suqä quvqe ävquatämäuqetani, qu aquvänä kuapänä asä inä ipñqäüä” ätukqe.

Kukñuä ktqä, kaniqenqätä, hikñuä iquauñqätä

11-12 I ätuäqetani, kukñuä ktqä hñquququ tiinjä-pqä inä ätukqe. “Ämaqä hñqu ymeqä qokä hñquaqu-tänjä emitätqe, ymeqä qänakñä iqu kanmä tii tuäniqe. ‘Apä, saqä nätmätqe iwäsäutnä, ñqe tänğa dapiyä.’ Inğanji kaniqu yquayi iwäsäutä, iqueqe äväniqe. 13 Inji hñğanqä miqä, yquayä maqänä ämeqe, anä kinä nämqä äwäqe, suqä quvqä iuta, iqueqä mbqä maqänä-maqänä tnämäuniqe. 14 Iqueqä mbqä qäpu eequnäqe pmetanğa, qua iunji buayä dä naqänänjä timäuqanğa, iqu nätmätqä eeqänänñqä äwa yäniqeqä. 15 Inğanji iqu ämaqä iqisanjä hñqueqä wäunjuä-wiyqä-qu hiätñqä wimeqanğa, ämaqä iqu iqueqä yaqueqä miqatñqä dowatäniqe. 16 Ämaqä, ique ymisanjä wipñqe, aanqä etanği, iqu yaqueqä täpqä-pa nättatänğä äqunäqe, iqu hui ämetä nmätä yäniqe.

17 Inğanji iqu kñuä jänänji indqänätä, iqueqä-kiuä tii tnäniqe. ‘Apiqueqä wäunjuä-wiyqä eeqänänji, qu buayänqä äwa miqä ipu, kuapänä änatqanjuä. Inäqe nyi täu äpmamänğanji, buayä dä naqänänjä äpäkonätqänänä. 18 Nyi täqinjä äväma, ñqä apiquenyqä anği äumi, tii tumqeqä. ‘Apiquki, nyi suqä quvqe, Goti Hanjuwä Iqueuätä, saqätä hinjuä

* 15:3 Matiu 18:12-14

iqiñi ae imäkqeqä. ¹⁹ Täñgani nyi tqä ymeqä äñguä-qunä hmanjqä. Iñiñqe, 'Si ñqä ymequkiyā' mandqä manä. Nyi tqä wäunüä-kiyqä hñqunä-mända emqä pmuatenjittñqeqä" tumqeqä' tuäniqe. ²⁰ E ätnäqe, iqu anä-himqä iunji ävamanji, kiqä kaniquenyqä wäniqe.

Ingani ymeqä-qu kiñä nämä yqänä päťqätanğa, kaniqu hiñuä äqunäqe, kiqä ymeqä iquenyqä huäqä küñä wunğanguti, tnäñä äwäqe, atukuä ämaitä, quneqä väniqe. ²¹ Iqu i iqanğa, ymeqä iqu kanmñi tii tuäniqe. 'Apiquki, nyi suqä quvqe, Goti Hanjuwä Iqueuatä, saqätä hiñuä iqiñi ae imäkqeqä. Täñgani nyi tqä ymeqä äñguä-qunä hmanjqä' tuäniqe.

²² Iñä iäqe, kaniqu iqueqä ämaqä wäunüä-wiyqä iquau tuäniqe. 'He nyaqä gquä quäuqe, maqänä äma äpäpu, wiyätäpu, gue iqueqä hipa hitäunüä hñqe muasmepiyi, yukä qutatä huiqä bu hñqu muasmepiyā. ²³ Itañi he äwäpu, bulumäka meqä yänänäñqä ique, ätma äpäpu päkpiyā. Ymisanä naqänänä imäkätanä, hääwä ätätanä, aquvänä yatunqänänyä' tuäniqe. ²⁴ 'Quati tiinji. "Nyaqä ymeqä tqü ae äpakönäñqeqä" tmä itñqe, iqu anğu ävauqiyā. "Mämoqumueqänqä äukqeqä" tmä itñqe, iqu anği ätimäuqiyā' tuäniqe. Qu iñä ipiyitani, himnuñuä ipu aquvänä ipnuwiqä.

²⁵ Qu e imäkqanğuwänğani, ymeqä hitmqä iqu wäunüä imä äpmamitätqe, anği äpätä kiqä anä-tänğä qäqi ätimäuqe, hääwä qätä äwiyätä, quvaqä himnuñuä qätä wiyäniqeqä. ²⁶ E äwiyäqe, iqu wäunüä-wiyqä hñqe tääqä ätuätumetä, iqueni tii tuäniqe. 'I sunqä imäkätqänäuä?' ²⁷ I tquanğa, wäunüä-wiyqä iqu kimanji, tii tuäniqe. 'Tqä tunğuequ anğumä pğanği, tniqu bulumäka meqä yänänäñqä ique äpäsqiya. "Nyaqä ymeqä iqu äñguä äpmeñqä äpqiyā" kñuä vqanği, aquvänä itanjqä' tuäniqe.

²⁸ Ymeqä hitmqä iqu qätä iñä äwiyäqe, äwqä tnäñä wiñğanguti, anä yäpä yänğisanji mäpeyqä yäniqe. Kaniqu yäpaqänğisa ätimäuqe, ymeqä-queqä äwqe, yunüä itmäketñqe, kukñuä anğui ganä tuäniqe.

²⁹ Iñäqe kaniqueni tiñä tuäniqe. 'Änäñğä? Quväukuä kuapänäñi, nyi wäunüä-kiyqä hengñqä enqä-panä äpmamä, saqä kukñui huätä mämamäuqä itñqe. Iñäqe nyi ñqä nyämaqä iquatä, ymisanä naqä imäkätanä himnuñuä yatunqe, si yaqueqä meme meqä hñqu, mändapqä itqänijqä' tuäniqe. ³⁰ 'Tänğani tqä ymeqä näñu, saqä nätmätqä eeqänänji, apäkä qanjä ikiqä iquau qäpunä äväqe, anğu pğanğa, si iquenyqä bulumäka yänänäñqä ique äyā päkinyä' tuäniqe.

³¹ I tquanğa kaniqu tii tuäniqe. 'Ymeqä iquki, hea ique-iqueni si nyitä anä äpmeñiqä. Nyaqä nätmätqä eeqänänji, sitänä äyā äwinä. ³² Iñä etanji täñgani, ne äwqä yeeqä itanä pmetunqeqä. Ii tiñiqä. Tqä tunğuequ ae äpakönğqe, anğu ae ävauqiyā. Iqu mämoqumueqänqä äukqe, anği äpätä nesä anä äpmeqiyā' tuäniqe." ätukqe.

16

Kukñuä ktqä, wäunüä miqä quvqä imitätqä iquenyqä

¹ I ätuäqetani, Jisasi Iqu Iqueqä wäunüänqä ämotqaminqä iquauñi, tii ätukqe. "Ämaqä nätmätqä kuapänänğä-tänğä hñqueqä nätmätqä iunji, ämaqä hñqu ämitä pmetäniqe. Ämaqä hñqua äquvepäpu, ämaqä naqä iqueni tii tupnuwiqä. 'Ämaqä tqä nätmätqä eeqänänñiu miqä iqu, hiñginäwa eeqä änäťqänä.' ² Ingani ämaqä naqä iqu, iqueqä ämaqä iqueni tääqä ätuätumeqe, 'Änäñğä? Nyi sinyqä kukñuä quvqä hui

qätä äwiyänqeuä. Nyaqä nätmatqä eeqänänji, nyi saqä hipa iu ekqe, si äänä ämitqäninqe, änguanänjä iwäsautnä, pipa äqiyäma dapiyā. Nyi si quvwqänänjä äkqänänqä-qae, nyaqä nätmatqä eeqänänjä iunji, ämiqä mäpmeqä isnjinyä' tuäniqeqä.

³ I tquanqa iqu kiqä-kiuä tiinjä tnäniqeqä. 'Naqä Iqu huätä nändowatätnjä iqäqe, nyi äänä imäkmqäwä? Nyi quä ptmqe, yänänäqjqe maiqunji. Nyi ämaqä hjqqua yätamäkqä nyipnjä, yatnjä imqe, womba nyinänqiyä. ⁴ Nätmatqä nyi tängä imäkmqä dinqe, näqjqä ae ämeqä. Nyi nätmatqä hui imäkqanqmdqe, njä naqä iqu nändowatqanqanj, ämaqä hjqqua indmepu, iquauqä anä dunqä ändma upnjäüä' tnäniqeqä.

⁵ Näqjqä ae ämeqetani, iqu ämaqä quwqä naqä iqueqä nätmatqä hinginäwa ämakuwä iquauji, tääqä hjqunä-hjqunä tuätumeniqe. Ämaqä kingänä wimeqanqä iqueni, 'Si nätmatqä hinginäwanji, äänä ämaknjäwä?' tuäniqeqä.

⁶ Yatnjä iinjä vqanqa, iqu kimanji, 'Nyi nätmatqä hinginji, kuatä-häkä olipqä eqä aowi, 100 täqä ämakqeqä' tuäniqeqä.

I tquanqa iqu, 'Si quämä maqänä äpmetnä, pipa nätmatqä hinginäwa meqanqä äqiyäpu ekuwi, ämetnä, 50 qiyä' tuäniqeqä.

⁷ Qänakndani iqu hjqque-pqä yatnjä inä ävätä, 'Si nätmatqä hinginäwanji, äänä ämaknjäwä?' tuäniqeqä.

Iqu kimanji, 'Nyi kuä-witqä qae, hinginäwa 100 ämakqeqä' tuäniqeqä.

I tquanqa iqu, 'Si pipa maqänä ämetnä, 80 qiyä' tuäniqeqä.

⁸ Qänakndani, ämiqä quvwqä iqu kjuä qeiqinyä indqänätä imäkqanqenqä, iqueqä naqä iqu, iqueqä yoqe haqeqä vauqumuatäniqe. Ämaqä suqä qua täunjqä qänaknä itqänuwä iqua, kjuä qeiqinyä indqänäpu imäkäpiyi, ämaqä qutänjä asänänjä iquau ämäwqätäutqänjuwi. Ämaqä, suqä we-hunqä-tänju qänaknä itqänuwä iqua, kjuä qeiqinyä mindqänqä ipu, imäkätqänjuwiqä" ätukqe.

⁹ "Nyi he etqä. Mbqä quvwqä qua täutanji ämapiyitani, heqä näueqä imäkmbu. He iinjä imäkpiyä dutani, mbqä hma eqanqi, ga he anä hea ique-ique pmeqä yätu timäuqanquwänqanji, qu henyqä aquvänä ipnuwiqä" ätukqe.

¹⁰ "Ämaqä nätmatqä wänqä isuaunji änguanänjä ämitnjä iqu, iqu nätmatqä naqänänjä-pqä iunji, änguanänjä miquanä. Ämaqä nätmatqä wänqä isuaunji änä mämiqä iqu, iqu nätmatqä naqä-pqä iunji, änä mämiqä yänä. ¹¹ Inji tiinji. He mbqä quvwqä qua täutanjä di änä mämiqä imipqe, nätmatqä änguanänjä mipjqe, tqi hitapaninqe? Aanqeqä. ¹² He ämaqä hjqqueqä nätmatqä ängua mämiqä imitpqe, nätmatqä hiqä hiätnjä di, tqi hitapaniqäwä? Aanqeqä" ätukqe.

¹³ "Ämaqä kiuänänjä hjqqu, ämaqä hjqquaqunji, wäunjuä änä mäwiqqä yänä. Iqu iinjä itäqe, hjqquenyqänä äwinyätä, huiziquenyqe, äkasuwä ätätä mäwinqä yänä. Hjqqueni, iqueqä kuknui qätä äwiyätä, huiziqueni, tuwä wiyänä. Itanqi he Goti Hanjuwä Iquenyqä qänaknä ipiyi, mbqä iquenyqe qänaknä miqä ipnqeqä" ätukqe.

Kukjuä-suqenqätä, Goti Iqunä miqenqätä

¹⁴ Jisasi Iqu e tquanqa, Parisi iqua, mbqenqä äwinyminqä etanqi, qu kuknuä eeqänänji qätä äwipiyyi, tä sisäwqä ipu, Iquenyqä äkasuwä ätminjuwi. ¹⁵ Iqu iquauji, "Ämaqä qu henyqe, 'Ämaqä suqä jänänänji imäkqä-quaiqä' kjuä vätnqenqe, he kiinjä enqiyä. Iinjä etanqi nätmatqä eeqänänjä hiqä äwqä yäp ängisatä, hiqä kjuä indqänqä iutä äwinqenqe,

Goti Hanjuwä Iqu näqñqä eä. Nätmatqä ämaqä iqua ‘änguanänjiqä’ knuä ävängqe, Goti Hanjuwä Iqu quvqä äqunänä” ätukqe.

16 “Hea Jonä iqu änyä mapqängganqe, qu Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä-suqenqätä, iqueqä hiñuä-tqä iqua äqäkuwiñqätä, awä ätqa äpmiñuwi. Iñä etañgi Jonä iqu äpkqeta tängganqe, qu Goti Hanjuwä Iqunä miqä iunqä awä ätqa äpätqänjuwi. Iñi ämaqä eegänänjä iqua, anä Goti Hanjuwä Iqunä miqeuñqä pepñqä, yänä äqänätqänjuä.

17 Qäukuitä quaetäñi, äwa yänä. Iñä etañgi Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä-suqä iutani, hui qui mimäkñqä yänqiyä. Oeyä.

18 Ämaqä hñqu iqueqä apäki ävquatämäuwa, apäkä hui-mända ämetqe, iqu suqä quvqä, huiwä yanä ikiqe imäkqi. Iñi ämaqä hñqu iqueqä apäki ävquatämäuqanqa, qänakñi ämaqä huizi hñqu apäkä asä ii ämetqe, iqu-pqe asä inänji. Iqu suqä quvqä, huiwä yanä ikiqe, imäkqiyä” ätukqe.*

Ämaqä mbqä-tänjä iquenqätä, Lasarusi iquenqätä

19 E ätuäqetani, tii ätukqe. “Ämaqä nätmatqä kuapänänjä-tänjä hñqu äpmamiñqe. Hea ique-iqueni, iqueqä ämuasmänqe, gquä ipisqetä†qäkä änguanänjitä imäknä äpme, buayä äñguä dinä ängmanminqe. 20 Iqueqä anä qñqanä-tänjä iqini, ämaqä nätmatqä maeqä, wätanqä kuapänä-tänjä hñqu äpmamiñqe. Iqueqä yoqe, Lasarusi ique. 21 Iqueqä knuä iqä imñi, ‘Ämaqä nätmatqä kuapänänjä-tänjä tqqu, ymisanä hituñuä änanjuämäqanqutqe, ämetmä nmqeqä’ knuä vqanqi äpmamiñqe. Iñä pmetanqa, hiveqä iqua äpäpu, iqueä wätanqe tewä äpnmiñuwiqä.

22 Qänakndani Lasarusi iqu äpäkonqanqa, iqueqä quuvqe, Goti Hanjuwä Iqueqä enätqä iqua ätuma äwäpu, Aprähämä iqtä anä äpmuatekuwi. Itanqa qänakndani, ämaqä nätmatqä kuapä-tänjä iqu äpäkonqanqa, qu iqueä huiwi qua äptekuwi. 23 Iqueqä quuvqe, ämaqä pizqä iquauqä anä iu äpme, hanä-iqä naqänänjä ämakmanminqe. Iqu iñä itäqä imdani, hiñuä haqä yätu äqunätä, Aprähämä iqu kinä yämä, Lasarusi iqtä anä äyä pmetanqinyä äqunqce. 24 Inqani iqu, ‘Iyää apä Aprähämä iquki, nyi tä täu äpmami, täñä-hunqä naqänänjä ämetqänä. Si nyinyqä huäqä kunqanquti, Lasarusi ique dowati, iqu iqueqä hipa hitäunjuä hñqu eqä du äyämetä, nqä tewä täu ptqiynjiyatñqäuä’ ätukqeqä.

25 Iñä tquanqa Aprähämä iqu kimani, tii ätukqe. ‘Nqä ymeqä iquki, anä äpmamiñiñqä knuä indqänä. Si qua bu äpmamiñganji, nätmatqä änguanänji ängmanätqätanqänqanqa, Lasarusi iqu nätmatqä quvqe ämanminqe. Iñinqe tängani, anä täuni, iqu äñguä pmetanqa, si täñä-hunqä naqänänjä iñä makmanqñqe. 26 Tiiñä-pqe hiñuä qunyä. Hesänä nesänjä awä iqini, suä naqänänjä iqu äptnä, ämaqä tängisanä hñqu henyñqä pätnqä winganqutqe, anä mapqä yänä. Itanqa ämaqä injisanä hñqu nenyñqä, anä mapqä yänqiyä’ ätukqeqä.

27-28 I tquanqa, iqu kimani, ‘Apä, nyi si yatñqä äkiyqä. Lasarusi iqu nqä apiqueqä anä dunqä äwätä, nqä tatqä-guäka paipqä iquauñi, kukñuä tä awä tuätñqä dowati. Iqua-pqe anä nyi äpmenqä täunqä äpäpu, huiwä täñä-hunqä meqä dinqä ätqänä’ ätukqeqä.

* 16:18 Matiu 5:31-32, 19:1-12; Makä 10:1-12 † 16:19 Ämaqä inqa äpmamiñuwi, gquä ipisqenqä ‘I gquä änguanänjä, huiziquau ämäwqätäunä’ knuä indqänmiñuwi.

²⁹ Ga, Aprähamä iqu, ‘Qu bukä Mosisi iqu äqäkqetä, bukä Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä-tqä iqua äqäkuwitä ämenä. Qu kukñuä ii qätä äwiyäpu, qänaknä ipñqäüä’ ätukqeqä.

³⁰ Iwä iqu tii ätukqe. ‘Apä Aprähamä iquki, iini änä matimäuqä yänä. Ämaqä ae äpäkonätqä hñqu, ävautä iquau wimeqangutqe, iqua hiñuä äqumbiyä, kñuä äkunmäknäpu, quwqä suqä quvqe ävquatämäpuñqäüä.’

³¹ Inganji Aprähamä iqu kimanji, ‘Ii tiñji. Iqua Mosisi iqueätä, Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä-tqä iquauqätä, kukñui qätä mäwiyqä iqangpqe, ämaqä ae äpäkonätqä hñqu qua duta ivatuwängangä, qu quuvqä maeqiyqä ipñqäüä’ ätukqeqä” ätukqe.

17

Suqä quvqenqätä, quuvqä heqiyqenqätä, wäñuä-wiyqenqätänji

¹ Inganji Jisasi Iqu Iqueqä wäñuänqä ämotquaminqä iquauñi, “Ämaqä, qu suqä quvqä du quannä päkmbñqenqe, nätmätqä huitañä-huitañi wimenqiyä” ätukqe. “Injäqe, ämaqä suqä quvqä iinñä äma äpätä ävätqä iqu, hanñä-iqä menä. ² Itangä ii tiñji. Ymeqä täutanä hñqu, ämaqä hñqueuä suqä quvqä imäkqangqä du hiñuä äqunätä, asä iinñä imäkätä quannä päkñqangutqe, ämaqä suqä ipäqiyqä iqueni, hanñä-iqä naqänänji äwimenä. Ämaqä hñqua, hikä naqänänñä hñqu ämepu, iqueqä hiñuä-qo iu guä äkiqiyepu, eqä-huänñä bu tmämäupqe, ii hanñä-iqä asänänñä hmanjqä. Injäqe hanñä-iqä ique äwimeniqä iqu, iqueni aanñä naqänänñä ämäwqätäunqiyä” ätukqe.

³ “He hiqä-hiuä hñqunä-hñqunä äñguänä mimbiyä. Tqä tta-tunquequ suqä quvqä imäkqangutqe, si, iqu iqueqä suqä quvqä imäkqenqä jänä imäknätñqä tutñqe. Iqu kñuä äkunmäknätä, suqä quvqe hämänä ävquatämäuqangutqe, si äwqä hanuä imäknätñä, hui äkinyänä. ⁴ Ga hiñnji hñqueni, iqu suqä quvqä 7 ikimäkätä, 7 äkimetä, ‘Nyi kñuä ae äkunmäknqänä’ ktqangutqe, si iqueqä suqä quvqä kuapanänñä iinqe, äwqä hanuä imäknätñä, hui kinyätñqeqä” ätukqe.

⁵ Ämaqä kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iqua, Naqä Iqueni, tii ätukuwi. “Si neqä quuvqä heqiyqe, yänänäqñqänänñä inemäkiyä.”

⁶ Iqu kimanji, “Hiqä quuvqä heqiyqe, guawä piikä isua enqä-panä, wänqä iinñä etangutqe, he zä-yänñä tquenji, tiñji äñguä tupñqäüä. ‘Si tqä hukä qäsä äyautñä, eqä-huänñä bunqä äwitñä, iqi tqävä’ tquangpqe, qätä heyänqiyä” ätukqe.

⁷ “Ämaqä hesanä hñqueqä wäñuä-wiyqä hñqu, wäñuä duta pqangä, iqueqä naqä iqu iqueni, ‘Si maqänä äptñä, quamä äpmetñä, buayä huinyä’ tuäniqiyä? ⁸ Oeyä, iqu iqueni, ‘Si nyinyqä ymisani näwinyä imäketñä, tqä gquä yappä änyätñä, nmayäqäsiyä. Nyi buayätä, eqätä ganä gangä, si qänaki dñqänänñä’ tuäniqeqä. ⁹ Wäñuä-wiyqä iqu ätquangqä-pa iqangani, naqä iqu ‘änguiqä’ tuäniqi, ä mätkuä yäniqi? Iqu mätkuä yänä. ¹⁰ Iinñä etangi he-pqe, he nätmätqä eeqänänñä Goti Hanjuwä Iqu etätqä-pa imäkäpiyi, ‘Ne ämaqä wäñuä-wiyqä quvqä-quneyqä. Nätmätqä ne imäkätaqe, neqä Naqä Iqueqä kukñuä dunä imäkätunqeqä’ tññqeqä” ätukqe.

Jisasi Iqu, ämaqä wänyimänqä-tänñä 10 iquau, äñguä iwimäkkqenqä

¹¹ Inganji Jisasi Iqu Jerusälemänqä wätñqänä, qua Sämaliyatä, qua Galilisänñä, awä iqi qanä äuminqe. ¹²⁻¹³ Iqu anñä-himqä hñque ti

timäuqanğa, ämaqä wänyimänqä-tänjä 10 hñqua, Jisasi Iqutä äminanä-tpu äpminuwi, kiñä näñi ätqeppiyi, Iquenyqä tääqä yänänäqñqä, “Naqä Jisasi Iquki, Si nenyqä huäqä äkunänä” ätukuwi.

¹⁴ I tqanguwänğa, Iqu iquau hñuä äqunäqe, “He äwäpu, hiqä huiwi hiqäva-imäqkä iquau motquapiyä” ätukqe. Iqu iinjä tqanğqce, qu qätä äwipiyyi, qanä wätqätanğuwänğa, iquauqä huiwi äñguä qe imänğqce. ¹⁵ I ipiyitani, ämaqä iquautanä hñqu, iqueqä huiwä iu hñuä iqänäqe, tääqä yänänäqñqä ätätä, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeqä ämamäutä, anğı äpkqe. ¹⁶ Iqu Jisasi Ique äwimeqe, hipenji Iqueä yukä-tänjä qua mänji eätä, Ique “änğuiqä” ätukqe. Ämaqä iqu Sämaliyatanä ique.

¹⁷ I iqanğa, Iqu tii ätukqe. “Ämaqä 10 iqua äñguä ae imänğuwı, huiziqua äñgikä? ¹⁸ Iqua anğı äpäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeqä mamäupñqce, hmandanä? Ämaqä yäpaqänğisanä tqunä imäkqä-qeuä” ätukqe. ¹⁹ I ätuäqetani, Iqu ämaqä iqueni, “Si pämä ätqäutnä, qanä uvä. Tqä quuvqä heqiyqe, anğumä äñguä ikimäkqiyä” ätukqe.

Goti Iqunä miqä iqueqä pñenqä

²⁰ Hea hñqueni Parisi iqua, Jisasi Ique yatñqä äväpu, “Goti Hanjuwä Iqunä miqe, äñğğa timäuniñqäwä?” ätukuwi.

I tqanguwänğa, Jisasi Iqu kimanji, “Goti Hanjuwä Iqunä miqe timäuqanğani, qokä-apäki, hiqñqä hui atäunuä eä timäuqanğqce, hñuä mäqunquä ipnä. ²¹ Inji, qu ‘Hñuä qumbiyä, täqi täsä äpmenä’ ä ‘Nänji äpmenä’ matqä ipnä. İi tiinjı. Goti Hanjuwä Iqunä miqe, hesä ae äpmenä” ätukqe.

Ämaqueqä Ymeqä Ekqä Iqueqä pñenqä

²² Inğanı Iqu Iqueqä wäunuänğqä ämotquaminğä iquau ätukqe. “Hea gänakndanı, he hea Ämaqueqä Ymeqä Ekqä Iqu pmeniqä hñquenyqe, hñuä qumbñqä kiinjä hinyänä. İinjä etanğı, he hñuä moqunqä da ipnä. ²³ Qu ‘Hñuä qumbiyä! Iqu näñi äpmenä’ ä, ‘Täqi täsä äpmenä’ hitqanğuwänğanı, he iquau qänaki mäwivändqä pa iqäpnä.* ²⁴ Iqu äpätñqänğanı, nyuauä itä, qäukuä haqä yätuta we im-imä äunätñqäpanı, Iquesa we asä inä hunäniqe. ²⁵ İinjä etanğı Iqu tänjä-hunğqä kuapänä ganä menä. Ämaqä hea tänğa äpmenjuwä iqua, qu Iqueni tuwä wipñqeqä” ätukqe.

²⁶ “Ämaqe, Noa iqu pmetanğa imäkminjuwä-panä iinjı, Ämaqueqä Ymeqä Ekqä Iqu äpätñqänğanı, suqä asiqu timäuniqe.† ²⁷ Noa iqu pmetanğanı, qu ymisänä änäpu, eqä änäpu, apäkä ämepu, apäkä yanä änyäpu, iqa wätqätanğuwänğa, Noa iqu yimba yätu äpaqukqe. Inğanı eqä huakä naqänänä ätimäutä, qokä-apäkä eeqänänä qui imäkñguwi. ²⁸ Loti iqu-pqä pmetanğanı, asä inä ätimäukqe. Inğanı qu ymisänä änäpu, eqä änäpu, nätmätqä mbqä ipu, mbqänğä imäkäpu, ymisänä vovä ikäpu, anä ämätäpu iminjuwi. ²⁹ İtanğı, Loti iqu anä-himqä Sotomä iu ävämeqanğa, inğa qänğanı, tätä hikätä qäukuä haqä yätutani, piyä enğä-panä äquvepäqe, ämaqä eeqänänä pizqä äpäkkqe. ³⁰ İinjä etanğı, Ämaqueqä Ymeqä Ekqä Iqu anä ätnänä inğisa timäuqanğanı, asä iinjä timäuniqeqä” ätukqe.

³¹ “Hea Ämaqueqä Ymeqä Ekqä Iqu anğı timäuqanğanı, ämaqä hñqu iqueqä anä atääqä yätu äpmamitätqe, nätmätqä anä yäpä inğisa

* 17:23 Matiu 24:23-27 † 17:26 Matiu 24:36-44

witanjgqenqe, äpäkawitā mämeqā yāniqe. Itanğa ämaqā hñqu iqueqā wānuā imā äpmamitātqe, aniqinyqā mäwqā yāniqe. ³² He Loti iqueqā apäkinyqe, kñuā ängüanā indqāmbu. ³³ Ämaqā hñqu iqueqā hññ-pmeqenqā äwinymitātqe, ga iqueqā quuvqe qui imäkñāniqe. İi etanđi, ämaqā hñqu iqueqā hññ-pmeqe ävquatāmāutqe, iqueqā quuvqe, qui imäkñqā yāniqe.

³⁴ Nyi he etqā. Ämaqeucā Ymeqā Ekqā Iqu heatqānğa äpātqe, ämaqā hñquaqu iquvanā naqā-huinyā witanđiyā-qe, Goti Hanjuwā Iqu, hñque itmetā, hñquenji hñjuinā qunāniqe. ³⁵⁻³⁶ Itanğa apäkā hiaqu sñgumetqā quqowā qāyātqātanđiyā-qe, Goti Hanjuwā Iqu hui itmetā, hññi hñjuinā qunāniqe.

³⁷ I tquanğa, Iqueqā wānuāñqā ämotquaminqā iqua qātā äwipiyyi, “Naqā Iquki, nātmatqā ii äkñđi timāuninqāwā?” ätukwi.

Iqu kimanji, “Nātmatqā äpākonā pizqā witanđiqā iunji, yññā quvqā iqua äpāpu, äpputmāupu ängpñqāuā” ätukqe.

18

Kukñuā ktqā, apāññqā yatñqā iqa uwqā iynqā

¹ Iqua Goti Hanjuwā Iquenyqā tääqā hea ique-ique tqäpnuwā dñqātā, ‘Goti Hanjuwā Iqu qātā mäneyqā iqiyā’ ätäpu, enyqā miqā pa ipnuwā dñqātā, Jisasi Iqu kukñuā ktqā tiññā ätukqe. ² “Anñ-himqā hñqueunji, ämaqā kukñuā jññā imäkqā hñqu pmetāniqe. Iqu Goti Hanjuwā Iquenyqā zā miqā itā, ämaqā hñuñqā kñuā mindqññqā-qe. ³ Apäkā apāññqā hñpñqā, anñ-himqā iu pmetāniqe. Hea ique-iquenji, ii ämaqā iquenyqā äwātā, ‘Ämaqā nyinyqā wiunqā itāqā iqu, qui inyimäkātñqā itqānā. Yätamäkqā nyiyā’ tuäqisquāniqe. ⁴⁻⁵ Kinganñji ämaqā jññā imäkqā iqu, qātā mäwiyyā da iquāniqe. İñji qñnakndanji, iqu kñuā tiññā indqññāniqe. ‘Nyi Goti Hanjuwā Iquenyqā zā miqā itmā, ämaqā iquauñqā kñuā mindqññqā qāyā pmetanđā, apāññqā täsi, nyi hanñ-iqā dapāqisqā-qe, tanđanji, iyyqā kukñui qātā äwimā. Nyi iññi miqā imqe, ii hea ique-ique ändāqisatā, enyqā nyimäkññqiyā’ kñuā indqññāniqe.” ätukqe.

⁶ İññe, tiññā-pqā inā ätukqe. “Ämaqā kukñuā jññā imäkqā quvqā iqueqā kukñui, he qātā wipiyyā. ⁷ Qokā-apäkā, Goti Hanjuwā Iqu ‘ñqeqā’ ätkqā iqua, qu Iqueqā yätamäkqenqā tääqā, hea ique-ique, hñññi ique-ique tätqātanguwāññanji, Iqu äpmaka äwäqe, iquauñi, yätamäkqā maqññā mäwqā yāniqātānā? ⁸ Nyi he etqā. Iqu yätamäkqā maqññā vāniqe. İññe, Ämaqeucā Ymeqā Ekqā Iqu äquvepātqāññanji, ämaqā qua täu äpmenjuwi, quuvqā heqiyātqātanđā qunāniqātānā, quuvqā maeqiyqā itqātanđā qunāniqātānā?” ätukqe.

Kukñuā ktqā, Parisi iquenqātā, mbqā motauqā iquenqātāññi

⁹ Ämaqā hñqua, qu hñqunā-hñqunāññi, kñuā tiññā indqññminjuwi. “Nyi ämaqā huizi iqua enqā-panñ hmanjqā. Nyi ämaqā äñğñuā-qunjqā. Qu ämaqā quvqā-quaiqā.” Ämaqā iññā iquauñi, Jisasi Iqu kukñuā ktqe, tiññā ätukqe. ¹⁰ “Ämaqā hñquaqu, Goti Hanjuwā Iquenyqā tääqā siññqā, Iqueqā hiqāva-imäkqā anñ yāpā inđisa penyiyyi. Parisi hñqutā, ämaqā mbqā motauqā hñqutā. ¹¹ Parisi iqu pämä ätqāuqe, Goti Iquenyqā tääqe, iqueqā-kiuññqā tui ätukqe. ‘Goti Hanjuwā Iquki, nyi ämaqā huiziqua enqā-panñ-qunñ hmanji. İñññe, nyi ‘äñğñuqā’ äktqā. Quwā-meqā iquatā, suqā quvqā imäkqā iquatā, ämaqā hñquauqā apäkita ikiqā iquatā, mbqā motauqā nññu-pqā enqā-panñ-qunñ, hmanjqā’ tuāniqe. ¹² ‘Wikā

eeqänänjä iquauñi, hiunñi hñquaquini nyi buayä manqänqä imäkätñqe. Nätmatqä eeqänänjä nyi ämetñqe, 10 iwäsäutmä, hñqu Si äktapätñqeçä tuäniqe.

¹³ Itanğa, ämaqä mbqä motauqä iqu, kiñä näni ätqäuge, hiñi qäukuä yätu moquñqä da yäniqe. Iqu iqueqä suqä quvgeñqä womba itä, quikuä ptqä äqänätä, tii tuäniqe. ‘Goti Hanjuwä Iquki, nyi ämaqä suqä quvqä imäk-qunji. Si nyinyqä qeçä äkimänänä.’ ¹⁴ Nyi tiñä etqä. Ämaqä tqü, anjämçä anji äwätäqanğani, Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqini, aanjä qäyunänjä-qu hiäniqe. Itanğa ämaqä huiziqu, hmanji. Quati tiñji. Ämaqä quwqä yoçe haçe mamänğanguwä iquauñi, Goti Hanjuwä Iqu mäñdi kittqiyençiyä. İnäçe ämaqä iquauqä yoçe mäñdi kittqanğanguwä iquauñi, Goti Hanjuwä Iqu haqä iqä mamäunçiyä” ätukqe.

*Jisasi Iquençätä, ymeqä wänqä iquauñqätä**

¹⁵ İnğanji qokä-apäki, ymeqä wänqä iquautä, dänjä iquautä, Jisasi Iquenyqä ätuma äpkäwi. İi, Jisasi Iqu iquauñi hipa haçeçi wiyätñqänä. İnäçe wäunüñqä ämotquaminçä iqua, hiñuä e äqumbiyi, “Ätuma mapqä pambiyä” ätukuwi. ¹⁶ I tquanğuwänğa, Jisasi Iqu ymeqä iquau tääqä ätuätumeçe, Iqueqä wäunüñqä ämotquaminçä iquauñi, tii ätukqe. “Iqua änyimapñqä qäyä äppu, ‘oeyä’ mätquä pambiyä. Goti Hanjuwä Iqunä miçeunji, ymeqä täsua enqä-panjä isuaueqä. ¹⁷ Nyi naqä-qakuä etqä. Ämaqä hñqu, ymeqä täsua enqä-panjä eä, Goti Hanjuwä Iqunä miçe mämeqä imitätqe, iqu iunçe, mäwqä yäniqeçä” ätukqe.

Ämiqä, kuapänänjä-tänjä hñqu, Jisasi Iqutä kukñuä ätñgiyinqä†

¹⁸ Ämiqä hñqu Jisasi Iquenji, “Ämotqueçä Änğuanänjä Iquki, nyi hänjä hea ique-ique pmeqä mamçe, äänä imäkmqäwä?” ätukqe.

¹⁹ I tquanğa Jisasi Iqu kimanji, “Si ‘Änğuanänjä Iqukiyqä’ sunqä dnyä? Ämaqä anğuanänji, Goti Hanjuwä Iqunänjçä” ätukqe. ²⁰ “Kukñuä-suceñqe, si näçñqä eänjä. *Qokä-apäkä ämançe, huizitä huiwi yanjä mikiqä panä. Ämaqä pizqä mapäsçä panä. Quwä mämeqä panä. Kukñuä jänä imäkqä iquenji, qanğä mätquä panä. Tnaqä-tnuñuauqä yäpä iqi qänaknä iqätñqeçä*” ätukqe.

²¹ Ga ämiqä iqu kimanji, “Nyi ymeqänğatqä suqä täunji qänaknä iqa äpätñqe, tänğa täsuwänä” ätukqe.

²² Jisasi Iqu qätä iñä äwiyaçe, tii ätukqe. “Si nätmatqä hñquenyqä äwa yçänä itqäninyä. Tqä nätmatqä eeqänäni, ämaqä hñqua mbqä ipñqä äma äwätnä, mbqä ämetnä, nätmatqä mäeqä iquau iwäsäutnä, hmbunä-hmbunä wisñqe. Si iñä imäkätñi, qäukuä haqä yätunji nätmatqä anğuanänji ämatñi. İi itnitani, Nyi qänaknä nyivändiyä” ätukqe.

²³ Ämiqä iqu iñä tqanji äwiyaçe, iqueqä nätmatqä kuapänänjä etanğençqä, äwqä hanjä äwikqe.

²⁴ İnğanji Jisasi Iqu iñä äqunäçe, tiñä ätukqe. “Ämaqä nätmatqä kuapä-tänjä iqua, Goti Hanjuwä Iqunä miqä iu paquvçe, qeçinyä manä, yänänäçñqeuta paquvçeçä. ²⁵ Kametqä hñqu, qäkä guä ktäpiqä yänjä hovqä iu wätñqe, iqu yänänäçñqeutänä wänä. İnäçe, ämaqä mbqä kuapä-tänjä iqua, Goti Iqueqä miçeunçä paqupñqä yänänäçñqe, kametqä iqueçunji ämäwqätäunä” ätukqe.

* 18:14 Matiu 19:13-15; Makä 10:13-16 † 18:17 Matiu 19:16-30; Makä 10:17-31

²⁶ I tquanġi äwiyäpiyâ iqua, “Mbqâ kuapâ-tânġa iqua yänänâqñqeuta paqunqâ etanġutqe, ämaqâ qui imâknâtqânjuwitani, hänġa hea ique-ique pmeqe, tqû meniġiyâ?” ätukuwi.

²⁷ Ga Jisasi Iqu kimanġi, “Nätmatqâ ämaqâ iqua änâ mimâkqâ iqanġpqe, Goti Hanjuwâ Iqu qâyünâ imâkânġiyâ” ätukqe.

²⁸ Inġani Pitâ iqu, “Qätâ nyi. Ne neqâ nätmatqâ eeqänânġi ae ävämetanâ, Si äkivândqâ äquvepqueqâ” ätukqe.

²⁹⁻³⁰ I tquanġa, Jisasi Iqu kimanġi, “Nyi naqâ-qakuänânġa etqâ. Ämaqê, Goti Hanjuwâ Iqunâ miqâ iunqâ indqänäpiyâ di, quwqâ anġ, ymeqâ-apâkâ, kâta-kânġuâkau, kunaqâ-kunuġuau, ävämequwâ iqua, qu qua tâu yqänâ äpmapiyänġani, nätmatqâ kuapänânġa mapnâ. Iinġa ävquatämäupqâ diñqe, hänġa mapnqâ di ämäwqätâunâ. Itanġa hea qänaknânġani, hänġa hea ique-ique pmeqe mapnuwiqâ” ätukqe.

Jisasi Iqu, äpâkonätñqâ diñqâ anġi ätukqenqâ†

³¹ Inġani Jisasi Iqu, Iqueqâ ämaqâ 12 iquau itmeqe, ti ätukqe. “Ne Jerusâlemänġâ watunqueqâ. Itanġa nätmatqâ Goti Hanjuwâ Iqueqâ hinuâ-tqâ iqua, Ämaqeuqâ Ymeqâ Ekqâ Iquenyqâ ätukuwi, eeqänânġi ätimâuniqeğâ. ³²⁻³³ Inġi qu Iqueni, nokuiyqâ iquauâ hipa iu wipnuwiqâ. Inġani qu Ique ewiğqâ kukñuâ ämitäpu, quvqâ imâkâpu, makukuâ äwuqtäpu, guâ yänâ-tânġi ämepu, tâua ätäväpu, pizqâ päkpnuwiqâ. I etanġi hiunġi hñquaqû päwqanġa, hñququqenġi ävauniqeğâ” ätukqe.

³⁴ Iinġa etanġi wäunuänqâ ämotquamiñqâ iqua, kukñuâ quatiñqe, qu mañqâ ekuwi. Kukñuâ ii iquauñqâ zâ witanġi, qu iinqe näqñqâ anġguänâ miqâ imiñuwi.

Jisasi Iqu, hinuâ quvqâ hñque anġuâ iwimâkkqenqâ§

³⁵ Jisasi Iqu, anġ-himqâ Jeriko timäutñqâ wätqätanġa, ämaqâ hinuâ quvqâ hñqu, hänaqâ manġa iqi mbqänqâ yatñqâ iqâmanminqe. ³⁶ Iqu ämaqâ yukâ äkakâqâqâ pñanġâ qätâ äwiyâqe, yatñqâ ävâtâ, “He squâ imâkâtqänâuâ?” ätukqe.

³⁷ Qu kimanġi, “Jisasi Nasâretqätanġa Iqu äquvepqiya” ätukuwi.

³⁸ Iwâ, ämaqâ hinuâ quvqâ iqu täâqâ yänänâqñqâ, “Jisasi Dewiti iqueqâ Ymeqâ Iquki, Si nyinyqâ huâqâ äkunänâ” ätukqe.

³⁹ I tqanġi äwipiya, ämaqâ qanġa hinuiqâ äppiya iqua, “Si manġa matqâ panâ!” ätukuwi.

Qu ii qâyâ ätquanġâ, iqu manġa yänänâqñqâ, “Dewiti iqueqâ Ymeqâ Iquki, Si nyinyqâ huâqâ äkunänâ” ätukqe.

⁴⁰⁻⁴¹ Inġani Jisasi Iqu äpminqe, kinġa nämâ ätqäutâ, “Ämaqâ ique ätuma bpiya” ätukqe. Ämaqâ hinuâ pişqâ iqu, Iqu-tânġa qâqiqi pñanġa, “Nyi äänâ ikimâkmqâ kinġiya?” ätukqe.

I tquanġa iqu kimanġi, “Naqâ Iquki, ñqâ hinui anġguâ qänmqâ änyinġiyâ” ätukqe.

⁴² I tquanġa Jisasi Iqu kimanġi, “Tqâ hinui anġguâ qändñqinyâ. Tqâ quuvqâ heqiyqe, anġguâ ikimâkqiya” ätukqe.

⁴³ Inġi maqänânġi, iqueqâ hinui anġguâ äqänġqe. Inġani iqu Goti Hanjuwâ Iqueqâ yoğâ haqeğâ ämamäutâ, Jisasi Ique qänaki äwivândqâ äukqe. Qokâ-apâkâ hinuâ iinġa äqumbiyi, qu eeqänâ Goti Hanjuwâ Iqueâ yoğê haqeğâ ämamäukuwi.

19

Jisasi Iquenqätä, Säkiyasi iquenqätä

¹ Inğanj Jisasi Iqu anä-himqä Jeriko iu yäpä ingisa äwäqe, jänänä hngisanqä wätñqä äwiñgqe. ² Iqinj ämaqä hñqu äpmamiñqe. Iqueqä yoqe, Säkiyasi ique. Iqu ämaqä mbqä motauqä iutanä iquauqä ämiqä eä, mbqä kuapä-tänä-que. ³⁻⁴ Iqu Jisasi Ique hinuä qunätñqä winyätangqä-qe, qokä-apäkä kuapänä etanquwinqä, ämaqä wänqäpu eä, Jisasi Iquenj hinuä änä mäqunquä itä, hinuiqä tnänä äwiqe, hänaqä Jisasi Iqu pätnqä iqangqeu zä-eaqä haqeu äpäkekqe.

⁵ Inğanj Jisasi Iqu, Säkiyasi iqu zä haqä yätu pmetangqä-tänä iqi ätimäuqe, hinuä haqä yätu äqunäqe, iquenj, “Säkiyasi iquki, si maqänä kapu. Tänganji Nyi saqä anä iu pmamqeqä” ätukqe.

⁶ Inğanj Säkiyasi iqu maqänä äkapäqe, aquvänä itä, Jisasi Iquenj, iqueqä anä dunqä ätuma äukqe. ⁷ Ämaqä, hinuä iinjä äqumbiyi, qu eeqänä Jisasi Iquenyqä äkasuwi, tiinjä ätkuwi. “Iqu ämaqä suqä quvqä imäkqä iqueqä anä du pmetñqä, sunqä uwqiyä?”

⁸ Iquagu anä du äpmayitani, Säkiyasi iqu pämä ätqäuqe, “Naqä Iquki, qätä nyl. Nqä nätmätqä eeqänäni, hñquagu iwäsämi, hñqu, ämaqä nätmätqä maeqä iquau wimqänä. Itanga nätmätqä huizi, ämaqeu qanqä ätuätmä ämotautñqe, nyl hñquaqi-hñquaqinj iwäsäutmä, anqumä wimqänä” ätukqe.

⁹ Jisasi Iqu kimanj, “Ämaqä tqu-pqe, iqu Aprähämä iqueqä ymeqeqä ämänätqueqetani, tänganji Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä anä täu äpmerjuwä iquauñj, anqu ae itmeqiyä. ¹⁰ Ämaqueuqä Ymeqä Ekqä Iqu, ämaqä qui ae imäkñquwä iquau qävqä itä, anqumä itmetñqä äpkqeqä” ätukqe.

*Kukñuä ktqä, ämaqä naqä hñqu wäunjuä-wiyqä 10 iquau mbqä äwikqeqä**

¹¹ Inğanj qokä-apäkä, qu qätä iinjä äwipu pmetanguwänga, Jisasi Iqu Jerusälemä timäutñqä qäqiqi ti etanji, ga qu, “Goti Hanjuwä Iqunä miqe, ätnänä iqi maqänä timäutñqeqä” kñuä indqänätqätanquwinqä, kukñuä ktqä tii ätukqe.

¹² “Ämaqä naqä hñqu, qu ique ämaqä miqänqä tegangä, ga iqu anji äpätä, iqueqä qua iunä miniqä dinqä, kinä nämqä ganä wätñqä imäknäniqe. ¹³ Inji iqu äwätñqä itäqänqanji, iqueqä wäunjuä-wiyqä 10 iquau tääqä ätuätumeqe, mbqä-hikä naqä qu ‘minaqä’† ätminjuwi, hñqunä-hñqunä ävätä, tiinjä tuäniqe. ‘He mbqä tä ämepu, nyl anqu äquvepmqänqanqä wäunjuä mipiyä’ tuäniqe.

¹⁴ Iinjä etanji ämaqä iqueqä anä-tänä qäqiqisanä iquaugä äwqe, iquenyqä quvqä winyäniqe. Iutanj, iqu ae äwqanqanji, qu ämaqä hñquau, ‘Ne ämaqä iqu ämineyätñqä dinqe, mänenqä iqiya,’ tupnuwä dinqä dowatpnuwi.

¹⁵ Iinjä qäyä itanguwä-qe, iqu iquau miqänqä heniqe. Itanga qänakndanji iqu anqu äpäqe, tiinjä tuäniqe. ‘Ämaqä nyaqä wäunjuä imäkpnqä mbqä äwikqä iquauñj, tääqä tupu. Nyi mbqä äwikqe, haqeqinj äänä imäsäumequwäti, nyl hinuä qunmqänänyä’ tuäniqe.

¹⁶ Ämaqä hinuiqä äpätqä iqu, ‘Ämiqä iquki, si mbqä mina hñqunä ändapknji, haqeqinj mina 10 inä imäsäumeqeqä’ tuäniqe.

* 19:10 Matiu 25:14-30 † 19:13 Ämaqä hñqu wäunjuä qanjuä hñquaqi-hñque itäqetani, mina hñqunä menä.

17 I tquanğa, ämiqä iqu, ‘Täukue! Si nyaqä wäunuä-nyiyqä änguänänjukiyi. Si nätmätqä wänqä täpiñi änguänänä ämitqäninqe, nyi yoqä naqä, anä-himqä 10 hñquau misnqä ktapmqäna’ tuäniqe.

18 Itanğa wäunuä-wiyqä huiziqu äpäqe, ‘Ämiqä iquki, mbqä mina si ändapkñi, haqeqiñi mina 5 inä imäsäumeqeçqä’ tuäniqe.

19 I tquanğa, ämiqä iqu kimanji, ‘Si anä-himqä 5 hñquauñi ämisnqeçqä’ tuäniqe.

20 Itanğa wäunuä-wiyqä huiziqu äyapäqe, ‘Ämiqä iquki, tqä mbqä täqi äwi. Nyi yutävqä huäqä äütätmä, imä zä ekqe. 21 Ii tiinji. Si ämaqä qeiqinyä mimäkqukiyi. Ämaqä nätmätqä pñqä epqe, ämequkiyi. Ämaqä buayä vowä ämäuepqe, äptqukiyi. Iutani, nyi sinyqä zä nyinganji, imä zä ekqeçqä’ tuäniqe.

22 I tquanğa, ämiqä iqu kimanji, ‘Si wäunuä-nyiyqä quvqä iqukiyi. Si “Qeiqi mimäkqukiyqä” ändñi, tängani nyi si-pqe qeiqinyä mikimäkqä ymä. 23 “Nyi ämaqä qeiqi mimäkqä-qunä, nätmätqä pñqä epqe meqä-qunä, buayä vowä ämäuepqe ptqä-qunä” näqnqä iñä enä etanğutqe, nyaqä mbqe, ämaqä ämiqä huiziquau mäwqe, sunqä ikñäwä? Si iñä imäkqä-säpi, nyi anğu äpmqe, mbqä haqeqiñi qäsä meqämingä’ tuäniqe.

24 I ätuäqetani, ämiqä iqu çokä-apäkä qäqiqi tqäutangunwä iunji, ‘He mbqä mina iqueqä hipa iuta ämotaupu, ämaqä mbqä 10-tänj ique wipiyä’ tuäniqe.

25 Ga qu kimanji, ‘Ämiqä iquki, iqu mbqä mina 10 ae ämenä’ tupnuwi.

26 Iwä iqu kimanji, ‘Nyi he etqä. Ämaqä nätmätqä-tänj eeqänänj iquauñi, nyi hui inä wimniqe. I etanği, ämaqä nätmätqä maeqä eä, wänqäpu ämenuwä iquauñi, nyi anği ämotaumqänä’ tuäniqe. 27 I etanği, nyingä himä-wiunqä ipu, “Ämaqä tqu ne ämineyätñqä dinqe mänenqä iqiyä” ätukuwä iquauñi, täqinyqä ätuma äpäpu, nyaqä hiñuä täqi pizqä päkpiyä’ tuäniqeçqä” ätukqe.

28 Inğanji Jisasi Iqu kukñuä ktqä iñä qäpu ätuäqe, Jerusälemänqä wätñqä pämä ätqäue, qanä äukqe.

Jisasi Iqu, Jerusälemä yäpä ingisa, yoqä naqä qonqä-qu enqä-pa äpeqenqä†

29 Inğanji Jisasi Iqu anä-himqä Betäpake iutä, Betani iutä timäutñqä äukqe. Iqu qoqonä, qu ‘Olipä’ ätämiñuwä ingisa ätimäue, Iqueqä wäunuänqä ämotquamiñqä hñquauñi ändowatätä tiñj ätukqe. 30 “Qe anä-himqä näñinyqä winyqä. Qe yäpä ingisa äwäsiyänğanji, dongi hikñä hñque guä äkiqiyeguwä qunyinyä. Dongi iqueni, ämaqä hñqu haqeqi mäpmeqä iminjqä iquvi. Guä ewesinyä, täqinyqä ätuma binyä.

31 I iqanğiyänğanji, ämaqä hñqu, ‘Qe dongi gue, sunqä hiweqinyqä’ qesqanğutqe, qe kimanji, ‘Naqä Iqueqä wäunuä-tänjiqä’ tquinyqä” ätukqe.

32 Ämaqä, Iqu ändowatkqä iquaqu äwiyi, nätmätqä eeqänäñi, Iqu ätukqä-pa iñä witanği äqunğiyi. 33 Iquaqu äwiyi, guä eweqanğiyänğa, dongi iqueqä kawäkiqua iquaquini, “Qe yaqueqä gue, sunqä hiweqinyqä?” ätukuwi.

34 Iquaqu kimanji, “Naqä Iqueqä wäunuä-tänjiqä” ätukiyi.

35 Inğanji, iquaqu dongi, Jisasi Iquenyqä ätuma äpiyi, gquä äquvätäsinyä, dongi iqueä haqeqi eiyl, Jisasi Iqu haqeqi pmetñqä yätämäqä äwikiyi. 36 I qäpu etanğa, Iqu dongi iqueä haqeqä äpmeqe

† 19:28 Matiu 21:1-11; Makä 11:1-11; Jonä 12:12-19

awqanğa, hñqua quwqä gque äquvätäpu, hänaqä iqi ekuwi. ³⁷ Hänaqä qoqonä Olipä-tänä iunji ävquatämäütä, hänaqä mänği nyeäqätanğgeu, ququawä iqi ätimäukqe. Iqinjı Iqueqä wäunuanğqä ämotquaminğqä kuapanänğä iqua, Iqu wäunua ämaqä änä mimäqänänğä di imäqanği äqunminuwiñqä kñuä indqämbiyi, aqvänä ipu, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeu ämamäupu, täaqä yänänäqñqä tii ätukuwi.

³⁸ *“Amiqä Naqä, Goti Hanjuwä Iqueä yoqeu äpqäqä Iqu, Goti Hanjuwä Iqu äñğua minä. Äwqä hanjuä iñqe, qäukuä haqä yätuta pänä. Itanğa Goti Hanjuwä haqä naqä yämä äpmeñqä Iqu, yoqe naqänänğä äqonänä”* ätukuwi. [§]

³⁹ I iqanğä äqumbiyi, Parisi, ämaqä kuapanänğä iñjitä anä äpmaminuwa hñqua, qu Jisasi Iqueni, “Näqñqä-vqä Iquki, Si Tqä wäunuanğqä ämotquetqänğä iquauñi, ‘İñji mimäqä pambiyä’ tuvä” ätukuwi.

⁴⁰ Iqu kimanji, “Nyi he etqänä. Iqua manjä matqä iqanğpqe, hiki manjä tññqäüä” ätukqe.

Jisasi Iqu, Jerusälemä iunğqä kñuä äqäkqenğä

⁴¹ Iqu anä-himqä Jerusälemä-tänğä qäqiqi ätimäuce, anä-himqä iqueni hinuä äqunätä, kñuä äqäkqe. ⁴² Kñuä äqiyätä, tiinğä ätukqe. “Anä-himqä Jerusälemä iquki, si tanğani nätmatqä äwqä qeici ikimäqä dinqe, näqñqä hisnğä änyinğiyä. İñğä etanği nätmatqä iñji, zä witanğqe, si hinuä mäqunquä itqäninyä. ⁴³ İñji hea qänakndanji, tqä mäkä-hunğqä iqua äpäpu, qua pñğä äkqumuatäpu, qäuiqä kktäupnuwi. ⁴⁴ Qu äkqäyäpnasäpu, tqä ymeqä täknğä yäpä inğisa äpmeñuwa iquauñi, qui imäkpnuwi. Itanğa tqä hikä hui, huizi iqueqä haqä yäninji, mäwiqä yäniqe. Si Goti Hanjuwä Iqu äkimeqäqenğqä maqñqä etanğnä hanğ-iqe, ii kimerñiyä” ätukqe.

*Jisasi Iqu, mbqä wäunua imäkminuwa iquau huätä äpäsawqatqenğä**

⁴⁵ Itanğa Iqu hiqäva-imäqä anä täknğä yäpä inğisa äpaquväge, ämaqä nätmatqä mbqänğqä imäkätqätanğuwä iquauñi, huätä päsawqatätñqä ipäqiyätä tii ätukqe. ⁴⁶ “Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, tiinğä äqänänä. *‘Nqä anji, Goti Hanjuwä Iquenyqä täaqä tññqä mätnätätñqe qä.’*† İñğä etanğqä-qe, he quwä-meqä iquauqä anä zä pmeqä enğä-panğä imäkätqänğüä” ätukqe.

⁴⁷ Inğanji Iqu hiunji ique-ique, Goti Hanjuwä Iqueqä hiqäva-imäqä anä iu, qokä-apäkä iquau näqñqä äwiminğqe. İñğä etanği, hiqäva-imäqä naqä iquatä, kukñuä-suqenğqä näqñqä iquatä, qokä-apäkä iu miqä hñquatä, Ique pizqä päkpñqä hänaqenğqä qävqä iminuwä. ⁴⁸ Qävqä ipiyä-qe, qokä-apäkä eeqänänğä iqua, Ique qätä tänä äwipu pmetanğä, hänaqe änä mämoqumueqä ikuwi.

20

*Jisasi Ique, “Yoqä naqe, änggisa ämenäwä?” ätukuwiñqä**

¹⁻² Hiunji hñqueni Jisasi Iqu, qokä-apäkä iquau hiqäva-imäqä anä iunji näqñqä ävätä, kukñuä we-hunğqä-täninğqä awä tuätqätanğa, hiqäva-imäqä naqä iquatä, kukñuä-suqenğqä näqñqä iquatä, ämaqä naqä iquatä, Ique äwimapiyi, “Ne natiyä. Wäunua Si imäkätqäninğqe, yoqä naqä änggisa ämenäwä? ‘Si ii imäkñqe’ tqu ätkqäwä?” ätukuwi.

§ 19:38 Apqä Bukä 118:26 * 19:44 Matiu 21:12-13; Makä 11:15-17; Jonä 2:13-17 † 19:46

Asayä 56:7; Järämäi 7:11 * 20: Matiu 21:23-27; Makä 11:27-33

³ Qu yatnqä ii vqanġuwänġa, Iqu kimanġi, “Nyi-pqe, he kima dpnqä, yatnqä inä emqe. ⁴ Jonä asnä-qäyqä iqu wäunuä imäkminqe, yoqä naqe, qäukuä haqä yätuta ämakqäta, ä ämaqä iquauta ämakqätanä?” ätukqe.

⁵ Iqu kima ii tquanġa, iqua, “Ne ‘Qäukuä haqä yätutanġiqä’ tquanġuatqe, Iqu tiinjä natänqiyä. ‘He iquenyqä quuvqä maeqiyqe, sunqä itänġuwäwä?’

⁶ Itanġa ne, ‘Ämaqä iquautanġiqä’ tquanġuatqe, ämaqä eeqänänä iqua, ‘Jonä iqu hinuä-tqä-queqä’ näqnqä yänänänqnqä ämapiyitanġi, hikä napäkpnqäuwä’ ätnġuwi. ⁷ E ätmbyitanġi, Jisasi Iqueni, “Ne maqnqe qä. Iqu ängisa ämakqätiyä?” ätukuwi.

⁸ I tquanġuwänġa, Jisasi Iqu kimanġi, “Nyi-pqe inänġi. Nyi yoqä naqä-tänä eamä, wäunuä e imäkätñqenqe, he awä maetqä ymqänä” ätukqe.

Kuknjuä ktqä, wainqä wäunuä miqä quvqä iquauñqä†

⁹ Jisasi Iqu ämaqä naqä iquau e ätuäqe, qokä-apäkä iquau kuknjuä ktqä tqe ätukqe. “Ämaqä wäunuä itä, guä-wainqä vowä ikqä hnqu, kinä nämqä näweqä wätñqä, iqueqä wäunġi, ämaqä hnquau mbqä meqä imäkäpu, hui ique wipnuwänqä, yakuä äwimä wänique. ¹⁰ Qänakñanġanġi zä-häukuä mmqä iqanġanġi, wäunuä kaniqu, iqueqä wäunuä-wiyqä hnque, wäunuä miqä iqua, guä-wainqä häukuä hui iwäsäupu wipnqä, dowatänique. Wäunuä-wiyqä iqu äwimeqanġanġi, äpäsäpu, nätmätqä maeqä hinġinäwa dowatpnuwi. ¹¹ E imäkqanġuwänġa, wäunuä kaniqu, iqueqä wäunuä-wiyqä huizi hnque, iquauñqä inä dowatänique. Iqua iqueni-pqe quvqä itquepu, äpäsäpu, hinġinäwa dowatpnuwi. ¹² Itanġa qänakñi, hnque inä dowatqanġa, iqu wäunuä miqä iquau äwimeqanġa, qu ique ptqä äpäsäpu, ququawä mänġisa matnämäupnuwiqä” ätukqe.

¹³ “I iqanġä äqunäqe, wäunuä kaniqu, ‘Nyi äänä imäkmqäwä?’ knuä vqanġa, ‘Nqä ymeqä qokä, kinä änyinätñqä ique dowatmqänä. Qu iqueuä kukñui, qätä wipnqäpiyä?’ tnänique. ¹⁴ Inäqe, ymeqä iqu äpqnqanġi, wäunuä miqä iqua hinuä äqumbiyi, tii tmbnuwi. ‘Wäunuä kaniqueqä ymeqä iqu äpqiya. Kaniqu äpäkönġanġanġi, nätmätqä eeqänänä, tätqu-qäqu meniqe. Iinġqe ne ique pizqä äpäsätanä, wäunġi neqä nemänätñqe qä.’ ¹⁵ Qu e ätmbyi, iqueni wäunuä yäpaqä mänġisa ämatnämäupu, pizqä päkpnuiqä. Inġanġi wäunuä kaniqu, iquauñqä äänä imäkäniqäwä? ¹⁶ Iqu äpäqe, ämaqä iquauñqä, pizqä äpäsätä, wäunġi, ämaqä hnqua-mändä wäniqueqä” ätukqe.

Itanġa ämaqe, qu iinjä äwipiyyi, “Nätmatqä iinjä, matimäuqä yäniqueqä. Oeyä” ätukuwi.

¹⁷ Kimanġi e tquanġuwänġa, Jisasi Iqu hinuä yqänä äqunä, tiinjä ätukqe. “He ‘oeyqä’ ätquwi, Goti Hanjuwä Iqueqä kuknjuä täu äqänänqe, qaku i äkikä?”

‘Ämaqä anä imäkqä iqua, “Hikä quvqe qä” ätäpu, huätä ämatnämäupuwi, hikä iqu anä quea enqä-panä, anä yänänänqnqä imäkqä-queqä’ ätä äqänänä.†

¹⁸ Qokä-apäki, hikä iqueqä haqeqi päkmbqe, qui imäkmbnqäuwä. Hikä iqu haqä yätqä äwämätätqe, äpäqe, ämaqä pizqä päsanqiyä” ätukqe.

¹⁹ I tquanġa, kuknjuä-suqenqä näqnqä iquatä, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, iinjä äwipiyyi, kuknjuä ktqe, iquauqä-quwänqä äyä uwqanġi näqnqä ekuwi. Inġanġi, qu Ique a maqänä kiqätanä-tpu ipiyä-qe, ämaqä huizi-pqä iquauñqä knuä kuapanä indqänäpu, zä ipu, hinuä äqunġuwi.

Ämiqä naqä Sisa ique, mbqä takisi vqenqä^S

²⁰⁻²¹ Inganji, kuknuä-suqenqä näcñqä iquatä, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Jisasi Iqueä kukñui quwä mapñqä diñqä, hiñjuä äñguänä äqumbu äpmamiñuwi. Inganji Ique yamwiqä äväpu, ämaqä naqä Romätanjä iqueä hipa iqi wipnuwä diñqä, iqua ämaqä tämaqä ipñqä hñquau ändowatkuwi. Tämaqä äukuwä iqua, quangi, naqä-qakuä enqä-pa imäkäpu, yatñqä tiñjä äwikuwi. “Näcñqä-vqä Iquki, ne näcñqä ae ämequnä. Si kukñui, jänänjinä ätätnä, qokä-apäkiu naqä-qakuinä ämotquetqäninyä. Itanga iquau ämotquetñanganji, Si iquauqä yocenqä kñuä mindqänqä itnä, kuknuä naqä-qakuinä ätätnä, Goti Hanjuwä Iqueqä suqenqä ämotquetqäninyä. ²² I etangi Si kñuä äänä kiyqiyä? Mbqä takisi, Romätanjä iquauqä ämaqä naqä Sisa iquenji, ävquatunquätanä, mäwqä iquatunquätanä?” ätukuwi.

²³⁻²⁴ Iqu, qu kuknuä quangä imäkäpu tquanquwiñqä näcñqä ae eäqe, kimañi, “He mbqä äma äpäpu, mändquapu. Mbqä iunji, ktqetanä, yoqetanä, tqeqäwä?” ätukqe.

Qu kimañi, “Sisa Romätanjä iqueqeqä” ätukuwi.

²⁵ Ga, Iqu kimañi, “Nätmatqä Sisa iqueqä etangutqe, ii ique wipñqe. Inji, nätmatqä Goti Hanjuwä Iqueqä etangutqe, Ique wipñqeqä” ätukqe.

²⁶ Inji, Iqu qokä-apäkä itä anä pmetanquwängganji, ämaqä naqä iqua, Ique kuknuä mitpñqä diñqe, kukñui quwä mämeqä imiñuwi. Iqu kuknuä kimañi äñguänänjä dinä tquanñi äwipiñi, iqua yäñjuä ipu, kuknuä hui matqä ipu, qanyä äpmakuwi.

Jisasi Iqu, ämaqä ae äpäkombqä iqua anqumä vauqenqä ätukqe^{}*

²⁷ Qänakndanji, ämaqä Satyusi hñqua, Jisasi Iquenyqä äpkuwi. Satyusi iqua, “Ämaqä ae äpäkombqä iqua, anqumä mäwauqä ipñqäuä” tqä-quae.

²⁸ Iqua äppiñi, Jisasi Iquenji, “Ämotqeqä Iquki, Mosisi iqu bukä iunji, Israitqä iquenyqä tiñjä ätäta äqäkqe.

‘Ämaqä hñqu apäkä ämetä, ymeqä maeqä äpäkonätqe, iquenyqä tñññqe, känguequ apäññqä ämetä, ymeqä hemeñqiyä,’[†] ätäta äqäkqeqä” ätukuwi.

²⁹ “Itanja hiñuiqänänji, ämaqä 7 hñguiqua äpmamiñuwi. Itanga inñuiquautanji, kätequ apäkä ämeqe, ymeqä meämeqänğa äpäkonñqe.

³⁰ Itanja apäññqä iñji, känguequ ämeqe, iqu-pqä äpäkonñqe. ³¹ Itanja, käñgua huiñiqä apäññqä asä iñji ämeqe, iqu-pqä inä äpäkonñqe. Ii tiñji. Eeqänänjä inñuiqua, apäkä iñji ämapiyi, qu ymeqä meämeqänğa äpäkonñquwi. ³² Qänakndanji apäkä ii, inä äpäkonñqe. ³³ Inji, ämaqä äpäkombqä iqua anqumä ävauqanquwängganji, apäkä ämaqä inñuiqua eeqä ämamiñuwä täsi, tqeqä heäñiqäwä?” ätukuwi.

³⁴ Iqu kimañi, “Qokä-apäkä ämanätqänuwi, ii tängganji. ³⁵ Itanñi qokä-apäkä, Goti Hanjuwä Iqu iquauñqe, ‘Qu anñi ävaupu, Nyitä anä pmeñqä qäyunänjä iquaiqä’ täñiqä iqua, qu inganji mämanqä ipnuwi. ³⁶ Goti Hanjuwä Iqu qunji anqumä ae ävauqumuatätqä-qae, Iqueqä ymeqä eäpiyitanji, enätqä iqua enqä-panä eäpu, anñi mäpäkonñqä da ipnuwiqä” ätukqe.

³⁷ “Inñqe, ämaqä ae äpäkombqä iqua, qua äptepqä duta anñi ävaupnuwä diñqe, Mosisi iqu-pqä ae ämänätquakqe. Tiññji. Iqu kuknuä, zä wänqä tä äsämiñqenqä, bukiu äqiyätäqänñanji, tiñjä äqäkqe. ‘Naqä Iqu, Aprähämä iqueqätä, Aisakä iqueqätä, Jekopä iqueqätä, iquauqä Goti

Hanjuwä Iqueqä. †³⁸ Itanġi Goti Hanjuwä Iqu ämaqä pizqä iquauqä ma, häñä äpmeñuwä iquauqä-quvi. Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqini, qokä-apäkä eeqänäñi, awäka iinñä iquatä qäsäñi, häñä äpmeñäuä” ätukqe.

³⁹⁻⁴⁰ I tquanġa, qu Iqueqä kimanġinqä zä ipu, yatñqä hñqu inä mavqä ikuwi. Iutanġi, kukñuä-suġeñqä näġñqä hñqua, “Ämotqueqä Iquki, Si kukñui, äñġuänänñä ätunyä” ätukuwi.

Kraisi Iqu, tqueqä ymeqäwä?S

⁴¹ Inġanġi Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaqä, Kraisi ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu Ique atäunñuä ikqä Iquenyqe, ‘Dewiti iqueqä Ymeqä Iqueqe,’ näġñqä äänä epu tätqänñuä? ⁴²⁻⁴³ I etanġqä-qe, apqä bukä iunġi, Dewiti iqu tiinñä ätkqe qä äqänänä.

*‘Naqä Hanjuwä Iqu, ñqä Naqä Ique tii ätukqe qä, “Nyi Tqä himä-wiunñqä iquauñi, Saqä yäpä iqi pmuatekimniqänġanġe, Si Nyaqä hipa ämuangisa pmatñqinyä” ätkqe qä’ äqänä.**

⁴⁴ Inġi änäñġä? Kraisi Iquenyqe, Dewiti iqu ‘Ñqä Naqä Iqueqä’ ätgeuä. Inġi ämaqä, Iquenyqe, ‘Dewiti iqueqä Ymeqä Iqueqe,’ änäñqä tätqänñuä?” ätukqe.

Wopqä ipu, kukñuinä tqä-quauñqä, wa wipiyä†

⁴⁵ Itanġa qokä-apäkä iqua qätä yqänä pänätanġuwänġa, Iqu Iqueqä wäunñuänñqä ämotquaminñqä iquauñi, tiinñä ätukqe. ⁴⁶ “Kukñuä-suġeñqä näġñqä iquauqä suqä quvqenqe, wa wipiyä. Qu suqä tquauñqe, kiinñä äwinyänä. Gquä quäuqä ipmbu ġanñä upñqäuä. Ququawä aquväġñqeunġi, ämaqä iquauñi, ‘hiunġinġanġqä’ tupñqäuä. Anñä aquväġñqeunġi, anñä äñġuä iqinyä pmapñqäuä. Ymisanñä naqä imäkqänġanñä-pqe, anñä äñġuä iqinyä pmapñqäuä. ⁴⁷ Inġi qu apäġñqä iuañi, quanñä ätuäpu, quwqä anġi quwä mapñqäuä. Qu tääqä quäuqä ätäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä quanñqä tquäpñqäuä. Iqu suqä quvqä iwäsäuniqänġanġi, ämaqä iinñä iqua, quwqä hanñä-iqe, ämaqä huizi iquauqe, ämäwqätäuniqeqä” ätukqe.

21

*Apäqñqä nätmätqä maeqä hui, mbqä ätnämäukqenñqä**

¹ Inġanġi Jisasi Iqu hiñuä ämoqunäqe, ämaqä mbqä kuapä-tänñä iqua äpäpu, mbqä pñqä-wiqä ipñä iu mbqä tnämäuqanñqä äqunġqe. ² Inġanġi apäqñqä mbqä maeqä hui, mbqä wänñqä hnjuuquä tnämäuqanñqä äqunġqe. ³ E äqunäqe, tii ätukqe. “Nyi naqä-qakuä etqä. Apäqñqä mbqä maeqä ii mbqä ätnämäuqe, qokä-apäkä eeqänäñi, ämäwqätäuqi. ⁴ Ämaqä eeqänänñä iqua, quwqä mbqä kuapä iutanġi, wänñqä hmbu ätnämäuqä. I etanġi ii äwa itä, ‘buayä mbqä inġmqä’ tä ämenqe, ätnämäuqi yä” ätukqe.

Hanñ-iqä hea yäpakänġa timäuniqenñqä†

⁵ Inġanġi ämaqä hñqua, hiqäva-imäkqä anñä iunñqä kukñuä tii ätmiñuwi. “Ämaqä anñä ämätkuwä iqua, qu hikä äñġuänänñitä, nätmätqä ämaqä Goti Hanjuwä Ique äwimiñuwitä ämepu, anñä tä äñġuänänñä ämätkuwiqä” ätmiñuwi.

† **20:37** Angumä Itmakqä 3:6 **S 20:39-40** Matiu 22:41-46; Makä 12:35-37 * **20:42-43** Apqä Bukä 110:1 † **20:44** Matiu 23:1-7; Makä 12:38-40 * **21:** Makä 12:41-44 † **21:4** Matiu 24:1-51; Makä 13:1-37

6 I tqangä äwiyäqe, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Nätmatqä he hiñuä ägunänjuwä tä, qänakndanji hikä hñqu, huizi iqueuä haqä yänji mäwiqä yäniqeqä. Qu eegänäni ämisqiyäpu, qua mäñi tnämäupnuwiqä” ätukqe.

7 Iqu e tquanğanji, qu yatñqä äväpu, “Näñqä-vqä Iquki, nätmatqä ii, hea äknğa timäuniñqäwä? Hiñqä äsque ganä timäucanğuti qunaninğuwä?” ätukwi.

8 Iwä, Iqu kimanji, “Qu quanğä etäpu, hiqä kñuä indqänğqä qui emäqğänqe, he mimbiyä. Ii tiinjğä. Ämaqä kuapänä hñqunä-hñqunä äpäpu, Nyaqä yoqe etäpu, ‘Nyi ämaqä qäqunğqä’ hitpnuwiqä. Mä, ‘Hea qäqinğqä’ hitpnuwiqä. I etanği he iquauñi, qänaknä mäwivändqä iqäpnğqä. 9 Itanğa he, ‘Ämaqä qua huitanğä-huitanğä iutanği mäkä äunğäüä’ ä ‘Ämaqe, quwqä ämiqä iquau huätä dowatpñqä mäkä itqänğäüä’ tqangä qätä äwiyäpiyanğanji, he zä ipu, yäunğä-yäunğä miqä pa iqäpnğqä. Nätmatqä tä ganä timäuniqä-qe, hea yäpaki maqänä matimauqä yäniqeqä” ätukqe.

10 I ätuäqetanji, tiinjä ätukqe. “Ämaqä hñqua, ämaqä huiziquatä mäkä humbñqä ipäqäpnui. Itanğa qua naqä iu miqä hñqueqä ämaqe, huizi iqueqä iquatä mäkä humbñqä ipäqäpnui. 11 Qua huiunji, ekä itä, yäunğä-yäunğä naqänänğä timäuniqe. Hñqäqinji, buayä dä naqänänğä timäuniqe. Hñqäqinji, täñğä-yaqä naqänänğä timäuniqe. Itanğa qäukuä yätutanji, hiñqä naqänänğä ätimäutä, he zä emäkäniqeqä.

12 I etanği nätmatqä iinjä änyä etanğanji, qu a ekiqätäpu, quvqä emäkpnuwi.† Qu Nyaqä yoqä mäñdi äkittqäpnğqä diñqä indqämbu, anğ aquväqñqä iunji, kukñuä ätäpu guä hikiqiyapnuwiqä. Itanğa etma äwäpu, ämaqä naqä huitanğä-huitanğä iquauqä hiñuä iqi hekitqätəpnui. 13 Nätmatqä iinjä emeqanğutqanğanji, ii hiqä kukñuä äñguä we-hunğqä-tänji awä tpuwänğqä-ganji. 14 Iinjä emäqanğuwänğa, he kukñuä kima tpu-nuwä diñqe, kñuä ganä mindqänğqä pa iqäpnä. 15 Nyi kukñuitä, näqñqetä, Nğä-näüä hitapmniqe. Ga ämaqä qui emäkätqänjuwä eegänänji, qu huätä ämaemäupu mäñdi maekittqiyqä ipnuwiqä” ätukqe.

16 “Hiqä hinaqä-hinunğatä, hita-hinğukatä, itanğa näueqä iquatä, qu hiqä mäkä-hunğä iquauä hipa du hewipnuwi. Ga qu hesanğ hñquau pizqä päkpnuwi. 17 He Nyaqä yoqä-tänğuenä etanğä, ämaqä eegänänji äwqä quvqä emäkpnuwi. 18 Inğqe heyaqä nyuänğä iunji, dä hui qui näweqä mimäkñqä yäniqe. 19 Inğanji he yänänäqñqä äpmamipqe, he hanğ äñğuanä pmepnuwiqä” ätukqe.

20 I ätuäqetanji tiinjä-pqä inä ätukqe. “Jerusälemänji, mäkä-iqä iqua äpäpu, qäüiqä ktäucanğä hiñuä qumbiyänğanji, he näqñqä tiinjä hipnuwi. ‘Anğ-himqe qui imäkpnğqä hea, qäqinğqä’ kñuä heyquänä. 21 Inğanji qokä-apäkä qua Jutiya iu äpmeñuwä iqua, ze, qoqonğä yätunğä hipnuwi. Qokä-apäkä anğ-himqä Jerusälemä iu äpmeñuwä iqua, anğ-himqä iunji äväma, huiunğä upnuwi. Itanğa ämaqä Jerusälemä iu yäpaqänğisa äpmeñuwä iqua, yäpänğisa mäpaquvqä ipnuwi. 22 Hea inğanji, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä kukñuä ätäñqä-pa, naqä-qakuä iinjä timäutñqä diñqe, iquauqä suqä quvqenğqä iinjä vänige. 23 Itanğa, apäkä äwqä-tänğä iuaunğätä, ymeqä anğänğqä-tänğä iuaunğätänji, huäqä kiñğä hunğeqä. Ii tiinjä. Hanğ-iqä naqänänğä qua täu ätimäutä, Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä tnänğä iinğqe, qokä-apäkä inğa pmamipqä iquau wimeniqe. 24 Itanğa hñquauñi ipäqäyunğatä päkpnuwi, huiziquauñi, ämaqä huiziquauqä wäunğä hinginäwa äwiyäpu pmepñqä diñqä, ätuma upnuwi. Itanğa

† 21:12 Matiu 10:16-22; Makä 13:9-13

Jerusälemänji, Israitqä iquauqä nokuiyqä iqua, mändi äkittqiyäpu, hea Goti Hanjuwä Iqu iquauñqä ätekqä iqu qäpu heqanğanqce, qui imäkqanñqä pmetpnuwiqä” ätukqe.

²⁵ I ätuäqetani, tiinjä-pqä inä ätukqe. “Hea ingani, mäptqä iuta, qanqä iuta, qätäqueqä iuta, hiqñqä huitañä-huitañä timäuniqe. Itanğa qokä-apäkä qua täu im-imä äpmeñuwä iqua, eqä-huñjä äusuätä ämngä peyqanji äqumbiyänğanji, quwqä kñuä indqanñqce qui iwimäkqanğuti, yäunüä-yäunüä ipnuwi. ²⁶ Itanğa nätmatqä qäukuä haqä yätutanji ävämapiñqä imäkqanji äqumbiyi, qokä-apäki, ‘Qua täutanji squä timäutñqätiyä?’ kñuä indqänäpu, yäunüä-yäunüä ipu, hiñuä qarñä äma ikäpnuwi. ²⁷ Inğanji qu, Ämaqeucä Ymeqä Ekqä Iqu qaquvqä iu äpme, Iqueqä yänänäqñqetä, Iqueqä we-hunqä naqänänjä itä pñanji qumbnuwi. ²⁸ Hea nätmatqä tä änyä qe ipäqiyqanğanji, pämä yänänäqñqä ätqäupu, hiñuä haqä yätu qunğpñqä. Goti Hanjuwä Iqueqä etmetñqce, qäqicinjñqä” ätukqe.

²⁹ I ätuäqetani, Iqu kukñuä ktqä tiinjä ätukqe. “He zä-eaqä iutä, zä huizi iquautä hiñuä äqunäpu, näqñqä mapiyä. ³⁰ He zä-mñä änyä-hänjä inğanğqce hiñuä äqumbiyi, näqñqä äyä etqanñuwiqä. ‘Ii hea mäptqä ängüä tätñqanğanjñqä.’ ³¹ Inji Goti Hanjuwä Iqunä miqä timäutñqce, asä inänjñqä. Nätmatqä Nyi tanğa etqce, ipäqiyqanji hiñuä äqumbiyänğanji, he näqñqä hipnuwi. ‘Goti Hanjuwä Iqunä miqe, timäutñqanğanjñqä.’

³² Nyi he naqä-qakuä etqä, qokä-apäkä hea inga pmapnuwä iqua, qu mapakonqä yqänä pmetanğuwänğa, nätmatqä eeqänänjä iinj timäuniqe. ³³ Qäukuitä, quacetä qui imäkñaniqä-qe, Nyaqä kukñui, qui mimäkñqä yäniqeqä” ätukqe.

³⁴ I ätuäqetani, tiinjä-pqä inä ätukqe. “He ängüänä mimbiyä. Eqä änäpu, hea ique-ique qämä-qämä iqe, ii quvqe. Nätmatqä hiqä huiwiñqä kñuä kuapä indqanñqce, ii-pqce quvqe. He suqä iinjä imäkqanğpce, hea iqueni, guä enqä-pa maqänä heuniqeqä. ³⁵ Ii tiinji. Hea ingani, nätmatqä Nyi etqce, qokä-apäkä qua täu äpmeñuwä eeqänänjä iquauñi äwimeniqe. ³⁶ Inji, nätmatqä eeqänänjä iinjä iqua, ämäequtäupnuwänğätä, Ämaqeucä Ymeqä Ekqä Iqueuä hiñuiqi tqäpnuwä diñqetänji, he hea ique-ique ängüänänjä äminyäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä täaqä tqäpñqä” ätukqe.

³⁷ Inğanji hiunji eeqänänjä iunji, Jisasi Iqu, hiqäva-imäkqä anjä ququawä iqi ämotquaminñqce. Heatqanğanji Iqu qoqonjä Olipä iu hiqaqä äwiqisminñqce. ³⁸ Itanğa qokä-apäkä eeqänänjä, Iqueqä kukñui qätä wiñqce, zinuänğa äquvepminñuwi.

22

*Qu Jisasi Ique pizqä päkñqä ätkuwiñqä**

¹ Hiunji naqänänjä qu “Bretqä yenüä qo matäucä bñqanğanjñqä” ätminjuwä iqu, ätimäutñqä qäqi ekqe. Hiunji iquenyqe, qu Pasopa ätminjuwi. ² Inğanji hiqäva-imäkqä naqä iquatä, kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, qokä-äpäkiunñqä zä ipu, Jisasi Ique äpäkpnuwä diñqä hänaqanñqä qävqä ämävqänminjuwi. ³ Inğanji Setänä Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-hunqä iqu, Jutasi iqueqä äwqeu äpaqukqe.† Qu iqueqä yoqe, “Iskarioti iqueqä” ätuminjuwi. Iqu ämaqä 12 iquautanjä ique. ⁴ Iqu äwäqe, hiqäva-imäkqä naqä iquautä, hiqäva-imäkqä anji qui mimäkqanñqä miqä naqä iquautä, Jisasi Ique iquauqä hipa iu vätnqä hänaqä diñqä ätukqe.

* **22:** Matiu 26:1-5; Makä 14:1-2; Jonä 11:45-57 † **22:3** Matiu 26:14-16; Makä 14:10-11

⁵ I tqanga, iqua aquvänä ipu, “Mbqä hui ktapatunqeqä” ätukuvi.

⁶ Ita Jutasi iqu “änguiqä” ätuätä, Jisasi Iqueni iquauqä hipa iu vätnqä dinqä hea qäyunänanganjä, qokä-apäki Jisasi Iqutä anä mäpmeqä etanguwänangnjä, hinuä äqunä äpmaminqe.

Jisasi Iqu, Iqueqä wäunuä yätquakä iquatä, ymisanjä yäpakä änguwänangnjä† (22:7-38)

⁷ Hiunji naqänänjä bretqä yejuä qo matäuqä bnqä iqu ätimäukqe. Quväukuä ique-ique hiunji iqueni, Israitqä iqua Pasopanjä knjuä indqänäpiyänngani, sipsipqä hui äpäsäpu gpnä. ⁸ Hiunji iqu ae ätimäuqangani, Jisasi Iqu, Pitä iquesä, Jonä iquesä ändowatätä, “Hiunji naqänänjä tqueni, qe äwäsinyä, neyaqä buayi näwinyä nemäkinyqä” ätukqe.

⁹ I tqanga, iquaqu yatnqä äwikiyi, “Ye näwinyäni ängi imäkenqäwä?”
¹⁰ Mä Iqu kimanji, “Qe anä-himqä yäpä ingisa äyäsüyängani, ämaqä eqä-häkä qondä a qätqä hnqu ämimbhjäuä” ätukqe. “Qe ique qänaki wivändiyinqe. Anä iqu paquvqangutqä iqueni, eequenä paqupiyä. ¹¹ Itanga anä kaniqueni, ‘Ämotqueqä Iqu, si yatnqä kiyenqä äyandowatqiyä’ suinyqä. ‘Nytä, Nqä ämaqä wäunuänqä ämotquetnqä iquatä, hiunji naqä tqe, buayä natunquä anä hiqnqä ängikä?’” äyatqiyä’ suinyqä. ¹² Inngani iqu, anä hiqnqä naqänänjä haqä yätqä ämätänqä iqueni ämäqesquenqiyä. Iquvanjätä, buayä nqätä, näwenyä imäknänä. Qe iqini, buayä näwenyä inemäkinyqä” ätukqe.

¹³ I tqanga, iquaqu äwiyi, nätmätqä eeqänänjä Jisasi Iqu ätukqä-pa witanji äquniyi, buayä näwenyä imäkkiyi.

¹⁴⁻¹⁵ Jisasi Iqutä, Iqueqä ämaqä wäunuänqä ändowatminqä iquatä, buayä bnqä äpmapiyängani, iquvanjä iu äwi tii ätukqe. “Hiunji naqänänjä tä ätimäuqä tqueni, Nyi buayä Pasopa tä, hesä natunquenqä kuapanä nyinätangji äpmerjänä. Buayä qäpu änani, Nqä huiwä tänjä-hunqä mamqänä. ¹⁶ Nyi he etqä. Buayä Pasopa iqueqä quati, Goti Hanjuwä Iqunä miqä iunji naqä-qakuänänjä timäufangnjä, Nyi ique angu manqä iqämqänä” ätukqe.

¹⁷ Inngani, § Iqu wainqä-eqä-häkä ämeqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä “änguiqä” ätuäqe, tii ätukqe. “He wainqä-eqä-häkä tä ämepu, wänqäpu-wänqäpu biyä. ¹⁸ Nyi he naqä-qakuä etqä. Tängata tiini, Goti Hanjuwä Iqunä miqe äpqangnjä, wainqä-eqä tä angumä manqä iqämqänä” ätukqe. ¹⁹ Inji qäpu ätuäqe, Iqu bretqä ämeqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä “änguiqä” ätuäqe, äkutätä, iquau ävätä tii ätukqe. “Tä Nqä huiwä, he yätamäqä hiyätnqä etapqänä. Nyinyqä knjuä indqänäpu, iinjä imäkqäpnqä” ätukqe.

²⁰ Qu buayä qäpu ganguwänga, Iqu wainqä-eqä-häkä ämeqe, bretqeu imäkkqä-pa imäkäqe, tii ätukqe. “Wainqä-eqä-häkä tä, kuknuä Goti Iqu hesä guä ämäsuqä häñiyi. Ii naqä-qakuä imäkätnqe, Nqä häneqe, he yätamäqä hiyquäninqä equatemqänä.

²¹ Inäqe qätä nyipiyä. Ämaqä, Nyi bäkpnqä iquauqä hipa iu nyivättnqä iqu, Nyitä iquvanjä täunji anä äpmerue. ²² Ämaqeufä Ymeqä Ekqä Iqu, hänaqä Goti Hanjuwä Iqu, Iquenyqä ätekqä iu wänqiyä. Inäqe ämaqä Nyi ämbäkpnqä iquau nyivättnqä iquenyqe, huäqä-hunqe naqänänjiqä”

† 22:6 Matiu 26:17-30; Makä 14:12-26; Jonä 13:1-17:26 § 22:17 Matiu 26:26-28; Makä 14:22-24; 1 Korinä 11:23-26

ätukqe. ²³ I tquanga, Iqueqä wäunüanqä ämotquaminqä iqua, iquauqä quwä yatnqä änyäpu, “Suqä tä imäkäninqe, tqukinqä tqiyä?” ätnquwi.

“Nesanä naqe, tqukinqäwä?” ätnquwinqä

²⁴ Inqani wäunüanqä ämotquaminqä iqua, “Neqä naqe, tqu pmeniqätiyä?” tpu, kuknuä mäkä äunminquwi.

²⁵ E hunqanquwänqa, Jisasi Iqu tiinä ätukqe. “Ämaqä huizi iquauqä ämiqä naqä iqua, qokä-apäkiu wäunüä vqä iquaiqä. Inji naqä iquauqä, qu ‘Ämaqä yätamakqä änguä vqä-quaeqä’ ätätqänquwi. ²⁶ I etanji he iinji mimäqä pambiyä. Hiqä hitmqä iqu, hingua yäpakä, yoqä maeqä-qu enqä-panjä äpmenä. Hiqä ämeyqä iqu, wäunüä-eyqä-qu enqä-panjä äpmenä. ²⁷ Inji ämaqä buayä nätnqä iquvanjä iu äpmenqä iqu, ämaqä buayä meqisqä ique ämawqätäunä. Iinjä etanji, Nyi hiqä wäunüä heyqä enqä-panjä äpmenänä.

²⁸ Hanjä-iqä nyimeqanqani, he manyivämeqä Nyitä anä äpmenquä iquenjqä. ²⁹ Iutani Nqä Apiqu Nyi ämaqeu mimqä yoqä naqä ändapqä-panji, asä iinji Nyi he etapqä. ³⁰ Inji Nyaqä ämaqeu miqä iunji, he Nyaqä iquvanjä iu äpmapu, buayätä eqätä änapu, itanqa Israitqä iquauqä hueqä-himqä 12 iquau iwäsäupu, zä-hawä änguänänjä iu pmeqäpnjqä” ätukqe.

*Jisasi Iqu Pitä iqueni, “Nyi Iquenqe änyä maqqeqä’ ttnqinyä” ätukqenqä**

³¹ I ätuäqetani, Iqu “Saimonä iquki, qätä nyiyä” ätukqe. “Setänä iqu, ämaqe kuä-witqä hinoqukuä huätä ämamäutqänquwä-pa, heqä quuvqä heqiyqe yamwiqä hiyättnqenqä, Goti Hanjuwä Ique yatnqä ae ävqe.

³² Iinjä etanji, tqä quuvqä heqiyqe qui mimäknjqä yättnqe, Nyi Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ae ätqeqä. Itanqa si anqu äpättnqanqani, tqä tta-tunguäkau yänänäqnjä wisnänqeqä” ätukqe.

³³ Pitä iqu kimanji, “Naqä Iquki, Sitä guänjqä anä äwita, anä päkonenqä, näwinyä imäknmä äpmenänä” ätukqe.

³⁴ I etanji Jisasi Iqu, “Pitä iquki, Nyi jänä äktqä. Heatqä tqueni, kuku-takisqä äkakä matqänqa, si Nyaqä yoqe, zä hnquaqui-hnque hisnqinyä” ätukqe.

³⁵ Ita, eeqänänjä iquauji, “Nyi hiqä mbqä qa mnqetä, qa-pqetä, yukä ämuasmäuqetä, maeqä hendowatkqänqani, he nätmätqenqä äwa ikuwätanä, äwa miqä ikuwätanä?” ätukqe.

Iqua, “Äwa miqä ikqueqä” ätukuwi.

³⁶ Ga Iqu tii inä ätukqe. “Iinjä etanji, tänqani, ämaqä mbqä-qa mnqä-tänjä iqu, äma wättnqe. Ämaqä qa-tänjä iqu, äma wättnqe. Itanqa ämaqä ipäqäyunjä maeqä iqu, iqueqä gquä quäuqä ämetä, ämaqä hnque mbqänjqä imäkätä, ipäqäyunjä mbqä yättnqe. ³⁷ Ii tiinjä. Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, ‘Qu iquenyqä “Ämaqä quvqueqä” ätkuwiqä’ ätä äqänänä.† Nyi jänä etqä. Kuknuä iinji, Nyinyqä anqä pänqiyä. Kuknuä eeqänänji, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu Nyinyqä ätänqe, naqä-qakui tänqa ätimäunqiyä” ätukqe.

³⁸ Inqani iqua, “Naqä Iquki, ipäqäyunjä hnquaqä täqiyqä” ätukuwi. Iqu kimanji, “Ii qäyunjqä” ätukqe.

Jisasi Iqu, qoqonä Olipä iu, Goti Iquenyqä tääqä ätkqenqä‡

* **22:30** Matiu 26:31-35; Makä 14:27-31; Jonä 13:36-38 † **22:37** Asayä 53:12 ‡ **22:38** Matiu 26:36-46; Makä 14:32-42

³⁹ Inġani, Jisasi Iqu anä-himqä iuñi ävama, qoqonä Olipä, inga-inga iqisminqeunqä ekqe. Itanġa Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iqua qänaki äwivändkuwi. ⁴⁰ Iu ätimäupiyyi, Iqu iquauñi, “Yamwiqä iqe, he mäñdi maekittiqiyqä yätñqä diñqe, Goti Iquenyqä tääqä tupiyä” ätukqe. ⁴¹ E ätuäqetani, ävama äwäqe, ämaqä hikä tnämäuqä-panä iinjqä ätqäwäqe, qonä äuktäütä, tääqä ätukqe. ⁴² “Apiquki, Si äkinganġutqe, häkä hanä-iqä-tänä tqü huätä mäñdavä. Iinjqä etanġi Nyaqä änyinġeunji, qäyä enä. Tqä äkinġeunji ätimäunä” ätukqe. ⁴³ I tquanġani, enätqä qäukuä haqä yätutanä hñqu äwimeqe, Ique yänänäqñqä äwikqe. ⁴⁴ Itanġa Jisasi Iqu hanä-iqä naqänänä ämetä, tääqä yänänäqñqä tquanġa, Kiqä dñi, häneqä enqä-panji, qua mäñi iokqe. ⁴⁵ Iqu tääqä qäpu ätuäqe, pämä ätqäütä, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquauñqä äukqe. Iquau äwimeqe, iqua äwqä hanä naqänänä vqanġi, hiqäqä witanġä äqunġqe. ⁴⁶ E äqunäqe, “Sunqä hiqäqä wiñäüä? Ävaupu, yamwiqä iqe, he mäñdi maekittiqiyqä yätñqä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tupiyä” ätukqe.

Jutasi iqu Jisasi Iqueni, himä-wiunqä iquau äwikqenqä

⁴⁷ Jisasi Iqu kukñuä yqänä tätqätanġa, ämaqä kuapanä äpkuwi. Iqueqä ämaqä 12 iutanä hñqu, iqueqä yoqä Jutasi, iqu iquau ätuma äpkqe. I ätuma äpäqe, Jisasi Iqu-tänä qäqiqi, quneqä vätñqä äpkqe. ⁴⁸ Ii iqanġani, Jisasi Iqu, “Jutasi iquki, si quneqä ävätnä, Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqueni ämaqä iuqä hipaeu wisñqätanä?” ätukqe.

⁴⁹ Ämaqä Iqutä anä äpmaminjuwä iqua, nätmätqä ii timäunqanġi äqumbiyyi, “Naqä Iquki, ne ipäqäyunjitä ämaqä äpäsatunquätanä?” ätukuwi. ⁵⁰ E ätupiyyi, iquautanä hñqu, hiqäva-imäkkqä naqä iqueqä wäunjuä-wiyqä hñqueni, ipäqäyunjitä iqueqä qätä ämuanġisa mñä hämänä ätqavämäukqe. ⁵¹ E iqanġa, Jisasi Iqu “Qäyä enä” ätuäqe, qätä a ämaqätätä, anġu ämäqumuatekqe.

⁵² Inġani Iqu hiqäva-imäkkqä naqä iquatä, hiqäva-imäkkqä anä qui mimäkkqänqä miqä naqä iquatä, Israitqä iquauqä ämaqä naqä iquatä, qu Ique a kiqätñqä äpkuwä iquauñi, “He ipäqäyunjitä, jävqätä a äqätqä äpquwi, ämaqä äpästätä quwä-meqä hñqe a äkiqätätqänjuwä-pa, Nyi-pqe, iinjunä etanġi äñgiqätqäüä? ⁵³ Hiunji ique-ique Nyi hesä hiqäva-imäkkqä anä ququawä iqi pmetanġani, he a mañgiqätqä itqänjuwiqä. Iinjqä etanġi heatqä yänänäqñqä ätimäuqäqe, ii hiqänġanjqä” ätukqe.

*Pitä iqu, ‘Nyi Jisasi Iquenyqä maqñqe qä’ ätkqenqä**

⁵⁴ Iqu i tquanġa, iqua Ique a äkiqätäpu ätuma äupiyyi, hiqäva-imäkkqä naqä iqueqä anä yäpä inġisa ätuma ekuwi. E wätqätanġuwänġani, Pitä iqu kinä nänji ti ätqawäwätä, qänaki äukqe. ⁵⁵ Inġani qu täknä yäpä yänġisa tä ikepu quamä pmeqanġuwänġa, Pitä iqu quvaqä awä iqi äpmakqe.

⁵⁶ Qu e äpmetanġuwänġa, wäunjuä iqä apäkä hui, Pitä iqu tä ttawä iqi pmetanġi äqunäqe, hinjuä yänänäqñqä äqunä, “Ämaqä tqü, Jisasi Iqutä anä äpmeñiyiqä” ätukqe. ⁵⁷ I tquanġa Pitä iqu, “Apäkä iiki, nyi Iquenyqe, maqñqe qä” ätukqe.

⁵⁸ Gä wänqäpu äpmapiyyi, ämaqä hñqu ique äqunäqe, “Si-pqä iquau-tanju-kiyqä” ätukqe.

I tquanġa Pitä iqu, “Ämaqä iquki, nyi hmanjqä” ätukqe.

⁵⁹ Mä quäuqänä hmbu äpmapiyi, ämaqä huiziqu yänänäqñqä ätukqe. “Ämaqä tqu, Galilisañä-qu hitaŋgi äqunätmä, ‘Iqu Jisasi Iqutä anä äpmenjiyi-qe’ naqä-qakuä etqänä.”

⁶⁰ I tquanğa Pitä iqu, “Ämaqä iquki, si kukñuä ii ätni, nyi maqñqeqä” ätukqe. Iqu kukñuä ygänä tätqätanğa, kukutakisqä äkakä ätkqe. ⁶¹ Asä qänğanı, Naqä Iqu hıqumuanä äwiyätä, Pitä ique hiñuä ämoqñgqe. Inğanı Pitä iqu, Naqä Iqu, “Heatqä tquenı, kukutakisqä äkakä matqänğa, si Nyinyqe, ‘Maqñqeqä’ hñquaqui-hñque ttñiqä” ätukqenğa kñuä äwikqe. ⁶² Inğa iqe, yäpaqä mänğisa äwätä, kñuä naqänänä äqäqqe.

Qu Jisasi Ique tä säwqä äväpu, äpäkkuiñqä†

⁶³⁻⁶⁴ Inğanı ämaqä Jisasi Ique a äkiqätkuwä iqua, Ique kukñuä quvqä ätuäpu, jävqä äpäkkui. Ga, tapätapi Iqueqä hiñuii ktqä äpmuatēpu, tiñä ätumiñuwi. “Si ‘Iqu bäsqiya-qe’ hiñuä enğa-pa natiyä.” ⁶⁵ Itanğa iqua kukñuä quvqä huisä qäsä ätumiñuwi.

Ämaqä naqä iquauqä hiñuiqi, Ique kukñuä ämitkuwiñqä‡

⁶⁶⁻⁶⁷ I imäkätqätanğuwänğa, mäptqä timäuqanğanı, qokä-apäkä iquauqä ämaqä naqä iqua, qu eeqänä aquvä äqänğuiwi. İi hiqäva-imäkqä naqä iquatä, kukñuä-suqenğa näqñqä iquatänji. Aquvä e äqämbiyi, Jisasi Iquenı iquauqä aquväqñqä iunğa ätuma äupiyi, “Si Kraisi ne äminesñqä Goti Hanjuwä Iqu atäunüä äkikqä Iquki sätäti, ‘Nyi Qäqunğqä’ natiyä” ätukuwi.

Iqu kimanı, “Nyi he etqanğmdqe, he quuvqä maeqiyqä ipñqäuä. ⁶⁸ Nyi he yatñqä heyqanğmdqänğanı, he kimanı mandqä ipñqäuä. ⁶⁹ Inğa etanği, tängata tiñi, Ämaqēuqä Ymeqä Ekqä Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä hipa ämuangisa pmetänqiyä” ätukqe.

⁷⁰ I tquanğa, ämaqä eeqänänä iqua yatñqä tiñä äwikuwi. “Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iqukitanä?”

Iqu kimanı, “Hiqä-hiuä ae äyä ätqäuä. Nyi Qäqunğqä” ätukqe.

⁷¹ I tquanğa, iqua “Ne Iqueqä suqenğa awä-tqä hñquaunğqä tääqä matqä yatunque. Iqueqä-kiuä, manjuta tqanği qätä qe äwiyänünä” ätukuwi.

23

*Jisasi Iqu, Pailoti iqueqätä, Heroti iqueqätä, hiñuä iqi ätqäukqenğa**

¹ Inğanı ämaqä naqä eeqänänä iqua ävaupiyi, Jisasi Iquenı, Pailoti iquenyqä ätuma äukuwi. ² Äwimapiyi, Ique kukñuä mitñqä ipäqiyäpu, Pailoti iquenı tiñä ätukuwi. “Ne Ämaqä Tqu quvqä tiñä imäkätqätanğı äqunätunque. Neyaqä ämaqä iquauqä kñuä indqänqe qui iwimäkätä, ‘He Romätanğä ämiqä Sisa iquenı, mbqä takisi mäwqä pambiyä’ ätuätä, itanğa Iqueqä-kiuänqe, ‘Nyi Kraisi, Goti Hanjuwä Iqu he ämemqä atäunüä änyikqä Iqunä, hiqä Ämeyqä Naqä Iqunğqä’ ätuätñqeqä” ätukuwi.

³ I tqanğuwänğa, Pailoti iqu Jisasi Iquenı, yatñqä tiñä äwikqe. “Si Israitqä iquauqä Ämiqä Naqä Iqukitanä?”

Ga Jisasi Iqu kimanı, “Si qe ätnyä” ätukqe.

⁴ Inğanı Pailoti iqu, hiqäva-imäkqä naqä iquautä, qokä-apäkä iquautänı, “Ämaqä Tque kukñuä mitmqä diñqe, Iqueqä suqä quvqe, hiñuä mäqunquä eänänä” ätukqe.

† **22:62** Matiu 26:57-68; Makä 14:53,55-65; Jonä 18:12-14,19-24 ‡ **22:65** Matiu 26:69-75; Makä 14:66-72; Jonä 18:15-18, 25-27 * **23:** Matiu 27:1-2,11-14; Makä 15:1-20; Jonä 18:28-19:16

⁵ Inäqce, qu kuknuä yänänäqñqä tiñä hui ätukuwi. “Iqu anä-himqä eeqänänä qua Jutiya iunji, qañä yäkenä itä, ämaqeu näqñqä ävätä, quvaqä äwqä, ävaugumuatätqänä. Iqu qua Galili iu ganä iäqetani, täqinyqä äpqäqeqä” ätukuwi.

⁶ Pailoti iqu, ii tqangä äwiyäqce, “Ämaqä Tqu, Galilisanä Iqutanä?” ätukqe. ⁷ Qu “Nñqä” tquanguwänga, iqu, “Jisasi Iqu Heroti iqueqä ämitñqeuta äpqäqeqä,” kñuä vqangji, Heroti iquenyqä ändowatkqe. Hea inqanji, Heroti iqu Jerusälemä iu yakuä pmetanqanji.

⁸ Heroti iqu Jisasi Ique hinuä äqunäqce, iqu aquvänä ikqe. Ii tiñji. Hinuiqänäni Iqu ämaqä mimäkqänänä di imäkqanji qätä äwiminqenqä, Ique hinuä qunätñqä äwinyätä, “Iqu nyaqä hinuä iqi, ämaqä mimäkqänänä di imäkänä” kñuä vqangji äpmaminqce. ⁹ Ique äwimeqanqä, nätmätqä kuapanäninqä yatñqä vqangqä-qe, Jisasi Iqu kimanji mätquä ikqe. ¹⁰ E tuätqätanqä, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, kuknuä-sugenqä näqñqä iquatä, qäqi ätqäupu, Ique kuknuä yänänäqñqä ämitkuwi. ¹¹ Inqanji Heroti iquä, iqueqä mäkä-iqä iquatä, Ique quvqä imäkäpu, kuknuä quvqä ätuäpu, gquä hämänänä änguanänä hñqu ämepu äwiyätäpu, Pailoti iquenyqä anqu ändowatukuwi. ¹² Hinuiqänäni Heroti iquä, Pailoti iquä, himä-wiunqä äpmaminjiyä-qe, hiunji iqueni, iquatu näueqä imäkngiyi.

¹³⁻¹⁴ Ique anqä wimeqanqä, Pailoti iqu hiqäva-imäkqä naqä iquauñqätä, ämaqä naqä iquauñqätä, qokä-apäkä iquauñqätä, tääqä ätuätä aquvä ämaqiyaqce, tii ätukqe. “He Ämaqä Tquenyqä nyitä kuknuä jänä imäkatunquä ätuma äpäpu, tii ändquwiqä. ‘Ämaqce, qu gapmanqä iquauñi hñgisanä itquapñqce, Ämaqä Tqu quvaqä kñuä indqänqce qui imäkätqänä.’ Inäqce, nätmätqä he ändquwinqce, nyi hiqä hinuä iquñi yatñqä ämitmänganji, Iqueqä suqä quvqce mämoqumueqä iqänä. ¹⁵ Itanqä Heroti iqu-pqce mämoqumueqä itä, nenyqä anqä ändowatqiyä. Ne Ique pizqä päsatunquä dinqce, Iqueqä quvqce, hma etanqä äqunänqceä. ¹⁶⁻¹⁷ Iinñqce, nyi täñä-hunqenä äwimi, hinuinä qunäwatmqänä.”

¹⁸ I tquanga, qu eeqänänä, manä yänänäqñqä ätäpu, “Ämaqä Tqueni, pizqä äpäsatnä, Baräpasi iqueni nenyqä vquatäwatyä!” ätukuwi. ¹⁹ Baräpasi iqu, Jerusälemänä, gapmanqä iquatä mäkä äunäpu, ämaqä pizqä päsqanqä, guä äpmuatekuwä iquvi.

²⁰ Inqanji, Pailoti iqu Jisasi Ique ävquatäwatätñqenqä winqanqä, anqu ätukqe. ²¹ Inäqce qu manä yänänäqñqä tiñä ätukuwi. “Zä-huätatä hueyäl! Zä-huätatä hueyäl!”

²² Ga anqunji, “Sunqäwä? Iqu suqä quvqce, äki imäkätñqäwä? Ne Ique pizqä päsatunquä di, nyi Iqueqä suqä quvqä hui mämoqumueqä iqä-qae, täñä-hunqenä ävätmä, hinuinä qunäwatmqänä” ätukqe.

²³ I tquangqä-qe, qu manä yänänäqñqä, “Jisasi Iqueni pizqä päkiyäl!” ätqua äupiyl, iqueqä manj mändi äkittqäkuwi.

²⁴ Inji Pailoti iqu, “Iquauä äwinqä dunä qänaknä wimeqä” ätnqce. ²⁵ Ämaqä, gapmanqä iquatä mäkä äunäpu, huizique äpäkkqä iquenyqä ätukuwinqce, Pailoti iqu iqueni ävquatäwatkqe. Itanqä Jisasi Iqueni, iquauä äwinqä iu qänaknä itä, ämaqä päsqä iquauqä hipa iu äwikqe.

Qu Jisasi Ique zä-huätatä äuekuwinqät†

† 23:25 Matiu 27:32-44; Makä 15:21-32; Jonä 19:17-27

²⁶ Qu Jisasi Ique ätuma äwäpu, ämaqä Saimonä Sairinisanä iqu, anä-himqä iunqä tä pätkätangi a äkiqätäpu, zä-huätatä hunqce, ique quama äwiwätäpu, “Jisasi Ique qänaki wivändiyä” ätukuwi. ²⁷ Iqua Ique ätuma wätqätanquwängani, qokä-apäkä kuapanä Ique qänaki äwivändkuwi. Iquautanä apäkä kuapanänä hiua, pmaqä ipu, knjuä äqiyäpu, qänaki äwivändkuwi. ²⁸ Qu iinjä iqanquwänga, Iqu qänaki hinuä ämoqunätä, “Apäkä Jerusälemätanä iuenä, Nyinyqä knjuä maqiyqä pambiyä! Hiqä-hiuänqätä, hiqä ymeqänqätä qäpiyä” ätukqe. ²⁹ “Qakui tiinjqä. Hea qänakndanängani, qu tii tpuwi. ‘Apäkä qokitqä iuatä, ymeqä manyquä iuatä, ymeqä anuä mäwqä iuatä, qu quwqä-quwä aquvänä iqäuä.’” ³⁰ Hea injani, ‘Qoqonä iquenä, he qua täqi äpänäpu, ktqä naqumuätäpiyü’ tpuwiqä.† ³¹ Ii tiinjqä. Tängani qu zä eqä-tänä enqä-panä-qunä, suqä tä nyimäkätqänuwi, inji suqä quvqä imäkqä, zä yäuä äpitiñqä enqä-panä iquauñi, suqä äki iwimäkpuwänqäwä?” ätukqe.

³² Itanga Iqutä anäñi, qu suqä quvqä imäkqä hñquaqi-pqe, pizqä päkñqä ätuma äukuwi. ³³ Qu äupiwi, hipkä ‘Ämaqä nyuäniqä’ ätmiñuä iu ätimäupiyi, Jisasi Ique, suqä quvqä imäkqä iquaqisä, zä-huätatä äuekuwi. Ämaqä hñquququ, Iqueqä hipa ämuangisa, huiziqueni, hipa qunamäuqänqisa äuekuwi.

³⁴ Ae äueqanquwängani, Jisasi Iqu, “Apiquki, iquauqä suqä quvqe, huätä mamäuvä. Nätmätqä tä nyimäkquwiñqe, qu mañqeqä” ätukqe. Injani qu Iqueqä gquetä ämuasmänqetä iwäsäupu, kikinä mapñqä hññä ikuwi. ³⁵ Jisasi Iqu zä-huätatä hunqanqani, qokä-apäki hinuä äqumbu ätqäumiñuwi. Ämaqä naqä iqua, Ique äkasuwä ätuäpu, “Iqu ämaqä huiziñi hññä iqumuätqä-queqä. Itanga Iqu Kraisi, ne mineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu Ique atäñuä ikqä Iqu etanqutqe, Iqueqä-kiuä hññä iqumu-atnänä” ätukuwi. ³⁶⁻³⁷ Itanga mäkä-iqä iqua-pqe, Iqu-tänä qäqiqi äpäpu, äkasuwä ätupiyi, wainqä-eqä yänänäñqä äväpu, “Si Israitqä iquauqä Ämiqä Naqä Iquki etanqutqe, Tqä-täuä yätämäkqä inyä” ätukuwi.

³⁸ Itani Iqueqä nyuänä haqä yänñi, tuwanuä tiinjä äqäkuwi. “Ämaqä Tqu, Israitqä iquauqä Ämiqä Naqä Iqueqä.” ³⁹ Itanga ämaqä quvqä Jisasi Iqutä zä-huätatä anä äuekuwä iquaqu, huiziqu äkasuwä tiinjä ätukqe. “Si Kraisi, ne äminesñqä Goti Hanjuwä Iqu atäñuä äkikqä Iqukitanä? Si Qäquki etanqutqe, yätämäkqe, Tqä-täuä änyätänä, ye-pqe inä yesñqeqä” ätukqe.

⁴⁰ I tqunqä, ämaqä huiziqu qätä äwiyäqe, äkasuwä tii ätukqe. “Hanä-iqä Iqu ämeqä-pa, si-pqä inä ämenyä. Si iinjä ätätñängani, Goti Hanjuwä Iquenyqä zä makinqä iqiyä?” ⁴¹ Yeqä suqä quvqä imäkqeuta, hanä-iqä tä meqanqueetani, qu qäyunä yemäkqäuä. Inäqe Ämaqä Tqu, suqä quvqä maiqeqä” ätukqe. ⁴² Iqueni qäpu ätuäqe, “Jisasi Iquki, Si Ämiqä Naqä äpmetnängani, nyinyqä knjuä indqänqñqä” ätukqe.

⁴³ Ga, Jisasi Iqu kimanñi, “Nyi naqä-qakuä äktqä. Tängani, si Nyitä qäukuä yänñi anä pmenqueä” ätukqe.

Jisasi Iqu äpäkonqenqäS

⁴⁴⁻⁴⁵ Hiunji quemisqeuta, awiyqä 3 kloknqanqä, mäptqä we maunqä itä, qua eqänänä inji hea äwäkqe. Injani, yuä naqänänä hiqäva-imäkqä anä yänqisa imaknminqce, inji-inji äpkñga äpäwäkqe. ⁴⁶ Injani, Jisasi

† 23:30 Hosiya 10:8 S 23:43 Matiu 27:45-56; Makä 15:33-41; Jonä 19:28-37

Iqu tääqä yänänäqñqä ätätä, “Apiquki, Nqä quuvqe, Tqä hipa iqi eqänä” ätukqe. E ätuäqe, qe äpäkongqce.

⁴⁷ Ae äpäkongganğa, mäkä-iqetanä naqä iqu, hinuä e äqunäqe, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeu ämamäutä, “Ämaqä Tqueä suqä quvqä imäkqe, aaqceqä. Ämaqä Jänänänj-queqä” ätkqe.

⁴⁸ Ämaqä eeqäpnä hinuä qumbñqä aquvä äqänminjuwä iqua, nätmätqä ii timäuqanği äqumbiyi, huäqä kinjä wunğanğqetanji, quwqä quikuü ptqä äpäknäpu, anämqä anği äukuwi.

⁴⁹ Inäqe Jisasi Iqueqä käyämaqä iquatä, apäkä ique Galilisa äwivändkuwä iuatä, qu nätmätqä tä timäuqanğqenqä kinjä nänjisa hinuä äqumbu ätqäumñuwi.

*Jisasi Iqueqä huiwi, pñqä ekuwinqä**

⁵⁰⁻⁵¹ Inğanji ämaqä hñqu äpmaminqce. Iqueqä yoqe Josepä ique. Iqu Israitqä iquauqä anä-himqä Arämätiyatanä ique. Iqu ämaqä jänä-nju eä, Goti Hanjuwä Iqunä miqeuñqä hinuä äqänä äpmaminqce. Iqu Israitqä iquauqä ämaqä naqä iquautanä-qce. Inäqe, ämaqä naqä huizi iqua, Jisasi Ique qui imäkñqenqä knuä indqänätqätanğuwänğa, iqu, “änğuiqä” matqä iminqce. ⁵² Jisasi Iqu ae äpäkongganğa, iqu Pailoti iquenyqä äwäqe, Jisasi Iqueä huiwinqä ätukqe. ⁵³ Pailoti iqu, “Yqä mayä” tquanğa, iqu Jisasi Iqueä huiwi zä-huätatä äuekuwiuta äma äpätä, yuä huäqä äutätä, ämaqä qua ptñqä iu ekqe. Ämaqä wiqä iunji, hikä mñä ae ätäpqiyanğuwä-qce, iunji ämaqä hñque pñqä maeqä inuwi.

⁵⁴ Hiunji iqueni, Sämbatqä hiunji hapä pmeqä näwenyä imäkqanğanji. Mä Josepä iqu ii imäkqanğanji, Sämbatqä timäutñqä ikqe. ⁵⁵ Itanğa apäkä Galilisa Jisasi Iqutä anä äpkuwä iua, “Josepä iqu, Jisasi Iqueä huiwi qua äkiu pñqä eänqutiyä. Ä äänä itä eänqutiyä” tpu, hinuä qumbñqä, Josepä ique qänaki äwivändkuwi. ⁵⁶ Hinuä ae äqumbiyi, äväma äwäpu, marasiñqätä, wetqä jinanä-weqätä näwinyä imäkepiyi, hiunji hapä pmeqanğanji, suqä ätanqä dunji qänaknä ipu, hapä äpmaminuwi.

24

*Jisasi Iqu, qua buta anği ävaukqenqä**

¹ Hiunji hapä pmeqä ae äpäwqanğanji, zinuä matqanğanji, apäkä iua nätmätqä näwinyä ae imäkekuwi ämapiyi, ämaqä qua ekuwä dunqä äukuwi. ²⁻³ Qu iqi ätimäupiyi, hikä qua hovqä iunji mäpmäwanätanği äqumbiyi, yäpä yänğisa äpeyäpu, Naqä Jisasi Iqueqä huiwi mäwiqä itanği äqunğuwä. ⁴ Qu iinjä äqumbiyi, knuä kuapanä indqänäpu pmetanğuwänğa, ämaqä hñquaqcu, gquä hämänänğä we-hunqä ipñqä, qäqiqi maqänä ätqäukiyi. ⁵ I tqäuqanğiyänğa, apäkä iua zä ipu, hipenuä qua bu epu äpmakuwi. Itanğa ämaqä iquaqcu tii ätukiyi. “Ämaqä hñnä Iquenyqe, he ämaqä pizqä iqua wiqeñji, sunqä qävqä itqänäuä?

⁶ Iqu täqi mäwiqä inä, ae ävauqceqä. Mä Galili du yqänä äpmeqanğa, kuknuä etkqenqä knui anği hiyätñqceqä. ⁷ Iqu tiinjä äyä etkqceqä. ‘Qu Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqueni, suqä quvqä imäkqä iquauä hipa iqi wipnuwiqä. Itanğa qu Ique zä-huätatä huepnuwiqä. Hea hñquaqcu äwitqe, hñquququeni anği vauniqceqä’” ätukiyi. ⁸ I tquanğiyänğa, iua Jisasi Iqu ätukqenqä knuä äwimakqe.

* **23:49** Matiu 27:57-66; Makä 15:42-47; Jonä 19:38-42 * **24:** Matiu 28:1-15; Makä 16:1-11; Jonä 20:1-18

⁹ Iua iunji äväma äupiysi, ämaqä 11 iquautä, ämaqä huizi iquautä, nätmatqä hinuä äqunquwinqä awä ätukuwi. ¹⁰ Apäkä, ämaqä Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquau, kuknuä ätukuwä iua, ii tiinji. Mäliya Maktälatañä ii, Jonai, Mäliya Jemisi iqueqä känäu, itanga apäkä huizi iuautä anä äpmamiñuä iuatä, iuayi. ¹¹ Apäkä iuauqä kuknuinqe, ämaqä iqua, “Kuknuä qämä-qämä inqä änatqäüä” knuä vqanji, quuvqä maeqiyqä ikuwi. ¹² Quuvqä maeqiyqä ipiyitani, Pitä iqu pämä ätqäuce, qua ekuwä iunqä tnänä äwäqce, qonä äuktäutä, yuä huäqä äutäpu ekuwinä witanji äqunqce. Injanji iqu nätmatqä iinjä äqunätäñqä knuä kuapänä indqänätä, anji äukqce.

Ämaqä hñquaqu, Emiyasiñqä äukiyniqä†

¹³ Itanga hiunji asä iqueni, wäunuänqä ämotquaminqä hñquaqu, anä-himqä hmbinyqä äuminjiyi. Anä ipiyqä yoqce, Emiyasiyi. Jerusälemätani, kinä namji (11 kilomita). ¹⁴ Iquaqu qanä äwäsiyänqani, nätmatqä eeqänänä ii ätimäukqenqä kuknuä ätqämuinjiyi. ¹⁵ Iquaqu yatñqä ingäwätqätanjiyänqä, Jisasi Iqu iquaqu-tänä qäqiqi äpätä, qanä anä äuminjuwi. ¹⁶ Iquaqu Jisasi Ique hinuä äquniyä-qe, “Tä, Jisasi Iqueqä” knuä mindqänqä ikiyi. ¹⁷ Inji Iqu iquaqui tii ätukqce. “Qe qanä äpäsiyänqani, squä-suanqä tätqäninyqä?”

Iqu yatñqä e vqanga, iquaquvqä hipenji huäqä-hunqä-quaqu ätqäukiyi. ¹⁸ Itani, iquaquisanä hñqu, iqueqä yoqce Keleopasi iqu, kuknuä kimanji tii ätukqce. “Ämaqä, anä-himqä huitanä-huitanä Jerusälemänji kuapänä äpmenjuwä iutani, nätmatqä tänqä ätimäucqenqce, Sinä qätä mäwiyqä injätanä?” ätukqce.

¹⁹ Iqu i tquanqä, Jisasi Iqu, “Squä nätmatqäwä?” ätukqce.

Iquaqu kimanji, “Nätmatqä Jisasi Nasäretqätanä Ique äwimeqenqä ätqueä” ätukiyi. “Iqu hinuä-tqä-qu eä, Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqisä, qokä-apäkä iuqä hinuä iqisä, wäunuätä kuknuätä, yänänäñqä imäkqä Iqueqä. ²⁰ Neyaqa hiqäva-imäkqä naqä iquatä, ämaqä naqä huizi iqua-pqätä, qu Ique päkññqä kuknuä ämitäpu, ämaqä iquauqä hipa iu ävquwinqätä, Ique zä-huätatä äuequwinqätä, ätätqänueä. ²¹ Kinqanänji ne Ämaqä Iquenyqce, knui tiinjä indqänätunqce. ‘Ämaqä Tqu, qokä-apäkä Israitqä iqune anji inätumeqä Iquvqä.’ Itanji kuknuä hñqu inänji. Qu Ique äpäsquwänqani, hea hñquaqu ae äpäwqce, hñqu täsuänä. ²²⁻²³ Inji tänqani, apäkä nesanä hñjua, yäunuä-yäunuä inqä inemäkqäüä. Zä-hinuä maqñqänqä, qua equwä dunqä äwäpu, Iqueqä huiwi hinuä moqunqä ipiyi, ne änemepu tii änatqäüä. ‘Ne Goti Hanjuwä Iqueqä enätqä hñquaqunä äqunänunä. Iquaqi, “Iqu häñä äpmenä” änatqäninyqä’ änatqäüä. ²⁴ Itanga ämaqä nesanä hñqua, qua equwä iunqä äupiysi, apäkä iua änatquwä-pa, e äqunänäüä. Iqua Iqueni hinuä mäqunquä iqäüä” ätukiyi.

²⁵⁻²⁶ I tquanjiyänqä, Iqu kimanji, “Qeyaqä knuä indqänqce, hmanjqä” ätukqce. “Kuknuä hinuä-tqä iqua ätkuä eeqänänji, naqä-qakuä ätimäucqenqce, sunqä maqñqä enjinyqä? Qu Kraisi, Goti Hanjuwä Iqu äminiyätñqä ätekqä Iquenyqce, “Tänä-hunqä tä ganä ämeqce, qänakndanji yoqä naqä meniqeqä” äqäkuwiqä” ätukqce. ²⁷ I ätuäqce, Iqu kuknuä Mosisi iqtä, hinuä-tqä eeqänänä iquatä, bukiu äqiyäunquwinqä ätipäqiyätä, awä ätukqce. Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu Iqueqä-käuänqä ätä äqänänqenqä, qakuä eeqänänji ämotquakqce.

† 24:12 Makä 16:12-13

28-29 Inŋaŋi qu anä iquaqu pmaynqä-tänjä qäqiqi ätimäupiyyi, Jisasi Iqu äwätŋqä imäkŋganŋa, iquaqu, “Mäptqä ae äwiqe, hea hiätŋqä iqäqä-qae, Si yesä anä pmetuŋqueqä” ätukiyyi. I tquanŋiyänŋa, Iqu iquaquätä anä pmapŋqänä, anä yäpä yänŋisa äpaqukke. 30 Qänakni, Iqu buayä bŋqä, iquaquä iquvanju anä äpmapiyyi, Iqu buayä ämeqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä ‘änŋuiqä’ ätäqe, äkutätä, iquaqui vätnqä ipäqäkqe. 31 Iqu ävätnqä iqanŋa, iquaquiyqä hiŋui äŋguä äqänyiyi, “Tqu, Jisasi Iqueqä” näqnŋä ämakiiyyi. Inŋaŋi Iqu maqänä imatneqanŋa, iquaqu Iqueni, hiŋuä mäqnŋuä ikiiyyi. 32 E imatneqanŋa, iquaqu, “Ne hänaqeu äpätaqanŋa, Iqu ye kuknuä äyätapätä, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji kuknuä qaku ämäyätqueqanŋa, yeyaqä äwqe, tä hänaqä enqä-pa äyasqe qä” ätŋgiyyi. 33 I ätniyyi, iquaqu Jerusälemänqä anŋumä maqänä äukiyyi. Iqi ätimävi, wäunuaŋqä ämotquaminŋä 11 iquatä, ämaqä huizi iquatä, aquvä äqambu pmetanŋä äwimakiiyyi. 34 Äwimeqanŋiyänŋa, qu iquaqui, “Naqä-qakuiaqä. Naqä Iqu anŋu ävautä, Saimonä ique äwimeqiyä” ätukuwi.

35 Itanji, iquaqu nätmätqä eeqänänä hänaqä du äwimakqenqä awä ätukiyyi. Itanŋa iquaqu, “Ye Iqueni, buayä yätapqanŋanä hiŋuä äqunänueä” ätukiyyi.

Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä iquau äwimakqenqä†

36 Qu kuknuä i tqämanätqätanŋuwänŋa, Jisasi Iqu iquauä awä iqi ätqäukqe. I ätqäuke, “Heqä äwqä hanjuä enyanä” ätukqe. 37 I tquanŋa iqua yäunjuä ipu, ‘Hikuapqeqä’ ätäpu, zä ikuwi. 38 Iwä Iqu tii ätukqe. “Äwqä hanjuä miŋqä, kŋuä kuapanä sunqä indqänäpu pmenäüä? 39 Nyaqä hipaitä, yukitänji, hiŋuä qumbiyä. Ii nyinjäqä. Nyaqä huiwiu a äminiyäpu, näqnŋä mapiyä. Nyi guwä-tänjä, yänä-tänjunqä. Hikuapqä iqua, iinäqqa manä” ätukqe. 40 Iqu iinä ätuäqe, Iqueqä hipaetä, yukitä ämotquakqe. 41 Iqua aquvanä ipiyä-qe, “Naqä-qakuätiyyä? Quanŋitiyyä?” kŋuä indqänätqätanŋuwänŋa, Iqu, “He buayä hui ämenäüä?” ätukqe. 42 Iqu e tquanŋa, iqua hämapäkä häkiyä äyäqäkuwi, hŋŋiŋi, Ique äwikuwi. 43 Iqu ämotauqe, iquauqä hiŋuä iqisa äŋgqe.

44 Inŋaŋi, Iqu tii ätukqe. “Nyi hesä yqänä äpmamänŋaŋi, ‘Kuknuä eeqänänä Nyinyqä, bukä Mosisi iqu äqäqeutä, hiŋuä-tqä iqua äqäkuwiutä, apqä tqä iqua äqäkuwiutänji, ii naqä-qakuinä timäuniqeqä’ äyä etminqeqä” ätukqe. 45 Iinä ätuäqetanji, iqua Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu äqänänqenqä qakuä eeqänänŋinŋä näqnŋä mapŋqä yätamakqä äwikqe. 46 Ga tiinä-pqä inä ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, tiinä ätä äqänänä. ‘Kraisii, Goti Hanjuwä Iqu ämeyätŋqä äteqä Iqu, tänjä-hunqä menŋiyä. Itanŋa qua äptepqä duŋji, hiunji hŋquauqu äwitqe, hŋququqwenji, anŋi ävaunŋiyä. 47 Itanŋa ämaqä eeqänänä iunji, qu Iquenyqä awä tpuŋqäüä. Ämaqä, quwqä kŋuä äkunmäkmbu, suqä quvqe ävquatämäugeŋqätä, Goti Hanjuwä Iqu äwqä hanjuä imäkñätä, quwqä suqä quvqe huätä mamäugeŋqätä awä tpuŋqäüä. Kuknuä awi, Jerusälemä iu ganä tpuŋqäüä’ ätä äqänänä. 48 He nätmätqä tä hiŋuä äquŋuwinqe, awä-tqä-quenä epŋqeqä. 49 Nätmätqä äŋguanänä Apiqu etapäninqä ätkqe, Nyi henyqä ändowatmqänä. He, yänänäqnŋä qäukuä haqä yätutanji emetqanŋanŋä, anä-himqä täu pmetŋqeqä” ätukqe.

Goti Iqu, Jisasi Ique, qäukuä yätunqä ätuma ekqenqäS

† 24:35 Matiu 28:16-20; Makä 16:14-18; Jonä 20:19-23 S 24:49 Makä 16:19-20, Wäunjuŋqä 1:9-12

⁵⁰ Jisasi Iqu Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquaunji, anjä Betani iunqä ätuma äukqe. Iqi ätimäupiyi, Iqueqä hipa haqä yätqä eätä, Goti Hanjuwä Iqu, iquau änguä miwiyätqenqä tääqä ätukqe. ⁵¹ Iqu e ätuäqe ävämeqanqa, Goti Hanjuwä Iqu qäukuä haqä yätunqä ätuma qe ekqe. ⁵² Inganji iqua qonjä äuktäupu, Iqueqä yoqe haqeu ämamäupiyi, aqvanä ipu, Jerusälemänqä angi äukuwi. ⁵³ Ingata-tinji, iqua hiunji ique-ique, hiqäva-imäkqä anjä ququawiu äpmapu, Goti Iquenyqä “änguiqä” ätäpu, Iqueqä yoqe, haqeqä ämamäuminjuwi.

Kuknuä änguä we-hunqä-täni, Jonä iqu äqäkqe Yätamäqkä kuknuä hinqiäqänä iquvi

Kuknuä änguä we-hunqä-tänä ique äqäkqe, Jonä iqu, Jisasi Iquenqe, “Goti Iqueqä Kuknuä Iqu ämaqä-qu eätä, neyaqä awä iqi äpmenä” ätkqe. Itanğa Jonä iqu, tiñänqä äwiñgqe. Qokä-apäki, qu Jisasi, Goti Iqueqä Ymeqä Iquenyqe, quuvqä eqiyäpu, ga qu näqñqä tii hepnqänänä. Ämaqä, Goti Iqu kuknuä guä ämäsäuekqä iuta, ämaqä-qune anđi inetmetñqä ändowatkqä iqu, ii Jisasi Iquvi. Itanğa Jonä iqu näqñqä tii eä, Iqueqä tuwanuä tä, i äqäkqe. Ämaqe, qu Jisasi Iquenyqä quuvqä eqämätpqe, qu häñä hea ique-ique änguänä pmeqe mapnuwänqä. (20:31 hinqä qunyä).

Hinqiäqäni Jonä iqu, “Jisasi Iqu, Kuknuä Goti Iqutä kiñganä anä äpmamiñqä Iquvqä” änatkqe. Iwä qänakñi Jonä iqu tiwiqe, Jisasi Iqu nätmätqä ämaqä mimäqänänäni, imäkminqenqä ätkqe. Ii ne hinqä näqñqe, tii eatunqne. Jisasi Iqu, ämaqä, Goti Iqu kuknuä guä ämäsäuekqä iuta, ämaqä-qune anđi inetmetñqä ändowatkqä Iquvqä. Ga Iqu, Goti Iqueqä Ymeqä Iquvi. Itanğa Jonä iqu, Jisasi Iqu, ämaqä mimäqänänä di imäkminqä iutanä qakuinqä-pqe, inä änatkqe. Iutanä ne hinqä tii ae äyä äqunänqne. Ämaqä hui, Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyäpu, Ique qänaki äwivändkuwi. Ä ämaqä hui, quuvqä heqiyqänqne, mäwiñqä ikqe.

Itanğa saptä 13-17 iuni, Jonä iqu tiwiqe, Jisasi Iqueqä himä-wiunqä iqua, a kiqätñqä ikuwänğa, nätmätqä heatqä inğa ätimäukqenqä ätkqe. Inğanä Jisasi Iqu, Iqueqä wänuänqä ämotquamiñqä iquatä äpme, iquauñi, kuknuä änguä hui inä ätumiñqe. Qänakñi, himä-wiunqä iqua, Jisasi Ique a äkiqätäpu, kuknuä ämitäpu, Iqueni zä-huätatä äuekuwi. Itanğa kuknuä yäpaki, Jisasi Iqu anđi ävauqanğanäni, wänuänqä ämotquamiñqä iqua, Ique hinqä äqunqunqeyi.

Nätmatqä hñqenyqe, ne Jonä iqueqä bukä iu hinqä kuapä äqunätunqne, ii qokä-apäkä iuqä sugä häñä pmapñqä dutanä, Jisasi Iqu kuknuä ktqä enqä-pa ätkqeyi. Inä kukñui, yunqinqä, eqenqä, bretqenqä, we-hunqenqä, guä wainqenqä, itanğa, sipsipqä miqenqne, ne hinqä äqunätqunju.

Kuknuä häñä-pmeqä-täñiqä

¹ Qua tqe mimäqkä änyä etanğanäni, Kuknuä Iqu ganä äpmamiñqe. Itanğa Kuknuä Iqu, Goti Hanjuwä Iqutä anä äpmamiñqe. Kuknuä Iqu, Goti Hanjuwä Inänä-quvi. ² Ainğa nätmätqä mimäqkä änyä etanğanäni, Kuknuä Iqu, Goti Hanjuwä Iqutänäni anä äpmamiñqe.

³ Inä etanđi, Goti Hanjuwä Iqu nätmätqä imäkätäqänğanäni, nätmätqä eeqänänä Kuknuä Iquesanä imäkkqe. Hänaqä huiizutanäni, nätmätqä hui, mimäqkä pa ikqe. ⁴ Inä etanđi Kuknuä Iqu, häñä-pmeqä quatä Iquvi. Itanğa häñä-pmeqä tqe, qokä-apäkä iuqä We-hunqä Vqä Iquvi. ⁵ We-hunqä Iqu, hea witanqneunäni, we eumäkätqätanğa, hea iqu, Iqueni mämäwqätäuqä itñqe.

6 Goti Hanjuwä Iqu ämaqä hñque ändowatkqe. Iqueqä yoqe, Jonä iquvi. 7 Jonä iqu ingani, We-huñqä Iquenyqä qokä-apäkiu awä tquangi, qu iqueä kukñui qätä äwiyäpu, We-huñqä Iquenyqä quuvqä heqäpñqenqä äpkqe.

8 Jonä iqu We-huñqä Iqu maetqe, iqu We-huñqä Iquenyqä awä tuätñqä iquvi. 9 I tätqätangani, We-huñqä naqä-qakuä qokä-apäkä eeqänänä ne wumäqquätñqä Iqu, qua täunqä pätnqä iminqe.

10 Kukñuä Iqu qua täu äpmeñqe, qua tqu Goti Hanjuwä Iqu Kukñuä Iquesanä qäyä imäkkqänqä, qua täu äpmapiyä iqua Kukñuä Iquenyqe, yoqä mäwqueqä ikuwi. 11 Iqu Iqueqä quae qäyä timäuqanqi, quvāmaqä iqua, Iqueni mitmeqä danä ikuwi. 12 Inäqe, Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, it-makuwä iquauñi, Kukñuä Iqu qu Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqä timäupñqä imäkkqe. 13 Qu Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqä ätimäuquwi, qu hñqi ämaqä qua täutanä hñqu hemeqanqi ätimäuquwä maetqe, Kaniqu Goti Hanjuwä Iqu imäqanqi ätimäuquwi.

14 Kukñuä Iqu, takä ämaqä ne enqä-panä-qu imänätä, neyaqä awä iqi äpmaminqe. Iqu ämaqenqä kuapä äwinyätä äñguä Iwimäqä-qu eä, itanga naqä-qakuänänñqä Motqueqä Iquvi. Itanga Ymeqä Kiuänänä Iqu, Iqueqä Kaniquesa yänänäñqä ämeqäqä di, ne hñjuä äqunänqje.

15 Inä etanqi, Jonä iqu Iquenyqe awä-tqä-quvi. Mañä yänänäñqä tii ätukqe. “Ämaqä nyaqä tuwü qänaki pätnqä Iqu, Iqueä yoqe, nyaqeuñi ämäwqätäunqiyä” etätñqä Iqu, Iqu tä Qäquvi. I ätätñqe, quati tiinä etanqi. Nyi nipai manyinyquänqani, Iqu äpmaminqe” ätukqe. 16 Iqu ämaqeuñqä kuapä äwinyätä äñguä Iwimäqä-qu eä, neñi nätmätqä äñguänänñi, tätä änatapätqäüä. 17 Kukñuä-suqenqä näqñqe, ne Mosisi iqesa ämeqä äyuwä. Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqenqä äwinyätä äñguä iwimäqenqätä, Iqueqä suqä naqä-qakuinqätä näqñqe, Jisasi Kraisi ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu atäunüä ikqä Iquesa ämeqje. 18 Ämaqä-pqä hui Goti Hanjuwä Iqueni hñjuä ae äqunätqänjuwä hmanji. Inñ Iqu Goti eä, Ymeqä Hñqunänä, Kaniqutä anä äpmanyä Iqu, neñi Goti Hanjuwä Iquenyqä ämänätqueqi.

*Jonä asñä-qäyqä iquenqä**

19 Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäminjuwä iquauqä naqä iqua, ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä hiqäva-qäyqä hñquatä itanga, Iqueqä anju wäunüä imäqä hñquatä, Jonä iqueni, “Si tqukikä?” ätuäpu, ique yatñqä wipñqä, Jerusälemäta dowatqanquwänqä, Jonä iqu awä tii ätukqe. 20 Iqu qätenä mäwiyqä itä, äti tii ätukqe. “Nyi Kraisi ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu atäunüä ikqä iqunä maetqenä” ätukqe.

21 “Inñ si tqukikä? Si Laisa iquki maeqä enä?” ätuäpu yatñqä äwikuwi. I tquanguwänqä, Jonä iqu, “Nyi Laisa iqunä maetqenä” ätukqe.

“Inñ Mosisi iqu hñjuä-tqä hñquenyqä ätkqe.† Si qäquki maeqä enä?” ätuäpu yatñqä vqanquwänqä, iqu “Oeyä” ätukqe.

22 Iqu “Oeyä” i tquanganñi, “Ämaqä ne änandowatquwä iquau anqumä äwätänä tuatunqenqe, si tqukiyi? Inñ si tqä-täunqe, äänä ttñqäwä?” ätukuwi.

23 I tquanguwänqä, Jonä iqu kukñuä hñjuä-tqä Asayä iqu ätkqeuñi, ämetä ätukqe.

“Nyi ämaqä anä avqñqä imda mañä ätätmä, ‘Naqä Iqueqä hänaqe jänänä imäkpñyä’ tqä iquñqä.”‡

* **1:18** Matiu 3:1-12; Makä 1:1-8; Lukä 3:1-18 † **1:21** Kukñuä-suqä 18:15, 18 ‡ **1:23** Asayä 40:3

24-25 I tquanḡuwāḡḡaḡi, āmaḡā i āndowatkuwā Parisi iḡua, iḡeḡi yatḡḡā āmipu tii ātukuwi. “Si Kraisi Iḡuki maēḡā eāḡnā, Laisa iḡuki maēḡā eāḡnā, itaḡḡa hiḡuā-tḡā iḡuki maēḡā eāḡi, iḡi si āmaḡā asḡi, sunḡā ḡāyātḡāḡiḡyā?” ātukuwi.

26 I tquanḡuwāḡḡa Jonā iḡu, “Nyi asḡi, eḡetā āḡāyātḡāḡānā. Inḡāḡe, heyaḡā awā iḡiḡi, hḡḡu ātḡāuā. Iḡuenyḡe, he āḡyā maḡḡḡā eāḡūā.

27 Iḡu nyaḡā tuwiu ḡānaki pātḡḡā Iḡuvi. Itaḡḡa Iḡeā yukā muasmāḡḡā ḡuvātḡḡḡe, nyi āḡḡuānāḡunā maēḡā inḡānā” ātukḡe.

28 Kukḡuā iḡi, eḡā Jotānā yātāḡā nāḡḡisa aḡā-himḡā Betani iu āḡḡuwi. Iḡiḡi, Jonā iḡu āmaḡā asḡā āḡāmiḡḡe.

Goti Iḡeḡā Sipsipḡā Meḡā Iḡuenyḡā

29 Kukḡuā i āḡḡuawā awiḡḡaḡi, Jonā iḡu, Jisasi Iḡu iḡuenyḡā pḡḡaḡi āḡunāḡe, “Goti Hanjuwā Iḡeḡā Sipsipḡā Meḡā, āmaḡā ḡua tāutaḡā iḡuauḡā suḡā ḡuvḡā huātā mamāuḡā Iḡu, Tāsḡukānā” ātukḡe.

30 “‘Āmaḡā nyaḡā tuwiu ḡānaki pātḡḡā Iḡu, Iḡeā yoḡe nyaḡeḡi āmāwḡātāunā’ ātātḡā, itaḡḡa ‘Nyi nipaḡ manyinyḡuāḡḡaḡi, Iḡu ḡanā āpmamiḡḡeḡā’ ātātḡḡā Iḡu, nyi Āmaḡā Tḡuenyḡā ātātḡḡeḡā” ātukḡe.

31 “Āmaḡā Tḡuenyḡe nyi maḡḡḡā ekḡā-ḡe, Israitḡā iḡua Iḡuenyḡā nāḡḡā hiḡḡḡeḡā āpātḡā, eḡetā asḡi i āḡāyātḡāḡānā” ātukḡe.

32 Jonā iḡu iḡeḡā hiḡuitā hiḡuā āḡuḡḡeḡḡā, “Qāukuā yātutani, Dḡā Āḡḡuā Iḡu yḡḡā-heeḡā eḡḡā-pa āpāḡe, Iḡutā pmeḡaḡiḡā āḡunāḡḡeḡā” ātukḡe. 33 “Āmaḡā Tḡuenyḡe nyi āḡyā maḡḡḡā ekḡā-ḡe, nyi asḡi eḡetā ḡāmḡā ānāndowatkḡā Iḡu tii āndḡe. ‘Si tḡā hiḡuitā Dḡā Āḡḡuā Iḡu āpātā, āmaḡā hḡḡutā pmeḡaḡiḡā āḡunāḡi, Āmaḡā ii Qāḡu, āmaḡe Dḡā Āḡḡuā Iḡutānā asḡā ḡiyāḡḡe, Qāḡueyḡā,’ āndḡeḡā” ātukḡe. 34 “Nyi ḡḡā hiḡuitā hiḡuā āḡunāḡḡā etaḡḡi, nyi he i etḡā, ‘Tḡu Goti Hanjuwā Iḡeḡā Ymeḡā Qāḡuvḡā’ ” ātukḡe.

Āmaḡā hḡḡua, Jisasi Iḡe ḡānaki āwivāndkuwiḡḡā

35-36 Anḡumā awiḡḡa-māndaḡi, Jonā iḡu iḡeḡā wāuḡuāḡḡā āmotḡuamiḡḡā hḡḡuaḡutā ātḡāupu, Jonā iḡu, Jisasi Iḡu sā māwḡātāuḡaḡi āḡunāḡe, “Goti Hanjuwā Iḡeḡā Sipsipḡā Meḡā Iḡu, Nāḡḡiyḡukuānā” ātukḡe. 37 Itani wāuḡuāḡḡā āmotḡuamiḡḡā iḡuauḡu i tḡaḡḡi āwiyi, iḡuauḡu Jisasi Iḡe ḡānaki āwivāndḡiḡi.

38 Inḡaḡi Jisasi Iḡu ḡānaki hiḡuā āmamāukḡe, iḡuauḡu Iḡe ḡānaki āyā wivāndaḡaḡiḡyā āḡunāḡe, “ḡe sunḡā ḡeḡḡaḡiḡā?” ātukḡe.

I tḡaḡḡi iḡuauḡu, “Lapai iḡuki, si āḡi āpmanā iḡitḡāḡiḡyā?” ātukiḡi. Kukḡuā ‘Lapaiḡā’ ātnāḡḡā tḡu, ‘Nāḡḡḡā-vḡā iḡukiḡyā’ ātnā.

39 I tḡaḡḡiyāḡḡa, Iḡu iḡuauḡiḡi, “ḡe Nyi āpmeḡeḡeḡi, hiḡuā ḡun-yiyāḡḡānā āwanā” ātukḡe.

I tḡaḡḡi āwiyi, 4 klokā iuḡi, iḡuauḡu Iḡutā āupiḡi, Iḡu āpmamiḡḡeḡi hiḡuā āḡunāsinyā, hiḡiḡi iḡeḡi Iḡutā āpmakiḡi.

40 Jonā iḡu i tḡaḡḡi āwinyā Jisasi Iḡe ḡānaki āwivāndḡiḡyā iḡuauḡu, hḡḡu Endru iḡuvi, Saimonā Pitā iḡeḡā kāta-kāḡueḡu. 41 Endru iḡu Jisasi Iḡeḡi āvāma, Saimonā iḡuenyḡā ḡanā āwāḡe, “Ne Māsayā iḡeḡi hiḡuā āḡunāḡunā” ātukḡe. Kukḡuā Māsayā ātnāḡḡā iḡu, ‘Kraisi ne āmineyātḡḡā Goti Hanjuwā Iḡu atāuḡuā ikḡā iḡeḡā’ ātnā. 42 I ātuāḡe, Endru iḡu iḡeḡi Jisasi Iḡuenyḡā ātuma āukḡe.

Äwimeqanngiyännga, Jisasi Iqu Saimonä ique äqunäqe, “Si Saimonä iqukiyqä. Tqä tniueqä yoqe, ‘Jonäü’ ätmijnüwi. Tqä yoqe, ‘Sipasiuä’ qondnqeqä” ätukqe. Yoqä iinj, Pitä-qe, asä qeyi. Yoqä iquaquvqä quati, hikä äknänä ätnä.

Jisasi Iqu, hñquaqui tääqä ätuätumakqenqä

⁴³ Awiñgani, Jisasi Iqu Galiliñqä wätñqä itä, Iqu Pilipä iquenyqä qävqä äwäqe, iqueni, “Nyi qänaki nyivändiyä” ätukqe. ⁴⁴ Pilipä iqu anä-himqä Betsaitä pmeqä-quvi. Inj Endrutä, Pitätä, anä asitanä iquaquvi.

⁴⁵ Itanğa Pilipä iqu, Nataniyoli iquenqä qävqä äwäqe, ti ätukqe. “Mosisi iqu, bukä kukñuä-suqenqä ätnä qänätanngqä iu, ämaqä hñquenyqä äqäqke. Itanğa hinuä-tqä-pqä iqua, asä iquenyqä tuwanuä äqiyekuwi. Ämaqä iqueni ae ämäqumuequnä. Iqu Jisasi, Josepä iqueqä hikñä, anä Nasäretqä-tañä-queqä” ätukqe.

⁴⁶ I tquanğa Nataniyoli iqu, “Änäändiyä? Anä Nasäretqätani, nätmatqä äñguä hui timäunqutiyä?” ätukqe.

I tquanğa, Pilipä iqu, “Si äpätnä hinuä qunyä” ätukqe.

⁴⁷ Jisasi Iqu, Nataniyoli iqu Ique wimetñqä iqanji äqunäqe, Iqu iquenyqe, “Israitqä naqä-qakui täsqukänä. Iqu suqä quanğa di, mimäkkqueqä” ätukqe.

⁴⁸ I tquanğa, Nataniyoli iqu, “Inj Si nyinyqe, näqñqä äänä ämanä tnyä?” ätuätä, Jisasi Iqueni yatñqä äwikqe.

Yatñqä e vqanğani, Jisasi Iqu iqueni, ti ätukqe. “Pilipä iqu si änyä äkimetñqä iqanğani, Nyi si zä-eaqä iqueä quatä iqi pmetanğnä äkqänänqeqä.”

⁴⁹ I tquanğani, Nataniyoli iqu, “Näqñqä-vqä Iquki, Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymequki eänä, itanğa Israitqä iquneqä Ämäneyqä Naqä Iqukiyqä” ätukqe.

⁵⁰ I tquanğa, Jisasi Iqu, “Nyi sinji, ‘Zä-eaqä iqueä quatä iqi pmetanğnä äkqänänqeqä’ ktqanğqenqä, si quuvqä i eqinyä. Nyi iinj äktqe, ii wänqe. Nätmatqä naqänänğä hñquauñi, si qänaki hinuä qundñqinyä” ätukqe.

⁵¹ Jisasi Iqu i ätuäqe, ti-pqä inä ätukqe. “Nyi he naqä-qakuä etqä. Qäukuä qñqanä äutänätä, Goti Hanjuwä Iqueqä enätqä iqua, Ämaquqä Ymeqä Ekqä Iqueä haqeqisa äyäpu, äpäpu itqätanğpi, qumbñqäüä” ätukqe.

2

Jisasi Iqu, wainqä-eqä imäkkqenqä

¹ Awiñgatanä huiziunji, anä-himqä Kana, qua Galili iunji, qokä-apäkä hiyaqu ämanyiynqä iqanğinyä, Jisasi Iqueqä känäe iu äpmaminqe.

² Itanğa Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunüanğä ämotquaminğä iquatä, i manğanğinyä iunqä kukñuä tquanğä, iqua-pqe iu anä äpmaminjuwi.

³ Wainqä-eqe qäpu hiqanğa, Jisasi Iqueqä känäe, “Qu wainqä-eqe qäpu äñgäuä” ätukqe.

⁴ I tquanğani, Jisasi Iqu, “Naye, si iinj sunqä dnyä? Nqä ii imäkkqenqe, änyänjçä” ätukqe.

⁵ Inğani Iqueqä känäe wäunüä imäkkqä iquauñi, “He Iqu het-qanğutqeunä imäkkpiyä” ätukqe.

⁶ Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäminjuwä iquauqä suqä hñqu tiinji. Goti Iqueqä hinuä iqi äñguä hipñqä dñqce, qu asñä äqänäpu akiyä änyminjuwi. Eqetäñi, iinj imäkmbñqe, hikiu iquqonämäpu, eqä-häkä imäkkuwä 6 iqi ätqäuminjuwi. Eqä-häkä iinj hñqu iomäupqe, ämaqä hñqu kiqä-kiuanä mämeqe, 100 litä-quayi.

⁷ Känae i tquanğa, Jisasi Iqu wäunuä imäkqä iquauñi, “He häkä tquau eqä equatimepiyä” ätukqe. I tquanğa, iqua häkä iquauñi, manğua equatimäukuwi. ⁸ Iqua eqä i iomeqanğuwänğa, Jisasi Iqu, “He tänğanı eqä hui iopu, ämaqä ymisanä miqä ique äma wipiyä” ätukqe. I tquanğa, iqua Iqu tquanğqä-pa ikuwi.

⁹ İnğanı aanä eqe, wainqä heqanğı, ämaqä ymisanä miqä iqu yamwiqä ikqe. Wäunuä iqä eqä iopiyä iqua, qu wainqä-eqä hiqanğeqnqä näqnqä etanğuwä-qe, ymisanä miqä iqu maqnqä eä, iqu ämaqä apäkä meqanğqä ique kuknuä ätuätumeqe, tii ätukqe. ¹⁰ “Ämaqe tii iqe. Wainqä-eqä änguanänji, ganä maepnä. Itanğa qu eqä kuapänä änäpu, hiqiiyqä heqanğuwänğa, wainqä-eqä huizi di inğa mapnqänänjä. İnjä qäyä etanğı, si wainqä-eqä änguanänjä zä eni, tänğa äyä ämaenyä” ätukqe.

¹¹ Nätmatqä ämaqä hui mimäkqä iminjuwi, Jisasi Iqu anä-himqä Kana, qua Galili iunı, i qe imäkätä, Iqueqä yänänäqnqe ämotquetä ipäqäkqe. I äqumbiyi, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iqua, Iquenyqä quuvqä eqäkuwi.

¹² Jisasi Iqu i imäkäqetanı, Iqutä, känaisä, känguäkatä itanğa Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquatänı, qu anä Kapänamänqä äwäkuwi. Itanğa qu iqinji, hiunji hatnä hmbu äpmakuwi.

*Jisasi Iqu, hiqäva-imäkqä anı jänä imäkkqenqä**

¹³ Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäminuwä iquauqä hiunji naqänänjä, Pasopa ätätqänuwä iqu qäqi etanğı, Jisasi Iqu Jerusälemänqä ekqe.

¹⁴ Äyäge, iqinji Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä hiqäva-imäkqä anä ququawä iqinji, ämaqe qu bulumäka-sua, sipsipqä-sua, itanğa yññä-heeqä-sua mbqänqä imäkäpu, ga hñqua quamä äpmapu mbqä yanä nyätqätanğä äqunğqe. ¹⁵ İnjä äqunäqe, Iqu guä hui ämeqe, äqäyakoquvätä jävqä imäkäqe, hiqäva-imäkqä anä iutanı eeqänänjä huätä äpasäwqatkqe. Bulumäka-pqä, sipsipqä-pqä qäsänji. Itanğa ämaqä mbqä huitanı tññqä imäkäpu vätqätanğuwä iquauä mbqe bi ämäquvatämäütä, mbqä hevqe yiwanä ämamäukqe. ¹⁶ I itä, ämaqä yññä-heeqä mbqänqä imäkätqätanğuwä iquauñi, “Täqinji huätä äma äupiyä. Nqä Apiqueä anı, he mbqä meqä anä mimäkqä pambiyä” ätukqe.

¹⁷ Jisasi Iqu i imäkqanğa, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iqua, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunı, “Goti Hanjuwä Iquki, saqä anınqä kuapänä änyinatäqe, nyaqä yäpä tämñi änä manyimänqä iqiyä”† tnätanğeqnqä kñuä äwikqe.

¹⁸ Jisasi Iqu i imäkqanğeqnqä, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäminuwä iquauqä naqä iqua, Iqueni, “Si nätmatqä ämaqä mimäkqä di äki imäktñqäwä? Si nätmatqä imäkñä tä, yoqä naqe äkita ämanä imäkinyä, ne mänätquayä” ätukuwi.

¹⁹ I tquanğuwänğa, Jisasi Iqu ätukqe. “Hiqäva-imäkqä anä tqe huätä äpnemäpqe, anğumñi Nyi hiunji hñquaqu-hñquenyä mätmqänä.”

²⁰ I tquanğa, Israitqä iqua tii ätukuwi. “Hiqäva-imäkqä anä tqe määtqätanğä quväukuä 46 ämawqätäukqä enqe, Si ‘Nyi anğumñi hiunji hñquaqu-hñquenyä mätmqänä-qe,’ änänänqä tnyä?” ätukuwi. ²¹ Jisasi Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä anä iquenyqä ätukqe, Iqu Iqueqä huiwinqä ätkqe. ²² Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iqua, kuknuä i ätukqä iquenyqe, hui äwinyminqä-qe, Jisasi Iqu qua buta hänä vauqanğa, qu kñuä inğa äwikqe. İnğanı iqua Goti Hanjuwä Iqueqä bukii

* 2:12 Matiu 21:12-13; Makä 11:15-17; Lukä 19:45-46 † 2:17 Apqä Bukä 69:9

tnätanqçenqätä, Jisasi Iqu ätkçenqätäni, quuvqä eqiyäpu naqä-qakuä imäkkui.

Jisasi Iqu, ämaqeçä suqenqä näqñqä ekçenqä

²³ Israitqä iqua hiunji naqä Pasopanga, ämaqä kuapänäni, Jisasi Iqu Jerusälemä iqi äpme, hiqñqä ämaqä hui mimäkke imäkätqätanji äqumbiyi, Iquenyqä quuvqä eqäkuwi. ²⁴ I iqanquwä-qe, Jisasi Iqu ämaqä eeqänänqä näqñqä äñguänänä eäqä-qae, Iqu qunqä quuvqä maeçiyqä ikqe. ²⁵ Jisasi Iqueni, ämaqä hñqu-pqe ämaqä hñquenqe, 'Iinjqä-iinjqe' mätquä yänä. Iqu ämaqeuçä suqä eeqänänjqe näqñqä hiänä.

3

Jisasi Iqu, Nekitimäsi iqtä, kukñuä ätñgiyñqä

¹ Parisi iquautanjä hñqu, iqueqä yoqe Nekitimäsi iquvi. Iqu Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäminuwä iquauqä naqä ämiqä iquautanjä hñquvi.

² Iqu Jisasi Iquenyqä heatqänqa äpäqe, "Näqñqä-vqä Iquki, ne näqñqe, si näqñqä motqueqä Goti Hanjuwä Iqu äkndowatqä Iqukiyqä" ätuätä, tii ätukqe. "Ämaqä hñqu nätmätqä ämaqä hui mimäqänäni Si imäkätqänä-panä iinji, mimäqä danä yänä. Goti Hanjuwä Iqu iqtä anä sätäti, i imäkänqiyä" ätukqe.

³ I tqanqa, Jisasi Iqu ämävauqe, "Nyi naqä-qakuänänä ktmqeçä. Ämaqä hñqu, anqumä* ymeqä dänjä hayuqä ii enqä-panä mimänqä itqe, iqu Goti Hanjuwä Iqunä miqä dunji, hiñuä mäqunquä danä iquänqiyä" ätukqe.

⁴ Itanji Nekitimäsi iqu yatñqä tii äwikqe. "Iqu ae ämaqä naqä qoyanä enqe, ymeqä dänjä hayuqä ii enqä-panji, äänä itä imänätñqäwä? Iqu känäi iqueni anqumä nyuetñqä diñqe, känäwä äwqä imñi anqumä mamñqä yänqiyä" ätukqe.

⁵ Ga Jisasi Iqu ämävauqe, "Nyi naqä-qakuänänä ktmqeçä" ätukqe. "Ämaqä hñqu eçetä, itanqa Dñä Anquä Iquesatä, ymeqä dänjä hayuqä enqä-panjä mimänqä itqe, iqu Goti Hanjuwä Iqunä miqä dunji mäpeyqä danä iquänqiyä. ⁶ Ämaqä huiwiqä änyuetqe, iqu huiwä-quvi. Inäqe Dñä Anquä Iqu änyuetqe, iqu quuvqä-quvi. ⁷ Si Nyaqä kukñui, 'He anqumä ymeqä dänjä imämbñqeçä' tqanqçenqä, yänuuä miqä isñqeçä. ⁸ Yunuä kiqä äwinyätanqçä du äqunätä, huuwqä tqanqçenä äwiyätñanjanji, ängisa äpätä, äñgi äwqutiyä-qe, si maqñqä esnä. Inji ämaqä Dñä Anquä Iqu änyueqäqe, qu eeçä asänänä iinjqä" ätukqe.

⁹ Ii tqanqa, Nekitimäsi iqu, "Si e ätnji, änäñqä tnyä?" ätuätä yatñqä äwikqe.

¹⁰ Yatñqä i vqanqa Jisasi Iqu ämävauqe, "Si Israitqä iquauqä näqñqä motquequki enji, nätmätqä tññqe näqñqä mämeqe, äänä itnä inyä?" ätukqe. ¹¹ "Nyi naqä-qakuänänä ktmqe. Ne näqñqä eanä hiñuä äqunätunquä dunqä etätqänu. Inäqe he neyaqä kukñuä dunji, naqä-qakuä mimäqä iqäüä. ¹² Nyi nätmätqä qua täunñqä tqanqçqe, he quuvqä maeçiyqä iquwi, ga Nyi nätmätqä qäukuä yätunñqä hetqanqundqe, he quuvqe äänä ipu heqäpnqäwä? ¹³ Ämaqä hñqu qäukuä yätunqä mäyqä inqe. Ämaqeuçä Ymeqä Ekqä Iqunä, qäukuä yätu äpme äpqeçä. ¹⁴⁻¹⁵ Inji ämaqä quuvqä eeqämipqä eeqänänä iqua, häñä hea ique-ique

* **3:3** Kukñuä Jonä iqu täqi äqäqke, kiqä quati hñquaquvi. Hñqu 'anqumä', huiziqu 'haqä yätuta'. Hiqñqä 3:7 iunä-pqeyi.

pmeqe mapnuwä dinqe, ii tiinji. Anä avqñqä imä, Mosisi iqu qämakä imäkätä, zä imasätä, äma äpekqä-pa,† Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqueni, qu i äma pepñqäüä” ätukqe.

¹⁶ “Goti Hanjuwä Iqu ämaqä qua täunñqä huäqä kiinj wunğanji, Iqu Iqueqä Ymeqä Kiuänänä Ique äwikqe. Ga inji, ämaqä tqu-tqu Iquenyqä quuvqä eqämipqe, qu eeqänä qui mimäkñqä danä, hänä hea ique-ique pmeqe mapnuwi. ¹⁷ Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä Ymeqä Iqueni, ämaqä qua täunä iuqä suqä quvqe iwäsäutñqä ändowatkqä mäetqe, Iqu iquauñi hänä iqumuatätñqä ändowatkqe. ¹⁸ Itanğa ämaqä tqu-tqu Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iquenyqä quuvqä eqämipqe, iquauñi suqä quvqenqä miwäsäuqä yäniqe. Itanğa ämaqä tqu-tqu Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Kiuänänä Iqueqä yogenqä quuvqä maeqiyqä imitpqe, iquauñi iuta suqä quvqenqä ae iwäsäuä. ¹⁹ We-huñqä Iqu qua täunqä qäyä äpqañğqä-qe, ämaqe, suqä quvqä imäkäpiyñqä We-huñqä Iqueni tuwä äwiyäpu, hiawiqä imqä äwinyä. Suqä injiuta iwäsäunä. ²⁰ Ämaqä suqä quvqä imäkätqänjuwä iqua, suqä quvqe ätnänäqi äti witñqä etanğqenqä, qu eeqänänji, We-huñqä Iquenyqä mäwiñğanğuti, Iquenyqä mapqä ipnä. ²¹ Inäqe, Goti Hanjuwä Iqueä suqä naqä-qakuä iu qänaki itqänjuwä iqua, quwqä wäunui Goti Hanjuwä Iquesa imäkqanğppqe, ätnänäqi äti timäutñqänä, We-huñqä Iquenyqe äppñqäüä” ätukqe.

Jonä iqu, Jisasi Iquenyqä ätkqenqä

²² Ii iqe, Jisasi Iqu Iqueqä wäunüñqä ämotquaminqä iquatä qua Jutiya iunqä äupiwi, iqiñi qu ämaqä asñä äqiyäpu äpmaminjuwi. ²³⁻²⁴ Inğanji Jonä iqu guä änyä pmetñqänğa, iqu-pqe anä-himqä Ainonä, Salimä-tänä qäqiqi, ämaqä asñä äqaminqe. Iqiñi eqä kuapä pätqätanji, ämaqä kuapanä iquenyqä äpäpu asñä ämaminjuwi.

²⁵ Hiunji hñqenji, Jonä iqueqä ämotquaminqä hñquatä, Israitqä huizi hñqutä, suqä ečetä akiyä änyminjuwä iquenyqä kukñuä näñi-täqi ämamäuminjuwi. ²⁶ Iinjä ipiyi, qu Jonä iquenyqä äpäpu, “Näqñqä nätapqä iquki, eqä Jotänä ique yätäqä nänğisa, Ämaqä sitä anä äpmanyä, itanğa Iquenyqä ‘Iinjä-iinjäqueqä’ ätminä Iqu, täñğanji ämaqä asñä qäyqanji, ämaqä kuapanä Iquenyqä äwqäüä” ätukuwi.

²⁷ I tquanğuwänğa Jonä iqu, “Ämaqä hñqu nätmätqä hui hinji mämeqä danä yänä. Goti Hanjuwä Iqu ique vqanğutqenä ämenä. ²⁸ ‘Nyi Kraisi, ämaqä mitñqä Goti Hanjuwä Iqu Ique atäunjuä ikqä igunä maetqenä. Nyi Iquenyqä hinjuiqä änändowatkqä iqunjqä’ tqanğqe, hiqä-hiuä qätä äyä änyikuwiqä. ²⁹ Ämaqä hñqu apäkä tuwakñä änyuätqe, apäkä ii iqueqä apäkiyi. Inäqe ämaqä apäkä metñqä iqueqä näueqä iqu, iqi ätqäutä apäkä meqanğqä iqueqä quvaki qätä äwiyäqänğanji, iqu yeeqänänä yänä. Ga nyaqä yeeqä iqe, aañä naqänänä asä iinjäqä. ³⁰ Nyi yoqä mäeqä quvqä hiqanğa, Iqu ämanğutäutä, yoqä-tänä hiänqiyä” ätukqe.

³¹ “Ämaqä haqä yätuta äppqäqä Iqu, ämaqä huiziquauñi ämäwqätäunä. Itanğa ämaqä qua täutanä iqu, iqu täutanä-qu eä, kukñji nätmätqä qua täutanñqä tanä. Inäqe qäukuä yätuta äppqä Iqu, eeqänänji ämäwqätäunä.

³² Iqu hinjuä äqunätä, qätä äwiyätñqä iu qäyä ätqanji, qu Iqueä kukñji naqä-qakuä mimäkqä danä itqänjuä. ³³ Inäqe ämaqä Iqueqä kukñjuä qätä äwiyätä ämeqä iqu, iqu ämaqä huiziquauñi, Goti Hanjuwä Iqueä kukñji naqä-qakuänänä etanji ämotqenä. ³⁴ Goti Hanjuwä Iqu, Ämaqä Iqu ändowatkqäqä Iqueni, Iqueqä Dñä Anğüä Ique aañä kuapanänä

† 3:14-15 A Täuqä 21:9

vqanqgetani, Iqu Goti Hanjuwä Iqueä kukñui awä tänä. ³⁵ Kaniqu, Iqueqä Ymeqä Iquenyqä kuapanä winqangi, ga Iqu nätmatqä eeqänäni Iqueä hipa iqi ekqe. ³⁶ Ämaqä tqu-tqu Ymeqä Iquenyqä quuvqä eqiyqäqe, häñä hea ique-ique pmeqe äme. Inäqe ämaqä tqu-tqu Ymeqä Iquenyqä quuvqä maeqiyqä iqäqe, häñä-pmeqe mämeqä, Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä äkasuwi, iquä hea ique-ique witänqiyä” ätukqe.†

4

Jisasi Iqu, Jutiyanj ävåma äukqenqä

¹⁻³ Parisi iqua Jisasi Iquenyqe, “Iqu Jonä iqueni ämawqätäutä, iqueqä wänuänqä ämotquaminqä iqua kuapanänä eäpu, asñi iqueqä hipa iuta ämetqänä” tqangä äwikuwi. Iquenyqä iinä ätminjuwä-qe, ämaqe asñi, Iqu maqiyqä, Iqueqä wänuänqä ämotquaminqä iqua äqäminjuwi. I tqanqä qätä äwiyäqetani, Iqu qua Jutiyanj ävåma, anqumä qua Galili iunqä äukqe.

⁴ I äwätäqänqani hänaqe, qua Sämalija, anä-tänä iu wätñqä indqänätä, äukqe. ⁵ Iu äwätäqänqani, Sämalija pmeqä iquauä anä-himqä hñqu, yoqe ‘Sikauä’ ätminjuwä ique ätimäukqe. Ii qua Jekopä iqu iqueqä hikñä Josepä ique äwikqä-tänä qäqiyi.

Jisasi Iqu, apäkä Sämaliyatanj huiä, kukñuä ätkiyinqä

⁶⁻⁸ Mäptqe awänä pmetanqa, Jisasi Iqu hänaqe qanä iminqenqä yänä-a täñänqä hapä äpmaminqe. Jekopä iqu eqänqä qua hovqä iqiyätä, eqä es-qua imäkänqä iqi hapä äpmaminqe. Iqueqä wänuänqä ämotquaminqä iqua, buayä mbqänqä anä-himqä dunqä äukuwi. Iqu i pmetanqani, apäkä Sämaliyatanj hui eqä euätñqä pqanqa, Jisasi Iqu iinji, “Eqä hui nmqä dapiyä” ätukqe.

⁹ I tqanqa, ii ämävauqe, “Nyi Sämaliyatanjnyä etanqä, si Israitqä Jerusälemä iu higäva äqäyätqänjuwä iutanä-quki eäñi, si nyinji, ‘Eqä hui nmqä dapiyä’ ätatnä, yatñqä änäänqä nyinyä?” ätukqe. Kukñuä iinji, Israitqä Jerusälemä iu Goti Iqueqä yoqe haqeu ämamäuminjuwä iqua, Sämalija iquatäni naqä-huinyä mäpmeqä iminjuwä etanqi, i ätukqe.

¹⁰ Ii i tqanqani, Jisasi Iqu iinji tii ätukqe. “Si nätmatqä Goti Hanjuwä Iqu qanyinä vqenqä maqñqä enjinyä. Itanqa Ämaqä, ‘Nyi eqä hui nmqä dapiyä’ äktätñqä Iquenyqä-pqe, maqñqä enjinyä. Si näqñqä eänä, Ique yatñqä vqanqtqe, Iqu eqä häñä-pmeqe ktapanqiyä” ätukqe.

¹¹ I tqanqa ii, “Naqä Iqukiyä, quae kinä mäpä äptnä, eqe mäpä enqe, ga Si eqä-häkä-pqä mämeqä danä inji, eqä häñä-pmeqe äkñgisa iutñqäwä?” ätukqe. ¹² I ätuätä tii ätukqe. “Neyaqä awiqñ Jekopä iqu, eqä qua äptesqiyätä, ga eqä täu äñgqe. Ga iqueqä ymeqä-pqä, hivedä-yäqueqä-pqe, täu änninjuwi. Itanqa kaqä-kawukäne änatapqä Jekopä iqueni, si ämawqätäunqä?”

¹³ Inqani Iqu, “Ämaqä, eqä esquä täu iopu ämbqe, anqumä eqänqä quväkä ye vquänqiyä. ¹⁴ Inäqe ämaqä, eqä Nyi vqanqundi änatqä iqu, anqumä eqänqä quväkä ye mäwqä iquänä. Itanqa eqä Nyi äwimqä iinji, ämaqä iquesani eqä esquä enqä-pa, hea ique-ique esuätä, itanqa häñä hea ique-ique pmeqe vqänqeqä” ätukqe.

† **3:36** Ämaqä näqñqä-tänä hui, kñuä tiinä indqänätqänä Hiqñqä 31-36 iunji, Jonä asñä-qäyqä iqueqä kukñuä ma, Jonä tuwanuä äqäqä iqueqeqä.

15 I tquanḡani, ii Iqueni, “Naqä Iquki, eqä ätni, yqä dapiyâ. Nyi eqänqä quvâkâ ye manyiyqanḡuti, nyi anḡumâ eqä tâu iumqe, mapqä iqâmqânânyâ” ätukqe.

16 Inḡani Iqu iini, “Tqä qokique kuknuâ ätuâtnâ, asâ täqinyqä ätuma ptḡqânâ uvâ” ätukqe.

17 I tquanḡa, ii “Nyi qokâ mäeqinjqä” ätukqe.

Iwâ Iqu, “Kuknuâ ii, si naqä-qakuâ ätnyâ” ätukqe. 18 “Si ämaqä hipa hḡinjâ eeqânânâ iu ämuannâ, itanḡa ämaqä tanḡa anâ äpḡmeniyâ iqu, naqä-qakuâ tqä qokiqu maeqä eänâ-qae, ini si naqä-qakuânânâ ätnyâ” ätukqe.

19 I tquanḡani apäkâ ii, “Naqä Iquki, Si hiḡuâ-tquki äkqânânânâ. 20 Ne Sämaliyatânâ iquneqä awâkiqwa, Goti Hanjuwâ Ique qonâ äwoktäupu, Iqueqä yoqe haqeqä mamäuqänḡä aquvi, qoqonâ tquesa qânâtqätanḡä, he Israitqä huiziqenâ, ‘Goti Hanjuwâ Ique qonâ äwoktäupu, Iqueqä yoqe haqeqä mamäuqänḡä aquvi, Jerusälemâ iunâ qänḡḡḡqä,’ ätätqänâuâ” ätukqe.

21 Ga Iqu iini, “Apäkâ iiki, si nyaqä kuknui naqä-qakuânânâ imäkiyâ. Hi-unji, ämaqä Apique qonâ äwoktäupu, Iquenyqä aquvi, qoqonâ tqesânâ-pqä, itanḡa Jerusälemâ dutânâ-pqä maḡḡänḡä iqu ätimäunqiyâ” ätukqe. 22 “He Sämaliyatânâ iqunenâ, Goti, Ique qonâ äwoktäutqänjuwâ Iquenyqe, näqḡqä maeqä ipu hiḡi itqänjuwiqä. Ne Israitqä iutanâ, Jerusälemâ iu itunquâ iqunenî, Goti, ne qonâ äwoktäutanâ, yoqe haqeu ämatnämäutunquâ Iquenyqe, näqḡqä eanâ itqunünâ. Äpâkonḡä witanḡi hânâ iqumuatqenqä hänaqe, Goti Hanjuwâ Iqu Israitqä iqunesa imäuqäqeqä. 23 Inäqe hiunji hḡqu timäutḡqä itḡqe, ae qe ätimäuqi. Inj ämaqä, Apique qonâ äwoktäupu Iqueqä yoqe haqeu naqä-qakuânânâ mamäupḡqä iqua, qu Iqueqä Dḡä Äḡḡuâ Iqueä yänânâqḡqä ditâ, suqä naqä-qakuânânjitanjî, iinjâ ipnâ. Ämaqä, iinjâ iqänqe, Apiqu äwinyânâ. 24 Goti Hanjuwâ Iqu huiwâ maeqä, quuvqä-qu enqä-qae, ämaqä, Ique qonâ äwoktäupu, Iqueqä yoqe haqeu mamäupḡqä iqua, qu Iqueqä Dḡä Äḡḡuâ Iqueä yänânâqḡqetâ, suqä naqä-qakuânânjitâ, iinjâ ipḡqeqä” ätukqe.

25 Inḡani apäkâ ii Iqueni, “Nyi näqḡqä eäqä. Ämaqä Mäsayâ Kraisi ne ämineyätḡqä Goti Hanjuwâ Iqu atäunjuâ ikqä Iqu äpänqiyâ. Iqu äpätâqänḡani ‘Nätmatqä eeqânânâ iinjâ-iinjîqä’ natänqiyâ” ätukqe.

26 I tquanḡani, Iqu iini, “Kuknuâ äktätḡqä Tqunâ, Nyi tâ Qäqunâ äktätqänânâ” ätukqe.

Jisasi Iqu buayänqätâ, wäunjuänqätâ, ätkqenqä

27 I tuätqätanḡani, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iqua anḡumâ ätimäupiyyi, Iqu apäkâ huisâ quea tätqätanḡinyâ äqumbiyi, iqua yäunjuâ ipu, ‘Änäändiyâ’ tpu ipiyâ-qe, hḡqu-pqe, “Si sunqä kinganḡikâ-qe?” mätquâ danâ ipu, ä “Si apäkâ iinjî sunqä tnyuâ-qe?” ätuäpu, yatḡqä miqä ikuwi. 28 Inḡani apäkâ ii, iyyqä eqä-häki iqî emâ, anḡumâ anâ-himqä dunḡä äwäqe, ämaqeuḡi tii ätukqe. 29 “Ämaqä nätmatqä nyi imäkätḡḡenqä eeqânânâ ändqäqä Ique, hiḡuâ qumbḡqânâ äwanâ! Iqu Kraisi ämaqeu ämitḡqä Goti Hanjuwâ Iqu Ique atäunjuâ ikqä Iqu heqânâḡiqä?” ätukqe. 30 I tquanḡani, qu anâ dutanḡi äqiyätimâwa, Jisasi Iquenyqä äpâukuwi.

31 Apäkâ ii, i äväma uwqanḡani, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iqua Jisasi Iqueni, “Näqḡqä Motqueqä Iquki, buayâ hui huinyâ” qâyâ ätuäpu, änânâ ätuminjuwi.

³² I tquanġuwänġa, Jisasi Iqu iquauñi, “Nyi buayä he änyä maqñqä etañġuwä hui-tänjunjqä” ätukqe.

³³ Ga iqua, “Iqueni, ämaqä hui buayä äma ävqäüä?” ätnäpu, iquauqä-quwä yatñqä iñġuwi.

³⁴ Yatñqä i iñġäwqanġuwänġa, Jisasi Iqu “Nqä buayi, Nyi änändowatkqä Iqueqä äwiñqä iunä qänaknä itmä, itanġa Iqueqä wäunüä ändapqäqe qäpu imäkqeqä” ätukqe. ³⁵ “He ymisanä yäüä iqanġuti mapñqe, tii ätätqänä. ‘Qanui hñquaqu-hñquaqu änanjqä.’ He i ätätqänjuwä-qe, Nyi ‘He wäunüä iunji, hiñuä yasämä qumbñqä’ etqänä. Täñġanji ymisanji ämapñqe, ae yäüä iqäwänä. ³⁶ Ymisanji yäüä etañġi, qanyä ämetä ämapqä iqu, mbqä menä. Itanġa iqu ymisanjä iñji, häñä hea ique-ique pmeqä dunqä aquvä äqiyänä. Ga ymisanjä vowä qutqä igutä, ymisanjä meqä igutä, qäquaqu yeeqänä inyiyiqä. ³⁷ Iiñä etañġi ämaqeüqä kukñuä tqi, naqä-qakuä timäunä. ‘Ymisanjä vowä ämaqä hñqu iqanġuti, itanġa ämeqe, ämaqä hñquvqä’ tpnä. ³⁸ Nyi he wäunüä ipu tuwä-yawä tmimiqä mämeqä ikuwä iunqä ymisanjä mapñqä endowatkqeqä. Wäunui, ämaqä hñqua dnä-huqä ikuwä iu, he ymisanjä qanyinä mapñqeqä” ätukqe.

Ämaqä Sämaliyatanjä iquauñqä

³⁹ Ämaqä Sämaliyatanjä anä-himqä Sika iu pmeqä kuapanänji, apäkä ii Jisasi Iquenyqe, “Iqu nätmatqä nyi imäkätñqenqä eeqänänjä ändqiyä” tqanġqeta, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqäkuwi. ⁴⁰ Iwä iqua Ique äwimapiyi, “Si nesä pmayä” tqanġä, Iqu qutäñi hiunji hñquaqu äpmakqe. ⁴¹⁻⁴² Iqu kukñuä vqanġqetani, ämaqä kuapanänjä quuvqä inä eqiyäpu, apäkä iñji tii ätukuwi. “Si anatñä iunä maetqe, täñġanji neqä-neuä qätä äwiyätanä, quuvqä eqiyqunä. Ne näñqqe, Iqu ämaqä qua täutanju Häñä Iqumuatqä Iquvqä” ätukuwi.

Jisasi Iqu, Galilinqä äukqenqä

⁴³ Jisasi Iqu iqini hiunji hñquaqu ae äpmeqe, Iqueqä qua Galiliunqä äukqe. ⁴⁴ Iqu Iqueqä-kiuä awä äti tii ätkqe. “Ämaqe, hiñuä-tqä quwqä anä-himqä iutanjä iquenyqe, qu ‘änġuä-qeqä’ matqä ipñqäüä.” ⁴⁵ Inäqe hiunji naqä Pasopanġa ymisanjä imäkqanġuwänġanji, Galili pmeqe Jerusälemä iu äpmapu, Jisasi Iqu nätmatqä iqi imäkätqätanġqe hiñuä äqunġuwi. Iutanji, Iqu Galili du timäuqanġanji, qu Iqueni yeeqä itmakuwi.

Jisasi Iqu, ämiqä hñqueqä ymeqe, äñġuä iwimäkikqenqä

⁴⁶ Galili dunji, Jisasi Iqu anä-himqä Kananji, aanjä eqe wainqä imäkkqä iunqä äukqe. Inġanji, ämiqä naqä iqueqä wäunüä miqä hñqueqä ymeqe, anä-himqä Kapänamänji, täñä-yaqä äwäminqe. ⁴⁷ Ämaqä iqu Jisasi Iquenyqe, ‘Jutyatani Galilinqä äpqiya’ tqanġä äwiyäqe, iqu Iquenyqä äwäqe, yatñqä tii äwikqe. “Si Kapänamänjqä äwätinä, nyaqä ymeqä täñä-yaqä qäyu äpäkonätñqä äwiñqä iqueni, äñġuä iwimäkiyä.”

⁴⁸ I tquanġanji, Jisasi Iqu iqueni, “He Nyi nätmatqä ämaqä mimikqänänji mimäkqä iqanġmdqe, he quuvqä maeqiyqä danä ipñqäüä” ätukqe.

⁴⁹ Inäqe ämaqä naqä iqu, “Naqä Iquki, nyaqä ymeqe qäyu äpäkonätñqä etañġi, iyää, Si nyitä anä wenqeqä!” ätukqe.

⁵⁰ Inġanji, Jisasi Iqu iqueni, “Tqä ymeqä iqu äñġuä häñä äpmenñqiyä. Anämqä mänä” ätukqe.

I tquanga, ämaqä iqu Jisasi Iqueä kuknuä du quuvqä eqiyätä, iqueqä anämqa äukqe. ⁵¹ Iqu hänaqä tämä änä wätqätanga, iqueqä wäunüä-wiyqä hñqua ämimbiyi, “Tqä ymeqä iqu ae ängüä hanä eqiyä” ätukuwi.

⁵² Iinä tquanguwängani, iqu iqueqä ymeqä iquenyqe, “Ängüä äknga eqäwä?” ätuätä, yatñqä äwikqe.

Iqua kimanj, “Tqä ymeqä iqu yaqä dñi qäpuni, huäqi awiyqeu wanä kloknga egeqä” ätukuwi.

⁵³ I äwiyäqetani, kaniqu, “Jisasi Iqu ‘Tqä ymeqä iqu ängüä hanä äpmenqiyä-qe,’ mäptqe i pmetanga äyä ändqäqätanä” kñuä ämakqe. Iinqe, ämaqä igutä iqueqä anä iu anä äpmaminuwä eeqänäni, qu Iquenyqä quuvqä eqäkuwi.

⁵⁴ Jutiyata Galilinqä äpkqängani, Jisasi Iqu nätmätqä Iqueqä yänänäqñqä ämotquetñqä hñqu ae imäkkqeu, tä huiziqu imäkkqe.

5

Jisasi Iqu, Betesa iu ämaqä ängüä iwimäkkqenqä

¹ I imäkätä äpmaminqetani, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäminuwä iqua, Goti Iquenyqä ymisanä naqä bñqä aquvä qñqangä, Jisasi Iqu Jerusälemänqä ekqe. ² Jerusälemäni, täknä hänaqä ‘sipsipqeueqä’ ätminuwä-tänjä qäqiqini, eqä-huänä anä mätävätinä hiqa hñgisanj eeqänänä-tänjä hñqu itäumäkekuwä iqi ätuminqe. Israitqä iquauä kukñuijni, kiqä yoqe ‘Betesauä’ ätminuwi. ³⁻⁴ Iqini ämaqä tänjä-yaqä huitanä-huitanä iqä iqua, kuapanä äwäminuwi. Tänjä-yaqä hñuä maqñqä iquau, ä yänä quvqä iquau, ä ññuä ämenä miqä iqua, äwäminuwi.*

⁵ Jisasi Iqu timäuqangani, ämaqä tänjä-yaqä quvaukuä 38 mäwqätäuqä hñqu iqi äwäminqe. ⁶ Jisasi Iqu ämaqä iqu tänjä-yaqä ainqatqä witanji äqunäqe, iqueni, “Si ängüä imändñqä äkingiyä?” ätukqe.

⁷ Kimanj, ämaqä tänjä-yaqä-tänjä iqu “Naqä Iquki, eqä ämenä iqangani ämaqä hñqu nyi änetä eqä bu mäyenjiyqe, täqini aanqe. Nyi eqä bunqä wämätmä itqätangani, ämaqä hui ganä ae äpäwiqangä, nyi mäpäwiqä itñqe” ätukqe.

⁸ E tquangani, Jisasi Iqu iqueni, “Pämä äpmetnä, tqä yquvani ämetnä, qanjä uvä!” ätukqe.

⁹ Ätquanganä, iqueä tänjä-yaqä qäpu heqangji, iqu ängüä-qu, iqueqä yquvani ämetä, qanjä äukqe. Hiunji iqu, Sämbatqä hapä pmeqängani.

¹⁰ Inqani Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäminuwä iquauqä naqä iqua, ämaqä ängüä imängqä iqueni, “Tä hiunji hapä pmeqänga enqe, si yquvanä hanä ämenätä, neyaqä suqä dñi pmua imäknänä” ätukuwi.

¹¹ I tquanguwängani, iqu ämävauqe, “Ämaqä nyi ängüä inyimäkätäqä Iqu, ‘Tqä yquvani ämetnä qanjä uvä’ dqangiyqä” ätukqe.

¹² I tquangji äwipiyni, iqueni, “Ämaqä ‘Tqä yquvani ämetnä qanjä uvä-qe’, tqu ktqiyä?” ätukuwi.

¹³ Jisasi Iqu ique ängüä iwimäkkqangä, ämaqä kuapanänä iqi etangä, Jisasi Iqu quvaqä awä imda maqñqä äukqe. I iäqetani, ämaqä tänjä-yaqä

* **5:3-4** Pipa Grikä pmeqeueqä kuknuä iu äqänänqä huiyni, kuknuä tiinjä-pqä inä ätä äqänä. “Qu eqä-huänä iqu ämenä iqangangä hñuä äqumbu äwäminuwi. Tiinä eminqe. Naqä Iqueqä enqätqä hñqu ängati äpätä, eqä-huänä iqueni ämenä miqangani, ämaqä eqä-huänä bunqä kingnä äpäwitqä iqu, tänjä-yaqä äki-äkitanä imänänqe, qäpu ängüä eminqe.” Kuknuä ii, Jonä iqu äqäqätiyä, ämaqä hñquququ qänaknda äqäqätiyä? Ne maqñqe.

änguä i imänggä iqu, Iquenyqä maqñqe, “Nyi ängui, Tqu inyimäkqutiya” tä itä, quvaqä yatñqä kimanji, mätquä ikqe.

14 Qänakñi, Jisasi Iqu iqueni hiqäva-imäkqä anä ququawä du ämaqumueqe, “Si ängüä ae enä-qae, suqä quvqä hui imäkätqäñi, anğumä mimäkqä panä! Nätmatqä quvqä naqänänjä di kimeqänqäuä” ätukqe.

15 I tqanğani, ämaqä iqu anğumä äwäqe, ämaqä naqä iquauñi, “Ämaqä nyi ängui, Jisasi Iqu inyimäkqeqä” ätukqe.

Jisasi Iquenyqätä, Kiqä Kaniquenyqätä

16 Jisasi Iqu hiunji hapä pmeqänğa wäunuä iinä di imäkätqätanğqenqä, ämiqä naqä iqua Iquenyqe, äwqä tnänjä äwinyätä, hanä-igä ävqa upñqä ipäqäkuwi. 17 Inğani Jisasi Iqu ämävauge, Iquenyqä äwqä tnänjä imäkqanğuwä iquauñi, “Nqä Apıqu wäunuä ängüä tiñji, iqa äpätñqe, hiunji tqe timäuqanği, ga Nyi-pqe wäunuä tiñji i imäkätqänänä” ätukqe.

18 Jisasi Iqu i tqanğani, Israitqä Jerusälemä iu hiäva äqäminuwä iquaugä naqä iqua, Iqueni pizqä päsqä dunğä itquaka upñqä ipäqäkuwi. Iqu Sämbatqä hiunji hapä pmeqä miqä suqä dunji mämiqä iqanğqä dunğänä hmanji. Goti Hanjuwä Iquenyqe, “Iqu Nqä Apıqueqä” ätätä, Qämätäqi asänänjä eyñqä tqanğqenqä ipäqäkuwi.

19 Inğani Jisasi Iqu kimanji, “Nyi naqä-qakuänä etqä. Ymeqä Iqu nätmatqä hñqu Iqueqä-kiuänänji, änä mimäkqä danä yänä. Iqu Kaniqu imäkqanği äqunäqä dunä imäkänä. Nätmatqä äki-äkitanä Kaniqu imäkätñqe, Ymeqä-pqä Iqu asä inä imäkätqänä” ätukqe. 20 “Kaniqu Ymeqä Iquenyqä wiñanği, nätmatqä eeqänänjä Iqu imäkätäqä di, Ymeqä-que ämotqeqiyä. Tä wänqeqä. Naqe änyä motqeqanga, he yäunuä ipu, miqä yänä ipñqäuä. 21 Kaniqu ämaqä pizqä dunji ävauqumatätä hänjä-pmeqä ävätñqe, ga Ymeqä-pqä Iqu, Iqueqä äwinyätanğqä iquauñi, hänjä-pmeqä asä inä ävätqänä. 22 Inji Apıqu, ämaqä hñquenji miwäsäuqä danä yänä. Ämaqä iwäsäuqä wäunuä eeqänänji, Ymeqä Iqueqä hipa iqi egeqä. 23 Iinä eätqe, tiñänğeyi. Qu Kaniquqä yoqe haqeu ämamäupu, Ique ängüä itquetqanğuwä-pa, Ymeqä Iquenä-pqe, asä iinä itquapñqeqä. Ä Ymeqä Iqueni ängüä mitqueqä ipu, Iqueqä yoqe haqeu mämamäuqä iguwä iqua, Kaniqu Ymeqä ändowatkqä Iqueqä yoqä-pqe, haqeu mämamäuqä danä ipu, ängüä mitqueqä iqäuä” ätukqe.

24 “Nyi naqä-qakuänänjä etqä. Ämaqä Nyaqä kukñui qätä änyiyäpu, Nyi änändowatkqä Iquenyqä quuvqä eqiyquwä iqua, hänjä hea ique-ique pmeqä-tänjä iquayi. Iquä äpakonğä dunji ämäwqätäupu, hänjä hea ique-ique pmeqe ämequwä-qae, iquauñi miwäsäuqä danä yänä.

25 Nyi naqä-qakuänänjä etqä. Hiunji hñqu timäutñqä itñqe, ae qe ätimäuqi. Ämaqä pizqä äpakonätqanğuwı, Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iqueä manä tqanğqe, qätä wıpñqeqä. Itanga qätä i äwıpiyä iqua, hänjä vaupñqeqä. 26 Apıqu Iqueqä-kiuä hänjä-pmeqänğqä Quati-quvi. Ga Iqu, Iqueqä Ymeqä Iquenä-pqe, hänjä-pmeqänğqä Quati asä inänjä-qu etanği imäkkqeqä. 27 Ymeqä Iqu, Ämaquqä Ymeqä Ekqä Iqu etanği, Apıqu Iqueni, ämaqä iwäsäutñqä yoqä naqä ävqäqe. 28-29 Kukñuä tññqe, he yäunuä ipu miqä yänä miqä danä ipñqeqä. Ämaqä qua äptnänğuwä iqua, Ymeqä Iqueä manä tqanği äwıpiyanğani, qua äptnğawänğuwä iutanji, anğumä hänjä vaupñqä hiunji iqu äpqiyä. Suqä ängüä imäkätqanğuwä iqua, anğumä hänji, hänjä hea ique-ique pmeqenqä vaupanğpi, itanğa

suqä quvqä imäkätqänjuwä iqua anqumä häñji, iquauqä suqenqä iwäsäutä hanjä-iqä meqänqä vaupnuwiqä.

³⁰ Nyi nätmätqä hñqu Nqä-näuanäñji, mimäqä danä ymä. Nyi Goti Hanjuwä Iqu dqanqä dunä iwäsäutqänänä. Nyi änyinqä Nqä duta mimäqä itmä, Nyi äñandowatkqä Iqueqä äwinqä dunä imäkätñqä-qae, Nyaqä ämaqä iwäsäuqe, waqiyä maitqenä” ätukqe.

“Jisasi Iqu iinjä-iinjä-queqä” tqukua awä ätkuwinqä

³¹ “Nyinä Nqä-näuanqce, ‘iinjä-iinjäqä’ etmqe, Nyaqä kukñuä iinj, he naqä-qakuä mimäqä ipñqäüä. ³² Inäqce Nyinä manä, Hñqu-pqe Nyinyqe, ‘iinjä-iinjä-queqä’ inä ätätñqe. Nyi näqñqe, Iqu iinj, naqä-qakuänänä ätätñqeä.

³³ Ämaqä naqä iquenä, he ämaqä hñquauñji, Jonä asñä-qäyqä iqueqä kukñui mapñqä ändowatkuwi. Iqu Nyinyqe, naqä-qakuänänä ätkqe.

³⁴ Iqu iinjä qäyä iqanñji, kukñuä Nyaqä ätätñqeunji, yänänäqñqä ny-imäkätñqä dññqe, ämaqä hñqueqä kukñuä tqanñqe, Nyi mämeqä ymä. Nyi Jonä iquenyqä tä etqe, he qui mimäkñqä häñä pmapñqä dññqä etqä.

³⁵ Jonä iqu, tä äyänätä we äunätñqä-panä iinjä-quvi. He iqueä we-huñqenqe, yeeqä hñganqä miqä danä, wänqänänäpu itqänjuwi.

³⁶ Iinjä etanñji, wäunjuä Apiqu Nyi imäkmqä ändapqce, Nyi wäunjuä i itqänä. Ga wäunjuä iutani, Apiqu Nyi äñandowatkqä Iquenyqe, he näqñqä mapñqäüä. Inji Nyaqä wäunju, Jonä iqueqä kukñuä iunji ämäwqätäunä.

³⁷⁻³⁸ Apiqu Nyi äñandowatkqä Iqu kukñuä ätätñqe, Iqu Nyinyqä ‘iinjä-iinjä-queqä’ ätätqänä. He äñandowatkqä Ique qätä mäwiyyä iqanñqä, Nyi tiñ etqänä. ‘He Apiqueä manä-wiunju qätä mäwiyyenä, Iqueä himähuiwä-a hiñjuä mäqunqä-quenä ipu, itanña he Iqueqä kukñui hiqä quuvqä imñji mämaeqä danä itqänjuwenqä’ etqänä.

³⁹ Häñä hea ique-ique pmeqe, Goti Iqueqä bukä iuta mapñqä knuä heyqanñji, qävqä yasämänä äyä itqänjuä. Ga bukä iunä-pqe, kukñui Nyinqä ätnänä. ⁴⁰ Inäqce, he häñä hea ique-ique pmeqe mapñqä dññqe, Nyinyqe mapñqä danä itqänjuä.

⁴¹ Nyi yoqä naqe, ämaqä qua täutanä iuta meqänqce, knuä manyqä enä.

⁴² Inäqce henyñqä di, Nyi näqñqä äñguänänä enä. ‘He Goti Hanjuwä Iquenyqä enqe, heyaqä quuvqä yäpä imñji, aanqä etanñqe’ Nyi näqñqä enä. ⁴³ Nyi Nqä Apiqueä yoqä iuta qäyä äpñqänqä, mindmeqä danä iqä. Ämaqä hñqu yoqe, iqueqeta pñanñani, he iqueni itmapñqäüä.

⁴⁴ Goti Hanjuwä Kiuänänä Iqunä heyaqä yoqe haqä yätu maetñqä dññqe maenñanñji, yoqä naqe, ämaqeutänä ämetqänjuwi, ga he quuvqe, äänä ipu heqänqäwä? ⁴⁵ He Nyinyqe, ‘Iqu Kaniqueä hiñjuä iqisani nenyqe, “Iqua suqä quvqä imäkqä-quaiqä” tuññqiyä” knuä maeyqä pa eä. He Mosisi iquenyqe, ‘Iqu ne yätämäkqä neyänñqiyä’ knuä ämaka äpänjuwä-qe, iqu henyqe, ‘Iqua suqä quvqä imäkqä-quaiqä’ tqä-quvqä.

⁴⁶ Mosisi iqu Nyinqä ätätä tuwanjuä äqiyekqä-qae, he iquenyä naqä-qakuä imäkqä-säpi, Nyinyqä-pqä naqä-qakuä imäkätqäpñningä. ⁴⁷ Inji Mosisi iqu tuwanjuä äqiyätä ekqä dññji, naqä-qakuä mimäkqä iquwi, ga nätmätqä Nyi tqanñqenqe, he naqä-qakui äänä ipu imäkñqäwä?” ätukqe.

6

*Jisasi Iqu, ämaqä kuapänänä iquau, buayä äwikqenqä**

* 6: Matiu 14:13-21; Makä 6:30-44; Lukä 9:10-17

1-4 Israitqā Jerusālemā iu hiqāva āqāminuwā iquauqā hiunji naqānānā, Pasopa ātātqānuwā iqu qāqi eminḡe. Inḡaḡi, Jisasi Iqu eqā-huānā Galili, ‘Taipiriyasiuā’ ātminuwā iqueni, ākitā nāḡgisaḡqā āukqe. Āmaqā aanā kuapānānā, Jisasi Iqu nātmatqā āmaqā mimākqānānā, āmaqā tānā-yaqā-tānā iu āḡguā imākātqātāḡi āqunḡuwitānā, qu Ique qānaki āwivāndkuwi. Jisasi Iqu qoqonā yātunḡā āyāqe, Iqueqā wāunḡuānḡā āmotquaminḡā iquatā quamā āpmakuwi.

5 Jisasi Iqu āmaqā aanā kuapānānā Iquenyqā āyā pḡaḡḡā āqunāqe, Iqu Pilipā iqueni, “Āmaqā tā ymisaḡā bḡqe, ne ymisaḡā mbqe, āḡḡi yatunḡuāwā?” ātukqe. 6 Jisasi Iqu Iqueqā imākātḡḡā diḡqe, Iqueqā-kiuānā nāqḡḡā āmeqā-qe, Iqu Pilipā iqueqā quuvqā heqiyqe, yamwiqā āwikqe.

7 Iwā Pilipā iqu āmāvauqe, “Āmaqā eeqānānā, ymisaḡā meqā-meqāpu bḡqenḡā, buayā mbqe, 200 duni āmāwqātāuqā iqueqā” ātukqe.

8-9 Iqueqā wāunḡuānḡā āmotquaminḡā Endru, Saimonā Pitā iqueqā kātā-kāḡḡuā iqu, Jisasi Iqueni, “Ymeqā hḡḡu bretqā kuā-balitā āyāqiyquwā 5 eāqe, hāmapākā hḡḡuāqutā tāqi eā pmetāḡḡā-qe, ga iinḡā ipu āmaqā kuapānānā tāunḡi qāyunāḡqātānā?” ātukqe.

10 Iqinḡi qātaqā hioātqā āḡḡuānānāqi etaḡḡi, Jisasi Iqu “‘quamā pmapiyā’ tupiyā” ātukqe. Ga iqua qunḡi, “He quamā pmapiyā” tquanḡa, qu eeqānānā quamā āpmakuwi. Āmaqā qokā iquanānā, 5,000 āpmakuwi.

11 Jisasi Iqu bretqā āmeqe, Goti Hanjuwā Ique ‘āḡḡuāqā’ ātuāqe, āmaqā iqi quamā pmetāḡḡuā iu yanā ikqe. Hāmapākā-pqe i imākātqā-pa imākqāḡḡi, qu eeqānā āḡḡuā kuapānānā āḡḡuwi. 12 Qu āḡḡuā ānāpu ānātquteqāḡḡuāḡḡaḡḡi, Jisasi Iqu Iqueqā wāunḡuānḡā āmotquaminḡā iquauḡi, “Ānātqutequwi qui mimākḡḡā yātḡḡā, he āmayākāpiyā” ātukqe. 13 I tquanḡaḡi, iqua bretqā kuā-balitā āyāqākuwā 5 isuatānā ānātquteqāḡḡuwi, qa naqā 12 maḡḡuā āmamikuwi.

14 Jisasi Iqu nātmatqā āmaqā mimākqānānā i imākqāḡḡi āqumbiyā iqua, “Āmaqā Tqu naqā-qakuā, ‘hiḡuā-tqā qua tāunḡā pāḡḡiyā’ ātnāḡḡā† Iqueqā” ātkuwi. 15 I ātāpu, Iqu ‘oeyā’ qāyā ātqāḡḡuti, qu Ique a ākiqātāpu, āmaqā naqā āmiqāḡḡā imākḡḡā āyā iqāḡḡā nāqḡḡā eāqe, Iqu qunḡi aḡḡumā āvāma, qoqonā imā kuāquvākiqūātḡḡā ekqe.

Jisasi Iqu, eqā haqeu qanā āukqenḡā†

16-17 Hea wiqāḡḡaḡi Iqueqā wāunḡuānḡā āmotquaminḡā iqua, eqā-huānā bunḡā āpāwāpiyi, yimba ātkamāupu, eqā-huānā yātāqā nāḡḡisa anaḡ Kapānamāḡḡā āvāma āukuwi. Jisasi Iqu iquauḡi māwimeqā ānyā etaḡḡi, hea qe ekqe. 18 Inḡaḡi yunḡuā yāḡnānḡḡā hḡḡu āqunātā, eqe yāyānḡi qoqonā ātqāwa āpeminḡe. 19 Iqueqā wāunḡuānḡā āmotquaminḡā iqua, yimba iqu eqā iqi wātḡḡe, iqua eqā bunḡi āmiqā-āmiqā, awānānḡi (4 o 5 kilomita) ti āwāpiyāḡḡaḡḡi, Jisasi Iqu yimba-tānā qāqi, eqā haqeqā qanā pḡaḡḡi āqumbiyi, iqua zā kiinā ikuwi. 20 E iqāḡḡuāḡḡaḡḡi, Jisasi Iqu iquauḡi “Tā Nyinḡā. He zā miqā pambiyā!” ātukqe. 21 Inḡaḡi iqua Iquenyqā yeeqā ipu, yimba inḡisaḡḡā itmakuwi. Iwā inḡaḡi yimba anā-himqā iqua timāupunḡā āwāpiyā-tānā iu, qāqi maqānā imāḡḡaḡḡi iuāqāmakuwi.

22 Hiunji buayā i ānāpu āpmakuwā āwiḡḡaḡi, āmaqā kuapānānā huānā yātāqā inḡisa iqi yqānā āpmaminḡuā iqua, “Tāqinḡi yimba kiuānānā

† 6:14 Kukḡuā-suqā 18:15 ‡ 6:15 Matiu 14:22-33; Makā 6:45-52

hmbunä pmetanġi, Iqueqä wäunuänġqä ämotquetnġqä iqua, Jisasi Iqu maeqä, quwqä-quwanä yimba ipi äyä äwquwatanä!” knuä ämakuwä. ²³ Yimba huiziqua Taipiriyasitanġi, Naqä Iqu buayä änguiqä tqanġa, ämaqä kuapanä änguwä-tänġä qäqiqi iuäqämakuwä. ²⁴ Ämaqä kuapanänġä iinj, Jisasi Iqutä Iqueqä wäunuänġqä ämotquaminġqä iquatä, iqinj heaqiyä äyä nyätanġä äqumbiyi, qu yimba iquau ätkamäupu, Jisasi Iquenyqä qävqe, anġ Kapänamänġqä äukuwi.

Buayä häñä-pmeqä vqenġä

²⁵ Ämaqä kuapanänġä iinj iqua, qu Jisasi Iqueni huänġä yätäqä nänġisa ämäquuapiyi, Iqueni, “Näqñqä-vqä Iquki, Si täqinyqe, äkñġa äpnäwä?” ätukuwi.

²⁶ I tquanġuwänġanġi, Jisasi Iqu ämävauqe, “Nyi naqä-qakuänänġä etqä. He Nyinyqä qävqä ikiquwi, Nyi nätmätqä ämaqä mimäqänänġi imäkqanġenġä manä, Nyi buayä hetapqanġä äwqä änguwä änapäsäpiyinġänä ikiqäüä. ²⁷ He wäunui, yimsanġä qui imäknätä pizqä iqä dunġä miqä ipu, häñä hea ique-ique wiqä dunġä ipñqeqä. Goti Hanjuwä Apiqu, Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqueqä yoqe, yänänäqñqä witnġä imäkkqe. Ga yimsanġä iinj, Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu hetapaniqeqä” ätukqe.

²⁸ I tquanġa qu Iqueni, tiinj ätukuwi. “Goti Hanjuwä Iqu, ne squä wäunüä imäkatunġuä äwinyätqänä?”

²⁹ Ga qu iinj tquanġuwänġa, Iqu kimanġi, “Goti Hanjuwä Iqu, he Ämaqä Iqu ändowatkqä Iquenyqä quuvqä heqäpnġä äwinyänä” ätukqe.

³⁰ Quvaqe, Iqueni tii ätukuwi. “Si nätmätqä ämaqä mimäqänänġi äki imäkñqäwä? Ga ne iu äqunanä, Tqä kukñui naqä-qakuä imäkatunġue, äänä isñqäwä? ³¹ Neyaqä atqä-awäkiqua, anġ avqñqä maeqä dunġi, buayä mana Mosisi iqu äwikqe änguwä. ³² Goti Hanjuwä Iqueqä tuwanüä iunġi, *Iqu buayä qäukuä yätutanġi bnġä äwikqeä** ätnänġä-panġä” ätukuwi.

³² I tquanġuwänġa, Jisasi Iqu qunġi, “Nyi he naqä-qakuänänġä etqänä. Qäukuä yätutanġä buayä naqä-qakui, Mosisi iqu etapänġä maetqe, Nyaqä Apiqu etapätqänä. ³³ Buayä Goti Hanjuwä Iqu vqe, ii qäukuä yätuta äpäta, qua täunġä iu Häñä-pmeqä-vqä Iquvqä” ätukqe.

³⁴ I tquanġanġi, qu Iqueni, “Iyää, Naqä Iquki, buayä iinj, Si ne hea ique-ique nätapqa uwqätñqeqä” ätukuwi.

³⁵ Inġanġi, Jisasi Iqueä kimanġi, “Nyi Buayä Häñä-pmeqä Iqunġä” ätukqe. “Ämaqä Nyinyqä äpäta quuvqä heqiyqä iqu, buayänqätä, eqänqätä dä mävvqä itä, quväkä-ye, mävvqä yänqiyä. ³⁶ Iinj etanġqä-qe, Nyi tii etqänä. ‘He Nyi hinüä äñqämbiyä-qe, Nyinyqä quuvqä maeqiyqä äyä itqänäuä.’ ³⁷⁻³⁸ Apiqu Nyi ändapqä iqua, qu eeqänänġi, Nyinyqä pñqäüä. Nyi qäukuä yätuta qua täunġä äpqe, änyinġe, Nqä du imäkmqä manä, Nyi änändowatkqä Iqueqä dunä imäkmqä äpqä-qae, Nyinyqä i pqanġuwä iquauñġi, hñqueni bi mämamäüqä danä ymqänä. ³⁹ Nyi änändowatkqä Iqu, ämaqä Nyi ändapqä iquauñġi, hiunġi yäpakänġanġi Nyi hñqueni hinuinä mäqunqä itmä, eeqänänġä iunġi häñä vauquumuatmniqñqä äwinyänä. ⁴⁰ Nyaqä Apiqu tiinjñqä äwinyä. Ymeqä Ique äqunäpu, Iquenyqä quuvqä eqämipqä iqua, häñä hea ique-ique pmeqe, ämepu pmetanġpi, ga hiunġi yäpakänġanġi, Nyi qunġi häñä vauquumuatmniqñqänänyä” ätukqe.

⁴¹ Ingañi Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqämiñuwä iqua, Jisasi Iqu “Nyi bretqä qäukuä yätuta äpqä Iqunjqä” tqangqenqe, qu kukñuä kuapänänjä ätkuwi. ⁴² Injä ätäpu, “Ämaqä Tqu Josepä iqueqä hikñä Jisasi Iqutanä, ä äsqukä? Iqueqä kaniquenyqätä, känäuñqätänji, ne näqñqä eññque. Iqu tänggañi, ‘Nyi qäukuä yätuta äpqä Iqunjqe’ änäñqä ätqiyä?” ätkuwi.

⁴³ Ingañi, Jisasi Iqu ävauqe, “He kukñuä kuapä matuwänjqä pambiyä” ätukqe. ⁴⁴ “Ämaqä hñqu Nyinyqe, hiñgi mapqä yänä. Apiqu Nyi änändowatkqä Iqu, ämaqä ique Nyinyqä pätnjqä ämaqipmeqanquti, iqu i pänä. Ga Nyi iquenji, hiunji yäpakänqanji, häñä vauqumuatmniqueqä.

⁴⁵ Hiñuä-tqä iquauä tuwanuä iunji, ‘Qu eeqänänjä iquauñi, Goti Hanjuwä Iqu näñqä väñqiyä’ ätä äqänänä.[†] Ga ämaqä Ique qätä äwiyañu, Iquesa näñqä ämepiyä iqua, qu eeqänänji Nyinyqä pññqäüä. ⁴⁶ Injä etanji, ämaqä-pqä hui Goti Kanique hiñuä ae äqunätqänjuwä hmanji. Ämaqä Goti Hanjuwä Iquesa äpqäqä Iqunä, Kaniquenji, hiñuä äqunätñqe.

⁴⁷ Nyi naqä-qakuänänjä etqänä. Ämaqä quuvqä eqiyätäqä iqu, häñä hea ique-ique pmeqe, ämenqiyä. ⁴⁸ Bretqä häñä-pmeqä iqu, ii Nyinjqä.

⁴⁹ Heyaqä hewäkiqqa, anjä avqñqä duñi, buayä mana äñguwä-qe, qu äyä äpäkoñguwiqä. ⁵⁰ Inäqe bretqä qäukuä haqä yätuta äpqä tquenji, ämaqä hñqu ique äñgqe mapäkoñqä yänqiyä. ⁵¹ Bretqä häñä-pmeqä qäukuä yätuta äpqä iqu, ii Nyinjqä. Ämaqä hñqu buayä ique äñgqe, iqu häñä hea ique-ique pmeniqueqä. Buayä Nyi ämaqä qua tau äpmerjuwii häñä-pmeqä mapñqä wimqe, ii Nyaqä huiwiyqä” ätukqe.

⁵² I tquangqenqä iqua quwqä-quwä, “Ämaqä Tqu, Iqueqä huiwi ne änatuñque, äänä nätapätñqäwä?” ätäpu, himänä ipu ätnjuwi.

⁵³ I tnganguwänqga, Jisasi Iqu ivatuwänäqe, tii ätukqe. “Nyi he naqä-qakuänänjä etqänä. He Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqueä huiwitä, häñqetä manqä ipqe, häñä-pmeqe hesänji aanqeqä. ⁵⁴⁻⁵⁵ Buayä naqä-qakuänänji, Nyaqä huiwiyi. Itanqga eqä naqä-qakuänänji, Nyaqä häñqeyi. Inä-qae, ämaqä Nyaqä huiwitä, häñqetä änmipqä iqua, häñä hea ique-ique pmetpnuwiqä. Itanqga Nyi iquauñi, hiunji yäpakänqga häñä vauqumu-atmniqueqä. ⁵⁶ Ämaqä tqu-tqu Nyaqä huiwitä, häñqetä änmitätqe, iqu Nyi nyinätanji, Nyi ique änyänänä. ⁵⁷ Nyinji, Apiqu häñä-pmeqä Iqu änändowatkqanji, ga Nyi häñi Iquesa äpmeñqä-pa, ämaqä Nyi änmitätqä iqu, häñi, Nyita pmeniqueqä. ⁵⁸ Buayä qäukuä yätutanjä äpqäqä Tqunänji, Iqu buayä heyaqä taqä-tawäkiqqa mana änäpu, äpäkoñguwä ii enqä-panjä manä. Ämaqä, Buayä Tqunä ännätqä iqu, häñä hea ique-ique pmetäniqueqä” ätukqe. ⁵⁹ Jisasi Iqu kukñuä iinji, anjä aquväqñqä Kapänamä du näqñqä ävätä ätkqe.

Ämaqä kuapänä, Jisasi Ique tuwä äwikuwiñqä

⁶⁰ Iqueqä wänuñqä ämotquamiñqä kuapänänjä hui, Iqu i tqanji äwipiñi, “Iqueqä kukñuä, ne kñuä änä mämeqänänjä ätqäqe, qäte tqu wiyätñqäwä?” ätkuwi.

⁶¹ Qu kukñuä kuapänä tqanguwiñqä, Jisasi Iqu, Iqueqä-kiuä näqñqä eäqe, tii ätukqe. “Kukñuä tqu he qui emäkqiyä? ⁶² Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu, anjä änyänänqga äpmamiñqä yätunqä yqanji äqumbqe, äänä ipnuwäwä? ⁶³ Häñä-pmeqe, Dñä Äñguä Iqu ävätqänä. Ämaqeuqä

[†] 6:45 Asayä 54:13

yänänäqñqä duta, maetqenä. Iinjä etanji Nyi kukñuä etqä tä, quuvqä vqenqätä, hänjä-pmeqä vqenqätä etqänä. ⁶⁴⁻⁶⁵ Iinjä qäyä etanji, hñquenä quuvqä maeqiyqä itqänäuä. Ga Nyaqä kukñuä ‘Ämaqä hñqu Nyinyqe, hñji mapqä yänä. Apiqu, ämaqä ique Nyinyqä pätnqä ämäqipmeqanquti, iqu i pänqiyä’ etqe, ii hñquenä quuvqä maeqiyqä itqätanquwita etqeä” ätukqe. Iinjä ätukqe, ämaqä Iquenyqä quuvqä maeqiyqä ipnuwä iquauñqätä, ä Iqueni ämaqä iquau täkqä ätuätä hipa iu väniñqä iquenyqetä, Jisasi Iqu Iqueqä-kiuä änyänännga näqñqä eä, i ätukqe.

⁶⁶ Inganji Iqueqä wänuñqä ämotquamiñqä kuapänäñji, qu Ique tuwä äwiyäpu, Iqutäñi anä mikiqä danä qe ikuwi. ⁶⁷ I iqanquwänqanji, Jisasi Iqu Iqueqä ämaqä 12 iquauñi, “He-pqe Nyi inä nyivamapñqätanä?” ätukqe.

⁶⁸ Iwä Saimonä Pitä iqu, “Naqä Iquki, Si kukñuä hänjä hea ique-ique pmeqe ämenä. Ne tqenyqä watunquäwä? ⁶⁹ Inji, ne näqñqä ämenä quuvqä eqiyqu. Si Ämaqä ängüä jänänänjä Goti Hanjuwä Iqueqä atänuä ekikqä Iqukiyqä” ätukqe.

⁷⁰ I tquanqä Jisasi Iqu ämävauqe, “Nyi henji, 12 etmakqeuñi, hñquki dnä quvqä-tänjä äyqukitanä?” ätukqe. ⁷¹ Kukñuä iinjä ätkqe, Saimonä Iskarioti iqueqä hikñä Jutasi iquenyqe. Iqu ämaqä 12 iutanjä-qu qäyä eä, Jisasi Iquenyqe, täkqä tuäniqä etanji, ii ätkqe.

7

Israitqä iqua, ittänjä anju yakuä äpmapu, ymisanjä imäkkuwiñqä

¹ Itanji, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqämiñuwä iquauqä naqä iqua, Jisasi Ique äpäknqä iqanquwiñqä, Iqu qua Jutiya iu ikiqänqä mäwiñqanji Galili dunä ikämiñqe.

²⁻³ Hiunji naqänänjä Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqämiñuwä iqua, ittänjä anju yakuä äpmapu, yeeqä ipu aquväqñqä hiunji iqua timäutñqä qäqi etanji, Jisasi Iqueqä känguäkiqua Iqueni, “Si anä täqini äväma, qua Jutiyanqä uvä. Tqä ämaqä wänuñqä ämotquetqänjä iqua, Si nätmätqä imäkqanqtqe hiñuä kqämbñqänänjä. ⁴ Ämaqä hñqu ämaqä eeqänänjä im-imñi, iquenyqä näqñqä hipñqä etanqutqe, iqu nätmätqä eeqänäñi, ktqä nämä mimäkqä yänä. Si nätmätqä iinjä imäkätqänji, ämaqä eeqänänji hiñuä kqämbñqänä ämotquatñqeä” ätukuwi. ⁵ I ätukuwi, Iqueqä känguäkiqua-pqe Iquenyqä quuvqä maeqiyqä ipiyitanji.

⁶ Iqu i tquanquwänqä, Jisasi Iqu, “Hiunji Nqe, änänjqä. Henyqe, hiunji eeqänänjä iqua, ängüänänjiqä” ätukqe. ⁷ “Nyi ämaqe, qu suqä quvqä imäkätqätanquwiñqe, ‘Ii suqä quvqä imäkätqänäuä’ tuätqätanqñqä, qu Nyinyqä wiunqä itqänjä. Iinjä etanji, qu henyqe, iinjä miqä ipñqäuä.

⁸ Nqä hiunji änyä enqä-qae, Nyi aquväqñqä naqänänjä iunqä mäyqä yimä. Henyä epiyä” ätukqe. ⁹ Iqu quñi i ätuätä, mäwqä danä, Galili bu äpmaqä.

¹⁰ Injäqe, Iqueqä känguäkiqua aquväqñqä yätunqä ae äväma yqanquwänqä, Jisasi Iqu qänaki maqñqä ekqe. ¹¹ Aquväqñqeuñi, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqämiñuwä iquauqä naqä iqua Jisasi Iquenyqä, “Ämaqä Iqu äñji pmenä?” ätäpu, qävqä ikämiñuwi. ¹² Inganji ämaqä kuapä äpmapiyä iunji, hiyäkakä ätnqäukuwi. Hñqua Iquenyqe, “Ämaqä ängüänänjueqä” tqanquwänqä, hñqua “Oeyä, Iqu ämaqä kuapänänjä hänaqä huiu-mända ätuma äwqiyä” ätukuwi. ¹³ Inganji, qu iquauqä naqä

iqua hanjä-iqä vqenqä zä winganji, Iquenyqe, ätnänäqi äti matqä danä ikuwi.

Qu ymisanjä nädqätanguwängga, Jisasi Iqu näqñqä äwikqenqä

14 Qu aquvä äqämbu hiunji hñqua ae pmetanguwänggani, Jisasi Iqu hiqäva-imäkkqä anä mätnätangqä ququawä yängisa äpeyäqe, qokä-apäkiu kukñuä näqñqä äwikqe. 15 I iqanğani, iquauqä naqä iqua yäunjuä ipu, "Iqu näqñqä-vqä hñquenyqä mäwqä iminqe, näqñqä ü, äänä itä ämeqätiyä" tpu ikuwi.

16 I iqanğuwänggani, Jisasi Iqu kimanji, "Kukñuä tä ämetqueqe, kñuä indqänqä Nyaqeta maetqe, Goti Nyi änändowatkqä Iquesayqä" ätukqe.

17 "Ämaqä Goti Hanjuwä Iqueä äwinqe qänaknä yätñqä itäqä iqu, Nyaqä kukñuinqe, ii Goti Hanjuwä Iquesatiyä, ä kñuä indqänqä Nyaqä iuta tqändiyä-qe näqñqä hiänä. 18 Ämaqä kukñui, kñuä indqänqä iqueqä iuta ätqä iqu, yoqä iqueqe haqä yätu maenätñqä winganğiyi. Inäqe ique ändowatkqä iqueqä yoqe haqä yätu maetñqä äwingqä iqu, suqä quangi mämeqä, naqä-qakuänänä tqä-quvqä. 19 Mosisi iqu kukñuä-suqä metapqä inqäta? Iqu etapqä-qe, he eeqänänji, suqä iunji, qänaknä miqä itqänjuä. Ga he Nyinji sunqä pizqä bäkñqä itqänjuä?" ätukqe.

20 I tqanğani, ämaqä kuapänänä inji, ämävaupiyi, "Perqä dnä kinyasäuqanji ätnyä. Sinji, tqu kpäsätñqä itqänä?" ätkuwi.

21 Kimanji, Jisasi Iqu ätukqe. "Nyi wäunjuä naqänänä iqu imäkkqenqä, he miqä yänä inqä ikuwiqä. 22 Mosisi iqu qokä iquauä huiwä häuä ktäupñqä ätukqeunji, Sämbatqä hiunji hapänğa qäyä etangqä-qe, he ymeqä qokä hñquauqä huiwi, häuä ktäupnä. Suqä iinji, Mosisi iqu mikutäuqä ikqe, atqä-awäka ikutäukuwi. 23 He Sämbatqänğani, ymeqä hñquauqä huiwä häuä äktäutqänjuwi, ii he Mosisi iqu kukñuä-suqä ekqä iquenji qui mimäkkqä itqänjuwi. Inji Nyi Sämbatqänğga ämaqä iqueä huiwi, eeqänänä äñguä iwimäqanğqenqe, he Nyinyqe sunqä äkasuwä tätqänjuä? 24 Ämaqeuqä suqe, hinjuä äqumbiyä dunğänä hinği miwäsäuqä pambu. Suqä naqä-qakuä jänänänänä duta iwäsäupiyä" ätukqe.

"Jisasi Iqu, Kraisi Iqu etanğitiyä?" ätkuwinqä

25 Inğani ämaqä Jerusälemätanä hui, "Ämaqä neyaqä naqä iqua pizqä päkñqä itqänjuwi, Tä Qäqu maendiyä?" ätnğuw. 26 "Hinjuä qumbu. Iqu ätnänä iqi qäyä ätqäuä ätqanği, qu Iquenji manä hui mätkuä danä iqäuä. Ämaqä Kraisi Ne äminyätñqä Goti Hanjuwä Iqu atäunjuä ikqä Iqu etanği, qu näqñqä ämapu maeqä inä? 27 Kraisi Iqu äpқанğani ämaqä-pqä hui näqñqä mämeqä ipu, Iqu äkiuta päniqätiyä" tpu ipnuwiqä. Inäqe Ämaqä Tqueqä äpqäqenqe, ne näqñqä ämenunä" ätnğuw.

28 Jisasi Iqu hiqäva-imäkkqä anä mätnätangqä ququawä iqi ätqäuä näqñqä ävätäqänğani, manä yänänänqñqä tii ätukqe. "He Nyinyqä näqñqä epu itanğa Nyi äpқenqä-pqä näqñqä yasämä eänjuä. Ga Nyi kñuä indqänqä Nqä duta mapqä iqäqe. Nyi änändowatkqä Iquenyqe, he änyä maqñqä eänjuwi. Iqu naqä-qakuänänä Iquvqä. 29 Nyi Iqu änändowatkqanji Iquesa äpqäqä-qae, Nyi näqñqä Iquenyqä eänänä" ätukqe.

30 I tqanğqenqä, qu Jisasi Ique a äkiqätäpu itmenätpu ipiyä-qe, hiunji i imäkkqä iqu, Jisasi Iquenji mäwimeqä änyä etanği, ämaqä-pqä hui Iquenji hipa hui mitmaqiyqä ikuwi. 31 Inäqe, ämaqä iu äpmaminjuwitanä kuapänänji, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, "Kraisi

Iqu äpätqängani, Iqu nätmätqä ämaqä mimäkqänänä, Ämaqä Tqu imäkätngqeuñi ämäwqätäuniqätanä?” ätnguwı.

³² Parisi iqua ämaqä kuapänänä Jisasi Iquenyqe, “İñi-iñiqä” hiyakakä tnatqätangä qätä äwipiı, iquatä, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Ique a äkiqätäpu itmapnqe, ämayukä-ımanqä hñquau ändowatkuwi.

³³ İngani Jisasi Iqu, “Nyi hesäñi quäuqä mäpmeqä danä wänqäpu äpmami, änändowatkqä Iquenyqä umqänä. ³⁴ He Nyinyqä qävqä ikipiıyä-qe, Nyi pmetangqeuñi änä mäwqä ipiyä-qae, Nyinji mämänqumueqä ipñqäuä” ätukqe.

³⁵ I tquanğani, İsraitqä iqua, “Ne Iqueni mämäqumueqe, Iqu äkñginynqä uwqanğuti yanğuatıyä? Iqu İsraitqä iguneqä neyämaqä im-imä äpmakäwänjuwä iunqä äwätä, näqñqe ämaqä İsraitqä ma huizi iqi äpmenjuwu vätnqä ätqutıyä? ³⁶ Iqu neñi, ‘He Nyinyqä qävqä ikipiıyä-qe, Nyi pmetangqeuñi änä mäwqä ipiyä-qae, Nyinji mämänqumueqä ipñqäuä’ ätqäqe, Iqu kukñuä iñi änänñqä tqiyä?” ätnguwı.

³⁷ Hiunji yeeqä ipu aquväqñqä yäpakä naqänänä iqueni, Jisasi Iqu pämä ätqäuqe, manä yänänäqñqä, “Ämaqä tqu-tqu quväkä ye äwiıyqäqe, eqä nätnqänä Nyinyqä äpänä” ätukqe. ³⁸ “Ämaqä äsqu-äsqu Nyinyqä quuvqä eqıyqe, eqä esquä hññä-pmeqä-tänñi iqueqä yäpä iunda pquänä. İñi Goti Hanjuwä Iqueä tuwanuä iu ätnänqä-pa* pquänqiyä” ätukqe. ³⁹ Jisasi Iqu kukñuä iñi, Dñä Ängüä Iquenyqä ätkqe. Dñä Ängüä Iqueni, ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqıyäpiıyä iqua mapnuwänğeyi. İngani, Goti Hanjuwä Iqu Jisasi Ique ätuma äyätä, yoqä naqä vqe änänjqae, Dñä Ängüä Iqu iquauñi, wimeqänqä-pqe, änänji.

⁴⁰ Jisasi Iqu i tqanği äwipiıyänğani, ämaqä iqi äpmaminjuwi, “Ämaqä Tqu naqä-qakuä, Hıñuä-tqä Qäqueqä” ätkuwi. ⁴¹ I tqanğuwänğä, hui “Kraisı Ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu atäunüä ikqä Qäqueqä” ätkuwi. İñäqe, huizıqua “Oeyqä” ätkuwi. “Kraisı Iqu Galilisa pğänqä hmanjqä. ⁴² Goti Hanjuwä Iqueqä tuwanuä iqueni, ‘Kraisı Iqu Dewitiquesanä hueqä-himqä henıqe,† itanğä ‘anä-himqä Dewiti iqu äpmaminjqä Betlemä iutanjqä henıqä‡” ätkqe. ⁴³ İ ipiyi, Jisasi Iquenyqe, quwqä-quwä iñgi-iñgi ändmäkñguwi. ⁴⁴ İññä ipu, hui Iqueni a kiqätanä-tpu ipiyä-qe, ämaqä-pqä hui Iqueni hipa hui mitmaıyqä ikuwi.

Ämaqä naqä iqua, Iquenyqä quuvqä maeıyqä ikuwıñqä

⁴⁵ Ämayukä-ımanqä iqua, Parisi iquatä, hiqäva-imäkqä naqä iquatä anğumä wimeqanğuwänğä, “He Iqueni ätuma mapqe, sunqä iqäuä?” ätkuwi.

⁴⁶ I tquanğuwänğä, iquauä kimanı, “Ämaqä-pqä hui kukñui, Ämaqä Tqu ätätnqä-pa, matqä itqänjuwıqä” ätkuwi.

⁴⁷ İtanğä, Parisi iqua iquauñi, “Heñä-pqe, Iqu qäyasäqi etuma äwqiyä?”

⁴⁸ He ämaqä naqä yoqä-tänñä-pqä hñqu, itanğä Parisi-pqä hñqu, Iquenyqä quuvqä heqiyätqätanği äqunänjuwätanä? ⁴⁹ Ämaqä kuapänänä tä, suqä Goti Hanjuwä Iqu Mosisi ique äwikqenqä änyä maqñqä enjuwä iquauñi, Goti Hanjuwä Iqu qui iwimäkätñqä ae ätkqe. ⁵⁰ İññä tquanğuwänğani, iquautanä hñqu, iqueqä yoqe Nektimäsi, hiñuiqänänğänğä Jisasi Ique äwimakqä iqu, huizi iquauñi tii ätukqe.

* 7:38 Jisasi Iqu Goti Iqueqä kukñui äsquenıyqä kñuä indqänğqätıyä? Näqñqä-tänñä hñqua Asayä 58:11 iquenqä ätqä. Hñqua Sakätıyasi 14:8 iquenqä ätqä. † 7:42 2 Samueli 7:11-14; Asayä 9:6-7; Järämai 23:5-6 ‡ 7:42 Maika 5:2

51 “Neyaqä suqä dunji, ne ämaqä hñqueä kukñui qätä äwiyätanä, itanğa iqueqä wäunüä imäkätñqä dunji, qävqä ganä iani, inğa iwäsäuatunñqueqä” ätukqe.

52-53 Quwqä kimanji, “Äi! Si-pqä Galilisanä iqukitanä? Goti Iqueqä tuwanüä iu qävqä änguänä itnä, näqñqä tii esñqe. Galilisanji, hiñuä-tqä hñqu mapqä yänqiyä. Hmanjqä” ätukuwi.

8

*Apäkä qokä-tänjä hui, iyyqä huiwi ämaqä hñque mänği yanjä äwikqenqä**

1 Inğanji ämaqä eeqänänji quwqä anjionqä ae äweqanğuwänğa, Jisasi Iqu qoqonä Olipä yätunqä ekqe.

2 Zinuitänji Iqu iqi ävämätä, hiqäva-imäkqä anjionqä anğumä äukqe. Iqu ququawä iqi pmetanğa, qokä-apäkä eeqänänji Iquenqä äpqañğuwänğa, Iqu quamä äpme näqñqä motquetñqä ipäqäkqe. ³ Iqu i motquetqätanğa, ämaqä kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, Parisi iquatänji, apäkä hui ätuma äpäpu, qokä-apäkä iuqä hiñuä iqi äkitqätekuwi. Apäkä ii, qokä-tänjä eäqä-qe, ämaqä hñqutä-mända huiwä yanjä inğanğinyä äqunğuwı. ⁴ Iwä inğanji Jisasi Iquenji tii ätukuwi. “Ämotqueqä Iquki, apäkä qokä-tänjä täsi, qokä huizitä huiwä yanjä inyätqätanğinyä äqunänjuwiqä. ⁵ Kukñuä-suqä Mosisi iqu änatapqä iunji, ‘Apäkä suqä iinjä iqanğuwä iuaunji, hikä pizqä päsqänjqä’ ätnänqe,† si änäänyä ätnä?”

⁶ Qu kukñuä i ätukuwi, Iqu kukñuä äänä ätätqä Iquesa ämapu, kukñuä mitpnuwä inqä yamwiqä äwikuwi. Injä tqanğuwänğa, Jisasi Iqu äuesäüä, Iqueqä hipaitä qua hiñä bu tuwanüä äqäkqe.

⁷ Qu yatñqä äpakänä vqanğuwänğa, Iqu pämä ätqäuqe, tii ätukqe. “Ämaqä hesanä hñqu suqä quvqä mimäkqä itñqä etanğutqe, iqu apäkä täsinji, hikä kinğanänji, iqu-ganä äpäsänä.” ⁸ Iwä Iqu kukñuä iinjä ätuäqe, anji äuesäuqe, qua hiñä bu tuwanüä äqäkqe.

⁹ I tqanği äwipiyyi, qu eeqänänji hñqunä-hñqunä iqinji ävämä äukuwi. Ga ämaqä quväukuä kuapanänjä-tänjä iqua hiñuiqä äwqanğuwänğa, ämaqä huizi qänaki äukuwi. Mä Jisasi Iqu iqi yqänä äuesäutangi, apäkä ii Iqueuä hipenüä iqi yqänä ätqäuminqe. ¹⁰ Itanji Iqu pämä ätqäuqe, tii ätukqe. “Apäkä iiki, ämaqä eeqänänjä täqi ätqäunjuwi, äñği uwqäuä? Si kukñuä mikitätñqe, hmanda?”

¹¹ I tqanğa, ii ätukqe. “Naqä Iqukiyyä, oeyä, hñqu hmanjqä.”

Ga Jisasi Iqu iinjä tii ätukqe. “Nyi-pqe kukñuä mämiktqä da imqänä. Si äunji, qänakñji suqä quvqe mimäkqä pa iqätñqä” ätukqe.

Jisasi Iqu qua täu We-hunqä Vqä Iquvi

¹² Anğumñji Jisasi Iqu qokä-apäkä iunji tii ätukqe. “Qua täu we-hunqä vqe, Nyi Qäqunjqä. Ämaqä Nyi änyuvändmitätqä iqu, qanji heawiqä du mäwqä itä, iqueqä quuvqeunji we-hunqä-tänjä-queyqä.”

¹³ I tqanğa, Parisi iqua qätä äwipiyyi, Iquenji tii ätukuwi. “Si kukñuä awi, Tqä-täunqänänä ätätqäninyä. Iñqe ämaqe, quuvqä makiqiyqä ipñqäuä.”

¹⁴ Ga kimanji, tii ätukqe. “He ‘Si Tqä suqenqä änatnyä’ ändquwi, naqä-qakuänänjä ändqäuä. I etanği Nyi Nqä-näuänji, anjä ävämä äpqañqätä,

* 8: Pipa Grikä pmeqeugä kukñuä iu äqänänqä huiunji, kukñuä 8:1-11 iunji maqñqä eä. † 8:5 Kukñuä-suqä 22:22, Hiqäva-imäkqä 20:10

nn anä äumqeuŋqe näqŋqä enänä. Nyi näqŋqä iinjä ämenqetani, ämaqe Nyaqä kukŋui quuvqä eqäpŋqe. Inäqe he Nyaqä anä qakuuŋqetä äkiuŋqä-pqä uwqanqundqe, he änyä maqŋqä ipŋqäüä. ¹⁵ He ämaqeu iwäsäupiyanqani, suqä qua täutanŋqänä näqŋqä epu, iwäsäuquenqä. Inäqe Nyi ämaqä hŋqueni, miwäsäuqä danä itŋqeqä. ¹⁶ Inj Nyi ämaqä hŋqeqä suqenqä iwäsäuqanqundqe, he Nyaqä iwäsäuqä iinjä iquenqe, quuvqä heqäpŋqänänji. Ii tiinjä dutayi. Nyi Nqä-näüänä miwäsäuqä iqä. Apiqu änändowatkqä Iqu, Nyitä wäunüä anä itqäüä. ¹⁷ Kukŋuä-suqä he Mosisi iquesa ämepu qänaknä itqäŋuwä iunji, kukŋui tii ätnä. *‘Ämaqä hŋquaqu kukŋui asitaninä ätqiŋi, iquaquiyqä kukŋuinŋe quuvqä heqäpŋqe!’* ¹⁸ Nyi Nqä-näüänqä awä ätätŋqä Iqunji. Itanqa huiziqu, Apiqu Nyi änändowatkqä Iqu, Nyiŋqä awä inä ätätqäüä.”

¹⁹ Inqanji Parisi iqua yatŋqä tii äwikuwi. “Nqä Apiqueyqä’ ätni, ga Iqu äŋgi pmenä?”

Itanji Jisasi Iqu ivatuwänäqe, kima tii ätukqe. “He Nyinyqätä, Nqä Apiquenyqätäni, änyä maqŋqä yqänä eänäüä. Inäqe he Nyinyqä näqŋqä hiqä-säpi, Apiquenyqä-pqe näqŋqä inä iqäpŋnŋqä.”

²⁰ Hiqäva-imäqä anä ququawä iqinji, Jisasi Iqu mbqä pŋqä witanqä-tänä qäqi äpme, qokä-apäkä iunji näqŋqä ävätä, kukŋuä iinjä ätmuŋqe. Iqu ätnänä iqä qäyä pmetanŋi, inqanji Iqueqä haŋä-iqä meqe, qäyu matimäuqä änä etanŋi, ämaqä hŋqu Iqueni, ä makiqätqä ikqe.

Jisasi Iqu, “He anä Nyi umqä iunji, matimäuqä ipnuwiqä” ätukqenqä

²¹ Angumŋi Jisasi Iqu quŋi tii ätukqe. “Nyi eväma umqänä. Hŋga-mändanji, he Nyinyqä qävqä yanä-tpu ipqe, hiqä suqä quvqe yqänä äwiŋqä iutanä päkombnuwiqä. He anä Nyi umqä iunji, matimäuqä ipnuwiqä.”

²² Israitqä Jerusälemä iu hiqäva-imäqä naqä iqua, ii tqanŋi äwipiŋi, quwqä-quwä tii ätnquwi. “He anä Nyi umqä iunji, matimäuqä ipnuwiqä’ ätqe, äänä etanŋi tqiyä? Iqueqä-kiuä päknätŋqä ätqutiyä?”

²³ Itanqa Iqu tii ätukqe. “He qua butanuenä etanŋä, Nyi haqä yätutanŋunqä. He qua täutanä iquenä etanŋä, Nyi qua täutanunä manä.

²⁴ Iinjä etanŋi ‘Hiqä suqä quvqä yqänä äwiŋqä iutanä päkombnuwiqä’ ae etqeqä. Ii tiinjä etanŋiŋi. Nyi Nqä-näüä äpmenqä Iqunänqä^S quuvqä manjiŋqä iqanŋpqe, he heqä suqä quvqe yqänä wiqä, äpäkombnuwiqä.”

²⁵ Iqu kukŋuä i tquanga, “Si Tquki natnyä?” ätuäpu, yatŋqä äwikuwi.

Iwä Iqu, “Nyi Iqunqä”, ae äyä etqe. ²⁶ Nyi heqä suqä quvqenqe, kukŋuä kuapanä ätätmä ewäsäumätmä, itmä-qe, Nyi änändowatkqä Iqu, aanä naqä-qakuinä Tqä-qu etanŋi, Iqueqä kukŋui Nyi qätä äwiŋätŋqenä, qokä-apäkä qua täunju ätuätŋqeqä.”

²⁷ Iqu Iqueqä Kaniquenyqä tuätqätanqä iinjqe, qu knui mämeqä ikuwi.

²⁸ Iutanji Iqu tiinjä ätukqe. “He Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqunä indmepu, haqeqä ämanjiŋyäpŋqanji, he Nyinŋe, Nyi Nqä-näüä äpmenqä Iqunänqä näqŋqä epŋqäüä. Ga tiinjä-pqenqä näqŋqä inä epŋqäüä. Nyi nätmätqä hui Nqä knuä iutanä mimäqä danä itŋqeqä. Oeyä. Nyi kukŋuä eeqänänji, Apiqu ämändquakqenä ätätŋqeqä. ²⁹ Nyi änändowatkqä Iqu, Nyitä anä äpmenä. Nyi nätmätqä Iqueuä äwiŋqeu qäyunä imäktŋqä iutani, Nqä-näüänä pmetmŋqä hiŋuinä manqänqä itŋqeqä.” ³⁰ Jisasi Iqu kukŋuä ii tätqätanqa, kuapanänji Iquenyqä quuvqä eqäkuwi.

† 8:17 Kukŋuä-suqä 17:6; 19:15 § 8:24 Jisasi Iqu “Nyi Nqä-näüä äpmenqä Iqunänqe” ätqe, ii Goti Hanjuwä Iqueqä yoqä enqä-paniqä. Yoqä iinj, Goti Iqu Mosisi iqueni awä ätukqe. (Angumä Itmaqä 3:14)

Kuknuä naqä-qakuä iqu, he ämiqä huiziqueqä äwiñqä iuta huätä ewewqatänqiyä

³¹ Inğanj Iqu Israitqä Jerusälemä iu hiqäva-imäkqä iquautanä Iquenyqä quuvqä heqiyqanjuwä iquauñi, tii ätukqe. “He Nyaqä kukñui mävwatämauqä, a yänänäqñqä äkiqätpqe, ga he Nqä wäunjuñqä ämetqueqä-quenä pmetñqäüä. ³² Ga inä ma, kuknuä naqä-qakuñqä näqñqä eäpu, itanğa kuknuä iinjä iqu, he ämiqä huiziqueqä äwiñqä iuta huätä ewewqatänqiyä.”

³³ I tquanğa, qu kimanj tii ätukuwi. “Ne awiçu Aprähamä iqueqä hueqä-himqä iquenyqä. Hea hñganä-pqe, ämaqä hñqueqä wäunju-wiyqä hiñgi eätanä, iqueqä äwiñqä yäpä imä mäpmeqä danä itunqeuqä. I hitanği ‘Kuknuä naqä-qakuä iqu, he ämiqä huiziqueqä äwiñqä iuta huätä ewewqatänqiyä-qe,’ suñqä natnyä?”

³⁴ Iqu iquauqä kukñui kimanj, tiinjä ätukqe. “Aañä naqä-qakuänänj etqä. Ämaqä eeqänänj suqä quvqä imäkätqanjuwi, qu suqä iqueqä äwiñqeuñi qänaki vqä iquaiqä. ³⁵ Ga ämiqä hñqueqä äwiñqeuñi qänaki vqä iqua, iquauqä ämiqä iqueqä anjuñi näweqä mäpmeqä itqänjuwiqä. Oeyqä. Ymeqenä pmetñqäüä. ³⁶ Inäqe Ymeqä Iqu he ewewqatqanğuti, he suqä quvqä iqueqä äwiñqeuñi qänaki mävwä pmetpnuwiqä. ³⁷ Nyi näqñqe. He Aprähamä iqueqä hueqä-himqä iquenä etanğqä-qe, Nyaqä kukñui heyaqä äwqä yäpä ingisanj mäwiqä etanği, he Nyi ämbäkñqä itqänjuä. ³⁸ Nyi Nqä Apiqu ae ämändquakqeuñi, kuknuä awi nätmatqä iinjä ätätqänänä. Nñ he heqä suqä Nyi ämbäkñqä itqänjuwi, ii hiniqu tqanği äwikuwiunä imäkätqänjuä.”

³⁹ Inğanj iqua kima tii ätukuwi. “Neqä awiçu, Aprähamä iqueqä.”

Ga Jisäs Iqu iquauñi ätukqe. “Iinjä naqä-qakuä he Aprähamä iqueqä kawäkenä hiqä-säpi, suqä asänänj Aprähamä iqu iminjä-pa, ii itqänjuñqä. ⁴⁰ Kuknuä naqä-qakuä Nyi Goti Hanjuwä Iquesa qätä äwikqe, eeqänänj qäyä etätñqä-qe, tänganji he Nyi pizqä bäkñqä itqänjuä. Suqä iinjä ii, Aprähamä iqueqä suqä manä. ⁴¹ He hiqä hiniqueqä suqä iunä imäkätqänjuä” ätukqe.

Iwä qu Iqueni tii ätukuwi. “Ne neqä nipaqa qokitä hiñgi higaqä äwäyäkipu mänanyquä ikuwiqä. Oeyqä. Neqä Apiqu, Goti Hanjuwä Iqunänjqä.”

⁴² Inğanj Iqu tii ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqu heqä hiniqu etanğutqe, he Nyiñqä enguanänjqä. Ii tiinjuta etqä. Nyi Goti Iqutä anä äpmaminueä, äyä äquvepkqä. Nyi änyinjqä Nqä dutanä äquvepkqä ma, Goti Hanjuwä Iqu änändowatqanği äquvepkqe. ⁴³ Ga kuknuä Nyi tqanğqe, he näqñqä äñğuanä maeqä iquwi, ii he Nyaqä kukñui meqänqe, maenğanğqä iutayi. ⁴⁴ He Setänä, heqä heniqueqä ymeqä-quenji. Ga he iqueqä äwiñqeuñä yänä äqänäpu qänaknä iquenjqä. Inğata tii tänganqe, iqu ämaqä päsqänqä äpmeñä. Itanğa iqu suqä naqä-qakuä iunj qänaknä miqe, tiinjä dutayi. Suqä aanä naqä-qakuä di, iqutä mäwiqä iminqe. Kuknuä quanğä ätminqe, ii aanä iqueqä yänjiyi. Iqu ämaqä quanğä kuknuä tqä-qu eä, itanğa iqu quanğä kuknuä tqeutanä kaniquwi. ⁴⁵ Iinjñqe Nyi kuknuä aanä naqä-qakuänänj di etqanğqetanji, he Nyaqä kukñui quuvqä maeqiyqä da äyä itqänj. ⁴⁶ He ‘Iqu suqä quvqä imäkqä-qeuyqä’ knjuä eyätñqä etanğutqe, ga Nyaqä suqä quvqä imäkätñqe, ätnänj iqi ätäpu, maepiyä. Ä Nyi kuknuä awä naqä-qakuä dinä ätätñqä etanğundqe, inji Nyaqä kukñui quuvqä maeqiyqe, suñqä itqänjuä? ⁴⁷ Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqä iqua, Iqueä kukñui qätä äwiyätkänjuwi. Ä he Iqueä kukñui qätä

mäwiyqä iquwi, ii tiinjä etanjiyi. He Iqueqä ymeqä-quenä maeqä epiyä dutanji.”

Jisasi Iqu Iqueqä-kiuänqätä, Aprähämä iquenyqätä, ätkqenqä

⁴⁸ I tquanğa, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva-imäkcqä naqä iqua, Iqueni kima tii ätukuwi. “Ne tii äktqunä. ‘Si ämaqä Sämaliyatanä* Iqukiyqä. Ga dnä quvqä hñqu äktqäunä.’ İinj ne naqä-qakuä äktqu?”

⁴⁹ İtanji Jisasi Iqu kimanji tii ätukqe. “Nyi dnä quvqä hñqu mandqäucä inä. Hmanjqä. İtanji Nyi Apiqueä yoqenä haqeu mamäutqätanğa, he Nyaqä yoqe mändi ängittqäyätqänäüä. ⁵⁰ Nyi Nqä yoqe, haqeu mämamänjqä itqänänä. Nñ, Nyi yoqä naqä mamqenjqä äwinyänqe, Hñqunänjqä. Iqu ämaqä eeqänänjä iquau İwäsäuqä Iqueyi. ⁵¹ Nyi aanjä naqä-qakuänänjä etqänä. Ämaqä hñqu Nyaqä kukñui qänaknä imitätqe, mapäkonjqä hea ique-ique pmetäniqueqä.”

⁵² İnganji iqua kima tii ätukqe. “Si e änatnä imñi, tänganji, tiinj. Dnä quvqä hñqu Si äktqäunqä iinqe, ne näcñqä ae equnä. Aprähämä iqu-pqä, Goti Iqueqä hiñuä-tqä iqua-pqe, ae äpäkonjuwä-qe, Si tii änatnyä. ‘Ämaqä hñqu Nyaqä kukñui qänaknä imitätqe, iqu mapäkonjqä hea ique-ique pmetäniqueqä.’ ⁵³ Änäängä? Si neqä awiçu Aprähämä, ae äpäkonjqä iqueni ämawqätäutnä, änatnä? Ä Goti Iqueqä hiñuä-tqä iqua-pqe ae äpäkonjuwiqä. Si ‘ ‘Nyi tqunä’ ätqänä,’ kñuä kiyqiyä?”

⁵⁴ Jisasi Iqu kimanji tii ätukqe. “Nyi Nqä yoqe haqeu ämamänmitmqe, ii nätmätqä hiñiñqä enqä-panji. İnäqe Nqä Apıqu, Iqu Nyaqä yoqe haqeu ämanmäutqänä. Iquenyqe, he ‘Neqä Goti Hanjuwä Iqueqä’ äyä ätqäüä. ⁵⁵ İnäqe he Iquenyqe mañqä epu ätqäüä. Nyi, Nqä-näuänji Iquenyqe näcñqä eänänä. Ga ‘Nyi Iquenyqe mañqeqä’ etmqe, ii Nyi ämaqä quanğätqä he enqä-panjunä emqänä. İtanji Nyi Iquenyqä näcñqä ae eämä, itanğa Nyi Iqueqä kukñuä iunä qänaknä itqänä. ⁵⁶ Heqä tawıçu Aprähämä iqu, Nyaqä hiunji hiñuä qunäniçenqä kñuä indqänätäqänğanji, iqu yeeqä äwinymiñqe. İtanji iqu hiñuä i äqunäqe, aqunänä ikqeçqä.”

⁵⁷ İwä iqua qätä i äwipiwi, tii ätukuwi. “Si Tqä quvükui 50 änä qäyä etanji, Aprähämä iqueni Si hiñuä äqunğätanä?”

⁵⁸ Ga Jisasi Iqueä kimanji, “Nyi naqä-qakuänänjä etqänä, Aprähämä iqu matimäuqänğanji, Nyi Nqä-näuä Äpmeñqä İqunjqä” ätukqe.

⁵⁹ I tquanğqenqä, qu hikä ämepu Ique päsanä-tpu iqanğuwänğa, Iqu zä imäknä hiqäva-imäkcqä anjä täkñiunji ävämä, yäpaqänğisa äukqe.

9

Jisasi Iqu, ämaqä hiñuä mañqä hñque äñguä iwimäkkqenqä

¹ Jisasi Iqu qarjä äwätäqänğanji, ämaqä hiñuä mañqä hñque äqunğqe. Ämaqä iqu känäwqä äwqä imdanji, hiñuä mañqä iinjäqu ätimäukqe.

² İnganji Iqueqä wäunjuänjqä ämotquamiñqä iqua Iqueni, “Näcñqä Motqueqä İquki, ämaqä tqe hiñuä mañqä imänğqe, suqä quvqe tqeçqäwä? Iqueqä-kiuätanä, kanä-känaisändanä?” ätukuwi.

³ Yatñqä i vqanğuwänğa, Jisasi Iqu, “Ämaqä iqu hiñuä mañqä inqe, suqä quvqe, iqueqä-pqä ä iqueqä kanä-känäwqä-pqä duta hmanji. Ämaqe, qu ämaqä tqe hiñuä äqunäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäcñqenqä näcñqä mapñqä diñqeçqä. ⁴ We yqänä tii hunätanğanji,

* 8:48 Israitqä Jerusälemä iu hiqäva-imäkcqä iqua, Sämaliyatanä iquanğqe, “Ämaqä quvqä iqä iquaiqä” kñuä indqänmiñuwi.

ne Nyi änändowatkqä Iqueä wäunui imäkatunq̄ue. Ämaqe wäunua miqä ipnq̄e, hea heät̄nq̄e qäq̄inji. ⁵ Nyi qua täu äp̄menq̄e, qua täu We-hunq̄ä Vq̄ä-qunq̄ä” ätukq̄e.

⁶⁻⁷ Iinjä ätuäqe, Iqu qua bu makukuä äquteqe, makukuitä quae ättäqe, ämaqä iqueä hinjuu qua äwq̄äyätä, iquenji, “Eqä-huänä Silomä du asnä qänämändnq̄ä uvä” ätukq̄e. (Yogä ‘Silomäua’ ätnänq̄ä iqu, ‘ändowatkäuä’ ätnä.) Inji iqu äwäqe, asnä qänämänganq̄a, iqueä hinju ängüä heqanq̄i, iqu hinjuä ängüä qnq̄ä-qu äpkq̄e.

⁸ Inq̄anji ämaqä, iqutä anä asä iqi äpmaminuwitä, ämaqä, iqu hinjuä maq̄nq̄ä äp̄me mbq̄änq̄ä nätmätq̄ä isuanq̄ä täunua tätq̄ätanq̄i äqunminuwitänji, qu, “Ämaqä tq̄u mbq̄änq̄ä täunua ätq̄ämanät̄nq̄ä iqutanä?” ätäpu yat̄nq̄ä injäukuwi. ⁹ Yat̄nq̄ä i injanguwänq̄a, ämaqä hui, “Auq̄ä, ämaqä iqu qäqueq̄ä” tq̄anguwänq̄a, hui, “Oeyä, iqu maetq̄e. Ämaqä iqu enq̄ä-panä h̄nq̄ueq̄ä” ätkuwi.

I tq̄anguwänq̄a, ämaqä iqu iqueq̄ä-kiuä, “Nyi ämaqä iqunä qäqunq̄ä” ätukq̄e.

¹⁰ Qu iqueä kimanji, “Si hinjui äänä itnä qänginyä?” ätuäpu, ique yat̄nq̄ä äwikuwi.

¹¹ Yat̄nq̄ä i vq̄anguwänq̄a, iqu, “Ämaqä ‘Jisasiuä’ ätätq̄änuwä Iqu, qua ättäqe, nyaq̄ä hinjuu qua änc̄iyätä, ‘Asnji, eqä-huänä Silomä du qänämändnq̄ä uvä’ dq̄anq̄i, nyi äumi, asnä tii äqänämänätmänganji, hinjuä qe äqängänä” ätukq̄e.

¹² I tq̄uanganji, qu, “Ämaqä Iqu ängiwä?” ätkuwi. Iqu, “Nyi änyä maq̄nq̄eä” ätukq̄e.

Parisi iqua, hanä-iqä äwikuwinq̄ä

¹³ Inq̄anji qu ämaqä hinjuä maq̄nq̄ä iminjä injä iquenji, Parisi iquaujq̄ä ätuma äukuwi. ¹⁴ Jisasi Iqu qua ättätä ämaqä iqueä hinjuä ängui, Sämbatq̄ä hiunji hapä pmeq̄änq̄a iwimäkkq̄e. ¹⁵ Iinj̄e, Parisi iqua-pqe, ämaqä iquenji, “Si hinjui, änä itnä äqänginyä?” ätuäpu, yat̄nq̄ä ämikuwi.

Iqu qunji, tii ätukq̄e. “Iqu nyaq̄ä hinjuä täunji, qua nq̄äyq̄anq̄i, nyi asnä äqänämänätmä, tänganji hinjuä ängüä sä äqänänänä” ätukq̄e.

¹⁶ I tq̄uanganji, Parisi h̄nq̄ua, “Ämaqä hiunji hapä pmeq̄ä dunq̄ä suqe, qänaknä miqä iqäq̄ä Tqu, Goti Hanjuwä Iquesanä-qu maetq̄enä” tq̄anguwänq̄a, h̄nq̄ua, “Ämaqä suqä quvq̄ä imäkkq̄ä-qu eäqe, nätmätq̄ä ämaqä mimäq̄änänä tijnji, äänä imäkät̄nq̄äwä?” ätkuwi. I ätnäpiyitanji, naq̄ä-h̄nq̄unä mäpmeq̄ä danä inji-inji äktq̄änq̄uwi. ¹⁷ Iinjä ipu, qu iquenji, angumä yat̄nq̄ä tii äwikuwi. “Ämaqä saq̄ä hinjui, ängüä ikimäkkq̄ä Iquenyqe, si ‘tqueq̄ä’ tt̄nq̄äwä?”

Yat̄nq̄ä i vq̄anguwänq̄a, ämaqä iqu tii ätukq̄e. “Iqu Ämaqä Hinjuä-tq̄ä-queq̄ä.”

¹⁸ Inäq̄e, Israitq̄ä Jerusälemä iu hiq̄äva imäkminuwä iquauq̄ä naq̄ä iqua, “Ämaqä iqu hinjuä maq̄nq̄ä-qu enq̄e, tänganji iqu hinjuä äyä äqängiyä” knjuä mämeq̄ä ipu, ämaqä iqueq̄ä kaniquesä känäutä kuknuä ätuätumepu, yat̄nq̄ä tii äwikuwi. ¹⁹ “Ämaqä tq̄uenyqe, qe, ‘Yeqä ymeq̄ä hinjuä maq̄nq̄ä imängq̄eä’ ätq̄iyä iqutanä? Ga iqu tänganji hinjuä ängui, äänä itä äqängiyä?” ätkuwi.

²⁰ Qu yat̄nq̄ä i vq̄anguwänq̄a, ämaqä iqueq̄ä kaniqutä känaisä ämävayi, “Ye näq̄nq̄e. Iqu yeqä ymeq̄ä-qu etanq̄i, iqu hinjuä maq̄nq̄ä imängq̄eä” ätukiyi. ²¹ “Inäq̄e, ye änyä maq̄nq̄e. Iqu tänganji hinjui, äänä itä äqunq̄uti. Ämaqä ique ängüä imäkätä hinjuä qänät̄nq̄ä imäkkq̄ä Iquenyqe,

ye maqñqeä. Iqu ae naqä enqä-qae, yatñqä iqueqä-kiuä wipu. Ga iqu 'iinjqä-iinjqä' hetätñqänänyä" ätukiyi. ²²⁻²³ Iyaqu ii ätukiyi, ämaqä naqä iquaunqä zä etanqiyyi. Ämaqä iinjä iqua, näwinyä pmua imäkäpu tii ätkuwi. "Ämaqä hui Jisasi Iquenyqe, 'Iqu Kraisi ne ämineyatñqä Goti Hanjuwä Iqu Ique ätekqä Iqueyqä' tqanqpe, anä aquväqñqeu aquvä äqänäpu, Goti Hanjuwä Iqueä yoqe haqä mämamäuqä ipñqäuä." Iinjñqe, ämaqä iqueqä kaniqutä känaisänji zä isinyä, "Iqu ae naqä-queqä. Yatñqe, iqueqä-kiuä wipiyä" ätukiyi.

²⁴ Iqua ämaqä hinuä maqñqä iminjä ique, anqumä kuknuä ätuätumapiyi, "Ämaqä si äñguä ikimäkqä Iquenyqe, ne näqñqe. Iqu suqä quvqä Iqä-quvi. Inji, si Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeqä ämamäutnä, naqä-qakuänänjät natiyä" ätukuwi.

²⁵ I tqanguwänqga, ämaqä iqu, "Nyi maqñqe. Iqu suqä quvqä Iqä-quti, miqä-quti? Nyi nqä hinui, maqñqä injä-qe, tänganji nyi hinuä äqänmä, näqñqe, iinjänä eqänä" ätukqe.

²⁶ I tqanqga, qu iqueni, "Si hinuä maqñqä eäni, saqä hinui ängui, Iqu äänä itä ikimäkqiyä?" ätuäpu yatñqä äwikuwi.

²⁷ Inqanji, "Nyi iqi ae etqanqga, he qätä mänyiyqä iquwi. Inji, anqumñji qätä sunqä nyipñqäwä? Inji he-pqe, Iquenyqä quuvqä heqäñqätanä?"

²⁸ I tqanqgqetani, qu iqueni kuknuä quvqä tii ätukuwi. "Ämaqä Iquenyqä quuvqä heqiyqe, si äyuwä. Ne quuvqe, Mosisi iquenyqä heqiyqä iquenyqä. ²⁹ Ne näqñqe, Mosisi iquenyqä eänju. Goti Hanjuwä Iqu iqueni kuknuä ätuminge. Inäqe, Ämaqä Tqu äkñgisa äpqä-quti? Ne Iquenyqe, änyä maqñqä eänunä" ätukuwi.

³⁰ Inqanji iqu, "Ämaqä Iqu nyaqä hinuä äñguä änyimäkqenqe, he 'Ne Iquenyqä änyä maqñqä eänunä-qe,' änäñqä tqäuä? ³¹ Ne näqñqä äyuwä. Goti Hanjuwä Iqu ämaqä suqä quvqä imäkqeuñji, qätä mäwiyqä danä yänä. Ämaqä Ique qätä äwiyäpu, Iqueqä äwinqä du imäkqanqumä iunä wiyätñqä äyuä. ³² Qua tqu imäkkqetani, tänganqge, 'Ämaqä hñqu, ämaqä hinuä maqñqä imänqgä hñque, äñguä hinuä qänätñqä imäkqeqä' matqä itqänjuwi. ³³ Inji Ämaqä Tqu Goti Hanjuwä Iquesa mapqä-säpi, Iqu nätmätqä hui mimäkqä iquäninjä" ätukqe.

³⁴ I tqanqga qu, "Si suqä quvqä du imänqñä, iunä yqänä äpmeni, inji si tänganji, ne näqñqä mänätapqä isñqeä" ätuäpu, qu iqueni, anä aquväqñqeutani, huätä ändowatkuwi.

Hinuä maqñqe, tqukuäkä?

³⁵ Jisasi Iqu ämaqä iquenyqe, "Anä aquväqñqä iutani, huätä ändowatqäuä" tqanqä äwiyäqe, Iqu ämaqä iquenyqä qävqä ikitä, ique äwimeqe, "Si Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iquenyqe quuvqä eqinyä?" ätukqe.

³⁶ I tqanqganji, ämaqä iqu ämävauqe, "Ämaqä Naqä Iquki, Ämaqä Iqu äsque, nyi di. Ga nyi Iquenyqä quuvqä heqämqänänyä" ätukqe.

³⁷ I tqanqga Jisasi Iqu ämaqä iqueni, "Si Ämaqä Iqueni hinuä ae äqunänjinyä. Ämaqä Tä äktätñqä Tqu, ii Qäqueqä" ätukqe.

³⁸ Inqanji ämaqä iqu, "Naqä Iquki, nyi quuvqä eqiyqänä" ätuätä, Jisasi Iqueä yukä iqi qonä äuktäutä, Iqueä yoqe haqeqä ämamäukqe.

³⁹ Inqanji Jisasi Iqu, "Nyi qua täunqe, ämaqeuqä suqä iwäsäuqänqä äpkqe. Inji ämaqä hinuä maqñqä injuwi, hinuä qänqanqppi, hinuä äqänänjuwi, hinuä maqñqä ipñqäuä" ätukqe.

⁴⁰ Parisi Jisasi Iqutä iqi anä ätqäpiyâ iqua, i tqanġi äwipiyyi, “Ne-pqe hiñuâ maqñqâ-qune etanġi ätätqanġinyâ?” ätukuwî.

⁴¹ I tquanġuwitanġi Jisasi Iqu, “He hiñuâ maqñqâ hiñuâ pisquenâ epqe, hiqâ suqâ quvqetanġi hanâ-iqâ mämeqanġe. Inäqce he, ‘Ne hiñuâ äqänänjunâ’ ätquwâ-qae, hiqâ suqâ quvqe, täka yqänâ himäkätänġiyâ” ätukqe.

10

Jisasi Iqu, Sipsipqâ-miqâ Äñġuänänġä-quvi

¹ Jisasi Iqu, “Nyi naqâ-qakuänâ tii etqänâ. Ämaqâ sipsipqâ iquauqâ täknâ yâpâ yänġisanġi, hänaqeta mäpeyqâ, awâ hñqâqisa äpäkeyâtâ äpeyqâ iqu, quwâ-meqâ-quvi. ² Ämaqâ täknâ hänaqeta äpeyqâ iqu, iqu sipsipqâ iquau miqâ iquvi. ³ Itanġa ämaqâ täknâ hänaqâ miqâ iqu, iqueni qñqanâ wuteyqanġuti, sipsipqâ iqua ämiwiyqâ iqueqâ quväki, qätâ wipnâ. Ga iqu iquauqâ yoqe, kikiñâ ätuätâ, yäpaqâ mäñġisa ätuma wänâ. ⁴ Inġi iqu iqueqe, eeqänâ ätuma äwätâ, hiñuiqâ wimenâ. Sipsipqe, qu iqueâ quväkinġâ näqñqâ epiyâ-qae, ique qänaki wivändpnâ. ⁵ Ämaqâ huitanġâ hñqu tquanġutqe, qu iqueqâ quväkinġâ änyâ maqñqâ epiyâ-qae, iqueni qänaki wivändqâ danâ zâ upñqäuâ” ätukqe.

⁶ Jisasi Iqu kukñuâ ktqâ iqu tquanġqe, qu knuâ äñġuâ mämeqâ ipu, “Iqu sunqâ ätqutiyyâ” tpu ikuwi.

⁷ Qu näqñqâ äñġuänâ mämeqâ iqanġuwinqâ, Iqu anġumñi, “Nyi naqâ-qakuänänġâ etqâ, Nyi sipsipqâ iquauqâ Täknâ-hänaqâ Iqunġqâ. ⁸ Ämaqâ Nyi änyâ etanġa hiñuiqâ äpätqänġuwi, qu quwâ-meqâ-qua etanġi, sip-sipqâ iqua qunġi qätâ mäwiyyqâ danâ itqänġuwi. ⁹ Nyi Täknâ-hänaqâ Iqunġi. Ämaqâ hñqu Nyita äpeyätqe, hänâ äñġuâ iqumuatnâ äpme, iqu täñġisa äyapätâ mäñġisa äwätâ itâ, itanġa iqu qätâqâ näqisquänġiyâ. ¹⁰ Quwâ meqe äpquwi, quwâ ämepu, pizqâ äpäsäpu, itanġa qui imäkqâ dinänġi. Nyi iinâ maetqe. Nyi äpkqe, qu hänâ-pmeqenġe äwa miqâ, kuapanâ mapñqâ dinqe.

¹¹ Nyi Sipsipqâ-miqâ Äñġuänänġä-qunġi. Inġi ämaqâ sipsipqâ äñġuänâ miqâ iqu, sipsipqeunġqâ yänâ winâ. ¹² Ämaqâ mbqâ metñqâ sipsipqâ qanyinâ yakuâ miqâ iqu, hiveqâ hiqiyqâ pñanġi äqunâqänġanġi, iqu sipsipqâ-miqâ naqâ-qakuâ-qu hma etanġi, itanġa sipsipqe, iqueqâ maeqâ etanġâ, inġi iqu qunġi ävâma zâ wänâ. Ga hiveqâ hiqiyqâ iqu äpäqe, qunġi ändämiqanġuti, qu nänġâ-täqi upnâ. ¹³ Ämaqâ iqu mbqâ metñqänâ wäunġuâ itâ, sipsipqenġqâ knuâ mämeqâ iqâ-qae, zâ wänâ.

¹⁴⁻¹⁵ Nyi Sipsipqâ-miqâ Äñġuänänġä-qunġi. Apiqu Nyinyqâ näqñqâ etanġi, ga Nyi Apiquenyqâ-pqâ näqñqâ enâ. Asâ inġi, Nyi Nqâ sip-sipqenġqâ näqñqâ etanġâ, qu-pqe Nyinyqâ näqñqâ enâ. Inġi Nyi sipsipqâ yätamäkqänġqâ päkonmä. ¹⁶ Täknâ huiziunġi, Nyaqâ sipsipqâ hui-pqe äpmeñâ. Ga Nyi qunġi ätuma pmqänâ. Inġi Nyi ‘daanâ’ tquanġanġi, qu Nyaqâ quväki qätâ änyiyäpu äppñqäuâ. Ga sipsipqâ inġi, naqâ-hñqunâ etanġpi, ga quwqâ Ämiqe, Hñqunâ hiäniqe. ¹⁷ Nyaqâ hänâ-pmeqe anġumâ mamniqâ etanġi, Nyi sipsipqeunġqâ yänâ wämâ. Ga iinâ imqâ itqätanġetanġi, Apiqu Nyinyqâ äwinyâ. ¹⁸ Nyaqâ hänâ-pmeqe, ämaqâ hui hiñġi quwqâ äwinġqâ dutanâ, qui mimäkqâ ipnâ. Nyi änyinġqâ Nqâ duta, yänâ wamqe. Nyi Nqâ hänâ-pmeqe ävätmä, itanġa anġumâ meqanġe, yänänäqñqâ ämenâ. Nqâ Apiqu Nyi iinâ imäkmqâ ändkqeçqâ” ätukqe.

¹⁹ Jisasi Iqu i tqangqenqä, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva imäkminjuwä iqua angumä ingi-ingi äktqänguwi. ²⁰ Kuapanänjä hui, “Iqu dnä quvqä-tänju eä, qämä-qämä itä i ätqi. He Iqueni qätä sunqä wiyqäüä?” ätukuwi. ²¹ Itanga hui, “Ämaqä dnä quvqä-tänjä hñqu, kuknuä tiñji matqä danä yänä. Dnä quvqe, ämaqä hinuä maqnqä itanjuwä iunji, hinuä qämbñqe äänä imäkaniqiyä?” ätukuwi.

Israitqä iqua, Jisasi Ique äpäsänä-tpu ikuwinqä

²² Inğanj qu hiunji naqä, hiqäva-imäqkä anj Goti Iqueni angi imäkuwinqä knuä indqänäpu, yeeqä ipñqä Jerusälemäni aquvā äqänguwi. Inji hiunji dnä maenqä, isqänga imäkminjuwi. ²³ Jisasi Iqu Goti Hanjuwä Iqueä hiqäva-imäqkä anj täknä yängisa, Solomonä iqueqä anj mätävätinjqä ätminjuwä iu ikäminqe. ²⁴ I ikitqätanga, Israitqä iqi hiqäva imäkminjuwä hñqua, Ique aquvā äwqämbiyi, “Ne Sinyqä knuä qämä-qämä inqä ämetunqe, Si awi äknqa nattñänqäwä? Si Kraisi Ämaqä ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu ätekikqä Iquki eänji, Si kuknuä ktqä matqä, naqä-qakuänänjä natiyā” ätukuwi.

²⁵ I tqanguwängga, Iqu kimani, “Nyi ‘injqä-iinjqä’ etqanga, he Nyi tqangqä dunji, qätä mänuyiqä ipu, quuvqä maeqiyqä äyā itqänä. Nyi nätmataqä Apiqueä yoqeta imäkätñqe, ga ii Nyinyqe, qe ämetquetqänä. ²⁶ I metqueqanga, he Nyaqä sipsipqä-quenä maeqä ipu, Nyinyqe quuvqä maeqiyqä äyā itqänä. ²⁷ Sipsipqä Nyaqä di, qu Nyaqä quväki qätä nyiyqangä, Nyi qunqä näqnqä enä. Inji qu Nyi qänaki nyivändpnä. ²⁸ Ga Nyi qunji, quuvqä hea ique-ique pmeqe vqangmdi, qu mapäkonqä danä iqänqe. Itanga ämaqä-pqä hui, Nyaqä hipa iutanji huätä mämändauqnqe. ²⁹ Apiqu sipsipqä Nyi ändapqä Iqu, Yänänäqnqä-qu eä, eegänäni ämäwqätäüä. Inji ämaqä-pqä hui, Apiqueä hipa iutanji mämotauqä ipnä. ³⁰ Nyitä Apiqutäni, Ye naqä-hñqunäyqä” ätukqe.

³¹ I tqangqenqä, Israitqä iqua angumä hikä ämepu, Ique päsanä-tpu ikuwi. ³² I iqanguwängga, Jisasi Iqu qunji, “Nyi wäunuä änguanänjä Apiqu ändapqke, heyaqä hinuä iqisa kuapanä imäkätñqe. He hiki, wäunuä iquautanjä äkisquenqä bäkñjqäwä?” ätukqe.

³³ I tqanga qu, “Ne Sini, hiki wäunuä änguanänjä imäkätqänjqä kpäsatuñquä miqä iqu. Si Ämaqä hñgänquki qäyā eänä, Goti Hanjuwä Iqu enqä-pa etnä, Ique äkittqiyqangñinjqä ii kpäsatuñquä iqunä” ätukuwi.

³⁴ Inğanj Jisasi Iqu qunji, “Heqä kuknuä-suqenqä tuwanuä äqänänqeuñji, Goti Hanjuwä Iqueqä kuknui tii äqänä. *Nyi henyqe, “goti-quenjqä” ätkqeä.*”^{*} ³⁵⁻³⁶ Goti Hanjuwä Iqueqä kuknuä tuwanuä äqänänqke, hea ique-ique naqä-qakuänänjä äqänä äwi. Inji Goti Hanjuwä Iqu ämaqä Iqueqä kuknuä äwikqä iquauñji, ‘he goti-quenjqä’ ätukqe. Inäqe Nyi Ämaqä Goti Hanjuwä Iqu atäunuä ändeetä, qua täunqä änändowatkqä Iqunä, ‘Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä-qunjqä,’ tqangqenqä he, ‘Si Goti Hanjuwä Iqu enqä-pa etnä, Iqueni äkittqiyenyä’ ätquwi, äänä etangi ätqäüä? ³⁷ Nyi wäunji, Apiqueä di mimäqkä-säpi, he Nyinyqe quuvqä maeqiyqä iqäpninji. ³⁸ Inäqe, Nyi imäqke, he Nyaqä kuknui naqä-qakuä mimäqkä ipiyäqe, Nyi wäunuä imäkätñqeuñji quuvqä hegäpnqe. Injä iutanji he näqnqä ämepu, Apiqu Nyi nyinätangi, Nyi Ique änyänqä iunqe, näqnqä änguanänjä epñqeä” ätukqe.

* 10:34 Apqä Bukä 82:6

³⁹ Inḡaṇi qu aṅgumä Iqueni a kiqätanä-tpu iqanḡä, Iqu quvaqä hipa iuta äutakḡga äukqe.

⁴⁰ Iqisaṇi, Iqu aṅgumä eqä Jotänä ique nāṅgisarḡä äwäqe, Jonä iqu änyāṅḡḡa ämaqä asṇä äqämiṅḡä iqi äpmamiṅqe. ⁴¹ Iqini, ämaqä kuapānāṇi, “Jonä iqu nātmatqä ämaqä mimäkqānāḡ di mimäkqä qäyā itä, Ämaqä Tquenyqä ätkqe, eeqānāni naqä-qakuiqä” ätäpu, Ique äwimakuwi. ⁴² Inḡaṇi ämaqä kuapānāṇi, Iquenyqä quuvqä eqäkuwi.

11

Lasarusi iqu äpäkoṅqenḡä

¹ Inḡaṇi, ämaqä aṇä-himqä Betani pmeqä hḡqu, yoqä Lasarusi, iqu täṇä-yaqä ämakqe. Betani, Mäliya Mala näsuaqiyqä aṇä-himqe.

² Apäkä Mäliyai, qānakḡi eqä sisnyaṇä-weqe ämetä, Naqä Iqueä yukä bu äwiqatätä, iyyqä detä yemä iwimäkḡḡä iyyi. Lasarusi täṇä-yaqä ämakqä iqu, iyyqä kasiqä-quvi. ³ Inḡaṇi iqueqä kasiqä-uaqu Jisasi Iquenyqä, “Naqä Iquki, Tqä näueqä Si kiinḡ äkinyätḡqä iqu, täṇä-yaqä äwinä” ätäsinyä, kukḡuä ändowatkiiyi.

⁴ I äwiyäqe, Jisasi Iqu, “Täṇä-yaqe, näwinyä päkoṅḡāṅḡä maetqe, Goti Hanjuwä Iqu yoqä naqe, iuta meqanḡuti, ga Iqueqä Ymeqä-pqä Iqu inä meṅqiyä” ätukqe.

⁵ Iqu Mala, Mäliya, Lasarusi näsquanḡä kiinḡ äwinymiṅqe.

⁶ Jisasi Iqu Lasarusi iquenyqe, “Täṇä-yaqä äwinä” tqanḡä äwiyäqe, Iqu mäwḡä danä hiunji hḡquaqu, iqi inä äpmakqe. ⁷ I äpmeqe, Iqueqä wānuāṅḡä ämotquamiṅḡä iquauṇi, “Ne aṅgumä qua Jutiyanḡä äwanä” ätukqe.

⁸ I tquanḡa iqua, “Nāṅḡḡä-vqä Iquki, Israitqä Jerusālemä iu hiqäva-qäyqä iqua, qu hikä kpāsana-tpu iquwi, hḡga hma enqe, Si aṅgumä asä duṅqä utḡḡä inyä?” ätukuwi.

⁹ Iqu kimaṇi, “Hiunji ique-iqeni, wenj hḡganḡä äunḡa mäwqä iqä maeqä inä?” ätukqe. “Inḡ ämaqä äsq-äsq we hunätanḡa äwqe, iqu we-huṅḡä ique äqunä äwqi. Nāṇi-täqi äqutäutä, quanḡa mapäkḡḡä danä iquänä. ¹⁰ Inḡqe, hea witanḡa äwqä iqu, iquesaṇi we maunḡä etanḡuti, nāṇi-täqi qutäuquāniqeqä” ätukqe. ¹¹ I ätuäqetaṇi, tii ätukqe. “Neqä neyāmaqä Lasarusi iqu hiqaqä äwinä. Inḡqe Nyi ique ävauqumuatmqä diṅḡä umqeqä” ätukqe.

¹² I tquanḡaṇi iqua, “Naqä Iquki, iqu hiqaqä äwiṅqe, äṅḡuä heṅqiyä” ätukuwi. ¹³ Jisasi Iqu Lasarusi iqu pizqä etanḡqenḡä tquanḡi, iqua, “Qanyä hiqaqä witanḡi ätqiyä” tpu ikuwi.

¹⁴ I iqanḡuwāṅḡa Iqu awä jänä tii ätukqe. “Lasarusi iqu ae äpäkoṅḡeqä. ¹⁵ Inḡqe, he Nyinyqä quuvqä heqäpḡḡä diṅḡä in-dqānätmä, Nyi iquäṇi mäpmeqä iqenḡä yeeqä iqä. Täṅḡaṇi ne iquenyqä yqä äwanä” ätukqe.

¹⁶ I tquanḡaṇi, Tomasi “Ymeqä Qäyawiḡä”^{*} ätumiṇuwä iqu, wānuāṅḡä ämotquamiṅḡä huizi iquauṇi, “Ne-pqe, neqä Naqä Iqutä anä päkonatunḡuänä äwanä” ätukqe.

Jisasi Iqu, Mala näsuaqisä kukḡuä äṅḡuwiṅḡä

¹⁷ Jisasi Iqu ätimäutäḡāṅḡaṇi, “Qu Lasarusi iqueä huiwi, hikä himaṇju equwi, hea hḡquaqu-hḡquaqu ae äpäwqiyä” tqanḡä äwikqe. ¹⁸ Betaniṇi

^{*} **11:16** Wiyä kukḡuä iuṇi, yoqä Ditimasi äqänä. Kukḡuä Ditimasi, ii Grikä pmeqä iquauḡä kukḡuä. Kiqä quati, Ymeqä Qäyawiḡä.

Jerusälemänqce, kinämä maetqce, qäqiqinji (3 kilomita). ¹⁹ Iinjä etanqgi, Israitqä kuapanäni, Malaqätä Mäliyaqätä kasiqäqu pizqä etanqcenqä, “aueqä” ätuäpu, äwqä hanuä iwimäkpnqä äpkuwi.

²⁰ Malai “Jisasi Iqu äpqiya” tqanqä äwiyäqe, Mäliya anä yäpä yämä qäyä äpmetanqgi, ii Ique wimetnqä ätimäwa äpaukqe. ²¹ Ii Jisasi Ique äwimeqe, “Naqä Iquki, Si täqi pmeqä-säpi, nyaqä nyiqäqu mapakonqä iquäniyqä” ätukqe. ²² “Inäqe, nyi näqnqe. Tänganä-pqe, Si Goti Hanjuwä Ique, nämatqä hnjanqä yatnqä vqanqtqe, Iqu äktapanqiyä” ätukqe.

²³ I tqanqga, Iqu Malani, “Tqä siqäqu hänä vaunqiyä” ätukqe.

²⁴ Ii kimanji, “Nyi näqnqe, hiunji yäpakä qokä-apäkä anqumä vauqanqgwänqgani, iqu ävaunqieqä” ätukqe.

²⁵ Inqanji, Iqu iinj, “Nyi ämaqeu anqgi ävaqumuatätmä, Hänä-pmeqä Iqunqä” ätukqe. “Ämaqä Nyinyqä quuvqä eqämitätqä iqu, äpakonätqä-qe, hänä pmeniqe. ²⁶ Itanqä ämaqä hänä äpmapu Nyinyqä quuvqä eqämipqe, mapakonqä danä iqänqe. Inji si kuknuä tänqe quuvqä eqänä?”

²⁷ I tqanqga ii, “Naqä Iquki, nyi quuvqä eqiyqänä” ätuätä, “Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä-quki eänä, ga Kraisi ne äminesnqä atäunüä äktekqä Iquki eänä, itanqga Goti Hanjuwä Iqu, ‘Qua täunqä äpanqiyä’ ätkqä Iqukiyqä” ätukqe.

²⁸ Mala ii ae ätuäqetanji, Iquenji äväma, Mäliyanqä äwäqe, kuknuä ätuätumetä, iinj qeiqinyä, “Näqnqä-vqä Iqu nänjisa sinyqä ätqiya” ätukqe. ²⁹ Mäliyai iinj äwiyäqe, äpakä miqä Jisasi Ique wimetnqä maqänänä äukqe. ³⁰ Jisasi Iqu anä-himqä Betanisanji, nängisa Mala äwimakqä iqi yqänä äpmaminqce. ³¹ Ämaqä Mäliya ‘aueqä’ ätuäpu, iisä anju anä äpmaminuwi, ii häuququenyä itä, ätimäwa uwqanqgi äqumbiyi, qu, “Ti knui, qua equwä duta qäyätnqä äwqiyä” knuä vqanqgi, ii qänaki äwivändkuwi.

³² Mäliya Jisasi Iqu pmetanqä iqi ätimäutä, Ique äqunäqe, Iqueqä yukä iqi qonä äwoktäutä, “Naqä Iquki, Si täqi pmeqä-säpi, nyaqä nyiqäqu mapakonqä iquninqä” ätukqe.

³³⁻³⁴ Jisasi Iqu Mäliyatä, ämaqä iisä anä äpmapiyitä, qu ka ipu knuä qäyqanqä äqunäqe, Iqu äwqä tnänä imäkätä, quvepki hikänä uwqiyqanqgi, Iqu änä miqä itä, “He iquenji quae äknqgi equwäwä?” ätukqe.

I tqanqgani, “Naqä Iquki, Si hinuä qundnqä äwanä” ätukuwi.

³⁵ Inqanji, Jisasi Iqu knuä äqäkqe. ³⁶ Inqce Israitqä iqua tii ätnqwi. “Hinuä qumbu. Iqu Lasarusi iquenyqä kiinjä winqanqiyi.” ³⁷ I tqanqgwänqga, hnqqua, “Ämaqä hinuä maqnqä ique ängua imäkqä Tqu, Lasarusi iqu mapakonqä yätnqä yänänäqnqä maeqätanä?” ätukuwi.

Jisasi Iqu, Lasarusi ique anqgi hänä ävaqumuatqenqä

³⁸ Inqanji, Jisasi Iqu anqumä äwqä tnänä imäkätä, quvepki hikänä uwqiyqanqga, hikä himanä iqueqä huiwi pnqä ekuwä iunqä äukqe. Hikä himanä iunji, hikä hnqcu qnqanä äptänminqce. ³⁹ Iqi ätimäuqe, “Hiki huätä hutepiyä” ätukqe.

I tqanqgani, Mala, pizqä iqueqä kasiqi, “Naqä Iquki, hea hnqquaqu-hnqquaqu ae äpäwqe, pizqä piyanä qäyänqiyä” ätukqe.

⁴⁰ Ga, Iqu iinj, “Nyi tii äyä äktqe. ‘Si quuvqä eqiyqäti, Goti Hanjuwä Iqueä yänänäqnqce hinuä qundnqinyä.’” ⁴¹ Qu inqanji, hikä qnqanji huätä äutekuwi. I huteqanqgwänqgani, Iqu hinuä haqä yätu äqänä, “Apiquki, Si Nyi qätä nyiyqanqinqä, Nyi ‘änguiqä’ äktqä. ⁴² Nyi näqnqe. Si hea ique-ique qätä änyiyätqänä-qe, ämaqä täqi ätqäunuwä tä, Si

änändowatkñijqä qu näqñqä hipñqenqä i äktqänä” ätukqe. ⁴³ Iqu i ätuäqe, tääqä yänänäqñqänä, “Lasarusi iquki, tängisa biyä!” ätukqe. ⁴⁴ I tquanğanj, iqu yukä-hipa-himiu, yuä huäqä huätñqä-qu, tängisa äpkqe. I pқанғанj, Jisasi Iqu qunj, “Yuä huäqe, huätä vasqiyäwqatpiyä” ätukqe.

Qu Jisasi Ique pizqä päkññqä ätkuwinqä†

⁴⁵ Inğanj ämaqä Mäliyatä äpkuwi, Iqu i imäkqanji äqumbiyänğanj, kuapänänj, Iquenyqä quuvqä eqäkuwi. ⁴⁶ Inäqe, hñqua angumä äwäpiyänğanj, Parisi iquau äwimepu Jisasi Iqu i imäkqanqenqä awä ätukuwi. ⁴⁷ I äwipiwi, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Parisi iquatänj, ämaqä yoqä-tänj huizi iquau aquvā qämbñqä itmakuwi. Aquvā äqämbiyi, “Ämaqä nätmätqä ämaqä mimäkqänänj du imäkätñqä Tquenyqe, ne äänä yatunquäwä?” ätnquwi. ⁴⁸ “Iqu i qäyā iqanguti ne hinuinä äqunatqe, ämaqä eqqänänj Iquenyqä quuvqä heqiyqanppi, ämaqä Romätanj iqua äpāpu, neyaqä hiqäva-imäkqä anjitä ämaqetänj, qui inemäkññqäüä” ätnquwi.

⁴⁹ Iquautanj hñqu, iqueqä yoqe, Käyāpasi iquwi. Quväukuä iqueni, hiqäva-imäkqä naqä iquau miqä äpme, qunj, “He kñuä meeqä itqänä.

⁵⁰ Ämaqä eqqänänj qui mimäkñqä ipñqä diñqe, ämaqä hñqunä qunqä päkññqe, änguiqä.† He iinqe maññqä eänäuä” ätukqe.

⁵¹ Iqu iinji, kñuä indqänqä iqueqeta ätkqä hmanji. Iqu quväukuä iqueni hiqäva-imäkqä naqä iquau miqä äpmeqä-qae, Jisasi Iqu Israitqä iquauñqä päkonätñqä etanqenqä, hinuä ätätä i ätukqe. ⁵² Itanğa Jisasi Iqu iquauñqänä päkonätñqä maetqe, Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqä im-imä äpmakäwonjuwi, aquvā naqä-hñqunä maqiyätñqenqä päkonätñqä etanqenqä, Käyāpasi iqu hinuä ätukqe. ⁵³ Hiunji iquesanj, iqua Jisasi Ique päkññqenqä hänaqanqä qavqä iminjuwi.

⁵⁴ Qu i iqanquwinqä, Jisasi Iqu Israitqä iquauqä hinuä iqi äti mikiqä danä iminqe. Iqu iqinji ävāma, anä avqñqä iqueqä hitunüä iqi anä-himqä hmbu, kiqä yoqe Eplaimñqä äukqe. Iqinji Iqu Iqueqä wäunñqä ämotquaminqä iquatä anä äpmaminjuwi.

⁵⁵ Israitqä Jerusälemä iu hiqäva ägäminjuwä iquauqä hiunji naqänänj Pasopa ätätqänjuwä iqu qäqi timäutñqä ikqe. Ga Israitqä im-imä äpmakäuminjuwä kuapänänj, qu suqä piyanä-weqä imäkminjuwi, jänä imäkñqä du imäkäpu hiunji inğanqe jänä imäkmbñqä, Jerusälemä yätunqä ekuwi. ⁵⁶ Qu Jisasi Iquenyqä hinuä aanqä äqumbiyi, hiqäva-imäkqä anä täknä yängisa äpeipiyi, quwqä-quwä, “Si Iquenyqe, hiunji aquvāqñqä naqä täunqe, ‘ätimäunqiyä’ kñuä äkiyqiyä, äänä äkiyqiyä?” ätnqäukuwi. ⁵⁷ Inğanj, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Parisi iquatä, Jisasi Ique a kiqätñqenqä, “Hesanä hñqu Iqu pmetanqñqenqä näqñqä eänqe, awä natänä” ae ätukuwi.

12

*Mäliyai, eqä sisryanä-weqe, Jisasi Ique äwiquatqenqä**

¹ Hiunji naqänänj Pasopa ätätqänjuwä iqu timäutñqe, hea 6 änyä etanji, Jisasi Iqu Betaninñqä äukqe. Betani, Lasarusi, Jisasi Iqu qua buta angumä hänä ävauqumuatkqä iqueqä anä-himqe. ² Ämaqä Betani pmeqe, Jisasi Iquenyqä yeeqä ipu, ymisanä imäkkuwi. Malai ymisanä ämetä vqanğa, Lasarusi iqu ämaqä Jisasi Iqutä pmetanquwitä anä

† 11:44 Matiu 26:1-5; Makä 14:1-2; Lukä 22:3-6 ‡ 11:50 Jonä 18:14 * 12: Matiu 26:6-13; Makä 14:3-9; Lukä 7:36-50

äpmaninqe. ³ Inganj Mäliyai eqä sisnyañä-weqä mbqä naqä iqä häkä manquä inqä hui ämeqe, Jisasi Iqueqä yuka bu äwiquatätä, yemäni iyyqä detä iwimäkkqe. Sisnyañä iinji, anj imñi iqunä a änduekqe.

⁴⁻⁵ I imäqanqgenqä, Jisasi Iqueqä wäunjuñqä ämotquaminqä hñqu, Jutasi Iskarioti, Jisasi Iquenyqä täkqä tuätñqä iqu, “Eqä sisnyañä-weqä tä, mbqä 300 ämetä, mbqe ämaqä nätmatqä maegeu yätamäqänqä mimäkkqe sunqäwä?” ätkqe. ⁶ Iqu iinji, naqä-qakuä ämaqä nätmatqä maegeuñqä knjuä äme ätkqä ma, iqu quwä-meqä-qu eä, i ätkqe. Mbqä qae iqu imanäqä-qae, iqu mbqä iunji hui quwä ätaminqe.

⁷ I tqanqänqä, Jisasi Iqu ämävuqe, “Nyí qua jipqänqanqä ämeqä di, iinji hinuinä qunya. ⁸ Ämaqä nätmatqä maeqe, hiunji eeqänänj iunji hesä pmepnä. Nyí hesä äpakänä mäpmeqä imqänä” ätukqe.

Qu Lasarusi ique-pqä qäsä päkññqä ätkwiñqä

⁹ Inganj Israitqä Jerusälemä iu hiqäva imäkminjuwä iquautanjä kuapänä, “Jisasi Iqu Betani äpmenä” tqanqä äwipiyyi, qu iqinyqä äukuwi. Qu iqinyqe, Jisasi Iquenyqänä mäwqä ikuwi. Lasarusi Jisasi Iqu qua buta anqumä hññä ävauqumuatkqä iquenyqä hinjuñqätä qäsä äukuwi. ¹⁰⁻¹¹ Lasarusi iguesa, Israitqä kuapänänj iqua hänaqä yäue ävämepeu, Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqanquwitanj, hiqäva-imäkkqä naqä iqua, Lasarusi iquenä-pqe, qäsä päsqänqä kukñuä imäkkuwi.

Jisasi Iqu, ämiqä naqä enqä-pa äpekqenqä†

¹² Awinjanj, ämaqä kuapänänj hiunji naqä iquenyqä aquvü äqänquwä iqua, “Jisasi Iqu Jerusälemänqä äpqiyyä” tqanqä äwikuwi. ¹³ E äwipiyyi, qu haapqä-quwqä ämepeu, Jisasi Iqutä mimbnqä äukuwi.

“Goti Hanjuwä Iqueä yoqe haqeqä äwinä! Itanqa Ämaqä naqä Israitqä iquene ämineyqä Iqu, Goti Hanjuwä Iqueä yoqeta äpätqäwä. Goti Hanjuwä Iqu Iqueni, äñquä iwimäkkqiyä”† ätäpu, awqä ätqa äuminjuwi.

¹⁴⁻¹⁵ Jisasi Iqu dongi änyä hipkä hñqu ämeqe, Goti Hanjuwä Iqueqä tuwanjuu ätnänqä-pa, iqueu pmeqä äukqe.

“Anj-himqä Sayonä‡ pmeqä iquenä, zä miqä pambu! Hiqä ämiqä naqä iqu, dongi änyä hipkä iqueu pmeqä äpätqäwä”* ätnänqä-pa äpkqe.

¹⁶ Iqueqä wäunjuñqä ämotquaminqä iqua, iinqe knui, qänqä mämeqä ikuwi. Iqua, Goti Hanjuwä Iqu Ique hññä ävauqumuatätä, yoqä naqä vqanqä, tuwanjuä Iquenyqä ätnänqä-pa, qäyunä ätimäukqenqä knui, inqanä ämakuwi.

¹⁷ Jisasi Iqu, Lasarusi iqu qua witanqa tääqä ätuätumetä hññä vauqumu-atqanji äqunquwä iqua, ämaqä huiziquauñj, “Iqu iinji imäqanqä äqunänqueqä” ätuminjuwi. ¹⁸ “Nätmatqä ämaqä hui mimäqänänj, Jisasi Iqu imäkkqiyä” tqanqä äwipiyyitanj, ämaqä kuapänänj Iqutä ämimbnqä äukuwi. ¹⁹ Inganj Parisi iqua e äqumbiyi, “Hinjuä qumbu! Ämaqä eeqänänj, Ique qänaknä äyä äwivändqäwä. Ne ‘I yanqunä’ ätätanä equque, matimäuqä yätñqänä äyä iqiyä” ätnjuwi.

Ämaqä Grikä iquautanjä hñqua, Jisasi Ique wimapñqä ikuwiñqä

²⁰ Qu Goti Hanjuwä Ique qonj äwoktäupu, Iqueqä yoqä haqeu mamäpuñqä hiunji naqänänqanqä, ämaqä Grikä iquautanjä hñqua,

† 12:10-11 Matiu 21:1-11; Makä 11:1-11; Lukä 19:29-40

‡ 12:13 Apqä Bukä 118:25-26

§ 12:14-15 Sayonä, anj-himqä Jerusälemä iqueqä yoqä huizi.

* 12:14-15 Sakätiyasi 9:9

aquvâ anä qämbnqä ätimäukuwi. ²¹ Ämaqä iini, qu Pilipä anä-himqä Betsaitä, qua Galili iu pmeqä ique äwimepu, “Naqä Iquki, ne Jisasi Ique hinuä qunatuñquä änenjiyâ” ätukuwi. ²² Pilipä iqu qätä i äwiyäqe, äwätä, Endru ique tquanji, iquaqu äwiyi, Jisasi Ique ämaqä iquauqä äwinqenqä ätukiyi.

²³ Inganji Jisasi Iqu kimanji, “Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu yoqä naqetä, yänänäqnetä metnqe, hiunji tä qänqa qe ätimäuciyä” ätukqe. ²⁴ “Nyi naqä-qakuänä etqänä. Kuä-witqä uwqä hnqu qua bu mapäknqä itä mapäkonqä itqe, iqu kiqä-kiuänänqce. Inäqe, uwqä iqu qua bu äpänätä äpäkonqce, iquesanji kuapänänä qäyänä. ²⁵ Ämaqä tqu-tqu hänä-pmeqä iqueqe a kiqätinämitätqe, i äpäkonqänqe. Itanqa ämaqä tqu-tqu qua täu äpme, hänä-pmeqä iqueqe a makiqätñqä imitätqe, iqu hänä hea ique-ique pmeqe ämenä. ²⁶ Ämaqä äsqu-äsqu wäunuä nyiyätñqä äwinyänqä iqu, Nyi qänaki nyivändätñqe. Inji Nyi pmetanqceuni, Nqä wäunuä-nyiyqä iqu, iqi anänqe. Ämaqä tqu-tqu Nyaqä wäunuä änyiyätñqä iqueä yoqe, Apiqu haqeu muämäunqiyä” ätukqe.

Jisasi Iqu, äpäkonätñqenqä ätukqenqä

²⁷ “Tänğanji Nyi Nqä qeqä-quuvqä tämñi, hanä naqänänä ämeqä. Inji Nyi Apiqueni, ‘Hanä-iqä änyimeqä tquesanji, hänä inqumuatiyä’ tmqäta, ä änänyä tmqe? Inäqe, Nyi hanä-iqä tä ämeqäqä tqu qäqu mamqä äpqäqe. ²⁸ Inji Apiquki, Tqä yoqe haqä yätu mayä!” ätukqe.

I tquanğanji, kukñuä hnqu qäukuä yätutanji, “Nyi Nqä yoqe haqä yätu ae ämaenqäqe. Itanqa Nyi anqumä maenmqänä” ätkqe. ²⁹ Ämaqä häukuä qäsänji iqi ätqäpiyi, kukñuä i tqanji äwipiyä iquenyqe, “Mmqä kakaqä ätqiyä” tqanquwänqa, hui, “Enätqä hnqu kukñuä ätqiüyä” ätukuwi.

³⁰ I tqanquwänqa, Jisasi Iqu ämävauqe, “Kukñuä iqu yätamakqä Nyi nyiyätñqä matqä iqi. He heyätñqä ätqiüyä” ätukqe. ³¹ “Qua täu äpmeñuwu iwäsäuqe, tänqa qe ätimäuci. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä himä-wiunqä vqä qua täu ämitñqä iqueni, tänğanji huätä qe mamäunqiyä. ³² Nyinji, qu qua täutanji haqä yätqä äna peyqanqgpqänğanji, ämaqä eeqänänji Nyi ämäqepmamqänä” ätukqe. ³³ Kukñuä iini, Jisasi Iqu Iqueqä äpäkonqce, iinä päkonätñqä etanji, i ämotquetä ätukqe.

³⁴ Iwä, qu tii ätukuwi. “Neyaqä kukñuä-suqä iunji, ‘Kraisi ne äminyätñqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iqu, hea ique-ique pmequeqä’ tnätanji äwiyätunqce, ‘Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu haqä yätqä äma pepñqäuä-qe’ änä-änänqä tnyä?” ätuäpu, “Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu tukä?” ätukuwi.

³⁵ Jisasi Iqu, “We-hunqä Iqu hesänji äpakanä mäpmeqä yänä. He We-hunqä Iqu-tänä epiyä tänğanji, heawiqä iqu mämaequtäuqä danä yätñqe, we-hunqä äwquwä iunä upiyä. Heawiqä imä äwätñqä iqu, ‘äkñgi wänqutiyä?’ änyä mañqe. ³⁶ We-hunqä iqu-tänä epiyä tänğanji, Iqueqä ymeqä epñqe, Iquenyqä quuvqä heqäpiyä” ätukqe. Iqu kukñuä iini qäpu ätqua äwäqe, qu Iqueni hinuä mäqunquä ipñqe, zä imäknä äpmaminqce.

Israitqä kuapänänji, Jisasi Iquenyqä quuvqä maeqiyqä ikuwinqä

³⁷ Jisasi Iqu nätmätqä ämaqä hui mimäqänänji, quvaqä hinuä iqisa qäyä imäqanji, qu Iquenyqä quuvqä maeqiyqä äpmaminjuwi. ³⁸ Hinuä-tqä Asayä iqu kukñuä tii ätätä äqäkqe.

“Naqä Iquki, neyaqä kuknuä tquanqque, ‘naqä-qakuiqä’ knui tqu meqiyä? Naqä Iqu imäkqangi äqunäqe, Iqueqä yänänäqnenqe, näqñqä tqu meqiyä?”†

Ämaqe Jisasi Iquenyqä quuvqä maeqiyqä äpmaminuwi, Asayä iqueqä kuknui, naqä-qakuä ätimäukqe.

³⁹⁻⁴⁰ Asayä iqu kuknuä-pqä hñqu tii ätkqe.

“Naqä Iqu, ‘Qu hinuä mañqä danä ipu, knuä mämeqä danä ipu, Nyi äñguä iwimäkmqenqä mapqä danä ipñqeqä’ ätätä, Iqu quvaqä hinui hea iwimäkätä, knuä indqänqe, qñqanä äyekqeqä.”‡

Inä-qae, qu quuvqä maeqiyqä ipñqä etanji, quuvqä maeqiyqe i äpmaminuwi. ⁴¹ Asayä iqu, Jisasi Iqu yoqä naqätä, yänänäqñqä-tänj-qe etanji äqunäqetanji, iqu Iquenyqänänji i ätkqe.

⁴² Inäqe, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva-imäkqä iquauqä naqä iquautanji, hui-pqe Iquenyqä quuvqä eqiyäpiyä-qe, qu Parisi iquauñqä zä ipu, awä matqä iminjuwi. Qu ze, Parisi iqua anä aquväqñqeutanji, aquvä qämbñqe mapqänqä huätä mamäupñqä etanji, i iminjuwi. ⁴³ Qu i iminjuwi, quvaqä yoqä haqä yätunji, Goti Hanjuwä Iqu maetñqä miqä da, ämaqe maepñqä dunqä iminjuwi.

Jisasi Iqu ämaqe, hänjä iqumuatäninjä äpkqenqä

⁴⁴ Jisasi Iqu manä haqeqäta tii ätkqe. “Ämaqä Nyinyqä quuvqä heqiyqä iqu, Nyinyqänä maeqiyqä iqi. Nyi änändowatkqä Iquenyqä-pqätä qäsä eqiyqiyä. ⁴⁵ Nyi hinuä äñqänänqä iqu, Nyinä manqänätqenä, Nyi änändowatkqä Iquenä-pqe, kecutäuku äyaqänänä. ⁴⁶ Nyinyqä quuvqä eqiyquwi, qu eqänänji heawiqä imä yqänä mäpmeqä danä ipñqä iñqe, Nyi qua täu äpmeñuwä iunji, we weumäkmqä äpkqe. ⁴⁷ Nyi qua täu äpmeñuwä iu iwäsäumqä maetqe, qñji hänjä iqumuatmqä äpkqe. Inji, Nyaqä kuknuä qätä änyiyätäqä-qe, qänaknänji miqä danä iqäqe, Nyi iquenji miwäusqä danä iqä. ⁴⁸ Nyitä Nyaqä kuknuitä tuwä äwiyätä mämeqä itñqä iquenji, hiunji yäpakänqanji, Nyaqä kuknuä ätätñqä iqu, iquenji iwäsäutä qui imäkäniqe. ⁴⁹ Ii tiñjä etanjiyi. Nyi iinji, knuä Nqä duta matqä iqä. Apiqu Nyi änändowatkqä Iqu, ‘kuknuä ü ätätinä awä tiyä’ dqanji iutanji. ⁵⁰ Inji Nyi näqñqe, Iqueä kuknui hänjä hea ique-ique pmeqä vqätänji. Iinjä etanji, Nyi kuknui, Apiqu ändapqä dunä ätätqänänä” ätukqe.

Jisasi Iqu, Iqueqä wäunjuä yätquakä iquatä, ymisanä yäpakä äñguwänqanqä* (13:1-17:26)

13

Jisasi Iqu, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquauä yukä bu, asñä äwqäkäukqenqä

¹ Israitqä iquauqä hiunji naqänänä Pasopa ätätqänjuwä iqu timäutñqänqanji. Inqanji, Jisasi Iqu qua täu äväma, Iqueqä Kaniquenyqä yqä äyä etanqñqä näqñqä eminqe. Iqu Iqueqä ämaqä qua täu pmetanquwä iquauñqe, Iqueqä qua täu pmeqe qäpu etñqänqanä-pqe, kiinjä yqänä äwinyminqe.

² Heaitänji, Nisasi Iqutä Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquatä buayä bñqä pmetanquwänqanji, Setänä Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-hunqä iqu,

† 12:38 Asayä 53:1 ‡ 12:39-40 Asayä 6:10 * 13: Matiu 26:17-30; Makä 14:12-26; Lukä 22:7-38

Jutasi iqu Jisasi Iqueni, ämaqä huiziquauä hipa iqini, täkqä tuätñqenqä knuä iqä äwikqe. Jutasi iqu Saimonä Iskariötitanä iqueä hiknä iqueyi. ³ Jisasi Iqu, Kaniqu nätmätqä eegänäni, Iqueä hipa iqi ämitñqä eqäqä etanñqenqe, näññqä emiñqe. Ga Iqu Goti Hanjuwä Iquesa äpkqenqätä, Iquenyqä anğumä yätñqenqetä, näññqä inä emiñqe. ⁴ Injä etanñi Iqu pämä ätqäueq, Iqueqä qäkä quäuqä haqäqiniqu huätä äquväteqe, huiwä ye imäkqe ämetä, äwqä iqi guä ämäsnñqge. ⁵ Itanñi Iqu eqä hevqä equatiqueteqe, Iqueqä wäunñqä ämotquaminñqä iquauä yukä bu asñä äwqäkäuwatä, huiwä ye imäkqetä, yeemä iwimäkqäumiñqe.

⁶ I imäkqani, Saimonä Pitä ique wimeqanğa, iqu, “Naqä Iquki, Si nyaqä yukä bu asñä ñätñqätanä?” ätukqe.

⁷ Jisasi Iqu ämävauqe, “Nyi tänğa imäkqä tänqe, si tänğanñi näññqä änä mämeqä inyä. Si näññqe, inga matñiqä” ätukqe.

⁸ Ga Pitä iqu “Si nyaqä yukä bunñi, asñä maññiqqä danä iqätñqiniyä” ätukqe.

Iwä Jisasi Iqu ämävauqe, “Nyi si asñä makñiqqä imqe, si Nyaqä ämaquki maetqenä” ätukqe.

⁹ I tqanğanñi iqu, “Injä sätäti, Naqä Iquki, yukä bunä maññiqqä panä. Nyuänä-hipa qäsänqeqä” ätukqe.

¹⁰ Jisasi Iqu kimanñi, “Ämaqä asñi, qäsä ae äqänñqä iqu, kiyä maeqä näwiniyä anğuanänñä enqä-qae, asñä anğumñi, yukä bunä qänätñqeqä. He kiyä maeqä näwiniyä anğuanänñuenä epiyä-qe, eegänänñuenä maetqänä” ätukqe. ¹¹ Jisasi Iqu ämaqä Iquenyqä täkqä tuätñqä iquenyqe ae näññqä eäqetanñi, qunñi, “He kiyä maeqä näwiniyä anğuanänñi, eequenä maetqenä-qe,” iinñqä ätukqe.

¹² Yukä asñi qäpu äwqäyäqe, Iqueqä qäkä quäuqä imäknätä, anğumä quamä äpmeqe, “Nyi tä emäkqä tänqe, he näññqä ämeqäuä?” ätuätä yatñqä äwikqe. ¹³ Yatñqä i äväqetanñi, “He Nyinñi, ‘Näññqä-vqukiyqä’ ändäpu, ‘Naqä Ämiqukiyyä’ ändätqänñuwi, iinñi qäyunñqae, Nyi Injunñqä” ätukqe. ¹⁴ “Nyi Naqä Ämiqä-qunä eämä, ga näññqä Vqä-qunä qäyä emä-qe, heyaqä yukä bunñi asñä eqiyqä-qae, he-pqe hiqä yuki asä ii qänğawqänñqä” ätukqe. ¹⁵ “Nyi tä imäkqe, he Nyi imäkqä-pa imäkqäpnuwänñqä ämetquetmä i imäkqä. ¹⁶ Inñi Nyi naqä-qakuänänñä etqä. Wäunñuä-wiyqä hnqu, iqueqä naqä ämiqä iqueni mämäwqätäutqe, itanğa kukñuä äma uwqä hnqu, ‘kukñuä äma uva’ ätuätä dowatqä iqueni mämäwqätäuqä yänä. ¹⁷ Tängğanñi, he Nyi imäkqenqä ae näññqä anğuanä equwä-qae, he asä ii imäkpqe, yeeqä iqäpnuwiqä” ätukqe.

¹⁸ “Nyi he eequenñqä matqä iqä. Ämaqä Nyi atäunñuä eyätmä etmeqä iquenñqe, näññqe ae enä. Inäqe, Goti Hanjuwä Iqueä tuwanñuui ätnänñqe, naqä-qakuä ätimäutñqä inqä imäkmä. Kukñui,

‘Ämaqä Nyaqä buayi anä änätnänñueä iqu, Nyi qonñqä nyätñqä yukä äyawa äpeyqiyä’ äqänä.†

¹⁹ Inñi ätimäutñqä änyä etanñi, Nyi tänğa näwi etqä. Iwä ätimäuqanğanñi, he Nyinñqä näññqe, Nyi hea ique-ique Pmequnä äyä etanñqenqe, epñqeyi.

²⁰ Naqä-qakuänänñä etqä. Ämaqä tqu-tqu, ämaqä Nyi ändowatqanğundqä hnque yeeqätä itmeqe, Nyi-pqä qäsä indmeqi. Itanğa tqu-tqu Nyi indmetqe, iqu Nyi änändowatkqä Ique-pqä inä itmeqiyä” ätukqe.

Jisasi Iqu, “Hesanjä hnqu Nyinyqä täkqä tuänñiqyä” ätukqenqä†

† 13:18 Apqä Bukä 41:9 ‡ 13:20 Matiu 26:20-25; Makä 14:17-21; Lukä 22:21-23

²¹ Iinjä ätuäqetani, Iqueqä qeqä-quuvqä imni, änä mäwimängqä iqangi, Iqu injani ätnänäqi äti, tii ätukqe. “Nyi naqä-qakuänänjä etqä. Hesanjä hñqu Nyinyqä täkqä tüänqiyä.” ²² I tquanğani, Iqueqä wänuñqä ämotquamiñqä iqua, “Iinjä tquenyqä tqutiyä” tpu ipu, iqua quwqä-quwä hinjä ämiqängäuwi.

²³ I ipiyitani, iquautanjä Jisasi Iqu iquenyqä kuapänä äwinyiminqä iqu, Jisasi Iqutä qäqiqi äpnaminqe. ²⁴ Ga Saimonä Pitä iqu, “Tquenyqä tqutiyä” tä itä, ämaqä iqueni, Jisasi Ique yatñqä vätnqä himitä äwikqe. ²⁵ Iwä iqu Jisasi Iqueni qäpisa, “Naqä Iquki, Si inji, tquenqä tnyä?” ätuätä, yatñqä äwikqe.

²⁶ Yatñqä i vqanga, Jisasi Iqu ämävauqe, “Ämaqä Nyi bretqä tä hevqä bu äyämetsmä wimqä iqu, qäquvqä” ätukqe. Iwä Iqu bretqe hevqeu äyämets, Jutasi Saimonä Iskariotitanjä iqueqä hikñä ique äwikqe. ²⁷ Jutasi iqu bretqe tii motauğangani, Goti Hanjuwä Ique himä-wiunqä vqä Setänä iqu, Jutasi ique äpaqukqe. Iinjä itanği, Jisasi Iqu iqueni, “Si nätmätqä hui imäktñqä etanğutqe, maqänä imäkiyä” ätukqe. ²⁸ Iqu kukñuä tquanği äwipiyä iqua, “Kukñuä ii, suñqä tqutiyä” tpu ikuwi. ²⁹ Mbqä qae, Jutasi iqu mitqätanğqä-qae, hñqua “Ymisanjä imäkqänqä nätmätqä aanqä etanği hui mbqä yätñqä tqutiyä, ä ämaqä nätmätqänqä äwa iqanğuwä iu vätnqä tqutiyä” tpu ikuwi. ³⁰ Itanği, Jutasi iqu bretqe ämotauqe, yäpaqä mängisa äukqe. Ii heatqänğayi.

Jisasi Iqu kukñuä-suqä änyä-hänjä äwikqenqä

³¹ Jutasi iqu ätimäwa uwqanganä, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämağeuqä Ymeqä Ekqä Iqueä yoqä naqe, tängä ätnänäqi wiñqiyä. Ga Ymeqä Iquesani, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqä naqä-pqe, ätnänäqi inä wiñqiyä. ³² Goti Hanjuwä Iqueä yoqä naqe, Ymeqä Iquesa ätnänäqi wiqanğutqe, Iqu Iqueqä-kiuä Ymeqä Iqueä yoqä naqe, ätnänäqi maqänä imäkänqiyä. ³³ Nqä ymeqä iquenä, Nyi hesäni äpakä mäpmeqä imqänä. Nyi äwqanganä, he Nyinyqä qävqä ikäpnüwi. Nyi Israitqä iqauuqä naqä iquau ätukqe, tängani he etqä. ‘Nyi umqä iuñi, he mäwqä danä ipnuwi.’ ³⁴ Tängani Nyi kukñuä-suqä änyä-hänjä tiinjä etapqä. He hñqunä-hñqunä hiqä-hiuänqä enqä di, aanä kiinjä henğuatñqe. Nyi henyqä änyinqe, aanä kiinjä änyiyätñqä-pa, he-pqe hiqä-hiuänqä aanä kiinjä henğuatñqe. ³⁵ He iinjä iqanğpqe, ämaqä eeqänä qu näqñqe iuta hepñqäuä. He Nyaqä wänuñä yätquakä-quenä äyä etanği heqämbñqänänjä” ätukqe.

Jisasi Iqu Pitä iqueni, “Nyi Iquenqe, änyä maqñqeqä’ ttñqinyä” ätukqenqä[§]

³⁶ I tquanğa, Saimonä Pitä iqu, “Naqä Iquki, Si äknğinqä utñqäwä?” tquanğa, Jisasi Iqu, “Nyi umqä iuñi, tängani si qänaki mapqä isñqinyä. Si Nyinjä inğa pñiqä” ätukqe.

³⁷ Kimani, Pitä iqu tii ätukqe. “Naqä Iquki, nyi Sini tängani qänaki makivändqe, suñqä imqäwä? Nyi Sinqä yänjä wämqä näwi äpmenänä.”

³⁸ I tquanğa, Jisasi Iqu, “Si naqä-qakuä Nyinyqä yänjä wätñqätanä? Nyi naqä-qakuä tii äktqä. Kuketakisqä äkaki, änyä ätätñqä etanğa, si Nyinyqe, ‘Nyi Iquenqe änyä maqñqeqä,’ hñquaqi-hñque ttñqinyä” ätukqe.

14

Jisasi Iqu, Apiquenyqä Huänqä-quvi

¹ Jisasi Iqu tii-pqä inä ätukqe. “He iinqä äwqä hanä heyqanguti, qundqändqä miqä ipu, Goti Hanjuwä Iquenyqätä, Nyinyqätä quuvqä heqäpñqeqä. ² Nyaqä Apiqueä anjuñi, hiñqce, kuapänä imäknänä. Iinä naqä-qakuä maetanqutqe, Nyi henji, ‘Henyqä anä näwi imäkmqä umqeqe,’ maetqä iqämñinji. ³ Nyi äwätmä, henyqä anji näwi imäkemi, anqumä äpmqe, he Nyitä anä pmetunquä etma umñiqeqä. Iwä anä Nyi äpmenqä iunji, he-pqe anä pmeniqeqä. ⁴ Anä Nyi umqä iqäqä iunqce, he huänqenqce näqñqä ae äyä ämenäüä” ätukqe.

⁵ I tquangä, Tomasi iqu, “Naqä Iquki, si utñqä iunqce, ne änyä maqñqä equnä. Inji ne huänqenqce, näqñqce, äänä heatunquäwä?” ätukqe.

⁶ Jisasi Iqu kimanji tii ätukqe. “Nyi Nqä-näuä Huänqä-qunä, Naqä-qakuä-qunä, itanga Hänä-pmeqä Iqunqä. Apique wimeqe, huänqä hñqu minqä inä. Oeyqä. Nyitanänji. ⁷ He Nyinyqä näqñqä äñguä äñguä eänjuwi, ga Nqä Apiquenyqä-pqe näqñqä äñguä asä ii hipñqäüä. He Iquenyqe näqñqä täñga qe eäpu, Iqueni hinjuä äyä äqunänäüä.”

⁸ I tquangä, Pilipä iqu, “Naqä Iquki, neyaqä änenqä qäpu hiätñqenqce, Apiqueni mänätquayä” ätukqe.

⁹ Jisasi Iqueä kimanji, “Pilipä iquki, Nyi hesäñi hñganqä äpmaka äpäñqce, Si Nyinyqä maqñqce, äänä heñinyä?” ätukqe. “Ämaqä Nyi hinjuä äñqänäñuwi, Apique-pqe inä äqunänäüä. Inji si ‘Apique mänätquayä-qe,’ änäñqä tnyä? ¹⁰ Nyi Apique nyätangä, Iqu Nyi änyinyä äpmenqä iinqce, si quuvqä maeqiyqä äyä itqänäta? Nyi etätñqce, Nqä kñuitanä maetqä itñqce. Oeyä. Apiqu Nyi änyinyänqä Iqu, Kiqä-kiaü Iqueqä wäunjuä äyä imäkätñqeqä. ¹¹ He kukñuä täñqe quuvqä heqäpñqeqä. Nyi Apique nyätangä, ga Apiqu Nyi änyinyänä. Nyaqä kukñui quuvqä maeqiyqä iqangpce, he wäunjuä Iqu Nyita imäkätñqä iunqä kñuä indqänäpu, ga iuta quuvqä heqäpñqeqä. ¹² Nyi aanä naqä-qakuänänä etqänä. Ämaqä Nyinyqä quuvqä eqiyätñqä iqu, iqu-pqe wäunjuä huitanä-huitanä Nyi imäkätñqä-pa imäkquätñqce. Wäunjuä iqu iinä imäkquätñqce, Nyi Apiquenyqä uwqangqetani, wäunjuä Nyi imäkätñqceunji ämäwqätäunqiyä. ¹³ Itanga nätmätqä eeqänänñinqä, Nyaqä yoqeta yatñqä iquwi, Nyi imäkmqänä. Iutanji Apiqu, Hikñuesa yoqä naqä menqiyä. ¹⁴ I etangi, nätmätqä eeqänänñinqä Nyaqä yoqeta yatñqä nyiyqangpce, ga Nyi imäkmqänä.”

Jisasi Iqu, Dñä Äñguänänä Iquenyqä ätkqenqä

¹⁵ “He Nyinyqä aanä kiinjä hinyätqätangutqe, ga Nyi, ‘He iinjä-iinjä imäkpiyä’ etmqä iunji, qänaknä iqäpñqeqä. ¹⁶ Iwä Nyi Apique yatñqä vqangundi, Iqu henji Yätamäkqä Eyqä Huiziqu, hesä hea ique-ique anä äpme, yänänäñqä emäkätñqä iinqä etapätñqänänyä. ¹⁷ Yätamäkqä Eyqä Iinjä Iqu, kukñuä naqä-qakuänänä iutanä Dñä Iquvi. Qokä-apäkä qua täutanji, qu Ique hinjuä mäqunquä ipu, Iquenyqä änä maqñqä ipiyitani, Iqueni mämeqä ipñqäüä. Inäqce, Iqu hesä anä äpmaka äpäñqce, qänakñi heyaqä yäpä inqisa inyäniqeqä. Iutanji he Iquenyqe, näqñqä äyä eänäüä.

¹⁸ Nyi he ymeqä kanä-käna maeqä enqä-panä, änä mevquatämäuqä imqänä. Oeyä. Nyi he emamñiqeqä. ¹⁹ Hea wänqäpu päwqangñi, ämaqä qua iutanji hinjuä manqänqä ipnuwiqä. Inäqce, Nyi hänä yqänä pmetangumdqetani, he hinjuä äñqambu, hänä yqänä pmetpnuwi.

²⁰ Hiunji iquenji he näcñqä tiinjä hipnuwi. Nyi Apiqueu nyätangundi, he Nyi nyinätangpi, ga Nyi he hinyätmniqe.

²¹ Itanga ämaqä hñqu, Nyi 'He iinjä-iinjä imäkpiyä' etmqä iu qänaki imitätqä iqu, Nyinyqe aanä kiinjä äwinyätñqä iquwi. Ga ämaqä Nyinyqä kuapanä äwinyänqä iquenyqe, Nqä Apiqu kuapanä äwinyänqiyä. Itanga Nyi-pqe iquenyqä kuapanä nyinğanguti, Nyi Nqä-näüä ique ämitquatnmqänä."

²² Jisasi Iqu kukñuä iinjä tquangä, Jutasi huizi Iskariotitanjä matimäuqä ikqä iqu, Jisasi Ique yatñqä tii äwikqe. "Naqä Iquki, änäññqäwä? Si Tqä-täüä nenyä mänetquatnätñä, ga qokä-apäkä qua iutanjä iunji, mämitquatñqä isñqätanä?"

²³ Iwä Jisasi Iqu kimanji tii ätukqe. "Ämaqä Nyinqä kiinjä äwinyätñqä iqu, Nyaqä kukñuä iunji qänaknä änguänä iqanguti, Nqä Apiqu iquenqe kiinjä winyänqiyä. Itanga Yämätqäye iquenyqä äpäta, iqutä näweqe pmetenyue. ²⁴ Ämaqä tqu-tqu Nyinyqä mäwinqä iqä iqu, Nyaqä kukñui qänaki miqä yänqiyä. He kukñuä qätä tä äwiyquwi, ii Nyaqä manä. Nqä Äpiku Nyi änändowatkqä Iqueqä kukñuiqä.

²⁵ Nätmatqä iinqe, Nyi hesä yqänä äpmamä, awä äyä etätñqe. ²⁶ I etangi Yätamakqä Eyqä Iqu, Dñä Änguänänjä Iqu eä, itanga Nqä yoqetanj, Apiqu Iquenji ändowätämepäniqe. Iqu nätmatqä eeqänänñqä ämetquetä, heqä kñuä evauqumuatqanguti, kukñuä eeqänänjä Nyi he etmñqe, kñuä heyäniqe.

²⁷ Nyi he äwqä hanjä inqä pmeqangpi evämamqä iqänä. Nyi äwqä hanjä inqä äpmeñqä-pa, he asä iinjä inqä pmapñqä etapqänä. Itanga Nyi äwqä hanjä inqä etapqe, ii ämaqä qua iutanjä iuqä ävätqänuwä itanj asänänjä manä. I hitangi he äwqä hanjä eyätä kñuä kuapä indqänäpu, zä miqä pambiyä. ²⁸ 'Nyi he eväma äumi, anji emamniqe' etqangä ae äyä änyiyänuwi. He Nyinyqä aanä kuapanä hingangutqe, Nyi Nqä Apiquenyqä umqä iqangqeutani, he äwqä yeeqä hingätñqe. Ii tiinjä iutanji. Apiqu Nyi ämanqutäüä äyä äpmenä. ²⁹ Nätmatqä iinjä matimäuqangä, Nyi-ganä ae äyä etqänä. I etangi qänakñi, iqu ätimäuqangani, he Nyaqä kukñuä etätñqä iinqe, quuvqä heqiyqäpñqä. ³⁰ Ga ämaqä nyuänä qua täu ämitñqä iqu änyimetñqä päqtätangi, Nyi he kukñuä kuapanä maetqä imqänä. Iqu Nyi squä nyimäkätñqe, yänänäñqä maeqe. ³¹ Inäqe, qokä-apäkä qua iutani, qu Nyi Nqä Apiquenyqä kiinjä änyinänqenqä näcñqä ipñqe, Nyi nätmatqä eeqänänjä Apiqu ändkqä iunji imäkätqänä. Inäqae, he ävaupu, ga ne eeqänänji äwatunqänänjä" ätukqe.*

15

Jisasi Iqu Guä-wainqä Naqä-qakuä-quvi

¹ Itanj Iqu tii ätukqe. "Nyi Nqä-näüäñi Guä-wainqä Naqä-qakuä Iqunqä. Itanga Nqä Apiqu, wainqä wäunjuä iu miqä Iqueqä.

² Nyaqä hutäkñä iunji, häukuä mäwiqä inqä igua, Nqä Apiqu huätä ätävämäuniqe. Nñ hutäkñä eeqänänjä häukuä äqäyänqä igua, häukui aanä kuapanä qäyätñqe, Apiqu quwqä-hutäkñä quvqä igua huätä ätävämäutä, änguänänjä imäkäniqe. ³ Kukñuä Nyi etapqe, heyaqä quvqe huätä emamäutä, änguänänjä ae emäkqiyä. ⁴ He Nyi nyinätangpi, Nyi he hinyätmqeqä. I etangi guä-wainqä hutäkñi kiqä känäu mauñqä enqe,

* **14:31** Iqua anju maqänä ävämakuwäti, kukñuä hui inä ganä ätäpu ävämakuwäti? Jonä 18:1 hinjä qunyä.

hutäknä iinji, häukui maqäyqä yänqiyä. Ga asä iinji, he Nyi manuqñqä injuwi, häukui maqäyqä ipnä.

⁵ Nyi Nqä-näuäñji guä-wainqä iqunä etangi, he hutäknä iqenjqä. Ämaqä tqu-tqu Nyi nuqänätanguti, Nyi ique äugänmitmqe, iqu häukui, kuapanä qäyänqiyä. Iwä he Nyi änyivquatämäuquwi, nätmatqä hñqu he änä mimäqä ipñqäüä. ⁶ Ga ämaqä hñqu Nyi manuqñqä injqä iqu, guä hutäknä huätä tävämäuqanqä yäüä äpiqä-panä iquwi. Iwä hutäknä e ätävämäpñqä iquauñji, ämepu tä bu tnämäuqanqñpi, tä nänqiyä.

⁷ He Nyi nuqänätanqä, Nyaqä kukñui he euqänänqce, ga he hiqä enqeta yatñqä iquwi, ii i timäunqiyä. ⁸ He Nyaqä wäunuä yätquakä iqenjqä motquapñqä diñqe, häukuä kuapanä qäyqäpñqe. Iwä suqä iinjä iutani, Nqä Apiqu yoqä naqä menqiyä. ⁹ Nqä Apiqu Nyinyqä kuapanä äwinyätñqä-pa, ga suqä asä iinjutani, Nyi henyñqä-pqe inä änyinätqänä. He Nyaqä änyinqeunä pmetñqeqä. ¹⁰ Nyi Nqä Apiqueuä suqä ändkqä iu qänaki yasämä itmä, ga Iqueqä Nyinyqä äwinqä iu äpmenqä-pa, He Nyaqä suqenqä etätñqä iu qänaknä ipu pmamitpce, iinjändi Nyaqä henyqä änyinqä iunä pmapñqäüä. ¹¹ Yeeqä Nyi änyinätñqä-pani, he-pqe inä hinguatñqe. Ga yeeqä injqä iinji, inä imänämäutñqeqä. I etangi Nyi kukñuä ae etätñqä iunqä anqñ etqänä. ¹² Nyi suqä tiinji äyä etapätñqe. Nyi henyñqä kiinjä änyinminqä-pani, he hñqunä-hñqunänä iqenä, hiqä-hiuänqce asä inä hinguatñqe.

¹³ Ämaqä hñqu käyämaqä iquauñqä äwinymitätqä iuta äpäkongqce, suqä äwinqä iinjä iqu, ii suqä äwinqä huizi iquauñji ämäwqätäüä. ¹⁴ Itanqa he Nyi 'suqä i imäqäpñqeqä' etätñqä-pa ii ipqe, iinjä dutani he Nyaqä nyämaqä-quenä hiätätpnä.

¹⁵ Wäunuä imäqä iqua nätmatqä quwqä naqä iqu imäqanqutqenqce, mañqä ipnä. Inäqce, kukñuä eeqänänä Nqä Apiquesa qätä äwiyqce, Nyi ae äyä etqäqce. Iinjä iutani Nyi, 'He wäunuä imäqä-quenjqä' maetqä, 'Nqä nyämaqä-quenjqä' etqä. ¹⁶ He Nyi atäunuä manyqä ikuwiqä. Oeyä. Nyi he atäunuä eyqäqeqä. Itanqa Nyi he wäunuä etapqce, he äwäpu häukuä äpakänä witäninqä qäpñqeqä. Iinjä ipiyä iutani, he Nyaqä yoqeta, Apique nätmatqä hñquenqä yatñqä vqanqppqe, Iqu hämä etapänqiyä. ¹⁷ Nyi kukñuä-suqä tiinjä ae äyä etapätqänä. He hñqunä-hñqunänä iqenä, hiqä-hiuänqä aanä kiinjä henqutñqeqä" ätukqce.

Ämaqä qua iutanä iqua, wäunuä yätquakä iquau himä-wiunqä wip-nuwänjqä

¹⁸ I ätuätäqanqani, tii-pqe inä ätukqce. "Ämaqä qua iutanä iqua he himä-wiunqä heyqanqppqe, 'Neqä Naqä Iquenä-pqe, himä-wiunqä äyä äwikuwä mändanä' knuä heyquänqä. ¹⁹ Nñ he ämaqä qua täutanä iqua enqä-panä pmeqä-säpi, ämaqä qua täutani, quwqä käyämaqä iunqä aanä kuapanä äwinyätñqä-pa, henyqä-pqe inä winyätqätäninji. Inäqce, he qua täutanenä manä. Oee. Nyi he suqä qua täutani, huätä vquatämäupñqä diñqe, ae atäunuä äyä ekqe. Iinjä iutani, qokä-apäkä qua täutani, he himä-wiunqä eyätqänäüä. ²⁰ Nyi, 'Wäunuä-wiyqä hñqu, iqueqä ämaqä naqä iqenji mämwqätäüqä yänqiyä' etqenqce,* knuä äñguänä metanqpiyä. Inji ämaqä Nyi quwqä indquequwä iqua, he-pqe asä i etquapñqäüä. Nñ Nyaqä kukñuiunä qänaknä iquwä iqua, heyaqä-pqe qänaknä ipñqäüä. ²¹ Iinjä iquwä iqua, Apiqu Nyi änändowatkqä Iquenqä änyä mañqä epiyä-qae, he Nyaqä yoqce metanquwitanji, suqä ququwqä eeqänäñji emäqäpñuwiqä.

* 15:20 Jonä 13:16

22 Inji Nyi äpätmä iquau kuknuä hui mätquä-säpi, quwqä suqä quvqenqe, äwqä yäpä imñi hanä mäwqä iquäninji. I etanji Nyi iinjä ae ikqä-qae, iqua, 'Ne suqä quvqä imäkätunqenqä mañqä equeqä' matqä ipnuwi. 23 Ga ämaqä hñqu Nyi himä-wiunqä indquetñqe, Nqä Apiquenqä-pqe inä itquetqä. 24 Nyi iquauä awä iqñi, wäunuä yänänäqñqä ämaqä hñqu qänqanä mimäkkqä iminqä di, ae imäkkqe. Nyi iinjä mimäkkqä-säpi, qu quwqä suqä quvqenqe, äwqä yäpä imñi hanä mäwqä iquäninji. I etanji qu Nyaqä wäunui hiñuä ae äqunäpu, Qämätqiye himä-wiunqä äyekuwi.

25 Suqä ii imäkuwi, kuknuä hñqu quwqä kuknuä-suqä iu äqänäñqe, naqä-qakuä timäutñqä iyyi. Kuknui tiinjä iquvi. 'Ämaqä, qu Nyi hiñgi himä-wiunqä änyiyätqänäü.'†

26 Dñä Yätamäkkqä Eyqä Iqu Apikutä äpmeñqe, Nyi Iqueni henyñqä dowatmñiqe. Iqu kuknuä naqä-qakuänänä iutanä Dñä Iqu eä, ga Apikutä äpmeñqä-qae äquvepänä. Iwä äquvepätä, Nyaqä wäunuiñqätä, sugenqätä awä ätnänä iqñi täniqe. 27 Itanğa he-pqe kuknuä awä inä tqäpnqänänji. Tiinjä duta. Nyi wäunuä ipäqäqeta, he Nyitä anä äpmaka äpatunqä, tanğa täsuwänä" ätukqe.

16

1 "Nyi kuknuä iinjä, heqä quuvqä heqiyqe ävquatämäuqänqä iinjä etqä. 2 Ga Israitqä Jerusälemä iu hiqäva-imäkkqä iqua henyqe, quwqä anä aquväqñqä iunqä matimäuqä ipñqä 'oeyqä' etpnuwiqä. Iwä qänakndani, suqä tiinjä-pqä iqua timäuniqe. He pizqä epäsäpiyänqani, qu knuä tii väniqe. 'Ne Goti Iqueqä wäunui, äñguä imäkätqunünä.' 3 Qu Apiquenqätä, Nyniqätäñi, änyä mañqä epiyä dutani, suqä iinjä ii imäkpnuwi. 4 I etanji Nyi nätmätqä ii timäuniñqenqe, ae etqäqe. Itanğa qänakñi qu suqä du emäqanqunqani, kuknuä Nyi tä etqäqenqe knuä eyquänä.

Dñä Äñguä Iqueqä wäunuiñqä

Qänqanäñi Nyi hesä yqänä pmetmqä etanji, nätmätqä iinjä maetqä iminqe. 5 Ga tanqani Apiqu, Nyi änändowatkqä Iquenqä umqe. Inji, 'Si äñginqä utñqäwä-qe?' hesanä hñqu yatñqä manyqä iqiyä. 6 Kuknuä Nyi tanğa tä etqäqenqe, heyaqä äwqe, hanä kiinjä äyä eyqiyä. 7 Itanği naqä-qakuänänji, tii hetmñqe. Nyi he evämeqe, ii yätamäkkqä heyätñqeyi. Itanğa Nyi mäwqä iqäqe, Dñä Yätamäkkqä Eyqä Iqu mapqä yänqiyä. Nñ Nyi äwqäqe, Iqueni henyqe, ändowatmä.

8 Tanqani, ämaqä qua täutanä iqua, suqä quvqenqä, suqä jänänänñqä ä kuknuä mitqenqä, knuä quvqä indqänätqänuwi, Dñä Äñguä Iqu äpäqe, quwqä knuä quvqä iinjä, jänä iwimäkäniqe. 9 Ämaqä Nyniqä quuvqä maeqiyqä itqänqunqani, Dñä Äñguä Iqu suqä quvqenqä awä täniqe. 10 Nyi Nqä Apiquenqä umqe, ga he hiñuä mañqänqä ipnuwä hitanqetani, Dñä Äñguä Iqu suqä jänänänä imäqenqä awä etäniqe. 11 Itanğa penqä qua täu ämitñqä iquenyqe, Goti Iqu Iqueqä kuknuä mitqenji, 'Homä iqänqä' ae iwäsäukqetani, Dñä Äñguä Iqu kuknuä mitqenqä awä täniqe.

12 Nyi kuknuä hävemnäqñqä etmqä etanqä-qe, kuknuä etmqenji he änä mämeqä ipnä. 13 I hitanği kuknuä naqä-qakuänänä iutanä Dñä Iinjä Iqu äquvepätä, kuknuä ätätqe, Iqueqä knuä iutanä matqä, kuknuä

† 15:25 Apqä Bukä 35:19; 69:4

Apiquesa qätä äwiyätqä inä awä ätätä, nätmatqä qänaki timäuinjçenqä-pqä inä täniqe. Iutanj, kuknjuä naqä-qakuä eeqänänjä inçqe ämetqueniqe. ¹⁴ Ga Iqu Nyaqä kuknjui ämetä awä etätäqängani, Nyaqä yoqä naqetä, ä yänänäqçetäni, ätnänjä iqi maeniqe. ¹⁵ Iqu kuknjuä Nyaqç ämetä etäniçenqä ätqäqç, i Apiqueqä nätmatqä eeqänäni, Iqueqänä ma, Qämätçiyeqä etançqä dutayi.

Heqä äwqç hanjä eyätqä-qç, ançini yeeqä enyäniqeqä

¹⁶ Hea quäuqä maeqä wänqä hmbu tii päwqançqa, he hiñuä mançänqçä ipnuwi. Itançqa, hea quäuqä maeqä wänqä hmbu tii inä päwqançani, hiñuä ançi nçämbnuwiqä” ätukqç.

¹⁷ I tquançqa, Iqueqä wäunuä yätquakä iquautanä hçqua, quwqä-quwä tii ätnçuwi. “Iqu ne ‘Hea quäuqä maeqä wänqä hmbu tii päwqançani, hiñuä mançänqçä ipnuwiqä’ ätçenqätä, ä, ‘Hea quäuqä maeqä wänqä hmbu tii inä päwqançani, hiñuä ançi nçämbnuwiqä’ ätçenqätä, nç ‘Iinä dutanji, Nyi Nqä Apiqueñqä himçänä-qç’ inä äyä ätqç. Ga kuknjuä tqauuqä çakuinçqä tä ätçuqç, äki etançi ätqu?” ¹⁸ Itançqa quwqä-quwä yatnçqä ançi inä tii inçuwi. “Iqu, ‘Hea quäuqä maeqä wänqä hmbiyqä’ ätqç, nätmatqä äkinçqä ätqäwä? Iqu ätçenqç, näçnçqä mämeqä äyä iqunä.”

¹⁹ Jisasi Iqu, qu yatnçqä wipnçqä iqançä äçunäqç, tii ätukqç. “He ‘Hea quäuqä maeqä wänqä hmbu tii päwqançqa, hiñuä mançänqçä ipnuwiqä’ etçenqätä, ä ‘Hea quäuqä maeqä wänqä hmbu tii inä päwqançani, hiñuä ançi nçämbnuwiqä’ etçenqätäni, hiçä-hiüä yatnçqe inçqä änyätqänä?”

²⁰ Nyi naqä-qakuänänjä tii etqä. He kñuä naçänänjä äçäyäpu, huäqä-hunçä kiinç metçätançuwänçqa, çokä-apäkä qua täunçi yeeqä iqäpnüwiqä. Heqä äwqç hanjä eyätqä-qç, ançini yeeqä enyäniqeqä.

²¹ Itançqa apäkä hui, iiyqä ymeqä änyqç qäçi quvepçançani, täñä-hunçqä mençiyä. Itançi ymeqä ae änyuäqç, täñä-hunçqä ymeqä änyuätnçänçqa wimetçenqç, kñuä mäwiyyqä, ymeqä qua täu timäuçançqçenqç, yeeqä yänçiyä. ²² Ii ençä-panjä di, he täñçani, äwqä hanjä-iqä ämeqäüä. Inçqe ançini, Nyi hiñuä eqänçançundçänçqa, heqä äwqç yeeqä kiinç enyäniqeqä. Heqä äwqä yeeqä inçä iinçi, ämaqä inçqu änä mämetauqä yäniqe. ²³ Asä çänçani, he Nyi yatnçqä manyqä ipnuwiqä. Nyi naqä-qakuänänjä tii etqä. He Nqä Apiqueñi nätmatqä huiñqä, Nyaqä yoçeta yatnçqä ävquwä di etapänçiyä. ²⁴ Qänçatqä näñçisati täñçqa tinçqe, he Nyaqä yoçetani, nätmatqä huiñqä yatnçqä miçä itçänüwiqä. Inçqe täñçani, he yatnçqä vçançpu. Ga he ämepiyitani, yeeqä inçqä iqu, heqä äwqçunçi mançuä emnätätñqä mapnçänännyä” ätukqç.

Jisasi Iqu, qua tqeqä yänänäqçeunçi ae ämäwqätäukçençä

²⁵ Iinç ätuätäqänçani tii ätukqç. “Nyi kuknjuä ktqä dunä etqä äpätnçä-qç, qänakñi asä iinçi, awä maetqä imniqeqä. Naçänä etçänä. Nyi Apiqueñçqe, awä ätnänjä iqi etmniqeqä. ²⁶⁻²⁷ Hiunçi iqueni he Apiqueñi, Nyaqä yoçeta nätmatqänçqä yatnçqä wipnuwiqä. Itançqa he Nyinyqä enyminçqä inçqätä, ä Nyi Goti Ique äväma äquvepçençqä quuwqä eqäkuwä inçqätä, iutançi Apiqu Kiqä-kiuä henyqä äwinçqçetani, he yätamäkqä heyänä. Inçi Iqu yätamäkqä heyätñqç, ii Nyi Iquenyqä tääqä tqçeta ma, Iqueqä äwinçqä iutanänçi. ²⁸ Qänçanänçi, Nyi Nqä Apicutä äpmavinçqçetani, ävämançi qua täunçqä äquvepçeqä. Ga täñçani, Nyi qua täu äväma, Apiqueñqä ançi ymçänä” ätukqç.

²⁹ Inççani Iqueqä wäunuänçqä ämotçuaminçqä iqua, Jisasi Iqueni tii atukuwi. “Si täñçani, kuknjuä ktqä hui mänatqä itnä, ätnänjä iqinyä änatnyä. ³⁰ Täñçani Si nätmatqä eeqänänjinçqä näçnçqä eänä, ämaqä

hŋqu yatŋqä makiyqänŋa, Si ganä ätätqänŋe, ne näqŋqä ae ämequnä. Iiŋä itqänä iutani, ne Si Goti Iquesa äpŋŋe näqŋqä eätanä, quuvqä eqiyqunä.”

³¹ I tquanŋuwänŋa, Jisasi Iqu kimanŋi tii ätukqe. “He tänŋani quuvqä ae eqiyqä? ³² Qätä nyipiyä! Ämaqe he, heqä anjuŋqä im-imä zä upŋqä emäkŋŋe, hea iqu ae qe ätimäuciyä. He täqŋ Nqä-näuanä pmamŋqä änuvāma weqanŋuwänŋani, Nyi Nqä-näuanä mäpmeqä danä imä. Apiqu Nyitā pmetanŋi ii pmamä.

³³ He Nyinyqä quuvqä eqiyätqänuwitanŋi, heqä äwqe hanuä imbu pmeŋŋe diŋqe, Nyi kukŋuä tä iinŋä etqänä. Iwä he qua tqe äpmapiyänŋani, hanä-iqä qäyā emeqanŋuti, zä miqä, pemänä tqäucäpnä. Nyi qua tqueqä yänänäqŋeuni, ae ämäwqätäue.”

17

Jisasi Iqu, Kaniqueryqä tääqä ätkqenqä

¹ Jisasi Iqu kukŋuä iinŋi, ae ätuäqetanŋi, Iqu hinuä qäukuä haqä yātu äqunäqe, tii ätkqe. “Apiquki, Si ätkŋi, tänŋa täsuänä. Yoqä naqe, Tqä Ymeqä Iqunä dapiyā. Iutanŋi Ymeqä Iqunä, asä ii ktapmŋänänŋyā. ² Si Tqä Ymeqä Iqunŋi, ämaqä eeqänänŋä iu ämimŋŋqä yänänäqŋe ändapknä-pa, yoqä naqä-pqe, inä dapiyā. Yänänäqŋqä ändapknŋi, ii, Nyi qokä-apäkä Si Nqänŋqä ändapknä iquauŋi, hänä hea ique-ique pmeqänŋä iwimäkŋmŋeyi.

³ Itanŋa hänä hea ique-ique pmeqe, ii tiinŋi. Ämaqä eeqänänŋi, hänä-pmeqä ique ämequwi, qu ‘Si Goti Tqä-täuanänŋe’ näqŋqä heŋŋäuä. Itanŋa Jisasi Kraisi, Si änändowatkŋä iquŋŋqä-pqe, näqŋqä inä epŋŋäuä.

⁴ Wäunŋuä Si ändapknŋi, qäpu ae imäkqetanŋi, Nyi qokä-apäkä qua täunŋi, Tqä yoqä naqe ae ämotqeqeqä. ⁵ Apiquki, qua tä mimäkqä ikŋänŋatqä, Nyi Sitā yqänä äpme, yoqä naqä ämaminŋueä-pa, tänŋani Nyi Sitā anŋi pmeŋŋqä yoqä naqä dapiyā.

⁶ Ämaqä qua täutanŋä Tqä emiŋuwä ändapknä iquauŋi, Nyi Saqä yoqe, awä ae ätuätŋqeqä. Ga iqua Tqä kukŋuä iunä qänaknä itqänä. ⁷ Tängani natmatqä eeqänänŋä Si Nyi ändapknŋŋe, ‘Ii Sitanä äpqiya-qe’ näqŋqä ae eqäuä. ⁸ Tqä kukŋuä Nyi awä tmqä ändapknŋi, Nyi ätquanŋä, ga qu ae ämequwiqä. Inŋi Nyi Sitā ätimäukqenŋe, näqŋqä naqä-qakuä ämepu, itanŋa Si Nyi änändowatkŋŋŋe, qu quuvqä ae eqiyquwi.

⁹ Nyi qu yätamakqä wisŋŋenŋqä tääqä äktqänä. Nyi tääqä äktqä ii, qokä-apäkä eeqänänŋä qua täunŋŋqä manä. Oeyä. Tqä Nyi ämimqä ae ändapknä iqua, ga Tqä yqänä etanŋŋenŋä, iquauŋänä iqänä. ¹⁰ Eeqänänŋä Nqä eänŋuwi, qu Tqeqä. Itanŋa eeqänänŋä Tqä eänŋuwi, qu Nqä-pqä inänŋqä. Itanŋa iinŋä iqua, Nqä yoqä naqe, huizi iquau ämotquetqänŋä.

¹¹ Nyi tänŋani qua täu äpakä mäpmeqä, Sinŋqä yapmŋä iqänä. Inäqe, qu qua täu yqänä pmapŋäuä. Ga Apiquki, Si aanä ikikinyänŋi, itanŋa hŋqu Si enŋqä-pañä asänänŋä manä, Si iquauŋi Tqä yoqä naqetanŋä yänänäqŋqetä miyā. Yoqä naqä iinŋi, Ye naqä-hŋqunä ämuänŋa äpmeŋueä-pa iqua-pqä pmapŋqä iinŋqä Nyi ändapknŋiqä.

¹² Iwä Nyi qutä äpmamänŋani, Nyi quŋi Saqä yoqä naqä ändapknŋitanŋä yänänäqŋqetä ämitŋqeqä. Nyi hŋqu imä ändakŋga äwetä qui imäkŋŋänŋqä, yataukuä itŋqeqä. Inŋi qutanŋi, hŋqu qui mimäkŋqä iqe. Ämaqä tä du qui imäkŋnänŋqä äwätŋqä iquänä,* qui imäkŋŋqe. Ii kukŋuä Tqä bukiu ätnänŋe,† naqä-qakuä timäutŋqeyqä.

* 17:12 2 Tesälonaika 2:3 † 17:12 Apqä Bukä 41:9; Jonä 13:18

13 Tāngani Nyi Siŋqā äyapmqā itmā iutani, qua tāu yqānā äpmamā tāāqā tā äktqe, Nqā yeeqā iinqe, quvaqā äwqeu manguā munätŋqā äktqānā.

14 Saqā kuknui, Nyi ae ätquangā, ga qu quuvqā eqiyätqānuwiqā. Itanga qokā-apākā qua täutani, quŋqe himā-wiunqe tiinjā duta wiyätqānuāu. Nyi qua täutanānāŋā-qunā maeqā imā, ga Nyinyqā quuvqā eqiyätqānuwā iqua-pqe, qua täutanā hmanjgā. 15 Nyi Si quŋi, qua tquesani, yāpaqāŋgisa ätuma utŋqā yatŋqe, ii makiyqā iqā. Oeyā. Ämaqā quvqā iqā iqu, quŋi qui imäkqā diŋqā, Si ämisŋqā äkiyqā. 16 Nyi Nqā-nāuāŋi, qua täutanānāŋā-qunā hma enqā-qae, ga asā qu-pqe, qua täutanānāŋā-qua hmanjgā. 17 Tqā kuknui quangā maeqā, aanjā naqā-qakuānāŋā-qae, quvaqā äwqā yāpā iŋgisa mŋganguti, itanga qu Tqā ämaqā epŋqā ikikinyāŋā iwimākiyā. 18 Si Nyinjā ämaqā qua tāu äpmejuwā iunqā änändowatkŋā-manā iinjā, Nyi quŋi asā ii ändowatkqe. 19 Itanga, qu yätamäkqā wimqe, Nyi Nqā-nāuāŋi, Si äktapŋqā. Ga asā iinjā, Tqā kuknuā naqā-qakuā iutani, qu-pqā Tqā ämaqā ikikinyāŋā epŋqānāŋi.

20 Ga Nyi tääqe, ämaqā tquaanā yätamäkqā wisŋqānā maktqā iqā. Oeyā. Qokā-apāki, tqua kuknuā awā tqangā qatā äwiyāpu, Nyinyqā quuvqā eqiyqānuwā iquauŋā-pqe, yätamäkqā wisŋqā äktqā. 21 Nyi tääqā tā äktqe, qu naqā-hŋqunā ämuāŋmbu pmapŋqā iinjā äktqā. Tiinjā duta, Si Apiquiki Nyi nyinätangnā, ga Nyi Si äkinyāŋqā-panjā iinjā, qu-pqe, Ye ii yemāmbŋqā iinjā äktqā. Itanga qu e pmetanquwitanjā, qokā-apākā qua täutani, Si Nyi änändowatkŋiŋqe, quuvqā heqāŋŋqe, yätamäkqā wisŋqā äktqā. 22 Itanga qu naqā-hŋqunā Ye ämuāŋna äpmejuēa-pa pmapŋqā iinjqe, Si Nyi yoqā naqetā, yāŋānāŋqetā ändapkŋi, Nyi qu ae ävqe qā. 23 Nyi qu nyätangmdi, ga Si Nyi nyinätangti, iwā suqā iinjā iutani, qu naqā-hŋqunā aanjā yāŋānāŋqā ämuāŋmbu pmapŋqānānyā. Itanga qu e pmetanquwitanjā, qokā-apākā qua täutani, näŋŋqā tiinjā hepŋqā. Si Nyi änändowatkŋiŋqetā, ä Si Nyinjā kuapānā äkinyāŋqā-panjā iinjā, Nqā ämaqā iinjā iunqā-pqe, inā äkinyätŋqā.

24 Apiquiki, Si qua tā mimäkqāŋgani, Nyinjā kingangjā, yoqā naqetā, yāŋānāŋqetā, äyā ändapkŋiqā. Injā, ämaqā Si ändapkŋjā iqua, qu yoqā naqetā, yāŋānāŋqetā, hiŋuā qumbunqā diŋqe, Nyi äkisqj pmetangundqe, qu anā pmeqāŋqā änyinjyā.

25 Apiqu jänānāŋā imäkqā Iquki, qokā-apākā qua täutani, Siŋqe änyā maŋŋqā etanquwā-qe, Nyi Siŋqe näŋŋqā enjā. Itanga ämaqā Nyisā äpmejuwā iqua, Si änändowatkŋiŋqe näŋŋqā ae eāŋuā. 26 Itanga Nyi Saqā yoqe, qu näŋŋqā epŋqā ämotquaminjqe, ga inā motqueqāmqe. Ga Tqā suqā Nyinyqā äkinyätŋqā-panjā iinjā, qu ämeqangpi, ga Nyi-pqe qu inyätmqānānyā.

18

*Jutasi iqu Jisasi Iqueni, himā-wiunqā iquau äwikqeqā**

1 Jisasi Iqu tääqā ae ätäqetani, Iqutā, Iqueqā wānuŋāŋqā ämotquaminjgā iquatāŋi yāpaqāŋgisa† ätimäupiyi, eqā Kitronā äkipu, yätāqā nāŋgisaŋqā äukuwi. Eqā yätāqā iŋgisaŋi, wānuŋā hŋqu nyätangjā, Iqutā Iqueqā wānuŋāŋqā ämotquaminjgā iquatāŋi, wānuŋā yāpā iŋgisa äpekuwi. 2 Qu wānuŋā iunjā kuapānā äpmeqāsminjuwā iinjqe,

* 18: Matiu 26:47-56; Makā 14:43-50; Lukā 22:47-53 † 18:1 Iqua iŋgani Jerusālemā iu ävāmakuiwi. Iqua anjā buayā äŋguwiuta iŋganā ävāmakuwāti hiŋuiqānā ävāmakuwāti? Jonā 14:31 hiŋuā qunyā.

Jutasi, Jisasi Ique mäkä-hunqä iquauqä hipaeu ävätnqä iqu, wäunuä iqenqe näqnqä eminqe.

³ Ga qu iqi pmetanquwängga, Jutasi iqu ämaqä hävemnäqnqä hñquau, ätuma äpkqe. Ämaqä iinjä iquauta kuapänänji, ämaqä Romätanjä mäkä-iqä iquayi. Huiziqua, ämayukä-imanqä, hiqäva-imäqä naqä iquatä, Parisi iquatä ändowatkuwä iquayi. E äpäpiyänğanji, hiqi-tä suatä, ä nätmätqä mäkanqä iqetänji, a äqätqa äpkuwi.

⁴ Jisasi Iqu nätmätqä eeqänänjä Ique wimetnqenqe, näqnqä ae ekqä iunji, Iqu qutänjä qäqiqi äwäqe, yatnqä tii äwikqe. “He tqenqä qävqä itqänäuä?”

⁵ Qu Iqueni kima tii atukuwi. “Ne Nasäretqätanjä Jisasi Iquenqä qävqä äppunä.”

I tquanquwängga, Iqu kima tii ätukqe. “Nyi qe äpmenänä Iqunä. Nyi Qäqunjqä.”[†] (Jutasi, mäkä-iqä iquauqä hipa iu ävätnqä iqu, qutä anä ätgäuminquwi.)

⁶ Jisasi Iqu, qunji, “Nyi qe äpmenänä. Nyi Qäqunjqä” tquanqga, qu nändi ätqepuiyi, qua ipe äqäyäpäknquwi.

⁷ Anqji ävawäwqanquwängga, Jisasi Iqu yatnqä anqji äwikqe. “He tqenqä qävqä äpquwäwä?” Qu anqumä tii ätukuwi. “Nasäretqätanjä Jisasi Iquenqeqä.”

⁸ Itanqä Jisasi Iqu, anqji kima tii ätukqe. “Nyi tä Qäqunjqe, ae etqäqeqä. He Nyinqä qävqänqä äpquwä-qae, Nyitä anä äpmenquä tqauunji hñjuinä äqunäwatpiyä.” ⁹ Iqu iinjä ätukqe, Iqueqä kuknuä qänqanä tii ätätä äyä ekqe. “Ämaqä Nyi ämimqä ändapknä tqua, qutanjä hñqu qui mimäknqä eänä-qe.”

¹⁰ Qu Ique a kiqätqanquwängga, Saimonä Pitä iqu, iqueqä näppä-hionaqe ämäkäqäyäqe, hiqäva-imäqä iquau miqä iqueqä wäunuä-wiyqä, Maläkusi iqueqä qätä ämuangisanji, huätä ätävämäqke. ¹¹ Pitä iqu i iqanga, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Tqä näppä-hionaqe, kiqä qa mñqeu anqji nyueyä. Si iinjä sunqä inyä? Si Nyi, Nqä Apiqu eqä-häkä imanqä ändapqke,[§] änmqenqä makinqä iqi?”

Qu Jisasi Ique, Anasi iquenqä ganä ätuma äukuwinqä

¹² Inji ae iqanga, Romätanjä mäkä-iqä iquatä, quwqä naqä ämiqä iqu anä, ä Israitqä iquauqä ämayukä-imanqä iquatänji, Jisasi Iqueni a äkiqätpiyi, guä äkiqiyäukuwi. ¹³ Guä ae äkiqiyepiysi, Anasi iquenqä ganä ätuma äukuwi. Anasi iqu, Käyäpasi, quväkuä ique hiqäva-imäqä iquau miqä iqueqä känequvi. ¹⁴ Käyäpasi iqu, Israitqä iquau tii ätukqä iquvi. “Qokä-apäkä eeqänänjä iunqe, ämaqä hñqunänä päkonqe, anqjuiqä.”*

Pitä iqu, “Nyi Jisasi Iquenyqä änyä maqnqeqä” ätkqenqä[†]

¹⁵ Qu Anasi iqueqä anjunqä ätuma uwqanquwanqga, Saimonä Pitä iquä, Jisasi Iqu wäunuänqä ämotquaminqä huiziqutänji, qunqä qänaki äukiysi. Huiziquenyqe, hiqäva-imäqä iquau miqä Anasi iqu näqnqä etanqqä-qae, iqu Jisasi Iquenyqä, täknä yäpä yänqisanjä ququwä iqinyqä qänaki äpaqkqe. ¹⁶ Pitä iqu, täknä-hänaqä-tänjä qäqiqi yqänä ätgäuminqe. Iutanji, wäunuä yätquakä täknä yäpä yänqisa äpekqä iqu, anqji äpäqe,

[†] **18:5** Jisasi Iqueqä kima ätukqe, ii Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä yoqe Mosisi ique äwikqä-payi.

Anqumä Itmakqä 3:14 § **18:11** Matiu 20:22; 26:39; Itkimäqä 16:19 * **18:14** Jonä 11:50

[†] **18:14** Matiu 26:69-75; Makä 14:66-72; Lukä 22:54-62

apäkä täknä-hänaqä miqä ii kuknuä näqñqä ganä ätuäqce, Pitä ique yäpä yängisa ätuma äpekce.

¹⁷ Pitä iqu ae ämäwqätäuqanğa, apäkä täknä-hänaqeu ämiminqä ii, iqueni tii ätukce. “Si Ämaqä Näñueqä wäunuä yätquakä iqukitanä?”

İnganji Pitä iqu tii ätukce. “Oeyä, nyi qäqunä ma!”

¹⁸ İnjä inganji, iijä naqänänjä tätqätanji, ämaqä anju wäunuä iminuwä iquatä, ämayukä-ımanqä iquatäni, tä änyuasepu, huiwä dnä imäkmbñqä ktämäti äqäminjuwi. İnganji, Pitä iqu-pqe, huiwi diyeqä änyätä, anä ätqäuminjuwi.

Anasi iqu, Jisasi Ique kuknuä ämitkqenqä†

¹⁹ I itqätanğuwänğa asä qänğanji, hiqäva-imäkqä iquau miqä iqu, Jisasi Ique, qokä-apäkä İqueqä kuknuä qätä äwiminjuwä iquauñqätä, kuknuä äki-äki ätuminqenqätäni, yatñqä äwikce.

²⁰ I tqanğa, Jisasi Iqu, kimanji tii ätukce. “Nyi qokä-apäkä iu kuknuä ävätmänğanji, zä maeqä, ätnänjä iqinyä ätuätñqeqä. İnğa-ıngä Nyi qokä-apäkä kuknuä ävätmänğanji, anjä aquväññqä im-imä ämätñgäwänñqä iutä, hiqäva-imäkqä anjä İsraitqä eqänänjä iqua aquvä äqänäqäsätqänjuwä yäpä yängisa ävätñqeqä. ²¹ İinjä enqä-qae, si sunqä yatñqä nyinyä? Nyi kuknuä ätuminqce, qu qätä ae änyiminjuwä-qae, yatñqä qu wiyä.”

²² Jisasi Iqu i tqanğa, ämayukä-ımanqä iqi ätqäuqä hñqu, Ique hipa äpäsätä, tii ätukce. “Si hiqäva-imäkqä iquau miqä iqueni, kimä iinjä di ätunji, äänä etanğiwä?”

²³ İnganji Jisasi Iqu kima tii ätukce. “‘Nyi kuknuä tä quvqä ätqiyä’ kñjuä kiyqanğutqce, ga si ‘e tiyä’ mandqce, waqiyänji ‘äkiumända ätnyä’ ändätinä, diyä. Ä kuknuä qäyu tqanğundqce, ga Nyi sunqä bäkinyä?”

²⁴ Jisasi Iqu kuknuä iinjä ae ätqanğa, ämaqä anju, Iqueni guä yqänä qiyäunqu-que, hiqäva-imäkqä iquau miqä Käyäpasi iquenqä ändowatkce.

Pitä iqu, “Nyi Jisasi Iquenyqä maññqeqä” anğumä ätkqenqä

²⁵ Jisasi Ique iinjä imäkätqätanğuwänğanji, Saimonä Pitä iqu tä ttawiu ätqäuä, diyeqä imäkñminqce. Iqu qutä ätqäuä diyeqä nyätqätanğa, qu inganji tii ätukuwi. “Si Ämaqä Näñueqä wäunuä yätquakä iqukitanä?”

Ğa iqu tii ätukce. “Oeyä. Nyi qäqunä manä.”

²⁶ I tqanğa, hiqäva-imäkqä naqä iqueqä wäunuä-wiyqä, ämaqä Pitä iqu qätä mñä ätävämäukqä iqueqä käyamaqä iqu, tii ätukce. “Nyi si İqutä wäunuä du anä pmetanğnä äkqänänqce, tä qäqukiyyä?”

²⁷ Pitä iqu anği “Oeyä” tqanğqce-tänji, kukutakisqce äkakä ätkce.

Jisasi Iqu, Pailoti iqueqä hinjuä iqi ätqäukqenqä§

²⁸ Zi-hinjuä pisqänğanji, iqua Jisasi Iqueni, Käyäpasi iqueqä anjuñqä ätuma äukuwitanji, anğinji, ätuma, ämaqä Romätanğä qua Jutiya iu ämiqä iqueqä anjä naqä hiqñqä-tänjä iunqä äukuwi. Qu, “Ne Goti İqueä hinjuä iqinji kiyä mätqä ätimäutanä,* itanğa neqä hiunji naqänänjä Pasopa iutanğä nanui, mañqä yanqunä” kñjuä wiyqanği, ämiqä iqueqä anjuñji mäpeyyä, yäpaqä mñji yqänä ätqäuminjuwi.

† **18:18** Matiu 26:59-68; Makä 14:55-65; Lukä 22:66-71 § **18:27** Matiu 27:1-2, 11-31; Makä 15:1-20; Lukä 23:1-25 * **18:28** İsraitqä iquauqä kñju tiinji. “Ne ämaqä İsraitqä iqunesanä ma huiziquauqä anjuñqä äpaquvatqce, ne Goti İqueqä hinjuä iqinji, kiyä mätqä timanqunä.”

²⁹ Qu iqi yqänä tqäutanguwänga, ämiqä Pailoti iqu qunqä äpäqe, yatnqä tii äwikqe. “He Ämaqä Tquenj, kuknui, äkinqä mitpnqäwä?”

³⁰ Inganj qu ämävaupi, iqueä kuknui kima tii ätukuwi. “Iqu suqä quvqä hui mimäqä-säpi, ne Iquenj ätuma mapqä iquaningä.”

³¹ Iwä Pailoti iqu tii ätukqe. “He Ique ätuma, heqä kuknuä-suqä änäänä äwinqä iuta mitpiyä.”

I tquanğa Israitqä iquauqä naqä iqua tii ätukuwi. “Ne ämaqä hñque pizqä päsqänqe, hiqä kuknuä-suqe pmua inemäkänä.”

³² Suqä ii iwimäkuwi, Jisasi Iqu “Inj nyimäqanğpi äpäkonmniqeğä” ätätä ätminqä iunj, naqä-qakuä hiätñqä ätimäukqe.

³³ I tquanğuwänga, Pailoti iqu, iqueğä anj iu anği äpaquväqe, Jisasi Ique tääqä ätuätumetä, yatnqä tii äwikqe. “Si Israitqä iquauqä Ämiqä Iquki, äyitanä?”

³⁴ Iwä Jisasi Iqu tii ätukqe. “Si tqä knuä iutanä indqänätnä ätnyä, ä ämaqä hñqua Nyinyqä äktquwätanä?”

³⁵ Ga iqu kimanj, tii ätukqe. “Änäñqä tnyä? Nyi Israitqä pmequndanä? Tqä sämaqä Israitqä iquatä, hiqä hiqäva-imäqä naqä iquatäni, nyinğä ii äktma äpqäwä. Si squä iqanğnğğä?”

³⁶ I tquanğa, Jisasi Iqu kima tii ätukqe. “Nyi ämaqä mimqä yänänäqñqe, qua täuta mämeqä iqäqe. Nyi qua täuta ämeqä-säpi, Nyaqä wänuä imäqä iqua mäkä iqanğpi, itanğa ämaqä hñqu Nyi Israitqä iquauqä hipaeu manyivqä iquäninji. Inäqe, Nyi ämaqä mimqä yänänäqñqe, qua täuta mämeqä iqäqe.”

³⁷ Ga, Pailoti iqu tii ätukqe. “Ae! Si Ämiqä Naqä Iquki, äyämändä?”

Kimanj, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Kuknuä si ‘Ämiqukiyqä’ ätnä iqu, ii tqä kuknuiqä. Nqä nıpai Nyi kuknuä naqä-qakui awä tumğänä änmikqe. Itanğa Nyi qua täu wänuä asänä imäkmqä äquvepkqe. Qokä-apäkä, kuknuä naqä-qakuinğä äwinyätñqä iqua, qu eeğänäni Nyaqä kuknui qätä änyiyätqänıwıyı.”

³⁸ Ämiqä iqu tii ätukqe. “Kuknuä naqä-qakui, ii squäwä?” Ii ae ätuäqetanj, Israitqä iquauqä yäpaqä mängisanğä ätimäwa äpäwätä tii ätukqe. “Nyi suqä quvqä hui Iqu imäkkqe, mämqumueqä iqänä.

³⁹ Inäqe, nyi suqä itñqenqe, he näqñqä äyä etqänıwıyıqä. Quväukuä eeğänänä hiunji naqä Pasopanganj, nyi ämaqä guä kiqiyäueqä anju äpmeñuwä iquauj, hñque hınği qäyä wätñqä atänuä täupñqä hiñuinä äyä eeğänätñqeğä. I etanği, Israitqä iquau Miqä Tquenj, nyi he etapmqä dınqe enğiyä?”

⁴⁰ I tquanğa, qu anği manj yänänäqñqä ätäpu, “Iquenqe, hmanğä. Si Baräpasi ique hiñuinä qunäwatiyä” ätukuwi. Ämaqä iqu, mäkanğqätä, quwänğqätä iqä-quvi.

19

¹ Itanğa iinj tquanğuwänganji, Pailoti iqu tquanğı, mäkä-iqä iqua, Jisasi Iquenj ätuma äwäpu, hiqokä äpäkuwi. ² Itanğa qu ämiqä iquauqä yñña nyuänju ämuasmäuqä enğä-pa guä yänä-tänj äkoqupiyi, Jisasi Iqueä nyuänju ämuasmekuwi. Ga gquä ipisqä quäuqä hñqu-pqe inä äwıputkuwi. ³ Inj ipiyı, qu Iqu-tänğ qäqıqı äquvepäpu, “Israitqä iquauqä Ämiqä Iquki, hiunjiyqä!” ätäpu, hipa äqäyäpäkuwi.

⁴ Itanj Pailoti iqu ätimäwa äpäwäqe, Israitqä iquauj tii ätukqe. “Nyi Iquenj suqä hui imäkkqe, mämqumueqä iqä-qae, he iinjğä näqñqä hepnqenqe, ätuma pmğänä.” ⁵ Inj ätquanğa, Jisasi Iqu yñña guä

yänä-tänä äkoqukuwitä, ä gquä ipisqetäni yqänä ämuasmäuqä-qu yäpaqängisa pqaṅqāṅga, ämiqä iqu, “He hiṅuä qumbṅqe, täsuänä” ätukqe.

⁶ Iqu i tquanga, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, ämayukä-imanqä iquatäni, Ique hiṅuä äqumbiyi, maṅä yänänäqṅqä tii ätukuwi. “Si zä-huätatä äuetnä, pizqä päkiyä! Zä-huätatä äuetnä, pizqä päkiyä!”

Inṅaṅi ämiqä iqu tii ätukqe. “Nyi Iqenji suqä quvqä hui mämäqumueqä iqä-qae, hiqä-hiuä itmepu, zä-huätatä äuepiyä.”

⁷ Iiṅä tquanga, Israitqä iquauqä naqä iqua, iquenji kima tii ätukuwi. “Neqä kukṅuä-suqä iuṅi tii ätnänä.* Iqu, ‘Nyi Goti Iqueqä Ymeqä-qunjqä’ ätätṅqä-qae, äpäkonätṅqänänjqä.”

⁸⁻⁹ Pailoti iqu qätä iinä äwiyäqetani, aañä zä kuapänä wiṅgaṅgi, iqueqä aṅä yäpä inṅisa aṅgi äpaquväqe, Jisasi Ique yatṅqä äwikqe. “Si äṅgi pmeqä-qukiyi?” I tquanga, Jisasi Iqu, iquenji kima hṅqu mätquä ikqe. ¹⁰ Iwä ämiqä iqu, “Äänä etanṅiwä? Si nyaqä yatṅqe, kima mandqä injuä” ätukqe. “Nyi Si hiṅuinä kqänawatqenqätä, ṅṅ zä-huätati hukiyeṅqätäni, yänänäqṅqe nyi ämenänä. Äyoo, Si iinṅe änyä maṅṅqä enjinyä?”

¹¹ Itani Jisasi Iqu tii ätukqe. “Goti qäukuä yätu äpmenqä Iqu, si yänänäqṅqä mäktapqä yätqe, si Nyi qua iṅiṅi änä mämänunṅuatqä isinä. I etanṅi ämaqä Nyi saqä hipaeu äktapqä iqu, iqueqä suqä quvqe, aañä naqänänä, saqä duṅi ämäwqätäunä.”

¹² Pailoti iqu qätä iinä äwiyäqe, Jisasi Ique hiṅuinä qunawatätṅqe, huänqä huiṅqä qävqä imiṅqe. I indqänätqätanṅa, Israitqä iqua maṅä yänänäqṅqä ätkuwi. “Ämaqä hṅqu kiqä-kiuä ‘Ämiqunjqä’ änyuätṅgqe, iqu Sisa† iqueqä mäkä-hunqä iqueyqä. Si ämaqä tquenji, hiṅuinä äqunawatätṅqä etanṅutqe, si Sisa iqueqä näueqä maeqä, iqueqä mäkä-hunqä esṅṅinyä.” ¹³ Ämiqä iqu qätä iinä äwiyäqe, Jisasi Ique yäpaqängisa ätuma äpäukqe. Itanṅa iqu ququawä qu ‘Hikä Ququaw-igä’ änyuätmiṅuwä iqi ätqepäqe, kukṅuä iwäsautṅqä zä-hawä iu qe äpmakqe. (Israitqä iquauqä aṅä-kukṅuä iuṅi, ququawä iquenyqe, ‘Gapätauä’ ätmiṅuwi.) ¹⁴ Hiunji iquenji, Pasopa iutanä Sämbatqänqä näwinyä imäkqänṅaṅji. Ga hiunji quemisqänṅaṅji, Pailoti iqu Israitqä iquauṅi tii ätukqe. “Heqä Ämeyqä Iqu täsuwänä.”

¹⁵ Qu inṅaṅi maṅä tnänä tii ätumiṅuwi. “Iquenji ätuma äwätinä, zä-huätatä oeyä.”

I tquanguwänṅa iqu tii ätukqe. “He nyi heqä Ämeyqä Iquenji, zä-huätatä huemqä enṅiyä?”

Itanṅa hiqäva-imäkqä naqä iqua kima tii ätukuwi. “Neqä ämineyqä naqe hṅquququ hmanjqä. Sisa iqu kiqä-kiuänänjqä!”

¹⁶ I tquanguwä iutanji, Pailoti iqu, qu Jisasi Ique zä-huätati hueṅṅänä, quwqä hipaeu äwikqe.

Jisasi Ique zä-huätati äuekuwiṅqä‡

¹⁷ Quwqä hipaeu vqanṅa, qu Jisasi Iquenji ätuma äukuwi. E ätuma äwäpiyänṅaṅji, Iqueqä zä-huätati hunäninṅe, Iqueqä-kiuä quama

* **19:7** Hiqäva-imäkqä 24:16 † **19:12** Sisa iqu, Romätanä eeqänänä iuqä ämiqä naqä eä, Romä iu ämimiṅqe. Inji iqu Pailoti iqueqä naqä iqueyi. ‡ **19:16** Matiu 27:32-44; Makä 15:21-32; Lukä 23:26-43

iwäwa, anä-himqä iqi äväma, qua kiqä yoqe, ‘Ämaqä nyuänä-yänqiqä’[§] änyuätminjuwä iunqä äukuwi. (Israitqä iquauqä anä-kuknuä iunji, ‘Golketayqä’ änyuätminjuwi.) ¹⁸ Iqi ätimäupiwi, Jisasi Iqueni zä-huätatä äuekuwi. Iqu zä-huätati awä iqi hunätanji, ämaqä hñquaqui-pqe, ingi-ijjisa äuekuwi.

¹⁹ Itanga Pailoti iqu tqanji, qu kuknuä hñqu äqiyäpu, Jisasi Iqu unätanqqä ique äqiyämasekuwi. Kuknuä iinjä iqu, tii ätäpinji. ‘Jisasi Nasäretqätanä, Israitqä iquauqä Ämiqä Iqueyqä.’ ²⁰ Kuknuä iqueni, Israitqä kuapanänä iqua a ätäuqäsminjuwi. Ii tijnä etanjiyi. Iqueni zä-huätatini, quwqä anä-himqä ique qäqiqi äuekuwi. Itanga kuknuä iinj, Israitqä iquauqä anä-kuknuä itä, Romä iquauqä itä, itanga Grikä iquauqä itäni, hñquaqu-hñque äqäkuwi. Qakuä iquaquisani, Israitqä kuapanänä iqua a ätäuqäsminjuwi.

²¹ Itani Israitqä iquautanä hiqäva-imäkkä naqä iqua, Pailoti iqueni tii ätukuwi. ‘Si ‘Israitqä iquauqä Ämiqä Iqueyqä’ maqiyqä panä. Häe! Si tuwanji, ‘Ämaqä Tqu, “Nyi Israitqä iquauqä naqä Ämiqä Iqunjqä” ätätnqeqä’ ätätnä äqiyeyä.’

²² I tquanuwängga, ämiqä iqu “Qäyänä” ätukqe. “Tuwanjä nyi äqiyqä tänä, qäyä äqänänä.”

²³ Ämaqä mäkä-iqä iqua, Jisasi Iqueni zä-huätati ae äuepiyi, Iqueqä ämuasmänqe ämapiyi, kikinä mapnqä, hñquaqui-hñquaqui iwäsäpu, hñqunä-hñqunä ämakäukuwi. I ipiyänqanji, Iqueqä gquä quäuqä, nyuänä yätuta yukä bunqänä ipnjqä iqu-pqe inä ämakuwi. Ämaqä gquä iinj ique guä äktäpäkqä iqu, yuä hui ämetä guä maktäpiqä, yuä iqesanänä imäkkqe. ²⁴ Iinj äqumbiyi, mäkä-iqä iqua, tii ätnquwi. “Ne gquä tqueni, mapisqä ianä. Qäyänä. Ne tqueni, nesanä hñqunä metnqänä, hänä iatunqeqä.” E ätmbiyi, iinj äkuwi, Goti Iqueqä bukiu ätänjqeuji naqä-qakuä timäutnqä imäkkuwi. Kuknuä iinj iqu tii ätnä.

“Qu nyaqä ämuasmänqe hñqunä-hñqunä yanä änyäpu, ämapiyi,

*itanga nyaqä gquä quäuqe metnqe, hänä ipu imeqäuä.”**

²⁵ Mäkä-iqä iqua i itqätanguwängga, Jisasi Iqueqä känäu, känäwqä känäpi, ä Kelopasi iqueqä apäkä, Mäliya, itanga Mäliya, anä Maktälatanä ii-pqe, qu eeqä Jisasi Iqu zä-huätati hunätanqqä qäqiqi ätqäuminjuwi.

²⁶ Iqi tqäutanguwängga, Jisasi Iqu Kiqä känäta, Iqueqä wänuänqä ämotquaminjqä iquautanä, aanä kuapanä äwinyminqä iqtänji, qäqiqi tqäutanginyä äqunqqe. Itani Iqu Kiqä känäni tii ätukqe. “Apäkä iiki, ämaqä iqu, tqä ymeqä iqueqä.” ²⁷ I ätuäqe, anjini, Iqueqä wänuänqä ämotquaminjqä iqueni ätukqe. “Apäkä ii, tqä tñaiyqä.” I tquanqga, ämaqä iqu iinj, iqueqä anjunqä ätuma äwätä, änguanä ämiminqqe.

Jisasi Iqu äpäkonqgenqä†

²⁸ Itani Jisasi Iqu näqnqä tii ekqe. “Nqä wänuä eeqänä imäkätñqe, ae qäpu eqiyä.” I indqänäqe, tii ätkqe. “Nqä quväki, yäkänä nyiyqiyä.” Iqu i ätkqe, ii Goti Iqueqä bukiu ätnä äwinjqä iqueni,† naqä-qakuä ätimäukqe. ²⁹ Jisasi Iqu “Quväki yäkänä änyiyqiyä” tqanqga, mäkä-iqä iqua, qondä-häkä hñqu wainqä-eqä mäkä iqe, mangüä inqä tqäutangi, ga yaanji ämepu, wainqä-eqä bu äyämepu, iwä yaanji eeqänänä piyyqä äyä iqanqga, hisopqä äpa iu äkoqupiyi, Jisasi Iqu kiqä eqe, hiqä ätäntnjqä

§ 19:17 Näqnqä-tänä iqua, knuä tii indqänätqänä. “Ämaqä nyuänä-yänqiqä” ätqe, naqä-qakuä hma, ktqe hikä du imäknätanqgenqä ätminjuwi. * 19:24 Apqä Bukä 22:18 † 19:27 Matiu

27:45-56; Makä 15:33-41; Lukä 23:44-49 ‡ 19:28 Apqä Bukä 69:21

manä iu äwisäukuwi. ³⁰ Jisasi Iqu wainqä-eqä ae änäqe, “Tänganji ae qäpu eqiyä” ätäqe, nyuäñi ikuopäqe, Iqueqä quuvqe qe äwquatämäukqe.

³¹ Jisasi Iqu i äpäkongqä inganji, hiunji Sämbatqä hapä pmeqä iquenqä nätmatqä näwinyä imäqkä inganji. Sämbatqä iinjä iqu, hiunji naqänänänga etangi, Israitqä iquautanä naqä iqua huiwä iquauñi, zä-huätatiunji yqänä unqenqe mäwinqä ikqe. Itanji, qu Pailoti iqueni, “Quwqä yuki äquasqiyä. Ga maqänä päkongangpi, quwqä huiwi huätä manätñqänänyä” ätukuwi. ³² I tquanquwängga, mäkä-iqä iqua äupiwi, ämaqä Jisasi Iqutä anä äuekuwä iquaquiyqä yuki äquasqäkuwi. ³³ Itanji Jisasi Iqueui äquasqiyana-tpu indqänga äpäukuwi, Iqu ae äpäkongqä äqunäpu, Iqueqä yuki mäquasqiyqä ikuwi. ³⁴ Qu iinjä qäyä ipu, qutanä hñqu Jisasi Iqueä mäwqä hñgisa zi äuqanğa, maqänänji häneqetä, eqetänji, naqä-huinyä äkapkqe. ³⁵ (Ämaqä tä hiñuä äqungquä iqu, nätmatqä timäucanği äqungqenqe, ae awä ätqiyä. Itanğa kukñuä iqu awä ätqäqä ii, qanğa manä, naqä-qakuänänji. Ga iqu kiqä-kiuä-pqe, ‘Nyi näqñqe, kukñuä ätqäqä tä, ii naqä-qakuänänji ätqänä,’ ätkqe. Iñinqe he quuvqä heqiyqäpnqe.) ³⁶ Nätmatqä ätimäukqä ii, Goti Hanjuwä Iqueqä bukiu ätnä äwiñqeuñi, naqä-qakuä imäkätñqä ätimäukqe. Itanğa kukñuä iñji tiñji. “Iqueqä yänji hui mamisqiyqä ikuwi.”[§] ³⁷ Itanğa kukñuä Goti Iqueä bukiu huizi ätnä äwiñqä iqu, tiñjqä. “Ämaqe, qu zi äukuwä iunä qumbunqäuä.”*

Jisasi Iqueqä huiwi, pñqä ekuwiñqä†

³⁸ Qu iñji ae iqanquwängga, Josepä Arämätiyatanä iqu, “Jisasi Iqueqä huiwi ämamqeqä” ätäta, Pailoti iquenyqä äukqe. Josepä iqu, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqäminqä-qe, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva imäkminjuwä iquautanä naqä iquauñqä zä winqanği, iqueqä quuvqä heqiyqe, zä eminqe. Iqu iqueni i tquanğa, Pailoti iqu “Nñqä, si Jisasi Iqueqä huiwi yqä mayä” tquanğa, Josepä iqu äwäqe, Iqueä huiwi ämakqe. ³⁹ Itanğa Nekitimäsi, ämaqä qänğanä heatqänğa äpäta, Jisasi Ique hiñuä äqunätä, kukñuä anä ätkiyä iqu-pqe,† inä äpkqe. Iqu zä hñquaquisanä aowä imäkäpu yuqui-yaqui ikuwä, jinanjä äñguanänjä weqe äma äpkqe. Zä eqä aowä iñji, kiqä hanä-iqe, aanä naqänänjä, 30 kilokremqä. ⁴⁰ Jisasi Iqueä huiwiunji, Josepä iqutä, Nekitimäsi iqutä, ämesiyänğanji, iquaqu Israitqä iqua ämaqä pizqä iu imäkminjuwä-pa, zä eqä aowä yuqui-yaqui imäkkuwi, Iqueä huiwiu eä isinyä, itanğa, yuä äñguanänjä hui äpisäsinyä, huäqä äutkiyi. ⁴¹ Jisasi Ique zä-huätati äuekuwä-tänjä qäqiqiñi, wäñuä hñqu änyiminqe. Wäñuä iqueni, hikä hovqä änyä-hänjä, ämaqä pizqä pñqä maeqä iminjuwä hñqu ominqe. ⁴² Hikä hovqä iqu qäqiqi vätanqgetanji, iquaqu Jisasi Iqueä huiwi maqänä äma äwiwi, iqi pñqä ekiyi. Maqänänji tiñjä iutayi. Hiunji qäqeuñi, Israitqä iquauqä Sämbatqä hapä pmeqä iquenqä nätmatqä näwinyä imäqkäñgayi.

20

*Jisasi Iqu anği ävaukqenqä**

¹ Wikä iqueqä hiunji kinganänjä iqueni, Mäliya Maktälatanä ii zä we maunqä, hea yqänä witanqeuñi, Jisasi Ique pñqä ekuwä iunqä äpkqe. Ii äpäqe, hikä qñqanä pmäukui mäpmäwänätanği äqungqe. ² Iñjä

§ 19:36 Apqä Bukä 34:20 * 19:37 Sakätiyasi 12:10 † 19:37 Matiu 27:57-66; Makä 15:42-47; Lukä 23:50-56 ‡ 19:39 Jonä 3:1-2; 7:50 * 20: Matiu 28:1-15; Makä 16:1-11; Lukä 24:1-12

äqunäqce, ii Saimonä Pitä iquenqätä, Jisasi Iqueqä wäunuä yätquakä huizi, Iqu iquenqä kiinjä äwinyminqä iquenqätä tnänjä äwäqce, iquaquini tii ätukqce. “Qu Naqä Iqueqä huiwi, hikä hovqä duta ämepu, äkisqi-mända ämaequwätiyā? Ne änyä maqñqä equnä.”

³ Mäliyai i tquanğa, Pitä iquä, wäunuä yätquakä huiziqutäni, iquaqu iqini äväma, hikä hovqä dunqä äukiyi. ⁴ Qäquaqu tnänjä qäqasä-qäqasä äwiyi, Pitä iqueni, huiziqu ämawqätäuäqce, Jisasi Ique pñqä ekuwä dunji, iqu ganä ätimäukqce. ⁵ Iqu hikä hovqä yämä hämä mäyqä, yäpaqä mänisanä nyuänjä quapi eäqce, hinuä äqunaengqce, yuä huiwiu huäqä äutkiyi iunä äqunqce. ⁶⁻⁷ Iqu i itqätanğa, Saimonä Pitä iqu qänaki äpäqce, hikä hovqä yämä hämänä äpaquväqce, yuinä iqi witanğä äqunäqä-qce, mä Jisasi Iqueä nyuänju huäqä äütäsinyä ekiyā iqu, huizi iquatäni mäwitanği äqunqce. Yuä iqu huizi iquatä mäwiqä, kiqä-kiui aanqä nänji äkmäknäqanğa äwäminqce. ⁸ Inğanji, wäunuä yätquakä kingnanä ätimäukqä iqu, qänaki äpaquväqce, yuinä iqi witanği äqunäqce, quuvqä eqäqce. ⁹ (Goti Hanjuwä Iqueä bukiunji qäyā ätnä äwitanği, qu inğanji, Jisasi Iqu äpäkonätqeta anğumä vauqenqce, näqñqä mämeqä ikuwi.) ¹⁰ Ii äqunyiyi, wäunuä yätquakä iquaqu qeqä äpmanyä äquvepkiyiunqä anğumä äukiyi.

¹¹⁻¹² Wäunuä yätquakä iquaqu i itqätanğiyänğa, Mäliya Maktälatanä ii, Jisasi Ique qua äptekiyä yäpaqä iqi ätqäuä knuä äqäminqce. Ii knuäqäqä nyuänjä quapi eäqce, hinuä äqunaengqce, enätqä ämuasmänqä qäpaiqätänjä hñquaqu, hñqu Jisasi Iqueä nyuänjä eminqä inği pmetanğa, ä hñquququ yukä ipminqä inği pmetanği äqunqce. ¹³ Iquaqu Mäliyanji yatñqce, “Apäkä, si sunqä knuä qäyätqäninyä?” ätekiyi.

Ii iquaquini tii ätukqce. “‘Qu nqä Naqä Iqueqä huiwi ämepu, äknği ämaequwätiyā’ tmä, änyä maqñqä emä, knuä äqäyätqänänä.” ¹⁴ Ii iquaqu i ätuäqce, hñgisa äkunmäuqce, Jisasi Iqu tqäutanği äqunqquä-qce, ‘tä Jisasi Iqueyqce’, näqñqä maeqä ikqce.

¹⁵ Ii knuä yqänä qäyätqätanğa, Jisasi Iqu yatñqä äwikqce. “Apäkä, si sunqä knuä qäyätqäninyä? Ä si tqenqä qävqä imätñgä?”

Mäliyai, ‘Tqu ämaqä wäunuä täu ämitñqä iqu ändqiyä’ knuä wiyqanğa, tii ätukqce. “Naqä Iquki, Si Iqueä huiwi ämetnä, hñqäqi enä hitanğutqce, mändquayä. Ga nyi ämamqänänä.”

¹⁶ Itanji Jisasi Iqu, “Mäliyauä” ätukqce.

Ga ii hiqumuanjä äwiyäqce, Israitqä iquauä anä-kukñui, “Laponai” ätukqce. Yoqä Laponai, kiqä qaku i tiinji, “Näqñqä-vqä.”

¹⁷ Inğanji Jisasi Iqu tii ätukqce. “Nqä Apiquenyqce mäyqä änanjqaec, si mindmaqñqä panä. Si äwätinä, Nqä guäkaunji tii tuvä. ‘Iqu Iqueqä Kaniquenyqätä, heqä Heniquenyqätä, ä asä Iqueqä Goti Iquenqätä, ä heqä Goti Iquenyqätä, yänqiyä.’”

¹⁸ I tquanğa, Mäliya Maktälatanä ii äwäqce, Iqueqä wäunuänqä ämotqaminqä iquaunji tii ätukqce. “Nyi Naqä Iqueni hinuä äe äqunänänä.” Itanğa ii kukñuä Jisasi Iqu ätukqce, awä äsuikqce.

Jisasi Iqu, wäunuä yätquakä iquau äwimakenqä†

¹⁹ Wikä iqueqä hiunji kingnanänjä qäqce, heatqeuñi, Iqueqä wäunuä yätquakä iqua, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva imäkminjuwä iquauqä naqä iquaunqä zä ipu, quwqä anä äpmaminjuwä iunji, anä qñqanji ämatäkutepiyänğa äpmaminjuwi. Iqua i pmetanğuwänğa, Jisasi Iqu quvaqä awä iqi maqänä ätimäuqce, pämä ätqäuä, “Heqä äwqce, hanuä

enyänä” ätukqe. ²⁰ Iqu e ätuätä, Iqueqä hipa yunguitä, ä mäwqä yunguitä ämotquakqe. Itanğa, wäunuä yätquakä iqua, quwqä Naqä Ique hinuä äqumbiyi, yeeqä naqänänğä ikuwi. ²¹ Itanği Jisasi Iqu anği tii ätukqe. “Heqä äwqe, hanuä enyänä. Apiqu Nyi äñandowatkqä-pa, asä iinji, Nyi he endowatqänä.” ²² Iqu e ätäqetani, Iqueqä mandni iquau äwqatämäütä, “He Goti Iqueqä Dnğä Ängüänänği mapiyä” ätukqe. ²³ “He ämaqä hñquauqä suqä quvqe äwivquatämäuquwi, ga iquauqä suqä quvqe qäpu eqi. Itanğa he hñquauqä suqä quvqe huätä mämuämäuqä iquwi, quwqä suqä quvqe, yqänä winiqeqä.”

Jisasi Iqu, Tomasi ique äwimakqenqä

²⁴ Jisasi Iqu wäunuä yätquakä iquau äwimakqä inğanı, Iqueqä ämaqä 12 iquautanğä Tomasi, iqueqä yoqä huizi, ‘Qäyawiqueqä’† ätuminuwä iqu, qutänji anä mäpmeqä da iminqe.

²⁵ İnqe, huizi iqua Tomasi iqueni, “Ne Naqä Iqueni hinuä ae äqunänqeqä” tquanğuwä-qe, iqu qunji tii ätukqe. “Naqä-qakuä tii tmqeqä. Nyi Iqueqä hipa yungui hinuä äqunätmä, itanğa nğä huiqetä wätanğä yungui a ämitmä, ä nğä hipaetä mäwqä inğisa zi äukuwä yunguä-pqe a ämiqäqe, nyi quuvqe inğa heqämqänä. Nyi iinğä miqä imqe, quuvqä maeqiyqä danä imqänä.”

²⁶ Wikä hñqu ae äpäwqanğa, Iqueqä ämaqä iqua anğ asä ique, Tomasi iquätä anä äpmaminuwi. Qu anğ qnqanjuñi ae ämatäkutekuwä imñi, Jisasi Iqu quvaqä awä iqi maqänä ätimäuce, pämä ätqäuä, “Heqä äwqe hanuä enyänä” ätukqe. ²⁷ I ätuätäqänğanı, Tomasi iquenğ-pqe tii ätukqe. “Tqä huiqe, Nyaqä hipa täu ätutuväutnä, a ämitnä, hinuä qunya. Itanğa, tqä hipae, Nyaqä mäwqä täunji äñunjutäutnä, knuä hñquaqu-hñquaqu mämeqä itnä, quuvqenä heqiyä.”

²⁸ Iqu i tqanğa, Tomasi iqu tii ätukqe. “Si nğä Naqä eänyä, nğä Goti Iqukiyqä.”

²⁹ Ga Jisasi Iqu ämävauqe tii ätukqe. “Si Nyi hinuä ae äñqänätnä, quuvqä eqinyä? Ämaqä Nyi hinuä manqänğä ipu quuvqenä eqämipqä iqua, qu yeeqä iqäpnğä.”

Bukä tqeqä quatinqä

³⁰ Jisasi Iqu nämatqä ämaqä mimäkqänänğä di, Iqueqä wäunuä yätquakä iquauä hinuä iqi kuapänä imäkminqe. Iinğä imäkminqenqe, bukä tqenji eeqänä ätätmä, maqiyqä iqe. ³¹ Nñ, nyi kuknuä tä äqiyqe, he Jisasi Iqueni, quuvqä tii heqäpnqe. Iqu Kraisi ne ämineyätñqä Goti Iqu Ique atäunuä ätekqä Iqu eä, Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iqueyqä. Itanğa he quuvqä e eqiyäpu, Iqueqä yoqetani, hänğ-pmeqä mapnuwänğä iinğä äqiyqä.

21

Jisasi Iqu, wäunuä yätquakä hñquau, Galiliu äwimakqenqä

¹ Qänakñi Jisasi Iqu, Iqueqä wäunuä yätquakä iquau eqä-huänğä Taipiriyasi* manğ iqi anğumä äwimakqe. Inğanı Iqu tii imäkätä, Kiqä-kiuä iquau ämitquatñqge.

² Saimonä Pitä ique, Tomasi, iqueqä yoqä huizi, ‘Qäyawiqueqä’ ätuminuwä ique, ä Nataniyoli, anğ-himqä Kana, qua Galili iutanğä ique, ä

† 20:24 Wiyä kuknuä iunji, yoqä Ditimasi äqänä. Kuknuä Ditimasi, ii Grikä pmeqä iquauqä kuknuä. Kiqä quati, Ymeqä Qäyawiqä. * 21:1 Eqä-huänğä Taipiriyasi, ii eqä-huänğä Galili asänñiyi.

Sepri iqueqä hiknä ingueqi, ηη wäunuä yätquakä huiziquaqui, eqä-huänä manä iqi anä äpmamiñuwi. ³ Itañi, Saimonä Pitä iqu, quñi tii ätukqe. “Nyi hämapäkänqä imqä umqänä.”

Ga huizi iqua, “Ne-pqe anä watunqeeqä” ätukuwi. I ätmbiyi, yimba hñquenqä äupiyyi, ikuapmäupu äukuwi. Heatqä qäquenji, qu hämapäkä tutqä qäpu hmbu mapiqä ikuwi.

⁴ Zä vqanga, Jisasi Iqu eqä-huänä weä näñi tqäutangani, wäunuä yätquakä iqua Ique hinuä äqunäpiyā-qe, ‘Dī, Jisasi Iqu ätqäunā-qe,’ näñqä mämeqä ikuwi.

⁵ Jisasi Iqu ätqäuqä näñisa quñi yatñqä tii äwikqe. “Nqä nyämaqä iquenä, he hämapäkä hui äpiquwätanä?” Ga qu “Aañqeeqä” ätukuwi.

⁶ Iwä Iqu anñiñi tii ätukqe. “He heqä hämapäkä-piqä qae, yimba iqueqä ämuangisa tnämäupqe, hämapäki kuapänä päñqäüä.”

Inji, qu Iqu tquangqä-pa ätnämäukuwi, hämapäkä aanä hävemnäñqä qaeu mñganqä, qu qa mñqe eyqiyäpu yimba yätu maenätpiyyi, hämeqä ämikuwi. ⁷ Iinjä äqunäqe, wäunuä yätquakä Jisasi Iqu, iquenqä kiinjä äwinyminqä iqu, Saimonä Pitä iquenji tii ätukqe. “Dī, Naqä Iqueyqä.” Inñgani, Pitä iqu qätä i äwiyäqe, iqueqä gcuä naqä hämapäkänqä itñqä äquvätekteqe, ämipnätä, eqä-huänä bu ikuapmäuqe, äñgua Ique wimetñqä äukqe. ⁸ Itanga wäunuä yätquakä huizi iqua yimba iu äpmapu, hämapäkä qae eyqiyäma äpkuwi. Eqä weä näñisati quwqä iminuwä täqinqe, kiñä haqiqi ma, 100 mitäyi.

⁹ Qu iqi ae euqämapiyyi, tä hñqu sätangji, hämapäkä hui tä iqi tätangi äqumbiyi, bretqä-pqe aanqäqi witanñi äqunguwi. ¹⁰ Itañi Jisasi Iqu tii ätukqe. “He hämapäkä tänga äpiquwi, hui ämappiyä.” ¹¹ I tquangä, Saimonä Pitä iqu yimbaeu ikuapmäuqe, hämapäkä qa mñqe eyqiyäma hikä weä iqinñqä äpekqe. Hämapäkä naqänänñä ämnminuwä iqua, kuapänänñä 153 ämnminuwä-qe, qa mñqe mändakmäuqä ikqe.

¹² Inñgani Jisasi Iqu, quñi tii ätukqe. “He ymisanä bñqä ppiyā.” I tquangä, wäunuä yätquakä iqua ‘Tä Naqä Iqueqe’ näñqä ae epiyā-qe, qundqändqä ipu “Si tqukikā-qe?” yatñqä vanä-tpu ipiyā-qe, pemä miqä ipu, yatñqä mäwqä ikuwi. ¹³ Inji, Iqu ävauqe, bretqetä, hämapäkä huisä ämetä äwikqe.

¹⁴ Iqu iinjä ikqe, ae äpäkonätä, anñi ävautä, Kiqä-kiuä iquau hñquaqu ae ämitquatñqetani, ii huizi iqueyi.

Jisasi Iqutä, Pitä iqutä, kukñuä ätkiyinñqä

¹⁵ Iqua ymisanä ae ämbiyitani, Jisasi Iqu Saimonä Pitä iquenji yatñqä tii äwikqe. “Jonä iqueqä ymeqä, Saimonä iquki, tqä Nyinñqä äkinñqä di, huizi iquauqeunji ämäwqätäuninyä?”

Ga Pitä iqu ämävauqe ätukqe. “Auäqä, Naqä Iquki, ηqä Sinqä änyinätñqe, näñqä äyā eninyä.”

I tquangä, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Si Nqä sipsipqä meqeunji, ymisanä äñguä bñqä miqätñqeeqä.”

¹⁶ Angumñi, iquenji yatñqä tii äwikqe. “Jonä iqueqä ymeqä Saimonä iquki, si Nyinñqe kiinjä äkinyätqänä?”

Ga iqu, “Nñqä, Naqä Iquki, ηqä änyinñqä Sinqä änyinätñqe, näñqä ae eninyä” tquangä, Jisasi Iqu kima tii ätukqe. “Si Nqä sipsipqe, äñguänä miqätñqeeqä.”

¹⁷ Itañi, yatñqä huiziqu tii äwikqe. “Jonä iqueqä ymeqä, Saimonä iquki, si Nyinñqe äkinyätqänä?”

Iqu, “Si Nyinñqä äkinyätqänä-qe?” hñquaqu-hñque vqangqenñqä, Pitä iqu äwqä hanä ämeqe, tii ätukqe. “Naqä Iquki, Si nätmätqä eeqänänñinñqe

näqñqä eninyä. Inä-qae, ñqä Siñqä änyinätñqenqe, näqñqä ae äyā eninyä.”

I tquanğa, Jisasi Iqu iqueni tii ätukqe. “Si Nqä sipsipqe, ymisanä änguä bñqä miqätñqeqä. ¹⁸ Nyi kukñuä naqä-qakuänäni, tii ktmqe. Si hikñä yqänä äpmanänğanı, tqä qäkä kitokutäuge, ätokutäunätñä, itanğa anä äkiunqe tqä äkinqä iutanä imäkñätñä äyā äumini. Iwä si qoyanä etnänğanı, tqä hipae haqä etñä, itanğa ämaqä hñqu guä äkikiqiyäutä, anä si mäwqä imätñä imitätqä iunqä äktma wäniqeqä.” ¹⁹ (Jisasi Iqu kukñuä i ätukqä ii, Pitä iqu äpäkonätä, Goti Ique yoqä naqä väniñqä iinqe, qu suqä äki-äkitanı motquapnuwä diñqä kñuä äme ätukqe.) I ätuäqetanı, Iqu Pitä iqueni, “Si qänaki nyivändqätñqeqä” ätukqe.

Ämaqä, bukä tqe äqäkqä iquenqä

²⁰ Inğanı Pitä iqu tuwängi hiñuä ämaqunqce, wäñuä yätquakä Jisasi Iqu iquenyqä kiñä äwinyminqä iqu, iquaqunqä qänaki äquvepqanği äqunqce. (Ämaqä iqu, qu buayä änäpiyanğa iqueqä nyuäni Jisasi Iqueqä quikuä-tänä qäqi eä, Ique yatñqä tii äwikqä iquvi. “Naqä Iquki, mäkä-iqä iquauqä hipa iunı, ämaqä äkisqu kiväniqäwä?”†) ²¹ Pitä iqu ique hiñuä äqunäqetanı, Jisasi Ique yatñqä äwikqe. “Naqä Iquki, ämaqä nänuenqe, änäñqäwä?”

²² Itanı Jisasi Iqu, iqueni kima tii ätukqe. “Nyi iqu anği äquvepmqänğanqä qäyā pmetñqä nyinganğutqe, ii nätmatqä tqätanä? Si qänaki dinä nyivändqätñqeqä.”

²³ Inä etanği, wäñuä yätquakä iquenyqe, kukñui im-imä tii äwekqe. “Jisasi Iqueqä wäñuä yätquakä iqu mapakonqä yäniqeqä.” I etanğqä-qe, Jisasi Iqu, iquenqe, “Mapakonqä yäniqeqä” ätätä, matqä ikqe. Ii ma. Iqu tii ätkqe. “Nyi iqu anği äquvepmqänğanqä qäyā pmetñqä nyinganğutqe, ii nätmatqä tqä manä.”

²⁴ Ii wäñuä yätquakä, nätmatqenqä tänğa awä ätätä, kukñuä tä äqäkqä iqu, ii qäqueqä. Ga ne näqñqä tii enı. Kukñuä iqu awä ätqäqä tä, ii naqä-qakuänäni. ²⁵ Itanğa nätmatqä hui-hui-pqä di, Jisasi Iqu inä imäkminqe. Inäqe qu nätmatqä iini hñqunä-hñqunä äqäpqe, ga qua täunı bukä pñqä eqänqe, hiqñqe etäti, maeqä etäti?

† 21:20 Jonä 13:23-25

Ämaqä Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquauqä Wäunjuinqä (2 Lukä) Yätamakqä kuknuä hiñuiqänä iquvi

Lukä iqu kuknuä äñguä we-huñqä-tänä iqu, Jisasi Iquenqä äqäkqe, bukä täunji, wiyä inä ikqe. Iqu bukä qäquaqui äqäkqä iquvi. Bukä täunji, Dñä Äñguä Iqu, ämaqä Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquau, näqñqetä, yänänäqñqetä vqanqçetani, iqua Jisasi Iqueqä kuknuä äñgui awä ätuäkämiñuwi iunji, ne a ätäutqänu. Iqua anä-himqä Jerusälemä iutä, qua Jutiya anä eeqänänä iutä, qua Sämalija anä eeqänänä iutä, itanqa qua eeqänänä hitunjuä äwiñqä-ma, awä ätuäkämiñuwi. (1:8 hiñuä qundñqe.)

Bukä iunji, suqä Jisasi Iqueqä yoqä haqä mamäupñqä aquväqñqä iqu, Israitqä iquauqä awä iqisa ätimäuqetani, qanakndani naqä ätimäutä, qua eeqänänä iu hiñginäwa äwekqenqä kuknuä quea iiyi. Lukä iqu tiñä motquetñqä äwiñqçqe. Wäunjuä Jisasi Iqu imäkkqä iutä, ämaqä, Iqueqä kuknuä iu qanaknä iqä iquauqä häñä-pmeqä iutäñi, nätmätqä iquauqu kuknuä Goti Iqu Israitqä iquatä qänğanä guä ämasäukqe, qäyunä ämotquakiyi.

Bukä itanjä kuknuä naqänänä hñqu, Dñä Äñguä Iqueqä wäunjuä iññqeyi. Dñä Äñguä Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä Dñä Iquvi. Kinganänji, hiunji hapä pmeqä naqänänä, qu 'Pendikosinjanjqä' ätmiñuwänğanji, Iqu ämaqä Jisasi Iqu ämotquamiñqä iquau, äwimakqe. Inji qanakndani, Dñä Äñguä Iqu kñuä äñguitä, yänänäqñqetä, iquau ävqa-ävqa äukqe.

Ga bukä iutanji, ne näqñqä tiñiñqä ämequ. Ämaqä, Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iqua, qokä-apäkä iu, Jisasi Iqueqä kuknuä äñgui awä ätuäpiyänğanji, qu kuknuä quäuqä kuapanä ätumiñuwi. Inji, qokä-apäkä kuapanänji, kuknuä äñgui yeeqä ipu itmeqanguwitani, ämaqä Jisasi Iqueqä yoqenqä, aquvä äqänätqänuwä iqua, hävemnäqñqä ätimäupu, yänänäqñqä ekuwä iunjiñqä, ne hiñuä äqunätqänu.

Itanqa bukä iunji, ämaqä Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquauñqä tiwiqe, kuapanä äyuanä. Itanji iquatani, Pitä iquä, Poli iquä imäkkiya iññqe, tiwiqä aanä kuapanänä äyuanä. Pitä iqu, Jisasi Iquä qanä ikipu, wäunjuañqä näqñqä ämamiñuwä iquautanä iquvi. Inäqçqe Poli iqu qänğanänji, Jisasi Iquenyqä quuvqä maegiyqä itä, Iqueqä kuknuä qanaknä miqä imiñqe. Iqu ämaqä, Jisasi Iqueqä yoqenqä aquvä qänatanguwä iquau, mäñdi kittqiyätñqä wäunjuä yänänäqñqä ikämiñqe. I tanji Jisasi Iqu, Poli iquä tääqä ätuätumetä, Iqueqä wäunjuä imäkätñqä kinganänä-que iwimäkkqe.

Bukä iutanjä hñqäqini, Lukä iqu, tiwiqä Poli iquenqä ätätäqänğanji, "Ne iñjä-iñjä imäkkqueqä" ätätä äqäkqe. Ämaqä näqñqä-tänä kuapanänä iqua, kñuä tiñä indqänätqänä. Lukä iqu hea hñquauñi, Poli iquä iqueqä näueqä iquatä, qanä anä äyä ikämiñuwi. Inji iqu tiwiqä hea iqu anä ätuäkämiñuwñqä ätuätäqänğanji, iqu, "Ne iñjä-iñjä imäkkqueqä" ätätä äqäkqe.

1-2 Tipilusi iquki, nyi bukä huiziqu äqäkqä iunji, Jisasi Iqu imäkminqenqätä, näcñqä äwiminqenqätä, hiunji Goti Hanjuwä Iqu, Ique ätuma ekqanqanqe, eeqänäñi ae äqäkqe. Goti Hanjuwä Iqu, Ique änyä mätuma mayqanqä, Iqu ämaqä, kukñuä awä tuäkiqapñqä dawatätñqä atäunjuä ikqä iquauñi, qu wäunjuä imäkpnuwäñqä diñqe, Dñä Äñguä Iquesa ätukqe. ³ Iqu täñä-hunqe qäpu ae ämeqe, qänakndañi, ämaqä iquau äwimeqe, igua, “Iqu ävautä, häñä äpmenä” kñuä vätnqä diñqe, nätmätqä kuapanänñi imäkkqe. Hea 40 iunji, Iqu äwimeqisätä, Goti Hanjuwä Iqunä miqä iunqä ätuminqe. ⁴ Hea hñqenji, Iqu iquatä buayä anä äñäpu, tiñj ätukqe. “He Jerusälemänji, mävämeqä iqäpñqä. He nätmätqä äñguänänñä, Apiqu ‘Äwimniqeqä’ ätkqenqä, hinjuä äqämbu pmeqapñqä. Hinjuiqänänñi Nyi iñqä awä ae etkqeqä. ⁵ Ii tiñjqä. Jonä iqu ämaqä, eqetä asñä äqäminqe. I etanji hiunji kuapanänñä maeqanqä, he asñi, Dñä Äñguä Iquesä mapñqäuä” ätukqe.

*Jisasi Iqu, qäukuä haqä yätunqä ekqenqä**

⁶ Iqua aquvä äqämbu anä äpmapiyi, Ique yatñqä tii äwikiwi. “Naqä Iquki, täñqanji Si Israitqä igua, Romätanñä iquauä yäpä imä mäpmeqä ipñqä, anji yänänäñqä iwimäktñqätanä?”

⁷ Kimañi, Iqu tiñj ätukqe. “Hiunji Apiqu ätekqenqe, he näcñqä maeqä ipñqäuä. Näcñqe, Apiqu Kiqä-kiuanä enä. ⁸ Inäqe Dñä Äñguä Iqu emeqanqä, qänakndañi, he yänänäñqä ämepu, Nyaqä kukñuä awi, Jerusälemä iutä, qua Jutiya anä eeqänänñä iutä, qua Sämalia anä eeqänänñä iutä, qua eeqänänñä hitunjuä äwiñqä-ma, tuäkiqapñuwanqeqä” ätukqe.

⁹ Iqu iñj ätuäqe, iquauqä hinjuä iqisa yändi-yändi peyätqätanqä, qaquvqä hñqu Ique itmakqe. Itmeqanqä, iqua Iqenji, hinjuä maqunquä ikuwi. ¹⁰ Iqu äyätqätanqä yätu, iqua hinjuä yganä qunätanguwanqä, ämaqä qäpaiqä imäkñqä hñquaqu, iquatä maqänä qäqi anä ätqäukiyi.

¹¹ Inqanji iquaqu tii ätukiyi. “Ämaqä Galilisanä iquenä, he qäukuä yätunji, sunqä hinjuä äqumbu tqäunjuä? Goti Hanjuwä Iqu, Jisasi Iqenji, hesa haqä yätunqä itmeqanqä ii äqunajuwä-pa, anqumñi iñj päniqeqä” ätukiyi.

Iqua, Jutasi iquenyqä tñanqä hñque, atäunjuä ikuwinqä

¹² Inqanji iqua qoqonä Olipä iu ävämanji, Jerusälemänqä anji äukuwi. Kiqä qanä uwqe, wanä kilomita. ¹³ Qu iqi ätimäpuyi, anä hiñqä haqä yätqä imäknätanji, äpmaminjuwä-tänñä ique äpaqukuwi. Pitä ique, Jemisi ique, Jonä ique, Endru ique, Pilipä ique, Tomasi ique, Batromi ique, Matiu ique, Jemisi, Aläpiyasi iqueqä hikñä ique, Saimonä, Selotqä iquautanñä ique, Jutasi, Jemisi iqueqä hikñä ique, iqua iqi äpmaminjuwi. ¹⁴ Qu äwqä naqä-hjçunä imbu, Goti Hanjuwä Iqutä kukñuä anä ätgämanminjuwi. Inqanji apäkä hiuatä, Mäliya Jisasi Iqueqä känaisä, Iqueqä känguäkatä, anä äpmaminjuwi.

¹⁵⁻¹⁶ I pmeqisätqätanguwanqä, hea hñqenji, ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqäminjuwä kuapanänñä iqua, aquvä äqanqunjuwi. Ämaqä 120 inji. Inqanji Pitä iqu, iquauqä awä iqi pämä ätqäuqe, “Nqä nyämaqäuä, kukñuä Dñä Äñguä Iqu vqanji, Dewiti iqu ätätä, Goti Hanjuwä Iqueqä tuwanjuä iu äqäkqe, ae ätimäuqe” ätukqe. “Iqu Jutasi, Jisasi Ique a kiqätñqä iquau

* 1:5 Makä 16:19-20; Lukä 24:50-53

hänaqä motqueqä iquenyqä ätukqeqä. ¹⁷ Iqu nesañä-qu eä, wäunjuä anä iunjuqeqä” ätukqe.

¹⁸ (Jutasi iqu, mbqä iqueqä suqä quvqeuñqä äwikuwi, iqu ämeqe, qua hñqu mbqä ikqe. Qanakndañi iqu qua iqi päkñganğa, iqueqä äwqe äpkmäutä yäpaqänğisa ätimäukqe. ¹⁹ Iiñjuqe, ämaqä Jerusälemätanjä eeqänänğä igua, näqñqä e ämapiyi, quwqä anğä-kukñuä iu, qua iunjuqe yoqä ‘Akätamäua’ änyuätkuwi. Kukñuä iqueqä quati, ‘Qua häñeqä-tänjiqä.’)

²⁰ “Ii apqä bukä iunji, tuwanjuä tiñjä äqänänğä-payi.

‘Iqueqä anji, ämaqä hñqu mäpmeqä etanğqä, aanğä iqi ämätnänä.’†
Itanğa tiñjä-pqä inä äqänänä.

‘Ämaqä hñqu-pqe iqueuä yoqä naqetä, wäunjuä, ämençiyä.’‡

²¹⁻²² Kukñuä ii äqänänğetanji, Naqä Jisasi Iqu anğı ävaukqenğä kukñuä awi, nesä anä tuaniñquenğä, ämaqä hñque atäunjuä yatunjuqeqä. Ämaqä iñjä iqu, hea Jonä iqu asñä äwikqä iutati, Jisasi Iqu ne äneväma ekqänğanğä, Jisasi Iqu wäunjuä imäkätqätanğqä iu nesä anä äpmenquä iutanğ hñque, atäunjuä iatunjuqeqä” ätukqe.

²³ Inğanji igua hñquaqwi atäunjuä ikuwi. Hñqu Josepä Basäpasi, iqueqä yoqä huizi, Jastusi iquwi. Hñquququeqä yoqe, Matiyasi ique. ²⁴ Qu ii imäkäpu, Goti Hanjuwä Iqutä kukñuä tiñjä ätukuwi. “Naqä Iquki, ämaqä eeqänänğä qua täutanğ tqune, neyaqä qeqä-quuvqenğä näqñqä Iqukiyi. Ämaqä tquaquini, äsque ätekñinğä, mänätquayä. ²⁵ Inji, Jisasi Iqu, ne Iqueqä kukñui awä tuäkiqatunquä äñändowatkqä iutanğ wäunjui, ämaqä iñjä iqu, Jutasi iquenyqä tñänğä pmetñqä. Jutasi iqu wäunjuä ii äväma, iqueqä anğä näweqä iunğä äukqeqä” ätukuwi. ²⁶ E ätpiyi, ‘yoqe hiñuiqänji tqeqä timäunqutiyä’ tpu, hikä hñquaqwi zä ekuwi. I etanğı, hikä, Matiyasi iqueqä yoqä-tänji, ätimäukqe. Qu iqueni, ämaqä 11, kukñuä awä tuäkiqänğä ändowatkqä iquatä, anä äpmuatekuwi.

2

Dñjä Äñguä Iqu äquvepkqenğä

¹ Hiunji hapä pmeqä naqänänğä, qu ‘Pendikosinğanğä’ ätminjuwi, ätimäukqe. Inğanji qokä-apäkä Jisasi Iquenyqä quuvqä heçiyqä igua, anğä hñque äpmaminjuwi. ² Inğanji qäukuä haqä yätutanji, häänğä ätäqe, yunjuä yänänänğenğä enğä-panğ maqänä äpäqe, anğä qu pmetanğuwä iqueni kuapänä äwimakqe. ³ Iiñjä iäqetanji, tä hänaqä enğä-panji äququeqäkəñi, iquauqä haqeqä äpmakəwqanği iqänğuwä. ⁴ Inğanji Dñjä Äñguä Iqu, qokä-apäkä iquauñi kuapänä munğanği, qu anğä-kukñuä huitanğä-huitanğä ätipäqäkuwi.

⁵⁻⁶ Ämaqä Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä qätä wiyqä Israitqä hñqua, qua eeqänänğä iuta ätimäupu, Jerusälemä iu äpmaminjuwä igua, nätmətqä iñji qätä äwipiysi, äpäpu aquvə äqänğuwä. Jisasi Iqueqä ämaqä igua kukñui, quwqä anğä-kukñuä iu tqäwqanğuwinğe, qu yäunjuä ikuwi. ⁷ Qu yäunjuä ipiyi, tiñjä ätñjuwi. “Ämaqä kukñuä tä ätätqänğuwä tqua, eeqänänği Galilisanğä-quaeqä. ⁸ Inji äñänğäwä? Ne hñqunä-hñqunänği, qu neyaqä anğä-kukñui qäyunä tqanğä äwiyyəuä” ätñjuwi. ⁹⁻¹¹ “Ne ämaqä Patiya pmeqä, Mindiya pmeqä, Elamä pmeqä, Mesäpotemiya pmeqä, Jutiya pmeqä, Kapatosiya pmeqä, Pondusi pmeqä, Eesiya pmeqä, Pälənğiya pmeqä, Pambiliya pmeqä, Isipä pmeqä, Limbiya iunji anğä-himqä Sairini

ingisa pmeqä, anä-himqä Romä pmeqä, Krittä pmeqä, Arepiya pmeqä iqune, ne ämaqä Israitqä iqunesä, ämaqä huizi, Goti Hanjuwä Iquenyqä qonä anä äuktäutunjuä iquatä, äpätanä äpmenunä. Injä etanji Goti Hanjuwä Iqu, wäunjuä yänänäqñqä imäkätñqenqe, qu awi, neyaqä anä-kukñuä huitanjä-huitanji tqanqä qätä äwiyqunä” ätñguwi. ¹² Inganji qu yäunjuä ipu, kñuä kuapänä indqänäpu, tiñjä ätñguwi. “Nätmatqä tä ätimäuqäqe, quati änäängä?” ¹³ Injä etanjqä-qe, ämaqä hñqua, quuvqä heqiyqä iquauñqä tä äsäpu, tiñjä ätkuwi. “Tä qu wainqä-eqä kuapänä änapu, hiqiiyqä iqäüä.”

Pitä iqu, kukñuä awä ätukqenqä

¹⁴ Inganji Pitä iquä, 11 iquatä, pämä ätqäpiyi, iqu manä yänänäqñqä ätätä, qokä-apäkä iunji tii ätukqe. “Qua Jutiya iutanjä iquendä, ämaqä kinä imdanä äpäpu, Jerusalemä täu äpmenuwä iquendä, nyi kukñuä tä tmqä iqäqe, he qätä änguänä änyiyäpu, nätmatqä täñqe, näqñqä äñguänä mapñqeqä. ¹⁵ ‘Qu wainqä-eqä änapu hiqiiyqä iqäüä’ kñuä maiyqä pa inä, oeyä! Zinuitä, 9 kloknjanjqä” ätukqe. ¹⁶ “Tä ätimäuqäqe, hinjuä-tqä Joeli iqu, ätkqä-panjqä. Iqu tiñjä äyä ätkqeqä.

¹⁷ ‘Goti Hanjuwä Iqu tiñjä ätätqänä. “Hea yäpakännganji, Nyi qokä-apäkä eeqänänjä iunji, Nqä Dñä Äñguä Ique äwiqatmniqeqä. Itanji hiqä ymeqä qokä iquatä, ymeqä apäkä iuatä, hinjuä tñuwiqä. Hiyaqä hikñä iqua-pqe, wätqä enqä-panjä qumbnuwiqä. Itannga hiyaqä qoyanjä iqua wätqä qumbnuwiqä. ¹⁸ Tiñjä-pqä inänji. Nyi qokä-apäkä wäunjuä-nyiyqä iquau-pqe, Nqä Dñä Äñguä Ique äwiqatmniqeqä. Inji qu-pqe hinjuä tñuwiqä. ¹⁹ He hiunji iquenyqä näqñqä hipñqenqe, qäukuä yätutä, qua butänji, Nyi nätmatqä hiutanjä-huitanjä tii imäkmmiqeqä. Hänqätä, tä suakä naqänänjätimäunijeqä. ²⁰ Itannga mäptqe hea äwitä, qanji hänqä enqä-panjä imäkngannga, inganji Naqä Iqueqä hiunji, Iqueqä yänänäqñqetä, we-hunqä naqänänjitä, ämaqe yäunjuä wimäkqänqä timäunijeqä. ²¹ Inji inganji, qokä-apäkä, Naqä Iqu yätamakqä väñqä tääqä tqanjqä eeqänänjä iqua, Iqu anju itmetä hänjä iqumuatäniqeqä” ätätqänä* ätkqeqä” ätukqe.

²² “Ämaqä Israitqä iquenä, nyi Jisasi Nasäretqätanjä Iquenyqä hetmqä iqäqe, qätä nyiipiä. Goti Hanjuwä Iqu, Ique yänänäqñqä iwimäkqanji, Iqu ämaqä mimäkqänänjä huitanjä di heyaqä awiqisa imäkqanngqe, he hinjuä äyä äqunänjuä. Hinjuä injä äqumbiyi, ‘Iqu Goti Hanjuwä Iquesa äquvepqiä’ kñuä äyä ämeqäüä” ätukqe. ²³ “Goti Hanjuwä Iqu, hinjuqänä kñuä indqänätä ‘imäkmmiqeqä’ ätkqä-pa, Ämaqä Tquenji hiyaqä hipa iu äyä etapqeqä. Inji he Iquenji, ämaqä ququvqänänjä iquauqä hipa iu äväpu, zä-huätatä äuepu, pizqä ae äpäkkuwiqä. ²⁴ Injä etanji Iquenji, äpäkonqe a makiqätqä iqanji, Iqu äpäkonätä täñjä-hunqä meqannga, Goti Hanjuwä Iqu hinjuä mäqunqä itä, anju ävauqumuatkqeqä” ätukqe. ²⁵ “Ii äwimakqe, Dewiti iqu iquenyqä tiñjä ätkqäqä-panjqä.

“Naqä Iqu, nyaqä hinjuä iqi hea ique-ique pmetanji äqunänänä. Iqu nyaqä ämuangisa äpmenqe, nyi yäunjuä-yäunjuä miqä ymqänä. ²⁶ I etanji nyi äwqä yeeqä itmä, nqä kukñuä ätätmi, yeeqä iñqe, Iquenyqänä tqämqänä. ²⁷ Nyi ämaqä, Si “Nqeqä” ätätnä ätenjikñä iqunä etanqä, nyi ämaqä ae äpäkonnguwä iquauä anä iunji äpmetmä, piyanjä wamqe hinjuä manqänqä isinjqä. Inji nyi nätmatqä Goti Hanjuwä Iqu injä

* 2:21 Joeli 2:8-32

inyimäkäniqä iinjqä, kjuä ganä indqänätmä, änguanä pmamqänä.

²⁸ *Hänä-pmeqeunqä hänaqe, Si ae ämändquakniqä. Itanga nyi Sitä anä äpmetayitani, Si yeeqä iinjqe daptniqä' ätkqeqa* † ätukqe. †

²⁹ “*Tatqä-guäkenä, nyi kukjuä awi qäyunä tiinjä hetmqänä. Neqä awi qu Dewiti iqu ae äpäkonganga, qu ique qua äptekuwi. Itanga ique qua äptekuwi, tänganjä-pqe neyaqä awä täqi äyä äptnänä.* ³⁰ *Iinjä etanji Dewiti iqu hinjuä-tqä-qu eä, iqu näqjqä tiinjä eminjqe. Goti Hanjuwä Iqu, ‘Qänakndani Nyi tqä tawäkatanj, ämaqä naqä si enjqä-pañä hñqu imäkmniqeqä’ ätätäqänganj,† Iqu naqä-qakuä ätukqeqa.* ³¹ *Iutani, Goti Hanjuwä Iqu, Kraisi neyaqä Ämineyqä Ique, anju vauqumuatäniqä dijqe, Dewiti iqu, hinjuä ganä äqunätä, tii ätkqe. ‘Ämaqä ae äpäkonguwä iquauqä anju äpmetmä, piyanä wamqe hinjuinä manjqäqä yäniqeqä.’* ³² *Iinjä etanji Jisasi Iqueni, Goti Hanjuwä Iqu qua äptekuwä iuta ae ävauqumuatkqe. Ne eequne hinjuä iinjä äqunqguenjqä awä tuqä-neyi.* ³³ *Tänganj Iqu qäukuä haqä yätunqä äyätä, Goti Hanjuwä Iqueuä hipa ämuangisa äpme. Inji Goti Hanjuwä Iqu hinjuäqänä ätukqä-pa, Iqu Dnjä Ängüä Ique, Kaniqueqä hipa iuta ämetä, nätmätqä tä he hinjuä äqunäpu qätä äwiyätqänjuwi, ae äyä änequatqiyä.* ³⁴⁻³⁵ *Dewiti iqu, qäukuä haqä yätunqä mäyqä itäqä-qe, iqu tiinjä ätkqe.*

*‘Naqä Iqu nyaqä Naqä Iqueni, ‘Nyi Tqä himä-wiunqä iquauji, mändi äkittqäyätmä, Saqä yäpä iqi pmutemqänganqe, Si Nyaqä hipa ämuangisa pmyä,’ ätukqeqa’ ätkqe.**

³⁶ *Iinjä etanji Israitqä eeqänänjä iquenä, he näqjqä änguanänjä mapiyä. Jisasi he zä-huätatä äuekuwä Iqueni, Goti Hanjuwä Iqu iwimäkqanji, Iqu neqä Naqä-qu etä, Kraisi ne Ämineyqä-qu ekqeqa* † ätukqe.

Qokä-apäkä kuapänäni, kjuä äkunmäknäpu, asnjä ämakuwinjqä

³⁷ *Qokä-apäkä iqua, Pitä iqu kukjuä tqangqe qätä äwipiyyi, quwqä äwqä hanä kiinjä vqanqa, yäunjuä ipu, kjuä kuapänä indqänguwi. Iinjä ipiyyi, qu Pitä iqesä, ämaqä kukjuä awä tuäkiqänjqä ändowatkqä huizi iquautä, yatjqä tiinjä äwikuwi. “Tatqä-guäkenyä, ne äänä imäkatunquäwä?”*

³⁸ *Iqu kimanj tii ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqu hiqä suqä quvqe huätä maemäutjqä dijqe, he eeqänänjä hñqunä-hñqunänji, kjuä äkunmäknäpu, hiqä quvqe ävquatämäpu, ga Jisasi Kraisi ne ämineyqä Iqueuä yoqeta, asnjä mapiyä. He iinjä imäkqanqawänganj, Goti Hanjuwä Iqu Dnjä Ängüä Ique etapänjqiyä.* ³⁹ *Ii, tiinji. Hinjuäqänäni, Goti neqä Naqä Iqu, Dnjä Ängüä Ique hitapäninqä kukjuä quti ämäsäutäqänganj, Iqu qokä-apäkä, Iquenyqä ppnjä tääqä ätuätumeniqä eeqänänjä iunjqä, kjuä indqänätä ämäsäukqe. Qu hesanjätä, hiqä ymeqä iquautanjätä, itanga qokä-apäkä eeqänänjä kinä nämä äpmenjuwitanjätä, iquayqä’ ätukqe.*

⁴⁰ *Ga Pitä iqu kukjuä kuapänäni inä ätuätä, itanga, “Suqä quvqä imäqä täqi äpmenjuwä iquatä, qui anä imäkjqä dijqe, hiqä-hiuä änguanänjä mimbiyä-qe,” yänänänjqä ätukqe.*

⁴¹ *Inganji Pitä iqueqä kukjuä, qokä-apäkä iquauqä äwqeuji, änguanänjä ämunqäqä iqua, qu asnjä ämakuwi. Hiunji iqueni, qokä-apäkä 3,000, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, quuvqä eqäminjuwä huizi quau äwimakuwi.*

Quuvqä heqiyqä iqua, äänä-äänä ipu pmeqenjqä

† 2:28 Apqä Bukä 16:8-11 ‡ 2:30 Apqä Bukä 132:11; 2 Samueli 7:12-13 § 2:31 Apqä Bukä 16:10 * 2:34-35 Apqä Bukä 110:1

⁴² Itanğa qu eeqänänä iqua, kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iqua, näqñqä vqanğä qätä äwiyäpu, yätamakqä änyäpu, buayä anä änäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätäpu, äpmaminjuwi.

⁴³ Inğanj qokä-apäkä iqua, Goti Hanjuwä Iquenyqe, “Iqu aanä yänänjqä” knuä indqänäpu zä iminjuwi. Itanğa Goti Hanjuwä Iqu ämaqä kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquau iwimäqçanği, qu nätmatqä ämaqä mimäqçänänä di kuapänä imäkminjuwi. ⁴⁴ Qokä-apäkä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpiyä iqua, äwqe naqä-huinyä imbu, nätmatqä eeqänänjqä “Nqeçä” matqä ipu, “Neyaqeçä” ätnminjuwi. ⁴⁵ Quwqä quaetä, nätmatqä quwqä ämaminjuwitä, mbqänqä imäkäpu, mbqä ämapiyi, iwäsäupu, ämaqä äwa iqanğuwä iquau äwiminjuwi. ⁴⁶ Qu hiunji ique-iqueni, äwqä naqä-huinyä imbu, hiqäva-imäkqä anä ingisa aquvä äqänäqisäpu, ga ymisanj “ñqänänjqä” matqä ipu, yeeqänä ipu, anä hñque-hñque buayä anä änakäminjuwi. ⁴⁷ Qu iinjä imäkäkipiyänğanj, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeu ämamäuminjuwi. Ämaqä huiziqua ii iqanğä äqumbiyi, qu “Ii änguiqä” ätminjuwi. Itanğa hiunji ique-iqueni, Naqä Iqu qokä-apäkä qui imäkñätqätanğuwä hui anğumä inä itmetä, quuvqä eqäminjuwä iquatä anä äpmuateminjuqe.

3

Pitä iqtä, Jonä iqtä, yukä quvqä hñque anğua iwimäkkiyinqä

¹ Hiunji awiyqä hñqeni, Israitqä iqua quwqä tääqä tqänğa etanği, Pitä iqtä Jonä iqtä, hiqäva-imäkqä anä iunqä äukiyi. ² Inğanj ämaqä hui, yukä quvqä-tänğä hñque isuänä äqänğa äpkuwi. Ämaqä iqu, kënai yukä quvqä iinjäqe änyuekqe. Qu iqueni, hiunji ique-iqueni hiqäva-imäkqä anä hänaqä hñqu, “Qeqätqeçä” äqonätanğqä-tänğä qäqiqi, qokä-apäkä anä yäpä yänğisa peyqanğuwä iquau, mbqänqä tääqä tqämanğuatñqä, äpmuateminjuwi.

³ Inğanj ämaqä iqu, Pitä iqtä, Jonä iqtä, hiqäva-imäkqä anä yänğisanğä peyinğä iqanğinyä äqunäqe, “Mbqä hui dapinyqä” ätukqe.

⁴ Iqu i tqanğa, Pitä iqtä Jonä iqtä, ique hinuä yänänäqñqä äqunyyi, Pitä iqu, “Si hinuä yaqänäyä” ätukqe. ⁵ Iwä ämaqä iqu, “Iquaqu nätmatqä hui dapiynqeçä” knuä vqanği, iquaqui hinuä yänänäqñqä äqunminqe. ⁶ I iqanğä, Pitä iqu tiinjä ätukqe. “Nyi mbqä maigunjqä. Itanğa nätmatqä nyi ämenqe, äktapmqänä. Inj Jisasi Kraisi Nasäretqätanğä Iqueqä yoqetanj, nyi si äktqänä. Pämä ätqäutnä, qanä uvä” ätukqe. ⁷⁻⁸ E ätuäqe, iqu iqueqä hipa ämuangisa a ämawqätätä, pämä ävaugumuatkqe. Ii iwimäqçanğa, iqueqä yukitä, qoiqetä, maqänänj anğua wimänğanği, pämä yänänäqñqä ätqäutä, qanä ikäkqe. Inğanj iqu qanä tkamä-tkamä äwätä, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeqä ämamäutä, iquaqutä hiqäva-imäkqä anä yäpä yänğisa anä äpekuwi.

⁹ Qokä-apäkä eeqänänä iqua, iqu qanä äwätä, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeqä mamäuçanği äqunğuwä. ¹⁰ E äqumbiyi, qu näqñqä tiinjä ekuwi. “Ämaqä tqi, hea ique-ime hiqäva-imäkqä anä hänaqä qeqätqä iu äpme, mbqänqä tääqä änatqämanätñqä iquvqä.” Itanğa qu, yäunjuä ipu, “Tä änäñjätiyä” tpu ipu, knuä kuapänä indqänminjuwi.

Pitä iqu kuknuä awi, hiqäva-imäkqä anä yäpä ingisa ätkqenğä

¹¹ Qu iinjä ipiyi, maqänä äpäpu, “Solomonä iqueqä anä mätävätinjqä” ätminjuwä iqi ätimäupiyi, yukä quvqä iqu, Pitä iqueätä, Jonä iqueätä, hipa a äqätä tqäutanği äqunğuwä. ¹² Pitä iqu i iqanğä äqunäqe,

“He Israitqä iquenyä, nätmätqä tä timäuqanqenqä yäunüä ipu, hiñuä yänänänqä sunqä yaqänänäuä?” ätukqe. “He kñuä tiinjä maeyqä pa inä! ‘Ämaqä tqu qanjä äwqäqe, iquaquvqä yänänänqä iutatä, suqä jänänänä imäkqä iutatä, imäqñinyqä.’ Oeyä! ¹³ Ii tiinji. *Aprähämä iqueqä, Aisakä iqueqä, Jekopä iqueqä, neqä awäkaqä Goti Hanjuwä Iqu,* * Iqueqä Wäunjuä-wiyqä Jisasi Iqueni, yoqä naqä äyä äwikqeä. Iqueni, he pizqä päsqä iquauä hipa iu vqanquwänqanji, Pailoti iqu, Ique hiñuinä qunäwatmätä iqanqa, he Ique tuwä äwiyäpu, Pailoti ique, ‘Ne Jisasi Iquenyqe, mänenqä iqiyä’ ätukuwiqä. ¹⁴ Ämaqä Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä yäpä iqinya äpme, suqä jänänänä imäkqä-qu qäyä etanqqä-qe, he Iqueni tuwä äwiyäpu, ‘Ämaqä päsqä iqueni, hiñuinä qunäwatiyä’ ätukuwiqä. ¹⁵ I etanji he Ämaqä, häñä-pmeqä mitimäuqä Iqueni, äpäsqanquwänqä, Goti Hanjuwä Iqu Iqueni anqu ävauqumatkqeä. Ye, iinjä timäuqanji hiñuä äqunqeeetanji, awä-tqä-qoyeyi. ¹⁶ Ye Ämaqä Iqueqä yoqenqä quuvqä eqiyänueä-qae, ga ämaqä, he hiñuä äqunäpu näqñqä equwä iqu, yänänänqä ätimäuqe, ii Qäqueqä yoqetanji. I etanji, iqu äñguä imänqanji äqunänjuwi, ii Jisasi Iqu yeqä quuvqä heqiyqe yänänänqä yemäkqanqqä iutanjqä” ätukqe.

¹⁷ “Nqä nyämaqäuä, hesä heyaqä ämaqä naqä iquatä, he änyä maqñqä epu, Jisasi Ique ii iwimäkkuwinqe, nyi näqñqä enänä. ¹⁸ Inäqe Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä hiñuä-tqä iquau kñuä iqä vqanji, iqua ‘Kraisi ne ämineyqä atäunüä ikqä Iqu, hanjä-iqä meniqeqä’ ätäpu hiñuä ätminjuwi. Ga Iqu, he Jisasi Ique päsqanqä hiñuinä eqänätä, Iqueqä kukñuä iinj, qäyunä äyä ätimäukqeä. ¹⁹⁻²⁰ Goti Hanjuwä Iqu hiqä suqä quvqe huätä maemäutñqä enqanqutqe, hiqä kñui äkunmäknäpu, suqä quvqe ävquatämäupu, Iqu-tänä qäqñiqinyqä anji bpiyä. Iinj iquwi, Naqä Iqu hiqä hapä pmeqä änyä-hänä etapätä, Jisasi Kraisi hiqä ämeyätñqä ätekqä Iqueni, anqu dowatänqiyä. ²¹ I etanji tänganji, Goti Hanjuwä Iqu nätmätqä eeqänäni, anqu änyä-hänä imäkätqänqanqä, Jisasi Iqu qäukuä haqä yätu pmetätñqe. Hea inqanqe, Goti Hanjuwä Iqu, hiñuä-tqä, Iqueqä wäunjuänqä ätekqä iqua, awä tñjqä hiñuiqänä ätuänqeqä. ²² Hiñuiqänäni Mosisi iqu tii ätkqeä.

‘Hiqä Goti Naqä Hanjuwä Iqu, heyaqä awiqisanä hñque, hiñuä-tqä nyi eqqä-pañä-qu hiätñqä atäunüä yäniqeqä. Inji iqueä kukñuä eeqänäni, he qänaknä iqäpnqä.’† ²³ ‘Itanqa hiñuä-tqä iqueni, qätä mäwiyqä imipqe, qui imäknäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqetanji, anä mäpmeqä ipnuwiqä.’‡

²⁴ I etanji Samueli iquä, huizi iquatä, hiñuä ätqa äpminjuwä iqua, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui awä ätäpu, nätmätqä tängä tä ätimäuqenqä ätminjuwiqä. ²⁵ Kukñuä hiñuä-tqä iqua ätminjuwitä, kukñuä Goti Hanjuwä Iqu hiqä hewukañqä kukñuä quti ämäsäukqetä, emeqiyä. Kukñuä quti ämäsäutä, Aprähämä iqueni tii ätukqeä. *‘Tqä taqä-tawäkatanji, qokä-apäkä qua täu pmäpnuwä eeqänänä iquauji, Nyi äñguä iwimäkmiñeqä’* ätukqeä. ²⁶ Inji he hñqunä-hñqunä, suqä quvqä huätä vquatämäupñqä yätamäkqä eyätä, äñguä emäkätñqä iunqä, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä Wäunjuä-wiyqä Ique ävauqumatäqetanji, henyqä ganä ändowatkqeä” ätukqe.

* 3:13 Anqumä Itmakqä 3:6 † 3:22 Kukñuä-suqä 18:15 ‡ 3:23 Kukñuä-suqä 18:19

4

Qu Pitä iquesä, Jonä iquesä, kukñuä ämitkuwiñqä

¹ Pitä iquätä, Jonä iquätäni, qokä-apäkiu kukñuä yqänä tuätqätanqiyänqä, hiqäva-imäkkä iquata, hiqäva-imäkkä anjiutanä ämayukä-imanqä iquauqä naqä iquätä, Satyusi iquata äwimakuwi. ² Inqanji iquaqu qokä-apäkiu näqñqä ävasinyä, “Jisasi Iqu ävaukqä-panä iinji, ämaqä ae äpäkonguwä iqua-pqe anji i vaupnuwiqä” tquanginyä äwipiyyi, qu äwqä tnänjä äwiñgqe. ³ Iinjä ipu, Pitä iquesä, Jonä iquesä a äkiqätpiyyi, mäptqä äwitñqä qäqä etanji, hea awiñganqä guä äkiqiyekuwi. ⁴ Iinjä etanji qokä-apäki, qu iquaqu awä tqanginyä qätä äwipiyyi, kuapanänji, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqäkuwi. Qokä, quuvqä eqäka äpminuwä iqua, eeqänäni 5,000.

⁵ Hea awiñganji, Israitqä iquauqä ämiqä iquata, ämaqä naqä iquata, kukñuä-suqenqä näqñqä iquata, Jerusalemä iu aquvä äqänqä. ⁶ Anasi hiqäva-imäkkä naqä ique, Käyäpasi ique, Jonä ique, Aleksandä ique, Anasi iqueqä käyämaqä huizi iqua-pqe, anä äpmakuwi. ⁷ Pitä iquesä, Jonä iquesä, iquauqä hinuä iqä ämatqätapiyyi, yatñqä tii äwikuwi. “Qe wäunjuä huäqi imäkkqiyyi, yänänäqñqä äkita pñanji imäkkqiyäwä? Tqueqä yoqeta imäkkqiyäwä?” ätukuwi.

⁸⁻¹⁰ Inqanji Pitä iqu, Dñä Äñguä kuapanä munganji, tii ätukqe. “Israitqä iquau miqä iquendä, ämaqä naqä iquendä, ye suqä äñguänänä, ämaqä yukä quvqä hñque iwimäkkqenqä, ‘Iqu äñgui äänä imäñgutiyyä’ tpu, näqñqä mapñqä etanqutqe, hesä, Israitqä eeqänänä iquata, näqñqä tiinjä hipñqeqä. Jisasi Kraisi neqä ämineyqä, Nasäretqätanä Iqueä yoqeta, ämaqä yukä quvqä äñguä imäñgqä tqu, heyaqä hinuä täqi äyä ätqäunä. Jisasi Iqueni, he äpäsäpu zä-huätati äuekuwi, Goti Hanjuwä Iqu anji ävauqumuatkqeqä” ätukqe. ¹¹ “Bukä iunji, tiinjä äqänänä.

*‘Anjä imäkkä iquenä, hikä “quvqeqä” ätäpu huätä ämamäukuwi, anjä quea enqä-pa, anjä yänänäqñqä imäkkä iqueqä.’**

Hikä iqu, Jisasi Iqueqä. ¹² Ne anju inätmeqe, ämaqä hñqu hmanjqä. Jisasi Iqunänjqä. Qua täunji, Goti Hanjuwä Iqu ämaqä hñqueqä yoqe, mämänätqueqä enä, Jisasi Iqueqenänjqä” ätukqe.

¹³ Pitä iquätä, Jonä iquätä, zä miqä kukñuä awä yänänäqñqä tqanginyä qätä äwikuwä iqua, ämaqä iquaqu, näqñqä mayñqä mäwqä-quaqu äyä etanji äqumbiyyi, kñuä kuapä indqänäpu, näqñqä tiinjä ämakuwi. “Hinjuiqänänji, iquaqu Jisasi Iquätä anä äyä äpmaminuwiqä.” ¹⁴ Ämaqä yukä quvqä äñguä imäñgqä iqu, iquaqutä anä tqäutanqä äqumbiyitani, qu kukñuä matqä, qanyinä äpmakuwi.

¹⁵ Itanji qu iquaqu anä aquvä äqänäpu, kukñuä iwäsäuwä iutanä yäpaqä mäñgisa ändowatpiyyi, kukñuä tii ätñguwi. ¹⁶ “Ämaqä tquaquini, ne äänä imäkatunquäwä? Ämaqä mimäkkqänänji imäkkqanginyä, qokä-apäkä Jerusalemä pmeqä eeqänä näqñqä ae eqäuä. Iinqe, ne ze, änä maeqä yanqunä. ¹⁷ Iinjä etanji qokä-apäkä huizi iqua, qätä mäwiyyä ipñqä diñqe, ne iquaquini, ‘Qe yoqä iqueni, ämaqä hñquau-pqe awä mätkuä panyinyä-qe’ yänänäqñqä tuatunqeqä” ätñguwi. ¹⁸ E ätmbiyyi, qu iquaqu tääqä ätuätumepu, qokä-apäkä iunji, Jisasi Iqueqä yoqe ätuäsinyä näqñqä mämotqueqä iynqä, pmua imäkkuwi.

¹⁹ Inqanji Pitä iquätä, Jonä iquätä, iquauqä kukñuä kimani, tiinjä ätukkiyi. “Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqinjä, suqä jänänji äkikä? Hiqä-hiuä

* 4:11 Apqä Bukä 118:22

iwäsäupiyä! Ye qänaknäŋi, heyaqä kukŋuii yenqätanä, ä Goti Hanjuwä Iqueqeu yenqätanä? ²⁰ Suqä qäyunäŋi, tiinjä. Ye kukŋuä awä mätkuä pa, miqä yenyqueä. Nätmätqä eeqänäŋi, ye hiŋuä äqunäta qätä äwiyätqänjuenqe, kukŋuä awä tenyqueä” ätukiyi.

²¹⁻²² Ämaqä änä mimäqänänä iuta äŋguä imänggä iqu, iqueqä quväuкуi 40 ae ämäwqätäukqe. Iiŋjuŋqe, qokä-apäkä eeqänänä iqua, Goti Hanjuwä Iqu imäqanqenqä, Iqueä yoqe haqeqä mamauqanqä, ämaqä naqä iqua, iquaqui quvqä imäkŋjuŋqe, änä maeqä ikqe. Iŋi qu iquaquiŋi, kukŋuä yänänäqŋqä dinä ätupiŋi, qe ävquatäwatkuwi.

Qu pemä ipu, kukŋuä awä yänänäqŋqä tŋŋqä tääqä ätukuwiŋqä

²³ I ävquatäwatqanqewänqä, iquaqi quvämäqä iquauŋqä anqumä äwiŋi, kukŋuä hiqäva-imäqä naqä iquatä, Israitqä iquau miqä iquatä, kukŋuä ätukuwiŋqä awä ätukiyi. ²⁴ I tquanqiniŋä äwipiŋi, äwqä naqä-hŋqunä imbu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tiinjä ätukuwi. “Naqä Iquki, Si qäukuitä, quäetä, eqä-huänitä, itanqä nätmätqä eeqänänä iu äwiŋqä-pqe, imäkŋjuŋqä. ²⁵ Hiŋjuŋqänäŋi, Si Dŋä Äŋguä Ique tquanqni, Iqu neqä awiqi Dewiti, Saqä wäunjuä-kiŋqä ique tquanqni, iqu tuwanjuä tii ätätä äqäqke.

‘Qokä-apäki, qua eeqänänä iuŋi, äwqä tnänä suŋqä imäkäuä? Huiwä huitanä-huitanä änyänjuwä iqua, suqä quvqä imäkŋjuŋqä, kukŋuä hiŋqinäwa suŋqä tqäuä?’ ²⁶ Ämaqä anä-himqä eeqänänä iu miqä iquatä, quwqä ämaqä naqä huiziquatä, mäqänqä näwe imäkmbu, Goti Naqä Iquesä, Kraisi ämaqeu miŋqä ätekqä iquesä, mändi äkittqäpŋqä, aquvä äqänqäuä” äqänänä.†

²⁷ Tiinjä, naqä-qakuŋqä. Jisasi, Tqä Wäunjuä-kiŋqä Ique, äkittqiyepŋqä diŋqe, Heroti iquä, Pondisi Pailoti iquä, Israitqä iquatä, ämaqä Israitqä qäyä hitanqni huizi iquatä, anä-himqä täu aquvä äqänqewiŋqä. ²⁸ Qu iinjä imäkkui, Si Tqä yänänäqŋqä dutatänä, Tqä äkiŋqä dutatänä, hiŋjuŋqänä ätknä-pa, qänaknä ipu imäkkuiŋqä. ²⁹ Naqä Iqukiŋqä, qu kukŋuä zä inemäkŋjuŋqä änatquwiŋqä kŋuä indqänä! Itanqä Tqä wäunjuä-kiŋqä iqu-ne, Tqä kukŋui awä qäyunä tuatunquä diŋqe, yänänäqŋqä inemäkiŋqä.

³⁰ Iyää, Si ämaqä täŋä-yaqä iquau, a äwqätätänä, äŋguä iwimäkiŋqä. Jisasi, Tqä wäunjuä-kiŋqä Iqueqä yoqeta, ämaqä mimäqänänä huitanä-huitanä, imäkiŋqä” ätukuwi.

³¹ Qu tääqä qäpu tquanqewänqä, anä qu äpmamiŋuä iqu, yäunjuä-yäunjuä qe ikqe. Inqanqni qu eeqänänä, Dŋä Äŋguä Iqu kuapanä muŋqanqni, zä miqä ipu, Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋui, awä yänänäqŋqä ätukuwi.

Qu eeqänänä hŋqunä-hŋqunäŋi, yätamäqä änyimiŋuwiŋqä

³² Qokä-apäkä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqäkuwä iqua, qu qeqä-quuvqä naqä-hŋqunä imbu äpmamiŋuwi. Qu nätmätqä eeqänänä iŋqe, “Nqänänqä” matqä ipu, eeqänäŋi quvaqä awä iqi äwämiŋqe. ³³ Itanqä ämaqä kukŋuä awä tuäkiqäpŋqä ändowatkqä iqua, yänänäqŋqä-tänä epu, Naqä Jisasi Iqu äpäkonätä, anqä ävaukqenqä, kukŋuä awä ätumiŋuwi. Iiŋi Goti Hanjuwä Iqu iquauŋqä äwinyätä, äŋguä iwimäkmiŋqe.

³⁴⁻³⁵ Ii tiinjä. Ämaqä qua-tänä, anä-tänä iquatä, ämaqä mbqä ipŋqä imäkäpu, iuta mbqä ämepu, ämaqä kukŋuä awä tuäkiqäpŋqä ändowatkqä iquau äwimiŋuwi. Iqua iwäsäupu, ämaqä äwa iqanqewä iquau vätkätanqewä iutanä, quvaqä awä iqisanä hŋqu, nätmätqänqä äwa miqä imiŋqe.

³⁶ Inngani ämaqä hñqu äpmaminqe, iqueqä yoqe Josepä ique. Iqu hueqä-himqä Lipai iutanä-qu etanji, kânai, Saplusi, qua eqä-pñä awä iqi äwinjqä iu ämikqe. Itanğa ämaqä kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iqua, Josepä iqueqä yoqä huizi, “Banäpasiuä” änyuätminuwi. Ii tiinji. “Ämaqe uñänäñqä iwimäkqä iqueqä.” ³⁷ Iqu iqueqä qua hui, ämaqä mbqä ipñqä imäkätä, iuta mbqä ämetä, äma äpätä, kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquau äwikqe.

5

Anänasi iqtä, Sapiraisä, suqä qäyunä mimäkqä ikiyinqä

¹ Ämaqä hñqutä, iqueqä apäkisä äpmaminjiyi. Iyaquiyqä yoqe, Anänasi iqtä, Sapiraisänji. Iqu iqueqä qua hui, ämaqä mbqä ipñqä imäkätä, mbqä ämakqe. ² Iyaquiyqä äwinjqä iutanji, iqu mbqä iinji, hui kiqä-kiuänjqä pñqä etä, itanğa hui äma äpätä, ämaqä kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquau äwikqe.

³ Iqu iinjä imäkqanğa, Pitä iqu tii ätukqe. “Anänasi iquki, iinjä änäñqäwä? Setänä, Goti Hanjuwä Iqtä mäkä-huñqä iqu ikimäkqanji, tqä quañqä mbqä ämenji, hui zä etnä, Dñä Äñguä Iquenji suñqä quañqä ätunya?” ätukqe. ⁴ “Si quae mbqänjqä mimäkqänğanji, ii tqänänä eänqeqä. Itanğa mbqänjqä imäkätnä mbqä ämenänğanji, mbqe tqä-täuä ämitqänä-qae, tqä äkinjqä iunä imäktnä. Si kñuä quvqä indqänäñji, äänä etanjiyi? Inji si suqä quañqä, ämaqä iqune minetqueqä inyä, Goti Hanjuwä Ique itquenyä” ätukqe.

⁵ Inngani Anänasi iqu kukñuä ii qätä äwiyäqe, qua iqi äpäknäqe, pizqä qe äpäkonqqe. Itanğa ämaqä nätmätqä tä timäuqanğqenjqä qätä äwipiyä iqua, qu eeqänänä zä ikuwi. ⁶ Hikñä iqua pämä ätqäumä äppiyyi, iqueqä huiwi yuä huäqä äutäpu, yäpaqä mäñgisa äma äwäpu, qua äptekuwi.

⁷ Hmbu ti äpmapiyyi, Anänasi iqueqä apäki nätmätqä iinjä timäuqanğqenjqä mañjqä eä, anä yäpä inğisa qe äpekqe. ⁸ Ii äpeyqanğa, Pitä iqu yatñqä tiinjä äwikqe. “Si diyä. Qeeqä quañqä mbqä ämeqiyi, tä qesanä?”

Ii kimanji, “Auqä! Ii qeyqä” ätukqe.

⁹ Ii e tquanğa, Pitä iqu tii ätukqe. “Qe kñuä naqä-hñqunä indqänäsinyä, Dñä Äñguä Iquenji suñqä yanwiqä vqinyqä?” E ätuäqetani, “Qätä nyiyä! Ämaqä tqä qokique qua äptequwä iqua äpäpu, anä hänaqä iqi äyä ätqäunä. Iqua si-pqe inä äkma upuñqeqä” ätukqe.

¹⁰ I tquanğanä, ii Pitä iqueqä yukä-tänjä iqi äpäknäqe, pizqä qe äpäkonqqe. Hikñä iqua äppiyyi, pizqä witanji äqumbiyi, yäpaqä mäñgisa äma äwäpu, qokique äptepiyä iqi, äptekuwi. ¹¹ Inngani qokä-apäkä quuvqä heqiyqä iquatä, ämaqä suqä e timäuqanğqenjqä qätä äwipiyä iquatä, zä kñijä ikuwi.

Qu wäunjuä ämaqä mimäkqänänä huitanä-huitanji, kuapanä imäkminjuwinjqä

¹² Ämaqä Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iqua, wäunjuä ämaqä mimäkqänänä huitanä-huitanä, qokä-apäkä iuqä awä iqi imäkminjuwi. Ämaqä quuvqä eqäkuwä iqua, äwqä naqä-hñqunä änyäpu, Solomonä iqueqä anä mätvätinjä iqi, aquvü äqänäqisminjuwi.

¹³ Ämaqä huizi, qutä aquvü anä mañjqä ipiyä iqua, quwqä yoqe haqeqä ävaucumuatäpiyyä-qe, zä winğanji, anä mäpmeqä iminjuwi. ¹⁴ Inji

qokä-apäkä kuapanäni, Naqä Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iqueqä ämaqä iquau äwimepu anä äpmamiñuwi. ¹⁵ Iinjä timäuqangqenqä, qu ämaqä täñä-yaqä iquauñi, iquauqä anjuita, yquvanju yäpaqänggisa äma äpäpu, hänaqä iqi äwatemiñuwi. Ii imiñuwi, ii Pitä iqu ämäwqätäutäqanñani, iqueqä ktqe, ämaqä yaqä iquau ktqä ämuämä mäwqätäutauqanñuti, ängua imämbñqä diñgeyi. ¹⁶ Ämaqä anä-himqä Jerusälemä-tänjä qäqiqi pmeqe, qu-pqe aquvä äqänäpu, ämaqä täñä-yaqä-tänjä iquautä, dnä quvqä-tänjä iquautä ätuma äpmiñuwi. Inñani ämaqä injä eeqänänjä iqua, ängua imäñguwi.

Enätqä hñqu, guä pmetanquwä iquau, yäpaqänggisa ätuma äukqenqä

¹⁷ Hiqäva-imäkqä naqä iqtänä, iqtä näueqä imäknmiñuwa iquatänä, äwqä quvqä äwiñgqe. Iqua Satyusitanä iquayi. ¹⁸ Iqua äwqä quvqä wiñganña, ämaqä kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquauñi, ämaqeuañi hñuä iqi ä äkiqätäpu, guä äpmuatekuwi.

¹⁹ Heatqä iqueni, Naqä Iqueqä enätqä hñqu äpäqe, guä pmuateqä anjuni qñqanä äwuteyaqe, iquauñi yäpaqänggisa ätuma äpäta, tiinjä ätukqe. ²⁰ “He äwäpu, hiqäva-imäkqä anä ququawä iu ätqäupu, qokä-apäkä iunji häñä-pmeqä änyä-häññiqä awä eeqäpnä tupiyä” ätukqe. ²¹ Iqua qätä e äwipiwi, zñuä matqänña, hiqäva-imäkqä anä dunqä äupiwi, ämaque näqñqä wipñqä ipäqäkuwi.

Inñani hiqäva-imäkqä naqä iqtä, iqueqä näueqä iquatä, aquvä äqämbiyi, Israitqä iquau miqä naqä eeqänänjä iquau, tääqä qe ätuätumakuwi. Aquvä äqämbiyi, ämayukä-imañqä hui, kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquau ätuma pñqä, guä pmeqä anä dunqä qe ändowatkuwi. ²² Iqi ätimäupiyi, ämaqä kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iqua, mäpmetanñä äqunñuwi. ²³ E äqumbiyi, anñu äupiwi, “Ne anä qñqanji, yänänäqñqä yqänä hinätanñi äqunäñunä” ätukwi. “Itanña ämaqä guä pmuateqä anä iu miqä iqua, anä qñqanä eeqänänjä iunji, hñuä äqumbu tqäutanñä äqunäñunä. Inñäqe ne qñqanä äutäquque, ämaqä anä yäpä yänñisani mäpmetanñä äqunäñunä” ätukwi.

²⁴ Hiqäva-imäkqä anjutanä ämayukä-imañqä iquauqä naqä iqtä, hiqäva-imäkqä naqä iquatänä, kuknuä ii qätä äwipiwi, qu kñuä kuapanä indqänäpu, “Sqä timäutñqäwä?” ätñguwi.

²⁵ Inñani ämaqä hñqu äwimeqe, tii ätukqe. “He qätä nyipiya! Ämaqä he guä äpmuatequwä iqua, täñganji qu hiqäva-imäkqä anä ququawä iu ätqäupu, qokä-apäkä iu näqñqä ävätqänäpu” ätukqe. ²⁶ I tqanña, ämayukä-imañqä iquauqä naqä iqtä, iqueqä ämaqä iquatä äwäpu, ämaqä kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquauñi, qeiqinyä ätuma äpkuwi. Qokä-apäkä iqua hikä ämepu, pizqä puäsqa diñqä zä wiñganñi, iqua iquauñi, quvqä hui miwimäkqä da, qanyä ätuma äpkuwi.

Kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iqua, pemä ipu, kuknuä ätukuwiñqä

²⁷ Iquau ätuma äppiwi, Israitqä iquau miqä naqä eeqänänjä iquauä hñuä iqi äkitqätekuwi. Itanji hiqäva-imäkqä naqä iqu, iquau tiinjä qe ätukqe. ²⁸ “He ämaqeunji, Ämaqä injä Iqueqä yoqe ätuäpu, näqñqä mäwqä ipñqe, ne pmua emäkqeqa. Inñäqe he näqñqä yqänä vätkätanñä, ämaqä Jerusälemä pmeqä eeqänänji, heyaqä kuknui qätä ae eyquwiqä. Ne Ämaqä Ique pizqä äpäkkqenqqe, he qanñä hñji änanuätquwiqä” ätukqe.

²⁹ Iqu iinjä tquanğa, Pitä iquatä, ämaqä Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä huizi iquatä, kuknuä kimanji, tiinjä ätukuwi. “Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuitä, ämaqeucqä kukñuitä, asänänjä maeqä eqanganji, inji ne Goti Iqueqenä qänaknä yanğunä. ³⁰ He Jisasi Iqueni, zä-huätatä äneupu, pizqä päsqanğuwängga, atqä-awäkauqä Goti Hanjuwä Iqu, Ique anğumä äyä ävauqumuatkqeqä. ³¹ Iqueni, Goti Hanjuwä Iqu ätuma äyätä, Iqueqä hipa ämuangisa, äyä äpmuatekqeqä. Inji Iqu neyaqä hänaqä Ämänätqeqä-qu eä, anğumä Inätmeqä-qu eä, äpmakqeqä. Ga e äpmeqetani, Israitqä iquene, neqä knui äkunmäknatunquä yätamakqä äneyätä, neqä suqä quvqä huätä mänatnämäuquätñqä diñqeyi. ³² Ne nätmatqä iinjä timäuqanji äqunani, awä ätätnuqeqä. Itanğa Dnjä Ängüä Iqu-pqe awä inä ätäqtänä. Dnjä Ängüä Iqueni, Goti Hanjuwä Iqu, qokä-apäkä qätä äwiyäpu, qänaknä itqänjuwä iquauñi, ae ävqeqä” ätukuwi.

³³ Ämaqä miqä iqua kuknuä tä qätä äwipiyyi, quwqä äwqe tnänjä wiñğanji, iquauñi pizqä päkññqä äwiñğqe. ³⁴ Iinjä ipiyitani, ämaqä miqä hñqu pämä ätqäukqe. Iqueqä yoqe, Gämeliyoli ique. Iqu Parisi iutañä-qu eä, ämaqeu suqenqä ämotqeqä ique. Iqueqä yoqe, qokä-apäki ävauqumuatmiñuwi. Iqu pämä ätqäucqä, “Ämaqä tquauñi, yäpaqä mäñğisa wänqäpu pmapñqä ätuma upiyyä” ätukqe. ³⁵ Qu yäpaqä mäñğisa ae äwqanğuwängga, Gämeliyoli iqu, ämaqä miqä huiziquau tii ätukqe. “Israitqä iquenyä, he ämaqä iinjä iquau quvqä iwimäkññqä enganğutqe, knuä ängüänä ganä indqämbiyä. ³⁶ Quvaukuä kuapanjä mäpawqanğa, Teutasi iqu ätimäuqe, ‘Nyi ämaqä naqä, yoqä-tänjuñqä’ tquanğa, ämaqä 400, iquenyqä qänaknä ikuwiqä. Qua miqä iqua, ique pizqä äpäsäpu, ga iquenyqä qänaknä imiñuwä iquauñi, äpäsändqiyäwqatqanğuwängga, iquauqä wäunui qui imäkñğqeqä. ³⁷ Iinjä ätimäuqgeunji, gapmanqä iqua ämaqeucqä yoqä meqanğuwängganji, Jutasi Galilisanjä iqu ätimäuqe, ämaqä hñqua qua miqä iquatä mäkä humbñqä äwqä äwivauqumuatkqe. Iqueni-pqe, qu pizqä äpäsäpu, ga iquenyqä qänaknä imiñuwä iquauñi, äpäsändqiyäwqatkuwi. ³⁸ Täñganji nyi he etqänä. He ämaqä tquauñi, nätmatqä hui miwimäkqä ipu, hiñuinä qumbiyä. Ii tiinjqä. Ne maqñqe. Wäunjä tä, iquauqä knuä indqänqä duta timäuquti, ä Goti Hanjuwä Iqueqä duta timäuqutiyyä? Qu quwqä knuä indqänqä duta imäkqanğppqe, qui imäkñänqiyä. ³⁹ Iinjä etanji, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä-kiuä imäkqanğutqe, he a änä makiqätqä ipñqäüä. Iinjä, he Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-hunqä enqä-panjä epñqäüä” ätukqe.

Inğanji, naqä iqua, Gämeliyoli iqueä manji qänaknä ipu, tiinjä ikuwi. ⁴⁰ Qu ämaqä kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquau tääqä ätuätumapiyyi, ämaqä hñqua, iquau jävqä päkññqä ätukuwi. E imäkpiyitani, qu iquauñi, Jisasi Iqueä yoqe anğu matqä ipñqä pmua imäkäpu, hiñuinä äqunäwatkuwi. ⁴¹ Inğanji ämaqä Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iqua, ämaqä miqä iquau ävämanji, aquvänä ipu yäpaqä mäñğisa äpäukuwi. Goti Hanjuwä Iqu, iqua Jisasi Iqueqä yoqä duta womba mapñqä, hiñuinä äqunğqenqä aquvänä ikuwi.

⁴² Itanji hiñunji ique-ique, qu hiqäva-imäkqä anjutä, ämaqä hñquauqä anjutä, näqñqä äväkämñuwi. Qu mävwqatämäuqä ipu, kuknuä ängüä we-hunqä-tänji, awä tiinjä ätumiñuwi. “Krais ne mineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iqu, Jisasi Iqu Qäqueqä.”

6

Iqua, yätamakqä vqä 7 iquau, atäunjuä ikuwiñqä

1 Inganji ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä iqua, kuapanä timäutqätanguwänganji, ämaqä kinä nämđanä, Grikä Iquauqä anä-kuknuä tqä iqua, ämaqä Israitqä iquauqä anä-kuknuä tqä iquau, äkasuwä tiinjä ätukuwi. “Hiunji ique-iqueni, he qokä-apäkä buayänqä äwa iqanguwä iquau, yätamakqä äväpiyänganji, nesanjä apäcñqä iuaunji, mävgä itqänäü” ätukuwi. 2 Inganji ämaqä, Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä iqua, quuvqä heqiyqä eeqänänä iquau tääqä ätuätumapiyi, tiinjä ätukuwi. “Ne Goti Hanjuwä Iqueqä kuknuji, hiñuinä äqunätanä buayinä iwäsäumitatque, ii ängüä hmanjqä. 3 Inji, tatqä-guäka iquenä, hiyaqä awä iqinjä ämaqä suqä ängüänänä iqä 7 iquau atäunüä ipiyä! Qu yoqä ängüänä äqombu, Dñä Ängüä Iqu iquau kuapanä munätanji epu, ä näcñqä ängüä kuapä-tänä iquau, atäunüä ipiyä. Inji ämaqä iqua, buayä iwäsäuqäpnqäü. 4 Inäqe ne neqä-neuänji, hea ique-ique Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätuätanä, qokä-apäkä iquau, Iqueqä kuknuji awä tqauñqunä” ätukuwi.

5 Qu e tqanguwinqe, qokä-apäkä eeqänänji kiinjä qe äwingqe. Inji qu Stipenä iqu, quuvqä heqiyqä yänänäcñqä-tänä-qu eä, Dñä Ängüä Iqu kuapanä ämunätanqä ique, atäunüä ikuwi. Iqutänji, qu Pilipä ique, Plokolusi ique, Nikanolä ique, Timonä ique, Pamnasi ique, Nikolasi ique, iquau atäunüä ikuwi. Nikolasi iqu Andiyokätanjä eä, Israitqä iquautanjä hma etanqä-qe, Goti Hanjuwä Ique qänaknä iqä-qu qängganä ätimäukqe. 6 Qu iquau atäunüä ipiyi, kuknuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä iquauqä hiñuä iqä ätqätekuwi. Inganji ämaqä kuknuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä iqua, qu wäunüä tä imäkpnqä ätepu, hipa haqeqä äwiyäpu, Naqä Iquenyqä tääqä ätukuwi.

7 Inganji Goti Hanjuwä Iqueuä kuknuji, im-imä äukqe. Itanji Jerusälemä iunji, qokä-apäkä quuvqä heqiyqä iqua, kuapanä ätimäukuwi. Hiqäva-imäkqä iquautanjä kuapanänä-pqe, quuvqä eqiyäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä kuknujqä qänaknä ikuwi.

Qu Stipenä ique a äkiqätäpu, kuknuä ämitkuwinqä

8 Goti Hanjuwä Iqu Stipenä iqueni, ängüä iwimäkätä yänänäcñqä vqanji, iqu wäunüä ämaqä mimäkqänänä huitanjä-huitanjä di, qokä-apäkä awä iqisa imäkminjqe. 9 Inganji ämaqä hñqua, Stipenä iqutänji, kuknuä mäkä enqä-pa äunminjuwi. Ämaqä iinjä, Israitqä iquauqä anä aquvväcñqä hñquesanjä iquae. Anä iquenqe, “ämaqä qängganä wäunüä hiñginä äwiminjuwä iquauqä anä aquvväcñqeqä” ätminjuwi. Anä iqueni, ämaqä anä-himqä Sairinisanä iquatä, anä-himqä Aleksandiyatanä iquatä, itanga qua naqä Silisiyatanä iquatä, qua naqä Eesiyatanä iquatä äpaquminjuwi. 10 Kuknuä mäkä i hunganguwä-qe, Stipenä iqueni Dñä Ängüä Iqu näcñqä ängüänänji vqanji, qu iqueuä kuknuji mändi makittiyqä iminjuwi. 11 Inganji iqua, ämaqä hñquau-mända kuknuä zä tqanguä, iqua kuknuä qanqä, “Ne Stipenä iqu, Mosisi iquenyqätä, Goti Hanjuwä Iquenyqätä, kuknuä quvqä tätqätanji äwiyänünä” ätukuwi.

12 Inganji ämaqä, Stipenä iqutä äkasuwä ätnguwä iqua, qu ämaqeuqätä, ämaqä naqä iquauqätä, kuknuä-sucenqä näcñqä iquauqätä, äwqe, äwivauqumuatkuwi. Inji qu äupiysi, Stipenä ique a äkiqätäpu, ämaqä miqä naqä eeqänänä iquauqä ätuma äukuwi. 13-14 Iqä ätimäupiysi, qu ämaqä qanqä-tqä hui ätuma pqanguwänga, qu Stipenä iquenyqä tiinjä ätukuwi. “Ämaqä tqe, tiinjä tqanji äwiyänünä. Ämaqä Jisasi Nasäretqätanjä Iqu, anä tqenji qui imäkätä, suqä Mosisi iqu hiñuiqänä

änätapkqeuñi, hui-mända iwäsäuniqeqä.' Iqu iinjä ätqqa äpätnqce, hiqäva-imäkkqä anjuñqätä, neqä kukñuä-sugeñqätä, kukñuä quvqä ätätñqceqä' ätukuwi. ¹⁵ I tqanjuwängga, ämaqä iqi äpmapiyā iqua, qu eeqänāñi, Stipenä ique hiñuä yāñänāñqā äqunāpiyi, iqueqä hipenüä iunji, enätqā hñqceqä hipenüä enqā-pa äqunjuwi.

7

Stipenä iqu, ique kukñuä ämitkuwä iquau, kima ätukqenqä

¹ Inğanji hiqäva-imäkkqä naqā iqu, Stipenä ique yatñqä tii äwikqe. "Ti naqä-qakuätanā, quangätanā?"

²⁻³ Iqu e tquanga, Stipenä iqu, "Tatqä-guäkendä apiqukuendä, qätä nyipiya" ätukqe. "Neyaqä awiñu Aprāhamā iqu, anā-himqä Harenā iunqā mäwqä, qua Mesāpotemiya iu yqänā pmetanğa, Goti We-hunqā Kuapā-tāñā Iqu, ique äwimetä, 'Si tqā qua täutä, tqā näueqä täutä ävämetnä, qua Nyi ämäktquamqä dunqä uvä' ätukqeqä. ⁴ Inğanji Aprāhamā iqu, Kaländiya iquauqä qua iu ävämanji, iqu äwätä anā-himqä Harenā iu äpmakqeqä. Iqisanji, iqueqä kaniñu äpākonganğa, Goti Hanjuwä Iqu ique qua he äpmerñuwä täunqā ändowatkqeqä. ⁵ Iqu täqñi timäuqanğa, qua näweqä metñqe, Goti Hanjuwä Iqu qua hui mäwqä itä, 'Qänakndanji Nyi qua tä tqätä, tqä taqä-tawäkauqätä hetapmñinqeqä,' ätukqeqä. Goti Hanjuwä Iqu, Aprāhamā iqu ymeqä maeqä pmetanğa, kukñuä iñji, inğa ätukqeqä. ⁶ Itanğa iqueni, tiñä-pqā inä ätukqeqä. 'Tqä taqä-tawäka epqä iqua, qu äwäpu, qua ämaqä hñquauä-tāñā iqi pmapnuwiqä. Ämaqä iqinjā iqua, iquauñi, quwqä wäunjuä-wiyqä hiñginqä-qua pmapñqä iwimäkäpu, quvqä itqueqäpnuwiqä. Inyanā wimetqätanğuti, quväukuä 400 e pmetpnuwiqä. ⁷ Qänakndanji ämaqä suqä quvqä e itquamipqä iquauñi, Nyi hanjä-iqä wimñiqeqä. Inğanji tqä taqä-tawäka iqua, qua iunji ävämapiyi, täqinyqä äpäpu, Nyaqä yoqe, haqeqä ämamäupu, pmapnuwiqä' ätukqeqä. ⁸ Iinjā ätuäqetani, tiñä ätukqeqä. 'Nyi kukñuä ätätmä eqäqä tä, i witāñinqä, Nyi si suqä huiwä häuä ktäuqe ktapmqänä.' Aprāhamā iqu näqñqä iinjā ämeqe, apäki Aisakā ique ämikqeuñi, hiunji 8 päwqanğa, ymeqä iqueqä huiwi häuä äktäukqeqä. Inji Aisakā iqu, Jekopā iqueni asänā imäkkqeqä. Itanji Jekopā iqu neyaqä awäka 12 iquauñi, asänā imäkkqeqä.

⁹⁻¹⁰ Jekopā iqueqä ymeqä iqua, qu kängua Josepā iquenyqä wiunqä ipu, ique, ämaqä huiziquau, mbqä mapñqä vqanjuwängga, iqu Isipā iunji, wäunjuä-wiyqä hiñginqä-qua äpmamñinqeqä. Inğanji Goti Hanjuwä Iqu, iqu tä anā äpme, hanjä-iqä eeqänāñi huätä ämatnämäutä, yätamäkkqä äwimñinqeqä. Iqu ique näqñqä änguanāñi vqanği, ämiqä naqä Isipā iutanā iqu, iquenyqä wiñganği, ique atäunjuä äwikqeqä. Iqu Isipā iu ämaqä naqä äpmetä, ämiqä naqä iqueqä nätmätqä eeqänāñä anā iunjä-pqe, ämimñinqeqä.

¹¹ Qänakndanji qua eeqänāñä Isipā iunjitä, Kenanä-pqä iunjitä, buayä dä naqänāñä timäuqanği, ämaqä-pqe hanjä-iqä naqä meqanjuwängga, neyaqä atqä-awäka-pqe, buayä nämoqumueqä imiñuwiqä. ¹² Inğanji Jekopā iqu, 'Kuä-witqä Isipā du äwinä' tqanğä äwiyaqe, iqu neyaqä awäkaunji, Isipā iunqe kiñganāñi ändowatkqeqä. ¹³ Qu anğunji Isipā iunqä uwqanjuwängganji, Josepā iqu qutaqauñi, 'Nyi Josepā iquñqä' ätukqeqä. Ämaqä miqä naqä iqu, Josepā iqueqä kanmqätä, kutaqä-känguäkaunqätāñi, inğanä näqñqä ekqeqä. ¹⁴ Inğanji Josepā iqu, kaniquenyqä kukñuä ändowätätä, iqu iqueqä ämaqä iquatä, Isipā iu anā

pmapnqä itumakqe. Qokä-apäkä eeqänäni, 75 äwokuwiqä. ¹⁵ Inğanjı Je kopä iqu, Isipänqä e äquveqäkqe, qänakndanı äpäkönqceqä. Itanğa neyaqä awıqukuu-pqe, inä äpäkönquwiqä. ¹⁶ Iquauqä huiwi, anä-himqä Sekemänqä anğu äma äpäpu, qua äptekuwiqä. Ämaqä qua ptıqä Sekemä iunı, hiñuiqänäni Aprähämä iqu, Hamo iqueqä ymeqä iquau mbqä ikqe qä.

¹⁷ Nätmatqä tä, Goti Hanjuwä Iqu, Aprähämä ique qänğingä ätukqä-pa timäutnqä itqätanğa, Isipä iunı, ämaqä Israitqä iqua kuapänä eqiyämanğuwiqä. ¹⁸ Inğanjı, ämiqä naqä, Josepä iquenyqä maqnqä hıqu, Isipä iu äpmakqe qä. ¹⁹ Iqu neyaqä atqä-awäkau quanğä enqä-panä imäkätä, suqä quvqä itquetä, yänänäñqä tquanğı, iqua ymeqä dänä iquauñı, yäpaqä mänğisa äpäkombnqä ämatnämäuminjuwiqä.

²⁰ Hea inğanjı, Mosisi iqueqä känai, ique ämikqe qä. Goti Hanjuwä Iqu, 'ymeqä tqu äñguiqä' kñuä äwikqe qä. Qu iqueni, qanua hñquaqui-hñque päwqanğanqä, kaniqueqä anä iunı, äñğuanänä ämiminjuwiqä. ²¹ Qänakñı, qu yäpaqänğisa matnämäuqanğuwänğä, ämiqä naqä iqueqä meqi ämetä, iqueni iyyqä ymeqä enqä-pa ämiminğeqä. ²² Isipä pmeqä iqua, iquauä näqnqä eeqänäni ique ämotqueqanğuwänğä, iqu naqä-qu eätä, kukñuä äñğuanänä tqä-qu eätä, wäunjuä yänänäñqä imäkqä-qu ekqe qä.

²³ Iqueqä quväukui 40 ae äpäwqanğanı, iqu, iqueqä käyämaqä Israitqä iquauñqä kñuä indqänätä, hiñuä qunätñqä äukqe qä. ²⁴ Iqu äwäqe, ämaqä Isipätanä hñqu, Israitqä hñque quvqä itquetqätanğı äqunäqe, Israitqä ique yätämäkqä ävätä, Isipä pmeqä ique quvqä kima ävätä, pizqä äpakkqe qä. ²⁵ Iqu e imäkätäqänğanı, kñuä tiñjä äwiminğeqä. 'Israitqä iqua nyinyqe, näqnqä tiñjä mapñqäuä. "Goti Hanjuwä Iqu Mosisi iquesa, ne änewewqatänğiyä." ' İnäqe qu iñqe, maqnqä eminjuwiqä. ²⁶ Hiunji awinğanjı, iqu Israitqä hñquaqu mäkä hunätqätanğinyä äqunäqe, iquaqu äwqä naqä-hñqunä nyiyñqä itamäkätñqä äwinyätä, 'Äi, sunqä mäkä hunätqäninyqä? Qenğuenğiyqä' ätukqe qä. ²⁷ I tquanğa, huizique quvqä itquamınqä iqu, Mosisi ique ävqutäwqatätä, 'Sı, ne ämineyätnä, jänä inemäkñqenqe, tqu äktqäwä? ²⁸ Huäqinji si ämaqä Isipä pmeqä ique äpäkñä-pa, tänğanı nyi-pqe pizqä baktñqätanä?' ätukqe qä. ²⁹ İi tquanğqenqe, Mosisi iqu Isipä ävämä, qua Mitiyanänğä zä äwäqe, qua huitanä-qu eä, iqi äpmaminğeqä. Iqu iqi äpme, ymeqä qokä hñquaqu eämakqe qä.

³⁰ Inğanjı quväukuä 40 ae äpäwqanğa, enätqä hñqu, Mosisi ique wimetñqä äquvepätä, anä avqnqä imä, qoqonä Sänaı iunı, zä wänqä hmbiyqä äpa iuta, tä hänaqä sätqätanğqä yäpä inğisa äpmakqe qä. ³¹ Mosisi iqu hiñuä iñjä äqunäqe, kñuä kuapänä indqänğeqä. Iqu hiñuä äñğuanä qunmätä qäqıqi päwqanğa, Goti Hanjuwä Naqä Iqu, iqueni tiñjä ätukqe qä. ³² 'Nyi tqä tawäka, Aprähämä iqueqä, Aısakä iqueqä, ä Je kopä iqueqä, Goti Hanjuwä Iqunjqä.' İ tquanğa, Mosisi iqu yäunjuä-yäunjuä itä, hiñuä qunqänqe zä äwinğeqä.

³³ Iqu i imäkqanğa, Naqä Iqu tii ätukqe qä. 'Qua si pämä ätqäunjinı, ii Nqe qä. İiñinqe, si tqä yukä ämuasmänı huätä hiqiveyä. ³⁴ Nyaqä ämaqä iqua, Isipä iunı, hanä-ıqä ämepu tääqä dqanğuwı, Nyi hiñuä äqunätmä, qätä ae äwiyänänä. İiñä etanğı, Nyi, Isipä pmeqä iquauqä hipa iuta, anğu itmamqä äpqänä. Tänğanı si Isipänqä anğu utñqä äkndowatqänä,' ätukqe qä.

³⁵ Mosisi iqueni, Israitqä iqua kinganäni hngisanä itquepu, ‘Si ne ämineyätinä jänä inemäktngenge, tqu äktqäwä?’ ätukuwä-qenä-qe, Goti Hanjuwä Iqu iqueni, iquau ämitä, angumä ätuma päniñqä ändowatkqeqä. Enätqä, zä wänqä iu ätqäukqä iqu, Mosisi iqu wäunüä imäkätñqä yätamäqä vquätñqä, Iqu ändowatkqeqä. ³⁶ Isipä iutä, eqä-pñä hänesqä iutä, anä avqñqä iutä, Mosisi iqu wäunüä huitañä-huitañä ämaqä mimäqñänänä di imäkätä, ämaqä iquau ämitimäukqeqä. Anä avqñqä iunji, qu quväukuä 40 äpmaminjuwiqä. ³⁷ Ämaqä iinjä iqnä, Israitqä iquau tii ätukqe. ‘Ämaqä hiñuä-tqä nyi enqä-panä-qu hiätngenge, Goti Hanjuwä Iqu, hiqä hita-hingua hñque, atäunüä väniqeqä.’ ³⁸ Itanga neyaqä atqä-awäkiqua, anä avqñqä iunji, aquvä äqämbu pmetanguwänggani, Mosisi iinjä iqnä iquata anä äpmaminjuwiqä. Ga qoqonä Säna i yätunji, iqtutä, enätqä hñqtutä, kukñuä ätkiyiqä. Goti Hanjuwä Iqueuä kukñuä häñä-pmeqä-tänji ämakqe, ne awä änatqa pqäpnuwänqä ämakqeqä.

³⁹⁻⁴⁰ Iqueni neyaqä awäkiqua, qätä wiyqänqä mäwiñqä itä, hngisanä itquepu, Isipä iunqä anqu upñqä kiinjä äwinyätä, Aronä ique tiinjä ätukuwiqä. ‘Ne maqñqeqä. Mosisi, ne Isipä du inetmaqä iqueni, squä wimequtiä? Inji hiñuiqä nemepu, hänaqä duta näquatäupñqä, si, nenyqä goti hñqua imäkiyä’ ätukuwiqä. ⁴¹ Ingani qu golqä hui ämepu, goti quanqä bulumäka meqä enqä-panä hñque imäkäpu, iquenyqä hiqäva äqiyäpiyitani, goti iquauqä hipaetä imäkkuwiñqä aquvänä iminjuwiqä. ⁴² Iinjñqe Goti Hanjuwä Iqu, iqua mäptqä iquenyqätä, qanüä iquenyqätä, qätäqueqä iquauñqätä, aquvänä ipu, qonä qäyä woktäpñqänä tuwä äwiyätä, hiñuinä äqanqeqä. Ii ätimäukngenge, hiñuä-tqä iquauqä bukä iunji, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui tiinjä äqänänä.

‘Israitqä iquenä, he anä avqñqä du, quväukuä 40 äpmapiyänggani, he bulumäka, sipsipqä, meme, tä ikepu, hiqäva äqäminjuwi, Nyinyqä äyä äqäminjuwätanä? Ii oeyqä. ⁴³ He goti quanqä iquaquinyqä qonä woktäupñqe, Molekä iquenyqä namnä anä ämätäpu, Repanä iquenyqä qätäqueqä enqä-panä ktqä imäkkuwiqä. Nätmatqä iquaquini, he qäsä äma ikäminjuwiqä. Iinjä iqanguwiñqe, Nyi Babilonä-tänjä ingisanqä huätä hendowatmniqeqä,’ äqänänä” ätukqe.*

⁴⁴ “Neqä awäkiqua, qu anä avqñqä iu äpmapiyänggani, Goti Hanjuwä Iqueqä namnä anä kuinä-tänjä äpmaminjuwiqä. Namnä anä iqueni, Goti Hanjuwä Iqu iquauñi, kukñuä naqä-qakui äwimiñqeqä. Qu anä ique ämätäpiyänggani, nätmatqä eeqänäñi Goti Hanjuwä Iqu, Mosisi ique ämotquakqä-pa imäkmijnjuwiqä. ⁴⁵ Qänakndani iquauqä ymeqä iqua, anä iqueni ämapiyi, qu Josuwa iqtutä, ämaqä hñquauä qua mapñqä qäsä äma äpkuwiqä. Ingani Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä qua iu äpmaminjuwä iquau huätä väqiyqanga, qu anji ii ämätkuwi, ämiqä naqä Dewiti iqu äpmetäqängganaqä ämiminjuwiqä. ⁴⁶ Dewiti iqu, Goti Hanjuwä Iqu änguanänä iwimäkätqätangqenqä, iqu iqueni, Jekopä iqueqä Goti Hanjuwä Iquki, nyi Sinyqä anä änguanänä hñqu mätmqänä, hiñuinä nqänäyä,’ ätukqeqä. ⁴⁷ Dewiti iqu iinjä ätukqä-qe, Solomonä iqu-mända Goti Hanjuwä Iqueqä hiqäva-imäqä anji, qe ämätqeqä. ⁴⁸ Iinjä etangqä-qe, ämaqä iqua anä ämätqä iunji, Goti Haqä Yätutanä Naqä Iqu mäpmeqä yänä. Ii hiñuä-tqä iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä äqäqä-paniqä.

* 7:43 Amosi 5:25-27

49 ‘*Ämaqä naqä iqua, zä-hawä iu quamä äpmeñuwä-pa, Nyaqä zä-hawi, qäukuiqä. Itanga quae, Nqä yuki qutati haqeqi äumä äpmeñänä. He Nyinyqä anji, äkitani mätnqäwä? Nqä anä hapä pmeqänqe, ängi mätnänä?*’ 50 *Nätmatqä eeqänäñji Nyaqä hipaetänä imäkkqeqä,*† ätätä äqänänä” ätukqe.

51 *Inğanji Stipenä iqu, ämaqä miqä naqä iquauñi, tiñi inä ätukqe. “He ämaqä hñgisanä iquenjqä. He Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä maeqiyqä ipu, Iqueqä kukñui qätä mäwiyqä iquenjqä. Ii tiñjqa. Hiqä tawäkiqua hiñuiqänä imäkmñuwä-pa, he Dñä Änguä Iqueni, hea ique-ique hñgisanä itquetqänjuwiqä. 52 Hiqä tawäkiqua, hiñuä-tqä hiñuiqänä äpmamiñuwä iquauñi, eeqäpnä quvqä iwimäkmñuwiqä. Itanga ‘Ämaqä Jänänänä Iqä Iqu, äpäniqeqä’ ätmñuwä iquauñä-pqe, qu pizqä äyä äpäkkuwiqä. Inji Ämaqä Jänänänä Iquenyqe, he täkqä ämaepu, pizqä ae äpäkkuwiqä. 53 He Goti Hanjuwä Iqueuä kukñuä-suqe, enätqä iquauqä hipa iutani, ae qäyä ämakuwänqä, qänaknänji miqä itqänjuwenjqä” ätukqe.*

Qu Stipenä ique, hikä äpäkkuwinqä

54 *I tquanñi äwipiyyi, ämaqä miqä naqä eeqänänä iqua, iquenyqä äwqä quvqä äwinyätä, hiqanji mañgtäsqukuä ämäukuwi. 55 Ii iqanñuwännga, Dñä Änguä Iqu Stipenä iqueni kuapänä munñanga, iqu hiñui, qäukuä haqä yätu ämaqunäqe, nätmatqä, Goti Hanjuwä Iqueqä yänänänqä mötqueqä witanñqätä, Jisasi Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä hipa ämuangisa tqäutanñqätä äqunñqe. 56 I äqunäqe, “Hiñuä qumbiyä! Nyi qäukuä qñqanä äütänätanñqätä, Ämaqeua Ymeqä Ekqä Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä hipa ämuangisa tqäutanñqätä, hiñuä äqunänänä” ätukqe. 57 I tquanña, iqua mañä yänänänqä ätäpu, qätä a äpmuäknäpu, pämä ätqäupu maqänä äwipiyyi, Stipenä ique a äkiqätkuwi. 58 Ique a äkiqätpiyyi, anä-himqä yapaqä mañgisa ätuma äpäwäpu, hikä pizqä äpäkkuwi. Qu iñji mimäqännga, ämaqä hñanñgatqä quanñä ätukuwä iqua, iquauqä gquä quäuqe äquvätäpu, hikñä hñqueqä yuka-tänä qäqiqi ekuwi. Iqueqä yoqe, Soli ique. 59 Qu Stipenä ique hikä pizqä päsatqätanñuwännga, iqu tääqä ätätä, “Nqä Naqä Jisasi Iquki, nqä quuvqe indmayä” ätukqe. 60 I ätuäqetani, iqu qonñ äuktäutä, tääqä yänänänqä, “Naqä Iquki, Si iquauqä suqä quvqenqe, kima mäwqä panä!” ätukqe. E ätuäqetani, äpäkonñqe.*

Qu Stipenä ique suqä tä iwimäqanñuwänğanji, Soli iqu, “Qäyunä äyä imäqäuä” knuä äwikqe.‡

8

Soli iqu, quuvqä heqiyqä iquau qui imäkätñqä ipäqäkqenqä

1 *Hiunñji Stipenä ique äpäkkuwänğanji, Jerusälemä iunñi, ämaqä, Naqä Iqueqä yoqeü aqunäqñqä iquau, quvqä itquapñqä ipäqäkuwi. Quvqä e iwitqueqä uwqanñuwännga, qu eeqäpnä, qua Jutiya iunñqätä, qua Sämalieya iunñqätä, zä im-ima äwekuwi. Ämaqä Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä iquanä zä mäwqä ikuwi. 2 Qu Stipenä ique pizqä päsqanñuwännga, ämaqä suqä Goti Hanjuwä Iqu äwinyätanñqä iunä qänaknä iqä hñqua, iqueä huiwi qua äptepiyyi, knuä naqänänä*

† 7:50 Asayä 66:1-2 ‡ 7:60 Kukñuä tque, 8:1 iquesaniyyi. Näqñqä-tänä iqua, ii 7:60 qäsä etanñqenqe, ii äñquänänñiqä indqänätqänä.

äqäkuwi. ³ Inäqce Soli iqu, ämaqä, Naqä Iqueqä yoqeu aquväqñqä iquauñi, quvqä itquetñqä ipäqäqce. Iqu iquauqä anä eeqänänä iu äwimayäkitä, yäpä inçisa äwätä, qokä iquautä, apäkä iuautä, eyqiyäma äwätä, guä äkiqiyäminqce.

Qu, Sämalija iu kukñuä awä ätuminjuwinqä

⁴ Qokä-apäkä zä äwekuwä iqua, kukñuä änguänänä awä ätuäkäminjuwi. ⁵ Iquautañä Pilipä iqu, anä-himqä Sämalija iunqä äwiqe, Kraisi Iquenyqä kukñuä ängui, iqi awä ätuminqce. ⁶ Qokä-apäkä kuapänänä, qu Pilipä iqueuä kukñuä qätä äwiyäpu, iqu nätmätqä ämaqä mimäqñänänä dī imäqqañgi äqumbiyinqce, iqueuä kukñui, qätä änguänä äwipu äpmaminjuwi. ⁷ Ii tiinji. Dñä quvqä kuapänänä iqua, ämaqä iuta zääqä ätäpu ävameqaunqca, ämaqä yänä-a quvqä iquatä, yukä quvqä iquatä, ängguä qe imänguwi. ⁸ E imängangä äqumbiyi, ämaqä anä-himqä iutani, aquvänä qe ikuwi.

⁹ Anä-himqä iuni, ämaqä hñqu äpmaminqce. Iqueqä yoqce, Saimonä ique. Pilipä iqu matimäuqängañi, iqu paaqä huitañä-huitañä imäkätä, Sämalija pmeqe yäunüä ipñqä iwimäkätä, “Nyi ämaqä naqunjqä” ätminqce. ¹⁰ E imäkätqätangqenqä, ämaqä naqä iquatä, ämaqä hinjqunqä iquatä, qu, “Ämaqä tqu, Goti Iqueuä yänänäqñqeqä” ätnäpu, iqueqä kukñui qätä änguänä äwiminjuwi. ¹¹ Iqu paaqä hñganqä imäqqa wätqätangqenqce, qu iinä iminjuwi. ¹² Pilipä iqu, kukñuä ängguä Goti Hanjuwä Iqunä miqä iunqätä, Jisasi Kraisi Iqueuä yoqeuñqätä, awä tuätqätangqenqä, qokä-apäkä qäsäñi, qu ‘naqä-qakuqä’ kñuä indqämbiyi, quuvqä eqiyäpu, asñä ämakuwi. ¹³ Itangca Saimonä iqu-pqce, “Naqä-qakuqä” kñuä indqänäqce, asñä ämetä, Pilipä iqu qanä anä ikäminjiyi. E ikisiyängañi, Pilipä iqu nätmätqä ämaqä mimäqñänänä huitañä-huitañä imäqqañgi äqunäqce, iqu yäunüä iminqce.

¹⁴ Ämaqä, Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä, Jerusälemä iu yqänä äpmaminjuwä iqua, “Sämalija pmeqä iqua, Goti Hanjuwä Iqueuä kukñui ae ämeqäüä” tqangä äwipiyyi, qu Pitä iquesä, Jonä iquesä, iquau wimayñqä ändowatkuwi. ¹⁵⁻¹⁶ Sämalija pmeqä iqua, Jisasi Iqueuä yoqeta asñä meqanquwänga, Dñä Ängguä Iqu mäwimeqä yqänä etangci, Pitä iquä, Jonä iquä ätimäyi, Dñä Ängguä Iqu iquau munätñqä, Goti Hanjuwä Ique tääqä ätukiyi. ¹⁷ Iquaqu tääqä äsuiyi, hipae ämaqä iquauqä nyuänä haqeqä hiqanqiyänga, Dñä Ängguä Iqu iquau qe äwimakqce.

¹⁸ Saimonä iqu, iquaqu i iqanqinyä, ämaqä Dñä Ängguä Ique äyä meqangä äqunäqce, iqu iquaqui mbqä wimätä ikqce. ¹⁹ Iqu iinä itä, tiinä qe ätukqce. “Nyi ämaqä hñqce hipae haqeqä eqangca, iqu Dñä Ängguä Ique meniçä dinqce, qe yänänäqñqä tä, nyi-pqce inä dapinyqä” ätukqce.

²⁰ I tquangca, Pitä iqu kimani, “Nätmätqä Goti Hanjuwä Iqu ävätnqce, nyi mbqä imqänä’ kñuä äkiyqetani, tqä mbqetä, tqä-täuatä, qui anä imäknyinqñinyqä” ätukqce. ²¹ “Goti Hanjuwä Iqueqä hinüä iqinji, tqä kñuä indqänqce, jänä hma etangci, Goti Hanjuwä Iqueqä wäunüä ne imäkätunqceunji, si anä mäpmeqänänäqä. ²² Tqä kñui äkunmäknätnä, suqä quvqä tquenji, ävquatämäutnä, Naqä Iqueuä yätamäqñqä yatñqä wiyä! Si ii imäkñi, Iqu tqä kñuä indqänqä quvqce, huätä makmäuñqutiya, mämakmäuqä yänqutiya? ²³ Si yänänäqñqenqä hinüä aowä qänätqätangñä äkqanmä, ii äktqänä. Suqä ii, marvinqä quvqä enqä-pa, saqä kñuä indqänqce qui ikimäkätqänä. Suqä quvqce, guä enqä-pa kikiqäyäutangci äkqänänänä” ätukqce.

24 I tquanğa, Saimonä iqu kimanı, “Nätmatqä qe ändqiyi mänyimeqä yätñqe, Goti Hanjuwä Iqu hanuä nyimäkätñqä, tääqä suinyqä” ätukqe.

25 Inğanı ämaqä kukñuä awä siynqä ändowatkqä iquaqu, Pitä iqutä, Jonä iqutä, nätmatqä hiñuä äqunminjiynqätä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuinqätä, awä qäpu äsuiyi, iquaqu Jerusälemänqä angi wiyñqä ävämakiyi. Qañä äwäsiyänğanı, Sämalıya pmeqä iuqä anä-himqä kuapanänjä iunı, kukñuä äñgui awä ätqäuminjiyi.

Pilipä iqu, ämaqä Aprikatanjä hñque, kukñuä awä ätukqenqä

26 Naqä Iqueqä enätqä hñqu, Pilipä ique tiñä ätukqe. “Si pämä ätqäutnä, Sämalıyatanjä mäwqä ingisanqä äwitnä, hänaqä Jerusälemätanı, anä-himqä Gasa bunqä änyeaññeju ätimäutnä quveqäyä!” ätukqe. Hänaqä iqu, qua aväññqä-tänjä iu änyeaqenä.

27 I tquanğa, Pilipä iqu pämä ätqäutä qe äukqe. Hänaqä iqi ätimäuqe, iqu Itopiya pmeqä ämaqä naqä hñque äqunqge. Ämaqä iqu apäkä Itopiya iu miqä naqä iyyqä wäunüä miqetanjä ique. Ämaqä iu pmeqe, quwqä apäkä naqä iinyqe, “Ti kandisiyqä” ätminuwi. Ämaqä tqu ya äyänqä-qu eä, iyyqä mbqä eeqänänji miqä ique. Inğanı iqu Goti Hanjuwä Ique qonä äwoktäutä, Iqueqä yoqä haqeqä mamäutñqä Jerusälemänqä äpkqe. 28 Jerusälemä iu ae äpmeqetanı, anğu wätñqä imäkñätä, iqueqä kalisi haqeqi äpme, hiñuä-tqä Asayä iqu bukä äqäkqe, a täuqämanminqge.

29 Inğanı Dñä Äñguä Iqu Pilipä iquenı tiñä ätukqe. “Si kalisi-tänjä qäqiqi äwätñä, qañä anä winyqä.” 30 I tquanğa, Pilipä iqu, iqu-tänjä qäqi maqänä äwäqe, ämaqä iqu, hiñuä-tqä Asayä iqu bukä äqäkqe, a täutqätanji äwiyaqe, “Kukñuä iunı kiqä quatinqe, si näññqä ae ämenyä, ä mämeqä inyä?” ätukqe.

31 Ga, ämaqä iqu kimanı, “Ämaqä hma eätqe, kukñuä quatinqe, nyi näññqä äänä himqäwä? Si äyapätñä, kalisi täu, nyitä quamä anä äpmeyä” ätukqe. 32 Iqu bukä a ätäukqä iunı, tiñä tnätanjiyi.

“Sipsipqä äpäkpñqä ätuma äwquwä-panı, qu iquenı, asä injä ätuma äukuwi. Itanğa sipsipqä meqä kiqä ae, ätäwätqätanquwänğa zääqä matqä iqäqä-pa, iqu kukñuä matqä e ikqe. 33 Qu iquenı, mändi äkittiqiyäpu, kukñui qäyunä mämitqä ikuwi. Iqu ymeqä maeqänğa aañqä imäkqanquwitani, iqueqä kaqä-kawäkaunqe, matqä ipnuwiqä”^{*} ätä äyä äqänänä.

34 Ämaqä iqu kukñuä tä a qäpu ätäuqe, Pilipä ique tiñä ätukqe. “Nyi yatñqä äkiyqänä. Ämaqä hiñuä-tqä iqu, tquneyñqä ätkqäwä? Iqueqä-kiuänqä ätkqätanä, hñquenyqä ätkqätanä?”

35 Itanı, Pilipä iqu, Jisasi Iquenyqä kukñuä äñguinqä awä ätukqe. Iqu kukñuä, ämaqä iqu a ae ätäukqä quatinqä ganä ätuäqe, kukñuä huizinqä-pqä inä ätukqe. 36-37 Iquaqu hänaqeu äwqinjaqänıyiyi, eqä hñque ätimäyi, ämaqä iqu, “Hiñuä qunyä! Eqä täqinjqä. Nyi asñı, ämamqätanä, mämeqä imqätanä?” ätukqe.†

38 I ätuäqetanı, iqu kalisi miqä iquenı, “Si hosi eyqiyämetñä, iqi pmetñqä imäkiyä” ätukqe. Inğanı Pilipä iqutä, ämaqä iqutä, eqä bunqä äwäyi, ämaqä iquenı, Pilipä iqu asñä qe äqäkqe. 39 Iquaqu eqä mämdanı

^{*} 8:33 Asayä 53:7-8 † 8:36-37 Pıpa Grikä pmeqeuqä kukñuä iu äqänänqä huiunı, kukñuä tiñjä-pqä inä ätä äqänä. Pilipä iqu kimanı, “Si quuvqe, hämänänänjä eqinı, asñı iuta matñqinıyä” ätukqe. Inı ämaqä iqu, “Nyi, Jisasi Kraisi Iqu, Goti Iqueqä Ymeqä Iqueyqe, quuvqä eqiyätqänänä” ätukqe.

äyapätqätanġiyänġa, Naqä Iqueqä Dnġ Änġuä Iqu, Pilipä iqueni, maqänä ätuma äwekqe. Ämaqä iqu aquvänä itä, iqueqä hänaqeu äwäqe, iqueni anġumä hiñuä mäqunquä ikqe. ⁴⁰ Inġanġi Pilipä iqu, “Tä nyi anġ-himqä Asändotä iu ätqäuanġänä” kñuä ämakqe. Iqisanġi, iqu anġ-himqä eeqänänġi iunġi, Jisasi Iquenyqä kukñuä anġuanänġi, awä ätuäkäminqe. Iqu awä e ätquanġi, anġ-himqä Sisariya du ätuäqitimäukqe.

9

Soli iqu kñuä äkunmänkätä, quuvqä eqäkqenqä

¹ Inġanġi Soli iqu Naqä Iquenyqä quuvqä heqiyqä iquau qui imäkätä pizqä päsatnqä kukñuä yänänäqñqä yqänä ätminqe. ² Itanġi, iqu hiqäva-imäqä naqä iquenyqä äwäqe, “Si, Israitqä, anġ-himqä Dämaskasi iu pmeġä iquauqä, anġ aquväqñqä iu mlqä naqä iquenyqä, pipa äqiyätnä dapiyā” ätukqe. Iqu iinġä tquanġa, iqu pipa iunġi, kukñui tiinġä äqiyätä äwikqe. “Soli iqu, qokä-pqä apäkä-pqä Jisasi Iqueqä hänaqä iu wätqätanġuwä iquau ämoqumuetäqe, guä äkiqiyäutä, Jerusälemänqä ätuma päniqeqä” ätätä äqäkqe.

³ Inġanġi Soli iqu, Jerusälemä iu äväma äwäqe, Dämaskasi iu timäutnqä qäqi wätqätanġa, maqänänġi qäukuä haqä yätutanġä we-hunqce, nyuauä enqä-panġi, ique äwimakqe. ⁴ Wimeqanġa, iqu qua iqi äpäknäqe, ämaqä hñqueqä mañitanġi, “Soli iquki, Soli iquki, si Nyi sunqä qui nyimäkätqänġinyä?” tquanġi äwikqe. ⁵ Iinġä äwiyäqe, “Naqä Iquki, Si Tqukikä?” tquanġa, kimanġi, “Nyi Jisasi Iqunqä. Ämaqä si qui imäkätqänġi, ii Nyinjqä” ätukqe. ⁶ “Inġäqe si pämä ätqäutnä, anġ-himqä yäpä inġisa paquvä! Iqinġi nätmätqä si imäktñinqe, ämaqä hñqu si awä ktänqiyä” ätukqe.

⁷ Ämaqä, Soli iquä anä äuminuwä iqua, qu ämaqä-qe, hiñuä mäqunquä mañinä tqanġi äwipiyyi, kukñuä matqä ätqäuminuwi. ⁸ Inġanġi Soli iqu ivatuwanäqe, hiñuä äqänäqä-qe, iqueqä hiñui hea äwäkqe. Iinġä wimeqanġa, qu ique Dämaskasi iunqä, a qe ämäusqänġa äukuwi. ⁹ Iqinġi, iqueqä hiñui hea yqänä witanġi, iqu buayätä, eqätä, manqä, hiunġi hñquaqui-hñque äpmaminqe.

¹⁰ Dämaskasi iunġi, ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä hñqu äpmaminqe. Iqueqä yoqe, Anänasi ique. Iqu wätqä enqä-panġä äqunätä, Naqä Iqu, “Anänasi iqukiyā” tquanġi äwiyäqe, “Nyi täqi äpmenänä” ätukqe.

¹¹ I tquanġa, Naqä Iqu, “Si pämä ätqäutnä, hänaqä qu, ‘Jänänġiqä’ ätätqänuwä iunqä uvä” ätukqe. “Iqinġi, ämaqä, Jutasi iqueqä anġiu pmetanġqä hñquenyqä qävqä itnä wimayä! Iqu anġ-himqä Tasusi iutanġu eä, iqueqä yoqe, Soli iquvi. ¹² Iqu Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätätä, wätqä enqä-panġi tiinġä äqunqeqä. Ämaqä hñqu, iqueqä yoqe Anänasi iqu, yäpä yänġisa äwimetä, iqueqä hiñui anġumä anġuä qänätñqä, hipae haqeqi wiyätqätanġi äqunqeqä” ätukqe.

¹³⁻¹⁴ I tquanġa, Anänasi iqu, “Naqä Iqukiyā, ämaqä iquenyqe, nyi, ämaqä kuapanänġä iqua, tiinġä tqanġä äwiyänqeqä. ‘Iqu Jerusälemänġi, Tqä ämaqä iquauñi, suqä quvqä itquakanġi, itanġi täqinymqä pätnqe, hiqäva-imäqä naqä iqua, ‘änġuicqä’ tqanġä, äpäqe, ämaqä, Tqä yoqenqä quuvqä eqiyäpu, haqeqä äkivauqumuatätqänuwä iquau, guä kiqiyäutñqä äquveppeqä’ tqanġä, äwiyänqeqä” ätukqe.

15 Iwä, Naqä Iqu, “Si qanjä uvä” ätukqe. “Ämaqa iinjä iqu, Nyaqa wäunjuä-nyiyqä hiäniñqä, Nyi atäunjuä ae iqäqeqä. Iqu, ämaqa Israitqä iqua qäyä etangi huizi iquautä, anä-himqä iutanä miqä iquautä, Israitqä iquautäni, Nyaqa yoqenqä awä tquätñqeqä. 16 Iqu Nyaqa yoqenqä awä ätuätäqetani, hanjä-iqetä, täñä-hunqetä mequätñqä etangi ämotquameqä” ätukqe.

17 Inğanj, Anänasi iqu äwäqe, anä yäpä inğisa äpaquväqe, iqueqä hipae, Soli iqueqä haqeqi äwiyäta, tiñä ätukqe. “Tasi-gua Soli iquki, Naqä Jisasi, hänaqä si päťqätanğñä iu äkimeqä iqu, sinyqä änändowatqi. Si hinjuä anğumä qnğanğti, Dñä Anğua Iqu kuapanä kimetñqä dinqä änändowatqiyä” ätukqe. 18 Iqu iinjä tquanğa, maqänänñi, nätmätqä hinjuä hea iwomäkminqce, qua mäñi päknğanğa, iqu hinjuä anğumä anğua qe äqanğqce. Inğanj iqu pämä ätqäuqce, asñä qe ämakqe. 19 Iinjä iäqetani, iqu ymisanä änätä, iqueqä yänänäqñqce, anğumä qe äwimakqe.

Soli iqu, kukñuä anğui, Dämaskasi iu awä ätuminqenqä

Soli iqu hiunji hñquauñi, quuvqä heqiyqä iquatä, Dämaskasi iu anä äpmaminjuwi. 20 Iqu äpakänä mäpmeqä maqänä ikitä, Israitqä iquauqä anä aquväqñqä iu äpaquväta, “Jisasi Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqeqä” ätuäkäminqce. 21 Ämaqa qätä äwiyäpiyä iqua, qu eeqänänñi yäunjuä ipu, tiñä ätminjuwi. “Jerusälemänñi, ämaqa, Jisasi Iqueqä yoqenqä quuvqä eqiyäpu, haqeqä mamäuqä iquau, qui imäkätñqä iqu, ämaqa tä, qäqueqä. Itanñi täqinyqä anğumñi, täqisanä hñquau guä äkiqiyäutä, hiqäva-imäkqä naqä iquauñqä ätuma womätä, äquvepqiyä” ätminjuwi.

22 Inğanj, Soli iqueqä kukñuä tqe, yänänäqñqä ätimäutä, Jisasi Iquenyqce, “Iqu Kraisi ämaqa mitñqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iquvqä,” awä jänä ii ätuminqce. Iqu e tquanğqenqce, Israitqä Dämaskasi iu äpmaminjuwä iquauä kñuä indqanğqce, änä mindqanğqä ipu, kukñuä matqä ikuwi.

Soli iqu, hanjä-iqenqä mäwinğanği, Dämaskasi iu ävämakqenqä

23 Hiunji kuapanä ae äpäwqanğa, Israitqä iqua aquvä äqänäpu, Soli ique pizqä päkñqä kukñuä naqä-hñqunä imäkkuwi. 24 Nätmätqä iñqce, Soli iqu näqñqä ämakqe. Hiunjinğatä, heatqanğatä, Israitqä iqua, ique pizqä päkñqenqce, anä-himqä iunji, hänaqa eeqänänñi iu, wiwä äqiyäqämaminjuwi. 25 Iinjä etangi, ämaqa, Soli iqu ämotquaminqä iqua, iqueni heatqanğa anä-himqä täknä quäuqänänñä yätunqä ätuma epiyi, iqu hiqökä-qa naqänänñä iu mñganğa, guä äqiyäpiyi, täknä yäpaqä mängisa äqiyäumäwatkuwi.

Soli iqu, Jerusälemä iu äpmaminqenqä

26 Qänakndani, Soli iqu, Jerusälemä iu ätimäuqce, iqu ämaqa Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä iquatä, aquvä anä qämbñqä imäkminqce. Iqu iinjä itqätanğa, iqua, “Iqu quuvqä eqiyqiyä” tqanğä äwiyäpiyä-qe, eeqänänñi, “Quanğiqä” kñuä vqanği, iquenyqä zä iminjuwi. 27 I etangi, Banäpasi iqu, ique, ämaqa Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiqapñqä ändowatkqä iquauñqä, ätuma äwäqe, iqu iquauñi, Soli iquenyqä kukñuä awä ätukqe. Iqu hänaqä iqi äwätäqanğa, Naqä Ique hinjuä äqunğqenqätä, Naqä Iqu ique kukñuä ätukqenqätä, itanğa Dämaskasi iu äpmeqanğa, Jisasi Iqueqä yoqenqä kukñuä awä yänänäqñqä ätuminqenqätä, ätukqe.

28 Inğanj Soli iqu, iquatä Jerusälemä iu anä äpmapu, qanjä ikipiyänğanj, iqu zä miqä, Jisasi Iqueqä yoqenqä kukñuä awä ätuminqce. 29 Iqu Israitqä Grikä iquauä kukñuinä tqä iquatä, kukñuä mäkä äunminjuwi.

Iinjä ipiyitani, qu ique pizqä päkpnqä iminjuwi. ³⁰ Käta-känguäkiqua, qu iinjinqä näqngqä ämapiyi, ique anä-himqä Sisariya bunqä ätuma äwäpiyi, iqisanji anä-himqä Tasusi iunqä ändowatkuwi.

³¹ Inganji qua Jutiya pmeqä, qua Galili pmeqä, qua Sämaliya pmeqä, Jisasi Iqueqä yoqenqä aquväqngqä iquauji, ämaqä huizi iqua hanjä-ique mäwqä iqanqä, qu äwqä hanjä imbu, ängüä äpmaminjuwi. Dnä Ängüä Iqu, iquauqä äwqeuji, yänänäqngqä iwimäqanqä, qu suqä Naqä Iquenyqä qänaknä iqä iunä, äpmaka äuminjuwi. Itanqä ämaqä kuapanä quuvqä eqiyäpu, huizi iquatä aquvä anä äqänminjuwi.

Pitä iqu, Aniyasi ique ängüä iwimäkkqenqä

³² Pitä iqu, eeqänänä iu äkoquväkiqinjajaqänäqce, anä-himqä Linda iu ätimäuqce, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä iqi äpmaminjuwä iquau äwimakqce. ³³ Anä iunji, iqu ämaqä hñqu, iqueqä yoqe Aniyasi iqu, pmetanji äwimakqce. Iqu yuki nñuä-tänä eä, iqueqä yquvanä iunä pmetanji, quväukuä 8 ämäwqätäukqce. ³⁴ Pitä iqu ique äwimeqce, tiinjä ätukqce. “Aniyasi iquki, Jisasi Kraisi Iqu si anqä ängüä ikimäqiyä. Si ävautnä, tqä yquvanji, jänä imäkiyä.” I tquanqanji, iqu maqänä qe ävaukqce. ³⁵ Inganji ämaqä eeqänänä, anä-himqä Lindatanä iquatä, quaujuä Salonä pmeqä iquatä, Aniyasi ique hinjä äqumbiyi, qu knjuä äkunmäknäpu, Naqä Iquenyqä quuvqä eqäkuwi.

Pitä iqu, Tapita ävauqumuatkqenqä

³⁶ Anä-himqä Jopa iunji, apäkä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä hui äpmaminqce. Iiyqä yoqe, Tapita. Yoqä iinjä, Grikä iquauqä anä-kukñuii, qu “Dokasiyä” ätminjuwi. Hea ique-iquenji, ii suqä ängüänänji imäkätä, ämaqä nätmätqänqä äwa iqanguwä iunji, yätamäqä vqä iiyi. ³⁷ Pitä iqu, Linda iu yqänä pmetanqä, ii tänjä-yaqä äwimeqce, qe äpakongqce. Itanqä qu iiyqä huiwi, asnjä äqiyäpu, anä hiqngqä haqä imä ekuwi. ³⁸ Anä-himqä Jopa ii, anä-himqä Linda-tänä qäqiyi. Ämaqä quuvqä heqiyqä iqua, “Pitä iqu Linda iu äpmenä” tqanqä äwipiyyi, qu ämaqä hñquaqui, “Linda pmeqä iqua, ‘Iyää, si äpakä miqä, nenyqä maqänä biyä’ ätqäuä” suiynqä diñqä, ändowatkuwi. ³⁹ I tquanqiyänqä, Pitä iqu ivatuwänätä, iquaqutä qe äkuwi. Iqu äwimeqanqä, qu anä hiqngqä yätunqä ätuma äpekuwi. Yätqänji apäqngqä eeqänänä iua, Pitä iqu-tänä iqi pämä ätqäupu, knjuä äqiyäpu, gquätä, ämuasmänqätä, Dokasi hanjä äpmeqanqä imäkkqce, ämotquakuwi. ⁴⁰ Qu i iqanguwänqä, Pitä iqu eeqänänä iquauji, yäpaqä mängisa ändowätäqce, qonä äuktäutä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätukqce. Inganji iqu apäkä pizqä i witanqgä inji, hiqumuanä äwiyäqce, “Tapitauä, si vayä” ätukqce. I tquanqä, ii hinjä äqänäqce, ique hinjä äqunätä, pämä qe äpmakqce. ⁴¹ Ii pmeqanqä, iqu hipae a maqätqanqä, ii pämä ätqäukqce. E tqäuganqä, iqu Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä iquautä, apäqngqä iuautä, tääqä ätuätumeqetanji, Tapitai hanjä pmetanji ämotquakqce. ⁴² Iinqce, Jopa pmeqä eeqänänä, qätä äwipiyyi, kuapanänji Naqä Iquenyqä quuvqä eqäkuwi. ⁴³ Inganji Pitä iqu Jopa iunji, hiunji kuapanä, ämaqä, yaqueqä huiwiu wäunjuä imäqä hñqu, iqueqä yoqe Saimonä iquä äpmaminjiyi.

Pitä iquenqätä, Koniliusi iquenqätä (10:1-11:18)

10

Enätqä hñqu, Koniliusi ique äwimakqenqä

¹ Inḡaṅi ämaqä hḡqu, iqueqä yoqe Koniliusi iqu, aṅä-himqä Sisariya iu äpmamiṅqe. Iqu Romätanjä mäkä-iqä, qu “Italisanä iquayqä” ätmiṅuwä, ämaqä 100 iquau miqä naqä iquvi. ² Iqutä, ämaqä iqueqä aṅä iu anä äpmapiyā iquatä, qu Goti Hanjuwä Iqueqä äwinyäṅqeunji qānaknä ipu, Goti Hanjuwä Iqueqä yäpā iḡinyä äpmamiṅuwä. Ämaqä nätmätqāṅqä äwa iqaṅguwä iquauṅi, iqu yätamäqä kuapanä ävätä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä hea ique-ique ätätä äpmamiṅqe. ³ Hiunji hḡqueni, mäptqä äwitḡqä ti pmetanḡa, iqu wätqä enqä-panä iunji, Goti Hanjuwä Iqueqä enätqä hḡqu ätnäṅqiniyā quvepḡanḡi äqunḡqe. Enätqä iqu ique äwimeqe, “Koniliusi iqukiyā” ätukqe. ⁴ I tqaṅga, Koniliusi iqu zä itä, hiṅuä yänäṅqḡqä äqunäqe, “Naqä Iqukiyā, änäṅqäwä?” ätukqe.

Kimaṅi, “Si Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätätinä, ämaqä nätmätqāṅqä äwa iqaṅguwä iquau yätamäqä ävätqätanḡi, Iqu hiṅuä äkqänätä, sinyqä kḡui ae ämenä” ätukqe. ⁵ “Tāḡaṅi si ämaqä hḡquau, aṅä-himqä Jopaṅqä dowatiyā. Inji iqua, ämaqä hḡque, iqueqä yoqe Saimonä ique, iqueqä yoqä huizi Pitä ique, ätuma pḡḡqeḡä. ⁶ Iqu Saimonä yaqueqä huiwlu wäunüä imäqä iqueqä aṅju äpme. Iqueqä aṅi, eqä-pḡä maṅä iqi ämätnänä” ätukqe.

⁷ Enätqä e ätukqä iqu vämeqanḡa, Koniliusi iqu, iqueqä aṅju wäunüä iqä iquautanjä hḡquaquisä, mäkä-iqä, ique yätamäqä vqä iquautanjä hḡquesä, tääqä ätuätumakqe. Mäkä-iqä iṅḡä iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä äwinyäṅqeunji qānaknä iqä-quvi. ⁸ Koniliusi iqu iquauṅi, nätmätqä eeḡänäṅi, timäuqanḡḡenqä awä ätuäqe, Jopa iunqä ändowatkqe.

Pitä iqu, wätqä enqä-pa äqunḡḡenqä

⁹ Iqu iquauṅi dowatqanḡa, itanḡa awiḡaṅi, qu qanä äwqinjaqämbiyi, hiunji quemisḡanḡa, aṅä-himqä Jopa-tāṅä qäqi wätqätanḡuwänḡa, Pitä iqu, aṅä atäuqä haqä yatqä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tuätḡqä ekqe. ¹⁰ Iqu e iḡetanji, buayä dä vqanḡa, iqu buayä nmätä ikqe. Qu buayä näwenyā imäkätqätanḡuwänḡa, wätqä enqä-pa äqunḡqe. ¹¹ Qäukuä haqä yätunji qḡqanä äutāḡanḡi äqunḡqe. Inḡaṅi nätmätqä hḡqu, yuä naqänänä enqä-panä, kiqä hitunüä hḡquaqi-hḡquaqiṅi iunji, qua täunqä päṅqä ävquatäwatḡanḡi äqunḡqe. ¹² Yuä iqueqä vawä iunji, hiveqä-yaqueqä, yḡḡä-tāṅä, iwomä-qānakukuiqä, huitanjä-huitanjä iṅḡi, vawä hiknätanḡi äqunḡqe. ¹³ E äqunäqe, maṅitanji kukḡui tiṅḡä tqanḡi äwikqe. “Pitä iquki, si ävautnä, naṅui äpäsätinä huinyä!”

¹⁴ Iqu kimaṅi, “Ae! Naqä Iquki, nätmätqä Tqä hiṅuä iqi kiyä mätkä eḡḡqe, nenyḡqä pmua imäknäḡqe, nyi maṅqä itḡqä-qae, oeyä maṅqä ymqänä” ätukqe.

¹⁵ E tqaṅga, maṅä aṅḡi tii ätukqe. “Nätmatqä Goti Hanjuwä Iqu, kiyä maeqä imäkḡenḡqe, si ‘kiyä mätkqeḡä’ matqä panä” ätukqe. ¹⁶ Hḡquaqi-hḡque e ätäḡetanji, yuä vawä iquenji maqänäṅi, qäukuä haqä yätunqä aṅḡi äma ekqe.

Koniliusi iquesanjä iqua, Pitä ique äwimakuwiṅqä

¹⁷ Pitä iqu, “Nyi wätqä enqä-pa äqunäḡqe, quati änäṅḡä?” kḡuä kuapanä indqänätqätanḡanḡi, ämaqä Koniliusi iqu ändowatkqä iqua, “Saimonä iqueqä aṅi äḡḡikä?” ätuäpu, yatḡqä ävqa äppiḡi, iqueqä aṅä hänaqä iu ätimäukuwi. ¹⁸ Qu iqi ätqäpiyi, tääqä ätäpu, “Saimonä iqueqä yoqä huizi Pitä iqu, täqisanä?” ätukuwi.

¹⁹ Pitä iqu kḡuä yqänä indqänätqätanḡa, Dḡä Äḡḡuä Iqu tiṅḡä ätukqe. “Hiṅuä qunyä. Ämaqä hḡquaqi-hḡque, sinyqä qävqä iqapätqänüä.

²⁰ Inäqce, si pämä ätqäutnä, äquveqesñeqä. Nyi iquau ändowatqanğa äquvepquwiñqe, si iquatä anä upñqenqe, kñuä kuapanä mindqanğa panä” ätukqe.

²¹ I tquanğa, Pitä iqu, iquauñqä äquveqäqce, tiñä ätukqe. “Ämaqä he qävqä iqapätqanğuwä iqu, ii nyinjqä. He sunğa quvepqäüä?” ätukqe.

²² Iqu i tquanğa, qu kimanj, “Koniliusi, mäkä-iqä 100 iquau miqä naqä iqu, ändowatqanği äquvepquñä” ätukuwi. “Iqu ämaqä janänä-qu eä, Goti Hanjuwä Iqueqä yäpä iqinyä pmetanği, Israitqä eeqänänä iqua, ‘Ämaqä änguanänñueqä,’ ätätqanğuwä. Goti Hanjuwä Iqueqä enätqä hñqu, ique tquanğqetanj, iqu tqä kukñui qätä kiyätñqä diñqe, ne ikitmetanä, iqueqä anä iunqä wafunqä ändowatqeqä” ätukuwi.

²³ Inj, Pitä iqu anä yäpä yängisa ätuma äpeyäqce, hea iqueni, iquau ämiminqe.

Zinuitäñj, iqu ävautä, iquatä, kätä-känguäka, Jopa iu pmeqä hñquatä, anä äukuwi.

Pitä iqu, Koniliusi ique äwimakqenğa

²⁴ Äwqinjacämbiyi, hiunji huizi iqueni, Sisariya iu ätimäukuwi. Iqua qanğ pätqätanğuwänğanj, Koniliusi iqu iquauñqä hinuä äqunä äpme, iqueqä häñeqä asä qäyutanä iquautä, iqueqä näueqä naqä-qakuänänä iquautä, tääqä ätuätumakqe. ²⁵⁻²⁶ Pitä iqu anä yäpä yängisa peyqanğa, Koniliusi iqu, iqu-tänğ qäqi äpeyäqce, iqueuä yoqä haqeu mamäutñqä, iqueqä yukä-tänğ qäqi qonä äwoktäuqanği, Pitä iqu ique ävauqumatätä, “Nyi ämaqä, si enqä-panğ iquñqä” ätukqe. ²⁷ Ii iäqce, iqu iquä yäpä inğisa kukñuä ätqäyäsianğanj, qokä-apäkä kuapanänj, aquvä äqämbu pmetanğa äquñqce. ²⁸ Inğanj, iqu iquauñj, tiñä ätukqe. “He Israitqä iqueneqä kukñuä-suqenğa näqñqä ae äyä eänğüä. Israitqä iquene qäyä etanği huizi iquatänj, ne nätmätqä hui imäkätanä iquatä pmeqe, ii pmua imäknänä. Iinğ etanği, nyi ämaqä hñquenyqe, ‘Iqu kiyä mätqä-queqä. Nyi iquätänj, anä mäpmeqä yenyqueqe’ matqä imqä diñqe, Goti Hanjuwä Iqu nyi ämändqueqeqä. ²⁹ Iinğqce, he tääqä dqanguwiñqe, nyi ‘oeyqä’ matqä itmä, äquvepқанä. Inj nyi yatñqä eyqänä. He nyinyqe, sunğa ändowatquwäwä?” ätukqe.

³⁰ I tquanğa Koniliusi iqu, “Hiunji hñquaqi-hñque päwqanğqeuñj, mäptqä äwitñqä ti iqanğa, nyi nyaqä anä täu äpmamä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätqäqeqä” ätukqe. “Nyi i pmetanğa, maqänänj, ämaqä hñqu, iqueqä qäkitanğ tä naqänänğ yänqä-qu, nyaqä hipenjuä iqi ätqänñeqä. ³¹ Änyimeqce, iqu ‘Koniliusi iqukiyä’ ändqeqä. ‘Goti Hanjuwä Iqu, saqä tääqä ätätqänj, qätä ae äkiyätä, ämaqä nätmätqanğqä äwa iqanğuwä iquau, yätamakqä ävätqänñqce, kñuä indqänänä. ³² Tänganji si ämaqä hñquau, anä-himqä Jopanğa dowatiyä. Inj iqua ämaqä hñque, iqueqä yoqce Saimonä ique, ätuma pñqänänä. Iqueqä yoqä huizi, Pitä iqueqä. Iqu Saimonä huizi, ämaqä yaqueqä huiwuu wäunjuä imäkkä iqueqä anju äpmenä. Iqueqä anj, eqä-pñğ manğ iqi ämätñänä,’ ändqeqä. ³³ I dqanğa, nyi maqänänj ämaqä hñquau, sinyqä dowatqanğa, si suqä ängüä inemäkätñä, äyä äpnyä. Inj tänganji, ne eeqänänj äpätanä, Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä täqi äpmenqutä, kukñuä Naqä Iqu äktqäqce, eeqänä qätä äwiyanä” ätukqe.

Pitä iqu, kukñuä awä ätukqenğa

³⁴ Kimanj, Pitä iqu tiñä ätukqe. “Naqä-qakui, nyi näqñqä tiñä eqänä. Goti Hanjuwä Iqu, qokä-apäkä iquauqä häñeqanğqä kñuä mämeqä itä, eeqänänğ iquauñj, suqä asitanj Iwimäkkä Iqueqä. ³⁵ Ämaqä

hänneqä äkitanä äsqu, Naqä Iqueqä yäpä iqinya äpme, suqä jänäninä imäkgangutqe, Goti Hanjuwä Iqu iqueni itmenqiyä. ³⁶ Goti Hanjuwä Iqu, Israitqä iqune, kuknuä änguä we-hunqä-täni änatapkgenqe, he nängqä ae äyā enjä. Ii tiinjā. Jisasi Kraisi Iqu, ämaqä eeqänänjä iuqä Naqä-qu eä, ne Goti Hanjuwä Iqutä, äwqä naqä-hnqunä änyanä pmetatunquä, inemäkänqiyä. ³⁷ Nätmatqä eeqänänji, qua Jutiya iu ätimäukqä-pqenqe, he nängqeqä. Jonä iqu, asnjä qngenqä awä ae ätukqängga, nätmatqä iinj quā Galili iu ganä ipäqäkqeqä. ³⁸ Inji Jisasi Nasäretqätanjä Iqueni, Goti Hanjuwä Iqu ätetä, Dnjä Änguä Iquesä, yänänäqnetä ävätä, Iqutä anä pmetanji, Iqu ämaqä iu yätamäkqä ävätä, ämaqä Setänä iqu qui imäkkqä iquauji, ängüä iwimäkätä, anjä-himqä eeqänänjä iu ikäminqenqe, he nängqä ae äyā enjä. ³⁹ Nätmatqä eeqänänjä, Iqu Israitqä iquauqä qua iutä, Jerusälemä iutä imäkätqätangji, ne hinuä äqunminqenqätä, ique zä-huätatä äuepu, pizqä äpäckuwinqätä, awätqä-quneyqä. ⁴⁰ Iqueni, hiunji hnqauqi-hnque päwqangga, Goti Hanjuwä Iqu, angumä ävauqumuätäqce, qokä-apäkiuqä hinuä iqi timäutnqä äyā iwimäkkqeqä. ⁴¹ Iqu ämaqä eeqänänjä iquau mäwimeqä itä, ne, Goti Hanjuwä Iqueqä kuknuä awä tquatunquä, atäunjuä ae änekqä iquenyä änemakqeqä. Iqu qua äptekuwä iuta ävauqe, buayätä, eqätä anä ängqeqä. ⁴² Inganji Iqu, ne ämaqä iunji, kuknuä tiinjä iqu, ätnänjä iqi awä tquatunquä änatkqeqä. ‘Goti Hanjuwä Iqu, Ämaqä Qäqueni, ämaqä hnjä äpmejuwä iutä, pizqä ae äpäkonätqänjuwä iutä, iwäsäuqänqä ätekqäqä Iquvqä.’ ⁴³ Hinuä-tqä eeqänänjä iqua, Iquenyqä awä tiinjä ätminjuwiqä. ‘Ämaqä, Iquenyqä quuvqä heqiyqä iqua, Goti Hanjuwä Iqu, Iinj Iqueqä yoqetani, äwqä hanuä imäknätä, iquauqä suqä quvqe, huätä mamäunqiyä’ ätminjuwiqä’ ätukqe.

Dnjä Änguä Iqu, Israitqä iqua qäyā etanji huizi iquau äwimakqenqä

⁴⁴ Pitä iqu, kuknuä yqänä tätqätangga, Dnjä Änguä Iqu, ämaqä kuknuä qätä wiyätqätanguwä eeqänänjä iquaujqä äquvepätä, manjuä ämuqqe. ⁴⁵⁻⁴⁶ Itanji, qu anjä-kuknuä huitanä-huitanä ätäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqä haqeqä ämamäukuwi. Israitqä quuvqä heqiyqä, Pitä iqutä anä äpkuwä iqua, qätä e äwipiyyi, yäunjuä ipu, tiinjä ätkuwi. ‘Ämaqä Israitqä iqune qäyā etanji huizi iquauji, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä Dnjä Änguä Ique, iquau qanyä äyā ävqiyä.’ ⁴⁷ Inganji Pitä iqu tiinjä ätukqe. ‘Ämaqä huizi iqua-pqe, Dnjä Änguä Iqueni, ne ämakqu-panä asä iinj ämeqäuä. Iinj etanji ne eqätä asnjä qiyatunqenqe, ‘Iinj miqä pambiyä-qe’ tqu natätngäwä?’ ätukqe. ⁴⁸ I ätuäqetani, iqu, ‘Ne iquauji, Jisasi Kraisi Iqueä yoqeta, asnjä uwqiyatunqeqä’ ätukqe. Qu asnjä ae ämapiyi, Pitä iqueni, ‘Si hiunji hui, nesä anä pmayä’ ätukuwi.

11

Pitä iqu, nätmatqä ätimäukqenqä, Jerusälemä iu awä ätukqenqä

¹ Ämaqä, Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä iquatä, kätä-känguäka, qua Jutiya iu äpmaminjuwä iquatäni, ‘Ämaqä Israitqä qäyā etanji huizi iqua-pqe, Goti Hanjuwä Iqueuä kuknuä ae ämequwiqä’ tqangä äwikuwi. ² Iinjñqe, Pitä iqu, Jerusälemänqä uwqangqä, ämaqä quuvqä heqiyqä suqä huiwä häuä ktäuqänqä yänänäqngqä imäkäpiyā iqua, Pitä iqueni, kuknuä ämitäpu, äkasuwä tiinjä ätukuwi. ³ ‘Si ämaqä

huiwä häuä maktänqä iquauqä anjuinqä äwätinä, iquatä buayä anä änatqänjuwä iqukiyqä.”

⁴ I tquanjuwänga, iqu nätmatqä eeqänänä, ique äwimakqenqä awä ätukqe. ⁵ “Nyi anä-himqä Jopa iu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätuätmä äpmamängani, wätqä enqä-panä tiinjä äqunqce. Nätmatqä hñqu, yuä naqänänä enqä-panä, kiqä hitujuä hñquaqi-hñquaqiinjä iunji, guä qäukuä haqä yätuta qäyämawatngangi äqunqce. Ii qäyämawatnäqe, nyinyqä äpkqe. ⁶ Nyi näqñqä änguanä mamqä, hiñuä änguanä äqunänqeqä. Vawä iunji, hiveqä-yaqeqä, yñjä-tänä, iwomä-qänakukiqä, huitañä-huitañä iinj, vawä hikhätangi äqunqce. ⁷ Ingani, nyi manä hñqu, tiinjä tqangi äwikqe. ‘Pitä iquki, si ävautnä, nanji äpäsätinä, huinyä.’

⁸ Kimani nyi, ‘Naqä Iquki, nätmatqä Tqä hiñuä iqi kiyä mätqä eänqe, nenyñqä pmua imäknänqe, nyi manqä itñqä-qae, “oeyä” manqä ymqänä,’ ätukqeqä” ätukqe.

⁹ “Nyi kimani e tquanja, manä qäukuä haqä yätutani, angii ändkqeqä. ‘Nätmatqä, Goti Hanjuwä Iqu kiyä maeqä imäkqenqe, si “kiyä mätqeqä” matqä panä,’ ändkqeqä. ¹⁰ Hñquaqi-hñque e ätäqetani, nätmatqä eeqänäni, qäukuä haqä yätunqä angii äma ekqeqä. ¹¹ Asä qängani, ämaqä hñquaqi-hñquenä, ämaqä anä-himqä Sisariyatanä hñqu nyinyqä ändowatkqä hñqua, anä ne pmetangqä iqi ätimäukuwiqä. ¹² Ingani Dñä Ängüä Iqu, ‘Si kñuä kuapanä mindqänqä pa, iquatä anä upñqeqä’ dqangi, nyitä, neqä tatqä-guäka 6 täqi äpmeñuä tquatä, Sisariyanqä anä äwani, ämaqä iqisanä, Koniliusi iqueqä anä yäpä ingisa, qe äpaqukqeqä. ¹³ Ique wimeqauñgua, iqu, enätqä hñqu, iqueqä anä yäpä ingisa pämä tqäutangii äqunqenqä, änatkqeqä. Enätqä iqu, iqueni, ti ätukqeqä. ‘Si ämaqä hñquau, Jopanqä, ämaqä Saimonä, iqueqä yoqä huizi Pitäüä ätmiñuwä ique, ätuma pññqä dowatiyä. ¹⁴ Ämaqä iqu, kukñuä Goti Hanjuwä Iqu, sitä, ämaqä tqä anä iu anä äpmeñuä iquautä, he hñäñ equmuatäniñqä diñqe, ktänqiyä’ ätukqeqä. ¹⁵ Koniliusi iqu iinjä qäpu natqanga, nyi kukñuä ti tipäqiyqanngani, Dñä Ängüä Iqu, nenyqä äpätä änamñgqä-panä asä iinj, iquau-pqä mangüä inä ämunqceqä. ¹⁶ Ingani nyi, kukñuä Naqä Iqu hiñuiqänä ätkqä tiinjñqe, kñuä angumä änyimakqeqä. ‘Jonä iqu asñi, eqä ditänä äqämiñqä etangutqe, qänakñi he asñi, Dñä Ängüä Iquesä mapnuwiqä.’ ¹⁷ Ne Jisasi Kraisi, neqä Naqä Iquenyqä quuvqä heqiyqauñgua, Goti Hanjuwä Iqu Dñä Ängüä Ique änatäpkqe. Hea täñgani Iqu iquau asä iinj äwikqeqä. Goti Hanjuwä Iqu iquau wäñjuä ii iwimäkkqä iunji, iquau-pqä mangüä inä ämunqceqä.”

¹⁸ Pitä iqu e tquanja, ämaqä iqua, äwqä hanjuä imbu äpmapiyi, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqä haqeqä ämamäupu, tiinjä ätkuwi. “Täukue! Kñui äkunmäknäpu, hñäñ-pmeqä di meqe, Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä Israitqä iquene qäyä etangi huizi iquau-pqe, inä äwikqeqä” ätukuwi.

Quuvqä heqiyqä, Andiyokä iu pmeqä iquauñqä

¹⁹ Qu Stipenä ique äpäsäpu, quuvqä heqiyqä huizi iquau, quvqä itqueqanjuwänga, kuapanäni anä-himqä hui-huiñqä im-imä äwekuwi. Hui qua Ponisiyanqä, hui qua eqä-pñä awä iqi äwiñqä Saplusinqä, hui anä-himqä Andiyokänqä äukuwi. Qu äwäpiyanngani, kukñuä ängüä wehñqä-tänji, ämaqä Israitqä iquauä awä ätgäumiñuwi. ²⁰ I etangqä-qe, iquautani, ämaqä, Saplusi iutanä hñquata, anä-himqä Sairini iutanji hñquata, Andiyokänqä äwipu, Naqä Jisasi Iquenyqä kukñuä ängui, awä ätuäpiyanngani, ämaqä Israitqä iquautanä ma, Grikä iquauä anä-kukñuä

tqä iquau-pqe awä inä ätumiñuwi. ²¹ Inğanı Naqä Iqueqä yänänäqñqe, iquatä pmetanğı, qokä-apäkä kuapanänä iqua, Naqä Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iquenyqä qänaknä ipñqä äkunmäkñguwi.

²² Quuvqä heqiyqä, Jerusälemä iu äpmamiñuwä iqua, iinğä qätä äwipiyyi, qu Banäpasi ique, Andiyokänğä ändowatkuwi. ²³⁻²⁴ Iqu ämaqä änguanänju eä, iqueqä quuvqä heqiyqä yänänäqñqä etanğı, Dñä Ängua İqu iqueni, kuapanä ämunminğqe. İnı iqu äwäqe, Goti Hanjuwä İqu, iquau ämitä, ängua iwimäkqanğı äqunäqetani, aquvänä itä, qu Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä yänänäqñqä eqiyäpu pmeññqä iinğqe, iquauqä kñuä indqänğqe, äwivauqumuatqqe. Inğanı ämaqä kuapanä, Naqä İqutä guä ämänguwi.

²⁵ Inğanı Banäpasi iqu, anä-himqä Tasuññqä, Soli iquenyqä qävqä ik-itñqä äukqe. ²⁶ Ämoqumueqe, iqu Andiyokänğä ätuma äpätä, quvaukuä hñqueni, ämaqä Jisasi Iqueqä yoqenğä aquvä iqi äqänmiñuwä iquatä, anä äpmamiñuwi. İqi äpmayı, iquaqu Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui, ämaqä kuapanänä iu ämotquamiñiyyi. Andiyokä pmeqä iqua, ämaqä quuvqä heqiyqä iquauñqe, “Kraisı Iqueqä yoqä-tänğ-quayqe” iqua-ganä ätipäqäkuwi.

²⁷ Inğanı hiñuä-tqä hñqua, Jerusälemä iu äväma, Andiyokä iunğä äwokuwi. ²⁸ İu ätimäupiyyi, iquatanğ hñqu, iqueqä yoqe, Akipasi iqu, pämä ätqäuqe, Dñä Ängua İqu kñuä vqanğı, anä-himqä eeqänänä iu, buayä dä naqänänğ timäuniqenğä awä ätukqe. (Buayä dä naqänänğ, Klotiusı iqu qua eeqänänğ iu miqä pmetanğa, ätimäukqe.) ²⁹ Quuvqä heqiyqä iqua, Akipasi iqueqä kukñui qätä äwipiyyi, kukñuä naqä-hñqunä tiñ ätkuwi. “Tatqä-guäka Jutiya iu äpmamiñuwä iquauñi, ne yätamäkqä ävätanä, mbqä väwqatatuñquä, aquvä qiyatuñqueqä.” E ätpiyyi, qu hñqunä-hñqunänğ, iquauqä mbqä iwäsäupu, äwikuwi. ³⁰ E imäkäpiyitani, Banäpasi iquesä, Soli iquesä, äväwatkuwi. Iquaqu äma äwiyyi, quuvqä heqiyqä iu miqä iquau, äwikiyyi.

12

Qu, Jemisi ique pizqä äpäsäpu, Pitä ique guä äpmuatekuwiññqä

¹ Inğanı, hiunji naqänänğ, bretqä qo matäuqänğanı, qua Jutiya iu miqä Heroti iqu, ämaqä, Jisasi Iqueqä yoqenğä aquväqñqä hñquau, quvqä itquetñqä ikqe. ² İqu tquanğı, qu Jemisi, Jonä iqueqä kätä-känğueqenji, ipäqäyuniñt pizqä qe äpäkkuwi. ³ Heroti iqu, İsraitqä iqua, iqu iu imäkqanğqenğä aquvänä iqanğ äqunäqe, Pitä ique-pqe a kiqätññqä ätukqe. ⁴ İqu iinğ imäkäqe, ique guä äkiqiyäutä, qu iqueni, ique-iqueqä ätqäuqisäpu miññqä, mäkä-iqä 16 iquauqä* hipa iu äwikqe. Heroti iqu, kñuä tiñğ indqänğqe. “Hiunji naqänänğ Pasopa iqu timäunğiyä. Hiunji iqu, ae äpäwqanğanı, nyi, Pitä ique itmetmä, qokä-apäkä iquauqä hiñuä iqi, kukñuä mitmqeqä.” ⁵ Inğanı Pitä iqu, anju guä pmetanğa, ämaqä Jisasi Iqueqä yoqenğä aquväqñqä iqua, Goti Hanjuwä İqu, ique yätamäkqä vätnğä, tääqä ätqämanmiñuwi.

Eñätqä hñqu, Pitä ique, yäpaqänğisa ätuma äukqenğä

⁶ Hiunji Heroti iqu, Pitä ique kukñuä mitätñqä iqu timäutñqänğanı, heatqänğanı, Pitä iqu mäkä-iqä hñquaquiyqä awä iqi, hiqagä guä hipa inğı-inğisa äqäyänä witanğa, mäkä-iqä huiziquaqu, anğ hanaqeu

* **12:4** Qu aquväqñqä tquaqi-tquaqi imäkmiñuwä iqua, hea ique-iqueni, hñquaqu-hñquaquinqä iqua, iqtä anä äpmamiñuwi.

hinuä äqunyinyä, yäpaqä mängisa ätqäumiñiyi. ⁷ Inğanj maqänäni, Naqä Iqueqä enätqä hñqu ätimäuqanğa, guä kiciyäueqä anä yäpā ingisanj, we qe äungqe. Enätqä iqu, Pitä iqueqä yawä iqi ptqä äpäsätä ävauqumuatäqe, tiñjä ätukqe. “Si pämä maqänä tqävä!” I tquanğa, guä iquaqä iqueqä hipa iu äqiyänminqe, qua mäñi ewasqiyäukqe. ⁸ Inğanj enätqä iqu, “Tqä aquvä ämäyätinä, tqä yukä ämuasmänqe, muasmävä” ätukqe. Iqu iñjä imäkqanğa, enätqä iqu, “Tqä gguä quäuqe, ämipnätinä, nyi qänaki nyivändiyä!” ätukqe. ⁹ I tquanğa, Pitä iqu, anä hñqqä iquenj ävämäñi, enätqä ique qänaki qe äwivändkqe. Näfmatqä enätqä iqu imäkkqenqe, “Ii naqä-qakuiqä” kñuä mämeqä itä, “Tä, wätqä äqunänänä” kñuä indqänqge. ¹⁰ Iquaq, qñqanä hñquaqunji, mäkä-iqä hinuä äqambu ätqäumiñuwä iquau maqñqä ämäwqätäyi, täkñä qñqanä yänänäqñqä, guä kiciyäueqä iuta, anä-himqä duñqä uwqanqä ique timäuqanğıyänğanj, qñqanä iqu kiqä-kiuä äutänqge. Iquaq yäpaqä mängisa äwiyi, hänaqä hñqueu äwiyi, maqänäni enätqä iqu, Pitä ique äväma äukqe.

¹¹ Inğanj Pitä iqueqä kñuä indqänqge, ätnänä iqi wimeqanğa, iqu tiñji ätnqge. “Nyi näqñqä tänganä eqänä. Ii naqä-qakuiqä. Naqä Iqu, Iqueqä enätqä ique ändowatätä, nyi Heroti iqueqä hipa du pmetanğa anğumä indmeqiyä. Näfmatqä, Israitqä iqua inyimäkqñqä kñuä indqänqguwi, mänyimeqä yätñqä dññqä, indmeqiyä” ätkqe. ¹² Iqu näqñqä e ämeqe, Mäliya, Jonä Makä iqueqä känäwqä anä iunqä äukqe. Inğanj iyyqä anä iunji, ämaqä kuapänäni, Naqä Iquenyqä tääqä ätäpu äpnaminuwi. ¹³ Pitä iqu yäpaqänğisa ätqäuä, anä qñqanä ptqä qyätqätanğa, apäkä wäunjuä imäkqä hui, iyyqä yoqe Rota, ii qñqanä wutemätä äpkqe. ¹⁴ Ii Pitä iqueqä manj qätä äwiyätä, aquvänä itaqä-qe, qñqanä mäwuteyqä itä, anğumä maqänä äyäqe, “Pitä iqu äpätä, anä qñqanä-tänjä täqi ätqäunä” ätukqe.

¹⁵ Kimanj qu, “Si qämä-qämä inyä” ätukuwi.

Ga, ii yänänäqñqä qe ätukqe. “Naqä-qakuänä etqänä. Iqu täqi ätqäunä.”

Ga qu, “Ii, iqueqä enätqä iqueqä” ätukuwi.

¹⁶ Qu e tätqätanğuwänğa, Pitä iqu anä qñqanä ptqä yqänä äqäminqe. Qu anä qñqanä äwuteyäpiyanğanj, ique hinuä äqumbiyi, yäunjuä naqä-qakuänä ikuwi. ¹⁷ Inğanj iqu, qu kukñuä matqä qanyä pmapñqä hipaetanä imäkätä, tiñjä ätukqe. “Guä äkiciyäuenuñyiquwä anä duta, Naqä Iqu iñjä-iñjä imäkätä, ändma äpqiyä. He Jemisi† iquesä, tatqä-guäka iquautä, awä tupñqä” ätukqe. Iñjä ätuäqe, Pitä iqu iquau ävämäñi, hñqäqinyqä äukqe.

¹⁸ Zinuitäni, Heroti iqueqä ämaqä mäkä-iqä iqua, Pitä iqu aanqä äqumbiyi, yäunjuä ipu, “Tä anänäpäwä?” ätnqguwi. ¹⁹ Inğanj Heroti iqu, Pitä iquenyqä äqvqä ipñqä ätukqe. Qu iquenji, mämäqumueqä iqanğuwänğa, iqu ämaqä Pitä ique guä kiciyäueqä anä iu ämiminuwa iquau, kukñuä ämitätä, “Iquauñi, pizqä päkpiyä” ätukqe. Qänakndani, Heroti iqu qua Jutiya äväma, anä-himqä Sisariya iunqä äquveqätä, iu äpmakqe.

Heroti iqu äpäkonğqenqä

²⁰ Inğanj Heroti iqu, ämaqä, anä-himqä Tayä pmeqä iunqätä, Saitonä pmeqä iunqätä, äwqä tnänä äwinyminqe. Qu, qua Heroti iqu ämiminqä iutanä ymisanä ämepu änninuwinqä, kñuä indqämbiyi, aquvä äqänäpu, iqtä kukñuä tññqä äpkwi. Qu ätimäupiyi, Blastusi, Heroti iqueqä anä hiqäqä wiqä iu miqä iqtä, äwqä naqä-hñqunä imbnqä kukñuä ganä

† 12:17 Jemisi iqu, Jisasi Iqueqä känğuequwi.

ätukuwi. E imäkpīyi, qu Heroti iquenyqä äwäpu, iqu iquauñqä äwqä hanjuä winyätñqä yatñqä äwikuwi.

²¹ Inğanj hea, Heroti iqu atäunjuä ikqeuñi, iqu ämaqä miqä iquauqä gquä äñguänäñi ipnätä, zä-hawä äñguänäñä iqueeqänä pmeqeu äpmeqe, ämaqä iunji, kukñjuä naqänänjä ätukqe.

²² Itquanğanj, qu manjä tiinjä ätkuwi. “Manjä tä, ämaqä hñqueqä manä, goti hñqueqeqä.”

²³ Qu e tätqätanğuwänğanj, Heroti iqu qätä äwiyäqe, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeqä mämamäuqä iqanğqeqä, maqänäñi, Naqä Iqueqä enjätqä hñqu, ique qui imäkkqe. Qui e imäkqanğa, piweqä hui, ique äñğanğuwänğa, iqu qe äpäkoñqqe.

²⁴ Naqä Iqueqä kukñui, wäunjuä yänänäqñqä itñqänä imäknätä, anä-himqä im-imä wätñqä imäkñqqe.

²⁵ Inğanj Banäpasi iqtä, Soli iqtä, iquaquiyqä wäunjuä Jerusälemänji qäpu iyi, iqi ävämanji, anä-himqä Andiyokä iunqä, anğumä qe äukiyi. Iqi ävämesiyänğanj, iquaqu Jonä Makä ique, anä ätuma äukiyi.

Poli iqueqä qanjä hiñuiqä ikäminqeqñqä (13:1-14:28)

13

Qu Banäpasi iquesä, Soli iquesä, wäunjuänqä atäunjuä ikuwinqä

¹ Ämaqä, Jisasi Iqueqä yoqeqñqä Andiyokä iu aquvü äqänminjuwä iquauqä awä iqñji, Goti Iqueqä kukñui hiñjuä-tqä hñquatä, näqñqä-vqä hñquatä, anä äpmaminjuwi. Hñqu, Banäpasi ique. Hñqu, Simiyonä, ‘Hiawiqueä’ ätimajuwä ique. Hñqu, Lusisi, anä-himqä Sairini iutanä ique. Hñqu, Mänainä, Heroti iqtä ymeqänğa anä ikämänqä iminjiyitanji, näueqä yqänä imäkñğa äuminjiyä ique. Itanğa hñqu, Soli ique, iquayı.

² Hiunji hñqueñi, iqua, Naqä Iqueqä yoqä haqeqä ämamäupu, buayä manqä pmetanğuwänğanj, Dñä Anğua Iqu, iquau tiinjä ätukqe. “Nyi, Banäpasi iquesä, Soli iquesä, wäunjuñqä äteqeqä. Wäunjuä tä imäkijñqä, he iquaqui atäunjuä inä ipiyä” ätukqe. ³ Inğanj, iqua buayä manqä ipu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätuäpu, iquaqui hipa haqeqä äwiyäpu, wäunjuñqä ändowatkuwi.

Banäpasi iqtä, Soli iqtä, Saplusinqä äukiynjqä

⁴ Inji Dñä Anğua Iqu, iquaqui dowatqanği, iquaqu anä-himqä Selusiya iunqä äquveqäkiyi. Iqi ätimäyi, yimba ätkamäusinyä, qua eqä-pñä awä iqñjä hñquenyqä, kiqä yoqe Saplusi, iunqä äquveqäkiyi. ⁵ Qua iunji, anä-himqä Salamisi iu ätimäupiyi, iquaqu, Israitqä iquauqä anä aquväqñqä iu ikisinyä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui, awä ätuäkämijnjiyi. Iquaqui yätamäqä vätnqce, Jonä Makä ique ätuma ikämijnjiyi.

⁶ Saplusi iunji, iqua, qua eeqänänjä iu qanjä ikipu, anä-himqä Paposi iunqä äukuwi. Iqñji iquaqu, ämaqä Israitqä paaqä huitanä-huitanä imäkätä, hiñjuä quanğa-tqä hñque äwimakiyi. Iqueqä yoqe, Banjisasi ique. Iqu paaqä imäkminqeqce, Grikä iquauqä anä-kukñjuä tqä iqua, iquenyqe, “Elimasiuä” ätimjuwi. ⁷ Ämaqä iqu, ämaqeu miqä kinganänjä Senğius-Paulusi iqtä, anä äpmaminjiyi. Iqu ämaqä kñuä äñğua dinä indqänqä ique. Inğanj iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui qätä wiyätñqä winğanji, Banäpasi iquesä, Soli iquesä, tääqä ätuätumakqe. ⁸ Injä etanği, paaqä imäkqä Elimasi iqu, ämaqeu miqä iqu Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyätñqä mäwinğanği, iqu Banäpasi iqueqätä, Soli iqueqätä,

wäunjuä qui imäkätŋqä ikqe. ⁹ Inŋanji Dŋä Äŋguä Iqu, Soli iqueni, kuapänä ämunŋqe. Iqueqä yoqä huizi, Poli* ique. Dŋä Äŋguä Iqu, kuapänä munŋanŋa, iqu Elimasi ique, hiŋuä yänänäŋqä äqunä, tiinjä ätukqe. ¹⁰ “Suqä quvqä eeqänänjitä, quanŋitä, manŋuä äkmnänä. Si suqä äŋguä eeqänänä iuqä mäkä-hunŋqä-quki eänä-qae, Setänä iqueqä ymeqä iqukiyyä. Naqä Iqueqä hänaqä jänänjä iunji, qui imäkŋqä itqäninyä. Suqä iinjä mävwatämäuqe, sunŋqä itqäninyä? ¹¹ Qätä nyiyä! Täŋŋanji Naqä Iqu kima ktapätä, tqä hiŋui hea kuwimäkqanŋa, si mäptqe, hiŋuä mäquŋquä yakuinä pmatŋqä” ätukqe. Poli iqu iinjä tquanŋa, maqänänji, qaquvqä enqä-panji, Elimasi iqueqä hiŋuä iunji, hea qe iwimäkŋqe. Inŋanji ique a ämasquämŋqä asusua ikäminŋqe. ¹² Ämiqä naqä iqu, nätmätqä tä timäuqanŋi hiŋuä äqunäqe, inŋanji iqu, Naqä Iqueqä kukŋjuŋqä, kŋuä kuapänä indqänätä, iquenyqä quuvqä eqäqke.

Poli iquä, Banäpasi iquä, qua Pisindiya iu äpmakiyinqä

¹³ Inŋanji Poli iquä, ämaqä, iquä anä äpmakuwä iquatä, Paposi ävämanji, qua Pambiliya-tänjä inŋinyqä, anä-himqä Peeka iunŋä yimba äukuwi. Iqisanji Jonä Makä Iqu, iquau ävämanji, Jerusälemänŋqä anŋumä äukqe. ¹⁴ Qu Peeka ävämanji, qanŋä äupiyyi, qua Pisindiya-tänjä iu, anä-himqä Andiyokä ätimäukuwi. Sämbatqä hiunji hapä pmeqänŋanji, qu, Israitqä iquauqä anä aquväŋŋe äpaquväpu, quama qe äpmakuwi. ¹⁵ Qu e pmetanŋuwänŋa, hŋqu, bukä, kukŋuä-suŋenŋä äqäkqeuta a täuqanŋa, ga hŋqu, bukä, Goti Iqueqä kukŋui hiŋuä-tqä iqua äqakuwä iuta a ätäukqe. Inŋanji anä aquväŋŋe miqä iqua, ämaqä hŋque, Poli iquesä, ämaqä iquä anä äpmaminjuwä iquautä, tiinjä tuätŋqä ätukuwi. “Nqä nyämaqäüä, he ämaqä iuqä äwqe, yänänäŋŋä imäkŋqä kukŋuä-tänjuenä etanŋutqe, he awä tŋŋeqä.”

¹⁶ Inŋanji Poli iqu pämä ätqäue, qu kukŋuä matqä pmapŋqä, hipa itä ämenjä ämitä, tiinjä ätukqe. “He ämaqä Israitqä iquendä, ämaqä huizi, Goti Hanjuwä Iqueqä yäpä iqi äpmenjuwä iquendä, qätä nyiyyä. ¹⁷ Israitqä iquauqä Goti Hanjuwä Iqu, neqä atqä-awäkaunji, Iqueqä ämaqä hipŋqä ätekqeqä. Qu Isipä iunji, ämaqä yakuä pmeqä enqä-panjä pmetanŋuwänŋa, Iqu imäkqanŋi, qu kuapänä eqiyämanŋuwiqä. Qänakndanji Isipä iutanji, Iqueqä yänänäŋŋä iuta itmakqeqä. ¹⁸ Iqu e itmeqanŋa, qu quväukuä 40, anä avŋŋqä iu pmetanŋuwänŋa, Iqu iquauqä suqä hŋgisana iqetanji, hanjä-iqä ämakmanminŋeqä. ¹⁹ Inŋanji qua Kenanä iunji, hueqä-himqä kui-kui 7 äpmakäwätanŋuä iunji, Goti Hanjuwä Iqu qui imäkätä, iquauqä quae Israitqä iquauqä wimänätŋqä qe äwikqeqä. ²⁰ Nätmätqä eeqänänji e imäkätqätanŋa, quväukuä 450 inä äpäukqeqä. Iqu qua ae äväqe, qänakndanji Iqu ämiqä naqä yakuinä mipŋqä iquau äteqä äminŋqe. Iqu iinjä, Iqueqä kukŋui hiŋuä-tqä Samueli iqu pmetqänŋanŋä iminŋqe.

²¹ Inŋanji qu Samueli iqueni, tii ätukuwiqä. ‘Ne ämiqä naqä hŋqueqä yäpä iqi näweqä pmetatunŋuänä, si ämaqä hŋque atäunjuä isŋqeqä.’ Qu e tquanŋuwänŋa, Goti Hanjuwä Iqu, Soli ique ätekqeqä. Iqu Kisi iqueqä ymeqä eä, awiŋuä Benjämenä iquesanjä ique. Soli iqu iquauŋi, quväukuä 40 iunji ämiminŋeqä. ²² Goti Hanjuwä Iqu Soli iqueqä ämiqe, huätä ämamäutä, iqueqä anä metŋqe, Dewiti ique-mända ätekqeqä. Iquenyqe, Goti Hanjuwä Iqu awä tiinjä ätukqeqä. ‘Nyi Dewiti, Jesi iqueqä ymeqä iqueni, hiŋuä ae äqunänŋeqä. Iqueqä qeqä-quuvqä iunji, Nyaqä enqä-panjä eä, iqu Nyi änyinänŋä dunä imäkquäniqeqä,’ ätukqeqä” ätukqe.

* 13:9 Yoqä Poli, ii Grikä iquauqä anä-kukŋuiyyi. Yoqä Soli, Israitqä iquauqä anä-kukŋuiyyi.

23 “Iqu hinjuiqänäni kuknuä guä ämäsäutä ätkqä-pa, Israitqä-qune hänä anju inemäkäqumuatetnqä dinqe, Dewiti iqueqä hueqä-himqä ekuwä iutanä hnqe ändowatkqeqä. Ämaqä Iqu, Jisasi Iqueqä. 24 Jisasi Iqu wäunjuä mipäqiyqä änä etanjanj, Jonä iqu Israitqä eeqänänj iquauñj, kñuä äkunmäknäpu, asñä qämbnqä awä ätuminqeqä. 25 Jonä iqu, iqueqä wäunju qäpu imäkätñqä itäqänjanj, iqu tiñj ätukqeqä. ‘He kñui, äänä hiyqiyä? Nyi tqunqä? Nyi ämaqä, he hinjuä äqämbu äpmeñuwä iqnä, hmanjqä. Inäqe, he qätä nyipiyä! Ämaqä Hñqu, nyinyqä qänaki änä äpäniqeqä. Iqueqä yukä ämuasmänqä gue, nyi meweqä yimniqeqä. Nyi ämaqä ängunä hmanjqä,’ ätukqeqä” ätukqe.

26 Poli iqu tiñj inä ätukqe. “Nqä nyämaqäüä. He Aprähämä iquesa eqiyämanjuwä iquendä, itanqa he ämaqä huizi, Goti Hanjuwä Iqueqä yäpä iqi äpmeñuwä iquendä, kuknuä hänä anju inemäkäqumuatetnqä iqu, Goti Hanjuwä Iqu nenyqä ändowatkqeqä. 27 Jisasi Iqu qua iu pmetanjanj, ämaqä Jerusälemä iu pmeqä iquatä, iquauqä ämaqä naqä iquatä, Iquenyqe näqnqä änguänänj maeqä iminjuwiqä. Itanqa Goti Iqueqä kukñui hinjuä-tqä iquauqä bukä iuta, hiunji hapä pmeqä ique-ique a ätäuminjuwä-qe, qu iñqä-pqe näqnqä änguänänj maeqä iminjuwiqä. Iñj dutanj, qu ‘Ämaqä Tqu äpäkonätñqeqä’ ätukuwä iunji, Goti Iqueqä kukñui hinjuä-tqä iqua äqäkuwi, naqä-qakuä imäkkuwiqä. 28 Qu Ique pizqä päkpñqe, Iqueqä suqä quvqä hui, mämäqumueqä ipiyä-qe, ämaqä naqä kinqanänj Pailoti iqueni, iqu äpäkonätñqä dinqä kiqutätmä äwikuwiqä. 29 Qu nätmätqä eeqänänj, Goti Iqueqä kukñui hinjuä-tqä iqua, Iquenyqä hinjuiqänä äqäkuwä-pa imäkpñyi, Iqueuä huiwi zä-huätatä hunätanqgeta ämepu, äma äwäpu, qua äptekuwiqä. 30 Iqu ae äpäkongqä-qe, Goti Hanjuwä Iqu anju ävauqumuatkqeqä. 31 Huiñj kuapanänj iunji, ämaqä, Galili ävämä Jerusälemänqä Iqutä anä äukuwä iquauñj, Iqu äwimeqisminqeqä. Täñjanj ämaqä iqua, Israitqä iquauñj, Iquenyqä kuknuä awä ätuätqänäüä. 32-33 Kuknuä änguä we-hunqätänj, ne awä tiñj etqunä. Kuknuä, Goti Hanjuwä Iqu guä ämäsäutä, awiikukuau ätukqeunji, iñj naqä-qakuä imäkätä, awiikukuautanj hueqä-himqä iquene yätamakqenqä, Jisasi Ique anjumä ävauqumuatkqe. Iñqe, apqä hñquaquñj iunji, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui tiñj äqänänä.

‘Nqä Ymeqä Iqukiyqä, Nyi täñjanj Tqä Tniqnä eqänä.’†

34 Goti Hanjuwä Iqu, Jisasi Ique qua pteqeta anju ävauqumuatkqetanj, Iqu anji mäwqä itä, pizqä miqä iquänä. Iñqe Goti Hanjuwä Iqu tiñj ätätä äqäqeqä.

Nyi ämiqä naqä Dewiti ique änguä wimäkmqä ätukqä-pa, Nyi heñj-pqä inä etätqänänä. Kuknuä iñj, huizi iquau ämäwqätäutä, qäyunä timäunqiyä.‡

35 Iqu apqä huiziunji, tiñj-pqe ätätä äqäqeqä.

‘Ämaqä, Si äteknä Iqu, pizqä yätñqä hinjuänä maqunqä isñiqä.’§

36 Dewiti iqu qua täu äpme, Goti Hanjuwä Iqueqä äwinqeunä qänaknä iqänjaqänäqe, äpäkonganqa, qu iqueqä huiwi, kawäkiqua qua äptnäñuwä iu pteqanquwänqa, pizqä qe ikqeqä. 37 Inäqe Ämaqä, Goti Hanjuwä Iqu qua iuta anju ävauqumuatkqä Iqueni, Iqueqä huiwi pizqä miqä ikqeqä.

38-39 Nqä nyämaqäüä, iñqe he näqnqä änguänänj tiñj hipñqeqä. Ämaqä Iñj Iqueqä wäunjuä dutanj, ämaqeueqä suqä quvqe huätä

mamäuqä iunqe, ne awä etätqänjunä. Tiinjä-pqenqä näqñqä änguänänjä hipñqeqä. Goti Hanjuwä Iqu henyqe, ‘ämaqä jänänänjuaiqä’ täniqä dinqe, kukñuä-suqä Mosisi iqu ätätä äqäkqeu qänaknä iquwi, hiyaqä suqä quvqe huätä mämaemäuqä yänqiyä. Inäqe, Ämaqä Iinjä Iqu, ämaqä, Iquenyqä quuvqä heqiyangpqe, Iqu iquauqä suqä quvqä eeqänäni, huätä ämamäutä, ‘ämaqä jänänjuaiqä’ täñqiyä. ⁴⁰ Inji Goti Iqueqä kukñui hiñuä-tqä iqua, nätmätqä quvqänänñinqä, ‘Äpäñqiyä’ ätkuwi, he emeqänqä, hiñuä änguänä äqunäpu wimasipiyä. ⁴¹ Qu tiinjä ätkuwiqä.

*‘He ämaqä äkasuwä tqä iquenä, hiñuä qumbiyä! Nyi nätmätqä huitani, hiyaqä awä iqi imäkmaqänä. Nyi nätmätqä imäkmaqä iqangmdqenqä, ämaqä hñqu etqanqutqe, he iñqe, “naqä-qakuiqä” kñuä mindqänqä ipñqeqä. Iñqe he yäñuä ipu, qui imäkmbñqäüä,’ ätkuwiqä**

⁴² Poli iqu kukñuä awä qäpu ätäqe, Banäpasi iqtä, yäpaqä mäñgisa wiññqä uwqanqiyänqa, qu iquaqwi tiinjä ätkuwi. “Hiunji hapä pmeqä huiziquenji, nätmätqä täñqe, qe anqu äquvepäsinyä, awä inä nasinyiñqeqä.” ⁴³ Qu anä aquväñqñeuni ävämani, Israitqä kuapänänjä iquatä, ämaqä huizi-pqä Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä qätä äwiypu, Ique qonä anä woktäuqä iquatä, Poli iquesä, Banäpasi iquesä, qänaknä äwivändkuwi. Inganji iquaqü, iquauqä kñuä iunji, yänänänñqä imäkäsinyä, “He Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä nätmätqä änguänänjä hinginäwa etapätñqenä äpmeñuwä-pa, asä iunä pmeqänqä” ätukiyi.

⁴⁴ Hiunji hapä pmeqä huiziquenji, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä qätä wiññqä, ämaqä anä-himqä iutani, hatñä aquvä qe äqänquwi. ⁴⁵ Aquvä iinjä qänqanqä äqumbiyi, Israitqä iqua, iquauqä äwqe äkasuwä ämunätä, Poli ique quvqä ätuäpu, iqueqä kukñui mäñdi äkittqäkuwi.

⁴⁶ Qu iinjä imäkqanquwänqa, Poli iqtä, Banäpasi iqtä, zä miqä kukñuä yänänänñqä ätukiyi. “Naqä-qakuiqä. Goti Hanjuwä Iqueqä äwiñqä iunji, ye Iqueuä kukñui, Israitqä iquenä ganä awä etqueä. He iqueuä kukñui tuwä äwiypu, hiqä-hiuänqce, ‘Ne hññä hea ique-ique pmeqe, äñä mämeqä yanqunä’ ätätqänjuwä-pa iquwiñqe, he qätä yepiyä! Täñganji ye heñji, kukñui awä maetqä, ämaqä hñquau-mända tuenqueä.

⁴⁷ Goti Hanjuwä Naqä Iqu, hiñuiqänä ätäññqe, täñqa ye sä äyatqi.

‘Nyi si Israitqä iqua qäyä hitqanji huiziuqä hiqi-tä-quki ikimäkqänä. Inji, ämaqä qua täu äpmeñuwä eeqänänjä iunji, Nyi anji hññä imäkäqumuatemñinqä yätamäkqä vqä-quki, esñqinyä†äyatqiyä’ ätukiyi.

⁴⁸ Ämaqä Israitqä qäyä etanji huizi iqua, kukñuä tä qätä äwipiyyi, iquauqä äwqe änguänänjä wiñganqa, qu Naqä Iqueqä kukñuinqce, “Änguänänñiqä” ätmiñuwi. Inganji ämaqä, Goti Hanjuwä Iqu hññä hea ique-ique pmeqä mapñqä ätekqä iqua, qu eeqänänji quuvqä eqäkuwi.

⁴⁹ Inganji Naqä Iqueqä kukñui, ämaqä, Pisindiya-tänjä inqisa im-imä äpmamiñuwä iqua, qätä äwikiwi. ⁵⁰ Inäqe Israitqä iqua, apäkä, yoqä naqä qonqä, Goti Hanjuwä Iqu qonjä äwoktäutqänjuwä iuaqä äwqä iutä, anä-himqä iutani qokä naqä iquauqä äwqä iutani, äwivauqumuatkuwi. Ga eeqänänjä iinjä iqua, Poli iquesä, Banäpasi iquesä, quvqä itquepu, Pisindiya iunji huätä ändowatkuwi.

⁵¹ Inganji iquaqü, anä-himqä Andiyokä iu ävämayinqä isiyänqani, quwqä suqä quvqenqä kima äväsinyä, qua hinoqukuä, yukiu täka

* 13:41 Hapakukä 1:5 † 13:47 Asayä 49:6

ämäkminqe, iqi äquveteqiyemä äukiyi. Iquaqu äwiyi, anä-himqä Aikoniyamä iu ätimäukiyi. ⁵² Itanğa, Andiyokä pmeqä, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqäminuwä iqua, Dnjä Ängüä Iqu manğuä munğanğa, aquvänä kuapanä iminjuwi.

14

Poli iqtä, Banäpasi iqtä, Aikoniyamä iu äpmaminjuinqä

¹ Inğanı Aikoniyamä iunji, Poli iqtä, Banäpasi iqtä, suqä asä ii imäkäsinyä, Israitqä iguauqä anä aquväqııqä yäpä yängisa äpeyäsinyä, kukııuä awä ätukııyi. Iquaqu kukııuä ängüä tquanğinyä äwııpiyi, ämaqä kuapanä Israitqä hııquautanätä, ämaqä huizi iquautanätä, quuvqä eqäkuwi. ² I etanji Israitqä quuvqä maeqııyqä iqua, qu ämaqä huizııuqä äwqeunı, äwııvauqumuatqauııgııua qu ämaqä quuvqä eqäkuwä iquauııqä äwqä quvqä imäkuwi. ³ İınä iqanğuwänğa, Poli iqtä, Banäpasi iqtä, zä mııqä iqi hıığanqä äpmanyä, Goti Hanjuwä Iqu ämaqeunqä äwıınyätä, hııginäwa ängüänänji vätnqeııqä kukııuä awä ätımııjııyi. Iquaqu iınä itqätanğııyänğanı, Naqä Iqu, iquaqu wäunüä ämaqä mıımäkqänänji hui imäkiyııqä yänänäqııqä ävätä, ämaqeunı, 'Iquaquvqä kukıııı naqä-qakııqä' ämotquakqe. ⁴ İnjı, ämaqä anä-himqä iutanı, awänä äpatmbııyi, hııqııa, ämaqä Israitqä iquatä, äwqä naqä-hııqunä inğanğuwänğa, hııqııa, ämaqä kukııuä awä tuäkiyııqä ändowatkqä iquaquatä inğııwi.

⁵ Qänakndanı Israitqä hııquuatä, ämaqä huizi hııquuatä, iquauqä ämiqä iquatä, qu Poli iquesä, Banäpasi iquesä, quvqä itquepu, hikä päkprııqä äwqä naqä-hııqunä inğııwi. ⁶⁻⁷ Iquaqu ii näqııqä ämayı, qua Likoniya-tänä inğıısanqä zä qe äukiyi. Likoniya inğıısanı, iquaqu anä-himqä Listiyätä, Depetä, anä qäqıınä-pqä iunji, qanä inä ikısinyä, kukııuä ängıııı awä ätuäkäminjuııyi.

Poli iqtä, Banäpasi iqtä, Listiya iu äpmaminjuinqä

⁸ Anä-himqä Listiya iunji, ämaqä hııqu, iqueqä yukä quvqä, yänänäqııqä maeqä, äpmaminqe. Känai, yukä quvqä-tänä-que änyuekqeııqä, iqu qanä mäwqä iminqe. ⁹⁻¹⁰ Ämaqä iqu, Poli iqu kukııuä tқанı qätä äwııyä pmetanğa, Poli iqu hıınuä yänänäqııqä äqunäqe, iqu ängüä imänätııqä quuvqä eqııyätä iqanğıı äqunäqe, "Si pämä tqävä" haqeğata ätukqe. Iqu e tquanğa, yukä quvqä iqu pämä yänänäqııqä ätqäuqe, qanä ikäkqe.

¹¹ Inğanı, ämaqä kuapanänji, Poli iqu iınä imäkqanı äqumbııyi, qu Likoniya pmeqä iquauqä anä-kukıııı ätäpu, manä tnänä tıı ätkuwi. "Goti hııquaqu, ämaqä enqä-panä nenyqä äquvepqıınyqä." ¹² E ätpııyi, qu Banäpasi iquenyqe, "Iqu goti Susi* iqueqä" ätkuwi. Poli iquenyqe, "Iqu ämaqä kukııuä tqä-qu etanji, iqu goti Hemesi iqueqä" ätkuwi. ¹³ Anä-himqä täknä qänätanğqä-tänä iqıınjı, Susi iquenyqä hiqäva-imäkqä anı ämätnminqe. Inğanı Susi iquenyqä hiqäva-imäkqä iqu, pälawä-yatqä itä, bulumäka qokä hııquautä, anä qııqanjuııqä äma äwäqe, qokä-apäkä iquatä, Banäpasi iquenyqätä, Poli iquenyqätä, hiqäva imäkanä-tpu ikuwi. ¹⁴ Banäpasi iqtä, Poli iqtä, nämatqä tä imäkanä-tpu iqanğuwıınqä qätä äwııyi, iquaqu yäunüä ısıınyä, ämuasmänqe äpısäsıınyä, qokä-apäkä iquauä awä iqıınyqä tnänä äwııyi, tääqä yänänäqııqä tıınjä qe ätukııyi. ¹⁵ "Yeyämaqä iquenyä, he suqä tä, sunğä imäkqäuä? Ye ämaqä, he enqä-panä quveyqä. Ye kukııuä ängüä we-hunqä-tänı, awä

* **14:12** Ämaqä Grikä iquauqä goti qıınğä iquautanä naqä iqueqä yoqe, Susi ique. Ga iquauqä goti hııquququeqä yoqe, Hemesi ique. Iqu quwqä goti eeğänänä iquauqä kukııuä äma uwqä iqueyi.

tii etätqänueqä. He nätmatqä hinginqä iu qänaknä itqänuwi, huätä ävquatämäupu, Goti Hea Ique-ique Pmeqä Iquenyqä qänaknä ipiyä! Goti Hanjuwä Iqu, qäukuitä, quäetä, egetä, nätmatqä eeqänänä iu äwinqetä, imäkkqeqä. ¹⁶ Hinjuiqändqä duta äpänqe, tängä täsuänä. Iqu qokä-apäkä eeqänänä iquauñi, hinjuinä qunätanñi, qu qänaknänñi, quwqä äwinqä dunä iminjuwiqä. ¹⁷ Iinä etanñi, qu Iquenyqä maññqä ipñqe, Iqu zä mäpmeqä iminñqe. Oeyqä! Iqu hea ique-iquenñi, qokä-apäkä eeqänänä, he-pqe qäsänñi, ängua emäkätä, qäukuä yätutanñi, piyä äyä etapätñqe. Iqu iinä imäkätqätanñi, ymisänä änguanänñi äyä ätimäutñqe. Itanñi, he buayä kuapä änapu, heyaqä äwqä imä aquvänä ipñqä emäkätñqe” ätukiyi. ¹⁸ Qu iquaquinyqä hiqäva imäkñqä yänä qänqanğä, iquaqu, iinä äsuiyi, “oeyqä” ätuäsinyä, yänä ämäwqanğanğiyi. Iinä iqanğiyinqä, mimäkkä ikuwi.

¹⁹ Qänakndanñi, Israitqä Andiyokätanä hñquata, Aikoniyamätanä hñquata, Listiya iunqä äwäpu, ämaqä iqi pmeqeuqä knuä indqänqe äkunmäkpñyi, Poli iquenyqä hikä wapi ätnämäupu, “Pizqä qe äpäsqunä” knuä indqänäpu, iqueqä huiwi eyqiyäma äpäpu, anä-himqä iquenyqä täknä qänätanğqä yäpaqä mängisa ekuwi. ²⁰ E iqanğuwä-qe, qokä-apäkä, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqäminjuwä iqua äppi, ique yäkutäma uwqiyqanğuwänğä, iqu anğumä ävautä, anä-himqä yäpä inğisa ekqe. Awinğanñi, iqtä, Banäpasi iqtä, anä-himqä Depe iunqä qe äukiyi.

Poli iqtä, Banäpasi iqtä, Andiyokä iunqä anñi äukiyingä

²¹ Iqñi iquaqu, kuknuä ängua we-hunqä-tänñi, awä tuätqätanğiyänğä, ämaqä kuapanänñi, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqäkuwi. Qänakñi, iquaqu Listiya iunqätä, Aikoniyamä iunqätä, itanğä Andiyokä iunqätä anğumä äukiyi. ²² Anä-himqä iquauñi, iquaqu, quuvqä heqiyqä iquau yänänäqñqä iwimäkäsinyä, yänänäqñqä tiinä ätukiyi. “He quuvqä eqiyäpu, yänänäqñqä pmeñqe. Ne Goti Hanjuwä Iqunä miqeu, yäpä inğisa yaniquä etanğqä-qe, hanä-iqä naqänänñi, ämaqä iquauqä hipa iuta, ganä meniueqä” ätukiyi. ²³ Inğanñi anä-himqä ique-iquenñi, Jisasi Iqueqä yogenqä aquvä äqänminjuwä iquau mipñqenqe, iquaqu ämaqä hñquau atäunjuä ikiyi. E imäkñyi, iquaqu buayä manqä äpmanyä, täaqä äsuiyitanñi, Naqä Iquenyqä quuvqä eqäminjuwä iquauñi, Iqueqä hipa iu äpmuatekiyi.

²⁴ Inğanñi iquaqu, Pisindiya-tänñi iu qanä qäpu ikäyi, Pambiliya-tänñi inği ätimäukiyi. ²⁵ Iqi ätimäyi, anä-himqä Peeka iunñi, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñi awä äsuiyitanñi, anä-himqä Ataliya iunqä äquveqäkiyi. ²⁶ Iqisanñi iquaqu, Andiyokä iunqä yimba äukiyi. Ämaqä iqi pmeqe, hinjuiqänänñi, iquaquinñi, Goti Hanjuwä Iqueqä qeiqinyänä iunä äpmesinyä, wäunjuä imäkñyñqe, Iqueqä hipa iu äpmuatekuwä iquay. Iquaqu wäunjuä iinñi ae imäkñyi, Andiyokä iunqä anğumä äpkiyi. ²⁷ Iqi ätimäyi, quuvqä heqiyqä iquau täaqä ätuätumesinyä, nätmatqä, Goti Hanjuwä Iqu iquaquinyqä hipa duta imäkkqenqe, eeqäpnä awä ätukiyi. Iquaqu tiinä-pqä inä ätukiyi. “Ämaqä Israitqä qäyä etanñi huizi iqua-pqe, Iquenyqä quuvqä heqiyqänqä iinqe, Goti Hanjuwä Iqu hänaqä äwimeyqe” ätukiyi. ²⁸ Inğanñi iquaqu, quuvqä heqiyqä Andiyokä pmeqä iquata, hiunñi hatñä äpmakiyi.

15

Quuvqä heqiyqeu miqä iqua, Jerusälemä iu kuknuä ätñguwinqä

¹ Inğanñi Israitqä hñqua, Jutiyata äppi, quuvqä heqiyqä Andiyokä pmeqä iquau, näqñqä tiinä äwikuwi. “He Mosisi iqueuä suqä iunñi,

gänaknä miqä ipu, hiqä huiwi häuä maktängangpge, Goti Hanjuwä Iqu, anğumä metmeqä itä, hänjä memäkäqumuateqä yäniqeqä” ätukuwi.

² Poli iquätä, Banäpasi iquätä, qätä iinjä äwiyi, kuknjuä iinjä tquanguwä iquatä, kuknjuä mäkä naqänänjä äunminjuwi. Qu ii imäkqanğuwängga, quuvqä heqiyqä iqua, Poli iquesä, Banäpasi iquesä, ämaqä huizi iquautä, atäunjuä äwikuwi. Itanji, ämaqä iinjä iqua, Jerusälemänğqä äyäpu, ämaqä, Jisasi Iqu kuknjuä awä tuäkiqäpnğqä ändowatkqä iquata, quuvqä heqiyqeu miqä huizi iquata, hanjä-iqä ique jänä imäkpñqä diñqä, ätukuwi.

³ Quuvqä heqiyqä iqua, iquau e ändowatkqanğuwängga, iqua, Andiyokänji äväma, Ponisiya-tänjä iñgisatä, Sämalıya-tänjä iñgisatä äwäpu, Israitqä qäyä etanği huizi iqua, knjuä äkunmäknäpu, Naqä Iquenyqä quuvqä eqäkuwiñqä awä ätqäuminjuwi. Quuvqä heqiyqä qätä iinjä äwipiyä iqua, aquvänä ikuwi. ⁴ Iqua Jerusälemä timäuqanğuwängga, ämaqä, Jisasi Iqueqä yoqenğä iqi aquvä äqänminjuwä iquata, iquauqä ämiqä iquata, ämaqä kuknjuä awä tuäkiqäpnğqä ändowatkqä iquata, iquauñqä aquvänä ipu itmakuwi. Inğani, Poli iquätä, Banäpasi iquätä, nätmataqä eeqänänji, Goti Hanjuwä Iqu, iquaquiyqä hipa iuta imäkminğenqä, awä ätukiyi. ⁵ E tquangiyängga, Parisitanjä quuvqä heqiyqä hñqua, ivatuwämbiyi, tiinjä qe ätukuwi. “Ämaqä Israitqä iquene qäyä etanği huizi, quuvqä heqiyqanğuwä iquauñi, he iquauqä huizi häuä äktäupu, ‘Mosisi iqueä suqeunji qänaknä ipiyä’ tquäpnğqä” ätukuwi.

⁶ Itanğa, ämaqä Jisasi Iqu kuknjuä awä tuäkiqäpnğqä ändowatkqä iquata, quuvqä heqiyqeu miqä iquata, kuknjuä iinjä jänä imäkpñqä aquvä äqänğuwä. ⁷ Qu kuknjuä kuapänä ae ätpiyi, Pitä iqu pämä ätqäuqe, tiinjä ätukqe. “Nğä nyämaqäüä, he näqñqeqä. Hinjuqänänji, Goti Hanjuwä Iqu, wäunjuänğqä änewäsäutä, nyi tiinjñqä ätenjikqeqä. Nyi, ämaqä Israitqä iqua qäyä etanği huizi iquau, kuknjuä äñğua we-hunğä-tänji, awä tuätqätanğmdi, qu qätä änyiyäpu, quuvqä heqäpnğqänänjä. ⁸ Ämaqeuğä knjuä indqänğqä imñi, Goti Hanjuwä Iqu näqñqeqä. Iqu Dñä Äñğua Ique, ne änatäpkqä-pa, ämaqä huizi iquauñi, inä äwikqeqä. Iqu iinjä imäkäqetanji, iquauñä-pqe itmetä aquvänä itäqenqä, äyä ämänätquakqeqä. ⁹ Iqu nesä, iquautänji, suqä huitanjä-huitanjä minetqeqä, asä inä inätquakqeqä. Iquauqä quuvqä heqiyqä iutanji, Iqu qu kiyä mamätqänğqä, ne inemäkkqä-pa, hipñqä iwimäkkqeqä. ¹⁰ Inji hanjä-iqä atqä-awäkiquata, nesä änä mämiwäuqänänjä iqu, he tänğänji quuvqä heqiyqä iquau wiwätanä-tpu iqäüä. Iinjä ipu, Goti Hanjuwä Iqueni, sunğä yamwiqä ävqäüä? ¹¹ Neqä quuvqä heqiyqä imñi, kuknjuä tqu, naqä-qakuiqä. Ne, Mosisi iqueqä suqeu qänaknä iqtetanji, hänjä miqumuatñqä yanğunä. Inğäqe, Goti Hanjuwä Iqu, nenyqä äwinyätä, nätmataqä äñğuanänji, hinginäwa nätapqetanji, anğumä inätmetä, hänjä inequmuatätñqeqä. Iqu iquau iwimäkkqä-pa, ne-pqä asä inä inemäkcqiyä” ätukqe.

¹² Pitä iqu iinjä tquangga, ämaqä kuapänä, aquvä äqämbu äpmaminjuwä iqua, kuknjuä matqä ipu, Banäpasi iquesä, Poli iquesä, qätä dinä äwipu, äpmaminjuwi. Iquaqu, wäunjuä ämaqä mimäkqänänjä huitanjä-huitanjä di, Goti Hanjuwä Iqu, iquaquvqä hipa du vqanği, iquaqu, ämaqä huizi iquauä awä iqisa imäkminjiyinjä, awä ätukiyi. ¹³ Iquaqu, kuknjuä qäpu tquangiyängga, Jemisi iqu, tiinjä ätukqe. “Tatqä-guäkenä, qätä nyipu! ¹⁴ Goti Hanjuwä Iqu, hänjänğani, ämaqä huizi iquautanjä hui, anğu itmetä, Iqueqä ämaqä epñqä imäkätñqä, äwimakqenğe, Saimonä iqu, ae äyä ätqiyä. ¹⁵ Itanğa hinjuä-tqä iquauqä bukä iunji, kuknjuä asä inä ätätä äqänänä.

16 ‘Naqä Iqu, “Qokä-apäkä Dewiti iquesani, qu namnä anä hñqu, qua iqi ae äpäkñgqä enqä-panä-qaeeqä” ätqiyä. “Iñä etanji qänakndanji, Nyi anju äpmqänğanji, anä iqueqä nätmätqä qui imäknätqe, Nyi änyä-hänjä imäkätmä, anji anji mätmniqeä” ätqiyä. 17-18 “Nyi ii imäkmäniñqe, qakui tiñjiqä. Israitqä iqua qäyä etanji huizi iquautanji, Nyaqä ämaqä hiññqä tääqä ätukqä iqua, qu Naqä Iqunänqä qävqä nyipnuwänñqeä.” Ii Naqä Iqueqä kukñuiqä. Nätmätqä iññqe, Iqu ainganji, ämaqä iqua näññqä ipñqä ätkqeä” ätätä äqänänä” ätukqe.*

19 Itanji Jemisi iqu tiñjä-pqä inä ätukqe. “Iññqe, nyi kñuä tiñjä indqänätqänä. Ne, ämaqä huizi, iquauqä kñuä äkunmäknäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä äwätqänjuwä iquauñi, hanjä-iqä mäwqä pa ianä. 20 Iñjä mimäqä itaqe, ne iquauñqe, pipa iunä tiñjä qäyämäwatuñqueä.

Ämaqä hñqu, nanuä ämetä, goti quangä iquauñqä hiqäva-imäkqe, nanuä ii Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqñi kiyä mätkä-qae, he hui ämepu manqä ipnuwänqätä, suqä qokänqä apäkänqä iqe, mimäqä pa ipnuwänqätä, nanuä ämaqä hiñuä a äkiyamäkäpu äpäkpqe, manqä ipnuwänqätä, itanğa nanuä hanñeqä yqänänä-tänji, manqä iqäpñqä, ätätanä qiyatuñqueä.

21 Qakui tiñjiqä. Hiñuiqändqä dutanji, qu Sämbatqä hiunji hapä pmeqä eeqänänä iunji, Mosisi iqueqä bukä, anä aquväqñgeunji a ätäupiitanji, anä-himqä eeqänänä iunji, qu iqueqä kukñui awä ätqa äpätqänjuwiqä” ätukqe.

Qu tuwanji, huiziquautanä quuvqä heqiyqä iquauñqä äqäkuwiñqä

22 Jemisi iqu iñjä tquanğa, ämaqä kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquatä, quuvqä heqiyqä iquau miqä iquatä, Jisasi Iqueqä yoqenqä iqi aqvä äqänmiñjuwä eeqänänä iquatä, kukñuä naqä-hñqunä imäkäpu, iquauqä ämaqä hñquaqui, atäñjuä ikuwi. Hñqu Jutasi, iqueqä yoqä huizi, Basäpasi ique. Huiziqu, Silasi iquvi. Iquaqui atäñjuä miqänğanji, quuvqä heqiyqä iquauqä awä iqisanji, ämaqä naqä äpmamiñyi. Qu iquaqui atäñjuä ipiyi, Poli iquä, Banäpasi iquä, Andiyokä iunqä, anä wäpñqä ändowatkuwi. 23 Iquaquvqä hipa iu, pipa hñqu, kukñuä tiñjä-tänjä ändowatkuwi.

“Hiunjinğanjiqä. Ne ämaqä, Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiquatunquä änanowatkqä iqunesä, quuvqä heqiyqä iquau miqä iqunesäni, hiqä hita-hiñguäkoneyi. Ämaqä Israitqä iqune qäyä etanji huizi, quuvqä eqiyäpu, anä-himqä Andiyokä iutä, qua Siliya iutä, qua Silisiya iutä pmeqä iquenä, ne pipa tä henyqä äwäwqatqunä. 24 Ne qätä tiñjä äwikqueqä. Nesanä hñqua, henyqä äpäpu, kukñuä hanjä-iqä etäpu, hiyaqä kñuä indqänqä dunji, qui emäkkuwiñqä äwikqueqä. Iñjä imäkkuwä iquauñi, ne iñjä imäkññqä mätkuä ikqueqä. 25 Qätä iñjä äwikwenqe, ne äwqä naqä-hñqunä änyätanä, tiñjä ätqueqä. ‘Nesanä hñquaqui atäñjuä itanä, iquaqu, Banäpasi iquä, Poli iquä, qunqä anä upñqä ändowatanä.’ 26 Banäpasi iquä, Poli iquä, pizqä puäsqenqe, kñuä indqänäsiyä-qe, zä miqä isinyä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iquenyqä kukñuä awä ätuätqänjiñqe, ne iquaquinyqe, aqvänä iqueqä. 27 Äwqä naqä-hñqunä änyätanä, iñjä ätanitanji, ne Jutasi iquesä, Silasi iquesä, henyqä pipa tquesänä ändowatqunä. Itanğa iquaqu, kukñuä asätä, iquaquyqä manjitanji inä hisiyñqinyqä. 28 Dñä

* 15:17-18 Amosi 9:11-12; Asayä 45:21

Änguä Iqu, nesä pmetanji, ne kuknju i naqä-huinyä imäkätanä, he hanjä-
iqä metapqä yatunqä dinqe, suqä hñquaqi-hñquaqinjä iquauñqänä
ätätanä äqiyqunä. ²⁹ Suqä iqua tiinji. ‘Ämaqä hñqu nanuä ämetä, goti
quangä iquauñqä hiqäva-imäkqe, he hui ämepu manqä ipnuwänqätä,
nanuä hanjeqä yqänänä-täni manqä ipnuwänqätä, nanuä ämaqä hiñuä
iu äkiqiwäqiyäpu äpäkqqe, manqä ipnuwänqätä, itanqa suqä qokänqä
apäkänqä iqe, mimäkqä pa iqanñpiyä,’ ätätanä äqiyqunä. Inäqe,
he suqä tqauñji äwimasiyquwi, änguiqä. Ne kuknju ätätanä, pipa
äqiyquqe, qäpiyqä. He äñguänä pmapñqä äneñgiyä,” ätäpu äqäkuwi.

³⁰ Qu iinjä imäkäpu, iquau dowatqanguwänqa, iqua äväma, anä-himqä
Andiyokänqä äquveqäkuwi. Iqinj, iqua quuvqä heqiyqä eeqänänä iquau,
aquvä ämaqiyäpu, pipa qe äwikuwi. ³¹ Qokä-apäki, pipa a ae ätäupi, iqu,
kuknju äñguänänji iquau yänänänqñqä iwimäkätñqä iqanñqä iutanji, qu
aquvanä ikuwi.

³² Inğanji Jutasi iqtä, Silasi iqtä, iquaqu hiñuä-tqä-quaqunä enyä,
quuvqä heqiyqä iquau, kuknju kuapänänji äväsinyä, iquauqä äwqä
iunji, yänänänqñqä iwimäkminjiyi. ³³⁻³⁴ Iquaqu hñganqä iinjä imäkäsinyä,
pmetanjiyitanji, quuvqä heqiyqä iqua, “Qe äwqä qeiqi-inñqetä winyqä”
ätäpiyi, ämaqä, iquaqi ganä ändowatkuwä iquauñqä, angumä qe
ändowatkuwi. ³⁵ Inğanji Poli iqtä, Banäpasi iqtä, Andiyokä iu yqänä
äpmanyä, ämaqä kuapänänä huizi hñquatä, Naqä Iqueqä kuknjuñqä
näñqñqä äväpu, awä ätqomanminjuwi.

Poli iqtä, Banäpasi iqtä, ändmäknjiyinqä

³⁶ Qänakndanji Poli iqu, Banäpasi ique tiinjä ätukqe. “Ye anqu
äwätä, anä-himqä eeqänänä iu, hiñuiqänä Naqä Iqueqä kuknju awä
ätuäkäminueä, yeqä tatqä-guäka iquau, nanyi-nappa iuau, hiñuä
äqunäkeyä. ‘Qu änguä pmetpiyä, quvqä pmetpiyä’ ta, näñqñqä
hienqänänäyä” ätukqe.

³⁷ Poli iqu iinjä tquanqa, Banäpasi iqu, Jonä Makä ique itmetä, anä
upñqä äwiñqqe. ³⁸ Poli iqu, “Ämaqä iqu, hiñuiqänänji, ye Pambiliyata
äyävämetä, wäunjuñqä yesä anä mäwqä ikqä iquvqä. Iññjqe, iqu
yesä anä mäwqä yänñqiyä” ätukqe. ³⁹ Iquaqu nätmätqä tänqä äkasuwä
kuapänä ätnyiyitanji, ändmäknjiyi. Iññä iyi, Banäpasi iqu, Makä ique
itmetä, yimba ätkamausinyä, qua eqä-pñä awä Iqinjä, Saplusi iunqä
äukiyi. ⁴⁰⁻⁴¹ Inğanji Poli iqu, Silasi ique itmetä, äwiñqñqä iqanñqiyänñqä,
gokä-apäkä quuvqä heqiyqä iqua, “Goti Hanjuwä Iqu, qenyqä äwinyätä,
äñguänänji hiñginäwa qesapänñqiyä” tquanñqawänqa, iquaqu qua Siliya
iutä, Silisiya iutä ikisinyä, Jisasi Iqueqä yoqenqä iqi aquvänqñqä iquauñji,
Poli iqu kuknju ätuätä, yänänänqñqä äwikqe.

Poli iqueqä qanä Äkaiyänqä ikäminñqñqä (15:36-18:22)

16

Timoti iqu, Poli iqtä, Silasi iqtä, anä äukuwiñqä

¹ Poli iqu iqi qäpu ätuäkiqetanji, iqu äwäqe, anä-himqä Depe iu ganä
ätimäukqe. Huizi, anä-himqä Listiya iu ätimäukqe. Iqinj quuvqä
heqiyqä hñqu äpmaminñqä. Iqueqä yoqe, Timoti iquwi. Iqueqä känäi,
Israitqä iquautanä eä, ii Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä iyyi. Iqueqä
kaniqu, ämaqä Grikä iquautanä iquwi. ² Iqueqä suqenñqä, quuvqä
heqiyqä Listiya pmeqä iquatä, Aikoniyamä pmeqä iquatä, tiinjä ätminjuwi.

“Timoti iqu, ämaqä äŋguänäŋueqä.” ³ Poli iqu, Timoti iquä anä wiyŋqä wiŋgaŋgi, ique itmetä, iqueuä huiwi häuä qe äktäukqe. Israitqä iŋgisa äpmamiŋuwä iqua, “Timoti iqueqä kaniqu, ämaqä Grikätanä iqueqä” näŋqä iŋä etaŋguwiŋqä indqänätä, qu Timoti ique qätä wipnuwänqä, Poli iqu häuä i äktäukqe. ⁴ Iqi ävämapiyi, anä-himqä eeqänänju qanä ikipu, kukŋuä, ämaqä Jisasi Iqu kukŋuä awä tuäkiqäpŋqä ändowatkqä iquatä, quuvqä heqiyqeu miqä iquatä, Jerusälemäta ätäpu tuwanuä äqäkuwiŋqe, “He kukŋuä iunji, qänaknä ipu pmetanŋpiyä” ätuäpu, awä ätuäkämiŋuwi. ⁵ Iiŋä etaŋgi anä-himqä eeqänänä iunji, Jisasi Iqueqä yoqenqä iqi aquvä äqänmiŋuwä iqua, iquaqä quuvqä heqiyqä yänänäqŋqänänä ätimäutä, hiunji ique-iqueni, ämaqä hatŋä hui, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, huizi iquau äwimamiŋuwi.

Ämaqä Masendoniyatanä hŋqu, Poli ique tääqä ätuätumakqenqä

⁶ Poli iquä anä ikämiŋuwä iquatäŋi, Dŋä Äŋguä Iqu, qua Eesiya-tänä iŋgisa kukŋuä awä matqä ipŋqä pmua iwimäkkqanŋgi, iqua qua Päleŋgiya iutä, qua Galesiya iutä ikämiŋuwi. ⁷ Iqisanji iqua äwäpu, qua Misiya iu ätimäupiyi, qua Bitiniya iunqä wanä-tpu iqanŋuwänqä, Jisasi Iqueqä Dŋä Äŋguä Iqu, pmua iwimäkkqe. ⁸ Iqua Misiya mäpmeqä hämänä ämäwqätäupiyi, anä-himqä Troasi bunqä äquveqäkuwi. ⁹ Iqinji heatqänŋanji, Poli iqu hiŋuä wätqä enqä-panji tiŋä äqunŋqe. Ämaqä, qua Masendoniya-tänä iŋgisa pmeqä hŋqu ätqäuä, Poli iqueni tiŋä ätukqe. “Iyää, si eqä-pŋä iu äqiyäkämäutnä, Masendoniya täunä iquene, yätmäkkqä nesŋqä biyä.” ¹⁰ Poli iqu hiŋuä iŋä äqunänqä diŋqe, ne näŋqeqä, “Goti Hanjuwä Iqu, ne iquau kukŋuä äŋguä we-hunqä-täŋi awä tuatunquä tääqä änatqiyä.” Näŋqä iŋä ämeni, ne Masendoniya du timäuatunquä diŋqe, hänaqenqä qävqä maqänä ikque.

Letiya ii, Naqä Iquenyqä quuvqä eqäkkqenqä

¹¹ Hänaqä ae ämoqumueni, ne yimba ätkamäutanä, Troasi ävämaŋi, qua eqä-pŋä awä iqinjä Samotresi iunqä jänä äukqe. Ziŋuitäŋi ne yimba iunji, anä-himqä Neapolisi iunqä äukqe. ¹² Iqisanji ne anä-himqä Pilipai iunqä qanä ekque. Anä-himqä iŋä iqueuni, ämaqä, Romä-tanä hŋqua äpmapu ämimiŋuwi. Itanŋa qua Masendoniya-tänä iŋginji, Pilipai anä-himqä naqänänä hŋqunji. Anä-himqä iunji, ne hiunji hui äpmakque. ¹³ Itanŋa Sämbatqä hiunji hapä pmeqänŋanji, ne, “Eqä manä näŋinji, ämaqä täqisanä iqua, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätatqänuwä iqiyqä” kŋuä indqänätanä, täkŋä äqänänqä yäpaqänŋisa äwani, eqä manä iqi ätimäukqe. Iqinji, apäkä hiua aquvä qänätanŋä äwimeni, ne iuatä anä äpmetanä kukŋuä ätumiŋque. ¹⁴ Apäkä, ne kukŋuä tqanŋqwe qätä änekqä hui, iyyqä yoqe, Letiya. Ii, anä-himqä Tayätila pmeqi eä, yuä hänesqä ämaqä mbqä ipŋqä äma ikiqä iyyi. Ii, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeqä mamäutŋqä qonä woktäuqä iyyi. Goti Iqu iwimäkkqanŋi, ii, Poli iqu kukŋuä tqanŋi äwiyätä, näŋqä äŋguä ämakqe. ¹⁵ Inŋanji iisä, iyyqä anä iu äpmamiŋuwä iquatä, asŋä ämapiyi, ii neŋi yänänäqŋqä tiŋä änatkqe. “Hiyaqä kŋui, Apäkä täsi Naqä Iquenyqä quuvqä heqiyqä, naqä-qakuiqä” kŋuä hiyanŋutqe, he nyaqä anä täu äpaquväpu pmapŋeqä.” Ii yänänäqŋqä natqanŋa, ne iyyqä kukŋui, qätä qe äwikque.

Qu Poli iquesä, Silasi iquesä, guä äkiqiyäuekuwiŋqä

¹⁶ Hiunji hŋquenji, ne Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tqä iunqä wätqätanŋua, wäunüä-wiyqä hiŋŋinqä apäkä hui hänaqä awä iqi ämiŋqwe. Apäkä iŋji, dŋä huisäŋi eä, nämatqä qänaknda

timäuniqenqä awä ätminqe. Iinjä etanji, ii wäunjuä i imäkqanqgetanji, iyyqä ämaqä naqä iqua mbqä kuapanä ämaminjuwi. ¹⁷ Äminanitanji, Poli iqesä, nesä, qänaki änavändä, tääqä tiinjä ätminqe. “Ämaqä tqua, Goti Haqä Yätutanä Iqueqä wäunjuä-wiyqä-qua epu, hänaqä, Goti Iqu ämaqä anjuma itmetä hänjä imäkäqumuatqä iunqä etätqänjuwä iquaiqä” ätminqe. ¹⁸ Hiunji kuapanänjä iunji, ii injä imäkätqätanqgeqe, Poli iqu enyqä iäqe, hiqumuana äwiyätä, dnä iqueni, “Nyi Jisasi Kraisi Iqueqä yoqeta äktqänä. Apäkä täsinji, si huätä vämayä” tquanjga, maqänänji, dnä quvqä iqu qe ävämaqke.

¹⁹ Injanji apäkä iyyqä ämaqä naqä iqua e äqumbiyi, ii wäunjuä imäkqanji mbqä ämaminjuwi, aanqä hiqanji näqñqä ämapiyi, qu Poli iqesä, Silasi iqesä, a äkiqätäpu, ququawä aquväqñqeuñqä eyqiyäma äwäpu, ämaqä naqä, anä-himqä iu miqä iquauqä hipa iu wipñqä ätuma äukuwi. ²⁰ Qu iquaquini, ämaqä suqä quvqenqä jänä imäkqä iquauñqä ätuma äwäpu, tiinjä ätukuwi. “Ämaqä tquaqu, Israitqetanä iquaquvqä. Iquaqu kukñuä ätäsinyä, anä-himqä täunji, hanä-iqä ämaiqinyqä. ²¹ Suqä Romätanä iquenyqä pmua imäkñanqä iunji, ne iunä imäkätunquä awä anatätqänjinyqä” ätukuwi.

²² Ämaqä iqi aquvä äqänqguwä iqua-pqe, iquaquinyqä kukñuä quangä tqanguwänqga, ämaqä jänä imäkqä iqua, iquaquiyqä qäki äquvätäpu, “Ämaqä tquaquini, hiqokä päkpiyä” ätukuwi. ²³ Qu iquaquini, ptqä ququvqä äpäsäpu, guä äpmuatepiyi, guä pmuateqä anä iu miqä naqä iqueni, iqu iquaquinyqä hinuä äqunä, yänänäqñqä tqäutätñqä dinqe, kukñuä yänänäqñqä ätukuwi. ²⁴ Iqu kukñuä yänänäqñqä qätä äwiyäqe, iquaquini, anä hiqñqä yäpä yänqisanjä iu äpmuatetä, senqätä, ä zä-yänätä ämetä, iquaquiuä yukiu, guä yänänäqñqä äkiqäyäuekqe.

Guä pmuateqä anju miqä iqu, quuvqä eqäkqenqä

²⁵ Heatqä quaesqänqanji, Poli iqutä, Silasi iqutä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätäsinyä, Iqueqä yoqä haqeqä ämamäusinyä, apqä ätqämanminjiyi. Itanqä ämaqä huizi iqua, qätä äwipu äpmaminjuwi.

²⁶ Injanji eekä naqänänjä hñqu, maqänä timäunqanqga, guä pmuateqä anä iqu, vänyqä naqänänjä itä, qñqanä qe äutänqäukqe. Ämaqä guä äpmaminjuwä iquauqä yukä hipa iu senqä guä äqäyänqäuminqe, qe ewasqänqäukqe. ²⁷⁻²⁸ Injanji ämaqä ämiqä iqu ävauqe, anä qñqanä eeqänänji äutänqäwätanqä äqunäqce, “Ämaqä guä äqiyänänjuwi, zä qe äweqäua” knuä vqanqga, iqueqä ipäqäyuniä iqueqä-kiuä päknmätä iqanqga, Poli iqu tääqä yänänäqñqä tii ätukqe. “Si tqä-täuä qui mimäkñqä panä. Ne eeqänänji-täqi äpmenjunä.”

²⁹ Poli iqu iinjä tquanqga, iqu hiqi-tänqä tääqä ätuäqe, anä hiqñqä Poli iqutä, Silasi iqutä, pmetanqiyä iu tnänjä äpeyäqe, yäunjuä-yäunjuä itä, iquaquvqä yukä-tänä iqi äpäknqge. ³⁰ Injanji iqu iquaquini, yäpaqä mänqisa ätuma äpäwäqe, yatñqä äwikqe. “Ämaqä naqä iquauñguiyä, Goti Hanjuwä Iqu nyi anqumä indmetä, hänjä inqumuatätñqge, äänä imäkmqäwä?”

³¹ Iqu iinjä tquanqga, iquaqu tiinjä ätukiyi. “Si Naqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyä. Si iinjä imäkqanqge, Goti Hanjuwä Iqu si anqumä ikitmetä hänjä ikiqumuatänqiyä. Itanqga tqä anä iu anä äpmenjuwä iqua-pqeüä.” ³² Iquaqu iinjä äsuiyi, iqesä, iqueqä anä iu pmetanquwä iquautänji, Naqä Iqueqä kukñuñqä awä ätukiyi. ³³ Hea asä iinjjanji, iqu iquaquini itmetä, iquaquiyqä wätanqce asnjä äwqiyätä, maqänänji, iqutä,

iqueqä ämaqä eeqänänä iquatä, asnä qe ämakuwi. ³⁴ Iqu iquaquini, iqueqä anä iunqä ätuma äwätä, buayä äwikqe. Inğanı iquatä, iqueqä anä iu anä äpmaminjuwä iquatä, “Ne tängğanı Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqiyqunä” ätäpu, yeeqä naqä-qakuänä ikuwi.

Poli iqu, kuknuä jänä imäqkä iquau äkasuwä ätukqenqä

³⁵ Zinuitäni, ämaqä kuknuä jänä imäqkä iqua, qu ämaqä guä äkiqiyepqä iquau miqä ique, “Si ämaqä tquaquini, huätä vquatäwatiyä” tupnqce, ämaqä ämayukä-imanqä hñquau ändowatkuwi. ³⁶ Qu i imäqqañguwänqga, ämaqä ämiqä iqu äwäqce, Poli iqueni, “Ämaqä kuknuä jänä imäqkä iqua, ‘Ämaqä iquaquini huätä dowatiyä’ ätäpu, ämaqä hñquau ändowatqäuä. Inji guä pmeqä anä täunji ävama, äwäsinyä, äwqä qeiqi inqä pmanyqä” ätukqce.

³⁷ I tquanga, Poli iqu, ämayukä-imanqä iquauñi tiñqä ätukqce. “Ye, ämaqä Romätanä-qoye qäyä etangue, ämaqä kuknuä jänä imäqkä iqua, qätä qäyunä mäyeyqä ipu, ämaqä iuqä hiñuä iqi äyapäsäpu, guä äyakiqiyäuquwiqä. Änäñäwä? Tängğanı, ämaqe hiñuä mäyaañqä hitañqpi, yandowatpñqä äwiñgiyä! Oeyqä. Iquauqä-quwä äpapu, yäpaqä mäñgisa äyätma upñqceqä” ätukqce.

³⁸ I tquanga, iqua äwäpu, ämaqä kuknuä jänä imäqkä iquau, iqueqä kuknuä ätukkuwi. Qu, “Poli iquatä, Silasi iquatä, Romätanä iquaquiyqä” tquanga äwipiyyi, zä ikuwi. ³⁹ Zä e ipiyyi, iqua iquaqui äwimepu, “Öänä, neqä suqä quvqenqä, qe äwqä tnänä maqenqä pa inä” ätuäpu, yäpaqä mäñgisa ätuma äwäpu, anä-himqä ävama wiñqä diñqä, yatñqä äwikkuwi. ⁴⁰ Itanga iquaqu guä pmuatqä anjuñi ävämañi, Letiyaqä anä yäpä inqisa äpekiyi. Iqñi, quuvqä heqiyqä iquau hiñuä äqunäsinyä, iquauqä kñuä indqänqä iunji, yänänäñqä iwimäkiyñqä kuknuä hui ätukkiyi. E äsuiyi, iquaqu anä-himqä iunji ävämañi, qe äukiyi.

17

Poli iquatä, Silasi iquatä, Tesälonaika iu äpmaminjuñqä

¹ Iqi ävämañi, Poli iquatä, Silasi iquatä, anä-himqä Ambipolisi iutä, Apoloniya iutä ämäwqätävi, anä-himqä Tesälonaika iu ätimäukiyi. Iunji, Israitqä iquauqä anä aquvāñqä hñqu, ämätñminqce. ² Inğanı Poli iqu, suqä hea ique-ique imäkminqä-pa, asä iinä imäkätä, hiunji hapä pmeqä hñquaqi-hñquena iquauñi, anä aquvāñqä yäpä yänqisa äpeyätäqänqani, Israitqä iquatä Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu äqänänqenqä ätminjuwi. ³ Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä kuknuä quatinqä awä ätuätä, iquauä kñuä indqänqce, yänänäñqä iwimäkminqce. Kraisi, ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iqu, hañä-igä ämetä, äpäkonätä, itanga qänakndani, anqumä ävauniqenqä, kñuä äwiminqce. Iqu tiinä-pqe ätukqce. “Jisasi, nyi Iquenyqä awä etqä Iqu, Kraisi, ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Qäqueqä.” ⁴ I tquanga, Israitqä hñqua quuvqä eqiyäpu, Poli iquatä, Silasi iquatä, quuvqä anä eqäkuwi. Itanga Grikä iquauqä kuknuä tqä, Goti Hanjuwä Ique qonä äwoktäutanguwä iquautanätä, apäkä yoqä naqä qonqä iuautanätä, kuapänänä quuvqä anä eqäkuwi.

⁵ Inğanı, ämaqä Israitqä hñqua, qu e äyä iqanqä äqumbiyyi, äwqä quvqä wiñqanqga, iqua, ämaqä suqä quvqä imäkqä, ququawä aquvāñqä iqi pmetanqga hñquata, aquvā ämaqämbiyyi, ämaqä anä-himqä iutanä iquauqä äwqeuñi, qe äwivauqumuatkkuwi. E imäkpiyyi, Jesonä iqueqä anä dññqä maqänä äupiyyi, Poli iquesä, Silasi iquesä, yäpaqä mäñgisa ätuma

äwäpu, qokä-apäkä iquauqä hipa iu vanä-tpu, qävqä iminjuwi. ⁶ Inäqe, qu iquauqini, mämoqumueqä ipiyi, qu Jesonä iquesä, quuvqä heqiyqä huizi iquautänä itmepu, ämaqä naqä anä-himqä iu miqä iquauqä eyqiyäma äwäpu, manä tiinjä ätukuwi. “Ämaqä qua eeqänänjä iu qanjä ikisinyä, hanjä-iqä ämaeqiyä iquauqä äpäsinyä, täqi äpmeñinyqä. ⁷ Iquauqini, Jesonä iqu, iqueqä anjuinqä ätuma äwätä, ämiqämenä. Itanga ämaqä eeqänänjä tqua, ämaqä ämiqä naqä Sisa iqueqä kukñui tuwä äwiyäpu, hñgisänä ipu, ‘Ämaqä Ämiqä Hñqu, inänjqä. Iqueqä yoqe, Jisasi Iqueqä’ ätqäüä” ätukuwi.

⁸ I tquanguwänga, qokä-apäkä iquatä, ämaqä anä-himqä iu miqä iquatä, yänuuä ipiyi, manä hñginäwa ätkuwi. ⁹ Inğanj ämaqä ämiqä naqä iqua, Jesonä iquatä, ämaqä huizi iquatänji, kukñuä mitqä mbqä ipnqä imäkpiyi, mbqä ae iqanguwänga, qe ävquatäwatkuwi.

Poli iqtä, Silasi iqtä, Beliya iu äpmaminjiyinqä

¹⁰ Hea ae eqanga, quuvqä heqiyqä iqua, Poli iquesä, Silasi iquesä, anä-himqä Beliya iunqä ändowatkuwi. Iquauqä Beliya iu ätimäyi, Israitqä iquauqä anä aquväqñqä yäpä yängisa qe ekiyi. ¹¹ Israitqä, Beliya iu pmeqä iquauqä suqe, äñguänä eä, Israitqä, Tesälonaika pmeqä iquauqä suqä iunji, tiñji ämäwqätäuminjqe. Iqua, Poli iqueqä kukñuä qätä äwipiyyi, kiñjä äwinyätä, hiunji eeqänänjä iunji, “Poli iqueqä kukñui, naqä-qakuätiyä, quanqätiyä” tpu, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu qänätanqce a ätäupu, iwäsäuminjuwi. ¹² Ii imäkpiyitanji, Israitqä kuapänänjä hui, quuvqä heqiyqanguwänga, itanga ämaqä Grikä yoqä-tänjä iquautanji, qokä-apäkä kuapänänjä-pqe, quuvqä anä eqäkuwi. ¹³ I etangi, Israitqä Tesälonaika pmeqä iqua, Poli iqu Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui Beliya iuta awä ätuminjqenqä qätä äwipiyanğanji, qu anä-himqä iunqä äupiyyi, qokä-apäkä iqinjä iquauqä kjuä indqanqce, qui iwimäkäpu, äwqä tnänjä iwimäkkuwi. ¹⁴ Ii imäkqanguwänganji, quuvqä heqiyqä iqua maqänänji, Poli iquenji, eqä-pñä-tänjä inñgi zä qe ändowatkuwi. Inäqe Silasi iqtä, Timoti iqtä, Beliya iu yqänä äpmaminjiyi. ¹⁵ Ämaqä, Poli ique ätuma äuminjuwä iqua, anä-himqä Atenisi iuta uwqquatämäuqanguwänga, Poli iqu, Silasi iquenyqätä, Timoti iquenyqätä, tiñjä ätukqe. “Iquauqä, nyinyqä maqänä binyqä.” I tquanga, qu anqu qe äukuwi.

Poli iqu, Atenisi iu äpmaminjqenqä

¹⁶ Itanga Poli iqu iquauqinyqä hiñuä äqänä äpmeqängganji, iqu Atenisi iu goti quanqä iquauqä ktqä huitanä-huitanä hikä zä-yänjä ii, kuapänä tqäwäwatanñgi äqunäqe, iqueqä äwqce quvqä äwiñgqe. ¹⁷ Äwqä quvqä i winganga, iqu Israitqä iquauä anä aquväqñqä iu, Israitqä iquatä, ämaqä Goti Hanjuwä Ique qonä äwoktäutqänjuwä huiziquatä, kukñuä anä ätminjuwi. Itanga hiunji ique-iquenji, iqu ququawä aquväqñqä iunji, ämaqä iqi pmetanquwä iquauwä äwimeqisätä, kukñuä anä inä ätminjuwi. ¹⁸ Iqu e ätäqisätäqänğanji, Jisasi Iquenyqätä, qua iuta angji vauqenqätä, ätuminjqe. Ämaqä näqñqä-tänjä hñqqua, qätä i äwipiyyi, iqtä kukñuä tnänjä, mäkä enqä-pañjä äunjuwi. Hñqqua, ämaqä Epikuliya* iutanä iquai. Hñqqua ämaqä Stoeki† iutanä iquai. Kukñuä tnänjä ätäpiyanğanji, hñqqua, “Kukñuä huitanä-huitanä tqä iqu, änäänjä tqiyä?” ätkuwi. Itanga

* **17:18** Epikulia iquauqä kñui tiñji. Aquvänä itanä pmeqänqce, ii nätmätqä naqänänjä-qae, ne yqänä imäkqua uwqquatunqce. † **17:18** Stoeki iquauqä kñui tiñji. Aquvänä itanä pmeqe, nätmätqä naqä ma, ne hanjä-iqä ämetanä-qe, äwqä hanjuä änyanä pmetatunqce.

huiziqua, “Iqu goti huitañä iquauñqä ätqutiya?” ätukuwi. ¹⁹ E ätäpiyitanj, iqueni qoqonjä Areopakusi† yätunqä, anä-himqä miqä iquauqä hinuä iqi tññqä ätuma ekuwi. Ätuma epiyi, iqueni tiinjä ätukuwi. “Saqa kuknuä häñj, qokä-apäkiu ätunji, ne näññqä metunquänä awä natiya. ²⁰ Nätmatqä si ätnji, ii änyä-häjänäñiqä. Kuknuä tä, äänä tätätiiya? Kiqä quatinqe, ne näññqä hiatunquä äneñgiya” ätukuwi. ²¹ Atenisi pmeqä iquatä, ämaqä huizi äwimepu anä äpmamiñuwa iquatä, wäunjuä hui mimäqä ipu, kuknuä häññiqä aquvänä ipu, iwäsäupñqä kuknuä ätñgmanminjuwi.

²² I tquanguwänga, Poli iqu, Areopakusi iu pmetanguwä iquauqä awä iqisanä pämä ätqäuge, tiinjä ätukqe. “Atenisi pmeqä iquenyä, he nätmätqä eeqänänä imäkätqänjuwi, goti iquauñqä kñuä indqänäpu, imäkätqätangä hinuä ae eeqänänänä. ²³ Nyi anä-himqä täu ik-itñngani, goti iquauqä ktqä näñj-mäñji ätqätepu, iinjä iquauñqä hiqäva imäkätqänjuwi, hinuä äqunäñqeqä. Itangä hiqäva imäkätqänjuwä hñqueñji, tuwanuä tii äqänäñqeqä. ‘Tä, goti ne maññqä iquenyä hiqäva imäkññqeqä’ äqänätangji äqunäñqeqä. Inji goti he maññqä epiya-qe, qonjä äwoktäutqänjuwä iquenyqe, nyi awä hitmqänä. ²⁴ Goti qua tä imäkätä, nätmätqä eeqänä qua täu äwinqä Imäkkqä Iqu, Iqunä qäukuitä quaeä Miqä-qu eä, i etanji hiqäva-imäqä anä, ämaqä ämätqä iunji, mäpmeqä itänjiya. ²⁵ Hänä-pmeqätä, yunuätä, nätmätqä eeqänänitä, ämaqä iu vqe, Goti Hanjuwä Iqueqeqä. Iinjñqe, ne ämaqä iqune, nätmätqä hñqu imäkätanä vatunque, Iqu äwa äkinqä itqätangikä? Aanqeqä!

²⁶ Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä hñquenyä imäkätä äpmuatekqetanji, ämaqä eeqänänä iqiyämetä, qua eeqänänä iu im-imä äpmuatekäkqeqä. Qokä-apäkä eeqänänä iuqä äpmapiyännganqätä, quwqä anä hiqññqätänji, Goti Hanjuwä Iqunä iwäsäutä äpmuatekäkqeqä. ²⁷ Qokä-apäki, Iquenyqä qävqä iqa äpäpiyänngani, qu Ique ämoqumuapnuwänqä imäkkqeqä. Iqu kinä nämä mäpmeqä eänä, nesä hñqunä-hñqunä äpmenä. ²⁸ Ne Ique änyanä, hänä-pmeqetä, qanä uwqetäñji, Iquesanä meniqueqä. Ämaqä hesanä apqä tqä imäqä hñqua, tiinjä ätkuwa-pañiqä. ‘Ne iqueqä ymeqä iquneyqä.’ ²⁹ Inji ne Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqä äpmenitanji, Iquenyqe, ‘Iqu, golqä, silpa, hikä enqä-panä-queqe’ kñuä mindqänqä yatunqueqä. Ne ämaqä iqune, neqä kñuä indqänqeta imäkätunquä-panä iinj, hmanjqä! ³⁰ Hinuiqänänji, ämaqä iqua, Iquenyqä maññqä etanguwänga, Iqu quwqä suqä quvqenqe, kuknuä matqä iminqe. Inäqe tängani, ämaqä qua eeqänänä iunji, suqä quvqenqä womba ipu ävquatämäupñqä dinqe, Iqu kuknuä yänänäqñqä ätätqänä. ³¹ Ii quati tiinjqä. Iqueqä suqä jänänänä iuta, qokä-apäkiuqä suqä iwäsäuninqe, Iqu hiunji hñque atäunjuä ae ikqeqä. Ii iwäsäuniqä dinqe, Ämaqä Hñque ae ätekqeqä. ‘Ämaqä Tqu, Qäqueqä’ ämänätquetñqä dinqe, Ämaqä Iqu äpäkonngani qua äptekuwiutani, Goti Hanjuwä Iqu anqumä ae ävauqumuatkqeqä” ätukqe.

³² Ämaqä qua äptepqä iuta anqu vauqenqä tqanji äwipiyyi, ämaqä hñqua, Poli iqueni, kuknuä quvqä tquauñgua, hñqua, “Si qänakñji, kuknuä anji ttñqe, ne äneñgiyä” ätukuwi. ³³ E tquanguwänga, Poli iqu qe äväma äukqe. ³⁴ Inngani, ämaqä hñqua, iquenyqä äwäpu, quuvqä eqäkuwi. Iquautanä hñqu, iqueqä yoqe, Diyonisisi ique. Iqu ämaqä ämiqä, qoqonjä Areopakusi iu aquvä äqänminjuwä iutanä iquwi. Itangä

† 17:19 Areopakusi i tiinjji. Anä-himqä Atenisi ämiqä iqua, qoqonjä Areopakusi iu aquvä äqänminjuwi.

apäkä hui, iyyqä yoqe Dämarisi, ii-pqe quuvqä inä eqäkke. Ga qokä-apäkä huizi-pqe, quuvqä eqäkuwi.

18

Poli iqu, Korinä iu äpmamiñqeqä

¹ Qanakndani, Poli iqu, Atenisi iu ävämani, anä-himqä Korinä iunqä äukqe. ² Iqini iqu, Israitqä hñqe äwimakqe. Iqueqä yoqe, Akuila ique. Iqueni, kânai qua Pondusi iu ämikqe. Anä-himqä Romä iu ämiqä naqä Klotiusi iqu, “Israitqä iqua, anä-himqä täuni huätä vämapiyä” tqañga, Akuila iqu, iqueqä apäkä Presilaisä, iyaqu qua Itali iu ävämani, anä-himqä Korinä iuni, änyä qe ätimäusinyä äpmakiyi. Itanga Poli iqu, Akuila ique äwimeqe, iyaquiuä anä iunqä äukqe. ³ Iqutä, iyaqutä, namnä anä imäkqanqä näñqä epiyä-qae, iqu, iyaqutä wäunqä anä ipu äpmamiñuwi. ⁴ Itanga hiunji hapä pmeqä eqänänqä iuni, iqu Israitqä iquauqä anä aquväñqä iuni, iquata kukñuä anä ätmiñuwi. Israitqä iquata, Grikä iquata, Jisasi Iquenyqä quuvqä heqapñqä iñqe, iquauqä kñuä indqanqe ävauqumuatätñqä ätumiñqe.

⁵ Inäqe, Silasi iqu, Timoti iqu, Masendoniyä iu äväma Poli ique wimeqanjiyänqä, iqu Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui, hiunji ique-ique awä ätumiñqe. Iqu Israitqä iquauñi, “Jisasi Iqu, Kraisi ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu äteqä Iqueqä” ätuätä ämotquamiñqe. ⁶ I etangi Israitqä iqua, iqueuä kukñuinqä mäwiñqä iqanji, ique quvqä tquanguwänqä, iqu hinoqukuä, ämuasmänqä iu täka mäkatangqe, pta quvateqämä imäutä, tiñä ätukqe. “He qui imäkmbqe, ii hiqä-hiuänjqä. Nyi quuvqe, maequnjqä. Täñgani nyi kukñuä awi, Israitqä iquenä qäyä etanquti, hñquau-mända, tumqä umqänä.” ⁷ I ätuäqetani, iqu anä aquväñqä iu ävämani, ämaqä hñqueqä anä iunqä äukqe. Iqueqä yoqe Tilus-Jastusi ique. Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeqä mamäutñqä qonä woktäuqä ique. Iqueqä anji, Israitqä iquauqä anä aquväñqä-tänqä qäqiqi ämätniñqe. ⁸ Anä aquväñqä iu miqä iqueqä yoqe, Krispusi ique. Inqani iqu, iqueqä anju äpmamiñuwa iquata, quuvqä eqäkuwi. Itanga Korinä pmeqä kuapanänqä iqua-pqe, Poli iqueqä kukñui qätä äwipiyyi, qu quuvqä eqiyäpu, asnä qe äqanqawi.

⁹⁻¹⁰ Itanga heatqä hñqueni, Naqä Iqu, Poli ique wätqä enqä-panä äwimeqe, tiñä ätukqe. “Anä-himqä täuni, qokä-apäkä kuapanä äpmeñuwa tä Nqeqä. Inji Nyi sitä anä äpmamä, ämaqä hñqu quvqä ikitquetñqe, hiñuinä moqunqä imqänä. Inji, si zä miqä, manä matqä mäpmeqä, kukñuä awä tquanginyä” ätukqe. ¹¹ Itanga Poli iqu Korinä iuni, quväukuä hñqunä itanga qanji 6 inä äpme, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuinqä ämotquamiñqe.

¹² Iinä etangi, Galiyo iqu qua Äkaiya iu mitqätanganji, Israitqä iqua, kñuä naqä-hñqunä indqänäpu, Poli ique äpäsänä-tpu ipu, kukñuänqä ätuma äwäpu, Galiyo iqueni tiñä ätukuwi. ¹³ “Ämaqä tqu, qokä-apäkä iuni, qu neyaqä suqä iuni hñgisänä ipu, Goti Hanjuwä Ique qonä äwoktäupu, Iqueqä yoqe, haqeqäni suqä huitanä-huitanä iuta ämamäupñqä ämotquetqänä.”

¹⁴ Poli iqu kukñuä kima tumuätä iqanqä, Galiyo iqu Israitqä iquauñi tiñä ätukqe. “He ämaqä Israitqä iquenä, ämaqä tqu suqe äväsätä quvqä iqä-säpi, nyi heyaqä kukñui qätä heyqäminjqä. ¹⁵ Itangi he kukñuinqä, yoqeqätä, hiyaqä suqeqätäni, yatñqä änyiyquwi, ii hiqeqä. Hiqä-hiuä jänä imäkpiyä. Nyi nätmätqä iinä isuanqe, qätä maeyqä imqänä” ätukqe.

¹⁶ I ätuäqetani, kukñuä mitqä anä iutani huätä ändowatkqe. ¹⁷ Inqani

ämaqä eeqänäni, qu Sostenisi, Israitqä iquauqä anä aquväqñqä iu miqä ique, a äkiquätäpu, kukñuä mitqä anä-tänjä iqi ptqä äpäkkuwi. Iqua i imäkätqätanjuwänga, Galiyo iqu hinjuinä äqunjqe.

Poli iqu, Andiyokänjqä anji äukqenjqä

¹⁸ Iqini Poli iqu hea hatñä hui inä äpmeqe, quuvqä heqiyqä iquau, “evämeqänä” ätuätä, iqu, Presila Akuila-yaqutä, anä-himqä Sengriyanqä anä qe äkuwi. Iqini iqu Goti Hanjuwä Iqueni, “linä-iiñä imäkmqänä” ätuätä, kukñuä guä ämäsäukqä-pa, qäpu imäkkqenjqä motquetñqä, iqueqä dä qe äktänjqe. Inganji iqua, qua naqä Siliya iunqä upñqä, yimba qe ätkamäukuwi. ¹⁹⁻²¹ Anä-himqä Epäsäsi iu ätimäupiwi, iqu Israitqä iquauqä anä aquväqñqä iu äpaquväqe, iquatä kukñuä anä ätukuwi. Qu, “Si nesä täu anä pmetunjqeqä” tquanğa, iqu “Nyi anä maeqä inänä” ätukqä-qe, qu wivämetñqanganji, “Goti Hanjuwä Iqu winqanqutqe, anquma emamniqeqä” ätukqe. Inganji, iyaquinji, iqi äwqatämäumä, Epäsäsi äväma, yimba ätkamäutä qe äukqe.

²² Poli iqu yimba äwätä, Sisariya iu iuqämeqe, Jerusälemänjqä äyäqe, ämaqä Jisäsi Iqueqä yoqenjqä aquvä äqänmiñuwä iquauñi, yeeqä äwätä, “Hiunjiyqä” ätukqe. Qanakndanji iqu iquau ävämanji, anä-himqä Andiyokä iunqä anju äquveqäkqe.

Poli iqueqä qanjä Äkayänjqä anji ikäminjqenjqä (18:23-21:16)

²³ Iqu iqini, hea hui äpmeqe, qua naqä Galesiya iunqätä, Pälenjiya iunqätä äwätä, ämaqä Jisäsi Iquenyqä quuvqä heqiyätanjuwä iquauqä quuvqe, yänänäqñqä imäkmñjqä yätamakqä äväkäminjqe.

Apolosi iqu, Epäsäsi iutä, Äkaiya iutä, kukñuä awä ätuminjqenjqä

²⁴ Poli iqu i ikitqätanğa, ämaqä Israitqä, anä-himqä Aleksandiyatanjä hñqu, Epäsäsi iu ätimäukqe. Iqueqä yoqe Apolosi ique. Iqu kukñuä äñguänä tqä-qu eä, Goti Hanjuwä Iqueqä bukinjqä näqñqä äñguänänätänqe. ²⁵ Hänaqä, Naqä Iqu ämänätquakqenjqe, iqu näqñqä ae ämakqe. Iqu äwqä yänänäqñqä ävä, qokä-apäkiu ätuätä, nätmätqä Jisäsi Iqu imäkminjqeunji, qäyuna mötqueqä ique. Itanji asñä-qñqe, iqu Jonä iqu äqäminjqenqänä näqñqä eminjqe. ²⁶ Itanğa iqu äwätä, Israitqä iquauqä anä aquväqñqä iuta, zä miqä kukñuä awä ätukqe. Inganji Presila Akuila-yaqu, iqueqä kukñu qätä äwiwi, ätuma äwäsinyä, hänaqä Goti Hanjuwä Iqu ämänätquakqenjqä, näqñqä äñguänänä äwiminjiyi.

²⁷ Qanakndanji, Apolosi iqu, qua naqä Äkaiya iunqä wätñqä itqätanğanji, quuvqä heqiyqä Epäsäsi pmeqä iqua, iqu ii imäkätñqenjqä yänänäqñqä iwimakkuwi. Itanğa, quuvqä heqiyqä Äkaiya pmeqä iqua, ique itmapñqenjqe, qu pipa hui äqiyäpu, iquau äväwqatkuwi. Inganji iqu Äkaiya iu ätimäuqe, ämaqä, Goti Iqueqä qeqä imänätä hingi wqeta quuvqä eqäkuwä iquauñi, yätamakqä kuapänä tiñjä äwiminjqe. ²⁸ Israitqä, kukñuä quuvqä ätminjuwä iquauñi, iqu ämaqeuqä hinjuä iqini kimanji yänänäqñqä ätuätä, mändi äkittqäuminjqe. Iqu kukñuä Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iutanji awä ätuätä, ätnänä iqi tii ätuminjqe. “Krais, Goti Hanjuwä Iqu ne ämineyätñqä ätekqä Iqu, Jisäsi Iqu Qäquvqä.”

19

Poli iqu, Epäsäsi iu kukñuä awä ätukqenjqä

¹ Apolosi iqu Korinä iu yqänä pmetanğanji, Poli iqu, hänaqä qoqonjä iu änyätanqgeu äpäwitä, Epäsäsi iu ätimäukqe. Iqini iqu quuvqä heqiyqä

hñquau äwimakqe. ² Iqu iquauñi, yatñqä tiñjä äwikqe. “He quuvqä eqiyäpiyängañi, Dñä Änguä Iqu he emakqätanä, memeqä ikqätanä?”

Qu kimañi, “Oeyqä. Kukñuä, ‘Dñä Änguä hui äpmenä-qe’ tqanguwi, ne qätä mäwiyqä ikqeqä” ätukuwi.

³ Inji iqu tiñjä-pqä inä ätukqe. “He asñi, äkitañi äqänguwäwä?”

Qu iqueni, “Ne asñi, Jonä iqu äqämiñqetani, äqängqeeqä” ätukuwi.

⁴ Ingañi Poli iqu tiñjä ätukqe. “Jonä iqu, ämaqä kñuä äkunmäknäpu, suqä quvqe vquatamäutqätanguwä iquau, asñä äqiyätäqängañi, tiñjä ätuminqeqä. ‘He Ämaqä, nyi qänaki änyivändätqä Iquenyqä quuvqä heqäpñqeqä.’ Jonä iqu, Jisasi Iquenyqä ätkqeqä” ätukqe.

⁵ Qu kukñuä ii äwipiyyi, Naqä Jisasi Iqueqä yoqeta asñä qe äqänguwi.

⁶ Itanga Poli iqu hipa haqeqi wiyqanga, Dñä Änguä Iqu iquauñqä äpkqe. Ingañi qu anä-kukñui huitañä-huitañä ätäpu, Goti Iqueqä kukñui hinuä tñqä ipäqäkuwi. ⁷ Ämaqä iñjä iqua, 12 iquayi.

⁸ Qañuä hñquaqui-hñquena iñji, Poli iqu, zä miqä itä, Israitqä iquauqä anä aguväñqä yäpä ingisa kukñuä awä ätuäqisminqe. Iqu iquatä, kukñuä anä ätäpu, Goti Hanjuwä Iqunä ämitñqeuñqä kñuä indqänqe, jänä mapñqä ätuminqe. ⁹ Inäqe, hñqua, iquauqä äwqe makunmäknqä, quuvqä maeqiyqä ipu, qokä-apäkiuqä hinuä iqisañi, hänaqä Goti Hanjuwä Iqu ämänätquakqenqä mäñdi äkittqiyäpu, quvqä ätukuwi. Iññiqe Poli iqu iquau ävämetä, quuvqä heqiyqä iquau itmetä, hiunji ique-iqueni ämotqeeqä hñqeeqä anä yäpä ingisa, iquatä kukñuä anä ätäqisminqe. Ämotqeeqä iqueqä yoqe, Tiranusi ique. ¹⁰ Itangañi iqu quvaukuä hñquaqu e imäkätqätanga, qokä-apäkä eeqänänä, Israitqä iquatä, ämaqä yäpaqängisanañ Grikä iquatä, qua Eesiya iu pmeqe, qu Naqä Iqueqä kukñui qätä äwikuwi.

Skepa iqueqä, hikñä 7 inguiquauñqä

¹¹ Ingañi Goti Hanjuwä Iqu, Poli ique iwimäkätä, iqueqä hipa iñji wäunjuä ämaqä mimäkqänänä di yänänäñqä imäkminqe. ¹² Iññiqe, ämaqä, qu tapätapä wäñqä ämepu, Poli ique itmaqäpiyyi, äma äwäpu, ämaqä täñä-yaqä-täñä iquau äwimiñuwi. Itanga ämaqä iqua äñguä eqanguwänga, dñä quvqä-täñä iqua-pqe äñguä inä emiñuwi.

¹³ Ämaqä Israitqä, dñä quvqä huätä dowatpñqä ikämiñuwä hñqua, dñä quvqä-täñä hñquau äwimapiyyi, Jisasi Naqä Iqueqä yoqä ätäpu, dñä quvqä huätä dowatanä-tpu tii ätmiñuwi. “Jisasi, Poli iqu Iquenyqä awä ätuatñqä Iqueqä yoqä duni, ne kukñuä yänänäñqä, ‘He vämapiyä’ etqunä.”

¹⁴ Ingañi Israitqä iquauqä hiqäva-imäkqä naqä hñqu, ymeqä 7-täñä-qe. Iqueqä yoqe, Skepa ique. Ymeqä iñjä iqua-pqe, Jisasi Iqueä yoqeta dñä quvqä huätä dowatanä-tpu ätmiñuwi. ¹⁵ Inji hiunji hñqueni, qu e tqanguwängañi, dñä quvqä iqu kimañi, tiñjä ätukqe. “Jisasi Iquenyqätä, Poli iquenyqätä, nyi näqñqeqä. I etañgi he tqukuengä?” ¹⁶ Ingañi ämaqä dñä quvqä-täñä iqu ätkamäuqe, iquauqä huiwiñi ququvqä imäkätä, gñuä äqiyäpisätä, äpäsqanga, qu anä iñji ävämañi, ipä-tñqä zä qe äukuwi.

¹⁷ Ämaqä Israitqä iquatä, huizi iquatä, Epäsäsi iu pmeqä eeqänänä iqua, ämaqä iqu e imäkqangqenqä qätä äwipiyyi, zä inqä naqänänä wimeqanga, qu Naqä Jisasi Iqueuä yoqe haqeqä ämamäukuwi. ¹⁸ Qokä-apäkä quuvqä ae eeqäkuwä kuapanänä iqua, qu äpäpu suqä quvqä hinuiqänä imäkmiñuñqä, ätnänä iqisa awä ätukuwi. ¹⁹ Ämaqä iquautañä paaqä huitañä-huitañä imäkqä hñqua-pqe, quvqä nätmätqä

paaqä imäkminjuwä itä, bukä paaqenqä näqñqä-vqä-pqetä, äma äppiwi, ämaqeüqä hiñuä iqisanji, tä ikakuwi. Bukä iinqä mbqe, eeqänänji 50,000 mbqä-hikä ii tauqe. ²⁰ Nätmatqä yänänäqñqä eeqänänji iinä ätimäumiñqetani, Naqä Iqu, Iqueqä kukñuä ii wäunjuä yänänäqñqä yätñqä imäkätä, anä-himqä im-imä wätñqä imäkminqe.

Poli iqu, Epäsäsi vämetñqä näwe imäkñqenqä

²¹ Wäunjuä Epäsäsi iunji, yänänäqñqä ae ätimäuqanqani, Poli iqu kñuä tii indqänminqe. “Qua Masendoniya iutä, qua Äkaiya iutä, qanä ikitmä, qänakndani Jerusälemänqä umniqeqa.” Iqu tiinä inä indqänminqe. “Nyi iunji qäpu ikämi, Romä iu-pqe yqänä qunmnige.” ²² Inqani iqu ämaqä, ique yätamakqä äwimiñiyä hñqauqui, Masendoniyänqä hiñuiqä ändowatkqe. Ii, Timoti iquä, Erastusi iquätanji. Poli iqu qua Eesiya iunji, hea hui inä äpmakqe.

Epäsäsi pmeqä hñqua, kukñuä mäkä naqä äunjuwinqä

²³ Hea inqani, ämaqä hñqua, Naqä Iqueqä hänaqeunqä mäwinqä itä, kukñuä mäkä aanä naqänänä tii ipäqakuwi. ²⁴ Ämaqä hñqu äpmaminqe, iqueqä yoqe Demitriyasi ique. Iqu hikä silpa ämetä, nätmatqä imäkqä ique. Iqu silpatanji, goti quañqä Atemisi iyyqä anä enqä-panji, ktqä wänqä iinä imäkminqe. Wäunjuä iutani, ämaqä, iquä asänä imiñuwä iqua, mbqä kuapanä ämamiñuwi. ²⁵ Inqani iqu, ämaqä iquautä, wäunjuä asä imäkäpiyā-qe, huitañä-huitañä imäkqä huizi iquau-pqe, aquvā ämaqiyyätä, tiinä ätukqe. “Ämaqä, wäunjuä nyi itñqetani iqä iquenä, he näqñqeqä. Ne wäunjuä iinä di itanä, mbqä kuapanä äyā ämetunqeqa. ²⁶ I etanji Poli iquenyqe, he qätä äwiyäpu, hiñuä ae äyā äqunäñuwiqä. Iqu anä-himqä Epäsäsi iutä, qua naqä Eesiya iutä, äpme, tiinä ätätñqeqä. ‘Ne goti hipaitä imäkätunqe, naqä-qakuä hmanjqä.’ Iqu e ätuätäqanqani, ämaqä kuapanänji, kñuä asänänä iinji indqämbñqä iwimäkätñqeqä. ²⁷ Poli iqueqä kukñuä ii, neyaqä mbqä wäunjuä, neyaqä yoqetä, qui imäkätñqä äyā iqiyä. Itanqä nätmatqä-pqä hui inänjqä. Goti naqä Atemisi iyyqä anñqeqe, qokä-apäki, ‘Ii nätmatqä hiñgñqeqä’ kñuä indqämbñqäuä. Qokä-apäkä, qua naqä Eesiya tau pmeqä iquatä, qua huiziu pmeqä iquauñä-pqe, apäkä täsiyqä yoqe, haqeqä mamäupñqä qonä äwoktäutqñuwä-qe, Poli iqu kukñuä ii äfätñqe, qui wimäkätñqä äyā iqiyä” ätukqe.

²⁸ I tqanji äwipiwi, qu äwqä tnänä imäkäpu, manä yänänäqñqä, “Epäsäsi pmeqä iquneqä Atemisi, ii kinqanänä iyyqä” ätkuwi. ²⁹ Itanji anä-himqä iu pmeqä eeqänänä iqua, manä yänänäqñqä ätqäwäpu, Gayusi iqesä, Aritakusi iqesä, eyqiyäma, quwqä aquväqñqä iunqä äukuwi. Iquaqi, qua naqä Masendoniya iutanä-quaqu, Poli iquä qanä anä ikämiñuwä iquaquwi. ³⁰ Iinä iqanquwänqä, Poli iqu iquau kukñuä tumuätä iqanqä, quuvqä heqiyqä iqua, iqueni a äkiqätminjuwi. ³¹ Inji tiinä-pqe inänji. Ämaqä, qua Eesiya iu miqä naqä hñqua, Poli iqueqä käyāmaqä epu, iqu quvaqä aquväqñqeuñi mäwqä yätñqä iinqä, kukñuä ändowatkuwi.

³² Itanqä ämaqä, aquväqñqä iu äpmamiñuwä iqua, quwqä kñuä indqänqe qui imäkñätä, kukñuä huitañä-huitañä ätminjuwi. Kuapanänji, quwqä aquvā äqänquwä iqueqä quatinqe, mañqä emiñuwi. ³³ Israitqä iqua, iquautanä Aleksandä iqu, kukñuä tuätñqänä, ämaqä iquauqä hiñuä iqi äyqutäwatkuwi. Ämaqä hñqua hiñuä iinä äqumbiyi, “Nätmatqä tä, iqesanjqä” kñuä indqänquwi. Inqani iqu iquauqä kukñuä kima tuätñqä winqanji, qu kukñuä matqä ipñqä diñqe, hipa itänä ämenjinä qe ämikqe.

34 Iinjä etangqä-qe, qu iquenyqe, ämaqä Israitqä iutanä-que äqumbiyi, eeqänäni manä yänänäqngqä ätäpu “Epäsäsi pmeqä iquneqä Atemisi, ii kinganänä iyyqä” ätkuwi. Qu iinj, äpakänä ätminjuwi.

35 Itanji ämaqä, anä-himqä miqä iquauqä wäunjuä-wiyqä hñqu, qu kuknuä matqä ipnqä imäkäqe, tü ätukqe. “Epäsäsi pmeqä iquenä, ämaqä eeqänäni tiinjngqä näqñqe. Epäsäsi pmeqä iqune, goti naqä Atemisi iyyqä anitä, hikä pmua qäukuä haqä yätuta äpakñggä itäni, miqä-quneyi. 36 Ämaqä hñqu, ‘Kuknuä täunji, quangiqä’ matqä yänqiyä. Iinjñqe, he kuknuä matqä ipu, qämä-qämä maqänä miqä pambiyä! 37 He ämaqä iquaqi ätuma äpquwä etangqä-qe, iquaqu neyaqä anä hiqäva-imäqä iutanji, nätmataqä hui quwä mämeqä iqiyiqä. Itanga neyaqä goti apäkä iinyqe, mändi makittiqiyqä iqiyiqä. 38 Inji Demitriyasi iqtä, ämaqä wäunjuä anä iqä iquatä, qu ämaqä hñqutä kuknuä-täunja etangutqe, hea kuknuä ätäpu qätä wiyqänqanqeqä. Itanga qua miqä naqä iqua, äyä äpmenä. Iqua jänäni, kuknuä mitqänqä imäkqäpnqä. 39 Injñqe, he kuknuä hui yqänä etangutqe, hea hiqä aquväñqä qäyunänänqä tqäpnqä. 40 Quati tiinj. Ämaqä ämineyqä iqua, nätmataqä tängä imäkquqwenqä qätä äwipqe, qu ne, suqä quvqä naqänänä imäkqä-qune änaqämbiyi, kuknuä ämänetäpu, hanä-iqä nätäppñqä. Ne aquvä hinji äqänätanä, manä äyä ätqunä. Inji qu kuknuä ämänetqanguwänqäni, ne kuknuä kimani, änä mätkuä yanqunä” ätukqe. 41 Kuknuä iinj ätuäqe, qokä-apäkä iquauji, huätä qe ändowatkqe.

20

Poli iqu, Masendoniya iutä, Grikä iutä, ikäminqenqä

1 Qu manä hinji ätkuwi, hma äyä iqanqani, Poli iqu, quuvqä heqiyqä iquau tääqä ätuätumeqe, qu yänänäqngqä tqäutpnqänä, kuknuä hui qe ätukqe. Inqani iqu, “Äwqänä” ätuäqe, qua Masendoniyangqä wätñqä ävämakqe. 2 Iqu iqinj qanjä äwätä, quuvqä heqiyqä iqua yänänäqngqä tqäutpnqä ätqäminqe. Iqu iqisanji äwäqe, qua Grikä iu qe ätimäukqe. 3 Iqinj iqu qanquä hñquaqu-hñque äpmakqe. Qänakndani, iqu yimba äwätä qua naqä Siliya iu timäutñqä knuä indqänä pmetanqä, Israitqä iqua ique pizqä päkñqä, kuknuä naqä-hñqunä imäkqanguwinqe, qätä äwikqe. Iinjñqe iqu hänaqä hui-mända wätñqä indqänätä, Masendoniyangqä angumä qe äukqe. 4 Ämaqä hñqua, Poli iqtä anä äukuwi. Anä-himqä Beliya iutanä Pilusi iqueqä ymeqä Sopate ique, itanga anä-himqä Tesälonaika iutanä Aritakusi iqtä, Sekundusi iqtä, itanga anä-himqä Depe iutanä Gayusi ique, Timoti ique, itanga qua naqä Eesiya iutanä Tikikusi iqtä, Tropimusi iqtä, iquayi. 5 Masendoniyatani, ämaqä tqua, qu hinjiqä äwäpu, anä-himqä Troasi iu nenyqä hinjuä äqämbu äpmaminjuwi. 6 Ne Pilipai iunji, hiunji naqänänä bretqä yenjuä qo matäwqä ique hinjuä ae äqunaqe, yimba ätkamäutanä, huiñji hipa hñqinj eeqänä päwqanqä, ämaqä iquauñi Troasi iu äwimakqe. Iqinj ne wikä hñqu äpmakqe.

Poli iqu, Yuläkesi ique angumä ävauqumuatkqenqä

7 Inqani hiunji kinganänä iqueni, ne ämaqä quuvqä heqiyqä iqi pmeqä iquatä buayä anä natunquä aquvä qänätaqenji, Poli iqu awinqä wäninqä etangi, iqu qokä-apäkä iquau kuknuä äwä ätukqe. Iqu kuknuä kuapanä ätqä wätqätanji, heatqä quaesqä qe imängqe. 8 Anä hiqñqä ne aquvä qänatunquä iqueni, yakä iu äpäkeyani, ätenä hñquaqi ämäwqätäyani, hñququque pmeqanqä, hiqi-tä kuapä äyänäminqe. 9 Inqani hiknä hñqu,

iqueqä yoqe Yuläkesi iquvi. Iqu anä huätänänqä iu äpme, hiqaqänqä hipikutawä iqämanminqe. Poli iqu kuknuä yqänä tätqätanqa, iqu hiqaqä hämänä äwiqe, qua mäni äpäknqge. Inğanj qu äpäwäpiyi, a ämaqätkuwi, iqu ae äpäkonğanji äqunquwi. ¹⁰ Poli iqu-pqe äpäwiqe, hiknä iqueuä haqeçi äpäknäqe, ique a äkiqätäqe, iquau ätukqe. “He yänuuä ipu, äwäwa miqä pambiyä. Iqueqä hänjä-pmeqe, änanjqä.” ¹¹ Inğanj Poli iqu iquatä anji äpepiyi, iqu buayä äkutäqe, iquatä anä änguwä. Buayä qäpu ämbiyi, iqu kuknuä kuapanä inä ätukqe. Zä äyā veqanji, iqu ävämaqä. ¹² Hiknä ique, hänjä yqänä etanji, qu ätuma äwäpiyanqa, äwqä hanjuä äwingqge.

Poli iqu, Troasi iuta Miletusinqä äukqenqä

¹³ Iqisanji ne Poli iqu änatkqä-pa, ique äväma, yimba iu äwätanä, anä-himqä Asosi iu ganä qe ätimäukque. Ii tiinji. Iqu Asosinyqä hänaqä iu qanjä äwätä, yimba iqisa tkamäutnqä äwingqge. ¹⁴ Iqu äpätä aquvä mänaqiyqanqa, ne ique itmeni yimba ätkamäutanä, anä-himqä Mitilini iunqä äukqe. ¹⁵ Äwinganji, iqinji ävämanji, qua Kiyosi iu qe ämäwqätäuanä, äwinqa-mändanji, ne äwaqe, anä-himqä Samosi iu iuäqämaqke. Itanji hiunji huizi iqueni, ne anğumä äwätanä, anä-himqä Miletusi iu iuäqämaqke. ¹⁶ Poli iqu maqänä äwätä, hiunji hapä pmeqä naqänänqä qu ‘Pendikosinqanjqä’ ätminjuwä iqueni, Jerusälemä iu hiñuä qunätnqä äwingqge. Iiñiqe, “Hea kuapanänji, qua naqä Eesiya iu mäpmeqä yaninqä dinqe, Epäsäsi iunji ämäwqätäuatunqeqä” kjuä ämaqke.

Poli iqu, Epäsäsi iutanä quuvqä heqiyqeu miqä iquau ätukqenqä

¹⁷ Ne anä-himqä Miletusi iu ätimäuanä, Poli iqu, quuvqä heqiyqeu miqä iqua äpäpu, ique hiñuä mäqumbnqä dinqe, kuknuä Epäsäsi iunqä ändowatkqe. ¹⁸ Qu ae äyā timäuqanquwänqa, iqu tiinjä ätukqe.

“Nyi kinganänä Eesiya iu ätimäutmä, hesä äpmamänqa suqä ii imäkminqenqe, hiqä-hiuänji näqnqä enäüä. ¹⁹ Hea ique-iqueni, Israitqä iqua mändi ängittqiyänä-tpu itqätanqä, hanjä-iqä ämetmä, kjuä kuapanä äqiyätmä, nqä yoqe mändi äkittqänätmä, Naqä Iqueqä wäunjuinä äyā iminqeqä. ²⁰ Nyi zä miqä itmä, nändi mäwqä äyā iminqeqä. Aquväqnqä iunä-pqä, hiqä anä hñqunä-hñqunänä iu-pqe, nyi kuknuä änguanänqä he yätämäkqä hiyqenqe, qäyunä etminqeqä. ²¹ Itanqa hea ique-iqueni, Israitqä iquauñä-pqä, itanqa Grikä iquau-pqe, tiinji inä äyā ätuminqeqä. ‘Ne suqä quvqetanji, Goti Hanjuwä Iquenyqä kjuä äkunmäknätanä, neqä Naqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyquatunqeqä.’ Iinqe he näqnqä äyā etqänjuwiqä” ätukqe.

²² “Itanqa qätä nyipiyä! Tänganji Dnjä Ängüä Iqunä inyimäqanji, nyi Jerusälemänqä umqä iqä. Iqinji suqä äki nyimenqutiyä? Nyi maqnqeqä.

²³ Näqnqä tä qenyä eqänä. Dnjä Ängüä Iqu, awi tiinjä ändätneqä. Nyi anä-himqä eeqänänqä iu qanjä ikämqänğanji, qu guä äpmuatenjiyäpu, hanjä-iqä dappnuwiqä.

²⁴ Inäqe nqä hänjä-pmeqenqe, kjuä mindqänqä itqänänä. Oeyä! Nqä änyinqe, hänaqä nqä äwätnqä iunqä änyinätanji iu äwätmä, wäunjuä Naqä Jisasi Iquesa ämaqke, qäpunä imäkmqä itqänänä. Nqä wäunjui, kuknuä änguanänqä Goti Hanjuwä Iqu ämaqenqä qeqä imänqä iuta hingi vqeuñqä awä tquämqeqä. ²⁵ I etanji qätä nyipiyä! Nyi hiyaqä awä iqi ikitmä, Goti Hanjuwä Iqunä miqeuñqä awä äyā etminqeqä. Inäqe tänganji nyi tiinjqä näqnqeqä. Qänakndanji, he eeqänänqenä, nyaqä hipenji, hiñuä manqänqä ipnuwiqä. ²⁶⁻²⁷ Iinqe nyi kuknuä hämänä etqänä. Nyi

Goti Hanjuwä Iqueqä äwinjqä eeqänänjä iunqce, awä etmqä dijqä zä miqä etmiñqä iunji, ämaqä hñqu, hiyaqä awä iqisa qui imäkñgqä etanqutqe, ii nñqä suqä quvqä manä.

²⁸ He hiqä-hiuäñji äñguänä mimbiyä. Itanqa qokä-apäkä Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä häñeqä iuta, mbqä itä aquvä ämaqäkqä eeqänänjä iquauñä-pqe äñguänä inä mipiyä. Qu sipsipqä enqä-pañä etanqgi, iquau mipñqä dijqce, Dñä Äñguä Iqu he atäunüä äyä ekqeqä. ²⁹ Nyi näqñqeqä. Nyi eväma äumqänqanji, hiveqä hiqiyqä iqua, hiyaqä awä iqi äpäpu, sipsipqä iquauñi qui imäkqäpnuwiqä. ³⁰ Itanqa ämaqä hiqä-hiuätanä hñqua ävaupu, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä hui, iquau qänaki äwivändqa upñqce, kukñuä quangä tqupnuwiqä. ³¹ Iinñqce nyi imäkmiñqä iunji, kñui huätä mäwquatämäuqä ipu, hea ique-ique äñguänänjä mingpñqä. Quväukuä hñquaqui-hñqceñä iunji, nyi heatqänqatä, hiunñingqatä, hanjuä mäwiqä itmä, nñqä hñjuitanji kñuä äqiyätmä, he eeqänänji näqñqä äyä ämetquaminjqeqä.

³² Täñqanji nyi henji, Goti Hanjuwä Iqueqä hipa iu equmuateqänä. He yänänäñqä emäkqä dijqce, Goti Hanjuwä Iqutä, Iqueqä qeqä imänqeta hinginäwa vqenqä kukñuä iqutänji, ii qäyunänñiqä. Itanqa qokä-apäkä, Iqueqänqä atäunjuä ikqä iquauñi, Iqu nätmätqä äñguänänji ävänqiyä. Inji he-pqe nätmätqä iinji mapnuwä iinjqce, ii qäyunänñiqä.

³³ Ämaqä hñqceqä mbqenqätä, gquä-pqenqätä, nyi hinjuä aowi mäqunquä itñqeqä. ³⁴ Hiqä-hiuäñji näqñqeqä. Nqä hipa uita imäkätmä äyä äminyätñqeqä. Itanqa ämaqä nyitä anä pmetanquwä iquauñä-pqe ämitñqeqä. ³⁵ Nyi wäunjuä eeqänänjä heyäqä awä iqi iminjqce, äyä ämetquaminjqeqä. Nyi ii iminjqä-pañi, he-pqe wäunjuä yänänäñqä ipu, ämaqä iquauqä-quwä yätamäkqä minqä iqanquwä iquauñi, yätamäkqä vqäpnä. Itanqa Naqä Jisasi Iqu ätkqenqä kñuä indqänqpnä. Iqu tiñjä äyä ätkqeqä. 'Ämaqä nätmätqä ävätqä iqueqä aquvänä iqe, ämaqä nätmätqä ämetqä iqueqä aquvänä iqa iunji, ämäwqätäuniqeqä.'

³⁶ Poli iqu kukñuä ii ae ätuäqce, inqanji iqu iquatä qonjä anä äuktäupu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä qe ätkqce. ³⁷⁻³⁸ Iqua kñuä kuapanä äqiyäpu, ique a äkiqätäpu, quneqä äwikiwi. Inqanji iqu iquauñi, "Nyaqä hipenji, anqumä hinjuä manqänqä ipnuwiqä" ätukqenqä, qu eeqänänji huäqä kiñjä äwunqce. Inqanji qu ique yimba iunqä qe ätuma äukuwi.

21

Poli iqu, Jerusälemä yätunjqä ekqenqä

¹ Inqanji ne ämaqä naqä iquau ävämetanä, yimbäeu äpaquvätanä, jänä äwätanä, qua Kosi iu ätimäukque. Itanji awinqanji, qua Londesi iu ätimäuani, iqisani anä-himqä Pätala iunqä äukqce. ² Pätala iunji, yimba hñqu, qua Ponisiya iunqä wätñqä iqanqgi ämoqumueni, ne yimba ique ätkmäutanä, iqinji ävämakqce. ³ Ne äwani, qua Saplusi iquenyi, hipa qunamäuqänqisanä äqunmäñi, qua Siliya iu ätimäutanä, anä-himqä Tayä iunji, yquayä ämaipñqä iuäqämakqce. ⁴ Iqinji ne, ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqiyäpu iqi äpmaminjuwä iquau ämäqumueni, iquatä wikä hñqu äpmakqce. Ämaqä iquauñi, Dñä Äñguä Iqu kñuä vqanji, qu Poli iquenyi, "Si Jerusälemänqä mäwqä isñqeqä" ätuminjuwi. ⁵ Ne anä-himqä iunji ävämetanä, qanä watunquä iqanqgua, quuvqä heqiyqä iquatä, ymeqä-apäkä iuatä anä-himqä iquenyi yäpaqä manqisa änäquatämäukuwi. Ne äwani, eqä-pñä manä iqinji, qonjä äuktäutanä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätkqce. ⁶ Inqanji ne,

“Äquatnatunqä” ätuaqe, qu “Evämequnä” änatpiyi, anämqa uwqanqä, ne yimba iu äpaqukkue.

⁷ Tayäni ävama äwani, anä-himqä Tolesesi iu ätimäukque. Iqini, ne quuvqä heqiyqä iquau yeeqä ävätanä, hiunji hñqunä anä äpmakque. ⁸ Awiŋgani ne ävama äwani, anä-himqä Sisariya iu ätimäukque. Iqini ne Pilipä iueqä anjuinqä äwätanä, iqtä hiqaqä anä äwokque. Iqu kuknuä ängua qokä-äpakiu awä ätuäkäminqä ique, itanqa iqu ämaqä 7, buayä iwäsäuqänqä hiñuiqänä atäunua ikuwä iutanä iquvi. ⁹ Iqu iueqä meqe, hñquaqui-hñquaqui. Iua qokä maeqä epu, Goti Hanjuwä Iueqä kukni hiñuä ätminjui.

¹⁰ Ne iqi hiunji hui ae pmetanqwa, Goti Iueqä kuknuä hiñuä-tqä hñqu, qua Jutiya yätuta äquvepkqe. Iueqä yoqe Akipasi† iue. ¹¹ Iqu änemeqe, Poli iueqä aquvi ätäuquvätä, yukä hipa iu hatnä äququätanäqe, tiñä ätkqe. “Dnä Ängua Iqu tii ätqiyä. ‘Aquvä tqueqä kaniqeni, Israitqä iqua Jerusälemä iuni, guä tii äkiqiyäupu, Israitqä iqua qäyä etanji huiziquauä hipa iu wipñqäü,’ ätqiyä” änatkqe. ¹² I tqanji äwiyaqe, nesä, qokä-apkä anä iutanitä, Poli iqueni, “Si Jerusälemänqe, mäwqä isñqeä” ämätunqgque. ¹³ Inganji iqu kimanji, tiñä änatkqe. “He knuä äqiyäpu, äwqä hanä-iqe ändapquwi, ii suñqäwä? Nyi guä ängiqiyäpñqä diñqe, knui iqunä mindqänqä iqä. Knui hñqu inänji. Nyi Jerusälemä iuni, Naqä Jisai Iueqä yoqeta-pqe inä päkonmqä diñqe, ‘ññqä’ ätqänä.” ¹⁴ Iqu yanä qänqanji äqunanani, ne anqumñi mätkuä itanä, “Nätmatqä Naqä Iquesa ätimäuqe, qäyä ätimäuanä” ätkqe.

¹⁵ Hiunji hui ae äpäwqanqa, ne Jerusälemänqä watunqä näwinyä imäknanani, ävämakque. ¹⁶ Quuvqä heqiyqä Sisariya iu äpmaminjua hñqua, iqua nesä äwätanä, Nesonä iueqä anju pmetunqwe, iqinyqä änäma äukuwi. Iqu ämaqä, qua Saplusi iutanä-que, qänqanäñi quuvqä heqiyqä-qu äpmaminqe.

Poli iqtä, quuvqä-heqiyqeu miqä iquatä, kuknuä ätkuwiñqä

¹⁷ Ne Jerusälemä timäuqanqwa, quuvqä heqiyqä iqua yeeqä äneyäpu, qe inetmakuwi. ¹⁸ Awiŋgani, Poli iqu, Jemisi iqtä kuknuä siñqä uwqanji, ne-pqe anä äukqe. Itanqa quuvqä heqiyqeu miqä eeqänänä iqua-pqe, inä ätimäukuwi. ¹⁹ Inganji Poli iqu iquau yeeqä ävätä, tii ätuminqe. “Nyi, Israitqä iqua qäyä etanji huiziquauä awä iqisanji wäunua itqätanganji, Goti Hanjuwä Iqu iquauñi, iñä-iñä iwimäkätñqeä.”

²⁰ Iqua iueä kukni qätä ae äwipiyyi, Goti Hanjuwä Iueä yoqe haqeqä ämamäupiyyi, Poli iqueni tiñä ätukuwi. “Tasi-qua iquki, si näññqeä. Israitqä kuapanänä iqua, Jisai Iquenyqä quuvqä eqiyañjuwiqä. Eeqänänä iqua, kuknuä-suqä Mosisi iqu änatapkä iuni, a yanänäñqä äqätäunjuwiqä. ²¹ Itanqa iqua sinyqe, qätä tiñä äwiyätqänjuwiqä. Israitqätanä, ämaqä huiziquauqä awä iqi äpmeñjuwä iquauñi, si tii äyä ätuäkitqänjiqä. ‘He suqä Mosisi iqu änatapkqe, huätä vquatämäupu, hiqä ymeqä iquauñi, huiwä häuä maktäuqä ipu, atqä-awäkauqä suqä iuni, qänaknä miqä pambiyä’ äyä ätuäkitqänjiqä. ²² Sinyqe, ‘Iqu ae äpqqeä’ qätä äwiyäpiyänqanji, yeeqä miqä ipñqäü. Inqe ne äänä imäkatunqäwä? ²³ Si tiñä imäktñqe, änenqiyä. Ämaqä nesänä hñquaqui-hñquaquinä iqua, qu kuknuä guä ämäsäupu, Goti Hanjuwä Iueä hiñuä iqi ekuwi, äwinä. ²⁴ Ämaqä iquauñi si itmetnä, he eequenä, Goti Hanjuwä Iueqä hiñuä iqini, kiyä maeqä pmapñqe, suqä qäyunänjinä

* 21:8 Wäunjuinqä 6:1-6 † 21:10 Wäunjuinqä 11:28

imäkprŋqä änenŋiyä. Itanŋa huizi-pqe, qu quwqä dä inä täwämbŋqe, si quwqä hiqäva-imäkqenqä mbqä isŋqä änenŋiyä. Si iinŋä imäkqanŋtqe, ämaqä eeqänänŋä iqua, kuknuä quwqä sinyqä äwiyquwiŋqe, näŋŋqä tiinŋä hipŋqäüä. 'Ii, kuknuä qwanŋiqä.' Itanŋa sinyqe, näŋŋqä tiinŋä inä hipŋqäüä, 'Iqu suqeunŋi, qänaknä iqä-queqä.' ²⁵ Itanŋa Israitqä iqua qäyā etanŋi huizi quuvqä eqiyätqänuwā iquauŋi, ne pipa iuŋi, kuknuä tiinŋi ae äyā äqiyätanā äwikqueqä.† 'Ämaqä hŋqu nanuä ämetä, goti qwanŋä iquauŋqä hiqäva-imäkqe, he hui ämepu manŋä ipnuwänŋqätä, nanuä häneqä yqänänŋä-tänŋi manŋä ipnuwänŋqätä, nanuä ämaqä hiinüä iu äkiqiwäqiyäpu äpäkprqä di-pqe manŋä ipnuwänŋqätä, itanŋa suqä qokänŋqä apäkänŋqä iqe, mimäkqä pa iqäpŋqeqä' äqäkqueqä" ätukuwi.

²⁶ Awinŋanŋi iqu ämaqä iquaqi-iquaqi itmetä, iquätä, qutä, kiyä maeqä pmanŋqä diŋqä, suqä qäyünä imäkkqe. Inŋanŋi iqu hiqäva-imäkqä anä täknä yäpā yänŋisa äpēyätä, hiqäva-imäkqä iquau, qu hiunŋi äsquenŋi kiyä maeqä anŋguänänŋä äpmapu, hiqäva hŋqunä-hŋqunä imäkprnuwänŋqä ätukqe.

Qu hiqäva-imäkqä anŋu, Poli ique guä äkiqiyäukuwiŋqä

²⁷ Hiunŋi 7 päwätŋqä iqanŋa, Poli iqu, hiqäva-imäkqä anä täknä yäpā yänŋisa äpekqe. Israitqä, quä Eesiya iutanŋä hŋqua, iqu iqi pmetanŋi hiŋuä äqumbiyi, ique a äkiqätäpu, ämaqä, iquenyqä äkasuwä munätŋqä imäkprŋqä diŋqä, tääqä yänänänŋqä tiinŋä ätukuwi. ²⁸ "He Israitqä iquenyä, yätamakqä nepiyä! Ämaqä anä-himqä eeqänänŋä iu ätuäkitä, neyaqä ämaqä iquautä, kuknuä-suqä iutä, hiqäva-imäkqä anä täu-pqe, mändi äkittqiyäkŋtqe, ämaqä tä, qäqueqä. Itanŋa tänŋanŋi iqu tiinŋä-pqe äyā imäkqiyä. Iqu ämaqä, ne Israitqä iquene qäyā etanŋi huizi iquauŋi, hiqäva-imäkqä anä täknä yäpā tänŋisa ätuma äyapqiyä. Iqu e imäkqe, anŋi Goti Hanjuwä Iqueqänä qäyā etanŋi, Iqueqä hiŋuä iqinŋi kiyä mätkä imäkqiyä" ätukuwi. ²⁹ Qu kuknuä iinŋi, tiinŋqä ätukuwi.

Kinŋanänŋi Poli iquätä, Tropimusi, ämaqä Epäsasi iutanŋä iquätä, hiqäva-imäkqä anä yäpāqänŋisa ikitqätanŋinyä äquŋguwi. Itanŋa qu, Poli iqu anä täknä yäpā yänŋisa äqumbiyänŋanŋi, "Iqu Tropimusi iqueni, täknä yäpā tänŋisanŋqä qäsä ätuma äyapqiyä" tpu ipu, e ätukuwi.

³⁰ Qokä-apäkä Jerusälemä iu pmeqä eeqänänŋä iqua, kuknuä iinŋqä qätä äwipiyi, qu tnänŋä äpäpu aquvā äqämbiyi, Poli ique a äkiqätäpu, hiqäva-imäkqä anä täknä yäpāqä inŋisa eyqiyäma äukuwi. Inŋanŋi qu maqänänŋi, täknä hävqe qŋqanŋä qe ämäyekuwi.

³¹⁻³² Qu Poli ique äpäkprŋqä itqätanŋuwänŋanŋi, mäkä-iqä Romä iutanŋä iquau miqä naqä iqu, "Jerusälemä pmeqä eeqänänŋä iqua, äkasuwä ätnäpu, mäkä hŋŋi äunätqänäüä" tqanŋä äwiyäqe, maqänänŋi iqueqä mäkä-iqä iquautä, iquauqä naqä iquautä, itmeqe, qokä-apäkä iqua pmetanŋuwä iqinyqä tnänŋä äquveqäkuwi. Qokä-apäkä iqua, iquätä, iqueqä mäkä-iqä iquätä äquvepŋanŋä äqumbiyi, qu Poli ique äpäkminjuwi ävquatämäukuwi.

³³ Inŋanŋi mäkä-iqeu miqä naqä iqu äpäqe, Poli ique a äkiqätäqe, iqueqä ämaqä iquau ique senqä hŋquaqutä guä kiqiyäupŋqä ätukqe. Inŋanŋi iqu qokä-apäkä iquauŋi, yatŋqä ävätä, "Ämaqä tqu, tqukä? Iqu äänä imäkätqänä?" ätukqe. ³⁴ Inŋäqe, iqua kuapanä epu, manŋä näŋi-mänŋisa yänänänŋqä tätqätanŋuwitanŋi, iqu kuknuä quatŋ qätä mäwiyqä itä, iqueqä mäkä-iqä iquau, Poli ique iquauqä anä yänänänŋqä iunŋä ätuma upŋqä ätukqe. ³⁵⁻³⁶ Ique ätuma wätqätanŋuwänŋa, qokä-apäkä iqua qänaki äwivändäpu manŋä yänänänŋqä, "Iqueni pizqä päkpiyä!"

† 21:25 Wäunjuŋqä 15:29

ätmiñuwi. Itanğa iqua anä iqueqä hänaqä yakä iu ätimäupiyi, qu ique äpäkpñqä etanġi, iqua iqueni haqeqä a äqätqa ekuwi.

³⁷ Mäkä-iqä iqua ique anä iunqä ätuma upñqä iqanġa, iqu iquauqä ämiqä naqä ique, Grikä iquauä anä-kukñuä ätätä, “Nyi kukñuä hui ktmqätanä?” ätukqe. Iqu kimanġi, “Si Grikä iquauä kukñui äänä dtñqäwä?” ätukqe. ³⁸ “Si qua Isipätanġi iqukiyi. Hiñuiqänäñi gapmanqä iquauñi, mäkänqä ävaugumuatätnä, ämaqä 4,000 iquau ipäqäyuniä päsqanġuwä iquauñi, anä avqñqä yeñuä iunqä ätuma äminiä iqukiyqä, kñuä änyiyqiyä” ätukqe. ³⁹ Inġanġi Poli iqu, tiñjä ätukqe. “Nyi ämaqä Israitqä iqnä, anä-himqä Tasusi iutanġi, qua Silisiya iutanġi iquñjā. Nyaqä anä-himqä, yoqä naqä qonqä aniqä. Nyi ämaqä tqau kukñuä tumqä, hiñuinä nqänyä” ätukqe. ⁴⁰ Mäkä-iqeu miqä naqä iqu ‘ññqä’ tqanġa, Poli iqu anä yakä iu pämä ätqäueq, ämaqä kukñuä matqä ipñqä, iqueqä hipae hiaqusqä qe ämikqä. Qu kukñuä matqä pmetanġuwänġa, iqu iquauqä anä-kukñuä iunä qe ätukqe.

22

Poli iqu, qokä-apäkiu, iqueqä-kiuänqä ätukqenqä

¹ “Tatqä-guäka iquendä, apikuquendä, nyi suqä quvqä mimäqä itñqä iñqä, awä hitġanġmdqä, he qätä nyipiyä” ätukqe. ² Qu Poli iqu, iquauqä anä-kukñuä iunä tqanġi äwipiyanġanġi, kukñuä matqä, qeiqinyä äpmakuwi. Inġanġi iqu tii ätukqe.

³ “Nyi Israitqä iquñjā. Nqä nipai, qua Silisiya iu, anä-himqä Tasusi iu änmikqeqä. Inäqä nyi naqä, anä täuta ekqä. Nyi atqä-awäkauqä suqä eeqänänñqä näqñqä himqä, Gämeliyoli iqu äñguänä ämändquakqeqä. Itanġa he tanġa tä imäkätqanġuwä-pa, nyi-pqä suqä Goti Hanjuwä Iqu äwinyänqä iunä imäkqämqä yänä äqänätnqeqä. ⁴ Nyi ämaqä, Jisasi Iqueqä hänaqä iu qäyu wätqätanġuwä iqua äpäkombñqä diñqä, quvqä itquetmä, qokä-apäkä hui guä äkiqiyäutmä, guä kiqiyäueqä anä iu äyä äpmuatemiñqeqä. ⁵ Nyi suqä ii imäkmiñqenqä, hiqäva-imäqä naqä iquä, Israitqeu miqä naqä eeqänänñä iquatä, qu iñqä näqñqä eänjuwä-qä, he awä hitñqäuwä. Nyi, Israitqä Dämaskasi iu pmeqä iquau motquamñqä, qu pipa äqiyäpu ändapkuwi. Inġanġi ämaqä Dämaskasi iu äpmepu, Jisasi Iqueqä hänaqä iu wätqätanġuwä iquauñi, guä äkiqiyäutmä, hanä-iqä mapñqänä iqisa ätuma quvepmqä diñqä, nyi täññi ävämakqeqä” ätukqe.

⁶ “Hiññi quemisqä hiätñqäññi, nyi qanġi äwätmä, Dämaskasi iu timäumqä qäqiqi wätqätanġanġi, maqänänñi qäukuä haqä yätutanġi, we-hunqä naqänänñä hñqu nyuauä enqä-panġi qe änyimakqeqä.

⁷ Änyimeqanġanġi, nyi qua iqi äpäknmä witanġa, Ämaqä Hñqueqä manġanġi, ‘Soli iquki, Soli iquki, si Nyi sunqä qui nyimäkätqänñyä?’ dqanġi äwikqeqä. ⁸ Inñä äwimi, ‘Naqä Iquki, si tqukikä?’ ätukqeqä.

Kimanġi, ‘Nyi Jisasi Nasäretqätanġi Iquñjā. Ämaqä si qui imäkätqänñi, ii Nyinjqä’ ändkqeqä. ⁹ Ämaqä nyitä anä äumiñquä iqua, qu we-hunqä äqumbiyä-qä, kukñuä dqanġqä Iqueqä manġi, qätä mäwiyqä ikuwiqä. ¹⁰ Inġanġi nyi, ‘Naqä Iquki, nyi äänä imqäwä?’ tqanġa, Naqä Iqu tiñjā qe ändkqeqä. ‘Si ivatuwänätnä, Dämaskasi iu yäpä yänġisa huizä. Iqñi ämaqä hñqu, wänuä eeqänänñi Nyi sinyqä äteqeuñqä, si ktqonqä,’ ändkqeqä. ¹¹ We-hunqä naqänänñä Iquesanġi, nyaqä hiññi hea inuwimäkqanġenqä, ämaqä nyitä anä äumiñquä iqua, nyi a ämanjqänġa äwäpu, Dämaskasi iu äñquatämäukuwiqä” ätukqe.

12 “Ämaqä hñqu, Dämaskasi iu äpmaminqce. Iqueqä yoqe, Anänasi ique. Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä yäpä iqinya iqä-qu eä, kuknjuä-suqä iunji qänaknä iqä-quvi. Iquenyqe, Israitqä anä-himqä iu äpmaminjuwä iqua, ‘Ämaqä änguänänä-queqä’ ätminjuwi. 13 Iqu äpäqe, nyi-tänä qäqi ätqäuepäqe, ‘Tasi-gua Soli iqukiyä, tqä hinju, angumä änguä qändñqinya,’ ändkqeä. Qänganji hinjuä äqänätmä, nyi ique hinjuä äqungqeä.

14 Inganji iqu tiinjä ändkqeä. ‘Atqä-awäkauqä Goti Hanjuwä Iqu, si äyä ätekikqeä. Si Iqueqä äwinqä iunqänä näñqä eätnä, Ämaqä suqä jänäñi imäkätñqä Ique hinjuä qunätnä, kuknju, Iqueqä-kiuä tqangutqä iunä, qätä wisñqä ätekikqeä’ ändkqeä. 15 ‘Ii tiinjä. Nätmätqä si hinjuä äqunätnä qätä äwiyätñi, qokä-apäkä eeqänänä iquau, Iquenyqä awä tuäkiqätñänqä hitanjiyqä. 16 Inä etanji si squenqä hinjuä äqännä, pmatñqäwä? Si ävauätnä asñä matñqeä. Si Iqueqä yoqä tqangti, Iqu asñä äkqiyätä, tqä suqä quvqe, huätä makmäutñqeä,’ ändkqeä’ ätukqe.

17 “Qänakndanji nyi, Jerusälemä iunqä angumä äyapätmänganji, hiqäva-imäqä anä yäpä inqisa äpeyätmä, tääqä ätätmä äpmamänganji, nyi wätqä enqä-pa ae äqungqeä. 18 Nyi Naqä Ique hinjuä qunganga, Iqu tiinjä ändkqeä. ‘Si täqñi, Nyinyqä awä tqangtqe, qu qätä makiyqä ipñqä iquwä-qae, si Jerusälemä täunji maqänä ävamatñqeä,’ ändkqeä. 19 Kimanji nyi tii ätukqeä. ‘Naqä Iqukiyä, oeyqä! Qu nyinyqä näñqeqä. Nyi anä aquväñqeuñqä ikitmä, qokä-apäkä Sinyqä quuvqä eqiyätqätanguwä iquauñi, guä äkiqiyäutmä, hiqokä täua ätävätmä imäkminqenqe, qu näñqä enäüä. 20 Itanga qu Stipenä, Sinyqä awä ätminqä ique, pizqä päsqanguwänga, nyi “ähgwiqä” ätätmä qäqiqi ätqäümä, ämaqä iquauqä gquä quäuqe ämiminqenqä-pqe, qu näñqä enäüä’ ätukqeä. 21 Inganji Naqä Iqu, nyi tiinjä ändkqeä. ‘Si äutñqinya. Ämaqä Israitqä qäyä etanji huizi, kinjä nämä pmetanjuwä iquauñqä kndowatmqänä’ ändkqeä’ ätukqe.

Poli iqtä, mäkä-iqeu miqä naqä iqtä, kuknjuä ätkiyinqä

22 Ämaqä iqua, Poli iqueqä kuknju qätä äwipiyä-qe, iqu ämaqä huizi iquauñqä tqangqenqä mäwinqä iqanji, manä tnänä ätäpu, “Pizqä päkpiyä! Ämaqä tq, qua täunji mäpmeqä yätñqeä” ätkuwi. 23 E ätpiyi, manä hingänäwä ätäpu, iquauqä gquä quäuqe bi äquvätämäupu, qua hinyanä äuaquvämäukuwi.

24 Inä äqunäqe, mäkä-iqeu miqä naqä iqu, iqueqä ämaqä iquauñi tiinjä ätukqe. “He iqueni, anä yanänäñqä iunqä ätuma upiyä! Iqñi, he hiqoki, iqu, ‘Nyi suqä iinä-iinä imäkätñqeä’ ätätä awä natätñqänä, täua täwipiyä!” Qokä-apäkä iqua äwqä tnänä imbu, Poli iquenyqä manä tnänä tqanguwinqä näñqä änguänä metñqä, ii ätukqe. 25 Itanga qu hiqokä täua täwipñqä, yukä-hipa häundaqä itqätepu, guä kiqiyeqanguwänga, iquauqä ämiqä yäpä iqñä iqu qäqiqi tqäuätanga, Poli iqu iqueni tiinjä ätukqe. “Suce, tiinjä ätnä äwinä. Ämaqä hñqu, iqueqä yoqe, pipa Romä iu äqänä witanqutqe, qu iqueni, ‘suqä quvqä-tänutiyä’ tpu, hinjuä qumbñqe, kuknjuä ganä mitñqeä. Inji tanqanji he nyi ämbäknqä iquwi, anäñänqäwä?” ätukqe.

26 Mäkä-iqeu miqä yäpä iqñä iqu, iinä äyä tqanji äwiyäqe, iqu äwätä, iquau miqä naqä iqueni, tiinjä qe ätukqe. “Si äänä imäkñqäwä? Ämaqä tq, Romä iutanä-queqä.”

²⁷ Itanğa ämiqä naqä iqu äpäqe, “Si nyi diyä! Si Romä iutañä iqukitanä?” ätukqe.

Inji Poli iqu, “Auqä” ätukqe.

²⁸ Itanğa, ämiqä naqä iqu, “Nqä yoqe, pipa Romä iu qäpñqä, nyi mbqä naqä äwikqeğä” tquanğa, Poli iqu, “Nyi oeyqä. Nipai äninnyquanğa, nyi ämaqä Romä iutañä-qunä äyä ekqeğä” ätukqe.

²⁹ Mäkä-iqä, ique yatñqä äväpu, hiqokä täua tävanä-tpu imiñuwä iqua, iqu e tqanğı äwipiyyi, iqua zä ipu nändi maqänä ätqeukuwi. Itanğa iquau miqä naqä iqu, “Poli iqu ämaqä Romä iuta-ñueğä” näqñqä eäqe, iqu ique senqätä guä kiqiyäupñqä ätukqeuta, iqu-pqe zä inä qe ikqe.

Poli iqu, Israitqeu miqä naqä iquau kukñuä ätukqenqä

³⁰ Mäkä-iqeu miqä naqä iqu, Israitqä iqua, “Poli iqu, ququvqä imäkätñqä iqueqä” ätukuwiñqä näqñqä anğuanä metñqä äwiñqqe. Inji awiñğanı, iqu Poli iqueni, guä ewewatäqe, hiqäva-imäkqä naqä iquautä, Israitqä iquau miqä naqä huizi iquautä, tääqä ätuätumeqe, Poli iqueni ätuma, iquauqä hiñuä iqi pämä ätqätekqe.

23

¹ Itanğa Poli iqu, Israitqä iquau miqä naqä iquauqä hiñuä iqi, hiñuä jänä äqunä ätqäüä ätukqe. “Nqä nyämaqäüä, Goti Hanjuwä Iqu hiñuä ñqänätanğı, iqa äpçinjqänmi, hea tanğa täsuwanä. Nyi suqä quvqä hui, mimäkqä itñqä etanğı, womba miqä itqänänä” ätukqe.

² Iqu iinğä tquanğa, hiqäva-imäkqä naqä Anänasi iqu, ämaqä Poli iqu-tänğä qäciqi pämä tqäutanguwä iquauñi, “He manğä iu päkpiyä!” ätukqe.

³ Itanğı Poli iqu iqueni tiinğä ätukqe. “Si häuiqä a kukuiñuä qu qua qäpaiqä haqeğä äqiyäqisätqänuwä-panğä iinğukui etanğı, Goti Hanjuwä Iqu si-pqe inä kpäsänqiyä. Si kñui, ‘Nyi kukñuä-suqä iunğı qänaknä iquñqae, ique kukñuä mitmqeğä’ kñuä indqänätnä, täqi äyä äpmenjinyä. Inğäqe, qu nyi ämbäkñqä täkqä ätunğı, ii si kukñuä-suqä iunğı hñgisana inä inğä” ätukqe.

⁴ Ämaqä qäciqi pämä ätqäuminuwä iqua, qu kukñuä ii qätä äwipiyyi, yatñqä tiinğä äwikuwi. “Si Goti Hanjuwä Iqueqä hiqäva-imäkqä naqä tqueni, kukñuä quvqä ätunğı, änäññqäwä?” ätukuwi.

⁵ Kimanğı Poli iqu iquauñi, tiinğä ätukqe. “Tatqä-guäkauä, iqu hiqäva-imäkqä naqä iqueqenqe, nyi maqñqä eämä, quvqä iqänä. Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunğı, ‘Ämaqä ämeyätñqä hñquenyqe, kukñuä quvqä matqä pambiyä,’ äyä äqänänä” ätukqe.*

⁶ Israitqä iquau miqä naqä iqua, ämaqä yoqä hñquaqu qonqä iquautanğä iquayı. Hñqua, Satyusi iqua hitanğa, hñqua, Parisi iquai. Poli iqu iinğä näqñqä eä, manğä tiinğä ätukqe. “Tatqä-guäkauä, nyi Parisi iutañä iqunä eämä, qutä anä ätqäunänä. Nyaqä kñui, tiinğä indqänänğä. ‘Ämaqä ae äpäkönğuwä iqua anğumä vaupnuwiğä.’ Nyi kñuä iinğä indqänätñqetanğı, täqi täsä ätqäunänä” ätukqe.

⁷ Poli iqu kukñuä iinğä tqanğanı, Parisi iquautä, Satyusi iquautä, kukñuä mäkä äumbiyitanı, awä qe iwäsänğuwı.

⁸ Kukñuä mäkä äunğuwı, kiqä quati tiinğı. Satyusi iqua, kñuä tiinğä indqänminjuwi. “Ämaqä ae äpäkombqä iqua, anğumä mävaucqä ipñqäüä. Itanğa enätqä itä, dnğä itä, mäpmetqänä, oeyä.” Inğäqe, Parisi iqua nätmatqä iinğä iquauñqe, “naqä-qakuiqä” kñuä indqänminjuwi.

⁹ Itanğa qu manğä yänänäqñqä ätpiyyi, Parisi iutañä kukñuä-suqenqä näqñqä hñqua, pämä ätqäupu, äkasuwä ätäpu, kukñuä yänänäqñqä tiinğä

* 23:5 Anğumä Itmakqä 22:28

ätukuwi. “Ämaqä tqueqä suqä quvqe, hma etanji äqunänjunä. Iqueni, dnä hñqu ätqutiya, ä enätqä hñqu ätqutiya? Ne maqñqeä.”

¹⁰ Inğanji mäkä-iqueu miqä naqä iqu, quwqä kukñui mäkä enqä-pa hunğanquwä di naqänänjä äyä timäuqanji äqunäqe, qu Poli ique hiyqi-hiyqi ämipu, ique qui imäkñqä iinqe, zä kiinjä äwiñgqe. Iutani, iqueqä mäkä-iqä iquau tiinjä ätukqe. “He äwipu, Poli ique, iquauqä hipa iufa itmepu, neqä anjä yänänäqñqä iunqä ätuma upiya!”

¹¹ Heatqä iqueni, Naqä Iqu, Poli iqu-tänjä qäqiqi pämä ätqäuä, tiinjä ätukqe. “Si zä miqä itnä, pämä yänänäqñqä tqävä! Si Nyaqä kukñui, Jerusälämä iu awä yänänäqñqä ätätqänä-pa, anjä-himqä Romä iunjä-pqe awä asä inä tnänqeqä” ätukqe.

Qu Poli ique, pizqä päsanä-tpu ikuwiñqä

¹² Itanğa zinuitäni, Israitqä hñqua aquvä äqämbiyi, Poli ique äpäkñqä kukñuä naqä-hñqunä imäkuwi. Inğanji iqua, Goti Hanjuwä Iquenyqä kukñuä yänänäqñqä tiinjä hñqu, guä ämasäupu ekuwi. “Ne iqueni pizqä äpäsätaqänğanqä, buayätä eqätä manqä yatñqueqä” ätnguwi.

¹³ Ämaqä kukñuä ii imäkkuwä iqua, kuapänänjä eä, 40 qe ämäwqätäukqe.

¹⁴ Inğanji, iqua äupiyyi, hiqäva-imäkqä naqä iquautä, ämaqe miqä naqä iquautäni, tiinjä ätukuwi. “Ne Goti Hanjuwä Iquenyqä kukñuä yänänäqñqä tiinjä hñqu ätätanä eququeqä. ‘Ne Poli ique pizqä äpäsätaqänğanqä, ymisänjä manqä yatñqueqä.’ ¹⁵ Iinñqe hesä, ämaqä mipñqä aquvä äqänätqänjuwä huizi iquatä, kukñuä ändowatäpu, mäkä-iqueu miqä naqä iqueni, quanğä tiinjä tupñqäuä. ‘Ne Poli ique yatñqä ävätanä, iqueqä kukñuä quatinqä näqñqä metunquä iinqe, si nenyqä ätuma biyä.’ Inji he iinjä imäkqanğpqe, iqu emamätä päqtätanğa, ne iqueni äpäsätunquänänjä” ätukuwi.

¹⁶ Inäqe Poli iqueqä kasiqiyqä hikñiqu, iinjä imäkñqä tqanğä äwiyäqe, iqu äwäqe, mäkä-iqä iquauqä anjä yänänäqñqä iu äpaquvätä, Poli ique awä ätukqe. ¹⁷ Inğanji Poli iqu mäkä-iqueu miqä yäpä iqinjä hñque tääqä ätuätumetä, tiinjä ätukqe. “Hikñä tq, kukñuä-tänjä-qu etanji, hiqä naqä iquenyqä ätuma utñqeä” ätukqe.

¹⁸ Injä etanji iqu ique ätuma äwätä, iqueqä naqä iqueni, tiinjä ätukqe. “Ämaqä, guä äkiqiyäquwä Poli iqu, tääqä ändätmetä dqanji, nyi hikñä tqe ätuma äquvepçänä. Iqu si kukñuä hui ktätñqäuä” ätukqe.

¹⁹ Inğanji ämiqä naqä iqu, iqueqä hipa iu a äkiqätäqe, manjitä ätuma äwäqe, iquauqvqä-qeuänä ätqäunya, yatñqä ävätä, “Si kukñuä äkitani dtñqäwä?” ätukqe.

²⁰ Inji hikñä iqu tiinjä ätukqe. “Israitqä iqua yatñqä kipñqe, kukñuä naqä-hñqunä ae imäkquwiqä. Awinğanji si Poli ique, iquauqä ämaqä mipñqä aquvä äqänätqänjuwä iquauñqä ätuma wätñqä dinqä yatñqä kipñqäuä. Inğanji qu quanğä ikimäkäpu, ‘Ne Poli ique yatñqä ävätanä, iqueqä kukñuä quatinqä näqñqä metunqueqä’ ktpñqäuä” ätukqe.

²¹ “Inäqe si iquauqä kukñui qätä mäwiyyä panä. Iquautanä kuapänänjä, 40 ämäwqätäquwä iqua, ‘Ne iqueni pizqä äpäsätaqänğanqä, buayä eqä manqä yatñqueqä’ ätäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä kukñuä yänänäqñqä ii, guä ämasäupu equwiqä. Si ätuma wiqanğa, iqua hänaqä awä iqi zä äpmapu, ique äpäkñqäuä. Inji si iquau, ‘Auä, ique itumamqänä’ tqanğtqenqä, hinjä äqämbu äpmeñäuä” ätukqe.

²² I tqanğä, ämiqä naqä iqu, hikñä ique, “Si kukñuä ii ändññqe, awä matqä panä” yänänäqñqä ätuäqe, qe ändowatkqe.

Qu Poli ique, qua miqä naqä, Peliksi iquenqä ändowatkuwiñqä

²³ Hiknä ique ändowatäqe, mäkä-iqueu miqä naqä iqu, ämiqä iqueä yäpä iqinä iquautañä hñquaquu tääqä ätuätumeqe, ti ätukqe. “Qe mäkä-iqä 200 iquautä, mäki hosi iu äpmapu iqä 70 iquautä, itanğa mäkä-iqä zi quäuqä-tañä 200 iquautä itmesinyä, näwenyä imäknäpu, heatqä 9 klokä iunji, Sisariya bunqä wäpnqeqä. ²⁴ He Poli iquenyqä hosi-pqe näwenyä imäkäpu, iqu qui mimäkñqä yätñqänä, neqä ämineyqä naqä Peliksi iquenyqä änguänä ätuma wäpiyā” ätukqe. ²⁵ Inğanji iqu pipa hui tiñä ätätä äqäkqe.

²⁶ “Nyi Klotiusi Lisiyasi iqunä, pipa tä äqiyätmä, qua ämiqä naqä Peliksi iqukinqä ävawqatqänä. Yoqä naqä qonqä iquki, hiunjuinganjä.

²⁷ Ämaqä tqueni, Israitqä iqua a äkiqätäpu pizqä päkñqä iqanguwänğa, nyi, ‘Iqueqä yoqe, pipa Romä lu äqänä äwinä’ tqangä äwimi, nyitä, nqä mäkä-iqä iquata äwätanä, iquauqä hipa iuta it-mequeqä. ²⁸ ‘Iqu suqä quvqä äki imäkqanji ätqäpiyā’ tmä qätä wimqe, ique ätuma, quwqä ämaqä mipñqä aqvüwä äqänätqänuwä iquauqä hiñuä iqi ätqäteqe qä.

²⁹ Nyi iquau yatñqä vqanğa, iqua iquauqä kukñuä-suqä iutanñqä awä ändquwiqä. Inäqe, suqä iqu imäkqanqenqä ätätqänuwä, ne ique pizqä päsqanqätä, ä guä pmuteqänqätä, hmanjqä. ³⁰ Inji tanğanji, qu ique päkñqä kukñuä zä imäkätqätanğä qätä äwimi, nyi ique sinyqä maqänä ändowatqänä. Itanğa ämaqe, ‘Iqu suqä quvqä imäkqä-queqä’ tqanguwä iquauñi, qu tqä hiñuä iqinji ique kukñuä mitñqä ätquäqe qä,” ätätä äqäkqe.

³¹ Itanji mäkä-iqä iqua, iquauqä ämiqä iqueuä manju qätä äwipiyyi, qänaknä ipu, heatqä iqueni, Poli ique ätuma, anä-himqä Andipatrisi bunqä äwakuwi. ³² Awiñanji, mäki hosi iu äpmapu iqä iqua, Poli iqueni anä-himqä Sisariya iunqä ätuma wiqanguwänğa, mäkä-iqä huiziqwa iquauqä anä Jerusälemänqä anğumä ekuwi. ³³ Ämaqä Poli ique ätuma äwäkuwä iqua, Sisariya iu ätimäupiyyi, qua ämiqä naqä iqueni, pipa äväpu, Poli ique-pqe, iqueqä hiñuä iqi ätqätekuwi. ³⁴ Inğanji ämiqä naqä iqu pipa a ätäuäqe, iqu Poli iqueni yatñqä tiñä äwikqe. “Si qua äkitanjukikä?” Yatñqä i vqanğa Poli iqu kimanji, “Nyi qua Silisiyatañä iqunjqä” ätukqe. ³⁵ Injä äwiyäqe, iqu tiñä ätukqe. “Ämaqä si kukñuä mikitñqä iquwä iqua ätimäuqanguwänğa, kukñuä tqangtqe, inğanä qätä kimqänä.” Injä ätuäqetani, Poli iquenyqä, “He anä, ämiqä naqä Heroti iqu ämätqä iu pmutepiyä” ätukqe.

24

Qu Poli ique, Peliksi iqueqä hiñuä iqi, kukñuä ämitkuwinjqä

¹ Hiunji hipa hñginji ae äpäwqanğanji, hiqäva-imäkqä naqä Anänasi iqu, anä-himqä Sisariya iunqä äquveqäkqe. Iqutanji, Israitqeu miqä hñquatä, ämaqä Romä pmeqä iquauä kukñuä-suqenqä näññqä hñqutä, anä äquveqäkuwi. Ämaqä iqueqä yoqe, Tetulusi ique. Qu iqi ätimäupiyyi, ämiqä naqä Peliksi ique äwimepu, Poli ique kukñuä mitñqä iunqä awä näwe ätukuwä. ² Inğanji ämiqä naqä iqu, Poli ique tääqä tuätumeqanğa, Tetulusi iqu iquenyqä kukñuä ätipäqiyätä, ämaqä naqä iqueni tiñä ätukqe. “Ämaqä naqä Peliksi iqukiyā, si yätamäkqä änguänänä äneyätnä, ämineyätqätanğä, mäkä maunqä änguänä äyā äpmenunä. Nätmatqä änguänä mäwiqä iminqe, tanğanji si knuä änguänä indqänätnä suqä hñji maeqanğä, eeqänänji änguänä äyā äwinä. ³ Ne iñä äqunätaqanğanji, neyaqä äwqe änguänä änenyätñqe qä. Inqe ne sinji äñguiqä naqä-qakuänä äktqunä” ätukqe. ⁴ “Si wäunüä hui-pqe inä

imäktñqä etanji, nyi sitä äpakä matqäugä imqä itmä, yatñqä tii äkiyqänä. Si qeiqinyä ämineyätinä, neyaqä kukñuä wänqä hmbu qätä neyä.

⁵ Ne ämaqä tquenj, hinuä tiinjä äqunänünä. Iqu ämaqä mäkänqä itä äkasuwä tqä-queqä. Iquesanji, Israitqä qua eeqänänä iutanä jisai, äkasuwä ätnäpu, mäkä äyä äunätqänäuä. Itanğa ämaqä, Jisasi Nasäretqätanä Iquenyqä qänaknä itqänjuwä iquauñqe, ‘qu Nasäretqä iquayqä’ ätätqänjuwiqä. Ämaqä tqu, iquauqä ämiqä naqä iquautanä hñqueqä. ⁶⁻⁸ Iqu hiqäva-imäqä anji, kiyä mätqä imäkätñqä iqanji, ne ique a äkiqätqueqä.* I etanji ne ique kukñuä ämitquenqä näñqä matñqenqe, si tqä-täüä ique yatñqä ävätnä, iqueqä manjutanji, nätmätqä eeqänänjñqä qätä wisñqinyä” ätukqe.

⁹ Inğanji Israitqä iqua-pqe, iqueuä kukñui yänänäñqä imäkäpu, “Kukñuä eeqänänä ii, naqä-qakuiqä” ätukuwi.

¹⁰ Qu iinjä tquanjuwänğa, qua ämiqä naqä iqu, Poli iqu kukñuä tätñqä, hipa ämenä ämikqe. Iinjä iqanğa, Poli iqu kimanji tiinjä ätukqe. “Quväukuä kuapänänä iunji, si ämaqä qua täu äpmeñuwä iquau iwäsäutqänä iinqe, nyi näñqä eämä, nyaqä äwqe änguanänä nyinganji, nyi saqä hinuä iqisa, ämaqä kukñuä mindqanguwä iquauñqä, kimanji ktmqe. ¹¹ Si yatñqä tiinjä imatñqe. Tänğa qänğa hiunji 12 ae äpäwqanğa, nyi Jerusälemänqe, Goti Hanjuwä Ique qonä äwöktäutmä, Iqueqä yoqä haqeqä mamämqä äyä äyqäqeqä. ¹² Inğanji hiqäva-imäqä anä takñä yäpä yängisatä, anä aquväñqeutä, ä anä ququawä iutatänji, nyitä, ämaqä hñqutä, kukñuä mäkä äünätä, mäkä vauqumuatqanqce, hinuä manqänqä äyä itqänjuwiqä. ¹³ Inji kukñuä nyi tänğa ämindquwi, naqä-qakui mämäktqueqä ipñqäuä” ätukqe.

¹⁴ “Kukñuä naqä-qakui, awä tii ktmqe. Nyi hänaqä Jisasi Iqu ämotquakqä iu qänaknä itmä, neqä atqä-awäkauqä Goti Hanjuwä Iqueä yoqce haqeqä ävauqumuatätñqe. Nyi kukñuä ämindquwä iqua, ämaqä hänaqä iu qänaknä itunquä iquenyqe, ‘Ämaqä huitanuaeqä’ ätätqänjuwiqä. Inäge nyi kukñuä-suqä Mosisi iqu äqäqetä, Goti Iqueqä kukñuä hinuä-tqä iqua ätäpu ekuwitänji, eeqänänä iinqe Nyi quuvqä eqiyätqänänä. ¹⁵ Itanğa ämaqä suqä jänänänä iqä iquatä, ququvqä iqä iquatä, pizqä ae äpäkonjuwä-qe, Goti Hanjuwä Iqu anğmä ävauqumuatäniqä diñqe, nyi kñuä yänänäñqä äwimä, hinuä äqänmä äpmeñänä. Itanği ämaqä nyi kukñuä ämindquwä tqua-pqe, asä iinjñqe. ¹⁶ Iinjñqe Goti Hanjuwä Iqueqätä, ämaqä iquauqätä, hinuä iqinj, nyi ämaqä jänänünä himqä diñqe yänä äqänätqänänä” ätukqe.

¹⁷ “Nyi anä huizi iunji, quväukuä hui ae äpmamitanji, Israitqä Jerusälemä iu äpmeñuwä iquauñqä anğmä äyä äpqe. Ämaqä nätmätqänqä äwa iqanjuwä iquau yätämäkqenqä mbqä-sua äma äpätmä, itanğa hiqäva imäkätmä Goti Ique wimqä äyä äpqe. ¹⁸ Nyi suqä qäyunänä iu qänaknä itmä, Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqinj kiyä mämätqä äpmamänğanji, hiqäva-imäqä anä iu hiqäva imäkmätmä itqätanğa, qu änyimepu hinuä äñqänjuwiqä. Qu hinuä i äñqämbiyänğanji, ämaqä kuapänänji nyitä anä mäpmeñä ipu, hoaqä manqñqä ikqe. Oeyä. ¹⁹ Inğanji Israitqä qua Eesiya iutanä hñquanä, a inğanä äñgiqätkuwiqä. Inji ämaqä iqua nyinyqä

* **24:6-8** Tänganji ämaqä näñqä-tänä hñqca, kñuä tiinjä äyä indqänätqänäuä. Täqinj Lukä iqu kukñuä huizi inä äqäqce. Kukñuä ii, tiinjä. “Ne neyaqä suqetanä kukñuä mitanätanä iqanğa, mäkä-iqä iquauqä ämiqä naqä Lisiyasi iquatä, iqueqä ämaqä hñquatä, änemapiyi, yänänäñqä änavqutäpu, neyaqä hipa iuta ämänätquwiqä. Itanji Lisiyasi iqu ‘Ämaqä tqce kukñuä mitñqä iqua, si äkimpepu tqä hinuä iqisa mitñqeqä’ ätqe.”

kuknjuä-tänä epu imäkcqäpi, quwqä-quwä nyi kuknjuä mindpñqce, saqä hinuä täqi matqäuce, sunqäwä? ²⁰ Iqua hma etangutqe, täqi ätqäuänjuwä tqua, nyi Israitqeu miqä iquauqä aquväqñqä hinuä iqi tqäuätanğa, nyaqä suqä quvqenqä qävqä itqänjuwinqe, awä ktpñqceqä. ²¹ Nyi iquauqä awä iqinjı pämä ätqäumä kuknjuä ätuätmänğanı, manä yänänäñqä tijnä ätqceqä. ‘Ämaqä ae äpäkonguwä iqua, anğumä ävaupnuwä iunqe, nyi quuvqä eqiyätqänänä.’ Qu kuknjuä iquenyqänä yeeqä miqä ipu, nyi kuknjuä mindpñqä sä ändma äpqäuä” ätukqe.

²² Ämaqä, hänaqä Jisasi Iqu ämotquakqä iu qänaknä iqä iquauqä quuvqä heqiyqenqätä, suqenqätä, Peliksi iqu näqñqä anğuanänä ae ekqe. İnjinqe Poli iqu kuknjuä ae äyä tqanğa, iqu Israitqä iquau tijnä ätukqe. “Nyi heyaqä kuknui qñqanä hemqänä. Mäkä-iqeu miqä Lisiyasi iqu äquvepqanğanı, nyi hiyaqä kuknui, jänä inğa emäkiyqämqä” ätukqe. ²³ İtanjı iqu iqueqä mäkä-iqeu miqä ique tijnä ätukqe. “Poli iqueni guä kiqiyäueqä anä iu äpmuatetnä qeiqinyä miyä. Iqueqä käyämäqä iqua, ique yätamäkcqä wipñqä, si pmua mimäkcqä pa, hinjuinä qunyä” ätukqe.

Poli iqu, guä pmuateqä anju äpme, Peliksi iquä kuknjuä ätminjiyñqä

²⁴ Hiunji hui ae äpawqanğanı, Peliksi iquä, iqueqä apäki Drusilaisä anä äpkıyı. Drusilai, Israitqä iutaniyi. İqi ätimäyi, iqu Poli ique tääqä tuätumeqanğa, iqu Kraisi Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqenqä tqanğı äwıkiyi. ²⁵ İnğanı Poli iqu kuknui, suqä jänänänjuñqätä, äwqä äwıvauganğqä iunä mimäkcqä iunqätä, Goti Hanjuwä Iqu qänakndanı eeqänänjune kuknjuä minetäniqenqätä ätukqe. Poli iqu iinjä tquangi, Peliksi iqu qätä äwıyäqe, zä itä tii ätukqe. “Si äutñqceqä. Qänakndanı, nyi hea hui eätmä, tääqä anğumä ktätmeqämqä.” ²⁶ Peliksi iqu nätmatqä huiñqä-pqe hinuä inä äqunä äpmaminqe. Iqu knui, “Nyi Poli ique hinjuinä qunäwatmçenqä, iqu mbqä hui dapätñqätıyä?” indqänätä, hea kuapanänjä iunı, ique tääqä ätuätumetä, iquä kuknjuä anä ätminjiyi.

²⁷ Peliksi iqu Israitqä iquau aquvänä iwimäkätñqä dinqe, Poli ique guä kiqiyäueqä anä iunı hinjuinä äqunğqe. İtanğa, quväukuä hñquaqu päwqanğanı, Posiyusi Pestusi iqu, Peliksi iquenyqä tññqä qe äpmakqe.

25

Poli iqu, “Nyi Sisa iqu nyiwäseyätñqä änyinjıyä” ätukqenğä

¹ Pestusi iqu qua Jutiya iu ämiqä kinganänä-qu äpmakqä iunı, hinjuı hñquaquı-hñque ae äpawqanğa, iqu anä-himqä Sisariya iu ävämanı, Jerusälemänqä ekqe. ² İqinjı hiqäva-imäkcqä naqä iquatä, Israitqä iquau miqä naqä iquatä, Pestusi ique äwımapıyı, Poli ique kuknjuä mitpñqä iunqä ätuäpu, yatñqä tijnä ävqa äukuwi. ³ “Si ne yätamäkcqä neyätnä, qu Poli ique ätuma pññqä tääqä tuvä.” Qu kuknjuä iinjä ätukuwä-qe, ämaqä hñqua hänaqä awä imä äpmapu, Poli ique pizqä päkpñqe näwe imäkmbu ätukuwi.

⁴ İ tquanğuwänğa, Pestusi iqu kimanı tijnä ätukqe. “Poli iqu Sisariya iunı guä äpmenä. Nyi iunqä wämqe, qäciqinjıqä. ⁵ İnjı ämaqä iqu suqä quvqä hui imäkcqä etangutqe, hiqä ämeyqä iqua nyitä anä äwıtanä, ique iqi kuknjuä mitpñqceqä” ätukqe.

⁶ Iqu iquatä anä äpmeqe, hiunji 10 mämäwqätäuqänğa, Sisariyanqä äquveqäkqe. Awinğanı, iqu kuknjuä iwäsäuqä anju äpmeqe, qu Poli ique ätuma pññqä ätukqe. ⁷ Iqu ae ätimäwqanğa, Israitqä Jerusälemä yätuta äpawäkuwä iqua, ique qäuiqä ämamäupu, ique kuknjuä ämitäpu, “Iqu suqä quvqä huitanjä-huitanjä imäkätñqceqä” ätukuwi. Qu kuknjuä iinjä

tqanquwiñqe, Pestusi iqu, “Quañgä ändqäpiyä, naqä-qakuä ändqäpiyä?” kñuä indqänqqe.

⁸ Qu kukñuä ae ätqanquwännga, Poli iqu kimañi tiinä ätukqe. “Nyi Israitqä iquauä kukñuä-suqä iutä, hiqäva-imäqkä anä iutä, itannga Romätanä ämiqä naqä Sisa iqesäñi, quvqä mitqueqä iqueqä” ätukqe.

⁹ I tqanji äwiyäqe, Pestusi iqu, Israitqä iquau aquvänä iwimäkätñqä wiñganñi, iqu Poli ique yatñqä tii äwikqe. “Ne Jerusälemänqä äyätanä, nyi saqä kukñui, iqi kiwäsemqe, änguätanä?”

¹⁰ Inäqe Poli iqu tiinä ätukqe. “Kukñuä iwäsäuqä anä nyi pämä ätqäunqä tä, ii Sisa iqueqä aniqä. Anä tqenyä nyiwäsepnqe. Si näqnqe. ‘Nyi Israitqä iquauñi, suqä quvqä hui mitqueqä itñqe.’”

¹¹ Nyi suqä quvqenqä päkonmqä sätäti, nyi iñqe äpäkonmqe. Inäqe qu kukñuä nyinyqä ätquwi, naqä-qakuä hma sätäti, ämaqä hñqu nyiñi, iquauqä hipa iunñi, anä mänyivqä yänqiyä. Nyi Sisa iqu nyiwäseyätñqä änyingiyä” ätukqe.

¹² I tqannga, Pestusi iqu, iqueqä ämaqä kñuä iqä vqä iquatä kukñuä ätñpiyi, iqu kimañi, “Si ‘Sisa iqu kukñuä nyiwäseyätñqä änyingiyä’ ätnä-qae, si iquenyqä utñqe” ätukqe.

Pestusi iquä, ämiqä naqä Akripa iquä, kukñuä ätñgiyinqä

¹³ Hiunji hui ae äpäwqanñi, ämaqeu miqä naqä Akripa iquä, kasiqi Benasisä, inäsuaqi Pestusi ique yeeqä wiyñqänä Sisariyanqä qe äpkiyi.

¹⁴ Inäsuaqi hiunji kuapanä iqi pmetanjiyännga, Pestusi iqu Poli iquenyqä kukñuä näqnqä ävätä, ämiqä naqä iqueni tiinä ätukqe.

“Ämaqä hñque, Peliksi iqu guä äkiqiyäuekqe, guä yqänä äpmenä. ¹⁵ Nyi Jerusälemä iu pmetannga, hiqäva-imäqkä naqä iquatä, Israitqeu miqä naqä iquatä, ämaqä ique kukñuä mitñqä ändkuwiqä. Qu nyi iquenyqe, ‘Iqu suqä quvqä imäqkä-qae, hanä-iqä naqänänä menqiyä’ tmqä äwiñqe.”

¹⁶ Quvaqä äwiñqä iinä iñqe, nyi kimañi tiinä ätukqe. “Ne ämaqä Romätanä iquene, ämaqä hñquenyqä iwäsäutaqanñi, ‘iqu äpäkonänqiyä-qe’ maqänä matqä itñqueqä. Iqu ämaqä, ique kukñuä ämitätqänuwä iquauä hiñuä iqi ganä ätqäutä, iquauä kukñui kima tuänqiyä’ ätukqe.”

¹⁷ Nyi iquatä täqinyqä ae äpani, äpakänä mäpmeqä imqä itmä, awinñanji kukñuä iwäsäuqä anju äpmami, qu ämaqä ique ätuma pñqä ätukqe.”

¹⁸ Ämaqä, ique kukñuä ämitminuwä iqua, pämä tqäuqanquwiñqe, ‘Iqu suqä ququvqänänä hui imäqanqiyä’ kñuä änyikqä-qe, oeyqä!

¹⁹ Qu iquä, kukñuä mäkä äñquwiñqänä ändkuwiqä. Quvqä Goti Iqueä yoqe haqeqä mamäupñqä suqenqätä, ämaqä äpäkonqä hñquenyqätä äñquwiqä. Iqueqä yoqe, Jisasi Iqueqä. Inäqe Poli iqu, ‘Ämaqä iqu hanä äpmenä’ ätukqe.”

²⁰ Qu kukñuä iinä tqanquwiñqe, nyi iwäsäumätmä itmä-qe, nyaqä kñuä indqänqe, ätnänä iqi matimäuqanñi, ique yatñqä tii äwikqe. “Ne Jerusälemänqä äyätanä, nyi saqä kukñui iqi kiwäsemqenqä äkingiyä, mañqä iqi?”

²¹ Iqu kimañi, ‘Ämaqä naqänänä Sisa iqu kukñuä nyiwäseyqanñe, nyi guä yqänä pmamqänä’ dqannga, nyi iquenyqe, ‘Nyi Sisa iquenyqä dowatmqä hänaqänqä qävqä imqanñanqe, iqu guä yqänä pmetänqiyä,’ ätkqe” ätukqe.

²² Akripa iqu kukñuä ii qätä äwiyäqe, Pestusi iqueni tii ätukqe. “Nyi nqä-näuä, ämaqä iqueqä kukñui qätä wiyqämqä.”

Inji Pestusi iqu “Si iqueqä kukñui, awinñanä qätä wiyqätñqä” ätukqe.

Poli iqu, Akripa iqesä, Benasisä, kukñuä ätukqenqä

²³ Awiŋgani, Akripa iquä Benasisä inäsuaqi ämuasmängqä äŋguänäni ämipnäsinyä, yoqä naqe motquayŋqä imäkiyi, mäkä-iqeu miqä naqä iquatä, anä-himqä iutanä naqä iquatä, qu anä aquvvāŋqä iu yäpā yāŋgisa äpekuwi. Inŋani Pestusi iqu Poli ique ätuma pŋŋqä tqanŋi, qu ique ätuma äpkuwi.

²⁴ Inŋani Pestusi iqu tii ätukqe. “Akripa iqukutä, huizi nesä äpmeŋuwä eeqänänä iquendä, he ämaqä tqeŋi hiŋuä qumbiyä! Iquenyqe, Israitqä Jerusälemätanä iquatä, täqisanä iquatäni, qu eeqänäni, ‘Iqu hänä mäpmeqä itä, äpäkonätŋeqä’ yänänäŋqä ätäpu, nyi tääqä ändätqänuwiqä. ²⁵ Iiŋä etanŋi nyi hiŋuä äqunätmänggani, iqu äpäkonätŋqä diŋqe, suqä hui mimäqä itŋqä äqunänŋeqä. Iiŋä äqunmä-qe, iqu kiqä-kiuä Sisa iquenyqä tääqä tqanŋi, nyi ique dowatmqä diŋqe, kukŋui naqä-hŋqunä äyā imäkqeqä. ²⁶ Inäqe, qu ique kukŋuä ämitätqänuwä quatiŋqe, neqä naqä iqu naqä-qakuinŋqä näŋŋqä metŋqä iinŋqe, pipae äänä qämqätiyä? Nyi maqŋqeqä. Iiŋinŋqe, ämaqeu miqä naqä Akripa iqukutä, ämaqä huizi-pqä iquendä, ne iqueqä maŋi qätä ganä äwiyätanä ämoqumetuŋquä diŋqe, nyi iqueni ätuma äpätmä, heyaqä hipenüwä iqi äyā ätqäteqänä. Iiŋä imakanitanŋi, nyi pipa qämŋeqä näŋŋqä äŋguä mamqänä. ²⁷ Nyi kŋuä tiinä indqänŋänä. Nyi ämaqä guä kiquyāueqä hŋque ändowatätmänggani, qu ique kukŋuä ämitpŋenŋqä pipa ätnänäqi maqiyqä inŋqe, nyi qämä-qämä imqänä” ätukqe.

26

Poli iqu, Akripa iqueni, iqueqä-kiuänŋqä ätukqenŋqä

¹ Inŋani Akripa iqu Poli ique tiinä ätukqe. “Tqä-täuänŋqe, si awä nattŋqeqä.” I tquanŋa Poli iqu iqueqä hipa haqä yätqä ämä äpeyätä, kukŋuä awi tiinä ätukqe.

² “Ämiqä naqä Akripa iquki, Israitqä iqua kukŋuä ämindätqänuwiŋqe, nyi täŋgani tqä hipenüwä iqisa kima ktmqe, ii äŋguänäniqä. ³ Ne Israitqä iqueqä suqenqätä, nätmätqä ne mikakä ätnätŋqenqätänä, si näŋŋqä äŋguänä enjinyä. Iiŋinŋqe, si quamä qeiqi äpmanä, nyaqä kukŋui qätä nyisŋqenŋqä änyinŋiyä” ätukqe.

⁴ “Nyaqä quamä pmeqä hikŋänŋa äpmaka äpätŋqenŋqe, Israitqä eeqänänä iqua näŋŋqä äŋguänä eänäuä. Nyi ymeqänŋani, nŋqä ämaqä iquatä äpmeŋqe, inŋi qänakndanŋi Jerusälemä iu äyā äpmeŋqeqä.

⁵ Qu hiŋuiqänäni nyinyqä näŋŋqä ae ekuwitani, äwiŋganguŋqe, nyaqä suqenqä awä qäyunä tii ktpŋqeqä. Nyi hikŋänŋata ti ipäqäka äpätŋqe, Parisi iquauqä suqä iunä qänaknä itŋqeqä. Parisi iquauqä qänaknä iqe, Israitqä huizi iquauqeuŋi ämäwqätäunä. ⁶ Iiŋä etanŋi täŋgani, Goti Hanjuwä Iqu neqä atqä-awäkau, ‘Iiŋä timäuniqeqä’ ätukqenŋqä nyi quuvqä eqiyätmä hiŋuä äqänmä äpmeŋä. Inŋi nyi iinŋä äpmeŋqenŋqe, qu kukŋuä mindqanŋä, nyi täqi täsä ätqäuänänä. ⁷ Israitqä iqueneqä hueqä-himqä 12 iqua, qu Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, mäptqänŋatä, heatqänŋatänä, haqeqä ämamäupu, Iqueqä kukŋuä asä iquenyqä quuvqä eqiyäpu, hiŋuä äqambu äpmeŋäuä. Ämiqä naqä iqukiyā, nyi iinŋqä hiŋuä äqänmä äpmetŋqenŋqe, ämaqä iqua kukŋuä äyā ämindätqänäuä.

⁸ Hesänä hui, ‘Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä ae äpäkonŋuwä iquauŋi, mävuqumuatqä yänŋiyä-qe,’ kŋuä iinŋi suŋqä indqänätqänäuä?

⁹ Hiŋuiqänäni nyi-pqe kŋuä tiinä äyā änyiminŋeqä. ‘Nyi Jisasi Nasäretqätänä Iqueqä yoqe mändi kittqämqä diŋqe, nätmätqä kuapanänäni imäkqämqeqä.’ ¹⁰ Itanŋa Jerusälemä iunŋi, nyi nätmätqä tä imäkminŋeqä. Hiqäva-imäkqä naqä iqua, ‘Si iinŋä imäkqätŋqeqä’ dqanŋuwänŋa, nyi Goti

Hanjuwä Iqueqä ämaqä kuapanänjä iquau, guä äyā äkiqiyäuminqeqä. Itanğa ämaqä naqä iqua, 'Iquau pizqä päkpiyā' tqanğuwānğa, nyi-pqä inä ätminqeqä. ¹¹ Nyi anjä aquvānğqä yāpā yāngisa āpaquvākitmä, iquau tājā-hunğā ävātmanğani, qu Naqä Iquenyqä kuknuā quvqä tñjğā kiquatmä äwiminqeqä. Tiinjā-pqä iminqeqä. Nyi iquauñğā äwqä tnājinā änyinatā, anä-himqä kinä nāmñi, qāvqä ikitmä qui iwimäkminqeqä" ätukqe.

¹²⁻¹³ "Nyi iinjā imäkätqātanğa, hiqäva-imäkqä naqä iqua, yoğā naqä änyinyuändäpu, 'Si iinjā imäkiiyā' ändäpu änändowatqanğā, nyi anä-himqä Dämaskasi iu timäümätmä qanğ wätqātanğa, hi-unji quemisqānğani, qäukuā haqä yätutanji, we naqānānā äyā hunğanji hinuā äqunğqeqä. We yānānānğqä äunätā, mäptqä iqueni ämäwqätäukqeqä. We-hunğā iqu, nyitā, ämaqä qanğ anä äuminğqä iquautā, iuäquuasitā änaqäkqeqä. ¹⁴ Inğani ne eeqänānñi qua iqi äpāknaqe, nyi manğ hñqu, Israitqä iquauqä kuknuā ätātā, tiinjā dçanği, qātā äwikqeqä. 'Soli iqukiyā, Soli iqukiyā, si Nyi qui sunğā ny-imäkätqāninyā? Si yuki, yaqnğquā iu äpäsätñā, ga tājā-hunğe tqä-täuänā äyā ämenyā' ändkqeqä.

¹⁵ I dçanğa nyi tiinjā ätukqeqä. 'Naqä Iquki, si tqukikā?'

Nyi yatnğā e vçanğa, Naqä Iqu tiinjā ändkqeqä. 'Nyi Ämaqä si qui inyimäkätqānā, Jisasi Iqunā Qaçunğqä. ¹⁶ Ināqe tānğani, si ävātñā pämä tqävā. Nyi si ätekimqä diñğā äkimeqänā. Si Nyaqä wäunji a äqätātñā, nātmatqä tājğa hinuā ae äqunānijnçatā, Nyi qānaki mäktquaminçeqätā, awā tñjānçqeqä,' ändkqeqä. ¹⁷ 'Saqä ämaqä Israitqä iquatā, ämaqä huizi iquatā, quvqä ikimäkqanğpçānğani, Nyi hānjā ikimäkqāqumuatmniqeqä. Nyi si iquauñqe, tiinjā iwimäkqätñçanā äkndowatqānā' ändkqeqä. ¹⁸ 'Iqua hinuā hiawiqä ençā-panğ äpmeñuwi, hinuā ängğā çāmbnğqä iwimäktnçqeqä. Iinjā iwimäkqanğti, iqua hi-awiqä inçisatā, Setānā iueqä yānānānçnçqetā, tuwā äwiyaçu, knuā äkunmäknäpu, we-hunğā iqinyqätā, Goti Hanjuwä Iquenyqätā, pñnçqeqä. Qu iinjā iquwi, Nyi iquauqä quvqe huätā ämamäutmä, ämaqä Nyinyqä qu-uvqä eqiyäpu, Nyaqä ämaqä epqä iquatā, anä pmetpnuwiqä' ändkqeqä" ätukqe.

¹⁹ Inğani Poli iqu kuknuā äpakänā tii, ätukqe. "Ämiqä naqä Akripa iquki, nyi nātmatqä haqä yätutanji hinuā äqunğqä iunji, tuwā mäwiyqä itmā, kuknuā awā ätuäkāminqeqä. ²⁰ Kinğanānñi, Dämaskasi pmeqä iquau ätuätmä, qānakñi, Jerusālemā pmeqä iquautā, qua Jutiya iunji eeqänānñi iquautā, itanğa Israitqä qäyā etanği huizi iquautā, awā tiinjā ätuminqeqä. 'He heqä knui äkunmäknäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä heqäpiyā. Inji ämaqe, he iinjā ae iquwiñğā nāçnğqä mapñqe, suğā qäyuna imäkpiyā' ätuminqeqä. ²¹ Nyi iinjā iwimäkqanğçençqe, Israitqä iqua, nyi hiqäva-imäkqä anjä iu pmetanğa, a ängiçätpiyi, pizqä bāsānā-tpu imiñuwiqä. ²² Nātmatqä eeqänā e ätimäukçetani, Goti Hanjuwä Iqu yätamäkqä nyiyätqātanği, nyi awā ätuätmä, äpmaka äpātñqe, tājğa ämaqä yoğā maeqä iquauqätā, yoğā-tānj iquauqätā hinuā iqi yānānānçqä ätqäümā kuknuā sā ätqänā. Nyi kuknuā huitanğ huišā mätkuā itnçqeqä. Oeyā. Kuknuā nyi awi, Goti Iqueqä kuknuā hinuā-tqä iquatā, Mosisi iquā hinuāqänā, 'Iinjā timäuniquqä' ätmiñuwā iunğänā ätuätñçqeqä. ²³ Qu tiinjā ätmiñuwiqä. 'Krais, ne ämineyätñğā Goti Hanjuwä Iqu äteqä Iqu, tājā-hunğā ämetā, äpākonātā, qua äptepqä iutanji anğumñi Iqu-ğanā vauāniqeqä. Iqu iinjā itā, Israitqä iquautā, ämaqä huizi iquautānñi, Goti Hanjuwä Iqueqä we-hunğençqä awā tuāniqeqä' ätmiñuwiqä. Nyi asā inä ätuätñçqeqä" ätukqe.

²⁴ Poli iqu kuknuä iinjä tuätqätanğa, Pestusi iqu mañä yänänäqñqä tiinjä ätukqe. “Poli iquki, si naqñqä kuapanä ämetqänä iutanji, qämä-qämä itqänjinyä.”

²⁵ I tquanğa Poli iqu kimanji tii ätukqe. “Ämaqa yoqa naqa-tänä Pestusi iquki, nyi qämä-qämä miqä iqänä. Oeyä! Nyi kñuä ängua indqänätmä, naqa-qakuä ätqänä. ²⁶ İi tiinji. Nyi kuknuä ätuätñqe, eeqänäñji zä mäwiqä etanği, ämiqä naqa Akripa iqu-pqä qätä äwiyätä, hiñuä äqunaqe, naqñqä ae ämakqeqä. İinjinqe, nyi zä miqä itmä, kuknuä jänä äyā ätquänä. ²⁷ Ämiqä naqa Akripa iquki, si Goti Iqueqä kuknuä hiñuä-tqä iqua äqäkuwinqä quuvqä eqiyätqänjinyä, maeqiyqä itqänjinyä? Si quuvqä eqiyätqänjinqe, nyi näqñqä ae eänänä” ätukqe.

²⁸ Inğanji Akripa iqu Poli iqueni, “Änäññqäwä?” ätukqe. “Hea wänqä ipinji, nyi Kraisi Iquenyqä quuvqä eqiyätmä, Iqueqä yoqa-tänä emqä nyimäkinyä?”

²⁹ Poli iqu kimanji, “Nyi ‘Hea wänqäpñqätiyä, quäuqñqätiyä?’ kñuä kuapä mindqänqä iqänä” ätukqe. “Nyi Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tiinjä tumqänä. ‘Si äminiyätqänä-panji, ämaqa naqa tqutä, ämaqa qätä änyiyätqänjuwä iquatä, anä pmayä.’ Itanğa he eeqänänji, nyitanji, asänänä iinjä pmetunquä änyinği. İnäqe he guä hikiqiyäuqanğpi pmapñqä dinqe, manyinğqiyä” ätukqe.

³⁰⁻³¹ Inğanji ämiqä naqa Akripa iqu, qua iu miqä Pestusi iqu, Benasisä, itanğa ämaqa qutä anä äpmaminjuwä-pqä iqua, pämä ätqäpiyi, anä hiqñqä ique äväma äwäpu tiinjä ätñguwi. “Ämaqa tqu suqä quvqä hui imäqäqanğqänä, äpakonätñqä iunqätä, ä guä kiyäyäuqanğqä iunqe, hmanjqä.”

³² Itanğa Akripa iqu, Pestusi iqueni tiinjä ätukqe. “Iqu, ‘Nyi Sisa iqu nyiwäseyätñqä änyinğiyä’ matqä-säpi, guä kiyäyäuqä anji ävämetä, qanyinä pmequaninğä.”

Poli iqueqä qanjä Romänqä äukqenqä (27:1-28:16)

27

Qu, Poli ique Romänqä ätuma upñqä, yimbaeu ätkamäupu, äukuwi

¹ Qu nenyqe, “Iqua qua Itali iunqä yimba iu inğanä upñqeqä” ätpiyi, Poli iquesä, ämaqa guä äkiqiyäukuwä huizi iquautänji, mäkä-iqeu miqä hñqueqä hipa iu äwikuwi. Iqueqä yoqe, Juliyusi ique. Iqu Sisa iqueqä mäkä-iqä 100 iquau miqä ique. ² Inğanji ne yimba anä-himqä Aträmitemätanä hñque ätkamäukque. Nesänji, ämaqa Tesälonaiqa qua Masendoniyä iutanä hñqutä anänji. Iqueqä yoqe Aristakusi ique. Yimba iqu, anä-himqä, qua naqa Eesiya iu mätnätanğä iquauñqä wätñqä iqanği, ne äväma äukqe. ³ Awinğanji ne anä-himqä Saitonä iu iuäqamakque. İqinji Poli iqu, iqueqä näueqä iquau äwimetä, iquauqä yätamäkkä metñqä dinqe, Juliyusi iqu ique änguanänä iwimäkätä, ‘Nñqä’ ätukqe. ⁴ Ne Saitonä ävämeni, yunjuä änavqutäwqatqanğa, yimba iqu qua Sapłusi iunji tuwä inğisa äpäukqe. ⁵ Itanğa ne qua Silisiya inğisatä, Pambiliya inğisatänji, eqä-pñä iunji äkeni, anä-himqä Maira, qua Lisiya iu ätimäukque.

⁶ İqinji mäkä-iqeu miqä Juliyusi iqu, anä-himqä Aleksandiyä iutanä yimba, qua Itali iunqä wätñqä iqanğqä hñque ämoqumueqe, ne änätmanji, ique ätkamäukque. ⁷ Inğanji ne iqi ävämanji, hiunji hñquauñji yunjuä yänänäqñqä qunğanğqä iutanji, yimba iunji qanjä qeiqi-qeiqi äukqe.

Yimba iu wäunjuä imäkcqä iqua, wäunjuä yänänäncqä iqangä, ne anä-himqä Nindusi-tänä inggisa ätimäukque. Iqisanji, yunui a anakiqätätä, ne äwatunqque änä maecqä iqangji, eqä-pnjä manä luta äväma, eqä-pnjä iu äwani, qua eqä-pnjä awä iqi witanngqä inggisa ätimäukque. Qua iqueqä yoqe, Kritä. Inggisa äwaqe, Salmone iunqä äktäutangqä iu ämäwqätäuani, Kritä iunji mäwqä inggisa ätimäukque. ⁸ Ämaçqä yimba iu wäunjuä imäkcqä iqua, wäunjuä tnänä imäkcqangä, ne eqä manji iu äwätanä, anä hñqce qe ätimäukque. Kiqä yoqe, “Anä yimba iuäqämeqä änguänänjiqä” ätminjuwi. Ii anä-himqä Lasea-tänä qäqiqiyi.

⁹ Qanjä qeiqi-qeiqi wätqätangju, hiunji kuapanä äe äpäwqanjanji, itanga hiunji naqä, Israitqä iqua buayä manqä ipñqä pmua imäkcqä iqu* äe äpäwqannga, hea yimba änguä uwqe, qäpu ekqe. Iutanji, Poli iqu iquauñi, näcñqä tiñä äwikqe. ¹⁰ “Ämaçqä iquenyä, nyi näcñqä äe ämenänä. Ne tännga watqce, hanä-iqä naqänänji ämoqumuetanä, nätmätqä kuapanänji qui imäknänjiqä. Yquayänqätä, yimba iñqätänä, matqä iqanä. Neyaqä häñä-pmeqä-pqe inänjiqä.” ¹¹ Inäqe mäkä-iqeu miqä iqu, Poli ique qätä mäwiyqä itä, yimba iu miqä iquesä, yimba iutanä kawiquesä, qätä äwikqe. ¹² Yimba iuäqämeqä anä iunji, yunjuä naqänänä qunqannga, änguänänä hmanjqä. Iutanji, ämaçqä yimba iu äpmaminjuwä iutanä kuapanänä iqua, kukñuä naqä-hñqunä imäkäpu, tiñä ätnjuwi. “Ne anä täunji äväma, anä-himqä Piniksi iu ätimäuanä, yunjuä naqänänji qäpu qunqanqanqä, ne iu pmetunqceqä.” Piniksi, ii yimba iuäqämeqä anä änguänänä eä, qua Kritä mäptqä timäuçqä mäwqä inggisani. Iu timäuçqanqce, yimba iquauqä hänaqe, ingi-inggisa änyä.

Yunjuä naqä äqunätä, eqä ämñga äpekqenqä

¹³ Yunjuä mäptqä timäuçqä mäwqä inggisani, hanjuä äqunqanji äqumbiyi, qu, “Ne äwatunqceqce, qäyjunqä” ätnäpu, yimba a kiqätqä japñi eyqiyämepu, Kritä-tänä iu eqä manä iu äukuwi. ¹⁴ Inäqe ne kinä nämä mäwqannga, yunjuä yänänäncqä, qua Kritä-tänä inggisa ätimäukque. Yunjuä iñqe, qu, “Yunjuä mäptqä timäuçqä mäwqä awä iqisanä yunjuiqä” ätminjuwi. ¹⁵ Inganji yunui, yimba iqueni, yänänäncqä yqutäutqannga, yimbae yunjuä timäuçqanngisanqä yikti-yakti mianätani, änä mäwqä iani, ne yunui yimba ique qäyä yqutäutñqä hiñuinä qe äqunqce. ¹⁶ Ne iñä iqa äwani, qua wänqä hmbu eqä awä iqi witanngqä-tänä qäqi ätimäukque. Kiqä yoqe, Kauta. Ipi ämäwqätäuani, qua ipu yunui äminyeqannga, ne wäunjuä tnänä itanä, yimba wänqä qänaki äpminjqä ique eyqiyämakque. ¹⁷ Inganji yimba iu wäunjuä imäkcqä iqua, ique haqeqi ämaepiyi, guä yänänäncqä äkiqiyäuekuwi. E imäkpñi, yimba naqä iqu qui mimäknqä yätñqä diñqe, guä äukoquväpu hatñä äquqotäuekuwi. Itanga yimba iu wäunjuä imäkcqä iqua, “Ne qua naqä Aprika-tänä qäqiqi ätimäutanä, hikä weä eqä yäpä mänggisa äwiñqä iu evqänätanä pmenqunä” knuä indqänäpu, zä kiñä ipu, tapätapä naqe mäñdi äquvätqiyäwatäpu, yunui äyqutäwatätñqänä hiñuinä äqunquwi. ¹⁸ Inganji yunuitä, eqä ämñga äpeyätäqetä, yänänäncqä äñäyqutäwatätä, popuä qe änakicqäkcqe. Iñññqe awinjanji, ämaçqä yimba iu wäunjuä imäkcqä iqua, yquay i eqä-pnjä iu mamäupñqä ipäqäkuwi. ¹⁹ Itanga awinnga-mändani, iqua äwäwa kiñä ipu, nätmätqä yimba änguä wätñqä imäkcqä iutanji tnämäupñqä ipäqäkuwi. ²⁰ Hiunji kuapanänä iquauñi, mäptqetä, qätäqueqetä, qaquvqä ktqä pmuätäutqätannga, yunui yänänäncqä äñäyqutäwatätä,

* 27:9 Hiunji iqueni, Israitqä iqua, Goti Hanjuwä Iqu hanä-iqä quwqä suqä quvqä iutanji huätä ämamäukqenqä knuä indqänäpu, buayä manqä iminjuwi.

popuä änanikiqäka uwqanqgeŋqä, ne knuä tiinjä indqanqque. “Ne häñä mäpmeqä, eeqänäñi qui imäknanqunä.”

²¹ Ämaqä iqua buayä mañqä äpmaka pätkätanquwänqa, Poli iqu iquauqä awä iqisa pämä ätqäuqe, tiinjä ätukqe. “Ämaqä iquenä, he nyaqä kukñui qänaknä ipu, Kritä iu mäwämeqä-säpi, hanä-iqä naqänänä tä mänemeqä itä, itanqa nämatqä eeqänäñi, eqä ique mäwqä iquaniñgä.

²² Inäqe täñganji, nyi tiinjä hitmqeqä. He äwqä hanuä enganquti pämä yänänäqñqä tqäpiyā. Nesañä hñqu qui mimäkñqä yänqiyā. Yimba iqunä qui imäkñqä yänqiyā. ²³ Nyi Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä iqunä, Iqueqä yoqe haqeqä ämamäutñqeqä. Itanqa hea tqeñi, Iqueqä enätqä hñqu äquvepatä nyi-tänqä qäqä täqi ätqäü, tii ändqiyā. ²⁴ ‘Poli iquki, si zä miqä panä! Si äwätinä, ämiqä naqä Sisa iqueqä hipenüä iqi tqäutñqinyä.

Qätä tiinjä-pqä inä nyiyä! Ämaqä eeqänänä, sitä anä äpmeñuwa iqua, qui mimäkñqä ipñqä diñqe, Goti Hanjuwä Iqu saqä tääqe qätä ae äkiyqeqä’ ändqeqä. ²⁵ Nyi Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä tiinjä eqiyätqänänä. Iqu ändqä-pa eeqänäñi ätimäunqiyā. Squ miqä yänqiyā. Iinjä ändqenqe, he qokä iquenä, zä miqä ipu pämä yänänäqñqä tqäpiyā. ²⁶ Yujui yimba ique ävqutäwatqanga, ne qua eqä awä iqi äwiñqä huii evqänätanä pmeñqunä” ätukqe.

²⁷ Heatqä kuapänä 14 iunji, yujui eqä-pñä naqä iu äneyqiyäma ikitqätanji, heatqä quaesqä hiqanqani, yimba iu wäunüä imäkqä iqua, “Yimba iqu eqä mañä-tänqä qäqiqi ae ätimäunqiyā” knuä indqanquwi.

²⁸ Knüä e indqämbiyi, qu, “Eqä-pñä yäpä mämnji, mämdiyä, qäqiqätiyä” tpu, iwäsäuqe ätnämäupiyi, kiqä hiqñqe 40 äqunquwi. Yimba wänqäpu nändi tii uwqanga, qu iwäsäuqe anqumä ätnämäupiyi, hiqñqe 30 äqunquwi. ²⁹ Inqanji yimba iqu hikä kuapänänä knätanqäqä iu evqänätä, qui imäkñqä iñqe, iqua zä wiñqangi, yimba a kiqätqä japiñä hñquaquihñquaqui yimba iqueä tuwä iñgisa qe ätnämäukuwi. Iinjä imäkpiyi, mäptqe maqänä timäutñqenqe, tääqä ätqämanminjuwi. ³⁰ Inqanji iqua yimba ique quwqä-quwänä ävämapñqä ipu, “Ne yimba a kiqätqä japiñä iqueqä himänqisa tnämatunqeqä” quanqä änatäpu, yimba wänqä ique mämä quveqätñqänä ävqutatäwatkuwi. ³¹ Qu iinjä imäkätqätanquwänqa,

Poli iqu mäkä-iqeu miqä iqesä, mäkä-iqä iquautä, tiinjä ätukqe. “Ämaqä näñua, yimba tqe ävämapñqä iquwi, he qui imäkmbñqäü. Iqua yqänä äpmeñuwi, he qui mimäkñqä ipñqäü.” ³² Iinjä tqanga, mäkä-iqä iqua, yimba wänqä iqu eqä-pñä iu äpäknätä hiñginäwa anqua wetñqä, guä ique a kiqätminqe ätäväwatkuwi.

³³ Mäptqä timäutñqä iqanqani, Poli iqu ämaqä eeqänänä iqua buayä bñqä knuä ävätä, tiinjä ätukqe. “Hiunji 14 päwäqanga, he ‘Ne äänä nemeñqutiyä’ tpu hiñuä äqämbu äpmapu, buayä mañqä itqänjuwiqä.

³⁴ Iinjñqe nyi he kukñuä yänänäqñqä etqänä. He häñä pmapñqä diñqe, buayä hui ämepu bñqäü. Qätä nyipiyä! Hiqä nyuänä iutani, dä hñqu qui mimäkñqä yänä. Oeyä. He eeqänäñi, häñä pmapñqäü” ätukqe. ³⁵ Iqu iinjä ätuäqe, bretqä ämetä, eeqänänä iquauqä hiñuä iqi, Goti Hanjuwä Iquenyqä ‘änqiuqä’ ätuäqe, änatñqä qe ipäqäkqe. ³⁶ Inqanji ämaqä huizi iqua-pqe äwqä anquanä imbiyi, buayä ämepu qe anquwi. ³⁷ Yimba iunji, ne ämaqä 276 äpmamiñque. ³⁸ Qu buayi äwqä änapäkiyitani, yimba iqu hanä miqä itñqä diñqe, kuä-witqä yquayä pñqä wiqä iu äwämiñqe, eqä-pñä bu ämatnämäukuwi.

Yimba iqu qui imäkñqanga, ne qua iu anquä ätimäukqenqä

39 Mäptqä ae ätimäuqanğa, yimba iu wäunjuä imäkkqä iqua, qua iquenyqä maqñqä epu, “Äkiutiyä” tpu ikuwi. Itañi äuktäutangqä yänñi hikä weä äyā witanği äqunğuwı. E äqumbiyi, qu, “Yimba iqu äwätä iu evqänätñqä diñqe, ne qäyunä imäkatunquätiyä, ä mimäkkqä yatunquätiyä?” knuä indqänğuwı. 40 Yamwiqä ipñqä diñqe, qu yimba a kiqätqä japiñä† gue mnä ätäväpu, eqä-pñä iu ävquatämäukuwi. Inğanı yimba ique hänaqä ämotquaminjiyä iquaquiyqä gue ewepu, itanğa yunji yimba ique ätuma wätñqe qu tapätapä naqä ique anğumä ävatmäkäpu ävquatäwatkuwi. Qu iinjä ae imäkpıyı, yimba iqu hikä weä iqi timäutñqä äukuwi. 41 İnäqe, yimba iqu hikä weä eqä yäpä mängisa witanğqä iu evqänğqe. Itanğa kiqä himi hikä weä iu evqänätä iqi pmetanğa, kiqä tuwänğisanı eqä-pñä iqu ämnätä äpäsäqısätäqe qui imäkkqe. 42 Inğanı mäkä-ıqä iqua ämaqä guä äqiyänminjuwä iquautañä hñqu eqä anğua äwätä, zä uwqenqä, iquau pizqä päkñqä knuä indqänğuwı. 43 İnäqe iquauqä ämiqä Juliyusi iqu, Poli iqu häñä-pmeqänğqä äwinyätä, iquauqä äwinğqä iutanı, mimäkkqä ipñqä iwimäkkqe. Ämaqä eqä-pñä iu anğua uwqänğqä näñqä iquauñı, qu-ganä ikuapmäupu, anğua upñqä ätukqe. 44 Itanğa ämaqä huiziquauñı, zä-yänitä, yimba qui imäknğqä itä, a ämaqätäpu, anğua äwäpu qänaki iuäqämapñqä ätukqe. Ne iqu änatqanğqä-pa iinjä imäkani, ne eeqänänñä iquene eqä-pñä iutanı, anğuanänñä iuäqämaqke.

28

Poli iqu, qua eqä-pñä awä iqi, Malta iu äpmaminğenqä

1 Anğuanänñä iuäqämeni, näqñqä tiinjä ekqueqä. Qua eqä-pñä awä iqi, kiqä yoqe, Malta ivqä. 2 Itanğa ämaqä qua iutanä iqua, suqä anğuanänñi tiinjä inetquakuwi. Piyä äqiyätä, isqä imänätqätanğqenqä, iqua tä ikepu, ne yeeqä äneyätmakuwi. 3 Inğanı Poli iqu tä hui aquvä ämaqiyätä, tä hänaqä äsätanğqä iu äväuekqe. Qänjanuä hñqu, tä yäpä inğisa äwäminğqe, tä tnänñä uwqanğanğa, yäpaqänğisa ätimäuäqe, Poli iqueä hipa iu hiqanä ätutquvä qe äqiyämäminğqe. 4 Ämaqä iqisanä iqua, hinuä iinjä äqumbiyi, quwqä-quwä tiinjä ätñguwi. “Hinuä qumbiyä! Tqu, ämaqä pizqä päsqä-qu etanği, iqu eqä-pñä iu mäpäkonğqä iqä-qe, neqä goti suqä quvqenqä kima vqä ii, iqu häñä yqänä pmetñqä iñqe, mäwinğqä iqiyä” ätkuwi. 5 Inğanı Poli iqu qämäkä iquenı, tä iunğqä qe ätasäwqatkqe. İnäqe nätmatqä hui iquenı, mäwimeqä ikqe. 6 Qokä-apäkä iqua, “Poli iqueqä huiwi ppäkä nyquanğuti, iqu qua iqi äpäknätä äpäkonänğiyä” tpu ipu, hinui hñqanğqä äqumbu äpmaminjuwi. Iqueqä huiwiunı, nätmatqä hui mäwimeqä äyā iqanği äqumbiyi, “Tqu, goti hñqueqä” ätñguwi.

7 Qua tqu-tänñä qäqıqıñı, ämaqä qua iu äpmaminjuwä iquau miqä iqueqä quae. Iqueqä yoqe, Pupulusi ique. Ämaqä iqu iqueqä anjuñqä änätma äwäqe, hiunji hñquaqı-hñquenä iquauñı, anğuanä ämineminğqe. 8 Inğanı Pupulusi iqueqä kaniqu huiwä dnätä, zä-qunätä itä yaqä äwäminğqe. Poli iqu ique äwimeqe, Goti Hanjuwä İquenyqä tääqä ätuätä, hipae haqeqi äwiyätä, ique anğua iwimäkkqe. 9 Iqu iinjä imäknğanğa, ämaqä täñä-yaqä äwäminjuwä, qua iutanä huizi iqua-pqe, Poli ique äwimeqanğuwänğğa, iqu iquauñı anğua inä iwimäkkqe. 10 Iqu qunı anğua iinjä iwimäknğanğqenqä, qu nenı, suqä anğuanänñinä inemäkkuwi. Qanua hñquaqı-hñque ae äpäwqanğa,

ne yimba iu ävämetunquä iqaungua, nätmätqä äwa iminqua isua yätamäqkä änekuwi.

Poli iqu, Romä iu ätimäukqeqjä

¹¹ Ne qua Malta iunji, qanjuä hñquaqui-hñque ae äpmenitanji, yimba anä-himqä Aleksandiya iutanä hñque ätkamäüätanä äukqe. Yimba iqu yunuä naqänänjanganji qua iu äpmaminqe. Iqueqä himänggisani, goti Susi iqueqä ymeqä qäyawa iquaquiyqä ktqä-tänjiqä. ¹² Ne äwani, anä-himqä Sirakyusi iu ätimäuani, hiunji hñquaqui-hñque äpmakqe. ¹³ Iqini ävämeni, anä-himqä Renjiümä iu ätimäukqe. Awiñganji yunuä, mäptqä timäuqä mäwqä ingisa qunqanga, iqi ävämeni, hiunji hñquaqui qanjä äwani, anä-himqä Puteoli iu ätimäukqe. ¹⁴ Iqini ne quuvqä heqiyqä iquau äwimeqaungua, qu ne hiunji 7 anä pmetunquä yatnqä änekuwi. E äpmenitanji, ne iquau ävämani, anä-himqä naqä Romänqä äukqe. ¹⁵ Quuvqä heqiyqä Romätanjä iqua, qu nenyqä, “Qanjä äpätqänäüa” tqangä äwipiyyi, hänaqä awä iqi äminatunquä äpkuwi. Inganji qutanä hñquatä maketqä aquväqñqä, kiqä yoqe Apiyusi iu qe äminggqe. Itanga huizi iquatäni, ne anä, ‘Hiqaqä Yakuä Äwämä Uwqä Hñquaqui-hñqueyqä’ ätminjuwä iu qe äminggqe. Poli iqu iquau hinuä äqunäqä, iqu Goti Hanjuwä Iquenyqä “änguiqä” ätätä, iqueqä äwqe yänänäqñqä ämakqe. ¹⁶ Itanga, ne Romä iu ätimäuani, yäpä ingisa uwqaungua, ämaqä Romä iu miqä iqua, Poli iquenyqe, “Iqu anä hñque kiqä-kiuänä pmetanguti, mäkä-iqä hñqu hinuä äqunä ämiqatñqeqä” ätkuwi.

Poli iqu, Romä iu kuknuä awä ätuminqeqjä

¹⁷ Poli iqu Romä iunji, hiunji hñquaqui-hñque ae äpmeqetani, iqu Israitqä iqi äpmaminjuwä iquauqä naqä iquau täaqä ätuätumakqe. Qu aquvä ae äqänganguwängganji, iqu iquauñi tii ätukqe. “Tatqä-guäkauä, Israitqä iguneqä yoqetä, neqä atqä-awäkauqä suqä-pqetäni, mäñdi kittqämqä diñqe, nyi suqä quvqä hui mimäqkä iminjeqä. Inäqe qu nyi Jerusälämä iu guä ängiqiyäupu, Romätanjä iquauä hipaeu äpmuatänjikuwiqä. ¹⁸ Itanga Romätanjä iqua nyaqä manji qätä änyiyäpu, nqä suqeqñqä näqñqä mapñqä yatnqä änyipiyyi, hinuä tiinjä äñqänguwiqä. Nyi piñqä bäkñqä diñqe, nyaqä suqä quvqe aanqä etangi, qu nyi huätä nyivquätämäupñqä ikuwiqä. ¹⁹ Iinjä iqanguwinqe, Israitqä iqua, Romätanjä iquau äkasuwä tquanguwängganji, nqä nyämaqeunji, nätmätqä huiñqä kuknuä mitmqe hma qäyä hitangqä-qe, hänaqä minqä iqangi, nyi ‘Nyaqä kukñui, ämiqä naqä Sisa iqu änyiwäseyätñqeqä’ ätkqeqä. ²⁰ Nätmätqä iinjä, nyi näunänämä änyimakqä etangi, nyi he hinuä eqänätmä kuknuä hitapmätmä täaqä iinjä etätmeqä. Israitqä eqänänjä iqua, nätmätqeqä kñuä yänänäqñqä ämepu hinuä äqambu äpmenjuwä iunqe, nyi-pqe inä äqänmä äpmenänä. Nyi a tä ängiqätänqe, kiqä quati, iqesänänjñqä” ätukqe.

²¹ Iqu iinjä tquanga, qu iqueni tiinjä ätukuwi. “Ämaqä Jutiyanjä iqua, sinyqä awä natñqeqe, pipa hui maqiyqä ikuwiqä. Itanga Israitqä iquautanjä hñqu äpäta, sinyqä kuknuä quvqä hui mänatñqä ikqeqä. ²² Israitqä igunesanjä hñqua, kñuä änyä-häñji indqänganguwinqä, ämaqä qua eqänänjä iutanä iqua, kuknuä ququvqä ätätqänjuwiqä. Ne iinjä näqñqä metunqe, si tqä kñuä indqänqe awä tqangtqe, qätä kiyatunquä äpquä” ätukuwi.

²³ Qu hiunji hñque atäunjuä ipiyyi, ämaqä kuapanänji, anä Poli iqu pmetangqä iunqä inga äpkuwi. Qu zinjuitä äpmakuwi, awiyqeunqä äpmetqutpiyyä iunji, Poli iqu Goti Hanjuwä Iqunä miqeunqätä, Jisasi

Iquenyqätä, näqñqä qeiqinyä äwikqe. Qu Jisasi Iquenyqä näqñqä äñguä ämepu quuvqä hiqäpñqä iinqe, iqu kukñuä-suqä Mosisi iqu äqäkqeutata, Goti Iqueqä kukñuä hinjuä-tqä iqua äqäkuwä iutatä, ämetä, awä ätumiñqe. ²⁴ Iqu awä iinjä ätumiñqä iinqe, ämaqä hñqua, “Kukñuä tä, qäyunä ätqiyä” kñuä indqäñganjuwäñga, huiziqua iqueqä kukñuinqä quuvqä maeqiyqä ikuwi. ²⁵ Iquauqä awä iqisanji, qu kukñuä mäkä äunäpiyitanji, ävämapiñqä iqanjuwäñga, Poli iqu kukñuä hui inä qe ätukqe. “Dñä Äñguä Iqu, kukñuä naqä-qakuänäñi, tawäkau äyä ätukqe. Iqu hinjuä-tqä Asayä iqueqä manñitanji, tiinjä ätukqe.ä.”

²⁶ *‘Qokä-apäkä iquauñqä äwätnä, tiinjä tuvä. “He kukñuä qätä äwika äwäpiyä-qe, kiqä quatinqe änyä maqñqä hipnuwiqä. He hinjuä äquñgua äwäpiyä-qe, nätmatqä hñquenyqe näqñqä maeqä ipnuwiqä.”*

²⁷ *Ämaqä iinjä iqua näqñqä äñguä mämeqäñqe, quwqä nyuäñi woyqä ae imaqundäñgqe. Kukñuä qätä äñguä mäwiyqäñqe, quwqä qäte, ae imaqundäñgqe. Nätmatqä hinjuä äñguä mäquñquä ipñqe, quwqä hinjuä-pqe, ae yämaqundi iñgqe. Qu iinjä mimäkqä-säpi, quwqä kñui äkunmäknäpu, Nyinyñqä anjumä quvepqañgpi, ga Nyi iquauñi äñguä iwimäkqäminjqä.’**

²⁸ Inäqe he näqñqä tiinjä hipñqe. Goti Hanjuwä Iqu ämaqä anju itmetñqä imäkätñqenqe, Iqu ne Israitqä iqune qäyä etanji huiziquauñqe, kukñuä ae ändowatkqe. Kukñuä iinjä, qu qätä wipnuwiqä.” ²⁹ Poli iqu iinjä tqanji äwipiyyi, iqua iqueni ävämakuwi.

³⁰⁻³¹ Quväukuä hñquaquñi, Poli iqu anjä ämätqä kanique mbqä ävätä, iu äpmamiñqe. I pmetanqqäñga ämaqä ique äwimeqanjuwä iquauñi, iqu yeeqä ävätmetä, Goti Hanjuwä Iqunä ämitñqä iunqä kukñui, zä miqä, pemä itä, awä ätuätä, itannga Naqä Jisasi Kraisi Iquenyqä näqñqä äwimiñqe. Iqu iinjä tqanqenqe, ämaqä hñqu pmua mäwimäkqä imiñqe.

* 28:27 Asayä 6:9-10

Tuwanuä, Poli iqu Romä pmeqä iquauñqä äqäkqe Yätamakqä kuknuä hiñuiqänjä iquvi

Poli iqu anä-himqä Romä iunqä äwätä, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänji, iqi pmetanquwä iquatä, anä pmapñqä wiñganqçetani, tuwanuä tä äqäkqe. Iqueqä äwiñqe, qutäni wänqäpu ae äpmeqetani, qua naqä Spenqä iunqä äwätä, Jisasi Iqueqä kuknuä äñgui, awä tquätñqä iinqe. Tuwanuä iquesani, Poli iqu kuknuä awi, Kraisi Iqueqä kuknuä äñguä we-hunqä-täni ätnänä iqinyä ätuätä, ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänjuwä iqua, suqä äkiu-äkiu ipu pmeñqä, ätätä äqäkqe.

Kinğanäni, Poli iqu qokä-apäkä Kraisi Iqueqä yoqä-tänjä Romä iu pmeqä iquauñi, “Nyi henyqä kñuä kuapä indqänätmä, Goti Iqu he yätamakqä hiyatñqä yatñqä ävätmä, tääqä hea ique-ique ätuätqänänä” ätuätä äqäkqe. Iqu qänakñi, tuwanuä iqueqä qakuinqe, tii äqäkqe. “Ämaqç, quuvqä eqiyquwitani, quuvqä eqäka upnuwänqä iquanä, Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqisani, jänänä timaupñqä iinqe.” (1:17) Iqu tiinä-pqä ätkqe. Qokä-apäkä eeqänäni, Israitqä iquautanä, ä yäpaqänqisanä iquautanä qäyä etanqi, qu eeqänäni, qokä-apäkä suqä quvqä imäkqä iquae. I etanqçetani, qu hänä pmeñnuwänqç, Goti Iqu qunqä qeqä ätumuäkätä, anqumä itmetñqä inqe. Ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänjuwä iquauñi, Goti Iqu anqumä itmeqanqi, ga iqua Goti Iqueqä näueqä-qua epu, Jisasi Kraisi Iqueqä känguäka ipñqä.

Goti Iqu ämaqä hñque anqi itmeqanqutqe, iqueqä hänä-pmeqe, hänji menä. Goti Iqu iquätä anä pmetanquti, Iqueqä Dñä Äñguä Iqu iqenji manqä winyätänä. Iinä etanqi, yänänäqñqä, suqä quvqçetätä, äpakonqçetätäni, ämaqä ique mäñdi äkittiqiyätä ique ämitñqe, hanjuä winä. Inji saptä 5 iquesa 8 dunqe, Poli iqu kuknuä-suqä Goti Iqu Mosisi ique äwikqçetänä qakuinqçetä, Dñä Äñguä Iqueqä yänänäqñqä, ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänjuwä iquauqä hänä-pmeqä iu äwitñqçenqçätä, ätätä äqäkqe.

Inji saptä 9 iquesa 11 iunqe, Poli iqu hanä-iqä naqä ique äwimakqçenqä awä ätätä äqäkqe. Iqu ämaqä Israitqä iutanä ique. Ga Israitqä iqua, Goti Iqu, Iqueqä ämaqä-qua hipñqä atäunjuä ikqä iquayi. Itanqi iquautanä kuapanänji, qu Jisasi Ique tuwä äwiminjuwä iquai. Israitqä iqua qäyä etanqi huizi iquautani, kuapanänji Jisasi Iqueqä kukñui qänaknä iminjuwä-qe, Israitqä iquautani, kuapanä ma. Poli iqu, “Israitqä iqua qämä-qämä ipu, nätmätqä naqänänji, Goti Iqu iquau iwimäkäniqçenqä hiñuä äñguä mäqunqä iminjuwä iutayqä” ätätä äqäkqe. Itanqi iqu kñui, qänakñi qokä-apäkä Israitqä iutanä iqua, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iqueqä yoqe mapnuwänqänä, indqänqçe.

Yäpakä iqini, Poli iqu ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänjä iqua, suqä äkiu-äkiu ipu pmeñqä, ätätä äqäkqe. Iqu kuknuä kuapanänji, suqä, ämaqä huiñqä kiñä äwiñqä iinqä, ätätä äqäkqe. Suqä huiziunqä inä ätätä äqäkqe, tiinji. Goti Iqueqä wäunju imäkqä inqçätä, gapmanqä iquauqä yäpä inqçisa pmeqä inqçätä, itanqa ämaqä huizi iquau yätamakqä iqä inqçätänji.

Kuknuä äñguä we-hunqä-tänjinqä

¹ Poli iquä, nyi Kraisi Jisasi Iqueqä wäunüä imäkcä iqunji. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä kuknjuä änguä we-hunqä-täñi awä tmqä diñqä atäunüä änyiyätä, Iqueqä wäunüä iñqä äñandowatkqä iqunjqä. ² Hinuiqänäñi, Goti Iqu kuknjuä änguä we-hunqä-täñä ii, guä ämasäuatä, Iqueqä kuknjuä hinuä-tqä iquau tquanji, iqua Iqueqä bukä iu äqakuwi. ³ Ii kuknjuä änguanäñi, Iqueqä Ymeqä Iquenyqeyi. Iqu ämaqä huiwätäñu, Dewiti iguesa ätimäukqe. ⁴ Itanğa Ymeqä Iqu, quuvqe-qu Goti Iqueqänänjä etanji, Goti Iqu, Ique qua äptekuwä iuta ävaugumuatätä, Iqueqä Ymeqä yänänäñqä-qu atäunüä äwikqe. Iqu Jisasi Kraisi neqä Naqä Iquvi. ⁵ Iqueqä hipa iutani, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta änguä inemäkätä, itanğa, Jisasi Iqueqä wäunüä imäkatunquä äñandowatkqe. Wäunüä iñji, ämaqä eeqänänjä iutani, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iqueqä kuknjui qänaknä ipñqe, awä tqueyi. ⁶ Ämaqä iñjä iquautani, he-pqä imänqe. He Jisasi Kraisi Iqueqä tääqe qätä ae äwiyäpu, Iqueqänänñqä enuwitayi. ⁷ Nyi tuwanüä tä, he ämaqä Romä pmeqä Goti Hanjuwä Iqu henyqä kiñjä wiñganji, Iqueqänänñqä tääqä etätmakqä iquennqä äqiyqä. Neqä Goti Apikutä, itanğa Naqä Jisasi Kraisi Iqutä, qeqä imänqeuta hinji etapäsinyä, äwqä hanüä imbu pmetñqä emäkcinyä.

Poli iqu, Goti Iquenyqä tääqä ätminqenqä

⁸ Kinğanäñi, tiñjä hitmqe. Qua eeqänänjä iñji, ämaqe, heqä quuvqä yänänäñqä heqiyqanquwinqä quea ätätqänuwitani, nyi Jisasi Kraisi Iqueqä yoqeta Goti Iqueni, 'änquiqä' ätuätqänä. ⁹ Nyi Goti Iqueqä wäunüi, kuknjuä änguä, Iqueqä Ymeqä Iquenyqä awä ätätmä, yänjä äqänmä imäkätqänä. Iñi nyaqä tääqä ätuätmänggani, henyqä kñuä indqänätñqä iñqä kuknjui, naqä-qakuä etanqenqe, Iqueqä-käuä näñqätänjä Iquvqä. ¹⁰ Hea ique-iqueni, Iquenyqä tääqä tmqä imäkätmänggani, Iqu äwiñganqutqe, nyi henyqä pmqä hänaqenqä qävqä nyiyätñqä, yatñqä yänänäñqä ävätqänä. ¹¹ Yatñqä ii, nyi he hinüä hiqänmqä kiñjä änyinätñqä iutayi. He yänänäñqä emäkätñqä iñqe, nätmätqä Dñä Änguä Iguesa hitapmqä änyingiyä. ¹² Nqä kñuä indqänqe, tiñji. "Heyaqä quuvqä heqiyqä iñji, yätämäkcä hiyqanqundi, ga he nyaqeu nyiyqanqpi, iutani eequne yänänäñqä imäknatunqce."

¹³ Nyämaqäüä, nyi he tiññqä näñqä änguänä epñqä änyingji. Nyi wäunüi, Israitqä qäyä etanji huiziuqä awä iqi imäkkqe, häukuä äwäkcä-pa, heyaqä awä iqini, nyi wäunüä imäkmqe, häukuä witñqä iñqe, hea kuapanäñi, nyi emamqä kñuä indqänätñqe. Inäqe hea ique-iqueni, nätmätqe ätimäuatä, hoptäwä änyiyätñqe. ¹⁴ Wäunüä Goti Iqu ändapqce, ämaqä Grikä iquautä, ä huizi iquautä, itanğa ämaqä näñqätänjä iquautä, ä näñqä maeqä iquautä, awä tumqä iñnä ändapqce. ¹⁵ Itani, he Romä pmeqä iquenä-pqe, kuknjuä änguä we-hunqä-täñi awä hitmqä iñqe, nyaqä äwqe änyivauqi.

Kuknjuä änguä we-hunqä-täñi, ii Goti Iqueqä yänänäñqeyi

¹⁶ Kuknjuä änguä we-hunqä-täñinqe, nyi womba miqunji. Ii Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäñqce, ämaqä quuvqä eqämipqä iquau angumä itmeniäqä iñqeyi. Kinğanäñi, Israitqä iquau-ganä, itanğa ämaqä huizipqä iquauti, inä itmeniäq. ¹⁷ Itanğa kuknjuä änguanäñi, Goti Iqu, Iqueqä suqä jänänjä iuta ämaqä-qunenyqe, 'jänänänjuaiqä' tätñqä iñqä ätnänäqä itkimäkcinyä. Ämaqe, quuvqä eqiyquwitani, quuvqä eqäka upnuwänqä iquanä, Goti Hanjuwä Iqueqä hinüä iqisani, jänänjä timaupñqä iñqe. Ii

kukñui, Goti Iqueqä bukä iu äqänänqä-pa, “Nqä ämaqä jänänänjā iqu, quuvqä eqiyätäqetani, häñjā pmenqiyä.”*

Suqä quvqä huitanjä-huitani imäkqenqä

¹⁸ Ämaqe, suqä Goti Iqu äwinyätanqçä iunji tuwä äwiyäpu, suqä quvqä imäkätqätanquwitanji, Goti Hanjuwä Iqu qäukuä yätu äpme, Iqueqä äwqä tnäñi, ätnänjäqi itkimäkqiyä. Qu quvqä iinjā imäkätqänjuwi, kukñuä naqä-qakuä iqueni mäñdi äkittqiyätqänjäuä. ¹⁹ Iqueqä suqä kuapänänjinqe, Goti Iqu ämaqä tquau ae ämotquakqetani, qu näññqä ae ekuwä-qe, mäñdi äkittqiyätqänjä. ²⁰ Iqu nätmätqä eeqänänji ätimäutñqä ipäqäka äpätnqe, täñga täsä enqä-qae, ämaqä iqua, Iqueqä suqetä Iqueqä yänänänqçetä, hiñui änä mäquñquä ipiyä-qe, qu Iqu nätmätqä wäunjuä imäkkqä iunji, hiñuä äqunäpu, Iqueqä nätmätqä iquaquinyqe, näññqä qäyunä mapnä. Iinjā iutanji, qu “Ne Iquenyqä maññqä itanitanji, quvqä maequneyqe” matqä ipnä.

²¹ Ii tiinjā etangiyyi. Iquenyqä näññqä iinjā epiyä-qe, qu, ‘Iqu Goti naqä-qakuä Iqueqe’ kñuä mindqänqä ipu, Iqueqä yoqe haqeu mävaququmuatqä ipu, Iqueni, ‘änguiqä’ mätuqä imiñuwi. Oeyä. Iqua kñuä qämä-qämä ipu, kñuä indqänqetä, näññqetä maeqä, hiawiqä iñgisa äpmerñuwä-pa ekuwi. ²² Iqua, ‘Ne näññqä-tänuneyqä’ ätätqänjuwä-qe, maññqä naqä-qakuänänjä-qua ätimäukuwi. ²³ Qu Goti Hanjuwä Mapäkonqä Iquesä, nätmätqä Iqueqä yoqä naqe motqueqä iquesä, tuwä äwipiyyi, ktqe, ämaqä äpäkonqä iquauqetä, yññä iquauqetä, yaqueqä huitanjä-huitanjä iquauqetä, qämakä huitanjä-huitanjä iquauqetä imäkäpu, nätmätqä iquauñqe, qonjä woktäuqäpñqä ipäqäkuwi.

²⁴ Qu iinjā imäkqanquwitanji, Goti Hanjuwä Iqu, quwqä quvqä imäkqänqä äwinyätñqä iu qänaknä ipñqä hiñuinä äqunqçe. Itanji quwqä kñuä quvqe, suqä kiyä mätmäqä iquau imäkññqä indqänäpu, tuwä huiwi qäyunä mimiñqä ipu, iqa äuminjuwi. ²⁵ Qu Goti Iqueqä kukñuä naqä-qakuänänji, tuwä äwiyäpu, quañgä di ämakuwi. Itannga qu qonjä äwoktäupu, yäpā iqi äpmamiñuwi, Goti nätmätqä eeqänä imäkkqä Iquenyqä ma, nätmätqä Iqu imäkkqä iinjänä iqa äuminjuwi. Injäqe Goti Hanjuwä Iqu eeqänä imäkkqetani, hea ique-iqueni, ämaqä iquene, Iqueqä yoqe, haqeqä mamäuquatuñquänäyi. Ii naqä-qakuwi.

²⁶ Qu iinjā imäkqanquwitanji, Goti Hanjuwä Iqu, suqä womba inqä ii, qäyā imäkqä uwqäpñqä hiñuinä äqunqçe. Ga apäkä iua, qokiqatä hiqaqä anä wiqä suqä qäyunänji, ävquatämäupu, quwqä-quwä miquvämbñqä ipäqäkuwi. ²⁷ Asä inji, qokä iqua-pqe, apäkitä hiqaqä anä wiqä suqä iunji ävquatämäupu, quwqä-quwä miquvämbñqä iqu, yänänänqçqä ätimäukqe. Inji qokä iqua suqä womba meqä ii imäkmbiyyi, quvqä iinjā iqueqä kimanji, qäyunä ämakuwi.

²⁸ Qu suqä Goti Iquenyqä kñuä indqänqä iunji, tuwä ävqanquwitanji, ga Iqu, quwqä kñuä quvqä iu indqänäpu, suqä qäyunänjä iu mimäkqä pa ipñqä hiñuinä äqunqçe. ²⁹ Inji suqä Goti Iqu mäwinqä inqeu, suqä quvqeu, aquvä maññqä ique, ññ quvqä iwitqueqä itänji, kuapänä imäkätqänjä. Itannga suqä huiziuqä nätmätqenqä qeqä tqüä, ämaqä pizqä päsqä, kukñuä mäkä-hunqä, quañgä imäkqä, ä quvqä iwitqetä, ewiqä tqä-pqe, kuapänä itgänjä. ³⁰ Huiziuqä suqenqä awä ätuäkipu, hñquenqä tuwänji kukñuä ätäpu qui imäkqä, mä Goti Hanjuwä Iquenyqä wiuñqä iqa, hñquau hñgisana tqüä, ämaqä mänqe ‘quvqeqä’ ätäpu, quwqä yoqenä haqeu maeqä, suqä quvqä änyä-hänjñqä indqänäpu imäkqä iu, itannga känäqä-kanunjuauqä kukñui qätä mäwiyqä ipu, itqänjuwä

* 1:17 Hapakukä 2:4

iquayi. ³¹ Itanga tii-pqä inänji. Knuä indqänqä ängui mindqänqä ipu, quwqä kuknuä du qänaki miqä ipu, ämaqeunqä qeqä mäwutqä, ä huäqä mäwunqä itqänuwä iquayi. ³² Goti Iqu qäyunä iwäsäutä, “Ämaqä iinjä imäkmiqqä iqua äpäkombnqänänjqä” ätkqenqe, iqua näqunqä qäyä epu, quwqä-quwä imäkäpu, ämaqä huizi ii imäkmiqqä iquauji, “Yqänä imäkpiyä” tqä-quaiqä.

2

Goti Iqueqä iwäsäuqenqä

¹ Inji he huizi iquaujqe, “Quvqä-quaiqä” ätäpu iwäsäutqänuwä eeqänänjä iquenä, suqä quvqä iqua imäkätqänuwä, he asä inä imäkätqänuwitani, “Ne quvqä maequneyqe” matqä ipnä. He iquaujqe, “Suqä quvqä iinjä imäkqä-quaiqä” ätäpiyanqani, hiqä-heonqä-pqe inä tmbnqe. ² Ne näqunqe. Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä suqä quvqä iinjä imäkätqänuwä iquauji, kima ävätäqänqani, qäyunänä vänä. ³ Si huizi iquaujqe, “Iqua suqä iinjä imäkquaiqä” ätätnä, asänä imäkqä iquki, “Goti Iqu ämaqeu kuknuä mitqeuji, ämäwqätäumniqeqä” knuä kiyä? ⁴ Goti Hanjuwä Iqu ängüä ikitquetä, hea quäuqä sinyqä hinuä äqänä äpme, tqä suqä quvqenqä kima maqänä mäktapqä itnqe. Iqu ängüä kuapänä e qäyä ikitqueqanqenqe, ii nätmätqä hinginqä enqä-pañä äqunänjä? Iqu ängüä iinjä ikitquetnqe, ii, si tqä knuä äkunmäknätnä, suqä quvqä vquatämäutnqä iinjqe, äktma äwätjqeyi.

⁵ Si tqä knuä iunji qnqanä äyeta, suqä quvqä iuta makunmäknqä itnänqani, Goti Iqueqä äwqä tnäni, aquvä ämaqiyätqäninyä. Hiunji Goti Iqu, Iqueqä äwqä tnäni ätnänä iqi ämaeta, kuknuä jänä imäkätqänqani, tqä kima qäyunäni, injga matji. ⁶ “Goti Iqu qokä-apäkä hñqunä-hñqunäni, suqä qu imäkätqänuwä iunqe kima äväniqeqä.”* ⁷ Ämaqä yänjä äqänäpu, wäunüä ängüä imäkäpiyitani, yoqä naqä ämepu, mapakonqä ipnqä, Goti Hanjuwä Iqutä quamä anä pmejnqä hänaqenqä qävqä itqänuwä iquauji, Goti Iqu hänä hea ique-ique pmeqä vänqiyä. ⁸ I etanqqä-qe, ämaqä knui, quwqä-quwänqänä indqänäpu, kuknuä naqä-qakuä iu tuwä äwiyäpu, suqä Goti Iqu mäwinyätanqqä iu qänaki itqänuwä iquauji, Iqueqä äwqä tnänä yänänäqänqänäni, ävänqiyä. ⁹ Ämaqä eeqänänjä suqä quvqä imäkätqänuwä iquauji, hanjä-iqä naqänänjitä, tänjä-hunqetäni, äwimenqiyä. Israitqä iquau-ganä äwimeqetani, huizi Israitqä qäyä etanji huizi iquau-pqe inä wimenqiyä. ¹⁰ Iinjä etanji ämaqä eeqänänjä suqä ängüä imäkätqänuwä iquauji, quamä pmeqä ängüänänjitä, yoqä naqeta, itanga äwqä hanuä injä itäni, Israitqä iquau-ganä äwimeqetani, huizi Israitqä qäyä etanji huizi iquau-pqe inä wimenqiyä. ¹¹ Ii tiinjä etanjiyi. Goti Hanjuwä Iqu qokä-apäkä eeqänänjä iquauji, asänänä iwäsäuänä.

Kuknuä-suqenqä

¹² Israitqä iqua qäyä etanji huiziqua, qu kuknuä-suqä Goti Iqu Mosisi ique äwikqe, maeqä-quai. Qutanä suqä quvqä imäkätqänuwä eeqänänjä iqua, qu kuknuä-suqe maeqä ipiyä-qe, qui imäkmbnuwi. Itanga Israitqä kuknuä-suqä ämepu, suqä quvqä imäkätqänuwä eeqänänjä iqua, Goti Iqu kuknuä-suqetä iwäsäuqanqä, qu qui imäkmbnuwi. ¹³ Ämaqä, Goti Iqueqä hinuä iqi jänänänjä timäupnqä iqua, kuknuä-suqe qätä hinginäwa äwiyätqänuwä ma, qätä äwiyäpu qänaknä itqänuwä iquayi. ¹⁴ Israitqä iqua qäyä etanji huiziqua, kuknuä-suqe maeqä epiyä-qe, quwqä knuä

* 2:6 Apqä Bukä 62:12; Quamä-pmeqä 24:12

indqänqä iuta ämepu, kuknuä-suqeu qänaknä ipiyängani, iqua kuknuä-suqä ii maeqä qäyā epu, quwqä-quwä kuknuä-suqä enqä-panuayi. ¹⁵ Iinjā ipiyā iutani, tiinjinqä motquapnä. Goti Iqueqä kuknuä-suqe, ämaqeufä yäpā ingisa ae äqiyekqä äwi,† kiqä wäunui imäkänä. Inji quwqä suqä-iwäsäufqä kjuä imjä-pqe, asänä motquenä. Hnğanä-pqe ‘Suqä qäyunä imäkqeqä’ indqänäpu, hnğanji ‘Qäyunä manä’ kjuä indqämbnä. ¹⁶ Nyi kuknuä ängüä we-hunqä-tänji awä ätuätinqä-pa, hiunji qänaknjängani, Goti Iqu, Kraisi Jisasi Ique wäunüä vqanğa, Iqu ämaqeufä suqä kjuä zä äwinqä eeqänänjä injä iwäsäunice.

Israitqä iquauqä suqä imänqä injqe

¹⁷ Itanji tängani, nyi he, “Israitqä iquautanjä iquneyqä” änyuätinäqänuwä iquenä hitmqe. He imänäpu, “Kuknuä-suqä iqu yätamäkqä neyänqiyä” kjuä indqänäpu, “Ne Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä iquneyqä” ätätqänuwä iqueni. ¹⁸ Qu kuknuä-suqä iuta ämetquakuwitani, he Goti Iqueqä äwinqä injqä näqinqä ämepu, suqä qäyunänjä, huizi iquau ämawqätäunqenqe, ‘ängüänänjiqä’ ätätqänä. ¹⁹⁻²⁰ Itanğa näqinqetä, kuknuä naqä-qakuitä, kuknuä-suqä iu witanqetani, he kjuä yänänäqinqe, “Ne ämaqä hinjä pisqä iquauji, hänaqe ämotquetanä, ämaqä hiawiqä imä pmetanquwä iquauqä we-hunqä-qune eanä, ämaqä maqinqä itanquwä iquau ämotqueqä-qune eanä, itanğa ymeqä wänqä isuaunji, kjuä vqä iquneyqä” indqänätqänä. ²¹ Inji he qokä-apäkä iunä motqueqä iquenä, hiqä-hiuänji mämitquatnqe, sunqä itqänuwä? He awi, “Quwä mämeqä pambiyä” tqä iquenä, quwä ämetqänuwä? ²² “Qokä-apäkä ämanqe, huizitä huiwi yanä mikiqä ipnqe” tqä iquenä, he quwqä iinj imäkätqänuwä? He goti quanğa iquauqä maenqä itnqä iquenä, iquauqä hiqäva-imäkqä anä iuta quwä ämetqänuwä? ²³ He hiqä yoqe haqeqä ämamänäpu, “Goti Iqueqä kuknuä-suqe ämejunä” tqunenä, kuknuä-suqe ävasuäpiytani, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, qui äyä imäkätqänä. ²⁴ Ii, Goti Iqueqä bukä iu, kuknuä tiinj ätä äqänänqä-payi. “Hiyaqä quwqä iutani, Israitqä qäyā etanji huizi iqua, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqenqä äkasuwä kuknuä ätäpu, mändi äkittqiyätqänä.”†

Suqä, huiwä häuä ktänqenqä

²⁵ Si Goti Iqueqä kuknuä-suqä eeqänänjä iu qänaki iqanqtqe, Israitqä iquneyqä suqä huiwä häuä ktäufä iqu, yätamäkqä kiyänä. Inäqe, qu saqä huiwi häuä qäyā äkktäukuwä-qe, si kuknuä-suqe ävaktutqe, ämaqä huiwä häuä maktänqä iqua enqä-panä esni. ²⁶ Iutani ämaqä häuä maktänqä hnqu, kuknuä-suqeu qäyunänä qänaki iqanqtqe, Goti Iqu iqueni, häuä ktänqä iquatänä, asänänjä enqä-panä qunänä. ²⁷ Itanğa kuknuä-suqä-tänjä eänä, huiwä häuä ktänqä iquki, kuknuä-suqe ävasuqanqtqe, ämaqä huiwi häuä maktänqä, kuknuä-suqeu qänaki imitätqä iqu, tqä suqä quwqe, ätnänjä iqä makiyanä. ²⁸ Nyi naqä-qakuä, “Israitqä iqunqä” tqe, ii nätmätqä huiwitanä manä. Itanğa suqä huiwä häuä ktänqä-pqe, ii nätmätqä huiwitaninä manä. ²⁹ Israitqä naqä-qakuä-qu-tiyä-qe, iqueqä qeqä-quuvqä imni, ne hinjä mäqunquä yanä. Itanğa, suqä huiwä häuä ktänqä naqä-qakuä iqu, kuknuä-suqeuta ma, Dnjä Ängüä Iqu qeqä-quuvqä imni imäkänä. Ämaqä injä iqu, yoqä naqä meqe, ämaqä iquauqä hinjä iqisa ma, Goti Hanjuwä Iquesayi.

† 2:15 Järämäi 31:33; Asayä 51:7 ‡ 2:24 Asayä 52:5; Esekiyäli 36:20

3

Goti Iqueqä suqä iwäsäuqenqä

¹ Nyi naqä-qakuä i tqangundqe, änäñänqäwä? Israitqä iqua, iinjä eñjuwitanj, yätamakqä äki metqänä? Suqä huiwä häuä ktänqä iqu, yätamakqä äänä väniqi? ² Täukue! Goti Hanjuwä Iqu, Israitqä iquauñi, nätmätqä huitañä-huitañä änguanänjinä ävätqä. Kinganänjiqu, Iqu Iqueqä kukñui, iqua ämiqäpñqä äwikqe. ³ Inji iquautañä hñqua, kukñuä täuñj qänaknä miqä imiñjuwitanj, änäñänqäwä? Iutanj Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä ämaqä iquau äñguä wimäkätñqä ätukqä iu mimäkqä yäniqi?

⁴ Oeyä! Matimäuqä yänä! Ämaqä eeqänänjä quañgä tätqätanguwä-qe, naqä-qakuä tqe, Goti Hanjuwä Iqunänjçä. Iqueqä bukä iu äqänänqä-pa,

*“Tqä kukñuä naqä-qakuä etañqenqe, qu hiñuä qumbñqäuä. Itanga qu Si quvqä imäkätqänjñqä ktanjpqe, Si ämäwqätätñqinyä.”**

⁵⁻⁶ Inji, neqä suqä quvqä iquesa, Goti Iqueqä suqä jänänänji, ätnänj iqi ämotquetñqe, änäñnyä tatanquäwä? Goti Iqu, neyaqä suqä quvqä iqenqä äwqä tnänj imäkätä, kima änatapätñqä iñqe, “Iqu, jänänänj miqä itqänä” tatanquäta? Oeyä, kukñuä iñji, ii ämaqä iquneqä kñuä iutanäyi. Goti Hanjuwä Iqu suqä jänänjinä mimäkqä-säpi, Iqu qokä-apäkä eeqänänjä iuqä suqenqe, miwäsäuqä iquäniñgä. ⁷ Ämaqä iquneqä kñuä iutanä yatñqä huiziqu, tiyyi. “Nyaqä kukñuä quañgä iuñj, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä naqä-qakui ätnänj iñgisa ätimäuätä, Iqueqä yoqä naqä qonätñqä iwimäkätñqe, Iqu nyini, ‘Suqä quvqä imäkqä-qukiqä’ änyuändätä, kima quvqe sunqä dapätñqäwä?” ⁸ Kukñuä iñji qäyunä etanjgutqe, tiinjä tatanquä. “Nätmatqä äñguä hui timäuätñqe, ne suqä quvqä hñqu yqä imäkanä.” Ämaqä hñqua neqä yoqä mändi äkittqiyäpu, quañgä tii ätätqänj. “Iqua, kukñuä quvqä iinjä isua, ätätqänjuwä iquaiqä.” Ämaqä nenyqä ii ätätqänjuwä iqua, quvqä iquesa kima mapnuwänqe, ii qäyunäyi.

Eequne, suqä quvqä imäkätunqenqä

⁹ Änäñätiyä? Israitqä iqune, ämaqä huiziquauñi ämäwqätäunu? Oeyä, ne ae äyä ätätunqne. “Israitqä iqunesä, Grikä iquatänj, eequne suqä quvqä iqueqä yänänänqä iqueä yäpä iqi äpmenä, suqä quvqä imäkqämanätqunän.” ¹⁰ Ii Goti Iqueqä bukiu äqänänqä-payi.

“Ämaqä suqä jänänänjinä imäkqe, aañj hma naqä-qakuä eänä.

¹¹ Ämaqä näñqçä äñguänänj-tänji, hma etanjgi, Goti Iqu qutä pmeqänqe, qävqä miqä itqänj. ¹² Ämaqe, hänaqä äñguä iuñj ävquatämäupu, eeqänänji, quvqenä ätimäukuwi. Auä, ämaqä suqä äñguä imäkqe, aañj hma naqä-qakuä eä.”†

¹³ *“Quwqä manjitanj quañgä kukñuä kuapänä ätätqänjuwi, ii tiinj enqä-manji. Qu ämaqä pizqä qua äptepu, hovqe mämatnyeqä itqänjuwä enqä-pañji.”‡*

“Quwqä kukñuä ätäpiyi, qämäkä iqua, ämaqeu qui imäkätqänjuwä-pañji.”§

¹⁴ *“Quwqä äwqä tnänji äpakänä munätanjqetani, ämaqeu qui imäkpnqä ätqa äwätqänj.”*

¹⁵ *“Qu maqänä äwäpu, ämaqä pizqä äpäsatqänjuwi. ¹⁶ Ga imä äupiysi, nätmätqä qui imäkäpu, ämaqeu hanj-iqä ävätqänjuwi.*

* 3:4 Apqä Bukä 51:4 † 3:12 Apqä Bukä 14:1-3; 53:1-3 ‡ 3:13 Apqä Bukä 5:9 § 3:13 Apqä Bukä 140:3

4

Aprähamä iqueqä quuvqä heqiyqenqä

¹ I etanqä-qe, Israitqä iqueneqä awä kinganänä Aprähamä iquenyqe, ne suänyä tatunquäwä? Hänaqä Goti Iqueqä hinuä iqi jänänä timäuqänqce, iqu hinuä äsque äqungqäwä? ² Iqu suqä änguinä imäkminqeta, ämaqä jänänä-qu eqä-säpi, iqueqä yoqe, kiqä-kiuä haqeu vauqumuatunguäninji. Itanji Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqisanji, iinjä mimäqä yänä. ³ Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, kuknuä äkinqä ätnänqenqce, knuä mapiyä. “Aprähamä iqu, Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä heqiyqanji, Iqu ‘Ämaqä jänänqceqä’ ätkqeqä,” ätä äqänä.*

⁴ Ämaqä hñqu wänuä imäkätä, iuta mbqä ämeqä di, ii, wänuä kaniqu qeqä imänqeta mäwqä iqi. Oeyä. Mbqä ii, wänuä iutañä kimanjiyi. ⁵ Iinjä etanqä-qe, ämaqä hñqu, Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqinji jänänänä-qu pmetñqä dinqe, hñjua-hñjua mimäkqä itä, quuvqe, Goti Iqu ämaqä suqä quvqä imäkqä iquauñi, jänänänä wimäkätñqenqä eqiyätñqä iqueni, Goti Hanjuwä Iqu, ‘Jänänänjukuiyqä’ ätuätqäüä. ⁶ Dewiti iqu-pqä kuknuä asä ii enqä-ma, ätkqe. Ämaqä suqä ängüä mimäkqä qäyä etanqä, Goti Iqu, quñi, ‘Jänänänuaiqä’ ätuätqä iqua, ängüä äpmpu, aquvänä ipñqä iinjä ti ätätä äqäkqe.

⁷ “Ämaqä, kuknuä-suqeu tuwä äwipu, quvqä imäkätqänuwä iquauñi, Goti Iqu, quwqä quvqe hinuä angi mäqunquä yätñqä, huätä muämäuqanqutqe, qu ängüä äpmpu, aquvänä ipñqäüä.

⁸ Naqä Iqu, ämaqä hñqeqä suqä quvqä dinqä knuä angumä mindqänqä iqanqutqe, iqu ängüä äpme, aquvänä iquätñqeqä” ätkqe.†

⁹ Ängüä äpme aquvänä iqä iinjä, ii ämaqä huiwä häuä ktänqä iquanqänändanä, ä ämaqä huiwä häuä maktänqä iquanqä-pqe, inändanä? Ne tiinjä äyä ätätqänu. “Goti Hanjuwä Iqu, Aprähamä iqueqä quuvqä heqiyqenqä knuä indqänätä, ‘Ämaqä jänänqceqä’ ätkqeqä” ätätqänu. ¹⁰ Inji Goti Iqu iinjä ätukqe, Aprähamä iqu äänä pmetanqayi? Iqu huiwä häuä ae äktänqänqata, ä änä etanqata? Iqu huiwä häuä maktänqä änä etanqayi. ¹¹ Suqä huiwä häuä ktäuqe, kiqä quati tiinji. Aprähamä iqu huiwä häuä maktänqä yqänä äpmeqänqanji, iqu Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqiyqanji, Goti Iqu, “Ämaqä jänänjukuiyqä” ätukqe. Itanji Goti Hanjuwä Iqu suqä huiwä häuä ktäuqä ii, iqu ämaqä jänänä-qu pmetñqenqä hiqñqä enqä-pa äwikqe. Iinjä etanji Aprähamä iqu, ämaqä huiwä häuä maktänqä iqua, Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqiyäpiyä iuta, ämaqä jänänänä ätimäupqä iquauqä kawä kinganänä iquvi. ¹² Itanqä iqu ämaqä huiwä häuä ktänqä iqunesanä hñquauqä kawiqu inänji. Ii ämaqä huiwä häuä äktänäpu, quuvqe, neqä awä Aprähamä iqu huiwä häuä maktänqänqä, Goti Iquenyqä quuvqä eqäkqä-pa, eqiyätqänuwä iquayi.

Goti Hanjuwä Iqu, kuknuä guä ämäsäukqenqä

¹³ Hinuicänänji Goti Hanjuwä Iqu, Aprähamä iquesä, iqueqä kaqä-kawäkautä, qua eqänänji iquau äväniqä dinqe, kuknuä guä ämäsäukqe. Inäqe kuknuä guä i ämäsäukqe, ii Aprähamä iqu kuknuä-suqä hui qänaki iminqä iuta ma, ii iqu Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätä, jänänänä-qu ätimäukqä iutayi. ¹⁴ Ii tiinjä etanqiyi. Ämaqä kuknuä-suqeu qänaki imipqä iqua, nätmätqä Goti Iqu äväniñqä kuknuä guä ämäsäukqä iunji

* 4:3 Ipäqäkqä 15:6 † 4:8 Apqä Bukä 32:1-2

ämeqä-säpi, Goti Iquenyqä quuvqä heqiyqe, hinginqä hetäninqä. Itanqa kuknuä Goti Iqu guä ämäsaükqe, aanaqä inä hetäninqä. ¹⁵ Ne näqqqe. Kuknuä-suqä iqesani, ämaqe, ique ävausaپیيitani, Goti Iqueqä äwqä tnäji ämapnä. I etanqqä-qe, kuknuä-suqe maeqä enqe, ämaqe ique mävausqä ipnä.

¹⁶ Goti Hanjuwä Iqu, Aprähämä iquenyqätä, kaqä-kawäka qänaki timäupnuwä iquaunqätä, qeqä wimänqangi, nätmätqä hingi väningä, kuknuä guä ämäsaükqe. Inji, kaqä-kawäka eeqänänä iqua, mapnqä iinqä kuknuä guä ämäsaükqe, ii ämaqä, Goti Iquenyqä quuvqä eqäppä iquaunqänänji. Auä, kuknuä guä ämäsaükqe, ämaqä, kuknuä-suqä iqueqä yäpā iqi äpmejuwä iquaunqänä ma, ämaqä quuvqä Aprähämä iqu eqäkqä-pa eqäppä iquaunqä-pqe inäyi. Aprähämä iqu, eequneqä awä kinganänä iquvi. ¹⁷ Ii Goti Iqueqä bukä iu tii ätanqqä-payi. “Nyi si hueqä-himqä kuapänänjä iuqä kawiquki ikimäkkeqä.”†

Kuknuä tä, Goti Iqueqä hinjā iqi, guä yänänäqqänqä ämäsanä äwi, qäyunä ätimäunqiyä. Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä ae äpākombqä iquauni, hānjā-pmeqä angī Vqu eä, itanqa nätmätqä matimäuqä yqänä etanquti, tääqä Tuätumeqä Ique. Iqu iinjā itnqetani, Aprähämä iqu Iquenyqä quuvqä eqäminqe. ¹⁸⁻¹⁹ Goti Iqu ii ätukqāngani, Aprähämä iqu, iqueqä quväukui 100 ae äpawätä, mändi eätä, äpākonätinqä iminqe. Itanqa iqueqä apākä Serai, ii qokitqä ae ekqe. Inji, iqu, “Ye e äpmejitani, äänä timäunqutiya?” knuä ii qäyā wiyqanqqä-qe, iqu quuvqenā eqiyätä, hinjā äqänä äpmaminqe. Ga Goti Iqu, “*Taqä-tawäka kuapänänjä timäupnuwiqä*”[§] ätukqä-pa, iqu hueqä-himqä kuapänänjä iuqä kawiqu ekqe. Auä, iqu iyaquiyqä huiwiinqä knuä indqänätäqä-qe, iqueqä quuvqä heqiyqe, hanjā mäwiqä, yänänäqqä eqäminqe. ²⁰⁻²¹ Goti Hanjuwä Iqu, kuknuä guä ämäsaükqenqe, Aprähämä iqu äwqä hñquaqu minqä ifä, Goti Iqueqä yoqe hageu ämamäutä, “Goti Iqu imäkäninqä kuknuä guä ae ämäsaükqe, qäyunä imäkänqiyä,” näqqä änguanänjä ämetä, quuvqä eqiyätäqetani, yänänäqqä imäknminqe. ²² Iinjā etanqi, Goti Hanjuwä Iqu, Aprähämä iqueqä quuvqä heqiyqenqä knuä indqänätä, iquenyqe, “Ämaqä jänänueqä” ätkqe.

²³ Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu, “*Iqueqä quuvqä heqiyqeta, Ämaqä jänänueqä ätkqe*” äqänänqe, Goti Iqu Aprähämä iquenyqänä matqä ikqe. Oeyä. ²⁴ Ii nenyqä-pqe inänji. Goti Hanjuwä Iqu, neqä Naqä Jisasi Iqu äpākongangä, Ique angumä ävaucumuatkqetani, ne-pqe, Goti Iquenyqä quuvqä inä eqiyätqänju. Iutani Iqu, näyaqä quuvqä heqiyqenqä knuä indqänätä, nenyqä-pqe, “Ämaqä jänänjuaiqä” tätnqeqä. ²⁵ Jisasi Iqueni, Goti Hanjuwä Iqu, näyaqä suqä quvqenqä qäyā päkonätinqä, hinjūnä äqunqce. Itani Iqu Iqueni, ne ämaqä jänänänjä nemäkätinqe, qua äptekuwä iuta äyā ävaucumuatkqe.

5

Goti Iqutä, äwqä naqä-hjqunä iinqenqä

¹ Inji ne quuvqä ae äyā eqiyätqätanqu, Goti Hanjuwä Iqu neji, gokä-apākä jänänune äyā inemäkkqe. Iinjā etanqi neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu inemäkgangi, ne Goti Iqutäni, äwqä naqä-hjqunä änyanä äpmeju.

² Itani Jisasi Iqu neji, hänaqe qnqanä enqä-pa nauteyqangi, ne quuvqä eqiyätanä, Goti Hanjuwä Iqueqä qeqä imänqeta hingi vqä yäpā ingisa äpaquvätanä, i äpmeju. Itanqa ne, Goti Hanjuwä Iqu inätmetä,

† 4:17 Ipäqäqä 17:5 § 4:18-19 Ipäqäqä 15:5

gäukuä yätunji, Iqutä quamä anä änguanänjä pmetunquä diŋqä, hinuä äqānanä äpmeŋu. Iiŋqe, ne aquvānā itanā, Goti Iqueqä yoqe haqeu ämamäutqāŋu. ³ Itanğa ne aquvānāŋi, iinğānā miqä äyā itqāŋunā. Oeyä. Ne aquvānāŋi, hanjä-iqä änemeqä iinğä-pqe, inä itqāŋunā. Ii ne tiinğā näŋŋqä etanğiyi. Hanjä-iqä iqu, äpakānā tqāuatunquenğä yāŋänäŋŋqä inemākānā. ⁴ Itanğa ne yāŋänäŋŋqä e ätqāuätaqetani, ne suqä Goti Iqu äwinyänğä iu imākātānā, Ique yeeqä iwimākānā. Ga ne iinğä imākātaqetani, Iqu ne yätamākqä neyätŋqä diŋqä, hinuä äqānanä pmetanā. ⁵ Itanğa Dnjä Ängüä Goti Iqu änatapqä Iqu, Goti Iqueqä suqä ämaqeunğä kiinğä äwinyänğe, näyaqä äwqeu änyuānaikqetani, ne Goti Iquenyğä hinuä äqānanä äpmetaqāŋganji, hiŋgināwa äqunanä pmeqāŋğä manä.

⁶ Goti Iqueqä suqä ämaqeunğä kiinğä äwinyänğe, tiinji. Ne neqä suqä quvqe huätä mamānatunquä, yāŋänäŋŋqä maeqä etanğani, hea Goti Hanjuwä Iqu atāunjuä ikqāŋganji, Kraisi Iqu, ämaqä Goti Ique tuwä äwiyätunquä iquene, aŋğumä inetmeniğä iinğä äpakonğqe. ⁷ Ämaqä jänänğä hŋqueqä yätamākqenğe, ämaqä nesanjä hŋqu äpakonätŋqe, äänä mäqumuetunquäwä? Aanqe! Ämaqä suqä aanğä änguanänğä imākqä hŋqueqä yätamākqenğe, hŋqu äpakonätŋqätiyä, ä mäpakonğä yätŋqätiyä? ⁸ Ii etanğqä-qe, ne ämaqä suqä quvqä imäkkune yqānā pmetauŋğua, Kraisi Iqu ne yätamākqä neyätŋqä äpakonğqe. Suqä iinğä iutani, Goti Hanjuwä Iqu, nenyğä kiinğä äwinyänğe, äyā ämanätquakqe. ⁹ Kraisi Iqu äpakonätä, Iqueqä häneqä äpäwākqe, Goti Iqu, häneqä iuta ne jänänğune inemäkkqe. Iinğä etanği ne tånğanji, näŋŋqä tiinğä hiatunğueqä. Goti Iqu, ämaqä suqä quvqä imākqä iquauŋi, Iqueqä äwqä tnänğä iuta kima vqanğutqāŋganji, Kraisi Iqu ne qui mimākŋqä änguanä pmetunquä, yätamākqä neyänğiyä. ¹⁰ Auä, ne Goti Iqueqä himä-wiunğä änyätānā pmetanğqunğani, Iqueqä Ymeqä Iqu äpakonätä, himä-wiunğä iunji, qāpu imäketä, ne Goti Hanjuwä Iqutä äwqä naqä-hŋqunä änyanä pmetunquä, inemäkkqe. Iŋi ne äwqä naqä-hŋqunä änyanä e äpmetanitanji, näŋŋqä tiinğä hiatunğueqä. Ymeqä Iqu hanğä äpmetäqetani, ne qui mimākŋqä änguanä pmetunquä inemākāniqeqä. ¹¹ Itanğa nātmatqä hui-pqe inänjğä. Neqä Naqä, Jisasi Kraisi Iqu, ne Goti Iqutä äwqä naqä-huinyä nyatunquä imäkkqetani, ne aquvānā itanä, Goti Iqueqä yoqe, haqeu ämamäutqāŋu.

Atamä iquesanji, äpakonğeyi. Jisasi Iquesanji, hanğä-pmeqeyi.

¹² Iutani ne tiinğā näŋŋqeqä. Ämaqä hŋqunä, Goti Iqueqä kukŋui ävaukukqä iutani, suqä quvqe qua täu ätimäukqe. Iutani suqä quvqä iqueqä kimani, äpakonğä iqu ätimäukqe. Asä iinğä, ämaqä eeqānänji, suqä quvqä imākqanğuwitanji, äpakonğä iqu wimeqanği äpakonätqāŋä. ¹³ Goti Iqu kukŋuä-suce mävwä änä etanğani, ämaqe, qua täunji suqä quvqä imäkmijnwä-qe, kukŋuä-suce aanğä etanği, Goti Iqu, “Qu kukŋui ävasätqāŋäuä” matqä iminqe. ¹⁴ Inäqe Atamä iqu äpmaminğeta, Mosisi iqu äpmaminğanğanqe, ämaqe, suqä quvqä Atamä iqu imäkkqä-pa asānänji mimākqä itqātāŋğuwä-qe, äpakonğä iqu ämaqä eeqānänğä iquauŋi, äyā ämiminqe.

Atamä iqu, Ämaqä qānaki timäuniğä Iqueqä ktqä enğä-panğä-que. ¹⁵ I etanği Atamä iqueqä suqä quvqä itä, nātmatqä Goti Hanjuwä Iqu qeqä imänğeta hiŋği äwikqetänji, asānänğä hmanji. Ämaqä hiŋuiqāŋğä iqueqä quvqetani, qokä-apākä eeqānänğä äyā äpakonätqāŋä. Itanğa Goti Iqu qeqä wimänğeta yätamākqetä, nātmatqä Ämaqä Qānakŋä, Jisasi Kraisi

Iqu qeqä wimänqeta hingi äwikqetäni, äpäkonqä iunji ämäwqätäutä, ämaqä kuapänä yqänä äwimetqäüä. ¹⁶ Tiinjä-pqe inänji. Nätmatqä ängui, Goti Hanjuwä Iqu hingi äwikqetä, itanga nätmatqä hinjuiqänjä iqueqä suqä quvqeta ätimäukqetäni, asänänjä hmanji. Oeyä. Ämaqä hinjuiqänjä Iqu, suqä quvqä hqunä imäqkangji, Goti Hanjuwä Iqu kuknuä ämitätä, ti ätkqe. “Qu eeqänäni qui imäkmbyqeqä.” Itangji nätmatqä ängüä, Goti Iqu hingi äwikqe, tiinji. Ämaqe, suqä quvqä kuapänä imäqkangwängganji, Goti Hanjuwä Iqu qeqä wimängganji, qokä-apäkä iunji, jänänjä iwimäkkqe. ¹⁷ Itanga ämaqä hinjuiqänjä iqu, kuknui ävausätä quvqä imäkkqetäni, äpäkonqä iqu ämiqä enqä-pa naqä ätimäutä, ämaqä eeqänänjä iunji, ämimiñqe. Naqä-qakuä qeqä-qe, aanjä naqä-qakuänänji, tiinji. Goti Iqu qeqä kiinjä wimängganji, ämaqeu jänänänjä hingi iwimäkkqe, äpäkonqä iqueni mändi äkittqiyänä. Ämaqä ii ämapqä iqua, qu hänjä äpmpu, ämiqä enqä-pa miqäpnuwi. Qu iinjä timäupñqe, Ämaqä Qänaknä, Jisasi Kraisi Iqueqä wäunjuä lutayi.

¹⁸ Ängumñi, ne tiinjinqä kñuä ängüänänjä indqänatunqwe. Ämaqä hinjuiqänjä iqu, Goti Iqueqä kuknuiunji ävaukqetäni, Goti Hanjuwä Iqu ämaqä eeqänänñqe, “Qui imäkmbyqeqä” ätkqe. I etangji, Ämaqä Qänaknä Iqu, suqä jänänji imäkkqetäni, Goti Iqu, ämaqä eeqänänjä jänänjä epu, hänjä yqänä pmpenqä, hänaqä imäuekqe. ¹⁹ Ämaqä hinjuiqänjä iqu, Goti Iqueqä kuknui hngisa ikqetäni, qokä-apäki kuapänänji, suqä quvqä imäkkqä ekuwi. I etangji, Ämaqä Qänaknä Iqu, Goti Iqueqä kuknui qänaknä iminñqetäni, Goti Iqu qokä-apäkä kuapänänji, jänänjä iwimäkänñqe.

²⁰ Goti Iqu qänakñi, kuknuä-suqä äwikqe, ii ämaqe, kuapänä ävausqanquwinqä näqñqä mapñqä, iinqä äwikqe. Inäqe, ämaqe, suqä quvqä imäkkqä uwdqanquwänga, Goti Hanjuwä Iqueqä qunqä qeqä wimänqeta hingi vqe, aanjä yändiqä ävätqäüä. ²¹ Ii tiinjä iunqeyi. Suqä quvqä iqu, ämaqeu äpäkonqä iunqä ämimiñqä-pa, Goti Iqueqä qeqä wimänqeta hingi vqe, iqueni ämäwqätäutä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä wäunjuä lutani, ne jänänänjä eätanä, hea ique-ique pmeqeuñqä ämineyänñqe.

6

Suqä quvqe, ämaqeu äpakänä mämiqenqä

¹ Iinjä etangqetäni, ne äänä tatunquäwä? “Goti Hanjuwä Iqueqä nenyqä qeqä imänqeta hingi vqe, aanjä yändiqä väniqä iinqe, suqä quvqä yqänä imäkatunqweqä” tatunquäta? ² Aanjä oeyqä, änä matqä yanä. Suqä quvqä imäkkqä iunqe, ne ämaqä pizqä äpäkonquwä enqä-pañune eätanä, huätä ae ävquatämäukqwe. Inji ne qänaknänji, suqä iqueni yqänänji, äänä iquatunqwe? ³ Asnjä ämetanä, Kraisi Jisasi Iqutä ämuänñnänquä iquene, iinjä dutani, Iqutä anä äpäkongqwe. He iinqe änyä maqñqä enjä? ⁴ Itani ne asnjä ämetanä, Kraisi Iqutä anä äpäkongqwe, Goti Kaniqu nenji, Kraisi Iqutä qua anä äptänaiqqe. Inji Iqu Iqueqä yänänäqñqä naqänänjä itänji, Kraisi Ique qua äptekuwä iuta ävaquumuatkqänganji, ne-pqe, suqä qänğanä imäkmñinquä-pa mimikqä, hänjä-pmeqä änyä-hänjä iquenyä metatunqweñqä, inä änevauquumuatkqe.

⁵ Ne Kraisi Iqutä ämuänñnanä, Iqu äpäkongqä-pa äpäkongqwe, inji Iqu ängumä ävaukqä-pa, ne-pqä asä ii vauanique. ⁶ Ne tiinjinqä näqñqe. Neqä huiwä iqueqä äwiñqe, ii Kraisi Iqutä zä-huätatä äunätä, anä äpäkongiyi. Ii, suqä quvqä iqueqä yänänäqñqä neyaqä huiwä iu wäunjuä imitätqä di,

qäpu eqanguti, ne suqä quvqä iqueqä wäunuä-wiyqä mäpmeqä yatunquä dinqeyi. ⁷ Ii tiinjä etangi. Ämaqä tqu-tqu ae äpäkonätqe, suqä quvqä iqueqä yäpä imdani, huätä ae ävämeqe.

⁸ Auqä. Ne Kraisi Iqutä anä äpäkonngquä iqune, Iqutä hänä anä pmetunquenqä kuknuä iquenqe, quuvqä eqiyätqänu. ⁹ Quuvqä ii eqiyätunqe, ne näqnqä tii itanitanjiyi. Kraisi Iqu qua äptekuwä iuta anqumä ae ävaukqetani, äpäkonqä iqu, Iquenji mändi kittqiyätinqä yänänäqngqä hma etangi, ga Iqu anqunji, mapäkonqä yäniqe. ¹⁰ Iqu hñqunä qe äpäkonngqe. Itani Iqu iinjä imäkätä, suqä quvqä iqueqä yänänäqngqe aanqä imäkkqe. Itangi Iqu hänä äpmenqe, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeu mamäutinqä äpme. ¹¹ Inji he kñuä asä ii indqämbjqe. He Kraisi Jisasi Iqutä ämuänmbiyitani, he-pqä inä äpäkonäpu, suqä quvqä iqueqä yäpä iqinyqä ma, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeu mamäupngqä äpmenä.

¹² Iinjä etangqetani, hiqä huiwi äpäkonätinqä iquenji, suqä quvqä iqu ique ämitnqä dinqe, hiñuinä mäqunquä pambiyä. He ique hiñuinä qunqangpqe, suqä quvqä iqu, huiwä iqueqä äwinqä du imäkpñqä, etma wänqiyä. ¹³ Itanga he suqä Goti Iqu mäwinqä itnqä di imäqñqä, hiqä yukä-hipa itä, huiwä iutanä huizi itä, suqä quvqeu mävwä ipnqeqä. Oeyä. He ämaqä qua äpteqeuta anqumä ävauäpu, hänä äpmenuwitani, hiqä-hiuä, Goti Hanjuwä Ique wimbiyä. Itanga he suqä jänänji imäkpñqä iinjqe, Goti Hanjuwä Iqu hiqä huiwä iutanä eeqänäni, ämitnqä hiñuinä qumbiyä. ¹⁴ He tängani, kuknuä-suqä iunji yäpä iqi mäpmeqä, Goti Hanjuwä Iqueqä qeqä imänqeta hinji vqä yäpä iqi äpmenuwitani, suqä quvqä iqu, he mämeqä yänqiyä.

Goti Iqueqä wäunuä-wiyqä hinjinqä imäqenqä

¹⁵ Inji ne iinjä äpmenqetani, änänngä? Ämaqä hñqna, “Ne qeqä imänqeta hinji vqä kuapanä metunquä dinqe, suqä quvqe, yqänä imäkqa uwqatunqeqä” ätätqänä. Aanqe, änä mimäkqä yanä.

¹⁶ Änänänqäwä? He änyä maqñqä enä? He ämaqä hñqeqä kukñui, qänaknä ipnqä hiqä-hiuä äwimbqe, he iqueqä wäunuä-wiyqä hinjinqä pmeñqäwä. Ämaqä, suqä quvqä iqueqä wäunuä-wiyqä äpmamipqä iqua, iuta pizqä päkombnä. Inäqe ämaqä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui qänaknä iqä äpmamipqä iqua, iutani qokä-apäkä jänänjä timäupñqäwä.

¹⁷ Nyi Goti Hanjuwä Iquenji, ‘änqwiqä’ ätquä. Hinjiqänänji, he suqä quvqä iqueqä wäunuä-wiyqä äpmaminuwi. Itangi qänakndani, he Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui, ämaqä hñquauqä manä iuta qätä äwikuwitani, qänaknä iqäpñqä quuvqä äyä eqäkuwi. ¹⁸ He suqä quvqä iqu, guä enqä-pa ekiqiyäminqä iuta, Goti Iqu hiñuinä eeqänäwqatätä, suqä jänänjä iqueqä wäunuä-wiyqä äyä epmuatqeqe.

¹⁹ Hiqä huiwi yänänäqngqä maeqä eäpu, kuknuä yänänäqngqe mämeqä iqanguwitani, nyi suqä ne näqnqä ämenquä iuta ämetmä, kuknuä ktqä etqänä. Hinjiqänänji, he suqä kiyämätqetä, kuknuä-suqeu hngisanä iqetä, hiqä huiwä iutanä eeqänänju ämitnqä hiñuinä äqunäpu, kuknuä-suqeu ävauäpu äyä äpmaminuwi. Itangi tängani, hiqä huiwi, suqä jänänjä iqueqä wäunuä-wiyqä pmetnqä hiñuinä qumbiyä. Iutani, he Goti Iqu enqä-pa, jänänquenä eäpu, Iqueqä qokä-apäkä-quenä pmeñqänänjä.

²⁰ He suqä quvqä iqueqä wäunuä-wiyqä äpmapiyängani, suqä jänänjä iqueqä yäpä iqi mäpmeqä iminuwi. ²¹ Suqä he inqä imäkminuwa iinjqe, tängani he womba enyanä. Itanga suqä inqä imäkminuwa iutani, nätmätqä änguanänji äki ämaminuwäwä? Aanqeqä. Suqä iutani, ämaqe

äpākonāpu, Goti Iqutā anā māpmeqā ipnā. ²² He, suqā quvqā iqu guā enqā-pa ekiqiyāminqā iuta, Goti Iqu hinjuinā eqānāwqatātā, Iqueqā wāunjuā-wiyqā āyā epmuatekqeqā. Itanğa iutani, he tänggani nātmatqā tā āmenjā. He Goti Iqu enqā-pa, jānājuenā eāpu, Iqueqā qokā-apākā-quenā āpmenjā. Itanğa iutani, he hānjā hea ique-ique pmeņqāuā. ²³ Auā, suqā quvqā imākātqānuwitanjā kimanji, äpākonāpu, Goti Iqutā anā māpmeqā iqā iyyi. Ināqce nātmatqā Goti Hanjuwā Iqu, Iqueqā qeqā imānqeta hinqi ānātāpātņqce, ii ne hea ique-ique pmeqāņqceyi. Hānjā-pmeqce, ne Kraisi Jisasi, neqā Naqā Iqutā āmuāņnanā iuta āmetqāņu.

7

Kukņuā ktqe, suqā āmanqā iunqā

¹ Nyāmaqāuā, he kukņuā-suceņqā nāqņqā āņguā metanğā, nyi kukņuā tā, etqā. Āmaqā mapākonqā hānjā yqānā āpmeņuwī, qunā kukņuā-suceu yāpā imā āpmenjā. ² Inji apākā qokā-tāņi, kiqā qokiqu hānjā yqānā āpmamitātqce, suqā qokā-apākā āmanqā iqu kiqā qokiqesā āmuāmuānyenqiyā. Itanğqā-qe, kiqā qokiqu āpākonātqce, suqā iinjā iqu, apākā iinjā māmiqā iqanğuti, ii iyyqā āwinğeunā imākāņqiyā. ³ Iinjā etanğqetani, kiqā qokiqu hānjā yqānā pmetanğuti, āmaqā hñqu-mānda ii meqanğutqce, qu, “Apākā iinjā, hinqināwa qanā ikiqiyā” tņņqāuā. Iinjā etanğqā-qe, iyyqā qokiqu ae āpākonātqce, ii suqā iinjā iqueqā yāpā imā māpmeqā yāņqiyā. Inji, āmaqā hñqu-mānda inğa āmeqāqce, qu kukņuā iinjā, anğinji matqā ipņqāuā.

⁴ Nyāmaqāuā, he iinjā enqā-paniyi. He Kraisi Iqueqā huiwitā āmuāņmbiyitani, he āpākonāpu, kukņuā-suqā iqueqā yāpā inğisa māpmeqā injā. Ii Āmaqā Hñqu-mānda he apākā enqā-ma emakqā iyi. Āmaqā Iqu, ne suqā āņguā Goti Iqu āwinyāņqā iunā imākquatunquā iinjce, qua āptekuwā iuta anğumā āvaukqā Iquvi. ⁵ Ne Kraisi Iqutā mamuāņāņqā, huiwā iqueqā āwinğā iunā qānaki iminğāņğani, kukņuā-suqā ique qātā āwiyanitani, nāyaqā huiwā eeqānāņā iunji, āwinğā quvqce ānevauqumuatqanği, ne suqā quvqā imākātānā, āpākonatunquā iunqā watunquā āpmaminque. ⁶ Itanği tänggani, kukņuā-suqā ne a nakiqātātņqā iqu, āpākonātānā āvāmenitani, iqueqā yāpā iqi māpmeqā inju. Iutani ne wāunjuā imākātunque, ii kukņuā-suqā bukā iu āqānāņqce qānaknā itanita ma, ii Dņā Āņguā Iqueqā suqā hāņiu qānaknā itunquā iutayi.

Kukņuā-suqā iqueqā wāunjuinqā

⁷ Itanğa kukņuā-suqā iqu, āwinğā quvqce āvauqumuatqanği, ne suqā quvqā imākminquā iinjce, “Kukņuā-suqā iqu, nātmatqā quvqā, suqā quvqā enqā-paniqā” tatunquāta? Oeyā, ānā matqā yanā. Nyi suqā quvqā āki-ākinqā nāqņqā āmakqce, kukņuā-suqā iqcesānāņji. Kukņuā-suceņji, tiinjā ātānā. “Si āmaqā hñqueqā nātmatqā iunji, hinjuā aowā māquņquā panā.”* Iinjā matqā-sāpi, suqā iinjā iquenqce, ‘Ii quvqceqce,’ nāqņqā maeqā iqāminji. ⁸ Kukņuā-suceņji, hinjuā aowā-qņqāņqā ātnāņqā iqesani, suqā quvqā iqu nyaqā kņuā indqāņqce, ānyivauqumuatātā, nātmatqā kuapānāņqā hinjuā aowā qunmqā nyimākkqce. Kukņuā-suqā iqu, aanqā hīqā-sāpi, suqā quvqā iqu, āmaqā ae āpākonğuwā-pa, yāņānāqņqā maeqā hetāninji. ⁹ Kinğanāņji, nyi ymeqā wāņqā-qunā, kukņuā-suqā

* 7:7 Anğumā Itmakqā 20:17; Kukņuā-suqā 5:21

iquenqä maqñqä emä, häñä äpmamiñqe. Itanñi qänakñi, nyi kukñuä-suqenqä näqñqä ämamitanñi, suqä quvqä iqu ävauqanñi, ga näqñqe, 'Nyi Goti Iqueqä hiñuä iqinñi, pizqä-qunñqä' ämakqe. ¹⁰ Kukñuä-suqä iqu, ämaqeu hanñä-pmeqä vätnqä qäyä etanñqä-qe, nyi ique qänaknä vqä iinñqä yänänäqñqä maeqä eämä, iquesa äpakonñqenqä näqñqä ämakqe. ¹¹ Auä, suqä quvqä iqu, kukñuä-suqä iquesanñi, quanñqä nyimäkätä, pizqä ämbäkkqe.

¹² Inñi kukñuä-suqä iqu, Goti Hanjuwä Iqueqänä etanñi, itanña kukñuä eeqänänä, iu äqänänñqä-pqe, Goti Iqueqänänä eä, ga jänänänä äñguänänñi. ¹³ Inñi, nätmätqä äñguänänñi, nyi pizqä ämbäkkqäta? Aanñ hma eä. Inñqeu suqä quvqä iqu, nätmätqä äñguänänñä iquesanñi, nyaqä yäpä imä nyimäkätä, pizqä ämbäkkqe. Ii ätimäukqe, suqä quvqä iqu, ätnänä iqi timäutñqä diñqeyi. Itanña kukñuä-suqä iquesanñi, suqä quvqä iqu, nätmätqä aanñ quvqänänñiqe, ne näqñqä metunñquä iinñqeyi.

Suqä quvqä iquä, mäkä huñqenqä

¹⁴ Ne tiinñqä näqñqeqä. Kukñuä-suqä iqu, Goti Iqueqä Dñä Iquesa äquvepkqe. Itanñi nyi qua täutanunä eämä, huiwä iqueqä äwiñqä iqu nyimäkqanñi, suqä quvqä iqueqä wäunñuä-wiyqä hiñqinñqä yqänä äpmeñä. ¹⁵ Nyi suqä imäkätñqä diñqe, 'Kiqa quati äkitiyä' tmä itqänä. Suqä, nyi imäkqämqä nyinätanñqä iunñi, mimäkqä itñqe. Inñqeu suqä, iinñqä manyinñqä kiinñ qäyä iqanñqä iunñi, ii nyi imäkätñqe. ¹⁶ Inñi nyi, suqä manyinñqä inñqä iqua imäkätñqe, tiinñ ämändqueqiyä. Nyaqä kñuä indqänñqä iunñi, 'Kukñuä-suqä iqu, äñguänänñiqä' kñuä änyiyqi. ¹⁷ Iutanñi, nyi quvqä imäkätñqe, nqä qeqä-quuvqä iutanä ma, suqä quvqä nyaqä yäpä-tämä äwiñqä iquesa imäkätñqe. ¹⁸ Nyi näqñqe. Nätmätqä äñguänänñä hui, nyaqä yäpä-tämñi mäwitqänä. Nyi, nqä huiwä iqueqä äwiñqenqä ätqä. Naqä-qaukui, nyi suqä äñgui imäkmqä änyinätanñqä-qe, qäyunänñi mimäkqä imä. ¹⁹ Suqä äñgui, 'Nyi ii imäkmqänä' kñuä änyätñqe, mimäkqä ma itñqe. Itanña suqä quvqä, 'Ii mimäkqä imqänä' kñuä änyätñqä iunñi, imäkätñqe. ²⁰ Inñi nyi suqä manyinñqä iinñqä iqua imäkätñqe, ii tiinñi. Nyi imäkätñqe, nqä qeqä-quuvqä iutanä ma, suqä quvqä nyaqä yäpä-tämä äwiñqä iquesanñi.

²¹ Iinñä etanñqetanñi, suqä nyi äminiyätñqä iquenqe, näqñqä ae ämakqe. Nyi suqä äñguä imäkmä-tmä iqanñanñi, suqä quvqä iqu yqänä äpme, hoptäwä änyiyätñqe. ²² Nyaqä qeqä-quuvqä tämñi, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä-suqenqe, kiinñ änyinätñqe. ²³ Iinñä etanñi, suqä huizi, nyaqä huiwä iutanñ eeqänänñä iu witanñi äqunänänä. Suqä iqu, suqä nyaqä qeqä-quuvqä tämä äwiñqä iquenyqä mäkanñqä itqänä. Ga iqu, huiwä iqueqä äwiñqä iquesanä quvqä eä, guä äñgicqiyäutqäuä. ²⁴ Yää oänä! Nyi hanñä-iqä iquesa qui imäknätqänñä! Huiwä äpakonñqä iunñqä ändma äwätñqä iquesanñi, huätänñi, tqeu indmetñqäwä? ²⁵ Nyi Goti Hanjuwä Iquenñi, "äñguiqä" ätuätqänänä. Iqu, Jisasi Kraisi, neqä Naqä Iqueqä yänänäqñqeta, yätamakqä nyiyänñqiyä.

Inñi nqä-näuänñi, tiinñ äpmeñä. Nqä qeqä-quuvqä imñi, kukñuä-suqä iqueqä wäunñuinä äwiñqenqä-qe, nqä huiwitänñi, suqä quvqä iqueqä wäunñuinä äwiñqenqä.

8

Dñä Äñguä Iqueqä yänänäqñqenqä

¹ Goti Iqu ämaqeu yätamakqä iinñ ävätäqetanñi, qokä-apäkä Kraisi Jisasi Iquä ämuänñuäwä iquaunñqe, Iqu, "He suqä quvqä imäkqanñuäwitanñi,

hanä-ıqä meqäpnuwiqe” matqä yänä. ² İi tiinjä etanjiyi. Dnâ Ängüä, Kraisi Jisasi Iqueqä wäunuä iuta, Hänä-pmeqä-vqä Iqu, suqä änyä-hänji imäkätä, ne suqä quvqä iqueqätä, äpakonqä iqueqätä, yäpä imä guä enqä-pa äpmaminquängani, huätä änewewqatkqe. ³ Neqä huiwä iqueqä äwiñqä quvqä iutani, kuknuä-suqä iu qänaki qäyunä miqä itunqce. İni, kuknuä-suqä iqu, huätä mänewewqatqä yänä. İnjäqe Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä Ymeqä Iqu, huiwä ne ämenä, suqä quvqä imäkätunquä-pa ämetä, neqä quvqä huätä mänamäutnqä ändowatätä, qäyunä imäkkqe. İni Kraisi Iqueqä huiwä iunji, Goti Iqu suqä quvqä iqueqä yänänänqce, qui imäkkqe. ⁴ İutani, ne qänaknäni, huiwä iqueqä äwiñqä iunä ma, Dnâ Ängüä Iqueqä äwiñqä iunä itanitani, suqä ängüä, kuknuä-suqä iqu ämänätquetnqä iunä pmetatunqce.

⁵⁻⁶ Auä, ämaqä, huiwä iqueqä äwiñqä iunä qänaki itqänuwä iqua, qu knui, nätmatqä huiwä iqueqä äwiñqä iunä indqambu, päkombnuwi. İtangi ämaqä, Dnâ Ängüä Iqueqä äwiñqä iu qänaki itqänuwä iqua, Iqueqä äwiñqä iunä knuä indqambu, hänä-pmeqetä, äwqä-qeiqi inqetä mapnuwi. ⁷ İi tiinjä etanjiyi. Ämaqä nätmatqä huiwä iqueqä äwiñqä iunä knuä indqänätqänuwä iqua, qu Goti Iqueqä kuknuä-suqä iunji, yäpä iqi mäpmeqä ipiyä iutani, Iqueqä mäkä-hunqä äpmenä. Qu Iqueqä kuknuä-suqeuñi, qänaknä änä miqä ipnä. ⁸ Ga ämaqä huiwä iqueqä äwiñqä iunä qänaki itqänuwä iqua, İquenji, yeeqä änä miwimäkkqä ipnä.

⁹ İtangi Goti Iqueqä Dnâ Ängüä Iqu, heyaqä yäpä ingisa äpmenqce, he qänaknäni, huiwä iqueqä äwiñqä iunä ma, Dnâ Ängüä Iqueqä iunä itqänä. İtanga Kraisi Iqueqä Dnâ Ängüä Iqu, ämaqä hnqceqä yäpä ingisa mäpmeqä enqce, iqu Kraisi Iqueqä ämaqä-qu manä. ¹⁰ Ga Kraisi Iqu, hiyaqä yäpä ingisa äpmenqce, hiyaqä huiwi, suqä quvqeta äpakonätnqä-qe, Kraisi Iqu he jänänänquenä emäkqetani, heyaqä quuvqce, hänä yqänä äpmenä. ¹¹ Goti, Kraisi Jisasi Ique qua äptekuwä iuta ävauqumuatkqä Iqu, Iqueqä Dnâ Iqu hiyaqä yäpä ingisa äpmenqce, Iqu Dnâ İnjä İquesa, Kraisi Ique imäkkqä-pa, heyaqä huiwä äpäkombqä iunji, asä ii hivaququmuatäniqe.

¹² İnjä iutani, nqä nyämaqäüä, ne huiwä iqueqä yäpä iqi mäpmeqä itanä, iqueqä äwiñqä iunä qänaki miqänqä, yänä qänquatuñqce. ¹³ He, huiwä iqueqä äwiñqä iunä qänaki itqänuwi, äpäkombnqäüä. İnjäqe Dnâ Ängüä Iqueqä yänänänqceqetä, he suqä quvqä, huiwä iuta timäuqanquwä iquau, pizqä äpäkpqe, hänä pmapnqäüä. ¹⁴ Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqe, ii qokä-apäkä, Dnâ Ängüä Iqu hänäqä ämotqueqanqqä iu qänaknä imipqä iguanänji. ¹⁵ Qokä-apäkä, ämaqä ämiqä hnqceqä wäunuñi hinqi äwiyatqänuwä iqua, quwqä ämiwiyatnqä iquenyqä zä itqänä. İnjäqe Dnâ, Goti Hanjuwä Iqu etapkqä Iqu, he zä enyatnqä memäkkqä yänä. Iqu he Goti Iqueqä ymeqä-quenä pmapnqä emäkänä. Ga İquesani, ne Goti Hanjuwä İquenji, “Apä-qä” ätuätqänju. ¹⁶ Neqä quuvqä imñi, “Ne Goti Iqueqä ymeqä-қunenjqä” knuä indqänätanquä, Iqueqä Dnâ Ängüä Iqu asänä änatätäqetani, knuä iinji, yänänänqä inemäkätqäüä. ¹⁷ Ga ne Iqueqä ymeqä-қune eänqce, neqä Apiquesa nätmatqä ängüänänji, Kraisi neqä Tasipequtä meninjquä iquneyi. İtanga tängani, ne täñä-hunqce, Iqu ämakqä-pa ämetunquetani, qänakndani, Iqu yoqä naqä äqonqqä-pa äqonätanä, quamä ängui, İqutä anä pmeninjque.

18 Nyi knuä tiinjä änyiyqi. Quamä pmeqä änguänänjä iitä, yoqä naqä iitäni, qänaknda ätnänjä iqi änemeniqä iqu, naqänänjä eä, tänjä-hunqä ne tängä ämetunqwe, ämawqätäunige. 19 Nätmatqä eeqänänjä, Goti Hanjuwä Iqu imäkkqe, Iqueqä ymeqä iqune ätnänjä iqi imäkäqumuatänaeyätä, yoqä naqä nätapäniqenqä, qu kiinjä winqangi, hinuä äqambu äwiñä. 20 Auä, nätmatqä Iqu imäkkqä eeqänänjä, qäyunä mäwiqä, qui imäknätñqä ätimäukqe.* Tä quwqä äwiñqä iuta ma, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä-kiuä imäqçangi, iinjä äwiñä. Inäqwe tiinjñqä hinuä äqambu äwiñä. 21 Goti Iqu çuñi, suqä, pizqä ipu qui imäkñqä yäpä iqisa ewewqatqanguti, qu-pqe, Iqueqä ymeqä iqune änguä pmeqanqquä-panä wäpnä.

22 Ne näqñqe. Nätmatqä Goti Iqu imäkkqä eeqänänjä, apäkä ymeqä mipñqä iquwä-pa, tänjä wunqangi, zääqä ätqa, tänganqä äpätqänä. 23 Nätmatqä iinjä iquanä ma, ne-pqe, Dñä Änguä, nätmatqä Goti Iqu änätapaniqä iutanä Kinganänjä Ique, ae ämakquä-qe, neqä yäpä ingisañi, zääqä ätätanä, tiinjñqä kiinjä nengangi, hinuä äqänanä äpmeñu. Goti Iqu ne Iqueqä ymeqä pmetunquä inemäkätä, neqä huiwi pizqä itä, qui imäknätqä iuta, ançi inetmetä, huiwi huitanä nyatunquä inemäkäniqeyi. 24 Goti Iqu ne hänä inemäkäqumuatqanqçetani, iunä timäuniqenqä hinuä äqänanä äpmeñu. Inäqwe, ämaqä hñqu, “Nyi nätmatqä huiñqä hinuä äqänmä äpmeñänä” ätätqe, nätmatqä iinjä änä mämeqä iqenqä näqñqä menä. Ämaqä hñqu nätmatqä ae ämetqe, iqu iinjqe hinuä äqänä mäpmeqä yänä. 25 Itangi nenji, nätmatqä änä mämeqä hñquenqä hinuä äqänanä äpmeñquetani, iqenqä kiinjä nengangi, äwqä-qeiqinyä änyanä äpmeñu.

26 Asä iinjä, ne yänänäqñqä maeqä inqwe, Dñä Änguä Iqu yätamakqä äneyätqäüä. Ne tääqä qäyunänjä, äsquenyqä tqenqe, maqñqä eänqwe, Dñä Änguä Iqu, Goti Iqenji kukñuä maeqä, zääqenä ätuätä, awä nasuiyanä. 27 Itanji Iqu, Goti Iqueqä äwiñqä dunä, Iqueqä ämaqä iqunenyqä iinjä imäkätñqä iutanä, Goti Apiqu, Ämaqä iquneqä qeqä-quuvqä imä hinuä yasämä änaqänätñqä Iqu, Dñä Änguä Iqueqä knuä indqänqenqä näqñqä eä.

28 Itanga ne tiinjñqe, näqñqe. Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä, Iquenyqä kiinjä äwinyätñqä iquau, änguä iwimäkätñqä iinjqe, nätmatqä eeqänänjä, wäunuä anä imäkñqä imäkätqäüä. Ämaqä iinjä iqua, Goti Iqueqä äwiñqe wimeniqä iinjä, tääqä ätuätumakqä iquayi. 29 Iqueqä ämaqä iinjä iquauñqe, Iqu ainqani näqñqä eätä, atäunuä äväqe, Iqueqä Ymeqä Iqutä asänänjä etangä, ga Ymeqä Iqueni, kuapanänjä iinjä iquauqä kätetu pmeniqñqä, knuä guä ämäsäukqe. 30 Itanga ämaqä, Iqu iinjä atäunuä lkqä iquauñi, Iqu tääqä ätuätumakqe. I ätuätumakqä iquauñi, Iqu jänänjä-qua ipñqä iwimäkkqe. Ga iinjä iwimäkkqä iquauñi, Iqu hänä-pmeqä änguänänjitä, Iqueqä yoqä naqetä, äwikqe.

Goti Iqueqä ämaqeuñqä äwiñqeunji, nätmatqä hui hoptäwä miqenqä

31 Inji Goti Hanjuwä Iqu iinjä inemäkkqenqwe, ne äänä tatonquäwä? Iqu yätamakqä neyqanqutqe, tqä ämänaqutäütä, nakittiqiyätñqäwä? Aanqä eä. 32 Ga Iqu, Iqueqä Ymeqä Iqueni, hanä-iqä wimetteñqe, a makiqätqä itä, ne yätamakqä neyätñqä diñqe, mäkä-hunqä iquau äwikqe. Iqu iinjä

* 8:20 Atamä iqu suqä quvqä imäkkqetani, Goti Iqu iqesä, quaetä, qui imäkkqe. Ipäqäqä 3:17

imäkkqetani, ne näqñqe tiinjñqä ämetqänju. Iqu nätmätqä eeqänñji, qäsä hiñji nätapäniqeqä.

³³ Itañi Goti Iqu ne Iqueqänqä atäunüä äneyätä, jänänjune in-emäkkqetani, ämaqä kukñuä minetätñqä hñqu, aarñqä eä. ³⁴ Ne suqä quvqä iuta kima metunqce, tqu täniqiyä? Kraisi Jisasi Iqu nenyqä äpäkonäqetani, anjuma ävauätä, Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqi, Yoqä Naqä-tänñ-qu äpme, ne yätamäqä neyätñqä, yatñqä ävätqäuä.

³⁵ Kraisi Iqu nenyqä kiinjä äwinyänqä iunji, ämaqä huätä mänatnämäutñqä hñqu, hmanjqä. Hanñ-iqä hui nemeqanjqutqä, ä täññ-hunqä nemeqanjqutqä, nñ ämaqä hñqua quvqä inetqueqanjqutqä, ä buayänqä dä neyqanjqutqä, qäkä-määñqä äwa iqanjqutqä, nätmätqä quvqä qui inemäqanjqutqä, itanqca änapäsqanjqutqä iunji, nätmätqä iinjä iqua, Kraisi Iqueqä nenyqä äwiñqä iunji, hoptäwä miqä ipñqäuä.

³⁶ Nätmätqä iinjä nemetñqe, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, tiinjä äqänñqä-payi.

“Ne Tqä ämaqä iquneni, qu hea ique-ique pizqä napäkññqä itqänñäuä.

Qu ne sipsipqä pizqä päsqä dunqänññä enqä-panñ etanqu, hiñuä änaqänññäuä.”†

³⁷ Inñqce nätmätqä eeqänññä iinjä iqua, qäyä änemetqätanjqä-qe, Kraisi nenyqä kiinjä äwinyätñqä Iqueqä yätamäqçeta, ne hämännä ämäwqätäuqce. ³⁸⁻³⁹ Goti Iqu nenyqä kiinjä äwinyätñqenqce, nyi näqñqä tiinjä ae ämenñä. Äpäkonqä itä, häññ-pmeqä itä, ynaunjqä iquatä, dnñ quvqä iquatä, nätmätqä täñqca äwiñqä itä, nätmätqä qänaknda timäuniqä itä, nätmätqä yänñänqñqä-tänñ huizitä, nätmätqä haqä yätutanitä, nätmätqä yäpä butanitä, nätmätqä Goti Iqu imäkkqä huiz-itänji, yänñänqñqä maeqä-quayi. Iutanji, Goti Iqueqä nenyqä äwiñqä, neqä Naqä Kraisi Jisasi Iqu ämänätquakqetani, qu huätä mandumäqçä iqapñqce.

9

Poli iqu, käyämaqä Israitqä iquauñqä, huäqä kiinjä äwunqçenqä

¹ Nyi Kraisi Iqueqä ämaqä-qunä emä, quanqä matqä, naqä-qakuänññä tmqce. Dññ Äñguä Iqu, yätamäqçä nyiyqanqci, nqä qeqä-quuvqä imñji, kukñuä tmqä itmiñqce, ii naqä-qakuiqä, näqñqä eqänä. ² Nyi hea ique-iquneni, nqä äwqä imdanji, nyämaqä Israitqä iquauñqce, huäqä kiinjä änunätä, qeqä ändätñqce. ³ Kraisi Iqu, nyi Iqueqä ämaqä iuta huätä änändowatatä, nqä hueqä-himqä Israitqä iquauqä suqä quvqä iutanñ kimanji, hanñ-iqä ändapätä, nyaqä anji iquau ävätñqenqä tääqä tumqä imäknätqänñä. ⁴ Nqä nyämaqä iinjä iqua, ämaqä Israitqä, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqänqä atäunüä itä, Iqueqä ymeqä näwinyänñ-qua epñqä itumakqä iquayi. Qunji, Iqu Iqueqä we-hunqçetä, yänñänqçetä, ämotqçetä, qutänji kukñuä guä ämäsäutä, kukñuä-suqçetä, suqä Iqueqä yoqä haqeqä mamäuqçetä ävätä, ga äñguä wimäkätñqä kukñui, iinjä ätumiñqce. ⁵ Qu Aprähämä, Aisakä, Jekopä iquautanñ hueqä-himqä etanqä, ga Kraisi Iqu iquautanñ ämaqä-qu etñqä äyä ätimäukqce. Kraisi Iqu nätmätqä eeqänññä iu Miqä, Goti etanqci, ne Iqueqä yoqce, hea ique-ique haqçe mamäuquatuñqçänññä. Ii, naqä-qakuänññä.

Goti Iqueqä kukñuä guä ämäsäukqçenqä

† 8:36 Apqä Bukä 44:22

⁶ Israitqä kuapänä, Jisasi Iquenyqä quuvqä maeqiyqä itqänjuwitani, ne, “Kukjuä Goti Iqu Aprähämä ique ätukqe, qäyu matimäuqä iqeä” tatumquäta? Oee. Ii tiinji! Awiqu Jekopä iqueqä yoqä huizi, Israitque. Mä ämaqä iquesanä eeqänänä iqua, yoqä Israitqä äqonänjuwä-qe, qutanä kuapänäni, Goti Iqueqä ämaqä Israitqä-qua ma. ⁷ Asä inji, Aprähämä iqu emakqä eeqänänä iquauñqe, “Iqueqä ymeqä naqä-qakuä iquaeqe” matqä yanqunä. Oeyä. Hinjuiqänänji, Goti Iqu Aprähämä iqueni, “*Tqä hueqä-himqe, Aisakä iquesanä hipnuwiqä*” ätukqe.* ⁸⁻⁹ Kukjuä iqueqä quati, tiinjä. Ymeqä häneqä iutanä ätimäuquwä iqua, qu Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqä manä. Goti Iqu, Aprähämä iqtänji, kukjuä guä ämäsäutä, “*Nyi hea atäunjuä ae ikqä ique, angumä pqañga, Serai ymeqä qokä hñque nyuäniqeä*” ätukqe.† Inji, ymeqä kukjuä guä ämäsäukqä iuta ätimäuquwä iqua, Goti Iqu, ymeqä näwinyänä-qua qunanä.

Läpekaqä ymeqä iquauñqä

¹⁰ Inä ma, Läpeka iinyqä-pqe, kjuä inä indqämbñqe. Iiyqä ymeqä qäyawä iquagu, neqä awiqu Aisakä iquesanä ätimäukiyi. ¹¹⁻¹² Injä etanji, Läpekai, ymeqä iquaqi maunyqä änä etanja, iquagu suqä äñguitä, quvqetä, änä mimäqä yqänä etanja, Goti Hanjuwä Iqu Läpekañji, tii ätuke. “*Ymeqä hitmqä iqu, ymeqä qänaki ämisqä iqueqä wäunjuä imäkkä pmeniqeqä.*”‡ Iqu ii imäkkqe, ii Iqueqä suqä ämaqä atäunjuä ique, hea ique-ique qänaknä iqenqä, ämänätquetñqä iyyi. Iqueqä suqä inji, ämaqeüqä wäunjuä imäqñqä kjuä mindqänqä, Iqueqä äwinqä iutanä, imäkänä. ¹³ Goti Iqueqä bukiñji, tii ätnänqä-payi. “*Nyi Jekopä iquenyqe, aañä kuapänä änyinä, ä Iso iquenyqe, manyinqä yasämä eä.*”§

Goti Iqu, Iqueqä äwinqeutänä ämaqä atäunjuä iqenqä

¹⁴ Injä etanji änäändiyä? Goti Iqu Iqueqä äwinqeutänä atäunjuä iqenqe, ne änäänjä tatumquäwä? “Iqu jänäni mimäqä itqänä” tatumquäta? Oeyqä. ¹⁵ Ii tiinji. Goti Iqu Mosisi iqueni, tiinjä ätukqe. “*Nyi, ämaqä hñquenyqä qeqä tumuäkmqä nyinjanjutqe, nyi imäkmä. Itanja nyi, hñquenyqä huäqä nunjanjutqe, ii-pqä inä imäkmä.*”* ¹⁶ Iwä Goti Hanjuwä Iqu ämaqä atäunjuä yätñqä itäqänqani, ämaqä iqueqä äwinqetätä, iqueqä wäunjuä tnänä iqä itatä, ma, ii Goti ämaqeü qeqä tumuäkkä Iqueqä äwinqä iutanänji. ¹⁷ Ii naqä-qakuñqä mänätquetñqe, Goti Iqueqä bukä iñji, Iqueqä kukjuä, Iqu ämaqä Isipä iu miqä† ique ätukqe, tii äqänä. “*Nyi si ämaqä misñqä äpmuatekikqe, ii Nyaqä yänänänqä ämaqeü sita motqueqanja, itanja qu Nyaqä yoqä naqenqä, qua eeqänänä iu awä tquäpnuwänqä diñqeyi.*”‡ ¹⁸ Iwä ne iutanji näqñqä tii ämenju. Goti Iqu ämaqä äsque-äsque qeqä tumuäkätñqä winjanjutqe, Iqu ique wimäkänä. Itanja Iqu ämaqä hñqueä nyuäni woyqä wimäkätñqä winjanjutqe, Iqu imäkänä.

Kukjuä ktqä, qua-qondenqä

¹⁹ Iutanji hesanä hñqu, nyinji tiinjä dänquti? “Goti Hanjuwä Iqueqä äwinqä iñji, hñgisana ävätä, iqueqenä itñqe, tqukä? Hma naqä-qaku. Inji Goti Iqu nenyqe, ‘Suqä quvqä-tänä-quaiqe’ sunqä ätqäwä?” ²⁰ Itanji nyi kimanji, “Ämaqä iquki, si Goti Hanjuwä Iqueni, suqä Iqu imäkätñqä

* 9:7 Ipäqäkkä 21:12 † 9:8-9 Ipäqäkkä 18:10,14 ‡ 9:11-12 Ipäqäkkä 25:23 § 9:13 Malakai 1:2-3 * 9:15 Angumä Itmakqä 33:19 † 9:17 Ainqanji, Isipä pmeqä iqua quwqä ämiqä naqä eeqänänä iquanqe, “Pero” ätmiñwi. ‡ 9:17 Angumä Itmakqä 9:16

iunqe, äkasuwä tutnqe, änäängukukuä?” ätquä. “Ämaqä hñqu, qua-kuäkä äkitä nätmatqä imäkqanqutqe, nätmatqä iinjä iqu, ämaqä iqueni, ‘Si iinj, sunqä nyimäkinyä?’ tuätñqäta?”[§] 21 Itanqa ämaqä qua qondä imäkqä iqu, qua hui äkitä, iqueqä äwiñqä dunä, qondä hñquaqu imäkänä. Qondä hñqu, wäunjuä änguänänä iunqe. Itanqa huiziqu, wäunjuä hñgänqä iunqe. Suqä iinj qäyuta, hmanda? Ii, qäyunji.

22 Goti Hanjuwä Iqu-pqe, ämaqä Iqueqä-kiuä imäkkqe wäunjuä huitanä-huitaninqä atäunjuä itäqänqani, Iqueqä äwiñqeunä imäkänä. Iqu Iqueqä äwqä tnänitä, yänänäqñgetä, ätnänä iqi ämotquetnqä äwiñganqqä-qe, ämaqä, iinjñqä atäunjuä ikqä iquauñi, quwqä hñgisanä iqe qäyä hitanji, Iqu äwqä-qeiqinyä änyä, äpakänä anä äpmaka äpätñqe. 23 Iqu iinj itñqe, tiinjñqeyi. Nätmatqä Iqueqä yoqä nage motqueqä hävemnäqñqä etanqqeñqä, ämaqeu näqñqä vätnqä äwiñgqe. Inji, qua qondä, Iqu qeqä ätumuäkätñqä iqua, nätmatqä änguänänä mapnuwänqe, näwinyä imäkekkqe. 24 Qua qondä qeqä ätumuäkätñqä iqua, ämaqä Iqu tääqä änatätmakqä iquenyi. Ne atäunjui, Israitqä iquautanä iquenyä mäneyqä itä, Israitqä qäyä etanji huizitanä iquau-pqe, qäsä inä ätäukqe.

Hijua-tqä iquauqä kukjuñqä

25 Ii enqä-panji, Goti Iqueqä kukñui hijuä-tqä Hosiya iqueqä bukä iunji, tii ätä äqänä. “Qokä-apäkä, Nqä ämaqä mäpmeqä imijuwä iquauñqe, Nyi, ‘Nqä ämaqä-quaiqä’ tmniqe. Auä, ämaqä, Nyi qunqä manyinjä iminjä iquauñqe, Nyi ‘Qunqä änyinjyiyä’ tmniqe.”* 26 Itanqa anji, “Nyi, ‘He Nqä ämaqä maeqä enäuä’ ätkqä iqini, ämaqä asä iqi pmeqä iquauñqe, qu, ‘Iqua Goti Hänä Hea Ique-ique Pmeqä Iqueqä ymeqä-quaiqä’ tñnuwiqä.”†

27 Itanqa Asayä iqu, Israitqä iquauñqä knuä indqänätä, tääqä yänänäqñqä tiinjä ätkqe. “Israitqä, qu kuapänänä, hikä weä eqä-huänä manju äwiñqä-panj qäyä pmetanquwä-qe, Goti Iqu qutanji, wänqä hmbunä hänä pmapñqä itmeniqe. 28 Ii tii etanji. Inqani Naqä Iqu, ämaqä qua täutanä iquau kukñuä ae ämitkqä du, äpakänä mäpmeqä, qui hämänä imäkänä.”‡ 29 Ii Asayä iqu ganä ae ätkqä-paniyi. “Naqä Yänänäqñqä Eeqänänä-tänj Iqu, nesani hmbnänä hui, hänä pmapñqä hijuinä mäqunqä-säpi, ne qui eeqänä, anä-himqä Sotomätä[§] Gomoratä qui imäkñguwä-pa, imäkñguaninjä.”*

Jänänä timäuqenqe, quuvqä heqiyqä iutanänji

30 Itanji ne änäänäyä tatanquäwä? Ne tiinjä tatanqueqä. Israitqä qäyä etanji huizi iqua, qokä-apäkä Goti Iqueqä hijuä iqi jänänä timäupñqenqä, yänänäqñqä miqä imijuwä-qe, qu Goti Iqueqä hijuä iqi jänänä ae ätimäukuwiqä. Qu quuvqä heqiyqanquwitanji, Goti Hanjuwä Iqu, “Qokä-apäkä jänänä iquaiqä” ätkqe. 31 Inäqe Israitqä iqua, kukñuä-suqä iu qänaknä ipu, Goti Iqueqä hijuä iqini jänänä timäupñqenqä, yänä äqänäpiyä-qe, homä yqänä itqänjuwi. 32 Inji sunqäwä? Qu quuvqä heqäpñqenqä knuä mindqänqä ipu, wäunjuä quwqä-quwä imäkäpiyita, hipnuwänqä knuä ätuqä ämepu, ii itqänjuwi. Inji qu, hikiu äqutäumäupu, äqiyäpäkñguwi. 33 Ii Goti Iqueqä bukiu äqänänqä-payi. “Häe! Hijuä qumbu! Nyi hikä hñque, Sayonä iunji äseqä. Iqu hikä, qokä-apäki

§ 9:20 Asayä 29:16; 45:9 * 9:25 Hosiya 2:23 † 9:26 Hosiya 1:10 ‡ 9:28 Asayä 10:22-23

§ 9:29 Ipäqäqä 19:1 * 9:29 Asayä 1:9

äqutäumäupu qua iqi päkñqä Iquvi. Ämaqä tqu-tqu, Iquenyqä quuvqä eqiyäpiyitanji, äwqä hanjä-iqä mämeqä ipñqe qä."†

10

Israitqä iquautanjä, quuvqä maeqiyqä iquauñqä

¹ Nyämaqäüä, Goti Hanjuwä Iqu, Israitqä igua qui mimäkñqänqä, hänjä imäkäqumuatetñqä kiinjä nyinganji, hea ique-iquenji nyi Iquenyqe, ii imäkätñqä tääqä ätätqänä. ² Nyi iquauñqä näqñqä äñguänänjä emä, kukñuä awi, tiinjä ätätqänä. Iqua, Goti Hanjuwä Ique yeeqä wimäkñqä kiinjä winganji, yänjä äqänätqänjuwä-qe, näqñqä yasämä maeqä inä. ³ Quwqä yänänäqñqä iuta, jänänjä imäkmbñqä kñuä indqänäpu, Iqueqä suqä ämaqe jänänänjä hipñqä iwimäkätñqenqe, maqñqä epiyitanji, quuvqä maeqiyqä itqänä. ⁴ Ne näqñqe, kukñuä-suqä Goti Iqu Mosisi ique äwikqe, kiqä wauñui, Kraisi Iqu qäyunä ae imäkkqe. Inji qokä-apäkä eeqänänji, Iquenyqä quuvqä eqämipqä iqua, Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqinjä, ämaqä jänänänja timäupnä.

Goti Iqu anju inetmetä, jänänänjä nemäkqenqä

⁵ Mosisi iqu, kukñuä-suqe qänaknä itä jänänänju timäutñqä iñqe, tii ätätä äqäqqe. *“Ämaqä hñqu suqä eeqänänjä iunji qänaknä imitätqe, iqu hänjä-pmeqe, ämeni qeqä.”** ⁶ Itanji ämaqä quuvqä eqiyäpu jänänänja timäupñqä iqua, Mosisi iqueqä kukñuä täunji qänaknä ipnä. *“Si tqä-täuä tii matñqä pa. Qäukuä haqä yätunqe, tqu yänñqäwä?”*† Kukñuä haqä yätunqä iqu, ii Kraisi Iqueni, qua täunqä ätuma pçenqeyi. Injäqe Goti Iqu Iqueni ae ändowatkqe. ⁷ *“Mä tiinjä-pqä matñqä pa. Ämaqä ae äpäkonjuwä iquauqä anjä bunqe, tqu witñqäwä?”*† Kukñuä ii, Kraisi Iqueni, qua äptekuwä iuta, anju ätuma yapçenqeyi. Injäqe Goti Iqu Ique ae ävauqumuatkqe. ⁸ Itanji hui inä tii ätqi. *“Kukñui, hesänjä qäqiqi äwi. Hiqä qeqä-quuvqä yäpä imdä, itanja hiqä manjä iutänjä.”*§ Kukñuä ii, quuvqä heqiyqä kukñuä ne awä tii ätuätunquä iiji. ⁹ Si ätnänjä iqi, *“Jisasi Iqu, Naqä-qeqä”* awä ätuätnä, ga Goti Iqu, Jisasi Ique qua äptekuwiuta anjumä ävauqumuatkçenqä näqñqä ämetnä, Iquenyqä quuvqä naqä-qakuänänjä heqiyqantqe, Goti Iqu, si qui mimäkñqänqä hänjä imäkäqumuatkiyanä. ¹⁰ Ne Goti Iquenyqä quuvqä naqä-qakuänänjä heqiyqanqçuetanji, Goti Iqu jänänänjune inemäkänä. Itanjä neqä quuvqä heqiyqänqä ätnänjä iqi awä tqanquati, Goti Iqu, ne qui mimäkñqänqä, hänjä imäkäqumuatänäeyänä.

Israitqä iquatä, huizi iquatä, Goti Asä Iquenyqä quuvqä heqiyänqenqä

¹¹ Nätmätqä täñqe, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, tiinjä ätä äyä äqänä. *“Ämaqä tqu-tqu Iquenyqä quuvqä eqiyäpiyitanji, äwqä hanjä mämeqä ipñqäüä.”** ¹² Israitqä igua-tä, ämaqä huizi iqua-tä, asänä epu, eeqänänjä iquauqä Naqe, asä Qäqunänji. Ga yätamäkçenqä tääqä tqanqppqä iquauñji, Asiqu äñguänänjä iwimäkänä. ¹³ Auä, *“Ämaqä tqu-tqu Naqä Ique yätamäkçenqä tääqä tqanqppqe, Iqu qu, qui mimäkñqänqä, hänjä imäkäqumuatenqiyä.”*†

† 9:33 Asayä 8:14; 28:16 * 10:5 Hiqäva-imäkqä 18:5 † 10:6 Kukñuä-suqä 30:12 † 10:7 Kukñuä-suqä 30:13 § 10:8 Kukñuä-suqä 30:14 * 10:11 Asayä 28:16 † 10:13 Joeli 2:32

14 Inäqce qu, Iquenyqä quuvqä maeqiyqä ikuwä iqua, yätamäkqenqce, Ique yatnqce, änä wipniqä? Änä maeqä enä. Ga qu, Iquenyqä kuknjuä qätä mäwiyqä ikuwä iqua, quuvqce, änä heqäpniqä? Änä maeqä enä. Itanğa ämaqä hñqu, quñi äwimetä awä mätquä yätqce, qu Iquenyqce, qätä änä wipniqä? Änä matimäuqä yänä. 15 Mä hñqu, awä-tqä iquau mändowatqä yätqce, qu äwäpu awi, änä tupniqä? Änä matimäuqä yänä. Iutanj Goti Iqueqä bukä iunji, tii äqänä. “Ämaqä hñqua kuknjuä we-huñqä-tänji äma äpäpu, awä ätuätqäñuwi, ii aanj äñguänäñiyi!”†

Israitqä iquautanjä, quuvqä maeqiyqä iquauñqä

16 Itanji qokä-apäkä kuknjuä äñguä we-huñqä-tänji qänaknä ikuwi, eeqänäñä-qua ma. Oeyä. Asayä iqu tiñj ätkqce. “Naqä Iquki, kuknjuä ne iquau awä ätuätunqce, quuvqä tqukua eqiyätqäñuwäwä?”§

17 I etanğqetanj, ne tiñinjce näñqce. Ämaqä Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätqäñuwi, ii qu kuknjuä Kraisi Iquenyqä qätä äwiyätqäñuwä iutayi.

18 Itanji nyi yatnqä tiñj iqä. Änäñğä? Kuknjuä äñguänäñä tä, qu qätä mäwiyqä itqäñuwäta? Oeyä. Qu qätä ae äwiyätqäñuwi. Apqä Bukiunji, tiñj äqänä. “Iquauqä kukñui, qua äwitqutänqä-pa eqiyqanji, ämaqä eeqänäñi qätä ae äwiyätqäñuwiqä.”*

19 Itanğa nyi yatnqä huizi-pqce inänjqä. Änäñäwä? Israitqä iqua kuknjuä iñj iqueqä quatinqce, qu änyä mañqäta? Oee. Kima kinğanäñi, Goti Iqueqä kuknjuä, Mosis iqu tii äqäkqä iutayi. “Nyi ämaqä hñgänqä im-imä äpmeñuwä iquautanj hñquau äñguä wimäkqanğqetanj, he Goti Iqunäñqce, ‘Neqänäñiqänä’ ätäpu, äwqä quvqä imbñqäuä. Auä, Nyi ämaqä näñqä maeqä iñj iquau itmetmäñganji, he äwqä tnäñj imbñqä emäkmä.”†

20 Itanji Asayä iqu-pqce pemänä itä, Goti Iqueqä kukñui, tii ätkqce. “Ämaqä, Nyinyqä qävqä miqä imiñuwä hñqua, qu Nyi ae ämähqumuakuwi. Nñ, qu ämaqä hñquauñi, Nyinyqä yatnqä mäwqä ikuwä-qe, Nyi Nqä-näuäñi, ätnäñj iqi ämitquatnğqce.”† 21 Inäqce Goti Iqueqä kuknjuä Israitqä iquauñqce, Asayä iqu tii ätkqce. “Hea quäuqänğa, Nyi qokä-apäkä hñgisänä ipu, Nqä kukñui tuwä ävatqäñuwä iquauñi, anğumä itmamqä nyinğanji, Nqä hipai ävatminqce.”§

11

Goti Iqu, Israitqä iutanj hui, anji itumakqenqä

1 I etanğqetanj, nyi yatnqä tiñj imqce. Änäñğä? Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä qokä-apäkä Israitqä iunji, tuwä ae äwikqätanä? Aanj oee. Nyi-pqce, Israitqä iutanj inänjunji. Nyi nqä-nuänä Aprähämä iqueqä kawiqunä eämä, itanğa awiqu Benjämenä iguesanjä hueqä-himqä iqunji. 2 Ämaqä, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqänqä hiñuiqänä a ätäukqä iquauñi, Iqu tuwä hämänä mäwiyqä ikqce.

He kñuä mämeqä inj? Laisa iqu, “Nyi Iqueqä ämaqä äpapakä iqunjqä” kñuä indqänätä, Israitqä iquauqä quvqenqä ätuätä, Goti Iqueni, tääqä yänänäqñqä tii ätukqce. 3 “Naqä Iquki, qu Tqä kukñui hiñuä-tqä iquau pizqä äpäsäpu, hiqäva-imäkqä ttawi äpnasäpu qui äyä ikimäkikuwi. Itanji

† 10:15 Asayä 52:7 § 10:16 Asayä 53:1 * 10:18 Apqä Bukä 19:4 † 10:19 Kuknjuä-suqä 32:21 † 10:20 Asayä 65:1 § 10:21 Asayä 65:2

*tängaŋi, nyi tqä ämaqä yäpakä iqunäŋi, qu pizqä bäkpnqä qävqä täsä änyätqäŋä.**

⁴ Itanġi Goti Hanjuwä Iqu iqueni, kuknjuä kimaŋi, äki ätukqenqe, he kjuä mapiyä. *“Nyqä ämaqä 7,000, goti quangä Balä iquenyqä qonä mäwoktäuqä itqänjuwä iquau, yqänä ämitqänä.”†*

⁵ Itanġa Iqueqä ämaqä iutaŋä hui, inġa yqänä äpmaminjuwä-pa, tängaŋä-pqe, Iqueqä ämaqä Israitqä iquautanä hui yqänä äpmeŋä. Ii, ämaqä, Iqu qeqä äwimänätä hiŋgi vgeuta atäunjuä ikqä iquayi. ⁶ Iqu qunġi atäunjui, Iqueqä qeqä äwimänätä hiŋgi vgeuta ikqä etanġutqe, ii, Iqu quwqä wäunjuinqä kjuä indqänätä, atäunjuä ikqä hmayi. Iqu, quwqä wäunjuinqä kjuä indqänätä, atäunjuä ikqä-säpi, Iqueqä qeqä wimänqeta hiŋgi vqe, naqä-qakuä maeqä hitäninji.

⁷ Ii tiinä etanġiyi. Israitqä iqua, Goti Iqueqä hiŋjuä iqġi jänänänä pmapnqä hänaqenqä, qävqä iminjuwä-qe, mämäqumueqä ikuwi. Iquautanä Goti Hanjuwä Iqu atäunjuä ikqä iquanä ämägumuakuwi. Itanġa huiziqua, iquauqä kjuä iqe, qnqanä enqä-pa yänänäqŋqä enätanġi äpmeŋä. ⁸ Qu hanä-iqä iinä iu äpmeŋuwi, ii Goti Iqueqä bukiu tii äqänänqä-payi. *“Goti Iqu qunġi iwimäkqanġi, qu popo ipu, kjuä mämeqä ipu, ä hiŋjuä maŋqä ipu, qätä mäwiyqä, iinä ätimäukuwi. Inġi qu ii äpmaka äpänä.”‡* ⁹ Itanġa ii, Dewiti iqu tii ätätä äqäkqä-payi. *“Quwqä ymisänä naqänänä äŋqänġanġi, ii nanjuä meqänqä enqä-pa, quwqä-quwä guä äquvänäpu, ä hikiu äqutäümüpu, ga quwqä kimaŋi, i mapnqä iinqä änyinġi. ¹⁰ Iwä qu hiŋjuä maŋqä ipnqä hea iwimäkiyä. Itanġa hanä-iqä ämepiyitani, iquauqä tuwi huakmä näwinyä imbnqä iwimäkiyä.”§*

Goti Iqu, ämaqä quvqä iquau hanä imäkäqumuatqenqä

¹¹ I etanġqetani, nyi yatnqä tiinä imge. Israitqä iqua, Kraisi Iquenqä quuvqä maeqiyqä ipu, quvqä iu äpäknjuwi, hma ekuwäta? Aanä hma, naqä-qakuä eä. Qu Goti Hanjuwä Ique tuwä äwikuwitani, Goti Iqu Israitqä qäyä etanġi huizi iqua, quwqä quvqeta qui mimäkŋqänqä, hanä imäkäqumuatqeqe. Iqu ii imäkqce, Israitqä iqua Iquenyqe, ‘Neqänänqiqänä’ ätäpu, äwqä quvqä winyätnqä iwimäkqce.

¹² Itanġi Israitqä iqua, Goti Ique tuwä äwiyäpu, jänänänua matimäuqä iqanġuwänġa, Goti Iqu ämaqä huizi iquau suqä äŋguä iwimäkqetani, ne tiinġnqä näqŋqä ämenä. Israitqä iqua, Ique angumä hämänänä wimeqanġuwänġa, Goti Iqu iquauŋi, aanä äŋguanänä iwimäkänä.

¹³ Tänganġi nyi, Israitqä iqua qäyä etanġi huizi iquenä, etmqe. Jisasi Kraisi Iqu heyaqä awä iqġi wäunjuä imäkqca uwqämqä änändowatkqetani, nyi wäunjuä iinġi, naqä imäkqca ti peyqämqe. ¹⁴ Nyi nqä nyämaqä Israitqä iquautanä hnqca, Goti Iquenyqe, ‘Neqänänqiqänä’ ätäpu, äwqä quvqä winyätnqä iwimäkätmä, qu qui mimäkŋqänqä hanä pmeŋqä ätuma pmqä itqänä. ¹⁵ Goti Hanjuwä Iqu, Israitqä iquau huätä ändowatätäqänġanġi, Iqu qua im-imdanä huizi iquautani, hnquau itmetä, Iqutä naqä-huinyä pmapnqä imäkqetani, ne tiinġnqä näqŋqä menä. Iqu Israitqä iquau yeeqeta äŋgu itmetqe, ii Iqu ämaqä, qua aptepqä iuta anġumä ävauqumätätnqä-panä iiyi.

Kuknjuä ktqä, bretqenqätä, zä-olipqenqätä

¹⁶ Qu bretqä imäkäpiyänġanġi, bretqä kinġanänä iqueni, Goti Hanjuwä Ique, Iqueqänä hiätŋqä vqanġpqe, iutani bretqä huizi iqua-pqe

* 11:3 1 Ämiqä Naqä 19:10, 14 † 11:4 1 Ämiqä Naqä 19:18 ‡ 11:8 Asayä 6:10; Kuknjuä-suqä 29:4 § 11:10 Apqä Bukä 69:22-23

Iquenqänqänä timäupnqäüä.* Ga zä-huki Goti Iqueqänä etanqutqe, kiqä äpa-pqe Goti Iqueqänänqänqce.†

¹⁷ Israitqä Goti Iqu huätä ändowatkqä iqua, qu zä-olipqä ängüä iqueqä äpa, Iqu äquakkqä iquayi. He Israitqä iqua qäyä etanqi huizi iquenä, he zä-olipqä quvqä iutanä äpai, zä-olipqä ängüä iu äquänäpu, kiqä äpa huizitä, hukä iqueqä aowi ämepu, ängüä eqä-panä iquenji. ¹⁸ Iinjä etanqi he hiqä-hiuä hageu ämamäunäpu, zä-äpa Goti Iqu äquakkqä iquau ämawqätäupnqä iinjä kpuä mindqänqä pambiyä! He hiqä-hiuä haqä mamämbnqä etanqutqe, kpuä tiinjnqä indqämbiyä. He zä-äpa iquenä, hukä iquau aowä mäwqä, hukä iqua, aowä etapätqänäüä.

¹⁹ Iutanji hesanä hnqu nyinji, tiinjä dänquti? “Goti Hanjuwä Iqu, äpa hui äquakkqce, ii nyi quwqä aniu tnänqä mamqä iinjceqä.” ²⁰ Li qäyunjqae, qu quuvqä maeqiyqä etanqä, Iqu iquauñi äquakkqce. Ga he quuvqä eqiyäpiyitanji, ängüä äyä äpmenäüä. Iinjä etanqi, he hiqä yoqe hageu mämamänqä pambiyä. He ze, tiinjnqä hinyätncqä. ²¹ Li tiinjä etanqiyi. Hinjuqänänji Goti Iqu äpa naqä-qakuänänji, hngisanä iqanqä hinjuinä mäqunquä itä, äyä äquakkqce. Inji he hngisanä iqanqppce, Iqu henji hinjuinä eqänäniqätiyä? Oeyä.

²² Iutanji ne Goti Iqueqä suqä ängüä itqueqä iinjätä, suqä tnänqä itqueqä iinjätä näqncqä ämequ. Qokä-apäkä, Iqueqä suqe ävquatämäukuwä iquauñi, Iqu suqä tnänji ämotquakqce. Inqce Iqu henji, suqä ängüä etquakqce. He Iqueqä suqä iinjä quuvqä heqiyqanqppce, Iqu änäänä etquakä uswuäniqce. He ii miqä iqanqppce, Iqu he-pqe i etevämäuniqce.

²³ Itanqa Israitqä, Kraisi Iquenyqä quuvqä maeqiyqä iqanqä, Iqu zä-äpa enqä-pa ae ätävämäukqä iqua, qu quuvqä heqiyqanqppce, Goti Iqu quñi anqi äuqiyeniqce. Iqu quwqä äuqinmitpqä iu anqi äuqiyetnqä iinjce, näqncqätä, yänänäqncqätä qäsänue. ²⁴ He näqncqce. Hinjuqänänji, henji Goti Iqu, zä-olipqä quvqä hnquesa etävätä, mauqncqä iminjuwä ängüä ique-mända, äyä euqiyekqce. Iqu wäunjuä naqä injä imäkkqetanji, Iqu wäunjuä wänqä, zä-äpa Iqu ätäwikqä iqua, anqumä ämetä quwqä äuqinmitpqä iu äuqiyeniqce, änä mimäqä yäniqi? Iqu imäkänä.

Suqä hngisanä iqenqä qäyä etanqi, Goti Iqu qeqä wimänqenqä

²⁵ Nqä nyämaqäüä, he Israitqä maeqä enjuwä iquenä, “Ne näqncqä naqänänqä-tänquneyqä” kpuä eyqncqce, he Goti Iqueqä kuknuä zä äwinqä tqenyqce, näqncqä mapnqä änyinji. Israitqä iquautanä hnqca, iquauqä kpuä iqe, qncqanä enqä-pa yänänäqncqä enätanqi äpmenä. Iinjä etanqä-qce, Israitqä qäyä etanqi huizi, Goti Iqu atäunjuä ikqä eegänänqä iqua, Iquenyqä ppanqppqänqanqä, Israitqä iqua kinä nämä yqänä pmetpnuwi.

²⁶ Itanqa hänaqä täutanji, Goti Iqu, Israitqä eegänänqä iquauñi, qu qui mimäknqänqä häntä imäkäqumuateniqce. Li Goti Iqueqä bukiu ti äqänänqä-payi. “Ämaqä, qui imäknanä-tpu iqanquwä iquau Anqumä Itmeqä Iqu, Sayonä iuta quvepänä. Ga Iqu, Jekopä iqueqä hueqä-himqä iqua, suqä Goti Iquenyqä hngisanä iqe, huätä vquatämäupnqä imäkänä.

²⁷ Itanqanji hea inganji, Nyi iquatä kuknuä guä ämäsäuttmä, iquauqä suqä quvqce, huätä mamäumqänä.”‡

²⁸ Israitqä iqua, kuknuä ängüä, Jisasi Iquenyqä tuwä wiyqanquwitani, Goti Iqu quñi, Iqu Iqueqä mäkä-hunqä-qua äqunätä, ga he Israitqä maeqä enjuwä huizi iquenä, yätamäqä eyätncqä äwinqce. Inqce Iqu

* 11:16 A Täuqä 15:17-21; Esekiyäli 44:30 † 11:16 Kuknuä ktqä iquauqi, Israitqä iquau atäunjuä vätnnqä iyi. Bretqä kinganänjitä zä-huki-tänji, Israitqä iquauqä kawukiquayi. ‡ 11:27 Asayä 59:20-21; Järämai 31:33-34

Israitqä iquau Iqueqänqä atäunüä ekqetani, Iqu kuknuä quwqä kaqä-kawäkatä guä ämäsaukqe, qäyu timäutnqä winqangi, qunqe, Iqu aanä kiinä äwinyätngqä iqua etangä äqunätqäuä. ²⁹ Iqu iinjä-qua äqunäqngqe, ii Iqu ämaqä, Iqueqänqä tääqä ätuätumetä, nätmätqä änguanäni ae äwikqä iquauqce, qänakni, knuä hui-mända mindqänqä yätngqä iiyi. ³⁰ Hinuqänäni he Goti Iquegä kuknui hngisanä ikuwä-qe, tängani, Israitqä iqua hngisanä i itqänuwitani, Goti Iqu qeqä wimänqangi i emäkätqäuä. ³¹ Inji Israitqä iqua, kuknui tänga tuwä äwiyätqänuwi, ii Goti Iqu qeqä wimänqangi emäkätngqä-pa, qunä-pqe asä inä iwimäkätngqä iiyi. ³² Ii tiinji. Goti Iqu, ämaqä eeqänäni, Ique hngisanä itqueqänuwitani, guä äkiqiyäuekqe, ii Iqu ämaqä eeqänänä iunqä qeqä wimänqangi, ängüä itquetngqä dinqeyi.

Goti Iqueqä yoqe, haqeu mamäuqenqä

³³ Täukue! Goti Hanjuwä Iqueqä knuä iqä änguanänjitä, näqngqä änguanänjitäni, aanä hävemnäqngqä eä. Ne ämaqä-qune, Iqueqä knuä iwäsäuqenqätä, suqä Iqu imäkätngqenqetä, qäquaquiyqä quatinqä näqngqä metunqce, änä maeqä inju. ³⁴ “*Naqä Iqueqä knuä indqänqä iinjce, näqngqä ae eänqce, tqukä? Ä Iqu suqä imäkätngqä iinjce, knui tqu vätnqce? Aanqce.*” ³⁵ Itanqa, “*Nätmatqä hui, Goti Iqu ämaqä ique kima vätnqä iinjce, tqu äwikqe? Aanqce.*”† Nätmatqä eeqänäni, Iqu ae ämeqetani, äwa miqä Iquvi. ³⁶ Nätmatqä eeqänäni, Goti Hanjuwä Iquesa ätimäupu, Iqueqä yänänäqngqä iuta äwäka äpäpu, ga Iqueqä näweqä wimänäniqe. Ne Iqueqä yoqe, hea ique-ique haqeu mamäuquatuqce. Ii, aanä naqä-qakui.

12

Goti Iqueqä wäunui, qäyunä imäkatunqenqä

¹ Nqä nyämaqäuä, nyi Goti Hanjuwä Iqu qeqä kiinänänä änatmäkäqtätangqenqä knuä indqänätmä, kuknuä yänänäqngqä tiinjä hitmqce. He heqä huiwi, hiqäva enqä-pa, Goti Ique wipiyä. Nyi huiwä pizqä päsqä iinjqa maetqä iqä. He hänä äpmapiyänqani, qokä-apäkä Iqueqänqänä epu, suqä Iqu äwinyätngqä iunä imäkqänqä etqä. He ii imäkäpiyitani, Goti Iqueqä yoqe, haqeqä naqä-qakuä ämamäutqänä. ² Itanqa ämaqä, qua täutanä quuvqä maeqiyqä iqua, quwqä suqä dunqä eyqiyäma upnqä, hinuinä maqunquä pambiyä. He Goti Hanjuwä Iqu hiqä knuä indqänqce, änyä-hänä emäkätngqä, hinuinä qumbnqeqä. Iutanä hiqä suqä-pqe, hänä inä timäuanä. Iinjä imäkäpiyitani, he Goti Iqueqä äwinqenqä näqngqä qäyunä ämepu, ga suqe, änguinqätä, Ique yeeqä wimäkqenqätä, jänänänä pmeqenqätä näqngqce, ämapnqäuä.

Wäunüä huitanä-huitanä imäkqenqä

³ Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta ängüä inyimäkätä, wäunüä imäkmqä änändowatkqetani, nyi he eeqä hngunä-hngunäni, tiinjä etqä. Si tqä näqngqenqätä, suqenqätä, knuä indqänätmä, tqä yoqe haqeqä mämamäunqä panä! Si Goti Iqu quuvqä heqiyqä änä-änä äktapkqenqä knuä indqänätmä, tqä-täuä iuta iwäsändnqce. ⁴ Ne näqngqce, neqä huiwi naqä-hngunä eäqä-qe, kuapanä äuqätängäwä.* Ga ii äuqätänguwänqä

§ 11:31 Näqngqä-tänä hngua, Poli iqu tii ätqiyä ätätqänä. †Inji Israitqä iqua, Goti Iqu qeqä wimänqangi emäkätqätangqetani, Iqueqä kuknui tänga äwiyätqänuwi, ii Iqu qunä-pqe asä inä iwimäkätngqä iiyi.” * 11:34 Asayä 40:13 † 11:35 Jopä 41:11 * 12:4 1 Korinä 12:12

iqua, wäunjuä asitanjinä mimäkkqä ipnä. ⁵ Ii enqä-pa, ne Kraisi Iqutä ämuäññjuä iqune, kuapänä eanä-qe, Iqueqä huiwä naqä-hjqunä enju. Iwä ne asänäñi maegä eqä-qe, näueqä imäknätanä, ne hjqunä-hjqunäñi, yoqä haqeqä mämamäunqä yatunqwe.

⁶ Itanga Goti Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta, wäunjuä huitañä-huitañä imäkatunqwa näqñqe, ne hjqunä-hjqunäñi hinqä änätapkqe. Inji Goti Iqu ämaqä hjque, Iqueqä kukñui hinqä tuätñqä vqanqutqe, iqu quuvqä heqiyqä Goti Iqu änä-änä äwikqenqä kñuä indqänätä, kukñui iuta awä tuänqiyä. ⁷ Ämaqä tqu-tqu, huiziu yätamäkkqä vqenqä näqñqä Goti Iquesa ämetqe, iqu yätamäkkqä qäyunänä vänä. Ämaqä, huiziu näqñqä vqenqä näqñqä ämetqe, iqu, näqñqä qäyunänä vänä. ⁸ Ämaqä tqu-tqu, huiziu yänänäqñqä wimäkkqenqä näqñqä ämetqe, iqu yänänäqñqä wimäkänä. Ämaqä tqu-tqu, iqueqä nätmätqetä, huiziu yätamäkkqenqä näqñqä ämetqe, iqu äwqä hjquaqu änyä, mäwqä yänä. Ämaqä tqu-tqu, huiziu miqenqä näqñqä ämetqe, iqu yänä äqänätä, äñguä minä. Ämaqä tqu-tqu, huiziu qeqä tumuäkkqenqä näqñqä ämetqe, iqu äwqä yeeqänä itä vänä.

Ne ämaqeu, suqä äñguä itqueqenqä

⁹ Hiqä ämaqeuñqä enqe, kukñuinä matqä-quenä, aanä kiinjä enyätñqe. Suqä quvqe, tuwä hämänä äväpu, suqä äñguiu, muäñmbiyä.

¹⁰ He hjqunä-hjqunäñi, quuvqä anä eqiyätqänjuwä iquauñqe, kiinjä henqanquti, hiqä yoqä haqeu mämamäunqä, huiziuqä yoqe, haqeqä mamäupñqä yänä qänqñqe. ¹¹ He enyqä miqä ipu, äwqä naqä-qakua äväpu, Naqä Iqueqä wäunjuä imäkkqänqwe. ¹² He Goti Iqu äñguä emäkäninjä kñuä indqänäpu, hinqä äqumuä äpmapiyitanji, aquvänä iqäpñqe. Hanjä-iqä emeqanqutqe, äwqä hanjuä imbu, yänänäqñqä tqäuätñqe. Gä Goti Iquenyqä tääqe, mäwquatämäuqä ätqa uwqäpñqe.

¹³ Goti Iqueqä ämaqä hui nätmätqä huiñqä äwa iqanqppqe, he yätamäkkqä vqäpñqe. Itanga ämaqä kinä-nämđanä hjqua emeqanqppqe, iquauñi äñguä itqueqänqwe.

Suqä kima miwitqueqenqätä, asänä pmeqenqätä

¹⁴ Itanga ämaqä quvqä etqueqanqppqä iquauñi, Goti Hanjuwä Iquenyqä, äñguä iwimäkätñqä tääqä tupñqe. Auä, he Iquenyqä tääqe, Iqu qu qui imäkätñqä ma, äñguä iwimäkätñqä dinqä tupñqe. ¹⁵ Ämaqä aquvänä iqanquwä iquatäñi, he-pqe anä iqäpñqe. Itanga ämaqä kñuä qiyqanquwä iquatäñi, he-pqe kñuä anä qäyqäpñqe.

¹⁶ Hiqä-hiuä iwäsänäpu, hjqua yändi, ä hjqua mäñdinqä mindqänqä pa ipu, eeqänä asänäñqe. Inji he “Ne ämaqä naqä äpmeñunä” kñuä mindqänqä pa ipu, ämaqä hinqinqä äpmeñuwä-pqä iquatä, näueqä imäkjñpñqe. Auä, “Ne näqñqä naqänänä-täñuneyqe,” kñuä maeyqä iquatñqe. ¹⁷ Ämaqä hjqu quvqä etqueqanqutqanqani, he ique kima mitqueqä pa iqäpñqe. Oeyä. Suqä, ämaqä eeqänänä, “Ii äñguiqä” kñuä mapñqe, iunä imäkkqäpñqe. ¹⁸ Hiqä-hiuäñi, ämaqä eeqänänä iquatäñi, äkasuwä tqqetä, mäkä hunqetä, mimäkkqä ipu, äwqä naqä-hjqunä imbnqä yänä qänqanqpu. ¹⁹ Nqä nyämaqä nyi kiinjä änyinätñqä iuenä, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, tiñä äyä ätnänä. “Quvqenqä kimani, ii wäunjuä Nqä enqä-qae, quvqä iqanqppqä iquauñi, Nyi kima wimniqeqä.”† Iutanji, hiqä-hiuäñi, suqä quvqenqä kima mäwqä pambu. Quvqä etquapqä iqua, Goti Hanjuwä

† 12:19 Kukñuä-suqä 32:35

Iqueqä äwqä tnäni kima mapnuwängqä hiñuinä äqunğa uwqanġpu.
 20 Kima miqä ipiyä-qe, tiinjä äqänänġqä du ipiyä.

“Sitä mäkä-hunqä iqu, buayänqä dä vqanġutqe, buayä wisnqe. Ä iqu eqänqä winġanġutqe, eqä iotnä wisnqe. Itani si iqueni ii iwimäkni, iqu wombä yänqiyä.”†

21 Suqä quvqä iqu mäнди kikittqiyätñqe, si hiñuinä mäqunquä pa. Si suqä äñġuä dinä imäkätnä iutani, suqä quvqeuñi mäнди kittqätñqinyä.

13

Gapmanqä iquauqä yäpä inġisa pmeqenqä

1 Ämaqä eeqänäni, gapmanqä iquauqä yäpä inġisa pmetñqe. Ii tiinjä etanġiyi. Ämaqeu miqänqä yoqä naqe, Goti Iqunä vänä. Ga gapmanqä täñġa ämitqänuwä iquauñi, Goti Iqu yoqä naqä ävätä, äpmuatekqe.

2 Iutani ämaqä, gapmanqä iquau hñġisanä itquetqänuwä iqua, ämaqä, Goti Iqu äpmuatekqä iquauñi hñġisanä ävätqänäuä. Ii itqänuwä iutani, kñjuä mitqeu ätimäupu, hanjä-iqä mapnuwä iquayi. 3 Ämaqä suqä äñġuä imäkätqänuwä iqua, gapmanqä iquauñqä zä miqä ipnä. Mä, suqä quvqä itqänuwä iquanä, zä ipnä. Inji he hñġunä-hñġunäni, gapmanqä iquauñqä zä enqenqä maenġanġutqe, he suqä äñġuä dinä imäkqanġpu. Ga iutani iqua, Goti Iqueqä wäunüä-wiyqä he äñġuä pmetñqä emäkqä-qua epiyitani, qu hiqä yoqe, haqeu evauqumuatñqäuä. 4 Injäqe he suqä quvqä imäkqanġpqe, iqua näpqa-hionaqä a äqätätanġuwitani, zä kiinjä ipnä. Iqua ämaqä suqä quvqä imäkätqänuwä iquauñi, Goti Iqueqä äwqä tnäni, ätnänä iqi ämotquepu, hanjä-iqä wipñqä wäunüä-wiyqä iquayi. 5 Ii he gapmanqä iquauqä yäpä inġisa pmetñqe, ii qakui, hñquaquisanji. Hñqu, Goti Iqueqä äwqä tnäni, memeqä iqeyi. Huiziqu, hiqä suqä-iwäsäudenqä kñjuä indqänqä iunji, hiqä suqenqä, äwqä hanüä imbu pmapñqeyi.

6 Ga quati iquaquisanji, gapmanqä iqua quwqä wäunüñqä mbqä metapñqä etqanġuwänġa, he mbqä ätnämäutqänuwä. Qu Goti Hanjuwä Iqueqä wäunüä imäkqä-qua epu, ämaqeu miqenqä wäunüi, hea ique-ique yänänänqä ämitqänä. 7 He ämeyätqänuwä eeqänä iquauñi, nätmätqä äki-äkitanji, qäyunä äwipñqe. Auä, gapmanqä iqua wäunüä huitanjä-huitanjinqä mbqä metapñqä etqanġpqe, mbqä iinjä äwipñqe. Ga he, ämaqä tqu-tqueqä yäpä iqi äpmeñuwi, qunji qätä yasämä äwiyäpu, yoqä naqe äwipñqe.

Ämaqñqä äwinqe, kukñjuä-suqä huiziu hatñä ququtäusenqä

8 Mbqä-qe, yätamäkqä-qe, ä nätmätqä äki-äkitanjä-qe, huiziu kima vqänqe, äpakänä mäwiqä, maqänä qäpu imäkmäutñqe. Injäqe ämaqä huiziuñqä kiinjä winqe, qäpu mimäkqä itanä, äpakänä witätñqetanji, ne iqa-iqa uwquatuñqe. Qakui tiinjä etanġiyi. Ämaqä hñqu, hñquauñqä kiinjä äwinyätñqe, iqu kukñjuä-suqä eeqänänjiu qänaknä yasämänä itñqä iquvi. 9 Goti Iqu kukñjuä-suqä Mosisi ique äwikqe, tii äyä ätnä. “Qokä-apäkä ämanqe, huizitä huiwi yanä mikiqä pambiyä. He qokä-apäkä huiñi, pizqä mapäsqä pambiyä. Nñ, quwä mämeqä pambiyä. He ämaqä hñquauqä nätmätqenqe, hiñuä aowä mäuqänquä ma ipiyä.”* Kukñjuä-suqä iinjä iquautä, ä huizi iquautä, hatñä ämaqutäutñqä iqu, tiinjä. “Tqä-täuänqä äkinyätñqä-panji, ämaqä hñquauñqä-pqe inä äkinga

† 12:20 Quamä-pmeqä 25:21-22 * 13:9 Anġumä Itmaqä 20:13-15,17

uwquätŋqe.† ¹⁰ Ämaqa hŋqu, hŋquauŋqä kiinjä äwinymitätqe, iqu iquauŋi, suqä quvqä miwitqueqä yänä. Injä iqanŋqetani, iqu kuknuä-suqä eeqänänjä iunji, asänŋa qänaknä itqäua.

Qanji jänänänjä uwqenqä

¹¹ Ne inŋa-inŋa äpmaka äpätŋqueta täŋganqe, he näqŋqä enjä. He näqŋqä ii epiyitani, suqä iinjä iqua imäkqäpŋqe. Ii he hiqaqä äwinuwita vaupŋqänŋanji. Ne Kraisi Iquenyqä quuvqä änyä eqäkquänŋanji, Goti Iqu nenji, suqä quvqä iuta anŋi hämänänä inetmeninqä hiunji iqu, kinjä-nämä äwäminqä-qe, täŋganji, hiunji iqu qäqä ti äpätqäua.

¹² Hea qäpu hiätŋqä itä, zä ävätŋqä-panji, ne qua täu äpmenjqe qäpu hiätŋqä itä, Kraisi Iqueqä äpqe qäqiyi. Iutanji, hiawiqä iqueqä suqä quvqeuŋi, mäkiuta ämäwqätäuatänä, we-hunqä iu pmetunquä näwe imäkŋatunqwe. ¹³ Heawiqä iqueqä suqä hŋgisänä iqätä, eqä yänänäqŋqä änapu hiqiyqä iqätä, qanä hiŋgi ikiqätä, yŋŋä-hiveqä iqua imäkqä-pa iqätä, kuknuä mäkä qäyauŋqätä, hŋqueqä äpmeqä iunqä äwqä quvqä inqä iquauŋi, ne miqä itanä, suqä jänänjä, ämaqä mäptqänŋa imäkätqänuwä-pa imäkquatuŋqwe. ¹⁴ Auä, he huiwä iutanjä äwiŋqe, hui imäupu, Naqä Jisasi Kraisi Ique, gquä quäuqä enqä-pa mipmbŋqe.

14

Quuvqä heqiyqä iquauqä suqä iwäsäuqe, Goti Iqunänjqä

¹ Ämaqä Goti Iquenyqä quuvqe, hanuä eqämipqä iquauŋi, he aquvä äqänäpiyanŋanji, yeeqä vätmapiŋqe. Itanŋi he qutänji, kŋuä huitanjä-huitanjä iunqe, kuknuä mäkä maunqä pambiyä. ² Ämaqä quuvqä yänänäqŋqä eqiyätqänuwä hui, ymisanjä eeqänänjä änatqänuwinqe, “Goti Iqueqä hiŋuä iqinji, ii qäyuvqä” kŋuä ämetqänä. Inäqe huiŋi-quauqä quuvqä heqiyqe, hanuä etanŋi, “Goti Iqu, ämaqä nanuä änatqänuwinqe, mäwinqä inä” kŋuä ämepiyitani, ii manqä itqänä.* ³ Itanŋa ämaqä, ymisanjä eeqänänjä änatqänuwä iqua, ämaqä nanuä manqä itqänuwä iquauŋqe, kŋuä quvqä mindqänqä ipu, mändi makittqiyqä ipŋqe. Ga ämaqä nanuä manqä itqänuwä iqua, ymisanjä eeqänänjä änatqänuwä iquauŋqe, iwäsäupu, “Quvqä iqä-quaiqä” matqä ipŋqe. Ii Goti Iqu iquauŋä-pqe, yeeqä inä vätmakqä iutanji. ⁴ Inji Goti Iqueqä wäunuä-wiyqä injä iquauŋi, miwäsäuqä panä. Wäunuä-wiyqä iqua, yänänäqŋqä tqäutpiyä, ä quanänjä päkmbŋqäpiyä-täqe iwäsäuqe, quwqä naqä iqunäyi. Itanŋi quwqä Goti Naqä Iqu, qu yänänäqŋqä tqäpŋqä wimäkätŋqä iqanŋqetani, qu pämä yänänäqŋqä tqäpnuwi.

⁵ Ga ämaqä hŋqua, hiunji hŋque haqeqä ämamäupu, “Iqu hiunji huiŋi iquauŋi ämäwqätäunä” kŋuä äwiyätqä. I etanŋi ämaqä huiŋi iqua, “Hiunji eeqänänjä iqua, asänänjiqä” kŋuä indqänätqänä. Itanŋi ämaqä eeqänänjä hŋqunä-hŋqunänjä iqua, qu kŋuä hŋquaqe mindqänqä, hŋquenqänä äŋguänä indqämbŋqe. ⁶ Ämaqä, hiunji hŋque haqeqä ämamäutqänuwä iqua, Naqä Ique yeeqä äväpu, i itqänä. Itanŋa ämaqä, ymisanjä eeqänänjä änatqänuwä iqua, Goti Ique, “änŋuiqä” ätuäpiyitani, qu-pqe Naqä Ique yeeqä äväpu, i itqänä. Itanŋa ämaqä, nanuä manqä itqänuwä iqua-pqe, Naqä Ique yeeqä äväpu, manqä itqänä. Qu-pqe, Goti Iqueni, “änŋuiqä” inä ätuätqänä. ⁷ Ne hänä äpmenquä-qe, ä äpäkonatuŋquä iquä-qe, neqä-neuänji yeeqä inyatunquä miqä itqänu. ⁸ Injä itunqwe, hänä äpmenquä-qe

† **13:9** Hiqäva-imäkqä 19:18 * **14:2** 1 Korinä 8:1-13 iunji, Polä iqu kuknuä kuapanänji, nanuä qu goti quanqä iquauŋqä hiqäva imäkkuwitanjä änatqänuwinqä ätkqe.

ä äpâkonatunquä iquä-qe, eeqä Naqä Ique yeeqä iwimâkatunquä iinçqä itqânju. Inji, ne hänä äpmenquä-qe, ä äpâkonatunquä iquä-qe, ne Naqä Iqueqänänqä-quneyqä. ⁹ Kraisi Iqu äpâkonätä, hänä ançumä ävaukqe, ii Iqu ämaqä ae äpâkonçuwä iquauñçätä, hänä yçänä äpmenuwä iquauñçätänji, Naqä pmetnçqä iinçqeyi.

¹⁰ Itançga hesanä hui, hiçqä tta-tunçguâkaunçqä iwäsäupu, “Qu quvçqä iqä-quaiçqä” sunçqä ätätçqänä? Ga huizi iquenä, hiçqä tta-tunçguâkaunçqä, knuâ quvçqe indçänäpu, mändi sunçqä äkittçiyätçqänäuä? Ne eeqänänji, Goti Hanjuwä Iqueqä kukçuä mitçeu tqäuaniqueqä. ¹¹ Ii Goti Iqueqä bukä iunji, tiinçä äyâ ätnänçqä-payi.

“Nyi, Naqä Hea Ique-ique Äpmençqä Iqunä, naqä-qakuä tii etqä. Ämaqä eeqäpnä Nqä yoqe, haqeu ämandnämäupu, qonçä nuäktäupnuwänçqänäyi. Ga qu eeqänänji, Nyinyqe, ‘Si eeqänänçuneqä Naqä-qukiyyä’ ndpnuwänçqänäyqä.”†

¹² Itançji eeqänänçä hñçunä-hñçunänçä iqune, Goti Hanjuwä Ique, suçqä eeqänänçä imâkätunçqe, quatiñçqä awä tuaniñçqe.

Hñçue, suçqä quvçqä iu päknätñçqä, miwimâkçençqä

¹³ Goti Iqu, eeqänänçune änewäsäuniçqä ençqä-qae, ne neqä awä iqinçä hñçquauçqä suçençqä iwäsäutanä, “Quvçqä iqä-quaiçqä” matçqä yatunçqe. Ne knuâ änyä-hänçä tii indçänçquatuñçqe. Quuvçqä eqiyätñçqä hñçqu, ne suçqä hui iqançu änaçänätä, iutançji iqu hikä ençqä-pa äçutäumäutä suçqä quvçqä iu päknätunçqe, suçqä iinçji miçqä iquatuñçquä knuâ guä mäsaüatuñçqe.

¹⁴ Nyi Naqä Jisasi Içutä ämuäñnämitançji, nyaqä knuâ indçänçqe ätnänçä iqä eä, näçñçqä äñçuä tii ämeqä. Ymisançji, kiçqä-kiuâ kiyä itmâkñçqe, aañçeqä. Iinçä etançqä-qe, ämaqä hñçqu, nätmätçqä hñçquenyçqä, ‘kiyä mätmäqä’ knuâ vçançgutçqe, iquenyçqe, ii pmua imâknä. ¹⁵ Si ymisançä hui änätnä, iuta tqä sämaqä hñçueqä çuamä pmeqe, qui iwimâkçançgtçqe, ii tiinçä ämotçuanä. Si iquenyçqä aañçä yasämä maññçqä iqanççiyi. Tqä sämaqä hñçuençji, Kraisi Iqu ique ançju itmetnçqä ae äpâkonççetani, si ymisançä hui änätnä, iuta qui miwimâkçä isnä. ¹⁶ Nätmätçqä, ‘Ii äñçuiçqä’ knuâ eyänçqä hñçquenyçqe, he huizi iquä, ‘Iquä quvçqä iinçä iqä-quaeqä’ tñçqä iwimâkçençqe, quwçqä hinçuä iqinçji, suçqä ii ançji miçqä ipnuwänçqä, yasämä iwäsäupu. ¹⁷ Goti Hanjuwä Iqu, neqä hänä-pmeçeu ämineyätñçqä iunji, ymisançitä eçetä ançqe, nätmätçqä naçänänçä ma. Kiçqä nätmätçqä naqe, ne Goti Iqueqä hinçuä iqä jänänçä eätanä, äwçqä naqä-hñçunä änyanä, ga aquvänä iqä iiyi. Iinçä pmetunçqe, Dnçä Äñçuä Iquesanä äquvepänä. ¹⁸ Ämaqä hñçqu, suçqä iunçji çänaknä itä, Kraisi Iqueqä wäunçuä imâkçançgutçqe, Goti Iqu iquenyçqe, aquvänä yanä. Ga ämaqe, ‘Iqu ii çäyunä itçänä’ knuâ indçämbnä.

¹⁹ Iinçä etançji suçqä äkiu-äkiutançä, ne äwçqä naqä-hñçunä änyanä, neqä quuvçqä heçiyçqä yançänäçñçqä inemâkätñçqä iquäunçji, iunä çänaknä iquatuñçqe.

²⁰ He ymisançä änäpiyä iuta, wäunçuä Goti Iqu ämaqä hñçue iwimâkmitätçqä iu qui imâkçançqe, ii quvçqä-qae, iu mimâkçqä pambiyä. Ymisançä eeqänä äñçuä etançqä-qe, ämaqä ymisançä änätaçqä iuta huiz-ique çuançä päknätñçqä iwimâkätçqä iqu, suçqä quvçqä imâkçqi. ²¹ He nançuä änäpiyäu, ä wainçqä-eqä änäpiyäu, ä suçqä huizi imâkäpiyä iutançji, tqä sämaqä hñçqu çuançä päknätñçqä iqe, ii quvçqe. Suçqä iinçä iquä mimâkçqä iqe, ämäwçätäuänä. ²² Suçqä iinçä iquä imâkçançqe, “Äñçuätiyä,

ä quvqätiy-äq,” knuä yänänäqñqä äänä eyqe, he hñqunä-hñqunäñi, huiziu awä mätquä, Goti Iquenyä tupñqe. Ämaqä, suqä hñquauñqe, ‘Ii äñguiqä’ knuä yänänäqñqä indqänätä, suqä iunä imitätqä iqu, iqueqä äwqä imdani, iqueni kukñuä mämitqä iqanqçetani, ämaqä iqu aquvänä yäniqe. ²³ Itanji ämaqä hñqu, ymisanä huiñqe, “Ii äñguiqä” knuä yänänäqñqä mäwiqçanji, ique äñätqä iqu, suqä iuta hanä-igä menä. Qakui tiñä etanji. Iqu ymisanä iñqe, knuä hñquaqqu äme, Goti Iquenyqä quuvqä maeciyyä itä, ae äñgqä iutanji. Suqä äsque-äsquenqä, Goti Iqu, “Ii äñguiqä” ätkçenqä quuvqä maeciyyä itanä, ii imäkque, ne suqä quvqä imäkätqänju.

15

Ne yänänäqñqä imäkñätanä, äwqä naqä-hñqunä änyanä pmeqenqä

¹ Iutanji, ämaqä knuä iqä yänänäqñqä-tänä iqune, neqä änenqä iunä miqä itanä, ämaqä knuä iqä yänänäqñqä maeqä iquauqä knuä qämä-qämä iqenqe, enyqä miqä, yätamäkqä vquatuñque. ² Ne hñqunä-hñqunäñi, ämaqä quuvqä heqiyqä nesä äpmeñuwä iquauñi, yänänäqñqä hipñqä yätamäkqä vatunquä iñqe, quvqä äwiñqä du qänaknä iquatuñque. ³ Kraisi Iqu, Iqueqä äwiñqä du qänaknä miqä imiñqä-pa, ne-pqä inä imäkquatuñque. Iqu imäkqçqe, ii Goti Iqueqä bukä iunji, Iquenyqä tiñä äqänänqä-payi.

“Goti Iquki, ämaqä Si äkasuwä quvqä äktquwi, iquauqä kukñuä quvqe,

*Nyi-pqe inä änyimetñqe.”**

⁴ Goti Iqueqä kukñuä, qu hñquiqänä äqiyekuwa eeqänäñi, ne näqñqä nätapätñqä äqiyekuwi. Ga Iqueqä bukä iquesanji, ne pemä itanä yänänäqñqä ätqäuanitanji, Goti Iqu ätkqä-pa inemäkäninqä hñjuä äqunanä pmetatuñque.

⁵ Ne pemä itanä yänänäqñqä ätqäunqçqe, ii Goti Iquesanänji. Nyi Iqueni tääqe, Iqu yätamäkqä heyqanqçuti, he Kraisi Jisasi Iqueqä suqä iunji, qänaknä ipu, knuä naqä-hñquenyä indqämbñqä ätuätqänä. ⁶ Ii tiññqe. He äwqä naqä-hñqunä imbu äpmapiyitanji, eeqänäñi Goti neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä Kaniqçeqä yoqe, haqeu mamäupñqe.

Kraisi Iqu, Israitqä iquautä, huiziquautä, yätamäkqenqä äpkqe

⁷ Inji Goti Iqueqä yoqä haqeu mamäupñqä diñqe, Kraisi Iqu eeqänänqçenä yeeqä eyätmakqä-pa, he quuvqä heqiyqä huizi iquauñä-pqe ii vätmappñqe. ⁸ Kraisi Iquenqçqe, Nyi tiñä etmqe. Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui, naqä-qakuä etanqçenqä motqetñqe, Iqu kukñuä Goti Iqu, Israitqä iquauqä kaqä-kawäkau ätuätä guä ämäsäukqçqe, qäyunä imäkätä, iquauqä wäunjuä imäkqä-qu ekqe. ⁹ Iiñqänä ma, tiññqä-pqeyi. Israitqä qäyä etanji huizi iqua, Goti Iqueqä qeçä-imänqçqe hñjuä äqunäpu, Iqueqä yoqe haqeu mamäupñqä diñqeyi. Ii Goti Iqueqä bukä iu tii äqänänqä-payi.

“Tiñä etanji, Israitqä qäyä etanji huizi iquauqä hñjuä iqini, nyi Sinyqä awä ätuätmä, ga Tqä yoqe haqeu ämamäutmä apqä tmqänä.”†

¹⁰ Itanqçqe kukñuä huizi, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, tiñä äyä äqänä.

“He Israitqä qäyä etanji huizi iquenä, Goti Iqueqä ämaqä iquautä, aquvänä ipñqe.”‡

¹¹ Itanqçqe hñqäqçisanji, tiññi.

* 15:3 Apqä Bukä 69:9 † 15:9 Apqä Bukä 18:49; 2 Samueli 22:50 ‡ 15:10 Kukñuä-suqä 32:43

“He Israitqä qäyä etanji huizi iquenä, Naqä Iqueqä yoqe haqeu mamäupiyä. Ämaqä huiwä huitanjä-huitanjä änyänjuwä eeqänänjuenä, Iqueqä yoqe haqeu mamäupiyä.”§

12 Itanja Asayä iqu-pqe, tiinji inä ätkqe.

*“Jesi iqesanjä hueqä-himqä iutani, ämaqä hñqu timäuniqe. Iqu Israitqä qäyä etanji huizi iquau ämininjä iquvi. Ga qu, iqu yätamakqä väniñqä, hinuä äqumbu pmeñnuwänqe.”**

13 Goti Hanjuwä Iqu, yätamakqä Iquesa meningüä hinuä äqänanä pmetatunquä änavauqumuatqä Iquvi. Nyi Iqueni, he Iquenyqä quuvqä eqiyäpiyitani, äwqä hanjuitä, yeeqä inqetäñi, manguä-mñqä pmetpñqä emäkätñqä, tääqä ätuätqänä. Ga iutani, he Dñä Änguä Iqueqä yänänäñqä ämepu, Iqueqä yätamakqenqä aquvänä ipu, hinuä äqämbu pmetpñqä emäkätñqä, tääqä ätuätqänä.

Polii iqu, huizi iquauqä awä iqi, wäunjuä imäkminqenqä

14 Nqä nyämaqäüä, nyi henyqe, knuä yänänäñqä tiinä indqänätqänä. He Goti Iqueqä äwinqenqe näqñqä äñguänä ämepu, ämitquatñpñqä itqänuwitani, suqä äñgui kuapänä itqänä. 15 Itangi kuknuä yänänäñqä huiñqä, ätnänä iqi henyqä qämqä zä miqä itmä, heyaqä knui ävauqumuatmqä iinqä ae äqiyqe. Ii Goti Iqu, Iqueqä qeqä imänqeuta wäunjuä äñguä tii ändapkqetayi. 16 Iqu, nyi Kraisi Jisasi Iqueqä wäunui, Israitqä qäyä etanji huizi iquauqä awä iqi imäkqä-qunñqä, atäunjuä änyikqe. Hiqäva-imäkqä iqua, ämaqeu Goti Iquenyqä ätuma pñqä itqänuwä-pa, Israitqä qäyä etanji huizi iquau ätuma pmqe, Goti Iqueqä kuknuä äñguä we-hunqä-täñi awä ätuätñqe. Itani, nyi qunji, Goti Ique wimqä ätuma pñqä, Dñä Änguä Iqu, iqua Goti Iqueqänänä hipñqä iwimäkqanqgetani, Goti Iqu iquau yeeqä vätumeniqe.

17 Inji nyi Kraisi Jisasi Iqtä ämuänmä, Goti Iquenyqä wäunjuä ii imäkätñqä iinqe, yeeqä itmä awä ätätqänä. 18 Nyi nätmätqä huiñqenqe matqä, wäunjuä Kraisi Iqu, nyaqä hipa iuta imäkätñqenqänä tqämqe. Israitqä qäyä etanji huizi iqua, Goti Iqueqä kuknuä qänaknä ipñqä iinqe, Iqu nyaqä wäunjuä, kuknuitä, yänänäñqä inyimäkätqäüä. 19 Iqu nyinji, wäunjuä ämaqä mimäkqänänji imäkqä yänänäñqgetä, Dñä Änguä Iqueqä yänänäñqgetä, ändapätñqe. Iqu iinä inyimäkqanqgetani, nyi Kraisi Iqueqä kuknuä we-hunqä-täñi awi, Jerusalemäta ti ätqa äwqänjaqänmi, qua naqä Ilirikumä ätimäutmä, iu ätuäkäminqe. 20 Nyi kuknuä äñguä we-hunqä-tänä awä ätuätmängani, ämaqä, Kraisi Iquenyqä tqanqä qätä mäwiyqä iminjuwä iquau tumqenqä, aanä kiinä änyinatqäüä. Ii tiinä etanjiyi. Kraisi Iqueqä kuknuä, hñqu ae ätunitätqeu, nyi asä iu tqenqe, manyinqä eä. Ii itmi, ämaqä huizi iqu anä matätñqä ipäqäkqeuñi, nyi qäpu mätmqä enqä-panä iinqe, manyinqä iqi. 21 Nyi Goti Iqueqä bukä iu ätänqä-panqä änyinji.

“Ämaqä hñqu iquauñi, Naqä Iquenyqä awä motquä iminqä iqua, Iqueni hinuä qumbnä. Nñ, Iquenyqä tqanqä qätä mäwiyqä itqänuwä iqua, näqñqä äñguänä mapnä.”†

Polii iqueqä qanä wätñqä iinqä, wäunjuä imäkkuwinqä

22 Nyi henqä äpätmä, hinuä maeqñqänänä di, wäunjuä iinä iminqä iqu, a äñgiqätätñqe. 23-24 Inäqe täñgani, qua eeqänänä ikäminqä iunji,

anä-himqä änyä-hänä hui aanqä etangi, nyi täqinj, wäunuä äpakä miqä imä. Itanga quväukuä kuapanänä iunji, nyi qua naqä Spenqä iunqä umqängani, he emamqä dinqä kiinä änyinätngqe. Nyi kjuä tiinjä änyiyqi. Spenqä iunqä äwätmängani, he ganä hinuä ämaeqänätmä, hesä wänqä hmbu äpmetminqe, aquvanä imä. Itanga ne anä ae äpmentani, nyi Spenqä iunqä uwqangundqängani, he nätmatqä qanjä ändma wäninqe, yätamakqä nyipnuwänqä änyingj.

²⁵ Inäqce tängani, nyi Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqeu yätamakqä ävätmä, anä-himqä naqä Jerusälemänqä yämqä itqänä. ²⁶ Ii tiinji. Naqä Iquenyqä quuvqä heqiyqä, qua naqä Masendoniya iutä, Äkaiya iutä, pmeqä iqua, iquauqä äwinqä iuta, mbqä hui aquvä äqiyäpu, Goti Iqueqä ämaqä, Jerusälemä iu pmeqä äwa itqänuwä iquauqä väwqatpnqä, kjuä guä ämäsäukuwi. ²⁷ Mbqä ii, quwqä äwinqä iuta änguä ävätqänuwä-qe, qu kimanä-tänä-qua etangqetani, qäyunä äqiyäpu ävätqänuwä. Israitqä qäyä etangi huizi iqua, Goti Iqueqä nätmatqä änguanänä quwqä quuvqeu yätamakqenqe, Goti Iqueqä ämaqä iquauta ämotaukuwitani, iqua kimanä, Iqueqä ämaqä iu, huiwä yätamakqä ävätqänuwä, ii qäyunänji. ²⁸ Itanga nyi mbqce, ämaqä qäyunänä iquau ävätmä, itanga wäunuä ii qäpu ae itmängani, nyi Jerusälemä ävämetmä, Spenqä timäumqä äwätmängani, he ganä emamniqe. ²⁹ Ga nyi näqngqä tiinjinqä ae eqänä. Nyi emamqängani, Kraisi Iqueqä suqä änguä wimäkqce, manguä nyingätangi, Iqu he änguanä emäkänqiyä.

³⁰ Nqä nyämaqäuwä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iquenqätä, Dnä Änguä Iqu, suqä ämaqewqä kiinä neqä änatapkqenqätä, kjuä indqämbnqä änyingj. Itani Goti Iqu yätamakqä nyiyätngqä dinqce, he nyitä Iquenyqä tääqä yänänäqngqä tuatunqce. ³¹ Ne tääqce, ämaqä qua naqä Jutiya iu äpmapu, Goti Ique hngisa itquetqänuwä iqua, nyi quvqä mindqueqä ipngqenqä tääqä tuatunqce. Ga Iqueqä ämaqä, Jerusälemä iu pmeqä iqua, nyi mbqä iquau wimqä äma äpqcce, yeeqä ipu mapnqä, tääqä inä tuatunqce. ³² Goti Iqueqä äwinqä iuta, iinjä iquaqu timäutngqenqä aquvanä itmítani, he emamniqe. Ga yänänäqngqce, hesä iqi hapä äpmamä mamniqe.

³³ Goti, äwqä hanuä änyanä pmeqä nätapqä Iqu, he eqänänä iquendä pmetäniqä iinjä änyingj.

16

Poli iqueqä kukjuä, “Henyqä hui mimäuwä iqänä” ätkqenqä

¹ He neqä nanyi-napi Pipinyqe näqngqä mapnqce, nyi awä änguä etmqä. Ii qokä-apäkä, Kraisi Iqueqä yoqenqä anä-himqä Sengriya iu aquvä äqänätqänuwä iquau, yätamakqä vätnqce, wäunuä-tänjiyi. ² He suqä Goti Iqu, Iqueqä qokä-apäki imäkqäpnqä äwinyänqä iu qänaknä ipu, apäkä, neqä Naqä Iqutä ämuänngänqä iinjä, yeeqä itmuapnqä änyingj. Ga ii, qokä-apäkä kuapanänä iutä, ä nyitä, yätamakqä neyätqätangqä iutani, ii hesä yätamakqä squä-squä dinqä äwingqce, äwipngänäyi.

³ Itanga Kraisi Jisasi Iqueqä wäunuä nyitä änä iminqüä, Presilaisä, Akuila iquesänji, “Nyi iyaquinyqe, hui mimäuwä iqänä” ätqenqce, tupiyä.

⁴ Nyi hänä yqänä pmamqenqce, iyaqu yänä wiqänä ikiyi. Iinjä etangi iyaquinj, nyi “änguiqä” tqaungundi, ga Israitqä qäyä etangi huiziqua, Kraisi Iqueqä yoqenqä aquvä äqänätqänuwä iqua-pqce, “änguiqä” inä tupngänäyi.

⁵ Itanga “Qokä-apäkä, iyaquiyqä anä iqi, Kraisi Iqueqä yoqenqä aquvä äqänätqänuwä iquauqce, hui mimäuwä iqänä” ätqenqce, iquau tupiyä.

“Naqä näueqä, kiinjä änyinätñqä Epainetusi iquenqä-pqe, hui mimäuqä injänä” ätqenqe, ique tupiyä. Qua naqä Eesiya iu pmeqä eeqänänä iquautañi, iqu-ganä Kraisi Iquenyqä quuvqä eqäqkä iquvi.

⁶ “Apäkä, wänuuä tnänj itä, he yätamakqä eyätñqä, Mäliyanqe, hui mimäuqä injänä” ätqenqe, iinj tupiyä.

⁷ “Nyitä, Israitqä iquautañä Andronikusi iqutä, Juniyasäñi, guä pmuateqä anju anä äpmaminquä iyaquinyqe, hui mimäuqä injänä” ätqenqe, iyaqu tupiyä. Iyaqu, ämaqä Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquautañä yoqä naqä-tänj esinyä, nyi Kraisi Ique änyä mamuanñänqäñga, iyaqu ganä ämuänñänqiyi.

⁸ Itañi, “Ambliatusi, Naqä Ique ämuänñänqeta kiinjä änyinätñqä iquenyqe, hui mimäuqä injänä” ätqenqe, iqueni tupiyä.

⁹ Huizi, “Kraisi Iqueqä wänuuä nesä anä itunquä Upanusi iqutä, ämaqä nyi kiinjä änyinätñqä Stakusi iqutäñi, iquaquinyqä hui mimäuqä iqänä” ätqenqe, iquaqui tupiyä.

¹⁰ Itanğa, “Apelesi hanjä-igä qäyä ämetä quuvqä yqänä eqiyätñqä iquenqe, hui mimäuqä injänä” ätqenqe, ique tupiyä.

Ga “Qokä-apäkä Aristombulusi iqueqä anju äpmeñuwä iunqe, hui mimäuqä iqänä” ätqenqe, quñi tupiyä.

¹¹ Itanğa huizi, “Nyitä Israitqä iquautañä Herotianä iquenqe, hui mimäuqä injänä” ätqenqe, ique tupiyä.

“Qokä-apäkä, Nasisusi iqueqä anju äpmapu, Naqä Iqutä ämuänñänquwä iunqe, hui mimäuqä iqänä” ätqenqe, quñi tupiyä.

¹² “Apäkä Tripina, Triposa, inäsuaci, Naqä Ique ämuännyinyä, Iquenyqä wänuuä itqänjiyä inäsuaqinyqe, hui mimäuqä iqänä” ätqenqe, tupiyä.

“Apäkä Pesis, ne kiinjä änenyätñqä, ga Naqä Iqueqä wänuui, tnänj itñqä iinyqe, hui mimäuqä iqänä” ätqenqe, iinj tupiyä.

¹³ “Ämaqä, Naqä Iqutä ämuänñä, suqä jänänänä imäkqä Rupesi iqutä, iqueqä känaisä, imbaqinyqe, hui mimäuqä iqänä” ätqenqe, tupiyä. Iqueqä känai, nqä nipai indquaminqä-pa, indquetñqä iiyi.

¹⁴ Itañi “Asingritusi ique, Plegonä ique, ä Hemesi, Patropasi, ä Hemasi iquau, itanğa kätä-känquäka iquatä anä äpmeñuwä iquauñqä-pqe, hui mimäuqä injänä” ätqenqe, iquau tupiyä.

¹⁵ Itanğa “Pilolonğusi iqutä, Juliyaisä, Neleusi iqutä itanğa iqueqä kasiqisä, ga Olimbasi iqutä, qu Goti Iqueqä qokä-apäkä iquatä anä äpmeñuwä iquauñqe, hui mimäuqä injänä” ätqenqe, tupiyä.

¹⁶ He äminäpiyanğani, Goti Iqueqä ämaqä iqueneqä suqä iu guneqä änyäpu, yeeqä itmanğpñqe. Qokä-apäkä qua täñji, Kraisi Iquenqä aquvä äqänätqänuwä eeqänänä iqua, “Yää neqäüä! Ne henyqä hui mimäuqä injunä” etqä.

Suqä äwimasiyäpu pmeqenqä

¹⁷ Yää nqä nyämaqäüä, nyi kukñuä yänänäqñqä tiinjä hitmqe. Ämaqä, kukñuä ne ämetqueqanğqeu tuwä äväpu, he awä qäyäpatmbñqä, ä hikä enqä-pa äqutäumäpu, suqä quvqä iu päkmbñqä emäkanätpu iqanğuwä iquauñqe, hiqä-hiuä anğuanä äminyäpu, äwimasiyäpu, heqäqi pmapiyä. ¹⁸ Ämaqä iinjä iqua, neqä Naqä Kraisi Iqueqä wänuuä mimäkqä ipu, qänaknänji, iquauqä huiwä iunqänä itqänj. Itanğa iqua kukñuä äwi-iqetä kukñuä aowitä ätuäpu, ämaqä kukñuä iinjñqä anğua miwäsäuqä iquauqä knji, qäyasäqi ätuma äwätqänj. ¹⁹ He Naqä Iqueqä kukñuinqä qänaknä anğua itqänjuwinqe, ämaqä im-imñä iqua näqñqä enj. Iinjqe, nyi henyqä aquvänä itmä-qe, he nätmätqä anğuinqe näqñqä yasämä ämepu, nätmätqä quvqeunji squä-squä hui, he täka maemäkqä

yätñqä änyingï. ²⁰ Itanğa Goti äwqä hanuä änyanä pmeqä nätapqä Iqu emäkqanğı, he Setänä iqueni, heqä yukitä qonjuämä ipu, sisevqukuä imäkquwä-panı, iqueni mändi ii kittqäpñqe.

Neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta, he änguä hinğı emäkquätñqä änyingiyä.

Huizi iquauqä kukñuä, “Henyqä hui mimäuqä iqunä” ätkuwinqä

²¹ Nyitä wäunüä anä itqäñueä Timoti iqu, “Nyi henyqe, hui mimäuqä inänä” etqi. Itanğa nqä hueqä-himqä iquautanä iqua, Lusisi iqutä, Jesonä iqutä, itanğa Sosipate iqutä, anänji.

²² Nyi Tetiyusi, Poli iqueqä manä iuta ämetmä, tuwanüä tä äqiyätñqä iqunä, nyitä hesä, Naqä Ique ämuänñunqenqä kñuä indqänätmä, “Nyi henyqe, hui mimäuqä inänä” etqä.

²³⁻²⁴ Gayusi, iqueqä anä täu nyi äminiyätñqä iqu, “Nyi henyqe, hui mimäuqä inänä” etqi. Ämaqä Jisasi Iqueqä yoqenqä aquvä äqänätqänjuwä iqua, iqueqä anä täu äqänätqänä.

Anä-himqä täu miqänqä mbqä ämitñqä, Erastusi iqu-pqe, “Nyi henyqe, hui mimäuqä inänä” etqi. Itanğa neqä neyämaqä Kowatusi iqu anänji.

Goti Iqueqä yoqe, haqeu mamäuqenqä

²⁵⁻²⁶ Goti Hanjuwä Iqu, he pämä yänänäqñqä tqäpñqä qäyu emäkänqiyä. Ne kukñuä änguä we-hunqä-tänı, Jisasi Kraisi Iquenqä awä tuätqätanğua, Iqu ii emäkätqäuä. Hinjuiqänänı, kukñuä änguä tä, Goti Iqutä zä äpakänä äwäminqä-qe, tänganı ätnänä iqi ämaeqiyä. Auä, Goti hea ique-ique pmeqä Iqu änatqanğı, ne tuwanüä hinjuä-tqä iqua äqäkuwui awä ätatunque. Ga iutanı, ämaqä huiwä huitanä-huitanä inqä iqua, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iqueqä kukñui qänaknä ipñqä ünqce, kukñuä zä äwäminqenqä näqñqä ae ämequwi. ²⁷ Inı Jisasi Kraisi Iqu yätämäkqä neyqanğqä iutanı, ne Goti Kiqä-kiuanä Näqñqä Eeqänänä-tänä Iqueqä yoqe, hea ique-ique haqeu mamäuquatanque. İi naqä-qakui.

Tuwanuä, Poli iqu kinganä 1 Korinä pmeqä iquauñqä äqäkqe Yätamäkqä kukñuä hiñuiqänjä iquvi

Poli iqu qua täu äpmaminqänğanı, anä-himqä Korinä, ii naqä eä, qua Äkaiya iuvi. Äkaiya, ii Grikä iquauqä qua naqänänjä-tänjä inğiyi. Jisasi Iqueqä kukñuä äñgui, anä-himqä Korinä iunji, Poli iqu-ganä awä ätumiñqe. İtañga qokä-apäkä iqisanä hñqua, iqueqä wäunüä iuta, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iqueqä yoqenqä aquvā qämbñqä ipäqakuwi. İñäqe Poli iqu iquau ävämetä, wäunui hñgi-mändä yätñqä uwqanğa, hanä-iqe quuvqä heqiyqä Korinä iu aquvā qänätqätanğuwä iquau äwimakqe. İiñä etanği Poli iqu tuwanuä tä, qunji kñuä iqä äñguä ävätä, quwqä hanä-iqe jänä iwimäkätñqä äqäkqe.

Ämaqä, Kraisi Iqueqä yoqä-tänjä Korinä iu pmetanğuwä iquauqä quuvqä heqiyqe, hanuä witanği, quwqä suqä äñgui qui imäkñqä iinqe, Poli iqu äwäwa kiinä imiñqe. İqu kukñui, qokä-apäkä ämanänjuwä iqua, suqä jänäni imäkäpu pmapñqä iinqä ätätä äqäkqe. Ga Dñä Äñguä İqu, quwqä qanä uwqeuñi, jänä iwimäkätñqä hiñuinä mäqunquä iqanğpqe, hanä-iqe wimeqä iunqä ätätä äqäkqe. Huizi, Goti Iqueqä yoqä haqeqä mamäupñqä suqä äñguänäni imäkqäpñqä iinçetä, Dñä Äñguä İqu näqñçetä, yänänäqñçetä, Kraisi Iqueqä yoqä-tänjä iquau hiñgi vätñqä iinçetä, ätätä äqäkqe. İñi yäpaki, iqu ämaqä ae äpäkonguwä iqua, anği vaupnuwä iinqä äqäkqe.

Korinä pmeqä iqua, hanä-iqä huitanä-huitanä ämaminjuwinqe, Poli iqu kukñuä äñgui ätuätä, qu Goti Iqueqä äwinqä iinqä ätnänä iqi näqñqä mapñqä, yätamäkqä äwikqe. Bukä tquesanä saptä 13 iquenqe, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänjä kuapanänji, kiinä äwinyätqäuä. İqinji Poli iqu suqä ämaqeunqä äwinqä iutaninçqä ämotquakqe. Goti İqu nätmatqä äñgui qokä-apäkiu ävätñqä iutanı, suqä ämaqeunqä winqe, kinganänjä eä, huiziunji ämäwqätäuä.

Poli iqu, tuwanuä tqenqä kukñuä ätkqenqä

¹ Tuwanuä tä, nyi Poli iqunä äqiyqä. Goti Hanjuwä İqu Iqueqä äwinqä dutanı, tääqä ändätmetä, Kraisi Jisasi Iqueqä wäunüä imäkqämçä änändowatkqä iqunji. İtañga Sostenisi, neqä neyamaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä anä eqiyätunquä iqu, nyitä anä äpmeñue. ² He anä-himqä Korinä iu äpmapu, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqenqä aquvā äqänätqänjuwä iquenñqä äqiyqä. Goti Hanjuwä İqu, he Kraisi İqutä ämuänmbu, Iqueqä qokä-apäkänä pmetpñqänä emäkkqe. Hesä, ämaqä eeqäpnänjä im-imä äpmakäupu, Jisasi Kraisi Iquenyqä tääqä ätätqänjuwä iquatä, eequenä Iqueqänänñqä emäkkqe. Jisasi İqu, neyaqätä, quvaqätä, Naqä inänjä-quvi. ³ Neqä Goti Apiqutä, itañga Naqä Jisasi Kraisi İqutä, qeqä imänqeuta hiñgi etapäsinyä, äwqä harjuä imbu pmetpñqä emäqñinyä.

Poli iqu, Goti İque "änğuiqä" ätukqenqä

⁴ He Kraisi Jisasi İqutä ämuänñätanğuwitanı, Goti Hanjuwä İqu, Iqueqä qeqä imänqeuta hiñgi etapätñqä iinqe, nyi İqueni, "Äñğuiqe" hiunji ique-ique ätuätqänjä. ⁵ He Kraisi İque ämuänñätanğuwitanı, Goti Hanjuwä İqu he äwa miqänqä nätmatqä aanä kuapanä etapätqätanğçetanı,

näqñqä änguanänä-tänä epu, kukñui awä iinä ätätqänä. ⁶ He iinjä imäkätqätanquwitanj, Kraisi Iquenyqä kukñuä ne awä etätunquä di, hesäni häukuä witanngqe äyä ämotquetqäuä. ⁷ Iutanj tännganji, he neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu anğumä quvepçenqä hiñuä äqambu äpmapiyännganji, wäunjuä imäkçenqä näqñqe, Goti Hanjuwä Iqu quuvqä imnä vçetanji, he hñquenyqä äwa miğä pmetpnä. ⁸ Iqu anğumä äpätqännganji, he quvqä maeqä pmetanngpi eqänäninjä diñqe, he quuvqä yänänäqñqä eqäka wätqätanngpi yätamäkqä eyqa uwquänä.

⁹ Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä Ymeqä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqutanji ämuänğnanä asänä pmetaninqüä ae ätänaikqä eänğque, mänävquatämäuqä itä, Iqueqä ätätqä du qäyunä imäkänique. Goti Hanjuwä Iqu iinjä imäkätqätanngqä iunqe, nyi Iquenji, “Änguiqe” hiunji ique-ique ätuätqänä.

Qu awä äpatñguwiñqä (1:10-4:21)

Ämiqä huitañä iquawñqä, kukñuä mäkä huñqenqä

¹⁰⁻¹² Nqä nyämaqäuä, ämaqä, Kloisä iyyqä anju anä äpmeñuwä hui henyeqe, tii ändquwi. “Ämaqä ii, qu äkasuwä ätnäpu iväqambu äpmapiyitanji, hñqua tiinjä ätätqänäuä. ‘A, ne kukñuä qäte, Poli ique wiyañqunä!’ Itanğa hñqua, ‘Iyääi, ne kukñuä qäte, Apolosi* ique wiyañqunä!’ Itanğa hñqua, ‘Isääi, ne kukñuä qäte, Pitä ique wiyañqunä!’ Itanğa hñqua, ‘Oeyä, ne kukñuä qäte, Kraisi Ique wiyatunqueqä!’ ätätqänäuä.” He iinjä itğañuwiñqe, nyämaqäuä, nyi neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueä yoçeta, manğä yänänäqñqä tiinjä etqä. Mikakä ätnäpu, ioktämäkmbu mäpmeqä, äwqä naqä-hñqunä inçqä äpmapu, kñui naqä-hñqunä indqänäpu, nätmätqä eqäpnänğä imäkäpiyä iunji asänä imäkqanngpiyä.

¹³ Kraisi Iqu naqä-hñqunä enqe, he iinjä ändumäkmbu äpmeñuwi, äänä etanngiyi? Ä Poli iqunä heyaqä quvçenqä zä-huätati äunätmä äpäkönğqätanä? Aanqeçqä! Ä he asñä ämakuwi, Poli iqunäuä yoçeta ämakuwatanä? Oeyä! ¹⁴⁻¹⁵ Nyi asñi, Klispusi iguesä, itanğa Gayusi iguesänä äwqäkçeçqä. Itanğa huiziquenä, nyita mämeqä ikuwä imñi, tännganji, ämaqä hui, “Ne asñi, Poli iqu iqueqä yoçeta änaqäkçetanji, ique qänaknä ävätqänunä” matqä ipnä. İnçe, Goti Hanjuwä Iquenji, “änguiqä” ätuätqänä. ¹⁶ A! Nyi Stepanasi iguesä ämaqä iqueqä anju anä äpmeñuwä iutanä äwqäkçe. İnäqe, nyi asñi, ämaqä hui-pqä inä äwqäkqäti, mäwçiyqä ikqäti? Nyi maqñqe.

¹⁷ Nyi ämaqä kuapänä asñä maçiyqä ikqe, ii tiinñqe. Kraisi Iqu, nyi ämaqä asñä qäyäkqämqä mänändowatqä ikqe. Iqu nyi, Iqueqä kukñuä anğua we-huñqä-tänji, awä täkiqämqänä änändowatkqe. Itanğa kukñuä iinjä iquenji, awä ätätmännganji, nqä kñuä iutanji, kukñuä anğua äwi-iqe ämetmä, matqä itqänä. Nyi kukñuä iinjä, nqä kñuä iuta tqä-säpi, Kraisi Iqu zä-huätatä äunğçenqä kukñui, yänänäqñqä maeqñqä qui imäkqämminji.

Goti Iqueqä yänänäqñqetä, suqä kñuä anğua iwäsäuçetanji, ii Kraisi Iquvqä

¹⁸ Zä-huätatä iquenqä kukñuä awä tqanngqe, ämaqä qui hämänä imäkmbnuwänğqä äpmeñuwi, qu qätä äwiyäpiyi, ii nätmätqä hiñğinğä ençqä-manğä etanngi, äqunätqänä. İnäqe ne ämaqä, Goti Hanjuwä Iqu qui mimäkñçänğqä änyä-hänğä inequmuatätñqä iquene, kukñuä iinjä, Iqueqä yänänäqñqä, anğumä änävauqumuatätñqä etanngi, äyä äqunätqänju.

* **1:10-12** Wäunjuñqä 18:24-19:1

19 Āmaqā, “Kukṇuā ii, nātmatqā hinginṇeqqā” ātātqāṇuwā iquauṇqe, Goti Hanjuwā Iqueqā bukā iuṇi, kukṇuā tiṇṇā āqānā āwi.

“Nyi āmaqā, āṅguā iwāsāuqāṇqā nāṇṇqā-tāṇṇā iquauqā nāṇṇqā ii, nātmatqā hinginṇqā enqā-pa imākmā. Āmaqā, kṇuā qeiqinyā indqānāpu, ‘Tiṇṇā imākanā’ tqā iquauqā kukṇui, hāukuā māwiqā yātṇqā imākmā.”†

20 Itanṇi āmaqā āṅguā iwāsāuqāṇqā nāṇṇqā-tāṇṇā iqua, ānāṅṇqe? Āmaqā kukṇuā-suṇṇqā nāṇṇqā iquauṇqe, āānā tmqāti? Āmaqā, kukṇuā āṅguā ātuāpu, huizi iquauqā kṇui māndi ākittqiyqā iquauṇi, sqūā wimenṇuti? Quwqā nāṇṇqā āṅguā iṇi, Goti Hanjuwā Iqu hinginṇqā imākquānā. 21 Goti Hanjuwā Iqu, Iqueqā suqā kṇuā āṅguā iwāsāuqā iutaṇi, tiṇṇā imākkqe. Āmaqā qua iutaṇā iqua, iquauqā āṅguā iwāsāuqāṇqā nāṇṇqā iutaṇi, Goti Hanjuwā Iquenyqe, nāṇṇqā maeqā itpnā. Itanṇa Iqu tiṇṇāṇṇqā-pqā iṇā āwinyā. Kraisi Iquenyqā kukṇuiṇqe, hṇqua hinginṇqā qāyā āqunātqātāṇṇuwā-qe, āmaqā suqā quvqā imākmitṇqā hṇqua, kukṇuā iṇṇā iquenyqā quuvqā heqiyqāṇṇuwā iquauṇi, Iqu qu qui mimākṇqāṇṇqā, hāṇṇā imākāqumuātequānā. 22 Quuvqā heqāṇṇqā diṇqe, Israitqā iqua, nātmatqā yāṇānāṇṇqā āmaqā mimākqānāṇṇā di-ganā hṇuā qumbṇqā āwinyā. I etanṇi Israitqā qāyā etanṇi huizi iqua, qu kṇui-ganā, “Ne kukṇuā, āṅguā iwāsāuqāṇqā nāṇṇqā-tāṇṇi, tāṇṇa āwiyātunṇqe” mapṇqā āwinyā. 23 Ināqe, ne kukṇuā awā ātākitunṇqe, ii Kraisi Iqu zā-huātati āṅṇqā iṇṇqeyi. Iqu iṇṇā imākkqā iṇṇqe, Israitqā iqua, yāṇānāṇṇqā maeqā āqumbiyitāṇi, quuvqā maeqiyqā iquayī. Itanṇa huizi iqua, qu kukṇuiṇqe, “Qāyūnāṇṇā hma eā, qāyasāqinṇqā” indqānātqāṇṇuwitāṇi, quuvqā maeqiyqā iquayī. 24 Ināqe, Israitqā hṇqunesā, huizi iquautāṇṇā hṇquātā, ne Goti Hanjuwā Iqu, Iqueqāṇṇqā tāāqā ae ānatātmeqā iquene, Kraisi Iqueqā zā-huātati huṇṇqā qātā āwiyānitāṇi, Goti Hanjuwā Iqueqā yāṇānāṇṇqāṇṇqātā, āṅguā iwāsāuqāṇqā nāṇṇqāṇṇqātāṇi, nāṇṇqā āmetqāṇu. 25 Quuvqā maeqiyqā iquauqā kṇui, quvqā eāṇqe, tiṇṇā hitanṇiyi. Hṇqua kṇui, “Goti Iqueqā nāṇṇqā hui, qāyūnāṇṇā hma eā, qāyasāqinṇqā” indqānātqāṇṇuwā-qe, iṇṇā ma, Goti Iqueqā nāṇṇqā iṇṇi, ii āmaqeude, āmāwqātāuā. Itanṇa hṇqua kṇui, “Goti Iqueqā wāuṇuā imākkqā huiṇi, Iqu yāṇānāṇṇqā maqueqā āmānātquēnā” indqānātqāṇṇuwā-qe, iṇṇā mā, Goti Iqueqā wāuṇuā iṇṇi, ii āmaqeude yāṇānāṇṇqā iṇṇi āmāwqātāuā.

26 Nqā nyāmaqāuā, Jisasi Iqu tāāqā mānatqāṇṇa, ‘Ānā-ānā āpmāṇṇqātīyā’ tpu, kṇuā indqāmbu. Kuapānāṇṇā hṇquēnā, āmaqā qua iutaṇā iuqā hṇuā iṇṇi, nāṇṇqā maeqā pmetāṇṇā, kuapānāṇṇā hṇquēnā yoqā naqā maeqā pmetāṇṇā, itanṇa kuapānāṇṇā hṇquēnā, taqā-tawāka yoqā-maequa epu, eāmeqāṇṇā āpmāṇṇuwi. He hinginṇqā iṇṇā pmetāṇṇuwā iutaṇā iquēnā, tāāqā āyā etātṇkqe. 27 Goti Hanjuwā Iqu, āmaqā kṇuā qāyasāqi meqā iquautā, yāṇānāṇṇqā maeqā, hanuā iquautā, atāuṇuā ikqe, ii, Iqu āmaqā qua iutaṇā nāṇṇqā kuapā-tāṇṇā iquautā, yāṇānāṇṇqā-tāṇṇā iquautā womba vātṇqā iṇṇqeyi. 28 Itanṇa Iqu atāuṇuā, āmaqā yoqā maeqā iquautā, āmaqā, qua iutaṇi quvqā enqā-panṇā imākātqāṇṇuwā iquautā, āyā ikqe. Inṇi nāṇṇqetā, yāṇānāṇṇqetā, yoqā naqetāṇi, āmaqe, ‘Nātmatqā iṇṇā iqua yātāmāqā neyāṇṇiyā’ kṇuā indqānātqāṇṇuwā-qe, Iqu nātmatqā iṇṇā iqua, hinginṇqā enqā-panṇā imākātṇqā iṇṇqe, āmaqā hinginṇqā hṇquau atāuṇuā ikqe. 29 Goti Iqu iṇṇā imākkqe, ii āmaqā hṇqu, Goti Iqueqā hṇuā iṇṇi, kiqā yoqe haqeu māmatnāmāuṇṇqā iquātṇqeyi. 30 Goti Iqu he tāāqā i etātṇmakqetāṇi, Kraisi Jisasi Ique āmuāṇṇāṇṇā. Itanṇa Kraisi Iqu, Goti Hanjuwā Iqueqā āṅguā

† 1:19 Asayā 29:14

iwäsäuqänqä näqñqenqä Ämänätqueqä-qu eqäqe. Itanğa Iquesanji, Goti Iqu, ne Iqueqä hiñuä iqinji jänänänjä inemäkatä, Iqueqänqänä atäunjuä äneyätä, itanğa qui imäkñqä iuta angi inetmeqe. ³¹ Inji ne Goti Iqueqä kukñuä iunji, ti äqänänqä-pa imäkquatunque.

“Ämaqä yeeqä itä, ‘Nyi iñä-iñä iqunjqä’ ätätäqä iqu, ‘Ti, Naqä Iqu e inyimäkqeqä’ tätñqeqä.”†

2

Jisasi iqu, zä-huätatä äunätä, äpäköñqenqä

¹ Nyämaqäüä, nyi he emetmä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä zä äwinjqä awä etätmänğanji, nyi kukñuä äwi-iqetä, kukñuä yänänäqñqä ämaqä, äñguä iwäsäuqänqä näqñqä-tänjä iqua ätätqänjuwitä, maetqä ikqä eä. ² “Nyi iquauñi, kukñuä awi, nätmätqä huitanjä-huitanjinjqä qäyä eänä ätätmä, Jisasi Kraisi Iquenyqätä, ä zä-huätati äunätä äpäköñqenqätänä ätumuä” kñuä indgänätmitanji, awä äyä etkqe. ³ Nyi hesä anä äpmamänğanji, yänänäqñqä maeqä eämä, zä itmä, yäunjuä-yäunjuä-pqe kiinjä änyinminjqe. ⁴⁻⁵ Itanğa nyi Jisasi Iquenyqä kukñuä etätmänğanji, he Iquenyqä quuvqä heqäññqe, ämaqeuqä näqñqä iuta ma, Goti Iqueqä yänänäqñqä iuta, heqäññqenqä änyinjqe. Inji nyi ñqä näqñqe ämetquetmä, he kñuä indqänqä trññqä emäkmqä ma, Dñä Äñguä Iqutä, Iqueqä yänänäqñqetä, ämetquayñqä awä etkqe.

Dñä Äñguä Iqu, äñguä iwäsäuqänqä näqñqe Vqä-quvi

⁶ Äñguä iwäsäuqänqä näqñqe, ne ämaqä quwqä quuvqä heqiyqe, yäüä ae ikqä iquauñi, awä ätuätunque. Näqñqä ii, ämaqä qua täu tanğa äpmeñuwä iquauqetä, ä qua täu miqä, Goti Iqu hiñgi iwimäkätñqä* iquauqetä, asänä hmanji. ⁷ Näqñqä ne kukñuä awä etätunque, ii Goti Iqueqä eä, zä äwäminjqä iiji. Näqñqä iquesanji, qäukuä qua mimäkqänğa, Goti Iqu, ne Iqutä qäukuä yänji anä pmeniqä dññqä, atäunjuä ae ekqe. ⁸ Näqñqä iinqe, ämaqä qua täu miqä iqua, maqñqä eminjuwi. Qu näqñqä hiqä eqe, Naqä Aanjä Yänänäqñqä-tänjä Iquenji, zä-huätati maueqä iqäpninji. ⁹ Iqua maqñqä eminjuwä-qe, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, tiñji äqänä äwi.

“Nätmatqä, ämaqe hiñuä mäqunjuä iminjuwä, ä qätä mäwiyqä iminjuwä, ä quwqä kñuä yändqänqä imnä kiuä mäwimeqä iminjqä ii, ii nätmätqä Goti Iqu ämaqä Iquenyqä wiñganjqä iquauñqä näwinyä ekqä iyyqä” äqänä.†

¹⁰ Goti Hanjuwä Iqueqä näqñqä zä äwäminjqä iiji, Iqueqä Dñä Äñguä Iqu inemäkqanqä iutanji, Iqueqä-kiuä nenyqä ätnänä iqi, ae äyä itkimäkkqe. Dñä Äñguä Iqu, nätmätqä Goti Iqueqä kñuä indqänqä yäpä imñinjqetä, nätmätqä eeqänänjä huizinqetä qävqä äñguänä itä, näqñqä eänqetani, iinjä inemäkänä. ¹¹ Ii tiñji. Ämaqä hñqu, hñquququeqä kñui äänä ämenqä iunqe, näqñqä maeqä yänä. Ämaqä hñqueqä kñuä indqänqenqe, iqueqä quuvqä, iqueqä yäpä inğisanjä iqunä, näqñqä itänä. Inji Goti Iqueqä-pqe, asä iiji. Dñä Äñguä Iqunä, Iqueqä kñuä iqenqe, näqñqä hiätänä. ¹² Itanği ne dñä ämakque, ii dñä qua täutanjä iquauta ma, Goti Hanjuwä Iquesanji. Iinjqen Goti Iqu nätmätqä äñguä eeqänänjä nätapätñqä ekqä iunqe, näqñqä metatunquänänji. ¹³ Nätmatqä iinqe, ne

kukņua awi āmaqā-qune neqā nāqņqeta maetqā itqāņu. Dņā Āņģuā Iqu nāqņqā nātapqanņqeta etātqāņu. Inji nāqņqā Iqu ānātapkqe, āmaqā, Dņā Āņģuā Iqueā yāpā iqi āpmeņuwā iquauņi, ne āvātqāņu.

¹⁴ Itanņa āmaqā, Dņā Āņģuā Iqueqā yāpā iqi māpmeqā inqā iqu, nātmatqā Goti Iqueqā Dņā Āņģuā Iquesa āquvepātņqā inqe, “Nātmatqā inji qāyasāqinņqā” indqānātņqe, māmeqā yānā. Nāqņqā injā iwāsāuqe, Dņā Āņģuā Iquesanā etanņi, āmaqā injā iqu nāqņqā maeqā etānā. ¹⁵ Āmaqā, Dņā Āņģuā Iqueqā yāpā iqi āpmeņqā iqu, nātmatqā eeqānāņinņqā āņģuānā iwāsūtā nāqņqā metānā. Itanņa Goti Iqueqā bukā iu āqākqā-pa, iquenji, āmaqā hņqu, “Ānāāndiyā” tā iqe, ānā miwāsāuqā yānā. ¹⁶ Tuwanji tii āqānā āwi. “Āmaqā hņqu, Goti Naqā Iqueqā kņuā indqāņqenņe, nāqņqā maeqā itā, ‘Injā-injā imākijā’ mātquā yāņqiyā.”† Injāqe Dņā Āņģuā Iqueqā yāpā iqi āpmeņquā iqune, ne Kraisi Iqu kņuā ānā indqānāņqā iunqe, nāqņqā menā.

3

Goti Iqueqā wāunji, qāyunā imākqenqā

¹ Nyāmaqāuā, hiņuiqānāņi nyi kukņua awi, āmaqā, Dņā Āņģuā Iqueqā yāpā iqi ae āpmeņuwā iquau, ātuātņqā du maetqā itmā, āmaqā, quwqā āwiņqā dunā āpmeņuwā iquautā, Kraisi Iquenyqā quuvqā ānyā qe eqiyātqāņuwā iquautā, ātuātņqā-pa, āyā etkqe. ²⁻³ Inņanji ymeqā dāņā isua, ymisanā woyqe maņqā iquwā-pa, he kukņua yāņānāqņqe, ānā māmeqā etanņuwijqā, nyi anjua eņqā-pa kukņua hanjūnā āyā etapkqe. Ga he, hiqā eņqā dunā pmetanņā eqānātmā, “Tāņņanā-pqe he ymisanā woyqe maņqā yqānā ipņqāuā” etqā. Suqā, naqā pmeqāņqātā, hiqā hita-hingukuatā ākasuwā tņqā iutanji, he Dņā Āņģuā Iqueqā yāpā iqi māpmeqā, āmaqā qua tāutanā iqua eņqā-panā asānāņā eņā. ⁴ Ii tiinji. Hņquenā, “Nyi kukņua qāte, Poli Ique wimqānā” tqanņā, hņquenā, “Nyi kukņua qāte, Apolosi ique wimqānā” ātātqāņuwī, ii āmaqā qua tāutanā iqua eņqā-ma āpmaka wātqātanņpi āmotquequānā.

⁵ Inji he yenyqā nāqņqā maņqā diņqe, nyi tiinā etmā, “Ye qāquye, yoqā maiquve etanņi, Naqā Iqueqā wāunjuā-wiyquveyi. Iqu Kiqā-kiuā wāunjuā kikinā āyātāpkqā iutanji, ye kukņuinņqā awā hetqanņueāņņa, he Kraisi Iquenyqā quuvqā āyā eqiyātqāņā.” ⁶ Apolosi iqtā nyitāņi, yeqā wāunji tiinji. Nyi nātmatqā piiki vowā māwāwqā iqunā etanņā, iqu zquvātņqā eqā vqāwqā iquvi. Itanņa Goti Hanjuwā Iqu bakā āukauāpu, naqā eņqā Imākqā Iquvi. ⁷ Āmaqā piikā vowā māwāwqā iqtā, eqā vqāwqā iqtā, iquaqu yoqā maeqā, hinginņe. Mā bakā āukauāpu, naqā eņqā imākqāwātņqā Iqu, yoqā-tāņā Iquvi. ⁸ Āmaqā piikā vowā māwāwqā iqtā, eqā vqāwqā iqtā, qāquaqu Naqā Iqueqā wāunjuā imākqā-quaquvi. Inji mbqā meqāņņanji, iquaquvqā wāunji ānā-ānā imisiyqā iuta manyiyi. ⁹ Nyi Poli iqundā, itanņa Apolosi iqtāņi, ye Goti Iqueqā wāunji anā imākātqāņueā iquve etanņi, he Iqueqā wāunjuā eņqā-ma ānyāņuwā iquenji. Itanņa he Iqueqā anā ināņā etanņā, Iqu yqānā āmātātqāuā.

¹⁰⁻¹¹ He Iqueqā anā āmātāņuwijņe, tiinji. Goti Hanjuwā Iqu, Iqueqā Ymeqā Jisasi Kraisi Iquenji, anā siyaundqā eņqā-pa etņqā, ae ātektetanji, āmaqā hņqu ānyā-hāņā hņqu-mānda āmetā, haqeqi

† 2:16 Asayā 40:13

maquṭeqā yānqiyā. Inji Goti Iqu, qeqā wimānātā hiŋgi vqā iuta nyimākqanġi, nyi-ganā, kukṇuā ānġuā Jisasi Kraisi Iquenqā awā etkqe, ii nyi anā imākqanġe nāqṇqā kuapānānā-tānūnā eāmā, anā siyaundqā yānānāqṇqānānā āqutekqā enqā-paniqā. Itanġa āmaqā, he nāqṇqā haqeqi etapātqānūwā iqua, qu āmaqā siyaundqā iquesa anā āmātāqisātqānūwā-panā iñā-quayi. Inji, iqua hṇqunā-hṇqunānġi, quvqā-pqā mātqṇqā, hiŋui ānġuānā āqunāpu mātqāpnā. ¹² Āmaqā anā siyaundqā tqueqā haqeqi āmātāpiyānġani, hṇqua golqetā, silpaitā, hikā mbqā nāqānqā imākātqānūwitā, mātāpnā. Nātmatqā iñā iqua, ānġuānānā eā, āpakānā witāniqe. Itanġa hṇqua, zā-yānġitā, qoetā, kuā-witqā yānġitā mātāpnā. Iñā iqua āpakānā māwiqā, qui maqānā imākmbnā. ¹³ Qānaknġi, hiunġi, Goti Iqu ataunā ikqā iqu timāuqanġani, quwqā wāunūwā iñā imākmitpqe, ātnānāqṇi timāuānā. Hiunġi iqu, tā enqā-panā ātimāuātā, ‘wāunūi ānġuā imākātqānūwiqā, ā quvqā imākātqānūwiqe’, tā iqunā iqunānā. ¹⁴ Āmaqā anā e imākmitpqetanā hṇqu, iqueqā anġi tā manqā ānġuā āmātnānġe, iqu iqueqā wāunūnġe, kimanġi āmenā. ¹⁵ Inā-qe, āmaqā hṇqu iqueqā anġi quvqā etanġi, tā hāmānā ānġqe, ii tiinġi. Iqu iqueqā wāunūi anġi mimākqā yānġiqā, qui hāmānā qe imākṇġi. Ināqe iqu iqueqā-kiuānġi, tā manqā itā, quuvqenā ākitqā-qe, kima meqā maequ, hānā hea ique-ique pmetānā.

¹⁶ Hiqā-hiuānġi, he Goti Hanjuwā Iqueqā hiqāva-imākqā anā tnānqā etanġā, Iqueqā Dnā Ānġuā Iqu, heyaqā yāpā imā āpmenqenġe, he maqṇqātanā? ¹⁷ Goti Iqueqā hiqāva-imākqā anġi, ii pmua eā, Iqueqānqānā āmātnānġe, ii he qāquenġi. Iñā dutanġi, āmaqā hṇqu, Goti Iqueqā anġi qui imākātqā etanġutqe, Iqu iquenā-pqe qui inā imākānqiyā.

¹⁸ He quanġā ātnāpu, “Ne nāqṇqā-tānūneyqā” ātnātqānūwā iquenā, anġumnġi matqṇqā ānyinġi. Inji āmaqā hiyaqā awā iqisanā hṇqua, āmaqeugā hiñuā iqinġi, ānġuā iwāsāuqānqā nāqṇqā-tānā-qua epiyinġā wopqā imitpqe, iqua, iquauqā hiñuā iqinġi, nāqṇqe āwa ipu qāmā-qāmānġqā-qua āpmenjaqāmbiyi, qānaknġi Goti Iqueqā hiñuā iqinġi, ānġuā iwāsāuqānqā nāqṇqā-tānā-qua anġumā epnā. ¹⁹ Ii tiinā dutanġi. Qua tāutanā ānġuā iwāsāuqānqā nāqṇqe, Goti Iqueqā hiñuā iqinġi, ii qāmā-qāmā iqā enqā-panā iinġi. Nātmatqā iinġe, Goti Iqueqā bukā iunġi, kukṇuā tiinġi āqānā. “Āmaqā, ‘Ne ānġuā iwāsāuqānqā nāqṇqā-tānūneyqā’ kṇuā āvātṇqā hṇqua, huiziquau āmāwqātāupṇqā wāunūwā imākātqānūwā iunġi, Goti Iqu hiñi-hiñi iwimākqanġuti, quwā mānġuatmbnā.”* ²⁰ Itanġa Iqueqā bukā iunġi, kukṇuā tiinā-pqā hṇqu, inā āqānā. “Āmaqā ānġuā iwāsāuqānqā nāqṇqā kuapā-tānā iqua, qu wāunūwā nātmatqā āānā imākṇṇqā kṇuā indqānġanġuwīnġe, Naqā Iqu, quwqā kṇuā indqānqā iinġi, hāukuā māwqiyqā itnqā etanġqenqā, nāqṇqā ae āme.”† ²¹ Inā etanġi, he āmaqā hṇqeqā yoqe haqeqā mamāuqānġe, vquatāmāupu. Nātmatqā eeqānānġi, ii hiqā yātamākqānqā eā. ²² Ii tiinġi. Poli iquñā-qe, Apolosi iquñā-qe, Pitā iquñā-qe, qua tqunā-qe, hānā-pmeqā iquñā-qe, āpākōnqā iquñā-qe, nātmatqā tānġa āwīnqā-pqānā-qe, qānaknā witāniqā-pqānā-qe, eeqāpnānġi hiqeqā, etqā. ²³ Itanġa he Kraisi Iqueqā etanġā, Iqu Goti Iqueqā-qu eā.

4

Āmaqā, Jisasi Iqu kukṇuā awā tuākiqāpnqā āndowatkā iquauqā

* 3:19 Jopā 5:13 † 3:20 Apqā Bukā 94:11

wāunjuinqā

¹ Āmaqā, kuknjuinqā nāqñqā etapātunquā iquненыqe, he kñuā ti-
injā indqāngpñqānānji. “Āmaqā iqua, Kraisi Iqueqā wāunjuā imākqā-
qua epu, Goti Hanjuwā Iqueqā kñuā indqāñqā, zā āwāmiñqenqā awā
ātātqāñuwā iquayqā.” ² Āmaqā, āmiqā hñqu, “Nyaqā wāunju, iqua
āñguānā imākqāñqāuā” kñuā indqānātā, quuvqā āwiyā āvātqā iquenyā
imākqāpñqē, iqua iqueqā kukñuā eeqāpnāñā iñji, qānāknā iqāpñqē.

³ Itāngā he nyaqā suqenqā ānyiwāsāuquwi, ā āmaqā tqu-tqu kukñuā
mitqā anā iunqā āndma āwātā kukñuā āmindqē, nyi iñqē āwāwa
miqā danā itmā, “Ii nātmatqā aanā wāñqānāñāpiyqā” kñuā ānyānā.
Nyi nqā-nāuāñi, nqā suqenqā miwāsāunqā itñqā iquñji. ⁴ Nqā suqā-
iwāsāunqā tāññi, hanā-iqā maeqā, aquvā iqānātqāñā. Nqā-nāuāñi,
tiñji matñqā iqā. “Nyi āmaqā suqā quvqā maeqā, aanā jānānāñunqā.”
Oee. Nyi ānyiwāsāuātñqā Iqu, ii Naqā Iquvi. ⁵ Itāñgi tāñganji, ne
āmaqā nāqñqā āvātunquā iquneqā wāunjuñqē, he miwāsāuqā pambu.
He, hea Naqā Iqu añgumā quvepñqāñā, hiñuā āqāmbu pmetñqē.
Iqu iñganji, nātmatqā eeqānāñā hea wiqā imdanji āmetā, Iqueqā we-
hūñqā iqi āmaitā, āmaqeugā āwiñqē, quwqā qeqā-quuvqā imdanji āmetā,
ātñāñāñi mainiqē. Iñganji, Goti Hanjuwā Iqu, Iqueqā wāunjuā ānātāpñqā
imākātunquā iunqē, “Si āñguā imākātqāñi-qe,” awi iñga natāñiqē.

⁶ Nyāmaqāuā, he yesa nāqñqā āmepu, Goti Iqueqā bukā iu āqānāñqē,
hui wiyā iqa māwqā, iunā imākāpu, ga āmaqā hñquenyqāñā enyātā,
huiziquenqē maenqā iqā diñqē, nyi kukñuā ii ātqā āquvepñqē, nqā-
nāuāñqātā, Apolosi iquenyqātā, ātātmā, ktqenā āmetqueqā. ⁷ Āsquki,
si ne ānewāsūtñqē, naqē, tqu ikimākqeyi? Aañqē. Nātmatqā
eeqānāñā āmerñuwi, he naqā-qakuā Goti Iquesa āmakuwā qāyā epu,
heqā yāñāñāñqā iuta āmakuwāñqāñā hiqā yoqē haqā mamānātqātāñgā
eqānātqāñā. Iñji, qāyu hmanji.

⁸ He kñuā tiñjā eyātqāuā? “Ne nātmatqā āñgui, aanā kuapānāñā-
tāñjune qe equnā. Huiziquau āmāwqutāutanā, nātmatqā āwa miqāñqā,
āmiqā naqā iquatāñi, asāñāñāñā qe āpmequnā.” Auā, ne-pqē hesā
āmiqā anā pmetunquā iñqē, he āmiqā naqā-qakuā pmapñqē, nyi
kiñjā ānyinātqāñā. Ho-ee, aanā aañqē. ⁹ Nyaqā kñuā tāññi, ti-
ñjāñāñā indqānātqāñā. “Goti Iqu, kukñuā awā tatunquā ānandowatkqā
iqune, naqā pmeqāñqē māwiñqā itā, qua naqā māmā pmeqāñqā āyā
āpmuatānaikqeqā. Iñjā pmetāñqē, āmaqā pizqā āpāsātqāñuwā
iqinyqā qāyā ānātma āwāpu, āmaqā qua tāu āpmeñuwā iuqātā,
ynaunqā iquauqātā, hiñuā iqi pizqā qāyā, napāsāqāñqā.” ¹⁰ Ne
Kraisi Iqueqā yoqā haqē āmāmāutunqē, āmaqā hiñji iquauqā
hiñuā iqñji, nāqñqā maeqāñāñā pmetāñqquā-qe, he hiqā-hiuāñqē,
“Ne Kraisi Iqutā āmuāññanitanji, āñguā iwāsāuqāñqā nāqñqē, aanā
kuapānāñā-tāñjā āpmeñunā” kñuā indqānātqāñā. Ne hiñji iquauqā
hiñuā iqñji, yāñāñāñqē maeqā, hanjā witanqquā-qe, he hiqā-
hiuāñqē, “Ne yāñāñāñqā-tāñjūneyqā,” kñuā indqānātqāñā. Āmaqe,
neyaqā yoqē haqē mamānatnāmāuqā ipu, yoqē heyaqenā haqē āyā
āmaetnāmāutqāñā. ¹¹ Hiñjuiqāñā duta tāñgā tiñji, hea kuapānāñāñganji,
ne buayāñqā dā āneyātā, eqāñqā quvākā hāuayqā āpmeñqē. Itāngā
neyaqā qākā gquā-pqē, yāuā itā āpknātñqē. Āmaqe, hiñgināwa ptqā
ānapāsātqāñuwā. Ne quami āñguā pmeqā diñqē, anji hma etñqē.

¹² Ymisanjā isuañqē, neqā hipaitāñi wāunjuā yāñāñāñqā itunqē.
Āmaqe, kukñuā quvqā natqāñguwāñganji, Goti Iqu āñguā iwimākātñqā
diñqē, ne Iquēñi yatñqā āvātunqē. Qu quvqā inetqueqāñguwāñganji,

ne qeiginyä ämiwotunqwe. ¹³ Qu nenyqä kukñui, quvqä tuätqätangä, ne kimanji, änguä dinä ätuätunqwe. Qu neñi, nätmätqä tawä enqä-ma bi ae änaquvasämäkuwitani, yqänä äpmaka äpänu.

¹⁴ Nyaqä kukñuä yänänäqñqänäñi, tuwanuä iu i äqänänqwe, ii he womba mapñqä maqñqä eä. Oee. He nqä ymeqä, nyi kuapnä änyinatñqä iquenä etanquwinqä, hiqä kñuä indqanqwe, we eomäkmqä diñqä äqiyqä. ¹⁵ He ämaqä ämeyäpu, Kraisi Iqueqä kukñuä-suqenqä näqñqä epñqä, yätamäqä eyqe, kuapanänjä-tänquenä qäyä etanquwä-qe, qu heqä hinuñua hmanji. Nyi-ganä kukñuä änguä we-hunqä-tänjinqä awä ti etqanqgeta, he Kraisi Jisasi Iqutä ämuänñanquwanqwe, iutani nyi heqä hiniqunä ekqe. ¹⁶ Itanji he nyaqä suqä dunji, qanaknä nyipñqä iinqä evauqumuatqä. ¹⁷ He suqä iinjä imäkqäpñqä diñqe, nyi Timoti iqueni henyqä-ae ändowatqe. Iqu-pqe, nqä ymeqä, nyi iquenyqä kiinjä änyinatñqä-qu eä, Naqä Iqueqä kukñuä eeqänänjä iunji, qanaknä iqä iquvi. Nyi Kraisi Iqutä ämuänñanqä iqunä, nyaqä suqä äänä-äänä imäkätñqenqä, ämaqä im-imñä Naqä Iqueqä yoqenqä aquvä äqänätqätanquwä du, kukñuä awä ätuäkitñqe. Iqu-pqe he suqä iinqä awä inä etätñqä ändowatqe.

¹⁸ Ämaqä hesani quwqä yoqenä ämaenätqänuwä hñqua, nyinyqe, “Iqu anji mänemeqä yänqiyä” kñuä ävätñqe. ¹⁹ He kñuä iinjä qäyä eyanqä-qe, Naqä Iqu nyaqä hänaqe näwinyä imäueqanqutqe, nyi emanqenqe maqñänäñi äquvepmä. He emetmängani, ämaqä iinjä iquä, iquauqä kukñuä tqenqe, yänänäqñqätä qäsä diyä-tmä, näqñqä ganä mamä. ²⁰ Tiinjä eä. Goti Hanjuwä Iqunä miqä iunji, kukñuinä hiñginäwa tqänqä ma, Goti Iqu yänänäqñqä vqanqwe, häukuä winä. Iutani nyi, kukñuä yänänäqñqänäñi, tuwanuä täu äqiyätqänä. ²¹ He iqi emetmängani, nyi suqä äkisqu emäkmqä enji? Nyi he jänä inqä emäkmqwe, jävqä äma pmqäta, ä, hiqä hñgisa iqe ganä vquatämäuqanquwanqwe, henyqä naqänänjä nyingetä äwqä hanuä änyanä pmetunqwetä äma pmqäta?

5

Korinä iu pmeqä iquauqä awä iqinjä, suqä quvqänänji äwäminqenqä

¹ Ämaqä hui, tiwiqä aanjä naqä-qakuänänjä hñqu tiinjä iqanqä, nyi qätä äwiyänqwe. Suqä huiwä yanjä inqä Goti Iqu äwikqe, tuwä ävätä aanjä quvqänänji, heyaqä awä iqinjä äwinä. Tiinjä, hikñä hñqu, kaniqueqä apäqisä, qanjä hiñgi ikitqänjiyi. Suqä quvqä iinjä, ämaqä quuvqä maeqiyqä itqänuwä iquauä ämawqätäüä. ² Ämaqä huizi iquenä, ämaqä suqä quvqä ii ikutäuwä iqu, heyaqä awä iqi äpmeqenqwe, sunqä kñuä maqiyqä itqänuwäwä? He, iqu hesä anä mäpmeqä yätñqänä, huätä mändowatqä ipu, qeqä äwutmäkpinyinqwe, hiqä yoqä haqä ämamäunätqänjuwi, ii quvqe! Qäyä eä! ³ Nyi hesä anä mäpmeqä imä-qe, nyaqä quuvqe, hesä anä äpme. Iinjä äpmeqetani, ämaqä suqä aanjä quuvqä iinjä imäkqä iqueni, ae äwiwäsäuwe. ⁴⁻⁵ Naqä Iqueqä hiunji ätimäuwe, Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä iinjä iqueqä quuvqä ique anji itmeninqä diñqe, he tiinjä imäkñqä änyinjä. He Naqä Jisasi Iqueqä yoqenqä aquvä äqänäpiyanqwe, nyaqä quuvqä iqu-pqe, neqä Naqä Jisasi Iqueqä yänänäqñqetä, hesä anä äpme, ämaqä iinjä iqu hanjä-iqä metñqä diñqe, Setänä iqueqä huiqä iqi wipu.

⁶ Itanqwe he iinjä miqä ipu, hiqä yoqe haqwe ämamänätqänjuwi, qäyu hmanji. Yisä wänqäpu bretqä du pnä ämäuepqe, naqänänjä äyä änyüämäutñqe. Yisi, suqä quvqä iquenyqä ktqeyi. ⁷ Ynaunjqä ämaqä pizqä päsqä iqu, sipsipqä iqueqä häneqe äqunätä, atqä-awäkau mapäsqä ävaukukqä-pa, Kraisi Neqä Sipsipqä Iqu äpäkonätä, ne yisi maiqñqä

inemäkkqe. Iinjä etanġi, he bretqä yisä maeqä ii enqä-panä enjuwi, yisä yäue bi tnämäupnqe. ⁸ Itanġi Israitqä iqua quväuukuä ique-ique, hea naqä Pasopanġanġä ätätqänuwä inġanġi, yisi yäue bi ätnämäupu, buayä yisi maeqätänä änatqänuwä-panġi, ne-pqe Kraisi Iqu äpäkonġġenqä knuä indqänätanġanġi, suqä quvqä eeqänänġi bi ätnämäutanä, neqä äwqä tämġi ikikinyänä änyanä, kukġui naqä-qakuinä tquatunqe.

⁹ Nyi henyqä tuwanuä hinuicänä äqäkqä iquenġi, he ämaqä, suqä huiwä yanä inqä Goti Iqu äwikqe, tuwä ävätqänuwä iquautä, anä mäpmeqä ipnqä dinqä ätätmä, äyä äqäkqe. ¹⁰ Qua täunġi, ämaqä quuvqä maeqiyqä iquautanġi, suqä huiwä yanä inqä Goti Iqu äwikqä iquenġi, tuwä wiyqä iquata, ämaqäyqä nätmätqe ängüä witanġi äqunäpu quwä-meqä iquata, itanġa goti quanġä iquauqä yoqenqä aquväqġnqä iqua, qu hävemnäqġä äpmeñä. He eeqänänä iquatänġi, anä mäpmeqänqä maqiyqä ikqe. He iquata anä mäpmeqä ipnqä etanġutqe, qua täunġi hämänänä ävämapnqe.

¹¹ Nyi kukġuä tuwanuä ique iinjä ätätmä äqiyqe, kiqä quati tiinjġi. “He ämaqä Kraisi Iquesa, ‘Tasi-guaeä’ ätumitpqä hġqu, suqä huiwä yanä inqä Goti Iqu äwikqä iquenġi, tuwä äwiyqä, ämaqäyqä nätmätqenqä ängüä witanġi äqunätä qeqä ätquä, goti quanġä iquauqä yoqenqä aquvä äqänqġä, ämaqä huiziuġi quvqä imäkqä kukġuä ätqä, wainqä-eqe änatä hiqiyqä iqä, ä ämaqäyqä nätmätqe quwä ämeqä, iquätänġi, anä mäpmeqä ipu, ymisani anä manqä pambiyä” ätätmä äyä äqäkqe.

¹²⁻¹³ Ämaqä quuvqä maeqiyqä du iwäsäuqe, nyaqä wäunuä hmanġi. Goti Iqu Kiqä-kiuä iwäsäuänä. Inqä he ämaqä Goti Iqueqä yoqenqä aquvä äqänätqänuwä iu iwäsäuqänqe, ängüä eä. Inġi Goti Iqueqä bukä iunġi kukġuä ätänqä-pa,* ämaqä suqä ququvqenänä itä hiqä awä iqi yqänä äpmeñqä iquenġi, huätä dowatpu.

6

Quuvqä anä eqiyätqänuwä iquauġi, kukġuä mämitqenqä

¹ Suqä iwäsäuqänqe, nyaqä kukġuä huiziqu tiinjġi. Ämaqä hesanä hġquenġi, kiqä quuvqä anä heqiyqä hġqu quvqä iwitquetqä etanġutqe, iqueqä hanä-iqä ipiġi, Goti Iqueqä ämaqe jänä iwimäkipnqä, iquau mäwimeqä, ämaqä Goti Iquenyqä maqġä enuwä iquau-mändä, “jänä nyimäkipyä-qe” änäänqä tuäniqi? He suqä iinjġi, anġumä imäkqänqe, manyinġä iqi. ² Tiinjä eä. Qänakndanġi, ne Goti Iqueqä qokä-apakä iqune, ämaqä qua täutanä iuqä suqä iunġi, iwäsäuaniquä enqe, he maqġäta? Ne qänaknda qu iwäsäuaniquä enqe, quvqä wänqä isua tänġa itquatnäpiyi, hiqä-hiuä jänä imäkqänänġi, sunqä itqänäuä?

³ Itanġa ne ynaunqä iquau-pqe, inä iwäsäuaniquä eä. Inġi, quvqä qua täu itquatnätunqe, jänä inä imäknatunqä eä. ⁴ Inä etanġi he hanä-iqä iinjä-tänuenä etanġutqe, quuvqä maeqiyqä iquauqä äwäpu, qutanä hġque, hiyaqä awä iqi yoqä maeqä äpmeñqä hġque, ewäseyqä pmetġä ätäunui, sunqä itqänä? ⁵ Nyaqä kukġuä i äqiyqe, he womba ipnqä dinqä äqiyqä. Quvqä itquatnäpiyänġanġi, ämaqä heyaqä awä iqiġi, kukġuä ängüä iwäsäuqä hġqu, ämaqä quuvqä heqiyqä hġquauqiyqä hanä-iqe iwäsäutnqe, hma etanġi hiwänyqe. ⁶ Iinjä miqä ipiyitanġi, quuvqä heqiyqä hġquki, huiziquenġi, ämaqä quuvqä maeqiyqä hġquauqä, jänä emäkipnqänä, ätuma uwquenġi.

⁷ Quuvqä heqiyqä iquendanä hġqua, huizi iquenä quvqä etque-ġanġuwinqä kukġuä iwäsäuqä iquauqä hämä ätuma äwätqänuwinqe,

* 5:12-13 Suqä 17:7, 19:19, 22:21, 24, 24:7

tiinjā ämänätqueqi. He Jisasi Iqueqä suqä iunji, qänaknä miqä ipu, quannä qe äpäknä. Qu quvqä qäyā etquapnqänā äwimasipnqä äyuwä. Heqä nätmatqä qeqä-qe, “Neqeqä” etäpu qäyā ämetauqanqpi, hiñuinä qumbnqe. ⁸ Quvqä etquapnqä äwimasiyqe, ängüä qäyā etanji, hiqä-hiuñji, quwä ämanäpu, quvqä nängi-tänji itquatuñquenji. Itanğa ämaqä heqä quuvqä anä heqiyqä-pqä iquauñi, inä itquequenji.

⁹⁻¹⁰ Ämaqä suqä quvqä itqueqä iqua, qu Goti Iqunä miqeunji, yäpä ingisa mäpmeqä itpnuwi. He iinjqe, maqnqäta? Ämaqä hñqu, “Qu äpepnqäüä” etqanqutqe, qätä yasämä mäwiyqä pa iqäpnä. Suqä huiwä yanä inqä Goti Iqu äwikqä ique tuwä wiyqä iqua, goti quangä iquauqä yoqe haqä mamäuqä iqua, hñquauqä apäki quwä äma ikiqä iqua, qokä hñqu qokä hñque meqä iqua, apäkä hui apäkä huizi meqä iua, quwä-meqä iqua, “ñeqeqänä” tqä iqua, eqä yänänäñqeqe anäpu hiqiyqä iqä iqua, ämaqä hñque qui imäkkqä kukñuä tqä iqua, itanğa quangä imäkapu quwä-meqä iqua, qu Goti Iqunä miqeunji, yäpä ingisa mäpmeqä itpnuwi. ¹¹ Hiñuiqänñji hesanä hñqua, suqä iinjä imäkkqä-qua äpmamiñuwi. Inñä qäyā etanji, neqä Goti Iqueqä Dñä Ängüä Iqueqä yänänäñqeqeta, Naqä Jisasi Kraisi Iqutä ämuänñatanguwitanji, Goti Iqu, heqä quvqe, asñä eeqäpnä eqiyämäütä, Iqueqä-quenä epu, Iqueqä hiñuä iqñji, ämaqä jänänänñä pmetpnqä äyä emäkkqe.

Huiwä iquä, quuvqä iquätñi, Naqä Iqueqä yoqe, haqä mamäufenqä

¹² Ämaqä hui, “Ne nätmatqä eeqäpnñji imäkkqe, pmua ma, ängüä imäkätqänünä” ätätqänä. Nyi kimanji, “Kukñuä ii qäyunänä-qe, hui yätamäkkqä neyqe, ä hui yätamäkkqä mäneyqeqä” ätqä. Iinjñqe, nyi ñqä-näuñji, nätmatqä äkisqu naqä enqä-panä eä äminiyiyätñqe, hiñuinä mäqunqä imä. ¹³ Itanğa ämaqä hui tiinjä tpnä, “Ymisanä eeqäpnñji, ii äwqä näpäsceqä. Itanğa äwcequ, ymisanä iqueqä qaeqä.” Nyi kimanji, “Auä, qäquacu ängüä etanqä-qe, Goti Iqu iquauñi, qui imäkäniqeqä” ätqä. Inji, neqä huiwi, suqä huiwä yanä inqä, Goti Iqu änatapqä ique, tuwä wiyqänqä matätqe, Naqä Iquenyqä ätuma uwqänqä ätä. Itanğa Naqä Iqu huiwä ique ämitqäüä. ¹⁴ Tiinjä-pqe inänñji. Goti Iqu Iqueqä yänänäñqeqetanji, Naqä Iqu ae äpäkonqä iuta anqumä, änyä-hänä äyä imäkäqumuatekqe. Iqu ne-pqe, asä iinjä inemäkäniqä eä. ¹⁵ Hiqä huiwi, hñqunänqä, huitanä-huitanji äuqätänänqä-pa, Kraisi Iqueätñji asänänä eänqeqe, he maqnqätanä? Ga neqä huiwi, Kraisi Ique äuqätänänä. Inji Kraisi Iqueä huiwä äuqätänänqä iutanji, nyi ämetmä apäkä suqä qanä ikiqänqä hui, huiwä hñqunä etñqä imäkmqe, suqä iinjä ängüäta? Aanqeqä. ¹⁶ Suqä iinjqe, he maqnqäta? Goti Iqueqä bukä iunji, kukñuä tiinjä äyä änatätqäüä. “*Iuaqu huiwä naqä-hñqunä i qe enjinyä.*”^{*} Inji apäkä suqä iinjä imäkkqä iisänji, ämaqä hñqu anä ikitqänñiyi, ii iqu iisä huiwä naqä-hñqunä eqinyä. ¹⁷ Itanğa ämaqä hñqu, Kraisi Iqutä ämuänñanñiyi, ii tiinjä. Ämaqä iqueqä quuvqetä, Kraisi Iqueqä quuvqetänji, naqä-hñqunä qe eqinyä.

¹⁸ Iutanji, suqä huiwä yanä vqä Goti Iqu änatapqeqe tuwä äwiyäpu quvqä imäkkqeunji, vquatämäupu yaväki imbu pmetanqpu. Ämaqä hñqu suqä ii imäkätñqe, ii iqu iqueqä huiwä iunji, aanä quvqä imäkenji. Suqä quvqä huizi, ämaqä hñqu imäkätñqe, iqua, suqä quvqä iinjä iqu enqä-panä ma. ¹⁹⁻²⁰ Goti Iqu Iqueqä Dñä Ängüä Ique heyaqä yäpä imä äpmuateqe pmetanji, heyaqä huiwi iqueqä hiqäva-imäkkqä anä tjänqä eänjuwñqe, he maqnqäta? Goti Iqu he nätmatqä ängüä

* 6:16 Ipäqäkkä 2:24

hŋquesa mbqā eyāmakqetani, hiqā huiwā ii ānyānuwi, hiqā hma, ii Goti Hanjuwā Iqueqeqā. Iiŋŋqe, nātmatqā eeqānāni, heqā huiwā iqtā imākāpiyāŋganj, Iqueni yoqā naqā vqāpŋqānāni.

7

Suqā qokā-apākā āmanqenqā

¹ Kukŋui, “Qokā-qāqu apākā-qei mitmaqŋqāŋqe,* ii āŋguiqā”† ātquwiŋqe, he yatŋqe, “Ii qāyutanā, ā hmandanā?” ātāpu, pipa iu āqiyāpu nyinyqā āvāwqatquwi, tāŋganj kima etmqe. ² Āmaqā kuapānāni, qanā hiŋgi ikitqātānguwā iutani, tiŋŋŋqe. Āmaqā qokiqua, eeqānā apākā ique-iqueqā tāŋānāŋqe. Itanŋa apākuiua, eeqānā qokā iyqā-iyqā tāŋānāŋqe. ³ Iŋi qokā hŋqu, apākā kiqā-tāŋu eŋqe, iqueqā huiwi, apākinyqā zā āmitā, “Oeyqā” mātquā pa yātŋqe. Asā iŋi, apākā hui, qokā kiqā-tāŋi eŋqe, iyyqā huiwi, qokiquenyqā zā āmitā, “Oeyqā” mātquā pa yātŋqe. ⁴ Tiŋŋŋqā hmanji. Apāki, kiqā huiwi kiqā-kiuā āminyātā, nātmatqā eeqāpnāni, kiqā āwiŋqā iunā imākqāŋqā hmanji. Kiqā huiwi, āmaqā qokiqu āmitā, nātmatqā eeqānāni, qāyaqu asānā imākqāŋqā eā. Itanŋa qokiqu-pqe, asā iŋi imākqāŋqe. Iqueqā huiwi, iqueqā-kiuā āminyātā, nātmatqā eeqānāni, iqueqā āwiŋqā iunā imākqāŋqā hmanji. Iqueqā huiwi, apāki āmitā nātmatqā eeqānāni, qāyaqu asānā imākqāŋqā eā. ⁵ Iyaqu āmanāsi, qokiquŋāqe, ā apākiŋāqe, hiaqāqā anā wiqāŋqe māwiŋqā, miqā ma eā. Iŋāqe qāyaqu, Goti Hanjuwā Iquenyqā tāāqā tqiyŋqe, kukŋuā ganā imākāsinyā, “Yeqa huiwi, hapā wāŋqāpu āvayā” ātnāsinyā, hiaqāqā yakuinā māwiŋqŋqe, ii āŋgui. Iŋā imākiyqeuŋi, iyaquvqā huiwā iqueqā āwiŋqā duŋi, qānaknā isinyā, Setānā iqueqā yamwiqe māwimeqāŋqā hui imāusinyā, hiaqāqā āŋgumā wiqāŋqe. ⁶ Nyi kukŋuā ii etqe, ii qanyā kukŋuinā etqā. Mā nyi he qānaknā ipŋqā suqā hŋqu imākātmā etmā maetqā iqā. ⁷ Nyaqā ānyinqe, tiŋŋi. Qokā-apākā eeqānā yawiqā nyi āwiŋqā-panā iŋā witanā. Iŋāqe Goti Hanjuwā Iqu, āmaqā eeqāpnānā iŋi, Iqueqā āwiŋqeuata hŋqunā-hŋqunā hiŋgi āvātqāuā. Itanŋi Goti Iquesanji, āmaqā hŋqu, iqueqā-kiui āmenqe, huiziqu iqueqā-kiui metānā.

⁸ Itanŋa qokā-apākā yawiqā āwiŋuwā iquendā, apāqŋqā āwiŋuwā iuendāni, nyi tiŋŋi etmqe. He qokā muāmuŋqā, apākā māmeqā, yawiqā, nyi āwiŋqā-pa wipŋqā etanŋutqe, ii āŋgui. ⁹ Iŋāqe he hiqā huiwiqeqā āwiŋqā iŋi, āŋguānā māmiŋqā ipŋqā etanŋutqe, māŋgi qokā muanāpu, apākā mapā. Mā huiwi āŋguā māmiŋqeuata, hiŋgi qanā ikipu, imākqā diŋqā etqā.

¹⁰ Itanŋa qokā-apākā ae āmanānuwā iyāquvenā, maŋā yāŋānāqŋqā etmqā tā iqe, ii Naqā Iqu Kiqā-kiuā kiŋganā ātkqā‡ iuta etmqe. Tiŋŋā ātkqe. “Apākā huiki, āmaqā hŋqeqā apākiki ae eāŋi, tqā qokiqueni, māvāmeqā isŋqeqā.” ¹¹ Kukŋuā tqu qāyā ātātāŋgi, si tqā qokique āvāmatqā etanŋutqe, qokā ānyānā hŋque muāmuŋqā, qanyā yawiqā eŋqā-pa pmetŋqe. Iiŋŋqe, makiŋqā iqe, tqā qokā āvāmatqā iquenyqā aŋgi āwātŋi, āwqā naqā-hŋqunā ganā nyiyŋqe. Itanŋa āmaqā quāyuwiq-pqe, iqueqā apākiŋi, huātā māndowatqā yātŋqe.

* **7:1** Nāqŋqā-tāŋā iqua nāŋi-māŋi ātātqānā. Hŋqua, “Kukŋuā tā, hiaqāqā anā māwiŋqeqā” tqanŋā, hŋquququa, “Ii suqā āmanqāŋqeqā” ātātqānā. † **7:1** Nāqŋqā-tāŋā iqua nāŋi-māŋi ātātqānā. Hŋqua, “Kukŋuā tā, Korinā pmeqā iquauqā kukŋuiqā” tqanŋuwāŋga, hŋquququa, “Ii Poli iqueqā kimanijqā” ātātqānā. ‡ **7:10** Makā 10:5-12

¹² Itanġa qokā-apākā huiziquenā, nyi nqā-nāuānġi, tiinjā etmqe. Kuknūā tā, Naqā Iqu matqā ikqe. Āmaqā quuvqā heqiyqā hñquki, apākā quuvqā maeciyyqā hui āmenġi, iġ sitānā āpmaka wātātñġanā āwinyānqe, si huātā māndowatqā isnqe. ¹³ Itanġa apākā quuvqā heqiyqā huiki, āmaqā quuvqā maeciyyqā hñque āmuānānġi, iqu sitānā āpmaka wātātñġanā āwinyānqe, si iquenġi, māvāmeqā pa isnqe. ¹⁴ Nyi kuknūā iinjġi, tiinjñqā etqā. Āmaqā quuvqā maeciyyqā hñqu, apākā quuvqā heqiyqā hui āmenqe, qeyaqu naqā-hñqunā etanġiyitānġi, Goti Hanjuwā Iqu qokā iquenyqe, “Nqeqā” ātātā, “Jānānānueqā” knūā wātānā. Asā iinjġi, apākā quuvqā maeciyyqā hui, qokā quuvqā heqiyqā hñqutā āpmenqe, qeyaqu naqā-hñqunā etanġiyitānġi, Goti Iqu apākā iinyqe, “Nqeqā” ātātā, “Jānānānġiyqā” knūā wātānā. Kuknūā iinjġi, naqā-qakuā hma enqe, iuaquiyqā ymeqā iunqe, Goti Hanjuwā Iqu, “Nqeqā” knūā māvqā itā, kiyā mātqā etanġā qunānā. Inġaqe kandā kānātā, Goti Iqueqā hiātanġiyitānġi, ymeqā-pqe Iqueqā inā hiātanġā, Iqu isuaunġi anġuanā inā āmitqauā. ¹⁵⁻¹⁶ Quuvqā maeciyyqā qokiqunāqe, apākināqe, āwātñġā imākñġqe, a makiqātqā ma, hiñuinā qunowqati. Quuvqā heqiyqā qokiqunāqe, apākināqe, suqā iinjā imākqe, pmua ma, qāyā imākā. Apākā quuvqā heqiyqā iiki, tqā qokiqe yātāmāqkqā āwiñġi, iqu-pqe qui mimākñġñqā quuvqā heqiyāniqi? Suqā asā iinjġi, qokā quuvqā heqiyqā hñquki, tqā apākinġi yātāmāqkqā āwiñġi, i-pqe qui mimākñġñqā quuvqā heqiyāniqi? Inġā etanġqā duñġi, Goti Hanjuwā Iqu he āmaqā huizi iquatā, āwqā hanjuā imbu pmeqānqe, tāāqā ae āyā etātmakqe.

Goti Iqu si āānā pmatñġqā āwinyānqā du, qeiqi pmatñġenqā

¹⁷ Ne āmaqā hñqunā-hñqunānġi, Goti Hanjuwā Iqu quamā āānā pmeqānqe, nenyqā atāunūā itā tāāqā ānatātmakqā sātāti, iunā āpmaka uwquātunġānānġi. Nyi āmaqā Jisasi Iqueā yoenqā aquvā āqānātqānūwā eeqānānā im-imnġi, suqā ique a yāñānānqā qātātñġā āvākitñġqe. ¹⁸ Inġi, āmaqā iqueqā huiwi hāuā ae āktāunqā hñqu, Goti Iqu tāāqā tuātumeqānġi, Iqueqānā hiātñġā āpkqā etanġutqe, yunquā āwiñqā iunqā tñānqā mimākqā, iġ pmetātñġqe. Itanġa āmaqā iqueqā huiwi hāuā maktāunqā hñqu, Goti Iqu tāāqā tuātumeqānġi, iqueqānā hiātñġā āpkqā etanġutqe, iqueqā huiwi hāuā maktāunqānqā, iġ pmetātñġqe. ¹⁹ Suqā huiwā hāuā ktāunqā iqtā, hāuā maktāunqā iqtānġi, Goti Iqueā hiñuā iqinjġi, iġ nātmatqā hñġinġqe. Inġaqe nātmatqā naqā-qakuī, iġ Goti Iqueqā suqā eeqānānā iunġi qānaknā iqeyi. ²⁰ Qānġanānġi ne quami āānā pmetanġunqā, Goti Iqu tāāqā ānatātmakqā iunġi, māvāmeqā, āpakā pmetatunqe. ²¹⁻²² Hñquki si hñqueqā wāunūā-wiyqā hñġinqā pmetanġnā, Naqā Jisasi Iqu tāāqā āktātmakqā iquki, si suqā quvqā iqueqā yāpā iqī māpmeqā, Naqā Iqueqānā āpmenā. Asā iinjġi, hñquki si hñqueqā yāpā iqī māpmeqā etanġnā, Naqā Iqu tāāqā āktātmakqā iquki, si Kraisi Iqueqā wāunūā-wiyqā hñġinqā-quki āpmenā. Iinjñqe Goti Iqu tāāqā maetātmeqānġanġi, hñqueqā wāunūā-wiyqā hñġinqā āpmaminūwā iquenā, e āpmaminūwinqe, knūā megutqā ipu, āwāwa miqā pambu. Inġaqe hiqā āmeyqā iqueqā yāpā iqīsa vāmeqānqā huāñqā hiñuā āqunāpiyi, iquenġi āvāmapñqe. ²³ Tiinjā eā. Goti Hanjuwā Iqu Kraisi Ique zā-huātātā duñqā āndowātātāqeta, mbqā naqānānā enqā-parġi, Iqueqānā hipñqānā ae āyā eyātmakqe. Itanġi wāunūā-wiyqā hñġinqā iqua, āmaqā hñqueqā kuknūā dunā qānaknā itqāñuā-pa, he-pqe iinjā miqā pambu. ²⁴ Nqā nyāmaqāuā, Goti Iqu tāāqā ānatātmakqānqā, ne āānā āpmaminūwā iunġi, māvāmeqā, Goti Iqtā iqī āpakā pmetatunqānānġi.

Qokä-apäkä mämanqä iunqä

²⁵ He nyi apäkä hitqä tuwaknä ae ämñqä iuaunqä yatñqä änyikuwinqä awä hetmñqce, nyi Goti Naqä Iqueqä kuknuä-suqä hñqu ämamä, iuta äkitqäumä etmqä ma. Tiinñanñi. Goti Iqu nyinqä qeqä wimänqanqgetañi, kuknuä naqä-qakuinä tqä-qunä eämä, nyaqä knuä indqänqä iutanä etmqe. ²⁶ Hanä-iqä aanä naqänñä tänga ätimäuqä tä, äpakä witäniñqä ätimäuqi. Iinñqce, nyaqä knui, he quamä heqä tänga äpmeñuwä iunji, yänänäñqä ii pmetñqä änyinji. ²⁷ Si apäkä-tänjukui eenji, huätä dowattñqä knuä mindqänqä pa. Itanga si apäkä maeqä yawiqä-quki eenji, apäkänqä qävqä miqä pa. ²⁸ Inji qäyä etanqgä-qe, si yawiqä äwänita apäkä ämanji, ii si suqä quvqä mimäqä inyä. Asä apäkä hitqä tuwaknä ae ämñqä hui qokä ämuangqce, ii-pqe, suqä quvqä mimäqä iqi. Iinñ ämanäpiyä iutanji, quwqä quamä pmeqä iunji, hanä-iqä naqänñä meqäpnä. Ii nyi he hanä-iqä hemeqänqce, manyinñanñi etqä.

²⁹ Nyämaqäüä, ne qua täu äpakänä mäpmeqänñä etanñi, iinqä etqä. Hiunji iinñ ipinji, he äänä äpmeñuwinqce, knuä mindqänqä iqäpnqce. Inji, ämaqä apäkä-tänñ ae eänuwä iquenä, apäkä maeqä enqä-pa pmetñqce. ³⁰ Asä iinji, ämaqä huäqä-hunqä ämepu knuä äqiyätqänuwä iquenä, yenüä äpmeñuwenä pmetñqce. Asä iinji, ämaqä yeeqänä ipu äpmeñuwä iquenä, iinji miqä itqänuwenä pmetñqce. Itanga ii enqä-panñ asä iinji, ämaqä nätmätqä mbqä kuapä itqänuwä iquenä, iinji maequenä pmetñqce. ³¹ Ii enqä-panji, tiinñ-pqe inänñi. Ämaqä wäunüä naqä-naqä qua täutanñ iu imäkätqänuwä iquenä, iinji nätmätqä wänqänñäpu enqä-panñ qunqpnqce. Qua tqutä kqä nätmätqä haqeqi äwinqetänji, hea quäuqä maeqänqä qui imäknätñqä etanñi, iquauñqce knuä pkäpkä mindqänqä pambu.

³² Mä he äwäwa kuapanä iqänqce, manyinñqci. Ämaqä yawiqä äwiqä iqu, Naqä Iqueni aquvänä iwimäkquätñqä, knui iqueqä wäunuinqänä indqänqä-qu eä. ³³ Inäqce ämaqä apäkä-tänñ-qu, iqueqä apäkinji yeeqä iwimäkquätñqä iinqce, nätmätqä qua täuninñqä knuä kuapanä indqänqonä. ³⁴ Iqu iinñ imäkätñqce, knuä heuanqä ämenji. Tiinñ-pqä inänñi. Apäkä, qokä maeqä iuatä, apäkä hitqä iuatä, “Nyi nqä-näuänñi, Goti Iqueqä huiqä iqi hämänänä äwinyätmä, nqä huiwiqutä, quuvqetänji ikikinyänñä enyqä” knuä ämepu, knui Naqä Iqueqä wäunuinqänä indqänqä iuayi. Inäqce apäkä qokä-tänñi, suqä iinji miqä itä, iiyqä qokiquenji, yeeqä iwimäkquätñqä, nätmätqä qua täuninñqä knuä kuapanä indqänqunä. ³⁵ Nyi suqä ii etqä iunji, he pmua memäqä itmä, yätamäqä heyqanqundi quami änguanñä pmapnä. Tiinñqä etqä. He knuä heuanqä mämeqä ipu, suqä jänänñä Naqä Iqu äwinyänqä iunä imäkäpu, Iqueqä wäunuinä imäkqänqeyi.

³⁶ Ämaqä hesanñ hñqu, kiqä apäkä hitqenji, qokä mapñqä atauñä ae epqä du, yänñ ämiqänätä ämimitätqce, iqisa qoyanñ iwänqanqä “qokiqä yqä ämenä” knuä ävätqce, iqueqä äwinqä iunä imäkätä, meqñi ävqatäwatqanñi qokiqutä ämanñiyi, kaniqu suqä quvqä maeqä-quvi. ³⁷ Inäqce ämaqä hesanñ hñqu, kiqä äwqce yänänäñqä imäknä, kiqä äwinqä dunä imäkmätä iqanqänqä, ämaqä hui, “Iinñ-iinñ imäkiyä” ätuäpu jän-jänä mäutñqä, kiqä-kiuä, “Nyi iinji imäkmä, ä mimäqä imä” knuä indqänqä iunji, “Nyi iinji yqänä ämiqämä” knuä indqänqce, ii suqä ängui. ³⁸ Iinñ etanñi, ämaqä hñqu kiqä apäkä hitqä iinji qokä ävqäqce, ii suqä ängui äyuä. Inäqce ämaqä hñqu apäkä hitqä iinji qokä mävvqä iqe, iqu suqä änguanñänñä imäkqci.

³⁹ Itanġa apäkä huiyqä qokiqi mapäkonġä, häñä yqänä pmetanġutqe, apäki iqutä guä yqänä äqiyäunä pmetätñqe. I etanġi iyyqä qokiqi pizqä etanġutqe, ii iqutä yqänä mäpmeqä eä, kiqäqi ätqäüä. Iiñä ätqäüqetani, “Qokä änyänä ämuanmä” kñuä indqänätäqe, ii ämuanätñqe. Mä ämaqä hiñġinqä hñque muämuanġä yätñqe. Ämaqä, Naqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyätanġqä hñque, muanätñqe. ⁴⁰ Ämanġä iinġinqe, nyi nqä-näüäñi, kñuä tiñä änyiyqi. “Ii äñguä etanġqä-qe, itanġa ii qokä anġumä muämuanġä, qanyä yawiqi äpmeñqe, ämäwqätäunġiyä.”

Nyi kukñuä eeqänänä ii ätqapqä iunġe, “Goti Hanjuwä Iqueqä Quuvqä Iqu, nyitä anä pmetanġi, kukñuä eeqäpnänji, awä äyä ätqänä” kñuä indqänġä.

8

Nañuä, qu goti quanġä iquauñqä hiqäva imäkquwi, änatunquäta?

¹ Ämaqe, nañui goti quanġä iquauñqä hiqäva ae äqäpñqä iuta äma äpäpu änatqänjuwinġä, he yatñqä äqiyäpu äväwqatquwi, iinġe nyaqä kimanji, ti-inji. Ne näqñqe, “Ämaqä eeqäpnänji näqñqä-tänjanänä äpmakäwänunä.” Kukñuä iinji, naqä-qakuä ätätqänjuwä-qe, näqñġenänji, ii suqä wopqä iqä iqu, yändi-yändi äpeyätqäüä. Inäqe suqä ämaqenqä äwiñqä iqu, ii Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä iquauñi, yänänäqñqä iwimäkätqäüä.

² Ämaqä hñqu, “Nyi näqñqä-tänjunġä” kñuä indqänätñqä-qe, iqueqä näqñqe, homä yqänänji. ³ Inäqe ämaqä, Goti Iquenyqä äwinyätñqä iqu, ämaqä iquenyqe, Goti Iqu näqñqä eä.

⁴ Nañuä goti quanġä iquauñqä hiqäva ae äqäpñqä iutanä ämepu änatqänjuwinġe, tiinji. Goti quanġä iquauñqe, ne tiinġinqä näqñqe. Ii ämaqe quwqä hipaitä imäkqä eä, naqä-qakuä maetqe. Goti hñqua-hñqua inä ma, Kiuänänä Iqu Qäqunänji. ⁵⁻⁶ Naqä-qakui, ämaqe nätmätqä huiunġe, pmua enqä-pañä äqunäpu, “Ii goti-quaeqä” ätäpu, “Naqä-quaeqä” ätätqänä. Inji goti iinä iqua, qäukuä haqä yätunä-qe, ä qua täunä-qe äpmetpi, mäpmeqä itpi? Mä nenji, neqä Goti, hñqunänji. Iqu neqä Apiqu eä, nätmätqä eeqänänji äyä imäkqqe. Itanġa Ique yeeqä iwimäkatunġue, ne häñä sä äpmeñu. Itanġa, “naqe” ii nätmätqä hui-hui maetqe, Jisasi Kraisi Iqunänji. Ique Qäquesanji, nätmätqä eeqänänä äyä ätimäuqe. Ga Iquesanji, ne häñä sä äpmeñu.

⁷ Inäqe ämaqä hui, nätmätqä naqä-qakuä iinġinqe, maqñqä yasämänä enä. Ämaqä iinji kinġanänji, goti quanġä iquauñqä quuvqä eqiyäpu äpmaminjuwi. Inji täñġanji, nañuä goti quanġä iquauñqä hiqäva imäkqanġuwitanji ämepu änäpiyänġanji, iquauqä kñuä äñġui änä maeqä etanġi, “Tä ne suqä quvqä imäkqunä” kñuä äväätqäüä. ⁸ Tiinji maeqä eä. Ymisanä iqu, Goti Hanjuwä Iqu nesä äpakä pmetätñqä dinġe, minetmeqä yänä. Buayä iinä pmua imäkñätqänjuwä iquauñi, Goti Iqu, iinä imäkqanġuwinqe, mäñdi makittqiyqä yänä. Itanġa buayä iinä änatqänjuwä iquauñi, Goti Iqu, iinä imäkqanġuwinqe, haqeqä mämuämäuqä yänä.

⁹ Suqenqä iwäsäuqänġe näqñqätänä iquenä, he buayä iinä äñġanġuwänġanji, ämaqä kñuä iqä yänänäqñqä maeqä iquauñi, qui iwimäkqänqä äñġuänä mimbu. ¹⁰ Itanġa ämaqä quwqä kñuä indqänġe yänänäqñqä mämeqä eänjuwä hñqua, he ämaqä näqñqä-tänä iquenä, goti quanġä iquauñqä anä aquväqñqeu äpaqväpu ymisanä äñġmanätqätanġä hiñuä eqänänjuwi, iqua-pqe ymisanä asä inä bnġä dinġä iquauqä äwiñqä iunji, he äwivauqumuatqä. ¹¹ Inji he

heqä heyämaqä, Kraisi Iqu ii qäqauŋqä äpäkongqä iquauŋi, heqä kŋuä, “Ymisaŋä eeqänäŋi, änmqänänjçä” indqänqä iutaŋi, iquau yuuwä wutäupnä. ¹² He hiqä heyämaqä, kŋuä indqänqä yänänäqŋqä maeqä iquau, suqä quvqä i iwitquequwi, ii he iquauä miwitqueqä iqä, Kraisi Ique-pqä inäyi. ¹³ Inji nyi ymisaŋä gaŋgundqetaŋi, ŋqä nyämaqä iquau-pqe inä imäkäpu, suqä quvqä imäkpqä etaŋgutqe, nyi nanui aŋgumŋi maŋqä imqä pmua imäknmä. Mä nyi mŋä quapi äwitmä, iquau suqä quvqä mäwiyqänqä.

9

Poli iqu, iqueqä wäuŋuä iutaŋä kimaŋi mämeqä ikqenqä

¹ He hiŋuä qumbu. Nyi ŋqä änyinqä iuŋi, nätmätqä eeqänänä nyi imäkmqe, hoptäwä manyiyqä ipnä. Jisasi Iqu, nyi kukŋuä awä tmqä äänändowatkqä iquŋi. Ga nyi neqä Naqä Jisasi Iqueni hiŋuä äqunänqä iquŋi. He Iquenyqä quuvqä eqiyquwi, ii nyi Iqueqä wäuŋui ämeqä imäkätqätanqä, iutaŋqä. ² He quuvqä heqiyqä ae äpmeŋuwä iutaŋi, nyinyqe, “Naqä Iqu iqueni, kukŋuä awä tuäkiqŋqä ändowatkqeqä,” näqŋqä mapnä. Iutaŋi, ämaqä hui nyinyqe, “Jisasi Iqu ique kukŋuä awä tuäkiqŋqä mändowatkqä iqueqä” kŋuä qäyä indqänätqätanquwä-qe, he nyinyqe, näqŋqä naqä-qakuänä enä.

³ Ämaqä nyinyqä, “Iqu kukŋuä awä tuäkiqanqgetaŋi, mbqä kimaŋi mämeqä yänqiyä” ätäpu änyiwäsäutqätanquwä iquauŋi, ŋqänäuä yätamäqä änyätmä, kimaŋi tiŋä ätuätqänä. ⁴ Hŋqueye wäuŋuä imäkenqe, buayitä egetäŋi mäyätapqänqätanä? ⁵ Ye apäkä quuvqä heqiyqä ämeta, qanä anä mätuma mikiqänqätanä? Kukŋuä awä tuäkiqŋqä ändowatkqä huiziquatä, Naqä Iqueqä kängukuatä, itanqä Pitä iquä, iquanä iŋä imäkqäpŋqäta? Huiziquve hmānda? ⁶ Ä nyitä Banäpasi iquä yenyä, yeqä quamä pmeqeŋqä wäuŋui, yeqä-yeuänä yenqe, inji änäänŋqe? Ii qäyunä hmanji. Huiziquatä, yesä, eequne asänä ikiqänqe.

⁷ Ämaqä mäkä iqetanä hŋqu iqueqä quamä pmeqä iuŋi, kiqä-kiuä yätamäqä nyätŋqe, hma eä. Ämaqä hŋqu ymisaŋä vowä äqutätqe, yäuä ae etaŋganji, ämetä äänä. Itanqä ämaqä sipsipqä-miqä hŋqu, sipsipqä iquauä aŋui, äänä. ⁸ Nyi kukŋuä iŋä etqenqe, “Iqu ämaqeuqä kŋuä indqänqeuata ämetä änatqiyä” kŋuä maiyqä ma eä. Kukŋuä-suqeŋi, kukŋuä asiqä tätanqä etqä. ⁹ Mosisi iqueqä kukŋuä-suqä bukä iuŋi, tuwanui tii äqänä. “*Bulumäkai, kuä-witqä wäuŋui yätamäqä eyqanqani, uwqe maŋqä yätŋqe, hiŋguä mäyeqä pambiyä.*”^{*} Kukŋuä tqu, Goti Hanjuwä Iqu bulumäka iquauŋqänä kŋuä indqänätä ätkqäta, ä sunqä ätkqe? ¹⁰ Kukŋuä iŋi, Iqu ne ämaqä-qunenqä indqänätä ätkqe. Auä, Iqu nenyqä ätkqe, suqä tiŋiŋuä timäutŋqä iutayi. Ämaqä wäuŋuänqä qua ptqä iquä, itanqä ämaqä kuä-witqä pa täkqä iquä iquaqu, ymisaŋi iuta mayinqä diŋqe, wäuŋuä imäkätqänjnyä. ¹¹ Inji ye nätmätqä Dŋä Äŋguä Iquesaŋi, piikä enqä-ma, heyaqä awä iqi vowä ämeäqe, ämeqeä-panji, yeyaqä huiwä dunä yätamäqenqä yätapqä-pqe, ii qäyunä hmānda? ¹² Itanqä ämaqä huizi he yätamäqä eyäpiyita, heyaqä nätmätqe metauqanqppqe, inji ye iquauŋi, ämäwqätäuta haqä yändi metauenyä.

* 9:9 Kukŋuä-suqä 25:4

Hesani ye nātmatqā iini āmeqā etanḡqā-qe, māmeqā itqāḡuee. Āmaqe, Kraisi Iqueqā kuknuā āḡguā we-huḡqā-tāḡiḡqe quuvqā mae-qiyqāḡqe māyenqā iqanḡqetani, ye pmua imākñāta, haḡā-iqā kuapanā āmayākitqāḡuee. ¹³ Tiinḡqe, he nāḡḡqā āyuwā. Āmaqā hiqāva-imākqā anā yāpā iḡḡisa wāuḡuā imākātqāḡuwā iqua, qu ymisanj, anā iquesanj āmepu anātqāḡā. Asā iini, āmaqā wāuḡuā hiqāva-qāyqā ttawā iu itqāḡuwā iqua, nanjui qokā-apāki āmā āppqe, hui iqua āmepu anātqāḡā. ¹⁴ Iinḡqe, Naqā Iqu kuknuā tii ae ātkqā āyuwā. “Āmaqā kuknuā āḡguā we-huḡqā-tāḡi awā ātātqāḡuwā iqua, iquauqā huiwā yātamākqāḡqe, āmaqā kuknuā ique āmetqāḡuwā iquata meqāḡqea.” ¹⁵ Naqā Iqu suqā iini imākqāḡqea ātkqā-qenḡqe, nyi ḡqā-nāuāḡi hesanj māmeqā itḡqe. Āmaqā hḡqu suqā nyi yeeqā itmā, ḡqā yoqe haqeu āmamānātḡqā iunj huātā mamāuqāḡqe manyiḡḡanḡqā-qe, nyi-ganā pākoḡqe āḡguā eā. Inj nyi henyqā tuwanuā tā āqiyqā iunj, “Qu tāḡḡani, nyi yātamākqā iini nyiyqāḡḡqea” kḡuā nyiyqāḡi, maqiyqā iqā. Oee. ¹⁶ Nyi kuknuā āḡguā we-huḡqā-tāḡi ique awā ātātmitani, ḡqā yoqe haqeuḡi, māmamāuḡqā iḡāmā. Nyi wāuḡuā ique imākqāḡqe, Naqā Iqu āndapqā-qae, māvquatāmāuqā imā. Inj nyi wāuḡuā iqueḡi mimākqā imqe, nyi āḡguā tiini māpmeqā itmā. ¹⁷ Nyi ḡqā ānyinḡqā duta wāuḡuā tā imākqā etanḡḡqe, kimanj āḡguā āmamqānā. Itanḡa nyi qānakḡi, wāuḡuḡqā manyiḡqā iqanḡutqā-qe, Naqā Iqu Kiqā-kiuā āndapqā enqe, nyi wāuḡuā iini ique yqānāḡā-tāḡunā eāmā, imākqā umqānā. ¹⁸ Itanḡi nyi wāuḡuā ique imākātḡqā diḡqe, kimanj ākitanj mamniqe? Nyi wāuḡuā iini itmā, iutani mbqā nātmatqā isuanā māmeqā itmā-qe, yeeqenā itmā, āmaqueḡi kuknuinā awā āyā ātuātqāḡā. Yeeqā inḡā ii āmetḡqe, ii ḡqā kimanḡi.

¹⁹ Nyi āmaqā hḡqueqā wāuḡuā-wiyqā hiḡḡinḡqā-qunā ma, āmaqā hḡqu hoptāwā nyātḡqe, hmanj. Inḡqe āmaqā hatḡā, Jisasi Iqu-tāḡi qāqiqi ātuma pmqe, nyi ḡqā-nāuā imākñātmā, āmaqā eeqānāḡā iuqā wāuḡuā-wiyqā hiḡḡinḡqā-qunā emqā imākḡḡqe. ²⁰⁻²¹ Kuknuā-suqā Goti Hanjuwā Iqu, Israitqā iquau āwikqā iunj, nyi ḡqā-nāuāḡi yāpā iqi miqā itḡqe. Ii Nyi iqueḡi āvquatāmāuqāḡqā ma. Nyi Kraisi Iqueā suqā iunā yāpā iqi āpmamā, qānaknāḡi, iu itḡqe. Itanḡa nyi Israitqā iquatā anā āpmamāḡḡani, ānaunj suqā qu itqātāḡuwā iu yāpā iqi itḡqā-panā-qunā eāmā, iquau itmamqā diḡqe, anā āpmetḡqe. Inḡqe āmaqā huizi suqā iini maeqā etanḡuwā iquatā āpmamāḡḡani, nyi āmaqā suqenqā maḡḡqā-quvqā matmā, iquau itmamqā diḡqā imākātḡqe. ²² Itanḡa āmaqā quwqā quuvqā heqiyqe yāḡānāqḡqā maetanḡqā duni, nyi qu enḡā-pa asānāḡā imākñātmā, itmamqā diḡqā itḡqe. Suqā iini, nyi āmaqā āki-ākitanj āpmeḡuwā iunj, suqā qu imākātqātāḡuwā-pa imākātā, qu qui mimākḡqā ipu, hāḡā pmeḡḡqe, yāḡā āqānātḡqe. ²³ Nyi wāuḡuā eeqānāḡi, e imākātḡqe, ii kuknuā āḡguā we-huḡqā-tāḡi iquesa itmā imākātqāḡā. Ii qutā nyitāḡi, iquesa āḡguā pmetunḡueyi.

²⁴ Hāḡā qanā tnāḡi iunj, āmaqā hḡqu qanā tnāḡi āwāpiyā-qe, nātmatqā, āmaqā hiḡuiqā timāutqā iqueḡyqā nāḡi epqe, hḡqunā hiḡuiqā ātimāutā āmenā. He iinḡqe, nāḡḡqā-qae, he-pqe nātmatqā iini, inā mapḡqānā yāḡā qāḡḡanḡpu. ²⁵ Āmaqā hāḡā huitanā-huitanā itqāḡuwā iqua, qu kiqā suqā iunj qānaknā ipu, yāḡā qāḡḡpnā. Nātmatqā hāḡā iu hiḡuiqā e ātimāupiyā iuta āmpaqe, ii qui imākñāḡi. Inḡqe nātmatqā āḡguā, ne nāḡi metunḡenḡqā kḡuā indqānatunḡqā ii, qui mimākḡqā yāniqe. ²⁶ I etanḡi nyi qanā tnāḡi, hiḡḡi uwqāmḡā miqā itqāḡā. Āmaqā hḡqu nātmatqā hmbinyqā, ipu metḡqā kḡuā indqānātā imākātḡqā-pa,

imäkätqānjā. Tiinḡqā hmanji. Āmaqā hāḡiu mākā-iqā hḡqu huiziquenqā hipae, squnji yunḡuinā āmeqāqā-panā iinḡqā miqā itqānjā. ²⁷ Nyi ḡqā huiwā iquenji, iqu nyaqā ānyinḡqā iunji, qānaknā nyātḡqā dinḡqā ptqā hāmānā āpāsātqānjā. Nyi iinji mimākqā itmā, kukḡuā awi, āmaqā huizi dunā ātumuitmqe, mā nyi nātmatqā āḡguā nāḡi āwinḡqā di māmēqāḡqā.

10

Israitqā iquauqā kaqā-kawāka quvqā imākmiḡuwā-pa, mimākqāḡqā

¹ Nyāmaqāuā, neqā atqā-awākiqwa Mosisi iqueqā āmiqā yāpā iqī pmetanḡuwāḡḡa, nātmatqā āwimakqenqā kḡuā indqāmbḡḡqā ānyinḡi. Tiinji. Qu eeqānā qaquvqā Goti Hanjuwā Iqu huāḡqā motquetḡqānā haqeqā ekqā ique yāpā iqī āwāpu,* Eqā-ḡḡā Hāḡesqā ique qāyakāmā ikuwi.† ² Ga, qu eeqānā Mosisi iqueā yāpā iqī iqāḡḡqā dinḡqā, qaquvqā iquesatā, eqā iquesatā, asḡā āmakuwi. ³⁻⁴ Inḡanji qu eeqānā ymisanjā asitā,‡ eqā asitāḡi,§ Dḡā Āḡguā Iqu vqanḡi āḡguwi. Eqā i āḡguwi, ii Dḡā Āḡguā Iqueqā hikā qutā qanā anā āuminḡuwā iquesanji. Hikā iqu, ii Kraisi Iquvi. ⁵ Qu eeqānāḡi asānā i meqanḡuwā-qe, Goti Iqu kuapānāḡi iunḡe, yeeqā miqā iqanḡi, pizqā āpākonāpu, quwqā huiwi, qua avāqḡqeu im-imā āwokāuminḡe.

⁶ Nyi nātmatqā iinḡqā awā etqe, ii ktqā naqā-qakuā āmānātque. Mā ne iinḡe kḡuā indqānātanā, qu nātmatqā quvqe, āḡguānāḡi witanḡi āqunāpu, āwqā āwivauqanḡi imākmiḡuwā-panji, ne-pqā iunji mimākqāḡḡe. ⁷ Itanḡi he goti quanḡā iquauḡḡe, Israitqā hḡqua qonā āwoktāuminḡuwā-panji, he-pqe iinji mimākqā iqāḡḡe. Inḡā imākmiḡuwinḡe, Goti Iqueqā bukā iunji, tuwanḡuā tii āqānā, “*Āmaqē qu ymisanjitā, eqetā, ḡḡqā quāmā āpmakuwi. Ae āmbiyitanji, yeewā quvqe ipḡqā āvaukuwiqā.*”* ⁸ Itanḡa ne huiwā yanā ḡinḡi inḡqā, Israitqā hḡqua imākkuwā-panā iinji, mimākqā ma iquanā. Suqā quvqā iinḡā imākqanḡuwāḡḡa, hiunji hḡquenji, qutanji 23,000 pizqā āpākonḡuwi.† ⁹ Itanḡa ne Kraisi neqā Naqā Iquenji, Israitqā hḡqua yamwiqā āwikuwā-panji, māvqā iquatunḡe. Qu iinḡā iqanḡuwāḡḡa, qāmakiqwa pizqā āyā āpākuwi.‡ ¹⁰ Anḡumḡi, he Israitqā hḡqua, manā kuapā ātuwānmiḡuwā-panji, matqā iqāḡḡe. Qunji, enātqā āmaqā qui imākqā iqu, pizqā āpākkqe.§

¹¹ Nātmatqā qu e āwimakqe, ii āmaqā huizi di, iu hiḡuā qunḡḡḡḡḡḡqā ktqā naqā-qakuiyi. Āmaqā, Goti Iqueqā bukā iu nātmatqā iinḡqā āqākuwi, ii ne āmaqā qua tqu qui imāknātḡqā itqātanḡqeu āpmenḡuā iqune, suqā asā ique nemeqenḡā kḡuā indqāḡḡuatunḡuānāyi. ¹² Inji āmaqā hḡquki, “Nyi pāmā yāḡnānāqḡānāḡā tā qe ātqāuāḡnānā” kḡuā indqānātqānā etanḡutqe, mā quanḡā mapāknḡā isḡḡe āḡguānā mindḡḡe. ¹³ Yamwiqā he ae emetḡḡe, ii āmaqā huizi iquau-pqā āwimetḡḡā-panā asānāḡi. Goti Hanjuwā Iqu Iqueqā kukḡuā ātātqā iunji, imākqā-qu eāqātāḡi, yamwiqā iqā hḡqu he āmenḡuatātḡḡenḡe, hiḡuinā māqunḡuā yānā. Inḡāqe yamwiqā iqā iqu inā emeqā-qe, he yāḡnānāqḡā āpākanā tqāutḡḡqānā, Iqu hānaqā emeyānā.

* **10:1** Anḡumā Itmakqā 13:21 † **10:1** Anḡumā Itmakqā 14:22 ‡ **10:3-4** Anḡumā Itmakqā 16:4, 35 § **10:3-4** Anḡumā Itmakqā 17:6; A Tāuqā 20:11 * **10:7** Anḡumā Itmakqā 32:6 † **10:8** A Tāuqā 25:1-9 ‡ **10:9** A Tāuqā 21:4-9 § **10:10** A Tāuqā 16:41-50

Suqä goti quanğä iquauñqä qonä woktäuqenqä

14 Iiñiqe, ñqä nyämaqä nyi kiinjä änyinätñqä iquenä, he suqä goti quanğä iquauñqä qonä woktäuqe, wimasiyqäpnqä etqä. 15 Nyi he ämaqä kñuä iqä äñguänänñ-tañuenä etanğä eqänätmä etqä. Iñi hiqä-hiuä nyaqä kukñui iwäsäupñqe. 16 Eqä-häkä Jisasi Iqu ämetä, “äñguiqä” ätkqä iquenyqe, ne Goti Iqueni, “äñguiqä” ätuätqänu. Ne häkä iquesa äñgquänğani, Kraisi Iqueqä häñegetä naqä-hñqunänğä aquvä ämänaqiyqi. Itanğa Bretqä ne äkutätunque, Kraisi Iqueqä huiwitä naqä-hñqunänğä aquvä ämänaqiyqi. 17 Bretqe, hñqunä etanği, ga ne kuapänänğä iquene, buayä iquenyä anätunquä etanği, ne qokä-apäkä iquene, huiwi naqä-hñqunä äyä änyänu.

18 He Israitqä iquauñqä kñuä indqämbu. Qu nanui hiqäva imäkäpiyä iuta ämepu anäpiyänğani, quwqä-quwä hiqäva-imäqä iquatä naqä-hñqunä epu, Goti Hanjuwä Ique qonä äwoktäutqänuwi. 19 Nyi kukñuä ii ätqä tquesani, goti quanğä iquauñqätä, ä ymisani iquauñqä hiqäva imäkätqänuwinğätäni, iqua nätmatqä naqä-qakuiqä etqenä ätqä? Oee. 20 Nyi tiinjä ätqä. “Nätmatqä ämaqä quuvqä maeqiyqä iqua hiqäva äqiyquwi, ii qu Goti Iquenyqä maqiyqä ipu, dnä quvqä iquauñqä äqiyqäüä.” Itanğa, nyi “He dnä quvqä iquatä anä iqänqe, manyinjä yänqiyä” ätätmä etqä. 21 He eqä-häki, Naqä Iqueqetä, dnä quvqä iquaugetäni, du-bu manäkiqä ipnä. Tiinjä-pqe inä eä. He Naqä Iqueqä hiqäva-imäqä ttawä iutä, dnä quvqä iquauqä iutäni, du-bu mäpmayäkiqä ipnä. 22 Iñi ne suqä iinjä imäkatqä, Naqä Iqu nenyqe, “He Nqänänñuenjñqä” ätätqä-qe, ne Ique äwqä quvqä nyuewiyquanä. Ii quvqe. Neyaqä yänänñnqe, Iqueqe mämawqätäuqä eä.

Suqä, Goti Iqueqä yoqe, haqeqä mamäupñqä imäkqenqä

23 Ämaqä hui, “Ne nätmatqä eeqäpnäni imäkqe, pmua ma, äñguä imäkätqänunä” ätätqänä. Inäqe, hui yätamäkqä äñguä neyqe, ä hui yätamäkqä mäneyqe. Itanğa hui, ämaqä huiuni, yänänñnqä tñapñqe, yätamäkqä mävcqä yänä. 24 Ämaqä hñqu yätamäkqe, kiqä-kiuänä minqä yätñqä itä, ämaqä hñque-pqä inä vquätñqänänji. 25-26 Apqä Bukä iuni, kukñui tiinjä äqänä. “Qua iquatä, itanğa nätmatqä eeqänänğä iu äwiñqe, ii Naqä Iqueqänänjñqä.”* Iñi, nanuä mbqänğä imäkqanquwi, he kñuä kuapänä eyqanğuti yatñqä miqä, hñgi mbqä ipu bñqe. 27 Tiinjä-pqe inänji. Ämaqä quuvqä maeqiyqä hñqu, buayä anä bñqä tääqä etätmeqanği upñqä ipiyi, kñuä kuapänä indqänäpu yatñqä miqä, qanyä qeigi äpmewäpu, buayä iqu äänä-äänä etapqe, qanyä bñqe. 28 Inäqe ämaqä hñqu, “Nanuä tä, goti quanğä iquauñqä hiqäva ae äqayquwiqä” etätqe, he ämaqä iqu iinjä etätqenqätä, suqä quvqä imäkqenqä äwäwa iqenqätä, kñuä indqänäpu, nanui manqä ipñqe. 29 Nyi kukñui, “Suqä quvqä imäkqänğä äwäwa iqä iinjä” etqe, ii he hiqä-hiuä äwäwa iqä dinğä kñuä ämamä matqä iqä. Ämaqä iinjä etätqä iqu, henyqä, “Iqua suqä quvqä imäkqäüä” kñuä vqä iinjä etqä. Ii tiinjä. Nyi nätmatqä eeqäpnäni hñgi imäkqä etanğqetani, ämaqä huiziqu kñuä pkäpkä indqänätä, nyaqä kñuä indqänqeuñi manğunmäqä yänä. Inäqe nyi iquenqä kñuä indqänämitanu, nanuä iinjä pmua imäknmä. 30 Itanğa nyi buayä nmqä itmä, Goti Ique, “äñguiqä” tquangundqe, ämaqä hñqu, buayä iquenyqe, “Iqu quvqä imäkätä äñgiyä-qe” mandqä yänä.

* 10:25-26 Apqä Bukä 24:1; 50:12; 89:11

³¹ Iinqe tiinji. He buayā eqā ānāpiyānga, ā nātmatqā āki-ākitanji imākāpiyā iunji, hesā, huiziqua-pqetā, Goti Hanjuwā Iqueqā yoqe, haqeqā mamāupnjāqā imākqāpnjē. ³² Nyi imākātñqā-pa, he āmaqā Israitqā iquauñā-qe, Grikā iquauñā-qe, ā Goti Iqueqā āmaqā iquauñā-qe, hanjā-iqā āmepu āwāwa iqā diñqā miwimākqānjē. ³³ Nqā-nāuānji, Goti Hanjuwā Iqu, qu hāñā iqumuatātñqā diñqē, nyi wāunji yātamākqē, nqā-nāuā injgmqā iunqānā miqā, qu-pqā inā wimqā imākātñqē. Iinjqē, nyi suqā ānguanānji, āmaqā eeqānā āwinyātñqā iunqānā imākātñqē.

11

¹ Nyi suqā Kraisi Iqu imākātñqā iunji qānaknā itmā imākātqānjā. Ga he-pqe nyi imākātqātangqā iunji, qānaknā inā nyiyāpu imākqāpnjē.

Suqā, Goti Iqueqā yoqenqā aquvā qnqenqā (11:2-14:40)

Suqā, nyuāñā huāqā huātñqenqā

² He hea ique-iquenji, nyinyqā knuā āpakānā indqānāpu, itanga nyi kukñui āmetmā nāqñqā etapātñqā iunji qānaknā iqanquwinjē, nyi heyaqā yoqe, haqeqā āmatnāmāutqānjā.

³ Itanga nyi he tiinjqā nāqñqā mapñqā ānyingji. Qokā eeqānāñā iquauqā nyuāñi, Kraisi Iquvi. Itanga, apākiyqā nyuāñi, qokiqu etangi, itanga Kraisi Iqueqā nyuāñi, Goti Hanjuwā Iquvi. ⁴ Inji qokā hnqu, Goti Iquenyqā tāāqā ātātāqāngā, ā Goti Iqueqā kukñuā hinuā ātātāqāngā, iqueqā nyuāñi huāqā āutnāqāngā ātqē, ii iqu iqueqā Nyuāñā Iqueni womba āvqi. ⁵ Itanga apākā hui, Goti Iquenyqā tāāqā ātātāqāngā, ā Goti Iqueqā kukñuā hinuā ātātāqāngā, iyyqā nyuāñi huāqā mautñqā iqāngā ātqē, ii iyyqā nyuāñā iquenji womba āvqi. Ii iinjā imākqē, ii apākā hui, iyyqā nyuāñā dā eeqāpnā hāuā āmātnātqā nyuāñā huiwi, ātnāñā iqi ānyāñqā-panā iinji. ⁶ Inji apākā hui, iyyqā nyuāñi huāqā mautñqā itñqā etanqtqē, iyyqā nyuāñā de, hāuā tāvāmāutñqē. Ināqē de hāuā tāvāmāunqetā, hāmānā ktāmāunqetā womba meqā etangqetani, iyyqā nyuāñi huāqā hutnātñqānānji.

⁷ Suqā iinjā iquauqā quati, tiinji. Qokā iqua, Goti Hanjuwā Iqueqā ktqā enqā-panā epu, ga Iqueqā yoqā naqē āmotqueqāpnqetani, qu iquauqā nyuāñi huāqā mautñqā ipñqē. Itanga apākā iua, qu qokā iquauqā yoqā naqē āmotqueqāpnjē. ⁸ Tiinjā-pqe. Qokā iqu, apākisa ātimāukqā ma, oee. Apāki, qokā iqesa ātimāukqā eā. ⁹ Iinjā etangqā-qe, tiinjā-pqe inānji. Goti Hanjuwā Iqu knui, apākiyqā ganā indqānātā, qokā iqu, iinyqā imākkqā ma, oee. Iqu knui, qokā iquenyqā ganā indqānātā, apāki, iquenyqā imākkqā eā. ¹⁰ Iinjā eāñqā-qae, apākā iua, huiziqueqā yāpā iqi pmetñqā mōtquapñqē, quwqā nyuāñi huāqā hutmbñqē. Iua iinjā imākqāpnjē, enjātqā iqua hinuā āqumbu pmetangā iutayi.

¹¹ Ināqē, ne Naqā Ique āmuāññanqetani, apākā iua, qokā iquauñqē, kiui matqāuqñqā etanqpi, itangqāngā qokā iqua-pqe, apākā iuaunqē, iinjā matqāuqñqē. ¹² Ii tiinjā etanqiyi. Hinuiqānānji Goti Hanjuwā Iqu apākā timāutñqē, qokā iqueqā huiwi āmetā imākkqē.* Itanga tāngani qokā iqua, apākā iuaqā huiwā iuta āyā ātimāutqānjā. Itanga nātmatqā eeqānāñā ātimāutqāñuwi, ii Goti Hanjuwā Iquesanji.

¹³ Inji tiinjqē, hiqā-hiuā iwāsāupiyā. “Apākā iua, quwqā nyuāñi huāqā mautñqā ipiyāngā, Goti Iquenyqā tāāqā tqē, ii ānguatīyā, quvqātiyā?”

* 11:12 Ipāqāqā 2:21-22

14 Ämaçeuqä suqä iunji, näqñqä tiinjä äyä änätapçi. “Qokä hñqu dä quäuqä huiqñqä etançutqe, yoqä naqä mämeqä yänä. 15 Itanğa apäkä hui dä quäuqä äuiñqe, iyyqä defañji yoqä naqä menä.” Ii tiinjä etançiyi. Goti Iqu, apäkä iua dä quäuqä huiqñqe, ii quwqä gquä ençqä-panä äwikqe. 16 Ämaçqä hñqu, nyi kukñuä iinjä ätqä iuññqä yeeqä miqä itä, kukñuä-tañu etançutqe, iqu näqñqä tiinjä metñqe. Ne qänaknä yatunçqe, suqä huizi aançqä etançji, itanğa Goti Iqueqä yoqençqä aquvâçñqä iqua-pçe qänaknä ipñqe, aançqä inänji. Ii qäqunänji.

Naqä Iqueqä ymisanji, qäyunä ñqençqä

17 Nätmätqä nyi täñga kukñuä tmqä iqä iuññqe, heyaqä yoqe haqeqä ämatnämäutmä matqä imä. Tiinjä dutanji. He aquvâ äqänäpiyänğanji, qeici mäminquenä, hanä-iqä kuapanä änyätqänuwenji. 18 Hanä-iqä hiñuiqänji, nyi qäte tii äwiyänqe. He Goti Iqueqä ämaçqä epu Jisasi Iqueä yoqençqä aquvâ äqänäpiyänğanji, awä äqäyâpatnätqänjuwi. Itanğa nyi iinçqe, “Ii naqä-qakuiqe” quuvqä wänçäpu, tiinjä iuta eqiyqä. 19 He kiui-kiui iinjä äpmapiyitanji, “Suqä Goti Hanjuwä Iqu äwinyänçqä iunji, qänaki naqä-qakuinä itqänjuwi, ii tqukuatiyä” tpu, hiñuä qumbñqe. 20 He aquvâ äqänäpu, suqä ymisanä ñqençqä Naqä Iqu ämänätquakçeu qänaki ipiyänğanji, naqä-qakui miqä itqänjuwi. 21 Ii tiinjä dutanji. He hñqunä-hñqunä, ymisanä mapñqä ipiyänğanji, “huiziqua äänä ipñqäpiyâ” tpu hiñuä ganä mäqunçqä, maqänä meqä-quenji. Iutanji, hñqua buayä dä pmetançuwänğa, itanğa hñqua eqä yänänäññqe änäpu, hiqiyqä iqäpnä. 22 He buayätä eqätä bñqe, heqä anä yuwiu äpmapu iqänänji, anä maequenda? Ä Goti Hanjuwä Iqueqä gokä-apäkä iquauñji, quvqä itquepu, ga ämaçqä nätmätqä maeqä iquauñji, womba wiñqätanä? Iinçqe nyi änäänä hetmçe? Nyi heyaqä yoqe, haqeqä mamäumqätanä? Oeyä, heqä suqä iinçqe, nyi iinjä, mimäqä imä.

23-24 Inji nyi kukñuä awä qänğanä ae etmñqe, ii nyi Naqä Iquesa ämakçeyi. Ii tiinjä.† Heatqä Naqä Jisasi Iqenji pizqä päkpnçqä iquauqä hipa iu vqançqä iquenji, Iqu bretqä ämeqe, Goti Hanjuwä Iqenji, “änçuiqä” ae ätuäqetanji, äkutätä, tii ätukqe. “Tä Nqä huiwi, he yätamäqä heyätñqä etapçänä. He Nyinyqä kñuä indqänäpu, iinjä imäqäpnä.” 25 Qu buayä çäpu gançuwänğa, Iqu wainçqä-eqä-häkiqenji, suqä asiqu imäkätä, tii ätukqe. “Wainçqä-eqä-häkä tä, kukñuä änyä-hänä Goti Iqu guä ämäsäukqä iiyi. Ii naqä-qakuä imäkätñqe, Nqä hñqeçe, equatemqänä. He eqä-häkä tqe äknğa ti änäpiyänğanji, Nyinyqä kñuä ämepu, iinjä imäqäpnçqä.” 26 Naqä Iqu ançji äpätqänçançqe, bretqä tätä, wainçqä-eqä-häkä tätä, he äknğa ti änäpiyänğanji, Naqä Iqu äpäkonçqençqä, suqä iuta ämaçeu motqueqäpnçqe.

27 Iinjä dutanji, ämaçqä hñqu, Naqä Iqueqä bretqetä, eqä-häkä iunjitä kñuä qäyunä mämeqä eä änätqä iqu, Naqä Iqueqä huiwitä hñqeçetanji qui imäkätä, kukñuä menä. 28-29 Ämaçqä hñqu, Naqä Iqueqä huiwiñqä ganä miwäsäuçqä, buayitä eqetä änätqe, iqueqä-kiuä iinjä änätä, hanä-iqä ämaençji. Iutanji, Naqä Iqu kimanji ävänä. Inji, ämaçqä hñqu, iqueqä-kiuä ganä iwäsänäqetanji, bretqetä, eqä-häkä iunjitä, inğa nätnçqe. 30 Ganä miwäsäunçqä iutanji, hiyaqä awä iqisanji, ämaçqä kuapanä yänänäqñqä maeqä epu, täñä-yaqä wiqançqä, itanğa hñqua pizqä hämänä ae äyä äpäkonätqänjuwi. 31 Inäçe ne bretqä iinjitä, wainçqä iinjitä ämetunçunä, neqä-neuä ganä äñguänä iwäsäunçque, Naqä Iqu mänewäsäuçqä itä,

† 11:23-24 Matiu 26:26-28, Makä 14:22-24, Lukä 22:17-20

kimani mänätapqəŋqe. ³² Itanġi Naqä Iqu änewäsäutä, hanġ-iqä iinjisua änatapqe, ii Iqu ämaqä qua iunġi yuuwä ätäutäqəŋġani, ne-pqe qäsä minemäkqä yäniŋqä, jänä inemäkätŋqä änatapqi.

³³ Itanġi, nyämaqäüä, nyi tiinjä etqä. “He ymisanġa bŋqä aquvä äqäyäqänäpiyänġani, he ganä timäupqä iqenä, maqänä mämeqəŋqe, qänakŋä iquauŋqä hiŋuä äqumbu pmapŋqe. ³⁴ Itanġi hŋqu buayəŋqä dä vqəŋgutqe, hiqä aquväŋqä iqisanġi hanġ-iqä Goti Iquesanġi matimäuqä itŋqä diŋqe, iqueqä anġu äŋga timäutŋqe.”

Hanġ-iqä änyä äwiŋqe, hiŋuä maeqänmqä anġi äquvepmqəŋga, jänänġi iŋga imäkmmiqe.

12

Dŋä Äŋguä Iqu, ne imäkätunquä inemäkqenqä

¹ Nyämaqäüä, ämaqä quuvqä heqiyä iqua imäkŋŋqä iwimäkätŋqenqä näqŋqä mapŋqä änyinjġi. ² He quuvqä maeqiyqä äpmapiyänġani, goti quanġä manä matqä iquau qonġä woktäupŋqe, hiqä äwqe evauqanġi imäkmiŋuwinjqe, hiqä-hiuänġi näqŋqä ae äyä enä. ³ Iinjŋqe nyi tiinjä etmqe. Ämaqä hŋqu, “Jisasi Iquenġi, Goti Iqu qui iwimäkätŋqä änyinjġiyä” ätqe, ii Goti Iqueqä Dŋä Äŋguä Iqu, iquä mäpmeqä etanġqä iuta tänä. Itanġa ämaqä hŋqu, “Jisasi Iqu, Naqä-queqä” ätqe, ii Dŋä Äŋguä Iqu iwimäkqanqəta tänä.

⁴ I etanġi, ämaqä iqune wäunuä huitanä-huitanä imäkquatuŋquä näqŋqetä, yänänäqŋqetä, ne hiŋġi ämetunqə, ii dŋä hŋquauta ma, Dŋä Äŋguä Kiuänänä Iquesanġi. ⁵ Itanġa ne wäunġi huitanä-huitanä yätämäkqenqä imäkätunqə, ii naqä huiziquauŋqä ma, Naqä Kiuänänä Iquenyqe. ⁶ Tiinjä-pqe inänġi. Ne wäunġi huitanä-huitanä imäkqanqəŋga ätimäutŋqe, ii Goti Kiuänänä Iqu imäkqanqəŋga iutanġi. Nämatqä eeqänänä iinjġi, Goti Iqunä eeqänänġune inemäkätqäüä.

⁷ Itanġa Dŋä Äŋguä Iqu, nesä hŋqunä-hŋqunä äpmeqəŋga, Iqueqä yänänäqŋqä ämotquetŋqe, ne inemäkätqätanġuti, ga ne ämaqä eeqänänä iunġi, äŋguä iwimäkquatuŋquänäyi. ⁸ Dŋä Iqu ämaqä hŋquenġi, iqu kukŋui, äŋguä iwäsäuqəŋqä näqŋqəta tquätŋqä ävätä, itanġa hŋquququenġi, Dŋä Asiqu kukŋui näqŋqä iuta tquätŋqä ävätqäüä.

⁹ Itanġa hŋquenġi, Dŋä Qäqu, iqu quuvqä yänänäqŋqä heqiyätŋqä iwimäkätä, ä hŋquququenġi, ämaqä täŋä-yaqä-täŋä iunġi, äŋguä iwimäkquätŋqä iwimäkätqäüä. ¹⁰ Itanġa hŋquenġi, iqu nämatqä ämaqä mimäkqänänġi imäkquätŋqä iwimäkätä, itanġa huiziquenġi, iqu Goti Hanjuwä Iqueä kukŋui hiŋuä-tquätŋqä iwimäkätqäüä. Itanġa hŋquenġi, iqu dŋä huitanä-huitanä eeqänänä iquau iwäsäuquätŋqä iwimäkätä, itanġa hŋquququenġi, anä-kukŋuä huitanä-huitanä tquätŋqä iwimäkätqäüä. Itanġa hŋquenġi, iqu anä-kukŋuä iinjä iquauŋġi, kiqä quatinqä äkunmäkätä tquätŋqä iwimäkätqäüä. ¹¹ Dŋä Äŋguä Kiuänänä Iqu Qäqu, ämaqe, qu wäunuä iinjġi eeqänänġi imäkqapŋqä iwimäkätqäüä. Iqu Iqueqä äwiŋqä iutanġi, Kiqä-kiuä ämaqä hŋquenġi, huizi ävätä, itanġa huiziquenġi, huizimända ävätqäüä.

Huiwi naqä-hŋqunä eänqu-qe, kuapanä äuqätänġawänġu

¹² Ämaqeugä huiwi, naqä-hŋqunä eäqä-qe, kuapanä äuqätänġawä.* Itanġa iinjä äuqätänġawänġe, kuapanänġi qäyä etanġqä-qe, huiwi-qu naqä-hŋqunä eä. Inġi Kraisi Iqu-pqe, asä iinjġi. ¹³ Ii tiinjä duta etqä.

* 12:12 Romä 12:4

Israitqä iquauñä-qe, ä Grikä iquauñä-qe, itanğa wäunüä-wiyqä hinginqä iquauñä-qe, ä ämaqä hñqueqä yäpä iqı mäpmeqä iquauñä-qe, ne eequne huiwi naqä-hñqunänqä, Dñä Asiqu asñä änaqiyätä, itanğa eequne iqe guatunqe, Kiqä-kiuä änatapkqe. ¹⁴ Ne näñqne, huiwi-qu nätmätqä hñqunänä-tänä maeqänqe, huitanä-huitanä äuqätängäwäqä iuta hiätänä. ¹⁵ Inji yuki-qu, “A, nyi hipa-qunä manä, nyi huiwi-queñi mauqätänqä inänä” qäyä ätätqä-qe, huiwi-queñi yqänä äuqätänä. ¹⁶ Itanğa qäte-qu, “Häwe, nyi hinüä-qunä manä, nyi huiwi-queñi mauqätänqä inänä” qäyä ätätqä-qe, huiwi-queñi yqänä äuqätänä. ¹⁷ Inji huiwi-qu eeqäpnä hinuinänä etanğutqe, kñjuä qäte äänä wiyäniqi? Inji huiwi-qu eeqäpnä qätenänä etanğutqe, nätmätqä sisnyani äänä wuweniqi? ¹⁸ Inäqe huiwi-qu iinänqä ma, Goti Hanjuwä Iqu naqä-hñqunä hiätätñqä, äuqätängäwänqä iquauñi, Iqueqä äwinqä iuta iwäsäutä ekqe. ¹⁹ Iinä äuqätängäwänqä eeqänänä iqua, asi-qunä etqe, huiwi-qu ätimäuniqi? ²⁰ Inäqe huiwi-qu, iinäqu hmanji. Huitanä-huitanji eeqäpnä äuqätängäupuiyitanji, naqä-hñqunänji, ii eä. ²¹ Itanğa hinü-qu hipae-queñi, “Nyi sitanji manyingqiyä. Nyi nqä-näuänä enqe, ii äñguiqe” mätquä yänä. Itanğa nyuänji-qu yuki-queñä-pqe “Nyi sitanji manyingqiyä. Nyi nqä-näuänä enqe, ii äñguiqe” mätquä yänä. ²² Iinä etanğqä-qe tiinji. Huiwiu äuqätängäwänqä iquauñe, ne “Yänänäqñqä maeqä-quaeqä” kñjuä äneyätñqe, iqua wäunüä naqätänji. ²³ Itanğa äuqätänänqä hñquauñi, ne iquauqä yoqe haqeqä mämamäuqänänä iquauñi, qäkämä iwimäkätänä, iquauqä yoqe haqeqä kiinä äyä ämuämäutqänju. Itanğa äuqätängäwänqä huizi, womba änatapätqänjuwä iquauñi, ne qäkämä qeqätqetä zä kittqiyquanä. ²⁴ Itanğa huiziquauñe, ne, “Qeqätqeqä” kñjuä neyqanğuti, qäkämä miwimäkqä iquanä. Inäqe Goti Hanjuwä Iqu hñqunä-hñqunänji, naqä-hñqunänqä yauqätä ämitäqänganji, äwa itqänjuwä iquauñi, yoqä naqä äwikqe. ²⁵ Iinä enqe, huiwi-qu ipiypñqä mandumäkñqä itä, äuqätängäwänjuwä hñqunä-hñqunänä iqua, suqä asänäninä imäkäpu, äñguänä minğpñqä imäkqeqe. ²⁶ Itanği iutanä hmbu hanä-iqä ämeqäqe, huiziqua-pqe asänä mapnä. Itanğa isuautanä hmbu yoqä naqä ämeqä-qe, huizisua-pqe iputä yeeqä anä ipnä.

²⁷ Itanği he eeqäpnänji, Kraisi Iqueqä huiwi naqä-hñqunä epu, hñqunä-hñqunänji Ique qe äuqätänänä. ²⁸ Itanğa Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qokä-apäkä iuqä awä imdanji, wäunüä tiinä imäkqäpñqä äwikqe. Hinüiqänji, ämaqä kñjuä awä tquäpñqä dowatkqä iqua etanğä, ita ämaqä Goti Hanjuwä Iqueä kñjuä hinüä-tqäpñqä iquayı. Itanğa ämaqu näqñqä-vqäpñqä iqua etanğä, ita ämaqä nätmätqä änä mimäkqänänji imäkqäpñqä iquayı. Ita ämaqä täñä-yaqä huitanä-huitanä-tänä du, äñguä imäkqäpñqä iqua etanğä, ita ämaqä huizi du yätämäkqä vqäpñqä iquayı. Itanğa ämaqä wäunüä eeqänänji ämiqäpñqä iqua etanğä, ita ämaqä kñjuä huitanä-huitanji tqäpñqä iquautä atäunjuä ikqe. ²⁹ Ämaqä eeqänänji, kñjuä awä tqäpñqä dowatqñqe, hmanqe. Itanğa eeqänänji, Goti Iqueqä kñjuä hinüä-tqñqe, hmanqe. Itanğa eeqänänji, näqñqä-vqñqe, hmanqe. Itanğa eeqänänji, nätmätqä ämaqä mimäkqänänji imäkqänqeqe, aanqänqeqe. ³⁰ Itanğa eeqänänji, yaqä-tänä iquau äñguä imäkqänqeqe, aanqänqeqe. Itanğa eeqänänji, kñjuä huitanä-huitanä tqänqeqe, hmanji. Itanğa eeqänänji, kñjuä iquauñi kiqä quatinqä äkunmäkqänqeqe, hmanqe. Qu wäunjuı, quwqä kiui-kiui imäkqänqä ekuwä eä.

³¹ I etanği, wäunüä iinä imäkqänqä näqñqetä, yänänäqñqetä, Goti Iqu hingi ävätñqä iutanä äñguänänä, huiziu ämawqätäunjuwä iquau

mapnqe, he hiqä enqetä, kjuä äwqetä, yänänäqñqä vqänqe. Itanğa nyi tänganı suqä huiziquau ämâwqätäunqä hñquenyqä, awä tiinjä hetmqe.

13

Suqä, huiziuñqä wiñqenqä

¹ Nyi ämaqeuni, ämaqeunqä kukñuä huitañä-huitañitä, enätqä iquauqä kukñuitä, ätuätmänganı, suqä ämaqeunqä nyingqe, mämeqä imä, tumqä etanğutqe, ii tiinji. Nyaqä kukñuä iinji, makñuä oonqä ätqa-panjä iinjä ätqä. ² Itanğa nyi Goti Iqueqä kukñuä hinuä-tqä-qunä eämä, Iqueqä nätmatqä zä wigeunqätä, nätmatqä huiziuñqätä, näqñqä eämä-qe, qoqonä iquauñi, “Zä enqä-pa äyawa, näñinyqä upuiy” tqänqä, quuvqä heqiyqä yänänäqñqä-täjünä eämä-qe, inäqe suqä ämaqeunqä nyingqe, mämeqä imä etanğutqe, ii nyi ämaqä aanä quvqunji. ³ Itanğa nyi nqä nätmatqä ae ämenqä eeqäpnäñi, ämaqä äwa itqätanğuwä iu ävätmä-qe, nqä hiwi, tä qäyä nqäyikapñqä äwinyätmä-qe, suqä ämaqeunqä nyingqe, mämeqä imä etanğutqe, ii Goti Iqueqä hinuä iqinji, yätamakqä manyiyqä yänä.

⁴ Ämaqä, ämaqeunqä äwinyänqä iqu, hanjä-iqä qäyä äwimeqanji äwqä hanuä änyä pmeqä-qu eä, ämaqä huiziuñqä qeqä tmäkqä-qu eä, ämaqä hñqueqä nätmatqä hinuä äqunätä “Nyi ämamqeqä” matqä-qu eä, kiqä-kiuänqä awä matñqä-qu eä, itanğa iqueqä yoqe haqeqä mämamäunqä-qu eä hiätätñqe. ⁵ Itanğa suqä äñguä iunji tuwä mäwqä-qu eä, iqueqä-kiuänqä, kjuä pkäpkä mindqänqä-qu eä, äwqä tnäñi maqänä mimäkqä-qu eä, quvqe iwitqueqanğuwinqe kjuä aquvā mämacyiqä-qu eä hiätätñqe. ⁶ Suqä quvqenqä aquvanä miqä itä, itanğa äñguä naqä-qakuñqä, aquvanä iqä-qu hiätätñqe. ⁷ Itanğa hanjä-iqä eeqänäñi ique makittiyqä iqanğuti, iqu hea ique-iqeni, Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqiyatä, nätmatqä äñguä wimetñqä diñqä kjuä yänänäqñqä ävä äpme, itanğa quannä mapäkñqä yänänäqñqänäñä tqäutänä.

⁸ Suqä ämaqeunqä äwiñqä tqu äwa miqä, äpakänä witäniqe. Inäqe Goti Hanjuwä Iqueä kukñui hinuä ätmitpqä itä, itanğa anä-kukñuä huitañä-huitañä ätmitpqä itä, itanğa ämaqeunqä näqñqä huitañä-huitañä itäñi, hma hiäniqe. ⁹ Ii tiinjä dutayi. Tänganı ne näqñqe, du-du inqä ämenä, itanğa Goti Hanjuwä Iqueä kukñuä-pqe, du-du inqä hinuä äyä ätätqänju. ¹⁰ Inäqe qänakñi nätmatqä eeqänäñi, naqä-qakuä qäyunänä ätimäucäqäqe, inğanı nätmatqä du-du inqä iinji, hämänänä hma heqänqe. ¹¹ Ii tiinjä enqä-panji. Nyi ymeqä wänqä emänğanı, nyaqä kukñuä tqetä, iwäsuqetä, kjuä indqänqetäñi, ymeqä wänqä isua imäkqä du, imäkminqe. Itanği nyi naqä-qunä ae etmänganı, ymeqä suqe ävquatämäukqe. ¹² Tiinjä-pqeyi. Ämaqe, hinuä yänqñqetä hinuä iqänätqänjuwä-pa, ne tänganı, ätnänäqi mäqunquä itqänju. Qänakñi hea iinjä timäutqänğanı, ämaqe anä äpmepu hinuä iqänätqänjuwä-pa, ne naqä-qakui, ätnänäqi hinui iinjä qunanıque. Itanğa nyaqä näqñqä tänganı, du-du inqä enqe, inäqe inğanı, Goti Iqu nyinyqä näqñqä äñguänä eqa äpätñqä-pa, nyi-pqe eeqänäninğä näqñqä iinjä emniqe.

¹³ Itanğa tänganı, suqä naqänänä hñquaqi-hñquenä tiinjä iquä äwi. Suqä quuvqä heqiyqä ique, suqä Goti Hanjuwä Iqu nätmatqä äñguänäñi nätapätñqenqä kjuä iqä yänänäqñqä ävanä hinuä äqänänä pmeqä ique, itanğa suqä ämaqeunqä äwiñqä ique, iquayl. Inäqe suqä iquautañä ämâwqätäunqä iqu, ii suqä ämaqeunqä äwiñqä iquvi.

14

Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui hiñuä-tqe, suqä huiziquau ämawqätäuä

¹ He suqä ämaqeunqä äwiñqä ique ämepu imäkqäpñqenqä, yänä qanğanğpu. Itanğa wäunuä huitañä-huitañä imäkqanğqä näqñqetä, yänänäqñqetä, Dñä Änguä Iqu hiñgi ävätñqä iquau mapñqä diñqe, he hiqä enqetä, kñuä äwqetä, yänänäqñqä vqanğpu. Wäunuä huizi iqua e etanğqä-qe, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui hiñuä-tqe ämawqätäutñqe.

² Tiñjä dutanji. Ämaqä kukñuä huitañä hñque ätätqä iqu, ämaq qätä äñguä mäwiyqä iqanğuwitanji, iqu qu mätquä itä, Goti Hanjuwä Iquenyä tuänä. Dñä Iqu iwimäkqanğqä iuta, nätmatqä zä äwiñqenqä tänä.*

³ Inäqe ämaqä, Goti Iqueqä kukñui hiñuä ätätqä iqu, iqu ämaqeuaqä quuvqä heqiyqe, yänänäqñqä iwimäkätä, suqä äñguinä imäkqäpñqä äwivauqumuatätä, itanğa äwqä hanjä imbu pmetpñqä iwimäkätä tuänä. ⁴ Ängumñi, ämaqä kukñuä huitañä hñque ätätqä iqu, iqueqä-kiuä yänänäqñqä imäkñätqätanğqä-qe, ämaqä kukñui hiñuä ätätqä iqu, iqu Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkiu yänänäqñqä iwimäkquänä.

⁵ Nyi he eeqänäñi, kukñuä huitañä-huitañä tqäpñqä nyinätanğqä-qe, kukñui hiñuä-tqäpñqe, aañä kuapänä änyinätqäuä. Itanğa ämaqä, kukñuä huitañä-huitañä ätqäqä iqu, iqueqä kukñuñqä, “Nyi iñjä ätqänä” ätätqe, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqeunji yänänäqñqä iwimäkänä. Iqu iñjä mimäkqä etanğutqe, ämaqä kukñui hiñuä ätätqä iqu, iquenyä ämawqätäunä.

⁶ Nyämaqäuä, nyi äpätmä, kukñuä huitañä-huitañinä etqanğmdqe, he yätamäkqe, nyitanji äänä mapni? Mä nyi he yätamäkqä hemqä diñqe, nyi äpätmä, kukñui, Goti Hanjuwä Iqu ämändqueqenqätä, ä näqñqä änyä-hänä hñqenqätä, ä Goti Iquesanji hiñuä-tqenqätä, ä suqä qäyuna imäkqenqätä etmqe, ii qäyunäñi äyuwä. ⁷ Asä iñji, hääwätä gitatä, hänä-pmeqä maeqä äkakinäqñqä tqua enqä-paniyi. Iqua äkakä ätnänäqci maqänğanğutqe, apqä tqä iqua näqñqä äñgui mämeqä ipu, hñqäqimända upunä. ⁸ Itanğa, “Tä mäkänğqä uwqänğanğqä” ätätä, awi ätnänäqci matqä iqe, ämaq mäkänğqe, nawinyä imäkmbni? ⁹ Ii enqä-panji, tiñji inänji. He kukñuä awi, kukñuä huitañä-huitañä iunä ätqäupu ätquwi, ämaqä hñqu heyaqä kukñui äñguänä äänä ekitä, näqñqä äñguänä äänä meniqi? Hiyaqä kukñui, eeqäpnä yunüä ämamä wänä. ¹⁰ Qua täunji, kukñuä kuapänä äwiqetanji, eeqänanji, qakuä-tänji. ¹¹ Inji ämaqä hñqu kukñuä dqanğqä iunji, nyi kiqä quatinğqä maqñqä iqanğundqe, iqu nyinyqe, “Ämaqä hñqäqisanjä-queqä” kñuä vänä. Itanğa nyi-pqe, iquenyqe, asä iñjä imä. ¹² Itanğa he kukñui, huiziqua qätä epñqä ätäpiyänğani, he-pqe ätnänä iqi tqä-quenä asä iñjä epñqe. He wäunuä huitañä-huitañä imäkqanğqä näqñqetä, yänänäqñqetä, Dñä Änguä Iqu ävätñqe mapñqä aañä kuapänä enyätñqetanji, he nätmatqä iñjä iquatanji, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä huizi iunji, yänänäqñqä iwimäkqäpñqä iquau mapñqe, wäunji yänänäqñqä imäkqanğpu.

¹³ Inji ämaqä, kukñui huitañä hñque ätätäqä iqu, iqueqä kukñuä iñji anğumä äkunmäkätnqe, Dñä Änguä Iqueqä yätamäkqenqä tääqä ganä ätätä yatñqä vqe. ¹⁴ Inji nyi kukñuä huitañä ätätmä tääqä ätqäqe, ii nyi nğä quuvqä iutanä ätqä. Inäqe nğä kñuä indqanğqä iutanä matqä itmitanji, kñuä iqu wäunuä hñqu mimäkqä yänä. ¹⁵ Itanği nyi squä imäkmqe?

* **14:2** Korinä äpmamiñuwä iqua, kukñuä huitañä hñque tqänğqä näqñqetä yänänäqñqetanji, huiziu ämawqätäkucqenqä ätmiñuwi.

Tiinyi. Nyi Goti Iquenyqä tääqe, nqä quuvqä imdatä, nqä knuä indqänqä imdatä qäsä imäkmä. Itanqa nyi apqe, nqä quuvqä imdatä, nqä knuä indqänqä imdatä qäsä tmä. ¹⁶ Inji si tääqä ätätinä, Goti Hanjuwä Iqueä yoqe hageu ämamäutnänqani, tqä quuvetanä tqanqtqe, ämaqä kuknuä iquenyqä näqnqä maeqä, hesä anä äpmeqä hnqu, saqä “änqaiqä” tqanqnqe, qätä äänä äkiyatä, “Ii naqä-qakuiqä” täniqi? ¹⁷ Si tqä-täuäni, Goti Hanjuwä Iqueni, “änqaiqä” qäyunä tqanqnä-qe, ämaqä huiziqueni yänänäqnqä miwimäqä yänä. ¹⁸ Nqä-näuänä äpmamänqani, nyi heñi ämaiqutätmä, kuknuä huitanä-huitanä iutä kuapanä ätätqänä. Nyi iinjä imäktqä iinjqe, nqä Goti Hanjuwä Iqueni, “änqaiqä” ätuätqänä. ¹⁹ Iinjä qäyä etanqqä-qe, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä, Jisasi Iqueä yoqenqä aquväqnqä iunji, nyi kuknuä ätätmänqani, kuknuä huitanä-huitanä iutani quäuqänänä† tumqnqe, manyinqi. Qu näqnqä ängüänä mapnqä dijnqe, nyi kuknuä qu näqnqä eänuwä iutani, homä imäkätmä tumqnqä änyinqi.

²⁰ Nyämaqäüä, heqä knui indqänqe, ymeqä wänqä isuaudetäni, asänänä mämeqänqe. Ymeqä nandqä isua, suqä quvqenqä maqnqä eänuwä-pa, iinjä pmetpnqe. Inäqe hiqä knuä indqänqe, ämaqä naqä knui metpnqe. ²¹ Kuknuä huitanä-huitanä tqänqe, kuknuä-suqä iunji, tuwanuä tiinjä äqänä äwi.

“Nyi nqä kuknui, ämaqä kuknuä huitani tqä hnquau äwimä. Itanqa iqua quvaqä manä iutani, ämaqä täqi äpmejuwä iquau awä tqanguwänqa, qu nyaqä kuknui qätä wiyqänqe, enyqä ipnqäüä.”†
Kuknuä tä, Naqä Iqu Kiqä-kiuä ätkqe.

²² Itanqi Dnä Änguä Iqu, kuknuä huitanä-huitanä tqänqä ävätqnqe, ii ämaqä quuvqä heqiyqä iqua, hinuä e äqunäpu, Goti Iquenyqä näqnqä mapnqä maetqe, ämaqä quuvqä maeqiyqä iqua, hinuä e äqunäpu, Iquenyqä näqnqä meqänqe. Inäqe Dnä Änguä Iqu Goti Iqueqä kuknui hinuä-tqnqä ävätqnqe, ii ämaqä quuvqä maeqiyqä iquaunqä maetqe, quuvqä heqiyqä iquaunqe.

²³ Inji Goti Iqueqä qokä-apäki, qu aquvä äqämbiyi, hnqunä-hnqunä kuknuä huitanä-huitanä tqanguwänqa, ga ämaqä maqnqä hnquanä-qe, ä quuvqä maeqiyqä hnquanä-qe, yäpä ingisa äyapäpu qätä äwipiyi, “He hiqiyqä itqänäüä” tupnä. ²⁴ Inäqe qu iinjä äpmapu kuknuä awi, hinuä-tqä iqua tqä-panä tqanguwänqa, ämaqä quuvqä maeqiyqä hnqunä-qe, ä ämaqä maqnqä hnqunä-qe, iquau äwimetqe, quvaqä kuknuä tmämuqanquwi, iqu eeqänäni qätä äwiyäqe, iqueqä suqä quvqenqä kuknuä mitqänänä wiyänä. ²⁵ Inqani ämaqä iinjä iqu, iqueqä knuä indqänqä quvqä zä äwämitätqnqe, näqnqä ämeqe, Goti Iqueqä yoqä hageu mamäutnqä qonä äuktäutä, hipenji qua bu eätä, “Iyää, aanjä naqä-qakuänänji. Goti Hanjuwä Iqu hesä anä äpmenä” tänä.

Jisasi Iqueä yoqenqä aquvä äqänäpiyänqani, suqä qäyunä imäqänqe

²⁶ Nyämaqäüä, iinjä änäänqe? Ii, he Jisasi Iqueä yoqenqä aquvä äqänäpiyänqani, suqä tiinjä imäqänqe. Hnqua wäunui, apqä tqänqä meqanqpi, hnqua qokä-apäki iu näqnqä-vqänqä mapnqe. Itanqa hnqua wäunui, Dnä Änguä Iqu motqueqanqge, awä-tqänqä meqanqpi, hnqua kuknuä huitanä-huitanä tqänqä meqanqpi, itanqa hnqua kuknuä iinjä, äkunmäqänqä mapnqe. Nätmätqä eeqänänä he iinjä imäkpqe, ii Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä eeqäpnänä iu yänänäqnqä iwimäqäpnä.

† 14:19 Poli iqu kuknui, 10,000 ätätä äqäqke. † 14:21 Asayä 28:11-12

²⁷ Kukņua huitaņā-huitaņā tqā iquaunqe, āmaqā hņquaquņā-qe, ā hņquaqui-hņquenā-qe, iqueqānqa-iqueqānqa tqangpi, itaņga hņqua ākunmākqānqe. ²⁸ Āmaqā kukņui ākunmākqānqe hma etanġutqe, āmaqā kukņua tātņqā iqu, qokā-apākā huiziuqā awā imņi qanya āmenāmiqā āpme, kukņui Goti Hanjuwā Iquesā iqueqā-kiuatānā tņqānqe. ²⁹ Itanġa Goti Iqueqā kukņui hiņua-tqā iquaunqe, hņquaquņā-qe, ā hņquaqui-hņquenā-qe kukņua tqangpi, huizi 'kukņui ānā ātqāpiyā' tpu, iwāsauqānqe. ³⁰ Itanġa āmaqā quamā ii āpmamitātqā hņqu, Dņā Āņġuā Iqu motqueqānqe, awā-tqānqā āmeqanġutqe, āmaqā kukņua tmitātqā iqu, kukņua matqā qanya tqāutņqe. ³¹ Kiqā quati, tiinġi. Inyānā timāuquātņqe, qokā-apāki, qu nāņqā āmepu quwqā āwqā imņi yaņnāņqā imākānyuembņqe, hņqueqānqa-hņqueqānqa pāmā ātqāuāqisāpu, kukņua tqānqe. ³² Itanġa āmaqā Goti Iqueqā kukņui hiņua-tqā iqua, wāuņua iinā imākqānqe, quwqā-quwānā āņġuānā āminyāpu, qeiqinyā pmetņqe. ³³ Ii tiinā etanġiyi. Goti Hanjuwā Iqu, Iqueqā āmaqā iqua kņui huitaņā-huitaņā quvqe mindqānqā ipu, āwqā hanua iņqā pmetņqā iwimākqā-quvi.

Qokā-apākā Goti Iqu Iqueqānqā ātekqā im-imā aqvāqņqā iutaņā iqua-pqe, asā tiinā imākqānqe. ³⁴ Jisasi Iqueqā yoqenqā aqvāqņqā iunġi, apākā iua, kukņua matqā qanya pmeqānqe. Kukņua-suqā iu āqānāņqā-pa, iua kukņua matqā, māndi ākittqānāpu yāpā iqī pmetņqe. ³⁵ Iua, Jisasi Iqueqā yoqenqā aqvāqņqā awā iqisa kukņua ātquwi, ānā māwqā yānā. Apākā hui nātmatqenqā nāqņqā metņqā etanġutqe, aņā yuuwā iunā iiyqā qokique yatņqā āvātā, nāqņqā metņqe.

³⁶ Kukņua iinā iqua mameqā iquwā iquenāņi, nyi tii tmqānā. Goti Hanjuwā Iqueā kukņui, he ganā emetā, im-imā āwekqāta? Ā Iqueā kukņui, henyā āmakuwāta? Oeyā! ³⁷ Inġi āmaqā hņqu, "Nyi Goti Hanjuwā Iqueqā kukņuiņqā hiņua-tqā iqunġqā" ā "Dņā Āņġuā Iqu inyimākqānġi itqānānā" kņua iinā indqānqā-qu etanġutqe, iqu nyinyqe, nāqņqā tiinā hiātqānāņġi. "Poli iqu nenyqā tuwanua tā āqiyqe, ii Naqā Iqueqā suqā iutanġqā." ³⁸ Ināqe āmaqā hņqu, nyaqā kukņua tuwanua tāu āqānāņqe, qātā mānyiyqā iqe, qokā-apāki, iqueqā kukņui qātā māwiyqā ipnā.

³⁹ Itanġi, nyāmaqāuā, he Goti Iqueqā kukņui hiņua-tqņqe, hiqā eņqetā, kņua āwqetā, yāņānāqņqā vqāpņqe. Itanġa kukņua huitaņā-huitaņitā tqānqe, pmua mimākqā pambu. ⁴⁰ Ināqe he aqvā āqānāpiyāņġi, kukņua nāuā-namā māwqā, qānāknāņi, suqā qāyunāņā iunā iqanġpu.

15

Jisasi Iqu āpākonātā, aņġi āvaukqenqā

¹ Nyāmaqāuā, kukņua āņġuā we-huņqā-tāņi, nyi awā hetqānqā qātā ānyiyāpu, quuvqā eqiyāpiyā iuta yāņānāqņqānā tqāutanguwīņqe, hiqā kņua indqānqe, aņġumā evauqumuatmqe. ² He kukņua nyi awā etkqā iinā iquenġi, a yāņānāqņqā qātātanġpqe, iquesaņġi Goti Hanjuwā Iqu, ānyā-hāņā epņqā emākātqāuā. Ināqe he iinġi mimākqānġpqe, heqā quuvqā heqiyqe, nātmatqā hiņġiņqā eņqā-panāņqe.

³ Kukņua aāņā naqānāņā nyi nqā-nāuā āmaqā huiziuta qāņġanā āmakqā iquenġi, awā tii āyā etkqe. Goti Hanjuwā Iqueqā bukā iu āqānā āwiņqā-pa,* Kraisi Iqu neyaqā suqā quvqā eeqāpnāņi huātā mamāutņqenqā iinqā āpākonġqe. ⁴ Itanġa tiinā-pqā āqānāņqā-pa,† qu

* 15:3 Asayā 53:5-12 † 15:4 Apqā Bukā 16:10

Iqueni qua pteqanġuwānġa, hea hġquaqu āwiqe, hġququqeni, Goti Iqu anġi āvauqumuatkqe. ⁵ Itanġi Iqu Pitā ique-ganā āwimeqe,† huizi, Iqueqā āmaqā 12 iquau āwimakqe. § ⁶ Itanġi Iquenyqā quuvqā heqiyqā 500 iquau, asānġa āwimakqe. Iquautanġi, hġqua ae āpākonguwā-qe, kuapānānġi hānġa yqānā āpmenā. ⁷ Iquau āwimeqetanġi, huizi Jemisi ique āwimakqe. Itanġi āmaqā huizi, Iqueqā kuknuā awā tuākiqāpnġā āndowatkqā iquau eeqānānġa āwimakqe. ⁸ Itanġa aanġa yāpaki, nyi, ymeqā kiqā kānai hea qāyunānġanġa maunyqā iqā enqā-panġa iinġa-qunnānġa, ānyimakqe.* ⁹ (Ii qakui tiinġa iuta ātqā. Āmaqā kuknuā awā tuākiqāpnġā āndowatkqā huizi iquauqā yāpā iqi, quvqā āpmenqā iqunġā. Nyi hġnġiqānānġanġanġi, Goti Hanjuwā Iqueqā qokā-apākā iunġi, yuuwā āpāsātāminġā etanġi, āmaqe, “Āmaqā kuknuā awā ttqā āndowatkqā hġqukiyqā” ndqe, ii quvqe. ¹⁰ Iinġa qāyā etanġqā-qe, Goti Hanjuwā Iqu nyinyqā qeqā wimānġqetanġi, nyi sā āpmenā. Itanġa Iqueqā qeqā imānġā iinġi, qua aanġā iqi mapākġqā ikqe. Inġi nyi iinġa emā, qua iqi māpāwiqā itmā, wānuā yānānānġqā imākātmā iutanġi, kuknuā awā tuākiqāpnġā āndowatkqā huizi iquau, imāwqātāuānġā. Wānuā iinġi, nyi nqā-nāuā mimākqā pa itqānā, oee. Goti Iqueqā qeqā imānġā nyitā āpmenqā iqu, inyimākqanġi imākātqānā.) ¹¹ Inġi Kraisi Iquenyqā kuknuā iinġanġā nāqġnġā āmakuwi, ii nyitanā, ā huiziquatanā, qāyā enā. Nyitā, huiziquatā, asā iunġānā ātuātunġue. Itanġa he iunġānā quuvqā āyā eqiyātqānā.

Āmaqā ae āpākonguwā iqua, anġu vaupnuwānġqāti?

¹² Ne kuknuā awi, “Kraisi Iqu āpākongānġqānġa, Goti Iqu anġi āvauqumuatkqe” qāyā ātuātqātanġu, ga āmaqā hesanā hġqua, “Āmaqā ae āpākombqā iqua, anġi hānġā māvauqā ipnġāuā-qe” sunġā ātātqānā? ¹³ Quvaqā kuknuā iinġi, naqā-qakuā etanġutqe, ii tiinġi. Kraisi Iqueni, anġumā hānġā māvauqumuatkqā iquānānġi. ¹⁴ Itanġi Kraisi Iqueni, qua buta anġumā māvauqumuatkqā iqā-sāpi, ne kuknu i hġnġi tātqātanġuati, ga he-pqe quuvqā hġnġi heqiyātqātpninġi. ¹⁵ Itanġa āmaqā pizqā qua āptepqā iuta anġi māvauqūnġā etanġpqe, ii tiinġi. Goti Iqu Kraisi Iqueni māvauqumuatkqā iquānānġi. Iinġa sātāti, “Goti Hanjuwā Iqu Kraisi Iqueni, iinġa iwimākqā-qe,” quanġā tqune hiātaninġi. ¹⁶ Ii tiinġi. Āmaqā pizqā qua butanġi māvauqūnġā sātāti, Kraisi Iqueni-pqe māvauqumuatkqā iquānānġi. ¹⁷ Inġi Kraisi Iqueni qua buta anġi māvauqumuatkqā ikqā etanġutqe, he quuvqā eqiyānġuwi, yātamākqā maiyqā itqātanġuti, hiqā suqā quvqunā yqānā pmetpninġi. ¹⁸ Tiinġa-pqe inā eqi. Āmaqā Kraisi Iquenyqā quuvqā eqāminġuā pizqā ae āpākonguwā iqua-pqe, qui hāmānā imākġpninġi. ¹⁹ Itanġa neqā kġuā indqānġā yānānānġqē, Kraisi Ique āvanā hġnuā āqānanā pmeqe, yātamākqē, qua tāu hānġā āpmenānġanānġā etanġutqe, āmaqe, nenyānġe, huāqā kinġā wunānā. Ga quwqā huāqā-hunġā iinġi, eeqānānġi āmāwqātāunā.

²⁰ Iinġi hmanġi. Ymisanā wānuā yāu yāu kinġanā iqāqā-panġi, āmaqā pizqā āpākombqā iqua anġi vauqānġe, Kraisi Iqu āpākongqetanġi, Goti Hanjuwā Iqu Ique ganā anġi āyā āvauqumuatkqe. ²¹ Ii tiinġi. Āpākongqā āmaekqe, āmaqā hġqu etanġqeta, anġi vauqānġe, ii āmaqā huiziquvi. ²² Āmaqā eeqānānġā, Atamā iquesanā āpākōnātqānġuwā-pa, anġumā hānġā vauqumuatkqānġe, Kraisi Iquesanānġe. ²³ Itanġa eeqānānġi, kiqānġa-kiqānġayi. Āmaqā kinġanānġi, ii Kraisi Iquvi. Qānakndanġi, Iqu qua

† 15:5 Lukā 24:34 § 15:5 Makā 16:14 * 15:8 Wānuinġqā 9:3-8

tāuŋqā anġu quvepāniqāŋga, āmaqā Iqueqānānjā iqua, anġi vaupnuwi. ²⁴ Itanġi yoqā naqā-tānjātā, yānānāqŋqā-tānjātā eeqānānjā āpmeŋuwā iunġi, Kraisi Iqu qui imākāqetani, nātmatqā eeqānānjā miqāŋqce, Goti Kaniqea hipa iu vāniqe. Ii hiunġi yāpakiyi. ²⁵ Ii tiinġi etanġiyi. Kraisi Iqu, Iqueqā mākā-huŋqā iquau, Iqueā yāpā iqiŋyā āpmuatetqāŋganqā, nātmatqā eeqānānjū āpakānā āmiqa uwqāniqe. ²⁶ Mākā iinġi qāpu etanġa, yāpaki āpākonqā ique hāmānā hma imākāniqe. ²⁷ Iinġe, Goti Hanjuwā Iqueqā bukā iunġi tii āqānā. “*Iqu nātmatqā eeqānānjā, Iqueqā yāpā iqi ekqeqā.*”† Kukŋuā iqu, tiinā ātātā ātqi. Nātmatqā eeqāpnānjā, Goti Iqu Kraisi Iqueqā yāpā iqi eātāqāŋganġi, Iqu Iqueqā-kiuānjā yāpā iqiŋi maenqā ma ikqe. ²⁸ Itanġa nātmatqā eeqāpnānjā Iqueqā yāpā iqi wiqanġutqāŋganġi, Ymeqā Iqu Kiqā-kiuānjā, Goti Iqueqā yāpā iqi enāniqe. Goti Iqu nātmatqā eeqāpnānjā, Ymeqā Iqueqā yāpā iqi hiŋuiqānā ekqe, Ymeqā Iqu, Goti Iqu eeqānānjā iunġi āminiŋqā e imākāniqe.

Āmaqā pizqā iqua, anġu māvauŋqā etanġutqe, ānānġe?

²⁹ Āmaqā hŋqua, pizqā iquau yātāmākqenqe, asnjā āmetqānjā. Itanġa āmaqā ae āpākombqā iqua, anġu māvauŋqā naqā-qakuānā etanġutqe, ga āmaqā asnjā, pizqā iquau yātāmākqenqā āmetqānjuwā iqua, ānānā imākpnuwāŋqce? Inġi iqua asnjā, iinā iquauŋqe, suŋqā āmetqānjā? ³⁰ Tiinā-pqā inānjā. Ne kukŋuā āŋgui awā ātuātunquā imnġi, qu qui nemākpnqā itqānuwitanġi, qae māpmeqā, hanġ-iqā qāpisa-qāpisanġi, suŋqā āmetqānu? ³¹ Nyāmaqāuā, nyi hea ique-iquenġi, pizqewā ae āyā āpākonāqisātqānjā. Inġi neqā Naqā Kraisi Jisasi Iqu, hesā anā pmetanġqenqā nyi yeeqā naqā-qakuā itmā, sā etqā. ³² Itanġa nyi hiveqā-yaqueqā hiqiyqā Epāsāsi du āpmeŋuwā itā mākā āunġque, ū nyi nqā ānyinġā dutanā imākksā etanġutqe, yātāmākqā iquesanġi squā mamniqāwā? Ii tiinġi. Āmaqā hŋqua kukŋuā tii ātātqānjā. “*Awinġa pākonatunġueqā. Inġi ne tānġanġi, buayātā eqātā gmanġuatunġuānāŋniqā.*”‡ Āmaqā, āpākombqā iqua anġi māvauŋqā etanġutqe, kukŋuā iinġi qānaknā ianā. ³³ Āmaqā hiqā kŋuā āŋgui qui emākātqānjuwā iquauŋġi, hiŋuinā māqunquā pambu. Kukŋuā hŋqu tiinā āwi. “He āmaqā ququvqānānjā hŋquātā nāueqā imāknpū qanā anā ikipiyitanġi, iqua hiqā suqā āŋgui yuuwā hetāupŋqāuā.” ³⁴ Hesanjā hŋqua, Goti Iquenyqā naqā-qakuā maqŋqā etanġuwinġe, he suqā qāyunānjā ipu, kŋuā jānānānjānā indqānāpu, suqā quvqe vquatāmāupu. Nyi kukŋuā iinġi, womba etapātmā etqā.

Huiwā anġi vauqe, aanġa huitanġinġā

³⁵ Inġaqe āmaqā hŋqu yatŋqā tii iānā. “Āmaqā pizqā qua āptepqā butanġi anġumŋi hānjā-pmeqāŋqce, Goti Iqu qunġi, ānānā imākātā vauqumu-atāniqāwā? Huiwi, ākitanġi nyqā vauqumuatāniqāwā?” ³⁶ Si kukŋuā iinġi, qāyasāqī ātnā. Nātmatqā piikā hmbu qua māmā vowā āmāuesqe, piikipu pizqā ganā iqanġa, baki inġa āukauānā. ³⁷ Si snġumetqānjā-qe, ā ipŋqā kāukuā piikānjā-qe vowā āmāuesqe, si piikinā vowā āmāuenġi. Inġaqe kiqā baki, piikā ique asānānjā iinġanġā ma, huitanġā āukauānā. ³⁸ Piikā iinġi iquenġi, Goti Iqu Iqueqā āwinġā iuta, Kiqā-kiuā imākqanġqetani, kiqā baki, huiwā kiqā-tānjā hiānā. Itanġa piikā ique-iquenġi, quwqā bakiuqā huiwi, aanġa qāyunānjānjā vquānā.

† 15:27 Apqā Bukā 8:6 ‡ 15:32 Asayā 22:13

39 Nātmatqā eeqānānī, qu huiwi naqā-hŋqunā miŋqā inā. Āmaqā iqua, hiveqā-yaqueqā iqua, yŋŋā iqua, itaŋga hāmapākā iqua, quwqā huiwi, huitaŋā-huitaŋā ānyānā. 40 Itaŋga, nātmatqā huiwā-tāŋi, hui qāukuā haqā yātu witaŋi, hui qua iu āwi. Itaŋgi nātmatqā qāukuā haqu yātu āwiŋqā iuqā qeqātqe, qua iu āwiŋqā iuqā qeqātqe-tāŋi, asānānā ma, huitaŋā-huitaŋi. 41 Māptqe, qeqātqe, kiqā-tāŋā etaŋga, qaŋui, kiqā qeqātqe, huitaŋā-tāŋi. Itaŋga qātāqueqe, huitaŋā-huitaŋā epiyitaŋi, qeqātqe, quwqā-quwqā-tāŋi.

42 Huiwi huitaŋā-huitaŋā ii eŋqā-pani, āmaqe pizqā āpākonāpu anqu vauqe, asānānā iŋi. Āmaqā huiwi qua āptepqe, piyanāweqe. Ināqe huiwā qua mānda anqumā vauqe, piyanā māweqā yānā. 43 Āmaqā huiwā qua āptepqe, ii womba vqetā yāŋānāqŋqā maeqātāŋqe. Itaŋga huiwā qua mānda anqu vauqe, yoqā naqā-tāŋātā, yāŋānāqŋqā-tāŋātāŋqe. 44 Huiwā qua āptepqe, ii qua tāu pmeqāŋqe. Itaŋga huiwā anqumā vauqe, ii Dŋā Anquā Iquesa eā, dŋā iquvi. Huiwā qua tāu pmeqāŋqe, naqā-qakuā eāŋqetaŋi, huiwā Dŋā Anquā Iquesaŋā-pqe, naqā-qakuā inā eā. 45 Goti Hanjuwā Iqueqā bukā iuŋi, kukŋuā tiŋi tuwaŋuā āqānā āwi. “*Āmaqā hiŋuiqānā Atamā iqu, hāŋā-pmeqā-qu ekqeqā.*”^S Itaŋga Atamā Qānakŋā Iqu, dŋā eātā, āmaqā du hāŋā-pmeqā-vqāŋqā āyā ekqe. 46 Āmaqā Dŋā Anquā Iquesaŋā Iqu, kiŋganā hiŋuiqā ātimāukqā-ma, āmaqā qua tāu pmeqāŋqā iqu ganā timāuqanŋa, Dŋā Anquā Iquesaŋā Iqu qānaki ātimāukqe. 47 Atamā hiŋuiqā ātimāukqā iqu, Goti Iqu qua itā imākkqā eā, qua iutaŋā iquvi. Itaŋga Atamā qānaki ekqā Iqu, qāukuā haqā yātutaŋā Iquvi. 48 Āmaqā eeqānānā qua iutaŋā eāŋuwā ii, qu āmaqā qua iuta ātimāukqā iqu eŋqā-panā asānānā iŋi. Itaŋga āmaqā eeqāpnānā qāukuā haqā yātutaŋā eāŋuwā ii, qu Āmaqā qāukuā yāŋisaŋā Iqu eŋqā-panā asānānā iŋi. 49 Ini tāŋganī, ne āmaqā qua iutaŋā ekqā iqu eŋqā-panā, asānānā eāŋqe, inī qānakndaŋi ne Āmaqā qāukuā haqā yātutaŋā Iqu eŋqā-panā, asānānā iŋā hianiqe.

50 Nyāmaqāuā, nyi, “Ii tiŋā etaŋgi” etqā. Nātmatqā pizqā yātŋqā hui, nātmatqā pizqā miqā iqueuŋi, māmeqā itā, anā māpmeqāŋqe. Iutaŋi huiwā pizqā yātŋqā itāqetaŋi, Goti Hanjuwā Iqunā āmitŋqā yāŋiŋi, nātmatqā wāŋqā-qāpu māmeqā itā, anā māpmeqāŋqe.

51-52 Nyi kukŋuā zā āwiŋqā hŋqu hetmqā iqāqā-qae, qātā nyipul Ne eeqāpnānā, pizqā hāmānā mapākoŋqā yaniquā etaŋgqā-qe, hāāwā yāpakiqu tii tāmauqanŋa, neqā hiŋui hikueā ptqā maqānā āqiyqu-pani, neqā huiwi, iŋā itā kunmāknāniqe. Hāāwi iŋā tqanŋanī, pizqā āwāmitpqā imdaŋi, pizqā anqumŋi mapākoŋqāŋqā anŋi vaupnuwi. Inŋanī neqā huiwi ānyā-hāŋā kunmāknāniqe. 53 Huiwā qui imāknātā āpākonātŋqā tqu, qui mimāknqā itā hāŋā hea ique-ique pmetāniqā diŋqe, ānyā-hāŋiŋqā ākunmāknāŋqiyā. 54 Huiwi qu iŋā ae ākunmāknanŋa, Goti Hanjuwā Iqueqā bukā iu āqānāŋqā tiŋi, qāyunā timāuānā.

“*Goti Iqu mākā yāŋānāqŋqānānā itā, āpākoŋqā iqueni āmāwqātāuqiyā.*”^{*}

55 “*Āpākoŋqā iquki, tqā yāŋānāqŋqā āmaqe āmāwqātāutŋqe, āŋgiyi? Āpākoŋqā iquki, si āmaqā zi miqutesiŋqe, āŋgiyi?*”[†]

56 Āpākōŋqā iqueqā zi, ii suqā quvqe, qenyānji. Itāŋga suqā quvqā iqu kiqā yāñānāŋqā meqe, ii kukŋuā-suqā iquesanji. 57 Ināqe Goti Hanjuwā Iqu, neqā Naqā Jisasi Kraisi Iquesanji, māki āmāwqātātunquā inemākātŋqenqā, ne “āŋguiqā” ātuanā.

58 Iiŋiŋqe, ŋqā nyāmaqā nyi kiinjā ānyinātŋqā iquenā, nātmatqā hui ktāqā-ktāqā meqiyqāŋqā yāñānāŋqā itqāutŋqe. He Naqā Iquenyqā wāunūā dnā huqā ii imākātqānuwi, hiŋgi meqāŋqā ma, qakuā-tāŋā iiyi. Mā iijŋiŋqe, hea etā zā āvātā, Naqā Iqueqā wāunuiŋqānā kŋuā neyquātŋqānānji.

16

Jerusālemā āpmeqā iquau yātamākqenqā, mbqā aquvā qāpŋqā ātukqenqā

1 Tāŋganji nyi he Goti Hanjuwā Iqueqā qokā-apākā Jerusālemā āpmeŋuwā iunqā mbqā aquvā qāpŋqā iijqā kukŋuā hetmqe. Ii imākqāŋqe, nyi āmaqā Gofi Iquenyqā qua naqā Galesiya iu aquvā āqānātqānuwā iquau āmotquakqā-pa, he-pqe asānā imākqāpŋqe. 2 Nyi aŋgumā āpmqāŋganji, he iquau wiŋŋqe aquvā maqiyāqisqā ipnuwāŋqā manyiŋgaŋqetani, wikā ique-iqueqā hiunji kiŋganāŋā iqueni, hŋqunā-hŋqunāŋā-quenā, mbqā āmepiyi, iwāsāupu, hiqā anju pŋqā eqāpŋqe. 3 Nyi iqi ae ātimāutmāŋganji, āmaqā he atāunūā ipqā iquauŋi, hiqā nātmatqā iijitā, nyaqā tuwanūā āqāmqetā, āmā upŋqe, āvātmā Jerusālemāŋqā āndowatmniqe. 4 Itāŋga nyi-pqe, du qāyūŋqā āwqŋqe āŋguā hiqāŋgutqe, iqua nyitā anā wanique.

Poli iqu, Korinā timāuiniŋqā ātukqenqā

5 Itāŋga nyi qua naqā Masendoniya iu āpmeŋuwā iunqānā hiŋuā āqunākāmitani, qānaki, emamniŋqe. 6 Nyi maŋqā enā. Hesāŋi hiunji hmbuŋi anā pmeniquti? A āsqinyqā evāmamqā iqāŋganji, he nātmatqā qāŋā āndma wātŋqā iunji, yātamākqā nyipnuwāŋqā diŋqe, yunūā naqānāŋā āqunātā, iiqā qāpu pāwqāŋqāŋqā, āpakānā hesā anā pmeniquti? 7 Nyi hŋqāqinyqā āwātāmāŋganji, he kukŋuinā etmā, maqānā maiqutāuqāŋqe, manyiŋqā. Ināqe Naqā Iqu nyi hesā anā pmeqāŋqe, hiŋuinā ŋqāŋgaŋgutqe, nyi hesā anāŋi, hiunji kuapānā pmamniŋqā ānyingi. 8 Nyi Epāsāsi tāunji, hiunji naqā “Pendikosiuā” ātminuwā iqu ātimāuqāŋqāŋqā pmetmā. 9 Āpmeŋqā tāqini, āmaqā kuapānāŋi, nenyqā mākāŋqā qāyā itqātānguwā-qe, nyi qokā-apākā huiŋi, Goti Iqueqā āmaqānā epŋqā yātamākqā wimqā diŋqe, nyinyqā hānaqā iŋgi. Iiŋiŋqe, tāqi pmetmā.

10 Timoti iqu henyŋqā āquvepqe,* iqu henyqā zā miqā yātŋqe, he yeeqā āvātmepu āŋguānā mipu. Nyi iijā etqe, iqu Naqā Iqueqā wāunui, nyi itŋqā-ma asānā imākātŋqā-qu etāŋgi ātqā. 11 Iqu iqi emeqāŋganji, hesāŋā hŋqua, ique yeeqā māvātmeqā iqā diŋqe, hiŋuinā māquŋqā pa iqāpnā. Itāŋga iqu, nyinyqā nyāmaqā huiziquatā pŋŋqā diŋqā hiŋuā āqunmā pmamniqe. Initanji iqu nyi aŋgumā ānyimetŋqānā evāmeqāŋganji, iqueqā qāŋā wātŋqā iunji, āwqā hanūā ānyā wātŋqānā yātamākqā wāwqātqāpnā.

12 Tāŋganji nyi kukŋui, neqā neyāmaqā Apolosi iquenyqā hetmqe. Iqu neyāmaqā huiziquatā henyqā quvepqāŋqe, nyi iqueni kukŋuā yāñānāŋqānāŋā ātuātŋqā-qe, iqu tāŋganqe, māwiŋqā itqāuā. He

* 16:10 1 Korinā 4:17

emetᵊqe, hiunji hᵊqque, iqu, ‘Tāᵊᵊᵊᵊᵊ qäyunnᵊqä’ kᵊuä vqanᵊᵊa, inᵊᵊa emeniᵊqe.

Poli iqu, qu äänä ipnuwänᵊqä diᵊᵊqä, kukᵊuä yäpakä ätkqenᵊqä

¹³ He äᵊᵊᵊᵊᵊnä ätäuqämepu, quuvᵊᵊä yänänäqᵊᵊqä eqiyäpu, itanᵊᵊa zä miᵊᵊä, yänänäqᵊᵊqä tqäutᵊᵊᵊqe. ¹⁴ He nätmätqä eeqänänᵊä imäkäpiyä iunᵊᵊi, huiziunᵊᵊqä qeqä emänätäqä iuta imäkqäᵊᵊᵊqe.

¹⁵ Nyämaqäüä, nyi he evauqumuatmqä änyinᵊᵊi. Stepanasi† iquenyqätä, huizi iqueᵊᵊä anᵊᵊu anä äᵊᵊᵊᵊᵊwä iunᵊᵊqätänᵊᵊi, he näqᵊᵊqe. Hiᵊᵊä qua naᵊᵊä Äkaiya iunᵊᵊi, iqua quuvᵊᵊä ganä eqiyäpu, ga quwᵊᵊä-quwä wäunᵊᵊi, Goti Iqueᵊᵊä ämaqä iu yätamäkᵊᵊä vqänᵊᵊä, ämakuwi. ¹⁶ Itanᵊᵊa he ämaqä iquautä, itanᵊᵊa huizi, wäunᵊᵊä asänä itqänᵊᵊwä iquautänᵊᵊi, iquauᵊᵊä yäpä iᵊᵊi pmetᵊᵊᵊqä änyinᵊᵊi. ¹⁷ Korinä iu äᵊᵊᵊᵊᵊwä iquenä, yätamäkᵊᵊä nyiyqänänᵊᵊi hma etanᵊᵊuwänᵊᵊa, Stepanasi ique, Potunatusi ique, itanᵊᵊa Äkaiusi ique, hesa änyimepu, heyaᵊᵊä anᵊᵊi ämequwinᵊᵊqe, nyi aquvänä iᵊᵊä. ¹⁸ Iqua yänänäqᵊᵊqä he emäkkuwä-paᵊᵊi, nyi-pᵊᵊe inä nyimäkquwi. Inᵊᵊi he ämaqä iinᵊᵊä iquauᵊᵊqe, “Ämaqä qäyunänᵊᵊä iquayᵊᵊä” kᵊuä indqänäpu, äᵊᵊᵊᵊä itquapᵊᵊqe.

“Ne henyᵊᵊä hui mimäuᵊᵊä inᵊᵊunä” tqenᵊᵊä

¹⁹ Jisasi Iquenyᵊᵊä qua naᵊᵊä Eesiya täu aquvä äqänätqänᵊᵊwä iqua, qu, “Ne henyᵊᵊä hui mimäuᵊᵊä inᵊᵊunä” etᵊᵊä. Itanᵊᵊa Akuila iᵊᵊutä, Presilatä, itanᵊᵊa ämaqä Jisasi Iquenyᵊᵊä iyaquiyᵊᵊä anᵊᵊu aquvä äqänäqäsätqänᵊᵊwä iquatä eeqänä, “Yää ᵊᵊquauä! Ne henyᵊᵊä hui mimäuᵊᵊä inᵊᵊunä” etᵊᵊä. ²⁰ Neyämaqä täqinᵊᵊä eeqänänᵊᵊä iqua, “Ne henyᵊᵊä hui mimäuᵊᵊä inᵊᵊunä” etᵊᵊä. He äminäpiyänᵊᵊaᵊᵊi, quuvᵊᵊä heqiyᵊᵊä iquneᵊᵊä suᵊᵊä iunᵊᵊi, quneᵊᵊä inᵊᵊᵊᵊᵊqe. ²¹ Poli iᵊᵊunä, henyᵊᵊä hui mimäuᵊᵊä itmä, kukᵊuä tä, tuwanᵊᵊi nyi ᵊᵊä hipaitä äqiyᵊᵊä. ²² Inᵊᵊi ämaqä tᵊᵊu-tᵊᵊu, Naᵊᵊä Iquenyᵊᵊä mäwinᵊᵊä iänᵊᵊä iqueᵊᵊi, Goti Iqu qui iwimäkätᵊᵊqä änyinᵊᵊi. Iyää, Naᵊᵊä Iquki, si biyä! ²³ Naᵊᵊä Jisasi Iqu, Iqueᵊᵊä qeqä imänᵊᵊqeta, nätmätqä äᵊᵊᵊᵊᵊänᵊᵊi hinᵊᵊi vᵊᵊe, etapᵊᵊä. ²⁴ Itanᵊᵊa nyi ᵊᵊä-näuanᵊᵊi, Kraisi Jisasi Iᵊᵊutä ämuänᵊᵊmitanᵊᵊi, ᵊᵊä äwᵊᵊe, he eeqänänᵊᵊuenä etapᵊᵊä. Ii naᵊᵊä-qakuä eä, qäyä äᵊᵊᵊᵊänä.

Tuwaṅuä, Poli iqu qānakñi 2 Korinā pmeqä iquauṅqä äqäkqe Yätamäkqä kukñuä hiṅuiqāṅä iquvi

Ämaqä Jisasi Iqueqä yoqenqä anjä-himqä Korinā iu äqānmiṅuwä iquatanä hñqua, Poli iquenyqe kukñuä quvqä tätqätanqä, iqu äwqä quvqä wiṅganṅi äpmaqke. Iqu quwqä kukñuä quvqä jānā wimäkätñqä tuwaṅuä tä äqäkqe. Iqu kñui, “Nyi qutä kukñuä jānā ae imākanitani, quṅqä yeeqä anqumä nyinyätñqeqä” indqāṅgqe.

Tuwaṅuä tä kiqä kukñuä kiṅganāñi, tiñji. Poli iqu kukñuä yāñāñqñqä, Korinā pmeqä iquauqä suqä quvqä huiṅqä hiṅuiqāṅä äqiyāmāukqenqä, anqumä ätuätä äqäkqe. Iqu tuwaṅuä hiṅuiqāṅä äqiyāmāukqä ique qiyätñqä mäwiṅganṅi, qu ique hñgisanā itquepu, kukñuä quvqä ätmiṅuwä itanṅqä iutani, iqu qu jānā iwimäkätñqä kukñuä yāñāñqñqä äqäkqe. Qu iqueni qätä äwiyaṅu, quwqä suqä quvqä jānā ae imäkqanṅuwitani, taṅganṅi iqu aquvānā kiñä itä, tuwaṅuä tä äqäkqe.

Hea inṅanṅi, Kraisi Iqueqä yoqä-tāñä, qua Jutiya iu pmetanṅuwä iqua, nātmatqenqä äwa itqätanqä, Poli iqu mbqä hui äma äwätä iquau väniqenqä aquvä äqāmiñqe. Iñä etanṅi, tuwaṅuä awä iqiñi (saptä 8-9), qu-pqe wāuñuä tqunenqä mbqä hui aquvä qāñqä iñqe, Poli iqu Korinā iquauqä äwqä vauqumuätñqä ätuätä äqäkqe.

Kukñuä yāpaki, Poli iqu tii ätuätä äqäkqe. Ämaqä hñqua, “Jisasi Iqu ne wāuñuāñqä anandowatkqeqä” quanṅä ätuäpu, Korinā iu äpmapiyi, Poli iqueqä yoqe māñdi äkittqiyäpu, ga wāuñuä Jisasi Iqu ique äwikqeu, qui iwimäkṅñqä imiñuwi.

Poli iqu, tuwaṅuä tqunenqä kukñuä ätkqenqä

¹ Poli iquñä, nyi Goti Hanjuwä Iqueqä äwiñqä iutani, Kraisi Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiqāmqä anandowatkqä iquñi. Ga nyitä, neqä neyāmaqä Timoti iqutä, ye tuwaṅuä tä he Goti Iqueqä yoqenqä anjä-himqä Korinā iu aquvä äqānätqāñuwä iquennqätä, Iqueqä ämaqä huizi, qua naqä Äkaiya im-imä äpmerñuwä iquennqätä äqiyque. ² Neqä Goti Apikutä, itanṅa Naqä Jisasi Kraisi Iqutä, qeqä imāñqeuta hiñgi etapäsinyä, äwqä hanjuä imbu pmetñqä emäkqinyä.

Poli iqu, Goti Iqu äwqä hanjuä iwimäkqanṅqenqä, “änṅuiqä” ätkqenqä

³ Goti Hanjuwä Iqu, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä Goti eäqäqe, Kaniqu ināñji. Itanṅa neqä Goti Apiqu Qäqu, ämaqenqä huäqä äumäkätä, äwqä hanjuä imäkānyuewiyqä Iquvi. Iñiñqe ne Iqueqä yoqe haqeqä ämamäutanä, anṅuä iwimäkquanä. ⁴ Ga ne hanjä-iqä äki-äki meqanṅque, Iqu äwqä hanjuä inemäkqanṅi, ne iñi ae ämaqä iutani, ämaqä hanjä-iqä äki-äki meqanṅuwä iquauñi, quvaqä äwqe asä iñä iwimäkqatunṅue. ⁵ Ii tiñji. Hanjä-iqä, tāñä-hunqä Kraisi Iqu kuapanä ämamiñqä-pa, ne-pqe inä ämetunṅue. Asä iñji, Goti Iqu Kraisi Ique äwqä hanjuä iwimäkqä-pa, Kraisi Iquesanṅi nenyqä äwqä hanui äquvepätqäuä. ⁶ Ne hanjä-iqä ämequque, ii heyaqä äwqe hanjuä emäkqanṅuti, Goti Iqu anqumä hanjä emäkāqumuätñqä iñji. Ga Goti Iqu ne äwqä hanjuä inqä inemäkqe, ii heyaqä äwqe, hanjuä emäkätñqä iñji. Iutani, he hanjä-iqä, tāñä-hunqä, ne ämetunṅuä-pa ämepiyāñganṅi, yāñāñqñqä ämapu tqäuqāpnä. ⁷ Inji

ne henyqä kñuä indqänqä yänänäqñqe tiñä ämenju. “Hanä-iqä ne ämetuñque, qu asä ii ämetqänuwä-pa, äwqä hanuä injä-pqe, ne ämequ-pa ämepu, yänänäqñqänänä tqäutpñqänänä.”

⁸ Nyämaqäüä, hanä-iqä ne qua naqä Eesiyau pmetangua änemakqä iquenyqe, he näqñqä epñqä äneñgi. Inji hanä-iqä naqänänä änemetä änakittqiyqanji, neyaqä yänänäqñqe aanqä etä, “Hanä pmenquatiyä, ä tänga tä qe päkonanquatiyä?” kñuä änemiñqe. ⁹ Naqä-qakuänänji. Ne neqä qeqä-quuvqä tändanji, hanä-iqä ämitanä, “Ne näwinyä äpäkonanqunä” indqänmiñque. Hanä-iqä iñä änemakqe, ii ne neqä yänänäqñqä mindqänqä, Goti ämaqä pizqä anji vauquumatqä Iqueqñqänä indqänatunquänänji. ¹⁰ Hanä-iqä aanä ququvqänänä iqu, ne pizqä ae änapäkmätä iqanqçä-qe, Goti Hanjuwä Iqu ne anjumä hanä inemäkkqe. Ga Iqu asä iñji, anjumä inemäkänä. Auä, ne kñui, yänänäqñqä tii indqänänä äpmeñju. ‘Goti Iqu hanä yqänä inemäkuäniqeqä.’ ¹¹ Inäqe, he ne yätamäqä nepñqe, Goti Hanjuwä Ique yatñqä vqäpñqänänji. Inji Iqu ämaqä kuapanänä iuqä yatñqe qätä äwiyätä, kimanji ne änguänänjinä inetquequänä. Iwä ämaqä huizi, Goti Iqu, ne iñä inemäqanqñqä, qu Iqueni, “änqiuqä” tupunä.

Poli iqu, “Nyi emamniqeqä” ätukqe, quanqä mätkuä ikqenqä

¹² Neqä suqenqä kñuä täunda iwäsäutanänqanji, yeeqä kiñji, tiñinqä änenyätñqe. Neqä suqä qokä-apäkä eqänänä iuqä hiñuä iqi itunqwe, ii suqä quanji ma, suqä jänänänjitä, naqä-qakuitänji. Ne suqä tqwe imäqquatunquä näqñqe, ämaqä qua iutanji ämetqänuwä-panä ma, Goti Iqu Iqueqä suqä nätmatqä hiñji vqä iuta änatapqwe. I etanji, suqä iñä iqua, huiziuaqä hiñuä iqi imäkätanä-qe, heyaqä awä iqi äpmenänqanji, änanä inäkmñqwe. ¹³⁻¹⁴ Ne henyñqä tuwanuä äqiyämäuqisätunqwe, ii kukñuä hui zä mäwitänji, he a ätäupu näqñqä mapñqä diñqeyi. Ga he tänganji neqä kukñuinqwe, näqñqä hui ae ämepiyä-qae, ga he iñqä näqñqä yasämänä etpñqä änyinji. Iwä hiunji neqä Naqä Jisasi Iqu anju äpätqänqanji, he nenyqä yeeqä kiñä iqanqpi, ga ne henyqä-pqe asä ii yanique.

¹⁵ He Korinä pmeqä iquenä yeeqä iñä qäyunä ipnuwänqä quuvqä eqiyätmä, henji hñquaqu emamniqä iñqä kñuä ämakqe. Itanqa iutanji, Goti Hanjuwä Iqu henji, ängui hñquaqu emäkäniqe. ¹⁶ Ii tiñji. “Nyi Masendoniyänqä äumqe, he ganä emamitanji, ga iqisanji, nyi anju emetmä, hesä iqi äpmamitmqetanji, qua naqä Jutiya iunqä umniñqe, nätmatqä qanä ändma wäniñqe yätamäqä nyipnuwänqeqä” kñuä änyikqe. ¹⁷ Nyi “iñä imäkmqänä” kñuä indqänqwe, ii nyi kñuä hñquaqu-hñquaqu nyiyqanji, tuwanuä qanyä iñinä etätmä äqäqäta? Ä ämaqä qua iutanä enqä-panä eämä, kankñui, Auqätä, Oeyqätänji anä equmuäkätmä, quanqä etqäta? Ii hmanji. ¹⁸ Goti Iqu Iqueqä kukñuä eqäpnänä iunji qänaknä itñqä-pa, ga nyi naqä-qakuänänji tiñä etqä. Neqä kukñuä he etätaqä iunji, Auqätä, Oeyqätä anä maequmuäkñqä eä. ¹⁹ Ii tiñä etanji. Jisasi Kraisi, Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iqu, Auqätä, Oeyqätä anä equmuäkätä tqä-qu hmanji. Iqutänji, “Auqä” tqä iqunä äyä äwi. Iquenyqe, nyiu, Silasi ique, Timoti ique, ne kukñui, heyaqä awä iqi ätqäuanä, awä äyä etmiñque. ²⁰ Inji Goti Hanjuwä Iqu, “Imäkmqänä” ätätä kukñuä guä ämäsäukqä eqänänä iunqwe, Jisasi Iqu, “Nñqä” ätätä, naqä-qakuä imäqä Iquvi. Iiñinqe, ne Iquesanji, “Naqä-qakuqä” ätätanä, Goti Hanjuwä Iqueni, yoqä naqä äyä ävätunqwe. ²¹ Goti Iqu Kiqä-kiuä nesä, hesä, Kraisi Iqutä ämuännatunquä diñqä yänänäqñqä inemäkätä, Iqueqänqänä atäunjuä ae änatäqwe. ²² Itanqa ne Iqueqä etaniñquä

ämänätquetä, itanga nätmatqä änguä huizi pñqä mänaiyquätñqenqe, kñuä änguä nätapätñqä hiññqä enqä-pañi, Iqu Iqueqä Dñä Änguä Iqueni, neyaqä äwqä yäpä tämä ae äpmuatänaikqe.

Poli iqu qurji, maqänä mäwimeqä ikqenqä

²³ Goti Hanjuwä Iqu, nyi kukñuä tätqätangqenqä iwäsäutñqä tääqä ätuätmä, naqä-qakuänä tiinjä etmqe. “Nyi ‘Ängumä emamnigeqä’ etkqenji, memeqä ikqe, ii nyi he emetmä äkasuwä etqangundqänqä, äwqä hanä heyäniqä etañjiyi.” ²⁴ Ne hiyaqä quuvqä heqiyqä iu mämiqä itunquä-qae, nyi tiinji maetqä imä. “Ne ämitqänunä.” Oeyä. Hiqä-hiuäñji, quuvqä eqiyäpu, yänänäññqä ae äyä ätqäuänqä. Mä ne hesä wäunjuä anä itunqä, ii he yeeqä ipu pmetpñqä itqänju.

2

¹ Inji, “Nyi ängumñi, quvaqä äwqä, täñä iwimäqñqä mäwimeqä imä” kñuä indqängqä. ² Iwä nyi emetmä, äwqä hanä etapqangumdqe, nyi aquvänä imqä nyimäkqä, tqukä? Ämaqä nyi quvqä iinjä etquamqä iquenä, he qäquenänji. ³ Nyi äpmqe, ämaqä nyi aquvänä imqä nyimäkqänänqä iquenä, iinjä miqä ipnuwänqä manyinğangi, kukñui hiqä suqä quvqenqe, tuwanjuä äqiyätmä, hiñuiqänänji qe ätnämäukqe. Kñuä yänänäññqä ti indqängqä. Nyi yeeqä itmä emeqangundqe, he-pqe yeeqä inä ipnuwänqä. ⁴ Nyi henyñqä tuwanjuä äqiyätmängañi, äwäwa kiinjä itmä, ñqä qeqe, piyänqiyqangi, kñuä kiinjä äqiyätmä iminqe. Tuwanjuä iinjä, nyi heyaqä äwqä imñi, hanä-iqä etapmqenqä maqiyqä ikqe. Oee. Ii nyi henyqä aañä kiinjä änyinätñqä diñqä, näññqä mapñqenqä äqäkqe.

Suqä quvqä imäkqä iqueni, äwqä hanjuä iwimäkqenqä

⁵ Inji ämaqä hesañä hñqu, ämaqä hui-mända quvqä itquetä, äwqä hanä-iqä ävätqä sätäti, iqu hanä-iqä iinjä, nyi mändapqä pa yänä. Inqe nyi kukñui, haqä nändi ätqä mäwqä ma imä. Inäqe heyaqä awä iqi äpmenqä hñquesañi, eequenä äwqä hanä-iqä hui äyä ämakuwi. ⁶ Hesañi kuapänänqä hñqua aquvä äqänäpu, “Ämaqä iqu, iqueqä quvqenqä ki-mañi, hanä-iqä iinjä ämetñqeqä” ätäpu, ii ävätqänjuwä-qae, qäpu tiinqe. ⁷ Inäqe täñğani, ämaqä iqueni, hanä-iqä naqänänji mattqiyqä yätñqe, he ängumñi, iquenyqä qeqä etqanguti, iqueqä suqä quvqenqä äwqä hanjuä änyäpu, iqueqä äwqä-pqe hanjuä imäkänjuawipñqe. ⁸ He ique iinjä iwimäkäpu, heqä iquenyqä kuapänä enqä ämotquapñqä, yänänäññqä etqä. ⁹ Nyi henyqä tuwanjuä hiñuiqänä äqäkqä iqu, he nyaqä kukñuä nätmatqä eeqänänññqä etqangqe, qänaknä ipñqäpiyä, ä hñgisana ipñqäpiyä-tmä, yamwiqä emqä äqäkqe. ¹⁰ Ämaqä hñqu suqä quvqä imäkqanqä, he iqueqä quvqenqä äwqä hanjuä hiñğangutqe, nyi-pqe iinjä imäkmä. Inji nyi, quvqä hñqenqä äwqä hanjuä imäknmqä etangutqe, he yätämäkqä emqe, Kraisi Iqueä hiñuä iqisa imäkqe. ¹¹ Nyi iinjä imäkätñqä di, ii tiinñqe. Ne Setänä iqueqä kñuä indqänqetä, suqenqätäñi näññqä eätanitanji, yamwiqä äneyätä, ämänaqutäuqenqe, mänenğqiyä.

Kukñuä awä tuäkiqäññqä ändowatkqä iquauqä wäunjuñqä

¹²⁻¹³ Inji nyi Kraisi Iqueqä kukñuä änguä we-huñqä-täñi awä tmñqä, añä-himqä Troasi iu timäuqangañi, Naqä Iqu nyi wäunjuä iinjä imäkmñqä qäyä äutenjikqä-qe, neqä neyämäqä Talusi iqu iqi mäpmetañji äqunumi, äwäwa kuapänä itmä, ämaqä iqi pmeqä iu ävämanji, Talusi iquenyqä qävqä, qua naqä Masendoniyä-mändanqä äukqe.

14 Inji nyi tänganji, Goti Hanjuwä Iqueni, “Änguiqe” tiinjñqä ätquä. Kraisi Iqu ne anji inetmetñqä wäunüä yänänäñqä imäkmiñqenqä awä täkiquatunqwe, Goti Hanjuwä Iqu hiunji ique-ique im-imä änatma ikitñqenqä ätquä. Itanga iutani, kuämiqä andñä tä ikeqangä sisnyañä im-imä äweqä-panjä iinj, ämaqä im-imä äpmerñuwä iquauñi, Kraisi Iquenyqä näñqñqä epñqä ätuäkitqänju. 15-16 Ne nätmätqä jinanä-weqä ii enqä-panjä iinjä etangu, Kraisi Iqu inetmetä, Goti Hanjuwä Ique änawikqe. Ga ämaqä häñä hea ique-ique pmeqä hänaqä iqi pmetanquwä iquauñi, neyaqä jinanä-weqä äñguä enqä-pa iqu ämuänyäqe, ätumanji, häñä-pmeqeunqä yänqiyä. Itanga qui imäkmbñqä hänaqä iqi pmetanquwä iquauñi, neyaqä jinanä-weqä äñguä iqu, piyanä-weqä enqä-pa muänyqanğa, ätumanji, äpäkonqeunqä wänqiyä. Ga wäunüä tnänjä iinj qäyu imäkätñqe, tqukä? 17 Ämaqä kuapänäñi, mbqä mapñqä Goti Iqueqä kukñui awä ätuätqänuwä-pa, ne iinjä miqä itqänju. Oee. Inäqe, Goti Iqu änanawatqanği, ne Kraisi Iqutä anä ämuäñnanä, Goti Iqueqä hinüä iqiñi, Iqueqä kukñui äma, quangı matqä, naqä-qakuinä ätuäkitqänju.

3

Goti Iqueqä kukñuä guä änyä-hänjä ämäsäukqä iqueqä wäunjuñqä

1 Ne neqä-neuänqä iinjä ätätunqwe, ii he nenyqe, “Qu quwqä yoqe haqeqä ämamänätqänjä” kñuä heyäniqi? He ämaqä hñquauqä suqenqä näñqñqä mapñqä diñqe, iqua tuwanji, huizi hñqu quwqä suqenqä äqäkqe, etapätqänjä. Iwä ne ämaqä iinjä iqua enqä-pa eanä, he neqä suqenqä näñqñqä mapñqä diñqe, ne tuwanjuä ämaqä huiziqua nenyqä äqäkuwi, etapatunquäta? Ä ne, tuwanjuä he nenyqä äqäkuwi, huiziquauñi ämotquetunquäta? Iinj, aanqä eä. 2 Ämaqe, neqä wäunjuñqä näñqñqä mapñqe, hiqä-hiuä neyaqä tuwanjuä enqä-panjuñi. Itanga kukñuä tuwanjuä iu äqänänqwe, neyaqä äwqä yäpä tämä äwi. Ga ämaqä eeqänäñi, qu näñqñqä epu, a täuqäpñqänänyä. 3 Inji ne wäunjuä imäkätunquetanji, he Kraisi Iqu tuwanjuä ätnänjä iqi äqäkqä iqueni. Tuwanjuä iinj, Iqu tuwanjuä-qiyqetä äqäkqä ma, Goti Hänjä Hea Ique-ique Pmeqä Iqueqä Dñä Änguitä äqiyekqe. Mä hikä mñä äquvasätä äqiyekqä ma, ämaqeunqä äwqä yäpä imä äqiyekqe.

4 Ne neqä wäunjuñqä kukñuä iinjä ätquque, näñqñqä tiinjä eanä ätqu. “Kraisi Iquesanji, Goti Iqu Iqueqä wäunji, äñguänänjä imäkquänqiyä.”

5 Ga anğumä, “Ne wäunjuä hui, neqä-neuanä imäkätqununä” ätätanä matqä iqu. “Goti Hanjuwä Iqu, ne imäkquatunqwe inemäkquänqiyä,” ätätanä ätqu. 6 Ga Iqu kukñuä hñganqä witätñqä guä änyä-hänjä ämäsäukqä iqueqä wäunjuä imäkqä pmetatunquä-pqe, Iqueqä-kiuä inä inemäkkqe. Nätmätqä änyä-hänjä iinjä iqu, kukñuä-suqä bukä iu äqänä äwiñqä iuta ma, oee. Ii Dñä Äñguä Iquesanji. Kukñuä-suqä bukä iu äqänä äwiñqä iqu, ämaqä pizqä päsqänänjä-quvi. Inäqe Dñä Äñguä Iqu, ämaqeunji häñä hea ique-ique pmeqä Vqä-qu eä.

7 Kukñuä Goti Hanjuwä Iqu hikä iu äqiyätä, guä ämäsäukqä iqueqä wäunji, ämaqä pizqä päsqänqä qäyä etanğqä-qe, kiqä yänänäñqä motquetñqe, ii we-hunqetä äpkqe. Iinjñqe, Mosisi iqueqä hipenjuuta we yänänäñqä yqänä hunqä äquvepkqä iqueni, Israitqä iqua, hinüä qumbñqä mäwiñqä iminjwi. Ii we-hunqä iqu qäpu eqanğanqe.

8 Kukñuä guä Goti Hanjuwä Iqu Dñä Äñguä Iquesä ämäsäuekqä iqueqä wäunji, asänänjä hmanji. Iqueqä yänänäñqwe, aanä hävemnäñqä witänä. 9 Kukñuä-suqä iqueqä wäunji, ii ne kukñuä äminetätä, qui

äyā äpmenünä.” ⁶ Goti, “*Hiawiqā imdanji we yqā äunänä*”^{*} ätäñqā Iqu, Iqueqā we-hunqā iinji, ne änäpatqiyqanğa, ne Jisasi Kraisi Iquenji hinuā äqunätanā, Goti Hanjuwā Iqueā we-hunqenqätā, yoqā näqenqätāni, näqñqā ekque.

⁷ Inji Goti Iqueqā nātmatqā aañä ängüanāni ne iinjā änemakqe, ii ne aañä ququvqā, yāñänäqñqā maeqā, mbqā pätaunuā isua qua qondā iu änyañuwā-panā, etañgquā iqune änemāngqce. Ii ämaqeunji, tiinjā motqueqāñqce. Yāñänäqñqā naqānāñä ii, ne ämaqā-qunesa manā, Goti Hanjuwā Iquesanjqā. ⁸ Neñi hanā-iqe ingi-ingisa änemetäqā-qe, qonjqā-aunjqā mäneyqā itñqce. Itanğa nātmatqā kuapānāni, neyaqā kñuā indqāñqce, popo nakiqāmätā iqanğqā-qe, yuuwā hāmānā mānatāqā itñqce.

⁹ Ämaqe quvqā inetqueqanğuwā qäyünā-qe, Goti Iqu mänävquatāmäuqā pa eā. Qu qua iqi mänānguatqanğuwā-qe, qui minemäkqā itqāñä.

¹⁰ Hinjui ique-iquenji, ne neqā huiwiu hanā-iqā iinjā ämetanā, Jisasi Iqueqā äpäkonqce äma ikitunqce, ii ämaqe, qu Iqueqā hāñä-pmeqā-pqe, ätnāñä iqi hinuā qumbñqeyi. ¹¹ Auā, ne hāñä yqānā äpmenānganji, Jisasi Iqueqā yoqetanji, hanā-iqe äpakānā ämetanā, äpäkonanätanā itanā-qe, hmanji. Ii tiinjā dunqce. Ämaqe, qu hinuā änaqānāpiyi, neyaqā huiwā äpäkonätñqā qäyā hiqanği, Jisasi Iqueā hāñä-pmeqi äyā witanji qumbñqā. ¹² Inji ne hanā-iqā ämetunqce, neyaqā huiwi qui inemäkätā, ä napäkmatā itäqā-qe, iutanji he hāñä hea ique-iqe pmeñqā, yätamäkqā eyätqäuā.

¹³ Goti Iqueqā bukā iunji, kukñuā tiinjā ätanā. “*Nyi Goti Iquenyqā quuvqā ae eqāmitanji, awā ätkqe qā.*”[†] Ne quuvqā asānāñä-tāñä eanitanji, quuvqā eqiyätanā awā ätatunqce. ¹⁴ Ii ne näqñqā tiinjā enquā iutanji. Naqā Jisasi Ique qua buta anği ävauqumatkqā Iqu, ne-pqe Iqutā anği änävauqumuatätā, hesä, nesä, Iqueqā-kiuā tññä iqi änätma wāñqiyā. ¹⁵ Nātmatqā eeqānāñä ne iinjā änemetñqce, ii he yätamäkqā heyätñqeyi. Iwā he yätamäkqā iinjā meqanğuwitanji, Goti Iqu Iqueqā nātmatqā hinği ävätñqā ii, qokā-apākā kuapānāñä iu wimeqanğa, ga qu Iquenji, “äñgwiqā” aañä kuapānā tqanğuwitanji, Iqueqā yoqe haqeqā peyquätñqce.

Goti Iqutā pmeqenqā

¹⁶ Goti Hanjuwā Iqu wāunuā ängüā iinjā imäkätqätanğqetanji, ne Iqueqā wāunji mäwquatāmäuqā itanā, yqānā imäkätqāñu. Neyaqā huiwi qui imäkñätñqā iqanğqā-qe, neqā quuvqā qunuñuā tämā äpmeñqā iqu, hea ique-iquenji änyā-hāñä etqäuā. ¹⁷ Tiinjā etanğiyi. Ne tñnğa tññä-hunqā tä ämetunqce, ii wāñqäpu eā, äpakā mämeqā iquanā. Tññä-hunqā iinjā, ii ne qäukuā yāñinji äpmetanā, nātmatqā ängüanāñä, hanā-iqā ique ämāwqätäunqce, näweqā ämeniqüā diñqā yätamäkqā äneyätqäuā.

¹⁸ Nātmatqā ne neqā hinjuitā hinuā äqunätunqce, ii hea quäuqā mäwiqe. Itanğa nātmatqā neqā hinjuitā hinuā mäqunquā itunqce, ii äpakānā witanige. Iutanji ne neqā hinjui, nātmatqā hinuā äqunätunquā iu mäqunquā pa itanā, nātmatqā hinuā mäqunquā itunquā iu äqunāunju.

5

¹ Ne näqñqā tiinji, ae äyā enju. “Neqā huiwi, namnä anā ne qua täu tñnğa äpmeñquā enqā-panā iiyqā. Namnä anā iqu, qui imäkñätqā etanğutqe, Goti Hanjuwā Iqu kiqā tññanqe, änyā-hāñä ängüanāñä hñqu nätapāniqeqā. Huiwā iinjā iqu, ämaqā hipaitā

* 4:6 Ipāqāqā 1:3 † 4:13 Apqā Bukā 116:10

imākqā manā, qāukuā haqeu qui mimākñqā hea ique-ique witāniqeyi.”

² Ne anā tanga amātnāñqā ique apmenāñgani, anā āngua qāukuā yāñi amātnāñqā iqueni, gguā enqā-ma, mipnatuñquā anenyātqātangi kuapānā ivqānātqāñu. ³ Ne gguā iñi ae amipnatqā enqe, tḡqāyāqā mānañqā ipnā. ⁴ Ne namnā anā qua tāuñā ique yqānā apmenāñgani, hanā-iqā ametanā kuapānā ivqānātqāñu. Ii ne apakonātanā tḡqāyāqā enqā-pa māpmeqāñqā, huiwā ānyā-hāñi, gguā ānyā-hāñā enqā-panā mipñqāñqā anenyātqāuā. Iñi nātmatqā hñqu, hñque-mānda amanyuāqāqā-pa, hāñā-pmeqā iqu, apakonqā iqueni i amanyuānā. ⁵ Ne ānyā-hāñā iñā hiatuñque, Goti Iqu Kiqā-kiuā nāwinyā imākekqā iiyi. Itanga Iqu Dñā Āñguā Ique anātāpketani, ne nāñqā tiñā enu. Nātmatqā āngui anātāpaniqñqā diñqe, pñqā amānaiyātqānā.

⁶ Iñi ne nātmatqā ii meqāñqe, neyaqā āwqā di zā miqā itā, pemā kiñā itqāuā. “Ne namnā anā ique yqānā apmenquāñgani, Naqā Iqu-tāñā qāqiqiñi māpmeqā, kinānāmā apmenunā-qe,” nāñqā ametuñque.

⁷ Ii neqā hiñuitā hiñuā āqunātanā iuta ma, quuvqā eqiyātanā iuta apmenu. ⁸ Nyi atqāqā-pa, neyaqā āwqē pemā kiñā itā, huiwā iqueni avāmetanā, Naqā Iqutā nāweqā pmeqāñqā anenqi. ⁹ Iñi ne huiwi ākisque ti apmenque, neqā kñuā yāñānāñqāñāñi, Naqā Iqueni yeeqā iwimākqenqā indqānātqāñu. ¹⁰ Ii tiñā etañgiyi. Ne eeqāpnā huiwā yāuā ique yqānā apmenā, suqā āngua, quvqā imākmitatqā iuta, Kraisi Iqueqā anewāsauqā iqini, neqā suqeta hñqunā-hñqunā iwāsūtā, kima nātāpaniqe.

Kraisi Iquesani, ne Goti Iqutā āwqā naqā-hñqunā ānyanā apmeqāñqā

¹¹ Iñiñqe, ne ze, Naqā Iquenyqānā itanā, Iqueqā yāpā iqī apmenā, āmaqe quuvqā eqāñqā diñqe, āwivauqumuatātūñque. Iñi ne suqā jānānā imākātñquenqe, Goti Iqu nāñqā eā. Itanga nyi quuvqā tiñā eqiyāñā. Korinā pmeqā iquenā-pqe, hiqā āwqā imñi, nāñqā inā enāuā.

¹² Nyi kukñuā tā atqā iqueni, he nenyqā, “Iqua āmaqā jānānāñqāquaiqā” kñuā indqānātḡñqā diñqe, āngumñi maetqā ma itqāñā. Ii nyi tiñiñqā ānyinqi. He neyaqā suqā iñqe, yeeqenā ipu, itanga āmaqā huizi, nenyqā kukñuā quvqā atātqāñuā iquau kima tupnuwāñqā ānyinqi.

Āmaqā iñā iqua, qu yeeqe, suqā āngua āwqā yāpā ingisanqā miqā, nātmatqā yāpaqāñgisanñqānā ipu, tqā iquayi. ¹³ Iñi neyaqā suqetā, kukñuitāñi, āmaqā qāmā-qāmāñqā iqua atātqāñuā-panā etañgutqe, ii Goti Hanjuwā Ique yātāmākqā vatūñquā iyi. Itanga neyaqā kñui, jānānāñā indqānātanā iuta sātāti, ii he yātāmākqā eyatūñquā iyi. ¹⁴ Ne kñuā tā indqānātñque, ii Kraisi Iqu nenyqā aañā kiñā āwiñqā iutayi. Ii ne nāñqē, tiñā eanitanñi. Āmaqā hñqu, āmaqā eeqānāñā iunqā apākongqetani, ga qu eeqānāñi quwqā-quwāñqā āwiñqe ae apākongqā-paniyi.

¹⁵ Kraisi Iqu iñā ikqā iunqe, āmaqā hāñā apmapiyā di, kñui quwqā-quwāñqānā indqāmbu māpmeqāñqe. Kraisi, iqua-qāuquauñqā apākonātā, qua buta anqi āvaukqā Iquenyqānā indqāmbu pmeñqe.

¹⁶ Iñi tāngata-tiñi, ne āmaqā hñqueqā suqe, kñuā indqāñqā qua tāutanā iuta miwāsauqā pa itqāñu, oee. Hiñuiqānāñi, neyaqā āwqē, āmaqā qua tāutanā iuqā āwqē yqānā ānyanā, Kraisi Iqueni qāyā iwāsaukquā-qe, tāngani ne āwqā iñi, yqānā mānyqā enu. ¹⁷ Āmaqā hñqu, Kraisi Ique guā enqā-ma ākiuāñqiyāñqe, iqu āmaqā ānyā-hāñā-qu eqi. Iñi suqā yāuā iqu hma etā, ānyā-hāñā iquñāñqā ipāqiyqi.

¹⁸ Hiñuiqānāñi ne Goti Iqutāñi, himā-wiunqā apmaminque. Iwā Kraisi Iquesani, Goti Iqu ne Iqutā, āwqā naqā-hñqunā inqāñqā inemākātā,

nätmatqä änguä eeqänänjä nyi ae ätqä i nemequätñqe, Kiqä-küä inemäkkqe. Iinjä inemäkätä, ämaqä huizi iunji, Iqutä äwqä naqä-hjçunä injänqä wäunuä tqe änatapqqe. ¹⁹ Kukñui tii äyā äwi. Goti Hanjuwä Iqu, Kraisi Iqueni guä enqä-ma äkiuänqänätä, ämaqä eeqänäni, qu himä-wiunqä äpmeñuwi, äwukunmäkätä, quvaqä quvçenqä kñuä mindqänqä, Iqueqä-küätäni, äwqä naqä-hjçunä imbu pmetpñqä imäkkqe. Itanğa ne kukñuä awi, ämaqe, injä epñqä diñqä tquatunqenqä wäunui, änatapqqe. ²⁰ Itanği ne Kraisi Iqueä manji ämetanä, kukñui awä äsuiyätqänju. Inji, ii Goti Iqu Kiqä-küä ämaqä eeqänänjä iunqä tääqä ätätñqä-panjiyi. Ne Kraisi, Qäuqueqä kukñui ämaqä eeqänänjä iunji, awä äsuiyätanä, yänänäqñqä tiinjä ätuätqänju. “Iyää, he suqä hiqä-hiuä himä-wiunqä äpmeñuwä iqueni ävquatämäupu, Goti Hanjuwä Iqutäni, äwqä naqä-hjçunä imbiyā.” ²¹ Ne näqñqe. Kraisi Iqu suqä quvqä mimäkgä-qu etanğqä-qe, Goti Iqu ne yätämäkqä äneyätä, neyaqä quvqä eeqänäni ämetä, Ique äkiqumuaseqanği, Iqu suqä quvqä imäkgä-qunji, i ekqe. Iqu injä imäkkqe, ii ne Kraisi Iqutä ämuänğanä, Iqueqä yänänäqñqetani, Goti Iqueqä ämaqä jänänänjä inemäkätñqeyi.

6

Hanjä-iqä huitanjä-huitani meqenqä

¹ Ne Goti Iqutä wäunuä anä itanita, yänänäqñqä tiinjä etätqänju. “Iyää, Goti Hanjuwä Iqueqä qeqä imänqeta, nätmatqä hiñgi vqe, ae ämepiyänğanji, yuuwä matäuqä, änguanä miqanğpu.” ² Iinqe, Goti Hanjuwä Iqu tiinjä ätkqe.

*“Nyi anğumä äkivauqumuätätmä änguä ikimäkmññqe, Nqä-näuä hiunji hñqu ae ekqe. Inji inğa-qänğanji, Nyi saqä yatñqe qätä huinyä äkiyätmä, kimanji yätämäkqä äkiyqeä.”**

Itanği qätä nyipu. Hiunji Goti Iqu anğumä änevauqumuätätä, änguä inemäkätñqä ekqe, ii täñğanji.

³ Ämaqe, ne wäunuä imäkätunquä tquenyqe, kukñuä quvqä tqänqe, mänenqä eä. Inji ne suqä ämaqä hñqe qui wimäkgänqe, mimäkgä itqänju. ⁴ Nätmatqä äsqu-äsqu nemeqanğqä imñji, ne yänänäqñqä ätqäutanä, qokä-apäkä iunji, Goti Hanjuwä Iqueä wäunuä imäkätunquä iinqe, neqä-neuä ämotquetqänju. Inji hanjä-iqä huitanjä-huitanjä isua, gäyä ämetanä-qe, ne yänänäqñqä ätqäutqänju. ⁵ Hñqäqinji ptqä änapäsäpiyä-qe, hñqäqinji guä ämänäuqumuätäpiyä-qe, ita hñqäqinji, qäuiqä änaktäupu, manjä yänänäqñqä natqanğuwä-qe, imäkätqänju. Itanğa wäunui, dnjä huqä aanjä naqänänjä itanä-qe, heatqänğanji hiqäqä änä mäwiqä itanä-qe, ga buayä dä äpäkonätanä-qe, imäkätqänju.

⁶ Ne suqä tiinjä itanä imäkätqänju. Ne suqä ikikinyäninä imäkätanä, näqñqe änguanänjä-tänjä eanä, äkasuwä maqänä matqä itanä, ämaqeunji änguanä ämiwiyätanä, Goti Iqueqä Dñä Änguä Iquesa ätqäuanä, itanğa suqä qokä-apäkä iunqe, kukñuinä ma, aanjä kuapanä nenyätqätanğqä iuta imäkätunque. ⁷ Inji ne kukñuä awi, kukñuä naqä-qakuinä ätätanä, Goti Iqueqä wäunui, Iqueqä yänänäqñqä iuta imäkätunque. Neqä hipa ämuänğisatä, qunamänğisatäni, nätmatqä mäkä-iqä enqä-panji, suqä äñgui a äqätanä, Goti Hanjuwä Iqueqä wäunuiñqe, mäkä yänänäqñqä itunqe. ⁸ Itanğa ämaqä hñqua, neyaqä yoqe haqeqä mätnämäuqanğuwänğa, hñqua mändi änakittiyätqänjuwi. Ita nenyqe, hñqua quvqä tqanğä, hñqua, “Änguä-quayqä” ätätqänjuwi. Itanğa

* 6:2 Asayä 49:8

hŋqua, “Iqua kukŋuā quangā tquaiqā” tqanŋuwā-qe, neqā-neuāni, “Kukŋuā naqā-qakuinā tquneŋi.”⁹ Suqā tiinŋiqu āwi. Āmaqā hŋqua, nenyqā maŋŋqā etanŋuwā-qe, hŋquququa, nāŋŋqā eŋā. Ne pizqā ae āpākonanātānā itaqā-qe, hānjā yqānā āpmeŋu. Āmaqe, pizqā napāsanā-tpu ipiyā-qe, pizqā hāmānā mānapāsqa itqānā.¹⁰ Ne huāqā nānātāŋqā-qe, hiunŋi ique-iqenŋi yeeqānā itunŋue. Ne neqā-neuāni, nātmatqā qua tāutanŋi maeqā quvqā āpmenā-qe, āmaqā kuapānāni, qu nātmatqā naqā-qakuānāni, kuapānānjā-tānjā pmetpŋqā iwimākātunŋue. Ne nātmatqā qua tāutanŋi, maeqānānjā āpmenā-qe, nātmatqā naqā-qakuinŋi, eeqāpnānjā-tānjā āpmeŋu.

¹¹ Korinā pmeqā iquenā, neqā āwqe, he hāmānānā etapanā iutanŋi, kukŋui zā maeqā ātnānjāqinyā āyā etātunŋue. ¹² Neyaqa āwqe henyŋqā eŋqā iunŋi, māndi makittqiyqā etanŋqu-qe, he hiqe nenyqā eŋqā iunŋi, māndi ākittqānānjā. ¹³ Inŋi, kaniqu iqueqā ymeqā du tquā-pa, tiinjā etmqe. “Neyaqa āwqe, he hāmānānā etapātunŋuā iunŋi, heyaqā-pqe nenŋi, inā nātapqāŋqe.”

Ne Goti Iquenyqā hiqāva-imākqā anjā āmātnānu

¹⁴ Qātā nyipu! Āmaqā quuvqā maeqiyqā iqua, ii qu quvqā hŋquanŋgae, he iquātā ikāmanqā miqā pambu. Inŋi āānā etanŋikā? Suqā jānānānjā iqtū, ā quvqā iqtūnjā, qāquaqu wāunŋui naqā-huinyā inyi? Ā we-huŋqā iqtū, hiawiqā iqtūnjā, qāquaqu āmuāŋinyinyā pmanyi? ¹⁵ Ā Kraisi Iqu, Setānā iqtūnjā āwqā naqā-hŋqunā ānyinyā pmanyi? Ā quuvqā heqiyqā hŋqutā, quuvqā maeqiyqā hŋqutānjā, kŋuā indqāŋqe asānānjā mesinyi? ¹⁶ Ā, Goti Hanjuwā Iqueqā anjā, goti quangā iquauqā anjānjā, naqā-hŋqunā mātnāsinyi? Aanjā aanqānānjā! Ii tiinjā etanŋiyi. Ne Goti Hānjā Hea Ique-iqe Pmeqā Iquenyqā hiqāva-imākqā anjā āmātnānu. Iqueqā-kiuā iŋqe, tiinjā ātāqiyātā ekqe.

“Nyi quvaqā awā iqi āpakānā āpmamā, qanŋ uwqāmqānā. Nyi quvaqā Goti etanŋundi, itanŋa qu Nqā āmaqā hiātŋqānānyā.”†

¹⁷ Iinjā etanŋi, Naqā Iqu tiinjā-pqā ātkqe. *“He quuvqā maeqiyqā iquau āvāmepe, heqā kiui ātāupu, nātmatqā kiyā mātqā iunŋi, mitmaqāyqā pa iqanŋpqe,‡ Nyi yeeqā itmā etmamqānā.”§*

¹⁸ Iinjā etanŋi, *“Naqā Yānjānāŋqā Eeqānānjā-tānjā Iqu tiinjā ātātqānā. ‘Nyi heqā Heniqunā etanŋundi, he Nqā ymeqā etpŋqānānyā.’***

7

¹ Nyāmaqā, nyi kiinjā ānyinātŋqā iquenā, Goti Hanjuwā Iqu kukŋuā iinjā, nenyqā guā ae āmāsāuekqā iqua āmetanitanŋi, quvqā neqā huiwā iquesā quuvqā iquesā yuuwā ātātunŋue, bi tnāmāuatunŋue. Iutanŋi Iquenyqā zā nenŋanŋuti, Iquenyqā neqā Naqā eŋqā-pa āqunātānā, suqā ikikinyānjā inā imākquatunŋuānānjā.

Korinā āpmeqā iqua kŋuā ākunmākŋganŋuwinqā, Poli iqu aquvānā ikqenqā

² Heyaqā nenyqā eŋqe, kiinjā witātŋqe. Ne āmaqā hŋquenŋi, quvqā miwitqueqā itanā, ā hŋquenŋi, qui miwimākqā itanā, itanŋa hŋquenŋi iqueqā nātmatqā eeqānānjā, māmotaugā itunŋue. ³ Nyi kukŋuā tqua, henyqā māmamāugā iqā. Oee. Mā nyi tiinjā ae āyā etqe. “Neyaqa

† 6:16 Hiqāva-imākqā 26:11-12; Esekijālī 37:27 ‡ 6:17 Asayā 52:11 § 6:17 Esekijālī 20:34,41

* 6:18 2 Samuēli 7:8,14

āwqē, eeqānāni he etapānūnā. Inī, ne hesā anā pākonanquatiyā, hānā anā pmenquatiyā? Qāyā eā, ne hesā anā pmetunquā ānengiyā.”

⁴ He suqā qāyunā imākātqānūwinqē, āwqā hūquaqu minqā itmā, hiqā suqā āngūinqē, nyi awā ātuātqānā. Ga hesāni, nyi nqā āwqā tāmni, aānā hanuānānā ānymitani, hanā-iqā qāyā ānemeqanqā-qe, yeeqā hävemnäqñqā ānyinātqāuā.

⁵ Ne Masendoniya iu ātimāutanāngani, hapā āngūānāni māpmeqāngga, hanā-iqā huitanā-huitanā ānemaminqē. Itanğa āmaqā-pqe qu nesā kukñuā mākāñqā iqanquwitani, yānuuā itanā, neyaqā āwqē yānānāqñqā māeqā itā, zā iminqē. ⁶ Inī qānakñi, Goti, āmaqā āwqā hanā mitqātanguwā iquauqā āwqē Hanuā Iwimākqā Iqu, Talusi iqueni nenyqā dowatqanqetani, neyaqā āwqē, hanuā ānengqē. ⁷ Goti Hanjuwā Iqu neyaqā āwqā hanui, Iqu nātmatqā iinā imākqanqā iqesānā ma, heqā suqā āngūā, Talusi iqu ānyā ti emeqanğa, he iqueqā āwqē, hanuā iwimākkuwā iutayi. Iqu awā tiinā-pqe ānatkqe. “Āmaqā nāniñi, qu Poli iquki, saqā hipenui hinuā kqāmbnqā ipu, huāqā-hunqā kiinā āmepu, itanğa qāyqā-qāuquenā āwqā naqā hunqunā inqā pmapñqā dinqē, kiinā āwinyātqānā.” Awā iinā dqanqgetani, nyaqā yeeqā inqē, aānā hävemnäqñqā inyimākkqe.

⁸ Nyaqā tuwanui,* he huāqā-hunqā mapñqā āqākqā qāyunā-qe, nyi nqā-nāuāni, iinā ikqenqā āwqā hanā-iqā māmeqā iqā. Naqā-qakui, nyaqā tuwanui, womba āmepu huāqā-hunqā etapqanqāngani, he iinī āpakānā māmeqā, wāñqāpu qāyā meqanquwā-qe, nyi hanā-iqē, inğanā āmakqe. ⁹ Ināqē tāngani nyi aqūvānā itqānā. Nyaqā aqūvānā iqā iinī, hiqā huāqā-hunqā āmakuwā iuta ma, iuta knuā ākunmāknāpu, suqā quyqe huātā ātnāmāukuwā iutayi. He huāqā-hunqā iinā mapñqē, ne ma, Goti Hanjuwā Iqu emākkqe. Mā neyaqā kukñuā iqu, he qui memākqā āyā ikqe. ¹⁰ Goti Hanjuwā Iqu, āmaqe, womba āmepu huāqā-hunqā mapñqā imākke, ii, knuā ākunmāknāpu, suqā quyqe vquatāmāupu, qui mimāknqā āngumā ānyā-hānā epñqā iunqā imākānā. Ināqē huāqā-hunqā āmaqā qua tāutani āmetqānuwi, ii ākunmāknqāñqā ma, āpākōñqā duñqeyi. ¹¹ Huāqā-hunqā Goti Iqesa iinā āmakuwā iutani, suqā āngūā huitanā-huitanā tiinā emetqā iqāqā tāunqē, knuā indqāmbu. Nyi suqā quvqā heqā awā iqi witanqñqā āqākqāngani, he yānuuā ipu, quvqā imākqā iquenqā ākasuwā ātāpu,† hiqā-hiuā quvqā mimākqā ikuwinqā āmotquapñqā yānā āgāngūwi. Ga ‘Ne quami āānā pmeniqutiya’ tpu ipu, suqā qāyunā imākqāñqā enqangi, suqā quvqā imākqā ique, jānā iwimākqāñqā itqānā. Suqā eeqānānā iinā imākātqānuwi, ii suqā quvqā nyi āqākqā iunī, he quvqā māeqā epiyinqā āmotqenā. ¹² Nyi tuwanuā i āqākqe, ii nyi āmaqā suqā quvqā ikutākqā iquenyqātā, hanā-iqā āmakqā iquenyqātā, knuā indqānātmā maqiyqā ikqe. Goti Hanjuwā Iqueqā hinuā iqiñi, heqā nenyqā enqē, naqānānā etanği, hiqā-hiuāni nāqñqā epñqā āqākqe. ¹³ Inī tāngani, heyaqā suqā āngūā iutani, neyaqā āwqē, hanuā ānenyātqāuā.

He iinā inemākqānguwitanā ma, Talusi iqu yeeqā itāqetani, ne-pqe yeeqā aānā naqānānā yatunquā inemākātqātāngqā iutayi. Talusi iqu, he ānyā ti emeqanğa, he ique yeeqā āvātmepu, āwqā hanuā iwimākkuwā iutani, yeeqā kiinā itqāuā. ¹⁴ Qānganāni, nyi Talusi iqueni, heyaqā suqā āngūinqā awā ātukqetani, he womba māndapqā ikuwi. Ne he kukñuā etkqe, hñqu quanqā ma, eeqānā naqā-qakuināni. Itanğa asā iinī, ne hiyaqā suqā iininqā, yoqā haqeu āmaetnāmāukquā inqā-pqe, Talusi iqu, kukñuā iinā-pqe, quanqā hma etanği āquñqē. ¹⁵ Talusi

* 7:8 2 Korinā 2:3-4 † 7:11 2 Korinā 2:5-6

iqu henyŋqā quvepqaŋgani, he iquenyqā zā ipu, yāuŋuā-yāuŋuā ipiyā-qe, ique yeeqātā itmepu, iqueqā kukŋui qātā āwikuwi. Iqu iinqā kŋuā indqānātā, iqueqā henyqā āwiŋqe, yāndi-yāndi āpeyātqāuā. ¹⁶ Inj nyi ŋqā kŋuā indqāŋqā tāmŋi, he suqā jānānāŋinā imākqa uwqāpŋqā diŋqā yāŋānāŋqā āmetmä, aquvānā enjā.

8

Āmaqā āwa iqanġuwā iquau, yātamākqā iqenqā

¹ Neyāmaqāuā, Goti Hanjuwā Iqu, Iqueqā qokā-apākā qua naqā Masendoniyā im-imā aquvā āqānātqāŋuwā iu, suqā Iqueqā qeqā imāŋqeta hiŋgi āvqenqe, he nāqŋqā epŋqānā awā etatuŋque. ² Ii tiinji. Haŋā-iqā naqānāŋi iquau āwimetā, yamwiqe, qui wimākmātā qāyā iqanġqā-qe, iqua aquvānā kiinā itqāŋā. Qu mbqetā, nātmatqā huizitā maeqā, aŋqānāŋā pmetanġuwāŋgayi. Ināqe Goti Iqu iwimākqaŋqetani, āmaqā huizi du yātamākqā wiŋqā diŋqe, mbqā aquvā kuapānā āqākuwi. ³ Qu suqā iinji, āmaqā hŋqu mātqaŋgi, quwqā āwiŋqā iutanā, quwqā-quwā āwa qāyā iqanġā, hāvemnāqŋqānāŋā āwikuwi. ⁴ Qu āmaqā quuvqā heqiyqā huizi iquatā wāuŋuā anā ipu, Goti Iqueqā āmaqā qua Jutiya iu āpmeŋuā iquau yātamākqā vqā iinqe, kukŋuā yāŋānāqŋqā ānatmiŋuwi. ⁵ Ne, ‘Qu nātmatqā iinji māvqā ipŋqāuā’ kŋuā neyātanġqā iuŋi, āmāwqātāpiyāŋga, tiinā āwikuwi. Goti Hanjuwā Iqueā āwiŋqe āmapiyā iutani, quwqā-quwā Naqā Ique-ganā āwimbiyitani, huizi ne ānātapŋuwi.

⁶ Qeqā imāŋqeta, hiŋgi vqā wāuŋuā iinā iqueni, Talusi iqu-ganā ipāqākqā-qae, ne iqu yāmākandumā yātŋqā yāŋā āwqānātānā ātātqāŋu. ⁷ He wāuŋuā eeqānāŋā imākāpiyā iuŋi, hāukuā kuapānā wiqā-tāŋā tiinā āyā imākātqāŋā. He Jisasi Iquenyqā quuvqā eqiyāpu, kukŋuā awā ātāpu, nāqŋqā-tāŋā epu, Iqueā wāuŋuā imākqāŋqe enyqā miqā ipu, itanġa suqā āmaqŋqā āwiŋqā he nesa āmequwi, imākātqāŋā. Wāuŋuā ii imākātqāŋuwā-pa, ga huiziqu, qeqā imāŋqeta mbqā hiŋgi vqā di, hāukuā wiqā-tāŋā pmetpŋqā yāŋā qāŋgaŋgpu. ⁸ Nyi kukŋuā tā etqe. “He āmaqeu nātmatqā isua wiŋqenqā qāyā maenġanġutqe, vanġpiyā-qe,” maetqā iqā. Mā nyi suqā Masendoniyā meqā iuqā, āmaqā huiziŋqā āwinyātā yātamākqā vqā ique, āyā imākqāŋā āqunātmā, ga ‘he-pqe, naqā-qakuā inā imākŋqāpiyā’ tmā etqā. ⁹ Neqā Naqā Jisasi Kraisi Iqueqā suqā qeqā imāŋqeta hiŋgi vqenqe, he nāqŋqā ae āyā enjā. Iqu nātmatqā kuapānāŋā-tāŋā eāqā-qe, he yātamākqā eyātā, nātmatqā kuapānāŋā-tāŋā pmetpŋqā emākātŋqe, Iqu Maeqā-qu ekqe.

¹⁰ Quvāukuā ae āpāukqā iqueni, hiqā enqetani, mbqā aquvā qāyqāŋqe, he-ganā ikutāukuwi. Inji he tāŋga tiinā imākŋqē, ‘qāyuvqā’ kŋuā ānyiyqi. ¹¹ Hiqā wāuŋuā ipāqākuwā-pani, tāŋgani qāpu imākŋqē. Inji heqā āwiŋqā ipāqākuwā ii enqā-pa, qāpu imākmaupŋqā-pqe, asā iinā imākŋqē. Iiŋiŋqe, mbqā ānā-ānā āmeŋuwi, āwiŋqānāŋi. ¹² Inji āmaqā hŋqu iqueqā nātmatqe āvqŋqā wiŋgaŋutqe, Goti Iqu, āmaqā iqu āmenqā iutanŋqā aquvānā yānā. Ā nātmatqā iqu māmeqā enqā iinqe, Goti Iqu miwāsāuqā yānā. ¹³ He qokā-apākā huizi du yātamākqā vqanġuwāŋga, qu āŋguā pmeqaŋgpi, he haŋā-iqā meqāpŋqā matqā iqā. Oee. Ne āmaqā huizitāŋi, asānāŋā pmetatuŋquā ātqā. ¹⁴ Hea tāŋgani, he nātmatqā kuapānāŋā-tāŋā equwā-qae, āwa itqāŋuwā iu, yātamākqā vqāpŋqe. Ga he āwa iqanġuwāŋgani, qu nātmatqā-tāŋā epunjqae, yātamākqā epnā. Ga he yātamākqā iinā ānyāpunjqae, āwa

miqā asānānjā pmetpnā. ¹⁵ Suqā iinjā imākqānjqe, Goti Hanjuwā Iqueqā kuknjuā iu ātānjqe, tiinjā ātā.

“Āmaqā ymisanjā aquvā kuapānā āmaqiyātqā iqu, āpakānā witātñqā māmaqiyqā yānjyā. Itanjga wānjqānānjāpu āmaqiyātqā iqu, āwa miqā yānjyā.”*

Poli iqu, Talusi iqesā, huizi iquaquisā, Korinā iunqā dowatātñqā ikqenqā

¹⁶ Nyi Goti Hanjuwā Iqueni, “Anquiqā” ātquā. Nyi he yātamākqā hemqā ānyinātñqā-pani, Goti Iqu, Talusi iqueqā āwinjqueuni, asānā witñqā iwimākkqe. ¹⁷ Inji, Ne iqueni, “Si quñqā utñqeqā” ātuātānā yatñqā vquauggquetanā ma, iqu henyñqā yātamākqānjqā kuapānā āwinyātā, iqueqā āwinjā iuta, ānevāma pātñqā itqāuā. Iinjqe, nyi Goti Hanjuwā Iqueni, “Anquiqā” ātquā. ¹⁸ Iqutā anāni, neqā neyāmaqā hñque dowatātñqā itqānu. Iqueni, qokā-apākā Jisasi Iqueqā yoqā du aquvā im-imā āgānātqānjuwā eegānānjā iqua, iqu kuknjuā āngquā we-huñqā-tāni awā tuākiqāngi āqumbiyi, iqueqā yoqē haqeqā āmatnāmāutqānjwi. ¹⁹ Tii-pqā inānji. Iqu nesā qanjā anā ikitanā, mbqā āmaqē, suqā hiñji vqeta, Jutiya pmeqā iquauñqā tnāmāuqānguwī, aquvā āmaqiyātānā āmiqatunquānā, iqua ique atāunquā ikuwi. Ne wāunquā iinjī, Naqā Iqu Kiqā-kiuā yoqā naqā metñqā iinjqātā, itanjga āmaqeu yātamākqā āngquā vqā iunqā, neqā ānenjqe āmotquetunquā iinjqātā, imākātunqūe. ²⁰ Āmaqā hñqu, mbqā kuapā iinjā tnāmāuqānguwī āmiqāngquā iinjqe, kuknjuā quvqā matqā iqā diñqe, ne neqā neyāmaqā ique anā dowatātunquā itqānu. ²¹ Ne suqā ānguinā imākqānjqe, Naqā Iqueqā hiñuā iqinjānjqā ma, āmaqeuqā hiñuā iqi-pqe, inā imākqānjqā ānenyātqāuā.

²² Iquaqutā anā upunqā diñqe, ne āmaqā hñque-pqā inā dowatātunquā itqānu. Āmaqā iqueni hiunji kuapānānjāngani, ne yamwiqā āvātānā wāunquā huitānjā-huitānjā vqāngqūe, yānjā āgānātā qāyunā imākqā iquvi. He iqueā hiñuā iqinjī, suqā ānguanānjīnā imākqāpñqenqē, nāqñqā ae eā, ga iutāni iquaquyiqā wāunquā yātamākqā vquātñqā diñqe, kiinjā āwinyā.

²³ Inji, Talusi iqu, nyitā anā ita, he yātamākqā heyqueañqā iñqā wāunui, imākātqānjueā ique. Itanjga neqā neyāmaqā iquauq, Jisasi Kraisi Iqueqā yoqenqā aquvāñqā iquauqā kuknuā āmapqā enyā, Kraisi Iqueqā yoqē haqeqā inā āmatnāmāutqānjyī. ²⁴ He āmaqā iquauñi, suqā ānguinā iwitqueqānguwitāni, āmaqā Jisasi Iqueqā yoqenqā aquvāñqā iunji, nātmatqā tquaqiñqā nāqñqā mapñqe. Ii, hiqā suqā naqā-qakuānānjā āmaqeuñqā āwinjā iqesā, itanjga ne henyñqā aanjā yeeqā kiinjā itanā ātātunquā iunji, hiñginā matqā itqānu.

9

Suqā quuvqā heqiyqā āwa itqānjuwā iquau qāyunā vqenqā

¹ Goti Hanjuwā Iqueqā āmaqā, qua Jutiya iu āpmeñuwā iquau yātamākqā i vqānjqe, heqā āwqe etikātāmqāngqā-qae, nyi iinjqe tutwanuā hāmāusqā maqāyqā imā. ² Henyñqā iinjā nāqñqā ae āmamitāni, heyaqā yoqē, Masendoniyā pmeqā iuqā hiñuā iqisanji, haqeu āmamāutmā, tii ātumiñqe. “Quvāukuā ae āpāukqā iqesā tiinjī, qua naqā Ākaiya pmeqā hñqua* imākpnjā iinjqe, ipāmāmbu tii āpmeñāuā.” Nyi iinjā tquāngqenqā

* 8:15 Anjumā Itmakqā 16:18

* 9:2 Korinā, ii qua naqā Ākaiya iqueqā anjā-himqā naqā

kinjanānjā iquvi.

qātā ānyipi, Masendoniya pmeqā kuapānānjā hŋqua, iquauqā quuvqe āwivauqanġi, nātmatqā hui inā vqānqā āwingqeqā. ³ Itanġi ne heyaqā yoqe hageqā āmamāutanā ātātunġue, kuknuā hinqi teqānqā manyinġanġi, nyi henyqā ātuātunqā-pa, he nāwinyā ipāmāmbu pmapnġe, neqā neyāmaqā iquauji dowatmqā itqānjā. ⁴ Ga nyitā, Masendoniya pmeqā hŋquatā, āquvepātānā, he nātmatqā wipnġe, nāwinyā māpmeqā etanġā eqānatque, inġanġi ne, neqā kuknuā ātuātunquā iinġā wombameqanġua, he-pqe inā meqānqā ātqā. ⁵ Itanġi neyāmaqā iqua, hiŋuiqā pŋnqā knuā āmakqe. Iwā iqua emepu, nātmatqā ānġuā iwimākqānqā, he ātnāmāupnqā ae ātukuwā-pa, qāyunānā ipnqā yātamākqā epnuwānqe. Itanġi, ne inġa timanā. Iutanġi he kuknuā yānānānqā duta māvqā, āwqā yeeqetā vqānqā hiŋuā eqānġuanā.

⁶ Knūā indqāmbu! Āmaqā ymisānjā wovi, wānqāpu āqutātunqā iqu, kiqā hāukuā nānqe, wānqānānāpu menā. Ināqe āmaqā ymisānjā wovi, hāvemnānqānānjā āqutātunqā iqu, kiqā hāukuā nānqe, aanjā kuapānānjānā mequānā. ⁷ Iinġinġe, he hŋqunā-hŋqunā nātmatqā wipnġe, heqā qeqā-quuvqā imda ānġuānā indqāmbiyānġa wipnġe. Āmaqā hŋqu, kuku āunātā vqānqā, itanġa “Hŋqu ‘iinā-iinā iyā’ dātqātānġi āvqānā” tqānqe, ii quvqe. Āmaqā nātmatqā vqānqe, aquvānā itā āvqā iquenyqe, Goti Iqu kuapānā winyānā. ⁸ Itanġa Goti Iqu, Iqueqā qeqā imānqeta hinqi āvātunqā iutanġi, Iqu hāvemnānqā etapquānā. Iinġinġe, hiqā āpmaka upnqā iunġi, he nātmatqā aanjā qāyunānjā-tānjā āpmpu, wāunūā ānġuā eeqānānjā imākqā uwqāpŋqā iunġe, nātmatqā eeqānānjā āmeqāpnā. ⁹ Suqā iinġe, Goti Hanjuwā Iqueqā bukā iunġi tii ātā. “Iqu, āmaqā nātmatqā maeqā iquauji, iqueqā nātmatqe hinqi āvqāwātŋe.

Iqueqā suqā jānānānjā iinġi, hea ique-ique āpakānā witāniqe.”† ¹⁰ Itanġa Goti Iqu, ymisānjā piiki vovā māuqānqā āvātā, ymisānjā bnqenġā Vqā-qu eā, ga he āwa miqānqā, aanjā qāyunānjā-tānjā epu, hiqā suqā āmaqā huiziu yātamākqā vqānqe, aanjā naqānānjā, piikā iqueqā hāukuā enqā-pa, wiquātŋqā etapquānā. ¹¹ Iqu āwa miqānqā etapātqātānġetānġi, ga he-pqe Jutiya pmeqā iquauji, kuapānā vqāpŋqe. Inġi ne mbqe āma vqānġqetānġi, Jutiya pmeqā iqua, he nātmatqā ānġuā ii vqānġuwinġe, Goti Iqueni, “ānġuiqā” tupunā. ¹² He suqā yātamākqā iqā ique, imākquwā iutanġi, Goti Iqueqā qokā-apākā huizi iqua, qu āwa miqā pmetpŋqā yātamākqā vqānqā inā hmanġi. Ii, āmaqā iinā iqua, Goti Hanjuwā Iqueni, “Ānġuiqe” aanjā naqānānjā tquāpŋqā inānjā. ¹³ Heqā wāunūā yātamākqā vqānqā iqu, ii hiqā suqā ānġuānānjā ātnānjā iqi maeqanġetānġi, qu henyqe, “Qu Kraisi Iqueā kuknuā ānġuinġe, awā-tqānqā inġānā manā, qānaknā inā iqā iquaiqā” tpnā. Itanġa he qutā, āmaqā eeqānānjā huizi iutā, nātmatqā yātamākqā aanjā kuapanānjā āvātqānuwā iunġe, qu nānqā metpnā. Hiqā suqā iquāquinġā knūā indqāmbiyitānġi, Goti Iqueqā yoqe, hageqā mamāupnā. ¹⁴ Itanġa Goti Iqu, Iqueqā qeqā imānqā iuta hinqi vqā iunġi, he hāvemnānqā etapqenġā nānqā epiyitānġi, henyqā kuapānā āwinyātā, Iqu he ānġuā emākquātŋqā diŋqe, yatŋqā vqāpnā. ¹⁵ Iqu nātmatqā ānġuā iinġi, aanjā hāvemnānqā hinqi qanyā ānātāpātŋqā iinġe, ne a ānā matauqā yanā. Iinġe, Iqueni “ānġuiqā” tquātunquānānjā.

10

Poli iqu, iqueqā wāunġinġātā, yoqā naqenġātā, ātkqenġā

† 9:9 Apqā Bukā 112:9

1 Korinā pmeqā iquenā, nyi Poli iquā, suqā Kraisi Iqueqā du qānaknā itmā, nyaqā kuknuā etmqe, qātā ānguā ānyiyāpu, ānguānā iwāsāpuŋqenqā yatŋqā eyqā. Kraisi Iqu Iqueqā-kiuā ākittqānātā, āmaqeunji qe-qeiqi itquamiŋqe. Iiñā iqā qāyā etangi, āmaqā hŋqua nyinji, tiinā ānyinyuāndātqāŋuwi. “Poli iqu, nesā anā āpmeqāŋgani, pemā miqā, kuknuā qeiqinyā tqueqā. Ā kināmā āpmeqāŋgani, kuknui yāñānāqŋqānā natqueqā.”² Itangi nyi yatŋqā eyātmā tiinā etmqe. Nyi āquvepātmā hesā anā āpmamāŋgani, kuknuā tāqŋqānāni etmniŋqenqā manyiŋgani, he ānguānā mimbu. Ināqe āmaqā nenyqe, “Iqua Goti Iqueqā suqe qānaknā miqā, qua tāutanā iquauqā iunā, iqā-quaiqā” ātātqāŋuwa iquauŋi, nyi kuknuā tāqŋqānāni tumniqe qā, kŋuā indqānātqānā.³ Naqā-qakui, ne qua tāu āpmeŋquā iquneyi. Ināqe ne māki, āmaqā qua tāutanā iqua itqāŋuwa-pani, miqā ma itqāŋu. ⁴ Nātmatqā ne mākāŋqā āmenque, qua tāutanā hmanji. Ii Goti Iqueqā mākā-iqā yāñānāqŋqā-tāŋā, neyaqā mākā-huŋqā iquauqā anā wākiqā iu āktāutanā, āqiyāpnasqiyqāŋqā iiyi. ⁵ Itanga āmaqe, quwqā kŋuā indqāŋqeu kuknuā quangi āma āpeyāpu, huizi iqua, Goti Iquenyqā nāqŋqā mapŋqā iuŋi, qŋqanā āyqāŋuwa iquauŋi, māndi ākittqiyātqāŋu. Itanga āmaqe uqā kŋuā indqāŋqā quwqā di, guā ākiqiyetanā, iquauqā kŋui, kinānāmā māwiqā, Kraisi Iqu-tāŋā qāqiqi āwitā Ique qānaki wivāndqāŋqā imākātqāŋu. ⁶ Ga hiunji he, Jisasi Iqueni hāmānānā qānaknā vqāŋpŋqāŋgani, huizi ii miqā iqāŋuwa iquauŋi, haŋā-iqā kima vatunque, ne tāŋgani nāwinyā imāknānā āpmeŋu.

⁷ He nātmatqā ātimāutqātangi hiŋuā āqunāpiyā iuŋi, yāpāŋgisa ma, haqāŋgisana ānguā iwāsāutunque. Iŋi hesanā hŋqu, “Kraisi Iqueqā āmaqā naqā-qakui, nyinānāqā” kŋuā indqānātqe, iqu, nenyŋqā-pqe tiinā indqānātŋqe. “Poli iquā, huiziquatāni, nyi Kraisi Iqueqā-qunā āpmeŋqā-pani, eequne asānānā āpmeŋunā.” ⁸ Naqā Iqu ne yoqā-tāŋā hiatunquā inemākkqe, ii he qui emākqāŋqā ma, yātamākqā heyqŋqā iiyi. I etangi, nyi neqā wāuŋuā itunquā tāuŋqā aqūvānā itmā, neqā yoqā haqeqā inā mamāmqe, womba miqā ymā. ⁹ Ināqe he nyinyqā kŋuā tiinā indqāmbŋqā diŋqe, manyiŋqā yasāmānā iqi. “Iqu tuwaŋuā āqāyqe, ne zā nemākātŋqā āqāyqiyā.” Oee. ¹⁰ Āmaqā hŋqua tii ātātqāŋuwi. “Poli iqueqā tuwaŋuā iuŋi, kuknuā yāñānāqŋqā, haŋā-iqā-tāŋā ātātā qāyqā-queqā. Ināqe iqu iqueqā-kiuā, nesā anā āpmeqāŋgani, haŋuā āwitā, kuknuā hiŋgiŋqā enqā-pa tquāŋqiyā.” ¹¹ Āmaqā iinā ātātqāŋuwa iqua, nenyŋqā nāqŋqā tii mapŋqāuā. Suqā ne hesā māpmeqā eanāŋga, tuwaŋuā iutanā āmetquetquā ii, anā āpmeŋāŋgani, asiqū metquēnā.

¹² Neqā-neuāni, ne āmaqā quwqā yoqā haqeu āmamānātqāŋuwa iquātā, anā māqāqasāuqā itanā, “Neqā suqā imākqe, asānāŋiqā” matŋqā pa yanā. Iqua quwqā suqenqā iwāsāupiyanŋgani, naqā-qakuā iutanā miqā, quwqā kŋuā iutanā iwāsāuqā iquayi. Āmaqā suqā iinā imākātqāŋuwa iqua, kŋuā āŋgui maqā iquayi. ¹³ Ināqe ne neqā yoqā haqeqā āmamānātanāŋgani, ne wāuŋui, yāpaqāŋgisani miqā, wāuŋuā Goti Hanjuwā Iqu atāuŋuā ātātā, ānātapkqā ique imākātunquā iunqānā iwāsāutanā, āmamānātqāŋu. Itanga Iqu ne wāuŋuā imākātqutqatunquā ānātapkqe, he Korinā pmeqā iquenā yāpā iŋqisayi. ¹⁴ Ne-ganā Korinā pmeqā iquenā emetanā, Kraisi Iquenyqā kuknuā āŋgui, āma āpkquetani, ga ne he tāŋga āmeyātanāŋgani, neqā hiŋqā Goti Iqu ānātapkqā iuŋi āvausātānā, haqā nāndi māwqā itqāŋu. ¹⁵ Wāuŋuā āmaqā huiziquauqā imākmitpqā iunqe, ne neqā hiŋqā iuŋi māwqātāuqā itanā, yoqā haqeuŋi māmamāunqā pa itunque. Heyaqā

quuvqā heqiyqā di yāñānāqñqā timāutqāngani, Goti Iqu wāunūā neqā ānātapkqe, hiyaqā awā iqini naqānāñā timāuquātñqe, kñuā yāñānāqñqā āmenū. ¹⁶ Itanğa iutanġi, ne kukñuā āngūā tā, qua naqā hiyaqā tuwā ingisa āwinūwā iunqā āma uwqāñqe, kñuā inā āmenū. Ga ne iinā imākātanāngani, neqā yoqā haqeuñi, wāunui āmaqā huiziqua ae imākkuwā iunqe, māmamāunqā yanā. ¹⁷ Yoqā haqeqā mamāuqāñqe, Goti Hanjuwā Iqueqā bukā iunġi, tiinā ātnā.

*“Āmaqā kiqā yoqe, haqeqā mamānātñqā āwingqā iqu, yoqe, Naqā Iqueqenā mamāuquātñqeqā.”**

¹⁸ Ii tiinā etanġiyi. Āmaqā hñqu yātqā-yātqānā itā, iqueqā yoqe, haqeqā āmamāñgqā iqu, āmaqā yoqā maeqā hñgññqā iquvi. Inġi Naqā Iqunā, āmaqā hñqueqā yoqe haqeqā āmamāuqāqe, naqā-qakuā yoqā-tāñi, iquvi.

11

Polī iqueqā suqenqātā, quanġā-tqā iquauqā suqenqātā

¹ Nyi kukñuā āngui matqā qāmā-qāmā inqā tmqā iqā-qae, hiñuinā nqāmbu. He iinġi imākpnīqā? ² Goti Hanjuwā Iqu Iqueqā āmaqe, hñqueqā yāpā-iqi māpmeqā, Iqueqā yāpā-iqinyā pmeqāñqā āwināñqā-panġi, ga nyi-pqe henyqe asā iinġi. Nyi he Kraisi Iquenyqā tuwakñā ae enyuekqe. Inġi, he apākā, qokātā hiqaqā anā māwiqā ii enqā-panġā etanġpi, Iquenyānā muanātññqā etma pmqānā. ³ Nyi kukñui iinġā etātmāngani, ze tiinġiqā iqā. Qāmakiyu, iqueqā nāqñqā quanġā huitanġā-huitanġā iutanġi, Ipā iyyqā kñuā indqāñqe, mñā-mñġi āwikqā-panġi, yamwiqā emeqanġa, heqā kñuā indqāñqā āngui, gi-mānda āmequatātā, itanġa Kraisi Iquenyqānā ikikinyāñā āpmeñuwi, endumākqāñqā dinqā ātqā. ⁴ Nyi zā ānyingqe, tiinġi hiñuā ae āqunqā iutanġi. Ne Jisasi Iquenyqā kukñui, naqā-qakuā awā etātunqe qāyā etanġqā-qe, āmaqā hñqua emeqisāpu, hui-mānda etātqāñā. Itanġa Dñġā Ānguiqutā, kukñuā āngūā we-hunqetāñi, he nesa āmetqāñuwā-qe, iqua dñitā, kukñuā āngūā we-hunqetāñi, aañā hui-māndanġinġā etqanġuwāñġa, he “Iquauqā kukñui, naqā-qakuiqā” kñuā heyqāñġi, iquauñi hiñuinā āqunātqāñā. ⁵ Āmaqā iquauñi, he haqeu muāmāuqanġuwā-qe, nyaqā iwāsāuqā dñġi, “Kraisi Iqueqā kukñuā awā tuākiqāñqā āndowatkqā naqā-qakuā yoqā-tāñā-qua hmanġi. Nyi iquauqā yāpā iqi māpmeqā enānā” kñuā ānyā. ⁶ Nyi kukñuā āwi-iqā matqā itmā-qe, nyaqā nāqñqā di āwa miqā eā. Hiunġi eeqānāñā iunġi, ne nātmatqā eeqānāñā imākātanā iunġi, neyaqā nāqñqe āmetqueqāñqā āyā imākātunqe.

⁷ Itanġa, nyi kukñuā āngui awā etātmāngani, “Mbqā dappiyā” maetqā iminġe. Inġi nyi he naqā yoqā-tāñā emākñqā dinqā, nqā-nāuāñi māndi i ākittqānminġe. Nyi iinġā imākminġenġe, he “Ii suqā quvqeqā” kñui, sunġā indqānātqāñā? ⁸ Nyi heyāqā awā iqi āpmamā, kukñuā awā etātqātanġa, Naqā Iqueqā yoqenqā aquvāqñqā huizi iqua, nyi yātamakqā nyātñqe, mbqā āndnāmāuñuwi, inġi nyi quwā-meqānāñunā āmotauminġe. ⁹ Nyi hesā anā āpmaminġāngani, mbqāñqā āwa itmā, “yātamakqā nyiypiyā” ātātā, hanġā-iqā metapqā iminġe. Nyi yātamakqā āmakqe, ii neyāmaqā Masendoniyā āvāma, Korinā iu ātimāukuwā iquauta, nātmatqā āki-ākitanġā nyi āwa iminġā isua, qāyunā āndapkuwi. Iutanġi, nyi he maeqāknqā imā, hanġā-iqā metapqāñqe, nqā kñuā iqu a āqātqā āpātñqe, yqānā āqātāñā. ¹⁰ Inġi Kraisi Iqueqā kukñuā naqā-qakui

* **10:17** Jārāmai 9:24

nyitā witaŋgqetani, nyi naqā-qakuānā tiinjā ätqā. “Nqā suqā ämaqā du maeqākŋqā itŋqenqā yoqā haqeu mamāŋganqundqe, ämaqā qua naqā Äkaiya ique im-imā äpmakāwauwitanj, hŋqu maŋgiminyqā yānā.”

¹¹ Nyi he maeqākŋqā inqā iinqe, he kŋuā tiinjā maeyqā ma eā. “A, iqu nenyā mäwiŋqā naqā-qakuānā itāqā iutanjqā.” Oee. Nyi henyqā aanā kuapanā änyinätŋqā iinqe, Goti Hanjuwā Iqu näcŋqā eā.

¹² Ga nyi he maeqākŋqā-pa itŋqā iunji, yqānā iqāmā. Ii tiinjā dunqeyi. Ämaqā hŋqua, nesā asānānjā epu, iquauqā yoqe haqeqā mamäumbŋqā diŋqe, ämaqeuqā hiŋuā iqinj, hänaqāŋqā qāvqā itqānjā. Iinj timäuqāŋqe, nyi qŋqanjā äyätqānjā. ¹³ Ämaqā iinjā iqua, naqā-qakuā kukŋuā awā tuākiqāŋqā ändowatqā iqua hmanji. Quwqā-quwā imānāpu, Kraisi Iqu kukŋuā awā tŋŋqā ändowatqā-quanā epu, kukŋuā quanŋi äma qanāqŋqā iquayi. ¹⁴ Qu iinjā iqanquwiŋqe, he yāuŋuā miqā pa iqanŋpu. Ii tiinjā ätimäuqi. Setānā, Goti Iqutā mäkä-hunqā iqu, iqueqā huiwā di huitanjā äkunmäknätā, ynaunjqā tā äyänätŋqā iqua enqā-panā timäutŋqā imäknānā. ¹⁵ Setānā iqueā wāuŋuā-wiyqā iinjā iqua, quwqā huiwi äkunmäknāpu, suqā jänānānjā iqueqā wāuŋuā imäkqā-quanā eqanŋpqe, ii yāuŋuā inqā hmanji. Kimanj, qānakndanj, iquauqā wāuŋuā äänā imäkmitpqā iuta hanjā-iqā mapnuwi.

Poli ique, hanjā-iqā kuapanā äwimakqenjqā

¹⁶ Inji nyi kukŋuā äŋgui maetqā, qāmā-qāmā inqā kukŋui hŋqu, anŋi etmqe. He, “Iqu qāmā-qāmā itŋqā iuta ätqiyā” kŋuā eyätŋqe, manyiŋganqā-qe, hiqā enqā dunā indqāmbu. Mā nyi, ämaqā qāmā-qāmā inqā itqāŋuwā-pa, ŋqā yoqe haqā-iqā wāŋqāpu inā mamānmqe, hiŋuinā ŋqāmbu. ¹⁷ Nyi ŋqā yoqe, haqeqā mamāŋqenqā kukŋuā tā ätqe, ii Naqā Iqueqā äwiŋqā iuta hmanji. Qāmā-qāmā iqā iquauqā suqe ämetmä ätätqānjā. ¹⁸ Ämaqā kuapanānj, qu suqā qua täutanj iunqe, quwqā yoqe haqeqā ämamānätqāŋuwā-qae, nyi ŋqā yoqe, haqeqā inā mamānmqe.

¹⁹ He hiqā-hiuāŋqe, ‘Ne kŋuā iqā äŋguānānjā-tāŋuneyqā’ indqānätqāŋuwā-qae, ämaqā hŋqu qāmā-qāmā iqā kukŋuā etqanqā iinqe, aquvānā ipu, hiŋuinā äqunätqānjā. ²⁰ Tiinjā-pqā inānj. Ämaqā hŋqueqā wāuŋui hiŋji wiŋqā emäkqanqā, ä nātmatqā heyaqenā metauqanqā, ä he quwqā äwiŋqā dunā imäkŋŋqā emäkqanqā, ä ämaqā naqā enqā-panā imāŋganqā, ä hiqā manju piya eqäyesqanqae, iqueqā äwiŋqā iuta qāyā emäkätŋqā hiŋuinā äqunätqāŋuwā iqueni. ²¹ Ne hesā äpmamiŋquāŋganj, yāŋänāŋqā maequne, iquauqā suqā iinj imäkqāŋqe, asānā memäkqā imiŋqetanj, “Nyi womba itqānjānā” etmqāta? Oeyqā.

Ämaqā hŋqu yānj äqānätā, iqueqā suqenqā awā tätnqā iqāqe, nyi-pqe zā miqā, ŋqenqā awā tmā. Nyi kukŋuā iinj, ämaqā qāmā-qāmā ipiyā iqua ätätqāŋuwā-manj iinj ätätmiŋqā, ‘oänā’ etqā. ²² Hiqā kŋuā indqāŋqe qui imäkätqāŋuwā iqua, Hipru iquatanjā-quayqae, nyi-pqā inānj. Ä Israitqā iquayqae, nyi-pqā asā inānj. Qu Aprāhamā iquesanj iutanj hueqā-himqā iquayqae, nyi-pqā inānj. ²³ Täŋganj nyi ämaqā qāmā-qāmānjqā hämänā epiyā iqua enqā-panā emā tmqe. Qu, “Kraisi Iqueqā wāuŋuā-wiyqā-quneyqā” etäpiyāŋganj, naqā-qakuā etätqāŋuwāta? Iqueqā wāuŋuā imäkqā naqā-qaku, ii nyinji. Nyi wāuŋuā iqueni, tnāŋänānj itmä, guā kuapanā äpmeqisätmä, itanga a äŋgiqätāpu, ptqā kiinj ämbäsätqāŋuwā iutanj, qunji ämäwqätāunj. Itanŋa äpākonmätmä itmi, kuapanā iqäsätŋqe. ²⁴ Israitqā iqua

ikkuwitāni, aañä kuapānā, 39* inä täua ändowikuwi. Qu nyi ptqä iinji, hipa hñgini eeqä iinā ämbäsäqäsminuwi. 25 Hiunji hñquaqu-hñquenä inga-ingani, Romätanä hñqua, iquauqä-iquauqānga, jävqetä ptqä ämbäkkuwi.† Hiunji hñquenä, nyi hikinä nnämbäsquänä ikqe.‡ Hiunji hñquaqu-hñquenä, nyi yimba ikäminqāngani, yimba iqua qui inga-inga imäknaqiskuwi. Iutanä hñquenä, nyi hiunji hñque, heatqä hñque, eqä-pñä iu äpmakqe. 26 Anä kiinä imñä iunqä qañä ikitmāngani, eqä huakä ämma uwqänä itä, itanğa quwä-meqä iqua, pizqä bäsquänä ikäminqe. Itanğa nyämaqä Israitqä iquatä, ä huizi iquatä, pizqä bäsquänä iminuwi. Anä-himqä naqä iutä, anä avqñqä iutä, itanğa eqä-pñä iutāni, äpäkonmätmä iminqe. Itanğa, “quuvqä eqiyätqānunä” quangä ätätqānuwä iquauä hipa iutani, qui imäkñqänä iminqe. 27 Hea kuapānāñāngani, nyi wāunuä huitanä-huitani, dnä huqä imitmqe, hi-aqāqä mäwiqä iminqe. Hea kuapānāñāngani, buayāñqä dä änyätä, eqāñqä quvākä yākāñä änyiyätäqä-qe, nyi isua manqä iminqe. Hiunji kuapānāñāngani, qäkāmāñqä äwa itmä, iiqä ändminqe. 28 Itanğa hanä-iqä ii qāyā ämetmä-qe, hiunji ique-iqueñi, nyi ämaqä Jisasi Iqueqä yoqenqä aquvä äqänätqānuwä eeqāñāñä iunji, äänä mimqāndiyä-tmä, äwäwa itmä itñqe. 29 Inji ämaqä hñqu, iqueqä yāñāñāñqä hma etä hanuä äwiqe, nyi iquenqä huäqä nungāñgi, hanuä inä wāmä. Itanğa hñqu nätmätqä hmbu iwimäkqāngqeta, suqä quvqä imäkqāngani, nyi äwqä tä hänaqä jänä.

30 He kukñuä qäte, ämaqä quwqä yoqe haqeqä ämatnämānāpu tqä iquauä wiyqāñqä enyätñqe, inji nätmätqä nyi yāñāñāñqä meqä emqä ämetqueqä iunqänä, nqä yoqe haqeqä matnämānmä. 31 Goti Hanjuwä Iqu, neqä Naqä Jisasi Iqueqä Goti Iqu eä, Kaniqu inä eä, yoqä haqeuñi, hea ique-ique momuäqñqä Iquvi. Itanğa nyi nyaqä kukñuä iinji, quangi matqä iqāñqe, Iqu näqñqä eä. 32 Nyi anä-himqä Dämaskasi du pmetāngani, S anä-himqeuñä gapmanqä, ämiqä naqä Arestasi iqueä yāpā iqä äpmeqä iqu, ämaqä mäkä-iqä hñquau, nyi a äñgiqätñqänä, anä-himqä naqä iqueuä täknä hävqä eeqāñāñä iu ätqäteqäukqe. 33 Nyi iqueqä hipa iuta qupāwunmqe, ämaqe, hiqokä-qa iu äkiqumuatenjiyāpu, anä huä iutani, täknä yāpaqä māñgisa guä äñqāyämāwatqānguwāñga, zä ätawunmä äwekqe.

12

Poli iqu qäukuä yätunqä ekqenqä

1 Suqä yoqä haqeqä matnämāñqe, ii yätamäkqä miqä etāñqä-qe, he kukñuä iunä äwiyätqānuwitani, nyi nqä yoqe haqeqāñi, äpakä ämatnämāñgmä. Täñgani nyi kukñui, watqä enqä-manä äqunätminqätä, nätmätqä zä äwinqä iunqä, Goti Iquesa näqñqä ämakqä iunqätä tmqe. 2 Nyi ämaqä Jisasi Iqutä ämuāññāñqä hñquenyqä näqñqä enä.* Quvāukuä 14 ae äpāwqānga, Goti Iqu ique, qua täuta qäukuä hñquaquñä iquaquvqä tuwä yāñgisañä iquenyqä ämäkäqiyāma ekqe. Iqu huiwä qäsä ekqätiyä, ä quuvqenä ekqätiyä-qe, nyi maqñqä enä. Näqñqe, Goti Hanjuwä Iqunä eä. 3-4 Nyi angumä tiinä ätqä. “Iqu huiwä qäsä ekqätiyä, ä quuvqe-qunä ekqätiyä? Nyi maqñqe, Goti Iqunä näqñqä eä.” Iqu

* 11:24 Kukñuä-suqä 25:3 iunji, “ämaqe täua ätäväpiyāngani, 40 mämāwqätäuqä pambiyä” ätänä. † 11:25 Wāunuñqä 16:22. Hiunji hñquaqu-hñquesanä hñqu, Poli iqu Pilipai iu äpmāñqāngani. ‡ 11:25 Wāunuñqä 14:19 § 11:32 Wāunuñqä 9:23-25 * 12:2 Näqñqä-tāñä iqua, Poli iqu kiqä-kiuāñqä ätkqä-qe, mäñdi äkittiyengqenqä ätqä.

yāni āpmeqe, kukņui āmaqā ānā matqā ipu, pmua āwiņqā ii, tqangā āwikqe. ⁵ Nyi āmaqā iqueqā yoqe haqeqa momuāmā. Ināqe nqā yoqe, haqeqaņi māmātmānāņqā ymā. Nātmatqā nyi yāñānāqņqā maecunā eāmā, āmotqueqā diņqānā imākmā. ⁶ Inī nyi nqā yoqeņqā iinā iqā-qunā etangundqe, nyi qāmā-qāmāņi miqā, kukņui naqā-qakuānā tqā-qunā emā. Inī āmaqe, nqā yoqe haqeu hiņgi mandnāmāuqā diņqe manyiņqā itņqe. Qu nyaqā suqā imākātņqeutā, itaņga kukņua nyi awā ātātņqā iutāņi, kiqā quata-tāņā āyā etanģi hiņua āqumbiyi, itaņi nyaqā yoqeņqe, inī iņga imākqā eā. Iiņqe nyi nqā yoqe, haqeu māmāmāņqā imā.

Goti Iqueqā yāñānāqņqā

⁷ Nqā-nāuāņi, Goti Hanjuwā Iqu nātmatqā aañā āņģuānāņā zā wiqe, kuapānā āmāndqueqangqeta imāņqā diņqe, Iqu māwiņqā itqāuā. Iqu nyi iinī miqā imņqe, nqā huiwā tāuņi, tāņā qāyā ānunātņqā hiņuiñā āņqāņģqe. Hañā-iqā i āmetņqe, ii Setānā iqueqā wāuņua-wiyqā hņqu, nyi quvqā nyimākātņqā iņqeyi. ⁸ Naqā Iqu nātmatqā nyaqā huiwā tānā ānunāņqe, huatā nyiyamāutņqe, nyi yatņqā hņquaqui-hņqe āwikqe. ⁹ Iqueqā kimāņi, tii āndkqe. “Nyaqā yāñānāqņqe, āmaqā yāñā-maqņqā, haņua iinā wiqanguwā iquau āwimetāqāņģaņi, wāuņui ātnāņā iqi imākānā. Iutaņi, Nyaqā qeqā imāņqeta hiņgi vqe, aañā qāyunāņā-tāņā enā.” Inī nqā woyqā miqā, haņua ii āwitņqā diņqe, nyi yeeqā itmā, awā tqāmā. Ii Kraisi Iqueqā yāñānāqņqe, nyitā pmetātņqā diņqeyi. ¹⁰ Iinā etanģi, nyi Kraisi Iqueā wāuņuitaņi, nyaqā yāñānāqņqe aañqā etāqā-qe, āmaqā hui quvqā indqueqanguwā-qe, hañā-iqā huitaņā-huitaņā āmetmā-qe, itaņga āmaqā hui yuuwā giāuqanguwā-qe, nyi yeeqānā itmā āpmeņā. Ii nyi nāqņqā tiinā emā iutaņi. “Nyi haņua āwitmņģaņi, Goti Iquesa yāñānāqņqā naqānāņā-tāņunā pmetmānā.”

Polī iqu quuvqā heqiyqā iquau yātamākqā vqenqā āwinyminqenqā

¹¹ Inī nyi qāmā-qāmā iņqā kukņua ii ātqe, ii he inyimākqanguwā iuta ātqā. He nyinyqe, āmaqeu awā āņģuā tqūā etanģqā qāyūnā-qe, inī mimākqanguwā iuta nqā-nāuā awā ātqā. Nqā-nāuāņi, nyi naqā-qakuā tiinā etqā. “Nyi āmaqā hiņģiņqā iquņiņqā. Ināqe āmaqe, he iquauņqā ‘Āmaqā kukņua awā tuākiqāpņqā dowatqā naqā-qakuā iquaiqā’ kņua indqānāņuwā iqua, nyi māmaņqutāuqā iñāuā.” ¹² Inī nyi, Jisasi Iqu kukņua awā tuākiqāmāqā ānāndowatkqenqā, he āmetquamqe, heyaqā awā iqņi, nyi nātmatqā āmaqā ānā mimākqetā, ktqā yāuņua iqetā, ktqā wāuņua yāñānāqņqā imākātmitaņi, enyqā miqā āyā imākmiņqe. ¹³ Iņģaņi nyi suqe, āmaqā Jisasi Iquēņqā aquvā āqāņģawātqāņuwā huizi iquau āmotquamiņqā-pa, he asā iinā āyā āmetquamiņqe. Ināqe, nyi hañā-iqā metapqā imqā diņqe, “He nyaqā huiwi āminyipiya” ātātmi, yatņqā maeyqā imiņqe. Itaņgi he, “Iqu suqā iinī, quvqā inetquamiņqeqā” kņua eyquti, āwqā-haņā, nqā suqā quvqeta āmetqāņuwī, huatā manmāupu!

¹⁴ Tāņģaņi nyi tquaqūi ae emakqā iuņi, tqeņi emamqā nāwinyā āpmeņā. Nyi āpmaqāņģaņi, aņģumāņi, hañā-iqā metapqā imniqe. Nyaqā ānyinqe, heyaqā nātmatqā āmetaumqā ma, he Kraisi Iquenyqātā, nyinyqātā, quuvqā eqāpņqā iņqeyi. Suqā tiinģiņqe he nāqņqe. Ymeqe, kunaqā-kunūņua yātamākqā wipņqe, ymisaņā nātmatqā isuaņqā qāvqā ikipu, aquvā māmaqiyyā ipnā. Suqā iinī, kunaqā-kunūņua, ymeqā-quau yātamākqā wipņqā, imākqāpnā. ¹⁵ Nyi he āņģua āpmaka wātņqe, yeeqānā itmā, nātmatqā eeqāpnāņi etapātā, itaņga iņqā-nāuāņi etapnā. Nyi henyqe kiinā ānyinqe, yāndi pāyātqātāņģetāņi, ga he nyinyqā eņqe, māņģi suņqā pāwiqi? ¹⁶ Ināqe hņquenā, nyaqā suqenqā tiinā

ätätqānuwenji. “Ii qāyjunqā. Iqu neyaqā nātmatqā isua, ätnāñäqini mämeqā itnqeçqā. Iqu quangā änatätä, yamwiqā äneyätä, qāmā-qāmā inemäkätä, neyaqā nātmatqe, ämänätautnqeçqā.”¹⁷ Änäñqāwā? Nyi ämaqā henyqā ändowatkqā iquautanji, hñque, “Si iquauñi quangā yamwiqā ävätnä, nātmatqā ämändaauwa kiyä” ätukqätanā? Oee. Nyi iñji mimäkqā iquñji.¹⁸ Ämaqā iutanji, nyi kukñui Talusi iquenyä vqangā, iqu i emakqe. Iqutä qanjä anä ikäyinqe, nyi neqā neyāmaqā hñqutä äyā ändowatkqe. Inganji Talusi iqu quangā yamwiqā eyätä, heyaqā nātmatqā hui, quwā ämetaukqāta? Ä iqutä, nyitä, ye kñuitä, suqetāñi, naqā-hñqunä mindqāñqā iqueätanā? Oee, ye asänä etqueque.¹⁹ Ne hiqā-hiuä yätamäkqā heyatunquä diñqe, Kraisi Iqutä naqā-qakuä ämuäñnanä, nātmatqā eeqänāñi, Goti Iqueä hñjuä iqisa imäkätqāñu. Inäqe, he neyaqā kukñuä tuwanuä täu äqänāñqe, a ätäupiyyi, “Iqua quvqe qāyā imäkäpu, neyaqā hñjuä iqini, quwqā-quwā yätamäkqā iñqā kukñuä isua änatätqāñäuä” kñuä indqänätqāñuwäti? Nqā nyāmaqā kiñä änyinätñqā iquenä, iñji hmanji. Ne kukñuä eeqänāñä ii etätunqce, ii he yätamäkqā eyätanä, yänänäñqā emäkatunquä iunqe.

²⁰ Ii tiñjä etanjiyyi. “Nyi qunqā äumqe, qu suqā nyi manyinqā eänqā iu itqätanqā qunmniqätiyā?” ä, “He, nyi suqā, he maenqā eänqā iu itqätanqā nqämnbnuwätiyā?” kñuä indqänätmä, äwäwa itqāñä. Heyaqā awä iqini, suqā kukñuä mäkä äqäyāunäpu, hñqueqā äpmeqā iunqā äwqā quvqā änyäpu, äwqā tnāñä maqänä imäkñäpu, huiziu mäñdi äkittqiäyüpu, yänä-yänä ipu, ämaqā huiziuñqā tuwāñgi kukñuä ätäpu, itanga wäunju, kñuä huitanä-huitanä iuta qui imäkqāñqe, äwäwa itqāñä.

²¹ Nyi henyqā angi äquvepmqāñganji, nqā Goti Iqu, hiyaqā hñjuä iqini womba iqāñqā inyimäkqāñqā-pqā diñqe, äwäwa itqāñä. Ämaqā hesanä hñqua, suqā kiyä mätkä itä, suqā qoka-apäkä hiaqāqā hññgi wäyäkiketä, itanga suqā yññä-hiveqā iqua imäkqā-pa qāñganä imiñuwä iunqā, kñuä makunmäkñqā yqänä itqätanqā qunmqe, iuta womba ämetmä, kñuä qämniqenqā etqä.

13

Hiqā-hiuäñji, qävqā inyäpu, yamwiqā inñpñqe

¹ Täñganji nyi emamqe, hñquaqu ae äquvepkqe, huiziqu emamqā iqä. “Hanä-iqenqā, ämaqā hñquaqu, ä hñquaqui-hñqueñäqua, kukñuä asänāñä dinä tqanpñqe, he qätä iunä äwiyäpu iwäsäuqāpnä.”*

² Nyi he angu etmetnä anä äpmaminqūänqā, kukñuä yänänäñqā etkqā-pa, täñganji qäqiqi mäpmeqā, kiñä-nämä äpmamä etanji, ämaqā suqā quvqā qāñgatqā imäkmiñuwä iquautä, huizi eeqänāñä iquendä, anqumä tiñjä etmqe. “Nyi henyqā anqumä äquvepmqāñganji, ämaqā suqā quvqā imäkmitpqā iquenä, hñjuäñä maeqñqā itmä, hämä-hämä emäkmiñqä eä.”³ Inji he nyinyqe, “Kraisi Iqu kukñui, Poli iquesanä ätätñqäta, ä matqā itnqätanä?” ätnäpu, näqñqā mapñqā enyätqäuä. Iutanji nyi hämä-hämä emäkmiñqe. Ga he näqñqā ti mapñä. Kraisi Iqu heyaqā awä iqini, hanju mäwiqā itä, yänänäñqā tqäuänä.⁴ Naqā-qakui, Iqu woyqā miqā, hanjuä-qu eqanga, zä-huätati äuekuwä-qe, Goti Hanjuwä Iqueqā yänänäñqetani, hanjä yqänä äpme. Itanga ne Iqutä ämuäñnanä, Iqu hanjuä äwäkqā-pa, ne-pqe asänä äwiñquä-qe, Goti Iqueqā yänänäñqetani, ne hiyaqā awä iqisa, Iqutä hanjä anä äpmenitani, yänänäñqā iñjä iquenji ätimäutñqā imäkqanqatqe, hñjuä qumbnä.

* 13:1 Kukñuä-suqā 19:15

⁵ Hiqā-hiuāñi, “Ne quuvqā qāyu eqiyāñuatiyā” tpu, hiqā kñuā indqāñgeutā, suqeutāñi, qāvqā inyāpu, yamwiqā ingpñqe. Heñi, Jisasi Kraisi Iqu, heyaqā yāpā ingisa āpmerqenqe, he mañqātanā? Iqu heyaqā yāpā ingisa māpmeqā itañgutqe, ii he quuvqā qāyunā maeqiyqā iutanji. ⁶ Itañgi nyi henyqe, kñuā tiññiqā yāñāñqñqā ānyiyqi. He, ne yamwiqā iuta quaññā māpākñqā, Kraisi Iqu kukñui nesani etātñqā qumbunqāuā.

⁷ Inji tāñgani, he suqā quvqā mimākqā iqāpñqe, Goti Iqu yātamākqā heyquātñqā yatñqā āvātqāñu. Ne ii imākātunqne, ii he nenyqe, “Iqua yamwiqā iunji āmāwqātāuquwiqā” kñuā indqāmbñqā hmanji. Hesañā hñqua nenyqe, “Iqua Naqā Iqueqā wāñuñā imākqā quaññā-quayqā” qāyā indqāñganquwā-qe, he suqā jāñāññinā imākqāpñqā ānenyātqāuā.

⁸ Qu nenyqā kukñuā quvqā tqanguwinqā āwāwa miqe itunqne, ii ne, kukñuā naqā-qakuā iqueni, māñdi makittqiyqā iquatuñquā iutayi. Kukñuā naqā-qakuā iqueni, yāñāñqñqenā imākquanā. ⁹ Ne woqqā māmetqueqā, hanuā witanqua, he yāñāñqñqā tqāuqanpñqenqe, ne aquvāñā itqāñu. Itañga he Goti Iqueqā qokā-apākā aaññā qāyunāñā añgi timāupñqā diñqe, ne Goti Hanjuwā Iqueni, yatñqā āvātqāñu. ¹⁰ Nyi kinā-tāmā yqāñā āpmamā, henyqā tuwanuā tā āqiyqe, ii nyi henyqā añgi āpmqāñgani, “Heqā suqā jāñā imākmbiyā” etātñā, kukñuā tāñqā etqñqe, manyiñganqiyi. Naqā Iqu nyi indmetā, wāñuñā imākqāñqā yāñāñqñqā āñdapkqe, nyi he qui emākñqā āñdapkqā ma, yāñāñqñqā emākqāñqā āñdapkqā eā.

Poli iqueqā kukñuā yeeqā inqā ātnāmāukqenqā

¹¹ Nyāmaqā iqueniñqā kukñui, hitunñui iqi tii etqā. He aquvāñāñā ipu, Goti Iqueqā qokā-apākā aaññā qāyunāñā añgi ātimāupu, nyaqā kukñuā iutanji yāñāñqñqā imākñāpu, hiqā kñuā indqāñqe, heuāñqā manyuāktāuqā ipu, āwqā hanuā inqā pmeqāñqe. Itañga Goti, āmaqeñqā āwinyātā āwqā hanuā inqā vqā Iqu, hesā anā āpmetātñqe.

¹² He āmināpiyāñgani, quuvqā heqiyqā iquneqā suqā iunji, quneqā ingpñqe. ¹³ Goti Iqueqā qokā-apākā eeqāñāñi, “Yāā ñquauā! Ne henyqā hui mimāuqā inunā” etqā.

¹⁴ Naqā Jisasi Kraisi Iqu, Iqueqā qeqā imāñqeta hinqi āvātñqā iunji etapātā, Goti Hanjuwā Iqu Iqueqā henyqā winqe hesā āpmuatetā, itañga Goti Iqueqā Dñā Āñguāññā Iqu āwqā naqā-hñqunā imbu pmetpñqā emākquā.

Tuwanuä, Poli iqu Galesiya pmeqä iquauñqä äqäkqe Yätamäkqä kukñuä hinuiqänä iquvi

Ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä kinganä eqäminuwä iqua, ii Israitqä iquautanänji. Itanji qänakñi, Jisasi Iqu Poli wäunüä imäkqä ique, kukñuä äñguä we-hunqä-tänji, ämaqä Israitqä ma huizi iquau awä tuätñqä ändowatkqe. Itanğa huizi iñä iquautanä hui, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iqueqä ämaqä hipñqä ipäqäkuwi, hanä-iqe Iqueqä ämaqä iquau tii äwimakqe. Israitqä iqua kukñuä-suqä Mosisi iqu äwikqeu qänaknä iminuwä-pa, ämaqä yäpaqängisanä iqua, hinuiqänänji, qänaknä miqä iminuwä. Qutanä hñqua Kraisi Iqueqä yoqä-tänä epiyänğanji, qu-pqe kukñuä-suqä Mosisi iqu äwikqeu, qänaknä ipñqä-ti, qänaknä miqä ipñqä-ti?

Israitqä hñqua, “Yäpaqängisanä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänjuwä tqua, Israitqä iqueneqä suqä huiwä häuä ktäunqä iñqe imäknäpu, kukñuä-suqä huizi Mosisi iqu äwikqeu qänaknä iqäpñqeqä” ätminuwä. Itanji Poli iqu ‘oeyqä’ ätuätä, tii ätmuinqe. “Ne quuvqä Jisasi Kraisi Iquenyqä eqiyätanitanji, Goti Iqueqä hinui iqi ämaqä jänänä eätanä, hanä-pmeqä änyä-hänji ämetqänünä.”

Naññqä-tänä hñqua kñuä tii indqänätqänä. Israitqä iquautanä hui, qua Galesiya iunqä äupiwi, quuvqä heqiyqä iqi pmetanuwä iquauñi, qu kukñuä-suqä Mosisi iqu äwikqeu qänaknä iqä-qua hipñqä iwimäkminuwä. Poli iqu, iqua iñä iminuwñqä qätä äwiyäqe, iqu Galesiya iquauqä quuvqä heqiyqetä, suqä iqeutä, jänä äñgu iwimäkätñqä, tuwanuä tä äqiyämäukqe.

Kinganänji, Poli iqu tiñä ätätä äqäkqe. Kukñuä äñguä we-hunqä-tänji awä tuäkiqätñqe, iqueqä äwiñqä iuta ma, ä ämaqä hñqueqä kukñuui qänaki iutanä ma, Goti Iqu Kiqä-kiuä iunqä atäunüä ikqeqä. Auä, Goti Iqu ique tääqä ätuätumetä, kukñuä äñguä ämaqä Israitqä iquautanä ma, Jisasi Iquenyqä änyä maññqä iquau awä tuäkiqätñqä äwikqe. Huizi, Poli iqu tii ätätä äqäkqe. Qokä-apäki Goti Iqueqä hinüä iqi jänänä hipñqe, ii ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänjuwä iquanänñqä. Kukñuä yäpaki ätätä äqäkqe, tiñji. Kraisi Iqu ne suqä quvqä iqueqä hanä-iqeta huätä neweqatqanğutänğa, Dñä Äñguä Iqu neyaqä qanä uwqeuñi, jänä inemäkqanji, ne huizi-pqä iquauñi, suqä äñguinä iwitquetunqeqä.

Poli iqu, tuwanuä tqenqä kukñuä ätkerñqä

¹⁻² Ämaqä tuwanuä tqe äqiyqä iqu, ii, nyi Poli kukñuä awä tuäkiqämqä änändowatkqä iquñji. Itanğa Jisasi Iqueqä ämaqä nyitä anä äpmenquä iquatä ne tuwanuä tä, he qokä-apäkä Jisasi Iqueqä yogenqä, qua naqä Galesiya im-imä aqvüä äqängawätqänjuwä iquenyqä äwäwqatqu. Nyi wäunüä tqe imäkqä-qunä emqe, ämaqä kiuänänä hñqu, ä kuapanänji atäunüä änyiyäpu, änändowatkuwä hmanji. Jisasi Kraisi Iqutä, Goti Apiqu, Jisasi Ique, qua äptekuwä iuta anğumä ävauqumuatqä Iqutä, ätenjiyasinyä, änändowatkiyä iquñji.

³ Goti neqä Apiqutä, Naqä Jisasi Kraisi Iqutä, qeqä imänqeta äñguä etapäsinyä, heqä äwqe hanüä imbu pmetpñqä emäkqinyä. ⁴ Neyaqä suqä quvqe hma imäkätñqä diñqe, Jisasi Iqu Goti neqä Apiqueä äwiñqä iu

qänaknä itä, Iqueqä-küü äwinqqe. Iqu ne suqä quvqä qua täu äwinqä iuta huätä inetmetnqenqä, i imäkkqe. ⁵ Iqu Goti eä, neqä Apiqu enqe, ne Iquenj hea ique-ique yoqä naqä vquatuñquänänji. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

Galesiya iqua, kukñuä naqä-qakui mäma hiñuä ämäquñguwiñqä

⁶ Änäñqäwe! Kraisi Iqueqä qeqä imänqeta äñguä emäkkqä iquesa, Goti Hanjuwä Iqu, he Iqueqä hiätprnuwänqä tääqä etätmakqä qäyä etanqqä-qe, Iquenj mäma hiñuä ämäqunäpu, kukñuä hui-mända äunjuqua uwqanquwitani, nyi yäunjuä naqänänj äyätqänä. ⁷ He qänakñi, kukñuä äñguä we-huñqä-tänji, naqä-qakuänänj hma etanji, hñque-mända äunjuqua äwqä. Ämaqä, he kukñuä ique mapñqä emäkkquwä iqua, Kraisi Iqueqä kukñui, hñgi-mända äkunmäkäwqatäpu, hiqä knuä indqänqe, yuuwä emäkpñqä etma uwqä. ⁸ Iñä etanqqä-qe, neñä-qe, ä ynaunjqä qäukuä haqä yätutanj hñquñä-qe, kukñuä awi, neqä ätätunquä iutanj matqä hui-mända ätmitätqe, Goti Iqu ique qui imäkätñqä änyinji. ⁹ Iññqe ne kukñuä ae etukquä iuvqae, täñganj angumä tiñä etqä. “Ämaqä hñqu kukñuä awi, he näqñqä ae ämetqänjuwä iu matqä, hui-mända etqä iqu, Goti Iqu ique qui imäkätñqä änyinjiyä.”

¹⁰ Nyi kukñuä tä etqe, ämaqeunä yeeqä iwimäkmqä matqä iqä. Goti Ique yeeqä iwimäkmqä iu ätqä. Iñi nyi ämaqeunä yeeqä iwimäkmqä etanqundqe, nyi Kraisi Iqueqä wäunjuä imäkmqä maeqä imä.

Poli iqu, kukñuä naqä-qakuñqä näqñqä ämakqenqä

¹¹ Nyämaqäüä, nyi naqä-qakuänä tiñä etmqe. Kukñuä äñguä we-huñqä-tänj nyi awä ae etätñqä ii, ämaqä hñqueqä knuä indqänqä iuta hmanji. ¹² Kukñuä iquenyqä näqñqe, ämaqä hñqu dqanji mämeqä ikqe. Jisasi Kraisi Iqu Kiqä-küü, kukñuä äñguä iquenj, ätnänäqinyä ämändquakqe.

¹³ Nyi hiñuiqänänji, Israitqä iquauqä suqe a yqänä äqätmä äpmaminjqä iñqe, he qätä ae äwimiñuwi. Inğanj ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqenqä aquvä qänqanquwä iquauñi, hañä-iqä hävemnäqñqä ävätmä, hämänänä yuuwä tämqä iminqe. ¹⁴ Iñä itmänqanji, nyi atqä-awäkauqä suqä iu yänänäqñqä imäknätmä, Israitqä iunji, ämaqä nyitä asänqatqä iquau ämäwqätäumänqä imänminqe. ¹⁵⁻¹⁶ Inäqe, nyi nqä nipeuä äwqä imä yqänä mnätanqä, Goti Iqu Iqueqä qeqä imänqetanji, nyi Iqueqänänqä tääqä dätmätñqä ätenjikqe. Iñi hea Iqu äwinqanqänqä, Iqu Iqueqä Ymeqä-queñi ämändquakqe. Iqu iñä imäkkqe, kukñuä Jisasi Iquenyqä ätänqe, Israitqä iqua qäyä etanji, huizi iquau awä tqumqä indmakqe. Iqu iñä inyimäqanqä, nyi kukñuä äñguä we-huñqä-tänñqä näqñqä hui mamqe, ämaqä hñqutä kukñuä teenqä maqänä mäwqä ikqe. ¹⁷ Ä ämaqä Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiqäpñqä hiñuiqänä ändowatkqä iquau yatñqä wimqe, Jerusälemänqä ekqä ma, aañqe. Inäqe nyi maqänänji, qua naqä Arepiyanqä äukqe. Iqi äpmenjaqänmi, anj-himqä Dämaskasiñqä angumä äpkqe.

¹⁸ Nyi Jisasi Ique hiñuä ae äquñqänqä, quvakuä tquaqi-tque äpmamitanji, Pitä iqtä kukñuä teenqä Jerusälemänqä ekqe. Iqini nyi hiñji 15, iqtä anä äpmakqe. ¹⁹ Inğanj nyi ämaqä kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä huiziquauñi, hiñuä mäquñquä itmä, Pitä iquesä, Jemisi, Naqä Iqueqä känguequtänä äquñqqe. ²⁰ Nyi tuwanjuä tä äqiyqe, Goti Iqueqä hiñuä iqini, qanñji matqä iqä, naqä-qakuänänji.

²¹ Iqini ävâmetmä, qua naqâ Siliya iunqätä, Silisiya iunqätä äukqe.
²² Inġani, Kraisi Iqueqâ qokâ-apäkâ qua naqâ Jutiya iu, im-imâ aquvâ äqângâwâtqânuwâ iqua, qu nyaqâ hipenui hinuâ manqânqâ iminjuwi.
²³ Iqua hinuâ manqânqâ ipiyâ-qe, nyinyqe, “Ämaqâ, ne hanâ-iqâ hävemnäqnqâ ânâtapminqâ iqu, tânġani, quuvqâ heqiyqâ yuuwâ tamätä iminqâ iquenyqe, awâ ätâtqânâ” tâtqâtangâ, qätä äwiminjuwi. ²⁴ Itanġa ämaqâ Jutiya pmeqe, Goti Hanjuwâ Iqu, nyi iinjâ nyimâkkqenqâ, änguiqâ ätuäpu, Ique yoqâ naqâ äwiminjuwi.

2

Quuvqâ heqiyqeu miqâ iqua, Poli iqueqâ wäunjuinqâ, ‘änġuiqâ’ ätkuwinqâ

¹ Quväukuâ 14 ae äpäwqanġani, nyi Jerusälemänqâ anġumâ umqâ itmânġani, Banâpasi iqutä anâ äukue. Ye äwätayânġani, nyi Talusi iquenâ-pqâ inâ itmakqe. ² Goti Iqu nyi äumqâ dinqe, ätnânâqi ämaetâ, “Üvâ” dqanġi, Jerusälemänqâ äwätmä, Iqueqâ ämaqeucâ hinuâ iqi ämaqâ yoqâ-tânâ iquauñi, kuknuâ änguâ we-hunqâ-tânġi, Israitqâ iqua qâyâ etanġi, huizi iquau näqnqâ äwiminqenqâ, awâ maqnqâ ätukqe. Awi, tiinjinqâ ätukqe. Ämaqâ naqâ iqua, “Ämaqâ huizi iinjâ iqua, Israitqâ iqune enqâ-pa epiyâ” ändpqe, ii nyaqâ wäunui imâkqa äpätñqe, nätmätqâ hinġinqâ enqâ-pa uwqâ dinqâ ätukqe. ³⁻⁵ Ne kuknuâ tâtqätanġuani, ämaqâ quuvqâ heqiyqâquanâ imâknminjuwâ hnqua, neyaqâ kukñui qätä quwâ wipnqâ yäpä inġisa maqnqâ äyapkuwi. Ämaqâ iqua, ne Kraisi Jisasi Iquesa änguâ pmeqâ iunġi ämänâquvasäpu, ne wäunüâ-wiyqâ hinġinqâ enqâ-pa, Israitqâ iquauqâ suqâ iqueqâ yäpä iqi pmeqânqâ qui inemâkñnqâ äwingqe. Inäqe he quuvqe, kuknuâ änguâ we-hunqâ-tânâ naqâ-qakui, he ae ämetqânjuwâ iunqâ eqiyqâpnqâ nenġanġi, iquauqâ näqnqâ quangâ iunġi, wänqâqäpu, “Änguâ ätqäuâ-qe” mätgânä ikqe. Inġi Talusi iqu, nyitä anâ äpme, Grikâ iquautanâ-qu eäqâ-qe, ämaqâ yoqâ-tânâ iqua, iquenyqe, “He Israitqâ-quneqâ atqâ-awâkauqâ suqâ dunġi, iqueqâ huiwi häuâ ktaupiyâ” mänatqâ ikuwi.

⁶ Goti Hanjuwâ Iqueqâ qokâ-apäkâ iuqâ hinuâ iqi, ämaqâ yoqâ-tânâ iqua, kuknuâ nyi awâ tquanġani, hui-mända makunmäkäwquatqâ ikuwi. (Ämaqâ iquauñqe, nyi nqâ-näuâñi, “Iqua yoqâ-tänuatiyâ, ä yoqâ maiquatiyâ?” knuâ pkâpkâ mämetqânâ. Goti Hanjuwâ Iqu, ämaqeucâ yoqenqätä, hipenjuinqätä, knuâ miqâ, asänâ iwäsäuqâ Iquvi.)

⁷ Ämaqâ iquautanġi, yoqâ naqâ qonqâ, Pitâ ique, Jemisi ique, Jonâ ique, iqua näqnqâ tiinjâ ekuwi. “Wäunüâ Goti Hanjuwâ Iqu, Poli ique äwikqe, Israitqâ iqua qâyâ etanġi huizi iquau, kuknuâ änguâ we-hunqâ-tânġinqâ awâ tquätñqeyqâ. Ii wäunüâ Goti Iqu Pitâ ique, iqu Israitqâ iquauñâ awâ tquätñqâ, äwikqâ-panâ asänâñiqâ.” ⁸ Goti Iqu, Pitâ iqueni, iqu iqueqâ wäunui, Israitqâ iquauqâ awâ imâ, änguâ imäkätñqâ yanânâqnqâ iwimäkätñqenqe, iqua näqnqâ qânġanâ ämakuwi. Itanġa hea tânġani, nyi-pqe, ämaqâ huiziu imâkmqe, Goti asâ Iqu nyimäkätqätanġi äqunġuwi. ⁹ Iqua Goti Hanjuwâ Iqu, Iqueqâ qeqâ imânġeta, nyi änguâ i inyimâkqanġenqâ näqnqâ ämapiyi, ne eequne naqâ-hñqunâ eatunqenqâ, nyitä Banâpasi iqutä, yeeqâ äyekuwi. Nänġuiqune ae eanitanġi, tiinjâ imäkätunqenqâ ‘ññqâ’ ätunġqe. Banâpasi iqutä nyitä, ye wäunui, Israitqâ iqua qâyâ etanġi huizi iquauâ yäpä imâ imäkakitqätanġesi, iqua Israitqâ iquauâ awâ imâ imäkâkiqäpnqe. ¹⁰ Inġani iqua ye kuknuâ hnqunâ tiinjâ äyatkuwi.

“Qe Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä nätmatqä äki-äkiñqä äwa ipu, täqi äpmeñuwä iunji, hui mimäugä yätamakqä vqanğinyqä.” Kukñuä iinji, ii nyi wäunjuä qänaki imäkmqä kñuä indqänätanğqä qäyunä äyatkuwi.

Poli iqu, Pitä iqu suqä quvqä imäkqanği, äkasuwä ätukqenqä

¹¹ Pitä iqu Andiyokä iu ae ätimäuwä äpme, suqä quvqä imäkqanği, nyi iqueni äkasuwi, iqueqä hiñuä iqi jänänä ätukqe. ¹² Tiinğä ätimäukqe. Pitä iqu änyä tii ätimäuwä äpme, Israitqä iqua qäyä etanği huizi iquatä buayä anä änäqäsminğe. Inğe ämaqä Jemisi ique äväma äpkuwä hñqua, iqi timäuganğuwänğga, iqu ämaqä huiwä häuä ktäupñğä ätminjuwä iquauñğä zä itä, quvqä imäkätä, huizi iquau äväma, buayä anä manğä, kinänänğ ätqäukqe. ¹³ Pitä iqu suqä kukñuä tqe imäkqanğa, Israitqä iutanğ quuvqä heqiyqä huizi iqua, inä imäkuwi. Itanğa Banäpasi iqu, iqua iinğ äyä iqanğä äqunäqe, iqueqä kñuä-pqe waqiyä uwqanği, inä imäkkqe. ¹⁴ Inji nyi, iqua kukñuä anğua we-hunğä-tänğ naqä-qakuä iqueni, qänaki jänänä miqanğä äqunmitanği, eeqänänğuaqä hiñuä iqisanği, Pitä iqueni, “Si Israitqetanğukui qäyä eänä-qe, iutanğ maeqänänğ eänä, huiziqua enğä-panğ qäyunä pmetqätanğnä äkqänänğä. Inji si tanğanği, quvqä imäkätnä, huiziqua, Israitqä iquauqä suqe imäkpnğä dinğe, sunğä yänğ wqänätqäninyä?” ätukqe.*

Jänänä eqänqe, Jisasi Kraisi Iquenyqä quuvqä heqiyqä iutanänği

¹⁵ Naqä-qakuwi, ne Israitqä iuta änanycuwä iutanği, ne huizi quvqä imäkqä iqua enğä-panğ ma,† Israitqä qäyunänğ iquneyi. ¹⁶ Inğe ne tiinğnğä näqñqe. Ämaqe, Goti Iqueqä hiñuä iqinği jänänänğ epu pmeqe, Mosisi iqueqä kukñuä-suqä iu qänaknä iqä iuta ma, Jisasi Kraisi Iquenyqä quuvqä naqä-qakuä heqiyqä iutayi. Inji ne Israitqä qäyä eänä-qe, ne-pqe Jisasi Kraisi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänğ. Itanği Goti Iqu nenyqe, “Nqä ämaqä jänänänğuaeä-qe” kukñuä-suqä asä ique qänaknä itqätanğquä iuta ma, Jisasi Kraisi Iquenyqä quuvqä heqiyätanğuatqä iuta tuänä. Ii tiinğ etanğiyi. Goti Iqu ämaqä hñqenği, “Nqä ämaqä jänänänğuaeä-qe” kukñuä-suqä iu qänaknä itqätanğqä iuta, mätkuä yänä. Aanqe. ¹⁷ Ne Goti Iqueqä hiñuä iqinği, ämaqä jänänğ hiatunğuanä, Jisasi Kraisi Iquenyqä quuvqä eqiyätanä, kukñuä-suqä iqueni qänaknä miqä iquque, Israitqä hñqua nenqe, “Suqä quvqä imäkquaiqä” kñuä indqänğanğpqe, iinğnqe ne, “Kraisi Jisasi Iqu Kiqä-kiuä suqä quvqe, yänänänğqä imäkätñğä imäkqiyä” tatanğquäta? Oee, Iqu iinği quati squäta imäkätñqe? ¹⁸ Inji nyi suqä yäuä kinğanä qänaki iminğä ae ävquatämäukqä iunji, anği a ämaqätätmä imäkqe, ii nyi anği äpnasätmä anği ämätqä enğä-panğiyi. Iinğ imäkqä-säpi, Goti Iqueqä hiñuä iqinği, nyi suqä quvqä imäkqä-qunä etminji. ¹⁹ Inğe kukñuä-suqä iqunesanği, nyi pizqä äpäkonmä äwominğe. Inji qänakñi, kukñuä-suqä iqueqä yäpä iqi äpmeñqetanği, Goti Hanjuwä Iqueqä yäpä iqi pmamğä ävämakqe. ²⁰ Kraisi Iqu zä-huätati äunğqe, ii nyi-pqä anä äpäkonğueä enğä-panğiqä. Itanğa nyi häñğ-pmeqä änyä-hänğ ämakqe, ii Kraisi Iqu nyaqä yäpä-tämä häñğ yqänä pmetanği, nyi häñğ iuta äpmeñä. Itanği tanğanği, nyi qua tau äpmeñqe, ii Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iquenyqä quuvqä naqä-qakuä heqiyqä iutanği. Iqu Qäqu, nyinyqä aanğ kuapanä äwinyätä, Iqueqä häñğ-pmeqe nyi anği indmetñqä, ävquatämäukqe. ²¹ Ne ämaqä jänänänğ eatunqe,

* **2:14** Näqñğä-tänğ iqua, kñuä huitanğ-huitanğ indqänätqänğ. Poli iqueqä kukñui, Pitä ique äwikqe, täqinyändanä, ä hiqñğä 21 bunğätanä? † **2:15** Israitqä iqua kñuä tii indqänminjuwi. “Qu Israitqä iqunesanğ ma, huiziqua, Mosisi iqueqä kukñuä-suqä mämeqä ipiyitanği, eeqänänğ quvqä imäkqä iquayi.”

kukñuä-suqä yäua iquesa etanğutqe, ii tiinji. Kraisi Iqu äpäkongqe, nätmatqä hiñginğä enğä-manjä eänä. Inäqe nätmatqä Goti Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta nätapätñqe, nyi manitā makitqäteqä iqāmā.

3

Kukñuä-suqeu qänaknä iqenqätä, Goti Iquenyqä quuvqä heqiyenqätä

¹ He ämaqä Galesiya pmeqä hiñuä pisqä asusuainä itqänjuwä iquenä, ne Jisasi Kraisi Iquenyqä ämetquakque, ii tiinji. He Iqu zä-huätatä äunätä äpäkongangqe, hiñuä mäquñquä ikuwä-qe, ii he Ique hiñuä äqunänjä. Inäqe he hiñuä maññqä ipñqe, hiyaqä hiñui, paaqä tqu äteqäwä? ² Nyi nätmatqä hñquenyqä yatñqä emqe, he awä dpu. He Goti Hanjuwä Iqueqä Dñä Äñguä Ique ämakuwi, ii kukñuä-suqä ique qänaknä ipiyä iuta ämakuwätanä, ä kukñuä äñguä ique ganä qätä äwiyäpu, quuvqä eqiyäpiyä iutatanä? Ii he quuvqä eqiyäpiyä iutanji. ³ He hiñuä pisqä asusuainä äänä itqänjä? He änyä-hänjä pmeññqe, Goti Iqueqä Dñä Iqu emäkqanğqeta ipäqakuwä-qae, inji tanğani, yqänä pmeññqe, hiqä yänänäññqä iutanä qäpu imäkmäupñqätanä? ⁴ Hanjä-iqä eeqänänjä i ämakuwiñqe, yätamakqä maeyññqä ämakuwäta? He iinji, quatä-tänjä ämakuwiqä kñuä änyiyqi. ⁵ Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä Dñä Äñguä änyä-qe etapätä, nätmatqä ämaqä mimäkqänänjä i imäkkqe, ii he kukñuä-suqä iu qänaknä iqanğuwä iutandanä? Oee! Ii he kukñuä äñguä ique qätä äwiyäpu, ämepu, quuvqä eqäkuwä iutanji.

⁶ He Aprähämä, Israitqä iqueneqä awiqu kinganänjä iquenyqä kñuä indqambu. Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, kukñui tiinjä ätä. “Aprähämä iqu, Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä heqiyqanği, Iqu ‘Ämaqä jänänñueqä’ ätkqeqä” äqänä.* ⁷ Iutanji, he näqñä tiinjä heññqe. Ämaqä Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätqänjuwä iqua, qu Aprähämä iqueqä ymeqä naqä-qakuä iquayqä.† ⁸ Kinganänñanğani, Goti Hanjuwä Iqu, nätmatqä timäuniqä iu hiñuä äqunätä, Iqueqä bukä iunji, tiinjä äqäkke. “Ämaqä huitanğ-huitanji, Goti Iquenyqä quuvqä heqiyqanğuwänğani, Iqu ‘ämaqä jänänänjä-quayqä’ tuäniqueqä.” Iinjä etanği, Iqu kukñuä äñguä iqu änyä matimäuqänğga, Aprähämä ique awä tii ätukqe. “Sitani, Nyi ämaqä eeqäpnänji, äñguä iwimäkmniqe qä.”‡ ⁹ Inji Aprähämä iqu quuvqä heqiyqanği, Goti Iqu iqueni äñguä iwimäkkqä-panji, ämaqä tqu-tqu quuvqä eqiyqäqe, Iqu iquenä-pqe, äñguä inä iwimäkänä.

¹⁰ Inäqe ämaqä hñqu, “Nyi kukñuä-suqä iu qänaknä itmä iutanji, ämaqä jänänñunä himqänä” kñuä indqänätñqä etanğutqe, Goti Iqu ique qui imäkänique. Iinğqe, Goti Iqueqä bukä iunji, tuwanjuä tiinjä äqänä. “Ämaqä hñqu, kukñuä-suqä eeqänänjä äqänänğqä iunji, hiunji ique-iqueni qänaknä miqä itñqe, Goti Iqu, ique qui imäkänique qä.”§ ¹¹ Bukä iunji, tiinjä-pqä äqänä. “Ämaqä quuvqä eqiyätñqä iqu, Goti Iqu, ‘Ämaqä jänänñueqä’ tquanğqetani, hänjä äpmaka wätänä.”* Iutanji, ne näqñqä tii enju. Ämaqä hñqu jänänänjä timäutñqe, kukñuä-suqä iu qänaknä itäqä iuta maeqä yänä. Aanqe. ¹² Ämaqä kukñuä-suqä iu qänaknä iqä iqu, ii Goti Iquenyqä quuvqä heqiyqä iuta hmanji. Ii nätmatqä iqueqe. Iinğqe, Goti Iqueä bukä iunji, tuwanjuä tiinjä äqänä. “Nqä ämaqä jänänänjä iqu, quuvqä

* 3:6 Ipäqäqä 15:6 † 3:7 Israitqä iqua, “Ne Aprähämä iqueqä ymeqä-quneyqä” ätminjuwi.

Jonä 8:33. ‡ 3:8 Ipäqäqä 12:3; 18:18; 22:18 § 3:10 Kukñuä-suqä 27:26 * 3:11 Hapakukä 2:4

eqiyätäqetani, häñä pmeñqiyä.”[†] 13 Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iuñi, tuwanuä tiinjä-pqe äqänä. “*Ämaqä tqu-tqu zä-huätati äunätqä iqu, Goti Iqu, ique qui imäkäniqeqä.*”[‡] Inji, ämaqä-qune, kukñuä-suqä iu qänaknä miqä iqangua, Goti Iqu ne qui inemäkäniqä iuta änetmetä, angumä häñä inequmuatätñqä iñqe, Kraisi Iqu, Goti Iqu, Ique qui imäkäniqä-qu ekqe. 14 Kraisi Jisasi Iqu wäunuä iinjä imäkkqe, ii kukñuä Goti Hanjuwä Iqu, Aprähämä ique, “*Ängüä ikimäkmqänä*” ätukqä iuñi, ämaqä eeqänänä iu äwimetñqeyi. Itanğa iutani, ne eeqänänji quuvqä eqiyqetani, Goti Iqu, “*Nqä Dñi, äwimniqeqä*” ätkqe, ne Ique ämenä.

Goti Iqu, kukñuä hñquaqi guä ämäsäuekqenqä

15 Nyämaqäüä, nyi suqä neqä äpmenä itunquä iquesa ämetmä, kukñuä ktqä tiinjä etmqe. “*Ämaqä hñquaqu, nätmatqä hmbinyqä kukñuä ätäsinyä, guä ämäsäuiyqe, ämaqä hñqu qui mimäkqänqä eä, änyä-hänä hui masusueqänqe.*” Kukñuä Goti Iqu, Aprähämä ique ätukqä itäñi, asänänji. 16 Itanği kinğanäñi, Goti Hanjuwä Iqu, kukñuä guä Aprähämä iquesä, itanğa iquesanä Hiätqä Iquesä ämäsäuekqe. Goti Iqueqä bukä iuñi, tuwanui, “*Iquesanä hiätqä iquauä*” ätnä, ämaqä kuapanänqä maññqä eä. Inäqe hñqunänqä, “*Iquesanä Hiätqä Iqueä*” äqänä. Ii Kraisi Iquvi. 17 Kukñuä nyi tä ätqä iqu, kiqä qaku i tiinjä. Goti Iqu kukñuä gue, Aprähämä iquä ganä ämäsäuekqä etanği. Inji quvaukuä 430 ae äpäwqanğani, kukñuä-suqä iqu, qänaki ätimäukqe. Iqu iinjä ikqä-qae, Goti Hanjuwä Iqu, kinğanänğnğa kukñuä ätätä guä ämäsäuekqä iuñi, huätä mewemäuqä yänä. Oee. 18 Inji ne, nätmatqä Goti Hanjuwä Iqu, ne ämeniqunquä näwinyä ioktäumäkekqä äwinğä iuñi, kukñuä-suqä iqueni, a yqänä äqätanä, iuta meniqunquä etanğutqe, ii ne Goti Hanjuwä Iqu, kukñuä guä ämäsäuekqä iuta mämeqänqä qñqanä ämeyeqe. Inäqe Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqeuta, Aprähämä iqueni, “*Nyi nätmatqä ängui äktapmniqeqä*” ätuätä, guä ämäsäuekqeyi.

19 Iinjä etanğutqe, kukñuä-suce, sunğä äwi? Goti Hanjuwä Iqu iqueni, ämaqä suqä quvqä imäkätğatanguwitanji, ämaekqe. Aprähämä iquesa Hiätqä, Goti Hanjuwä Iqu, ängüä wimäkätñqä kukñuä guä ämäsäuekqä Iqu, ätnänäqä timäuqanğnqe, yakuinä ämaekqe. Kukñuä-suqä iqueni, Goti Hanjuwä Iqu, ynaunğqä iquau vqanğa, iqua ämepu, ämaqä awä iqi ätqäuminğqä iqueš äwikuwi. 20 Ämaqä awä iqi ätqäüqä iqueqä wäunui, hñquaquiyqä kñuä indqänqe, naqä-hñqunä wimäkätñqeyi. Inäqe Goti Iqu, Aprähämä ique kukñuä guä ämäsäuetäqänğani, Iqu hñque mäwqä, Kiqä-küä imäkätä ekqe.

21 Kinğanäñi, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä kukñuä guä eeqänänä ämäsäuekqä iquauñi, mäñdi äkittqiyätä, kukñuä-suqä iqueni yänänänqänänä imäkkqäta? Aanqe. Kukñuä-suqä, Iqu änatapqke, häñä-pmeqä nätapqä-säpi, inji ne suqä ique qänaknä itanä iutani, Goti Iqueqä ämaqä jänänänä hiätaninji. 22 Inäqe Goti Hanjuwä Iqueqä buki, näqñqä tii äyä änatapä. “*Suqä quvqä imäkqänqe, ämaqä eeqänänä im-imñä iu guä äqiyänänä.*”^{*} Iutani, kukñuä guä ämäsanä äwinğä iu meqänqe, ämaqe Jisasi Kraisi Iquenyqänä quuvqä naqä-qakuä eqiyätqänjuwä iuta mapnä.

23 Suqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqänqä iqu matimäuqänğani, kukñuä-suqä iqu, ne guä enğä-ma äpakänä änaqiyäminqe. Inji kiqä

† 3:12 Hiqäva-imäkqä 18:5 ‡ 3:13 Kukñuä-suqä 21:23 § 3:19 Mosis iqu, Goti Hanjuwä iqueqätä Israitqä iquauqätä awä iqi ätqäuminqe. * 3:22 Apqä Bukä 14:3; Romä 3:9-19

hea qäyunäni ätnänjäqi timäuqanğanqe, ne guä enqä-pa äpmaminque. ²⁴ Ga ne Iquenyqä quuvqä heqiyqetani, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä jänänänjä hiatunquä dinqe, kuknuä-suqä iqu, neqä ämäneyqä enqä-parjä eä, Kraisi Iqutä näquatämäutnqä ämäneminqe. ²⁵ Inji tängani, hiunji ne quuvqä heqiyatunquä iqu, ae ätimäuqä-qae, neqä ämäneyqä yäua iqueqä yäpä iqini, angi mäpmeqänqe.

²⁶ Quuvqä eqiyätqänuwitani, he eeqänänquenä Kraisi Jisasi Iqutä ämuänmbu, Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqä qe eqä. ²⁷ Qokä-apäkä asnä ämepu, Kraisi Iqutä ämuänänjuwä iquenä, he Iqueni gquä quäuqä enqä-pa ae ämipnquwi. ²⁸ Tiini miwäsäunqänqe. Tqu Israitqä-quvqä, ä tqu Grikä-quvqä. Itanga tqu wäunuä-wiyqä hinginqä-quvqä, ä tqu huiziqueqä yäpä iqi mäpmeqä kiuänä pmeqä-quvqä. Itanga tqu qokä-quvqä, ä tqu apäkä-quvqä. Ii he eeqänänji, Kraisi Jisasi Iqutä ämuänmbu, naqä-hnqunä epiyitani. ²⁹ Inji he tängani Kraisi Iqueqä-quenä eänjuwi, ii he Aprähämä iqueqä ymeqä-quenä ätimäupu, Goti Iqu, "Nyi äwimniqeqä" ätätä kuknuä guä ämäsäuekqä iunji, nätmätqe, heqä himänätjqe, ämapnä.

4

Kaniqueqätä, ymeqä iqueqätä, suqenqä

¹ Nätmätqä meqänqä ätqä iunqe, nyi tiinjä etmqe. "Kanä hnqu ymeqä-tänä enqe, ymeqä iqu kanmä nätmätqä eeqänäni, iqueqänä wimänäniqe. Itangi iqu, ymeqä wänqä äpmeqänğanji, nätmätqä-tänä-qu eäqä-qe, iqu kaniqueqä wäunuä-wiyqä iqua enqä-pa pmetäniqe. ² Iqu hiunji kaniqu ae ätekqä iqu timäuqanğanqä hinuä äqänä, ämaqä ique miqä iqueqätä, iqueqä nätmätqä miqä iqueqätä, yäpä iqinyä pmetänä. ³ Ne-pqe asänäni, ymeqä wänqä enqä-pa äpmenä, suqä qua täutanjä iquauqä yäpä iqi äpmaminque. ⁴ Inji hiunji qäyunänjä iqu eqanğanji, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä Ymeqä Iqueni ändowatämepkqe. Iqueni, apäkä ne enqä-manjä ii änyueqanğa, Iqu Israitqä iquauqä suqä iunji, yäpä iqi äpmaminqe. ⁵ Iqu iinjä ikqe, ii ne ämaqä kuknuä-suqä iqueqä ämäneyqä yäpä iqi äpmejqä iqune, mbqä neyämetnqätä, itanga Iqueqä ymeqä naqä-qakuä hiatunquätänji. ⁶ Inji tängani, he Goti Iqueqä ymeqänä ae äpmeqanğuwitani, Iqu, Iqueqä Ymeqä Iqueqä Dnji, heyaqä äwqä yäpä imä äpmuatekqe. Itanga Dnjä Iqu, ii Qäqu Kanmqä tääqe, 'Apä-qä' ätätinqä Iquwi. ⁷ Iutani he wäunuä-wiyqä hinginqä mäpmeqä epu, Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqä äpmenjä. He iinjä äpmejuwi, Iqu Iqueqä nätmätqä ängüä eeqänäni etapanä."

Poli iqu, qunqä huäqä wunğanji, qundqändqä iminqenqä

⁸ Hinuiqänänji, he Goti Hanjuwä Iquenyqä maqnqä epiyä iutani, nätmätqä Goti Iqu-tänä asänänjä hma etanğuwä iquauqä wäunuä-wiyqä äyä äpmaminquwi. ⁹ Inäqe tängani, he Goti Iquenqe näqnqä etanğuwä qenä-qe, Iqueqä henyqä näqnqä eänqe, heyaqä iunji ämäwqätäua. Inji he tuwänği qanä äwäpu, suqä yänänänqnqä maeqä epu, yätamakqä meyqä iquau wimapnqe, sunqä angi äwqä? He iquauqä wäunuä-wiyqä angumä hepnqä hengangitanä? Oee, änä mäwqä iqi. ¹⁰ He suqä, hiunji naqänänjä huitanä-huitanä iquauji, aquväqnqänğanji, tuwä mäwiyqä, qänaknä iqä-quenji. ¹¹ He iinjä itqätanğuwitani, nyi wäunuä yätamakqä hemqä imäkminqe, yuuwä tänätqä knuä nyiyqangi, henyqä qundqändqä kuapanä iqä.

¹² Nyämaqäüä, nyi kuknuä tä etqäqe, “Nyi nqä-näüäni suqä yäüä iunji ävquatämäutmä he enqä-pa äpmeñqe, he-pqe nyi enqä-panä pmapiyâ” etqä. He nyiñi quvqä mindqueqä ma ikuwi. ¹³ Nyi tänä-yaqä huitañä hñqu inyimäkätqätanji, hiunji kinganänä ique emetmä, kuknuä ängüä we-hunqä-tänjä ique awä etkqä iinqe, he knui yqänä ämeñqä? ¹⁴ Tänä-yaqä nqä huiwä täutanji, he hanä-iqä naqänänä äyâ etapminqe. Inäqe he nyiñi, tuwä manundmäuqä pa ipu, itanğa nyinyqä qäqiqi äpäpu anä pmeqänqe, enyqä miqä äyâ iminuwi. He nyi indmepiyänğanji, Goti Hanjuwä Iqueqä ynaunjqä hñque itmapqä-pa, ä Kraisi Jisasi Ique itmapqä-pa äyâ indmakuwi. ¹⁵ He nyi änyä ti indmepiyänğanji, aquvänä ipu indmakuwä-qe, ga tänğanji hiqä aquvänä iqä igu, äknji äweqäwe? Nyi naqä-qakuä tii etqä. “Inğanji, he nyinyqä yeeqä ipiyitani, nätmatqä äsque-äsquenyqä nyi äwa iqanqqe, yätamakqä äyâ änyiminuwi. Nyi ‘He heqä hiñji qäquaqu ätqopu dappiyâ’ etqä-säpi, he ‘oeyqä’ mandqä iqäpninji.” ¹⁶ Inji nyi kuknuä ängüä we-hunqä-tänjä iutanjä naqä-qakuä ique ämetmä awä etkqeutani, he nyiñi, himä-wiunqä enqä-panä-qunä äñqänquwäta?

¹⁷ Amaqä huizi, kuknuä-suqä iunqä ämetquetqänuwä iqua, he yätamakqä qäyunäni maiyqä ipu, he qunji yeeqä wipnqä diñqänä, kuknuä aowä dinä etätqänä. Suqä iunji, ii he nyi-tänjä qäqiqiñi mapqänqä, änanumäkäpu, suqä iqua imäkqanquwä iu, qänaknä vqäpnqä emäkätqänä. ¹⁸ Amaqä hñqua, hui-mända yätamakqä wipnqä yanä äqänätqänuwi, iqua yätamakqä qäyunäni vqanqqe, ii ängui. Mä iunji, nyi hesä anä pmetanqndqä-qe, ä mäpmetanqndqä-qe, he qäyâ imäkqäpnqe. ¹⁹ Nqä ymeqä isuenä, nyi nqä huiwi tmi-tmiqä angumä tä ämeqätä, ii apäkä hñqu ymeqä nyuätñqänä tmi-tmiqä naqänänä ämeqä-panä iinjä ämeqä. Ii quati tiinjä etanjiyi. He suqä Kraisi Iqu imäkätñqä-pa imäkäpu, Iqutä asänänä epñqä nyinğanjiyi. ²⁰ Nyi henyqe, “Yätamakqä äänä wimqä” tiyâ knuä ämetmä, qundqändqä kuapänä iqä. Iutanji, nyi hesä anä äpmetmä, kuknuä ängui hui angumä etätmä, yanänäñqä emäkmqenqe, aanä kiinjä änyinätñqe.

Aprähamä iqueqä apäkä iuaquinqä

²¹ Amaqä kuknuä-suqä iu qänaknä iqänqä enyätñqä iquenä, nyi yatnqä hñqu hemqe. Kuknuä-suqä iunji, tuwanjuä äänä äqänänä tqanqä, qätä äwiyätqänuwi? ²² Kuknuä-suqä Goti Hanjuwä Iqu Mosisi ique äwäqä iunji, tuwanjuä tiinjä äqänä. Aprähamä iqu ymeqä hñquaqu-tänueqä. Hñqu apäkä wäunjuä-wiyqä hñginqä, Hekaiyqä iqueqä. Itanğa hñquququ, iqueqä apäkä, huiuqä yäpä iqi mäpmeqä inqä, Serayqä iqueqä. ²³ Apäkä wäunjuä-wiyqä hñginqä iisanä ekqä iqu, qokä-apäkäuqä äwinqä iutanji. Itanğa apäkä huiuqä yäpä imä mäpmeqä enqä iisa ekqä iqu, Goti Hanjuwä Iqu hänaqä imäuetä, kuknuä guä ämäsäuekqä iutanji.

²⁴ Apäkä iuaqu, Goti Iqueqä kuknuä guä ämäsanänjiyâ iuaquvi. Apäkä Hekai atäunui, kuknuä gue, Goti Iqu Mosisi iqutä, qoqonä Sänai iu ämäsäuekqä iunqä eä. Itanğa kuknuä guä ämäsanänjqä iu yäpä iqi äpmetqänuwä iqua, eeqäpnä wäunjuä-wiyqä hñginqänänä iquayä. ²⁵ Inji Hekai, qoqonä Sänai, qua naqä Arepiya iu-pqenqä atäunjuä enqä iiyi. Ii atäunui, Jerusälemä tänğa qua täu äwinqä-pqä iinyqä eä. Itanğa ämaqä Jerusälemä iu äpmeñuwi, eeqäpnä kuknuä-suqä iu qänaknä ipu, wäunjuä-wiyqä hñginqänä äpmeñä. ²⁶ Inäqe anä-himqä Jerusälemä huiziqu, ii qäkuä haqä yätu äwi, Serai enqä-pa, huiziquauqä yäpä iqi mäwiqä eä. Itanğa ii quuvqä eqiyätunquä iqueneqä nipaiyi. ²⁷ Iinqe, Goti Iqueqä bukä iunji, tuwanjuä tii äqänä.

*“Apäkä ymeqä maunyŋqä qokitqä eñä iiki, si yeeqänä iqanġinyä. Si iini miqä itnä, tmi-tmiqe mämeqä isŋqä iiki, yeeqätä ävautnä, apqä tqanġinyä. Iini suŋqe? Apäkä qokä-täñi ymeqä kuapä-täñä qeñä-qe, apäkä qokiqu ävümetqä ii, huizini ämawqätäuä, aañä kuapänänjä-täñi etänä.”**

²⁸ Nyämaqäüä, täŋgañi he Aisakä iqtäñi asänänjä eñä. Iqutä, hesä, Goti Iqu kukñuä guä ämäsäuekqä iutañi, Iqueqä ymeqä iquenji. ²⁹ Inġañi ymeqä qäquaqu ae eyitani, ymeqä qokä-apäkiuqä äwiñqä iuta ekqä iqu, ymeqä Dñä Äŋguä Iqueqä yänänäñqä iuta ekqä iqueni, quvqä ämotquakqe. Quvqä iini, täŋgañä-pqe yqänä äwi. Kukñuä-suqä yäpä iqä äpmeñuwä iqua, quuvqä eqiyätuñquä iquene, quvqä ämänätquetqänä. ³⁰ Inġe Goti Iqueä bukä iunji änäänjä äqänä? Ti äqänänä ätqä.

“Apäkä wäunjuä-wiyqä hiñġinġä iisä, iyyqä ymeqä iqtäñi, huätä dowatiyä. Apäkä iiniyqä ymeqä-qutä, apäkä huiwuqä yäpä iqi mäpmeqä eñqä iyyqä ymeqä-qutäñi, kanmqä nätmätqä eeqäpnäñi, miwäsäuqä iyinġeqä.”†

³¹ Nyämaqäüä, iutañi, ne apäkä wäunjuä-wiyqä hiñġinġä iyyqä ymequne maeqä eñu. Apäkä huiwuqä yäpä iqi mäpmeqä eñqä iyyqä ymequne eñu.

5

¹ Kraisi Iqu ne kukñuä-suqä iu yäpä iqi guä eñqä-ma pmetanġu huätä äneqütäutä, hiñġi Iqutänä pmetatuñquä inemäkkqe. Itaŋga hiqä-hiüäñi, he kukñuä-suqä iuqä yäpä iqi wäunjuä-wiyqä hiñġinġe anġumä pmeqanġe, yänänäñqä tqäupu.

Goti Iqueqä qeqä imänġe, mävämeqenġä

² Poli iqunä, nyi kukñuä tä etmqä iqäqä tqeñi, qätä anġuanä nyipu. He ämaqä jänänänjä timäupnġe, ämaqä hñqua heyaqä huiwi häuä qäyä ektäupnġänä hiñuinä qumbnġä sätäti, ii tiinji. Kraisi Iqu wäunjuä ae imäkkqä iunji, yätamakqä maiyqä yänä. ³ Nyi anġumä tii etqä. “Ämaqä hñqua, heyaqä huiwi häuä qäyä ektäupnġänä hiñuinä äqunġuwi, ii tiinji. He kukñuä-suqä eeqänänjä iunji, qänaknä iqa uwqäpnġä iunġeyi.”

⁴ Ämaqä hñquki, si kukñuä-suqä iunji qänaknä itnitani, Goti Iqu, “Ämaqä jänänjueä” ktqñqä äkinyätnġe, ii tiinji. Kraisi Iqutäñi qñqanä enätinä, Goti Iqueqä qeqä imänġeta nätmätqä hiñġi ävätñqä iunji, qe ävämenyä. ⁵ Nyi ii ätqe, tiinjä etanġiyi. Goti Iqueqä Dñä Iqueqä yänänäñqetani, Iquenyqä quuvqä jänänä eqiyätänä, neqä kñuä indqänqä imñi, Iqu jänänänjä nemäkätñqä iunqä hiñuä äqänänä äpmeñä etanġi, ätqä. ⁶ Inji ämaqä hñqu, Kraisi Jisasi Iqutä ämuänñanġe, suqä huiwä häuä ktäunqä iqtä, häuä maktäunqä iqtäñi, nätmätqä hiñġinġä eñqä-panjä wänä. Inġe hñqu, quuvqä eqiyätäqä iutañi, suqä ämaqä huiziunqä äwiñqä iqueni, a yänänäñqä ämaqätqe, ii nätmätqä naqä-qakuänäñi äyuwä.

⁷ He anġuanä iqa äpätqänuwi, täŋgañi heyaqä himä heqanġuwä iqini, kukñuä naqä-qakui hui eyäwqatätñqä hiñuinä mäqunqä ipnġe, hoptäwi tqe heyqanġikä? ⁸ He nätmätqä kñuä indqänqä quvqä iuta timäupnġenqä qänaknä i iquwi, ii Goti He tääqä etätmetnġä Iquesa hmanji. ⁹ Bretqä imäkqenqä kñuä indqämbu. Si buayä iini naqänänjä timäutñqä kinġanġutqe, nätmätqä naqänänjä imäkqe, wänqäpu pññä ämäuesqe, qo aañä naqänänjä äväunä. Ii eñqä-panji, kukñuä quvqä

* **4:27** Asayä 54:1. Asayä iqu, Jerusälemänqä ätkqe. Poli iqu täqini, Aprähamä iqu Serai ävämetä, Hekainyqä äukqanġanqä ätätä äqiyätqäuä. † **4:30** Ipäqäkqä 21:10

wāḡqānāḡa ipu, naqānāḡa imānātā, āmaḡeūqā quamā pmeqā, qui imākānā. ¹⁰ Nyi kḡuā tiḡi yāḡānāḡḡā indqāḡḡā. “Naqā Iqu qu yātāmāqā vqāḡḡuti, kḡuā indqāḡḡe, hui-mānda mindqāḡḡā ipḡḡāuā.” Ināḡe, āmaqā heqā kḡuā āḡḡuā iu qui emākqā iquenyqe, nyi maḡḡḡā eāmā-qe, “Iqu iqueqā quvqā ii imākqāḡḡā kimāḡi, haḡā-iqā meḡḡiyā” ātqā.

¹¹ Nyāmaqāuā, nyi suqā huiwā hāuā ktāuqāḡḡā iqu āḡḡuānāḡā āqunātā, kukḡuā awi iḡḡā tqā-sāpi, iḡi qu haḡā-iqā āpakā tiḡi, suḡḡā āndapqā pātqāḡā? Iḡi nyi kukḡuā awi, suqā iquenyqā tātqāqā-qunā-sāpi, qu kukḡui zā-huātati iquenyqe, ākasuwā matqā ipu, haḡā-iqā māndapqā itqāpninji. ¹² Āmaqā huiwā hāuā ktāuqāḡḡā etāpu, hiqā kḡui qui emākātqāḡḡuā iquauḡḡe, quwqā huiwinā hāuā maktāuqā pa ipu, kiqā hāukuā-pqe, qāsā yimāḡḡā ānyinḡi.

Suqe, huiwā iqueqātā, Dḡā Āḡḡuā Iqueqātā imākqenḡā

¹³ Nyāmaqāuā, he kukḡuā-suqā iqueqā yāpā iqi māpmeqā hiātḡḡā diḡḡe, Goti Iqu tāāqā ae etātmakqe. Iḡi he suqā iqueqā yāpā-imā māpmeqā ipiyā-qae, hiqā enḡā dunā hiḡḡi mimākākiḡḡe. Ināḡe, Goti Iqueqā āmaqā iquauḡḡā kiḡḡā enyātā, quwqā wāuḡḡuā-wiyqā pmetḡḡe. ¹⁴ Goti Hanjuwā Iqueqā kukḡuā-suqā hḡqu, “Si tqā-tāuḡḡā ākinyāḡḡā-

paḡi, sitā qāqiqi āpmeḡḡuā iquauḡḡā-pqe, inā kinyātḡḡānāḡi.”* Si ique qānaknā itqāḡi, kukḡuā-suqā huiziquauḡḡā-pqe, qānaki inā itqāḡḡā. ¹⁵ Ināḡe hiqā-hiuā qui mimākḡḡā ipḡḡā diḡḡe, ākasuwā māpātḡḡeḡyqā ipu, kukḡuā mākā maḡāyoyḡā iqāḡḡe.

¹⁶ Nyi ii tiḡinḡā etqā. Hiqā huiwi quvqā imākqāḡḡā āwinyātḡḡā iu, qānaknā miqā ipḡḡe, Dḡā Āḡḡuā Iqueqā āwiḡḡā iunā qānaknā ipu, pmetāḡḡiyā. ¹⁷ Ne nāḡḡā āyā etqāḡu. Huiwā iqueqā āwiḡḡeḡu, Dḡā Āḡḡuā Ique pāsātḡḡāmātā iqāḡḡā, ga Dḡā Āḡḡuā Iqu, huiwā ique pāsātḡḡāmātā itqāuā. Iutaḡi, iquāqu mākā-huḡḡā pmetāḡḡiyitaḡi, hiqā hnjua-hnjua imākānā-tpu ipiyā iuḡi, mimākqā itqāḡā. ¹⁸ Ināḡe he Dḡā Āḡḡuā Iqu emākqāḡḡā iunā qānaknā iquwi, ii tiḡi. He kukḡuā-suqā iqueqā yāpā iqi māpmeqā iqā.

¹⁹ Suqā, huiwā iqueqā āwiḡḡeḡta ātimāutḡḡeḡḡā nāḡḡā āyā etqāḡu. Iquā tiḡi. Suqā qāḡā hiḡḡi ikiqā, suqā kiya mātqā huizi imākqā, suqā quvqā imākqāḡḡā āwqā maḡānā āvauḡeḡi. ²⁰ Ita, goti quāḡḡā iquāu qoḡā woktāuqā, paaqā hāsūāwā huiḡāḡā-huiḡāḡā imākqā, mākā-huḡḡā imākḡḡāḡḡā, kukḡuā mākā-huḡḡā, himā qui maḡānā imākqā, wiḡḡḡā āpakā ikiqā, huiuqā nātmatqenḡḡā qeqā tqūā, quwqā-quwāḡḡānā āwiḡḡā, ākasuwā ātnāpiyitaḡi ivāḡḡāḡḡā. ²¹ Itaḡḡā āmaqā āḡḡuā pmetāḡḡuā iquauḡḡā āwqā quvqā hiḡḡi imākqāḡḡā, waiḡḡā-eqā yāḡānāḡḡe ḡqāḡḡā, yeewā iqā iu suqā quvḡenā imākqāḡḡā, itaḡḡā suqā huiḡāḡā-huiḡāḡā huizi isua-pqe inā imākqāḡḡā ātqā. Iḡi nyi qāḡḡānā ae etqā imḡi, aḡḡumā tiḡḡā etqā. “Āmaḡe, suqā eeqānāḡā nyi tā etqā tquau imākmitpqe, Goti Hanjuwā Iqunā miqā iuḡi, Iqutā anā mapmeqā ipnuwiqā.”

²² Ināḡe Goti Iqueqā Dḡā Āḡḡuā Iqu, ne inemākqāḡḡeḡtaḡi, suqā tiḡi imākquatuḡḡe. Āmaqā huizi iuḡḡe aāḡā kuapānā wiḡḡāḡḡā, yeeqānā iqāḡḡā, āwqā haḡḡuinā iḡḡā pmeqāḡḡā, āwqā tnāḡi maḡānā mimākqā iqāḡḡā, āmaḡe yātāmāqā vqāḡḡā, suqā āḡḡuiḡḡā āmotqueqāḡḡā, itaḡḡā kukḡuā ātātānā qāyūnā imākqāḡḡā. ²³ Itaḡḡā quāmi qeiḡḡiyā

* 5:14 Hiqāva-imākqā 19:18

pmeqāṅqā, neqā-neuā āṅguānā miṅqāṅqe. Inji kukṅuā-suqā iutaṅā hṅqu, suqā āṅguā tquauni, pmua imākqāṅqe, aaqṅe. ²⁴ Qokā-apākā Kraisi Jisasi Iqueqānā ae eṅuwi, qu suqā huiwā iqueqā āwiṅqeuta ātimāutṅqe, zā-huātati āuepiyitani, qāpu ae ekuwi.

²⁵ Ne hāṅā āpmeṅque, Dṅā Ṃṅguā Iquesa āpmeṅqu-qae, qani, Iqueqā āwiṅqā iunā uwquatuṅquānānji. ²⁶ Inji ne quikuā ptqā āqānātanā, yoqā haqā māmamāuṅqā yatunṅue. Neqā-neuāṅji, quvqā itquatnātanā, mākāṅqā miṅqā pa iquatuṅque. Itanṅa hṅquauqā āṅguā āpmeṅuwa iunqā, āwqā quvqā hiṅgi mimākqā pa iquatuṅque.

6

Suqā yātamākqā iṅqenqā

¹ Nyāmaqāuā, heyāmaqā hesanā hṅqu suqā quvqā āyā imākqāṅgi āqunāṅuwi, Dṅā Ṃṅguā Iqu he naqā yāuā ae emākqā iquenā, āmaqā quvqā iinā imākqā iqueni, yātamākqā qeiqinyā āvāpu, jānā iwimākṅṅqe. Itanṅi yamwiqe, he-pqe inā emeqā diṅqe, āṅguānā mimbu. ² Heyāmaqā hṅquqa haṅā-iqā āki-āki āmequwi, he heqānā imākmbu, yātamākqā imbnṅe. Inji he iinā imākquwi, ii Kraisi Iqueā suqeuṅi, qānaknā qāyunā iqā. ³ Āmaqā yoqā maeqā hṅqu, “Nyi yoqā naqā-tāṅunqā” kṅuā indqānātṅqā iqu, āmaqā naqā-qakuā-qu ma, iqueqā-kiuā quanṅā imākṅgi. ⁴ Āmaqā hṅqunā-hṅqunānji, iqu iqueqā wāuṅuā imākātāqā iunṅi, ‘Ṃṅguā imākqāndiyā, ā quvqā imākqāndiyā’ tāqe, kiuā ḡanā iwāsānātṅqe. Inji āṅguā eṅqe, iuta aquvānā ipṅqe. Hṅquququauqā di, ‘Ānā imākātqātṅpiyā’ tpu, hiṅuā āmāqunāpu, miwāsāuqā ipṅqe. ⁵ Ii tiinā etaṅgiyi. Āmaqā hṅqunā-hṅqunā, iqueqā wāuṅuā-tānji. Wāuṅuā ique qāyunā imākātṅqe, ii kiqe.

⁶ Āmaqā hṅqu, Jisasi Iqueā kukṅuṅqā nāqṅqā etapqāṅgutqe, heqā nātmatqā āṅguā ānā āmeṅuwitani, hui yātamākqā wiṅqānānji.

Ymisanā vowā āqutāupu āptqenqā

⁷ He hiqā-hiuā hiṅi-hiṅi imākṅāpu, ‘Ne iinṅi Goti Ique itquequnā’ kṅuā heyāti. Hmanṅi, he iinṅi ānā mimākqā ipnā. Tiinṅā eā. Hṅqu kiqā wāuṅuā iunṅi, ymisanā uwqā vovi ākitanā āki āqutātqā eṅqe, kiqā hāukui, qāyutanānā wiqāṅguti āmetā ḡuānā. ⁸ Āmaqā hṅqu, huiwā iqueqā āwiṅqā iunā qānaknā imitātqe, inṅi zā-hāukuā āṅguā āwiqā-manṅi, iquesanṅi, iqueqā hāṅā hea ique-ique pmeqe āmeniqe. ⁹ Itanṅi ne suqā āṅgui imākqāṅqe, enyqā miqā iquatuṅquānānji. Inji Goti Iqu, Iqueqā hea qāyunā ātimāutqāṅṅqe, ne enyqā miqā imitātqe, ymisanā āṅgui āmequā-panṅi, āmeniqe. ¹⁰ Itanṅi ne āmaqā hui, ique yātamākqā vqenqā wiṅṅanṅi āqunṅqe, yipāqṅqenā miqā, hāmānā vquatuṅque. Itanṅa neqā Jisasi Iquenyqā quuvqā anā eqiyātunquā iquauṅi, ne yāṅā āqānanā yātamākqā vquatuṅque.

Huiwā hāuā ktāunqātā, maktāunqātānji, hiṅṅinṅā eṅqā-panṅi qā

¹¹ Nyi henyqā tuwanuā ātnāmāuqā iqueni, yāpakā māṅinṅi tuwanuā naqānāṅā-quanṅi, * ṅqā hipaitā āqiyqe.

* **6:11** Kukṅuā tṅue, Poli iqu kiqā-kiuā āqākqe. Hituṅuita tqinyqe, iqueqā yātamākqā vqā hṅqu Poli iqueqā kukṅuā āqākqe. Nāqṅqā-tāṅā hṅquqa kṅui, Poli iqueqā hiṅui quvqā etaṅgi, tuwanuā naqānāṅā-quau āqākqeqā, indqānātqāṅā.

¹² He qätä änguänä nyipiyä. Ämaqä hiqä huiwi häüä ktäunqänqä kiquätmä eyätqänuwä iqua, “Ne Kraisi Iqueqä zä-huätatinqä awä ätuätunquä iutani, hanjä-iqä metunque mänengangiyqä” knuä vqanqi, ämaqä huizindi, qunqä yeeqä wipnqä dinqä, i eyätqänäuä. ¹³ Ämaqä iinä iqua, huiwä yuunquä-tänä qäyä epu, kuknuä-suceunji qänaknäni miqä itqänäuä. Iqua heyaqä huiwi häüä hinginä ektäupiyä iuta, ämaqeudä hinuä iqini, yoqä naqä mapnqä äwinyätqänä. ¹⁴ Nqä-näuäni, nyi nqä yoqetä, ä ämaqä hñqueqetä, haqä mämaeqä itmä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä zä-huätatinqänä aquvänä itmä, Iqueqä yögenä haqeqä mamäuqämqe. Kraisi Iqu, zä-huätati äunätä äpakonätäqetani, nyi nätmätqä qua täutani, hinginqä enqä-panä äqunqce. Itanga, qua täutanä iquauqä hinuä iqini, nyi ämaqä hinginqunjqä. ¹⁵ Itanga suqä huiwä häüä ktäunqä iqutä, ä häüä maktäunqä iqutanji, ii nätmätqä hinginqä enqä-paniqä. Ne Goti Iquesa hänjä-pmeqä änyä-häni ämetunque, ii nätmätqä naqänänji äyuwä. ¹⁶ Ämaqä äkisqu-äkisqu, nätmätqä naqänänjä ii a äqätpu, qänaknä itqänuwä iqua, Naqä Iqu, quwqä äwqä hanuä imbñqä iwimäkätä, Iqueqä qeqä-imänqeta, qeiqinyä iwitquequätñqä änyingiyä. Iqua Goti Iqueqä ämaqä Israitqä naqä-qakuä iquayi.

¹⁷ Nyaqä kuknuä yäpaki tiinqä. Ämaqä nyi nqä huiwä täu yuunquä ae ändapätqänuwi, ii Jisasi Iqueqä wäunüä-wiyqä-qunä etanqqenqä ämotquenä. I etanqi, ämaqä hñqu nyi hanjä-iqä anqumä dapqanqe, manyingqiyä. ¹⁸ Nqä nyämaqäuä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta, hiqä quuvqe, anguä hingi emäkuätñqä änyingiyä. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

Tuwanuä, Poli iqu Epäsäsi pmeqä iquauŋqä äqäkqe Yätamäkqä kuknuä hiŋuiqänä iquvi

Tuwanuä Poli iqu äqäkqä tqueqä quati, tiinji. Goti Iqueqä äwiŋqe, Iqu nätmätqä qäukuä yätutanitä, qua iutanitä eeqänänŋi, Kraisi Iquesa aquvä äqiyätä, Kraisi Iqu nätmätqä eeqänänä iuqä Nyuanä Naqä-qakuä-qu hetŋqä iwimäkätŋqä iinŋe. (1:10 hiŋuä qundŋqä.) Itanŋi, Iqu Iqueqä qokä-apäkä iu ävauqumuatätä, qu Kraisi Iqutä anä muäŋmbŋqä iwimäkätŋqä äwiŋgiyä.

Kiŋganänŋi, Poli iqu tuwanuä iunŋi, Goti Iqu ämaqeunqä qeqä ätumuäkätä, qu Kraisi Iquenyqä quuvqä heqiyätqätangpŋqä iqua naqä-hŋqunä epu, hueqä-himqä hŋquesanä enqä-panä iwimäkätŋqenŋe, kuapanä ätätä äqäkqe. Kraisi Jisasi Iqueqä wäunüä iutanŋi, Goti Iqu qokä-apäkä iu anŋumä itmenä. Itanŋa, Iqu kuknuä guä ämäsauekqä-pa, quŋi äŋguänänä itqueniŋenqä näqŋqä mapŋqe, Iqueqä Dŋä Äŋguä Ique ävänä. (1:14 hiŋuä qundŋqä.) Itanŋi huiŋi, Poli iqu tiinä ätätä äqäkqe. Ämaqä Jisasi Iqueqä yoqe ämepu, Iqutä anä ämuäŋnänuä iqua, äwqä naqä-hŋqunä imbu, Goti Iqueqä suqä iunä qänaki iqäpŋqeqä.

Tuwanuä täunŋi, qokä-apäkä iqua, Kraisi Iqutä anä ämuäŋnäpu, naqä-hŋqunä enuwiŋqä ätnänä iqi motquetŋqe, Poli iqu kuknuä ktqä hŋquaqui-hŋque ätukqe. Ktqä kiŋganänŋi, Goti Iqueqä qokä-apäki, anä kiuanänä hŋqu enqä-panä etanŋi, Kraisi Iqu anä-siyandqä enqä-ma ätqäuä (2:19-22). Ktqä huiŋi, Goti Iqueqä qokä-apäki, ämaqä kiuanänä hŋqueqä huiwä enqä-panä etanŋi, Kraisi Iqu huiwä iqueqä nyuanä-queqä (4:1-16). Ktqä yäpaki, Goti Iqueqä qokä-apäki, qu apäkä hui enqä-panä etanŋi, Kraisi Iqu, apäkä iiyqä qokiqe enqä-paniqä (5:22-32).

Iŋi tuwanuä täunŋi, nätmätqä äŋgui, Goti Iqu Iqueqä ämaqeu iwimäkäninŋä wiŋganŋqenŋe, ne hiŋuä äŋguänä äyä äqunänunä.

Poli iqu, tuwanuä tquenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Nyi Poli, Goti Hanjuwä Iqueqä äwiŋqä iuta, Kraisi Jisasi Iqu Iqueqä kuknuä awä tuäkiqämqä änändowatkqä iqunŋi. Nyi tuwanuä tä, he Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä epu, anä-himqä Epäsäsi iu äpmapu, Kraisi Jisasi Iqutä ämuäŋmbu, Iquenyqä quuvqä äpakänä eqiyätqänuä iquenyqä äqiyqä. ² Goti Hanjuwä Apiqutä, itanŋa neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqutä, qeqä imänqeta äŋguä etapäsinyä, heqä äwqe hanuä imbu pmetŋqä emäkqinyä.

Goti Iqu, nätmätqä eeqäpnä qäukuä haqä yätu äwiŋuwi, änatapqenqä

³ Ne neqä Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeqä ämamäutanä, äŋguä iwimäkquanä. Iqu neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä Goti eäqäqe, Kaniqu inänŋi. Iqu Kraisi Iqutä ämuäŋnänqetanŋi, nätmätqä eeqäpnä qäukuä haqä yätu äwiŋuwi, neyaqä quuvqä du äŋguä inemäkquätŋqä, änatapätqäuä. ⁴ Iqu qäukuä qua mimäkqänŋa, ne Kraisi Iqutä ämuäŋnäninŋuä diŋqe, atäunüä ae inaikqe. Iqu iinä imäkqke, ii ne Iqueqä ämaqänä eanä, Iqueqä hiŋuä iqinŋi, suqä quvqä-tänä maeqä, jänänänä pmetaninŋuä diŋgeyi. ⁵ Iqu nenyqä aanä kiinä äwinyätäqä duta, kiŋganä atäunüä ae ätänaikqe. Quati tiinŋi. Jisasi Kraisi Iqu wäunüä

imäkänigä iuta, Iqueqä ymeqänä naqä-qakuä eanä pmeqänqce. Goti Iqu iinjä imäkqce, ii Iqueqä yeeqä inqeutatä, Iqueqä äwinqeutatänji. ⁶ Iqueqä Ymeqä, Iqu aanä kiinjä äwinyänqä Iquesanji, Iqu Iqueqä qeqä imänqeta hinji vqe, ne ae änatapqce. Ii naqänänjä hitanqqenqä, ne knju, änguänä indqänätänä, Iqueqä yoqe, haqeqä mamauquatunquänänji. ⁷ Iqueqä Ymeqä Iqu äpakönätä, Iqueqä häñqeqä iuäkqä iutanji, ne anqumä häñä inequmuatätä, neqä suqä quvqä eeqänänji, huätä ae ämänatnämaukqce. Goti Hanjuwä Iqu iinjä itä, Iqueqä qeqä imänqeta hinji vqe, hävemnäqñqä etanji ämänätquakqce. ⁸ Iqu änguä aanä kuapanä inemäkätä, näqñqä änguitä, knjuä indqänqä huitanjä-huitanitä, änatapqce. ⁹ Nätmätqä Goti Iqu, Kraisi Iqu wäunjuä imäkqanqqä iunji, Iqueqä yeeqä inqetä, Iqueqä äwinqetä, imäkäninjä zä äwinqä di, tängganji Iqu ätnänäqci ämänätquakqce. ¹⁰ Nätmätqä eeqänänji, hii ganä iwqatqanqanji, nätmätqä eeqänänjä qäukuä yänjinitä, qua täunjitänji, Ämiqä Kiuänänjä Hñqueqä yäpä inji pmetpnuwi. Ii Kraisi Iquvi.

¹¹ Inji ne Qäqutä ämuännanä, Iqueqä ämaqänä eqänqce, hinjuiqänänji Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä-kiuä ätänaikqce. Iqu Iqueqä äwinqä iutatä, Iqueqä knjuä indqänqä iutatänji, nätmätqä eeqänänji timäutñqce, imäkänä. ¹² Iqu iinjä ätänaikqce, tiinjä imäkqänqce. Ne Kraisi Iquenyqä quuvqä eqiyätänä, knjuä iqä yänänäqñqä ganä ävätunquä iqunesanji, Iqueqä yoqe haqeqä aanä hävemnäqñqä muämuäqñqce. ¹³ Ga he-pqä, nesänji asä iinjä epnä. He kukñjuä, naqä-qakuä we-hunqä-tänjä eä, anqumä häñä equmuatqä iqueni, qätä ae äwiyäpiyitanji, Kraisi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, iutanji Iqutä ämuänänqñqce. Iinjä eqanquwängga, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä ämaqä iquau väniñqä kukñjuä guä ämäsäuekqä-pa, henji, Iqueqä Dñä Änguä Jänänänjä Ique inä etapqce. Dñä Änguä Injä Ique vqe, ii he Goti Hanjuwä Iqueqänänqä näqñqä hipñqeyi. ¹⁴ Dñä Änguä Iqueni, ne ae ämaqä-qae, inji qänakndanji, nätmätqä huizi, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä gokä-apäkä iquau väniñqä kukñjuä guä ämäsäuekqä-pqä ii, inä meniqa-pqenqce, näqñqä enju. Goti Hanjuwä Iqu, Kiqä-kiuä anji inetmetä hapä mänäqumuatqanqce, inqä meniqa eä. Iqu iinjä inemäkätä, Iqueqä yänänäqñqä ämänätquakqä diñqce, Iqueqä yoqe, haqeqä aanä hävemnäqñqä muämuäquatunqce.

Poli iqu, qu näqñqä änguänänjä mapñqä, tääqä ätukqenqä

¹⁵⁻¹⁶ Goti Iqu änguä e inemäkätñqä iinqce, he Naqä Jisasi Iquenyqä quuvqä naqä-qakuä eqiyäpiyä iutanji, Goti Hanjuwä Iqueä ämaqä iquauñqä enyätñqä iunqce, nyi qätä änyä ti äwiyätmitanji, henyqä knjuä indqänätmä, Goti Hanjuwä Iqueni, 'änguiqä' ätuätmä, tääqä ätätmängganji, maqänäuqä äpakänä ätqua äwätqänä. ¹⁷ Nyi tääqce, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä Goti Hanjuwä, Apiqu yoqä naqä-tänjä kinganänjä äpmenqä Ique, ätuätñqce. Iqueqä-kiuä ätnänäqci itkimäknätñqä emäkätñqä diñqce, Iqu henji, knjuä indqänqä jänänänjä-tänjä, itanqca Iqueqä kukñjuä naqä-qakuä iunji, qakuñqä näqñqä-tänjä epñqä iinjä, ätuätqänä. ¹⁸ Itanqca Iqu hiqä knjuä indqänqce we eumäkqanqñqce, ga he tiinjñqä näqñqä änguänänjä metpñqä ätuätqänä. Ämaqä Goti Hanjuwä Iqu atäunjuä ae ekqä iquenä, nätmätqä ängui mapnuwänqä knjuä yänänäqñqä äwipu, hinjuä äqambu äpmenjuwi, nätmätqä iinqce, näqñqä hipñqä ätuätqänä. Nätmätqä, Iqu Iqueqä ämaqä iquau mapnuwänqä ätätä ekqce, ii nätmätqä aanä änguänänjä isua etanqqenqä, näqñqä mapñqä ätuätqänä. ¹⁹ Itanqca Goti Iqueqä yänänäqñqce, Iquenyqä quuvqä eqiyätunquä iquenyqä huiwä yäpä tämñi wäunjuä itñqce, ii aanä hävemnäqñqä etanqqenqä näqñqä hipñqä

ätuatqānā. ²⁰ Iqueqā yāñānāqñqā kātānāñā qāquesa, Goti Hanjuwā Iqu, Kraisi Ique qua buta anġi āvauqumuatātā, qāukuā haqā yātunqā ātuma āyātā, Iqueqā hipa āmuangisa āpmuatekqā Iquvi. ²¹ Kraisi Iqu qāukuā yāñi e āpmeñqe, Iqu dnā yāñānāqñqā-tāñā iquautā, āmaqā āmiqā iquautā, itanġa huizi yāñānāqñqā-tāñā qāquauñā-qe, Iqu eeqāpnā āmāwqātāuqanġa āpme. Yoqā naqā-tāñā tānġa āpmeñuwā iquautā, qānaknda pmapnuwā iquautā, Āmiqā-qu āpme. ²² Goti Hanjuwā Iqu nātmatqā eeqāpnāñi, Kraisi Iqueā yāpā iqinyā witpnqā eātā, itanġa, qokā-apākā Iqueqā yoqenqā aquvāqñqā Iquau yātamākqā vāniñqe, nātmatqā eeqāpnāñi āmiquātñqā ātekqe. ²³ Nyuāñā iqu, huiwi āmitñqā-pa, Iqu iquau āmitqāuā. Iqu nātmatqā eeqāpnāñā iunġi, āmiqā pmetanġqetanġi, qu qāyunāñā enā. Ga huiwiqū, Kraisi Iqueqā yāpā imā pmetanġqetanġi, Iqu, huiwiqū āwa miqā, eeqāpnāñi aañā qāyunāñā-tāñāñqā iwimākquānā.*

2

Goti Hanjuwā Iqu, Kraisi Iqutā guā āmānaqiyātā, anġi hāñā in-emākkqenqā

¹ Hiñiqāñāñi, heqā qātā māwiyqā hñġisanā iqetatā, hiqā suqā quvqetatāñi, he pizqā ae āpākonguwāñāñā āpmamiñuwi. ² He suqā quvqā ii imākmiñuwi, ii āmaqā qua tāutanā iuqā suqā du qānaknā ipu, itanġa dnā quvqā im-imā hñġināwa āpmeñuwā iquau miqā naqā iqueqā suqā quvqeu, qānaknā inā imiñuwā iquenġi. Dñā Iquau miqā tqū, tānġanġi āmaqā Goti Iquenġi hñġisanā itqueqanġuwā iuqā qeqā-quuvqā imñi, wānuñā yāñānāqñqā yqāñā itqāuā. ³ Hiñiqāñāñi ne eeqāñāñune, iquā enqā-ma, asāñāñā āpmenā, suqā quvqe, neqā knuā indqāñqā iutatā, huiwā iqueqā āwiñqā iutatāñi, āyā imākmiñqeu. Inġanġi neqā suqā quvqenqeu, kimanġi qutā anāñi, Goti Iqu āwqā tnāñā wiñġanġqā iutanġi, hanā-iqā nātapātqātāñinġi. ⁴⁻⁵ Ne pizqā iinā āpākonanā qāyā āwitānġquā-qe, Goti Hanjuwā Iqu, Iqueqā huāqā-hunqetā, nenyqā āwiñqetā, āwa miqā, hāvemñāqñqā eāqā iutanġi, Kraisi Iqutā guā āmānaqiyātā, anġi hāñā inemākkqe. Inġi Iqu he hāñā iinā emākāqumuatkqe, ii Iqueqā suqā nātmatqā hñġi vqā iquesanġi. ⁶ Goti Iqu, ne Kraisi Jisasi Iqutā naqā-hñqunā guā āmānaqākkqe, ii ne Iqutāñi, anġumā hāñā nevauqumuatātā, itanġa Iqutā qāukuā yāñiñi, āmiqāñqā zā-hawā ikikinyāñā iu, anā āpmuatāñaiñqe. ⁷ Iinā inetquakqe, ii tiināñqe. Āmaqā qānaki epqā iquā, Goti Iqu, Kraisi Jisasi Iqutā guā āmānaqiyātā, qeqā inetmākkqeuñi hiñuā āqumbiyitanġi, Iqueqā qeqā imāñqeuñā hñġi vqenqeu, nāqñqā mapnuwi. Ii āwa miqāñqā, aañā hāvemñāqñqā iinġeyi. ⁸ He Iquenyqā quuvqā heqiyqanġuwitanġi, Iqu anġi hāñā emākāqumuatkqe, ii Iqueqā qeqā imāñqeuñā hñġi vqā iquesanġi. Nātmatqā iinġi, hiqā-hiuā imākñġanġuwita emakqā ma, Goti Iqu hñġināwa etapkqe. ⁹ Ii he wānuñā yāñānāqñqā ipiyā iuta āmepunġqae, heqā quikuī ptqā āqāñāpu, hiqā yoqe haqeqā āmamānġuwā ma, oee. ¹⁰ Wānuñā ānġuāñāñā nenyqā nāwinyā ekqā iu imākquatuñquā iunġe, Goti Hanjuwā Iqu, ne Kraisi Jisasi Iqutā guā āmānaqiyātā, hāñā inemākkqe. Inġi ne tānġa hāñā tā āpmeñqeu, ii Goti Iquesanāñi.

Jisasi Kraisi Iqunā, ne naqā-hñqunā pmetatunquā inemākqā Iquvi

* **1:23** Nāqñqā-tāñā hñqūa, kukñuā tqeu, ti ākunmāktāqāuā. “Ga huiwiqū, Kraisi Iqueqā yāpā imā āpmeqetanġi, Iqu āwa miqā, eeqāpnāñi aañā qāyunāñā-tāñāñqā iwimākquānā.”

11 Iiñiqe, he hiñuiqänä äpmamiñuwiñqä kñuä indqämbu. Heqä hi-naqä qanyä eunyäpu ämeekuä etangi, Israitqä iqua henynqe, “Iquauqä huiwi häuä maktänqä-quayqä” ätäpu, itanga quwqä-quwänqe, “Ne huiwä häuä ktänquneyqä” ätätqänjuwä iquayi. Huiwä iu iinjä imäkñqä suqe, ii ämaqequä hipaitä imäkqeyi. 12 He iñga äänä äpmamiñuwiñqä, kñuä indqämbu. He Kraisi Iqueni, mämeqä hingi äpmamiñuwi. He ämaqä Goti Iqu Iqueqänqä atäñjuä ikqä, Israitqä iquautanänänjuenä maeqä, ämaqä kinä hñqäqisanjuenä etangä, Goti Hanjuwä Iqu, iquau nätmätqä väniñqä kukñuä guä ämäsäuekqä iunqe, he evquatämäukqe. He qua iunji, iinjä äpmapiyänqani, Goti Hanjuwä Iquenyñqä maññqä epu, heqä kñuä indqänqä yänänäñqä, nätmätqä mapnuwänqerñqä mämeqä, hingi äpmamiñuwi. 13 Inäqe he ämaqä kinänäñi iinjä ätqäuminjuwä iquenä, täñqani he Kraisi Jisasi Iqutä i ämuänñuwi, Iqueqä häñqetani, Goti Hanjuwä Iqu, etma äpätä qäqiqi equmuatekqe.

14-15 Jisasi Kraisi Iqunä, ne äwqä hanjuä iñqä pmetatunquä Inemäkqä Iquvi. Hiñuiqänäñi, Israitqä iquatä, huizi iquatäñi, mäkä-hunqä äpmamiñuyi. Mäkä-hunqä iinjä, täkñä naqä hñqu awä iqi äqiyenyä pmetanqiyänqä, Jisasi Iqu äpäkonätä anqä ävauqe, huätä ävämäütä, itanga Mosisi iqueä kukñuä-suqä yäüä* eeqäpnäñi hma imäkätä, naqä-hñqunä eenyä, äwqä hanjuä iñqä pmayñqä imäkqä. Iqueqä äwiñqe, tiinjä etangi. 16 Iqu zä-huätatä äünätä äpäkonqetani, mäkä-hunqe eeqänä hma imäkätä, mäkä-hunqä iquauqä, hueqä-himqä änyä-hänqä hñqu hiätñqä imäkätä, itanga Goti Hanjuwä Iqutä, näueqä imäknyinyä pme-siyñqä diñqä äwiñqe. 17 Inji Iqu äquvepätä, he kinä näñi äpmamiñuwä iquendä, ne qäqiqiñä iquenesä, suqä äwqä hanjuä änyanä, naqä-hñqunä pmeqänqä iñqä awä ätkqe.† 18 Iqu ne äwqä hanjuä iinjä inemäkqetani, Dñä asänänqä-tänqä eanä, Goti Hanjuwä Iqueni, iuta wimenä.

19 Täñqani he ämaqä huiwi ämuänqänänqä hmanji. He ämaqä qua iu qäyutanä, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä qäqiqiñä iqua enjuwä-panä epu, Iqueqä anju äpmeñuä iqueni. 20 He anä, Goti Iqu imäkqä-panä iñjueni. Ämaqä kukñuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä iquatä, Goti Iqueqä kukñui hiñuä-tqä iquatäñi, qu anä-siyandqä enqä-panä iquayi. Kraisi Jisasi Iqu, anä vänyqä miqä yänänäñqä ämätnänqä-panä iinjä Iqueyi. 21 Iquenyqä quuvqä eqiyätqänjuwä eeqänäñi, Ique ekunätangä anä ii ämätnä. Goti Naqä Iqu, anä iqueni, hiqäva-imäkqä anä enqä-pa, Iqueqänqä mätquätñqä itqäüä. 22 He-pqe, Kraisi Iqutäñi, naqä-hñqunä etanquwiñqä, ga Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä ämaqä huizitä guä ämaiqiyätä, Iqueqä anji, Dñä Äñguä Iqu yäpä iñgisa pmetätñqä iñqä ämätätqäüä.

3

Poli iqu, kukñuä äñguä we-hunqä-tänqä tqueqä wäñjuä-wiyqä-queqä

1 Goti Hanjuwä Iqu iinjä emäkqanqetani, nyi Poli iqunä, Iquenyqä tääqä ätätqänä. Israitqä iqua qäyä etangi huizi iquenä, yätamäkqä eyqämqä diñqä, Kraisi Jisasi Iqueä wäñjuä imäkätqätanqetani, guä äpmuatenjyquwi. 2 Goti Hanjuwä Iqu henyqä qeqä imänqeuta äñguä hingi etquetñqä, nyi wäñui ändapkqä iñqe, he qätä ae äwiyquwi. 3 Iqu Iqueqä kñuä indqänqä zä wiñqe, nyi näñqä hiätmqänä ändapkqe. Iñqe

* 2:14-15 Israitqä iqua kñuä tii indqänmiñuwi. “Ne Goti Iqueqä suqä-tänqunä etangi, ne Iqueqä ämaqä-qunä eanä, huiziqauwä ämawqätäñu.” † 2:17 Asayä 57:19

nyi henyqä tuwanuä wänqä ipu äqiyätmä, awä ae äyä etqe. ⁴ He pipa ipi a ätäupiyängani, näqñqä tiinjä mapnä. “Ae! Iqu Kraisi Iquenyqä kukñuä zä witangqä iquenyqe, näqñqä ae äyä eänä.” ⁵ Ämaqä kinganä äpmamiñuwä iquauñi, nätmätqä täñqe, awä mätquä imiñuwi. Inäqe, tängani, ämaqä kukñuä awä tuäkiqäñqä ändowatkqä iquatä, Iqueqä kukñui hiñuä-tqä iquatäñi, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqäñqä atäunuä ikqä iquauñi, Dñä Ängüä Iqu iwimäkqanji, iinqe iqua näqñqä ae ämenäüä. ⁶ Iqueqä kñuä indqänqä zä wiqe, tiinji. Ämaqä Israitqä qäyä etanji huizi iqua, kukñuä we-hunqä-tänji ämepiyita, Kraisi Jisasi Iqutä ämuäññuawitanji, nätmätqä Israitqä iqua mapnuwä iñi, qu-pqä inä ämepu, qäyqä-qäqua naqä-hñqunä eqanñpi, kukñuä Goti Iqu, ‘Iñä imäkmiñeqä’ ätäta, guä ämäsäuekqe, qu-pqe inä patqiyäniqe.

⁷ Nyi kukñuä äñguä we-hunqä-tänj tquenqä wäñuä-wiyqä-qunä emqe, ii Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä yänänäqñqä iuta inyimäkätä, Iqueqä qeqä imänqeuta hinqi ändapqä iyi. ⁸ Nyi Goti Iqueqä qokä-apäkä iuqä yäpä iqinjä mänäqä mämä qäyä pmetangqä-qe, Iqu suqä hinqi vqä iuta wäñuä tiinjä ändapqä. Nyi Israitqä iqua qäyä etanji huizi iquau, Kraisi Iqueqä nätmätqä eeqänänji, ne änä miwäsäuqä itä, a matäuqä itunquä iñi, qu-pqä inä mapnuwä iinqä kukñui, awä ätuätqänä. ⁹ Goti Eeqänänjä Imäkkqä Iqu, nätmätqä imäkäninqä zä äkittqiye äpmamiñqä iunqe, nyi ämaqä eeqänänjä iu awä ätnänäqi tquämqe, Iqu wäñuñi iinqe inä ändapqä. ¹⁰ Goti Hanjuwä Iqu iinjä, tiinjinqä imäkkqe. Dñä nätmätqä qäukuä yäninjä miqä iqua, Goti Iqu Israitqä iquautä, huizi iquautä, Iqueqä ämaqänqä naqä-hñqunä epñqä maqiyqanñqä äqumbiyitani, “Iqueqä kñuä indqänqä, huitanä-huitanijä” kñuä indqämbñqä imäkkqe. ¹¹ Goti Hanjuwä Iqu, suqä tä imäkäninqä, kñui aañä hiñuiqänä iwäsäuekqeu qänaknä itä, Jisasi Kraisi neqä Naqä Iqu wäñuä imäkqanñqä iutani, naqä-qakui ae qe imäkkqe. ¹² Iñä etanji ne Kraisi Iquenyqä quuvqä eqiyätunqetani, zä miqä pemänä itanä, Goti Hanjuwä Ique wimenä. ¹³ Iinjinqä, “Nyi he yätamakqä hemqänä, wäñuä imäkätmä hanjä-iqä meqanñqenqä kñuä kuapanä indqänäpu, heqä quuvqä heqiyqe mäñdi päwiñqä, yänänäqñqä tqäpiyä” etqä. Nyi hanjä-iqä ii ämetñqe, ii he äñguä äpmepu, yoqä naqä mapñqeyi.

Poli iqu, qu yänänäqñqä iwimäkätñqä, tääqä ätukqenqä

¹⁴ Iqu nätmätqä eeqänänjä iinjä imäkätñqenqe, nyi neqä Apiqenji qonä äwoktäutqänä. ¹⁵ Iqu ämaqä qäukuä haqä yätu äpmenjuwä iquauqätä, qua iu äpmenjuwä iquauqätä Kaniqu eä, itanğa Iqueqä hiveymeqä inä etanquwinqä yoqe iuta ävätqäüä. ¹⁶ Nyi iinjä itmängani, henyqä tääqä tiinjä ätuätñqe. “Iyää, neqä Apä, Si nätmätqä aañä kuapanänä-tänj eänä, yänänäqñqä aañä naqänänä-tänj enj Iqukiyä. Si iquauñi, nätmätqä ii ävätnä, iquauqä äwqä yäpä imñi, Tqä Dñä Ängüä Iquesa yänänäqñqä iwimäkiyä. ¹⁷ Nqä Apä, qu Kraisi Iquenyqä quuvqä eqiyätqätanquwitanji, Iqu iquauqä äwqä yäpä imñi añä näweqä imäkäqämätñqänä yätamäkkqä wiyä. Ga suqä ämaqenqä äwiñqä iqu, zä enqä-pa huka-tapinjä yänänäqñqä äüä ätqäunqä-pa, iinjä tqäutpñqänä iwimäkiyä. ¹⁸ Iyää Apä, iquatä, Tqä ämaqä eeqänänjä itänji, qu Kraisi Iqueqä suqä ämaqenqä äwiñqe, aañä naqänänjä eä, quapitä hiqotitä, itanğa haqä yätqätä mänäqä mämdä, im-imqä iquvanä iptänänqä iquenyqe, näqñqä ämepu, a yänänäqñqä kiqätätñqä, inä iwimäkiyä. ¹⁹ Iyää Goti Apiqukiyä, Iqueqä suqä äwiñqä iinqe, ämaqä qu änyä mañqä etanñqä-qe, Si ämaqä tquauñi, näqñqä hiätñqänä iwimäkiyä. Iyää

Apä, Si qunji iinjä iwimäkätqäni, ii tiinji. ‘Nätmatqä aañä hävemnäqñqä äwiñqe, qutä inä wiqañqä diñqeyqä’ äktätqänänä” ätuätñqe.

²⁰ Tiinjä eä. Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqñqä, neyaqä qeqä-quuvqä yäpä imä, iinjä itñqä iqesani, ne, ‘iinjä-iinjä inemäkiya’ ätuätanä, yatñqä ävquqce, Iqu ämäwqätäutä, nänäqänäni inemäkänä. Itanğa ne qanyä knuinä indqängguä-pqe, asä iinjä imäkänä. ²¹ Inji Goti Iqu, Iqueqä qokä-apäkä iquautä, Kraisi Jisasi Iquesä, wäunuä naqänänä iwimäkätñqetani, ämaqe Iqueqä yänänäqñqenqä näqñqä ämepu, Iqueqä yoqä naqe, hea ique-iqce haqeqä ämuämuäqäpñqe. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

Ne Jisasi Iqueqä huiwä eänquä iqune, Goti Iqueqä suqä dunä imäkquatuñque (4:1-6:24)

4

Ne Jisasi Iqueqä huiwi enquetani, naqä-hñqunä pmetatuñqueñqä

¹ Poli iqunä, nyi Naqä Iqueä wäunuä iunä imäkätmä, guä äpmeñqä iqunä, manä tiinjä etmqe. “Goti Iqu suqä äñgui näwinyä etä, tääqä etätmakqä enqe, iunä imäkäpu, suqä Naqä Iqu mäwiñqä iinjä iquauñi, mimäkqä pambiyä” etqä. ² He hñqunä-hñqunä hiqä-hiuä mäñdi äkittqänäpu, huiziuni, quvqä miwitqueqä, qeiqinyä miñqñqce. Heyaqä awä iqini, hanä-iqä timäuqanğani, äwqä tñänğä maqänä mimäkqä, suqä ämaqenqä äwiñqä iqueni, a yänänäqñqä äqätpu, hanä-iqä eeqäpnäñi ämeqäpñqe. ³ Dñä Ängüä Iqu he äwqä hanuä imbu, naqä-hñqunä hiätñqä emäkkqe. He äpakänä e pmetñqce, yänä qängangpu. ⁴ He näqñqe, ne Jisasi Iquesani, huiwä naqä-hñqunä enu. Dñä nesä äpmeñqe, Iqu Hñqunänñi. Itanğa nätmatqä äñguänänğä Goti Hanjuwä Iqu nätapäniqä diñqe, tääqä änatätmakqä-qae, ga ne asä iquenqä knuä yänänäqñqä indqänätanä, hiñuä äqänänä, äyä äpmeñu. ⁵ Itanğa neqä Naqä Iqu-pqe, Hñqunänñqä. Neqä quuvqä eqiyätunquä-pqe, hñqunänñqä. Itanğa asñä ämetunquä-pqe, hñqunä inänñqä. ⁶ Itanğa eeqänäjuneqä Goti, Kiuänänğä-qu eä, Iqu neqä Apiquvi. Iqu eeqänäjuneqä haqä yänji äpme, eeqänäjuneqä awä iqi äpme, itanğa eeqänäjuneqä yäpä imä äpme.

⁷ Inäqe Iqueqä qeqä imänqceuta nätmatqä äñguä hingnä vqä iunji, Kraisi Iqu iwäsäutä, ne hñqunä-hñqunä änatapqäukqe. ⁸ Kukñuä iinjñqce, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, tiinjä ätä äqänä.

*“Iqu, aañä haqä yäninyqä äyätäqänğani, ämaqä guä äpmamiñuwä kuapänänğä iquau ätuma ekqeqä. Ätuma äyätä, ämaqeuni, nätmatqä äñguänänñi äwikqe qä.”**

⁹ Kukñuä, “Iqu aañä haqä yäninyqä ekqeqä” ätäänğä iqu, ii Iqu yäninyqänä ekqänqä matqä iqi, oee. Kinganänñi, Iqu qua hñque yäpä mäñji äwiñqä iquenqä ganä äwäkqä eä. ¹⁰ Ämaqä qua iunqä äquveqäkkqä Iqu, Asiqu, qäukuä aañä haqä yätunqä ekqe. Ii nätmatqä eeqänänğä äsqua-äsqueñi, qäyunänä witätñqä imäkätñqänä.

¹¹ Ämaqä Iqu Qäqu, Iqueqä ämaqä iqune, nätmatqä äñguänänñi ti änatapqäukqe. Hñqua, Iqueqä kukñuä awä tuäkiqä epñqä, hñqua kukñuä hiñuä-tqänqä epñqä, hñqua kukñuä äñgui awä-tqänqä epñqä, itanğa hñqua, quuvqä heqiyqä iquau ämipu, näqñqä-vqänqä epñqä, äwikqe. ¹² Iqu iinjä imäkkqe, ämaqä Goti Iqu Iqueqänqä atäunuä ikqä iquau, Iqueqä wäunui, qäyasäqi miqä, qäyunä iqänqä iwimäkqänqä

* 4:8 Apqä Bukä 68:18

eä. Wäunji qäyunä ämipiyitani, Kraisi Iqueqä huiwi naqä-hjquunäñqä yändi-yändi imäkqa peyqänqe. ¹³ Iqua wäunuä ique imäkqanquwitani, ne quuvqä anä eqiyätanä, naqä-hjquunä äpmenä. Ga, Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iquenyqe, näñqä ämenä. Itanqa, ymeqä nandqä naqä hiätñqänä imänqa-imänqa äpeyqä-ma, ne asä ii iqa-iqa äwätanä, Kraisi Iqu suqä jänänäninä imäkätñqä-pa, qäyunänä hianä. ¹⁴ Ne iinj ae ätimäuququänqani, ymeqä wänqä isua iqä-ma mäpmeqä yatunque. Ämaqä kukñuä quangä ätuäpu, huiziquau qui imäkpnqä näñqä huitañä-huitañä-tänä iqua, neqä quuvqä heqiyqe yuuwä natäpnqä diñqe, yunui inji-ingisa äqunätä, nätmätqä näñi-mäñi ätpekiqä-pani, ne iinj minemäkqänqe. ¹⁵ Iinj maeqä itanä, ämaqeunqä änenqä iutani, kukñuä naqä-qakuinä tquatunque. Ne iinj imäkqanquatqe, neqä quuvqä heqiyqe yänänäñqä eätä, neqä Nyuänä Kraisi Iqutäñi, naqä-hjquunä hianä. ¹⁶ Wiikä qäpaiqä isua, yäñi äñguä äuqätänäñqä imäkätñqä-pa, Iqu Iqueqä huiwä iqune iinj inemäkänä. Ne gokä-apäkä iqune, suqä ämaqeunqä äwinqä iqueni, qänaknä itanä, neqä wäunuä hjquunä-hjquunä imäkätunquä iunji, ne huiwi naqä-hjquunä änyanitani, naqä-naqä imänqa peyänä.

Suqä yäüä huätä vquatämäupu, suqä änyä-hänji a maqätñqenqä

¹⁷ Iinjñqe, nyi Naqä Iqueqä yoqetani, kukñuä yänänäñqänänji tiñjä etmqe. “Ämaqä quuvqä maeqiyqä iqua imäkätqänuwä-pa, imäkqa mäwqä pambiyä” etqä. Iquauqä kñuä iqe, quwqä äpmeqä iunji, häukuä äñguä uwqiyqe, aanqä eä. ¹⁸ Quwqä äwqe, ppinjqä yqänä imbu, kñuä indqänqä äñgui maeqä epiyitani, quwqä näñqä meqänqe, we mauñqä etanqetani, Goti Hanjuwä Iqueqä hänjä-pmeqe, mämeqä itqänä. ¹⁹ Iqua suqä quvqä imäkäpiyänqani, “Tä aanä quvqä di imäkätqänunä” kñuä iinj hndqänqä ipu, womba miqä ipnä. Iquauqä manä iunji, nätmätqä äwi iqä hnja änäpnä, äwi ae ävqäqä-qae mäwquatämäuqä yqänä imäkqänä. Iinjñqe, “He iqua imäkätqänuwä-pa, imäkqa mäwqä pambiyä” etqä.

²⁰ Ämaqä Kraisi Iquenyqä näñqä etapäpiyä iqua, he suqä quvqä iinj iquau imäkqänqänä mämetqueqä ikuwi. ²¹ He Iquenyqä kukñui qätä äwikuwänqa, Iqueqä kukñuä naqä-qakuä, Iqueqä-kiuänqä ätäänqä iinjñqe, qu näñqä ae etapkuwinqe, nyi näñqä eänänä. ²²⁻²³ Iqueqä kukñui tiñji. “Suqä yäüä, huiwä iqueqä äwinqä iuta, hikanänä iu ämequatätä, yätamäkqä mämeqänqä qui emäkqä iqueni, he huätä vquatämäupu, kñuä iqä änyä-hänjä iqu imä mnätñqe, heqä äwqe, anä qñqanä enqä-pa hutepiyä. ²⁴ Itanqa he suqä änyä-hänjä, Goti Hanjuwä Iqu Kiqä-kiuä enqä-panä imäkätä ekqä iqueni, a maqätpiyä. Suqä tqu, Goti Iqueqä kukñuä naqä-qakuä iutanä eä, jänänänä ikikinyänä enqä iiyi.”

²⁵ Inji, he naqä-hjquunä ae eänjuwi, hiqä heyämaqä iquauñi kukñuä quangi mätkuä, naqä-qakuinä tquäpnqe. ²⁶ Itanqa he äwqä-tnänjä enqqe, suqä quvqä imäkqä diñqä wimasipu. Äwqä-tnänji, äpakänä, mäptqe känäwä äwqä mämä mñganqänqanqä mimäkqä pambu. Inga-qänqanä qäpu hiätñqe. ²⁷ Äwqä-tnänji yqänä äwinqe, Setänä Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-hunqä iqu, ekittqiyätä ämaequtäñqä. ²⁸ Si quwä mequki sätäti, anqumñi mämeqä, tqä-täuä wäunuä imäkätnä, tqänqätä, ämaqä äwa iqanqwa du yätamäkqä vqänqätä, iqätñqe. ²⁹ Hiqä manä iutani, kukñuä quvqä matqänqä. Kukñuä äñguä, ämaqä hanjä-iqä metqätanguwä iu yätamäkqä äväpu, yeeqä iwimäkqänqä dinä tquangpu. ³⁰ Itanqa Goti Iqueqä Dñä Äñguä Iqu, wiunqä yätñqä miwimäkqä pambiyä.

Goti Iqu Dnä Iqueni, he Iqueqä ämaqä-quenä hiätangpi, itanga hiunji qänakñangga hanä-iqä mämeqänqä näweqä etmeninqä hiqñqä enqä-pa etapkqe. ³¹ Itanga huizi, tiinji. Äwqä tptawä esqanguti, äkasuwä ätäpu, manä täqñqä ätäpu, kukñuä quvqä ämaqä mändi kittqiyeqetä, suqä quvqä huizi iquatäni, ävquatämäupñqä etqä. ³² Ga hiqä-hiuñqä huäqä äumäknäpu, qeiqi itquatnäpu, itanga hñqu quvqä etqeque, äñguä iwimäkäpu, hiqä äwqä tnäni, iqueqä quvqetani, iiqä itmäkmbñqe. Goti Hanjuwä Iqu, he Kraisi Iqutä ämuññangganguwängga, Iqueqä äwqä tnäni iiqä itmäknätä, hiqä quvqe huätä ämaemäukqä-panä iñji.

5

He nätmätqä eeqäpnänjä imäkäpiyä iunji, we-hunqä iqi itkimäkmbñqe

¹ Iiññqe he Iqueqä ymeqä naqä-qakuä pmetangä, Iqu henyqä äwinyänqe, suqä eeqänänjä imäkäpiyä iunji, Iqueqä-kiuä imäkätñqä-pa, asänä imäkqäpnqe. ² Kraisi Iqu nenynqä aañä kiñä äwinyätä, yätamakqä neyätñqä Iqueqä-kiuä äwiñqä-ma, he nätmätqä eeqäpnänjä imäkäpiyä iunji, suqä ämaqeunqä kiñä äwiñqä iqu, hiñuiqä maeqäpnqe. Iqu iñä äwiñqqe, ii Goti Hanjuwä Ique yeeqä iwimäkätñqä diñqä, nätmätqä tä ikeqanğä jinänä äweqä-pani, hiqäva äwqänğqe.

³ Iñi, suqä huiwä yanä-inqä Goti Iqu änätapkqe, tuwä äväpu, huitañä-huitañä imäkäkiqetä, suqä kiyä mätqä eeqänänjä imäkqetä, suqä hiñuä aowä qñqetäni, he iñji mimäkqä ipu, iñqä kukñui wänqä qäpu tqä-pqe, qäyä eänä. He Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä ae enjuwä iquenä, iñä imäkqänqe, pmua imäknänä. ⁴ Ä kukñuä womba inqe matqä ipu, kukñuä anä miqänqä tqe matqä ipu, itanga qokä-apäkä iuqä suqenqe hanä tamqä matqä ipñqänänyä. Suqä ii he imäkqe, äñguänänjä hmanji, quvqe. Hiqä kukñui, Goti Hanjuwä Iqueni, “äñguiqä” tquangpu. ⁵ “He iñä mimäkqä pambiyä” etqe, ii tiñññqe. Ämaqä, suqä huiwä yanä-inqä Goti Iqu änätapkqe, tuwä äväpu, huitañä-huitañä imäkäkiqetä, suqä kiyä mätqä eeqänänjä imäkqetä, suqä hiñuä aowä qñqetä itqänjuwä iqua, anä Goti Hanjuwä Iqutä, Kraisi Iqutä, ämisinyä äpmeñiyä yanñi, mämeqä ipu, nätmätqä anä mämiñqä iñqe, näqñqä äñguänänjä mapu. Suqä hiñuä aowä qñqe, ii goti quanğä iu qonä woktäuqä enqä-panä asänäni.

⁶ Ämaqä huizi, kukñuä quatä maeqä hiññiqñä isua etäpu, suqä iñä imäkpnqä etätma upñqä iquwi, wimasipu! Ämaqä hñgisanä ipu, iñä imäkqanğuwä iquauñi, Goti Iqueqä äwqä tnänä inqe, äwimenä. ⁷ Iiñä etanji, iquatä näueqä imäknäpu, ikämanqä miqä pambu! ⁸ Hiñuiqänäni he hiawiqä imä äpmamiñuwä-qe, täñganji, he Naqä Iqutä ämuññänjuwi, ii he we-hunqä iqi qe äpmeqä. Itani, he nätmätqä eeqäpnänjä imäkäpiyä iunji, we-hunqä iqi itkimäkmbñqe. ⁹ We-hunqä iqi äpmeñuwä iquauñi, we-hunqä iqu, qu ämaqe qeiqi iwimäkäpu, quvqä maeqä jänänänjä epu, kukñuä naqä-qakuinä tqäpnqä wimäkänä. ¹⁰ Itanga suqä äñguä, Naqä Ique yeeqä iwimäkpnqä iunqä näqñqä mapñqänä, yanwiqä iqanğpu. ¹¹ He ämaqä hiawiqä imä äpmapu, suqä quvqä imäkätqänjuwä iquatä äktuwunqä mikiqä, hiqäpi yayuäki imbu pmetanğpu. Quwqä suqä iquesani, ymisani enqä-pa, häukuä äñguä wiqanğuti ämepu, manqä ipnä, oee. Iñä imäkqe, qäyä etanğuti, qanyä äpmapu, quwqä suqä quvqe, ätnänä iqi maepñqe. ¹² (Suqä quvqä, hiawiqä imä zä äpmapu imäkätqänjuwinqe, womba meqä etanği, nyi awä matqä imä.) ¹³ We-hunqä iqu, nätmätqä zä äwämitätqä iundanji, ätnänä iqi maeqanğuti,

hijua-qunqä eä. ¹⁴ Itanga we-hunqä iqu iinjä imäqanqani, nätmatqä iinjä-pqä iqu, we asänä hunänä. Iinjä etangi, iinqe kuknuä tiinjä ätnä äwi.

*“Ämaqä hiaqäqä äwinä iquki, pämä pmayä. Ae äpäkongnä iutani, angi vayä. Angi vauqangti, Kraisi Iqu, Iqueqä we-hunqetä, tä enqä-ma äyäkätänä.”**

¹⁵ Iiñiqe heqä qanä ikipiyä imni, änguänä mimbu. Kñui qäyasäqä mindqänqä, änguina indqambu ikiqäpnqe. ¹⁶ Tängani ämaqe, suqä quvqenä imäqäwätqänuwä-qae, hea, suqä änguänänä imäqänänjä iqua, he ämaequtäucänqä, änguänä mimbu. ¹⁷ Ga he ämaqä kñuä iqä äñguinqä qämä-qämä miqä, suqä Goti Hanjuwä Iqu äwinyänqä iunqänä näqñqä meqanqpu.

¹⁸ He wainqä-eqä yänänäqñqä änäpiyi, hiqä kñuä indqänqä ängui qui emäkätñqä dunqe, manqä iqäpnqe. Suqä iinj, hiqä quamä pmeqä eeqänänjä äwinqä iunji, qui emäkänä. Iinqä tñäñqe, Dñä Ängua Iqu, hesä manguä enyätätñqä, hijuinä qumbñqe. ¹⁹ Dñä Ängua Iqu manguä e emnätanqgetani, he tiinjä imäqäpnqe. Hiqä-hiuä kuknuä ätnäpiyänqani, kukñui apqä bukä iutanitä, apqä huizi iutanitä, itanga apqä Dñä Ängua Iqu etapqanqä iutanitä, ämepu, hiqä äwqä imni, Goti Hanjuwä Iquenyqä yeeqä ipu tqäpnqe. ²⁰ Ga nätmatqä eeqänänqñqe, Goti Hanjuwä neqä Apiquenji, he neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä yoqetani, “äñguiqä” tquäpnqe. ²¹ Itanga, Kraisi Iquenyqe, “Iqu neqä Naqä-qu etangi, ne Iquenji, yäpä iqi vquanä” kñuä indqänäpu, hiqä-hiuänjä-pqe, yäpä iqinyä inqpnqe.

Qokä-apäkä ämangäwänuwä iquauñqä

²² Hiqä-hiuä yäpä iqi ingpnqä ätqäqe, ii tiinj. Apäkä iuenä, neqä Naqä Kraisi Iquenji, yäpä iqi ävätqänuwä-panji, heqä qokä iquauñä-pqe asänä e vqäpnqänänji. ²³ Tiinjä etangi ätqä. Kraisi Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä iuqä Nyuänjä-qu eä, iqua Iqutä huiwi naqä-hñqunä etangi, Iqu, huiwä iqu hñjä-pmetätñqänä, angi Vauqumuatqä-qu eä. Ii enqä-panji, qokiqu, apäkiyqä nyuänjä-qu eä. ²⁴ Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäki, eeqänänjä iunji, Kraisi Ique yäpä iqi äpmeñuwä-panji, inji apäkä-pqä iuenä, heqä qokä iquauqä yäpä iqi e pmetñqänänji.

²⁵ Qokä iquenä, Kraisi Iqu Goti Iqueqä qokä-apäkä iunqä kiinjä äwinyätä, yätamakqä vätnqänä Iqueqä-kiuä äwingqä-panji, hiqä apäkä iuaunqe, kiinjä iinjä enquätñqänänji. ²⁶ Iqu qunqä iinjä äwinyätä imäkkqe, ii iquauñi, quvqä maiñqä, eqetä, Iqueqä kukñuitä, asñä äwqiyätä, ikikinyänjä iwimäkätä, Iqueqä qokä-apäkänä hiätpnqä pmutetñqä dinqeyi. ²⁷ Iqu iinjä iwimäkätñqä äwingqe, ii tiinjñqe. Qu Iqueqä hijuä iqlñi, nätmatqä qeqä bimbiquä tqä isua enqä-panä epu, kiyä maeqä epu, huiwi yätääqä, ä ppkä äki-äkitanji, maeqä epu, ämaqe, “Quvqä iinjä-iinjä iqä-quaiqä” mäutqñqä äwinyä. ²⁸ Kraisi Iqu, Iqueqä ämaqänqä aañä kiinjä e äwinyätñqä-panji, qokiquenä, heqä huiwinqä kuapanä enyätñqä-panji, heqä apäkiuauñqä-pqe, asänä iinjä enquätñqe. Ämaqä iqueqä apäkinyqä aañä kiinjä äwinyätä, ängua iwimäkätñqä iqu, iqueqä-kiuänqä äwinyänqä iquvi. ²⁹⁻³⁰ Ämaqä hñqu, iqueqä huiwinqä wi äuämäkätä, ymisänä miinjä ma miqä yäniqi? Oee, iqu ängua äminyätä, ymisänä inqänä. Suqä iinj, ii tiinjä enqä-panji. Ne naqä-hñqunä äucätänänä, Iqueqä huiwä hñqunä etangqetani, Kraisi Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä iquene,

* **5:14** Asayä 26:19; 60:1

änguänä ämäneyätŋqä-panä asänänä iini. ³¹ Suqä ii, Goti Iqueqä bukä iu tiinjä ätnänqä-pani.

“Qokä hŋqu, iqueqä kandä känatä ävämetä, iqueqä apäkisä guä ämaqänäsinyä, huiwä naqä-hŋqunä änyinyä pmeqänŋeqä.”[†]

³² Kukŋuä iqu, qakuä aañä naqänänä-tänä etanŋi, zä äwiŋqä ique. Nyi ŋqä-näuäŋi, “Kukŋuä tqu, ii Kraisi Iquenyqätä, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä iquauŋqätä, ätqiŋä” ätqä. ³³ Inj kiqä quati, tiinjä-pqä inänji. Ämaqä hŋqunä-hŋqunänä iquenä, hiqä-hiuänqä enyätŋqä-pani, heqä apäkä iuauŋqä-pqe, inä hinguätŋqe. Itanŋa apäkä hŋqunä-hŋqunänä iuenä, hiqä qokiquauŋqe, “Iqu ŋqä naqä-qu etanŋi, nyi iqueni yäpä iqi vqämqeqä” kŋuä indqänŋŋqe.

6

Ymeqä iquauŋqätä, kunaqä-kunuŋuauŋqätä

¹ Ymeqä iisuenä, he Naqä Iqutä ämuänŋuäwä-qae, hiqä hinaqä-hinuŋuau hŋgisa mitqueqä, qänaknä vqänŋqe. Suqä tqueni, he imäkqä di, Goti Iqueqä hinuä iqiŋi, äŋguänänji. ² Suqä iquenyqe, Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋuä-suqä iunji, tiinjä ätnä. *“Si tqä tnäutä tniquesäŋi, yäpä iqi ävätnä, iyaquiuä kukŋui qänaknä vqänŋinyä.”*^{*} Goti Iqu suqä iqua ätuätäŋŋanji, Iqu suqä tque-ganä, kukŋuä nätmatqä timäuniqä diŋqä qäsä guä ämäsäuekqe. ³ Kukŋuä gue, tiinjä äyä ämäsanä. *“Si iinjä itnä äŋguänä äpmeŋi, nätmatqä eeqänänä si imäkätŋä iunji, äŋguänä timäutqätanŋuti, itanŋa qua iunji, hea quäuqä äpmaka utunŋinyä.”*[†]

⁴ Kunuŋuenä, hiqä ymeqä isuaŋi, quvqä itquepu, äwqä tnänä miwimäkqä iqänŋqe. He isuaŋi, suqä Naqä Iqu äwinyänqä iunqä näŋŋä äväpu, “Iinj imäkäpu, iinj mimäkqä pambiyä” ämotquepu, äŋguänänä miqänŋqe.

Wäuŋuä-wiyqä iquauŋqätä, wäuŋuä miqä iquauŋqätä

⁵ Wäuŋuä-wiyqä iquenä, hiqä ämeyqä, qua täutanä iquauŋqe, “Iqu ŋqä naqä-qu etanŋi, nyi iqueni yäpä iqi vqämqänä” kŋuä indqänäpu, hŋgisa miqä, qänaknä vqänŋqe. He wäuŋui, quangä miqä, äwqä naqä-qakuänä äwipu, Kraisi Ique yäpä iqi ävätqänuä-pa, iinj äwipu imäkqänŋqe. ⁶ Iquau yeeqä iwimäkŋqä wäuŋuä äŋgui, iqua hinuä eqänätanŋuwänŋanä, miqä pambu. He Kraisi Iqueqä wäuŋuä-wiyqä eänuwi, Goti Hanjuwä Iqu äwinyänqä iunä imäkäpu, iquau qänaknä vqänŋqe. ⁷ Ii ipiyänŋanji, “Nyi wäuŋui, ämaqeu wiyqunä manä, Naqä Ique wiyqunqä” kŋuä indqänäpu, aquvänä ipu imäkqänŋqe. ⁸ Ga he kŋui, tiinjä-pqe indqänŋŋqe. “Ämaqä, hŋquduqeqä yäpä iqi äpme, iqueqä wäuŋuä-wiyqä iquänä-qe, ä ämaqä qanyä äpme, kiqä-kiuänqänä indqänqä iquänä-qe, iqu äŋguänänä imäkmitätqe, Naqä Iqu kimani, nätmatqä äŋguänänji äväniqeqä.”

⁹ Ämiqä iquenä, ämaqä heqä yäpä iqi äpmapu, wäuŋuä heyqä iquauŋi, zä epŋqä kukŋuä zä iwimäkqä iqua mätkuä ipu, äŋguä iwimäkqänŋqe. He kŋui tiinjä indqänŋŋqe. “Wäuŋuä-neyqä iquautä, ämiqä-qunesä, ämäneyätŋqä Iqu, qäukuä haqä yätu äpme, qokä-apäkä eeqänänä iunji, yänä-mänä miwäsäuqä, asänä iwäsäuniqeqä.”

Quuvqä heqiyqä iqua, mäkä-iqä iquau enqä-paniqä

[†] 5:31 Ipäqäqä 2:24 * 6:2 Anŋumä Itmakqä 20:12; Kukŋuä-suqe 5:16 [†] 6:3 Kukŋuä-suqe 5:16

¹⁰ Nyaqä kuknuä yäpaki, tiinji. He Naqä Iqutä ämuänmbu, Iqueqä yänänäqñqä aanä naqänänä iutani, yänänäqñqe, yändi-yändi imäkmbñqe. ¹¹ Setänä, Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-hunqä iqueqä kuknuä quanqitä, yamwiqä iqetä, emeqangutqangani, he yänänäqñqä tqäpnuwä diñqe, ämaqä mäkä-iqä iqua imäknäñuwä-pani, Goti Hanjuwä Iqu heqä etapätñqe, imäkñgpnä. ¹² Nyi ii etqe, tiinñqä etqä. Ne mäkä äunätunqwe, ämaqä nesä asänänä iquautä hmanji. Ne mäki, dnä quvqä, yänänäqñqä huitanä-huitanä-tänä, awä yeqä äpmeñuwä, ä qua tqwe hiawiqä imä äpmeñuwä iquatä, äuanätqäñu. ¹³ Iinñqä nyi tiinjä etqä. Goti Hanjuwä Iqu, nämatqä mäknqä imäkñqä etapätñqe, eeqänä äñguänä imäkmbu, näwinyä pmetangpiyä. Inji mäkä ätimäuqäqe, pämä ätqäupu, mäkä yänänäqñqä ipñqä. Itanga mäki qäpu päwqangangqe, yänänäqñqä äpakänä e tqäutñqe. ¹⁴ Yänänäqñqä iinjä tqäutñqe, suqä kuknuä naqä-qakuä iqueni, qätä äñguänänä äwiyäpu, qänaknä iqe, aquvä enqä-pa, heqä quanuä iqi yänänäqñqä ämäsanäpu, itanga suqä jänänänä iu imäkqe, nämatqä ktqä pmuätänqwe, quikuä iqi äpmuätänänjuwä-pa, iinjä pmuätänätangpu.† ¹⁵ Itanga Goti Iqueqä kuknuä, äwqä-qeiqi imbu pmeqänqä imäkqä iqueni, yukä ämuasmänqwe ämuasmäñuwä-pani, a yänänäqñqä äqätpu, näwi imäkmbu pmetangpu.§ ¹⁶ He iinjä imäkmbu, ga tiinjä-pqä iqueni, inä imäkñgpñqe. Suqä quuvqä heqiyqä iqueni, nikñqä enqä-ma ktqä ämaqumuätänäpu, Setänä, Goti Iqutä mäkä-hunqä iqueqä zi tä hänaqä sqe,* heyaqä huiwiñqä äumepqangutqe, huätä epmäkpñqä. ¹⁷ Goti Hanjuwä Iqu, he hänä ae emäkäqumuategqä iñqwe, hiqä kñuä indqänqä imñi, nyuanä ktqä pmuätänqä ii enqä-pa ämimuasmäupu,† Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui, Dñä Äñguä Iqu etapätñqe, ii ipäqäyñuwä enqä-panä-qae, a yänänäqñqä qätätñqe. ¹⁸ Suqä iquau imäkñqä ipiyängani, Dñä Äñguä Iqu emäkqanguti, suqä Goti Hanjuwä Iqueqä yätamäkqenqä tääqä tqä iqueni, mäwquatämäuqä pa ipu, a yänänäqñqä qätätangpu. Tääqä ätäpiyängani, enyqä enganguti, äwquatämäupu matqä, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä eeqänänä iñqä-pqe, inä äpakänä tqangpu. ¹⁹ He yatñqä iinjä, nyinñqä-pqä inä iqäpñqä änyinñi. Nyi kuknuä tmqñqe, kukñui kiqä-kiuä nyaqä quväkä tämä dqäucanguti, inji nyi Goti Hanjuwä Iqueqä kuknuä äñguä we-hunqä-tänä, kiqä quatä zä äwinñqä diñqe, zä miqä itmä, awä hämä-hämä tqämqänä. ²⁰ Nyi kuknuä ique-qäqenqä, Jisasi Kraisi Iqu, Kiqä-kiuä ätenjikqä iuta, awä tuätqätangqenqä guä äpmuatenjiyquwi. Inji nyi wäñuwä Iqu ändapqwe, mäwquatämäuqä itmä, zä miqä pemä itmä, kuknuä awi yqänä tqämqänä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tqangpu.

Goti Iqu quñi, äñguä wimäkätñqenqä tääqä ätukqenqä

²¹ Tikikusi iqu, Kraisi Iquenyqä quuvqe, ne eqiyätunquä-pa eqiyätä, Naqä Iqueqä wäñuni mäwquatämäuqä, nesä anä imäkätunquä iquwi. Ne iquenyqe, kuapanä änenyätqäuä. Iqu nyi täqi äänä äpmamä, eeqänänä imäkätñqä iñqwe, awä etänä. ²² Nyi ique henyqä ändowatqe, quati tiinjä. Iqu emetä, ne täqi äänä-äänä äpmeñquenyqä awä etätä, heqä qeqä-quuvqä yäpä imñi, yänänäqñqä emäkätñqenqä ändowatqä.

²³ Iyää ñqä-quauä, neqä Goti Hanjuwä Apiqutä, itanga Jisasi Kraisi neqä Naqä Iqutänä, Iquaqä quuvqä heqiyqä iqueneuä äwqe, hanuä imbu quuvqä yänänäqñqä eqiyäpu, ämaqä huiziñqä enguätñqänä emäkinyä.

† 6:14 Asayä 59:17 § 6:15 Asayä 52:7 * 6:16 Apqä Bukä 7:13 † 6:17 Asayä 59:17

²⁴ Iyää, ämaqä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iquenyqä äpakänä äwinyätŋqä iquaunji, Goti Hanjuwä Iqu, qeqä imänqeuta hiŋgi vqe, ävquä.

Tuwanuä, Poli iqu Pilipai pmeqä iquauŋqä äqäkqe Yätamäkqä kuknuä hiŋuiqänä iquvi

Poli iqu eqä-huänä iu äkitä, qua aanä naqänänä Yulopqä täñä inginyqä kiŋganä äwätäqänğa, iqu anä-himqä Pilipai, qua naqä Masendoniya iu ätimäutä, kuknuä anğui awä ätumiŋqe. (Wäunuiŋqä 16:8-15 hiñuä qundŋqä.) Qanakndanı, iqu anä-himqä huiŋqä uwqanğa, iqueni guä qe äkiqiyäukuwi. Iqu guä e äpmeqänğanı, kuknuı, ämaqä hñqua, Pilipai pmeqä iquauqä quuvqä heqiyqä, qı iwmäkpnğä itqätanğuwıñqä, qätä äwiyäqe, tuwanuä tä, i äqäkqe. Inäqe tuwanuä, iqu Pilipai pmeqä iquauqä ävawqatqä tque, a ätäutaqänğanı, ne hiñuä tiı äqunänğı. Hanä-iqä Poli iquesä, qutä, qäyä äwimakqä-qe, Poli iqu äwqä hanä mäwiyqä itä, Jisasi Iquenyqä quuvqä kiñä eqiyätäqetanı, aquvnä itä äpmamiŋqe.

Hiñuiqänäni, Poli iqu nätmätqä huiŋqä äwa itqätanğa, Pilipai pmeqä iqu mbqä hui, ique yätamäkqä wıpnğä ätnämäukuwi. Itanğı tuwanuä tanğqe, Poli iqu, quwqä yätamäkqenğä, ‘änğuiqä’ ätuätä äqäkqe. Inı huizi, iqu guä pmetanğqenğqe, qu kñuä kuapänä indqänäpu, äwqä hanä mäwiñqä yätñqe, iqu iquauqä quuvqä heqiyqe, yänänäqñqä iwmäkätñqä äqäkqe.

Itanğa Poli iqu iquauñı, Goti Iqu nätmätqä naqänänä äwikqenğä ätuätä äqäkqe. Nätmätqä ii, hanä-pmeqä hanı, qu Kraisi Jisasi Iquesä ämakuwä iıyi. Nñ, qu nätmätqä ii ämakuwi, qu Mosisi Iqueqä kuknuä-suqä iu qänaknä imıñuwita ma, Jisasi Iquenyqänä quuvqä eqiyäpiyä iutayı. Itanğa Poli iqueqä äwiñqe, Pilipai pmeqä iqua, Kraisi Iqueqä suqe mapñqä iñqeyi. Kraisi Iqu, “Nyi ämaqä naqä-qunğä” kñuä indqänätä, Iqueqä äwiñqä iunğänä qänaknä miqä imıñqe. Oeyä. Iqu Iqueqä-kiuä mäñdi äkittqänätä, wäunüä Goti Iqu Ique äwikqenä imäkqqe. Ga Poli iqu tiññ-pqe ätuätä äqäkqe. Qokä-apäkä Kraisi Iqutä naqä-qakuänä ämuäññapiyä iqua, qu äwqä hanı, Goti Iquesä ämepu, yeeqä kuapänä iqäpnğauä.

Ne tuwanuä tä a ätäutaqänğanı, ne näñqqe, tiññä hiatunğqe. Qokä-apäkä Jisasi Iqueqä yoqenğä anä-himqä Pilipai iu äqänätqätanğuwä iquauñqe, Poli iqu kiñä äyä äwınymiñqe.

Poli iqu, tuwanuä tquenğä kuknuä ätkqenğä

1 Nyi Poli iqundä, itanğa Timoti iqutä, Kraisi Jisasi Iqueqä wäunui anä imäkätqänueä iquve, ye tuwanuä tä, he Kraisi Jisasi Iqutä ämuäñmbiyitani, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkänä epu, anä-himqä naqä Pilipai iu äpmeñuwä iquenyqä ävawqatque. Tuwanui, ye henğänä maqiyqä ique, ämaqä he ämeyätqänuwä iquauñqätä, itanğa ämaqä hiyaqä awä iqi wäunüä huitanä-huitanä imäkätqänuwä iquauñqätä, ävawqatque. ² Goti Hanjuwä Apiqutä, itanğa neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqutä, qeqä imänğqeta anğuwä etapäsinyä, heqä äwqe hanuä imbu pmetpnğä emäkqinyä.

Poli iqu, Pilipai pmeqä iquauñqe, ‘änğuiqä’ ätukqenğä

³ Nyi henyqä kñuä indqänätmänğanı, Goti Hanjuwä Iqueni, “änğuiqä” ätuätñqe. ⁴ Nyi Iqueni henyqä itmä, yatñqä ävätmä iunı, qanyä mäwqä, yeeqä aanä kuapänä itmä ävätñqe. ⁵ Nyi iñı, hiñğı miqä itqänä. Hiunji

kinganānā iuta ti iqa tānḡanḡe, he enyqā miqā, Goti Iqueā kukḡuā ānḡuā we-hunḡā-tānḡi, nyi awā tumḡenḡā yātamākqā ānyiyātḡānḡuwā iutayi.*

⁶ He suqā iinā imākātḡātānḡuwitani, Goti Hanjuwā Iqu, heyaqā quuvqā yāpā imā wānuūa ae emākātḡātānḡqā iunḡe, nyi nānḡnā tiiḡā āmeqā. “Iqu wānuūa ii imākqe, māvquatāmāuqā, yqānā imākqā āwātḡe, ḡāpḡi Kraisi Jisasi Iqu, anḡumā āquvepātḡānḡa, hiāniḡeqā.” ⁷ Nyi nḡā āwqā tāmdani, henyqā aanā kuapānā ānyinātḡetani, henyqā kḡuā iinā indḡānātmā, Goti Hanjuwā Iqueni, ‘ānḡuiqā’ ātquāqē, ii jānānānḡi. Quati tiiḡā dutayi. Nyi wānuūa ānḡuānānā Goti Iqu āndapḡqē, imākḡāmḡenḡā yātamākqā ānyiyātḡānḡuwā iutayi. Yātamākqē, nyi tāḡi guā pmetanḡatā, itanḡa kukḡuā ānḡuā we-hunḡā-tānḡi iunḡā himā-wiunḡā iquau, māndi ākittḡiyātḡā, “Ii kukḡuā naqā-qakuiqā” motḡeḡanḡatā, ānyiyātḡānḡuwā iutayi. ⁸ Kraisi Jisasi Iqu, henyqā aanā kuapānā āwinyātḡā-pānḡi, nyi-pḡe inā ānyinātā, itanḡa he hiḡuā maeḡānḡmā dḡnḡe, aanā kuapānā ānyinātḡāuā. Nyi nḡā ānyinḡā dunḡā ii eqḡāḡenḡe, Goti Iqu nānḡnā eā, “Ii naqā-qakuiqā.”

⁹ Nyi, Goti Hanjuwā Iqu henḡi, tii emākātḡnā yatḡā āvātḡe. Hiḡā suqā āmaḡeunḡatā, Goti Iquenḡatā āwinḡā iqu, naḡānānā imānḡa wātḡnḡatā, he nānḡnā ānḡuānā mapḡnḡatā, itanḡa he suqā ānḡuinḡatā, quvḡenḡatā iwāsāuḡāpḡnḡe. ¹⁰ Inḡi he suqā ānḡuinḡā enḡanḡi, a ātāupu, nātḡmḡā eeqānānā imākāpiyā iunḡi, ānḡuinā imākḡāpḡnḡe. Tiiḡānḡāuā. Hea Kraisi Iqu anḡi āquvepātḡānḡanḡe, he suqā quvḡā hui maeqā, āmaḡā aanā ānḡuānānḡuēnā pmetanḡpiyā. ¹¹ He Jisasi Kraisi Iqueā yātamākḡetani, suqā jānānānḡinā imākḡuēnā hiātanḡpiyā. Nyi Goti Ique yatḡā iinḡi, tiiḡnḡā āvḡā. Āmaḡe, he iinḡā āyā pmetanḡā eqāmbiyi, Goti Iquenyqā yeeqā ipu, Iqueqā yoḡe haḡeqā muāmāuḡāpḡnḡānānyā.

Poli iqu guā pmetanḡqā-qe, kukḡuā ānḡuā we-hunḡā-tānḡi iqu, naḡānānā āwḡenḡā

¹² Nḡā nyāmaḡāuā, he nānḡnā yāsāmā mapḡnḡānā, nyi awā etḡe. Nyi guā pmetanḡqā-qe, kukḡuā ānḡuā we-hunḡā-tānḡi iqu, qua iḡi māpāwiqā, yesāwā vḡeta yānānānḡnā ātḡāuā, im-imā naḡānānā tiiḡā ḡe āwḡi. ¹³ Nyi hanḡā-iqā ii āmakḡenḡe, āmaḡā mākā-iqā, qu āmiḡā naqā iqueqā anā āmiminḡuwā iquatā, itanḡa āmaḡā huizi iquatānḡi, nyi Kraisi Iquenyqā quuvḡā heḡiyāḡanḡeta guā enḡanḡenḡe, qu nānḡnā ekuwi. ¹⁴ Itanḡa nyi guā pmetanḡetani, āmaḡā, Naḡā Iquenyqā quuvḡā heḡiyḡā kuapānānā hḡqua, Iquenyqā quuvḡā yānānānḡnā eqiyāpu, āmaḡā huizi dunḡā zā miḡā pemā ipu, Goti Iqueqā kukḡui awā ātātḡānḡuwi.

¹⁵ Naqā-qakui, āmaḡā iutanḡā hḡqua, Kraisi Iquenyqā awā ātātḡānḡuwi, tiiḡā dutayi. Āmaḡe iquau wivāndpḡnā winyātānḡqā-qe, qu nyivāndḡanḡā āqumbiyitani, nyingā kḡuā quvḡā āmepu, wiunḡā ipu, Kraisi Iquenyqā awā ātātḡānḡā. Huiziqua, iinḡā hmanḡi. Iqua kḡuā iḡā ānḡuā āmepu, Kraisi Iquenyqā awā ātātḡānḡā. ¹⁶ Goti Iqu wānuūi, nyi kukḡuā ānḡuā we-hunḡā-tānḡi iqueqā mākā-hunḡā iquau māndi kittḡāmqā atānuūa ātenḡikḡenḡā nānḡnā āmepu, nyinyqā aanā kuapānā āwinyātā, Kraisi Iquenyqā awā ātātḡānḡā. ¹⁷ Āmaḡā nyingā wiunḡā itḡānḡuwā iqua, ḡāmā-ḡāmā ipu, nyi āmanḡutāpḡnḡenḡā Kraisi Iquenyqā kukḡui awā ātātḡānḡā. Ii itḡānḡuwi, nyi hanḡā-iqā āmetmā guā ae ḡāyā pmetanḡā, quvḡā iinḡā imākāpiyi iutani, hanḡā-iqā naḡānānḡā āndapḡa upunḡā itḡānḡā. ¹⁸ Āmaḡā iinḡi, quvḡā kḡuā iḡā imḡi, hḡqua kḡuā ānḡui metanḡā, ā hḡqua iinḡi māmeqā eānḡuwi, nyi kukḡuā matḡā imā. Qu

* 1:5 Pilipai 4:10-19

eeqäpnä Kraisi Iquenyqä awä ätätqänjuwinqe, nyi nqä äwqä tämdañi aquvänänä itqänä.

Poli iqu, äpäkonqeqätä, hänjä-pmenqätä, kjuä indqänqgenqä

¹⁹ Auä nyi aquvänä äpakänäni, tiinjäqä iqa uwqämä. He nyi yätamäqä nyipnqenqä, tääqä tätqätanquwä iutatä, itanğa Jisasi Kraisi Iqueqä Dnjä Änguä Iqu-pqä, yätamäqä inä nyiyätqätanqä iutatäni, Goti Iqu yätamäqä änyiyätä, hanä-iqä eeqäpnänä ämetnqe, huätä manmäuniqenqä, näqñqä enänä. ²⁰ Iinjäqä, nyi nqä qeqä-quuvqä tämni, kjuä iqä aanä yänänäqñqe, tiinjä indqänätqänä. Nyi nqä wäunui qui mimäqä imqä diñqe, suqä quvqä imäkätmä, womba mämäenqä pa imä. Nyi kukñuä awä huizi zä miqä yänänäqñqä ätqäumä ätqa äquvapatñqä-pani, guä äpmamä-pqänqanji, awä yqänä ätmimqä-qae, Kraisi Iqueqä yoqe haqeqä yqänä mamäuqämniqe. Inji nyi hänjä yqänä äpmamitmä, ä ae äpäkonmqänğa, nyi Kraisi Iqueä yoqe, haqeqä yqänä matnämäuqämniqe. ²¹ Nyi kjuä, tiinjä ämetqänä. Nyi mapäkonqä hänjä äpakä äpmetnqe, nyi Kraisi Iqueqä yoqe haqeqä ämamäuqämä. Itanğa nyi äpäkonmqänqanji, qua täu quvqä tä äpmetnqä-pa mäpmeqä, aanä ängüänänä pmetmniqeqä. ²² Inji nyi qua iunji, hänjä yqänä äpmamitmä sätäti, nyi Kraisi Iqueqä wäunui, häukuä-tänänqä imäkqämqä. Inji nyi mañqe, äsquenyqä nyinyänquti? ²³⁻²⁴ Nyi nätmätqä tqaquini, änä miwäsäuqä imä. Nyi quami tanğa tä äpmetnqä täunji ävämätmä, Kraisi Iqutä qäukuä yänji anä pmetnqä iqäqe, qua täu äpmetnqä iunji ämawqätäuä. Nyi iinjänqä nyinğanqä-qe, hänjä äpakä äpmamä, he yätamäqä heyqe, ii änguä eä. ²⁵ Iinjäqä, nyi kjuä ae ämetmä, näqñqä tiinjä enä. Nyi maqänä mapäkonqä, hänjä yqänä pmamqänä. Nyi hesä äpakä äpmetmitani, he Goti Iquenyqä quuvqä yänänäqñqä eqiyäpu, yeeqä ipu pmetnqä, yätamäqä heyqämä. ²⁶ Tiinjä-pqä inä eä. Kraisi Jisasi Iqu nyini, henyqä anğumä indmeqanğutqänqanji, he nyinyqä yeeqä ipu, Iqueqä yoqe, huizi ämamäutqänjuwä-pa mamäuqä, aanä haqä yätu mamäupnuwi.

Goti Iqu ne hiñuinäni, Kraisi Iqueqä yoqä ämetanitanji, hanä-iqä metunquä-pqe naqänänä

²⁷⁻²⁸ Hanä-iqä äki-äkitanji emeqanğenqä, maqänä ävaqusqäyämepu, Kraisi Iqueqä kukñui mäwquatämäuqä, qänaknä ipu pmetnqä. He iinjä imäkäpu pmetanquwä iqini, nyi hiñuä maeqänmqä, ä kñä nämda qanyä kukñuinä qätä wimqä etanğutqe, nyi henyqä näqñqä tiinjä emä. He, hiqä qeqä-quuvqä naqä-hñqunä imbu, ämaqä quvqenä etqueqanğuwinqä zä miqä, huiwi naqä-hñqunä imbu, kukñuä änguä wehünqä-tänä iquenyqänä quuvqä heqiyqänqänä yänä äqänätqänäuä. He iinjä imäkqanğuwitanji, ämaqä quvqenä emäkqä iqu, näqñqä tiinjä hipnä. Quwqä-quwanqe, quvqä iinjä emäkquwä-qae, yuuwä tämbnqäuä. Inäqe, henji, Goti Hanjuwä Iqu yätamäqä eyätä, hänjä emäkäqumuatänqiyä. ²⁹ Nyi ii etqäqe, tiinjäqä etqä. “Goti Iqu henji änguä emäkätä, hiñuinäni, he Kraisi Iquenyqä quuvqä eqänqänä maeqänqä yänä, oee, Iqu he Iqueqä yoqä ämepiyitanji, hanä-iqä mapñqä-pqe, hiñuinä inä eqänänä.” ³⁰ Iinjäqä, ämaqä he quvqä etquetqätanğä hanä-iqä inä ämetqänjuwi, ii nyi hesä Pilipai iu anä äpmetnänğa meqanğä äñqänquwä-ma, ämetqänä. Guä äpmam-pqä täunji, nyi hanä-iqe inä meqanğqe, he qätä äyä äwiyanä.

2

Hiqä ämaqä huizi duñqe, “Qu ämanğutäuänäuä” kjuä metanğpu

1 He Kraisi Iqutā ämuänmbiyā iutani, yänänäqñqā imäknätqänuwāta? Iqu henyqā winyätangqā iutani, hiqā äwqē, hanuā enyätñqāta? Hiqā quamā pmeqā iunji, Dñä Änguā Iqutā anā äpmetqänuwāta? He hiqā-hiuänqē, huāqā äumäknäpu quvqā mitquatñqā itqänuwāta? 2 He yatñqā iinjā iquauñi “Nñqā” tqangpē, nyi yeeqänänā nymäkpñqā dñqē, tiinjā iqangpu. Heqā kñuā indqänqā imñi, kñui naqā-hñqunā meqā epu, suqā ämaqēñqā äwiñqā iqueni, yänā-mänā mämēqā asänā ämapu, itangā hiqā qeqā-quuvqā imñi, naqā-hñqunā metangpu. 3 He hñqunā-hñqunā naqā imänäpu, hiqā ämaqā huizi dñi mändi äkittqiyäpu, heqā yoqē haqā mämaenqā pambu. He hñqunā-hñqunā mändi äkittqiyenäpu, hiqā ämaqā huizi dñqē, “Qu ämaqutäunäuä” kñuā iinjā metangpu. 4 He kñui, quamā pmeqā änguā hiqā dñqänā, mindqänqā pambu. He hñqunā-hñqunā, ämaqā huizi iuqā-pqenqā inā indqänqangpu.

Suqā Kraisi Iqu ämänätquakqenqā

5 Hiqā kñuā indqänqē, hui-hui mindqänqā, Jisasi Kraisi Iqu indqänminqā-pa indqänqangpu. 6-7 Iqu Goti Naqā-qakuā-qu eäqā-qē, Iqu Goti Iqutā asänā pmeqänqē, kñuā iinjā yänänäqñqā mämēqā itā, yoqā naqetā yänänäqñqetā ävquatämäutā, wänuā-wiyqā hñgingqā etā, ämaqā qua täunā iqune enqā-panā ekqē. 8 Iqu ämaqā-qu eätā, Iqueqā-kñuā mändi äkittqänätā, Goti Iqueqā kukñuā eeqäpnäñi, qänakñā iqa äpqänjaqänäqē, äpäkonätñqā iunā ätimäuqē, zä-huätatā äunätā äyā äpäköngqē. 9 Iqu iinjā imäkminqetani, Goti Iqu Iqueni, ämaqā huiziuqā haqā yäñi äpmuatetā, ga Iqueqā yoqā Jisasi, yoqā huizi-huiziuñi ämäwqätäuqängā äqonā pmetätñqā äpmuatekqē. 10 Iqu Iqueni tiinjñqā äpmuatekqē. Qu qäukuā yäñi äpmeñuwā iquatā, qua täunā iquatā, qua yäpā mängisanā iquatäñi, qu eeqäpnā Iqueqā yoqē haqēqā ämatnämäupu, qonā woktäuqäpnqänänäyā. 11 Qu Ique qonā äwoktäupu, tiinjā tqäpnqē. “Jisasi Kraisi Iqu, eeqänähuneqā Naqā-queqā.” Qu iinjā imäkäpu, Goti Iqueqā yoqē, haqā mamäuqäpnqänänäyā.

He ämaqā qua täutanā iuqā awā iqini, we-hunqā-tänä pmetñqā

12 He nyi kuapänā änyinätñqäuā, Kraisi Iqu suqā iinjā ämänätquakqetani, nyi manā tiinjā etqā. Nyi hesä anā pmetangani, he kukñuā eeqäpnā qänakñā imiñuwä-pa, nyi hma etangqā-pqänqänä-qē, quannā päkñqänqā zä ipu, Goti Ique yäpā iqi vqangpi, Iqu henji angumä änyä-hänjä emäkqanguti, häukuā wiqā-tänä hipñqänā yänä qänqangpu. 13 Goti Iqu heyaqā yäpā imä äpme, he Ique yeeqā iwimäkpñqē, suqā Iqu äwinyänqēu imäkqäpnqā, evauqumuätätqäuā.

14 Inji nätmatqā eeqänähä imäkäpiyā iunji, hmbinyqā manā ätnäpu kukñuā mäkä maqäyänqā, qeiqinyā äpmapu imäkqangpu. 15-16 He iinjā äpmeñuwä, ii he Goti Iqueqā ymeqā jänähuenä epu, suqā quvqā hui maeqā, änguanähä hiätpnä. Itangā he kukñuā hänjä hea ique-ique pmeqā-tänä iqueni, mäwquatämäuqā a yänänäqñqā äqätänuwä, ii he ämaqā qua täunji, suqā ängui ävquatämäupu, quvqā du-mända äwätqänuwä iuqā awā iqini, he we-hunqā-tänä pmetpnä. Inji hiunji Kraisi Iqu qua täunqā angumä äquvepätqängani, nyi heyaqā suqā iinjñqē, yeeqā aanjä kiinjā itmä, näqñqā tiinjā emniqē. “Nyi qutā äpmamä wänuā dñä huqā iqä äpätñqē, hingi yeemqā itñqā manä.” 17 He quvqā eqäpiyita hanä-iqā ämetqänuwä, ii he Goti Iquenyqā hiqäva enqā-ma äqänätqänä. Inji, qu nyi pizqā bäsqanguwitani, nyaqā häñqē, wainqā tññqā* eä, hiqäva he äqänätqänuwä itä qäsäñi, hiqäva qänänquti? Iinjā sätäti, nyi

* 2:17 A Täuqä 15:7

yeeqä itmä, hesä yeeqä anä yanique. ¹⁸ He nyi iqangqä-ma, iinjä ipqe, nyitä yeeqä anä yanique.

Timoti iquenyqätä, Epaplotitisi iquenyqätä

¹⁹ Nyi Naqä Jisasi Iqu hinuinä nqänganggutqe, tiinjä imäkmqä änyingji. He äänä-äänä ipu äpmenjuwinqe, Timoti iqu kuknuä äma äpätä, awä ändätä, yeeqä inä inyimäkäninjä dijqe, nyi iqueni henyqä maqänä dowatmqä itqänjä. ²⁰ Ämaqä nyitä anä äpmenjee, henyqä qeqä bimbiqä tquangi yätamäqä heyäniqe, hñqu-hñqu ma, Timoti iqunänji. ²¹ Ämaqä nyitä anä äpmenquä tqua, Jisasi Kraisi Iqueqä wäunjuinqä tuwä äwiyäpu, quwqä-quwä minqä iunqänä äwinqä iquayi. ²² Itangji Timoti iquenyqe, “Iqu ämaqä suqä änguanänjä imäqä-qe-qe,” he näqñqä ae äyä enä. Ymeqä-qu kanmä yätamäqä ävätä anä imäkätqänjiyä-panji, iqu nyi yätamäqä änyiyätä, kuknuä ängua we-hunqä-täñi awä inä ätätnqe. ²³ Iinjñqe, nyi tiinjä imäkmqä änyingji. “Nyi äänä nyimenjutiyä” tmä, hinuä ganä äqunmitani, iqueni qänakñi, henyqä maqänä dowatmä. ²⁴ Nyi nqä Naqä Iquenyqä quuvqä eqiyätñqä-qae, Iqu hinuinä nqängangguti, hea kuapanä maiqänja, nyi-pqe emamä.

²⁵ Nyi iinjä imäqänqä änyingqä-qe, tängani, Epaplotitisi iqu henyqä dowatmqä kñuä ämeqä. Iqu heqä heyämaqä, nyi yätamäqä nyiyätñqä ändowatkuwä iquvi. Iqu nqä nyämaqä eä, Kraisi Iqueqä kukñuinqä mäkä ita, wäunuä anä itqänjeä iquvi. ²⁶ Iqu, “Nyi qunji hinuä äkñga qunmniqätiyä” tä itä, ä he iquenyqe, “Iqu täñjä-yaqä äwinä” tqangä qätä äwikuwinqätänji, qundqändqä kuapanä iqangqenqä angumä dowatmqä änyingji. ²⁷ Naqä-qakui, iqu yaqä äwitä, ae äpäkonmätä iqangqä-qe, Goti Hanjuwä Iqu, iquenyqä huäqä äumäkätä, yätamäqä vqangi, anji mätänjä enqä-ma iuäqamakqe. Auä, Goti Iqu iquenyqä huäqä e äumäkkqe, nyinqä-pqe inä itä, “Iqu iquenyqä-pqe huäqä-hunqä naqänänjä mequänjiyä” kñuä indqänätä, yätamäqä iñji, nyi-pqe inä änyikqe. ²⁸ Iinjñqe, nyi iqueni henyqä dowatmqä kiinjä änyingji. Inji he ique hinuä angumä äqunätmepu, yeeqä iqangpi, nyi henyqä qundqändqä miqä imä. ²⁹⁻³⁰ He nyitä täqi anä äpmenjqae, yätamäqä nyipnä miqäqä, inäqce iqu hiqä anji ämetä, Kraisi Iqueqä wäunji imäkätäqetani, yaqä ämetä, ae äpäkonmätä ikqe. Iinjñqe, he iqueni, Naqä Iqueqä yoqeta, yeeqä aanjä naqänänjä vätmapu. Itangja ämaqä iqu enqä-panjä iquauñi, yoqä naqä inä wipu.

3

Kraisi Iquenyqä quuvqä heqiyqä iquanä, jänänänjuaiqä

¹ Itangja nyämaqäüä, nyi kuknuä huizi tiinjä etqä. “He Naqä Iquenyqä yeeqä iqangpiyä!” Nyi henyqä pipa angu-angu äqiyäqäsñqce, enyqä miqä iqäqce. Ii, nikñqä enqä-ma, ktqä equmuätäunqe.

² Ämaqä huiwä häuä äktäupu, qui imäqänqä itqänjuwä iquauñi, wimasipu! Ämaqä iqua, hiveqä suqä, aanjä ququvqenänjä imäkätqänjuwä iquayi. ³ Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä naqä-qakui, häuä ktäunqä iqua ma, ne tiinjä imäqä iquneyi. Ne huiwinqätä, wäunuä eeqäpnänjä imäkätunquä iunqätä, yätamäqä neyqñqä quuvqä maeqiyqä inju. Goti Iqueqä Dñä Ängua Iqu inemäqangji, Goti Iqueä yogenqä aquvä äqänätanä, Kraisi Jisasi Iqueä yoqe, haqä ämamäutunquä iquenyi.

⁴ Nätmatqä huiwinqätä, wäunuä änguinqätänji, nyi eeqäpnänjä-tänjunji. Inji ämaqä nätmatqä iinjä iquaquinyqä quuvqä eqiyätqänjuwä iquauñi,

nyi ämâwqätâunä. ⁵ Ii tiinji. Nqä nipai änmikqängganj, hiunji 8 ae äpâwqanga, qu nyaqä huiwi häuä ängtäukuwi. Nyi ämaqä Israitqä iutanä, Benjämenä iquesanä ekuwiuqä hueqä-himqä iutanä iqunji. Nqä nipeu, apique, nyitänji, nämbqune Israitqä iquauqä kuknuitä, suqetä, a äqätänju. Nyi kuknuä-suqä Mosisi iqu äqäqkeu qänaknäni, Parisitanä iqua* iqä-ma iinjä itnqä iqunji. ⁶ Nyi Goti Hanjuwä Ique aquvänä iwimäkmqä indqänätmä, ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyätanguwä iquauñi, qui imäkminqe. Inji ämaqe, qu kuknuä-suqä Mosisi iqu äqäqkä iuta änyiwäsäuwuwi, qu nyi kuknuä-suqä iunji, hñqce mävasquä-qunä mänquuapnä. Ämaqä iqua, nyi enqä-pañä-qua ma, nyi ämâwqätâunä.

⁷ Nyi kinğanäni, “Suqä huiwiñqänäni iqua yätämäkqä nyipñqäüä” indqänminqä-qe, tängganji nyi qänaknäni Kraisi Ique ävätmä, nätmätqä iinj, qua täutanä hinginqä etanji äqunätqänä. ⁸ Iinjänä ma, Kraisi Jisasi nqä Naqä Iquenyqä näqñqce, ii nätmätqä aanä naqä-qakuä etanji äqunätmä, nätmätqä eeqäpnänä qu täutanji, quvqänänä etanji äqunätqänä. Nyi Ique qänaki wivändmqä dinqe, nätmätqä eeqänänji tuwä äwiyqe. Nyi iinjä imäkqce, Iqueqä-qunä eämä, Ique guä enqä-ma kiuñqänätätmqä imäkqce. ⁹ Nyi ämaqä jänänänji, wäunjuä itmä, suqä Mosisi iqu äqäqkä iu qänaknä itmä, iuta maeqä imä. Nyi ämaqä iinjä-qunñi, nqä Kraisi Iquenyqä quuvqä heqiyqä iuta emä. Inji Goti Hanjuwä Iqu, ne Iquenyqä quuvqä e heqiyätangquä iutanji, nenyqe, “ämaqä jänänänjuaiqä” ätänä. ¹⁰ Nyi Kraisi Iquenyqä näqñqce, tiinjä himqce. Iqu äpäkonätä, Iqueqä yänänäñqeta anji ävaukqe, Iqu yänänäñqä iitä, yänänäñqä inyimäkätñqätä, ga Iqu täñä-huñqä ämakqce, qäcquye anä menjätä, itanğa Iqu äpäkonñqä-pa päkonmninqätä, iinjce näqñqä mamqce. ¹¹ Inji, nyi-pqe äpäkonätmä anji inä vamninqänä.

“Nyi hiñqä du timäumqä dinqe, yänä äqänğa äwätqänä”

¹² “Nyi iinjä ae imäkätmä, Goti Iqueqä hiñqä iunji, ae ätimäukqä-qunä,” matqä iqä, oee. Nyi iu qäyu timäumqñqce, Kraisi Jisasi Iqu indmetä, a yänänäñqä ängiqätätqäüä. Iutanji, nyi iinjä timäumqce, yänä äqänğa äwätqänä. ¹³ Nqä nyämaqäüä, nyi iunji matimäucqä iqäqä etanqenqä näqñqä emä-qe, tiinjänä iqämä. Nyi nätmätqä hiñuiqändqänqe, knji anğumä mämewqä itmä, hiñuiqänä näñi äwiñqä iunqä, yänä äqänğa umqe. ¹⁴ Ämaqe qanä tnänä äwätqänjuwä-ma, nyi hiñqä du ätimäutmä, nätmätqä Goti Iquesa mamqä dinqe, yänä äqänğa äwätqänä. Goti Hanjuwä Iqu, nyi hänä-pmeqä qäukuä yänji mamqä dinqe, Kraisi Jisasi Iqueqä wäunjuä iuta, tääqä ändätmakqce.

¹⁵ Ne neqä qeqä-quuvqä imñi, naqä ae imänätunquä iquene, ne eeqäpnä nätmätqä iunqe, knjuä indqänqe asänä meqänqe. Hesänä hñqua, äñqce qämä-qämä iquwi, Goti Hanjuwä Iqu, ‘Qäyunänji tiinjqä’ ätuätä, ämotqunenä. ¹⁶ Itanji tängganji, ne hñqunä-hñqunä näqñqä ämetanä, naqä äsqisa ti imängququä etanğutqe, näqñqä ii mäwquatämäuqä, qänaknä iqa uwqatunqce.

¹⁷ Nyämaqäüä, nätmätqä nyi imäkätñqä iunji, asänä imäkqanğpu. Itanğa ämaqä, suqä ne imäkätunquä-ma asänä imäkätqänjuwä iquauñi, hiñjuä äqunäpu, iquautanji näqñqä ämepu, he-pqä inä imäkqanğpu. ¹⁸ Hiñuiqänä etminqä-ma, tängganji, huäqä nuñganñi knjuä äqiyätmä iinä etätqänä. Ämaqä kuapänänji, Kraisi Iqueqä zä-huätati huñqenqä mäwiñqä itä, mäñdi äkittqiyäpu äpmenä. ¹⁹ Ämaqä iinj, qu quwqä

* 3:5 Parisi iquauñqe, ämaqe tii ätminjuwi. “Qu kuknuä-suqä Mosisi iqu äqäqkeu, qänaknä äñguänänä iqä-queqä.”

huiwiqeqä äwiñqä dunä imäkäpu, kñui nätmatqä qua täutanä iuñqä indqänäpu, suqä quvqä imäkpnqängani, wombä miqä, yoqä haqä ämatnämäunäpiyitani, tä du qui imäkmbñqä upnuwi. ²⁰ “Nyi imäkätñqä iuñi, asänä imäkqangpiyä” etqäqe, ne qutäñi, asänänä ma, neqä quae, qäukuä haqä yätu etangyi. Inji Naqä Jisasi Kraisi, ne hänä inemäkäqumuatqä qäukuä yänjisa quvepäniqä Iquenyqe, hiñuä äqänanä äpmeñu. ²¹ Iqu neqä huiwä quvqä tä änyänque, anakunmäkätä, Iqueqä huiwä äñguänänä, qua buta ävautä, ämakqä enqä-panä iññä inemäkäniqe. Iqu nätmatqä eeqäpnäñi, Iqueqä ämiqä yäpä iqi hiäniqä diñqä yänänäñqä-tänä eä, itanğa yänänäñqä asä iutani, iññä in-emäkäniqe.

4

Suqä äñguä iquanä imäkqangpu

¹ Iiññqe, ñqä nyämaqä, nyi henyqä aanä kuapänä änyinatä, hiñuä maeqänmqä änyinatñqäuä, nyi kukñuä tiññä etqä. “He Naqä Iqueni mävuqätämäuqä, Iqutä ämuänmbu, yänänäñqä tqäutangpiyä.” Nyi aquvänä inyimäkqetä, wäunuä dnä huqä itñqe äñguä meqetäñi, ii heyi.

² Yuliyaktä, Sindikektäñi, nyi maññä tiññä äqesqä. “Qe qävangui, Naqä Iqueqä iuangui eäñyi, äkasuwä matñqä, quami qeiqinyä pmanyqä.”

³ Wäunuä nyitä anä imäkätqängueä iquki, si apäkä iuaquini, quami iññä pmayñqä yätamäkqä wisñqä änyingï. Nyi kukñuä äñguä we-huñqä-täñi, awä tätqätangani, iuaqutä, Kelemenä iqutä, itanğa ñqä ämaqä nyitä wäunuä anä iqä iquatä yätamäkqä änyimiñuwi. Bukä, ämaqä yoqä hänä hea ique-ique pmeqä meqäñqä äqänä äwiñqä yänñi, quvaqä-pqe inä äqänä äwi.

⁴ He Naqä Iqueqä eäñuwi, hea ique-ique yeeqänä iqangpu! Nyi anğumä etqä, “Yeeqänä iqangpiyä!” ⁵ Ämaqä eeqänänä iuqä hiñuä iqini, ämaqä hanuenä epu, iuñqä qeiqi iwitqueqä-quenä hiätangpu. Naqä anğı quvepäñqä Iqu qäqiciyi. ⁶ He nätmatqä hmbinyqä äwäwa miqä pambu. Nätmatqä äki-äkitanji he emetqätangqä iuñqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätuäpu, ‘äñguiqä’ ätuäpu, hiqä enqenqä awä ätuäpu, yatñqä vqäpnqe. ⁷ Iññä imäkquwi, Goti Hanjuwä Iqu, heqä äwqe hanuä imbñqä emäkänä. Äwqä hanuä Goti Iqu ävätñqe, he Kraisi Jisasi Iqutä ämuänñatanguwiñqe, hiqä qeqä-quuvqetä, hiqä kñuä indqänqetä, äñguä nyätñqä emäkänä. Ne ämaqä-qune, äwqä hanuä iquenqe, näñqä äñguänäñi, änä mämeqä yanä. Ii aanä äñguänäñiqä.

⁸ Ñqä nyämaqäuä, kukñuä yäpaki, tiññä etqä. Hiqä kñuä indqänqä imñi, kñui suqä äñguänänä Goti Iqu äwinyänqä iquaunqä indqängpnqe. Suqä iññä iqua, naqä-qakui, jänänäñi, ikikinyäñi, itanğa yoqä naqä-tänä eäpu, suqä huiziquaunji ämawqätäunqä, iquayi. ⁹ Wäunuä nyi imäkätqätangä he hiñuä äñqänäpu, kukñuä nyi awä etätqätangä qätä änyiyäpu, näñqä nyita ae ämetqäñuwi, he-pqe yamwiqä inä imäkqäpnqe. He iññä imäkätqäñuwi, Goti äwqä hanuä änyanä pmeqä nätapqä Iqu, hesä anä pmetänä.

“Nyi eeqä-tänä, ä maeqä-tänä äpmeñqä, iñqä qundqändqä miqunji”

¹⁰ Tängani he nyinqä kñuä heyqanğı, yätamäkqä anğumä nyiyqangunñqe, nyi Naqä Iqueni yeeqä aanä naqänänä ävqä. Awä iqäñi, he nyi yätamäkqä ae änyipqä etangqä-qe, hänaqä hma etangqä iuta häpäqutäqutä ikuwi. ¹¹ Nyi nätmatqäñqä ii etqe, aanqunä eämä maetqä iqä. Ii tiññi. Nyi eäqä-tänä, ä maeqä-tänä äpmeñqe, iñqä

qundqändqä miqunji. ¹² Äwa iqängatä, kuapänä-tänängatä, nyi änguä pmamqä diñqe, näñqä enä. Nyi äwqä mbäsätanğı äpmenqä ä, dä äpmenqä, nyi 'squäüä-qe' matqä imä, äwqä-qeiqinyä änymä pmetmä. Nyi kuapä-tänä äpmenqä ä, äwa itmä äpmenqä, nyi asä iinjä pmetmä. ¹³ Nyi yänänäñqä inyimäkätñqä Iqueqä yänänäñqetanj, nätmatqä eeqänänji imäkmä. ¹⁴ "Nyi äwäwa miqä iqänä" qäyä etqangqä-qe, hanä-iqä nyimegänqce, ne anä metunquä iunqce, he yätamakqä ätnämäuquwi, ii änguänänji.

Poli iqu, iquauqä yätamakqä vqenqä, "änguiqä" ätukqenqä

¹⁵ Ämaqä Pilipai pmeqä iquenä, he näñqä tiñji ae äyä enä. Nyi wäunuä kukñuä änguä we-hunqä-täñi, heyaqä awä iqi änyä qe ipäqiyätmä, qua naqä Masendoniya iu ävämetsmänganj, ämaqä quuvqä heqiyqä huizi, suqä ävqä iqueni, qu mimäkqä iqangä, ne yätamakqä inquatunquä diñqe, henyä änyikuwi. ¹⁶ Nyi anä-himqä Tesälonaika iu yqänä äpmamä, nätmatqänqä äwa iqämanätqätanğanj, he yätamakqä hñganä-hñganä änyimñuwi. ¹⁷ Nyi ii etqe, he nyi nätmatqä hui ängumä dappñqä matqä iqä. "Heqä suqä ävqä iqueni, mävuqatämäuqä äpakänä imäkätqänjuwi, Goti Hanjuwä Iqu, änguä emäkquänqiyä" etqä. ¹⁸ Nyi qäyunä ae ämetmä, nätmatqä kuapä-tänä eäqä. He ävawqatquwi, nyi Epaplotitusi iquesa ae ämeqäqe. Inji tänganj nyi nätmatqä aanä kuapänänjä-tänunji. Hiqä yanä iqe, Goti Iquenyqä hiqäva sisnyanjä-weqä änguä äqiyätqänjuwä-panjä iinj. Hiqäva iunqce, Iqu kuapänä äwinyätä, henyqä aquvänä iqi. ¹⁹ Nqä Goti Iqu, nätmatqä änguänänjä kuapänänjä ämenqce, eeqäpnänjä he äwa itqänjuwä iunji, Kraisi Jisasi Iquesanj, äwa miqänqä qäyunänä etapänä. ²⁰ Goti Hanjuwä Iqu, neqä Goti Iqu eä, Apiqu enqce, Iqueqä yoqe hea ique-iqueni, haqeqä witätñqänänji. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

"Henyqä hui mimäuqä iqunä" ätkuwiñqä

²¹ He Kraisi Jisasi Iqueqä gokä-apäkä eeqänänjä iquauñi, "Henyqä hui mimäuqä iqunä" tquäpnqce. Ämaqä quuvqä heqiyqä nyitä anä äpmenquä iqua-pqe, "Henyqä hui mimäuqä iqunä" etqä. ²² Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä täqi äpmenjuwä iqua, Romätanjä ämiqä naqä Sisa iqueqä wäunuä-wiyqä iquautanjä hñquatä, huiziquatänji, "Henyqä hui mimäuqä iqunä" inä etqä. ²³ Neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu, Iqueqä qeqä imänqceuta hiñgi etapquä.

Tuwanuä, Poli iqu Kolosi pmeqä iquauñqä äqäkqe Yätamakqä kukñuä hiñuiqänä iquvi

Anä-himqä Kolosi, ii qua Eesiya iu, anä-himqä Epäsäsi iunji, kinämä hmanji. Poli iqu, qokä-apäkä Jisasi Iqueqä yoqenqä iqi aquvä qänätanquwä iquau, mävaquumuatqä ikqe. Näqñqä-tänä iquä kñuä tiñä indqänätqänä. Poli iqu Epäsäsi iu äpmeqanqani (Wäunjuinqä 19:1-41 hiñuä qundñqä), iqu ämaqä hñqua, anä-himqä im-imä, Goti Iqueqä wäunui, imäkññqä ändowatkqe. Inji qutanä hñqua, Kolosi iunqä äumiñuwi.

Poli iqu, ämaqä hñqua, Kolosi pmeqä iquauqä quuvqä heqiyqeu qui iwimäkätqätanquwiñqä, qätä äwiyäqe, quwqä quuvqä heqiyqä, yänänäqñqä iwimäkätñqä, tuwanuä tä äqiyätä ävawqatkqe. “Kraisii Iqu eeqänänä iunqä nyuänä-qu etanji, ne anjumä inetmeniçe, Iqunänjqä” ätätä äqäkqe. “Hänaqä huiziqua, Kraisii Ique wimetunquä yätamakqä mäneyqä ipu, kinä nämä inetma upnä. Ga Kraisii Iquesani, Goti Iqu nätmätqä eeqänäñi imäkkqe. Itanqä Kraisii Iqueqä wäunüä iutanji, Goti Iqu nätmätqä eeqänäñi, anjumä itmeniqenqä äwinyätqä. Kraisii Iqu näyaqä yäpä-ingisa pmetanqetani, ne qokä-apäkä änyä-hänji äpmetanä, Iqueqä suqä eeqänänä iu qänaknä iqä-qune hiatunqeqä” ätätä äqäkqe.

Poli iqu tuwanuä tä äqiyätä, ämaqä hñquaqui vqanqä, iquaqu tuwanui Kolosi pmeqä iquauñqä äma äukiyi. Ämaqä kinqanänä iqu, Tikikusi iquvi. Huiziqu, Onesimusi iquvi. Ämaqä iquenyqe, Poli iqu kukñuä kuapanä äqiyitä, Pilimänä iquenyqä ävawqatkqe.

Poli iqu, tuwanuä tquenqä kukñuä ätkqenqä

1-2 Nyi Poli, Goti Hanjuwä Iqueqä äwiñqä iuta, Kraisii Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiqämqä änändowatqä iquñji. Nyitä, Timoti neyämaqä iqutä, ye tuwanuä tä, yeqä yeyämaqä anä-himqä Kolosi iu äpmenjuwä iquennqä ävawqatque. He Goti Iqueqä ämaqä epu, Iquenyqä quuvqä hämänänä äwiyätqänjuwä iquennqä. Goti Hanjuwä neqä Apiqu, qeqä imänqeta äñquä etapätä, heqä äwqe hanuä imbu pmetññqä emäkquä.

Poli iqu, iqua quuvqä eqäkuwiñqä, “änguiqä” ätukqe

3 Ye qäquye henyqä kñuä indqänäta, tääqä ätätayänqani, Goti neqä Naqä Jisasi Kraisii Iqueqä Kaniqenji, “Ängüä iwimäkinyä” ätuätqänue. 4-5 Ii tiñä etanjiyi. He kukñuä naqä-qakuä we-hunqä-tänä iquesa, nätmätqä ängüä hiñgi meqä qäukuä yäñi äwiñqenqä qätä äwikuwiñqä, kñuä iqä yänänäqñqä ämepu, Kraisii Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, itanqä Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä eeqänänä iunqä kiñä enyäminqenqe, ye qätä äwikueetani, “Ängüä iwimäkinyä-qe,” iuta ätuätqänue. 6 Zä-piikä naqä etä, häukuä äwiqä-pañi, kukñuä ängüä ängüä we-hunqä-tänä iqu, qua manä eqiyänqä-pa, im-imä äwätä, ämaqe suqä ängüä imäqäpñqä iwimäkätqäuä. He kukñuä iqu änyä qe ämepu, Goti Hanjuwä Iqueqä qeqä imänqeuta hiñgi vqenqe, näqñqä ängüänänä ämakuwitanji, tänganqe, kukñuä iqu heyaqä awä iqi, wäunüä yqänä imäkätqäuä. 7 Goti Iqueä nätmätqä ängüänänä iinqe, he Eaplasii iquesa näqñqä ae ämakuwi. Iqu wäunui, ne imäkätunquä iutanji inä imäqä-qu etanji, iquenyqe, kiñä

änenyätqäüä. Iqu yeyaqä anj ämetä, heyaqä awä iqinj, Kraisi Iqueä wäunujqe, enyqä miqä itä, änguänänj imäkätqäüä. ⁸ Tiinj-pqä inänji. Dnj Änguä Iqu emäqngi, he suqä ämaqeuqä hiqä qeqä-quuvqä yäpä imda enğuätñqä ämakuwä iquenyqe, Epaplasu iqu qäqu, awä äyatqke.

Polu iqu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätkqenqä

⁹ Itanj ye heyaqä suqä iunqä, näqñqä änyä qe etayänqani, ye Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tii ätqä äpätqänue. “Si yätamakqä vqanhti, ga qu Saqä äkinqä iunqe, Dnj Änguä Iqu knuä indqñqä näqñqä huitañ-huitañ vqanhti, näqñqä aanj kuapä-tänj epiyä.” ¹⁰ Ye tääqä iinj, he Naqä Iqueä ämaqä aanj naqä-qakuä iqua eänuwä-panj iinj eäpu, heyaqä suqä eeqäpnänj iutani, he Iqueni, yeeqä iwimäknqenqä ätätqänue. Ii tiinj. Wäunuä änguänänj huitañ-huitañ isua, kuapänä imäkäpu, hiqä Goti Iquenyqä näqñqä kuapänä ämepiyä iunji, häukuä witñqä imäkqänqe. ¹¹ Goti Hanjuwä Iqueä yänänäqñqä naqänänj, he inä ämepu, hanj-iqä eeqänänj qäyä emeqanquti, yänänäqñqä ätqäpu yeeqänä iqäpnqe. ¹² Heqä heniqu, nätmätqä änguänänj, Iqueä ämaq mapnuwänqä, we-hunqä iqi näwi äwinqe, he-pqe inä meqänqenqä aanj qäyunänä emäkkqenqe, he Iqueni, “Änguä inemäknqia” tquäpnqe. ¹³ Hiawiqä iu miqä iqueä yänänäqñqä iu pmetaungu, Goti Iqu anji inetmetä, Iqueä Ymeqä Iquenyqä aanj kuapänä äwinyätñqä Iqueä ämiqä iu äpmaatänaiqke. ¹⁴ Wäunuä, Ymeqä Iqu imäkkqetani, Goti Hanjuwä Iqu, ne anji inetmetä, neyaqä suqä quvqä eeqänänj, huätä ämamäukqe.

Jisasi Kraisi Iqueä suqenqätä, wäunujqätänji

¹⁵ Ne Goti Iqueni hinuä mäqunquä itunquä-qe, Iqueä Ymeqä Jisasi Kraisi Iqu, Goti enqä-panj-qu eä, Iquenyqä näqñqä änatapätqäüä. Iqu Goti Iqueä Ymeqä Hitmqä eä, nätmätqä eeqänänj Goti Iqu imäkekqä iuqä Ämiqä Naqä Iquvi. ¹⁶ Ymeqä Iqueä hipa iutani, Goti Hanjuwä Iqu nätmätqä eeqänänj imäkkqe. Nätmätqä qäukuä haqä yätu äwinqetä, qua täu äwinqetä imäkätä, nätmätqä ne hinuä äqunätunquä itä, hinuä mäqunquä itunquä itä imäkätä, itanga yoqä naqä-tänj itä, yänänäqñqä-tänj itä, eeqänänj imäkkqä iunji, Ymeqä Iqueä hipaitä imäkätä, Ymeqä Iquenyqänä imäkekqe. ¹⁷ Nätmätqä eeqänänj matimäuqänqä, Iqu äpmaminqe. Iqu nätmätqä eeqänänj, änguänä ämitä, qäyunä witñqä iwimäkätqäüä. ¹⁸ Nyuänj iqu huiwi ämitñqä-panj iinj, Kraisi Iqu, ämaqä Iquenyqä quuvqä heqiyätanquwä iquau Miqä-qu eä. Quuvqä heqiyä iqua, Iqueä huiwä enqä-panj-quai. Itanga hänj-pmeqe qu Iquesa ämepu äpmenj. Inj, äpäkonäpu anqumä vauqenji, Iqu ganä ävauqä-qae, Iqueä-kiuänj nätmätqä eeqänänj iuqä Ämiqä-qu äpme. ¹⁹ Iinj, tiinjñqä ätimäukqe. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueä suqetä, Iqueä hänj-pmeqetä eeqäpnänj, Iqueä Ymeqä Iqutä qäpu maeqä, äpakä witätñqä äwinqe. ²⁰ Itanga Kraisi Iqu zä-huätati äunätä, Iqueä hänqä iokqetani, Goti Iqu mäki qäpu imäkätä, nätmätqä qua iunjitä, qäukuä haqä yänjñitä, eeqäpnänj, Iqueä-kiuä-tänj qäqiqi inä maitñqä-pqenqä äwinqe.

²¹⁻²² He-pqe, heqä suqä quvqä dutani, Goti Hanjuwä Iqu-tänj qäqiqi mäpmeqä, Iquenyqä himä-wiunqä imäqanquwä-qe, Kraisi Iqu huiwi ävätä äpäkonqetani, Iqu-tänj qäqiqi pmetñqänä ae etmakqe. Itani, he tängani, Goti Iqutä äwqä naqä-hñqunä imbu, Iqueä hinuä iqinj suqä quvqä hui mimäqñqä, qanyä jänänänj pmeqänqä emäkkqe. ²³ He

kukñuä ängüä we-hunqä-täñi, qätä äwiyäpu, nätmatqä timäuninqenqä näqñqä ae ämakuwinqä, kñui äpakänä indqänäpu, quuvqä äpakä eqiyäpu, yänänäqñqä tqäupqe, he Iqueqä hijnüä iqini, ängüä epnuwi. Kukñuä he qätä ae äwikuwä iqu, ämaqä qua tau äpmeñuwi, qu qätä inä äwikuwi. Kukñuä ique awä tqämqenqe, nyi wäunüä iqu ämakqe.

Poli iqu, quuvqä heqiyqä iquau, yätamäqä äwikqenqä

²⁴ Täñgani nyi he yätamäqä hemqä, hanä-iqä ämetñqenqä aquvänä iqä. Hanä-iqä Kraisi Iqu, ämaqä quuvqä heqiyqä Iqueqä huiwä änyäñuwä iu, yätamäqä vätnqä ämaqä-pani, nyi ñqä-näüä, ñqä huiwä täñi, inä ämetqänä. ²⁵ Nyi ämaqä iinä iuqä wäunüä-wiyqä-qunä eämä, Goti Iqueqä kukñuä eeqäpnäñi, quvaqä hijnüä iqisa awä tqumqenqe, Goti Hanjuwä Iqu, kiqä-kiuä yätamäqä heyätñqä ätenjikke. ²⁶⁻²⁷ Kukñuä nyi awä ätätñqä tqü, ämaqä kinganä äpmaminuäwä iutanä hueqä-himqä äpmaka äpätqänuwä iunqä zä witanqi, qu maqñqä eminuwä. Inäqe täñgani, Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä, Iqu Iqueqänqänä äteqä iuqä hijnüä iqini, ätnäñäqi timäutñqä imäqanqi, qu näqñqä ämetqänä. Kukñuä iqu, aanä äñguänänä eä, ne Israitqä iquenyä qäyä etanqi, huizi iquauñä-pqe, yätamäqä inä ävätoqäüä. Kukñuä zä äwäminqä iqu, ii Kraisi, heyaqä yäpä imä äpmeñqä Iquvi. Iquesani, he nätmatqä äñguänänä qeqätqä, henyqä qäukuä yäñi näwinyä äwinqä mapñqe, hijnüä äqambu pmetpñqe. ²⁸ Kraisi Iquenyqe, ne ämaqä eeqänänä iunji, awä ätuätunqä. Ii imäkätunqä, ne neqä kñuä indqänqä äñguänänä itä, näqñqetäñi, qu ämotqetanä, kukñuä yänänäqñqä ätuätunqä. Tiinjqä neñganiyi. Qu Kraisi Iquenyqä quuvqä heqiyqetä, Ique qänaki wivändqetäñi, naqä-qakuä heqanqi, ne Goti Iqueqä hijnüä iqi ätuma uwquatanqä. ²⁹ Iinä timäquätñqä diñqe, nyi yänänäqñqä Kraisi Iqu inyimäqetani, nyi enyqä miqä itmä, wäunüä tnänä itñqe.

2

¹ Nyi iinä itñqenqä etqäqe, he nyinyqä näqñqä tiinjä mapñqä änyinji. “Poli iqu nenyqätä, ä ämaqä anä-himqä Latisiya iu äpmeñuwä iquauñqätä, itanqa ämaqä huizi, ique hijnüä mäqunquä itqänuwä iquauñqätä, ne yätamäqä neyätñqenqe enyqä miqä itä, wäunüä tnänä äyä itqänä.” ² Nyi iinä imäkätñqe, ii he Goti Iqueqä qokä-apäki, eeqäpnä yänänäqñqä emäqanqmdi, hiqä-hiuänqä kiinjä enyätä, äwqä naqä-hjqunä imbu pmetpñqenqä, imäkätñqe. Itanqa ämaqä iinjä iquenä, he Goti Iqueqä kukñuä zä äwinqä iquenyqä, näqñqä yasämä ämepu, äwqä hanuä inqä pmetpñqä, imäkätñqe. Kukñuä zä äwinqä iqu, ii Kraisi Iquvi. ³ Näqñqetä, suqä kñuä ängüä iwäsäuqetä, eeqänäñi, qa enqä-pa Iqueni manqä ämnä zä witanqi, Iqunä vquänä.

⁴ Nyi kukñuä tä etqäqe, ii tiinjqä. Ämaqä hñqu, kukñuä quanqä iunji, naqä-qakuänä imäkätä etätä, hänaqä hui-mända etma uwqä diñqä, awä etqä. ⁵ Nyi hesä anä mäpmeqä imä-qe, nyi henyqe kñui hui mimäuqä, yqänä nyätanqi äpmeñqe, ii tiinji. Nyi hesä anä äpmeñä. Itanqa he wäunüä qäyunä imäkäpu, Kraisi Iquenyqä quuvqä yänänäqñqä eqiyätanquwä diñqe, nyi äwqä yeeqä änyinji.

Goti Hanjuwä Iqu, he Kraisi Iqutä häñä anä pmepñqä, emäkkqenqä

⁶ Iñi he Kraisi Jisasi Iqueni, hiqä Naqä enqä-panä ae itmakuwä enqe, Iqutä ämuänmbu, ti äpmaka uwqäpnqe. ⁷ Zä-hukä yänänäqñqä äunqä-ma iinjä äupu, anji zä quea iuta yänänäqñqä ämätñqä-pa yänänäqñqä iinjä ätqäupu, kukñuä awä tqanqä näqñqä ämetqänuwä iunji, quuvqä

yänänäqñqä eqiyäpu, itanga eqä-häki manguä änyätä, äqutumäwa äpawiqä-panä inji, Goti Ique, “änqñqä” kuapanä tquäpñqe.

⁸ Suqä quvqä tiinjä timäuqä diñqä wimasipu! Ämaqä hñqua näqñqä eäpnnä, iquauqä kukñui quati maeqä etanji, quanğä tqanguwä iquauñi, qätä äwiyäpu qänaki äwivändquwi, guä enqä-pa pmetpnuwi. Ämaqä injä iqua, iquauqä kñuä imñi, Kraisi Iquesa mämeqä ipu, suqä kaqä-kawäka imñuwä iutä, nätmätqä qua täutanjä iunqätä, näqñqe inä ämapu awä ätätqänä. ⁹ He näqñqä äyuwä. Kraisi Iqu huiwi ne änyänqu-panä änyäqäqe, Goti Iqueqä suqetä, Iqueqä häñä-pmeqetäñi, eeqäpnä Iqutäñi, eqä-häkä manguä änyänqä-pa, Iquenji manguä injä änyä. ¹⁰ Iqu injä eä, nätmätqä huitanä-huitanä eeqänänä yänänäqñqätänä iquau Miqä-que. Inji he Iqutä ämuänmbiyitani, he-pqe manguä injä enyätanguti, nätmätqä naqä-qakuä hñquenyqä äwa miqä ipñqe. ¹¹ He Iqutä ämuänñanganguwitani, tiinjä-pqe inä emäkkqe. Suqä yäuä iqu, hiqä äwqä imñi, äpakä mäwiqä yätñqänä, huätä ätäwikqe. Iqu injä emäkätä, suqä qokä iquauqä huiwä häuä ktänqä enqä-pani, naqä-qakuä emäkkqe. Israitqä iquauqä suqä qokä iquauqä huiwä häuä ktäuqe, ktqenä etanji, Kraisi Iqu häue, neyaqä äwqä yäpä imñi, ktäunä. ¹² He asñä änyä ti ämepu, Kraisi Iqutä anä equmäkñganguwänğani, Goti Hanjuwä Iqu henji, Iqutä qua anä eptekqe. Itanga Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä yänänäqñqetä, Kraisi Ique anği ävauqumuatkqenqä, he quuvqä eqiyäpu, asñä ämeqanğuwänğga, he Kraisi Iqutä, qua buta anği anä evauqumuatkqe. ¹³ Suqä yäuä iqu, heyaqä äwqä yäpä imñi, huätä matuwänğqä etanğqä iutanji, he suqä quvqä huitanä-huitanä imäkäpu, pizqä enqä-panä witanğuwänğani, Goti Hanjuwä Iqu, neyaqä suqä quvqä eeqäpnäñi, huätä ämamäukqetani, Kraisi Iqutä häñä anä pmeñqä emäkkqe. ¹⁴ Pipa, neqä suqä quvqenqä äqänänqä, ne kukñuä mänetätñqä iqu, qäpu hiätñqänä, huätä ämamäutä, Kraisi Iqueqä zä-huätatä iu ae äuekqe. ¹⁵ Iqu dñä iquauqä yänänäqñqetä, huizi iquauqä yänänäqñqetäñi, hma imäkkqe. Zä-huätatä inñi, ämaqä eeqänäñi, Iqu yänänäqñqä eeqänäñi, ae ämäwqätäukqä qumbñqä diñqä, ämotquakqe.

He qua täutanä kñuitä, suqetä, qänaknä miqä pambu!

¹⁶ Inñiqe, suqä buayätä eqätä nqenqätä, hiunji naqänğga Goti Iqueä yoqenqä aquvä qänäqäsqenqätä, qanğä manä pmeqänğga aquvä qänäqäsqenqätä, Sämbatqä hiunji hapä pmeqä timäuganğanqätäñi, ämaqä hñqu, “He kukñuä-suqä dñi, qäyunä miqä iqäuä. Injä-injä imäkqanğpiyä” etqäqe, hiñuinä äqunäpu, qänaknä miqä pa iqäpnä. ¹⁷ Suqä injä iqua, ii nätmätqä qänaknä timäuniqä diñqä ktqä enqä-paniyi. Inäqe nätmätqä aañä naqä-qakuänäñi, Kraisi Iquesa meqä eä. ¹⁸ Ämaqä, “He mäñdi äkittqänäpu, ynaunjqä iquauqä yoqe hageqä mamäuqäpñqä” etquwä iquauñi, hiñuinä äqunäpu, qänaknä miqä pa iqäpnä. Ii he Goti Iquesañi, nätmätqä anğuanäñi mämeqä ipnuwänqä emäkpnä. Ämaqä ii ätätqänuwä iqua, qu wätqä enqä-pa äqunäpiyñqä, kukñuä kuapanä ätäpu, kñui suqä qua täunñqänä indqambu, “Ne näqñqä-tänuneyqä” kñuä indqänäpu imäkätqänä. ¹⁹ Itanga qu Kraisi neyaqä Nyuänä Iqutäñi, naqä-hñqunä mamänänğqä itqänä. Nyuänä Iqu, ne quuvqä eqiyäunquä Ique. Nyuänä iqu, huiwiu ämitñqä-pa, Kraisi neqä Nyuänä Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä äwinğä duta, ne naqä-hñqunä hiätatunquä hatñä änaquqotäuä, itanga naqä imänatunquä ämäneyätä, yänänäqñqä inemäkätñqä Iquvi.

²⁰ He Kraisi Iqutä anä äpäkonäpu, qua täutanä kñuitä, suqetä, mändi ae äkittqäkuwi. Iinjä etanji, he ämaqä qua täutanä iqua enqä-panjenä maeqä epiyi, suqä tiinjä iquauñi, qänaknä miqä pambu! ²¹ “He nätmätqä iunji, a mämiqä pambu! Nätmätqä näñinji, manqä pambu! Nätmätqä täqinji, mitmaqñqä pambu!” ²² Suqä iqua ätquwi, nätmätqä iinjä iqua äpakä mäwiqä, qui maqänä imäkmbnä. Suqä iqua, ämaqä iquauqä kñuä indqänqä iutanä imäkäpu, “Iu qänaknä ipiyä” tñnä. ²³ Ämaqä suqä iinjä imäkätqänjuwä iqua, Goti Hanjuwä Iquenyqä yäpä iqi ipu, quwqä-quwä äkittqänäpu, quwqä huiwä iunji, hanjä-iqä ämetqänjuwiñqä motquapñqä, i imäkätqänjuwi. Iinjçe, ämaqä hñqua kñuä tiinjä indqänätqänjuwi, “Suqä iinjä iqua, aañä jänänñiqä.” Injçe ne suqä iinjä iqua qänaknä iqä-säpi, suqä yäüä neqä äwqä yäpä imä äwiñqä iunji, huätä mämamäuqä, yqänä witäniyi.

3

Kraisi Iqu, hiqä häñä-pmeqä naqä-qakuä iutanä Qakuä-quvi

¹ Injçe, Goti Hanjuwä Iqu Kraisi Ique anqumä ävauqumuatätäqänqani, he änyä-hänä ae äyä emäkkçe. Iinjçe, he kñui, nätmätqä äki, Iqu ämitä qäukuä yäñi äpmeñqä iunqänä, witätñqä äyuwä. Iqu yäninji, Kaniqueqä hipa ämuangisa äpme. ² He kñui, nätmätqä qua täutanä äki-äkinqä maiyqä pa iquä. Qäukuä haqä yätutanñqänä eyquätñqänänji. ³ He Kraisi Iqutä anä äpäkonjuwä-qae, heqä häñä-pmeqä, Kraisi Iqutä zä witanji, ga he Goti Iqutä ämuänñä. ⁴ Kraisi Iqu, hiqä häñä-pmeqä naqä-qakuä iutanä Qakuä-quvi. Iqu anji äquvepätä, yoqä naqä motqueqetä, ätnänñäqñi timäuqanqani, he-pqe asänä iinjä timäupnuwi.

Ämaqä, Goti Hanjuwä Iqu änyä-hänä ae iwimäkkqä iquauqä suqenqä

⁵ Iinjçe, heqä qeqä-quuvqä imñi, nätmätqä qua täutanä iunqä indqänänjuwi, anqumä aquvä mämaqiyyänqä huätä hämänänä vquatämäupu. Nyi ii etqe, suqä quvqä tiinjä iquauñqä etqä. Suqä huiwä yanä-inqä Goti Iqu anätapqce, tuwä ävapu, huitanä-huitanä imäkäkiqenqätä, suqä kiyä mätqä eeqänänñä imäkqenqätä, suqä quvqä iqu, huiwä iqueqä äwiñqä du imäkqenqätä, suqä hinuä aowä qñqä iqenqätä, etqä. Suqä hinuä aowä qñqce, ii goti quangä iu qonä woktäuqä enqä-panä asänänji. ⁶ Ämaqä, suqä iquau äpakänä imäkqä äumitpqä iquauñi, Goti Iqu äkasuwä ätuätä, kimanji, hanjä-iqä väñqiyä. ⁷ Kinganñi, suqä quvqä iqua imäkätqänjuwä iquauñi, he-pqe inä äyä imäkminjuwi. ⁸ Injçe täñqani, he suqä tiinjä tqau-pqe, gquä yäüä enqä-pa, hämänänä bi äquvätämäupu, anji mimipñqänqä änyinji. Suqä himä qui maqänä mimäkqänqä, manä yanänäqñqä ätäpu mäkanqä miqänqä, ämaqä hñqce mändi kittqiyñqä, manjuatani kukñuä quvqä tqänqä. ⁹⁻¹⁰ Heqä quuvqä anä eqiyätqänjuwä iquauñi, kukñuä quangi mätkuä pambu. I tiinjä etanji etqä. He gquä yäue bi äquvätämäupu, änyä-hänä ämipñguwä-panji, qua täutanä suqä quvqä eeqänänñi, hämänänä ävquatämäupu, änyä-hänä ae äyä ekuwi. Iinjä eqanjuwitanji, Goti Hanjuwä Iqu henji, Iqueqä-kiuä enqä-pa emäkätä, hea ique-iqenji, näqñqä kuapänä etapätqäüä. ¹¹ Ne ämaqä iinjä ae eanä, asänänñä äyä äpmeñu. Iinjä etanji, ne kñuä tiinji, mindqänqä pa yatunqce. “Ämaqä Grikä iquatä, Israitqä iquatänji, huitanä-huitanjiqä. Ämaqä qokä iquauqä huiwä häuä ktänqä iquatä, häuä maktänqä iquatänji, huitanä-huitanjiqä. Kukñuä huitanä-huitanä tqä iqua, huitanä-huitanjiqä. Ämaqä qäquä

imdanä iquatä, anä ängüä iqisanä iquatäni, huitanä-huitanäiqä. Wäunüä-wiyqä hinginqä iquatä, ämaqä wäunui quwqenä ämipu pmeqä iquatäni, huitanä-huitanäiqä.” Ne kui-kui e etangqä-qe, Kraisi Iqu eequneqä yäpä tängisa äpmeñqe, ne knui Iquenyqänä indqänquatuñque.

Suqä ämaqeunqä wiñqe, suqä huiziuñi ämäwqätäunä

¹² Goti Hanjuwä Iqu, he Iqueqänä pmetpñqä ätäunüä ae etetä, henyqä aanä kuapanä äwinyätqäuä. Iiññqe, he änyä hanä iinä ae imänguwitanä, tiñjä imäkpäññqe. Suqä ämaqeunqä huäqä eunqä iqutä, ängüä iwimäkpä iqutä, mäñdi äkittqänäpu qeiqi pmeqä iqutä, hanä-iqä ämepu äwqä hanüä inqä pmeqä iqutä, iquau imäkpäññqe. ¹³ Hesanä hñqu, “Nyi ämaqä äti iqesa äwqä hanä-iqä ämenänä” ätqäqe, qäyä etanguti, kätä-kängua iinä iqueä suqä quwqenqä hui imäutä, äwqä hanüä imäknätñqe. Naqä Iqu-pqe heyaqä suqä quwqenqä hui imäutä, äwqä hanüä ae äyä imäkñgqe. Itanga he-pqe, suqä asä iinä imäkpäññqänänji. ¹⁴ Suqä iinä iqua e etangqä-qe, suqä ämaqeunqä äwiñqä iqu ämäwqätäuä. Suqä äwiñqä iqu, suqä ängüä huiziquatä guä äqänä, ämaqä quuvqä heqiyqä iquauñi naqä-hñqunä pmetpñqä iwimäkpäññqänä. ¹⁵ Hiñuiqänänji Goti Iqu, he naqä-hñqunä epu, äwqä hanüä imbu pmetpñqänä ae äyä etekqe. Kraisi Iqueqä äwqä hanüä inqe, heyaqä qeqä-quuvqä imä qäyä pmetätñqänä, hiñuinä quñgñgppu. Itanga Goti Iqueni, nätmätqä eeqänänññqe, “änguiqä” tquäññqe. ¹⁶ Kraisi Iqueä kukñui, hiqä qeqä-quuvqä imñi, meanqä manqä emnätätñqe, tiñjä imäkpäññqe. He näqñqä ängüanänji, Kraisi Iqueqä kukñuä iuta ämepu, quuvqä heqiyqä iquau näqñqä mapñqänä yasämä ämotquepu, suqä ängüanänjinä imäkpäññqä ämotquepu, apqä huitanä-huitanä ätäpu, näqñqä-vqäññqe. He apqe, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu äqänänqetä, apqä Goti Iqueqä yoqä haqeqä ämamäpu ätätqänuwitä, itanga apqä huizi iquatä ätäpiyanqanä, hiqä äwqä imñi, Goti Hanjuwä Iquenyqä yeeqä ipu tqäññqe. ¹⁷ He kukñuä ätäpiyä iu, wäunüä ipiyä iu, nätmätqä äki-äkitanä imäkññqe, Naqä Jisasi Iqueqä yoqä ämenuwä iutanä, qäyunä imäkpäññqä. Iinä imäkäpiyanqanä, Götä Hanjuwä Apiquenä, Jisasi Iquesa, “änguiqä” ätuäpu, imäkpäññqä.

Polä iqu imbquauñi, äänä pmeqenqä näqñqä äwikqenqä

¹⁸ Apäkä iuenä, hiqä qokä iquauñi, yäpä iqi vqangppu. Suqä iinä, Naqä Iqueqä hiñuä iqini, jänänänji. ¹⁹ Qokä iquenä, he heqä apäkä iuauñi, quvqä mitqueqä pa ipu, iuauñqe kiñä enguätñqänänji.

²⁰ Ymeqä isuenä, hiqä hinaqä-hinunua nätmätqä äki-äkitanä, “imäkpiyä” etquwi, hñgisa miqä, qänaknä ipu imäkpäññqe. Iinä imäkpäññqä, Naqä Iqu yeeqä naqänänä iquänä. ²¹ Kanunuenä, hiqä ymeqä isuauqä quuvqä heqiyqe, qui iwimäkpäññqä, nätmätqä hmbinyqä jänjänä ätuäpu, enyqä miwimäkpä pambu.

Polä iqu, wäunüä-wiyqä iquautä, wäunüä kanunüautä, ätukqenqä

²² Wäunüä-wiyqä iquenä, hiqä ämeyqä iqua nätmätqä äki-äkitanä, “imäkpiyä” etquwi, hñgisa miqä, qänaknä ipu imäkpäññqe. Iqua iqi enjuwi, yeeqä iwimäkpäññqänä wäunüä ängui inqanä imäkäpu, ä iqi hma enjuwi, wäunui iqi äquvatemä, enyqä mäwqä pambu. He Naqä Iquenyqä zä ipu, hea ique-iqenä, knui naqä-hñqunä ämepu, wäunui ängüanänä imäkpäññqä. ²³ He wäunüä eeqäpnänä imäkäpiyä iunä, knui, “Nyi wäunui ämaqeunqä wiyqunä manä, Naqä Ique wiyqunä” indqänäpu, enyqä miqä ängüanänä imäkpäññqe. ²⁴ He Naqä Iquesa nätmätqä ängüanänä, hiqä ätnä äwiñqe, ämapnuwä diñqe, näqñqä ae ämakuwi. Nätmätqä

ii, Iqueqä qokä-apäkä iquauñqä, näwi iwäsäumäkekqe. Kraisi Iqu, hiqä Ämeyqä naqä-qakuä-qu etanji, he Iqueqä wäunuä-wiyqä enä. ²⁵ Ämaqä hñqu, suqä quvqä imäkqä äumitätqe, iqu kimanji, hanjä-iqä menä. Goti Iqu ämaqeudä suqä iunji, asänä Iwäsäudä Iquvi.

4

¹ Ämaqä ämiqä iquenä, heqä Ämeyqä Iqu qäukuä yäñi äpmenqenqä knuä indqänäpu, heqä wäunuä heyqä iquauñi, suqä änguitä, jänänitä, motqueqäpnqe.

Suqä tääqä tqä iqueni, a yänänäqñqä qätätanqpu

² He suqä tääqä tqä iqueni, a yänänäqñqä qätätanqpu. Iñä imäkäpiyänqani, knui änguanä indqänäpu, hea ique-iqueni, Goti Hanjuwä Ique, “änguiqä” tquanqpu. ³ He tääqä ätäpiyänqani, nenyqä-pqä inä, tii timäutñqä tqäpnqe. Inji Goti Iqu hänaqä imäuanayqanquti, ne Kraisi Iqueqä kukñui, ämaqä du awä tquatunque. Kukñuä iqu, hiñuiqänä zä äwäminqe, ätnänäqäi ae ätimäuqe. Nyi kukñuä ique awä tqanqenqä, guä äkiqiyenjikuwä äpmenä. ⁴ Tääqe, tiñä-pqenqä inä tqanqpu. Nyi kukñuä awi, qu näqñqä ätnänäqñqä mapñqenqä, qäyunänä tqumqä diñqäüä.

⁵ He ämaqä, Kraisi Iquenyqä quuvqä maeqiyqä itqänuwä iquatä, anä äpmapiyänqani, hiunji qäyunänä iqu hiñginä päwqenqe, he knuä qeiqñyä indqänäpu, suqä jänänäñi inganä motqueqanqpu. ⁶ He ämaqeu kukñuä ätuäpiyänqani, qeiqñyä ätuäpu, knui änguanä indqänäpiyä iuta, kukñuä äwinyä iqä tquäpnqe. Inji qu yatñqä eyqanqppänqani, he kima qäyunä tquäpnqe.

Poli iqu, ämaqä hñquau, “Henyqä hui mimäudä iqänä” ätukenqä

⁷ Tikikusi iqu, neqä neyämaqä-qu eä, Naqä Iqueqä wäunji mäwquatämäudä, nesä anä imäkätunquä ique. Ne iquenyqe, kuapanä änenyätqäüä. Nyi täqi änä-änä pmetanqenqe, iqu awä hetänä. ⁸ Iqu ne eequne täqi, änä-änä äpmenqenqe awä etätä, itanqä heqä qeqä-quuvqä yäpä imñi yänänäqñqä emäkätñqenqe, nyi iqueni henyqä ändowatqä. ⁹ Iqutäñi, ämaqä hesanä Onesimusi, ne mänävquatämäudä itñqä iqu, anä quvepinyä. Iqu-pqe neqä neyämaqä-qu eä, iquenyqe kuapanä änenyätñqä ique. Iquaqi nätmätqä eeqänänä täqi ätimäutñqenqe, awä hesinyä.

¹⁰ Aritakusi guä anä äpmenqea iqu, “Henyqä hui mimäudä iqänä” etqi. Itanqä Makä, Banäpasi iqueqä kätänquequ-pqe, inä etqi. Makä Iquenyqe, nyi he awä ae etkqe. Iqu iqi ätimäudäqe, he iquenyñqä yeeqä ipu itmeqäpnqä. ¹¹ Itanqä Jisasi, iqueqä yoqä huizi, “Jastusiua” ätäqänuwä iqu-pqe, inä etqi. Ämaqä Israitqä iutanji, ämaqä tquanä, Goti Iqunä miqeuñqä awä-tqä iunji, yätamäkqä änyiyäpu, äwqä-qeiqi nyätätmqä inyimäkätqänuwä iquayäi.

¹² Ämaqä hesanä Eapplasi, Jisasi Kraisi Iqueqä wäunuä imäkqä iqu-pqe, “Henyqä hui mimäudä iqänä” inä etqi. Iqu hea ique-iqueni, henyqä tääqe, iqueqä qeqä-quuvqä imda ätätä, Goti Iqu yätamäkqä eyätñqä, yatñqä ävätqäüä. Inji he Kraisi Iquenyqä quuvqe, mäwquatämäudä danä, a yänänäqñqä äqätpu, Goti Iqueqä suqenqätä, äwinqenqätä, näqñqä änguanänä ämepu, yänänäqñqä tqäutpnqä ätätqäüä. ¹³ Iqu yätamäkqä eyätä, quuvqä heqiyqä anä-himqä Latisiya pmeqä iquatä, itanqä Helapolisi pmeqä iquautä vätnqe, wäunji dnä huqä itqätanji äqunmä awä etqä.

¹⁴ Lukä, duuta ne iquenynqä kuapä änenyätñqä iqtä, Demasi iqtä iquaqu, “Henyqä hui mimäuqä iqueä” inä etqinyä.

¹⁵ Neqä neyämaqä añä-himqä Latisiya iu äpmeñuwä iquautä, apäkä Nimbaisä, itanğa quuvqä heqiyqä iyyqä añä iu aguvä äqänäqisätqäñuwä iquauñi, he “Poli iqu henyqä hui mimäuqä iqiya” jipñqä änyinği.

¹⁶ He tuwanuä tqu a qäpu ätäupiyyi, quuvqä heqiyqä Latisiya iu äpmeñuwä iquau vqanğpi, iqua-pqe a inä täupñqe. Itanğa tuwanuä huizi, nyi Latisiya pmeqä iquauñqä äqiyqäqä iqu, iqua henyqä tnämäuqanğpi, he-pqe a inä täupnä. ¹⁷ He Akipusi iqueni, “Si Naqä Iqu wäunüä äktapkqe, äñguänä ämitnä imäkätnä, qäpnä imäkmävä” tupu.

¹⁸ Nyi Poli iqunä, “Henyqä hui mimäuqä iqänä” etätmä, nqä hipaitä tuwanuä hiqñqä imäkqä. Täñganñi nyi guä yqänä äqiyänmä pmeñqä täñqe, he nyinyqä kñuä indqänğanğpu. Inñi Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqeuta hiñgi etapquä.

Tuwanuä, Poli iqu kinganä 1 Tesälonaika pmeqä iquauñqä äqäkqe Yätamakqä kukjuä hinjuiqänä iquvi

Tesälonaika ii anä-himqä naqänänä, qua Masendoniya iuvi. Poli iqu anä-himqä Pilipai ävamanji, Tesälonaika iunqä äwätä, qokä-apäkä Jisasi Iqueqä yoqenqä iqi aquvä gämbñqä, ävauqumuatqce. (Wäunjuinqä 17:1-9, hinjuä qundñqä.) Inäqe, Israitqä iqi äpmaminjuwä iqua, qokä-apäkä kuapänänä Poli iqueqä kukñui qänaknä ipu, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätanqä äqumbiyi, qu äwqä quvqä imäkkui. Iutanji, Poli iqu Tesälonaika ävamakqce. Qänakñi, iqu anä-himqä Korinä iu pmetanqä, iqueqä wäunjuä anä iminjiyä Timoti iqu äwimetä, nätmataqä, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänqä iquau, Tesälonaika iu äwimakqenqä awä ätukqce.

Poli iqu, Timoti iqueqä kukjuä qätä äwiyäqanqä, iqutä, Silasi iqutä, Timoti iqutanji, qu tuwanuä tä, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänqä, Tesälonaika iu pmetanguwä iquauqä quuvqä heqiyqce, yänänäqñqä iwimäkpñqä äqäkuwi. Ämaqä näqñqä-tänqä kuapänänä iqua, kukjuä tiñqä ätmñjuwi. Poli iqueqä tuwanuä, Goti Iqueqä bukä iu äqänänqä iutanji, tuwanuä tä, iqu kinganä äqäkqä iyyi. Poli iqu, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänqä Tesälonaika iu pmetanguwä iquauqä quuvqä heqiyqenqätä, suqä änguinqätä, aquvänä itä, tuwanuä tä äqäkqce.

Ämaqä näqñqä-tänqä iqua, knui tiñqä ändqänätqänä. Ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänqä iñqä iqua, Iqu anqunji äänä pänqutiyä-qe, knuä kuapänä indqänminjuwi. Qu näqñqä ipñqä iñqä winganqä, Poli ique yatñqä äwikuwi. Ämaqe, Jisasi Iqu anqñu mapqänqä äpäkombqä iqua, qu häñqä hea ique-ique mapnuwänqätanä? Ga Kraisi Iqu äkñqä päniqäwä? Poli iqu kimanji, tiñqä ätukqce. Qu suqä äñguä iu qänaknä iqäpnunwänqce. Inji, iqua Naqä Iqueqä päniqenqä näwe imäkmbu pmeññqce.

Poli iqu, tuwanuä tqenqä kukjuä ätkqenqä

¹ Nyi Poli iqundä, Silasi iqutä, itanqä Timoti iqutä, ne tuwanuä tä henyqä ävawqatqu. He Goti neqä Apiqueqätä, itanqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqätä, epu, anä-himqä Tesälonaika* iu aquvä äqänätqänjuwä iquenyqä. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqeuta hinji etapätä, äwqä hanjuä imbu pmetññqä emäkquä.

Poli iqu, Tesälonaika iqua quuvqä eqäkuwinqä, yeeqä ikqenqä

² Ne hea ique-iquenji, Goti Iquenyqä tääqä ätuätanänqanji, henyqä knuä yqänä ipisanä, “änguiqä” ätuätunqce. ³ He heqä quuvqä eqäpiyita, wäunjuä itqänjuwinqätä, heqä suqä ämaqenqä äwinqeta, wäunjuä yänänäqñqä imäkätqänjuwinqätä, itanqä heqä knui, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iquenyqä indqämbu, hinjuä äqumbu äpmapiyita, wäunjuä mäwquatämäuqä a yänänäqñqä äqätänjuwinqätänji, ne knuä ämetanä, Goti Apique, “änguiqä” ätuätunqce. ⁴ Neyämaqä, Goti Iqu henyñqä äwinyänqä iquenä, Goti Iqu he atäunjuä ae etekqenqce, ne näqñqä eanitanji, “änguiqä” ätuätunqce. ⁵ Iqu iñqä etekqenqce, ne näqñqä hinji mämeqä iquqce. Kukjuä äñguä we-hunqä-tänqä iqu, ne hinji

* 1:1 Wäunjuinqä 17:1-9

mäma mäyapqä ikque. Ne yänänäqñqetä, Dñä Ängüä Iqu yätamäqkä neyqanqçetä, itanğa ne quuvqä yänänäqñqä eqiyanä, “Kukñuä iqu naqä-qakuiqä” ätätänä, awä etkque. Ne heyaqä awä imä äpmenä, yätamäqkä heyatunqä suqä imäkminqä iunqe, hiqä-hiuäñi, näqñqä ae äyä enä.

⁶ He kukñuä naqä-qakui ämakuwitanji, hanjä-iqä ämepiyänğa, Dñä Ängüä Iqu yätamäqkä eyqanji, nesä, neqä Naqä Iqutä, hanjä-iqä ämetanä yeeqä iminqä-pa, he-pqe asä inä iminjuwi. ⁷ He iinjä imäkäpiyitanji, ämaqä quuvqä heqiyqä, qua naqä Masendoniya iu pmeqä iquautä, qua naqä Äkaiya iu pmeqä iquautä, ämotqueqä enqä-panä äpmenä. ⁸ Ämaqä im-imä äpmenjuwi, Naqä Iquenyqä kukñui, hesa qätä ae äwikuwi. Qua Masendoniya iutä, Äkaiya iutänä ma, qua eeqänänä iunji, he Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqakuwinqe, qu qätä ae äwikuwi. Ne iunqe, awä inä matqä pa yanä. ⁹⁻¹⁰ Ne he emeqanğua, he yeeqä änä-änä ipu äneyätmeqanğä qätä äwikuwinqe, qu kukñuä tii ätätqänä. “Ämaqä Tesälonaika pmeqä iqua, goti quanğä iquauñi ävquatämäpu, Goti Naqä-qakuä Hänä-pmeqä Iqueqä yäpä iqinyä äväpu, itanğa Iqueqä Ymeqä qäkuä yäninjä Iquenyqä hinuä äqumbu äpmenäüä” ätätqänä. Ymeqä Iqu, ii Jisasi Iquvi. Iqu äpäkonganğa, Goti Iqu, Ique anğı ävaucqumuatkqe. Itanğa Iqu, Goti Iqueä äwqä tnäñi, suqä quvqä imäkqä iquauñqä äpänqä ii, ne mänemeqä yätñqä, Yätamäqkä Neyqä Ique.

2

Poli iqu, Tesälonaika iu wäunjuä iminqenqä

¹ Neyämaqäüä, ne iqi emakque, hinği memeqä danä ikquenqe, he näqñqä äyä enä. ² Ne henyqä äpatunqänä anä-himqä Pilipai iu pmetanğuanğani, ämaqç quvqä inetquepu, neyaqä huiwiunji täñä-hunğä naqänänä änatapminjuwinqe, he näqñqä ae enä. Ne hanjä-iqä ii qävä ämetanä-qe, neqä Goti Iqueqä yätamäqkä iutani, ne zä miqä danä, pemänä itanä, kukñuä ängüä we-hunğä-tänji, awä äyä etminque. ³ Ne ämaqçu, “He Jisasi Iquenyqä quuvqä heqäpiyä” ätuäkibunqe, suqä tiinjiquä qäsä imäkätänä, hmanji. Kukñuä quvqe matqä, quvqä imäkqänqä kñuä mindqänqä, kukñuä quanğı mäutqe. Oee. ⁴ Ne kukñuä iinjä, hinğinä mätkuä itqänju. Goti Hanjuwä Iqu, neqä suqä yamwiqä ae äneyätä, Iqueqä kukñuä we-hunğä-tänji, awä tuäkiquatunqänä, quuvqä ae änaiqäqkä iuta, awi ii ätuäkkitqänju. Ne wäunjuä ii imäkätunqenqe, yeeqe ämaqç miqä ipnä. Goti, neyaqä qeqä-quuvqä imñi, Yamwiqä Neyqä Iquenyä, yeeqä iwimäkatunqä äyä imäkätqänju.

⁵ Ne emayäkitanä iunji, heyaqä nätmatqä tämeqä kukñuä huitanähuitanji maetqä itanä, hinuä yqänä äqunanä, qeqä bimbiqä natqanğı kukñuä quanğä isua maetqä iminqenqe, Goti Hanjuwä Iqu näqñqä hiqanğı, hiqä-hiuä-pqä näqñqä ae äyä enä. ⁶ Itanğa neyaqä yoqe, he-pqä, ämaqä huizi-pqä, haqeu mänamäucänqe, mänenqä eä. ⁷ Ne Kraisi Iqueqä kukñuä awä tuäkiqñqä änandowatkqä eanä-qe, “He qätä äneyäpu, iinjä imäkäpiyä-qe” yänänäqñqä maetqä, ymeqä nandqä känäi, anjuä ävätä änguanänä ämitñqä-panä iinjä eanä, qeiqinyä äyä äpmaminque. ⁸ Ne henyqä kiinjä nenyätanğı, qeqä etmäkätanitanji, Goti Iqueä kukñuä ängüä we-hunğä-tänji awä etatunqenqä, yeeqä änenyätäqä-qe, tiinjä-pqä inänji. Ne “Qunqä yänä inä weniunqeqä” kñuä indqänänä äpmaminqe.

⁹ Neyämaqäüä, ne wäunjuä dnä huqä imäkminqä iunji, he hinuä ae äqunjuwi. Inğanji he nesa hanjä-iqä mämeqä ipñqä diñqe, ne

hiunji-heatqä mbqä wäunuä yänänäqñqä itanä, kukñuä we-huñqä-täñi awä etätanä, hesä anä äpmaminque. ¹⁰ He ämaqä Kraisi Iquenyqä quuvqä eqiyätqäñuäwä iquendä, anä äpmenänğanj, ne Goti Iqueä yäpä iqi äpmenä, suqä quvqä hui mimäqä jänänänjinä imäkätqätaunqñqä näñqñe, henyä mämeqä, Goti Hanjuwä Iqu-pqe inä ämaminque. ¹¹ Kaniqu, iqueqä ymeqä du äñguänänä ämitñqä-ma, ne, he hñqunä-hñqunä, tiñjä ämeyätunquä iñqñe, hiqä-hiuänji näqñqä enä. ¹² Ne hiqä kñuä äwqñe evauqumuätätanä, heqä qeqä-quuvqä imñi yänänäqñqä emäkätanä, manjä yänänäqñqä tiñjä äyä etminque. “Goti Iqu, ‘He Nyaqä miqeuñqätä, Nyaqä yoqä naqä äqonänqä iu ämotqueqänqä timäupnuwänqä’ tääqä etätñqñe. Inj he Iqueqä äwinyänqä iunä pmetanqpiyä.”

¹³ Goti Iqueqä kukñuä we-huñqä-täñi, ne äma äpätanä awä etqanqua, qätä änekuwä iunqñe, he kñui, “Ii ämaqeqä kukñuä ma, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuiqä” eyqanji ämakuwä. Iñinqñe, ne hea ique-ique, Goti Hanjuwä Iqueni, “änqñiqä” inä ätuätqänju. Goti Iqueqä kukñuä ii qäqu, he ämaqä quuvqä heqiyqä iquenä, yätamäqä heyätñqeyi.

¹⁴ Neyämaqäüä, he Goti Iqueqä ämaqä, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, qua Jutiya iu aquvä äqänäqisätqäñuäwä-panjä-quenä etanquwñqñe, ne näqñqä enju. Ämaqä iñjä iqua, quyämaqä Israitqä iquautä hanjä-iqä ämakuwä-panji, he-pqe, ämaqä heqä qua qäyutanä iquauta, hanjä-iqä kiñjä äyä ämaka äpätqänä. ¹⁵ Ämaqä Israitqä iquautanä hñqua, Naqä Jisasi Ique pizqä äpäkkuwä. Qänğanji iquautanä huiziqua, Goti Iqueqä kukñuä hiñuä-tqä iquau pizqä äpäkkuwä. Itanga nenji hñquququa, “He neyaqä qua täunji, mäpmeqä pambiyä” änatäpu, huätä änandowatkuwä. Täñğanji Israitqä iqua, Goti Iqu äwinyänqä dññi, qänaknä miqä da, ämaqä eeqänänä iunqä mäkanqä ipu, tiñjä itqänuwä. ¹⁶ Ne, Israitqä qäyä etanji, huizi iquauñi, quwqä suqä quvqä iuta, hanjä imäkäqumuätqñqä kukñuä tuñqñe, mäutqñqä inemäkpñqä itqänä. Hea ique-ique iñjä imäkäpu, quwqä suqä quvqä yändi-yändi imäkqä peyätqätanquwitanji, Goti Iqueqä äwqä tnänji, kima qäqinyä wimetñqä itqäüä.

Poli iqu, Tesälonaiqa pmeqä iquau wimetñqä äwinqñeñqä

¹⁷ Neyämaqäüä, quvqä inetquepiyä iqua, he evämetunquä in-emäqanquwitanji, ne hesä anä mäpmeqä eanä-qe, henyqä kñui, maqänä indqänqñe. Ne hiñuä eqänatunquä kiñjä nenqanqñä-qe, henyqä anqumä quvepqe, ämävqänätunqñe. ¹⁸ Ne henyqñe, mapqänqä ma quvepqänqä etanqñä-qe, Setänä iqu hoptäwä äneyätñqñe. Poli iquänä, nyi aanjä kuapanä emeqisqñqä änyinätñqñe. ¹⁹ Neqä Naqä Jisasi Iqu anñi äquvepätqänğanji, ne äsque meniunqñuä hiñuä äqänanä äpmenä, yeeqä äkiuta yaniunqñuä äpmenä, yoqä naqä äkisquesa meniunqñuä äpmenju? Nätmätqä hui-huita maetqe, hesanänqñe. ²⁰ Ne yoqä naqä motqueqetä, yeeqä iqetänji, he qäuquenji. Iñinqñe, ne he emeqisqñqä änenyätñqñe.

3

Poli iqu, Timoti ique iquauñqä ändowatkñeñqä

¹ Ne henyqä äwäwa itanitanji, äpakänä mäpmeqä yatunquä, tii ätnqñquque. “Timoti iqu äyevämeqanqa, Poli iquändä, Silasi iquändä, ye Atenisi du pmenqeqä.” ² Iñjä ätnanitanji, ye Timoti ique henyqä anñi ändowatkuee. Iqu neqä neyämaqä, Goti Iqutä wäunuä anä imäkäsinyä, kukñui Kraisi Iquenyqä awä ätuäkkitñqä iquvi. Iqu heqä quuvqä heqiyqä iu yänänäqñqä emäqanqñuä, he pämä yänänäqñqä tqänqñä ändowatkuee. ³⁻⁴ He tiñjä iqänqä, hanjä-iqä emeqanqñeñqä,

äwäwa iqä dinqä, äpkqe. Ne hesä anä äpmenänqani, “Eequne hanjä-iqe änemequäniqueqä” etmiñquetani, he iinqä näcñqä ae epu äpmenuwitani, ii tänqa sä änemetqäüä tä. He hiñuä ae äyä äqunänä. ⁵ “Nyi quñqä äwäwa äpakänä miqä imä” kñuä indqänätmä, Timoti ique ändowatkqe, heyaqä quuvqä heqiyqenqä näcñqä mamqä dinqe. “Ämaqä yamwiqä vqä iqu, hiqä quuvqä heqiyqe yamwiqä eyqanqa, he qua iqi päkñqänqätä, neyaqä wauñuä eeqänänä imäkätunqwe, hiñginäwa yeqñqätiyä, ä änääñqätiyä?” tmä, kñuä kuapanä indqänätmä iutani.

Timoti iqu, Tesälonaika iqua äñguä äpmaminuwiñqä awä ätukqenqä

⁶ Timoti iqu hesä äpmenqe, yeni tänqa-qänqa qe äyemetä, kukñuä yeeqä inqä, heyaqä quuvqä heqiyqenqätä, itanqa heqä suqä ämaqä hiuzi dunqä äwiñqä ämenuwiñqätä, äma äpätä awä äyatqi. Iqu kukñuä tiinjä-pqe, inä äyatqi. “Ämaqä di, qu quwqä äwqä yeeqä inqetä, nenyqä kñuä indqänäpu, ne hiñuä naqämbñqe, ne quñqä änenyätñqä-pa, iinjä äwinyätqänä” äyatqi. ⁷ Neyämaqäüä, ämaqä quvqä inemäkätqätanqä hanjä-iqä ämetanä pmetanqwa, heyaqä quuvqä heqiyqenqä qätä iinjä äwiyätanitani, neqä äwqä tämñi yänänäcñqä inemäkqi. ⁸ He Naqä Iqutä, yänänäcñqwe, qänqanä ae ätqäukuwä du tqäutänqä, inji tänqani ne-pqe, quami äñguänänä äpmenju. ⁹ Ne neqä Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqiñi, henyñqä kñuä indqänätanä, yeeqä aanä kuapanä itqänju. Iqu yeeqä naqänänä iinjä änätapqenqe, “Äñguiqe” qäyunäñi, äänä tätunquäwä? ¹⁰ Ne, he hiñuä anqumä ämaeqänätanä, heqä quuvqä heqiyqä imñi, äwa äkiñqä enjuwi, yänänäcñqä emäkätunqwenqe, qanyä mäpmeqä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä hiunji-heatqä ätqa äwätqänju.

Poli iqu, Goti Ique tääqä ätukqenqä

¹¹ Ne tiinjñqä nenqanqiyi. Goti Apiqu Kiqä-kuiätä, itanqa Jisasi neqä Naqä Iqutäñi, ne pe-huñqäqi quvepatunqwenqe, hänaqä qanjä watunquä iunji, huätä änduqiyäsinyä äñguä imäkinyñqe. ¹² Tiinjä-pqe inäñqe. Naqä Iqu suqä ämaeqeunqä äwiñqä iqueni, hesä, manquä iinjä emnätätñqä emäkquänä. Iinjä dutani, ne henyqä änenyätñqä-pa, hiqä-hiuänqätä, qokä-apäkä eeqäpnänä iunqätä, enguatñqe. ¹³ Iinjä iutanji, tiinjä timäutñqänä. Goti Iqu, heqä qeqä-quuvqä yäpä imñi, yänänäcñqä emäkquätñqe. Itanqa hea neqä Naqä Jisasi Iqu, qokä-apäkä Iqueqänä atäunjuä ätekqä eeqänänä iquatä, anqi anä quveppqänqani, he Goti Apiqueä hiñuä iqiñi, suqä quvqä hui maeqä, jänänänä imäkquenä pmetanquwänqwa, quvepänñqä.

4

Suqä, Goti Ique yeeqä iwimäqä dunä imäkqäñqe

¹ Neyämaqäüä, ne henji, suqä eeqäpnäñi, he Goti Hanjuwä Ique yeeqä iwimäkqäñqenqe ae qe ämetquakque. Inji tänqani, he iunji qänaknä ipu, quamä äñguänänä äyä äpmenä. Itanqa tänqani, ne Naqä Jisasi Iqueä yoqeta manä etquque, suqä iinjä, heqä äwqä yäpä imñi, aanä yänänäcñqä witanquti, äpakänä imäkqäñqä nenqanqiyi, manji i etqu. ² He näcñqä ae äyä enä. He suqä äänä imäkqäpnuwänqä dinqe, ne Naqä Jisasi Iqueä yänänäcñqä iuta, kukñuä ae äyä etmiñque.

³ Goti Hanjuwä Iqueqä äwiñqä imñä di, tiinjñqä äwi. He heqä hänäpmeqä eeqäpnä ique äwipu, suqä quvqä maeqä, ikikinyänä tii hiätñqe. Suqä huiwä yanjä-inqä Goti Iqu änätapqä iunä imäkäpu, suqä huiwä yanjä-inqä hiuzi, mimäkqä pambu. ⁴ Qokä qäquenä ä apäkä qäquenä,

suqä quvqä imäkñqänä hiqä äwqce mevauñqä, yänänäñqä imäkmbu äpmapu, suqä jänänänä Goti Iqu äwinyänqä iunä imäkqanqpu. ⁵ Ämaqä Goti Hanjuwä Iquenqä mañqä iqua, quwqä äwiñqä knuä indqänqä imñi, knui hiqäqä huisä-hñqutä hñgi wiqä, iñqänä ämapu, imäkätqänuwä-pañuenä mäpmeqä itanqpu. ⁶ Itanqa hiqä heyämaqä hñqueqä apäkä iñi yuicñqä itquepu, qui miwimäkqä pambu. Ämaqä hñqu suqä iñä iqua imäkätñqce, ne kukñuä yänänäñqä tiñä ae äyä etmiñque. Goti Hanjuwä Iqu ämaqä iñä iqueni, kima ävätä hanä-iqä väniqeçä. ⁷ Goti Iqu ne suqä quvqä imäkqänqä tääqä iñqä mänatätmeqä ikqce. Oee. Iqu ne, Iqueqä ämaqä jänänänä pmeqänqä tääqä änatätmakqce. ⁸ Inji ämaqä hñqu, kukñuä täunji tuwä äwiyyäqce, ämaqä du mitqueqä pa iqi. Iqu Goti, Iqueqä Dñä Äñguä Ique etapätñqä Ique, itqueqi.

⁹ Goti Hanjuwä Iqu, suqä hiqä-hiuänqä enqä iquenyqce, ae äyä ämetquakqä-qae, ga he ämaqä quuvqä eqiyätqänuwä huizi iquauñqä enyätñqä diñqce, tuwanjuä mañiyqä yanä. ¹⁰ He näqñqä ae ämepu, ämaqä quuvqä heqiyqä eegänänä, anä qua naqä Masendoniya iu imimä äpmakäwänjuwä iunqä enyätqäuä. Neyämaqäuä, he suqä iñi äpakänä imäkqänqä nengañgi, manä yänänäñqce, i etqu. ¹¹ He knuä yänänäñqce, quamä qeicqi pmetñqä iunqä ämapu, he hñqunä-hñqunä wäunui hiqe imäkäpu, itanqa hiqä quamä pmeqä du yätamäkqä hiyquätñqä diñqce, hiqä hipaitä wäunjuä iqänñqce. Ne he iñä imäkqänqä ae etmiñquä-qe, manä yänänäñqä angi etqu. ¹² He quami iñä pmapqce, qokä-apäkä Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä maeciyyä itqänuwä iqua henyqce, “Ämaqä äñguänänä-quaiqä” tqanqgua, he nätmatqä hmbinyqä äwa miqä pmetpnä.

Naqä Iqu angi äquvepätqänqanqä

¹³ Ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä maeciyyä iqua, ämaqä ae äwekuwä iqua angi vauqänqce, knui mindqänqä ipu, hiñjuä äqämbu mäpmeqä, huäqä-hunqä ämepu knuä äqiyätqänuwä iquayi. Neyämaqäuä, he iñä enqä-pa pmeqänqce, “Ämaqä quuvqä eqiyäpu, quwqä anä näweqämqä äwätqänuwä iquauñi, squä wimeniqätiyä” tpiyä diñqce, he näqñqä metñqä äneñgi. ¹⁴ Iñä iqänqce, ne eeqäpnä quuvqä tiñä äyä eqiyätqänju. “Jisasi Iqu äpäkonätä anqumä ävaukqceqä. Iñä dü-tañi, Iqueä yänänäñqceutanji, ämaqä quuvqä eqiyäpu äpäkonätqänuwä iquauñi, Goti Hanjuwä Iqu angi ävauqumuätätä, Jisasi Iqutä ätuma quvepäniqeçä.” ¹⁵ Iñiñqä, ne Naqä Iqueä kukñui ämetanä, awi ti-ñä etätqänju. “Ne häñi, Naqä Iqu angi äquvepätqänqanqä yqänä äpmamitatqä iquene, ämaqä ae äpäkonätqänuwä iquauñi, hiñjuä mäwimeqä yaniqueqä.” ¹⁶ Ii tiñä timäuniqe. Naqä Jisasi Iqu, Kiqä-kiuä manä yänänäñqä tqanqa, Iqueqä ynaunjqä huizi iquautañä naqä iqu-pqce, manä inä tqanqa, Goti Hanjuwä Iqueä hääwi äkakä inä tqanqa, Naqä Iqu qäukuä yänisa quvepäniqe. Inqanji ämaqä Iquenyqä quuvqä eqiyäpu äpäkonätqänuwä iqua, qu-ganä angi vaupnuwi. ¹⁷ Inqanji iquatä, ämaqä häñä yqänä äpmamitatqä iqunesä, Jisasi Iqutä qaquvqä yätqä minatuñquänä yanique. Itanqa ne Naqä Iqutä, häñä hea ique-iqe anä pmetanique. ¹⁸ Iñä etanji, hiqä-hiuä kukñuä tqe ätnäpiyitanji, yänänäñqä imäkñqanqpu.

5

Naqä Jisasi Iqu anqumä quvepñqä, näwe pmetatuñque

¹ Neyämaqäüä, hiunji nätmätqä iinji timäuqänqce, ne tuwanuä maqiyqä yanä. ² Iinqce, hiqä-hiuäni näqñqä äñguänä tiinji ae ämakuwi. Hiunji Naqä Iqu äquvepqänqce, “Ämaqä quwä-meqä hñqu maquvepqä yänqiyä” kñuä ämenä pmetanqwa, maqñqä äquvepqä-panji, maqänä ü timäuniqe. ³ Ämaqe, “Ne täñganji hanjä-iqä mänemeqä äñguä äpmeñunä” täqtätanqwanqca, apäkiqwa ymeqä mipñqänä täñä-hunqä naqänänä maqänä äwimeqä-panji, qui iwimäkätñqä-pqe maqänä ü wimeniqe. Inqanji qu hanjä-iqä naqä iquenqce, zä mäpmeqä ipnuwi.

⁴ Ämaqe, quwä-meqä hñqu quvepqanji äqumbiyänqca, iquenyqä yäunuä ipnä. Inäqce, neyämaqäüä, he suqä hiawiqä qua täutanä iu mäpmeqä ipinjace, hiunji iqu quwä-meqä enqä-pa, quvepqanqca, he yäunuä ipnuwä ma, oee. ⁵ Ne hea witanji pişqä imä asuswa itanä imäkätunqwa iqune maetqce, oee. Ne hiunji imanätanji, nätmätqä eeqäpnä we-hunqä iqi hinuä äqunanä, imäkätunqwa iquneyi. ⁶ Inji, ne hiaqäqce, ämaqä huizi äwiñuwä-panji mäwiqä itanä, neqä Naqä Jisasi Iqu anqumä quvepqenqä hinuä äqänanä, kñuä yasämä ämetanä pmetatunqce. ⁷ Ii tiinji. Ämaqä hiaqäqenqänä äwinyätñqä iqua, qu heatqänqanji hiaqäqä witpnä. Itanqca ämaqä wainqä-eqä yänänäqñqeta, kñuä iqce qämä-qämä iwimäkätñqä iqua, qu heatqänqanji i imäkpnä. ⁸ Inäqce ne iinjä ma, we-hunqä iutanä eanitanji, ne kñuä yasämä ämetanä tiinjä pmetatunqce. Ämaqä mäkä-iqä hñqu, nätmätqä quikuä iqi ktqä äqumuätänqä-panji, ne suqä quuvqä heqiyqä iqtä, ämaqä huizi iunqä neqä qeqä-quuvqä imda änenyätñqä iqtä, iquaqu mäwquatämäuqä, a yänänäqñqä äqätanä. Itanqca ämaqä mäkä-iqä hñqu, nyuänä ämuasmänqce nyuänä qui imäkñqänqä ämäunqä-panji, ne Jisasi Iqu anqumä änyä-hänä imäkäqumuätänaiyäninjä diñqce, kñuä iqä yänänäqñqä ämenä, hinuä äqänanä äpmenä. ⁹ Ii tiinji. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä äwqä tnäninjä zä iquatunqwa mänätänaiyqä ikqce. Iqu ne, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iquesa, hänä inemäkäqumuätänaiyqä diñqä ätänaikqce. ¹⁰ Jisasi Iqu, ne hänä yqänä pmetanqquänqca, ä ae äpäkonatquänqca äpätqce, ne Iqtä hea ique-ique anä pmetaniquenqä, äpäkongqce. ¹¹ Inji he suqä täñqca tä itqänuwä-panjä tiinji, hiqä-hiuä kukñuä tqce ätnäpiyitanji, yänänäqñqä imäkñqanqpu.

Suqä äñguänänjinä imäkqenqä

¹² Neyämaqäüä, he tii imäkñqä yatñqä iqu. Ämaqä, heyaqä awä iqi wäunuä dnä huqä ipu, Naqä Iqueä äwiñqä dunä ämeyäpu, “suqä quvqä ü mimäkqä pambiyä” etätqänuwä iquauñi, heqä naqä enqä-pa quñqñqce.

¹³ Iqua he yätamäkqä e eyätqänuwä iunqce, kñui äñguänä indqänäpu, heqä äwqä imda enganguti, iquau mändi makittqiyqä, iquauqä yoqce, haqä muämuäqäpnqce. Hiqä äwqce, hanuä imbu, pmetpnqce.

¹⁴ Neyämaqäüä, ne kukñuä tiinjä-pqe, yänänäqñqä etqu. Ämaqä wäunuänqä enyqä itqänuwä iquauñi, “Enyqä miqä wäunuä ipiyä” ätuäpu, ämaqä tä iqanquwä iquauñi, yänänäqñqä iwimäkqä kukñuä isua ätuäpu, ämaqä aquvä-aquvä miqanquwä iquauñi, yätamäkqä äväpu, itanqca ämaqä eeqänänä iinjä iquauñi, qeiqi iwimäkqäpnqce. ¹⁵ Ämaqä he suqä quvqä etqe-qeä iqu, iinjä emäkqanqenqce, kima miqä pambu. Inäqce, hea ique-iquenji, hiqä-hiuätä, qokä-apäkä huizitä, äñguänä äminyäpu pmetpnqänä, suqä äñguä dinä imäkqanqpu.

¹⁶⁻¹⁸ He hea ique-iquenji, yeeqänä ipu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tqce mäwquatämäuqä ipu, nätmätqä äki-äkitanä emeqce, Goti Hanjuwä

Iqneni, “ännguiqä” tquanḡpu. Goti Hanjuwä Iqu, he Jisasi Kraisi Iqutä ämuänḡnänjuwä Iquenä, suqä iinjä imäkqäpnḡqenqä äwinyätqäüä.

¹⁹ Hiqä häḡä-pmeqä iunji, Dḡä Äḡguä Iqueqä tä äsäḡqe, mequmuäkqä pambu. ²⁰ Dḡä Iinjä Iqu, ämaqe, Goti Iqueqä kukḡui hiḡuä tḡḡqä iwimäkqanḡi ätquwi, he iinjḡe, kḡuä quvqä ämepu, mäḡdi makittḡiyqä pambu. ²¹⁻²² Inḡqe he nätmätqä eeḡäpnänḡi iwäsäupu, äḡgui, hiqä kḡuä iqä imä ämaipu, quvqä eeḡäpnänḡi, wimasipu.

Kukḡuä yäpakiyi

²³ Goti äwqä hanuä änyanä pmeqä nätapqä Iqu, tiinjä emäkätḡqä tääqä ätqu. Iqu he Iqueqänä epu, aanjä ikikinyänḡ emäkätḡqä ätuätqänju. Inḡ neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu anḡi äquvepätqänḡa, heqä dnitä, quuvḡetä, huiwitä, quvqä maeqä, aanjä qäyunä imäkmbu pmetḡḡqä, yätamakqä eyätḡqä, tääqä i ätuätqänju. ²⁴ Goti He tääqä etätmakqä Iqu, hiḡḡi-mänḡa mimäkqä, Iqueqä kukḡuä ätätqä du qäyunä Imäkqä Iquwi. Inḡ Iqu he iinjä pmetḡḡqe, emäkquänä.

²⁵ Neyämaqäüä, Goti Hanjuwä Iqu, ne yätamakqä neyquätḡḡenqä tääqä tquanḡpu. ²⁶ He äminäpiyänḡanḡi, quuvqä heḡiyqä iquneqä suqä iunji, quneqä inḡḡḡqe. ²⁷ Nyi neqä Naqä Iqueqä yänänäḡḡqä iuta, tiinjä etqä. “He tuwanuä tä, ämaqä quuvqä heḡiyqä eeḡänänḡä iu a tuepiyä” etqä. ²⁸ Neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu, Iqueqä qeqä imänḡeuta hiḡḡi etapquä.

Tuwanuä, Poli iqu qänaknji 2 Tesälonaika pmeqä iquaunqä äqäkqe Yätamäkqä kuknuä hinuiqänjä iquvi

Näqñqä-tänjä iqua, knji tiinñqä indqänätqänjä. Ämaqä, Jisasi Iqueqä yocenqä anä-himqä Tesälonaika iu äqänminjuwä iqua, “Jisasi Iqu anqumä pätnqä itqätanga, nätmätqä äkitañi timäunqutiya” tpu, knjuä kuapanä indqänminjuwi. Hñqua tiinjä ätukuwi. “Naqä Iqueqä hiunji ae ätimäueqä.” Itanñi Poli iqutä, Silasi iqutä, Timoti iqu-pqe, iqua quwqä knjuä indqänqä iunji, jänä iwimäkpnqä tuwanuä tä äqäkuwi.

Poli iqu, “Hiunji iqu, matimäucqä, yqänänñqä” ätätä äqäkqe. “Hiunji iquesa kñnganänji, ämaqe, hñgisanänji, kuapanä itqätangä, suqä quvqä huitañä-huitañi, kuapanä timäunqiyä. Inñgani ämaqä kuknuä-suceunji hñgisanä iqä hñqu ätimäutä, Jisasi Iquenyqä mäkänqä yäniqeqä.”

Poli iqu, qokä-apäki quuvqä yänänäqñqä eqiyäpu, hanjä-iqä mapñqä iinñqä ätukqe. Iqueqä äwiñqe, qu wäunjuä yänänäqñqä ipu, quwqä-quwä mimbnqe. Ii, iqueqä-kiuätä, iqutä wäunjuä anä iqä iquatä, imäkminjuwä-panjiyi. Ga qu wäunjuä imäkpnqetä, hñquau yätamäkqä wipñqä iinñqetänji, enyqä mäwimäkqä ipñqä äwiñgqe.

Poli iqu, tuwanuä tquenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Tuwanuä tä, nyi Poli iqundä, Silasi iqutä, itanga Timoti iqutä, ne henyqä äväwqatqu. He Goti neqä Apiqueqätä, itanga neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqätä, epu, anä-himqä Tesälonaika iu aquvä äqänätqänjuwä iquenyqä. ² Goti Hanjuwä neqä Apiqutä, itanga Naqä Jisasi Kraisi Iqutä, qeqä imänqeuta hinñi etapäsinyä, äwqä hanjuä imbu pmetpnqä emäkqinyä.

Poli iqu, Tesälonaika iqua quuvqä eqäkuwinñqä, yeeqä ikqenqä

³ Neyämaqäüä, heyaqä quuvqä heqiyqe, haqä yändi äpeyqenqätä, itanga suqä ämaqenqä äwiñqä iquesañi, hiqä-hiuänñqä kiiñä enyätñqä iqu-pqe, yänä-yänä päyätqätangqenqe, ne Goti Hanjuwä Iqueni, “änñguiqä” ätuätqänju. Suqä ne ii imäkätunquä iqu, aanjä qäyunänji. ⁴ He iinjä itqäunwiñqe, ne ämaqä Goti Iqueqä yoqä du aquvä äqänätangjuwä iu äwimayäkitananñgani, ne henyqä yeeqä itanä, heyaqä yoqe haqeu ämaetanä, tii ätätunqe. “Ämaqä ii, quvqä itqueqanñqä hanjä-iqä huitañä-huitañä qäyä ämepu, quuvqä heqiyqe mäwqatämäucqä, a yänänäqñqä äqätänjuä.”

Goti Iqu, suqeu qäyunä iwäsäuniqenqä

⁵ He iinjä imäkätqänjuwinñqe, ämaqe näñqä tiinjä ämetqänjä. Goti Iqu ämaqä eeqäpnä iwäsäutäqanñgani, suqä jänänänjä iuta iwäsäuniqeqä. He hanjä-iqe, hinñi mämeqä, Goti Iqu henyqe, “He Nyaqä ämaqä naqä-qakuä epu, Nyaqä miqeu pmetpnqe, qäyunänñuenñqä” etätänqä ämetqänjä. He Iqueqä miqeu pmetanñguitañi, hanjä-iqe i emetqäuä.

⁶ Goti Hanjuwä Iqu, suqä jänänänji, tiinjä imäkänñqe. Iqu ämaqä, he hanjä-iqä etapätqänjuwä iquaunji, kimanji inä väniqe. ⁷ Itanga Goti Iqu he hanjä-iqä e ämetqänjuwä iquendä, nesä, hanjä-iqe huätä ämamäutä, hapä pmeqä nätapänñqe. Nätmätqä iinjä, Naqä Jisasi Iqutä, Iqueqä ynaunñqä yänänäqñqä iquatä, qäkuä yätutani tä hänäqä sqä iu ätnänñqi

äquvepqaŋguwäŋga, imäkäniqe. ⁸ Iqu, ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä maŋqä epu, itaŋga neqä Naqä Jisasi Iquenyqä kukŋuä äŋgui qätä mäwiyqä itqäŋuwä iuŋi, kima ävätä, haŋä-iqä tiinä väniqe. ⁹ Iqua, Jisasi Iqu-täŋä qäciqi mäpmeqä, Iqueqä yäŋänäŋqä aañä naqänäŋä iqueni mämeqä, kiinä näŋi qui imäkmbu, hea ique-ique pmetpnuwi. ¹⁰ Haŋä-iqä ii, Naqä Jisasi Iqu aŋgi quvepqaŋanä wimenige. Iqu ämaqä, Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iqueqänä ekuwä iqua, Iquenyqä yeeqä ipu, yäunüä naqänäŋä ipu, Iqueqä yoqe haqeqä mamäupnuwäŋqä quvöpäniqe. Inŋaŋi, he kukŋuä ne awä etmiŋqe ämepu, quuvqä naqä-qakuä eqiyätqäŋuwitani, he-pqä qutä anä i ipnuwi.

¹¹ Iinä timäutŋeŋqe, ne Goti Ique tääqä tii ätuätqäŋu. Iqu hiqä suqeu iwäsäuniqäŋaŋi, “Nyi suqä äŋguä imäkŋqä tääqä etätmaqä, suqä iuŋi he qäyuna ae imäkätqäŋuwiqä” etäniŋqä tääqä ätuätqäŋu. Itanga he wäunui, Iquenyqä quuvqä eqiyätqäŋuwita imäkŋqäŋqä äwinyätŋqä iqu, Iqueqä-kiuä yäŋänäŋqä emäkqäŋgi, wäunui äŋguänäŋä imäkpnuwäŋqä tääqä ätuätqäŋu. ¹² Ga, he wäunüä iinä imäkqäŋuwitani, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu, yoqä naqä metŋqätä, he Iquesa inä mapŋqätä tääqä ätätqäŋu. Goti Iqutä, Naqä Jisasi Kraisi Iqutä, henyqä qeqä ätmäkäsinyä, neyaqä tääqä tqetani, äŋguä iinä emäkinyä.

2

Ämaqä yäŋänäŋqä hŋgisana iqä iquenyqä

¹ Neyämaqäüä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu aŋgi äquvepätqäŋga, Iqutä yätqä minaniŋqä iuŋqe, ne kukŋuä hui inä etqu. ² Ämaqä hŋqu quaqä, “Hea qäyü timäuqäŋgi, neqä Naqä Iqu aŋgi ae äquveppeqä” etqäŋqä iuŋqä, yäunüä ipu, kŋuä kuapänä mindqäŋqä iqäpnä. Ämaqä iinä etätqä iqu nenyqe, “Dŋä Äŋguä Iqu kukŋuä iinä iquau äwikqeqä” qäyä etqäŋqä-qe, ä “Iqua kukŋuä iinä, awä ätkuwiqä” qäyä etqäŋqä-qe, ä “Iqua tuwanüä e äqäkuwiqä” qäyä etqäŋqä-qe, qätä mäwiyqä pa iqäpnä.* ³ Ämaqä hŋqu, he hinqi-mända etma wätŋqä iqäqe, wimasiyqäpnä. Naqä Iqu aŋgi mapqäŋga, tii ganä timäuniqe. Ämaqä aañä kuapänäŋi, Goti Hanjuwä Ique tuwä äwiyäpu, hŋgisana itquetqätanŋua, ämaqä, suqä eeqänäŋä iu mändi äkittiyätä, tä du qui imäkänäŋqä äwätŋqä iqu, † ätnäŋäqi timäuniqe. ⁴ Iqu ätnäŋäqi ae ätimäutäqäŋaŋi, Goti Hanjuwä Iquesä, goti quaqä, ämaqä qoŋä äwoktäumipqä iutä, itaŋga nätmätqä huizi iutäŋi, eeqäpnä mändi äkittiyätä, ämaqeuŋi, “Nyi nätmätqä eeqänäŋä ämäwqätäunäŋä” tuäniqe. Aañä ququvqäŋgi inä timäutŋqänä, Goti Iqueqä hiqäva-imäkqä aŋä iuŋi inä äpeyätä, zä-hawä iu äpme, “Goti hŋquŋqä maetqänä, nyi tä qäqunqä” tuäniqe.

⁵ Nyi hesä anä äpmamäŋaŋi, “Nätmatqä iinä-iinä timäuniqeqä” etmiŋeŋqe, he iinqe kŋuä yqänä ämenä? ⁶ Ämaqä quvqä iinä iqu ätnäŋäqi timäuneŋqe, änä maefä, qŋqäŋä yätätŋqä Iquenyqe, hiqä-hiuäŋi näŋqäqä ae äyä eŋä. Iqueqä äwinqeunqä ma, Goti Hanjuwä Iqu hea iqueqä ätimäuneŋqä imäkqäŋga, inganä timäuniqe. ⁷ He näŋqe, täŋaŋi, yäŋänäŋqä hŋgisana iqä iqu, qua täunü wäunüä zä itqäüä. Goti Hanjuwä

* **2:2** Näŋqä-täŋä hŋqua, kukŋuä täu tii äkunmäkätkäŋä. Ämaqä iinä etätqä iqu, “Dŋä Äŋguä Iqu kukŋuä iinä ändapqeqä” qäyä etqäŋqä-qe, ä iqu kukŋuä awä etätä i qäyä etqäŋqä-qe, ä iqu nenyqe, “Iqua tuwanüä e äqäkuwiqä” qäyä etqäŋqä-qe, qätä mäwiyqä pa iqäpnä. † **2:3** Jonä 17:12

Iqu, qnqanä äymitätqä Ique nändi qutesiteqanqutqängganqce, yänänäqñqä hñgisanä iqä iqu, wäunüä zä yqänä iquänä. ⁸ Itanğa Goti Iqu, qnqanä äymitätqä Ique, nändi qutesiteqanqanji, ämaqä, suqä eeqänänjä iunji mändi kittqiyätñqä iqu, ätnänäqñi timäuniqe. (Qänakñi, Naqä Jisasi Iqu anđi äquvepätqängganji, ämaqä iquenji, Iqueqä mandñjitä äpäsätä, Iqueqä we-hunqetä iquenji qui imäkäniqe.)

⁹ Ämaqä quvqä iinjä iqu ätnänäqñi timäuqanqanji, Setänä iqu yänänäqñqä vqanđi, iqu wäunui nätmätqä ämaqä mimäkqänänjitä, itanğa ämaqce yäunüä ipu, “naqä-qakuä Goti Iquesa imäkqiyä” knüä mapñqä dñqce, quanğä imäkäniqe. ¹⁰ Iqu iinjä imäkätä, suqä quanğä eeqäpnänji, qokä-apäkä häñä-pmeqä mämeqä, äpakonqce mapnuwänqä äpmeñuwä iqua, iquenyqä quuvqä wipñqä imäkäniqe. Iqua kukñuä naqä-qakuä, Jisasi Iquenyqä ätänqä iunji, yeeqä ipu mämeqä itqänjuwä iutanji, äpakonqce mapnuwänqä äpmeñä. Qu kukñuä iinjce, yeeqä ipu ämeqä-säpi, Goti Iqu qunji, häñä iqumuatquäninji. ¹¹ Iinjä dutanji, qu kukñuä quanğä iunä quuvqä heqiyqäpnñqenqä, Goti Hanjuwä Iqu, qunqä nätmätqä qämä-qämä iwimäkätñqä, naqänänjä dowätäniqe. ¹² Iqu iinj, tiinjñqä imäkäniqe. Qu kukñuä naqä-qakui mämeqä danä, suqä quvqenänji, äñguä-äñguä imäkäpiyinqä imäkmitpce, hiunji Goti Iqu ämaqce iwäsäutäqängganji, qu kimanji hanä-iqä mapnuwi.

Yänänäqñqä tqäutñqenqä

¹³ Neyämaqä Naqä Iqu äwinyätñqä iquenä, he häñä emäkäqumuatäninqä dñqce, Goti Hanjuwä Iqu, nätmätqä mimäkqängga, Iqueqä ämaqä epnuwänqä atäunüä ae etekce. Inji he ämaqä jänänänjä epñqce, Dñä Äñguä Iquesatä, naqä-qakuinqä quuvqä heqiyqä iutatänji. Iinjñqce, ne Goti Hanjuwä Iqueqä äwinqä du, hiunji ique-iquenji, Iquenji, “äñguiqä” ätuätqänu. ¹⁴ Iinjä emäkätñqenqce, Goti Hanjuwä Iqu, ne kukñuä äñguä awä ätätunquä iquesanji, tääqä etätmakqce. Inji he, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä nätmätqä eeqäpnänji, Iqueqä yoqä naqä qonätanğqä iutanji, he-pqce Iqutä anä meqänqce. ¹⁵ Neyämaqäüä, Jisasi Iqueqä kukñui, neyaqä mañitätä, ä tuwanüä iutatä, etminqä iunji, mäwquatämäuqä, a yqänä äqätpu, aanjä yänänäqñqä tqäutñqce.

¹⁶⁻¹⁷ Neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqutä, Goti Apiqutä, nenyqce äwqä imdanji kiinjä äwinyätä, itanğa qeqä ätmäkäsinyä hiñgi vqetanji, neqä äwqä imñi, yänänäqñqä imäkänätanä, nätmätqä äñguänänji nätapätñqä dñqä, knüä iqä yänänäqñqä ämenä, hiñuä äqänänä pmetatunqä inemäkätqäüä. Inji Iqu hegä äwqä imñi, yänänäqñqä emäkätä, suqä äñguä eeqäpnä ämepu, kukñuä äñgui tqäpnñqä emäkquä.

3

Goti Iqueqä yätamäkqenqä tääqä tquenqä

¹ Neyämaqäüä, Goti Hanjuwä Iqu, ne yätamäkqä neyquätñqenqä, tääqä tiinjä tquanqpu. Ne neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä kukñui, ämaqä hiuzi dñqä äma äwätanä, awä tquanqguati, qu he imäkmiñuwä-pa, “i naqä-qakuinqä” quuvqä eqiyäpu, kukñuä iqueqä yäpä iqñi pmetñqänä.

² Itanğa ämaqä quvqä iqanğuwä iquauqä hipa iuta, huätä inetmetñqä-pqce, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tquanqpu. He Iquenyqä tääqä iinjä tqäpnñqce, ii ämaqä kuapanä hñqua, Jisasi Iquenyqä quuvqä maeqiyqä itqänjuwä iutayñi. ³ Injaqce Naqä Iqu ätätqä-pa imäkätqätanđi, ne Iquenyqä quuvqä wiyqunanä. Inji Iqu yänänäqñqä emäkätä, Setänä quvqä imäkqä iqu, quvqä memäkqä yätñqä, ämeyänä. ⁴ Naqä Iqu inemäkqanđi, ne

henyqe, nägñqä tiinjä etqäñu. “Ne iquau nätmätqä imäkññqä mañä yänänäqñqä ätuätunquä imñi, täñga-pqe, qänakndañä-pqe, äpakänä imäkqäpñuwiqä.” ⁵ Goti Hanjuwä Iqueqä suqä ämaçeqñä äwiñqä iquenqätä, Kraisi Iqueqä suqä hañä-iqä qäyä ämetä yänänäqñqä tqäquqä iquenqätäñi, Naqä Iqu he näqñqä äñguänänä metpñqä emäkquä.

Ämaqä wäñjuä miqä, enyqä itqäñuwä iquauñqä

⁶ Neyämaqäüä, ne neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueä yänänäqñqe ämenä, kukñuä yänänäqñqä tiinjä etqu. “Ämaqä hiqä quuvqä anä heqiyqetanä hui, wäñjuä miqä, enyqä ipu, itañga kukñuä awä etmiñquä iuñi, qänaknä miqä, hñgisa iqä-qua eäñuwi, iquatä ikämañqä ipu, anä mäpmeqä pambu.” ⁷ Ne ii etquque, tiinjä iutayi. Ne suqä imäkmiñquä iuñi, he qänaknä iqa uwqäpñqeqe, hiqä-hiuäñi näqñqä ae äyä eñä. Ne heyaqä awä iqi äpmenänqani, enyqä miqä imiñque. ⁸ He nesa hañä-iqä mämeqä ipñqä diñqe, ne heyaqä ymisañi mbqä miqä, qanyä ämetanä mañqä, hiunji heatqe, mbqä wäñjuä yänänäqñqä itanä, äñmiñque. ⁹ Ne yogä naqä ämenä, “He yätamäkqä nepiyä” etatqä etañgqä-qe, mäneñqä imiñqe. He nesa näqñqä ämepu, imäkqäpñqä diñqe, ne wäñjuä yänänäqñqä ii imiñque. ¹⁰ Ne hesä äpmenänqani, suqä enyqä iqä iquenyqe, tiinjä äyä etmiñque. “Ämaqä wäñjuä miqä, enyqä itñqä iqu, ymisañä hiñgi mämeqäñqeqä.” ¹¹ Inäqce, ämaqä hiyaqä awä iqñi hñqua, wäñjuä miqä, enyqä naqä-qakuänä ipu, huiziquauñqe, “Iinjä-iinjä imäkätqäñuä” tuäkitqätanquwiñqä, qätä äwiyäqäñu. ¹² Ämaqä e itqäñuwä iquauñqe, ne neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueä yänänäqñqe ämenä, kukñuä yänänäqñqä tiinjä etqu. “Ämaqä iqua, quama qeiqinyä äpmepe, ymisañä quwqäñqä wäñjuä iqañgpiyä” ätqu.

¹³ Inäqce, neyämaqäüä, he wäñjuä äñguä imäkätqäñuwä iuñi, enyqä ipu mäwquatämäuqä pambu. ¹⁴ Ämaqä hesañä hñqua, ne tuwanuä äqiyquque, qänaknä miqä, tuwä äwimä upqä iquauñi, he suqä hñjua miwimäkqä, atäunjuinä väqumuatepñqe. Inñ qu, quwqä quvqeqñä womba mañqä diñqe, he iquatänä qäqi mäwqä, hiqäqi pmetpñqe. ¹⁵ Inäqce iquañi, hiqä mäkä-huñqä eñqä-pa miwitqueqä, “Neqä neyämaqä iqua, qui imäkmbñqä itqäñuä” kñuä indqänäpu, “Iinjä mimäkqä pambiyä” tqauñgqu.

Poli iqu, “Henyqä hui mimäuqä iqänä” ätukqeqñä

¹⁶ Neqä Naqä äwqä hañuä inemäkqä Iqu, nätmätqä eeqäpñäñä imäkäpiyä iuñi, äwqä hañuä imbu pmetpñqä, emäkquä. Iqu eeqwendä anä pmetänä. ¹⁷ Nyi Poli iquänä, “Henyqä hui mimäuqä iqänä” etätmä, ñqä hipaitä tuwanuä hiqñqä imäkqä. Tuwanuä eeqänänä iuñi, ämaçqe, qu nyiñqe, “Tuwanuä tä, iqu äqiyqeqä” kñuä vätnqä diñqe, nyi ñqä hipaitä tiinjä äqiyätñqe. ¹⁸ Eeqänänä iquenä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu, Iqueqä qeqä imäñqeqeta hiñgi etapquä.

Tuwanuä, Poli iqu kinganäni 1 Timoti iquenqä äqäkqe Yätamäqä kuknuä hinuiqänä iquvi

Hiknä Timoti iqu, anä-himqä Listiya, qua naqä Galesiya iutanä-qu eä, Kraisi Iqueqä yoqä-tänä ique. Kiqä kânai, Israitqä iutanä iiyi. Kiqä kaniqu, Grikä iutanä ique. Poli iqu iquenj, qanä anä ikisinyä, Goti Iqueqä wäunuä imäküyänqä itmakqe. (Wäunjuinqä 16:1-3 hinuä qundhqä.) Näqhqä-tänä iqua knuä tiinj indqänätqänä. Qänakni, Timoti iqu, quuvqä heqiyqä anä-himqä Epesisi iu pmetanquwä iquau mitjqä pmetangi, Poli iqu, tuwanuä tä iquenyqä wätjqä äqäkqe.

Nätmatqä kinganäni, Poli iqu tuwanuä ätuätä äqäkqe, ii tiinj. Ämaqä hnqua, qokä-apäkä iuqä quuvqä heqiyqe, qui imäkqä iunqe, Timoti iqu ängua wimasiyätjqe. Ämaqä injä iqua, nätmaqä qua täutanä eeqänäni, ii ängui maeqä etangi, ämaqä hänä-pmeqä naqä-qakuänänä ämetnqä äwinyätjqä iqu, ymisanä hui pmua imäknätä, apäkä mämeqä yätjqä, knuä quvqe indqänätqänä.

Nätmatqä huizi, Poli iqu tuwanuä ätuätä äqäkqe, ii tiinj. Ämaqä Jisasi Iqueqä yoqenqä aquvü äqänätqänuwä iqua, Goti Iqueqä yoqe hageqä ämamaupu, Iqueqä wäunuä imäkätqätanquwiu mitjqä, suqä änguanänä iunqeyi. Itanga quuvqä heqiyqä iquau mitjqä wäunui, ämaqä äki-äkitanä iqu meniqe. Ga quuvqä heqiyqä iuqä awä imä, wäunuä imäkätjqä wäunui-pqe, ämaqä äki-äkitanä iqu meniqe.

Nätmatqä yäpaki, Poli iqu tuwanuä ätuätä äqäkqe, ii tiinj. Timoti iqu Jisasi Kraisi Iqueqä wäunuä imäkqä-qu äpme, änguanä pmetätjqe. Ga qokä-apäkä Jisasi Iqueqä yoqenqä aquvü qänätqätanquwä iquauj, suqä huitanä-huitanä äkiutanj motquetjqä, ätuätä äqäkqe.

Poli iqu, tuwanuä tquenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Nyi Poli Jisasi Kraisi Iqu kuknuä awä tuäkiqämqä änändowatkqä iqujni. Goti Hänä Inequmuatqä Iqutä, itanga Jisasi Kraisi neqä knui yänänäqhqä ävanä äpmenquä Iqutä, Iquaqu änändowatkiyi. ² Timoti, si quuvqe, nyi eqiyänqä-pa eqiyänä-qae, si nqä ymeqä naqä-qakuä-qukiyi. Nyi tuwanuä tä sinyqä äväwqatqä. Goti Hanjuwä Apiqutä, itanga Jisasi Kraisi neqä Naqä Iqutä, Iquaqu nätmatqä änguanänä hinqi vqetä, qeqä-tmäkqetä, äwqä hanuä injä pmeqetä ktapinyä.

Kuknuä qäyasäqinjä tqä iqua, mändi kittqiyqenqä

³ Nyi Masendoniyä-tänä injisanqä äwätmänga ätkkqä-pa, ämaqä, Goti Hanjuwä Iquenyqä näqhqä ävätqänuwä hnqua, kuknuä qäyasäqi matqä injqä dihqä tutnqe, anä-himqä Epäsäsi iu qae pma. Ämaqä iqua, kuknuä naqä-qakuä Goti Hanjuwä Iquenyqä tnätanqqe ämepu matqä, qämä-qämä ipu, ämaqeunj näqhqä qäyasäqi ävätqänuwä iquayi. ⁴ Qu quwqä kaqä-kawäkauqä yoqenqätä, aeqä kuknuinqätä, kuapanä ätätqänuwi, Goti Hanjuwä Iqu wäunuä imäkqeunj yätamäqä miqä, kuknuä hinginä timäuqänqe, si kuknuä yänänäqhqä tu. Goti Iqueqä wäunui, quuvqä heqiyqä dutanä timäunä. ⁵ “Manjä tuvä” äktqe, suqä ämaqenqä äwinqä iqu witjqä äktqä. Ämaqe, qeqä-quuvqä yäpä imnj ikikinyänä imbu, “Goti Iqueqä hinuä iqi quvqä maequnjqä” knuä indqämbu, ga quuvqä

naqä-qakuänänjä eqiyätangpçetani, suqä ämaqenqä äwiñqä iqu witänä. ⁶ I etangqä-qe, ämaqä hñqua, suqä iunji tuwä äwiyäpu, hänaqä hui-mända äwäpu, kukñuä hinginqä dinä ätätqänjuwi. ⁷ Qu Goti Hanjuwä Iqueä kukñuä-suqenqä näqñqä wipñqä wingangqä-qe, quwqä kukñuä ätätqänjuwqe, quwqä-quwäñi näqñqä maeqä ipu, näqñqä eäpnä, hingi ätätqänjuwi.

⁸ Ne näqñqe, ämaqe, Goti Hanjuwä Iqueä kukñuä-suqeta, wäñjui wänggima mämiqä, qäyunä ämiqumi, kukñuä-suqe, äñguänänjiyi. ⁹⁻¹⁰ Tiñjä-pqe ne näqñqe. Kukñuä-suqä iqu, ämaqä Goti Hanjuwä Iqueä hñjuä iqi, jänänänjä äpmenjuwä iunqä maetqe. Oee. Goti Iqu kukñuä-suqe, ämaqä suqä quvqä imäkätqänjuwä iqua, quwqä suqä iññqä näqñqä mapñqä dinqä, imäkätä ekqe. Ämaqä qänaki miqä danä hñgisanä iqä iquauñqätä, Goti Hanjuwä Ique tuwä äwiyäpu, suqä quvqä imäkqä iquauñqätä. Goti Hanjuwä Iqueä yoqe, haqä mämamäuqä ipu, Iquenyqä wiunqä iqä iquauñqätä, qunaqä-qununuau pizqä päsqä iquauñqätä, ämaqä huiu hinginä pizqä päsqä iquauñqätä, suqä qokä apäkänqä iqä iquauñqätä, suqä qokä hñqu, qokä hñqutä wiqä iquauñqätä, ämaqä huizi du quwä äkipu, hingi wäñjuä-wiyqäpñqä imäkqä iquauñqätä, quangä-tqä iquauñqätä, kukñuä iwäsäuqä iquauä hñjuä iqisanji za epu, quangä-tqä iquauñqätä, itanqä ämaqä kukñuä naqä-qakuä Goti Hanjuwä Iquenyqä tnätangqeuñi, tuwä äwiyäpu suqä huizi imäkqä iquauñqätänji. ¹¹ Kukñuä naqä-qakuänänjä iñji, ii kukñuä äñguä we-huñqä-tänjä Goti Hanjuwä Iqu nyinyqä quuvqä eqiyätä, awä tqämqä ändapqä-pañä asä iñji. Kukñuä äñguä we-huñqä-tänjä iqu, “Goti Hanjuwä Iqu, yänänäqñqä naqänänjä-tänjä eä, äñguänänjä pmeqänqä Iquvqä” änatätqäüä.

Kraisi Iqu, suqä quvqä imäkqä iquau, häñjä iqumuätätñqä, äpkqenqä

¹² Neqä Naqä Kraisi Jisasi Iqu nyinqe, “Nyaqä wäñjui, iqu imäkänqiyä” kñuä äme, nyi yänänäqñqä ändapätä, ändenjikqenqä nyi yeeqä itmä, “äñguiqä” ätquä. ¹³ Kinganänji, nyi Iquenyqä kukñuä quvqä ätätmä, ämaqä Iquenyqä quuvqä heqiyqanquwä iunji, quvqä itquetmä, ptqä äqäyäpäsätmä iminqe. Nyi suqä iñji, Iquenyqä quuvqä maeqiyqä imä, qämä-qämä itmä, ii imäkätqätangqä-qae, Iqu qeqä naqänänjä änuämäkkqe. ¹⁴ Iqu qeqä e änuämäkätä, nämatqä äñguänänji aañä kuapänä qäpu maeqä yätqä hinginä ändapätä inyimäkqanqñi, nyi Iquenyqä quuvqä eqiyätmä, ämaqenqä nqä qeqä-quuvqä yäpä tämda änyinätqäüä. ¹⁵ Kukñuä, “Kraisi Jisasi Iqu, ämaqä suqä quvqä imäkqä iquau, häñjä iqumuätätñqä, qua täunqä äpqäqeqä” ätnänqä iqu, aañä naqä-qakuänänjä ätnä. Ämaqä eeqänänji, qu kukñuä ique ämepu, quuvqä eqiyqäpñqe. Ämaqä suqä quvqä imäkqä huizi iunji, nyaqä suqä quvqe ämäwqätäutä, hñjuiqä ätimäüä. ¹⁶ Nyi iñjunä qäyä etangqä-qe, Iqu nyinyqä qeqä änuämäkkqe, tiññanqeyi. Ämaqe, qu Jisasi Kraisi Iquenyqe, “Iqu ämaqä suqä quvqä imäkqanquwä iunji, qeqä imänqeuta kima maqänä mäwqeqä” näqñqä nyita mapñqenqeyi. Ämaqä qänaknda epqä iqua, qu nyita Ique äqunäpu, Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, häñjä hea ique-ique pmeqä mapnuwänqenqä. ¹⁷ Iqu Ämiqä Naqä hea ique-ique Pmeqä-qu eä, Mäpakoñqä-qu eä, ämaqä-pqe Iqueni, hñjuä mäqunqä, Iqu Goti Hanjuwä Iqunä etanji, yoqä naqe, hea ique-ique Iqueqänä äwi. Iñji aañä naqä-qakuänänji.

18-19 Nqä ymeqä Timoti iquki, nyi kuknjuä tä äktapqä tä, ämaqä hinuä-tqe* si hinuä äktkuwinqä kjuä ämetmä, äktqä. Si iquauä kuknui, jävqä enqä-pa a yänänäqngä äqätinä, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätinä, suqenqä iwäsäutnä, “Nyi Goti Hanjuwä Iqueä hinuä iqinj, suqä quvqä hui maeqä äyitanä” kjuä ämetnä, änguinqä mäkä yänänäqngä iqätinqe. Ämaqä hui quwqä suqä quvqenqä näqngä ämapiyä-qe, äwinqä quwqä dunä imäkäpu, quuvqä heqiyqe, qui imäkmbu äpmenä. ²⁰ I äpmenjuwä iutanä hñquaquvi, Himeneasi igutä, Aleksandä igutäyi. Iquaqu, Goti Hanjuwä Iquenyqä kuknjuä quvqä hui inä matqä danä inyiyänqä näqngä maynqe, nyi iquaquinj, Setänä Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-hunqä iqueä hipa iq i äwikqe.

2

Goti Iqu, eeqänänjuau yätamäkkä vätnqä, tääqä tqenqä

¹ Iinj etangi, nyi manä yänänäqngqe, huizi-huizi i etangqä-qe, “Ämaqä quuvqä heqiyqe, ämaqä eeqänänä iunqä kjuä indqänäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätuäpu, Iqu iquau yätamäkkä vätnqänä yatnqä ävapu, änguiqä ätuäpu ipnqä” ätqä. ² Qu tääqä e ätäpiyängani, ämaqä anä-himqä ämiqä iquaunqätä, ämaqä naqä yoqä-tänä iquaunqätä, tñqe. Tiinjinqä, ne suqä jänänänä Goti Hanjuwä Iqu äwinyänqä dinä imäkätanä, hanä-iqä hui maeqä hinqi pmetatunqe. ³ Suqä tääqä tqä iinj, Goti Hñä inequmuatqä Iqueä hinuä iqinj, änguanänä etangi, Iqu iinqe yeeqä eä. ⁴ Iqu ämaqä eeqänänä hñä iqumuatquätqenqätä, qu kuknjuä naqä-qakuinqä näqngä meqäpñqenqätä, äwinyä. ⁵ Goti Hanjuwä Iqunä äyuwä. Ga Iquenyqätä, nenyqätä, awä iq i ätqäüä yätamäkkä itñqe, Hñqunänji. Iqu, Kraisi Jisasi Iquvi. ⁶ Iqu, ne ämaqä eeqänänä angumä mbqä änyämetä guä mänaqäyquätñqe, zä miqä danä, Iqueqä-kivä äwimäkkqe. I etangi, Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä eeqänänä angumä mbqä imetnqä äwinyänqe, suqä iqu ätnänäqi ätini, “hea inqanqeqä” ätkqä du, qänqä ämaekqe. ⁷ Iinjä Iqu, nyi Iqueä kuknjuä awä ätätmä, Iqueqä wäunqä imäknunä himqä, ätenjikqe. (Quanqä matqä, naqä-qakuänänä ätqä.) Itanqä nyi, ämaqä Israitqä qäyä etangi huizi iquauinj, quuvqä heqiyqenqätä, kuknjuä naqä-qakuänänäqätä, näqngä-vqänqä ätenjikqe.

⁸ Iinjä etangi, nyi Poli iqunä, ämaqä quuvqä heqiyqe, anä äpmakäwänjuwä-pa, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tñqä aquvä äqänäpiyängani, qokä iqua, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqe, Iqueä hinuä iqinj jänänänä epu, hipa kiyä mamätqe haqe epu, itanqä äwqä quvqä imbu, manä qäyätñqä maeqä epu tñqä, änyinj.

⁹ Itanqä nyi apäkä iuaunqä-pqe, quwqä qäkä meenqä, kjuä yasämä ämepu, qäkämä imäkñqä-pa imäkmbñqä änyinj. Dä huitanä imäknäpu, qeqä yatqä golqä, qeqätqä isua ämepu, qäkämä mbqä naqä iqe ämepu, qeqätqe, itä mimäkñqä danä ipñqe. ¹⁰ Inäqe, “Ne apäkä, Goti Hanjuwä Iquenyqä qänaknä iqäneyqä” tñqe, qu qeqätqe, quwqä wäunqä huitanä-huitanä änguanänä imäkäpiyä duta imäkmbñqe. ¹¹ Goti Hanjuwä Iqueä kuknuiñqä näqngä meqänqani, apäkä iua, quwqä-quwä äkittqänäpu, manä matqä danä, qätenä äwiäpu, näqngänä meqänqe. ¹² Nyi apäkä hui, qokiquau äkittqiyetä, Goti Hanjuwä Iqueä kuknui ätätä motqueqänqe, qñqanä äyqä. Ii kiqä qanyä pmeqänqe. ¹³ Tiinjä äyuwä. Goti Hanjuwä Iqu, Ipä ganä imäkkqä maetqe, Atamä ique ganä imäkkqä

* **1:18-19** 1 Timoti 4:14 iu-pqenji, Poli iqu Timoti iquenyqä hinuä-tqenqä äqäkkqe. Iqu kuknjuä hinuä-tqe asä iquenyqä täqi äqäkkäti, huitanji äqäkkäti?

eä. ¹⁴ Ga kuknuä quangä dunji, quuvqe, Atamä iqu maeqiyqä danä, Ipä ii eqiyätä, suqä quvqä ii äyā imäkkqe. ¹⁵ Inäqe, iua knuä yasämä ämepu, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, ämaqänqä quwqä qeqä-quuvqä yäpā imda winyätä, suqä Goti Hanjuwä Iqu äwinyänqä dinä imitpqä sätäti, Goti Hanjuwä Iqu, ymeqä nyquä duta hänä iqumuatäniqe.

3

Quuvqä heqiyqä iquau, miqä iqueqä suqenqä

¹ Kuknuä tiinjä tä aanjä naqä-qakuänäni. Ämaqä tqu-tqu, ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqiyätqänjuwä iquau mitnqä itnqä iqu, iqu wäunjuä änguanäni metnqä wingangi itqäuä. ²⁻³ Iinjä etangi, quuvqä eqiyätqänjuwä iquau miqä iqu, ämaqä iinjüqä hinjuä iqini, suqä quvqä mämäqä-qu eä, apäkä hnjunänijyqä qokä-qu eä, suqä quvqä huitanä-huitanji mitqäqä knuä yasämä ämetä, quamä änguanä pmeqä-qu eä, ämaqä iqueqä anju timäuqanquwä iunji, änguanä miqä-qu eä, Goti Hanjuwä Iqueä kuknuinqä näqñqä änguanänjä vqä-qu eä, wainqä-eqä yänänäqñqe kuapanä manqä-qu eä, himä qui maqänä imäkätä manjä yänänäqñqä ätätä mäkänqä maqänä miqä danä, qae hanjuä pmeqä-qu eä, knui mbqä dunqänä mämeqä-qu eä, hiätätñqe. ⁴ Iqueqä ymeqä-apäki änguanänjä ämitä, iqueqä ymeqe, iqu kuknuä tquangqä dunji qätä äwiyäpu, qänaknä iqäpñqä imäkkqä-qu hiätätñqe. ⁵ Iqueqä ymeqä-apäki dunji, änä mämiqä-qu enqe, iqu ämaqä quuvqä heqiyqä dunji, ängua äänä miniqi? ⁶ Ämaqä quuvqä heqiyqä dunji, ämaqä quuvqe tängga änyä qe eqiyätqä iqu, mämiqä yätñqe. Ii, iqu yäni-yäninyä itä qunji äkittqiyätä, hanjä-iqä Setänä, Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-hunqä iqu, ämakqe, meqänqeyi. ⁷ Iinjäqu eä, ämaqä quuvqä maeqiyqä iquauä hinjuä iqini, suqä änguanänjä iqä-qunä hiätänä. Iqu injä miqä iqäqe, “Quvqä-queqä” tqanqpi, iqu Setänä iqueä guä du äuenä.

Quuvqä heqiyqeuä awä iqi, wäunjuä miqä iqueqä suqenqä

⁸ Suqä asä inji, ämaqä huizi, ämaqä quuvqä heqiyqä iquauä awä iqi, wäunjuä huitanä-huitanä ämipiyä iqua, knui wäunjuä ipiyä iunqänä yasämä ämepu, kuknuä quangi matqä-qua epu, wainqä-eqä yänänäqñqe kuapanä manqä-qua epu, womba miqä knui mbqä dunqänä mämeqä-qua hiätñqe. ⁹ E ipiyä iqua, “Ne Goti Hanjuwä Iqueä hinjuä iqini, womba maeqä änguanänjä äpmenunä-qe” näqñqä epu, Iqueqä kuknuä naqä-qakuänäni, Kiqä-kiuä ne quuvqä heqiyatunquä ämänätquakqä iunji, a yänänäqñqä äqätpu pmeqä-qua hiätñqe. ¹⁰ I pmapñqänä, wäunjuä hnqwe ganä yamwiqä wipñqe. Iqua qäyunä imäkkquwi, wäunjuä miqänqä inji pmuatepñqe.

¹¹ Suqä asä inji, iquauqä apäkä iua-pqe, wäunjuä imäkäpiyä iunji, knui yasämä ämepu imäkkäpñqe. Qu ämaqä huizi dunqä, kuknuä quvqä matqä ipu, suqä huitanä-huitanä mimäkkqä danä, quamä änguanä metpñqe. Ämaqe, iquauqä kuknuitä, wäunuitä, eeqänänji jänänänjä äyā etanji äqumbiyi, quuvqä wipänä.

¹² Iinjä etangi, ämaqä quuvqä heqiyqeuä awä iqi, wäunjuä miqä-qu enqe, iqu apäkä kiqä-kiuanänijyqä qokä-qu eä, iqueqä ymeqä-apäki, änguanä miqä-qu hiätätñqe. ¹³ Wäunjuä iunji änguanänjä ipiyä iqua, haqä nändi-nändi iqa äwäpu, yoqä-tänä equwi, ämaqe, iqua Jisasi Kraisi Iquenyqä quuvqä naqä-qakuänänjä äyā eqiyäpu pmetanqä qumbunä.

Goti Iqueqä kuknuä qaku, aanjä naqänänji

14 Nyi sinyqä, “Ique hinuä mäqunmqä maqänä umqeqä” kjuä indqänätmä-qe, kuknju i tuwanuä iu inä äqiyqä. 15 Nätmätqä hui inqisäqumuatqanqi, nyi mapqä iqäqe, si tuwanuä täunä a ätäutnä, suqä ne Iqueqä ymeqä iqune, qänaknä iquatuqnenqä näqñqä hiqätnä. Ne iinj, Goti Hea ique-ique Pmeqä Iqu, aquvä ämänäqiyätñqä iqune äyä äpmeñu. Zä-hawätä, queatä, anä yänänäqñqä mätnätätñqä imäkquwäpanjä iinjä enju. Ne Goti Hanjuwä Iqu aquvä ämänäqiyqä-panjä eanä, kuknjuä naqä-qakuänänjä iunji, yänänäqñqä imäkätqänju. 16 Ne eeqänänji, näqñqä tiinjä äyä etqänju. Kuknjuä qakuä, Goti Hanjuwä Iqueqä suqenqä ätäñqe, ii nätmätqä aañä naqänänjä eä, iunji Goti Hanjuwä Iqu, Kiqä-kiuä ae ämänätquakqe, tiinji.

Iqu ämaqeqä hinuä iqinj, Ämaqä-qu eätä ätnänäqi ae ätimäukqe.

Dñä Ängüä Iqu imäkqanqi, Iqueä suqä jänänänji eeqäpnä ätnänäqi ätimäukqe. Ynaunjqä iqua-pqe, Ique hinuä inä äqunquwi. Iquenyqe, kuknju im-imä äma äwäpu, ämaqä Israitqä qäyä etanji huiziu, awä tquanquwännga, qu qätä äwiyäpu, Iquenyqä quuvqä ae eqäkuwi. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueni, yoqä naqä ävätä, qäkuä yäninyqä ätuma ekqe.

4

Qokä-apäkä mämanqenqätä, ymisänjä hui manqenqätä

1 Dñä Ängüä Iqu ätnänäqinj tiinjä ätätkä. “Qänakndani ämaqä hui, dñä quvqä, kuknjuä quangä-tqä iquauä manji qänaknä ipu, suqä quuvqä heqiyqä iqueni, ävquatämäpnuwiqä.” 2 Ämaqä iinjä iqua, quwqä suqä quvqä imäkmpenqä kjuä indqänäpu, womba mämeqä danä, dñä quvqä iquauqä kuknjuä ämepu, qokä-apäkä huizi dñji, kuknjuä quangä tqäpnä. 3 Iqua ämaqeunji, “He qokä apäkä mämanqä pambiyä” ätuäpu, itannga, “Ymisänjä hnjuauñi, he manqä pambiyä” tupnä. Inäqe ymisänjä iinj, Goti Hanjuwä Iqu imäkkqe, ämaqä quuvqä eqiyäpu, kuknjuä naqä-qakuinjä näqñqä epiyä iqua, “änqiuqä” ätäpu, ämepu gñqenqä imäkkqe. 4 Nätmätqä eeqänänjä Goti Hanjuwä Iqu imäkkqe, quvqä maetqe, ängüänänjä äyuwä. Inäqe ne ‘tä quvqeqä’ ätätanä, sunqä bi tnämatunqe? Ne ‘änqiuqä’ ätätanä, ämetanä, guatunqe. 5 Ii tiinji. Goti Hanjuwä Iqu kuknjuä ätqetatä, ne Iquenyqä tääqä ätquetä, Iqueä hinuä iqinj ängüänänjä heätñqe.

Krais iqueqä wäunuä qäyunä imäkqenqä

6 Si nyi suqä tä ätqa äpqäqä tä, tqä tta-tungukuau, tnanyi-tnapqau ämotquetnä, itannga kuknjuä ängüänänjä ne quuvqä eqiyätunquä itä, näqñqä ängüänänjä tqä-täuä ämetnä, qänaknä äwätqänä itä, iquaqisänji, si yänänäqñqä meqanñä. Si iinjä imäkätqänji, Krais Jisasi Iqueä wäunju ängüänänjä imäkqä-quki hisnä. 7 Inäqe ämaqä huizi, aeqä kuknjuä iunji, yätamäqä miqä, hea iqänqä tätqätanquwä-pa, si iinjä mimäkqä pa itnä, Goti Hanjuwä Iqueqä suqä ängüänänjä iunji, näqñqä yasämä meqätñqe.

8 Ämaqä hnqu, iqueqä huiwä yänänäqñqä metñqenqä hea ique-ique wäunuä huitanjä-huitanjä imitätqe, iqueqä quamä pmeqeunji, yätamäqä wänqäpu vänä. Inäqe iqu Goti Hanjuwä Iqueqä suqä iunä imäkqanqutqe, Goti Hanjuwä Iqu yätamäqä aañä kuapanä vänä. Iutanji iqu tängatä, qänakndatä-pqe, äwa miqä hea ique-ique mequäniqe. 9 Kuknjuä iinj aañä naqä-qakuänänji. Inji ämaqä eeqänänji, qu kuknjuä iqueni ämepu quuvqä heqiyqäpnqe. 10 Goti Hänjä hea ique-ique Pmeqä Iqu, Iqu ämaqä eeqänänjä Hänjä Iqumuatqä-qe, itanqi ämaqä, Iquenyqä quuvqä naqä-qakuä eqiyäpu äpmeñuwä iunji, Iqu angumä änyä-hänjä iwimäkätqä. 11

Iinjā ne negā kņuā iqā yāñānāqņqe, Ique āvanā hiñuā āgānanā āpmenā dñji, ne nātmatqā āñguānāñā ii meniqeņqe, wāñuā dñā huqā āyā itqāñu.

¹¹ Mañā ātuātnā, kukņuā tā ātqāqā tāñji, motqueqañgnā. ¹² Āmaqā hui, si ymeqānāñā-quki ākqānāpu, māñdi makikittqiyqā pa ipņqe. Qu iinjā mimākqā ipņqā diņqe, si āmaqā-quki eānā, āmaqā quuvqā eqiyātqāñuwā iquauñi, tqā kukņuā tqā, quamā pmeqā, suqā āmaqēñqā āwiñqā, quuvqā heqiyqā, itañga suqā jāñāñinā imākqā-quki eāñi, qu saqā suqā iunji, hiñuā āqunāpu, saqā mañi qānaknā ipu, nāqņqā meqāñqe. ¹³ Nyi āpmqāñgāñqā, si Goti Hanjuwā Iqueā kukņui a ātāutnā, āmaqēñji nāqņqā āvātnā, kukņuā naqā-qakuā iunji, kiqā qakuinqā motqueqañgnā.

¹⁴ Iinjā-qae āmaqā quuvqā eqiyātqāñuwui miqā iqua, si hipa haqā iqā kiyqañguwāñga, Dñā Āñguā Iqu nātmatqā āñguānāñā iunqā si hiñuā ktqañga* āktapkqā iunji, māvquatāmāuqā pa, a yāñānāqņqā qātātāñgnā.

¹⁵ Tqā kņuā indqāñqā imñi, nātmatqā hui-huiñuqā mindqāñqā, kņui wāñuā eeqānāñā nyi ātqāqā iunqānā āmetnā, āñguānāñā miqātņqe. Itañga āmaqē, qu saqā suqā qāsā, wāñuā qāsā, āñguānāñā āyā itqātāñgnā kqāñgppņqe. ¹⁶ Tqā suqetā, ā kukņuā āñguānāñā ne quuvqā eqiyātunquiu qānaknā iqetā, iquaqu, qui imākñqāñqā wa āunāñga, āñguānāñā miqāñgnā. Si suqā iinjā imākātqāñi, tqā-tāuātā, āmaqā saqā kukņuā qātā ākimipqetā, qui mimākñqā danā, quamā āñguānāñā pmapnuwi.

5

Quuvqā heqiyqā iquau, tqā sāmaqā eñqā-pa iwitqueqēñqā

¹ Āmaqā naqā iqua, suqā qāmā-qāmā iqe imākquwi, mañā yāñānāqņqe, jāvqā eñqā-pa māpuāsqā pa, kukņuā qeiqi, tqā tñique ātuātqāñā-pa, tquātņqe. Suqā asā iñji, hikñā iquauñā-pqe, tqā tta-tungukuau ātuātqāñā-pa tquātņqe. ² Suqā asā iñji, apākā naqā iuañā-pqe, tqā tnāu ātuātqāñā-pa tquātņqe. Itañga apākā hitqā iuañā-pqe, Goti Hanjuwā Iqueqā hiñuā iqñji, suqā quvqā hui miwitqueqā, jāñāñāñuki eānā, tqā tnāñi-tnapqau ātuātqāñā-pa tquātņqe.

Apākā yawiqā iuañi, āānā miññqā?

³ Apākā yawiqā hui, yāñā aañā kiqā-kiuānā āpmeņqe, si suqā āñguānāñā dinā motqueqātņqe. ⁴ Ināqe apākā iñji hui, ymeqā kiqā-tāñā eā, itañga kaqā-kawāka-tāñā inā eñqe, qu Goti Hanjuwā Iqueqā hiñuā iqñji, āñguānāñā heātņqā etañgutqe, quwqā keisā, kāñāutā, āñguānāñā āmipu pmetņqe. Qu suqā iquēñi a āqātāñuwi, ga kunaqā-kununua qu naqā imāmbñqā, wāñuā dñā huqā ipu, yātamākqā āwimitpqēñqā kimañi, iuau yātamākqā āvāpu, āñguānā miqāñqe. Suqā iññiñqe, Goti Hanjuwā Iqu aañā kuapānā āwinyā. ⁵ Apākā yawiqā hui, yāñā aañā kiqā-kiuānā āpmeņqe, iyyqā kņuā iqā yāñānāqņqe, Goti Hanjuwā Ique āvā āpme, Iqueqā yātamākqēñqā tāāqā hiññi heatqeu tquātñqāññi.

⁶ Ināqe apākā yawiqā hui, kņui iyyqā huiwā dñqānā indqānā āpmeņqe, ii tiññi. Ii hāñā āpmeqā-qe, pizqā ae āpākombqā eñqā-pañā iññā āpme.

⁷ Itañgi āmaqā quuvqā heqiyqā iunji, kukņuā nyi tā ātqa āpqāqā ii vqātņqe. Āmaqā huizi, “Āmaqā ii, suqā quvqā imākqā āpmeñāuā-qe” matqā pa ipņqā diņqā. ⁸ Itañga āmaqā hñqu, iqueqā hiveymeqā itā, iqueqā kuvāmaqā huizi itā, iunji māmiqā itñqā iqu, iqueqā quuvqā

* 4:14 1 Timoti 1:18

heqiyqe, qui imäkñätä, ämaqä aanä ququvqä-qu eänä. Inäqe ämaqä quuvqä maeqiyqä ipiyä iqua, qu suqä iinji, mimäkqä danä ipnä.

⁹⁻¹⁰ Apäkä yawiqä iuaugä yoqä ägänänqä iunji, si apäkä huiyqä yoqe, hingnä maqiyeqä pa isñqe. Iiyqä quvaukui 60 eä, qokä kiuanänje muanqi eä, ämaqeqä huijuä iqinji suqä quvqä mimäkqä, quamä änguänänä tiinju pmeqi hiätñqe. Iiyqä ymeqeunji, suqä ävätä ymisanä tä äqiyätä, änguänänä miqi eä, ämaqä kinäqätanji änguänä itqueqi eä, mäñdi äkittqänätä ämaqä quuvqä heqiyqä iugä yuki asnä wuqiyqi eä, ämaqä hanä-iqä ämepu pmetanjuwä iunji yätamäkqä vqi eä, itanga wäunjuä huitanä-huitanä eeqänänä iunji, änguänänä ämitä imäkqi enqe, si iiyqä yoqe, pipa du qiyesñqe.

¹¹⁻¹² Iinä etangi, si apäkä apähueqä yawiqä huiyqä yoqe, maqiyeqä pa isñqe. Ii tiinji. Ii, “Nyi qokä angumä muanmä” kñuä vqanjanji. Kraisi Iquenji tuwä äwiyätä, itanga, “Nyi qokä angumä mämuanqä ymniqeqä” ätätä, kukñuä guä ämasekqä iunji, qui imäkätqe, kukñuä meniqe. ¹³ Suqä ii ipiyä dutanji, tiinä iqäpnuwi. Anä huiju wäka huiju wäka ipu, enyqä imäkñgpnuwi. Qu suqä tiinä-pqä inä imäkqäpnä. Suqä ämaqä huizi di imäkqanjuwä iunji, qu-pqe eeqänä näqnqä mapñqä äwinyätä, kukñuä ätqä di matqä ipu, kukñuä quvqä iqunä ätäkipu, ämaqä huiunqä tuwänji kukñuä täkiqäpnuwi. ¹⁴ Iinñqe, nyi tiinä ätqä. “Apäkä apähueqä yawiqä iua, qu qokä angumä ämuanäpu, ymeqä-tänä epu, itanga anä yuwi ämipu pmetñqä” ätqä. Iinä itqänjuwi, ämaqä wiuñqä iqä hñqu, “Qu suqä quvqä imäkätqänjuwä” ätätä, kukñuä quvqe matqä yänä. ¹⁵ Apäkä iuautanji, hiua suqä änguä dñji tuwä äwiyäpu, Setänä, Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-huñqä ique, qänaknä ävätqätanguwä duta, ätqä.

¹⁶ Itangi apäkä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä hui, apäkä yawiqä hiua iiyqä käyamaqä eänjuwi, ii iuaunji änguänä miqäñqä. Ii iinä imäkqe, ämaqä quuvqä heqiyqä iqua-pqe, qu apäkä yawiqä eeqänänä iuautanji, hanä-iqä mämeqä ipu, apäkä yawiqä yänä aanä kiqä-kiuanä äwinjuwä iuaunä änguä miqäpnä.

Kukñuä quuvqä heqiyqeu miqä iquauñqä

¹⁷ Ämaqä quuvqä heqiyqeu miqä iqua, quwqä wäunjuä änguänä imäkqanjpqe, he iquauqä yoqe haqä ämaipu, yätamäkqä vqäññqe. Iquautanji, Goti Hanjuwä Iqueä kukñui awä ätäpu, näqnqä ävätqänjuwä iquauñji, he mbqe, iquau ganä vqäññqe. ¹⁸ Inji Goti Hanjuwä Iqueä tuwanjuä iunji, tiinä ätnä.

*“Bulumāka hñqu, kuä-witqä häukui, pa haqeqänji huätä päwätñqänä qonjqä-aunjqä itñqe, si hingüä maeqä pa, uwqä hui qäyä manätñqänä hinjinä qunyä.”**

Itanga “Ämaqä wäunjuä itñqä iqu, iqu iqueqä mbqe ämenä.”†

¹⁹ Iinä etangi ämaqä hñqu, “Ämaqä quuvqä heqiyqeu miqä tqu, suqä quvqä imäkqiyä” ätqäqe, he iqueä kukñui qätä mäwiyqä pambiyä. Ämaqä hñquaqu, ä hñquaqu-hñquenä-qua, kukñui asiqunä ätquwi, he qätä iunä wiyqäpnä. ²⁰ Inäqe hñqua, suqä quvqä yqänä imäkqä äwätqänjuwi, ämaqä eeqänänä iugä hinjuä iqi, ätuma äwätñä, “He suqä quvqänänä tä sunqä imäkqä äwätqänjuwä?” ätuätñä, äkasuwä tquätñä. Ii, ämaqä miqä huizi iqua-pqe, qu suqä quvqä asä iquenyqä uwqenqä, zä winyätñqä dññgeyi.

²¹ Nyi si manä äktqäqe, Goti Hanjuwä Iqueä, Kraisi Jisasi Iqueä, itanga ynaunjqä atäunjuä ae ätekqä iquauä hinjuä iqinji, “Suqä ämaqä huiunqänä

* 5:18 Kukñuä-suqä 25:4 † 5:18 Kukñuä-suqä 24:15; Lukä 10:7

äwiŋqä, ä huiŋqä mäwiŋqä iqu, huätä ävquatämäutnä, suqä nyi tä ätqä äpçä iuŋi, a yänänäçŋqä qätätançinyä” äktqä.

²² Si ämaçeu miqä änyä-hänä hŋquenyçä qävqä itnäŋçani, ämaçä hŋqueni, “Ämaçä tqu, iqu Goti Hanjuwä Iqueçä ämaçä quuvqä eqiyätqäŋuwä iquau mitŋçeqä” ätätnä, hipa haçeqä maçänä mäwiçqä pä, mä iqueä suqä quvqä, si-mända meçänçqä. Si suqä quvqä eeçänänä iuŋçe, wa äunänçga pmetançnä.

²³ Täñä-yaçä huitanä-huitanä, tqä äwqä yäpä imä äkimetŋçençe, eqenä maŋçä iqançnä. Aanä eqä duŋi, wainçä-eçä yänänäçŋçe, wänçäpu çäsä naçä-huinyä imäkätnä, äŋçtŋçe.

²⁴ Ämaçä hŋquauçä suqä quvqä, ämaçä jänä imäkçä iqueçä hiŋuä iqi matimäuçänçga, he näçŋçä maçänä hipnä. Inäçe hŋquau, zä imäkmiççe, çänakçi ätnänäçqi timäunçiyä. ²⁵ Ii ençä-panä iuŋi, suqä äŋçuänänä iqueni, hui ätnänäçqi inä äwi. Inäçe, zä äwämitätçe, çänakçi ätnänäçqi timäunçiyä.

6

Kukçuä wäunçuä-wiyçä hiŋçinçä iquauŋçä

¹ Ämaçä quuvqä heçiyçä, ämiçä hŋquauä wäunçuä-wiyçä hiŋçinçä äpmeŋuwä eeçänänä iqua, qu kçuä äŋçuänä ämepu, ämiçä iinä iquauä yoçe haçä ämamäupu, iquauä yäpä iqi iqäpŋçe. Iqua iinä imäkçançuwänçga, ämaçä huizi iqua, Goti Hanjuwä Iqueä yoçetä, kukçuä ne awä ätätuŋçuä itäŋi, qu qui mimäkçä-pa ipu, mändi makiftçiyçä danä ipŋçe. ² Inäçe wäunçuä-wiyçä hiŋçinçä hŋçueçä ämiçä iqu-pçe, quuvqä heçiyçä-qu ençe, wäunçuä-wiyçä iqu, “Ämaçä tqu, ŋçä tasi-guequvçae, nyi iqueni hŋçisanä itqueçämçeqä” kçuä iinçä mämeçä pa iquätŋçe. Oee. Iqu, “Ämaçä nyi wäunçuä äwiçätŋçä tqu, quuvqä heçiyçä-qu äyä mändanä, nyi iquenyçä kiinçä änyinänä” kçuä iinçä indçänänçe, iqueçä wäunçui, huizi iquauä wäunçuä-pçe ämäwçätäunä.

Nätmatçä Goti Iqu nätapçanççençä, yeeçä iqençä

Nyi si kukçuä eeçänänä tä äktqäçä iuŋi, qu iu çänaknä iqäpŋçänä awä ätuätnä, maŋçä tçuänçnä.

³⁻⁵ Kukçuä nyi tä etqäçe, ii neçä Naçä Jisasi Kraisi Iqueä kukçuä naçä-qakuänänä ii ençä-panä eä, quami, suqä Goti Hanjuwä Iqu äwinyänçqä iunä pmeŋçä etqä. Ämaçä hŋçua kukçuä iinçä mäwiŋçançgi, hui-mända ävätqäŋuwä iqua, “Ne ämaçä naçä eänunä” tpnä. Inäçe, qu maçŋçä yasämä epiyä-çe, hiŋçi tpnä. Ämaçä iinçä, qu nätmätçä wänçä isuaunçe, nätmätçä naçänänänä imäkäpu, yoçä hiŋçänçä isuaunçe, kukçuä mäkä äçäyänçgnä. Ii tçançuwä iuŋi, qätä äwiçäpiyä iqua, qu hiŋuä aowä äçunäpu, mäkançä ipu, ämaçä huiŋqä kukçuä quvqä ätäpu, kçuä quvçenä indçänäpu, äkasuwinä tŋçmançgnä. Ämaçä iinçä, qu kukçuä naçä-qakuinçä maçŋçä epu, çämä-çämä ipiyä dutançä, “Goti Hanjuwä Iqueä suqä çuamä äŋçuänänä pmeçä iutançä, ne nätmätçä kuapä-tänç eançunä” kçuä indçänätçänä.

⁶ Inäçe ne quami, suqä Goti Hanjuwä Iqu äwinyänçqä iunä äpmenä, nätmätçä Iqu nätapçanççençä, yeeçä iinçä itanä äpmeŋçue, ii ne nätmätçä-tänç äpmeŋ. ⁷ Ne näçŋçä äyuä. Nipaçä änançuäpiyänçani, nätmätçä çäsä equmuäkŋçä mänanyçuä pa ikuwi, oee. Aançä hui-winännyçä änamikuwi. I etançä äpäkonätaçä-pçänçani, nätmätçä maçqä, aançä waniçue. ⁸ Inäçe ne ymisançä çäkämä-tänç eänçue, ii

geyi. ⁹ Ämaqä mbqä kuapänänjä-tänjä epnqänä äwinyätnqä iqua, yamwiqä äwimeqäqe, qu knui, suqä quvqä imäkäpnqä dunqänä indqämbu äpmejuwi, qui imäkmbnä. Tiinjä eä. Täñänqä guä äquvepqe äueqäqä-pa, ii äuenä. ¹⁰ Suqä quvqä eeqänänjä iuqä qakui, ii mbqenqänä äwinqä iquvi. Ämaqä kñuä mbqä dunqänä ämejuwä hñqua, quwqä quuvqä heqiyqe ävquatämäupu, huäqä-hunqä iqu iquauqä äwqä yäpä imñi, zi enqä-pa äuqanji kñuä äqäyätqänä.

Anjä häñä hea ique-ique pmeqeu matñqenqä, yänjä qnganñä

¹¹ Inäqe si Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä-quki eäñi, suqä qu imäkätqänjuwä iunji, tuwä äwiyätnä, äwimasitñqe. Äwimasiyätnä, ämaqä aañä jänänänjä-quki äpmanä, suqä Goti Hanjuwä Iqu äwinyänqä dunä imäkätnä, quuvqä naqä-qakuä eqiyätnä, suqä ämaqeunqä äwinqä iqu a äqätnä, yänänäqñqä ätqäunä, hanjä-iqä eeqänänji ämetnä, itangga suqä ämaqeu qeiqinyä wimäkqä iqu ämanäqä iqätñqe. ¹² Si Kraisi Iquenyqä quuvqä naqä-qakuänänjä eqiyänji, ii ävquatämäutñqänä yamwiqä huitañä-huitañä isua kimenä. I kimeqä diñqe äwimasiyätnä, quuvqä yänänäqñqä eqiyätnä, añä häñä hea ique-ique pmeqeu matñqenqä yänjä qnganñä. Si tqä quuvqä heqiyqenqä, ämaqä kuapänänjä iuqä hinuä iqi awä tquanññanña, Goti Hanjuwä Iqu, si añä häñä hea ique-ique pmeqä iu matñqenqeqe, atäunjuä ae ätekqe.

¹³⁻¹⁴ Goti nätmätqä eeqänänjä iu Häñä-pmeqä-vqä Iqueätä, itangga Jisasi Kraisi, Pondisi Pailoti iqueä hinuä iqi yänänäqñqä ätqäuä, kukñuä zä maeqä, awä qäyunä ätkqä Iqueätä, hinuä iqiñi, nyi si tiinjä ätätnä isñqä äktqä. “Nyi kukñuä eeqänänjä ämetñqä iunji, ‘suqä quvqä hui miqä-qunä iunä qänakñäñi, hea neqä naqä Jisasi Kraisi Iqu angumä äpätkänñanqä iqämğanä,’ ätätnä, kukñuä guä mäsäueyä” äktqä. ¹⁵ Jisasi Iqu angumäñi, Goti Hanjuwä Iqu ätätä ekqä du ätnänäqñi inña timäuniqe. Goti Hanjuwä Iqu Yänänäqñqä Naqänänjä-tänjä-qu eä, itangga nätmätqä eeqänänjä iunji äñguänänjä inä Miqä-qu eä. Iqu añä-himqä miqä eeqänänjä iquauqä Ämiqä-qu eä, ämaqä naqä äpmejuwä iquauqä Naqä-qu eä. ¹⁶ Iqu Iqueqä-kuiänji mapäkonqä eä, Iqu we-hunqä aañä naqänänjä iqi äpme, itangga ne Iqu-tänjä qäqiqñi mäwqä pa enu. Iqueni, ämaqe hinuä mäqunquä pa ipñä. Iqueqä yänänäqñqä naqänänji, qäpu maeqä yätqe. Inji ne hea ique-iqueñi, Iqueä yoqenä haqä maeqe. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

Kukñuä ämaqä mbqä kuapä-tänjä iquauñqä

¹⁷ Ämaqä mbqä kuapä-tänjä iqua, qu suqä tiinjä du iqäpnqä manä tutñqä äktqä. Qu, “Ne naqä äpmejunä” kñuä ämepu, yoqä haqä ämamänäpu, nätmätqä qui imäkñäniqä dunqä, “Iutanji ne quami, äñguänänjä pmeniqueqä” kñuä iinji, mämeqä pa ipñqe. Oee! Inäqe qu iinjä pmapnuwänqä etanqutqe, kñui Goti Hanjuwä Iquenyqänä indqänñpñqe. Ne quamä äñguänänjä pmeniqunqeu, Iqu nätmätqä eeqänänji änatapanä. ¹⁸ Qu suqä äñguä dunji qänakñä ipu, ämaqä nätmätqänqä äwa itgätanquwä iunji, yätamäkqä vqäpnqe. Qu kñuä ti indqämbñqe. “Nätmatqä äñguänänji, nqä mbqä manä. Nyi suqä ämaqenqä änyinyätä, yätamäkqä vqä iquvi.” ¹⁹ Qu iinjä ipu äpmejuwi, nätmätqä äñguänänji qänakñä yätamäkqä väniqe, ämapñä. Iinjä dutanji, qu quami, aañä äñguänänjä du pmeppnuwi.

Kukñuä yäpaki

²⁰ Timoti iquki, nätmätqä eeqänänjä Goti Hanjuwä Iqu äktapqäqe, qui imäkñqänqä, äñguänänjä mi. Ämaqe, qu maqñqä epu, kukñui,

Goti Hanjuwä Iqueä naqä-qakui hma etanġi, hiŋgi qämä-qämä ipu ätätqänuwiŋqe, “Tä qeyqä” ätäpu, tqanġuwä duŋi, qätä mäwiyqä pa iqätnä. ²¹ Ämaqä hŋqua näqŋqä iinä epu, suqä quuvqä naqä-qakuänänä heqiyqä duŋi ävquatämäutqänä.

Iŋi Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqeuta hiŋgi etapquä.

Tuwanuä, Poli iqu qänakñi 2 Timoti iquenqä äqäkqe Yätamäqä kukñuä hiñuiqänä iquvi

Timoti iqu, Poli iquä wäñuä anä iminjiyā iñqe. Iñä etanji Poli iqu, suqä äñguä iu qänaknä iquätñqä motquetñqä, tuwanuä tä äqiyätä, Timoti iquenyqä ävāwqatqke. Timoti iqu iqueqä-kiuänqe, “Nyi wäñuä tä imäkme, qäyunänünä manä” kñuä indqänätä, hanuä mäwiqä itä, ga Jisasi Iquenyqä kukñuä äñgui awä tuätñqä wäñui, mäwquatämäuqä yätñqä, ätuätä äqäkqe. Iqu Goti Iqueqä kukñuä eeqänäñi qänaknä itä, ämaqä hanä-igetä, täñä-hunqetä, ique vqangppqä qäyā etanguti, wäñuä Goti Iqu ique äwikqe, yänä äqänätä, imäkquatñqänänyä.

Timoti iqu, ämaqä kñuä äñguä mäeqä iquauqä kukñui, qätä mäwiyqä iquätñqä, ätuätä äqäkqe. Ämaqä iñä iquauqä kukñuä iu qätä äwiyätqänuwä iqua, quwqä häñä-pmeqe, qui imäkñänqiyä. Inji, iquauqä kukñui qätä mäwiyqä itä, Poli iqueqä suqenqä kñuä äñguä indqänätä, qänaknä iquätñqä. Poli iqueqä suqe, quuvqä yänänäqñqä heqiyqetä, äwqä-qeiqi inqetä, huiziñqä kiñä winqetä, itanğa hanä-iqä äki-äkitanjitä meqä iyi.

Poli iqu, tuwanuä tquenqä kukñuä ätkqenqä

¹ Nyi Poli, Goti Hanjuwä Iqueqä äwinqä iuta, Kraisi Jisasi Iqu, Iqueqä kukñuä awä tuäkiqämqä äñändowatkqä iqunji. Iqu, “Ämaqä, Kraisi Jisasi Iquesañi, häñä hea ique-ique pmeqe ämepu pmetpñuwiqä” ätätä kukñuä guä ae ämäsäuekqenqä, nyi iñqä awä tqämqä äñändowatkqä.

² Timoti, ñqä ymeqä enqä-panä etanğnä, sinyqä kiñä änyinätñqä iquki, nyi tuwanuä tä sinyqä ävāwqatqä. Goti Hanjuwä Apiqutä, itanğa Jisasi Kraisi neqä Naqä Iquä, Iquaqñ nätmatqä äñğuanäñi hiñgi vqetä, qeqä-ktmqetä, äwqä hanuä inqä pmeqetä ktapinyä.

Kukñuä äñguä we-hunqä-täñi a qätätñqe

³ Nyi ñqä awäka hiñuiqänä iminjuwä-pa, Goti Hanjuwä Iqueä hiñuä iqñi, suqä quvqä hui mäeqä äñguä eämä, Iqueä wäñuä imäkätñqe. Nyi Iquenyqä täaqä hiunji heatqä ätätmāñğani, Timoti iqukiñqä kñuä ämetmä, Goti Hanjuwä Iqueni, sinyñqä ‘äñguiqä’ ätuätñqe. ⁴ Si nyi kñuä äñqäkñiñqä kñuä ämetmāñğani, “Nyi iquesa yeeqä nyinätñqe, anğumñi, hiñui äñğa qunmniqätiyä?” kñuä indqänätñqe. ⁵ Si quuvqä naqä-qakuänä eqiyätqänjñqä nyi kñuä yqänä indqänätqänä. Quuvqä naqä-qakuä iñji, tqä tai Loisisä, itanğa tqä tnai Yunisisä, imbaqi eqäminjiyä-pani, täñğani si-pqe asä ii inä etanji, näqñqä ämenä.

⁶ Si quuvqä iñä eqiyätqänä iunji, mäwquatämäuqä pa itnä, tiñä imäkñqä diñqä änyinji. Nätmatqä äñğuanäñä, nyi nyaqä hipa haqeqi kiyqanğa, Goti Hanjuwä Iqu äktapqä ii, tä enqä-pa ekukua mäpäwiqä pa itä, hänaqä naqä sätnqänä anğumä ikinjäu. ⁷ Si maqñqäta? Goti Hanjuwä Iqu dñä äñätapqä ii, ne nätmatqä hiñquenyqä zä iqänqä mänätapqä ikqe. Iqu yänänäqñqä inemäkätñqenqätä, suqä ämaqenqä kiñä äwinqä iqu ämetunqenqätä, itanğa neqä-neuä suqä quvqä mäñdi äkittqiyätanä pmetatunqenqä, dñä ii äñätapqä. ⁸ Inä-qae si womba itnä, ämaqä dunji, neqä Naqä Jisasi Iquenyqä awä motquä miqä pa, awä

ātuatnā, itanga nyi Iqueqā wāunūā iuta guā pmetanḡḡenqā wombā isi, oee. Si Goti Hanjuwā Iqueqā yāñānāḡḡqā iuta ātqāunā, kukḡuā āḡḡuā we-hunḡā-tāḡi, awā ātātñā, hanjā-iqe nyitā anā āmequa. ⁹ Iqu ne anḡi hāñā inequmuatātā, Iqueqā āmaqā etatunḡenḡqā tāāqā ānatkqe. Iiñā dī, Iqu ne suqā āḡḡuānāñā i imākātqātāḡḡuā iuta minemākqā ikqe. Oee. Iqueqā āwiḡḡā dutaḡi, Iqu nenyqā āwinyātā āḡḡui hiḡḡinā inemākḡqe. Iqu nātmatqā eeqānāñi mimākḡāḡḡa, Kraisi Jisasi Iqu āquvepātā, anḡi ānyā-hāñā inemākāniḡenḡqā, kḡuā ganā iwāsāuekqe. ¹⁰ Tāḡḡaḡi Kraisi Jisasi Hāñā Inequmuatqā Iqu ātimāukqetaḡi, Goti Hanjuwā Iqueā āwiḡḡā-pqe ātnāñā iqi inā ātimāuqi. Āpākōḡḡā iqueā yāñānāḡḡqe, Kraisi Jisasi Iqu māñdī ākittqiyātā, āmaqē, qu hāñā hea ique-ique pmeqā mapnuwāḡenḡqā, kukḡuā āḡḡuā we-hunḡā iqesanaḡi, nāḡḡqā ae āwikqe.

¹¹ Itanga kukḡuā āḡḡuā we-hunḡā-tāḡā iquenḡe, Goti Hanjuwā Iqu nyi, Iqueqā wāunūā-wiyqā-qunā eāmā, Iqueqā kukḡuā awā ātātñā, nāḡḡqā-vqā-qunā emqā ātenjikqe. ¹² Itanḡi hanjā-iqā eeqānāñi, nyi āmetḡḡā. I āmetmiḡḡā, nyi wombā miqā pa itqāñā. Nyi wombā miqā pemā itḡqe, ii Āmaqā nyi nāḡḡqā emā, Iquenyqā quuvqā eqiyātmā iutayi. Iquenyqe, nyi nāḡḡqā naqā-qakuāñā tiñā eñā. Iqu nyiḡqe, ‘Nyaqā wāunūi, iqu āḡḡuā miḡḡiyā’ kḡuā āme, nyaqā hipa iqi ekqā iunḡi, Iqu Kiqā-kiuā hea yāpakāḡḡaḡḡā āḡḡuāñā inā āmitḡqe, qui mimākḡḡā yāñā.

¹³ Timoti iquki, nyi kukḡuā eeqānāñā āktātḡḡā iunḡi, āvquatāmāutñā, hānaqā huui-māñdā māwqā pa, a yāñānāḡḡqā qātātḡḡe. Kukḡui, hāñā tamqāñāñā hmanji. Naqā-qakuā, Goti Hanjuwā Iquenyqā ātnā. Iñi, quuvqā heqiyqetā, itanga suqā āmaqeunḡā āwiḡḡetā, Kraisi Jisasi Iqu ānātāpkqā iunḡi, ii-pqe si a yāñānāḡḡqā qātātḡḡe. ¹⁴ Goti Hanjuwā Iqu, kukḡuā āḡḡuā iquenḡi, “Iqu āmiḡḡiyā” kḡuā vqanḡi, saqā hipa iqi ekqe, si āḡḡuāñā miḡātḡqe. Si āḡḡuā āmitqāñi, Dñā Āḡḡuāñāñā, neyaqā yāpā imā āpmeḡḡā Iqu, yātamākqā kiyquāñā.

¹⁵ Si nāḡḡqe, āmaqā, qua Eesiya iu pmeqā iutañā hḡḡuā, eeqāpnā tuwā ānmāuḡanḡa, Pikelusi iqtūtā, Hemokenesi iqtūtā, iquaqū inā ānmāukiyi.

¹⁶ Onesipolusi imbquatā, āmaqā imbquauā anā iu anā āpmeḡuāwā iquauñi, Naqā Iqu qeqā imāḡḡeuta āḡḡuā iwimākātḡenḡqā, nyi tāāqā ātuātqāñā. Nyi guā pmetanḡḡenḡqe, iqu wombā miqā itā, nyiñi, yeeqā anāñā kuapāñā inyimākātqātāḡḡenḡqā, nyi tāāqe iuta ātuātqāñā. ¹⁷ Iqu Romā ātimāuqe, nyiḡḡā qāvqā ikiqāñjaqāñāqe, hḡḡa āmāḡḡumuakqe.

¹⁸ Naqā Iqu, hea yāpakāḡḡaḡḡi, iquenḡi, Iqueqā qeqā imāḡḡeuta āḡḡuā iwimākāniqā diḡḡā tāāqā i ātuātqāñā. Iquenḡe, si nāḡḡqā āḡḡuāñāñā āyā eāḡñā. Iqu anā-himqā Epāsāsī du āpmeqāḡḡaḡḡi, huiḡḡā-huiḡḡā yātamākqā nyiyqā-qu āpmamiḡqe.

2

Hanjā-iqā qāyā āmetnā, wāunūi yāñānāḡḡqā imākqenḡā

¹ Timoti ḡḡā ymeqā iquki, si Kraisi Jisasi Iqtūtā āmuāñnātnā, Goti Iqueqā qeqā imāḡḡeuta hiḡḡi āmakqueu, anāñā yāñānāḡḡqāñāñā tqāutāḡḡñā.

² Itanga si nyi āmaqā kuapāñāñā iuqā hiḡḡuā iqisanaḡi kukḡuā awā tuātqātāḡḡā qātā ānyiyātqāñi, ii si āmaqā quuvqā āwiyāñā iquau-māñdā awā tqūātḡqe. Iwā iqua āmepu, āmaqā huizi du-māñdā, awā inā tqūāḡḡqā.

³ Si Kraisi Jisasi Iqueqā mākā yāñānāḡḡqā iqā eḡḡā-panā-quki eāñi, si-pqe hanjā-ique, qāyā kimeqanḡuti, wāunūā yāñānāḡḡqā iqātḡqe. ⁴ Āmaqā wāunūi, mākā-iqā iu imitātqā hḡḡu, iqueqā wāunūā iu āvāma, huizi

iqua imäkätqätanguwä iu, anä miqä yänä. Iqu iqueqä ämiqä ique, yeeqä iwimäkätñqe, wäunui iqueqä itäqä iunä iquänä. ⁵ Itañi, ämaqä hñqu, häñä qañä tnäñä uwqä iunji, häñä iqueqä suqä iu qänaknä miqä iqäqe, qu nätmätqä ämaqä hiñuiqä timäuqanqqä Iquenyqä epqe, iqu mämeqä yänä. ⁶ Ämaqä hñqu, enyqä miqä wäunui itä, ymisanä äqutätä ämimitätqe, ämaqä huizi duqe änyä qäyä etanji, iquee ganä yäüä iqanğa ämetä äñguänä. ⁷ Iiñinqä, nyi si kukñuä tä äktqäqä iquauñi, mäwquatämäuqä kñuä yqänä metanğnä. Inji Naqä Iqu, kñuä iqä äñguä huisä, kiqä quatitä, inä ktapquänä.

⁸ Si kñuä maeqänä hiñgi mitqäqä pa, kñui Jisasi Kraisi Iquenyqä äpakänä metanğnä. Iqu Dewiti iquesañä Ique, Iqu äpakonätä angi änyä-hänä äyä ekqe. Nyi kukñuä äñguä we-huñqä-tañi awä ätätmängani, “Iqu iinä-iinqueqä” ae äyä ätätñqe. ⁹ I qeñqe, qu ämaqä quvqä iqanğuwä iquau itqueqänäñi, nyi hanjä-iqä ändapäpu, guä äpmuatenjiyätqänä. Inäqe qu Goti Hanjuwä Iqueä kukñui, guä makigiyaueqä ipnä. ¹⁰ Nyi kukñuä iguesa yänänäqñqä ätqäümä, hanjä-iqä eeqäpnäñi ämetänqe, qokä-apäkä Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä hitpnuwänqänä, Kiqä-kuiä atäunüä ae ätekqä iquau yätamäqänqä ämetqänä. Qu anğumä änyä-hänä eepu, häñä hea ique-iqe pmeqe, Kraisi Jisasi Iquesa inä ämepu, äñguänänä pmeqäpnqä kñuä nyiyqanği iutayi.

¹¹⁻¹³ Kukñuä tiinä tä, aanä naqä-qakuänäñi.

Äyä, ne Iqutä anä äpakonatque, ne Iqutä häñä äpakä inä pmetaniqueqä.

Äyä, ne yänänäqñqä ätqäuanä, hanjä-iqä eeqänäñi ämamitatque, ne Iqutä ämiqä anä inä pmeniqueqä.

Äyä, ne, “Ne Jisasi Iqueqä-qune hmanjqä” tqanğuatque, Iqu-pqe nenyqä, “Iqua Nyaqä hmanjqä” täniqeqä.

Äyä, ne ätatqu-pa mimäqä qäyä itanğqä-qe, Iqu Iqueqä ätätqä-pa imäqquäniqueqä. Iqu ätkqä iunji mäwquatämäuqä, kñui yqänä metäniqeqä.

Goti Hanjuwä Iqu tqä wäunuiñqä yeeqä yätñqe, yänä qänğtñqe

¹⁴ Qu nyi kukñuä tätqätanğqä iunji, mäwquatämäuqä danä, kñuä yqänä indqänätpnqänä tuätäqisqä iqätñqe. Qu kukñuiñqä mäkä maqäyäuñqä-pa iqäpnqänä, si Goti Hanjuwä Iqueä hiñuä iñiñi, manä tqanğnä. Qu iinqä mäkä äqiyäunätqänjuwi, squä mapñqe? Nätmätqä hñqu mämeqä ipnä, ämaqä qätä äwipqä iunä qui imäqä eä. ¹⁵ Goti Hanjuwä Iqu hiñuä äkqänätä, tqä wäunuiñqä yeeqä yätñqe, si wäunui yänänäqñqä iqätñqe. Iiñinqe, si wäunüä imäktqänä iunqe, womba miqä itnä, kukñuä naqä-qakuinğä zä maeqä, awä jänänä tqüätñqe. ¹⁶ Ämaqe kukñuä quvqe nätmätqä hñqu tämapnqänä ätäpu, Goti Hanjuwä Iqu mäwinyätanğqeu ätquwi, si wa äünä, tqäqi tqäütanğnä. Kukñuä iinji, ämaqä qui imäqanği, qu Goti Hanjuwä Iqu-tänä qäqiqi mäpmeqä, Iqueni äväma, kiñä näñi upnä. ¹⁷ Kukñuä quvqä iinji, mätääqä ämaqä hñquesañi, hñque-mända maqänä ätkamäuqä-panä asä iinji. Ämaqä kukñuä quvqä i mñqe, Himeneasi iqutä, Piletusi iqutä, iquaquvi. ¹⁸ Ämaqä iquauqä, “Goti Hanjuwä Iqu ne ae änevauqumuatkqä-qae, anğumñi iinji mimäqä yäniqeqä” ätäsiyanğanä qänğanä, kukñuä naqä-qakuä iunji ävquatämäusinya, ämaqä quuvqä heqiyqä huizi duni, qui imäkkiyi.

19 Inäqce Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä ämaqce, äpakä pmetpñqenqä anä-siyandqä enqä-pa, yänänänqñqä ae äqutekqä yqänä ätqäuä. Siyandqä iunji, Iqu tuwanji tiinjä äqäkqce.

“Naqä Iqu, Iqueqä qokä-apäkä iunqce, Iqu Iqueqä-kiuä näqñqä eänä” itanğa,

“Ämaqce, ‘Ne Naqä Iqueqä ämaqä eänunä’ ätätqänjuwi, qu suqä ququvqä dunji, tuwä wiyqäpñqäuä” ätätä äqäkqce.

20 Anä naqänänjä iunji, hevqä häkä huitanjä-huitanji witänä. Itanğa hui hikä golqätä, silpatä, imäkñqce witänä. Itanğa zä-mñä qñqetä, quaetä imäkñqä-pqce witänä. Nätmatqä iinji, hui äñguänänjä eä, hiunji naqä-ganä meqänqä witänä. Itanğa hui äñguänänjä ma, hiunji hingñqänğa meqänqä witänä. 21 Iinqe, kukñuä quati tiinji. Ämaqä hnqu suqä quvqä dunji, tuwä äwiyätä, ikikinyänjä äpmenqä iqu, nätmatqä hiunji naqä-ganqä ii äwinqä-panä iinji. Iqu Naqä Iqueä wäunjuä iunä itä, wäunjuä iunji äñguä iqä-qu eä, itanğa wäunjuä huizi, Naqä Iqu Iqueqä hipa iu hiqanğutqce, inä Iquätñqänä, näwi imäkñä pmetänä.

22 Timoti iquki, hikñä-hitqä iqua suqä quvqä imäkqäpñqänänjä itqätanğä äqunänji, si-mända tä enqä-pa kmänyämäqñqä, wa äunänğa pmetanğä. Ämaqä aanä jänänänjukki, quuvqä naqä-qakuä heqiyquki, suqä ämaqenqä kiñqä iqu meqä-quki, itanğa suqä äwqä hanjuä inqe meqä-quki hisñqce, yänä qänğanğnä.* Sitä anänji, ämaqä quwqä qeqä-quuvqä yäpä imñi, äñguänänjä imbu, Naqä Iquenyqä tääqä ätätqänjuwä iquatä iqäpñqce. 23 Ämaqä, nätmatqä hnjuä-hnjuanqä näqñqä maeqä, qämä-qämä ipu, kukñuä quvqä tqanğuwä iquauñi, qätä mäwiyqä eänänä, päkäpäkä iqätñqce. Si näqñqce, ii ätäpiyä dutanji, äkasuwä tmbnä. 24 Naqä Iqueqä wäunjuä-wiyqä hnqu, ämaqä eeqänänjä iquatä, äkasuwä matñqä iquänä. Oee. Iqu qunqä äwqä tnänjä maqänä mimäkqä itä, äñguä iwimäkätä, näqñqä vquänä. 25 Ämaqä kukñuä dunji qätä mäwiyqä ipu, wäunjuä mändi kittqiyqanğppqä iquauñi, iqu qutä wäunjuä qeiqinyä itä, quwqä suqä jänänänji hma etanğqenqä näqñqä vquänä. Iqu iinä imäkqanğutqce, Goti Hanjuwä Iqu yätamäkqä vqanğuti, qu quwqä suqä quvqenqä womba ipu, kñuä äkunmäknäpu, kukñuä naqä-qakuiuqä qakuinqä näqñqä mapñqäpi, ä mämeqä ipñqäpiyä? 26 Ämaqä tqua, qu Setänä, Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-hunqä iqueä guä du äupu, iqueä äwinqä dunä imäkätqänjuwä-qae, qu kukñui meqanğppqce, kñuä jänänänji äwimetä, anğumñi iqueä guä dunji mauqä yänä.

3

Suqä quvqä, hea yäpakänğa timäuniqenqä

1 Iinä-qae, si näqñqä tiinjä esñqce. Hea yäpakä hiätñqänğanji, hanjä-iqä aanä quvqä huitanjä-huitanjä di timäuniquce. 2 Ii suqä tiinji iutayi. Ämaqce, quwqä-quwänqänä äwinyätä, mbqä kuapä mapñqä äwinyätä, quwqä yoqenä haqce ämaenäpu, ämaqä mänqce, ‘quvqä-quaecä’ ätäpu, quwqä kunaqä-kununjuauä kukñui, qätä mäwiyqä hñğisanä ipu, äñguä iwimäkqä dunji, ‘änğuiqä’ mätquä ipu, itanğa Goti Hanjuwä Iqueni tuwä wiyqäpnä. 3 Qu ämaqä huizi dunqä huäqä maumäkqä ipu, iwäsäumämbiyänğanji ‘oänä’ ätnäpu guä mämaqñqä ipu, ämaqä huiunqä kukñuä quvqä ätäpu, kñuä ganä mämeqä äwqä äwivauqanğqä iqinyä hämänänä imäkäpu, qui näwenyä iwimäkäpu, itanğa nätmatqä eeqänänjä äñguä isuaunqce, mäwinqä iquänä. 4 Itanğa qu quwqä näueqä

* 2:22 1 Timoti 6:11

iquaunqe, tákqá ámaepu, sugeu miwäsäuqá quvqá maqäná imákäpu, 'Huiziu amäwqätäunüná' kjuá indqänäpu, nätmätqá qua iutañi yeeqá iwimákqanqenqá kjuí inqäná ámapu, Goti Hanjuwá Iquenyqe mäwinqá iquäná. ⁵ Iqua quvqá iqnjaqämbiyi, änguá-quaná imákmbu äwäpu, Goti Iqueá yoqe haqá maeqäpnqá ipiyá-qe, Iqueqá yänänäqñqe, wänqá qäpu maeqá-quai. Iinjá-qae, si iquatäñi, anä mäpmeqá, tqäqi pmetanqä.

⁶ Ámaqá iutañá hñqua, apäká kjuá iqá ängui maeqá iuaüá anju äpeyäpu, kukjuá quanqi, änguá enqá-pa ätäpu, iuaüqá kjuí qui imákätqäná. Apäká iua, iuaüqá kjuá imñi, kjuí suqá quvqá huitañá huitañá imákäpnqenqäná ámapu imákqänjaqämbiyi, buayá hiká enqá-pa ättqämbu äpmapu, hanjá-iqá naqänäná ämetqäná. ⁷ Iua hea ique-iqueni, näqñqá mapñqäná, kukjuá huitañá-huitañá qätá äwiyäpiyá-qe, Goti Hanjuwá Iqueá kukjuá naqá-qakuinqe, näqñqá äñguänänäñi mämeqá itqäná. ⁸ Ámaqá suqá e imákätqänuwá iqua, Janesi iquä, Jambresi iquä, * Mosisi iqueá wäunjuinqá enyqá imákäsinyá, mäñdi äkittqäuminjiyá-pañi, Goti Hanjuwá Iqueá kukjuá naqá-qakuinqe, asá ii imákätqänuwí. Itanqá quwqá kjuá indqänqá imñi, kjuí suqá quvqá diná imákqäpnqäná äwinyá. Quwqá quuvqá heqiyqe, jänänäná maeqá enqe, qu äñguänäñi matimäuqá ipnä. ⁹ Qu kukjuá naqá-qakuí kittqiyaná-tpu itqätanquwá-qe, quwqá wäunüá quvqá iinjá, naqänäná matimäuqá yäná. Ámaqé, iquauqá suqe aaná qämä-qämä inqá naqänäná etanqi qumbnuwi. Ií ámaqá hiñuiqäná iqua, Janesi iqueqätá, Jambresi iqueqätá, suqe, aaná qämä-qämä inqá äqunminjuwá-payi.

Goti Iquenyqá näqñqá ämakñi, a yänänäqñqá qätqenqá

¹⁰ Iinjá etanqçá-qe, si hiñuá äñqänminjiñqe, näqñqá tiñi ae äyá eänñá. Nyi qoká-apäká du näqñqá ävätñqenqätá, suqá äñguá nyi imákätñqenqätá, qanä ääná äwätñqenqätá, quuvqá ääná eqiyätñqenqätá, hanjá-iqá qäyá ämetmä, äwqá hanjuá änymá äpmeñqenqätá, ámaqenqá kiinjá änyinätñqenqätá, hanjá-iqá ämetmä-qe, wäunjuí mäwquatämäüqá itñqenqätäñi näqñqá eänñá. ¹¹ Itanqá nyi Andiyoká, Aikoniyamá itanqá Listiya du pmetanqá, ámaqé, suqá quvqá inyimákäpu, tññá-hunqá ändapminjuwiñqe, eeqänäñi si näqñqá ae äyá eänñá. Nyi hanjá-iqá iuta hma emqá etanqçá-qe, Naqá Iqu yätamäkqá änyiyätá, hññá inyimäkáqumuatekqe. ¹² Aaná naqá-qakuänänäñi. Ámaqá, Kraisi Jisasi Iqueá epu, suqá Goti Hanjuwá Iqu äwinyänqá duná imákqäpnqäná winyätanqçá eeqänäná iquauñi, qu quvqá itqueqäpnuwí. ¹³ Itanqi ámaqá quvqá iqá iquatá, itanqá ámaqá "Nyi iinjá-iñjunqçá" quanqá-tqá iqua-pqe, iquauqá suqá quvqé wänqäpu äwämítätqe, aaná quvqá di winiqe. Iqua ámaqeqá kjuá indqänqe, hingimända guá enqá-pa eyqiyáma äumipqe, iquauá-pqe asá e iná wäniqe. ¹⁴ Inäqe si kukjuá tá qenqá näqñqá ämetnä, quuvqá yänänäqñqá ae eqiyätqäná iunji, enyqá itnä mäwquatämäüqá pa. Ne ámaqá näqñqá äktapqá äpatunquá iqunenqá näqñqá äñguänäná eänji, kukjuá iunji mäwquatämäüqá pa. ¹⁵ Itanqá, Goti Hanjuwá Iqueá buká du äqänänqçá iunqe, si ymeqá wänqänqá näqñqá ämakñiñqçá-pqe, näqñqá iná eänñá. Inji kukjuá e ätnänqçá iunji, si näqñqá äñguänänäñi ämetnä, Kraisi Jisasi Iquenyqá quuvqá naqá-qakuá eqämittqe, Goti Hanjuwá Iqu anqumá ikitmetá hññá ikiqumuatäñiqe. ¹⁶ Kukjuá eeqänäná Goti Hanjuwá Iqueqá buká du äqänänqçé, Goti Iqu kjuá äme, Iqueqá yunui tuwanjuá ii äqäkuwá iquau äwquatqçé. Itanqá Iqueqá kukjuá iñji, ne qoká-apäká iqunenji,

* 3:8 Anqumá Itmaqçá 7:11

Iqueqä naqä-qakuinqä näcñqä nätapquänä. Neqä kñuitä, suqetä, jänä mäwiqä enqä duñi, ätnänäqi ämaitä, jänä inemäkquänä. Itanga Goti Hanjuwä Iqueä hiñuä iqini, suqä jänänänjinä imäkquatunqñqä näcñqä inä nätapquänä. ¹⁷ Inji ne Goti Iqueqä wäñuä imäkqä iquene, Iqu iñä inemäkätñqe, ne wäñuä äñguä äki-äkitanji eeqänänä imäkatunquä, näwenyä inemäkänä.

4

Kukñuä äñguä we-hunqä-täñi awä tqätñqe

¹ Goti Hanjuwä Iqueä hiñuä iqisä, itanga Kraisi Jisasi Iqueä hiñuä iqisäñi, nyi manä yänänäcñqä äktqä. Itanga Jisasi, ämaqä ae äpäkonätqänuwä iquautä, häñä äpmeñuä iquautä, iwäsäuniqä Iqu anji äpätä, nätmätqä eeqänänji hea ique-ique miniqä etanji, nyi manä yänänäcñqä ii, tiinjñqä äktqä. ² Kukñuä äñguä we-hunqä-täñi awä tqätñqe. Ämaqä iquä qätä äkiyäpu ämapñqäpiyä, ä mämeqä ipñqäpiyä-qe qäyä etanji, si awä tqätñqe, näwi imäkñnä pmetanñä. Quwqä kñuitä, suqetä, jänä mäwiqä inqä duñi, jänä iwimäktñqe, ätnänäqi ämaitnä, äkasuwä tquanñä. Suqä Goti Iqu äwinyänqä dunä imäkqäpñqänä yänänäcñqä iwimäkqanñä. Si e imäkätñanñanji, cunqä äwqä tnänä maqänä mimäkqä pa itnä, qeicinyä tquanñä. ³ Ii imäkqätñqä äktqe, nyi tiñä timäwäniqä duta äktqä. Qanakndanji ämaqe, qu kukñuä naqä-qakuinqä näcñqä vätcätanquwä iquauñi, qätä mäwiqä danä iqäpñuwi, oee. Qu, “Ne kukñuä huitañä-huitañä tqanguwä di qätä äpakä äwiyquanä” kñuä ämepu, ämaqä kuapänä itmepu, iquauä kukñui qätä wiyqäpñqänä äwqäqämetpñuwi. ⁴ Qu kukñuä naqä-qakuä ätnänqä iunji, qätä mäwiqä danä, tuwä äwiyäpu, qäte, aeqä kukñuä huitañä-huitañä iu-mändä wiyqäpñuwi. ⁵ Inäqe si hea ique-iquenä di, kñuä äñguänänänä indqännä pmetanñä. Täñä-hunqä hanjä-iqä ämetqänji, meqanñä. Wäñuä kukñuä äñguä we-hunqä-täñi, awä-tqä eänä imäkätqänä iunji, imäkqanñä. Itanga wäñuä huiñi, Goti Hanjuwä Iqu äktapätñqä ii-pqe, ii si mävcuatämäuqä, eeqäpnä imäkqätñqe.

⁶ Nyinyqe si näcñqe, nyi häñä mäpmeqänänä imänä, wainqä-eqä Goti Hanjuwä Iquenyä hiqäva yäpakä imäkñqänä equatimäutqänuwä-pañi, nyaqä häñeqe, iñä päwinä. Itanga nyi nqä anä näweqämqä umqenqä, kiñä näñi mäwiqä iqi, qäqiqi etanji ätqä. ⁷ Nyi Goti Iqueä wäñuñiqä mäkä yänänäcñqä iqa äquvepätñqä-qae, tänganji nyi wäñuä iunji äpakä mimäkqänänji, nyi kiqä hiqñqä iunji ae ätimäuqä. Hiqñqä iu timäumqe, Goti Hanjuwä Iquenyä quuvqä yänänäcñqä eqäka äquvepätñqe. ⁸ Tänganji nätmätqä, ämaqä hiñuiqä timäuqanñqä iquenyä äwiñqä iunji, nyi ämamqänä näwinyä äwi. Naqä Iqu, ämaqe qä suqenqä jänänänä iwäsäuqä-qu etanji, hea iwäsäuqanñanji, Iqu nätmätqä iñi nyi ändapätä, “Ämaqä jänänänjukiyqä” däñiqe. Nätmätqä iñi, Iqu nyinä mändapqä yäñiqe, oee. Ämaqä, Iqu ätnänäqi timäuniquenqä äwinyätä, hiñuä äqämbu pmetitpñqä iquauñi, Iqu inä väñiqe.

Poli iqu, Timoti iqueni, “Maqänä nyimayä” ätukqenqä

⁹ Si nyi hiñuä maqänä manqändñqä yamwiqä i. ¹⁰ “Maqänä biyä” ätqe, tiñä etanji ätqä. Ämaqä hui nyitä anä mäpmeqä enu. Demasi iqu nätmätqä qua täutanñqä kuapänä winyätcätanji, anä-himqä naqä Tesälonaikanqä änyivämakqe. Itanga Klesensi iqu qua Galesiya iunqä änyivämeqanña, Talusi iqu qua Dalmesyanqä änyivämakqe. ¹¹ Nyitä

täqi anäni, Lukä iqtä, yeqä yeuanä äpmenue. Si Makä ique it-metnä, qäquaungui anä quvepinyä. Iqu wäunjuänqä enyqä miqä itä, nyi yätamakqä nyiyquänä. ¹² Tikikusi iqueni, nyi Epäsäsi iunqä ae ändowatkqe. ¹³ Si äquvepätñanğanji, nyaqä gquä quäuqä, anä-himqä Troasi du, Kapusi iqueqä anä iu äquväteqa äpkqe ämetnä, itanga tuwanuä, yaqueqä huiwä du tñqä iquatä, bukä huizi iqua-pqe qäsä änma quvepu.

¹⁴ Ämaqä ainqä imäkätñqä iqu, iqueqä yoqe Aleksandä ique, iqu nyini, aanä ququvqä indquaminqe. E indquaminqenqe, qänakndanji Naqä Iqu kima väniqe. ¹⁵ Iqu neyaqä kukñuä duñi, äkittqämätä iminqä-qae, si-pqe ämaqä iqueni wimasi.

¹⁶ Änyä haqännga nyi kukñuä jänä imäkqä iqueä hinuä iqi ätqäumä kukñuä tqanğanji, ämaqä hñqu nyi yätamakqä änyiyätä, kukñuä hui kima tuätñqe, nyaqä tuwä iqi matqäuqä ikqe. Oee, qu eeqäpnä zä änyivämäkuwi. Qu e indquakuwinqe, Goti Hanjuwä Iqu kima mäwqä yätñqe, nyi Iquenyqä täaqä ätätqänä. ¹⁷ Inäqe Naqä Iqu Kiqä-kiuä nyitä anä ätqäua, nyi yänänäqñqä inyimäkkqe. Iqu e inyimäqannga, nyi kukñuä änguä we-huñqä-täñi, awä qäyunä tquanğa, itanğa ämaqä Israitqä qäyä etanği huizi iqi ätqäumiñuwä iqua, qu eeqäpnä qätä äwikuwi. Inji Goti Hanjuwä Iqu nyini, laiynqä iqueqä manä iuta änuwetäutä hänä inqumuatkqe. ¹⁸ Itanğa Naqä Iqu ämaqe, qu quvqä huitanä-huitanä indquenätpu iqanguwänğanji, Iqu mändi äkittqiyätä anğumä hänä inqumuatätä, Iqueqä anä Kiqä-kiuänä miqä yätunqä, änguänä ändma väniqe. Iinñqe, ne Naqä Iqueä yoqe hea ique-iqueni, haqä mamäuquatunquänänji. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

¹⁹ Timoti iguki, nyi “Henyqä hui mimäuqä inänä” tä ätqäqe, ämetnä, Presilai, Akuila iyaquisä, ga Onesipolusi imbquauä anä iu anä äpmenuwä iquautä wi. ²⁰ Erastusi iqu, anä-himqä Korinä iu mävämeqä, yqänä äpme. Itanğa Tropimusi iqu, tññä-yaqä meqanği, nyi iqueni, anä-himqä Miletusi iu ävämakqe. ²¹ Si täqinyqe, yunüä yänänäqñqänä äqunätä, iiqä tqänqä, maqänä quveptñqänä yamwiqä i. Yupulusi ique, Pundensi ique, Linusi ique, Klotiyae, itanğa quuvqä heqiyqä huizi iqua-pqe, “Ne sinyqä hui mimäuqä inünä” äktqä.

²² Naqä Iqu, tqä quuvqä imä äpmetänä. Iqu Iqueqä qeqä imänqeuta hinği etapquä.

Tuwanuä, Poli iqu Talusi iquenyä äqäkqe Yätamakqä kuknuä hinuiqänä iquvi

Talusi iqu, ämaqä Israitqä iutanä-qu hmanji. Itanji iqu Kraisi Iqueqä yoqä-tänä ae eäqetani, wäunui Jisasi Iqu Poli ique äwikqeuni, yätamakqä äwiminqe. Näqñqä-tänä iqua, knui tii indqänätqänä. Poli iqu Talusi iqueni, qokä-apäkä Jisasi Iqueqä yoqenqä aquvä äqänminuwä iquau mitñqä, qua eqä-pñä awä iqi äwiñqä Kritä iu äwquatämäukqe.

Kingänäni Poli iqu, tuwanui tii ätätä äqäkqe. Qua Kritä iu äpmeñuwä iquauqä suqe, äñguä manä. Iutanji ämaqä hñqu, qokä-apäkä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänuwä iquau mitñqä wäunuiñqä wingangutqe, iqu suqä äñguänänä iunji qänaknä iquätñqeçä. Huizi Poli iqu Talusi iqueni, qoyanä iquautä, äpäyanä iuautä, hikñä iquautä, ä ämaqä wäunuwä imäkqä hinqänqä iquautäni, quwqä suqä qäyunäni motquetñqä, ätätä äqäkqe.

Kuknuä yäpaki Poli iqu ätätä äqäkqe, Talusi iqu qokä-apäkiu suqä äñguä pmepñqä motquetñqä iinqe. Qu äwqä naqä-hñqunä imbu, ämaqä huiziquau suqä äñguä iwimäkäpu, äkasuwä matñqä ipu, itanqa kuknuä mäkä maunqä iqäpñqe.

Poli iqu, tuwanuä tqenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Tuwanuä tä, nyi Poli Goti Hanjuwä Iqueqä wäunuwä-wiyqä iqunä, sinyqä äväwqatqä. Itanqa nyi Jisasi Kraisi Iqu, kuknuä awä tuäkiqämqä änändowatkqä Iqunji. Goti Iqu Iqueqä ämaqä ae ätekqä iquauñi, nyi quwqä quuvqä heqiyqä imñi yänänäqñqä iwimäkqämqä wäunui ämamä, itanqa nyi iquauñi, kuknuä naqä-qakuä iunji kigä quatinqä näqñqä vqangmdi, iqua näqñqä ämapiyä-qae, suqä quvqä mimäkqä, äñguinä imäkäpu, Goti Iqueni yeeqä iwimäkqäpñqenqätä, inä ämenä. ² Iqua häñä hea ique-ique pmeqe, mapnuwänqenqä knuä indqänäpu, äwqä-qeiqi imbu pmetpñqänä, yätamakqä i äväatqänä. Iinqe Goti Quangä Matqä Iqu, nätmätqä eeqänäni mimäkqänqa, “Nyi äwimniqeçä” ätätä, kuknuä guä ae ämäsäuekqe. ³ Goti Iqu, “Tänqanji tä qäyunjñä” knuä indqänätä, ämaqe qu Iqueqä kuknuinqä näqñqä mapñqä winyätanji, Iqu nyi kuknuä äñguä we-huñqä-täñi awä tmqä änändowatkqe. Wäunuwä tä, Goti Häñä Inequmuatqä Iqu nyinqe, “Iqu wäunui qäyunä imäkquänqiyä” knuä äme ändapqqe. ⁴ Talusi si quuvqe, nyi eqiyänqä-pa eqiyänä-qae, si ñqä ymeqä naqä-qakuä-qukiyi. Goti Hanjuwä Apicutä, itanqa Kraisi Jisasi Häñä Inequmuatqä Iqutä, Iquau qeqä imänqeuta hinji vqetä, äwqä hanuä inqä pmeqetä, ktapinyä.

Quuvqä heqiyqä iquau miqä iquauqä suqenqä

⁵ Qua Kritä iunji, si wäunuwä tiinji yqänä imäkätinä pmettñqenqä äkivämaqqe. “Wäunuwä wänqä mimäkñqä yqänä äwiñqä iunji, jänä imäkätinä, itanqa anä-himqä wänqä iquauñi, ämaqä quuvqä heqiyqä iu miqäpnuwänqqe, ämaqä hñquau atäunuwä eqävä” äktätmä, äyä äkivämaqqe. “Iinä imäkñqä” äktkqe, ii tiinänqe. ⁶ Si hinuä äñguänä äqunätinä, ämaqä suqä tiinä imäkätqänuwä iquau tesñqe. Ämaquqä hinuä iqñji suqä quvqä mimäkqä-qua eäpu, apäkä hñqunänä-qeçä qokä-qua eäpu, iquauqä ymeqe Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä eäpu,

itanğa ämaqe, “Ymeqä iqua suqä ququvqenä imäqkä-quaiqä” matqä, ämaqä kuknuä tquanğuwä iunji hngisanä miqä qänaknä iqä-qua eäpu, hiättnqce. ⁷ Ämaqä Goti Hanjuwä Iqueä wäunui a äqätätä, Iqueqä ämaqä iunä miqä iqu, ämaqä iinjuqä hinuä iqini, suqä quvqä hui mimäqkä-qu hiättnqce. Tiinjnqä hmanji. Iqu, “Nyi yoqä naqä tänjä-qunä, nqä änyinqä dunä imäqämqeqä” knuä mindqänqä-qu eä, äwqä tnänä maqänä mimäqkä-qu eä, wainqä-eqä yänänäqñqce kuapänä manqä-qu eä, mäkanqä miqä-qu eä, womba miqä knui mbqä durqänä mämeqä-qu eä hiätätñqce. ⁸ Iqu ämaqä, iqueqä anju timäuganğuwä iunji, anğuanä miqä-qu eä, suqä anğua eeqänänä iunqce äwinqä-qu eä, knuä ganä indqänätä imäqkä-qu eä, suqä jänänänä iutä, Goti Hanjuwä Iqueqä suqä anğua eeqänänä iutä, qänaknä iqä-qu eä, knuä quvqä äki-äkitanji wimeqanğqce, mändi äkittqiyätä qeiginyä pmeqä-qu eä hiätätñqce. ⁹ Iqu kuknuä Jisasi Iquenyqä ätnänqä iunji näqñqä ae ämamitätqä iunji, mäwqatämäuqä danä, quuvqä yänänäqñqä heqiyätätñqce. Kuknuä iinji, naqä-qakuä eä, ämaqeqä knuä indqänqä imnji, qui mimäqkä yänä. Inji iqu näqñqä anğua ämeqä-qae, ämaqeuñi näqñqä wänğima mäwqä, qäyunä ävätä, yänänäqñqä iwimäkänä. Ga qu kuknuinqä qänaknä iqäpñqänä. Hnqu, kuknuä iinji mändi kittqiyänätpu tquanğuwä iquauñi, iquauqä knuä quvqce, iqu mändi äkittqiyätä, jänänä iwimäkänä. Ämaqä suqä anğua iinjä iqä iquau, atäunjuä eqävä.

Näqñqä quanğä vqä iquauqä kuknuinqätä, suqenqätä

¹⁰ Ii nyi tiinjä etanği ätqä. Qua si äpmenä iunji, Goti Hanjuwä Iqueqä goka-apäkä iutanji, kuapänänji qätä mäwiyqä ipu, hngisanä itquetqänä. Iqua kuknuä hinjnqä iqua ätäpu, quanğä ämaqä di quuvqä wipñqä ätätqänjuä iquayä. Ämaqä ii itqänjuwä iutanä kuapänänji, qu Israitqä iquautanä-qua epu, “Qokä eeqänänji, huiwi häuä ktänqänqeqä” ätätqänä. ¹¹ Quanğä e imäkäpiyä iutanji, mbqä kuapä-tänä epñqänä, iqua ämaqä hmbquauqä quuvqä heqiyqä imnji qui iwimäkätqänjuwä-qae, hinjuinä mäquñquä pa. ¹² Hinjuiqänänji hinjuä-tqä qua iu qäyutanä hnqu,* iqueqä ämaqä iunqce tiinjä ätäñqce.

“Ämaqä Kritä pmeqe, kuknuä quanğinä tqä-qua epu, hiveqä-yaqueqä hiqiyqä iqua itqänjuwä-pa iqä-qua epu, wäunjuä miqä enyqä äqämbu näänqenä nquaiqä” ätäñqce.

¹³⁻¹⁴ Iqu kuknuä ii ätäñqce, aanä naqä-qakuänänji. Iinjä-qae si ämaqä suqä iinjä imäkätqänjuwä iquauñi, “He suqä ii imäkätqänjuwi, quvqä imäkätqänjuwä” ätuätinä, manä yänänäqñqä tu. Inji iqua Israitqä iquauqä aeqä kuknuä iutä, ä ämaqä kuknuä naqä-qakui tuwä äwiyätqänjuwä iquauä kuknuä iutanji, qätä äpakä mäwiyqä ipu, kuknuä Jisasi Iquenyqä ätnänqä iunji, qätä äwiyäpu, quuvqä yänänäqñqä heqiyqäpñqänä, iwimäki.

¹⁵ Ämaqä, Goti Hanjuwä Iqueä hinuä iqini ikikinyänä eänjuwi, inji nätmatqä eeqänänji, qunqce ikikinyänä äwiqä-qae, nätmatqä hui iquauñi, piyanä-weqä miwimäqkä yänqiyä. Inäqce goka-apäkä, Goti Hanjuwä Iqueä hinuä iqini qui imäkänänä eäpu, quuvqä maeyiqä eänjuwi, qunqce nätmatqä hnqu ikikinyänji mäwiqä eä etanği, qu ikikinyänä maeqä ipu, ga quwqä knuitä, ä quwqä suqä anğuinqätä quvqenqätä iwäsäuqetänji, qui eeqänä imäknänä. ¹⁶ Iqua manjinä, “Ne Goti Hanjuwä Iquenyqä näqñqä eänjunä” ätätqänjuwä-qe, iqua suqä imäkätqätanğuwä, ne hinjuä äqunätänä, näqñqä tti eänjunä. Iqua, Iquenyqce maqñqä yasämä

* **1:12** Hinjuä-tqä tqu, Goti Hanjuwä Iquenyqä maqñqä eä, kuknuji hnqäqisa ämaqce.

epu, hingi ätätqänä. Itanga iqua ämaqä ququvqänä eäpu, kuknuä qätä mäwiyqä ipu, suqä ängui mimäkqä quvqenä imäkätqänuwä iquayi.

2

Kuknuä qäyunä ätnänqä iutanä suqenqä, näqñqä vqangnä

¹ Qu iinä imäkätqätanguwä-qe, Talusi iquki, si kuknuä wänggima matqä, qäyunä ätnänqä iunji ämetnä, ämaqeunji suqä iutanä näqñqä vqangnä.

² Qokä naqä iquautä, goyanä iquautäni, suqä quvqä huitanä-huitanji mimäkqä, kjuä yasämä ämepu, kjuä quvqä äki-äkitanji emeqangqe, mändi äkittqiyäpu, quami qeiqinya pmetpñqe. Quuvqä yänänäqñqä eqiyäpu, suqä ämaqenqä äwinqä iqueni, a yänänäqñqä äqätpu, itanga hanä-iqe qäyä emeqanguti, yänänäqñqä tqäutpñqä tquangnä.

³ Suqä asä iinji, si apäkä naqä iuautä, äpäyanä ipeutanji, näqñqä tiinjä vqangnä. Iua Goti Hanjuwä Iqueqä yäpä iqi äpmepu, suqä änguinä imäkqäpñqä tquangnä. Ga iua iinjä epu, ämaqä huiunqä tuwänggi kuknuä matqä ipu, wainqä-eqä yänänäqñqä manqä, kjuä änguä-tänqä epu, itanga ämaqä huizi dunji, suqä änguinqä motqueqäpñqänä näqñqä vqangnä. ⁴⁻⁵ Itanji apäkä iinjä iua, äpähueqä iuaunji, näqñqä tiinjä vqäpñqe. Suqä änguä, iuaugä qokiquaunqätä, ymeqeunqätä, winqänqe ämepu, kjuä quvqä äki-äkitanji wimeqangqe, mändi äkittqiyäpu, ikikinyänä pmeqänqä ämepu, imbquaugä anji änguanä ämipu pmeqänqä ämepu, ämaqeunji änguä itquepu, iuaugä qokiquaunji iuaugä naqä enqä-pa äqumbu pmeqänqä ämepu hiätpñqä. Iinjä eänjuwi, ämaqä huizi, qu Goti Hanjuwä Iqueqä kuknuinqe, kuknuä quvqä hui matqä iqäpñqänä.

⁶ Suqä asä iinji, si hiknä iquaunji, kjuä quvqä huitanä-huitanji emeqangutqe, mändi äkittqiyäpu, qeiqinya pmetpñqenqä tquangnä. ⁷ Inji si tqä-täuanji, ämaqä huizi dunji, suqä änguinä äyä iwimäkätqätangnä hinuä äkqänäpu, iqua-pqe si imäkqangñä asä du, inä imäkqäpñqe. Si ämaqeu näqñqä ävätñangani, kjuä änguanä ämanä, naqä-qakuä imäkätnä, näqñqe qäyunä vqätñqe. ⁸ Qu “Kuknuä tä quvqeqä” matqä ipñqenqe, si kuknuä jänänänä iunä ämetnä, vqangnä. Si näqñqä iinjä vqangñä-qae, ämaqä kuknuinqä mäkä-iqä iqua, qu nenyqä kuknuä quvqä tutqä qäpu hui matqä ipu, quwqä suqä quvqä imäkmipqenqä wombainä iqäpnä.

⁹⁻¹⁰ Wäunua-wiyqä hinginqä iquaunji, si näqñqä tiinjä vqangnä. “He hea ique-iqueni, heqä ämeyqä iquaunji, yäpä iqinya äväpu, iquauä äwinqä dunä imäkäpu, iquaunji äkasuwä mäunyewiyqä, yeeqänä iwimäkqänqä epu, iquaunji manä quvqä kima mätkuänqä epu, iquauqä nätkmatqä hui quwä mämeqänqä epu hiätpñqeqä” tquangnä. Iqua iinjä eänjuwi, iquauqä ämiqä iqua, ‘Ämaqä tqueni, nyi quuvqä naqä-qakuä äwiyqänä’ kjuä mapnä. Inji nätkmatqä eeqänänä iqua imäkäpiya iunji, suqä iutanjqä-qae, ga ämaqe, qu ne kuknuä, Goti suqä quvqä iuta huätä Inetmeqä Iquenyqä, ätnänqä näqñqä ävätunquä iunji, qu ‘Naqä-qakuiaq’ kjuä meqäpñqänä.

¹¹ Si näqñqe, iinjä wisñqe, ii Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä eeqänänjunenqä qeqä ätnänqä, änguä hingi inemäkätä, suqä quvqä iuta huätä inetmeqe, ätnänäqi ae ätimäukqetanji. ¹² Iqu ii inetmeqä dinqä näqñqä ämenitanji, ne suqä tiinjä imäkquatunqenqä näqñqä mequanä. Suqä Goti Hanjuwä Iquenyqä tuwä wiyqä iunji, mämeqä eanä, nätkmatqä eeqänänä qua täutanä iunqä kjuä mämeqä eanä, kjuä quvqä äki-äkitanji nemeqangqe, mändi äkittqiyätanä, ämaqä jänänänjune eanä, Goti Hanjuwä Iqu ne imäkquatunquä äwinyänqä dunä imäkqänqä eanä, qua täunji tännga pmetunqenqä, näqñqä mequanä. ¹³ Ne änguä iinjä

äpmenq̄ue, nätmatq̄ä änguanäñq̄ä kn̄ui yänänäq̄ñq̄ä ämenän̄ga, hinuä äq̄ānanā pmetatun̄q̄ue. Ne hin̄ui Jisasi Kraisi Iqu, Iqueq̄ä yoq̄ä naq̄ä mänätquet̄ñq̄ä nätmatq̄ä äme, aᅇgumä quvepāñiq̄ä iñq̄ä, äq̄ānanā pmetatun̄q̄ue. Iqu neq̄ä Goti Naq̄ä Inän̄ä-qu eä, ne suq̄ä quvq̄ä iuta Huätä Inetmeq̄ä Iquvi. ¹⁴ Iqu ne suq̄ä quvq̄ä eeq̄ānän̄ä iuta aᅇgi inetmetä, ikikinyän̄ä inemäkät̄ñq̄ñq̄ä, Iqueq̄ä-kiuä äwiñgq̄e. Iqu ii imäkkq̄e, ne Iqueq̄ä qokä-apäkä-qune eanä, suq̄ä äñguinā imäkquatun̄quänä, yän̄ä q̄añguatun̄quä diñq̄eyi.

¹⁵ Iñi si ämaq̄ä iun̄i, suq̄ä nyi tä ätq̄ä täun̄iñq̄ä näq̄ñq̄ä ävätnä, qu iun̄i q̄ānaknā iq̄äp̄ñq̄ānā, yän̄änäq̄ñq̄ä iwimäkq̄añq̄nā. Itañga qu iun̄i, kn̄uä mämeq̄ä, hñgisanā iq̄añp̄q̄e, mañä tq̄uät̄ñq̄e. Si Goti Hanjuwä Iqueq̄ä yän̄änäq̄ñq̄e ae ämenä-qae, iñä imäkq̄añq̄nā. Ämaq̄e, saq̄ä kukñuin̄q̄ä enyq̄ä ipu quvq̄ä imäkq̄añp̄q̄e, hinuinā mäq̄un̄quä pa isñq̄e.

3

Goti Iqu äñguä inemäkq̄etani, suq̄ä äñguinā imäkquatun̄q̄ue

¹⁻² Si ämaq̄ä quuvq̄ä heq̄iyq̄ä iun̄i, mañä yän̄änäq̄ñq̄ä aᅇgu-aᅇgun̄i, tiññä tq̄uan̄ñnā. Iqua aᅇñä-himq̄ä ämiq̄ä iquauätä, yoq̄ä naq̄ä-tän̄ä iquauätä, yäp̄ä iqi äp̄mapu, kukñuä q̄ätä äwiyaᅇpu, nätmatq̄ä eeq̄ānän̄i imäkq̄äp̄ñq̄ānā näwi imäkmbu äp̄mapu, ämaq̄ä hñq̄uenyq̄ä kukñuä quvq̄ä matq̄ä ipu, ämaq̄ä eeq̄ānän̄ä iun̄q̄ä kn̄uä yq̄ānā ipk̄äpu, mäkän̄q̄ä mäñq̄ä, hanjuä pmetp̄ñq̄e.

³ Quamä iññä pmeq̄añq̄e, kiq̄ä quati tiññi. Hin̄uiq̄ānän̄i, ne-pq̄e kn̄uä quvq̄ä indq̄ānanā dutañi, Goti Hanjuwä Iqueni hñgisanā äwim̄iñq̄ue. Neq̄ä kn̄uä iq̄ä äñgui, Setänä iqu hin̄gi-mānda guä eñq̄ä-pa, äneyq̄iyāma äum̄iñq̄e. Suq̄ä quvq̄ä imäkq̄añq̄ä, neq̄ä änenq̄ä imda nemeq̄añq̄e, mändi makitt̄iq̄iyq̄ä itanä, iñä imäkmin̄q̄ue. Ämaq̄eñq̄ä wiun̄q̄ä itanä, qu nätmatq̄ä äñguä hui meq̄añguwiñq̄e, “Ii nyi ämeq̄änä” kn̄uä indq̄ānätanā äp̄mamin̄q̄ue. Ämaq̄e, qu nen̄i, quwq̄ä mäkä-hun̄q̄ä eñq̄ä-pañä inemäkq̄añq̄ua, ga ne qun̄q̄ä-pq̄e, qutä mäkä-hun̄q̄ä eñq̄ä-pañä inä em̄iñq̄ue. ⁴ Suq̄ä iunā pmetañq̄ua, Goti Hän̄ä Ineq̄umuatq̄ä Iqu, ämaq̄ä äñguä iwimäkquat̄ñq̄etä, ämaq̄eñq̄ä qeq̄ä imän̄q̄euta wiñguät̄ñq̄etä, ätnän̄äq̄i ämitimäutäq̄añq̄añi, Iqu aᅇgumä hän̄ä ineq̄umuatkq̄e. ⁵ Iqu hän̄ä ineq̄umuatkq̄e, ne suq̄ä jänänän̄ä dinä imäkätq̄ätangq̄uä duta ma, oee. Iqu nenyq̄ä qeq̄ä ätmäkätä, neyaq̄ä suq̄ä quvq̄e huätä ämamäutä, hän̄ä-pmeq̄etä suq̄ä äñguänän̄itä änyä-hän̄ä inemäkkq̄e. Iqu iñi, Iqueq̄ä Dñä Äñguä Ique änatapätäq̄ä iuta inemäkkq̄e. ⁶ Jisasi Kraisi Hän̄ä Ineq̄umuatq̄ä Iqu wäun̄uä imäkq̄añgi, Goti Hanjuwä Iqu Iqueq̄ä Dñä Äñguä Iqueni, aañä hävemnäq̄ñq̄ä änatapq̄e. ⁷ Iqu iñi, tiññä timäut̄ñq̄eñq̄ä imäkkq̄e. Iqu qeq̄ä imän̄q̄ä iuta hin̄gi nätapq̄añgi, ne Iqueq̄ä hin̄uä iq̄iñi jänänän̄ä äp̄menä, kn̄uä yän̄änäq̄ñq̄e hän̄ä hea ique-ique pmeq̄ä men̄iñquä iun̄q̄ä, hin̄uä äq̄ānanā pmetatun̄q̄ue. ⁸ Kukñuä ii ätq̄a äp̄q̄ä tä, aañä naq̄ä-qakuän̄äñi.

Kukñuä nyi i ätq̄a äp̄q̄ä iñq̄e, si ämaq̄eñi mañä yän̄änäq̄ñq̄ä tq̄uät̄ñq̄ä änȳiñgi. Itañga iñq̄ä näq̄ñq̄ä ämepu, Goti Hanjuwä Iquenyq̄ä quuvq̄ä eq̄iyäpiyā iqua, quwq̄ä-quwä kn̄ui yasämä ämepu, suq̄ä äñguinā imäkq̄äp̄ñq̄ānā. Nätmatq̄ä iñi, änguanän̄ä eä, ämaq̄ä iun̄i, yätamakq̄ä vq̄uät̄ñq̄e. ⁹ Nätmatq̄ä iñq̄ä ätuät̄ñq̄añq̄añi, suq̄ä ämaq̄ä väq̄iyq̄ä kukñuä tq̄ä, kaq̄ä-kawäkauq̄ä yoq̄eñq̄ä tq̄ä, kukñuä mäkä humbn̄q̄ä tq̄ä, itañga suq̄ä Mosisi iqu ekq̄ä iqueq̄ä quatin̄q̄ätä tq̄ä iun̄i, wimasiyq̄ät̄nā. Kukñuä iññä iqua, häukui maeq̄e, yätamakq̄ä mäneyq̄ä yänä. ¹⁰ Ämaq̄ä quuvq̄ä

heqiyqä iquau äväqiyätñqä iqueni, “Suqä iini miqä panä” hñqu ae ätutqä imñi, huizi hñqu inä ätunji, qätä makiyqä iqäqe, tuwä dumäqätñä.

¹¹ Ämaqä iinjä itñqä iquenyqe, si näqñqä tiinjä esñqe. “Iqu kukñuä naqä-qakuä iunji, tuwä äwiyätä, hänaqä hui-mända äwätä, suqä quvqä imäkquätñqä äyä äwqiyä.” Iqueqä suqe, ‘nyi tiñjunä eänänä’ ätnätä, ätnäñäqi mänätquenä.

Kukñuä yäpakiyi

¹² Nyi Atemasi iquenä-qe, ä Tikikusi iquenä-qe, sinyqä dowat-mqänä. Iquaquisañä hñqu äkimeqanñani, si Kritä iu ävämetnä, ye añä-himqä Nikapolisi du minenqenqä yanwiqä iqätñä. Nyi kñuä tii ae ämenjä. “Yunjä naqänänä äqunätä, iiqä tätqätanñga, iqi pmamäniñqeqä.” ¹³ Senasi, kukñuä-suqenqä näqñqä iqutä, Apolosi iqutä, iquaqu äkivämesiyänñani, äwa miqä inyiyñqe, si yätamäkqä äñguänä vqätñä. ¹⁴ Neqä ämaqä quuvqä heqiyqä iqi äpmamiñuwä iqua, qu suqä täñqe näqñqä meqanñpu! Suqä äñguänänñinä imäkäpu, ämaqä äwa itqätanñuwä iquau yätamäkqä vqäpñqe. Qu iinjä imäkäpiyänñani, quwqä quamä pmeqä iunji häukuä winä. ¹⁵ Qokä-apäkä nyitä, täqi anä äpmenquä iqua, qu eeqänänñi siñi, “Ne sinyqe, hui mimäuqä inñänä” äktqä. Itanñga si ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, nenyqä kiinjä äwinyätñqä iquauñi, “Nyi henyqe, hui mimäuqä inñänä” tu. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqeuta hññi etapquä.

Tuwanuä, Poli iqu Pilimänä iquenqä äqäkqe Yätamäqkä kuknuä hiñuiqänä iquvi

Pilimänä iqu, ämaqä huiziu miqä-qu äpmaminqe. Näçñqä-tänä iqua, iqu Kraisi Iqueqä yoqä-tänä-qu, anä-himqä Kolosi iutanä etançi knuä indqänätqänä. Iqueqä wäunuä-wiyqä hiñginqä hñqu, Pilimänä iqueni ävama, anä-himqä huiziuñqä zä äukqe. Iqueqä yoqe, Onesimusi iquvi. Anä-himqä iuñi, iqu Poli ique äwimeqetani, Kraisi Iqueqä yoqä-tänä-qu ekqe.

Hea iñgani, Poli iqu guä äpmeqetani, Pilimänä ique hiñuä qunätñqä mäwqä imiñqe. Itançi iqu tuwanuä tä äqiyätä, Onesimusi ique ävätä, iqueqä miqä iquenyqä anqumä ändowatkqe. Poli iqu Pilimänä ique tiñä ätukqe. “Tqä wäunuä-kiyqä hiñginqä tqu äkivämäkqä-qe, iquenyqä äkasuwä matqä panä. Täñgani iqu, Kraisi Iqueqä yoqä-tänä äpmeqiyä. Iiñä etançi si iqueni, tqä tungua naqä-qakuä enqä-pa, itmayä” ätukqe.

Poli iqu, tuwanuä tqenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Tuwanuä tä nyi Poli, Kraisi Jisasi Iqueä wäunuä imäkätqätanqä, guä äkiqiyenjikuwä iqundä, neqä neyämaqä Timoti iquä, ye Pilimänä iqukiñqä äwawqatqe. Si yeyämaqä kiñä äyenyätñqä eänä, wäunuä ye imäkätqänqee anä imäkqä iqukiyi. ² Tuwanuä tä, sinyqätä, neqä neyämaqä Apiya iinyqätä, nesä wäunuñqä mäkä anä iqä äpmeñqä Akipusi iquenyqätä, itanğa qokä-apäkä quuvqä heqiyqä saqä anju aquvä äqänätqänuwä iquauñqätä, henyqä äwawqatqe. ³ Goti Hanjuwä neqä Apiqutä, itanğa Naqä Jisasi Kraisi Iquä, qeqä imänqeuta hiñçi etapäsinyä, äwqä harjuä imbu pmeññqä emäkqinyä.

Poli iqu, Pilimänä iqueqä suqenqä yeeqä ikqenqä

⁴ Hea ique-iqueni, nyi nqä Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätätmängani, nyi Pilimänä iqukiñqä-pqe knuä indqänätmä, Iqueni, “änquiqä” ätuätñqe. ⁵ Nyi iñä itñqe, ämaqe qu sinyqe, tiñä ändätqänuwä iutayi. “Iqu Naqä Jisasi Iquenyqä quuvqä naqä-qakuänänä eqiyätä, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä iunqe kiñä äwinyänä.” ⁶ Nyi tääqä tiñä-pqe inä ätätñqe. “Iquä, nesä, Jisasi Kraisi Iquenyqä quuvqe anä eqiyätanä, ikämanqä itanä äpmeñunä. Iiñä dutani, ne nätmätqä huitanä-huitanä anquanänä eeqänänä, Kraisi Iquesa hiñginä ämetunquä iunqe, näçñqä anquanänä aañä kuapanä mequaniqueqä.” ⁷ Si Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä iunqä aañä kuapanä äkinyätäqä dutani, quwqä äwqä yanänänqñqä imäkanyuewiyätqänä. Suqä iñi, nyi yeeqä inyimäkätä, nqä quuvqä heqiyqe yanänänqñqä inyimäkätqäuä.

Si nqä ymeqä Onesimusi iqueni, anquanä misñqä änyingï

⁸⁻⁹ Pilimänä, si ämaqä iñä-quki etanqñä-qe, nyi ti imäkmä. Nyi si Kraisi Iqueä yoqeta “Nätmatqä hñqu imäkiyä” äktätmä, yanänänqä ktmqä etanqñä-qe, qäyä eä. Suqä ämaqenqä äwiñqä iqu, ye a äqätänqee-qae, nyi qeçqinyä tiñä äktmä. Nyi Poli iqunä qoyanä eämä, itanğa guä äkiqiyenjiyätqänuwä iqunä inä eämä, yatñqä äkiyqä. ¹⁰ Si nqä ymeqä

Onesimusi* iqueni, änguänä misnqä änyinji. (Iqu tqä wäunuä-kiyqä hinginqä-qu qäyā etanji, hngisanā äkiyātā, zā tāqinyqä äpkqe.) Nyi guā äpmamā imni, iqu Kraisi Iquenyqä quuvqä heqiyätñqänā yätamäqkä vqanqä, iqu nqä ymeqä naqä-qakuä-qu ekqe. ¹¹ Hinjiqänāñi iqu wäunuä yätamäqkä änguänäñi makiyqä iminqe. Inäqe iqu tängani, wäunuä saqä iutā, nyaqä täutāñi, yätamäqkä änguänäñä yeyquänā.

¹² Nyi iquenyqä qeqä nyimänganjqä-qe, tängani nyi iqueni sinyqä ändowatqä. ¹³⁻¹⁴ Nyi kuknuä änguä we-hunqä-täñinqä guā äpmamāngā, iqu saqä anjā ämetā, yätamäqkä nyiyätñqä tāqi tāqumuatmqä itanjqä-qe, si “Nñqä” änā mandqä iqanqñinqä, nyi ique, “Tāqi pmayā” mätquā itmā, sinyqä anji ändowatqä. Nyi si manā yänāñāñqä äktqenqä, “Nñqä” dtñqenqä manyinqä iqi. Si nyi yätamäqkä nyisñqenqe, tqä äkinqä iunā imäktñqä änyinji.

¹⁵ Iqu hea wänqäpu pmetñqä äkivämakqe, kiqä quati, si ique anji itmeqanqnā, ga iqu sitā anāñi, äpakā pmetāniqä diñqāti, ä änāñdi?

¹⁶ Tängani iqu tqä wäunuä-kiyqä hinginqä qu eäqä-qe, iqu Jisasi Iquenyqä quuvqe ne eqiyätunquā-pa eqiyätāqetanji, tatqä-guāka enqä-panā-qu inā eäqi. Iinā iutanji nyi iquenyqä kuapāñā nyinätqätanqä, si-pqe iquenyqä aañā kuapāñā kinquāniqe. Iqu tqä wäunuä-kiyqä-qu eä, itanqä Naqä Iqueqä hueqä-himqä iutanā tqä-tāuā enqä-panā iinā-que äqunātnā, iquenyqe äkinyänā.

¹⁷ Iinā etanji, si nyinqe, “Iqu Kraisi Iqueä wäunuä iunji, nqä-näueqä naqä-qakuä-quvqä” kñuä indqänāñi, si nyinyqä yeeqä itnā indmanā-panji, Onesimusi iqueni iinā itmatñqä inyā. ¹⁸ Iqu suqä quvqä hui ikitquetā, ä saqä nātmatqä hui mbqä miqä qanyā ämetqeta, iqueä yoqä qiyesqä sātāti, si iqueä yoqe, huätä äkutetnā, nyaqe-mānda qiyeqātnā.

¹⁹ Tuwanuä tā, nyi Poli iqunā nqä hipaitā äqiyqä. Nātmatqä iinqe, mbqe nyi ktapmniqe. Nyi saqä hāñā-pmeqñqä yätamäqkä äkikqenqä, ‘si kima nyisñqenqä’ ktmqä etanjqä-qe, änā maktqä imā. ²⁰ Nqä nyāmaqä iquki, nyi sinyqä kñuä tiinā indqänātqāñā. “Ye quuvqe, Kraisi Naqä Iquenyqä eqiyätqāñueä-qae, iqu nyinji änguä inyimäkātā, nyaqä äwqe yänāñāñqä imäkānyuenjiyāñqiyā.”

²¹ Nyi sinyqe, “Iqu nyaqä kukñuiunji, hngisanā miqä, qänaknā itā, ‘Si iinā imäkiyā’ ätquäqä iunji ämāwqätāunqiyā” näqnqe iinā ämetmā, sinyqä quuvqä eqiyätmā, tuwanuä tā i äqiyqä. ²² Nyaqä kuknuä hnquququ tiinji. He Goti Iqueni tääqä ätquwi, Iqu qätā eyqanqä, nyi anji emamqñqänā-qe quuvqä heqmā, “Saqä anā iunji, nyinyqä hiqñqä hnqu, näwi imākenjiyā” äktqä.

Kukñuä yäpakiyi

²³ Eaplasī iqu, qäquye Kraisi Jisasi Iqueä wäunuä imäkätqätanqä, guā äkiqiyāuäyāikuwā, nyitā tāqi anā äpmeñueä iqu, “Nyi sinyqe, hui mimāuqä ināñā” äktqi. ²⁴ Itanqä ämaqä nyitā tāqi wäunuä anā itunquā iqua, Makā ique, Alistakusi ique, Demasi ique, itanqä Lukā ique, iqua-pqe asā e inā äktqä. ²⁵ Neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä qeqä imāñqeuta hingi vqe, hesā inā witātñqe.

* **1:10** Yoqä Onesimusi, kiqä quati tiinji, ‘Wäunuä yätamäqkä iqä’.

Tuwanuä ämaqä hñqu Hipru iquauñqä äqäkqe Yätamäkkqä kukñuä hinuiqänjä iquvi

Tuwanuä tqueni, tqu äqäkqätiyä? Ne maññe. Naññqä-tänjä iqua knuä huitañä-huitañä indqänätqänjä. Tuwanuä tä, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänjä, iquauqä quuvqä heqiyqe ävquatämäupñqä itqätanguwä iquau, yätamäkkqä vätnqä äqäkqe. Qu ävquatämäuanä-tpu imiñuwi, ii ämaqä huizi iqua iquau mäñdi äkittiyäpu, hañä-iqä äwimiñuwä iutanji. Qu quuvqä yänänäñqä heqäññqä iwimäkätñqe, tuwanuä äqäkqä iqu wäñuä naqänäñi, Goti Iqu Jisasi Kraisi Iquesa imäkkqenqä, ätätä äqäkqe. Goti Iqueqä suqä naqä-qakuñqä ne ämänätquetñqe, ii Kraisi Iqunänjqä.

Tuwanuä tä, knuä indqänqä naqänäñi, hñquaqui-hñqce nätapänä. 1) Jisasi Iqu Goti Iqueqä Ymeqä naqä-qakuä-qu ekqe. Iqu qua täu äpmeqänqani, Iqu hañä-iqetä, täñä-huñqetä, kuapanä äyä ämamiñqeqä. Goti Iqu iwimäkkqanji, Jisasi Iqu hañä-iqä iñjä ämeqetani, ämaqeu yätamäkkqä vqä kinqanänjä-qu ekqe (2:10). I etanqgetani, Jisasi Iqu, Goti Iqueqä kukñui hinuä-tqä hinuiqänä äpmamiñuwä iquautä, enätqä iquautä, itanqa Mosisi ique-pqe, ämäwqätäuqä-qu ekqe. 2) Goti Iqu-kiuä Jisasi Iqueni, Hiqäva hea ique-ique Imäkkqä-qu hiätñqä atäñuä ikqe. I etanqgetani, Jisasi Iqu Israitqä iquauqä hiqäva-imäkkqä iquau, Ämäwqätäuqä-qu ekqe. 3) Jisasi Iqu, Hiqäva-imäkkqä-qu qäukuä yätu äpme, qäyünä eä, qokä-apäkä Iquenyqä quuvqä heqiyqanqñqä iññi, anqumä itumenä. Ga suqä Goti Ique haqeqä mamäupñqä Mosisi iqu ätätä äqäkqe, ii wäñuä naqänäñi Jisasi Iqu imäkätñqä ktqeyi.

Tuwanuä tä, qokä-apäkä iquneqä quuvqä heqiyqä yänänäñqä inemäkätñqä iññe, Israitqä hinuiqändqä iquautañä kuapanäñi, quuvqä yänänäñqä eqämiñuwinqä änatänä (11:1-40). Inñi hañä-ique äkitanä-äki nemeñqutiyä-qe qäyä etanji, ne neqä quuvqä heqiyqe, ne äpäkonatunqanqñqä a yänänäñqä kiqätatunqeqä. Ne hinui, Jisasi Iquenyä äqunanä, qänakñäñi Iquenyqänä itanä, hañä-iqetä, täñä-huñqetä, nemeqanqutqe, qanyä mequanä.

Goti Iqu kukñui, Iqueqä Ymeqä Iquesa änatkqenqä

¹ Ainqani Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä kukñuä hui-hui hinuä-tqä iquau, neqä atqä-awäkau awä tquäpñqe, hänaqä huita-huita ätqua äpmiñqe.

² Mä hea yäpakä ne äpmeñquä täññi, Iqu neñi, kukñui Iqueqä Ymeqä Iquesa änatkqe. Ymeqä Iqueni, nätmätqä eeqänä Iqueqä meniñqe, Goti Iqu atäñuä ätekqe. Ga nätmätqä eeqänä äwäkäwanqä-pqe, Ymeqä Iquesanä imäkkqe. ³ Goti Iqueqä Ymeqä Tqu, we naqänänä äunätä, Goti Iqu yoqä naqänänä meqanji i ämänätqetqäuä. Ga Inñi Goti Iqutanji hiweeqä maetqe, kiqä Goti Iqu qeyi. Iqueqä kukñuä aañä yänänäñqä dutani, nätmätqä eeqänänä yqänä wäkäwätätñqä imäkätqäuä. Iqu neqä suqä quvqä du huätä ämamäutä, jänänänä inemäkkqä wäñuñi qäpu imäkäqetani, Iqu Goti Haqä-yätu Äpmeñqä Iqueqä hipa ämuangisa äpmaqke. ⁴ Inñä äpmetä, enätqä eeqäpnänä iquau ämäwqätäutä e äpmaqke. Asä iññi, yoqä Kaniqu äwikqä iqu, yoqä enätqä iquauqä di ämäwqätäuqä änyuätkqe.

Jisasi Iqu, enjätqä iquau ämäwqätäunqenqä

⁵ Hinjuiqänäni Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä Ymeqä-queni, “Nqä Ymeqä Iqukiyqä, Nyi tängani Tqä Tniqunä eqänä”^{*} ätukqe. Ga Iqu anqumä, “Nyi Iqueqä Kaniqunä heqanqundi, Iqu Nqä Ymeqä-qu enqiyä”[†] ätkqe. Mä enjätqä iquauqce, Iqu kuknuä iinji, äknja ätkqäwä? Näwi aanjä aanqe. ⁶ Itanqa anqumni, Iqu Iqueqä Ymeqä Hitmqä Iqueni, qua täunqä dowatäniqänqanqe, “Goti Iqueqä enjätqä eeqänänjä iqua, Iqueqä yoqe haqeu mamäupnuwänqä”[‡] ätkqe.

⁷ Iwä Iqueqä enjätqä iquauqä kuknu, tii ätkqe. “Iqu Iqueqä enjätqä iquau yunuä enqä-pa imäkätä, Iqueqä wäunjuä-wiyqä iquauji, tä hänaqä enqä-pa imäkänä.”[§]

⁸ Mä Iqueqä Ymeqä Iquenyqe, tiyi. “Si Goti Iquki, ämaqeu miqä iqueqä zä-hawiu hea ique-ique pmettji. Ämaqe, Si qokä-apäkiu suqä jänänänjitä mitqätanqä hiyuä äkqänäpiyitanji, Tqä yoqä naqenqä näqhqä mapnä. ⁹ Si suqä jänänäninjqä kiinjä äkinyätä, quvqenqä maqinqä yasämä itnqä iqukiyqä. Iinjä etanqenqä, Tqä Goti Iqunä, Si yoqä naqä-tänjä hisjqä atäunjuä ekikqe. Qu ämaqä hjqeqä nyuänju, olipqä eqä aowä equatepu, yoqä naqä-tänjä hetnqä imäkätqänjuwä-pa, Tqä yeeqä iinqe, huizi iquauqä duji ämäwqätäuä aanjä naqänänjä hetnqä ikimäkkqe.”^{*}

¹⁰ Ga tiinjä-pqe inä ätukqe. “Naqä Iquki, nämatqä eeqänä änyä etanqani, Si qua tqutä, qäukuitäni, Tqä hipaitä imäkekni. ¹¹ Ä nämatqä iinjä iquaqu, qäkämä yäuä itä äpkngqä-pa, näwinyä aanqä heqanqisi, mä Si yqänä pmettji. ¹² Si iquauqini, ämuasmänqä huaknä iquwä-pa, ii itnä, qäkämä yäue huätä ätäquvepu, änyä-hänjä imäknguwä-pa ii iwimäktjqe. Injqe Si huijanänjä mikutänqä itnä, ga Tqä hänjä-pmeqe, qäpuji maeqä yäniqe.”[†]

¹³ Itanqa hinjuiqänäni Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä Ymeqä-queni, “Nyi Tqä mäkä-hunqä iquauji, Tqä yukä yäpä iqi imäkäqumuatemqänqanqä, Si quamänjä di, Nyaqä hipa ämuangisa pmayä”[‡] ätukqe. Mä enjätqä iquauqce, Iqu kuknuä iinji, äknja ätkqäwä? Näwi aanjä aanqe.

¹⁴ Enjätqä iqua squäquayä? Qu dnä-qua epu, Goti Ique wäunjuä-wiyqä-quayä. Iqu qunji, ämaqä qui mimäknqä, hanjä-pmeqä änyä-hänjä Iquesa mapnuwänqä iquau, yätamäqä wipnqä ändowatätqäuä.

2

Kuknuä Goti Iqu anji inetmeniqä iinqe, mäwqatämäuqänqe

¹ Goti Iqueqä Ymeqä Iqu e pmetanqenqä, ne kuknuä naqä-qakuänänjä gätä ae äwiyätunqce, neqä knjä indqänqä imni, yänänäqngqä witanquti iunä qänaknä iquatunqänänji. Mä ne kuknuinqä miqä itanä iutanji, hämänä vquatämäuqänqä. ² Kuknuä hinjuiqänä Goti Iqu neqä atqä-awäkauni, enjätqä iquauqä manjita ätuminqä ii, yänänäqngqä witanqgi, ämaqä kuknuä iunji ämäwqätäupu hngisanä iminjuwä iqua, hanjä-ique quwqä suqä quvqä imäkäpiyä duta qäyunä äyä ämaminjuwi. ³ Inji kuknuä naqänänjä tänqa ämetunqce, Goti Hanjuwä Iqu ne qui mimäknqä yatunqä anqumä inetmetnqä iu tuwä äwimitatqce, ga neqä quvqenqä

* 1:5 Apqä Bukä 2:7 † 1:5 2 Samueli 7:14 ‡ 1:6 Kuknuä-suqä 32:43 § 1:7 Apqä Bukä 104:4 * 1:9 Apqä Bukä 45:6-7 † 1:12 Apqä Bukä 102:25-27 ‡ 1:13 Apqä Bukä 110:1

hanä-iqä kima meqä iunji, zä äwätanä, iuta mämäwqätäuqä yanique. Goti Iqu iinjä inetmeninqenqä kuknui, neqä Naqä Jisasi Iqu ganä tqanji, ga ämaqä Iqu ii tqanji äwikuwä iqua, “Kuknuä iinji naqä-qakuiqä” änatäpu, neyaqä quuvqä heqiyqe, yänänäqñqä nemäkkuiwi. ⁴ Ga Goti Iqu-pqe, nätmatqä ämaqä mimäqñänjä di huitanjä-huitanjä kuapänäni, ämaqeu yäunuä wimäkätä, yänänäqñqä imäkätä, ga Dnjä Ängguä Ique, Iqueqä äwiñqä duta ävqäwätä, neqä quuvqä heqiyqe, yänänäqñqä nemäkkqe.

Jisasi Iqu anju inätmetñqä wäunuä imäkkqenqä

⁵ Ne qua änyä-häñji, Goti Iqu imäqñanji timäutñqenqä ätätqänju. Iqu qua iu mipunwänqce, enätqä iguau mäqumuateqä ikqe. ⁶ Goti Iqueqä bukiunji, ämaqä hñqu kuknuä tii ätkqä äqänä.

“Si nenyqä knuä indqänätqänjä dñqce, ne ämaqä-qunenji, squä-qune etanjikä? Ne nätmatqä hiñjiñqä qäyä etanqqä-qe, Si neñä di ängguänäni, suñqä mäneyätqänjinyä? ⁷ Si ne inemäkätnännga, enätqä iguauqä yäpä iqi, wänqäpu pmetunquä äyä inemäkkñji. Si ne yänä pmeqänqä naqä inemäkätnä, yoqä naqä äyä änatapknji. ⁸ Itanga ne iu miqatunquä dñqce, Si nätmatqä eeqänänji, neyaqä yäpä iqi wiqänqä imäkekñji.”*

Kuknuä, nätmatqä eeqänänjä ämaqä-quneqä yäpä iqi wiqänqä imäkekqenqä ätqe, ii Goti Iqu huiunji ävquatämäutä, yäpä iqi mäwiñqñqä matqä iqi, oee. Inäqce tänganji, nätmatqä eeqänänji, ämaqeuqä yäpä iqi witanqce, ne hiñuä mäqunquä yqänä iqa äpätqänju. ⁹ Inäqce ne tänganji, tii äqunänju. Jisasi Iqu, enätqä iguauqä yäpä iqi wänqä hmbu tii äpmeqetanji, Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä qeçä imänqeta, ne eeqänänjä iquneqä anji ämetä, yätamäqä neyätñqce, tmi-tmiqä-tqä naqänänjä ämetä, äpäkongqce. Iutanji, Goti Iqu Iquenji, Naqä imäkätä yoqä naqä äwikqe. Ga ne tänganji, Jisasi Iqu Yoqä Naqä Meqä-qu pmetanji äyä äqunänju.

¹⁰ Goti Iqu nätmatqä eeqänänjä iuqä Quatä-qu eä, eeqänänjä imäkkqe. Ga Iqu, Iqueqä ymeqä kuapänänjä qäukuä yätunqä ätuma äyätä, ängguänänjä imäkäqumuatetñqä äwiñqce. Qu qui mimäknqä ipñqä anju itmetñqä wäunuji, Jisasi Iqu imäkätñqä äwiñqce. Ga Goti Iqu, Jisasi Ique iunqä qäyu iwimäkätñqce, Iqu Ique tmi-tmiqä-tqä qäyä metñqä hiñuinä äqunqce. Goti Iqu suqä iinji, qämä-qämä miqä, qäyunänä imäkkqe. ¹¹ Ga ämaqä, qokä-apäki Goti Iqueqänä heñqä iwimäqä Jisasi Iqutä, itanga qokä-apäki, Iqu Goti Iqueqänä heñqä iwimäkätñqä iquatä, quwqä Kaniqu naqä-hñqunäyi. Iutanji, Jisasi Iqu qunqä womba miqä, ‘Nqä nyämaqäüä’ ätuätqäüä. ¹² Iqu tii ätkqe.

“Nyi Saqä Yoqe, nyämaqä iguauä awä iqisa awä tmqänä. Quwqä aquväñqetani, nyi haqeu ämakmäutmä apqä tmqänä.”†

¹³ Iqu tiinjä-pqe inä ätkqe.

“Nyi Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqämännga pmetmqänänjqä.”‡

Itanga anqumñji, “Goti Hanjuwä Iqu, ymeqä ändapqä tätä sä pmenänä”§ ätkqe.

¹⁴ Ymeqä iinjä iqua, ämaqä huiwitä, häneqetä asänänjä änyqä iguayi. Iwä Jisasi Iqu äpäkonätä, Setänä, dnjä quvqä äpäkongqeuñqä yänänäqñqä äneqçä iqenji, qui imäkätñqä dñqce, Iqu Ämaqä-qu eätä, huiwitä, häneqetä asänänjä Inqä-qu ekqe. ¹⁵ Iqu iinjä-qu äpäkonätä, ique

* 2:8 Apqä Bukä 8:4-6 † 2:12 Apqä Bukä 22:22 ‡ 2:13 Asayä 8:17 § 2:13 Asayä 8:18

qui iwimäkkqe, ii ämaqä quwqä äpäkonqänqanqä qua iu äpmapu, äpäkonqenqä zä ipu, guä enqä-pa äkiqäyambu äpmenjuwä iu-pqä huätä iqtäumakkä eä. ¹⁶ Jisasi Iqu iinjä ikqe, ii Iqu yätamäkkqe, enätqä iquau vätnqä ma, Aprähama iquesanjä hueqä-himqä iu vätnqä ikqä äyüwä. ¹⁷ Iutanj, Iqu nätmätqä eeqänänjä iunji, yänä-mänä maeqä, iquatä asänänjä ekqe. Iinjä eäqetanji, Iqu quwqä hiqäva-imäkkä iquauqä Naqä-qu äpme, Goti Iquenyqä wäunui qäyu imäkkätqänänji. Wäunjuä iinj, Iqu qokä-apäkä dunqä qeqä äwutätä, enyqä miqä kuknjuä iunji qänaknä itä, ga Kiqä-kiuä hiqäva enqä-pa äwinätäqetanji, Goti Iqu, ämaqeuqä suqä quvqenqä äwqä tnänjä äwiñqe, huätä eeqäpnä mamäquätnqänänji. ¹⁸ Iqu, Iqueqä-kiuäni suqä quvqä iqänqä yamwiqä iqe, äwimeqanji tmi-tmiqä-tqe ae ämakqä-qae, qokä-apäki, suqä quvqä imäkkpñqä yamwiqä iqä äwimeqäqä iquauñi, Iqu yätamäkkä vänä.

3

Jisasi Iqu, Mosisi ique ämawqätäuqenqä

¹ Nqä nyämaqäüä, Goti qäukuä yätu äpmenqä Iqu, he-pqä nyi-pqä Iqueqä heatunquä tääqä änatkqä eänque, Jisasi Iquenyqä knuä äñguänä meqanppu. Jisasi Iqueni, Goti Iqu kuknjuä awä tätñqä ändowatkqä-qu eä, Goti Iquenyqä hiqäva-imäkkä iquauqä Naqä-quwi. Ga ne Iquenyqä quuvqä eqiyqä-qune, Iqueqä yoqe awä ätuätunquä Iquwi. ² Mosisi iqu, Goti Iqueqä ämaqeuqä awä iqi äpme, wäunjuänqä enyqä miqä, kuknjuä iunji qäyu imäkkminqä-pa, Jisasi Iqu-pqe, Goti Iqu wäunjuä imäkkätñqä atäunjuä ätetä, kuknjuä ätukqä dunji, enyqä miqä, Qänaknä Iqä Iquwi. ³ Ne näqñqä äyä enju. Anjä qeqätqä iqueqä yoqä naqä qäyä etanqqä-qe, ämaqä anjä ique ämätqä iqueqä yoqe, naqänänjä eä, anjä iqueqe, ämawqätäunä. Asä ii enqä-panji, Goti Iqu Jisasi Iqueä yoqe, Mosisi iqueä iunji ämawqätätätñqä, naqänänjä äwikqe. ⁴ Anjä ämätñgawänqä iquau mätkqe, ii ämaqeyi. Mä Goti Iqu nätmätqä eeqänänjä Imäkkä Iquwi. ⁵ Mosisi iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä anjutanjä wäunjuä-wiyqä-qu eä, Goti Iqueqä ämaqeuñi, wäunui enyqä miqä itä, nätmätqä Goti Iqu qänaknda täniqä diñqä ätuminqe. ⁶ Mä Kraisi Iqu, Goti Iqueqä Ymeqä-qu eä, Iqu qokä-apäkä iqune, Goti Iqueqä anjä ämätñänquä dunji, Iqu enyqä miqä, Ämiqñqä Naqä-qu eä. Itanqa ne pemänä itanä, Naqä Iqu äñguä inemäkkätñqä diñqä neqä knui yänänäqñqä ävanä, hiñjuä äqunanä äpmeunqwe, ne Goti Iqueqä anjä äyä ämätñänju.

Goti Iqueqä ämaqe, hapä pmeppnuwänqenqä

⁷ Iinjä dutanji, Dñä Äñguä Iqu tiinjä ätqä-paniyi.

“Tänqanji he Goti Hanjuwä Iqueqä quväki, qätä wipñqenqä änyinjgi.

⁸ Heqä taqä-tawäkiqua anjä avñqä nämä äpmapu, yamwiqä änyiyäpiyänqga, qu Nyi hñgisana indquepu, quwqä äwqe ppinjñqä iñguwä-panji, he-pqe iinjä minqä pambiyä. ⁹ Iqinj qu, Nyaqä suqä änäändiyä-tpu yamwiqä änyiyäpu, quväukuä 40 iunji, Nyi wäunjuä yänänäqñqä imäkkqanqä di hiñjuä äñqänminjuwi. ¹⁰ Iwä qu äwqä tnänjä nyimäkkqanqä, Nyi tii ätkqe. ‘Qu hea ique-iqenji, Nyinjñqä miqä ipu, huänqä quñqä imäueqä iunji mäwqä itqänä.’ ¹¹ Iinjä iutanji Nyi Nqä äwqä tnänjitanji, kuknjuä yänänäqñqä tii ätkqe. ‘Iqua Nyaqä anjä hapä pmeqä iunji matimäquä ipnuwiqä.’”*

* 3:11 Apqä Bukä 95:7-11

¹² Nqä nyämaqäüä, hesanä hñqu iqueqä äwqä iunda knüä quvqä ämetä, quuvqä maeqiyqä iqetani, Goti Hänä-pmeqä-tänä Ique ävquatämäuqänqä, yasämä mimbu. ¹³ Mä hesanä hñqu, suqä quvqäuta knüä änguä nämeqä itä, äwqä-ppinjä inqänqä, Goti Iqueqä quväki qätä wipnuwänqä hea iqu yqänä äwätänqä-qae, he hiunji ique-ique yänänäqñqä tqäpñqä kukñuä änguinä tmbiyä. ¹⁴ Ne Kraisi Iquenyqä quuvqä hiñuiqä yänänäqñqä eqäkquä-pa, neqä äpäkonqä dunqä yqänä eqiyqä äwätunqä, ii ne Iqueqä näueqä iquneyi. ¹⁵ Goti Iqueä kukñuiunji tii äyä ätnä.

“Tängani he Goti Hanjuwä Iqueqä quväki qätä wipñqenqä änyingji.

Qu Nyi hñgisa indquepu, quwqä äwqä ppinjä inguwä-pañi, he-pqä ünä minqä pambiyä.”†

¹⁶ Ämaqä, Goti Iqueä quväki qätä äwiyäpiyä-qe, Ique hñgisa itquamiñuwi, tqukuayi? Ii qokä-apäkä, Mosisi iqu Isipäta ätuma äpkqä eeqänänjiyi. ¹⁷ Ga Goti Hanjuwä Iqu äwqä tnäñi, quväukuä 40 ünji, tqukuauñqä imäkminqä? Ii qokä-apäkä suqä quvqä imäkäpu, anä avqñqä iu äpäkonqä iquayi. ¹⁸ Itanqa Goti Iqu, “Iqua Nyaqä anä hapä pmeqä iunji matimäuqä ipnuwiqä” ätätä kukñuä yänänäqñqä, tqukuauñqä ätkqä? Iqu kukñuä ünji, ämaqä huii-huiunqä matqä, Iqueä kukñui qänaknä miqä, hñgisa iqä iunqä äyä ätkqä. ¹⁹ Inji ne hiñuä tiñä äyä äqunänju. Qu anä hapä pmeqä iunji mäpaquvqä, quwqä quuvqä maeqiyqä iutanji.

4

¹ Goti Iqu, qokä-apäkä Iqueqä anä hapä pmeqä iu timäupnuwänqä kukñuä-guä ämäsäuekqä, yqänä äutänä. Iinä enqä-qae, hesanä hñqu ingisa mäpaquvqä iqänqä, neqä-neuä zä imäknätanä, yasämä minguatunqä. ² Atqä-awäka, Goti Iqueqä yätamakqenqä kukñuä ängui qätä äwikuwä-pa, ne-pqä kukñuä ängui qätä inä äwikqä. Ga qu quuvqä qäyuna maeqiyqä ipu, qätenä äwimiñuä iuta, yätamakqä mäwqä ikqä eä. ³ Mä ne ämaqä Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätunqä iquene, Iqueqä anä hapä pmeqä iu paquvanique. Ämaqä quuvqä maeqiyqä itqätanquwä iquauñqä, Goti Iqu tii ätkqä.

“Iinä iutani, Nyi äwqä tnäñi nyinngani, kukñuä yänänäqñqä tii ätkqä.

“Iqua Nyaqä anä hapä pmeqä iunji, matimäuqä ipnuwiqä.”†*

Iqu qua imäkätäqänqäni, wäunji qäpunä äyä imäkmäuqä, hapä pmeqenqä kukñui ingä ätkqä. ⁴ Goti Iqueqä bukä iunji, hiunji 7 iquenyqä, *“Goti Iqu Iqueqä wäunji eeqänänji qäpu imäkäqetani, hiunji 7 iqueni hapä äpmakqeqä”†* ätnä. ⁵ Ga kukñuä tqueni, haqä yätqänji tii tqanji äyä äqunänju. *“Iqua Nyaqä anä hapä pmeqä iunji, matimäuqä ipnuwiqä.”†* ⁶ Iwä naqä-qakui tiñji. Ämaqä hui anä injiunji äpaqupñqä yqänä äutänä. Mä ämaqä, Goti Hanjuwä Iqueä kukñuä ängui, hiñuiqänä qätä äwikuwä iqua, qänaknä miqä hñgisana ikuwä iutani, anä hapä pmeqä iunji, mäpaquvqä ikuwi. ⁷ Iinä dutani, quväukuä hatñä ae äpäwqanqa, Goti Iqu, Dewiti iquesa anji tii ätkqä.

“Tängani he Goti Hanjuwä Iqueqä quväki qätä wipñqenqä änyingji.

Hiqä äwqä, ppinjä minqä pambiyä.”§

† 3:15 Apqä Bukä 95:7-8 * 4:3 Apqä Bukä 95:11 † 4:4 Ipäqäkqä 2:2 † 4:5 Apqä Bukä 95:11 § 4:7 Apqä Bukä 95:7-8

Goti Iqu, ‘tängganjqä’ ätkqe, Iqueqä quväki qätä wipnuwänqä hea iqu, yqänä witanqi iinqä ätkqe.

⁸ Hinjuqänäni Josuwa iqu, ämaqe hapä pmeqäpnuwänqä ätuma uwqä-säpi, Goti Iqu qänaku hiunji hapä pmeqä hñquenqä, matqä iquänäni. ⁹ Inji Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqe, quwqä Sämbatqä hapä pmeqä mañqä iqu, änä matimäuqä yqänä äpätqäuä. Ii, Goti Iqu hiunji 7 ique hapä pmakqä enqä-panjiyi. ¹⁰ Ne näñqqe, Goti Iqu Iqueqä wäunui qäpu itä, hapä äpmakqä-pa, ämaqä Goti Iqueä anä hapä pmeqä yängisa äpeyqäqä iqu, iqueqä wäunui qäpu itä, hapä pmetäniqe.

¹¹ Nesanä hñqu ämaqä hinjuqänä hñgisana ikuwä-pa itä, anä injuñi mäpaquvqä iqänqce, ne anä hapä pmeqä yäpä yängisa peyaninqüä wäunui, yänänäñqä yatunqce. ¹² Goti Iqueqä kukñui häñä eä, wäunüä yänänäñqä imäkänä. Iqu näpqä-hionaqä inqi-ingisa yanäñqquä enqä-panä itä, ämaqeä qeqä-quuvqä hiñqä dunqätä, yänju ämisätäumämä yänä-gawä dunqätä huänä. Inä enqä-qae, iqu ämaqeä kñuä indqänqetä, äwinqetä näñqä eä, iwäsäuänä. ¹³ Nätmatqä Goti Hanjuwä Iqu imäkkqä eeqänänä ii, Iqueä hinuä iqini zä mäwiqä a ätängawäqänqä, ätnäñqi äwi. Neqä suqä imäkmitatquenqä kukñui, Iqueqä hinuä iqi taniqce.

Jisasi Iqu, neqä Hiqäva-imäkkqä Naqä-queqä

¹⁴ Nenyänqce, hiqäva-imäkkqä iquau Miqä Hñqu, qäukuä iu äpaquvätä, Goti Hanjuwä Iqueä hinuä iqi äpme. Iqu Jisasi, Goti Iqueqä Ymeqä Iquvi. Iwä, “Ne quuvqä Iquenyqä eqiyäunünä” ätätanä awä ätätunquä iunji, a yänänäñqä qätätatunqce. ¹⁵ Suqä quvqeuñqä yamwiqä änetetñqä eeqänänä ii, Ique qäyä ae äwimakqä-qe, Iqu suqä quvqä du miqä ikqe. Iutanji, hiqäva-imäkkqä iquauqä Naqä Tqu, ne neqä-neuänji yänä mañqä iqanqquenqä, huäqä änaumäkätñqä Iquvi. ¹⁶ Iqu iinqä pmetanqgetani, ne zä miqä, Goti hñgi nätapqä Iqu-tänä qäqiqinyqä pemä itanä, uwquatanqänänji. Inji ne hanä-iqä ämetanä, yätamäkkqä meqä diñqä äwa etanqu änaqänänqce, Iqu Iqueqä qeqä-imänqgetani, yätamäkkqä neyänä.

5

¹ Hiqäva-imäkkqä naqä ique-iqueni, Goti Iqu ämaqeüqä awä iqisani atäunüä itä, iquau yätamäkkqä vqänqä pmuatquänä. Ga nätmatqä qu Goti Hanjuwä Ique ‘änquiqä’ ätuäpu hñgi vqetä, itanqä quwqä suqä quvqä huätä motnämuqänqä hiqäva-qäyqetä, äma äwätä vqä iquvi. ² Iqu, iqueqä-kiuänji, nätmatqä imäkkänqce, yänä-mañqä-qu eäqä-qae, iqu, ämaqä änyä mañqä epu, Goti Hanjuwä Ique ävämätqänjuwä iquauñi, tnänä miwitqueqä, qeiqinyä itquequänä. ³ Ga iqu yänä-mañqä-qu eäqetani, suqä quvqä huätä mamämuqänqä hiqäva-qäyqce, qökä-apäkiunqätä, iqueqä-kiuänqätä qäsä qäyquänä. ⁴ Inji ämaqä hiqäva-imäkkqä naqä äpmeqä iqu, yoqä naqä-tänqce. Iqu wäunuitä, yoqä naqetänji, iqueqä äwinqä iuta mämeqä yänä, oee. Goti Hanjuwä Iqu, ique ganä tääqä tuätumeqanquti, iqu inqanä menä. Ii Goti Iqu, Aronä ique ätuätumetä äwikqä-panji.

⁵ Ga Kraisi Iqu-pqe inänji. Iqu, Iqueqä yoqe haqce ämaenätä, hiqäva-imäkkqä naqä pmetñqce, Iqueqä-kiuä imäkkänqä maetqce. Aanqce. Goti Iqu, Iqueqä-kiuä Jisasi Iqu wäunüä ii imäkkänqä ätekkce. Iqu Ique ätetä, ti ätukqe. “Si Nqä Ymeqä Iqukiyqä. Nyi tänganji, Tqä Tniqunä eqänä.”* ⁶ Ga

* 5:5 Apqä Bukä 2:7

hñqäqñi, Goti Iqu, “Si hiqäva-imäkqä hea ique-ique, Mekisetekä† iqu enqä-pa, pmettñiqä”† ätukqe.

⁷ Jisasi Iqu, täkä ämaqä-qu qua täu äpmeqängani, Iqu Goti Iqueqä yätamäkqenqä tääqä ätätä, yatñqä äwikqe. Goti Iqu yänänäñqä-tänä itañqenqä, näñqä eä etangi, Iqu mäpäkonqä häñä pmetäniqä dñqe, Goti Iquenyqä yääqä tnäñä ätätä, kñuä kuapänä äqäkqe. Iqu mäñdi äkittqänätä, Goti Iqueä äwiñqä iunä ikqetani, Goti Iqu, Iqueä tääqe qätä äwikqe. ⁸ Jisasi Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä-qu eäqä-qe, Iqu tmi-tmiqä-tqä ämakqetani, suqä, Goti Iqueqä kukñuä iu qänaknä iqññqe, näñqä ämakqe. ⁹⁻¹⁰ Iinä ikqetani, Iqueqä wäñuñi qäyuna imäkätñqä ekqe. Iwä Goti Iqu Ique atäñuä itä, “Si hiqäva-imäkqä iquauqä naqe, Mekisetekä Iqu äpmeñqä-panä hisñqinya” ätukqe. Ga Iqu qokä-apäkä, Iqueä kukñuä dññi qänaki iqä iquauñi, quwqä suqä quvqeuta angumä itmetä, häñä hea ique-ique iqumuategänqä ekqe.

Ymeqä dänä mimänqä, naqä heqenqä

¹¹ Jisasi Iqu hiqäva-imäkqä naqä, Mekisetekä iqu enqä-panänqä kukñui, awä kuapänä hefatquä etanqqä-qe, heqä kñuä indqänqe, ätnänäqi maeqä etanqqä iutani, kukñuä iqueqä quati metquetunqenqe, ämävqänqu. ¹² He Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui qänqanä ämakuwä-qe, ämaqä huizi dññi, iinqä näñqä äväpu, ämotqueqä qäyä etangi, aanqä äyuwä. Ii tiinji. Goti Iqueqä kukñuä he änyänänqä ämakuwä dññi, ämaqä huizi, qu heñi angumä näñqä etapqa uwqäpnä. He ymisanä woyqä di mapñqe, änä maeqä ipu, anui yqänä änatqänuwä ii, enqä-panuenji. ¹³ Ämaqä, ymeqä dänä enqä-pa, anuä yqänä änatqänuwä iqua, suqä äñguä jänänänñiqä änyä mañqä enä. ¹⁴ Mä ymisanä woyqe, ii ämaqä naqä ae equwä iquauqe. Ämaqä iinä iqua, qu suqä äñguinçätä, quvqençätä iwäsäuwa äpuiyitani, näñqä qäyü ae ämakuwä iquayi.

6

Kukñuä anuä enqä-panä iunqä

¹ Iinä dutani, Kraisi Iquenyqä kukñui, he anuä enqä-pa änyänänqä ämakuwä dññänä matqä, ne ämaqä naqä hiatunquä nemäkqä iunqä ätätanä, qänaki iunä iquatunque. Ne kukñuä qätä ae äwikquenyänä ätqa uwqe, ii ne anä siyaundqä anji-anji äqutätanä, anji maqä mimäkqä iquuä enqä-paniyi. Kukñuä anuä enqä-pa he änyänänqä ämakuwi, tiyi. Suqä äpäkonqä iunqä änatma wqeuñi, ävquatämäupu, Goti Iquenyqä quuvqä heqiyqänqä, kukñuiyi. ² Ga huizi, suqä asñä-ñqä huitañä-huitañä iquauñqätä, ämaqeu hipa hageqi wiyqä iunqätä, ämaqä pizqe, qua buta anji vauqençätä, ä neqä suqä äñguinçätä, quvqençätä kimani, näweqä meqänçätä kukñuiyi. Iinä iquauñqä kukñui, yqänä ätqa mäwqä itanä, ämaqä naqä hiatunquä nemäkqä kukñuä iunqä ätätanä, qänaki iunä iquatunque. ³ Goti Iqu ne iinji, imäkatunquä wiñganqutqe, ne imäkanä.

Tuwä mäwqä, yänänäñqä tqäuenqä

⁴⁻⁶ Ämaqä hñqua, quwqä kñui Goti Iqueqä we-hunqeu ätimäupu, qäukuä yätutanä hññi vqä di ae yamwiqä ipu, Dñä Äñguä Ique ae ämepu, Goti Iqueqä kukñuä äñguänänä etanqqençätä, Goti Iqueqä yänänäñqä qänaknda ätnänäqi äti timäutñqä iinçätä, näñqä ae eätqänuwä iquayi.

Ämaqä iquautanjä hñqua, ävquatämäupu, Goti Ique tuwä ae äwipqä eänqce, kñuä anqumä kunmäkmbñqce, huänqce miñqä da eä. Suqä iinjä Iqu, ii qu Goti Iqueqä Ymeqä Iqueni, anqumä zä-huätati äuepu, ämaqeupä hiñuä iqi womba metñqä imasequwä-panji. ⁷ Ämaqä iinjä iqua, qua quuvqä enqä-panjä iquayi. Qua äñguä etanji, ämaqä iu itqätanquwä iquau yätamäqä vqänqce, piyä äqiyätäqeta eqä ämetä, ymisanjä äñguä etñqä imäkätñqä iqueni, Goti Iqu äñguänänjä imäkäniqe. ⁸ Mä quae quuvqä etanji, guä yänä-tänjitä, qätaqä quvqetänä äukatñqce, Goti Iqu 'qui imäkänänä' tqanquti, tä näniqe.

⁹ Neqä neyämaqä kiñjä änenyätñqäüä, hanä-iqä iinjä etquque, he memeqä, Goti Iqu yätamäqä eyätä, anqumä etmeniqenqä kñuä yänänäqñqä ämeñu. ¹⁰ Goti Iqu Iwäsäuqä Jänänänjä-qu eä, hiqä wäunuä äñguä imäkätqänquwä iunqätä, hiqä Iquenyäqä enyätñqenqätänji, hui miñuqä Iquvi. He Iquenyäqä hengangqetani, qokä-apäkä Iqueqä dñji, yätamäqä ävqä äpätqänquwi. ¹¹ Ne he hñqunä-hñqunänji, suqä iinjä yänä äqänäpu imäkätqänquwä-pa, heqä quuvqä heqiyqä di, a yänänäqñqä äqätpu, he Goti Iqu äñguänä emäkäninjä kñuä yänänäqñqä indqambu, hiñji Iqu äteqäqä iquenyäqä, hiñuä äqumbu pmetñqenqä äneñgi. ¹² Inji, he yänä äqänäpiyä iutani, enyqä miqä iqäpñqce. Ga suqe, ämaqä quuvqä naqä-qakuänänjä eqiyäpu, enyqä miqä ipu, nätmätqä äñguä, Goti Iqu iquau väññqä kukñuä guä ämäsäuekqä iunji, ämapñqä imäkätqänquwä-pa, iinjä imäkqäpñqce.

Goti Iqueqä kukñuä guä ämäsäuekqe, a yänänäqñqä kiqätqenqä

¹³ Hiñuiqänänji Goti Iqu Aprähämä iqueni, kukñuä hñqu ätuätä, guä ämäsäuekqe. Ga ämaqä naqä Goti Ique ämäwqätäüä äpmeñqce, hñqu maeqä etanji, Iqu Iqueqä-kiuänqä, “Nyi, Nqä yoqeta kukñuä tii ätätmä eqänä”^{*} ätätä, guä ämäsäuekqe. ¹⁴ “Nyi si äñguä ikimäkätmä, saqä taqä-tawäka, aañä kuapänä eqiyämambnuwänqä, ikimäkqänä”[†] ätukqe. ¹⁵ Inqata-tiñi, Aprähämä iqu, Goti Hanjuwä Iqu iinjä ätukqenqä, enyqä miqä itä hiñuä äqänä äpmainqetani, nätmätqä eeqänänji qäyunänä qe ämakqe.

¹⁶ Suqä kukñuä naqä-qakuä imäkqce, tiyi. Ämaqä, iqueqä kukñui, ii naqä-qakuänänjä etanji, ämotquetñqä iqu, ämaqä naqä ämäwqätäunqä hñqueqä yoqe ätätä, “Nyi kukñui, ämaqä iqueqä yoqeta naqä-qakuä ätqänä” tänä. Huiziqua, iinjä ätätñqä iqueqä kukñui, makittqiyeqä ipu, kukñuä hui matqä ipnä. ¹⁷ Goti Iqu Iqueqä kukñuä guä ämäsäütä enqä dñqce, Iqueqä kñuä indqänqä imñji makunmäkñqä danä yänä. Inji, ämaqä Iqu guä ämäsäütä enqä di mapnuwänqä iqua, suqä iinjä iquenyäqä näqñqä äñguänä mapñqenqä wiñganñi, Iqu Iqueqä-kiuänqä, “Nyi, Nqä yoqeta kukñuä tii ätätmä eqänä”[‡] ätätä, guä ämäsäuekqe.

¹⁸ Ga Goti Hanjuwä Iqu, Kukñuä Quangä Änä Matqä-qu etanji, tänqanji Iqueqä kukñuä hñquaqu makunmäkñqä inyiyänqä äwi. Tiñjä, kukñuä guä ämäsäuekqä iquä, kukñuä “Nyi, Nqä yoqeta kukñuä tii ätätmä eqänä” ätkqä iquä, iquaquvi. Iutani, ne ämaqä zä äwätänä, Iqu-tänjä qäqiqi äpmeñquä iquene, nätmätqä meniñqenqä kñuä indqänätänä, hiñuä äqunanä pmetatñqenqä, yänänäqñqä nemäkänä. ¹⁹ Ne iinjä itanä äpmeñque, ii nätmätqä qätanjä-tänji, hmbi-mända a yänänäqñqä äkiqätätä, ämeñä-miqä äpmeñqä-pa, ga neqä hanä-pmeqä-pqe asä iinjä ämeñä-miqä yätqä enqä-panjä iquvi. Ga Qätanjä-tänjä Iqu, yuä naqänänjä

* 6:13 Ipäqäqä 22:16 † 6:14 Ipäqäqä 22:17 ‡ 6:17 Ipäqäqä 22:16

hiqáva-imäkqä anä yäpä ingisa imaknminqä ique äpaquvätä, hiqñqä anä pmua ique yäpä yängisa ätimäunqä-panä iinji. ²⁰ Anä hiqñqä pmua iqueä yäpä yängisani, jisasi Iqu ne yätamakqä neyätñeñqä, hiñuiqä äpaquqke. Iqu iinä ikqe, hiqáva-imäkqä Mekisetekä iqu enqä-pa, hiqáva-imäkqä naqä hea ique-ique pmetäninqä ätimäukqä iutayi.

7

Mekisetekä iqu, hiqáva-imäkqä iquautanjä naqä äpmenñeñqä

¹ Mekisetekä iqu, anä-himqä Salemätanjä ämiqä naqä-qu eä, ga iqu Goti Haqä Yätutanä Iqueqä hiqáva-imäkqä iquvi.* Aprähämä iqu mäkänqä äwätä, anä-himqä huii ämiqä naqä iquau pizqä äpäseñani, anämqä anğumä pätqätanğa, Mekisetekä iqu, iqutä hänaqä awä-iqi äminiyi, Goti Iqu Aprähämä ique anğua pmetñqä wimäkätñqä, tääqä ätkqe. ² Ga Mekisetekä iqueni, Aprähämä iqu nätmätqä äpäsatakqä eegänäni, 10 iwäsäueqäwäqe, hñqu äwikqe. Yoqä Mekiseteki, kiqä quati tiinji. “Suqä jänänänä iu ämiqä naqä-quvqä” ätä äqonä. Nñ “Salemätanjä ämiqä naqä-quvqä” äqonänqe, kiqä quati tiyi. “Äwqä hanuä imbu pmeqä iu ämiqä naqä-quvqä” ätä äqonä. ³ Itanğa iqu, kanä-käna, kaqä-kawu maeqä-quvi. Iqueqä häñä-pmeqe, äänä ipäqäqäti, ä qäpu äänä heniqäti? Ne maññqe. Iqu Goti Iqueqä Ymeqä-qu enqä-panä eä, hiqáva-imäkqä naqä hea ique-ique pmetäniqe.

⁴ Täukue! Neqä awä hiñuiqändqä Aprähämä iqu, nätmätqä äpäsämakqä anğuanäni, 10 iwäsäueqäwäqe, ämaqä tqe hñqu äwikñeñqä kñuä indqänänä? Iqu ämaqä yoqä naqä-tänä-qu äyuwä. ⁵ Lipai iqueqä hueqä-himqä iutanä hiqáva-imäkqä wäunui ämetqänuwä iquauñqe, kukñuä-suqe tiinä ätnä äwi. “*Israitqä iutanä hueqä-himqä huizi, qu quwqä nätmätqe, 10 iwäsäueqäupi, hñqu Lipai iquau vqänqe.*”† Iwä Israitqä iqua, Lipai iquauqä kuta-kunğuka epu, ga iqua Aprähämä iqueqä ymeqä-qua etanğqä-qae, Lipai iqua, iquauta ämotautqänä. ⁶ Inäqe Mekisetekä iqu, Lipai iquau-tanä-qu maetqe, iqu Aprähämä iqueqä nätmätqä iwäsäueqäukqä iutanä hñqu ämetä, Goti Iqu ique anğua pmetñqä wimäkätñqä, tääqä ätkqe. Goti Iqu Aprähämä iqueni, “Nyi anğua kimäkmiqeçä” ätuätä guä ämäsäueqä iunji, qäyä etanği, Mekisetekä iqu ii itquakqe. ⁷ Ämaqä hñqu hñquenqä, Goti Iqu ique anğua pmetñqä wimäkätñqä tääqä ätqäqe, iqu ämaqä naqä, huizique ämawqätäunqä iquvi. ⁸ Ämaqä eegänäni, äpakonqä iquanäni. Inji Israitqä iqua, quwqä nätmätqä iwäsäueqäupqä iutanä hñqu ämotautqänuwä iqua, asä e äpakonqä iquanäni. Mä Mekisetekä, Aprähämä iqueä nätmätqä iwäsäueqäukqä iutanä hñqu ämakqä iqu, iinä ma, Goti Iqueä bukiunji, iqu häñä yqänä äpmenä ätänä. ⁹ Mä Lipai, Israitqä iquauta ämotautqänuwä iquauñqe, ne tiinä-pqe inä tanä. “Iqua quwqä-quwä Aprähämä iquesa, 10 iutanä hñqu, Mekisetekä ique äwikuwiçä.” ¹⁰ Ii tiinä etanğiyi. Mekisetekä iqu, Aprähämä iquä ämiññiyänğani, Aprähämä iquesanä hueqä-himqä Lipai iqua, iqueqä huiwä iu yqänä witanğuwänğanji.

Hiqáva-qäyqä Häñä Iqu, yäuä iquau ämawqätäunñeñqä

¹¹ Hiñuiqänänänğani, hiqáva-imäkqä wäunui, Lipai iquanä a äqätpu imäkätqätanğuwä iutanji, Israitqä iqua kukñuä-suqe Mosisi iquesa ämakuwi. Inji Lipai iquauä hiqáva-imäkqä wäunui, qokä-apäki

* 7:1 Ipäqäqä 14:17-20 † 7:5 A Täuqä 18:21

māvaputāuqā jānānānā hipnqā yātamāqā māvqā yānā. Qu iuta jānānānā qāyunā hipnqā-sāpi, Goti Iqu, ‘Hiqāva-imākqā ānyā-hānā, Aronā iqu enqā-panā maeqā, Mekisetekā iqu enqā-panā hnqu, qānaknda timāunigeqē’, matqā iquāniṅgā. ¹² Hiqāva-imākqā suqā hāni, huiziqueqā anji meqanṅa, kuknuā-suqā-pqe huātā pāwqanṅuti, hānā hnqu-mānda meniṅe. ¹³ Āmaqā, Goti Iqu, “hiqāva-imākqā Mekisetekā iqu enqā-panā timāunigeqā” ātkqā iqu, hueqā-himqā Lipai iutanā-qu maetqe, huiziutanā-quvi. Ga hueqā-himqā iinjā iquesanā hnqu, hiqāva-qāyqā ttawiu ātqāukqā maetqe, oee. ¹⁴ Ne nānṅqā ānṅuānānā tii āyā eāṅu. Neqā Naqā Iqu, Jutā iquautanā imānṅqā-qu āyuwā. Ga Mosisi iqu, āmaqā iquautanā hnqu hiqāva-qāyqā-qu pmenigeqē, matqā ikqe.

¹⁵ Inji ‘hiqāva-imākqā ānyā-hānā hnqu, Mekisetekā iqu enqā-panā-qu timāunigeqā’ tqanṅi āwiyāunquetanī, ne nānṅqā ānṅuānānā tiinjā hiatunṅuānānā. “Iqu hiqāva-qāyqā Lipai iquauṅi, amāwqātāunṅqā iquvqā.” ¹⁶ Lipai iquesanā hiqāva-qāyqā āpmeṅuwi, ii hueqā-himqā iutanā iquanā hipnuwānṅqā ātnā witānṅqā iutayi. Mā Jisasi Iqu, hiqāva-qāyqā āpmeqāqe, ii hānā hea ique-ique pmeqā iqueqā yānānānṅqā iutanī, Iqu ii āpmeqi. ¹⁷ Goti Iqueqā bukā iunī, Iquenyqe, “*Si hiqāva-imākqā hea ique-ique, Mekisetekā iqu enqā-pa, pmettniqā*”[†] ātā āqānā.

¹⁸⁻¹⁹ Kuknuā iquesanī, ne nānṅqā tiinjā āyā equ. Kuknuā-suqā Goti Iqu Mosisi ique āwikqe, yānānānṅqā maeqā eā, ne māvaputāuqā jānānānā hiatunṅuā yātamāqā māneyqā iquātṅqā etanṅi, Goti Iqu manjītā āmaitā, hānaqā aanā ānṅuānānā, kuknuā-suqā ique amāwqātāunṅqā hnqu imāueqāqe. Huānṅqā iquesanī, ne Goti Iquenyqā qāqiqi wanā.

²⁰ Ga Jisasi Iqu hiqāva-qāyqā ātimāukqe, Iqu hinṅi qanyānā matimāuqā ikqe. Hiqāva-qāyqā huizi iqua, iinjā hepnqā duṅqe, āmaqā hnqu, āmaqā naqā hnqueqā yoqe ātātāqeta, atāunūā miqā imiṅqe. ²¹ Mā Goti Iqu, Jisasi Ique hiqāva-qāyqānṅqā atāunūā itāqanṅanī, Iqueqā yoqā dutanā atāunūā yānānānṅqā ikqe. Iqueqā bukā iunī, tii ātānā.

“*Naqā Iqu Iqueqā yoqā ātātā ātkqe. ‘Si hiqāva-qāyqā hea ique-ique pmettniqā.’ Iqueqā kuknuā iinjā ātātqā duni, tnānṅqā miqā yānṅiyā.*”[§]

²² Goti Iqu, Iqueqā yoqā dutanā atāunūā yānānānṅqā ikqetanī, ne nānṅqā ti eāṅu. Jisasi Iqu hea ique-ique pmetāniqetanī, kuknuā Goti Iqu ānyā-hānā amāsāuekqe, ānṅuānānā eā, kuknuā yāuā iunī amāwqātāuānā.

²³ Āmaqā kuapānānā hiqāva-qāyqā āpmeqisāpiyā iqua, āpākonāpiyā iutanī, āpakānā māpmeqā imiṅuwi. ²⁴ Ināqe Jisasi Iqu, hea ique-ique pmetāniqetanī, hiqāva-qāyqā wāunui, māvqautāmāuqā, ā āpakānā āqātqā wātāniqe. ²⁵ Inji Iqu hea ique-ique iinjā āpmetā, Goti Iqu qokā-apākā anṅumā itmetṅqā tāāqā ātuātṅqā-qae, qu Iqueā yoqeta, Goti Iquenyqā qāqiqi pātqātānṅuwā iunī, hānā nāweqā imākāqumuātquānā.

²⁶ Ga neṅi yātamāqā neyātṅā diṅqe, hiqāva-imākqā iquauqā naqe, Iqu Qāqunānī. Iqu Goti Iqueqānā āpme, suqā quvqā hui mimākqā-qu eā, suqā quvqā hui Iqutā tāka mamākqā eā, ga suqā quvqā imākqā iunṅqā qāqiqi māpmeqā, Goti Iqu Ique qāukuā haqā yātunṅqā ātuma āpmuatkeqe. ²⁷ Hiqāva-imākqā iquauqā naqā huizi iqua, hiqāva hiunji ique-iquenī, suqā quvqā quwqe-ganā āqāmbiyi, qānaknī qokā-apākiqe, inṅa āqāka āwātqānṅuwi. Ināqe Jisasi Iqu suqā iinjā maeqā-que. Iqu hiqāvae, hnqunā āqiyātā, Iqueqā-kiuā Goti Ique āwiṅqqe.

²⁸ Auā, tiinjīyī. Kuknuā-suqā Goti Iqu Mosisi ique āwikqe, āmaqā yānānānṅqā maeqā iquauṅi, hinṅi hiqāva-imākqā iquauqā naqā

[†] 7:17 Apqā Bukā 110:4 [§] 7:21 Apqā Bukā 110:4

pmapnqä atäunjuä itnqe. Mä kuknjuä-suqä iquesa qänaknji, Goti Iqu kuknji, Iqueqä yoqä dutanä guä yänänäqñä ämäsäuetä, Iqueqä Ymeqä Ique atäunjuä ikqe. Ymeqä Iqu, huiñqä äwa miqä, ne Yätamäqä Neyqä-qu qäyunänjä eä, hea ique-ique pmetäniqe.

8

Jisasi Iqu, Hiqäva-imäkqä Naqä, qäukuä haqä yätu äpmenqä Iquvi

¹ Kuknjuä tä ätätunquä iqueqä yäñi, tiñä eä. Hiqäva-imäkqä iquauqä naqä ne ämenquä Iqu, äñguä, yänänäqñä-tänjä Iquvi. Iqu, Ämiqä Naqä, qäukuä yätu äpmenqä Iqueä zä-hawä hipa ämuangisanjä ique ae äpmakqe. ² Iqu hiqäva-qäyqä wäunui, hiqñqä pmua yäpä ingisa, namnä anjä naqä-qakuä iu itqäüä. Anjä iqu, ämaqe mätqä maetqe, Goti Naqä Iqu ämätqke.

³ Hiqäva-imäkqä iquauqä naqä iqua, qu eeqänäñi nätmätqä Goti Iquenyqä tä ikapñqä isua äma pñnä. Iutanji neqä Hiqäva-imäkqä Naqä Jisasi Iqu-pqe, nätmätqä hiqäva qäyätñqe, äma pänä. ⁴ Qua täunji, hiqäva-qäyqä hñqua ae äpmapu, suqä ätnä äwiñqä-pa, qu Goti Ique hñjua-hñjua ae ävätqäñuwi. Iiñä iutanji, Iqu qua täu pmeqä-säpi, Jisasi Iqu hiqäva-qäyqä mäpmeqä iquäninji. ⁵ Qua täu hiqäva äqiyätqäñuwä iqua, quwqä wäunui, anjä naqä-qakuä iu miqä, anjä qäukuä yätu ämätñqä iqueqä wätqä enqä-panä iu itqäñuwi. Mosisi iqu namnä anjä mätätñqä itqätanjanji, Goti Iqu iqueni, “*Si qoqonjä yätu äpmenänjanji, Nyi anji qäukuä yätu mätnätanji mäktquakqä-pa, hui mäwquatämäuqä, eeqänäñi ii enqä-pa mätiyä*”^{*} ätukqe. ⁶ Jisasi Iqu, Goti Iqutä, nesä, awä iqi ätqäutä, kuknjuä änyä-hänjä Goti Iqu ämäsäuekqe, qäyunä timäutñqä itqäüä. Goti Iqueqä yätamäqä, kuknjuä änyä-hänjä iquesa timäutñqä ämäsäuekqe, yätamäqä kuknjuä yäüä iquesa ätimäutñqä duñi ämawqätäunä. Asä inji, hiqäva-qäyqä wäunjuä Jisasi Iqu tänja ämeqäqe, hiqäva-qäyqä huizi iquau, ämawqätäüä.

⁷ Kuknjuä Goti Iqu hiñuiqä ämäsäuekqä iqu, äwa miqä äñguänänjä heqä-säpi, kuknjuä änyä-hänjä hñqu mimäkqä iquäninji. ⁸ Mä Goti Iqu ämaqe, äwa itqätanqä äqunäqe, Iqu tii ätkqe.

“*Naqä Iqu, ‘Qätä nyipiyä’ ätqi. ‘Hiunji hñqueñi, Nyi tiñä imäkminñqe. Nyi qokä-apäkä Israitqä iquatä, Jutä iquatäñi, kuknjuä änyä-hänjä hñqu, mäsamniqe. ‘9 Hiñuiqänä Nyi hiqä hewäkiquau Isipäta itmetmä, a ämäsquänqä äpätmänga, qutä kuknjuä guä ämäsäuekqe. Qu Nyaqä kukñqä iñji äवासुपु qänaknä miqanguwänqä, Nyi qunqä huäqä manunqangi, tuwä äwikqetanji, kuknjuä guä änyä-hänjä ämäsämqä tqu, huiziqütäñi asänänjä manä’ ätqi. ‘10 ‘Mä inqanji, kuknjuä Nyi qokä-apäkä Israitqä itä guä mäsamniñqe, tiñijyi. Nyi Nqä suqä eeqänänjä pñqe, quvaqä kñuä indqänqeu eätmä, ga Nqä kukñui, Nyi tuwanui, quvaqä qeqä-quuvqä iu äqiyetmä, ga Nyi quwqä Goti-qunä pmetanqundi, qu Nqä qokä-apäkä hipñqänäyi. ‘11 Iwä inqanji, ämaqä naqä iquatä, ämaqä hiñinñqä iquatäñi, qu eeqänänjä Nyiñqä ae näñqñä epiyä-qae, ämaqä hñqu, käyamaqä kätä-känqua hñque, ‘Si Naqä Iquenyqä näñqñä pmayä’ ätuätä, mätquä da yänä. ‘12 Quvaqä suqä quwqä imäkätqäñuwä diñqe, qeqä ätmäkätmä, kñui anji manyiyqä yänqiyä’ ätqi.”†*

* 8:5 Anqumä Itmakqä 25:40 † 8:12 Järämai 31:31-34

¹³ Goti Iqu kuknuä iinji ätätä, kuknuä guä änyä-hänä ämäsäuekqe, ii Iqu kuknuä guä hiñuiqänä ämäsäuekqä iqu yäüä heqanji, ii imäkkqe. Nätmatqä yäüä etä, wäunjä maeqä ii, aanqä hiätñqä itqäüä.

9

Kuknuä guä ämäsäuekqä yäüä iqueqä anjñqätä, suqenqätäyi

¹ Kuknuä guä änyänñga ämäsäuekqä iqu, suqä Goti Iqueqä yoqe haqeu mamäupñqenqätä, anä Iqueqänqä qua täu mätpñqenqätä ätnä.

² Inji namnä anä, hiqñqä hñquaqu-tänä hñqu ämätkuwi. Hiqñqä hiñuiqä iqueni, hiqi-tä-tqäuetä, hevqetä, bretqä Goti Iqueqä hiñuä iqi äwämiñqetäñi, iqi äwiñä. Hiqñqä iqu, 'Goti Iqueqänñiqä' ätmiñuwi.

³ Yuä naqänänä, hiqñqä hñquaqu imäkätñqä imasekuwä iqueuä tuwä ingisanä hiqñqä iqueni, 'Aañä näwinyä, Goti Iqueqänñiqä' ätmiñuwi.

⁴ Hiqñqä iqueni, suakä sisnyañ wetñqä iwamäkkqä ttawä itä, kuknuä guä-mäsänqä ipñä itä, iqi äwiñinyä. Iquaquini, golqetä eä ikuwi. Ipnä iqueqä yäpä imñi, golqä häkä, buayä mana hui häkä inqä itä, Aronä iqueqä yäkkä zä-hutäkñä äunqñä itä, itanğa hikä tepquva Goti Iqueqä kuknuä guä-mäsänqä äqñqä itä, imä imänänä. ⁵ Itanğa ipñä iqueqä pmäukuñqce, qu "Goti Iqu ämaqeucqä suqä quvqe huätä mamäutñqä pmeqeyqä" ätmiñuwi.

Pmäukuä haqeqini, nätmatqä (qerupqä*) hñquaquvqä ktqe, 'Goti Iqu naqänänä eä, ga iqi äpmenä' knüä mapqänqä ämotquanyä, qeeqä huge ävayeyänğa, pmäukuä haqä yäñi äpatqäyänñinyä. Täñganji nätmatqä iinjä iquauñqce, "Ii iinji-iinjiqä" ätätmä ätqa mäwqä ymä.

⁶ Nätmatqä iinjä iqua ae äwitanquwänğanji, hiqäva-qäyqä iqua, namnä anä iqueuä hiqñqä hiñuiqänä iqueni, qu Goti Iquenqä wäunjä imäkäqäsätqänñuwi. ⁷ Mä hiqñqä huizi iqueni, hiqäva-imäkkqä iquauqä naqä iqu, quväukuä haqä iqueni, kiqä-kiuänä, naqä-hñganä äpaquvätñqce. Iqu hiñgi qanyinä mäpaquvqä, nanjuitanä häñeqä hui äma äpaquvätä, suqä quvqä iqueqenqätä, qokä-apäkä näqñqä yasämä maeqä ipu imäkätqänñuwinqätä, Goti Ique ävätñqce. ⁸ Iwä suqä iinjä iquautanä di, Dñä Äñguä Iqu äyä ämanätquetñqce. Namnä anä hiñuiqänä iqtä, kiqä suqetä, yqänä mätnätanqñanğa, hänaqä Goti Iqueä anä naqä-qakuänänä iunqce, ätnänä iqi äti miñqä eä. ⁹ Namnä anä iqueqä suqä iqua, ii wätqä enqä-panjä eä, ne täñğa äpmenqceunji, näqñqä nätapänä. Ämaqe, suqä iinjä iquau qänaknä imitpñqä iqua, qu Goti Ique nätmatqä hñjua äväpu, hiqäva äqäyäpu, nanuätä, tä iketqänñuwa-qce, quwqä suqä-iwäsäugä duni, "Ne Goti Iqueä hiñuä iqini ikikinyänä äyä äpmenunä" knüä indqämbñqä mimäkkqä danä yänä, aanqe. ¹⁰ Suqä iqua, ymisänä äñqänğanqä, eqä äñqänğanqä, nätmatqä huitanä-huitanä isuau asñä-qäyqänqä iuvi. Iqua nätmatqä huiwä iqueqä dunqänä ätätqänä. Goti Iqu suqä ii, nätmatqä eeqänäñi jänä imäkäniqänğanqä yakuä äwikqe.

Kraisi Iqu, Iqueqä häñeqetä, kuknuä guä ämäsäuekqä änyä-häñi, yänänäñqä imäkkqenqä

¹¹ Mä Kraisi Iqu, hiqäva-imäkkqä iquauqä Naqä-qu eä, nätmatqä äñguänänä ätimäutñqä iu Miqä-qu pmetñqä ae ätimäukqe. Iqu Goti Iqueqänqä namnä anä äñguänänäñi, hiñuiqänä ämätñamiñqä ique ämäwqätäunqä ique äpaqukkqe. Anä iinjä iqu, ämaqe quwqä hipaitä mätpqe, qua täunji mamätñqä eä. ¹² Anä ique äpaquvqce, Iqu meme häñeqetä, bulumäka hipkä häñeqetä, qäsä ämipaquvqä maetqe, Iqueqä

* 9:5 Qerupqä ii, Israitqä iquauqä anä-kukñuwi. Iqua ynaunqä huqä-tänä eä, Goti Iqtä äpmenä iquai.

hãneqenã, aanã nãwinyã Goti Iqueqãnãnjã anã ique, naqã-hnganã ämpaquvãtã, iqi nãweqã äpme. Iutanj Iqu nenj, suqã quvqã duta, hea ique-ique pmeninqũã angumã mbqã äneyãmakqe. ¹³ Qokã-apãkã Goti Iqueã hinqũã iqinj, kiyã tmãkmbqã eãjuwi, hiqãva-qãyqã iqua, meme hãneqe, ä bulumãka qokã hãneqe, ä bulumãka apãkã tã ikapiyi, nãwinyã tã wãtakã niqiyqanqa, wãtaki† äuaqupuiyi, ga qokã-apãkã du hmbunã-hmbunã pñqã-pñqã iqanquwitanj, qokã-apãki Goti Iqueã hinqũã iqinj ikikinyãnjã epu, Iqueqãnãnjã hepnqã iiyi. ¹⁴ Mã Kraisi Iqueã hãneqã di, iunj ämãwqãtãuã. Iqu suqã quvqã hui miqã nãwinyã aanqã eã, Dnjã Änguaã Hea Ique-ique Pmeqã Iqueã yãnjãnãqñqetanj, Iqu äpãkonãtã, Iqueqã-kiuã Goti Iqueã äwinqqe. Ga Iqueã hãneqe, ikikinyãnjã inemãkqe, neyaqã huiwã dunã ma, neyaqã suqã-iwãsauqã dunj, “Ne Goti Iqueã hinqũã iqinj, ikikinyãnjã äyã äpmenunã” nãqñqã metunquã inemãkãnã. Iinjã dutanj ne wãunui, äpãkonqã dunj ävãmetanã, Goti hea ique-ique pmeqã Iqueqenã imãkqa uwquatuñqe.

¹⁵ Jisasi Iqu ae äpãkonãqetanj, Goti Iqutã, ämaqetã, awã iqi ätqãutã, kukñuã änyã-hãnjã Goti Iqu ämãsäuekqe, qãyunã timãutñqã Imãkqã Iquvi. Auã, qokã-apãkã Goti Iqu atãunquã ikqã iqua, nãtmatqã änguanãnjã Iqueqã ymegeu, “He nãweqã mapnuwãñqeqã” ätukuã ii mapnuwã ñinqe, quwqã suqã quvqã, qu kukñuã Goti Iqu hinqũãnjã guã ämãsäuekqe ävasãpu ikuwiuta, Jisasi Iqu angumã itmetñqã äpãkongqe.

¹⁶ Kukñuã guã ämãsäuekqã iinjã iqua, tiinj. Ämaqã hñqu äpãkonãtñqã itãqãnga, iqueqã nãtmatqe, tqu-tqu meninqenqã tuwanjuu ätãtã äqãyëkqã-payi. Tuwanjuã ii qãyu timãutñqenqe, ämaqe, qu iqu ae äyã äpãkonggangi qumbunã. ¹⁷ Tuwanjuã ii äqãyëkqã iqu äpãkongqe, iqueqã kukñuã i ätãtã äqãyëkqe, ingã timãunã. Iqu hãnjã yqãnã äpmenqe, iqueqã kukñui, iqi hinqi äwi. ¹⁸ Iwã suqã asã iinj, kukñuã guã hinqũã ämãsäuekqã yãnjãnãqñqã imãkãtñqã ñinqe, hãneqetanã ätimãukqe. ¹⁹ Ii tii timãutñqeyi. Mosisi iqu kukñuã eeqãnjã, kukñuã-suqã iuta qokã-apãkiu ae ätuãqetanj, iqu bulumãka hipkã hãneqetã, meme hãneqetã ämeqe, ga eqã ditã imãkãqe, hisopqã äpaitã sipsipqã a hãnesqetã ämetã, äyãmeqe, bukã, kukñuã-suqã tuwanjuã qãnãtãngqeutã, ämaqeutã hmbunã-hmbunã pñqã-pñqã ikqe. ²⁰ Iqu e imãkãtã, “Kukñuã Goti Iqu he qãnaknã ipñqã guã ämãsäuekqe, hãneqã tã, yãnjãnãqñqã vãtñqeqã”† ätukqe. ²¹ Suqã asã iinj, iqu hãneqe ämetã, namnã anã Goti Iqueqãnqã ämãtñqã iutã, nãtmatqã anã iu äwinquwã eeqãnãnjã-pqe, pñqã-pñqã iqãukqe. ²² Itanqa kukñuã-suqã dunj, tii ätnã äqãnã. Nãtmatqã aanã kuapãnãnj, Goti Iqueqã hinqũã iqinj ikikinyãnjã timãutñqe, ii hãneqã ñinqãnj qenyãnj. Ga qu nanuã hui mapãsqã ipu, kiqã hãneqã mãpãwiqã iqãqe, Goti Iqu ämaqeugã suqã quvqe, huãtã mãmãmãuqã yãnã.

Kraisi Iqu Iqueqã-kiuã äwinyãtã, ämaqeugã suqã quvqe, huãtã ämãmãukqenqã

²³ Nãtmatqã namnã anã iu imãknãñqe, ii naqã-qakui qãukuã yãtu imãknãñqetanjã kiqã ktqe imãknã. Iwã nãtmatqã iinjã iqua, Goti Iqueã hinqũã iqinj ikikinyãnjã hiãtñqã ñinqe, qu nanuã hãneqenã äpñqãyãmãmĩnjuwi. Mã nãtmatqã naqã-qakuã qãukuã yãtu äwinqeunj, ikikinyãnjã hiãtñqã ñinqe, nãtmatqã änguanãnj, huiziu ämãwqãtãunqã dutanãnj. Ii Kraisi Iqueqã hãneqeyi. ²⁴ Kraisi Iqu anj, ämaqe Goti Iqueqãnqã ämãtkuwã yãpã ingisa mãpaquvqã ikqe. Anã iqu, naqã-qakuã iquesanjã ktqã iquvi. Kraisi Iqu, Goti Iqueqã anã qãukuã yãtu

äpaquvätä, ga tängani, yätamakqä neyätñqä Goti Iqutä qäqiqi äpme.
²⁵ Ga tiñä-pqä inänji. Hiqäva-imäkqä naqä huizi iqua, iquauqä häñeqä ma, nanjuä iquautanjä ämepu, hiqñqä aanä näwinyä Goti Iqueqänänjä iu, quväukuä ique-ique äma äpemiñuwä-pa, Kraisi Iqu Iqueqä-kiuä, Goti Ique äwinyäqäsäqtñqä, quväukuä ique-ique mäpaquvqä ikqe. ²⁶ Iqu änäänä äwinyäqäsäqä-säpi, tmi-tmiqä-tqe, tätä kuapänä mequäni. Goti Iqu qua tqe änyä imäkänqä duta, tängañqeyi. Mä hea yäpakä hiätñqä tängani, Iqu Goti Iqueni, Iqueqä-kiuä äwinyätä, suqä quvqä huätä mamäutñqä diñqe, naqä-hñganä äpkqe. ²⁷ Ämaqä eeqänänji, hñqunä äpäkonqañqe. Iwä qänakndani, Goti Iqu kukñuä mitätñqä iu tqäuqñe.
²⁸ Ii enqä-pa, Kraisi Iqu, qokä-apäkä kuapänänjä iuqä suqä quvqä huätä matnämutñqe, Goti Ique naqä-hñganä äwiñqgetani, angumñi, suqä quvqenqä huätä matnämutñqä ma, ämaqä qu Iqueniqä hiñuä äqumbu pmetañguwä iu häñä iqumuatätñqä iunqä timäuniqe.

10

¹ Suqä Mosisi iquesa ätimäukqä iunji, nätmätqä äñguä qänaknda timäuniqä diñqe, yasämä mämanätqueqä da, hiñgi qanyinä ktqä inänji. Iutani, suqeu qänaknä ipu, hiqäva quväukuä ique-ique qäyä imäkäqäsäpiyä-qe, ämaqä Goti Iqueniqä päqtätanguwä iquauñi, kiyä mamätqä ikikinyänä miwimäkqä danä yänä. ² Ämaqeu ikikinyänä hepnqä wimäkqä-säpi, Goti Iqueqä yoqe haqeu ämamäutqänjuwä iqua, kiyä mamätqä epu, “Suqä quvqä yqänä ämenjunä” knuä mindqänqä ipu, hiqäva anji mimäkqä itgäpninji. ³⁻⁴ I etangi bulumäka qokuuqätä, meme iquauqätä häñeqe, suqä quvqä huätäñi, änä mämamäuwä etanjgetani, quväukuä ique-ique häñeqe ämepu, hiqäva äqäyäqäsätqänjuwä, ii qokä-apäkiuqä suqä quvqeuñqä knuä-iqä ävätñqä diñqeyi.

⁵ Iutani, Kraisi Iqu qua täunqä äquvepätäqänqani, Goti Iqueni, tii ätukqe.

*“Si qu hiqäva äqiyäpu ktappñqe, makinganji, Nyinyqä huiwi näwinyä äyä imäkeniqä. ⁶ Ga suqä, nanjui watakä niqiyätñqä tä hämänä ikeqenqätä, suqä quvqä huätä mamäutñqä hiqäva-qäyqenqätäñi, yeeqä miqä isnä. ⁷ Iwä tängani, Goti Iquki, Nyi tii äktqä. Qu hiñuiqänänji bukä iu, Nyinyqä tuwanjuä äqäyäpu ekuwä-pa, Nyi äkinqä Saqeuñä qänaknä imñqä, ae sä äpqäqeqä.”**

⁸ Iqu i ätukqe, hiñuiqä iqisani, hiqäva-qäyqeuñqä kukñuä-suqä iuta tii ätkqe. “Qu hiqäva äqiyäpu ktapqänqetä, nanjui watakä niqiyätñqä tä hämänä ikeqenqätä, ä suqä quvqä huätä mamäutñqä hiqäva-qäyqenqätänä-pqenqe, makinganji, yeeqä miqä yqänä isñqinyä.” ⁹ Iiñä ätuäqetani, “Nyi äkinqä Saqeuñä qänaknä imñqä, ae sä äpqäqeqä” ätukqe. Iqu iinä itä, suqä hiñuiqändqä iqueni, huätä ämamäutä, änyä-hänä imäkätä ekqe. ¹⁰ Ga Jisasi Kraisi Iqu, Goti Iqueqä äwiñqä dunä itä, Iqueqä huiwi hiqäva enqä-pa naqä-hñganä äwiñqgetani, ne qokä-apäkä Goti Iqueqänänjä heatunquä inemäkkqe.

¹¹ Itanga hiqäva-imäkqä eeqänänjä iqua, qu hiunji ique-iqueni, Goti Iquenyqä wäunjuä imäkäpu, hiqäva asiqwa äqiyäpu ätqäuwä wätqätanguwä-qe, hiqäva iinä iqua, suqä quvqä huätä mämamäuwä ipnä. ¹² Mä Kraisi Iqu, qutä asänänjä ma, suqä quvqä huätä mamäutñqä hiqäva naqä-hñganä äqäkqetani, Iqu Goti Iqueqä hipa ämuangisa äpmaqä. ¹³ Inji hipa ämuangisa äpme, ämaqä, qu Iquenyqä mäkä-hunqä

iquaunji, Iqueqä yukä yäpä iqi pmeqanġuwänġanġqä hiñuä äqänä äpme.
 14 Quami, Iqu tiinjä etanġi äpmaqce. Iqu hiqäva kiuänänjä hñqu imäkätä, qokä-apäki Goti Iqueqänänjä hipnġqä iwimäkätñqä iquauñi, kiyä mamätqä ikikinyänjä näweqä pmetpñqä, qäpu iwimäkkqä iutanji.

15 Kukñuä ii yänänäqñqä imäkätñqce, Dñä Äñġuä Iqu-pqe, awä änatqi. Ganäñi, tiinjä.

16 *“Naqä Iqu tii ätqi. Inġanji, kukñuä Nyi qutä ġuä mäsamññqce, tiinjä. Nyi Nqä suqä eeqänänji, quvaqä qeqä-quuvqä iu pñqä eätmä, ga Nqä kukñui, nyi tuwanji, quvaqä kñuä indqänqce äqiyemqänä.”†*

17 Itanġa anġumñi,

“Qu kukñuä-suqä ävasäpu quvqä imäkätqänjuwä diñqce, kñui anġi manyiyqä yänqiyä.”‡

18 Goti Iqu, suqä quvqenġä äwqä hañuä imäknätä, huätä ae ämamäutqce, suqä quvqä huätä mamäutñqä, hiqäva anġu imäkqce, hma hetñqce.

Goti Iquenġä zä miqä, qäqiqi watunquenġä

19-20 Nyämaqäüä, yuä naqänänjä hiqñqä, ‘Aañä näwinyä Goti Iqueqänänjiqä’ ätmiñuwä duñqä qñġanä enänqä iqu, Jisasi Iqueqä huiwiyi. Ga huänqä hänä-pmeqä-tänjä hñqu, ne yäpä yänġisa timatunqce, Iqu yuä ique äpisiqiyätä, änyä-hänjä imäuekqce. Iqu Iqueqä häneqetä iinjä imäkqetanji, ne anä hiqñqä ique yäpä yänġisa peyatunqce, zä miqä pemä ianä. 21 Itanġa ne Ämaqä Hiqäva-imäkqä Aanä Naqänänjä, Goti Iqueqä ämaqä-qune Mäneyqä-que ämenju. 22 Iwä Goti Iqueqä hiñuä iqinjä, Kraisi Iqueqä häneqce, neyaqä qeqä-quuvqce pñqä-pñqä neyqanġqetanji, “Ne kiyä mamätquneyqä” näqñqä ämenä, ga neqä huiwi, eqä hinoqukuä maeqä itä, asñä äqananitanji, ikikinyänjä imäkñju. Inji huänqä anġuitä, Hiqäva-imäkqä Äñġuä Iqutä, iinjä ae ämenqetanji, ne qeqä-quuvqä imñi quanġä maeqä, aanä naqä-qakuinä änyanä, Iquenyqä quuvqä eqiyätanä, yänänäqñqä imäknanita, zä miqä itanä, Goti Iquenġä qäqiqi wanä. 23 Ga Goti Iqu, kukñuä ġuä ämäsäuekqä iunä Imäkqä-quvqce, ne “Iquenyqä quuvqä eqiyätanä, anġuä inemäkäninġä hiñuä äqananä äpmerjunä” ätätanä awä ätätunqenqce, kñuä hñquaqu mindqänqä, a yänänäqñqä äqätqce wanä. 24 Ne quuvqä anä eqiyätunquä hñqunä-hñqunänjä iqune, huizi iquauñqä kiinjä nenġanġuti, suqä anġuanänjä iunä itqueniñquä diñqce, ävauqumuatnätunquä hänaqenqä qävqä yanä. 25 Iinjä itaqänġanji, ämaqä hui Goti Iqueqä yoqenqä aquväqñqce ävquatämäutqänjuwä-pa, ne iinjä miqä, aquvä äqänätanä, yänänäqñqä imäkñquatuñqce. Hiunji Kraisi Iqueqä äpce, qäqi päqtätanġi hiñuä äqumbiyitanji, suqä iinjä änäänä imäkquatuñqce.

Neqä änenqä iunä, suqä quvqä imäkqce äwätunquä iutanjä kimanjñqce

26 Ämaqä-qunesanä tqu-tqu, huänqä Jisasi Iqu imäuekqenqä kukñuä naqä-qakuinqä näqñqä ae ämakuwitanji, quwqä äwiñqä iunä suqä quvqä imäkqce äwätqänjuwi, quwqä suqä quvqce huätä mamäutñqce, hiqäva-imäkqce, näwi aanqä eä. 27 Qunqce, tiinjä-pqe inänji. Qu zä kiinjä ipu, kukñuä mitqänġa, tä aanä tnänänänjä, ämaqä Goti Iqutä mäkä-hunqä iquau tä näniqñqce pmeponwänqä, hiñuä äqambu pmetpñqänäyi. 28 Ämaqä tqu-tqu, Mosisi iqueä suqenji ävakupqä iqua, ämaqä hñquaquñä-qce, hñquaqu-hñqenjä-qce, “Qu iinjä-iinjä imäkquwqä”

† 10:16 Järämai 31:33 ‡ 10:17 Järämai 31:34

tqanġuwänġa, kuknuä mitqä iqua, quŋqä huäqä mäwunġanġqetani, qu äpäkombnġänäyi. ²⁹ Inji he knui, äänä eyqi? Ämaqä, Goti Iqueqä Ymeqä Ique tuwä ävätqä iqu, kimani hanjä-iqä äkisque meniġäti? Ii itqä iqu, häneqä Goti Iqueqä kuknuä guä ämäsäuekqe, yänänänġqä äwikkqetani, Goti Iqueqänänjä hetnġqä qäyä iwimäkkqä-qe, iqu häneqä iinjä iquenqe, nätmätqä quvqä enġqä-pa imäkätä, ga Dnjä Änġuä, huäqä naumäkätä, Änġuä Inetqeqä Iqueni, suqä aanä quvqänänji, qäsä itquetqäuä. Iinjä itqä iutani, hanjä-iqä aanä naqänänjä meniġe. ³⁰ Ne näqŋqä äyä ämeŋu. “*Quvqenqä kimani, ii wäunjuä Nqä enqä-qae, quvqä iqanġpġä iquauŋi, Nyi kima wimniqeqä*”[§] ätkqä iqu, ii Goti Iquvi. Ga tii-pqenqä näqŋqä ämeŋu. “*Qokä-apäkä Iqueqänänjä iquauŋi, Naqä Iqu iwäsäunġiyä*”^{*} ätä äqänä. ³¹ Goti Hänjä Hea Ique-ique Pmeqä Iqu, ämaqä hŋque hanjä-iqä naqänänjä vätnġqä a äkiġätqe, ämaqä iinjä iqu, zä aanä kiinjä winyänä.

Enyqä miqä, yänjä äqänġa uwqänġenqä

³² Hiŋuiqänänji, he Goti Iqueqä we-hunqenqä näqŋqä ämepiyänġani, qu hanjä-iqä kuapänänjä hetapqanġuwä iuta tmi-tmiqä-tqe ämepiyä-qe, yänänänqä ätqäuminjuwinqä knuä meqanġpu. ³³ Hnġani, ämaqeuaqä hiŋuä iqi ämaetqätäpu, kuknuä quvqä etäpu, äyä etquetqänjuwi. Hnġani, ämaqä hanjä-iqä ii metqätanġuwä iquauŋi, he qutä anä äyä itqänjuwi. ³⁴ Ga guä pmeqä anju pmetanġuwä iquauŋqe, he huäqä eunġanġi, äŋuä äyä itquetqänjuwi. Itanġa qu heyaqä yquayä nätmätqä qua täu metauqanġuwänġani, heqä nätmätqä äŋguanänji qäukuä yätu hea ique-ique yqänä witanġqenqä, näqŋqä epiyä-qae, he iinjä qundqändqä miqä, yeeqänä äyä itqänjuwi.

³⁵ Heqä suqä iinjä itqänjuwä iquauŋqä knuä ämapiyi, zä miqä pemä ipu, quuvqä yänänänqä yqänä heqiyqänġqe. Iinjä itqänjuwitanjä kimani, Goti Iqu kuapänä etapäninġe. ³⁶ Ii tiinji. He Goti Iqueqä äwinqä dunä ipu, nätmätqä äŋguanänjä Iqu ätkqe mapnuwänġenqä, enyqä miqä, yänjä äqänġa uwqänġqe. ³⁷ Ii tii äqänänqä-payi.

“*Äpakänä ma!*† *Ämaqä äpätnġä iqu, äpakä miqä äpäŋqiyä.* ³⁸ *Nqä ämaqä jänänänjä iqu, quuvqä eqiyätäqetani, hänjä pmeŋqiyä. Ga iqu pemä miqä itä, iqueqä quuvqä heqiyqä mändi imänġa-imänġa päwiqanġutqe, Nyi iquenyqe yeeqä miqä danä ymä.*‡”

³⁹ Ne ämaqä pemä miqä itanä, quuvqä heqiyqä mändi imänġa äpäwitä, qui imäknatunġuä-qune ma, aanqe. Ne quuvqe, hänjä-pmeqä meninġuä, eqiyqä uwquatanġuä iquenyi.

11

Ämaqä hiŋuiqändqä iuqä Goti Iquenqä quuvqä heqiyqenqä

¹ Quuvqä heqiyqe, ii tiinji. Ne nätmätqä äŋguanänjä Goti Iquesa meninġuä hiŋuä äqänänä äpmeŋu. Nätmätqä iinjä iqu, naqä-qakuä witanġqenqä näqŋqä ämeŋque, ii ne Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätunġetayi. Auä, nätmätqä ne hiŋuä mäquŋquä enqä dinqe, quuvqä eqiyätanä iuta näqŋqä ämequ. ² Ämaqä hiŋuiqändqä iqua, Goti Iquenyqä quuvqä iinjä eqäminjuwä iutani, Iqu quŋqe, “Ämaqä jänänänjä-quayqä” ätkqe.

§ 10:30 Kuknuä-suqä 32:35 * 10:30 Kuknuä-suqä 32:36 † 10:37 Asayä 26:20 ‡ 10:38 Hapakukä 2:3-4

³ Qäukuitä, quaeätä, Goti Iqu Iqueqä kuknuä tqangqä duta ekiyinqä näcñqe, ne quuvqä eqiyätanä luta ämetqänu. Iwä Iqu nätmätqä ne hinuä äqunänque ämetä, qäukuitä, quaeätä, iuta imäkkqe, hmanji.

⁴ Epo* iqu, Goti Iquenyqä hiqäva äqäkkqe, änguänänä eä, Kenä iqueä ämävqätäukqe, ii Iqu quuvqä eqäqä iutayi. Ga iutani, Goti Iqu, nätmätqä Epo iqu hiqäva äqiyätä äwikqe, yeeqä imetä, "Iqu ämaqä jänänänä-queyqä" ätätä ämänätqueqi. Itanga Epo iqu ae äpäkongqä-qe, ne iqueqä quuvqä eqäminqenqä tqangi äwiyätunque, ii iqu, iqueqä manitä kuknuä yqänä änatätñqä-payi.

⁵ Goti Iqu, Inokä† iqueqä huiwä qäsä mapäkongqä yätñqä diñqe, qäukuä yätunqä ätuma ekqäqe, ii iqu Goti Iquenyqä quuvqä eqäqä iutayi. Goti Iqu itmakqetani, Inokä iqueqä huiwiñqä qävqä ikipiya-qe, mämäqumueqä da ikuwi. Goti Iqueqä bukä iunji, "Goti Iqu ique änyä mitmeqangani, Inokä iqu, Goti Ique yeeqä iwimäkinqeeqä" ätä äqänä.

⁶ Mä ämaqä Goti Iquenqä quuvqä maeqiyqä ipiyä ii, qu Goti Ique yeeqä mäwimäqä ipnä. Ämaqä Goti Iquenqä qäqi pñqä äwinyätñqä ii, qu Goti Iqu äpmenqenqä kñuä yänänäñqä indqänäpu, ga "Ämaqä qu Iquenyqä näcñqä mapñqä itqätanguwä iquauñi, Iqu kimanji, änguä väniqeeqä" kñuä yänänäñqä ämepu, ga Iquenyqä quuvqä heqäpñqe.

⁷ Goti Iqu Noa‡ iqueni, "Hanä-iqä naqänänä qängganä hinuä maqunquä iminjä di kimenqiyä" tquanqa, Noa iqu Goti Ique yäpä iqi ävätä, imbqua qui mimäknqä hänä pmapñqä diñqe, yimba hñqu imäkkqe. Iqu iinjä imäkkqe, ii iqu Goti Iquenqä quuvqä eqäqä iutayi. Iqueqä quuvqä heqiyqä iutani, qokä-apäkä qua täutanjuqä suqä quvqe, ätnänä iqi äti ämaekqäqe. Ga tiinjä-pqeyi. Goti Iqu, qokä-apäkä Iquenyqä quuvqä eqiyätqänuwä eqänänä iquau itqueqä-pa, Noa iquenyqe, "ämaqä jänänänä-queqä" ätminqe.

⁸ Goti Iqu Aprähama§ iqueni, "Si qua, 'tqeqä' äktätmä äktapmqä iqä duñqä, uvä" ätuätä tääqä tuätumeqangani, Aprähämä iqu Goti Ique qätä äwiyätä, äkiu ti wätñqe, änyä maqñqä eäqä-qe, quuvqä eqiyätä äuminqe. ⁹ Ga iqu äwäqe, qua Goti Iqu, 'Tqä ktapmniqeeqä' ätuätä, kuknuä guä ämäsäuekqeu, anjä-himqä huitanänänä-qu imänä äpmaminqe. Iqu iinjä äpmaminqe, ii iqu Goti Iquenqä quuvqä eqäqä iutayi. Itanga iqinjä, iqunä ma, Aisakä, Jekopä iquaqu-pqe, qu ämaqä, Goti Iqu kuknuä asä ii guä ämäsäuekqä iqua, namnä anjä ämätepu, iu yakuinä äpmaminjuwi.

¹⁰ Ii tiinjä etangiyi. Aprähämä iqu, anjä-himqä yänänäñqä hñganqä, Goti Iqunä imäkätñqä kñuä ämetä, ämätqä iu äpakänä pmeninqä quuvqä eqiyätä, hinuä äqänä äpmaminqe.

¹¹ Sera* ii qokitqä ae ekqä-qe, ii Goti Iquenyqe, "Iqueqä kuknuä guä ämäsäuekqeu Imäqä-queqä" kñuä indqänätä, quuvqä eqäqä. Iinjä ikqetani, Goti Iqu iwimäqangani, ii äwqä ekqe. ¹² Iinjä etangi, qoyanä äpäkönätñqä iminjä hñquesani, kaqä-kawäka kuapanä eqiyämanjuwi. Qu hiinjä-qätäqueqä qäukuä yätunätä, hikä weä eqä manju äwinqä-pa, a matäuqänänä, aanä kuapanänä hepnuwi.

¹³ Ämaqä iinjä ii, Goti Iquenqä quuvqä yqänä eqiyäpiya-qe, eqänä äpäkongjuwi. Goti Iqu quñi, nätmätqä änguänänä dinä vqänqä kuknuä guä ämäsäuekqeu, qu qua täu yqänä äpmapiyanganji, mämeqä danä ikuwi. Qu kinä tämä ätqäupu, nätmätqä iinjä kinä yämä witanji hinuä äqunguwä iutanä, yeeqä ikuwi. Ga qu womba miqä ipu, "Ne qua täunji, ämaqä

* 11:4 Ipäqäqä 4:1-5 † 11:5 Ipäqäqä 5:21-24 ‡ 11:7 Ipäqäqä 6:13-22 § 11:8 Ipäqäqä 12:1-4 * 11:11 Ipäqäqä 17:9; 18:11-14

anä-himqä huitañä-qune eanä, yakuinä pmetuñquä iquneyqä” ätukuwi.
 14 Ne ämaqä kukñuä iinjä tqangä äwiyaqetani, näqñqä tiinjä metuñque.
 Qu anä näweqä pmetpnuwä iunqä kñuä indqanğa äwätqañäuä. 15 Qu
 quwqä qua yäüä ävama äpkuwä iunqä kñuä yqänä ämeqä-säpi, qu iunqä
 anğumä uwqäpñinqä. 16 Ga iinjä ma, qu anä anğuanänjä, yäüä ique
 ämäwqätäutañqä hñque meqanqä, kñuä yänänäqñqä indqänätqañäuä.
 Ii qäkuä yätunä iqueyi. Ga Goti Iqu, qunqä anä-himqä näwinyänä ae
 ämetäwiyqä etanğqetani, tiinji. Qu Iquenqe, ‘Neqä Goti Iqukiyqä’ tquä
 diñqe, Iqu womba miqä danä yänqiyä-qe, näqñqä ämetqänju.

17-18 Goti Iqu Aprähämä† iqueni, “Tqä taqä-tawäka kuapanäni, Aisakä
 iqesana heqiyämambnuwiqä” ätuätä, kukñuä guä ämäsäuekqe. Iinjä
 etanği Goti Iqu Aprähämä ique yamwiqä vqanğa, Aprähämä iqu Iquenqä
 quuvqä eqiyätä, iqueqä ymeqä Aisakä ique hiqäva imäkmätä äwikqe.
 Auä, ämaqä, Goti Iqu kukñuä guä ämuäsäuekqä iqu, iqueqä ymeqä kiqä-
 kiuänänjä ique hiqäva imäkmätä itä, kñuä yänänäqñqä ti ämaminqe.
 19 “Goti Iqu, ämaqä ae äpäkonğuwä ii, anğumä ävauqumuatätñqä
 Yänänäqñqä-tänjä Iquvqä.” Iwä kukñuä ktqä iutanä, “Aprähämä iqu
 Aisakä iqueni, äpäkonğqä duta anğumä itmakqeqä” tatuñque.

20 Aisakä† iqu Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätäqetani, iqu Jekopä
 iquenqätä, Iso iquenqätänji, Goti Iqu inğueqi anğua pmanyiyänqä
 iwimäkätñqä tääqä ätukqe.

21 Jekopä§ iqu-pqe, Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätäqetani, tiinjä ikqe.
 Iqu äpäkonätñqä, Josepä iqueqä ymeqä iquaqunji, Goti Iqu anğuanänjä
 pmayänqä iwimäkätñqä tääqä ätkqe. Ga iqueqä yäkke, yqänä esänä,
 qonä äwoktäuqe, Goti Iqueqä yoqe, haqeqä ämamäukqe.*

22 Josepä† iqu Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätäqetani, Israitqä iqesana
 kaqä-kawäka Isipä ävama ppnuwänqä ätuätä, “Nqä yanä-yawi, inğa qäsä
 äma uwqäpñqä” ätuätäqetani, äpäkonğqe.

23 Mosisi† iqueqä känai ique änyuäqe, iyaqu ymeqä iqueni qeqätqä
 äqunäsinyä, qua Isipä iu miqä naqä iqu ätkqenqä zä miqä, qanjä
 hñquaqu-hñque zä maqñqä ämimiñiyi. Iyaqu iinjä ämimiñiyi, Goti
 Iquenyqä quuvqä eqiyäsinyä iutayi.

24 Itanğa Mosisi§ iqu naqä-qu ae eäqe, iqu Goti Iquenyqä quuvqä
 eqiyätä, “Ämaqä naqä qua iu miqä iqueqä meqiyqä ymeqä-queqä” tquä
 diñqe, “Oeyqä” ätkqe. 25 Iqu yeeqä inqe, suqä quvqeuta hñganqä
 iqa mäwqä, wänqäpu iqä iunqe, “qäyä hiätñqeqä” ätätä, qu Goti
 Iqueqä ämaqä qui imäkminjuwä-pa, iquenä-pqe qui imäkpnuwänqä
 diñqä atäunjuä inğqe. 26 Iqu, Goti Iqu kima anğuanänjä vniqenqä
 hinjä äqänä äpmeqetani, “Ämaqä Goti Iqu atäunjuä ikqä iqueä yoqä
 dunqä womba ämeqe, ii Isipätanjä mbqä yquayä aanjä hävemnäqñqä
 dunji ämäwqätäunä” kñuä ämakqe. 27 Iqu Goti Iquenyqä quuvqä
 eqiyätäqetani, ämaqä naqä Isipä iu miqä iqueä äwqä tnäninğä zä miqä,
 qua iqueni ävämakqe. Ne Goti Iqueni hinjuä mäqunquä itunquä-qe,
 Mosisi ique ique hinjä äqunätä iminğä enqä-panä-i qu yanä äqänätä iinjä
 iminğe. 28 Enätqä ymeqä hitmqä iquau päsqä iqu, Israitqä iquau qui
 miwimäkqä yätñqä diñqe, Mosisi* iqu, Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätä,

† 11:17-18 Ipäqäqkä 22:1-10 ‡ 11:20 Ipäqäqkä 27:27-29 § 11:21 Ipäqäqkä 48:1-20 * 11:21
 Ipäqäqkä 47:31 † 11:22 Ipäqäqkä 50:24-25 ‡ 11:23 Anğumä Itmakqä 2:2-3 § 11:24 Anğumä
 Itmakqä 2:11-15 * 11:28 Anğumä Itmakqä 12:21-30

“Sipsipqä äpäsäpu häneqe, anä huä äyqä iu eeä ipiyä” ätuätä, hiunji naqä ‘Pasopauä’ äqonänqe, inga ipäqäqce.

²⁹ Israitqä† iqua Goti Iquenyqä quuvqä eqiyäpiyā iutani, eqä-pnā ‘hänesqäua’ äqonänqä iqueni, qua-ye enqä-panā iu äkäkuwi. Itanğa Isipā iqua asā iu äkenä-tpu iqanğuwänğa, eqä änyuäpätäkqe.

³⁰ Israitqä‡ iqua anä-himqä Jerikonj, hiunji 7 qanā koquvqanğuwänğa, kiqä täknji qua iqi äpäknğqe, ii Goti Iquenyqä quuvqä heciyqä iutayl.

³¹ Leopä§ mbqä metnqä huiwä yanä vqä ii, ämaqä hiñuä tämaqä iqä iquaqi, yeeqä itmetä yätamäkä äwikqetani, qokä-apäkä Goti Iqueä kukñui hñğisanā iqetanji, qui anä mimäkñqä danā ikqe, ii Goti Iquenyqä quuvqä eqäminğä iutanänji.

³² Nyi ‘iinjqä’ ätätmä tuwanji yqänä äqäka uwqämñqäta? Nyi kukñui Giriyonä* iquenqä, Barakä† iquenqä, Samsonä‡ iquenqä, ä Jepta§ iquenqä, nñ Dewiti iquenqä, Samueli iquenqä, itanğa hiñuä-tqä iquauñqä, tmqä dinqe, hea homä iqanği, änä maeqä iqi.

³³ Goti Iquenqä quuvqä heciyqä iutani, ämaqä iquautanä hñqua, qu ämaqä miqä kuapanänä iuqä mäkä-iqä iquauñi, ämawqätäuminjuwi. Hñqua, suqä quvqe jänä imäkminjuwi. Hñqua, nätmatqä Goti Iqu, “Etapmqänä” ätukqeunä ämaminjuwi. Hñqua, laiynqä iqua manä mayauqä ipnqä imäkminjuwi.

³⁴ Itanğa hñqua, tä hänaqä naqänäñi equmuäkminjuwi. Hñqua, mäkä-huñqä iquauqä hionaqeuñi äwimasiyäpiyā iuta mapäkonqä iminjuwi. Hñqua, yanänäqñqä maeqä epiyä-qe, qänakñi yanänäqñqä ämaminjuwi. Hñqua, mäkä iqänqe, näqñqä ämaminjuwi. Ä hñqua, mäkä-iqä qua huiziutanä iquauñi, anği upñqä ändowäkatminjuwi.

³⁵ Ga apäkä hñqua, käyamaqä ae äpäkonäpu, anğumä hänä vauqanğuwä iquau, anği itmaminjuwi. Inäqe ämaqä hñquauñi, quwqä himä-wiunqä iqua, guä äkiqiyäuepu, “He Goti Iquenqä tuwä äwiycäpi, ne heñi evqatawatunqeeqä” tquanğuwänğa, qu, “Ne äpäkonätanä, qua butanji anğumä hänä ävautanä, hänä pmeqä meniñque, ii anğuanäniqä” kñuä ämepu, himä-wiunqä iquau, “Oeyqä” ätuminjuwi. Iutanji, himä-wiunqä iqua, iquauñi änänä äpäsqa äwäpu, pizqä äpäkmñuwi.

³⁶ Huizi iquauñi, himä-wiunqä iqua ewiñqä ätuäpu, ikukuwä äpäsäpu, ga guä woyqä ämäsäpu, guä äpmuateminjuwi.

³⁷ Huiñi, qu hikä äpäsäpu, hñquauñi, huiwi awä äqäqatäupu, ä hñquauñi, hionaqetä pizqä äpäkmñuwi. Hñqua, qäkämä maeqä, sipsipqä huiwitä, meme huiwitänä, imäkmbu ikäminjuwi. Qu huiwä dü yätamäkqenqe äwa kiñä ipu, hanä-iqä hävemnäqñqä metqätanğuwänğa, suqä aanä quvqä di itquaminjuwi.

³⁸ Quwqä suqe, anğuanänä eäqetani, qu qua täufanji huiziquauqä ämawqätäupiyä-qe, qu qoqonä, qua yenüä, anä ämaqä maeqä imä äqäyanäkkipu, hikä himanä iutä, qua hovqä iutä äwäyäkaminjuwi.

³⁹ Ämaqä eqänänä inä iqua, Goti Iquenyqä quuvqä eqäminjuwitanji, Iqu qunqe, “Ämaqä jänänänä-quayqä” ätkqä-qe, qu qua täu yqänä äpmapiyanğani, nätmatqä Goti Iqu, “Nyi qu äwimniqeeqä” ätätä guä ämäsäuekqe, mämeqä iminjuwi.

⁴⁰ Ii tiñä etanğiyi. Goti Iqu ne qänaki äpmenquä iquenyqe, nätmatqä aanä anğuanänä, näwinä imäkekqä iutanji, Iqu qokä-apäkä hiñuiqändqe, qu-ganä qäyu timäuqä dinğä mäwinğanği, ne eqänänä ikikinyänä anä timäuqanğä äwingqe.

† 11:29 Anğumä Itmakqä 14:21-30 ‡ 11:30 Josuwa 6:15-20 § 11:31 Josuwa 2:8-13; 6:25

* 11:32 Naqä-qua 6:11-8:35 † 11:32 Naqä-qua 4:6-5:31 ‡ 11:32 Naqä-qua 13:24-16:21

§ 11:32 Naqä-qua 11:1-12:7

12

Suqä enyqä miqä, yqänä imäkkä uwqenqä, ämänätqueqä iquaujqä

¹ Ämaqä hiñiqändqä kuapänänä iinjä iqua, änakuaqupu, quuvqä heqiyqenqä ämänätquetqänä. Iinjä eänqe, suqä quvqä eeqänä, ne täka änamäkänqe, huätä equvämäutanä, hanä maeqä eanä, qanä tñänä äwätunqä-pa, suqä jänänänä Goti Iqu ne imäkkuatunqä äwiñgqä iunqä enyqä miqä, yqänä imäkkä uwqatunqä. ² Ne ii imäkkuatunqä diñqe, hiñui Jisasi Iquenyä äquñgua uwqatunqä. Iqu neqä quuvqä eqiyätunqä iu ävauqumuatätä, ikikinyänä timäutunqä Imäkkä Iquvi. Iqu yeeqä inqe gänakñi wimeniqä etanqqenqä kñuä yänänäqñqä indqänätä, womba inqä zä-huätatä iu wimeqänqe äwäwa miqä, yänä äqänätä tmi-tmiqä ämetä, zä-huätati äunqqe. Inji, tänganji Iqu quami, Goti Iqueqä zä-hawiu hipa ämuangisa äpme.

Goti Apiqu, ne suqä äñguä imäkatunqä, inetqueqenqä

³ Iwä he hiqä-hiuä enyqä ipu mäwquatämäuqä ipñqä diñqe, Ämaqä, suqä quvqä imäkkä iqua, quvqä kiinjä qäyä itquamiñuwä-qe, Iqu yänä äqänätä äpmakqä, Jisasi Iquenyqe, kñuä heyqutñqänänji.

⁴ He suqä quvqä ique ämäwqätäuanä-tpu mäkä ipiyä-qe, heyaqä häneqä kuapänänji mäpäkäwiqä iqäqä änyänji. ⁵ Goti Iqu henyqe, “Nqä ymeqeäqä” kñuä indqänätä, kukñuä yänänäqñqä emäkätä etkqenqe, hui imäkuwä mandi? Iqu henji,

“Nqä ymeqä iquki, Naqä Iqu si äñguä imäktñqä, nätmätqä hmbu ikitqueqäqe, ‘Tä nätmätqä hiñiqñqä’ kñuä makiyqä yätñqe. Itanqa Iqu tqä qämä-qämä iqe, jänä ikimäktñqä ikitqueqäqe, enyqä itnä mäwquatämäuqä panä. ⁶ Ii tiinjä etanqiyi. Naqä Iqu, ämaqä iquenyqä äwinyätqä iqueni, äñguä imäktñqä ämotqenqiyä. Ga Iqu ämaqä hñque, Iqueqä ymeqä enqä-pa itmetqä iqueni, hiqokä päsanqiyä.”*

⁷ Hanä-iqä äänä emeqe, he, “Goti Iqu ne jänä nemäktñqä inetquetqänä” kñuä indqänäpu, yänänäqñqä tqäpñqe. Kaniqukua, quwqä ymeqä du itquetqänuwä-pa, Goti Iqu asä ii etquetqäuä. Ymeqä, kaniqu jänä miwimäkkä hiñuinä äqunätñqe, äsqukä? Ymeqä iinjä, aanqe. ⁸ Goti Iqu Iqueqä ymeqä eeqänänji, Jänä Iwimäkkä-qu etanqqetani, henji jänä memäkkä-säpi, he Iqueqä ymeqä naqä-qakuä maeqä, ä heniqu maeqä-quenä hetpniñji. ⁹ He tiñänqä-pqe kñuä inä mapñqe. Apka äneemetqänuwä iqua, ne jänänä inemäkkangjuwinqä yoqä naqänänä äyä ämaetqänju. Itanqqetani, Apiqu quuvqä änatapqä Iqueuä yäpä iqinyä itanä, iuta ne häñä-pmeqä metunqä. ¹⁰ Neqä apka, qu ne suqä jänänänju inemäkpñqe, quwqä iwäsäuqä iuta imäkäpu, hñganqä mänetqueqä ipnä. Mä Goti Iqueqä jänänä inemäkkqe, yätamäkkä äneyätä, Iqu suqä ikikinyänjinä itñqä-pa, ne-pqe asä iinjä nemäktñqä inetquenä. ¹¹ Suqe, ne jänä inemäkkä iutani, hanä-iqä ämetanä, aquvänä miqä yanä. Ga qänakñi, ne suqä iquesa jänänä ae ätimäuanitani, ne suqä aanä jänänänji ämetanä, äwqä hanjuä-inqä pmenä.

¹² Iinjä iutani, hanä-iqä ämetqänuwita, hiqä hipa eqiyämäunqetä, yukä yäunjuä-yäunjuä inqä änyäunjuwitänji, qäyä eänä, enyqä miqä, yänänäqñqä imäkmbu. † ¹³ Hänaqe, jänä imäupu upiyä. ‡ Iwä yukä quvqä änyäunjuwä iqua, quannä mapäknqä ipu, äñguä imämbñqänanyä.

Ne Jerusälemä änyä-hänä iu timatunqenqe, yänä qänqatunqä

* 12:6 Quamä-pmeqä 3:11-12 † 12:16 Asayä 35:3 ‡ 12:13 Quamä-pmeqä 4:26

14 He yānānāqḥqe, āmaqā huizitā āwqā quvqā miḥqā, haḥuā imbu, suqā ikikinyānā iunā iqāpḥqe. Āmaqā ikikinyānā matimāuqā enqā iqu, Naqā Iqueni hiḥuā māquḥquā yānā. 15 Hesanā hḥqu, Goti Iqueqā qeqā imāḥqeuta hingi vqe māmeqā iqāḥqā, āḥḡuānā mimbu. Ga hesanā hḥqu, āwqā quvqā ānyātā, huizi du yātquakā vqāḥqe, āḥḡuānā mimbu. 16 Itanḡa hesanā hḥqu, suqā huiwā yanā inqe, Goti Iqu ānātpkqā iu miqā, quvqā iqāḥqe, āḥḡuānā mimbu. Anḡumā, hesanā hḥqu, Iso iqu Goti Ique tuwā āwiyātā, qua tāu-taḥḥḡānā indqāḥḡqā-pa, indqāḥḡānqā āḥḡuānā mimbu. Iqu ymeqā hitmqā-qu eā, kaniqea nātmatqā iqu meqā iunji, ymisanā naqā-hḡganā āḥqā di, mbqā ikqe. 17 He nāḥḡqā āyā enā. Qānakdanji iqu nātmatqā iu anḡumā mamātā ikqe, ānā māmeqā ikqe. Itanji iqu nātmatqā āḥḡuānānḡi anḡi metḥḡeḡqe, kḥuā kuapānā āḡāmiḥḡqā-qe, iqueqā suqā quvqenqā kḥuā kunmākḥḡqā ikqetani, huāḥḡqā miḥqā ikqe.

18 He Jisasi, Iquenqā quuvqā eqiyātqāḥuā Ique ātimāuquwi, qoqonā naqā-qakuā itmaḡānāpu a miḥḡqā hmanji. Israitqā iqua qoqonā Sānai iu ātimāukuwāḡganji, tā naḡānānā āsātā, hea māma naḡānānā āwitā, yuḥuā yānānāqḥqā āqunātā, iqanḡi āquḥḡuwi. 19 Itanḡa hāwā tātqātānḡi āwipiwi, mā maḥḡ tḡanḡi āwiyāpiyā iquenqe, qu zā kiḥḡ ipu, Mosisi iqueni, “Ne Iqueā kukḥui qātā wiyqāḥqe mānenqā iqiyā-qe,” ānānā ātqua āumiḥuwi. 20 Qu kukḥui, āmaqā-qe, hiveqā-yaqeqā-qe, qoqonā-epḡḡḡqā tāu qo āuiqāqā iquenqe, hikā piḡqā pāsḡāḥḡqā tḡanḡa, zā ipu māmeqā ipiyitani, “Ne Iqueā kukḥui qātā wiyqāḥqe mānenqā iqiyā-qe,” ātqua āumiḥuwi. 21 Qu nātmatqā iinā āwiyāpu, ga hiḥuā āqunāpiyinqā zā kiḥḡ ipiyā iutani, Mosisi iqu-pqe, “Nyi aana zā kiḥḡ itmā, yāuḥuā-yāuḥuā iqānā” ātkqe.*

22-24 He iinju matimāuqā, tiḥḡu ātimāuquwi. He qoqonā Sayonā iutā, Goti Hānā Hea Ique-ique Pmeqā Iqueā anā-himqā Jerusālemā qāukuā yātunā āmātḡānqā iutā, ātimāuquwi. Iqini, tiḥḡ iquau āwimequwi. Enātqā a ānā matāuḡānānā aquvā āḡānāpu, yeeqā itqātāḡuā iquautā, Goti Iqueqā ymeqā hitmqā, quwqā yoqe, qāukuā yātū āqānāḡqā iuqā aquvāḡḡqā iutā, ā Goti āmaqeu kukḥuā mitqā Iquesā, ḥḡ āmaqā Goti “Jānānānā-quaiqā” ātātā, ikikinyānā ae iwimākḡqā iquauqā quuvqā iquautā, ga Jisasi, Goti Iqutā, āmaqetā, awā igi ātqautā, kukḥuā ānyā-hānā Goti Iqu āmāsāuekqe, qāyuna timāutḥḡqā imākqā Iquesā, ga Jisasi Iqueqā hāneqā ne pḥqā-pḥqā ānekqā iquesānḡi. Hāneqā iinā iqueqā kukḥui, āḥḡuānānā eā, hiḥuiqānā Epo iqueqā hāneqā ātmiḥḡqā† iunji, āmāwqātāunā.

25 Naqā Iqu kukḥuā tātqātāḡḡe, hḡḡisa ipu, qātā māwiyqā danā iqāḥqe, hiḥuā āqunāpu, āḥḡuānā mimbu. Hiḥuiqānānḡi, Iqu Israitqā iquau qoqonā Sānai iu ātumiḥḡqe, qu Iqueā kukḥuā iunji, hḡḡisa ipu, qātā māwiyqā ikuwitanā haḥā-iqe, zā āwāpu, māmwāqātāuqā ikuwi. Inji Iqu qāukuā yātuta kukḥuā natātqātāḡḡe, ne tuwā āwiyquque, iquesānā haḥā-iqe, zā āwātānā māmwāqātāuqā yanqunā. 26 Goti Iqu, qoqonā Sānai iu kukḥuā tḡanḡa, quae āmenā ikqe. Mā Iqu tāḡḡanḡe, kukḥuā ḡuā āmāsāutā, “Anḡiḡi Nyi āmenā naqā-hḡganā mimḥḡqe. Inḡanji qua iquenyā mimḥḡqā ma, qāukuā iqueni qāsā mimḥḡqeā” ātkqe.‡ 27 Iqu “Naqā-hḡganāyā” ātkqe, tiḥḡḡeḡyē. Goti Iqu iinā imākātāḡāḡganji, nātmatqā Iqu imākātā ekqe, āmenā āmitā huātā māmauniqe. Mā nātmatqā āmenā-miqā yātqe, iinā yqānā witḥḡqā imākāniqe.

§ 12:20 Anḡumā Itmakqā 19:16 * 12:21 Kukḥuā-suqā 9:19 † 12:22-24 Ipāqāḡqā 4:10

‡ 12:26 Hakai 2:6

28 Goti Iqueqänä ämiqe, ne ämenque, ii ämenä-miqä yänä. Iqu qeqä wutqanji ii änatapkqetani, ne Iqueni, “Si Änguä Iqä Iqukiyqä” tquatuñque. Iutani, ne Iqu ämänaqutäutangji äqunätanä, Iqueqä yäpä iqinyä itanä, itanğa, Ique yeeqä iwimäkatunquä diñqe, Iqueqä yoqe haqeqä ämaequatuñque. 29 Ii tiinjä etanġiyi. Neqä Goti Iqu, tä tnänänänjä äsätä, nätmätqä eeqänänjä tä änatñqä-panjä Iqueyi. §

13

Suqä Goti Ique yeeqä wimäkqenqä

1 He hñqunä-hñqunäñi, quuvqä anä eqiyätqänjuwä iquauñqe, kiinjä heñganğuti, qutä iqa uwqäpñqe. 2 Ga ämaqä hñqäqisanä emequwä duñi, yeeqä ävätmepu, suqä, iquau heqä anä iu miqe, mäwquatämäuqä pambu. Ii tiinjä dutayi. Ämaqä hñqua iinjä ipiyänğanji, qu “Ämaqä du ävätmequnä” kñuä ämakuwä-qe, enätqä iquau ävätmakuwi. 3 Goti Iqueqä ämaqä guä äpmeñuwä iquauñqe, he qutä anä äpmapiyä enqä-pa ipiyä diñqe, kñuä meqäpñqe. Ämaqe, huiziqua quvqä iwitqueqanğuwä iquauñqä-pqe, kñuä meqäpñqe. Ii he huiwi asitañinä imbu, täñä-huñqä meqenqe, näñqäqä yasämä etanġpiyä.

4 He eeqänänänjä, suqä, qokä-apäkä ämanqä ätnänqä iqueni, haqeqä ämamäupñqe. Iwä qokä-apäkä ämanqä iqu, Goti Iqueuä hiñuä iqini, kiyä mamätqä, äñguänänjä witätñqä imäkqanğpu. He näñqäqä äyuwä. Huiwä yanä hiñgi-hiñgi inqä iquautä, apäkä huiuqä, qokä huiuqä ditä ikiqä iquautäñi, Goti Iqu quwqä suqenqä kukñuä ämitätä, kima väniqe.

5 Goti Iqu neñi, “Nyi heñi, nätmätqä maeqä pmapñqä emäkmänqe, maevquatämäuqä ymqänä”^{*} natqanğqetani, he mbqänğänä enqä iquenyä iqa mäwqä ipu, “Nätmatqä ne ae a äqätänqe, ii neqä qäyunänji ämenunä” kñuä ämepu, äwqä hanjuä imbu pmeñqe. 6 Ga Goti Iqueqä kukñui yänänänqäqä nemäkqanġi,

“Naqä Iqu yätamäkqä nyiyqä-qu etanġi, nyi zä miqä danä imqänä.

Ämaqe, qu nyiñi, äki-äki indqueqanğppä-qe, Goti Iqu nyitä yqänä äpmeñä”[†] tatuñqe.

7 Ämaqä naqä he emeyäpu, Goti Iqueqä kukñuä etmiñuwä iquauñqä kñuä heyquätñqe. He nätmätqä eeqänänjä, quvaqä qanä äwätqätanğuwä iuta ätimäukqenqe, kñuä ämepu, qu quuvqä eqämiñuwä-pa, asä inä eqiyqäpñqe. 8 Jisasi Kraisi Iqu, huäqinyqä, täñganqä, inğa-inğanqä huitanä makunmäkñqä, asänänjä Iquvi. 9 Iinjä enqä-qae, kukñuä huitanä-huitanä yäpaqänğisanji ämeyätä, hänaqä Goti Iqueuä duñi ävquatämäuqä diñqe, äñguänä mimbñqe. Neqä qeqä-quuvqä imñi yänänänqäqä hiätñqe, ymisanä iutanä ma, Goti Iqu qeqä imänqeuta yätamäkqä hiñgi äneyätñqä iutanänji. Ämaqä, ymisanä äñqä kukñuä-suqä iu qänaknä itqänjuwä iquauñi, suqä ii yätamäkqä mäwqä itñqe.

10 Ne hiqäva-imäkqä ttawä ämenque, mä hiqäva-imäkqä namnä anä iu itqänjuwä iqua, ymisanä ttawä iquesanji ämepu, manqä ipnä. 11 Hiqäva-imäkqä naqä iqua, nanjuä iutanä häñqe, suqä quvqä huätä mamäutñqe, anä aanä näwinyä Goti Iqueqänänjiunqä ämä äpemiñuwi. Inäqe, nanjuä huiwä-guwä-yänä-manji, ämaqä hñqua-mända anä-himqä iunji yäpaqä mänğisa ämä äwäpu, tä ikamiñuwi. ‡

12 Iinjä etanġi Jisasi Iqu, Iqueqä

§ 12:29 Kukñuä-suqä 4:24 * 13:5 Kukñuä-suqä 31:6 † 13:6 Apqä Bukä 118:6 ‡ 13:11 Hiqäva-imäkqä 16:27

hãneqeta, qokã-apãki Goti Iqueqãnãnjã hipnqã iwimãkãtñqe, tmi-tmiqã-tqe, anã-himqã iunji yãpaqã mãngisa ãmakqe. ¹³ Mã tãnganji, ne wombã inqã Iqu ãmakqe, ne-pqã inã metñqe, anã-himqã yãuã iqueni, ^Sãvãma yãpaqã mãngisa ãwãtanã, Ique wimetunqe. ¹⁴ Qua tãunji, ne anã-himqã ãpakãnã wiqe, maeqã-quneyi. Ne anã-himqã qãnaki pãtñqã iquenyqã, hiñuã ãqunanã ãpmeñu.

¹⁵ Mã Jisasi Iquesanji, ne hea ique-iqueni, Goti Iqueqã yoqã haqeu ãmaetanã, Iquenyqã hiqãva qãyquatunqe. ¹⁶ He qokã-apãkiunji, suqã ãnguanãnjã dinã itquepu, qu nãtmatqã hnjuanqã ãwa iqãngpqe, yãtamãkqã wipñqe. Suqã iinji imãkqe, Goti Iqu hiqãva-imãkqetãnjã asãnãnjã ãqunãtã, yeeqã kiinã ãwinyãtñqe.

¹⁷ Heqã quuvqã heqiyqe qui imãkqãñqe, heqã ãmeyqã iqua wãunui, hapã mãpmeqã itqãñãuã. Ga qãnakñi, quwqã wãunua iinã iminuwã iquauqã quatinqe, Goti Iqueni awã tupnuwãñqe. Iutanji he iquau qãtã ãwiyãpu, yãpã iqinyã iqãpñqe. Iqua hesã ãwqã hanã-iqã mãmeqã, quwqã wãunui ãwqã yeeqã-tãnjã iqãpñqã dinqe, he iinã imãkqãpñqe. Qu wãunui ãwqã hanã-iqã-tãnjã ipqe, heñi yãtamãkqã meyqã yãnã.

¹⁸ Ne hea ique-ique suqã jãnãnjãñinã imãkatunquã ãnenyãtñqã-qae, neqã suqã iwãsãuqã dunji, “Goti Iqueuã hiñuã iqini, jãnãnjãñuneyqe” kñuã yãnãnjãñqã ãmenã. Inji, he Goti Iqu yãtamãkqã neyãtñqã tããqã tqãngpu. ¹⁹ Mã Iqu nyinji, henyqã ãngumã maqãnã ãnãndowãtãtñqã, tããqã tññqã kiinã ãnyinjiyã.

Goti Iqu qunji ãngua wimãkãtñqã, tããqã tqenqã

²⁰ Tãnganji, Goti ãwqã hanuã ãnyanã pmeqã nãtapqã Iqu, yãtamãkqã eyãtñqã tããqã ãtuãtqãnjã. Iqu neqã Naqã Jisasi Ique qua butã ãngumã hãnjã ãvauquemuatkqe. Jisasi Iqu, Iqueqã hãneqe, kukñuã guã ãmãsãuekqã qãpu maeqã ique, yãnãnjãñqã iwimãkãtñqã ãwikqetãnjã, sipsipqã iquau Miqã Naqã-quvi. ²¹ Goti Iqu he Iqueqã ãwinqeunã qãnãknã ipñqã dinqe, nãwinyã ãnguanãnjã emãkãtñqã tããqã ãtuãtqãnjã. Ga Iqu Jisasi Iqueqã wãunua dutãnjã, ne suqã Iqu ãwinyãtñqe, eeqãnãnjã metunquã inemãkãtñqã-pqe, inã ãnyinji. Ga Jisasi Kraisi Iqueni, ne yoqã naqãnãnjã hea ique-ique vquatunqe. Ii naqã-qakuã eã, qãyã ãpmetãnã.

Kukñuã yãpaki

²² Nqã nyãmaqãuã, nyi tuwanuã wãñqãpu ãqiyqã-qae, kukñuã, heqã qeqã-quuvqã imñi, yãnãnjãñqã emãkãtñqã ãtqãqã tãunji, qãtã ãnguanã wipñqã kiinã ãnyinji. ²³ “Neqã neyãmaqã Timoti iqu, guã pmaminqã iuta ae iqtãwatukuwiqã” etqã. Iqu nyi maqãnã nyimeqãñgutqe, qãquye henyñqã hiñuãñqã penyue. ²⁴ Heqã naqã ãmeyãtqãñuwã eeqãnãnjã iquautã, qokã-apãkã Goti Iqueqã eeqãnãnjã iquautãñi, “Nyi qunqã hui mimãuqã iqãnã” ãtqenqe, iquau tupiyã. ãmaqã qua Italisãnjã ãpkuwã iqua henyãñqe, “Ne qunqe hui mimãuqã iqunã” ãtqã. ²⁵ Goti Iqu, Iqueqã qeqã imãñqeta, he ãngua hiñgi emãkquãtñqã ãnyinji.

^S 13:13 Tãqinji, anã-himqã yãuã iqueni, kukñuã-suqã yãuã iquenyã atãunua eã.

Jemisi iqu tuwanuä äqäkqe Yätamäkqä kuknuä hñuiqänä iquvi

Jemisi iqueqä tuwanuä täunji, iqu Goti Iqueqä qokä-apäkä iqua suqä änguä iunqä qänaknä iqäpñqä motquetñqä, kuknuä kuapänä ätuätä iunqä äqäkqe. Qu näqñqä änguänäni ämepu, iqueqä kukñuiñqä kñuä änguänä indqämbñqä iunqce, iqu kuknuä ktqä kuapänäni äqäkqe.

Jemisi Iqu kukñui yänänäqñqä tiñjä äyä ätkqe. Ämaqä, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätäqä iqu, hñgänäwa mäpmeqä itä, ämaqä huizi-pqä iquauñi, suqä änguä iwimäkquätñqeqä. Li tiññiqä ämotqueqiyä. Iqu quuvqä yänänäqñqä hiäqiyätñqä inqeqä.

Jemisi iqu, tuwanuä tqenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Nyi Jemisi Goti Hanjuwä Iqueqätä neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqätä wäunjuä-wiyqä iquñji. Nyi tuwanuä tä, he, Israitqä iquauqä awäkiquä 12 quauä eqiyämañqä iqunesañi, ga anji, qua neqä du mäpmeqä danä, qua im-imä äpmakäwänjuwä iquenyqä äqiyqä. Yäa ñqä-quauä.

Quuvqä heqiyqä dunqä yamwiqä iqenqä

² Ñqä nyämaqäüä, suqä quvqä hanä-iqä imäkqä dunqä yamwiqä iqä huitañä-huitañä emetqätanqutqe, he iññqe yeeqä dinä ipu pmepñqe. ³ He näqñqce, hanä-iqä hñjua ätimäutä, hiqä quuvqä heqiyqä dunqä yamwiqä eyqäqe, hanä-iqä iññi qäyä ämepu, yänänäqñqä tqäutñqä emäkqi. He iññqe, yeeqä iqäpñqe. ⁴ Heqä quuvqä heqiyqä yänänäqñqä hetñqä dinqe, he hea ique-ique hanä-iqä qäyä ämepu, yänänäqñqä tqäutñqe. Inqani he Goti Iqueä suqä änguänänä dinqe äwa miqä ipu, hiqä suqä änguä ikikinyänä dunä ipñqänä.

⁵ Yänänäqñqä iññä heqenqe, ämaqä hesañä hñqu, suqä, kñuä änguä iwäsäuqänqä äwa iqe, iqu Goti Iquenyqä tääqä ätätä yatñqä vätnqe. Iwä ämaqä, Goti Ique yatñqä vqanquwä iquauñqe, Goti Iqu, äkasuwä mätkuä itä, nätmätqä änguänänä di, kuapänänä Vqä-qu eä, Iqu iqueny näqñqä vänä. ⁶ Ga ämaqä Goti Iquenyqä tääqä ätätä yatñqä ävätäqä iqu, “Goti Iqu ändapänqutiyä, ä mänpäqä yänqutiyä?” kñuä mämeqä danä yatñqä. Iqu quuvqä yänänäqñqe, “Goti Iqu dapänqiyä” heqiyätñqe. Ämaqä kñui, “Goti Iqu ändapänqutiyä?” indqänätñqä iqu, yunñi eqä-huänä nänñi-täqi äqiyäuaquvämäuqä-pañiqä. ⁷⁻⁸ Ämaqä iññä iqu, kñuä hñquacu-tänä-qu eä, suqä itqä iunä miqä-qu, “Naqä Iquesañi, nätmätqä hmbu mamqänä” kñuä di miqä yänä.

Nätmatqä maeqä iquä, nätmatqä kuapänänä-tänä iquätñqe

⁹ Ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä heqiyqä, nätmätqä maeqä iqu, Goti Iqueä hñjuä iqññi, yoqä naqä-tänä-qu etanji, yeeqä itä, ‘änqwiqä’ tätñqe. ¹⁰ Mä ämaqä nätmätqä kuapänänä-tänä-qu eä, yoqä naqä qunqä-qu, iqueä yoqä iññi mäñdi päwiqanqani, iqu iññqe yeeqänä yatñqe. Tiñjä äyuwä. Ämaqä mbqä yquayä kuapä-tänä iqu, qätaqä hutqä äteyqiyätñqä-pa, aanqänqä hiänä. ¹¹ Mäptqä haqä yändi äpeyätä, tnänänäni tquanqani, qätaqä hutqe yäüä ätäpäsenä. Ga hutqä qeqätqe, ändasnänä. Asä iññi, ämaqä nätmätqä kuapänänä-tänä di, quvqä

nätmatqä kuapänänjä iu wäunüä yqänä itqätanġpi, qätaqä hutqä i ändasnänqä-pa, i dasmbnä.

Goti Iqu, suqä quvqä imäkqä duŋqe, yamwiqä mäneyqä danä yänä

¹² Ämaqä, suqä quvqä imäkqä duŋqä yamwiqä iqä iutanä hanä-iqä ämetä, yänänänqä ätqäunqä iqu, äŋġuanänä äpme. Yamwiqä iqä wimeqanġqä du, iqu ämäwqätäuqä duŋqe, iqueqä kimae, Goti Iqu iquenġi, hanä hea ique-ique pmeqä vqänġisanġe, iqu äŋġuä äpme. Ämaqä Goti Iquenyä kiinjä äwinyätŋqä iquauŋi, Goti Iqu quwqä kimae, niqauqä hanä hea ique-ique pmeqä-tänġi ätenqä ii, vqänqe. ¹³ Hŋqu suqä quvqä imäkätŋqä yamwiqä iqä äwimeqe, ga iqu, “Goti Iqu nyi suqä quvqä imäkmqänqä yamwiqä änyiyqiyä-qe,” matqä danä iquätŋqe. Suqä quvqä iqu, Goti Ique yamwiqä mäwqä danä yänä. Ga Iqu, ämaqä hŋqu suqä quvqä imäkätŋqänä yamwiqä mäwqä danä iquänä. ¹⁴ Neqä suqä quvqä imäkqä duŋqä nenqä iqu, ne quanġä ämäneqäpima, suqä quvqä imäkatunquä yamwiqä neyquänä. ¹⁵ Suqä quvqä imäkqänqä änenqä iqu, ii apäkä äwqä enqä-pa eä, ga suqä quvqä änyuequänä. Iwä suqä quvqä iqu, naqä yäüä eätä, äpäkonqe änyuequänä.

¹⁶ Iyää nqä nyämaqä nyi kiinjä änyinätŋqäüä, he kukŋui, “Goti Iqu yamwiqä änyiyqiyä” tqä iqu, iqu quanġä etätä, waqiyä etma uwqä duŋqe, mäwimasiyqä iqäpnä. ¹⁷ Nätmatqä äŋġuanänä qanyinä ämetunque, ii Goti, tä we qäkuä haqä yätu äunätŋqä iquau imäkkqä Iquesa päqtätanġiyi. Ktqä tä we-hunqä inġisanġi, naqätä, wänqätä, äyä mäüänä. Mä Goti Iqu iinjä ma, Iqu hea ique-ique suqä naqä-hŋqunänġi. ¹⁸ Äwiŋqä Iqueqä dutanġi, Iqu nenġi, Iqueqä kukŋuä naqä-qakuänänä itänä änanquäqe, iwä nätmatqä eeqänänä duŋġi, ne ganä änaunyätä, ne Iqueqänänä enu.

Goti Iqueä kukŋui qätä äwiyäpu, qänaknä iqenqä

¹⁹⁻²⁰ Nqä nyämaqä nyi kiinjä änyinätŋqäüä, nätmatqä äti tanqe, näqŋqä äŋġuanänä hipŋqe. Ämaqeüä äwqä tnänġi, Goti Iqueä suqä äŋġuä jänänänġi, maeqä äyä etanġi, he maqänänġi qätä wiyqä duŋqä ipu, ga kukŋuä tqä duŋqe, maqänä mäwauqä danä ipu, äkasuwä maqänä matqä danä iqäpnqe. ²¹ Iinjä eänqä-qae, suqä kiyä mäqtetä, suqä quvqä huizitä, huätä ätnämäupu, hiqä-hiuä mänä äkittqiyenäpu, kukŋuä Goti Iqu hiqä qeqä-quuvqä yäpä imä wöwä ikeqe, metpnqe. Kukŋuä iqu, he hanġi, qäqu emäkäqumuatquänä.

²² Kukŋuä ii ämequwä iunġi, qänaknä miqä, qätenä äwiyquenä equwi, hiyaqä knui qui imäknäpu, nänä-täqinġi hiqä-hiuä äwätqänä. Kukŋuiunġi, qätä äwiyäpu, qänaknä iqä-quenä hipŋqe. ²³⁻²⁴ Goti Iqueä kukŋuä duŋġi, qätenä äwiyätä, iunġi qänaknä miqä iqä iqu, ii ämaqä hinuä yäqŋqä du hinuä iqänätŋqä-pa iuyi. Iwä iqu hinuä iqänġa äwäqe, iqueqä himä-manġi iinjä äyitanä iqänäqe, maqänä hui äwinyätŋqä-panä iinjä. ²⁵ Mä ämaqä, Goti Iqueqä kukŋuä-suqe hinuä yasämä äqunätä, naqä-qakuänänä du qänaknä iqä iqu, iinjä ma. Goti Iqueqä kukŋuä-suqä iqu, ikikinyänä eä, suqä quvqä iquesa ineqütawatuänä. Inġi ämaqä iinjä hui mimäuwqä danä, a yänänänqä äqätä, qänaknä itŋqä iquenġi, Goti Iqu, ämaqä iqueqä wäunui, äŋġuä imäkquänä. ²⁶ Ämaqä hŋqu, “Nyi Goti Iqueä äwiŋqä du qänaknä iqunqä” kŋuä äme, iqu iqueqä manġi äŋġuä mäminqä iinjqe, iqueä-kiuä quanġä ätnätä, Goti Iqueä äwiŋqä du qänaknä itŋqe, ii hinġi itqäüä. ²⁷ Goti neqä Apiqueä hinuä iqinġi, Iqueä äwiŋqä dunä qänaknä jänänänä iqe, ii tiinjä. Apäkä qokä äpäkonqä, ymeqä känäqä-känunua äpäkonqä äpmenuwi, qunqä kŋuä ämetanä, hanä-iqä metqätanġuwä

iunji, yätamäqqa vquatunqwe. Itanga huizi, suqä quvqä qua täutanä iqu ne kiyä inatmäqänqwe, Goti Iqueä hinuä iqinj kiyä mätaqä tqäuqñqwe, neqä qanjä uwqe, änguänänjä minguatunqweqä.

2

Ämaqä huiunji himäqä ämipu, huizi dunji tuwä ämäupu, miqä iqenqä

¹ Nqä nyämaqäüä, he neqä Jisasi Kraisi, yoqä naqä-tänjä Iquenyqä quuvqä eqiyänuwuwi, he ämaqä huiunji änguä ämipu, huizi dunji tuwä mäwiyqä pambu. ² Ämaqä qäkämä änguänänjä imäknä, anguä hipae hinqä hñqu, heyaqä anä aquväqñqwe hemeqanğa, ga ämaqä nätmataqä maeqä, qäkämä äqäyäkñqä imäkñqä hñqu, iqu-pqe heyaqä anä aquväqñqwe inä hemenä. Ga inğanji he äänä ipñqwe? ³ İwä iinj, he ämaqä qäkämä änguä imäkñqä iqueni, änguä itquepu, “Yquvanä änguä tâu pmayä” tupñqäta? Itanga ämaqä nätmataqä maeqä iqueni, “Nänqäqä pämä ätqäüqäti, pämä tqävä. Ä nyaqä yukä yäpä täqi quama äpmeqäti, quama pmayä” tupñqäta? ⁴ He suqä iinj itqäpi, ii he hiqä kñuä iuta, hiqä-hiuä iwäsäupu, suqä asä iquenyä mitquatñqä itqänjä. He, ämaqä iwäsäuqä-qu eä, ämaqä dunji, iqueqä kñuä indqänqä quvqä duta iwäsäutñqä-panuenji.

⁵ Nqä nyämaqä nyi kiinj änyinätñqäüä, qätä nyipu. Ämaqä qua täunji nätmataqä maeqä eänuwä ii, Goti Iqu qu ae quuvqä heqiyqä naqänänjä-tänjä eäpu, änguä pmeqänqä ätekqe. Ämaqä, Iquenyqä kiinj äwinyätñqä iquauñqwe, “Qu nyaqä miqä iu pmeqänqeqä” ätenqe, ämaqä qua tâu nätmataqä maeqä eänuwä ii-pqe “Inä pmeqänqeqä” ätekqe. ⁶ İqu iguau qäyä ätekqänqä, he quñi womba ipñqä itquetqänjä. Kñuä Mapu! Henji ekittiyäpu, hanä-iqä etapäpu, kukñuä metpñqä dunqwe, tqukua ämeqepäma äwätqänjä? Suqä iinj, ämaqä mbqä yquayä-tänjä iqua, qäqua etquetqänuwu. ⁷ Goti Iqu henji, Kraisi Iqueqä yoqä änguänänji enyuätqä-qe, ga yoqä iunqwe, kukñuä quvqä ätäpu, quinj tqukua imäkätqänuwu? İ ämaqä mbqä yquayä-tänjä iqua, qäquayı.

⁸ Neqä Ämineyqä Iqueä kukñuä-suqä naqä hñquenyqe, bukiunji tuwanuä tii ätätä äqäkqe. “*Tqä-täunqä äkinyätnqä-pa, ämaqä huizi dunqä-pqe inä kinquätñqeqä.*”^{*} He kukñuä-suqä iqueni, aanä naqä-qakuänänjä itqäpi, he jänänänjä dunä itqänjä. ⁹ İinj qäyä etangi, he ämaqä huiunji, änguä ämipu, huiziunji, tuwä mäuqä eänuwuwi, he suqä quvqä imäkqä. İwä kukñuä-suqä iqu, “He suqä qui imäkqä-qeñqä” ätätä ämetquenä. ¹⁰ İi tiinj etangi. Ämaqä hñqu kukñuä-suqä eeqänänjä dunji qänaknä itä, hñquenä ävausqe, iqu ämaqä kukñuä-suqä eeqänänjä iunji, ävausqä enqä-panä iquwi. ¹¹ Goti Iqu tii ätkqe. “*Qokä-apäkä amanqe, huizitä huiwi yanä mikiqä ipñqeqä.*”[†] Itanga iqu tiinj-pqä inä ätkqe. “*Ämaqä pizqä mapäsqä pambiyä.*”[‡] İwä ämaqä hñqu, apäkä huisä, huiwä yanä mikiqä itqä-qe, iqu ämaqä pizqä äpäsqe, iqu ämaqä kukñuä-suqä eeqänänjä iunji, ävausqä-quwi. İi enqä-panji, he ämaqä huiunji, änguä ämipu, huiziunji, tuwä ämäuqä eänuwuwi, he kukñuä-suqä ävausqä-qeñqä.

¹² Goti Iqu kukñuä-suqä, ne suqä quvqä iguesa inequtawatqä ditänji, neqä suqe iwäsäuniqe. İnj he kukñuä ätäpiyä iu, wäunjuä ipiyä iu, nätmataqä äki-äkitanä imäkñqwe, he kukñuä-suqä iinj iuqä yäpä iqä pmetanguwinqä kñuä yasämä indqänqñqwe. ¹³ İi tiinj itangiyi. Ämaqä hñqu, hñquenyqä qeqä matmäqä imitätqe, Goti Iqu iwäsäutäqänğanji,

* 2:8 Hiqäva-imäkqä 19:18 † 2:11 Angumä İtmäkqä 20:14 ‡ 2:11 Angumä İtmäkqä 20:13

Iqu ämaqä iquenyqe, qeqä matmäkqä yäniqe. Mä ämaqä, huizi dunqä qeqä ätmäkmittätqä iqu, iwäsäucqängani, iqu ämäwqätäuniqe.

Quuvqä heqiyqä dunqä wäunuä mimäkqä danä iqäqe, quuvqä heqiyqä ii pizqe

¹⁴ Nqä nyämaqäüä, ämaqä hñqu, “Nyi Kraisi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänänä” ätätä, iqu suqä qäyuna miqä itñqe, iqueqä Kraisi Iquenyqä quuvqä heqiyqe, qäyuta? Quuvqä heqiyqä iññä iqueni, anjumä hññä iqumuatäniqäta? ¹⁵⁻¹⁶ Tasi-gua, nanyi-nappa hui qäkämä aanqä eä, ymisänä dänqä itqätanguti, ga hesanä hñqu kukñuinä, “Goti Iqu äñguä ikimäkcanguti, si äwqä-qeiqä iñqä äpmanä, dnä emäknnä, ymisänä dänqä miqä pmetätñqä änyingiyä” ätuätqä-qe, nätmätqä äwa itanqenqe, mäwqä iqäqe, iññä qäyuta? Oeyä. ¹⁷ Quuvqä heqiyqä-pqe, iññä. Quuvqä heqiyqä dunqä wäunuä mimäkqä danä iqäqe, quuvqä heqiyqä ii pizqe.

¹⁸ Itanqä ämaqä hñqu, tii tuänqiyä. “Ämaqä hui quuvqä eqiyäpiyitani, hññä pmapñqe. Hui suqä äñguä du imäkäpiyitani, hññä pmapñqe.” Iqueni, nyi kima tii tumä. “Si, suqä äñguä du mimäkquki enqe, si quuvqä eqiyätqäninqe, nyi näqnqe äänä hemqe? Mä quuvqä heqiyqä nyaqe, suqä äñguä iqu qäsä enqe, ii ämäkätqenqiyä.” ¹⁹ Si quuvqe tii äyä eqiyätqänä. “Goti Kiqä-kiuänänä Iquvqä.” Ii äñguä etanqqä-qe, dnä yuvqä iqua-pqe, quuvqä asä ii eqiyäpiyä-qe, iqua zä kiññä ipu, yäunuä-yäunuä itqänä. ²⁰ Ämaqä hñqu quuvqä eqiyätä, wäunuä mimäkqä etanqutqe, iqueqä quuvqenä heqiyqä iqu häukui maeqe. Ämaqä mnauä guä maeqä iquki, kukñuä iqueqä qakuñqä näqnqä hisñqä kinganqutqe, qätä wi. ²¹ Aingani, neqä awiçu Aprähämä§ iqu, Goti Iquenyqä hiqäva imäkätñqe, iqueqä ymeqä Aisakä iqueni, hiqäva-imäkqä ttawä haqeqi äwäteqanqenqä, Goti Iqu iqueni, “Ämaqä jänänänjukuiyqä” ätukqe. ²² Iunü hiñuä äqunänñä? Iqueqä quuvqä heqiyqä dutä, ga iqueqä wäunuä iqä ditanñi, qäqauqu naqä-huinyä äwiqetani, iqueqä quuvqä heqiyqe, naqä yäüä ekqe. ²³ Goti Iqueä bukä iunü, “Aprähämä iqu Goti Iquenyqä quuvqä heqiyätqätanqi, Goti Iqu iquenyqe, ‘jänänänñueqä’ ätkqe” ätä äqänänñqe,* Aprähämä iqu Aisakä iqueni i imäkqanqä, häukui äqäkqe. Ga “Aprähämä iqu Goti Iqueqä käyämaqä-queqä” ätnä.

²⁴ He qätä ae äyä äwiyqä. Quuvqä heqiyqä iinänqe, Goti Iqu ämaqä hñqenyqe, “Iqu ämaqä jänänänñueqä” matqä danä yänä. Iqu suqä äñguä itqätanguti, ga Goti Iqu iquenyqe, “Ämaqä jänänänñueqe,” qakuä iuta tänä. ²⁵ Ga apäkä Leopä, mbqä metñqä huiwä yanä vqä ii, ikqä-parñä iññi. Ämaqä Josua iqu hiñuä tämaqä iññä ändowatkqä iquainñi, ii yeeqä ävätmetä, hänaqä huiu-mända ändowatätä ikqenqe, Goti Iqu apäkä iinyqe, “Jänänänñiyqä” ätkqe. ²⁶ Huiwiçu quuvqä maeqe, ii pizqä ae eä. Ii enqä-pa, ämaqä hñqu, suqä äñgui mimäkqä, quuvqä dinä eqiyätñqe, iqueqä quuvqä heqiyqe, ii pizqe.

3

Suqä waqiyä miqä danä, tewi äñguänänñä miñqenqä

¹ Nqä nyämaqäüä, Goti Iqu suqä du iwäsäutqängani, näqnqä-vqä iqueni, iqu hññä-hññä mämäneyqä yäniqe. Ga hesani kuapanänñä hñquenä, “Nyi näqnqä-vqänqä emqänä” kñuä mämēqä pambu. ² Hea

kuapanānānjanj, āmaqā eeqānānjune qāmā-qāmā itanā, nātmatqā kuapanānānjanqā waqiyā, suqā quvqā du āqutāumautunq̄ue. Mā āmaqā h̄jqu iinj̄ miqā, iqueqā tewi ānguanānā āminyāt̄nqā iqu, iqu iqueqā yukā-hipa-pq̄e ānguā iinj̄ eā, ikikinyānā-queyi. ³ Tewi, tiinj̄ enqā-payi. Hosi, qu qan̄i ne ānenyātānq̄qā du up̄nq̄enq̄e, quvaqā man̄ā dun̄i ainqā wānqā hmbu āyā āktāvetunq̄ue. Quvaqā man̄ā dun̄i ne āmitaqā dutan̄i, hosi naqā-queñi inj̄gi-inginqā māvqatātunq̄uānā. ⁴ Yimba-pq̄enqā k̄juā mapu. Naqānānā eā, yunūā naqānānā iqu miqan̄gi āwāt̄nqā-qe, inj̄gi-inginqā māvqatqā ipu, aan̄ā quvqā wānqānānāpiyi. Iwā yimba miqā iqu, inj̄gi wāt̄nqā winqan̄gi, nātmatqā wānqā ipinj̄i inj̄gi āmaiqaq̄e, ga inj̄gi wānā. ⁵ Ga tewā ii-pqā, asā iinj̄i. Huiwitan̄ā nātmatqā wānqānānāpu eāqā-qe, ipu h̄ngisa itā, kiqā yoqe haqā yātu āmaenātqā. Tā tm̄nā wānqānānā hmbisan̄i, qoā-qamqā* naqānānā huui tā āmānyātā, nātmatqā eeqānān̄i tā nāt̄nqā d̄inq̄e, k̄juā mapu. ⁶ Ga tewā ipu, tā piyi. Ipu neyaqā yukā-hipa iutan̄ā hmbu eāqā-qe, suqā quvqā huitan̄ā-huitan̄ā imākātā, huiwā dun̄i, eeqānānā quvqā kiya imātmākātā, ga quuvqā hānā-pmeqā iun̄i, tā enqā-pa evātāutq̄auā. Tā ii, kiqā penqā iqueqā tā māeusqā sqā dutan̄ā te. ⁷ Āmaqe, qu hiveqā-yaqueqā, yn̄nā-tānā, qāmakā, huāngā-hāmapākā, guākiqā imākquwi, qu qānaknā ipnā. ⁸ Mā tewi guākiqā imākqā-pq̄e, aanq̄e. Tewā iipu, kuk̄nūā quvqā d̄unq̄e ga makiqāt̄nqā danā yānā. Nātmatqā quvqā, āmaqā pizqā imākqā di manq̄uā āmnā. ⁹ Tewā asitān̄i, neqā Goti Apā Āmāneyqā Iquenyqā ‘ānguiqā’ ātātānā, ga āngumā tewā asitān̄i, āmaqā Goti Iqu Iqueqā-kiuā enqā-panā imākqā d̄unq̄e, kuk̄nūā qui imākqā ātātunq̄ue. ¹⁰ Tewā asā iquesan̄i, ānguinq̄ātā, qui imākq̄enq̄ātā, qāquaqu ātimāutqā. Nqā nyāmaqāuā, iinj̄i quvq̄eqā. ¹¹ Eqā esqūā asiq̄esani, eqā ānguitā, zā iqetā qāquaqu mapqā yānā. ¹² Nqā nyāmaqāuā, zā-eaqi, zā-olipqā hāukui qiyāniqi? Itan̄ga guā-wainqā-pq̄e zā-eaqā hāukuā qiyāniqi? Itan̄ga eqā esqūā, zā iqā āpāt̄nqā di, āngumā eqā āngui mapqā yānā.

Suqā, k̄juā āngūā iwāsūuqānq̄e, haqā yātuta mapiyā

¹³ Āmaqā hesan̄ā h̄jqu, suqā, k̄juā āngūā iwāsūuq̄etā, nāq̄nqā ānguanān̄itā āmeqā-qu sātātī, ga iinj̄ā iqu, iu qānaknā itā, iqueqā yoqe haqā māmaenqā danā, iqueqā qan̄i ānguanā ikiquāt̄nq̄e. Iwā āmaqā-pq̄e, ique āqumbiyi, iqu iinj̄āqu āyā etan̄guti qumb̄nq̄enqā. ¹⁴ Mā he āmaqā d̄unqā āwqā quvqā enyātā, himā quvqā imākāpu, yoqā naqā haqā yātun̄i hiqā dinā wif̄nqā itq̄ān̄uwā iquenā, hiqā nāq̄nq̄enqā naqā-naqā ipu, naqā-qakuā dun̄i makitt̄qiyeqā iqāpn̄q̄e. ¹⁵ Nāq̄nqā iinj̄ā ii, qāukuā yātutan̄ā maetq̄e, kiqā qua tāutan̄ā eā, ga Goti Iqueqā D̄nā Iqu māvqā danā, āmaqeupqā yāpā imda, dn̄ā quvqā iquauqā nāq̄nqā enqā-panā eā. ¹⁶ Āmaqā, āmaqeunqā āwqā quvqā āwinyātā, yoqā naqā haqā yātun̄i quwqā di, maemb̄nqā ipiyā-tānā ii, quamā yasāmā māpmeqā danā, suqā quvqā āki-ākitan̄i, imākqāpnā. ¹⁷ Mā āmaqā, suqā, k̄juā āngūā iwāsūuqānq̄e, haqā yātuta āmepiyā-tān̄i, kiya mātqā h̄njua mamākqā eā. Iwā āmaqā huizi ditā āwqā naqā-h̄nq̄unā inqānqā imākāpu, qeiqi it̄quepu, qātā ipu, āmaqā d̄unqā qeqā t̄quan̄guti āngūā du iwimākāpu, āmaqā eeqānānā dun̄i suqā asā inā it̄quepu, suqā āngūā d̄unqā man̄inā matqā ipu, iqāpnā. ¹⁸ Āwqā naqā-h̄nq̄unā inqānqā imākātqān̄uwā ii, āwqā naqā-h̄nq̄unā imbu, suqā āngūā janānān̄i quuvqā tāmn̄i imākqāpnā. Ȳmisan̄ā hāukuā āngūā āqāyqā enqā-pa, ānguanānā dinā mit̄imāunā.

* 3:5 Jemisi iqu ‘qoā-qamqā’ maqiyqā ikq̄e. Iqu ‘qāuqā’ āqākq̄e.

4

Qua tāunjuŋqā nāueqā mimākqā, Goti Iqueä yāpā imā pmeqenqā

¹ Heyaqā awā iqinji, kukjuā nāŋi-tāqi ātāpu, ākasuwā mākā āunātqānuwi, qakui squāpisa timāutqāuā? Suqā iŋqā henqā di, heyaqā āwqā imŋi, mākā qiyāŋganjuwā iuta, maeqā inā? ² He hnjuanqā kiŋjā enyātāŋqā-qe, māmeqā danā itqānuwi. Iwā iŋji, pizqā pāsāq dūŋqānā ipu, kukjuā nāŋi-tāqi ātāpu, ākasuwā mākā āunātqānuwi. Nātmaqā he enyātāŋqā isua, māmeqā danā ipu aanqā eānuwi, he Goti Iqueŋi yatŋqā māvqā itqānuwiutayi. ³ He yatŋqā vqanġuwāŋganji, māmeqā danā itqānuwi, kŋui qāyasāqi āmapiyāŋga vqanġuwā dutayi. Kŋui, āwqā yeeqā iŋqā hiqā iunqānā hiyātāŋgi iyi. ⁴ Apākā qokiquau āvāma ikitqānuwā-pa, he Goti Iqueŋi ii itquetqānā! He ānyā maŋqāta? Qeqā etqe, nātmatqā qua tāunjuŋqā etqāqe, ii Goti Iquenyqā āwqā wiunqā-tāŋi. Iwā āmaqā hŋqu nāueqā qua tāunjuŋqā imākqe, ii iqu Goti Iquenyqā āwqā wiunqā tāŋjā-qu imākŋgi. ⁵ Goti Iqueä bukā iunji, kukjuā tii ātnā. “Goti Iqu quuvqe neyaqā yāpā tāmā āpmuateāŋqā dūŋi, hiŋgi ikiqāŋqā māvqatāmāuqā, ne Iqueqānā hiatunqā kiŋjā āwinyā.” He iŋqe, hiŋgi ātnānā kŋuā eyā? ⁶ I iāqāqe, Goti Iqu qeqā imāŋqeuta, hiŋgi nātapqā di, aanā naqānāŋi. Iwā Goti Iqueä bukā iunji, kukjuā tii āyā ātnā.

“Goti Iqu, āmaqā yoqā naqā maenġanġuwā dūŋqe miqā itā, mā āmaqā yoqā naqā māmāenqā iqanġuwā iunji, Iqu iquauŋqe, qeqā imāŋqeuta hiŋgi vānā.”*

⁷ Iiŋŋqe he Goti Iquenyqā ipu, Iqueuā yāpā iqi iqāpŋqe. Setānā iquenyqe yāŋānāqŋqā tqāpŋqe. Iwā iqu iqi mikiqā, zā wānā. ⁸ He Goti Iquenyqā qāqiqi pŋŋqe. Ga Iqu henyŋqā qāqiqi pātŋqānā. Kŋuā hŋquaqu-hŋquaqu āmapu, suqā quvqā iqā iquenā, hiqā hipainji, asnā huätä āqiyāmāupu, hiqā qeqā-quuvqā imŋi, ikikināŋā imākmbu. ⁹ Hiqā suqā quvqenqā ānā maemāŋqā iqāqe, huaqā-hunqā ipu, ka ipu, kŋuā qāpŋqe. Tā sāwqā itqānuwā ii, huätä ātnāmāupu, ka ipu, kŋuā qāpŋqe. Yeeqānā itqānuwā ii, huätä ātnāmāupu, āsmanqunenā pmetpŋqe. ¹⁰ Goti Hanjuwā Iqueuā hiŋuā iqinji, yāŋi-yāŋi miqā-quenā, hanuā pmetpŋqe. He ii iquwi, Goti Iqu he yāŋi-yāŋinyā ipŋqā emākānā.

Hesanā hŋquaunqe, kukjuā quvqā hui matqā iqāpŋqe

¹¹ Nqā nyāmaqāuā, hesanā hŋquaunqe, kukjuā quvqā matqā iqāpŋqe. Āmaqā, hesā quuvqā anā eqiyātŋqā hŋquenyqā kukjuā quvqā ātātā iqueŋi iwāsāuqe, ii iqu tii iqi. Iqu Goti Iqueqā kukjuā-suqenqā kukjuā quvqā ātātā, ga kukjuā-suqā iqueŋi iwāsāuqi. Iiŋjā iqe, iqu kukjuā-suqā iqueuā yāpā iqi māpmeqā, ique iwāsāuqā āpme. ¹² Kukjuā-suqā-pqā imākātā, eātā, iwāsāuqā-pqe, Kiqā Hŋqunāyi. Goti āmaqā dūŋi, hāŋjā iqumuatqā-qu, ā qui imākqā-qu, Qāquvi. Iiŋjā enqe, ga āmaqā huizi dūŋqā kukjuā ātātānā iwāsāuqe, tqukiyi?

Hiqā yoqe haqā āmaenġuwi, ii aanā suqā quvqe

¹³ “Tāŋganā-qe, awiŋganā-qe, anā-himqā naqānāŋā hŋquenyqā āwātmā, quvāukuā āpmamā wānuwā itmā, mbqā kuapānāŋā-tāŋjā himqānā” ātātqānuwā iquenā, tāŋganji nyi qātā nyipu. ¹⁴ Iŋi, he hiqā awiŋga pmeqā dūŋqe, ānyā maŋqā enā. Hiqā quuvqā hāŋjā-pmeqā ipu, qaquvqā zinjūtā āwitā, maqānā hma eqā-pa iŋji. ¹⁵ He tiŋjā tŋŋqe. “Naqā Iqu āwinyātāŋgutqe, ne hāŋjā yqānā āpmenā, nātmatqā ne kŋuā āmenqā ii, imākqāwqā-quneyqā” tŋŋqe. ¹⁶ Mā he, “Ne nātmatqā naqā ii

* 4:6 Quamā-pmeqā 3:34

imākanqunā” ātāpu, hiqā yoqe haqā āmaenātqānuwi. Suqā hngisa iinjā iqe, ii aanā quvqe. ¹⁷ Iinjinqe, āmaqā hngqu āngguā imākqā dunqe, nāqngqā yasāmā eāqā-qe, iqu ii miqā iqāqe, Goti Iqueā tānjāngisanji, āmaqā iqu, suqā quvqā-tānje.

5

Āmaqā nātmatqā aanā kuapā-tānjā iqua, hanjā-iqā naqānānjā mapnqāuā

¹ Āmaqā nātmatqā aanā kuapā-tānjā iquenā, tānggani qātā nyipu. Suqā hanjā-iqā naqānānjā hemetngqā iqāqe, kjuā zā-zāāqā ivqānāpu qāyqāpnqe. ² Heyaqā nātmatqā kuapānānji ae pizqā itā, kukuinuā iqāqe. Heyaqā mñā guāqā qākāmā ānguanānji, imātanuā ae āqukqe. ³ Heyaqā golqā-sua, silpa-sua, ikukua iwiqe. Iwā ikukua iwiqā di, ii heyaqā suqā quvqe ātnānjāqi āmaetā, ga heyaqā huiwā iqueni, tā enqā-pa henāniqe. Yquayā pnqā kuapānānji, hea yāpaki ae qāqi hetqātāngga āmāqumuatātqānjā. ⁴ Hinuā qumbu. Āmaqā heyaqā wāunuā du ymisānjā emiyātqānuwā iuqā mbqe, qāyunā mimākqā iquwā mbqā iqu, Goti Iqu kima etquetngqā tāāqā ātātqāuā. Ga wāunuā heyqā iquauā zā-zāāqā tqe, Naqā Yānjānāngqā Eeqānānjā-tānjā Iqueuā qātā huā dūni, ae āpaquvqe. ⁵ He hea ique-ique qua tāunji, nātmatqā kuapā-tānjā eāpu, yeeqānā iqāmanātqānjā. Ymisānjā ānāpu, kāta nānyuāmāutqātānguwāngga, hea he pizqā emākqā iqu, ae qeyi. ⁶ He āmaqā suqā quvqā miqā, jānānānjā iqā dūni, kuknuā āmitāpu, pizqā āqāyāpāsāpu itqānuwā-qe, qu henyqe hoptāwā miqā itqānuwi.

He hanjā-iqā āmepiyā-qe, qundqāndqā miqā pmejnqe

⁷ Nqā nyāmaqāuā, he hanjā-iqā qāyā āmepiyā-qe, Naqā Iqu āpqānganqā qundqāndqā miqā hinuā āqumbu pmejnqe. He nāqngqā āyuā. Āmaqā wāunuā-tānjā iqu, ymisānjā naqā yāuā ānyuqngqā hinuā āqunā āpmeqānggani. “Piyā qiyāngqutiyā, ānānā yāngqutiyā” tā, qundqāndqā miqā, iqu qeiqi hinuātānā āqunā pmetānā. ⁸ Iwā Naqā Iqueqā āpātngqe, ae āpātā qāqi āwiqāqe, he-pqe hanjā-iqā qāyā āmepiyā-qe, pemā ipu, qundqāndqā miqā, hinuā āqumbu pmejnqe.

⁹ Nqā nyāmaqāuā, hesānjā hngquāngqe tuwānggi kuknuā matuwāngqā pambu. Kuknuā āmetātā iwāsāuqāngqā-tānjā Iqu, ae qāqi nāwi imāknā ātqāuā! ¹⁰ Nqā nyāmaqāuā, āmaqā, kuknuā awā-tqā hinuiqāndqā iqua, iminuwinqā kjuā mapu. Qu Goti Iqueuā yoqenqā awā ātpiyānggani, hanjā-iqā quvqā āmepiyā-qe, qu qundqāndqā miqā iminuwī. He qu iminuwā iu āqunāpu, ii iqāpnqe. ¹¹ Hinuā qumbu. “Qu suqā hanjā-iqā iinjā qāyā āmepu, yānjānāngqā ātqāuwa āwātqānuwi, qu ānguanā pmeqā-quayqā” āyā ātātunqe. He Jopā iqu hanjā-iqā āmetāqā-qe, yānjānāngqā ātqāuwa wātqātāngi, hitunūāndqānji Naqā Iqu nātmatqā āngguā āwikqenqe, nāqngqā āyā enjā. Naqā Iqu nenyqā huāqā āwunātā, qeqā āwimānātqāuā.

¹² Nqā nyāmaqāuā, kuknuā, huiziu āmāwqātāunqā iqu, he tii miqā ipnqe. He “Nyi naqā-qakuā āktqānā” ātāpiyānggani, he hngueā yoqenqā matqā iqāpnqe. Qāukuā iqueqāngqā, qua iqueqāngqā, ā hnjua-hnjuāngqā matqā iqāpnqe. Naqā Iqu kuknuā āmetātā mewāsāuqāngqe, he “ngqā” ātquwi, “ngqā” dunā tqāpnqe, ā “Oeyqā” ātquwi, “Oeyqā” dunā tqāpnqe.

Āmaqā jānānānjā iuā tāāqā tqā di, aanā yānjānāngqā eā

¹³ Hesaŋi tqu-tqu haŋä-iqä ämetŋqä sätäti, iqu Goti Iquenyqä tääqä tätŋqe. Hesaŋi tqu-tqu aquvänä itä äpmetäti, iqu Goti Iquenyqä apqä ätätä, Iqueuä yoqe haqä mamäuquätŋqe. ¹⁴ Hesaŋi tqu-tqu täŋä-yaqä-täŋä äpmetäti, iqu quuvqä heqiyqeu miqä iquauŋi, tääqä tuätumetŋqe. Iwä qu iquenj, olipqä eqä aowi äwiqatäpu, Goti Iqu äŋguä iwimäkätŋqä tääqä tŋŋqe. ¹⁵ Qu yatŋqe, iquenyqä naqä-qakuä quuvqä eqäpu iquwi, Naqä Iqu iquenj äŋguä iwimäkätä ävauqumuatänä. Ga iqu suqä quvqä imäkmitätqe etanqutqe, Naqä Iqu iqueqä suqä quvqä iŋŋi, huätä ämuämäutä, äwqä hanuä inyänä. ¹⁶ Iiŋä eŋqä-qae, suqä quvqä diŋqe, “Nyi iŋä itŋqeqä” awä ätnäpu, Goti Iqu äŋguä emäkätŋqä diŋqe, he Iquenyqä tääqä tqäpŋqe. Ämaqä jänänäŋä iquauä tääqä tqä di, hanuä maetqe, aŋä yänänäqŋqä eä, wäunüä itä häukuä qäyänä. ¹⁷ Laisa iqu ne eŋqä-pa iŋäqu eäqä-qe, qua iuŋi piyi maqiyqä yätŋqe, iqu tääqe enyqä itä, matqä läŋqe. Ga piyä maqiyqe, quvükui 3, qanui 6 äpäwäŋqe. ¹⁸ Ga iqu anqumä tääqä tqanji, qäukuä iqu piyä mequatäwatqanji, qua iuŋi ymisaŋä ekqe.

¹⁹⁻²⁰ Nqä nyämaqäüä, hesaŋä hŋqu, naqä-qakuänäŋä duŋi, qäyunä mäpmetanji, ga hŋqu iquenj, anqumä naqä-qakuinqä ätuma äpqaqe, ii iqu suqä äŋguänäŋä iqi. Kukŋuä tqenyqe, kŋuä äŋguänä eyä. Ämaqä hŋqu, suqä quvqä imäkqä hŋquenyqä äwätä, iqueqä suqä di ävquatämäutŋqä yätamäkqä ävqäqe, ga suqä quvqä imäkqä iqueqä quuvqä ipu, äpäkoŋqä dutaŋi häŋä iqumuatquänä. Iwä suqä iŋä dutaŋi, iqu suqä quvqä kuapänäŋi, Goti Iqueuä hiŋuä iqi mäwiqä yätŋqä imäkquänä.

1 Pitä iqu tuwanuä äqäkqe Yätamäkqä kukjuä hiñuiqänä iquvi

Pitä iqu tuwanuä tä, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänä hanä-iquä naqänänä metqätanquwä iquauñqä äqäkqe. Ii iquauqä quuvqä heqiyqä yänänäqñqä iwimäkätñqä iñqä. Iqu qu kukjuä äñguä Jisasi Kraisi Iquenqä kjuä angumä indqämbñqä ätukqe. Jisasi Iqu äpakonätä angumä ävauqetani, Iqu angumä päniqä iñqä kukjuä guä ämäsäuekqe. Inji iquä kukjuä guä ii ämäsäuekqenqä kjuä indqänäpu, Iqu äpqä iñqä hiñuä äqämbu pmeñqe.

Ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänä iqu, hanä-iquä mapnä. Ii naqä-qakuä etanqä-qe, ii iquauqä quuvqä heqiyqä iñi, yamwiqä vätnqä iñqä wimenä. Iñä etanqi, Kraisi Iqu angumä äpätqänqä, qu quuvqä yänänäqñqä hiqänqä. Itani hea inqani, qu kima äñgui mapnuwänqä.

Pitä iqu, tuwanuä tqenqä kukjuä ätkqenqä

¹ Nyi Pitä ämaqä Jisasi Kraisi Iqu kukjuä awä tuäkiqämqä änändowatkqä iqunä, he qokä-apäkä Goti Hanjuwä Iqu atäpuä ekqä iquenqä nyi tuwanuä tiñä äqiyqä. He anä-himqä naqä-qakuä hiqä maitanqi, qua Pondisi iu, Galesiya iu, Kapatosiya iu, Eesiya iu itanqa Bitiniya iu äpmakäwänjuwä iquenänqä. ² Goti eeqänäñjuqä Kaniqu, nämatqä änä timäutñqä iñqä näñqä eä, atäpuä heyqanqi, Dñä Äñguä Iqu, he Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä hiñqä emäkkqe. Iñä etanqi, he qätä äwiyäpu qänaknä ipu, itanqa he äñguänänä hiñqä, Iqu Jisasi Kraisi Iqueä häñqetä emñqäyqänqä atäpuä ekqe. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta hiñqi vqetä, äwqä hanuä iñqä pmeqetä, aanä kuapanä etapquä.

Hänä-pmeqä äñguänäñi, qäukuä yäñi äwiñqenqä

³ Ne Goti Hanjuwä Iqueä yoqe, haqä matnämauatunqä. Iqu neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä Goti Iqu eä, Iqu Iqueqä Kaniquvi. Iqu nenyqä qeqä ki- iñä natmäkätñqä-qae, neñi änyä-hänä änanquäqe. Iqu Jisasi Iqenji, qua buta hänä ävauqumuatkqeta, ne änyä-hänä iñi, nämatqä äñguänänä Goti Hanjuwä Iqu nätapäniqñqä, kjuä iqu yänänäqñqä ämenä, hiñuä äqänänä pmetatunquä, änanquäqe. ⁴ Nämatqä äñguänänä iñi, Goti Hanjuwä Iqu hiyaqñqä qäukuä haqä yätu ämitqäüä. Qäukuä yänini, nämatqä iñi, qui mimäkñqä itä, pizqä miqä itä, qäpu maeqä yäniqe. ⁵ Henji, Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqñqä iqu, hiqä quuvqä heqiyqä dñi, qui mimäkñqä danä iñqä, hänä iqumuatqä dññqä ämeyänä. Hänä iqumuatqe, ae näwi, ätnänäqi yäpakänqa timäunä.

⁶ He iñqe aanä yeeqä naqänänä äyä itqänä. He täñqani hanä-iquä huitanä-huitanä etapätqätanquwi, qäyä ämepu, hanä-iquä iñi hñqanqä mämeqä danä, yeeqä yqänä itqänä. ⁷ Hanä-iquä iñi, qu mbqä golqä yamwiqä tä du häkiyä äyäqiyätqänjuwä-pa, heyaqä quuvqä heqiyqä yamwiqä eyätä, ii emetqäüä. “Naqä-qakuä mbqä golqä tiyä, hui tiyä” tpu, yamwiqä tä du häkiyä qäyä yäqäpqä-qe, qui imäknäniqe. Heyaqä quuvqä heqiyqe, mbqä golqä qui mimäkñqä äñguänänä ämitqänjuwä dñi, ämäwqätäüä. Ga heyaqä quuvqä heqiyqä yamwiqä iñi, ti- iñä mänätquequänä. Jisasi Kraisi Iqu, hiñi yäpakä ätnänäqi äti ätimäutäqänqani, henyqä yeeqä naqänänä itä, yoqä naqä etapätä, yäniqä

iinje. ⁸ Hinjuiqändä, tängatäni, he Iqueni hinuä mäquñquä ipiyä-qe, hiqä äwqä imni, he Iquenyqä henyätangi, quuvqä eqiyäpu, yeeqä naqänänjä äyä itqänjä. Yeeqä iqä iini, aanä naqänänjä, ämaqäpqa hñqu, “linjqä-iinjje” änä mätaqä yänä. Ii yeeqä injä qua täuni, näwinya eeqänäni ämäwqätäuä. ⁹ He hiqä Iquenyqä quuvqä eqiyätqätanquwinje, ga Goti Iqu heñi, anqumä hanjä emäkäqumuatätqätanqqenqä, he yeeqä iuta itqänjä.

¹⁰⁻¹¹ Hänä iqumuatqä tquenyqe, Kraisi Iqueqä Dnä Iqu, hinuä-tqä iquau änyä, “Kraisi Iqu hanjä-iqä huitanjä-huitanjä ämetä, itanqa qanakndani, Iqu yoqä naqä meniçeqä” awä näwi ätuminje. I tuätqätanqa, iqua, “Goti Iqu heñi, Iqueqä äwinqä duta suqä anquänäni emäkäniqe-qe” hinuä ätminuwi. Ii ätäpiyä-qe, qu näqqä ängua mapñqe, “Iqu äkñga äpäta, squäsua timäunqutiya” tpu, qävqä yasämänä iminjuwi. ¹² Qävqä i iqanquwänqa, Goti Hanjuwä Iqu iquauñi, kukñuä iinjä ätäpu, yätamakqä quwqä-quwä imbñqä maetqe, he heyätñqä iinjä ämotquakqe. Tängani Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä Dnä Ängua Ique qäukuä yätuta dowatämepqanji, ga Iqueqä yänänäqñqetani, ämaqä kukñuä ängua we-hunqä-täñi, awä-tqä iqua, Goti Iqu anqumä hanjä equmuatqäqenqä, ae awä äyä etätqänjuwi. Iinjje, enätqä iqua-pqe, näqqä mapñqä äwinya.

Goti Iqu ikikinyänjä-qu enqä-qae, ne-pqä e pmeqänqä

¹³ Iinjä etanqä-qae, he hiqä kñuä indqänqe, wäunuä iqäpñqä indqänäpu, hui äpipu hñgi päkäpäkä miqä danä ipñqe. Nätmätqä änguanänjä, Jisasi Kraisi Iqu ätnänäqi äti timäuqanqa Goti Hanjuwä Iqu etapäniqä iunqä, kñuä yänänäqñqä iqä ämepu, hinuä äqämbu pmeñqe. ¹⁴ He ymeqä qätä ipu, qänaknä iquenjä-qae, he änyä maqñqä qämä-qämä ipiyänqa, qänaknäni enqä hiqä du iminjuwä-pa, miqä danä ipñqe. ¹⁵ Ga he tääqä etätmeqä Iqu, suqä ikikinyänjä imäkätñqä-pa, he-pqe iunä imäkqäpñqe. ¹⁶ Nyi iinjä, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, “Nyi suqä ikikinyänjä imäkqunä enqe, he-pqe asä iinjä imäkqäpñqeqä,”* tnätanji i etqä.

Goti Iqu, mbqä naqänänjä itä, neyämakqenqä

¹⁷ Goti Hanjuwä Iqu, neqä yoqä naqe, himä-huiwä iuta minewäsäuqä yänä. Iqu ne hñqunä-hñqunä, neqä suqä imäkätunqeta, asänä newäsäunä. He Iquenyqä tääqä ätäpiyänqani, “Apiqukiya” äyä ätätqänjuwi. Iinjä etanji, he qua täu yakuä äpmapiyänqani, Iqueqä yoqä nagenqä kñuä indqämbu, suqä ängua du pmeñqe. ¹⁸⁻¹⁹ Suqä ängua memäkqä, qui emäkqä, hiqä taqä-tawikuqä etapkuwä du pmetanquwänqa, Iqu anqumä etmetñqä mbqä iqäqenqe, he näqqä äyä ämenä. Silpa, golqä, nätmätqä quvqä qui imäkñqä iinjä itä, maetqe, Kraisi Iqueqä häneqä itä, ne anqumä mbqä äneyämakqe. Iqueqä häneqä mbqä iqänqe, mbqä dinä homä iqä eä. Kraisi Iqu, sipsipqä meqä, wätanqä yunquä squä hñjua maeqä, kiqä ikikinyänjä enqä-panä iinjä-quwi.† ²⁰ Qua tqu änyä etanqa, Goti Hanjuwä Iqu, Kraisi Iquenyqä näqqä eätä, atäunuä ikqä-qe, hiunji yäpakä tängani, henyñqä ätnänäqi äti imäkqi. ²¹ Iqu yätamakqä heyqanji, Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqiyätqänä. Goti Hanjuwä Iqu Iqueni, qua buta ävauqumuatätä, yoqä naqä vqanqa, he Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iqu ängua emäkäniqenqä, kñuä iqä yänänäqñqä ämapu, hinuä äqämbu äpmeñä.

* 1:16 Hiqäva-imäkqä 11:45; 19:2; 20:7 † 1:18-19 A Täuqä 6:14; Hipru 9:14

Hiqä-hiuänqä enqä di, dnä huqä ii yqänä iqa uwqäpñqe

²²⁻²³ Täñgani, he hiqä quuvqä anä eqiyätqäñuwä iguañqe, naqä-qakuä hiqä äwqä imda enqä dunqe, he naqä-qakuänänä du qänaknä ipu, akiya äyā änyāmänguwi. Ga, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä hñä hea ique-ique wiqä iqu, heñi änyä-hänjā enyquäqe. Inñ he hiqä-hiuänqä enqä di, qeqä-quuvqä yäpä imda enqanquti, dnä huqä ii yqänä iqa uwqäpñqe. Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä enyquäqä iqu, piikä vowä mäuqä iqutäñi, asänänä ma. Piikä iqu, qui imäkñqä-quvi. Inäqe, Goti Iqueqä kukñuä iqu, qui mimäkñqä iquvi. ²⁴ Iñqe,

“Ämaqä eqänänñi, qätaqä enqä-pa yäüä päpnä. Itanqa quwqä yoqä naqe, qätaqä hutqä enqä-pa äteyqiyäüänä. ²⁵ Inäqe, Goti Hanjuwä Iqueä kukñui, qäpu maeqä hea ique-ique wiqeqä” ätnä.†
Kukñuä iqu, kukñuä äñguä we-hunqä-tänjā, he ae etätqäñuwä iquvi.

2

Suqä quvqä huätä vquatämäupu, Goti Iqueqä kukñuinqä kiññä enquätñqe

¹ Inñ äñqä-qae, he suqä huiziuñqä wiunqä iqä, suqä quañgi iqä, wopqä ipu kukñuinä tqä, hiñuä quwä tñqä, ämaqä hui äkittqiyeqänqä, e imäkätqäñuwi, huätä vquatämäupñqe. ² Huätä e vquatämäupiyi, ymeqä änyä nandqä isua kñui, añuinqänä ämenuwä-pa, he-pqe änyä imänguwi, kñui, quvqä maeqä anuä äñguänänä iquenyqänä mapñqe. Goti Hanjuwä Iqu hñä imäkäqumuatqä iunñi, naqä yänänäqñqä änimänqä uwqäpñqe, he anuä Iqu änatapqä iunqänä kñuä indqänqñqe. ³ He hiqä-hiuä, Naqä Iqueqä kukñui yamwiqä ipu, Iqu suqä äñguä Iqä-qu etanqdenqä näqñqä eäñuwi, ii iqäpñqe.

Jisasi Iqu, hikä hñä-pmeqä Iquvi

⁴⁻⁵ Naqä Jisasi Iqu, Hikä hñä-pmeqä Iquvi. Iquenyqe, ämaqä, “Hikä quvqeqä” tpu, hiñuinä qunätanqä, Goti Hanjuwä Iqu Iquenñi, qui mimäkqä, aañä äñguänänä Miqä-que äqunä, Iquenñi i ätekeqe. He Naqä Jisasi Iquenyqä päqtätanqwanqä, Goti Iqueqä Dñä Iqu, he-pqe hikä hñä-pmeqä enqä-pa, Iqueqä anänqä emäkätqäüä. Inñ he hiqäva, Goti Iquenyqänä imäkqä iquenä, Jisasi Kraisi Iquesanñi, hiqäva Goti Hanjuwä Iqu, “Oeyä” matqä itñqä dunä imäkqänqä. ⁶ Goti Iqueqä bukä iunñi, tuwanuä tii ätnä.

“Häe! Hiñuä qumbu! Nyi hikä, qui mimäkqä äñguänänä miqänqä hñque ätemi, Sayonä* iunñi, anñ hiqäva-imäkqä anñ-zä enqä-panñä, iquesa ämatqä peyqämqä äseqä. Iquenyqä quuvqä eqiyäpiyitanñi, äwqä hanñ-iqä mämeqä ipñqeqä” ätnä.†

⁷ Inñ quuvqä eqiyätqäñuwä iquenäuä hiñuä iqinñi, Hikä Iquenñi, qui mimäkqä äñguänä miqänqä-qeqä. Inäqe, quuvqä mäeqiyqä itqänuwä iguañqe, tiññi.

“Anñ mätqä iqa, hikä quvqä etanqñi hiñuinä äqunätqäñuwä-qe, hikä iqu, anñ a yänänäqñqä äqäyäqätäuqämenä.”‡ ⁸ Itanqa, “Iqu hikä äqutäumäupu, qua iqñi päkñqä iqueyi.”§

Qu Goti Iqueä kukñui hñgisa itqänuwitanñi, hikä äqutäumäupu äqäyäpäknätqänä. Iñqe, Goti Iqu, qu iññä ipnuwänqä ätekeqe.

† 1:25 Asayä 40:6-8 * 2:6 Qoqonñä Sayonä, anñ-himqä Jerusälemä iqueqä yoqä huizi. † 2:6 Asayä 28:16 ‡ 2:7 Apqä Bukä 118:22 § 2:8 Asayä 8:14

⁹ Inäqce, he, ämaqä Goti Iqu ätekqä iutanä himqce. He ämaqeu Miqä Naqä Iqueuätanä hiqäva-imäkqä yänä iquenji. He ämaqä huizi hñquenä maetqce, Goti Iqueqä ämaqä yänä-quenji. Goti Iqu heawiqä imda, Iqueqä we-huñqä naqänänjä iunqä, etma äpätä, he Iqueqä suqä änguänänjä iunqä awä tqäpñqä i emäkqce. ¹⁰ He naqä-hñqunä meaqä danä enjuwi, tängganji he naqä-hñqunä eäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä enä. Goti Iqueqä qeqä imänqceuta yätamäkqce, mämeqä danä eänjuwi, he tängganji ii ämenä.

Quuvqä maeqiyqä iquauä hiñuä iqinj, suqä änguänänjä iqäpñqce (2:11-3:7)

¹¹ Nyi kiinjä änyinätñqä iquenä, he anä-himqä naqä-qakuä hiqä ma etanji, yakuä anä täu äpmapu, qanäqñqä iquenä, nyi he evauqumu-atätmä, tii etqä. Suqä quvqä dunqä evautä, heyaqä äwqä imñi mäkä äqiyäunjuwi, qu mämaequtäuqä ipñqä, pmua imäkäqumuatñqce.

¹² Quuvqä maeqiyqä iquauä hiñuä iqinj, suqä änguänänjä iqäpñqce. Inji qu henyqce, “Suqä quvqä ii iquenjqä” etmitpñqä-qe, änguänänjä itqätanqñqä du eqämbqetanj, Goti Iqu äpçanqanj, qu Iqueqä yoqce haqä maep-nuwänqä.

Ämiqä naqä äki-äkitanä äpmeñuwä iquauä yäpä iqi iqäpñqce

¹³⁻¹⁴ He Goti Naqä Iqueqä ämaqä eänjuwitanj, ämiqä naqä äki-äkitanä äpmeñuwä iquauä yäpä iqi iqäpñqce. Ämiqä iquauqä naqä iqesä, iqueqä yäpä iqinjä, iqu ätetä ändowatkqä iquau-pqce, qätä äwiyäpu, yäpä iqi vqäpñqce. Iqu iquauñi, suqä quvqä imäkqanquwä dunji, hanjä-iqä äväpu, äñguä iqanquwä duä yoqce, haqä ämaepu imäkñqä, ätetä ändowatkqce. ¹⁵ Goti Iqu, he suqä äñguä ipiyä iquesanj, ämaqä kñuä äñguä mämeqä iquauä qui kukñui äminyeqänqä äwinyätqäüä. ¹⁶ Goti Iqu he huiziquauqä yäpä iqä mäpmeqä, qanyinä pmeqänqä emäkqä-qe, “Ne qanyinä äpmeqetanj, suqä quvqä huitanjä-huitanjä imäkquatunqceqä” kñuä mämeqä danä ipu, Goti Iqueqä wäunjuä-wiyqänä pmetñqce.

¹⁷ Iiññqce, ämaqä eeqänänjä äñguä asänä itquepu, ämaqä quuvqä hesä anä heqiyqä dunqä qeqä-quuvqä imda enqanquti itquepu, Goti Iquenyqä zä ipu, Iqueä yäpä iqi ipu, ämiqä iquauqä naqä iquenji, suqä änguänänjä du itquepu, iqäpñqce.

Hanjä-iqä Kraisi Iqi ämakqä-pa ämepu, hiqä naqä iquauqä yäpä iqä pmetanqpu

¹⁸ Wäunjuä-wiyqä iquenä, wäunjuä äwiyäpiyä iquauñqä zä imäkäpu, yäpä iqi iqäpñqce. Huäqä äumäkäpu, äñguä etqueqä iquanä maetqce, huäqä mäumäkqä, quvqä etqueqä iquau inänqce. ¹⁹ Ämaqä hñqu, tmi-tmiqä-tqe hiñji ämetäqänqce, iqu Goti Hanjuwä Iquenyqä kñuä ämetä, äwqä-qeiqi inyä ämeqanqutqce, Goti Iqu iquenyqce, yeeqä yänä.

²⁰ He quvqä iqanqä ämaqce ptqä epäsqanquwänqce, he äwqä-qeiqi imbu meqanqppqce, he nätmataqä äñgui, äsque mapñiqä? Inäqce he suqä äñgui qäyä imäkqanqä, qu tmi-tmiqä-tqä etapqanqce, he äwqä-qeiqi imbu meqanqppqce, suqä iinqce, Goti Iqu yeeqä yänä. ²¹ Hiñuä qumbui Kraisi Iqu he yätamäkqä heyätñqä, huiwä tñjä-huñqä ämakqä-pañi, he-pqce inä meqänqce, Goti Hanjuwä Iqu tääqä ae äyä etätmakqce. Inji he Iqu iinjä ikqä iuta äqunäpu, asä iinjä imäkqäpñqce. ²² Iqu suqä quvqce mimäkqä itä, itanqce kukñuä qunqän-pqce matqce. ²³ Ämaqce qu Iqu kukñuä quvqä ätukuwä-qe, Iqu qunji, kimanji iinjä mätkuä ikqce. Qu Ique tmi-tmiqä-tqä vqanquwä-qe, Iqu qu qui iwimäkqänqce matqä itä, Iqueqä-kiuä, Goti Jänänä Iwäsauqä Iqueqä hipa iu äwiñqce. ²⁴⁻²⁵ Ne hänji, suqä

quvqä iqueqä yänänäñqä yäpä imä mäpmeqä danä, suqä jänänänjä imäkaniqunquä iunä pmeqänqe, Kraisi Iqu Iqueqä-kiuä neyaqä suqä quvqe ämiwäutä, zä-huätati äyä äunqge. He sipsipqä enqä-ma, im-imä qanä hinji dumetanquwänqani, Iqu ämaqeua hipa iuta tmi-tmiqä ämetä, he anguänä pmetpnqä emäkkqe. Inji he Sipsipqeu Miqä, itanğa heqä quuvqeu ämitnqä Ique, anji äyä äwimequwi.

3

Kukñuä, qokä-apäkä ämanqä iunqä

¹ Asä ii enqä-pa, apäkä qokätänjä iuenä, he hiqä qokiquau qätä äwiyäpu, iquauä yäpä iqinyä iqäpnqe. Iwä hiqä qokä iqua, Goti Hanjuwä Iqueä kukñui hñgisanä imipqe, quuvqe heqäpnqeqeñqe, he iquauqä apäkiuenä kukñuä tquanquwä duta maeciyyä danä, iqua quuvqe, he suqä anguänänjä iqanguwä duta, i heqäpnä. ² He apäkiuenä, suqä quvqä kiyä matqä du mäwqä ipu, suqä jänänänjä dunä ipu, Goti Iqueä yäpä iqinyä itqätanqä eqämbiyä-qae, quuvqä heqäpnqe. ³ He qeqätqe, huiwä haqä tängisa imäkñqetä, dä qeqätqä imäkñäpu, gquä yatqä qeqätqä imäkñäpu, qäkämä qeqätqä imäkñäpiyi, huiwä haqä tängisa mimäkñqä ipnqe. ⁴ He qeqätqe, suqä qae hanuä pmeqä iqtä, itanğa äwqä quvqä maqänä minqä iqtä, qeqä-quuvqä yäpä imda qeqätqe, imäkñqpnqe. Suqä ii qui mimäkñqä itä, Goti Iqueä hinuä iqini ämäwqätäüä. ⁵ Apäkä hinuiqänä, Goti Iqueqä hinuä iqini jänänänjä eäpu, Goti Iqu kukñuä ätätä ekqenqä hinuä äqumbu äpmaminuawä iua, qu qeqätqe, suqä iitä imäkmbu, ga iua iuaqä qokiquauä yäpä iqinyä ipu äpmaminuwi. ⁶ Serai, apäkä iinji eä, ii Aprähämä iqueni, “Nqä naqä iqukiyyä” ätuminqe. He nätmätqä hnjuä-hnjuanqä zä miqä danä, suqä jänänänjä du itquetqänuwi, he Serayqä meqäenä enjä.

⁷ Asä ii enqä-pa, he qokiquenä, hiqä apäkiyqa, qu yänänäñqge heyaqetänji asänänjä maetqe, hanjä hea ique-ique pmeqe, hesänji iua-pqe inä mapnuwä etanji, he iuaunqä kñuä anguänänjä ämepe, suqä jänänänjä du itquepu, iuatä quamä qeicinyä pmetpnqe. Iinjä iquwi, hiqä Goti Iqtä kukñuä tqä duni, nätmätqä huiwä maeqänqä yänä.

Suqä jänänänjä dunä imäkäpiyinqä, tmi-tmiqä-tqä meqenqä

⁸ Kukñuä eeqänänjä ii ätqa äpätñqge, qäpuni tiinjä ätätmä himqe. He qäyqä-qäquenä, äwqä naqä-hñqunä änyäpu äpmapu, hita-hinnguäkatä minqä-pa, i äminyäpu äpmapu, Goti Iqueqä ämaqä dunqge qeqä het-qanquti, hñgisa ipu yänji-yänji miqunenä, qae hanuä pmepnqe. ⁹ Suqä quvqä etquepu, kukñuä quvqä isua hetqanqpnqge, he kima miqä danä, Goti Iqu qunji anguä iwimäkätñqä, Ique tquäpnqge. Goti Iqu henji tääqe, iinjä etätmeqe, iwä he Iquesanji, nätmätqä anguänänji mapnuwänqä. ¹⁰ Goti Iqueqä bukä iunji, kukñuä tiinjä ätnä.

“Ämaqä hñqu, iqueqä häñä-pmeqe, anguä yeeqä injä pmeqänqä äwinyänqä iqu, kukñuä quvqä itä, kukñuä quanqä itä matqñqeqä.

¹¹ *Iqu suqä quvqä duni, hinjuinä äqunätä, qänakñäñji suqä jänänänjä du iquätñqge. Suqä hanjä-iqä maeqä, anguänänjä pmeqä dunqä itä, ga iqu suqä iu ändämiqa uwquätñqge.* ¹² *Tiinjä äyuwä. Naqä Iqu qokä-apäkä jänänänjä eänuwä iunji, Iqu ämitä itanğa quvaqä Iqtä kukñuä anä tqä iunji, Iqu Iqueqä qäte ävä, mä ämaqä suqä quvqä imäkqä iunqge, Iqu mäwinqä danä eä, qätä äyä.”**

* 3:12 Apqä Bukä 34:12-16

¹³ He hiqä enqä du, he suqä jänänänjä dinä imäkpnqä enyänqe, ga heñi suqä quvqä etquetä, quñi, tqü emäkätñqe? Aanqe. ¹⁴ Inäqe he suqä jänänänjä dunä imäkäpiyinqä tmi-tmiqä-tqä ämeqäpi, he, “Neñi, Goti Hanjuwä Iqu äñguä inemäkätqänä” kñuä heyätñqe.

“Zä iñqä emäkänä-tpu iquwi, he iñqä zä ipu, qundqändqä miqä pambu.”†

¹⁵ Mä he hiqä qeqä-quuvqä imñi, Kraisi Ique itmepu, Naqe, Iquenyä imäkpnqe. Nätmatqä kñuä yänänänqñqä ämapu äpmeñuwiñqä yatñqä heyqanğpğänğa, tupñqä diñqe, näwinyä imäkmbu pmetpnqe. ¹⁶ He kimanj, qae hanuä ätuäpu, hñgisa mitqueqä ipñqe. He ämaqä jänänänjä pmeñqe, hiqä yäpä imñi, hanä-iqä hui maeqä, äñguänänjä hetñqä. Inj ämaqä, he Kraisi Ique qänaknä äväpu, suqä jänänänjä imäkqanğuwinqä, kukñuä quvqä etapqä-qua, iñqä womba winyätñqänänji. ¹⁷ Inäqe Goti Iqu neqä suqä duñqä tmi-tmiqä-tqe, qäyä metuñquä wiñganğutqe, tmi-tmiqä iñi, suqä äñguä duñqä meqe, quvqä iñi ämäwqätäunä. ¹⁸ Kraisi Iqu, Ämaqä Jänänänjä-qu eäqä-qe, Iqu ämaqä jänänänjä maeqä quvqä iquä anj ämetä, ga suqä quvqe huätä ämamäutä, i äpäkongqe. Iqu iñi, hui mapäkonqä yäniqe, Kiqä Iqunäñi i qe äpäkongqäqe. Iqueñi pizqe, Iqueä huiwi äpäsquwä-qe, Iqu dnä-qu angumä hanä eätä, heñi, Goti Hanjuwä Iquenyä etma wätñqä eqäqe. ¹⁹ Iqu dnä-qu äpme, ga dnä quä pmetanğuwä iñqä äwätä, Goti Iqueä kukñui awä ätukqe. ²⁰ Dñä ii, quwqä suqä quvqe Noa iqueänğani, naqänänjä timäutqätanğqä-qe, Goti Iqu kimanj maqänä mitqueqä danä, hiñuinä qunätanği, Iqueä kukñui hñgisänänji, hea Noa iqu iqueqä yimbae qäpu imäkqanğanğqä imiñuwä iyi. Yimba yänğisanj, ämaqä atänğäpu, 8 iqua äpekuwi. Iwä, Goti Iqu quñi hänj, eqeta iqumuatkqe. ²¹ Eqä iñi, Goti Iqu heñi hänj di, tängganj asñä meqanğuwä duta emäkäqumuätätñqenqä ekqe. Asñä ämequwi, hiqä huiwä kiwi huätä päwätñqä mämeqä iqä. He asñä ämequwi, ii Goti Iqueñi, “Ne saqä hiñuä iqinji, ämaqä jänänänjä heatuñqeqa” ätäpu, ämeqä. Heñi hänj di, Goti Iqu, Kraisi Jisasi Iqueñi, qua buta angumä hänjä ävaucqumuatkqä duta emäkäqumuatkqi. ²² Iqu qäukuä yätunqä äyäqetani, tängganj Goti Hanjuwä Iqueä hipa ämuangisa äpme. Enätqä, dnä yänänänqñqä äki-äkitanjä, yoqä naqä äki-äkitanjä qonqä, qu eeqänänji, Iqueä yäpä iqi etanğä äpme.

4

Äwqä yäuä iqueqä suqe, ävquatämäupu, suqä huiziunqä heñqe a qätñqe

¹ Kraisi Iqu, Iqueqä huiwi tmi-tmiqä-tqä ämakqä-qae, kñuä iqä yänänänqñqä Iqu ämeñqä iqueñi, he-pqe kñuä yänänänqñqä asä iquenyä i mapñqe. Ämaqä, iqueqä huiwiñi tmi-tmiqä-tqä ämetqä iqu, iñä ämetqä-qae, suqä quvqä imäkqä duñqe tuwä qe äwikqe. ² Injä etanği, he tänggata tiñi, qua täu äpmapiyänğani, qänaknäñi suqä quvqä huiwi iqueqä äwiñqä du miqä danä, äwiñqä Goti Iqueqä iunä ipñqä diñqe, kñuä iqä asä iqueñi, yänänänqñqä mapñqe. ³ He suqä, ämaqä Goti Iquenyä quuvqä maeqiyä ipiyä i imäkätqänuwä ii, ae imäkqä äpminuwi. Suqä tiñä isua äyä imiñuwi. Huiwä yanä hiñgi änyäpu, suqä quvqä huiwä iqueqä äwiñqä du ipu, eqä hiqiyqä iqe änäpu hiqiyqä ipu, ymisanä-eqä yänänänqñqä naqänänjä imäkäpu, ga suqä quvqä huitanä-huitanä ipu, iwä iutanj, suqä Goti Iqu pmua imäkqä imäkäpu, goti quanğä iquauä yoqe,

† 3:14 Asayä 8:12

haqeqä ämamäupu äyä imiñuwi. ⁴ Iwä he täñgani, suqä quvqä iini, qutä anä mimäqkä itqätanquwängani, henyqe qu “Tä änä-änäñqä itqäpiyä” tpu ipu, qu henyñqä qui emäkñqä kukñuä quvqe i ätätqänä. ⁵ Inäqe, Goti, ämaqä häñä äpmenwitä, pizqä äwiñuwitä, iwäsäuniñqä näwinyä imäknä äpmenqä Iqueä hinuä iqini, qu ätqäupu, “Ne suqä iini, iinçä-iinçä imäkminçueqä” ätuäpu kukñuä tpuwi. ⁶ Iinjä etançqenqä ämaqä pizqä eänjuwi, Goti Iqueä kukñuä we-huñqä-täñi qätä äwikuwi. Qu täkä ämaqä epiyitani, ämaqä eeqänänä suqä iwäsäuceñqä äwätqänjuwä-pa, qu iu äupiwi, iwä dnä epiyänçani, Goti Iqu äpmenqä-pa, i pmençqä diñqä qätä äwikuwi.

⁷ Hea nätmätqä eeqänänä qäpu hiätñqe, ae qäqiciyi. Iinçqe, he Goti Iqutä kukñuä tqänqe, hiqä suçenqä knuä yasämä ämepu, ançuanä äminyäpu pmapñqe. ⁸ Suqä, huiziu ämawqätäunqä iqu, tiinji. He suqä, hiqä-hiuänqä äwqä imda henqä ique, a qätñqe. *Suqä iqu, suqä quvqä duni, huäqä kiuätenä.** ⁹ Ämaqä quuvqä heqiyqe emequwi, he quñqe wiunqä miqä, ançuanänä mipñqe. ¹⁰ Goti Iqu henji, wäunjuä hñqunä-hñqunä huitanä-huitani qanyinä etapqä enqe, he ämipu, quuvqä heqiyqä huizi duni yätamäqkä wipñqe. ¹¹ Kukñuä tqänqä ämequwi, qu Goti Iqueqä kukñui, awä tqäñqe. Yätamäqkä inçenqä ämequwi, qu yänänäqñqä Goti Iqu ävçetani, yätamäqkä inçñqe. Iwä Jisasi Kraisi Iqu he iinjä ipñqä emäkçetani, Goti Iqu yoqä naqä meniçe. Yoqä naqetä, yänänäqñqetä, hea ique-ique Iqueqänä äwi. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

Tmi-tmiqä-tqä Kraisi Iqu ämaqä ique ämetqänjuwinçqe, he yeeqä iqäpñqe

¹² Nqä nyämaqä nyi kiinjä änyinätñqäuä, he yamwiqä heyätñqä suqä hanä-iqä tmi-tmiqä-tqä-pqe ämepiyinçqä, ‘Nätmatqä änyä-hänä hñqu ämequnä’ tpu, miqä yänä ikäpi, oee. ¹³ Tmi-tmiqä-tqä Kraisi Iqu ämaqä ique ämetqänjuwinçqe, he yeeqä iqäpñqe. Iwä Iqueä yänänäqñqetä, Iqueä yoqä naqänänjitä, ätnänäqi wiçançani, he hiqä äwqe, ançuanänä enyätä, he yeeqä kiinjä ipnuwänçqe. ¹⁴ He Kraisi Ique çänaki vätmätanquwinçqä kukñuä quvqä etquwi, he, “Nenji Goti Iqu ançua inemäkätqänä” knuä heyätñqe. Goti Iqueqä Dñä, yoqä naqä-tänä yänänäqñqä Iqu hesä pmetançi iyi. ¹⁵ Hñquenä ämaqä pizqä äpäsäpu, quwä ämepu, suqä quvqä imäkäpu, ämaqäqä wäunjuänqä näqñqä ämenätpu hñçisanä ipiyita, tmi-tmiqä-tqä meqänçqe, ançuanä mimbu. ¹⁶ Mä, ämaqä Kraisi Ique çänaki vätmätançqä hñque tmi-tmiqä-tqä äwimeqe, iqu i ämetäçenqä, womba miqä yätñqe. Kraisi Iqueqä yoqä-tänä hetançqençqe, iqu yeeqä itä, Goti Iqueqä yoqe haqeu maetñqe. ¹⁷ Goti Iqu, ne ämaqä, Iqueqä eänçua iqune, kukñuä mänetätñqä hea iqu, ae ätimäuqi. Kukñui, nesä ganä ämänetäçetani, ämaqä, Goti Iqueä kukñuä ançuanänä iunji, hñçisa itqänjuwitäñi, kukñuä mitqe, quta qäpu hiçançani, qu äänä pmenpuwäti? ¹⁸ Goti Iqueqä bukä iunji, yatñqä asä inä tiinjä ätnä.

“Ämaqä jänänäñi, häñä iqumuatqe ämepiyi, hanä-iqä qäsä mapñqäuä. I etançi, ämaqä Goti Ique tuwä ämuäpu, suqä quvqä itqänjuwä iqua, äänä pmençqäpiyä?”†
Qu hanä-iqä naqänänä ämepu pmençqäuä.

* 4:8 Quamä-pmeqä 10:12 † 4:18 Quamä-pmeqä 11:31

¹⁹ Iinjä etanġi ämaġä, Goti Iqueġä äwiñġä duta tmi-tmiġä-tġä ämequwä ii, qu ämaġä huiziuni suġä jänänänjinä itquepu, quwġä quuvġe, Goti Hanjuwä Inemäkkġä Ique vġäpñġe. Iqu Iqueġä kuknuä ätätġä dunä imäkänä.

5

Quuvġä heqiyġeu miġä iquauñġä

¹ Täñġani nyi ämaġä quuvġä heqiyġeu miġä iquenänġä, kuknuä-tänġ etanġi hetmqe. Nyi-pġe he enġä-pa, quuvġä heqiyġeu miġä-qunä emä, Kraisi Iqu tmi-tmiġä-tġä ämakġenġä näġñġä ämamä awä tqunä emä, ga Kraisi Iqueä yänänänġenġetä, yoġä naġetä, ätnänäġi timäuġanġani, ne-pġe inä ämenique. Nyi he evauqumuatätmä, “Wäunuä tiñġä ipiyä” etġä. ² Goti Iqu Iqueġä ämaġä heyaġä hipa iqi etapġä duni, he sipsipġä-miġä enġä-pa, äñġuänänġä miñġe. Goti Iqu wäunuä iñġä äwġä hñġuaqu imbu iqänġe, mäwiñġä inġä-qae, äwġä yeeġätä iqänġe. He wäunuä iñġä, mbġänġä kñuä ämapu miġä ipu, hiġä äwġä imdanġi, wäunuä ii imäkġänġä enġanġuti imäkġänġe. ³ Goti Iqu ämaġä heyaġä hipa iqi etapġä i ämipiyanġani, he naġä mimäkñġuenä ämotquapñġe, qu he iqanġuwä du eqänäpu, iu ipñġänä. ⁴ Iwä sipsipġä-miġä iquauġä Naġä Iqu ätnänäġi ätimäutäġanġani, he yoġä naġä qombñġä motqueniġä diñġe, Iqu niġauġä qui mimäkñġä hui etapäniġeġä.

⁵ Ii enġä-panġi, hikñä iquenä, he quuvġä heqiyġeu miġä iquau qätä äwiyäpu, iquauä yäpä iqinyä iqänġe.

Goti Iqueä hipa yänänänġñġä yäpä iqinyä pmepñġe

Goti Iqueä ämaġä eeqänänġuenä, he yänġi-yänġi miquenä äkittġänäpu, yäpä iqinyä inġpñġe. Goti Iqueġä bukä iunġi, kukñui,

“Ämaġä yänġi-yänġi ipu, yoġä naġä ämaenmipġeuni, Goti Iqu mäñdi äkittġiyetä, ämaġä mäñdi äkittġiyenmipġeuni, nätmätġä äñġuänänġi väñġiyä” äyä ätnä.*

⁶ Iinjä etanġi hea Goti Iqu Iqueġä-kiuä ätätä ekġä iquenġi, Iqu henġi naġä emäkäninġä diñġe, he yänġi-yänġi miquenä äkittġänäpu, Goti Iqueä hipa yänänänġñġä yäpä iqinyä pmepñġe. ⁷ Goti Iqu henġe huäġä äwunätä itñġä-qae, hiġä hanġä-iġä äki-äkitanġinġä quñġänġä ipu ämeñuwi, Goti Iqueä hipa iqinyä tnämäupñġe. ⁸ Setänä henġä himä-wiunġä iqu, laiyonġä enġä-pa, ämaġä hiñuä äqunäġä duni, tä ätäutä äqiyändäutñġä, häwaġä yänänänġñġä ätäkitñġä iquenġe, he wänä-wänä miġä, näwi imäkmbu, hiñuä äqumbu pmapñġe. ⁹ Inġi he iquenyġe, hiġä quuvġä heqiyġä duni a yänänänġñġä äqätpu, hiñuinä mäqunġä, ġñġanġä hiñġe. Ämaġä qua äwitġutänġä-pa, quuvġe he eqiyätġänuwä-pa eqiyätġänuwi, qu-pġe tmi-tmiġä-tġe, he ämetġänuwä-pa, i metġätanġuwinġe, he näñġä äyä etġänä.

¹⁰ Inġe, Goti ġeġä imänġeuta hiñġi vġänġä Quati-qu, he Kraisi Iqutä ämuänmbiyitanġi, Iqueġä yänänänġenġetä, yoġä naġetä inä ämepu, hea ique-ique pmepnuwänġä iunġä tääġä etätmakġe. He tmi-tmiġä-tġä hmbu ti meġanġuwanġani, Iqu Iqueġä-kiuä äñġuä emäkätä, hiġä quuvġä heqiyġä imñġi yänänänġñġä emäkätä, he hea ique-ique yänänänġñġä tqäutñġä emäkänä. ¹¹ Yänänänġñġä äki-äkitanġi, ii Iqueġä eä, hea ique-ique äwi. Ii naġä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

Kukñuä yäpakiyi

* 5:5 Quamä-pmeġä 3:34

¹² Nyi tuwanuä wänqä täpu, Silasi iqueä yätamakqeta äwqiyawatqä. Quuvqä heqiyqängisanj, iqu naqä-qakuä neqä tasi-guequ etanji äqunänä. Goti Iqueqä qeqä imänqeuta hinji vqenqä näqñqä emä, “Ii naqä-qakuänänjikä” ätätminqä äqiyqä. Itanga he iu yänänäqñqä tqäpnqä evauqumuatätmä äqiyqä. ¹³ Ämaqä anä-himqä Bapilonä täu pmeqä, Goti Iqu he atäunüä etekqä-pa, ätekqä ii, qu henyqä winğanji, “Ne henyqä hui mīmäuqä injunä” etqä, ga nyaqä ymeqä Makä iqu-pqe asä inä etqi. ¹⁴ He äminäpiyänğanj, hiqä enqä muätquapñqe, quneqä injpñqe. Kraisi Iqutä ämuänñjuwä eeqänänuenä, Goti Iqu suqä hanä-iqä maeqä änguanänjä pmeñqä emäkquä.

2 Pitä iqu tuwanuä äqäkqe Yätamäqkä kuknuä hijuiqänjä iquvi

Pitä iqu tuwanuä tä äqäkqeutanjä kjuä indqänqä çakui, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänjä iqua, ämotqueqä hjuquauqä kuknuvi, qätä mäwiyqä ipnuwä iunqeyi. Ämotqueqä iinjä iqua, huiziuqä quuvqä heqiyqetä, suqä änguitä, qui iwimäkpnqä çanä ikipu ätuäkiqä iqua etanji. Ga ämaqä Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä iqua, kuknuä iquau ätuminuwä ii, qu a yänänäqñqä kiqätpnqä ätukqe. Ii ipiyitanji, qu Goti Iquenyqätä, Naqä Jisasi Kraisi Iquenyqätänji, näqñqä änguanä hijñqäüä. Ämaqä Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä iqua, iquauqä hijuitä, Jisasi Ique hijuä äqunäpu, Iqu näqñqä motquetqätanji qätä äwiminjuwi.

Ämaqä hjuqua tiinjä ätminjuwi. “Jisasi Iqu anqumä mapqä yänqiyä.” Pitä iqu tuwanui, tiinjä ätätä äqäkqe. “Naqä-çakuiqä, äpäñqiyä.” Iqu maqänä mapqä yänqiyä-qe, kiqä çakui tiinjä. Ämaqä hjuqui qui imäknätñqä iinjqe, Goti Iqu mäwiñqä itä, ämaqä eeqänänji kjuä äkunmäkmbñqä iinjqe hijuä yqänä äqunä äpmenä.

Pitä iqu, tuwanuä tquenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Nyi Saimonä Pitä, Jisasi Kraisi Iqu Iqueqä kuknuvi awä tuäkiqmäqä änändowatqanji, ga nyi Iqueqä wänuä-wiyqä-qunä emä, nyi tuwanuä tä äqiyqä. Ämaqä, Jisasi Kraisi neqä Goti ne Hänjä Inequmuatqä Iqu suqä jänänänjä imäkkqetani, quuvqä heqiyqe, neyaqetänji asänänjä ämenuwä iunqä äqiyqä. ² Goti Iquenyqätä, neqä Naqä Jisasi Iquenyqätä, näqñqä ämequwitanji, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqeuta hijñi vqetä, äwqä hanuä injä pmeqetä, aanjä kuapänä etapquä.

Goti Iqueqä äwiñqä iu pmeñqenqä, yänjä qänqñqä

³ Iqueqä yoqä naqänänjita, Iqueqä yänänäqñqeta, itanğa Iqueqä suqä änguanänjä suqä huizi du ämäwqätäunqä ita, neñi, tääqä natätmeqanji, ne Iquenyqä näqñqä i enju. Itanji Goti Iqu, Goti eä, ga Iqueqä yänänäqñqä iqesani, ne hänjä ängua äpmetanä, suqä Iqu äwinyätñqä di imäkatunquä diñqe, Iqu eeqänänji çayunä änatapqke. ⁴ Ga Iqu, “Nyaqä yänänäqñqeta, itanğa Nyaqä suqä änguanänjita, imäqanqmd, he suqä qui emäqä qua täutanä hijä enganqñqä dunä imäqä iqueni ätuakñğa, suqä, Nyaqä dunä imäqäpnqeqä” ätkqe. Kuknuä tä, nämatqä aanjä naqänänjä, qui mimäqänqä änguanänjä miqä hui enqä-pa etanji, ique a yänänäqñqä qätätpnqe. ⁵ Goti Iqu iinjä inemäqä-qae, he Iquenyqä quuvqä eqiyquwiñji, wänuä tnänjä ipu, suqä änguanänjä suqä huiz-iquau ämäwqätäunqä iqu itmapñqe. Inji, suqä ique wimetñqe, Goti Iquenyqä näqñqä eqä iinjqe, yänjä qänqñqe. ⁶ Suqä ique wimetñqe, äwqä evauqanqä iunä mimäqänqä, yänjä qänqñqe. Iuta suqä ique wimetñqe, hanjä-iqä ämepiyä-qe yänänäqñqä tqäuqä iinjä yänjä qänqñqe. Iuta suqä ique wimetñqe, he Goti Iqueqä pmeqä-pa pmeqänqä yänjä qänqñqe. ⁷ Iuta suqä ique wimetñqe, he Goti Iqueqä ämaqetä näueqä imäknäpu pmeqä iinjä yänjä qänqñqe. Iuta suqä ique wimetñqe, ämaqeunqä kiinjä enqä iinjä yänjä qänqñqe. ⁸ Suqä tqauu ämepu, hijä äwqä yäpä imñi, naqänänjä emäqqa uwqanqutqe, neqä Naqä

Ämäneyqä Jisasi Kraisi Iquenyqä näqñqä eäñuwi, hiñgi qanyinä maeqä, häukuä kuapanänjä-tänñqge. ⁹ Mä ämaqä suqä tquau mämeqä ipiyä iqua, qu hiñuä heawiqä enqä-pa, kinänänñi hiñuä maqunquä danä, Goti Iqu quwqä suqä quvqä qanğanä imäkmiñwi, huätä ämuämäutä, asñä äwqiyäümüakqenqe, hui ae imäukuwi. ¹⁰ Iiñä etangi, nqä nyämaqäüä, Goti Iqu heñi ae tääqä etätmetä, he Iqueqänñqä atäñuä etekqä iunqä näqñqä yasämä heñqge, wäñuä tnänjä iqäñqge. He suqä iqua iqäpi, qua iqi mapäkñqä danä ipnä. ¹¹ Iwä i imipqenqe, neqä Naqä Jisasi Kraisi, ne Hänjä Inequmuatqä Iqu, ämaqä hea ique-ique miqä iu paquvqenqä, huänqä qñqñi naqänänjä euteyäniqe.

¹² Nätmatqä eeqänänjä iinqe, “Ii naqä-qakuänänñiqä” hetqanquwitani, he ae näqñqä eäpu, iu yänänäñqä tqäutanguwä-qe, nyi knuä etesätmä, anqu-anqu hetqämqe. ¹³⁻¹⁴ Neqä Naqä Ämäneyqä Jisasi Kraisi Iqu, nyi täqi änyä-hänjä ti hñganqä mäpmeqä itätmqänä ändkqe. Iwä nyi täqi änyä ti äpmamänğanji, nyi anqumä knuä etesätmä, hetqämqä di, “i änguiqä” knuä nyqanqiyi. ¹⁵ Iiñä etangi nyi hanuä mäwiqä itmä, i imäkmitmqe, iwä nyi qui imäkmiñqä-qe, nätmatqä nyi etmitmqä iunqe, he hea ique-ique knuä meqäpnuwänqe.

Kraisi Iqu yoqä naqä ämaqenqätä, hiñuä-tqä iquauqä kukñuñqätä

¹⁶ Neqä Naqä Ämäneyqä Jisasi Kraisi Iqueqä yänänäñqä naqänänñqätä, Iqu anqumä päñiqñqätä etkque, ne queai hiñginä, ämaqä huiuta ämetanä maetqe, Iqu Goti Iqueä yänänäñqä naqänänñi metangi äqunqñqä, ii etkque. ¹⁷ Goti Apiqu, Iqueñi yoqä naqä ävätä, we-hunqä naqänänñä hñqu, Iquesa we naqänänñä hunätñqä imäkqä inğanji, Goti Yoqä Naqänänñä-tänjä Iqu, Jisasi Iquenyqe, tii ätkqe. “Tä Nqä Ymeqä Iquvi. Nyi Iquenyqä kiññä nyinğanji, yeeqä iqänä” ätkqe. ¹⁸ Iwä qoqonä Goti Hanjuwä Iqu ii imäkätñqä ätekqä iunji, qäukuä yätuta kukñuä ii Jisasi Iquenyqä tqanqge, ne Iqtä anä eanä äwikque.

¹⁹ Ne iinjä äqunqge, ii Goti Iqueqä kukñuä hiñuä-tqä iquauä kukñuä dunji, yänänäñqä imäkqanji, ne quuvqä yänänäñqä eqiyätqänju. Heawiqä imñi, we äümäkätñqä tä a yänänäñqä äqätqänjuwä-pa, he iquauä kukñuä äqätqänjuwi, ii aanä äñguänänñä eä. Zä hapqä äwuwätä, we hunätñqä qätäqueqä iqu, heyaqä qeqä-quuvqä imä we äümäkqanqñqä. ²⁰ Iiñä etangi, nätmatqä naqänänñi, he näqñqä tiñjä dunqä heñqge. Goti Iqueqä kukñuä hiñuä ätkuwä bukä du äwiñqe, knuä indqänqetanä, “Kukñuä ii, iinjä-iinñqä ätnänä-qe” hiñgi matqñqge.

²¹ Ämaqä Goti Iqueqä kukñuä hiñuä-tqe, qu hiñui, äwiñqä knuä iqä, quwqä duta matqä imiñuwi. Dñä Äñguä Iqu qunji ämitqätangi, ga qu kukñui, Goti Iquesa ämepu, awi i ätmiñuwi.

2

Ämaqä hiñuä quanğä ätäpu, ämotqueqä iquauñqä

¹ Hiñuñqänänñanjanji, ämaqä awä imdanji, ämaqä hiñuä quanğä tqe hñqua inä ätimäumiñuwi. Ga ii enqä-pa, heyaqä awiqisanji, Goti Iqueqä kukñuä dunqe, quanğä ätäpu ämotqueqä hñqua timäupnä. Qu imä zä imäkäpu, kukñuä quanğä heyaqä quuvqä heqiyqä du qui imäkqänqä tpnä. Quwqä Naqä Anqumä Mbqä Imeqä Iqueñä-pqe, tuwä äwiyäpu, iwä iinjä dutanji, qui imäkñqä maqänänñi quwqä-quwä maembnä. ² Iwä, ämaqä quuvqä heqiyqä kuapanänñi, ämotqueqä iinjä iquauqä suqä quvqä huiwä iqueqä äwiñqä du itqätanquwä iu äqumbiyi, qu-pqe suqä inä

imäkpnä. Iwä, iinjä imäkqanġuwitani, ämaqä huizi di qu hänaqä naqä-gakuänänjä iquenyqe, kuknjuä quvqä tpuwi. ³ Itanġa quanġä ätäpu ämotqueqä iqua, quwqänä hiätñqä wiñġanġi, nätmätqä naqänänji hesa quanġä mapnä. Inäqe, Goti Iqu, qu Iqueä hiñuä iqi ätqäupu kuknjuä ätäpu, qu mämäwqätäuqä ipnuwänqe, qänġanä imäkenqe. Ga quñi qui imäkaniqä iqu, hiqäqä mäwitqe, hiñuä äqänä äpme.

⁴ Tiiñä äyuwä. Aanjä hiñuiqänänġanġani, Goti Iqueqä enätqä hñqua, suqä quvqä iqanġuwänġa, Iqu qäyä ipñqä hiñuinä mäquñquä itä, huätä ändowatkqe. Iinjä ikqe, Iqu quñi, kuknjuä mitqänġanġä, qua hovqä hea naqänänjä wiqä iu guä äpmuatkqe. ⁵ Tii-pqä inäy. Ämaqä hiñuiqänänġanġa, Goti Iquenyqä hma imäkätqätanġuwä iunji, Iqu hiñuinä mäquñquä itä, quñi eqä metñqä eqä huakä naqänänjä ätnämäutä, 'Goti Iqueqä hiñuä iqini jänänänänä pmapiyä' ätuätä, awä ätumiñqä Noa iquä, ämaqä ⁷ itä, quñi Iqu häñä iqumuatkqe. ⁶ Tii-pqä inä äyuwä. Goti Iqu, "Anä-himqä Sotomätä, Gomoratäñi, hanä-iqä mayiñqeä" ätätä, anä-himqä iquaqu wätakinä witäñiñqä äñiqäkqe. Iinjä imäkkqe, ämaqä Goti Iquenyqä hma imäkätqänuwä ii, qu-pqe qui imäkmbnuwä diñqä ämaqä näqñqä meqänñqä imäkkqe. ⁷⁻⁸ Inäqe, ämaqä jänänänjä Loti iqueni, Iqu huätä itmetä, häñä imäkäqumuatkqe. Sotomä pmeqä iuä awä imä äpmeqe, ämaqä iu pmeqeüqä suqeu qänaknä miqä, qokä-apäkiñqänä ii itqätanġuwä iunji, iqu hea ique-ique hiñuä äqunätä, qätä äwiyätäqetanji, ämaqä jänänänjä-qu eäqä-qae, qundqändqä itä, äwqä tmi-tmiqä ämamiñqe. ⁹ Neqä Naqä Ämäneyqä Iqu i imiñqenqä, knuä tii metuñqe. Ämaqä Ique qänaknä vqä di, qu ämaqä huiziuqä suqä duta hanä-iqä yäpä imä pmetanġuwä iunji, huätä yätumeqänqä hänaqe, Iqu näqñqä eä. Itanġa ämaqä suqä quvqä iqä dunji, Iqu quñi, kuknjuä mitqänġanġä hanä-iqä du mäqumuateqänqä hänaqä-pqe, Iqu näqñqä eä. ¹⁰ Ämaqä suqä kiyä mätkä ipu, Goti Iqueqä ämitñqä du yäpä iqi mäpmeqä imipqä ii, Iqu quñi, hanä-iqä quvqänänjä du mäqumuatequänä.

Ämaqä Goti Iqueä kuknjuä iunqä quanġä ätäpu, ämotqueqä iqua, qu zä miqä danä hñġisanä ipu, haqä yätu äpmeñuwä iquauñqe, kuknjuä quvqä ätäpu äkittqiyätqänä. ¹¹ Mä enätqä yänänäqñqä naqänänjä-tänjä, quñi ämämäwqätäuñuwä iqua, Naqä Iqueä hiñuä iqisanji, quñqe kuknjuä quvqä ätäpu, makittqiyqä itqänä. ¹² Ämaqä ii, qu suqä, hiveqä-yaqueqä yññätänjä enqä-pa, knuä maeqä, huiwiqeäqä äwiñqä dunä itqänä. Nanuä iuqä känai, ämaqä qu änduämipu päkññqä änyuekqä-panjä iquayi. Nätmätqä qu änyä maqñqä epiyä dunqe, hiñgi kuknjuä quvqä dinä ätätqänä. Iwä Goti Iqu quñi, nanuä äpäsätkänuwä-pa, ii päsanige. ¹³ Ämaqä du hanä-iqä ävätqänuwi, ga qu-pqe kimani hanä-iqä meqänqe. Yeeqä naqänänjä iqänqe, 'ymisanji, hiunji mäptqä naqänġa-pqe inä imäkqänñqeä' knuä indqänäpu, ii imäkätqänä. Qu ymisanji hesä anä änäpu, ga quanġä etquepiyinqä yeeqä kiinjä ipu, heñi kiyä mätkä emäkäpu, heyaqä yoqe, quvqä imäkätqänä. ¹⁴ Quwqä hiñui, huiziuqä apäkä dunä äqumbu, iuatänä iqänqä äqänänjä. Suqä quvqä iu imäkqänqe, dä yqänä ävä. Ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqe, yänä maqñqä heqiyätqätanġuwä iunji, qäyasäqi ätuma äwätqänä. Qu nätmätqä ämaqeuä dunqä wiñġanġuti, iñqä iqänqe, qu ae näqñqä ämeñä. Iñqe, Goti Iqu quñi, qui aanjä naqänänjä imäkaniqñqä ätkqe. ¹⁵ Hänaqä naqä-qakuänänjä iunji tuwä äwiyäpu, Beo iqueqä hikñä Balamä iqu* äukqä-pa, qämä-qämä ipu iu äwätqänä. Mbqänqä wiñġanġi, ga iqu suqä quvqä imäkätäqetanji mbqä

* 2:15 A Täuqä 22:5-24:25

metnqä, suqä quvqe i imäkkqe. ¹⁶ Iqu i iqanqenqe, Goti Iqu iquenyqe hoptäwä itä, dongi kuknuä matqä-qe, Balamä iqueqä iqu, ämaqä-kuknuä ätätä, äkäsuwä tquangi, hinuä-tqä iqu, iqueqä suqä quvqä qämä-qämä inqä imäkmätä iquä iqueni, mimäkkqä ikqe.

¹⁷ Ämaqä äti ii, qu aanä näwinyä quvqä, eqä esquä ye inqä-pa ini. Itanga tiwä itäqänqa, qaquvqä yunuä ämamäutnqä-panä iinji. Goti Iqu quwqä anji hea mämanä wiqä imä iqiwyiwqe. ¹⁸ Ämaqä ii, quwqä qui kuknuä tqä iquenyqe, vänyqä ipu ätätqänä. Ämaqä yäpaqängisa äpmeñuwä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqäpnqä änyä äyapquwä iunji, qokä apäkänqä ipu, qanä hinji ikiqä iunqä kuknui, qeqä äwuttäkatäupu, iunqä äwqä vqanquwänqa, waqiyä ätuma äwätqänä. ¹⁹ Nätmätqä hnqu ämaqä hnque äminyäsäuä ämiwiyätñqä iqu, ämaqä iqu nätmätqä iqueqä-quvi. Iwä, ämaqä äti ii, “He qänaknäñi ne äneyquwi, nätmätqä eeqänänä enqä hiqä dutanä imäkkäpnqeqä” ätuätqänuwä-qe, qu quwqä-quwänji, suqä quvqä qui imäknqä iqueqä äwinqä iunä äpmapu, suqä quvqä iqueqä- quayi. ²⁰ Ämaqä Jisasi Kraisi neqä Naqä Ämineyqä-qu eä, ne anqumä Hänä Inequmuatqä Iquenyqä näqnqä epiyitanji, qu qua täutanä suqä, qui iwimäkätä kiyä iwitmäukqä iunji ämawqätäupqä-qe, qu anqumä suqä asä iunqä äwquwi, suqä iqu quñi äminyäsäuä ämiwiyätqe, qu hanä-iqä naqänänji meqänqe. ²¹ Qu hänaqä jänänänjinqä näqnqä mämeqä hiqe, qu hanä-iqä wänqäpu meqänqe. Qu hänaqä jänänänjinqä näqnqä ae ämepu, Goti Iqueqä suqä näqnqä ae ämapiyä-qe, iunji tuwä äwiyquwi, hanä-iqä naqänänjä meqänqe. ²² Qu i iquwi, ii kuknuä ktqä tii ätnänqevi. “*Hiveqä kiqä qutai ae ändetqä du, anqumä ämanänqiyä.*”† itanga “*Yaqueqä eqä du ae asñä äqänätqe, anqumä ttakä du inqä-ingisa hea qänquäqiyä*” ätnänqe, ii naqä-qakuänänjä ätnä.

3

Naqä Iqu anji äpänqiyä

¹ Nqä näueqä nyi kiinä änyinätñqäuä, tuwanuä hnqu ae äqäkkä, ga tä huizi iqu äqäyqä. Tuwanuä äqäyätminji, kuknui, nätmätqä tiinjä dunqä knuä iqä anquänänjä mapñqä, evauqumuatätmä äqiyqä. ² Goti Iqueqä kuknuä hinuä-tqä iqua, hinuä ätäñuwä iunjqätä, neqä Naqä Ämäneyqä, nenji anqumä Hänä Inequmuatqäqä Iqueä kuknuinqätä, hiqä knuä iqä imñi, knuä mapñqä nyinganñi iyi. Iqueqä kuknui, ämaqä, Iqu kuknuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä iquauä manä iuta qätä äwikuwi. ³ Nätmätqä naqänänjä tiinjä iquenyqä, näqnqä yasämä mapñqe. Hiunji yäpakänqanji, ämaqä, ämaqeunqä hänätamqä tqä-qua ätimäupiyi, qänaknäñi huiwä iqueqä äwinqä du ipu, henyñqä hänätamqä ätäpu, tä säwqä ipu, tii tñnuwi. ⁴ “Iqu, ‘Nyi anqumä pñniqeqä’ ätkqe, kiqä häuku i anñi qäyqiyä? Iqu mapqä danä yänqiyä” tñnuwi. “Nätmätqä eeqänänjä atqä-awäka äpmetanquwänqa äwäminqe, ga iinji qäukuä qua imäkäätqänqa enqe, ii yqänä äwinä” tñnuwi. ⁵⁻⁶ Ainga-ainqanji, Goti Hanjuwä Iqu kuknuä, “Qäukuä eänä” tqanji, qäukuä eätä, itanga Iqu eqä ämetä, qua imäkätä, itanga quae eqä awä iqi äwätetä, itanga anqumä qänakndanji, “Eqä ätimäunä” tqanji, eqä huakä naqänänjä hnqu, qua täu ätimäutä, qua tqenji qui imäkkqenqe, näqnqä epiyä-qe, qu täwäsi e tñnuwi. ⁷ Itanga Goti Iqu, “Tä näniñqeqä” ätekqenqä, qäukuitä, quaetä, täñqa tä äwinqä tä, iinqä pñqä äwi. Ämaqä Goti Iquenyqä hma

† 2:22 Quamä-pmeqä 26:11

imäkätqāṅuwā ii, qu Iqueä hiñuä iqi ätqāupu, kukñuä naqānāñä ätäpu, näwinyä qui imäkmbnuwāṅṅañqä äwi.

⁸ Nqä näueqä nyi kiñä änyinätñqäüä, qu täwäsi itqätanḡḡqä-qe, nätmätqä tiññä iquenyge, hui imäupi. Naqä Iqueqä hiñuä iqiñi, hiunji kiüänāñä hñqutä, quväukuä 1,000täñi, hñqu huitañä maetqe, qäquaq asänāñi. ⁹ Iñä etanḡi, Iqu, “Iñä timäunḡiyä” ätätä guä ämäsäuetñqä-pa, timäutñḡenḡe, ämaqä hui, “Iqu hñḡañqä itqänä” ätätqāṅuwä-qe, Iqu hñḡañqä miqä itqäüä. Iqu ämaqä hui qui imäkñḡañḡe mäwinyätanḡi, Iqu ämaqä eeqänāñi kñuä äkunmäknäpu, suqä quvqe vquatämäupñqä wiñḡañḡi, maqänāñi mimäkqe, ii itqäüä. ¹⁰ Inäqe, Naqä Iqueqä hiunji iqu, ämaqä quwä-meqä enḡä-pa timäunige. Hiunji iqueni, qäukuä iqu häññqä hoaqä naqänāñä ätätä, tä äñätä, qäpu hiänige. Itanḡa nätmätqä qäukuä haqä yätu äwäkäwāñḡe, te eeqänāñi qui imäkänige. Nätmätqä qua täu äwiñḡetä, qua iqtänji, aanḡä henige. ¹¹ Nätmätqä eeqänāñi, quinä di, ii itä imäkñänigä enḡe, he ämaqe, suqä äñäaqe iqäpñḡe? He hiqä häñä-pmeqe, Goti Hanjuwä Ique ävāpu, itanḡa he ämaqä huizi pmetanḡuwä-pa mäpmeqä, Goti Iqueqä suqä eeqänāñi qänaknä iqäpñḡe. ¹² Suqä iññä imäkäpu, Goti Iqueqä hiunji iquenyqä hiñuä äqämbu äpmapu, hiunji iqu maqänänä timäutñqänä, wäunjuä tnāñä iqäpñḡe. Hiunji, qäukui te qäpu äñätä, itanḡa nätmätqä qäukuä haqä yätu äwäkäwāñuwi, tä dñi, qāñḡañḡa, eqä nyenige. ¹³ Inäqe, ne Goti Hanjuwä Iqu, “Nyi qäukuitä, quäetä, änyä-häñä imäkmqänä” ätätä guä ämäsäuekqä iunḡä hiñuä äqänänä äpmeñu. Anä iu pmapqä ii, suqä jänänāñä dunä ipu pmapnuwi.

Naqä Iquenyqä hiñuä äqämbu äpmapu, quuvqä heqiyqe äñḡuä mimñḡe

¹⁴ Iwä ḡqä-näueqäüä, he nätmätqä ii timäuqāññä hiñuä äqämbu äpmapiyāñḡañi, he suqä kiyä mätkä hui maeqä, äñḡuänāñä eäpu, Iqtänji äwqe naqä-hñqunä inḡä äyā etanḡpi mequmueniqä dunqä yāñä qāñḡḡñḡe. ¹⁵ Naqä Iqu maqänä mimäkqä, hiñuä äqänä äpmeñḡañḡe, kñuä tiññä mapñqä. Iqu iññi, ne anḡumä häñä inequmuätätñqä dunqä itqäüä. Goti Iqu, neqä tasi-gua kiñä änenyätñqä Poli iqueni näqñqä vqañḡi, ga iqu henynḡä tuwanjuä asä ii inä äqäyätñḡe. ¹⁶ Iqueqä tuwanjuä eeqänāñä iquauñi, iqu tuwanjuä nätmätqä iññä ätätä, äyā äqäyätñḡe. Tuwanjuñi, kukñuä hñqu yāñänäqñqä etanḡä, iquauqä quatñḡä näqñqä äñä yasämāñä di, maqänä mämeqä äyā itunḡe. Inä-qae, ämaqä näqñqä maeqä eäpu, quwqä quuvqä heqiyqäpḡe, yāñänäqñqä maeqiyqä ipiyä ii, kukñuä wāñḡima näñi-täqi ätätqänä. Inä maetqe, kukñuä, Goti Iqueä kukñuä tuwanjuä äqänāñḡe, äkunmäkätqāṅuwä-pa iiyi. Inä-qae qu näwinyä qui imäkmbnuwi. ¹⁷ Näueqäüä, he iññä äe näqñqä äyā ämeñuwä-qae, ämaqä, Goti Iqueä kukñuä-suqä dunji hñḡisa iqä iqua, näñi-täqi etuma uwqanḡḡḡe, hiqä quuvqä heqiyqä yāñänäqñḡe, mäñdi päwiññqä äñḡuänä mimñḡe. ¹⁸ Jisasi Kraisi neqä Naqä-qu eä, ne anḡumä Häñä Inequmuatkqä Iqueyi. He Iquenyqä näqñqä äñänä ämäka äwätqāñuwitä, Iqueqä qeqä imāñḡeuta hñḡi etapätñḡetä, ga iquaquisañi he yāñänäqñqä ämäka uwqäpñḡe. Täñḡa-pqä hea ique-iqenä-pqe, Iqueä yoqe naqänāñä äwi. Itanḡa ne Iqueä yoqe, haqä yätu matnämuquatuñḡe. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

1 Jonä

iqu tuwanuä kinġanaä äqäkqe

Yätamäkqä kuknuä hinuiqänjä iquvi

Tuwanuä tä, kiqä kjuä indqänqä quati, hjuquauvi. Kinġanaä iqu, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänjä iqua, Goti Iqutä, Kiqä Ymeqä Jisasi Iqutä-pqe, äwqä naqä-hnqunä imbu, anä pmapnqä yätamäkqä vqä iyyi. Huiziqu, qu ämaqä hiawiqä imdanjä iqua, quñi quangi itqueqanġpi, Goti Iqueni mävämeqä ipnqä iinqä, hinuinä maqunquä ipnqä iyyi.

Ämaqä hiawiqä imdanjä iqua, tii ätminjuwi. Nätmatqä qua täu äwiñqe, ii änguä hma etanġqetani, Jisasi Iqu, Goti Iqueqä Ymeqä-qu eä, ämaqä naqä-qakui änä matimäuqä itä, ne qua täutanjä ämuänġnġqupa, mamuänġnqä yanġiyä. Tiinjä-pqe inä ätminjuwi. Ämaqe, Goti Iqutä anä änguänä pmapnqä winġanġpqa iqua, nätmatqä qua täutanġnqä kjuä mindqänqä ipnqä. Suqä jänänitä, hjuquauqä äwiñqä itä, ii nätmatqä qua iutanġqä. Iinjä etanġi suqä täunġi, qäyā enä. Ii, ämaqä hiawiqä imdanjä iquauqä kuknuä quanġä iyyi.

Jonä iqu, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänjä, kuknuä tä qätä mäwiyyä ipnqä dinqä äwiñqce. Iqu tii ätukqe. Jisasi Iqu ämaqä naqä-qakuänänjä-qu ätimäukqe. Ga qokä-apäkä Iquenyqä quuvqä eqiyätqanjuwä iqua, Goti Iquenyqätä, ämaqä huizi iunqetä kinjä winġuätġneqä.

Kuknuä Hänä-pmeqä-tänjä Iquenyqä

¹⁻² Ne ätnänäqi ätinä di, Kuknuä Hänä-pmeqä-tänjä Iquenyqä ätäunqce. Kuknuä Hänä-pmeqä-tänjä Iqu, ainġa-ainġa äpmaminqce. Ne Iqueni, neqä qätetä qätä äwiyätanä, hinuitä hinuä äqunqce. Quanġä maetqe, ne Iqueni qävqä yasämä ävätanä, neqä hipaitänġi Iqueni itmaqiyätanä iminqce. Hänä-pmeqä Iqu, ätnänäqi äti timäuqanġa, ne hinuä äqunänqce etanġi, ga ne 'Iinjäqä' ätätanä, Iqu Hänä hea iqce-iqce Pmeqä Iquenyqce, ii etätqänju. Ainġa-ainġani, Iqu Kaniqutä äpmaminqce, iwä ätnänäqi äti timäuqanġani, ne neqä hinuitä hinuä äqunänqce. ³ Ne hinuä ae äqunätanä, qätä ae äwiyänquä etanġi, ga he nesä iquatuñquä ii etätqänju. Ga ne Apiqutä, Iqueqä Ymeqä Jisasi Kraisi Iqutä, Imätaqisä iqänqce. ⁴ Ga ne henynqä tuwanuä e ätätanä äqiyququä tä, neqä yeeqä inqä du aanä naqänänjä hiätġnqä iunqä äqiyqu.

Goti Iqu, we-hunqä-qu etanġi, ne we-hunqä iu uwquatuñqce

⁵ Kuknuä, Ymeqä Jisasi Kraisi Iqu tqanġi äwiyänquä di, ne henġi awi, ii etqu. Iqueqä kuknuġi tiyyi. Goti Iqu, we-hunqä-qu eä, Iqutänġi, hea-pqä hmbu mäwitqe. ⁶ "Ne Iqutä itqänjunä" ätätanä, neqä qanä di, heawiqä imä äwätunqce, ne kuknuä iinj, quanġä ätätanä, ga suqä naqä-qakuänänjä iunġi, miqä itqänju. ⁷ Mä Goti Iqu itnqä-pa, ne we-hunqä iu äwquque, naqä-huinjä etanġuati, Goti Iqueqä Ymeqä Jisasi Iqueä häneqe, neyaqä suqä quvqä dunġi, eeqänänjä asnjä änaqäyämäutä hmbu-pqä iqä mamäkqä inemäkqänqce. ⁸ "Ne suqä quvqä maequneyqä" ätquque, quanġä kuknuä iinj, neqä-neuä ätnätanä, ga kuknuä naqä-qakuänänġi, nesä mäwiqä danä iqä. ⁹ Mä, "Ne suqä quvqä iquenyqä" ätätanä, awä ätquque, Iqu ätkqä-pa itä, suqä änguänänjä dunä Iqä-qu eä, tii yanä. Neyaqä suqä quvqä di qäpu huätä ämanämäutä, äwqä hanuä änyä, neyaqä suqä quvqä eeqänänġi, asnjä änaqäyämäutä, hmbu-pqä iqä mamäkqä inemäkänä. ¹⁰ "Ne suqä

quvqä miqä-quneyqä” ätquque, kuknuä iinjä iqu, Goti Iqueni, “Si kuknuä quanjä tqukiyqä” ätuätanä, ga Iqueä kuknuä di, nesäji mäwiqä danä eä.

2

Kraisi Iqu, nenyqä manjä Mäkä-iqä Iquvi

¹ Ymeqä, nqä enqä-panäüä, nyi tuwanüä tä he suqä quvqä miqä danä ipnjä dijqä äqäyqä. Inäqce ämaqä hñqua suqä quvqä imäkqanquwi, ne yätamäkqä äneyätä, nenyqä manjä Mäkä-iqä Iqu, Apiqutä äpme. Iqu, Jisasi Kraisi, suqä Jänänänjä Iqä Iquvi. ² Goti Iqu, neyaqä suqä quvqä huätä ämamäutä, äwqä hanuä nyätñqce, Jisasi Iqu hänaqä äpäkonätñqä dunqce, Iqueqä-kiuä äukqce. Neyaqä dunqänä hmanji. Ämaqä eeqänänjä, qua äwitqutänqä-pa äpmeñuwä iuä-pqenqce.

Ämaqce äänä äpmeñuwñqce, quwqä suqä iuta näqñqä menä

³ Ne Goti Iqueä manji qätä äwiyätanä, qänaknä iquque, ii ne näqñqä tiinjä heanä. Ne Iquenyqce, näqñqä äñguänänjä äyä eänunä. ⁴ Ämaqä hñqu, “Nyi Goti Iquenyqce, näqñqä äñguänänjä eänänä” ätätä, Iqueä manji qätä mäwiqqä iqqäqce, ii ämaqä iqu, quanjä-tqä-quvi. Itanja kuknuä naqä-qakuänänji, iqutä mäwiqä danä eä. ⁵ Mä ämaqä, Goti Iqueqä manjä dunji qätä äwiyqäqä iqu, ii iqu Goti Iquenyqä äwqä ävä, iwä naqä-qakuä Iquenyqä wñguänä. Iwä suqä iinjä dutanji, ne näqñqce tiinjä heanä. “Ne Goti Iqutä ämuänñunä.” ⁶ Ämaqä, “Nyi Goti Iqutä, guä ämänänänä” ätätqä iqu, iqu qanji, Jisasi Kraisi Iqu ämuñqä-pa i uwqätñqce.

⁷ Nyämaqä nyi kiinjä änyinätñqäuä, nyi tuwanüä äqäyqä tä, kuknuä-suqä änyä-hänjä hñqu ätätmä maqäyqä iqä, oee. He änyänänqca ae ämaminuwä yäuä iqu äqäyqä. Kuknuä-suqä yäue, ii Goti Iqueqä kuknuä, he ae qätä äwimiñuwä iquvi. ⁸ Inäqce, nyi henynqä tuwanüä tä suqä yäuä iquesanä-qe, änyä-hänjä-qunä äqäyqä. Itanja suqä naqä-qakuänänjä iqueqä quati, Kraisi Iqu itä, ämänätqueqäqce. Itanja he-pqä i ipu, ämotquetqänjä. Heawiqä iqu huätä wätqätanqci, we-hunqä naqä-qakuänänjä iqu ae we hunätanqçqä-qae, suqä iqueqä quati ae ätnänäqci ätimäutqäuä. ⁹ Ga ämaqä hñqu, “Nyi we-hunqä du äpmeñänä” ätätä, iqu ämaqä quuvqä heqiyqä dunqä wiunqä itñqce, heawiqä imä yqänä sä äpme. ¹⁰ Mä ämaqä quuvqä heqiyqä dunqä itä, qeqä ätmäkänqçqä iqu, iqu we-hunqce äpme. Itanja ämaqä we-hunqä iqi äpmeñqä iqu, qua iqi päknätñqä imäkñätñqce, suqä hñjua-hñjua miqä yänä. ¹¹ Mä ämaqä quuvqä heqiyqä dunqä wiunqä iqä iqu, heawiqä imä äpme. Hea iqu iqueni, hiñuä hea iwimäkqä-qae, iqu hänaqä äkiu wätqänändiyä-qe änyä maqänqä eä, iqu qanji, heawiqä imä äwätqäuä.

¹² Nqä ymeqäuä, Jisasi Iquesanji, Goti Iqu heyaqä suqä quvqä di qäpu huätä ämaemäutä, äwqä hanuä änyätanqçenqä, nyi henynqä tuwanüä tä ii äqäyqä.

¹³ Kanä iquenä, he Ämaqä ipäqäqçänqata tanqca-pqä yqänä äpmeñqä Iquenyqce, näqñqä äñguänänjä etanquwinqä, nyi henynqä tuwanüi ii äqäyqä.

Hiñjä iquenä, he quvqä iqä iqueni, ae ämäwqätäquwinqä, nyi henynqä tuwanüä ii äqäyqä.

¹⁴ Ymeqä iquenä, he Goti Apiquenyqce näqñqä äñguänänjä etanquwinqä, nyi henynqä tuwanüi ii äqäyqä.

Kanä iquenä, he Ämaqä ipäqäqkängata tängga-pqä yqänä äpmenqä Iquenyqe näqñqä änguanänä etanquwinqä, nyi henyñqä tuwanuä tä ii äqäyqä.

Itanğa hikñä iquenä, he yänänäqñqä ätqäupu, Goti Iqueä kukñuä di hesä yänänäqñqä witanği, ga he quvqä iqä iquenj, ae ämävqätäuquwinqä, nyi henyñqä tuwanui ii äqäyqä.

15 Qua täunqätä, nätmätqä qua täunjä iunqätä ipu, qeqä matmäkqä iqäpñqe. Ämaqä qua täunqä itä, qeqä ätmäkänqä iqu, Goti Apiquenyqä di näwinyä qeqä matmäkqä eä. 16 Ämaqä qua täutanjuqä suqä dunqe ne näqñqe. Qu huiwi iqueqä äwinqeunä ipu, hinuä aowä äqänäpu, nätmätqä-tänjä epiyinqä yoqä haqä ämaenäpu itqänjä. Suqä iinj, Goti Apiquesa mapätqe. Ii kiqä suqä qua täutanj. 17 Ga qua tqu qäpu hiqñqe. Suqä quvqä qua täutanjä eeqänänj, qäpu qäsänqe. Mä ämaqä Goti Iqueä äwinqä dünä itñqä iqu, qäpu maeqä, yqänä pmetänqe.

Kraisi Iquenyqä wiunqä iqä iquauñqä

18 Hikñä ymeqä nqä enqä-panäuä, hea yäpaki, tängga ae ätimäuqi. Hinuqänänänganji, “Kraisi Goti Iqu ätekqä Iquenyqä wiunqä iqä hñqu timäuniceqä” tqanğä äyä äwikuwi. Ga tängganj, Kraisi Iquenyqä wiunqä iqä ii, kuapänänjä qe ätimäuquwi. Ga iinjä dutanji, hea yäpakä ae ätimäuqä iinqe, ne näqñqä äyä enj. 19 Ämaqä iinjä iqua, nesä äpmaminjuwä-qe, änavämequwitanj, qu naqä-qakuä, neyaqä mäetqänjä. Qu nesä naqä-qakuä neyaqä dutanjä hiqä-säpi, yqänä pmeqäpñngä. Mä qu nenj, ae änavämequwä-qae, ne näqñqä änguanänjä heatunqe, qu nesä naqä-qakuä maeqä enj.

20 Inäqe henj, Kraisi Iqu Dñä Ängüä Iqutä emñqäyätä äyä etekqe. Iwä iinjä dutanji, he naqä-qakuä iquenyqe, änyä maqñqä etanğä ma, he iquenyqe näqñqä etanquwinqä ii äqäyqä. Iwä he näqñqä äyuwä. Naqä-qakuänänjä iquesanji, quanğä hui mapqä eä. 22 Quanğä-tqä iqu tqe? Iqu tiinjä ätätñqä iquvi. “Jisasi Iqu, Kraisi ne mäneyätñqä Goti Iqu ätekqä Iqu, mäetqänä.” Ämaqä kukñuä iinjä ätätñqä iqu, Apiquenyqätä, Ymeqä Iquenyqätä, tuwä äwiyätä, ga Kraisi Iquenyqä wiunqä iqä iquvi. 23 Ämaqä Ymeqä-quenyqä tuwä äwiyqä iqu, ii Kaniquenyqä tuwä inä äwiyqi. Ämaqä Ymeqä-que yeeqä itmeqä iqu, Kaniquenjä-pqä inäyi.

Dñä Ängüä Iquenyqä

24 Kukñuä änyänängga ae qätä äyä äwiyänjuwi, hiqä kñuä duñji, a yänänäqñqä qätñqe. He iinjä itqäpi, hea ique-ique Ymeqä-quesä, Kaniquesä, ämuänmbu, naqä-huinyä pmeñqe. 25 Ga Kraisi Iqu hänjä hea ique-ique pmeqä du nätapqänqe, kukñuä guä ae ämäsäueänqe. 26 Nyi henyñqä tuwanuä tä, ämaqä he quanğä etqueqä iuqä suqä dunqä ätätmä äqäyqä. 27 Mä henj, Kraisi Iqu Dñä Ängüä Iqutä emñqäyätä äyä etekqe. Ga Dñä Iqu enyätanğgetanji, ämaqä hñqu, “Iinjä-iinjä” etätñqä dinqe, äwa miqä enj. Dñä Iqu, nätmätqä eeqänänqä ämetquetñqä äyuä. Ga Dñä Iqueqä kukñui, quanğä ma, aanjä naqä-qakuänänj. Dñä Iqu etätä ämetqueqä-pa, he Kraisi Ique ämuänmbu, naqä-huinyä pmeñqe.

Goti Iqueqä ymeqenqä

28 Nqä ymeqäuä, he Kraisi Iqutä, yqänä ii pmetanğpu. Iwä Iqu ätnänjäqi äti timäuqanğganji, ne Iqueqä hinuä iqi tqäuqñqe, womba itanä, zä miqä danä, pemä itanä tqäuqñqe. 29 Kraisi Iqu Jänänänjä-qu etanği, he

näqŋqä äyā eŋä. Iwä he-pqe, näqŋqä tii hipŋqe. Ämaqä suqä jänänänjä imäkätqänjuwä ii, qu Goti Iqueqä ymeqeqä.

3

¹ Häe, hiŋuä äqunänjä? Apiqu nenyqä wiŋganŋi, Iqu nenyŋqä kiinjä itä, “He Nqä ymeqeqä” anatätqäuä. Ga iinj, aanjä naqä-qakuänänjä eä, ne Iqueqä ymeqä eŋu. Ämaqä qua täu pmeqe, qu Goti Iquenyqe änyä maŋŋqä epiyä-qae, nenyqä-pqä di, änyä maŋŋqä eŋä. ² Nyämaqä nyi kiinjä änyinäŋqäuä, täŋganŋi ne Goti Iqueqä ymeqä eŋu. Qänakŋi ne änääqä pmeniquti? Iiŋqä di ätnänäqi ätiŋi, matimäutqe. Mä ne tiinjŋqe, näqŋqä eŋu. Kraisi Iqu ätnänäqi äti timäucanŋanŋi, ne Iqueni hiŋuä äqunätanä, ga Iqu eŋqä-panjä heanique. ³ Ämaqä iinjä timäuniŋqä hiŋuä äqambu äpmapiyā di, qu quwqä-quwä, Goti Iqueä hiŋuä iqinj, kiyä mitmäŋŋqä pmeŋŋqä itqänä. Ga iinj, qu Kraisi Iqu kiyä mamätqä äpmeŋqä-pa, ii äpmeŋä.

⁴ Ämaqä suqä quvqä itŋqä iqu, Goti Iqueä kukŋuä-suqä iunj, hŋgisa itquetqäuä. Suqä quvqä iqä di, ii Goti Iqueä kukŋuä-suqä dunj, hŋgisa itqueqä äyuwä. ⁵ Kraisi Iqu, ämaqeuqä suqä quvqe huätä mamäutŋqä, ätnänäqi äti ätimäukqä iŋqe, he näqŋqä äyuwä. Mä suqä quvqä hui, Iqueuä huiwiŋi mamäkätqe, näwinyä aanqe. ⁶ Ämaqä Kraisi Ique ämuäŋnänqä iqu, suqä quvqä iunj, mandämiqä danä iquänä. Suqä quvqe ändämitŋqä iqu, Kraisi Iqueni hiŋui mäquŋquä danä eä, Iquenyqe änyä maŋŋqe. ⁷ Nqä ymeqäuä, ämaqä quanŋä dunqä etma uwqänqe, äŋguä mimbŋqe. Ämaqä suqä jänänänjä du ändämitä imäkätŋqä iqu, ii Kraisi Iqu eŋqä-pa, ämaqä jänänänŋue. ⁸ Setänä, Goti Iqutä mäkä-hunqä iqu, suqä quvqe aingä-aingä iŋqä-qae, ämaqä suqä quvqä dunä imäkätŋqä iqu, Setänä iqueqä-qu eä. Goti Iqueqä Ymeqä Iqu ätnänäqi ätiŋi, ii Setänä iqueä wäunui, qui imäkätŋqä ätimäukqe. ⁹ Ämaqä, Goti Iqu Iqueqä ymeqä hiätŋqä iwimäkätqä iqu, Goti Iqueqä quuvqe, ique änyätanŋutqä-qae, iqu suqä quvqe mimäkkqä iquänä. Iqu Goti Iqueqä ymeqä etqä-qae, suqä quvqä imäkkqä iqueqä suqä dunj, ändämitä mimäkkqä danä yänä. ¹⁰ Goti Iqueqä ymeqenqätä, Setänä iqueqä ymeqenqätä, näqŋqä heatuŋquä, suwä. Ämaqä, suqä jänänänjä iu ändämitä iu miqä itŋqä iqu, ii Goti Iqueqä ymeqä-qu maetqe. Itanŋä ämaqä, quuvqä eqiyätqänjuwä iunqä itä, qeqä matmäkkqä itŋqä iqu, ii Goti Iqueqä ymeqä-qu hmayi.

Ne neqä-neuänŋqä itanä, qeqä tmäkŋguatuŋque

¹¹ He qanŋanänŋi kukŋj gätä tiinjä äyā äwikuwi. “Ne quuvqä eqiyätuŋquä iqune, neqä-neuänŋqä itanä, qeqä tmäkŋguatuŋqueqä” äyā äwikuwi. ¹² Ne Kenä* iqu ikqä-pa miqä yatunŋue. Iqu Setänä quvqä iqä iqueqä-qu eä, iqueqä kängueque pizqä äyā äpäkkqe. Iqu känguequeni, pizqä di sunqä äpäkkqe? Suqä iqueqä imäkmiŋqe, quvqä witanŋi, ga känguequeqä di äŋguä etanŋqenqä, ii äpäkkqe.

¹³ Nqä nyämaqäuä, ämaqä qua täu äpmeŋuwi, henyŋqä wiunqä eyqanŋpqe, “Tä änäänqä inetqueqäpiyā” tpu ipu, miqä yänjä mikiqä pambu. ¹⁴ Ne suqä äpäkonŋqä iŋgisani ävämetanä, suqä häŋä-pmeqä iŋgisaniqä ämäwqätäukquä iunqä näqŋqe, ämaqä quuvqä eqiyätqänjuwä iunqä itanä, qeqä ätmäkätuŋquä iuta eŋu. Ämaqä, quuvqä eqiyätqänjuwä iunqä itä qeqä matmäkkqä itŋqä iqu, ii äpäkonŋqä iŋgisa yqänä äpme.

* 3:12 Ipäqäkkä 4:1-8

15 Ämaqä, quuvqä eqiyätqäñuwä iunqä wiunqä itnqä iqu, ämaqä pizqä päsqä-quvi. Ga he näqñqä tiinjä äyā enä. Ämaqä du pizqä päsqä iqua, häñä hea ique-ique pmeqe maeqä-quayi. 16 Ga suqä Kraisi Iqu nenyqä huiwä äwiñqä iqesañi, ne suqä ämaqä dunqä itanä, qeqä tmäkqenqä näqñqä äyā ämenju. Iinjñqe, ne Goti Iqueqä ämaqä dunqä itanä, qunqe huiwi äwiñguatunqä. 17 Ämaqä nätmätqä qua täutanä kuapä-tänjä hñqu, quuvqä heqiyqä hñqu äwa itqätanji äqunäqä-qe, iqu iquenyqä qeqä matmäkqä iñqe, ii ne näqñqä tiinjä heatunqä. Goti Iqueqä suqä ämaqä dunqä itä, qeqä tmäkqä iunqä, kukñuinä ätätanä, manä dinä matqä iquatunqä. Ne qunqä naqä-qakuänänjä nenqanquti qutä itanä, suqä äñguä du motquequatunqä. 19-20 Ne naqä-qakuä Iqueqä ämaqä-qune äyitanä-qe näqñqe, ne tiinjä itaqeta heanä. Neqä kñuä suqä-iwäsäuqä duni, “Ne suqä qunqä imäkquneyqä” kñuä indqänätunqä-qe, Goti Iqueqä hñuä iqñi, hanä-iqä maeqä, äwqä hanuä inqä pmeqñqe. Goti Iqu neyaqä kñuä suqä-iwäsäuqä iquenji ämawqätäüä, ga Iqu nätmätqä eeqänänñinqä näqñqä äñguänänjä eä. 21 Ämaqä nyi henyqä itmä, qeqä ätmäkätñqä iquenä, neqä kñuä suqä-iwäsäuqä iqu kukñuä mämānetqä iqäqe, ne Goti Iqueä hñuä iqñi, womba miqä danä, yänänäqñqä tqäunqä. 22 Iqueä manjuna qänaknä itanä, ga ne suqä Iqu äwinyätanqä di imäkätäqä-qae, nätmätqä ne Ique yatñqä ävatquä iunji, ii ämequanä. 23 Iqueqä kukñuä-suqe tiñji. Ne Iqueqä Ymeqä Jisasi Kraisi Iqueä yogenqä quuvqä heqiyquatunqä. Ga Kraisi Iqu änatqä-pa, ne neqä-neuññqä itanä, qeqä tmäkñguatunqä. 24 Ämaqä Goti Iqueä manjuna qänaknä itä, qätä itnqä iqu, ii Goti Ique ämuññä etanji, ga Goti Iqu ique änyä. Iqu nenji, änenññqä dunqä näqñqe, Iqu Iqueqä Dñä Äñguä Ique änatapqä duta enju.

4

Dñä huitañä-huitañä iquauñi äwiwäsäupñqä

1 Nyämaqä nyi kiñä änyinätñqäüä, ämaqä hñuä quanqä tqe, kuapänänji ae im-imä äwquwi. Iinjñqe, ämaqä, “Goti Iqueqä Dñä Iqu, nyi kukñuä ändapqiyä” ätätñqä eeqänänjä iunqä, quuvqä maeqiyqä pambu. He dñä iquauñi, “Goti Iquesa äpqäpiyä, ä änäändiyä” tpu, äwiwäsäupñqe. 2 Goti Iqueqä Dñä Iquenyqe, “Jisasi Kraisi Iqu, takä ämaqä-qu äpqäqeqä” tqanqutqä iqesa näqñqä hipnä. 3 Mä ämaqä, Jisasi Iquenyqä kukñuä iñji matqä danä iqäqä iqu, Goti Iqueä Dñä-tänjä-qu maetqe, dñä huitañä-tänjä-quvi. Dñä iñji, Kraisi Iquenyqä wiunqä iqä iqueqä dñä-quvi. “Kraisi Iquenyqä wiunqä iqä-qu äpäñiqeqä” tqanqä äwimiñuwä iqu, ae ätimäutä, täñqanji qua täunji. 4 Nqä ymeqäüä, he Goti Iqueqänä eäpu, hñuä quanqä-tqä iquauñi, qe ämawqätäutqänä. Dñä he enyññqä Iqu, Dñä Yänänäqñqä-qu eä, dñä ämaqä qua täutanä iu änyäñuwä iunji, ämawqätäutqänä-qae, he iñjä ii, ii itqänä. 5 Qu qua täutanä-qua eäpu, nätmätqä qua täutanñinqä tqanqä, ga ämaqä qua täutanä huiziqua, qu tqanqä duni qätä äwiwätqänä. 6 Mä ne Goti Iqueqä enju. Inji ämaqä Goti Iquenyqä näqñqä epiyä ii, qu ne qätä nepnä. Mä ämaqä Goti Iqueqä maeqä danä ipiyä iqua, qu qätä mäneyqä danä ipnä. “Dñä naqä-qakuä iqu, iñjä äyitanä, ga quanqä iqu äyitanä-qä” di, ne näqñqe, suqä iñjä duta heanä.

Goti Iqu, ämaqä dunqä itä, qeqä tmäkqä suqä iqueqä quatä Iquvi

⁷ Nyämaqä nyi kiinjä änyinätñqäüä, ne neqä-neuänqä itanä, qeqä tmäkñguatunqwe. Ämaqä dunqä itanä, qeqä tmäkqä suqä iqu, ii Goti Iqueqä suqä etanji, Iquesa äpä. Ga ämaqä, ämaqä dunqä itä, qeqä ätmäkätñqä iqu, ii Goti Iqu Iqueqä ymeqä hetñqä iwimäkkqä-qu eä, ga iqu Goti Iquenyqe, näqñqä äñguänänä eä. ⁸ Suqä ämaqä dunqä itä, qeqä tmäkqä iqesañä quati, Goti Iquvi. Iinjä etanjqetani, ämaqä, ämaqä dunqä miqä danä itä, qeqä matmäkqä itñqä iqu, Goti Iquenyqe, änyä maqñqä eä. ⁹ Goti Iqu, Iqueqä Ymeqä Kiqä-kiuänänä Iqueni, qua täunqä ändowatkqe, ii ne häñä hea ique-ique pmeqä di, Iquesa meqänqe. Iqu iinjä ikqe, Iqu nenyqä itä, qeqä tmäkqä suqä ique, ätnänäqi ämaekqe. ¹⁰ Ne Goti Iquenyqä itanä, qeqä ätmäkquque, suqä iinjä iqueqä quati maetqe. Goti Iqu nenyqä itä, qeqä ätmäkätä, Iqu Iqueqä Ymeqä Ique neyaqä suqä quvqe, huätä ämänamäutä, ne Iquenyqä anji inetmetñqä ändowatkqe.

¹¹ Nyämaqä nyi kiinjä änyinätñqäüä, Goti Iqu suqä iinjä itäqeta, nenyqä qeqä tmäkqä suqä ique ämänätquakqe. Iinjä etanji ne neqä-neuänqä itanä, qeqä tmäkñguatunqwe. ¹² Ämaqä Goti Ique hinuä qunqe, aanqä-qe, ne neqä-neuänqä itanä, qeqä ätmäkñatunqwe, ii Goti Iqu ne änenyä. Itanqa Goti Iqu ämaqeuñqä itä, qeqä tmäkqä suqä iqueni, nesänji yänänäqñqä imäkqi. ¹³ Goti Iqu ne nenyätanji, ne Ique änyänquä iinjä näqñqe, äänä heatunqwe? Ne iinjä näqñqä meqe, Iqu Iqueqä Dñä Ique änatapqä iuta heanä. ¹⁴ Apiqu Iqueqä Ymeqä Iqueni, ämaqä qua täunju häñä iqumuätätñqä dawatqanji äqunätanä, ne ämaqä iunji, awi ii ätuätqänju. ¹⁵ Ämaqä, “Jisasi Iqu, Goti Iqueqä Ymeqä-queqä” ätätä, awä ätätñqä iqu, ii Goti Iqu ique nyätanji, ga iqu Ique änyä. ¹⁶ Goti Iqu ämaqä-qunenyyä itä, qeqä iinjä änatmäkätñqä iinjqe, ne näqñqä ämetanä, quuvqä yänänäqñqä eqiyänju.

Goti Iqu, ämaqä dunqä itä, qeqä tmäkqä suqä iqueqä quatä Iquvi. Iwä ämaqä suqä iinjä iu ämuänñä qänaknä itñqä iqu, ii iqu Goti Ique ämuänñatangi, ga Goti Iqu ique ämäunänä. ¹⁷ Ne iinjä äpmetanquati, Goti Iqu ämaqeuñqä itä, qeqä tmäkqä suqä iqueni, nesänji yänänäqñqä imäkqanji, iwä hiunji, Goti Iqu kukñuä ämänetätä änewäsauqanjanji, ne pe-hunqä tqäuaniquä dunqä inemäkqi. Naqä-qakuä ne qua täu äpmeqä-qe, neqä äpmeqä di, Kraisi Iqueä enqä-pa äpmenqe, ne iinjä zä miqä yatunqwe. ¹⁸ Ämaqä, iqueqä suqä quvqenqä hanä-ique meniqenqä knuä indqänätñqä iqu, zä itqäüä. Ämaqä, ämaqä dunqä itä, qeqä ätmäkätñqä iqu, zä miqä danä yänä. Ämaqä dunqä itä, qeqä tmäkqä suqä iqu, suqä zä injä iqueni, huätä iwatquänä. Ämaqä zä itñqä iqu, iqesañi suqä ämaqä dunqä itä, qeqä tmäkqä iqu yänänäqñqä mäwitqe. ¹⁹ Ne ämaqä dunqä itanä, qeqä tmäkqä suqä iqu itunqwe, Goti Iqu suqä iqu nenyqä ganä imäkqäqä etanji, ii itunqwe. ²⁰ Ämaqä, “Nyi Goti Iquenyqä itmä, qeqä ätmäkänänä” ätätäqä-qe, ämaqä quuvqä heqiyqä dunqä wiunqä itñqä iqu, quanjä ätqi. Ne iinjänqä näqñqe, ii tiinjä. Ämaqä, ne hinuä äqunänju. Goti Iqueni, iinjä ma. Inji këta-känqgua iquenyqä miqä itä, qeqä matmäkqä itñqä iqu, Goti Iquenyqä itä, qeqä tmäkqä, iqu miqä danä yänä.

²¹ Goti Hanjuwä Iqu, kukñuä-suqä tiinjä ätätñqe. “Ämaqä Goti Iquenyqä itä, qeqä ätmäkätñqä iqu, ämaqä quuvqä heqiyqä dunqä-pqe inä itä, qeqä tmäkquätñqeqä.”

Qua täutanä iqueqä mäkä iquenj, tqu kittqiyätņqce?

¹ Ämaqe, Jisasi Iquenyqe, “Ämaqä du angumä itmeniqņqä, Goti Iqu ätekqä, Kraisi Qäqueqä” knuä ämapu, Iquenyqä quuvqä eqiyätņuwä ii, qu Goti Iqueqä ymeqä enä. Ga ämaqä Kaniquenyqä ipu, qeqä ätmäkätqņuwä iqua, qu Iqueqä ymeqä huizi iquauņqä-pqe, qeqä inä tmäkpnä. ² Ne Goti Iquenyqä qeqä ätmäkätanä, Iqueqä manä du qätä äwiyquque, ne Iqueqä ymeqä huizi iquauņqä itanä, qeqä tmäkqce qäyuna itunqenqä näqņqä di, suqä ii itanita heanä.* ³⁻⁴ Ne Goti Iquenyqä itanä, Iquenyqä qeqä tmäkqce, ii tiņji. Ne Iqueqä manä dunj, qänaknä itqņu. Ämaqä Goti Iqueqä ymeqä enuwä iqua, ii qu qua täutanä iqueqä suqä iunqä mäkä ipu, mändi äkittqiyätqņuwu. Ii Ipiyitanj, ga Goti Iqueä manj, ne hanä-iqä mänätapqä danä yänä. Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätaqä dutanj, qua täutanä iqueä mäkä iunj äkittqiyätunqce.

⁵ Qua täutanä iqueqä mäkä iquenj, tqu kittqiyätņqce? Ämaqä, Jisasi Kraisi Iquenyqe, Iqu Goti Iqueqä Ymeqä-qu äyä etanġi äqumbu, Iquenyqä quuvqä eqiyätqņuwä iquanänji.

Goti Iqueqä Ymeqä Iquenyqä kukņuinqce

⁶ Jisasi Kraisi Iqu, eqä iqtänä äpkqä maetqe, häņeqä iqtä, qäsänji. Iqu qua täunqä äpätä, eqetä asņä ämetä, itanga zä-huätati äunätäqānga, Iqueqä häņeqe äpawäkqce. Goti Iqueqä Dņä Iqu, Naqä-qakuņqä Quati etanġi, Iqu Jisasi Iquenyqä awi, naqä-qakuänänj ätätņqce. ⁷ Inj “Jisasi Iqu, Goti Iqueqä Ymeqä-queyqä” awi, hiuaqu-hņquenä iqua ätätqānä. ⁸ Goti Iqueqä Dņä Ique, eqä ique, itanga häņeqä ique, iquay. Iqua kukņui, kiqä naqä-hņqunä asiqunä ätätqānä. ⁹ Ämaqe, “Iiņä-iinjqä” tqanguwä dunj, ne quuvqä äyä eqiyätunqce. Mä Goti Iqueä ätätņqä ii, ämaquqä iunj, ämäwqätäuänä. Iqueqe, aañä naqänänjqä. Goti Iqueqä kukņui, Iqu Iqueqä Ymeqä Iquenyqä äyä ätätņqce. (Iutanj, he Iqueqä kukņui, quuvqä heqäņqeqä.) ¹⁰ Ämaqä, Ymeqä Iquenyqä quuvqä eqiyätņqä iqu, ii iqu Goti Iqueä kukņui ae ämeqäqä-qae, iqueqä qeqä-quuvqä imä ämnä. Mä ämaqä, Goti Iqueä kukņuinqä, “Ii naqä-qakuqä” knuä mämeqä iqä iqu, Goti Iqu Iqueqä Ymeqä Iqueqä suqä dunqä tqangqä iunj, quuvqä maeqiyqä itqätanġcetanj, iqu Goti Iquenj, “Si quangä tqukiyqä” ätuätqäuä. ¹¹ Goti Iqueqä Ymeqä Iquenyqä kukņui, tiņji. Goti Iqu häņä hea ique-ique pmeqe, äyä änätapqce. Itanga häņä-pmeqä iinji, Iqueqä Ymeqä Iquesanj. ¹² Inj Goti Iqueqä Ymeqä Iqu, ämaqä hņque änyätanġutqe, ämaqä iqu häņä hea ique-ique pmeqä-tāņä-quvi. Goti Iqueqä Ymeqä Iqu mänyätanġutqe, ämaqä iqu häņä hea ique-ique pmeqe, mäeqä-quvi.

Hänä hea ique-ique pmeqä täņiqä, näqņqä meqenqä

¹³ He Goti Iqueqä Ymeqä Iqueä yoqä dunqä quuvqä eqiyätqņuwä iquenä, nyi tuwanuä tä, he häņä hea ique-ique pmeqä-tāņuenä etanġqenqä, näqņqä hipņqä, henyqä äqäyqä. ¹⁴ Ga ne Iquenqä hiņġi zä miqä, qäqiqi pemä äwätanä, tiņiņqä näqņqä hianä. Ne Goti Iqueqä äwiņqä dunä qänaknä itanä, nätmatqä hmbiņqä yatņqä ävquque, Iqu ne qätä neyänä. ¹⁵ Ne Iquenj yatņqä vqanġuatqeuņqä, Iqu qätä äneyätņqä dunqce, näqņqä eāņqce, iwä ne näqņqä tiņj inä heatunqce. Ne nätmatqä huiņqä yatņqä ävqäque, ne nätmatqä iinji ämenqunä.

* **5:2** Näqņqätāņä hņqua tii ätätqānuwi. “Iiņiqce, ne Goti Iquenyqä qeqä ätmäkätanä, Iqueqä manä du qätä äwiyätaqānganji, ne Iqueqä ymeqä dunqä-pqä qeqä inä tmäkquatunquä, näqņqä ämenä.”

16-17 Suqä quvqä eeqänänjä ämaqä-gune imäkätunqwe, ii ne Goti Iquenyqä hngisanä itqänju. Suqä quvqä hui, ämaqeä quuvqe, äpäkonqä dunqä mätuma mäwqä iqä dinqä äwi. Mä suqä quvqä hui, ämaqä iqueqä quuvqe äpäkonqä iunqä ätuma upnä. Inji, hesanjä hñqu, quuvqä heqiyqä huiziqu suqä quvqä imäkqangi äqunänqe, iqu Goti Iqu iqueni, hñä-pmeqä vätnqänä, yatnqä vätnqe. Nyi suqä quvqä iqueqä quuvqe qui iwimäkätunqä iquenyqä matqä iqä. Nyi suqä quvqä, iqueqä quuvqe äpäkonqä iunqä änä matimäuqä itnqä iquenyqänä, ätqä.

18 Ne näqnqä äyä enju. Ämaqä Goti Iqu änyquangutqä iqua, suqä quvqä dunä mimäkqä iqäpnuwänqä. Ga qu qui imäkñqänqe, ämaqä Goti Iqu änyquäqä iquaunji, Iqu ämiqa uwquäniqe. Itanqa dnä quvqä iqu, quñi qui miwimäkqä yänä. 19 Ne näqnqä tiñä-pqenqä äyä enju. Ne Goti Iqueqä-gune eänquä-qe, ämaqä qua täutanä huiziqua, qu dnä quvqä iqueä yänänäqnqä yäpä iqä pmetpnuwänqe. 20 Itanqa ne tiñä-pqenqä näqnqä enju. Goti Iqueqä Ymeqä Iqu ae äyä äpkqe. Ga ne Goti Naqä-qakuänänjä Iquenyqä näqnqä heatunquä, knuä iqä änatapkqeä. Neqä äpmeqä di, Goti Naqä-qakuänänjä Iqutä, itanqa Iqueqä Ymeqä Jisasi Kraisi Iqutä, anä ämuänänju. Iqu Goti Naqä-qakuänänjä-qu eä, itanqa Hñä hea ique-ique Pmeqä-quvi.

21 Nqä ymeqäüä, goti quangä iqua qui emäkqänqä, änguänä minqänqä.

2 Jonä

iqu tuwanuä äqäkqe

Yätamäqä kuknuä hiñuiqänjä iquvi

Ämaqä anä aquväcñqä iutanä miqä hñqu tuwanuä tä äqäkqe. Ämaqä kuapänäñi kñuä indqänqä iunñi, tiññä ämakuwi. “Iqu apäkä huisä, iyyqä ymeqetanqä qäyä ätatä äqäkqä-qe, naqä-qakuwi iqu tuwanui äqäyätä, qokä-apäkä anä aquväcñqä hñguesanä iquauñqä ändowatkqeqä.” Iqu qu ämaqä hñquauñqä-pqe kiññä äwinyätñqä iññqä äqäkqe. Itañi ämaqä quangä-tqä-pqä iquauñqä äwimasipñqä. Ii ämaqä Goti Iqueqä kukñui qui imäqä iquayi.

Jonä iqu, tuwanuä tqenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Ämaqä quuvqä eqiyätqänjuwu miqä iqunä, nyi tuwanuä tä, apäkä Goti Iqu atänuä ikikqä iikinqä-tä, tqä ymeqeuñqä-tä äqäyqä. Ne kuknuä naqä-qakuwi ämuänñanñquetanñi, henyqä kiññä änyinätñqä. Nyinä maetqe, qokä-apäkä kuknuä naqä-qakuñqä näcñqä etqänjuwä iqua-pqe, henyñqä inä äwinyänä. ² Ii tiññä etanñi. Kuknuä naqä-qakuänänjä ii, nesä witanñi, ga hea ique-ique i witäniqä dutayi. ³ Kuknuä naqä-qakuänänjä iutatä, suqä ämaqä dunqä äwinqä iutatänñi, Goti Apicutä, Iqueqä Ymeqä Jisasi Kraisi Iqutä, nemäkqanñisi, suqä qeqä-imänqetä, hiññi ävätanä anñguä itqueqetä, äwqä hanuä pmeqetä, nesä äpakänä witäniñqe.

Suqä ämaqeuñqä äwinqenqä

⁴ Apiqu kuknuä naqä-qakuä-nänjä änatkqä-panñi, saqä ymeqä hñqua iu qänaknä itqätanñuwä iuta näcñqä ämami, yeeqä kiññä änyinätñqä. ⁵ Inäqe apäkä iiki, nyi himbquenä kuknuä hñqu tii etmqe. “Ne hñqunä-hñqunänñi, neqä-neuänqä itanä, qeqä tmäkñguatunñqe.” Suqä iññä iqu, nyi änyä-hänñä mäktapqä iqä. Oee, ne suqä hiñuiqänä ämaqä iquvi. ⁶ Suqä ämaqä dunqä änenqä iqu, ii ne Goti Iqueä suqä iu qänaknä itanä, iuta itqänju. Hiñuiqänänñi, “He ämaqeuñqä enganñguti, qutä anä iqäpñqeqä” tqanñä äwimiñjuwitanñi, iu qänaknä iqäpñqe.

Ämaqä quangä-tqä iquau wimasiyqenqä

⁷ Ii tiññä etanñiyi. Ämaqä quangä-tqä kuapänänñä hñqua, huiziugä kñuä qui iwimäkäpu huänqä hui-mända ätuma upñqä, qua äwitqutanñqä-pa im-imä ikitqänñä. Ämaqä iqua, Jisasi Kraisi Iquenqä, “Täkä Ämaqä-qu äpqäqä maetqenä” tqä iquayi. Ämaqä iññä iqua, quangä, Kraisi Iquenyqä wiunqä ipu, mäñdi kittqiyqä iquayi. ⁸ Inñi ne nätmätqä wänuä dnä huqä itunqä di, qua iqi mäpawiqä da, Goti Iqu etapäninñqä ätkqe, eeqäpnä mapnuwänñqä diñqe, hiqä-hiuä hiñuä yasämä äqunäpu, wa wiyäpu iqäpñqe. ⁹ Ämaqä tqu-tqu, Kraisi Iqueqä kuknuä dunä qänaknä miqä da, kñuä iqueqä-pqä ditä qäsä ätatänqä iqu, Goti Iqu iqutanñi mäpmeqä eä. Tqu-tqu Kraisi Iqueqä kukñuinä a yänänäcñqä äqätänjuwä iquauñi, Goti Apicutä, Ymeqä Iqutä, Qämätaqi iquatä naqä-hñqunä äpmeñä. ¹⁰ Ämaqä kuknuä iññä matqä hñqu emeqanñgutqe, he iquenñi, yeeqä mäwqä ipu, heqä anñunqä mäsuma mäwqä pa iqäpnä. ¹¹ Tqu-tqu, ämaqä iññä iquenñi, yeeqä ävätumeqä iqu, ämaqä iqueä wänuä quvqä itñqeuñi, yätamäkqä ävqi.

Kuknuä yäpakiyi

¹² Nyi kukɲuä kuapänä etmqä etangqä-qe, tuwanuä bukiu qäyqäŋqe manyiŋgaŋgi, emetmäŋganä, kukɲuä anä taniŋqweŋqä kɲuä yäŋänäqŋqä ämamä äpmeŋä. Ingaŋi ne yeeqä naqänäŋä itanä pmeniqwe. ¹³ Siqi Goti Iqu Iqueqäŋqä atäunuä ikqä iyyqä ymeqä täqi äpmerjuwä iqwa, “Ne henyqe, hui mimäuqä injunä” etqä.

3 Jonä

iqu tuwanuä äqäkqe

Yätamäkqä kuknuä hñuiqänjä iquvi

Ämaqä Jisasi Iqueqä yoqenqä aquväcñqä iquau miqä hñqu, tuwanuä tä, ämaqä wäunüä asä ii imäkminqä huizi, kiqä yoqe Gayusi iquenyqä äqäkqe. Iqu Gayusi iqueqä yoqe haqeu ämamaukqe. Ii Gayusi iqu, ämaqä, Kraisi Iqueqä yoqä-tänjä iquau yätamäkqä vättätanqä. Itanqa iqu Gayusi iqueni, “Si Diotrepesi iqueni, äñguänä wimasiyä” ätukqe.

Jonä iqu tuwanuä tqenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Ämaqä quuvqä eqiyätqänjuwü miqä iqunä, nyi tuwanuä tä, nyämaqä kiinjä änyinätñqä Gayusi iqukiñqä äqäyqä. Ye kuknuä naqä-qakuü ämuäññuetañi, sinyqä kiinjä änyinätñqe. ² Nqä nyämaqä iquki, tqä äpmeqenqä, nyi Goti Iqu äñguä kimäkätñqä tääqä ätätmä yatñqä ävättänjä. Tqä qeqä-quuvqä imñi yänänäcñqä imäknnä ätqäüññä-pa, tqä huiwä-pqe asä i imäknnä tqäutätñqe. ³ Neqä neyämaqä hñqua ätimäupu, sinqe, “Iqu kuknuä naqä-qakuänänjä iunji, qänaknä itñqe” dqañgä, nyi sinyñqä aanjä yeeqä kiinjä ikqe. Nyi näqñqe, si hea ique-ique kuknuä naqä-qakuänänjä dunä äwätñä, iunä äpmeñi. ⁴ Nqä ymeqä diñqe, “Qu kuknuä naqä-qakuänänjä iu qänaknä itqänjuä” tqañgä äwimänqani, nyi yeeqä ñqä hñjua-hñjua imäkätmäñga itñqä dunji, ämäwqätämänqä, kiinjä itñqe.

Kuknuä awä ätuäkitqänjuwä iquau, yätamäkqä vqenqä

⁵ Nqä nyämaqä nyi kiinjä änyinätñqä iquki, si näueqä Goti Iqueqä kuknuä awä ätuäkitqänjuwä iquauñqä änyä maqñqä qäyä eänä, yätamäkqä ävätnänqani, kuknuä ätätñä imäkqukiyqae, ii ämänätqetqänñä. ⁶ Iquautañä hñqua, qokä-apäkä Goti Iqueqä yoqenqä täqi aquvä äqänätqänjuwä iu, suqä si qunqä kinganqä yätamäkqä äwikñijqä awä änatkuwi. Qu evämapñqänqani, si Goti Ique yeeqä ävätnä, nätmätqä hñjua, qu qäsä äma upñqä vqä di, ii äñguänäñi. ⁷ Qu Naqä Iqueqä wäunui imäkäkipiyä-qae, ämaqä quuvqä maeqiyqä dutañi, yätamäkqä hñjua mämeqä danä itqänjä. ⁸ Iutanji, ne Goti Iqueqä ämaqä iqune, ämaqä kuknuä awä ätuäkitqänjuwä iquauñi, yätamäkqä vquatuñqe. Ne iinjä iquqae, Goti Iqueä kuknuä naqä-qakuänänjä dunqä wäunui, yänänäcñqä anä imäquneyi.

Diotrepesi iqueqä hñgisana iqenqä

⁹ Ämaqä, Goti Iqueqä yoqenqä aquvä äqänätqänjuwä iquau kuknuä ätuätmä, tuwanuä hui äqäkqä-qe, Diotrepesi, naqä ämiqä pmeqänqä äwinyätñqä iqu, neyaqä kuknuä tqanqqä dunji qätä miqä itñqe. ¹⁰ Nyi äpätmänqani, nätmätqä iqu itñqä isuañqe, eeqänänqñqä awä tmniqe. Nenyqe, mäñdi nakittqiyätñqä kuknuä quvqä ätätñqä inqä-tänqe. Ga inä maetqe, tasi-guäka awä ätuäkitqänjuwä iquauñi, yeeqä mävätumeqä itä, ga yeeqä vätumapñqä itqänjuwä iquauñi, ‘qäyä eänä’ ätuätä, Goti Iqueä yoqenqä aquvä maqñqä ipñqä ätuätñqä iquvi.

Demitriyasi iqueqä suqenqä

¹¹ Nqä nyämaqä nyi kiinjä änyinätñqä iquki, suqä quvqä itqätanqä äqunänjä iu miqä-pa, mä suqä äñguä itqätanqä äqunänjä iu, iqanñä.

Suqä ängüä itqänuwä iqua, qu Goti Iqueqe. Ämaqe, suqä quvqä itqänuwä iqua, qu Goti Iqueni, hinuä mäqunquä danä itqänuwä iquayi.

¹² Ämaqä eeqänäni, Demitriyasi iqueä suqä ängüänänjä iqanqdenqä awä äyä ätätqänuwi. Ga Goti Iqueqä kuknuä naqa-qakuänänjiu-pqe, iqueqä suqenqe, ängüä asä i etanji ämänätqueqi. Ga ne-pqe, iqueqä suqenqe, ‘ängüänänjiqä’ ätätanä ätätqänu. Ga si näqenqä äyuä, neqä kuknuä ätätani, aanä naqa-qakuänänjä dinänji.

Kuknuä yäpakiyi

¹³ Gayusi iquki, nyi kuknuä kuapänä ktmqä etanqçä-qe, tuwanuä bukiu qäyqänqe, manyinqä iqi. ¹⁴ Hea quäuqä mäpäwqänqä, äkimetmä hinuä kqänmqenqä, kjuä yänänäqenqä ämamä äpmejä. Inga ye anä äpmeta, kuknuä tenyuenqe. ¹⁵ Goti Iqu äwqä hanuä kimäkänä. Tqä näueqä iqua, “Ne sinyqe, hui mimäuqä injunä” äktqä. Ga nqä-näueqä hñqunä-hñqunänjä iquaunji, “Iqu sinyqe, hui mimäuqä iqiyä” tu.

Jutä

iqu tuwanuä äqäkqe

Yätamäqä kuknuä hiñuiqänä iquvi

Kuknuji tuwanuä tqeñi, 2 Pitä iqueqetäñi, asänäñi. Iqu Goti Iqueqä qokä-apäkä, ämaqä kuknuä äñguä we-huñqä iñqä mäkä-iquä iquauqä kuknuji, qätä mäwiyqä ipñqä, ätätä äqäkqe. Tuwanuji tiññä ätnänä. “Kuknuä äñguä we-huñqä-täñi, Goti Iqu ämaqä Iqueqänäñqä atäñuä ikqä iqune, quuvqä heqiyatunquä äñatapkqe. Iwä kuknuä iqu qui imäkñqänqä, heqä quuvqä heqiyqe a yänänäñqä qätätñqe.” (Jutä 1:3)

Jutä iqu, tuwanuä tqeñqä kuknuä ätkqeñqä

¹ Nyi Jisasi Kraisi Iqueqä wäñuä-wiyqä, Jemisi iqueqä kängua Jutä* iquä, nyi tuwanuä tä, ämaqä Goti Iqu tääqä etätmakqä, henyñqä äqäyqä. Henyqe, Goti neqä Apiqu kiññä wiñganji, ga he Jisasi Kraisi Iquesa qui mimäkñqä äpmeñä. ² Goti Iqu suqä qeqä wutqetä, äwqä hanuä imbu pmeqetä, itanga huiziñqä kiññä äwiñqetäñi, hesä hävemnäñqä witätñqä emäkänä.

Ämaqä, kuknuä we-huñqä-täñä iquä, mäkä-huñqä iquauñqe

³ Nqä nyämaqä kiññä änyinätñqä iquenä, nyi henyqe, tuwanuji, Goti Iqu ne eeqänäñi, qui mimäkñqä angumä häññä inaqumuatätñqenqä tmqä, aanñä kiññä änyinaganji qämätmä itñqä-qe, iwä täñganji, nyi knui huiziquenqä nyiyqanji, yänänäñqenqe tii ätätmä äqiyqä. Kuknuä äñguä we-huñqä-täñi, Goti Iqu ämaqä Iqueqänäñqä atäñuä ikqä iqune quuvqä heqiyatunquä äñatapkqe. Iwä kuknuä iqu qui imäkñqänqä, heqä quuvqä heqiyqe a yänänäñqä qätätñqe. ⁴ Ämaqä hñqua, ne iquauqä quuvqä heqiyqe yoqä mäwqueqä iququä iqua, qu ae äyapquwä, ga quuvqä eqiyatunquä iquneuä awä imä äpmeñä. Qu Goti Ique tuwä äwiyäpu, “Goti Iqu nenyqä qeqä wutätä, hanñä-iquä mänätapqä, äñguinä hiñgi nätapänqiyä” ätäpu, quwqä äwiñqä duta suqä quvqänäñä imäkätqänä. Ga qu Jisasi Kraisi Iquenyqe, “Neqä Naqä Ämäneyqä Iquenyä qänaknä vqänqe, oeyqä” ätätqänä. Ämaqä iññä iquauñqe, Goti Iqu qänqanä, “Nyi qunji kuknuä ämitätmä, hanñä-iquä meqä-täñä iñgisanqä dowatmniqeqä” ätkqe.

⁵ He näqñqä qäyu etanquwä-qe, nyi he knuä anji etäsämänqä tii etqä. Naqä Iqu Israitqä iquau häññä iqumuatätä, Isipäta ätuma qäyä äpkqä-qe, qänakndanji ämaqä qutanñä quuvqä maeqiyqä iqanquwä iquauñi, Iqu qui äyä äwimäkkqe. ⁶ Huizi, enätqä hñquauñi, wäñuä Goti Iqu äwikqeñi mämiqä ipu, quwqä anñä pmeqe ävämeqanquwänqä, Goti Iqu, guä woyqä mäñdäkmauqä yäniqetä äkiqiyäutä, heawiqä naqänänñä imä äpmuatekqe. Iqu qunji, hiññi naqänänñä, Iqu eeqänänñi kuknuä mitqänqanqä, iu äpmuatetä ämitqäwä. ⁷ Itanga qutä asänänñä huiziqu, ämaqä anñä-himqä Sotomätä, Gomoratä, ä huizi qäqiqi ämätñgäwäñuäwä iu pmeqä iqua, suqä huiwä yanñä-iñqä Goti Iqu äñatapkqe, tuwä äväpu, huitanñä-huitanñä imäkqä äminjuwitanji, Goti Iqu qunji, Iqueqä kimani, tä hea ique-ique sqä iu pmetñqä äñdowatkqe. Hanñä-iquä qu ämakui äqunätanä, suqä qu iminjuwä ii, miqä yatunquä diñqä imäkkqe.

* **1:1** Matiu 13:55 iunji, Nasäretqätanñä iqua Jisasi Iqueqä kängua hñqueqä yoqe, ‘Jutasi iqueyqä’ änyuätukuwi. Iqu kängua asä iqueyi.

⁸ Ámaqá ii imiñuwá-paná asá iiní, ámaqá, neyaqá awá imá äpmeñuwá iquauñqá etqá iqua, qu suqá huitañá-huitañá kiñá wiñganñi imákapiyitaní, quwqá huiwiñi piyaná-weqá imáknápu, huizi iqueqá yápá imá mápmeqá, hñgisa itquepu, ga enjátqá yoqá naqá-tañá iquauñqé, kukñuá quvqá átápu itqáñá. ⁹ Enjátqá iquauqá naqá Maikoli iqu, Setáná Goti Iqutá máká-huñqá iqutá, “Mosisi iqueá huiwi, tqú metñqáwá?” átnásinyá, maná máká áunásiyáñganí, iqu kiqá-kiuá Setáná ique kukñuá mitátñqá, kukñuá quvqá hui mátquá itá, “Naqá Iqu, Iqueqá-kiuá ákasuwá ktáñqiyá” átukqe. ¹⁰ Iiná etanñi, ámaqá iiná iqua, nátmatqá áki-ákiñqá ányá mañqá epiyá iqua, qu iuní kukñuá quvqá hññi átátqáñá. Má hiveqá-yaqueqá hiqiyqá kñuá maeqá iqua enqá-pa, qu quwqá kñuiná indqánapiyá duná imákapiyitaní, qui aaná quvqá imákmbná. ¹¹ Oaná!

Qu qañi, huñqá Kená iqu† áukqeu áwátqáñá. Itanña Balamá iqu‡ kñui mbqenqaná ámetá ikqá-pa, nátmatqá áki-ákitaná mbqá meqeuñqá imákqáñqe, qu náwi imákmbu äpmeñá. Itanña Kora iqu§ Goti Iquení hñgisáná itquetáqeta qui imákñgqá-pa, qu-pqe qui asá ii imákmbnuwi.

¹² He naqá-hñquná ipu hiqá-hiuáñqá enyátá, ymisáná bñqá aquvá qáñganñuwáñga, ámaqá iiná iqua, hesá aná áqánápu, quwqá-quwáñqaná indqánápu, ymisáni womba miqá yaqápiqá ipiyi, iutaní hiqá aquváñqá iuní, kukuwá ae itmákquwá enqá-paná iquayi. Qu qáukuá zá, piyá maeqá etanñi, yunui ámamäutñqá-paná, ga ámaqeu yátamákqá mávqá itqáñuwá iquayi. Ga qu ze, kiqá háukuá qáyqáñganí, háukuá maqiyqá etanñqenqá, ámaqe, kiqá huká bu qásá áyakuwitaní, ga ápákonqe, hñqaqu e ápákonquwá-paná iiná iquayi. ¹³ Itanña eqá huaká yáyáni áññga ápeyátá, suetá áqáyátáqáñga, hinoqukuá eqá yápá máma áwiñqe, haqáñgisánqá áma ápeyátñqá-pa, suqá quvqá ámaqá iiná iqua womba miqá imákátqáñuwi, quvqe quwqá kñuá-áwqeuata átnáná iqi timáuná. Itanña ámaqá iiná iqua, qátáqueqá heawiqá imá qañá hññi ikitqáñuwá-paná iiná iquayi. Iwá Goti Iqu ámaqá iquauñqe, aná hea ique-ique pmetpñuwáñqe, hea mámanáwiqe, náwi imákeqke.

¹⁴ Ámaqá asá iiná iquauñqe, Atamá iquesa ti eqañi, 7 ekqá Inoká iqu, suqá haná-iqá wimeniñqenqá hñuá átátá tií átáñqe. “Qátá nyipu! Naqá Iqu, enjátqá Iqueqánáñá aaná kuapánáñá-tañá iquatá quvepáñqiyá.

¹⁵ Iqu ámaqá eeqánáñá kukñuá ámitátá, iwásáutá, itanña ámaqá Ique hñgisa itquepu, suqá quvqá itqáñuwá iquauñqe, quwqá suqá quvqá itqáñuwíñqátá, kukñuá quvqá Iquenyqá átátqáñuwíñqátáni, náññqá qáyá mapñqá, quní haná-iqá naqánáñá meqáñgisa máwqatániñqá quvepáñqiyá” átáñqe.

¹⁶ Ámaqá iiná iqua, hea ique-ique nátmatqá hñjua-hñjua wimeqanñqenqe, áwqá quvqá ányápu, kukñuá ámaqá dunqá ámamäutqáñá. Qu qánaknáni, suqá quvqá quwqá kñuá-áwqeuuná witanñqeuuná itqáñá. Qu kukñuá háma-hámáná átápu, quwqá yoqe, haqeu ámaenátqáñá. Ga áwiñqá iquauqá iuná qánakná wipñqenqá kukñui, miqá-eqá-nyqá iquaná átuátqáñá.

Quwqá heqiyqá a yánánáñqá áqátpu, iuná imákñga peyqáñqenqá

¹⁷ Ináqe, nqá nyámaqá kiñá ányinátñqá iguená, kukñui, ámaqá, neqá Naqá Jisasi Kraisi Iqu, kukñuá awá tuákiqáñqá ándowatkqá iqua, nátmatqá qánaki timäutñqenqá átápu ekuwiñqá, kñuá mapiyá. ¹⁸ “Hea yápaká iqu timäutñqá itáqáñganí, ámaqá kukñuá naqá-qakuñqá tá-sáwqá ipu, Goti Iquení hñgisa itquepu, qánaknáni áwiñqá quwqá duná

iqá iqua, timäupnuwiqá” äyá etkuwi. ¹⁹ Dñä Ängüä Iqu qutä mäpmeqá etanġi, qänaknäni, kñuä indqänqá ämaqá qua täutañä iquauqenä ipu, ämaqá huizi du awä qäyäpatmbñqá imäkqá iquayi.

²⁰ Inäqce, ñqä nyämaqá kiinjä änyinätñqá iquenä, he Dñä Ängüä Iqutä anä äpmepu, Goti Iquenyqá tääqá ätqa äwäpiyitanġi, quuvqá heqiyqá Goti Iqu etapce, a yänänäqñqá äqätpu, iunä imäkñga peyqäpñqce.

²¹ He neqá Naqá Jisasi Kraisi Iqu, Iqueqá qeqá imänqceuta, heñi häñä hea ique-ique pmeqá hetapänñqá hiñuä äqämbu äpmapu, Goti Iqu henynqá äwinyänqá iunä pmetñqce. ²² Ämaqá ‘quuvqá heqämqändiyä, ä maeqiyqá imqändiyä?’ kñuä ävätñqá iquauñqce, qeqá hetätñqce.

²³ Itanġa tä maisquä duñqá uwqanġpñqá iquauñi, huätä maqänä itmepu, häñä iqumuatpñqce. Ga huiziquauñqce, qeqá ätumuäkäpu yätamakqá äväpiyänġanġi, zätä qäsä ipu, ipñqce. Goti Iqueqá hiñuä iqinġi, qu qänaknäñi suqá kiyä mätqá iu itqänuwä-qae, quwqá qäkämä-pqá kiyä mätqá enqá-qae, he-pqe, kiyä inä emätqñqá, zätä qäsä ipñqce.

Ne Goti Iqueä yoqe, haqeu maetunqenqä

²⁴ Goti Iqu, he qua iqi mäpäknqá ipñqá äñguänä ämeyätä, he suqá quvqá maeqá, aañä yeeqänänä ipu, Iqueä yoqá naqänänä etanġi äqämbu tqäpñqá, etma uwqá Iquvi. ²⁵ Iqu Goti Kiqá-kionänä-qu äpme, neqá Naqá Jisasi Kraisi Iquesanġi, neñi anġumä Häñä Inequmuatqá Iquvi. Ne Iqueä yoqe, haqeu maetunqce. Iqu yoqá aañä naqänänä-tänä-qu eä, ämiqá naqá iuqá Naqá-qu eä, ga yänänäqñqá naqänänä äme, nätmätqá eeqänänä iuqá Ämiqá Naqá Iquvi. Iqu qänġanänqá, ä täñġanqá, qänakndanqá, ii äpmäka wätäniqce. Ii naqá-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

Kuknjuä zä wiqe, Ätnänäqi itkimäkqenqä Yätamäkqä kuknjuä hinuiqänj äquvi

Ämaqä quuvqä maeciyyä iqua, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä ämakuwä iquauñi, quvqä itquamijnuwängani, Jonä iqu bukä tä äqäkke. Qu iquau quvqä itquamijnui, ii iqua Jisasi Iqu, iquauqä Naqä Iqu etanqenqä, quuvqä heqiyätqätanguwä iutayi. Buki, Kraisi Iqueqä yoqä ämakuwä iqua, hanjä-iqä naqä iqueni, mändi kittqäpñqä iinqeyi.

Bukä tä, nätmätqä qänaki timäuniqenqä ktqä kuapanänjä-tänjä iiyi. Ämaqä quuvqä eqiyäpiyä inga äpmaminuwä iqua, kuknjuä ktqä iinqe, näqñqä emijnui. Itanji ämaqä quuvqä maeciyyä iqua, qu maqñqeqä. Kuknjuä ktqä iunqä quati, ii tiinji. Jisasi Iqu, Naqä-qu eä, Iqueqä hipaeta, Goti Iqu mäkä eqänänjä itä, Setänä ique-pqe, mändi kittqäniqeqä. Ga Jisasi Iqu Iqueqä wäunui qäpu imäkqanjanj, Goti Iqu ämaqä quuvqä heqiyqä mäwquatämäuqä ipu, yänänäqñqä pmetanguwä iquauñi, nätmätqä äñguä hui tii äväñqiyä. Iqu nätmätqä eqänänjä änyä-hänji imäkäniqä iutani, qu Iqutä anä äpmapu, hanjä-iqä maeqä pmetpñqäüä.

Jonä iqu, tuwanjä tquenqä kuknjuä ätkenqä

¹ Kuknjuä Jisasi Kraisi Iquenyqä tqu, zä äwäminqetani, Jisasi Iqu ätnänäqi ämaekqenqeyi. Jisasi Kraisi Iqu, nätmätqä maqänä timäuniqñqä, Iqueqä wäunüä-wiyqä iquau ämotquetñqä, Goti Hanjuwä Iqu, Ique ganä ämotquakqe. Itanji Jisasi Iqu Iqueqä enätqä hñque, Iqueqä wäunüä-wiyqä Jonä iquñqä dowatqanji, nätmätqä äki-äkitanjä timäuniqä iinqe, kuknjuä wätqä enqä-panjä iu ämändquakqe. ² Itanga nyi nätmätqä eqänänji hinüä äqunmitani, tiinjä ätukqe. "Tä Goti Hanjuwä Iqueä kuknjuä naqä-qakui, Jisasi Kraisi Iqu ätqeqä." ³ Ämaqä, Goti Iqueqä kuknjuä tä, nätmätqä ätimäuniqenqä a ätäütä, awä ätumitätqä iqutä, ä ämaqä, iqu kuknjuä awä tqanji qätä äwiyäpu, ämepu äpmamitpqä iqua-pqe, nätmätqä tä qäpi äe ätimäutñqä iqanji, qunji Goti Iqu äñguä iwimäkqanji yeeqä ipñqäüä.

⁴ Nyi Jonä iqunä tuwanjä tä, qokä-apäkä anä-himqä 7, qua Eesiya iu Jisasi Iqueqä yoqenqä aquvä äqänätqänjuwä iquenyqä äqäyqä. Goti Hanjuwä Iqu, tanğa äpmenqä, qänğanä äpmaminqä, ä qänaki inä pmetäninqä-qu eä, heñi qeqä imänqeta äñguä etapätä, heqä äwqe hanjä imbu pmetpñqä emäkquä. Itanga dnä 7, Goti Iqu zä-hawä hiqumuanjä eä pmetanqä iu äpmenuwä iqua,* qu-pqe asä ii emäkpnä. ⁵ Itanga Jisasi Kraisi Iqu, Goti Hanjuwä Iqueä kuknjuä naqä-qakuinä awä ätminqä Iqu, äe äpäkonqä iuta ganä ävaukqä Iqu, itanga qua täu miqä naqä iquauqä Naqä-qu äpme. Iqu-pqä asä ii emäkätñqänänji.

Iqu nenyñqä kuapanä wiñqanji, Iqueqä häneqetä, neyaqä suqä quvqä eqänänjä iutani, huätä äyä änewewqatqä. ⁶ Iqu ne Iqueqä ämaqä naqä-hñqunä eätanä, Kanä Goti Hanjuwä Iquenyqä hiqäva imäkquatunqä, inemäkqä. Injitanj, yoqä naqetä, yänänäqñqä nätmätqä eqänänjä iu miniqñqetä, hea ique-ique Iqutanä witäniqe. Ii aanjä naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

* 1:4 Itkimäkqä 8:2

7 Hiñuä qumbiyä! Iqu qaquvqeu pmeqä quvepätñqä itqäüä.† Itañi ämaqä eeqänäñi, Iqu äquvepqañgutqe, hiñuä qumbunqäüä. Ämaqä Ique zi äukuwä iqua-pqe, hiñuä anä qumbnä.‡ Ga ämaqä eeqänä, huiwä huitañä-huitañä quaetanji, Iquenyqä kjuä kuapanä qäpnuwi. Naqä-qaku. Inji ätimäuniqe!

8 Goti Naqä, Yänänäñqä Eeqänäñä-tänä Iqu, tii ätqiyä. “Nyi hiñuiqänqätä, yäpakiñqätäñi, Nqä-näuanjqa. Nyi tänjga äpmeñqä, qänğanä äpmamiñqä, ä qänaki inä pmetmniqä Iqunjqä.”

Jonä iqu, Jisasi Ique hiñuä äqunqenqä

9 Nyi Jonä, heqä heyämaqä iqunanji. Nyitä hesä, ne eeqä Jisasi Iqueqä eanitanji, hanä-iqä asänä ämetanä, Naqä Iqunä miqeuñi anä äpmetanä, inji ne eeqä yänänäñqä ätqäuanä hanä-iqe äyä ämiwäutqänju. Nyi Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuinqätä, kukñuä Jisasi Iqu awä ätumiñqenqätä, tuäkitqätanğa, qu nyi qua eqä huväkiyä, kiqä yoqe Patmosi iunqä huätä änändowatkuwi. 10 Naqä Iqueqä hiunji eqanğani, Dñä Ängüä Iqu aanä yänänäñqä nyimeqanğa, nyaqä tuwä inğisanji, ämaqä hñqu manä yänänäñqä, häawä enqä-pa, tii tqanği äwikqe. 11 “Si nätmatqä äki hiñuä äqunäñä etanğutqe, bukä iu äqäyätnä, ämaqä anä-himqä 7 iu, Jisasi Iqueqä yoqenqä aquvä äqänätqänjuwä iunqä qäyämävä. Tuwanji, anä-himqä Epäsäsi, Samina, Pekamumä, Tayättila, Sätisi, Pilendopiya, ä Latisiya iu äqänätqänjuwä iquauñqäüä.”

12 I tqanği äwimi, “Tqu dqutiyä” tmä äkunmäknğqce, golqä hiqi-tä-tqäüqä 7 hñqua tqäutanğä äqunğqce. 13 Hiqi-tä-tqäüqä iquauä awä iqiñi, ämaqä enqä-panä Hñqu, qäkä quäüqä yukä bu eeqä ämäwqätäüqä äyäuä, Iqueqä quikuä iunji, golqä yauqä ipnätanği äqunğqce. 14 Iqueqä de, qatäwänänä aanä yäkquänänä äui, ga Iqueqä hiñui, tä äyänätñqä-panä iinji. 15 Iqueqä yukä iunji, ämaqä hñqu hikä hiuisqä äyänqä, tä tnänä du imäkävetqä-panä iinä äyänğiyä. Iqueqä kukñuä-pqä ätätäqe, eqä äkakä kuapanä äqänğqä-panä iinji. 16 Iqu Iqueqä hipa ämuangisanji, qätäqueqä 7 a äqätä, ññ Iqueqä manitanji, näppqä-hionaqä inği-inğisa häñeqä-henqe ätimäumiñqe. Iqueqä himä-hiqumuanitanji, mäptqä tnänä ätä äyänğqä-panä iinä äyänätanği äqunğqce.

17 Ique e äqunmitanji, nyi ämaqä pizqä enqä-panunä, Iqueuä yukä tänä iqi päknğanğa, Iqu Iqueqä hipa ämuangisanji, nyaqä huiwä haqeqi äñjiyätä, tii ändkqe. “Zä miqä manä. Nyi hiñuiqänqä qänakñqä äpmeñqä Iqunjqä. 18 Nyi Goti Hänä Äpmeñqä Iqunjqä. Nyi hñqunä äpäkonğqce, ga inğa-inğa hänä yqänä äpmaka uwqämniqä Iqunjqä. Nyi ämaqä äpäkonqä iunqätä, ae äpäkombqä iquauqä anjuñqätä, qñqanä hutäüqe,§ a äqätänä. 19 Iinjitani nätmatqä tqä hiñuitä äqunäñi, tuwanjä bukä iu qäyeyä. Nätmatqä tänğa ätimäuqenqätä, qänaknda-pqä timäumiñqätänji, bukä iu qäyeyä. 20 Si qätäqueqä, Nyaqä hipa ämuangisanä iquatä, golqä hiqi-tä-tqäüqä iquatä, hiñuä äqunäñi, qaku iinji. Hiqi-tä-tqäüqä iqua, ämaqä anä-himqä 7 iu aquvä äqänätqänjuwä iqua etanğa, qätäqueqä iqua, quwqä enätqä 7 iquayqä” ändkqe.

2

Quwqä heqiyqä Epäsäsi iu aquvä äqänätqänjuwä iquauñqä tuwanji

† 1:7 Wäunjuñqä 1:9-11 ‡ 1:7 Sakätiyasi 12:10 § 1:18 Itkimäkqä 6:8; 20:13

¹ Enjätqä, ämaqä quuvqä heqiyqä Epäsäsi iu ämitñqä iquenqe, kukñuä ti ätätñä qäyä.

Nyi qätäqueqä 7 iquau Nqä hipa ämuangisa äqätmä, Nyi hiqi-tä-tqäuqä 7 iquauä awä iqi ikñqä Iqunä, kukñuä tä siñqä ändowatqä.

² Suqä eeqänänä he itqänuwi, Nyi näñqä eänänä. He wäunuä tnänä ipu, hanä-iqe qäyä ämepu, yänänäqñqä äyä ätqäutqänuwi. He ämaqä quvqä iqä iquauñi, hesä anä pmapñqe, hiñuinä mäquñquä itqänuwi. Ämaqä hesä äpmpu, ‘Goti Hanjuwä Iqu, ne wäunuängqä änanowatqeqä’ quangä etätqänuwä iquauñqe, he kñuä äñguänä iwäsäupu, quangä iquauñi, ae äyä ämäqumuetqänuwi. ³ Ämaqä, he Nyaqä yoqe a qätätangä eqänäpu, ga he quvqä emäkätqätanguwä-qe, he yänänäqñqä ätqäupu, hanä-iqä ii ämepu, wäunuä tnänä iquenqe enyqä miqä itqänuwi. He iñä itqätanguwñqe, Nyi näñqä ae enä.

⁴ Iñä etangä Nyi hesäñi, kukñuä hui täñunjqä. He Nyinyqä quuvqä kinganä eqiyäpiyängani, kuapanä enyämñqä-qe, täñgani iñi hmanji.

⁵ Qänğanäñi, he suqä äñguä inä imäkñiñuwi, huätä vquatämäupu, qua iqi ae äyä äpäknjuwi. Iñä etangä hiqä suqä qänğanä imäkñiñuwñqe, kñuä indqänäpu, hiqä kñuä äkunmäknäpu, suqä qänğanä äänä imäkñiñuwä etangutqe, asä iñä imäkqäñqe. He iñä mimäkqä iqangpqe, Nyi äpätmä hiqä hiqi-tetä kiqä ätqäuetä, huätä metaumqänä.

⁶ Ga hiqä suqä äñguä hñqu tiñi. He Nikolasi ique qänaki itqänuwä iquauä suqenqe, yasämä maenqä eä. Nyi-pqe iquauä suqenqe, yasämä manyñqä eä.

⁷ Ämaqä, Dñä Äñguä Iqu Nyaqä yoqenqä aquvä äqänätqänuwä iquau tquangi, qätä äwipqä iquä, qänakñä wipñqe. Ga ämaqä, mäkä äunäpiyä iu ämäwqätäumipqä iquä, Nyi iquauñi, zä-häukuä hanä hea ique-ique pmeqä vqe, qäyä dupñqä hiñuinä qunmñiqeqä. Zä iñä iqu, qäukuä haqä Goti Hanjuwä Iqueä wäunuä iqi ätqänä.

Quuvqä heqiyqä Samina iu aquvä äqänätqänuwä iquauñqä tuwanji

⁸ Enjätqä, ämaqä quuvqä heqiyqä Samina iu ämitñqä iquenqe, kukñuä ti ätätñä qäyä.

Nyi hiñuiqänqä qänakñqä äpmenqä,* ga hñqunä äpäkonjqä-qe, angumä ävautmä hanä äpmenqä† Iqunä, kukñuä tä siñqä ändowatqä.

⁹ Nyi he hanä-iqätä, täñä-hunqätä, emetñqenqe, näñqä ae emä, ga he nätmätqä qua täutanji, maeqä aanqä äpmeñuwñqe, nyi näñqä ae eäqä. Iñä etangqä-qe, he nätmätqä kuapanänä-tänuenä yqänä äpmenä. Ämaqä hñqua, he kukñuä tuwängisa etätqänuwñqe, nyi näñqä ae enä. Ämaqä, ‘Ne Israitqä iquenyqä’ ätätqänuwä-qe, oee, qu Setänä iqueqä-quayi. ¹⁰ He hanä-iqä emetñqä itñqe, zä miqä pambiyä. Qätä nyipu. Setänä iqu, “He Goti Iquenyqä quuvqä yqänä eqiyätqänäpiyä” tä yamwiqä hiyätñqe, hñquenä anä guä kiqiyäueqä iunqä upñqä emäkänä. I hitangä hanä-iqä, täñä-hunqä ämepu, hiñji 10 enqä-pa pmapnuwi. Iñä etangä qu he pizqä qäyä hepäknqä-qe, quuvqä heqiyqe, a yänänäqñqä kiqätpiyä. He iñi ämäwqätäuqangpqe, Nyi hanä hea ique-ique pmeqe etapmñiqeqä.

¹¹ Ämaqä, Dñä Äñguä Iqu, Nyaqä yoqenqä aquvä äqänätqänuwä iquau tquangi, qätä äwipqä iquä, qänakñä wipñqeqä. Ga ämaqä, mäkä äunäpiyä iu ämäwqätäumipqä iquä, äpäkonqä huiziqu‡ qui miwimäkqä danä yäniqeqä. Aanä hma naqä-qaku.

* 2:8 Itkimäkqä 1:17 † 2:8 Itkimäkqä 1:18 ‡ 2:11 Itkimäkqä 20:14

Quuvqä heqiyqä Pekamumä iu aquvä äqänätqänuwä iquauñqä tuwanji

12 Enätqä ämaqä quuvqä heqiyqä Pekamumä iu ämitñqä iquenqe, kukñuä tii ätätnä qı.

Nyi näpqä-hionaqä inği-ingisa häneqä-heñqä ämenqä§ Iqunä, kukñuä tä sinqä ändowätämepqä.

13 He anä äpmeñwinqe, Nyi näññqä ae enä. Iqini, Setänä iqueqä anä äquatäüqämenqä iuyi. İñä etanğı he Nyaqä yoqe a yanänäññqä äkiqätäpu, hiqä Nyinyqä quuvqä heqiyqe, zä maeqä itqänwi. Qanğanäñi, Andipasi iqu Nyaqä kukñui qänaknä itä, Nyinyqä awä-tqä-qu eä, anä äyä äpmamiñwi. Qu iquenj, anä Setänä iqu äpmeñqä iqi päsqanğuwänğanjä-pqe, he Nyi tuwä manjiyqä ikuwi.

14 İñä etanğı Nyi hesäñi, kukñuä hui täñunji. Hesanjä hui, Balamä* iqueuä suqe, a yqänä äqätpu äpmeñä. Qanğanäñi Balamä iqu, suqä İsraitqä iquau quanğä tquenqe, Balakä ique ämotqueqanğı, qu suqä suqeu äpäknäpu, nanuä goti quanğä iunğä hiqäva imäkpqe anäpu, huiwä yanä hiñgi inğä imäkmiñwi. 15 Asä iñi, ämaqä hesä äpmeñuwä hui, Nikolasi iqueqä ämaqä iquauä kukñuä dunä qänaknä itqänä. 16 İi itqätanğuwitanji, he täñğanj hiqä kñui äkunmäkmbiyä. İñi hma etanğutqe, mağanäñi, Nyi heñqä äquvepätmä, ga Nyi, ämaqä iñä itqänuwä iquatä, näpqä-hionaqä yanäññquä Nyaqä manjä täu äwinğetä, mäkä hunanä.

17 Ämaqä, Dñä Anğua İqu, Nyaqä yoqenqä aquvä äqänätqänuwä iquau tquanğı, qätä äwipqä iqua, qänaki wipñqänäyi. Ga ämaqä, mäkä äunäpiyä iu ämawğätäumpqä iqua, Nyi buayä Mana† zä äwinqe ämuayätmä, hikä qäpaiqä yoqä änyä-hänä äqänänğqä hñqu-pqe äwimniqe. Yoqä iñä iquenqe, ämaqä hñqu änyä maññqä heniqe. Ämaqä, hikä qäpaiqä ämetqä iqunä, näññqä heniqe.

Quuvqä heqiyqä Tayätıla iu aquvä äqänätqänuwä iquauñqä tuwanji

18 Enätqä ämaqä quuvqä heqiyqä Tayätıla iu ämitñqä iquenqe, kukñuä tii ätätnä qäyä.

Nyi Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iqunä eämä, hiñuä tä äyanätñqä-panjitä, yukä hikä hiuisqä äyanğqä-panjitä täñä Iqunä, kukñuä tä sinqä ändowätämepqä.

19 Nyi suqä eeqänänä he imäkätqänuwinqe, näññqä ae ämenä. He huiz-iunğä heñğanğı, Nyinyqä quuvqä eqiyäpu, ämaqä huizi iquau yätamakqä ävāpu, itanğä hanä-iqä qäyä ämepu yanänäññqä ätqänuwinqe, Nyi näññqä ae enä. Hiqä suqä qanğanä-pqä imiñuwä eeqänäñi, aanä anğuanänä ätimäüä.

20 İñä etanğı Nyi hesäñi, kukñuä hui-pqä inä Täñunji. Apäkä Jesepetqi ‘Hiñuä-tqinğä’ ätätnqä İi, hesä qäyä pmetñqä hiñuinä äqunätqänuwıqä. Apäkä İi, Nyaqä ämaqä wāunüä imäkpäpçä iquauñi, quanğä ätuätä, suqä huiwä yanä hiñgi inğä ämotquetä, nanuä goti quanğä iquauñqä hiqäva-pqä imäkpqe, ämbñqä ätuätñqä İiyi. 21 Nyi, ‘İiyqä suqä quvqä hui äkunmäknänğutiyä’ tmä, hiñuinä äqunmä pmetanğä, İiyqä kñui makunmäknqä itä, suqä huiwä yanä hiñgi anäänä äväkitqänä. 22 E äväkitñqä-qae, he qätä nyipiyä! Nyi apäkä İiñi, täñä-hunğä naqänänjitä, ä täñä-yaqä naqänänjitä, metñqä wimäkmä. İtanga ämaqä İisä hiqaqä anä äwäyäkitqänuwä iqua, quwqä kñui makunmäknğä İpu, İiyqä suqeu qänaki yqänä itqätanğpqe, Nyi iquauñi täñä-hunğätä, hanä-iqä

§ 2:12 Itkimäqä 1:16 * 2:14 A Täuqä 22:5-24:25 † 2:17 Anğumä İtmakqä 16:21; A Täuqä 11:8; Jonä 6:49

naqänänjä wimä. ²³ Qokä-apäkä, ymeqä enqä-pa ii qänaknä ävätqänjuwä iquauñi, eeqänä pizqä päkmniqeqä. Iinjä imäkqanqgetañi, ämaqä Nyaqä yoqenqä im-imä aquvä äqänätqänjuwä eeqänänjä iqua, tiinjñqe, näqñqä mapnuwi. Nyi ämaqä eeqänänjä iquennqä kñuiutä, äwqeutä iwäsäutmä, ga he suqä imäkätqänjuwä-pa kimañi, hñqunä-hñqunä e hetapqäumniqe.

²⁴ Iinjä etanqi qokä-apäkä huizi, Tayätıla äpmapu, apäkä iyyqä kukñuii qänaknä miqä ipu, itanqa suqä qu, “Setänä iqueqä kukñuä ze eä-qä” ätätqänjuwñqe, näqñqä mämeqä itqänjuwä iquenä, Nyi ‘Hanä-iqä hñqu heyaqä haqeqi maeqä ymä’ hitmñqeqä. ²⁵ I etanqi nätmätqä eeqänänjä he a äqätänjuwi, Nyi äquvepmqänqanqä a yänänäqñqä qätätanqpu.

²⁶⁻²⁷ Ämaqä, mäkä äunäpiyä iu ämäwqätäupu, Nyaqä suqeu hiunji yäpakänqanqä qänaknä imipqä iqua, iinjä Nyi iquau-iquauqänji, Nqä Apiqu ändapqä-pa, qokä-apäkä eeqänänjä äpmakuwänjuwä iuqä nyuänjä ämiqä pmeniçä iinjqe, Nyi yoqä wimniqe. Itanqa ämaqä hñqu qua qondä ämisqiyätä, zinajuä imäkqä-panä iinjä, iqu yäqkä woyqä a äqätä iquau äminqiyä.† ²⁸ Iinjä imitätqä iqueni, Nyi qätäqueqä zinjuitä ätimäutä äyänätñqä iqu\$ wimniqe.

²⁹ Ämaqä, Dñä Änguä Iqu Nyaqä yoqenqä aquvä äqänätqänjuwä iquau tquanqi, qätä äwipqä iqua, qänaki inä wipñqeqä.

3

Quuvqä heqiyqä Satisi iu aquvä äqänätqänjuwä iquauñqä tuwanñi

¹ Enätqä ämaqä quuvqä heqiyqä Satisi iu ämitñqä iquenqe, kukñuä tii ätätñä qäyä.

Nyi Goti Hanjuwä Iqueqä dñä 7 itä, * itanqa qätäqueqä 7 itänä Tänunä eämä, kukñuä tä siñqä ändowätämepqä.

Suqä eeqänänjä he itqänjuwñqe, Nyi näqñqä ae enä. Qu henyqe, “Hänä äpmenäüä” ätätqänjuwä-qe, he ae äpakonjuwä-panä iquenqä.

² Hiqä suqä eeqänänjä imäkätqänjuwi, Nyi Nqä Goti Iqueqä hinuä iqisanji, hñqu aañä jänänänjä maqunquä inqä-qae, he hiqäqä äwinjuwi ivatuwänäpu, hiqä suqä mapäkonqä yqänä äwinqñqe, yänänäqñqä anqi imäkqanqpu. ³ Qänqanänji, he kukñuä änguä we-hunqä-tänji qätä äwiyäpu, ae ämakuwi, he iinjä kñuä indqänäpu, änguänä ämipu, hiqä suqä quvqenqe, kñuä kunmäkmbiyä. He mävaugä ipu, hiqäqä yqänä äwämipñqe, quwä-meqä hñqu emeqänqñqe änyä maqñqä eänjuwä-pa, Nyi asä iinjä emamä.

⁴ Inäqñqe, he Satisi iu äpmenjuwitanä hui, quwqä ämuasmänqñqe, kiyä mätkä mimäkqä iquwi. Iqua qäyunä epiyitanji, ämuasmänqä qäpaiqä ämipnäpu, Nyitä qanjä anä ikiquatunqñqe.

⁵ Ämaqä, mäkä äunäpiyä iu ämäwqätäumipqä iqua, Nyi ämuasmänqä qäpaiqä iinjä äwiptätmä, iquauqä yoqä bukä hänä-pmeqä iunji, huätä makutqä imniqe. Oeyqä. Nyi iquauñqe, Nqä Apiqueqä hinuä iqisa, ä Iqueqä enätqä iquauä hinuä iqisa-pqe, ‘Iqua Nqeqä’ tmniqä iunänji.

⁶ Ämaqä, Dñä Änguä Iqu Nyaqä yoqenqä aquvä äqänätqänjuwä iquau tquanqi, qätä äwipqä iqua, qänaki wipñqänänji.

Quuvqä heqiyqä Pilendopiya iu aquvä äqänätqänjuwä iquauñqä tuwanñi

⁷ Enätqä, ämaqä quuvqä heqiyqä Pilendopiya iu ämitñqä iquenqe, kukñuä tii ätätñä qäyämävä.

† 2:26-27 Apqä Bukä 2:8-9 § 2:28 Itkimäkqä 22:16 * 3:1 Itkimäkqä 1:4

Nyi suqä ängüä jänänänä imäkätmä, aanä Naqä-qakuä-qunä eämä, itanğa Nyi Dewiti iqueqä qnqanä hutäuqe† a äqätänqä Iqunji. Nyi anä qnqanä hutemqe, ämaqä hnqu angi mämäyeqä yänqiyä. Itanğa Nyi anä qnqanä ämämemeunji, ämaqä hnqu angi mautäuqä yänqiyä. Nyi iinjä iqä iutanä Iqunä, kuknuä tä sinqä ändowatqä.

⁸ Suqä eeqänänä he itqänjuwinqe, Nyi näqñqä ae enä. Hinuä qumbiyä. Hiqä hipenüä iunji, Nyi qnqanä ae äuteqä-qae, ämaqä hnqu angi anä mämäyeqä yänä. Hiqä yänänäqñqe naqä ma, wänqäpu witanği, itanğa Nyaqä kuknui, qänaknä ipu, Nyaqä yoqe, imä zä maeqä da itqänjuwinqe, Nyi näqñqä ae ämeqe.

⁹ Ämaqä Israitqä iquautanä iqi äpmapu, “Ne Israitqä iqune, Goti Iqueqä ämaqä iquneyqä” ätäätqänjuwä iquauñqe, he näqñqä ae enä. Iquau qanğä iinjä ätäpiyä-qe, naqä-qakui, Setänä iqueqä ämaqä iquayı. I hitanği qätä nyipyä! Nyi iquau eyqiyämeqanğundi, iquau Nyi henyqä kuapanä änyinğanğutqenqe näqñqä epu, hiqä yukä-tänğä qäqi äpäpu, qonä qutaseppnuwi. ¹⁰ Nyi yänänäqñqä tqäupñqä kuknuä etkqe, he qänaknä itqänjuwitanji, Nyi ämeyqanğundi, ga qokä-apäkä eeqänänä qua täu äpmeñuwä iu yamwiqä väniqñqä timäutñqä itñqä iqu, he memeqä da yänqiyä. ¹¹ Nyi henqä maqänä quvepmä. Mä heqä ämävqutäquwä yññai† ämaqä hnqu huätä equvqñqe, nätmätqä he ämenuwä ii, a yänänäqñqä qätäätanğpu.

¹² Ämaqä, mäkä äunäpiyä iu ämävqätäumitpqä iquau, Goti Iqueqä anä iunji äväma näweqä uwqänqe, Nyi iquauñji, anä anizä äqutnänqä enqä-pa, yänänäqñqä qutemniqe. Inji Nyi yoqä hnquaqñ-hnquenqä iquau, iquau pmuätemniqe. Nqä Goti Iqueqä yoqetä, Iqueqä anä-himqä naqetanä yoqetä, itanğa Nqä yoqä änyä-hänğä iqu-pqä qäsä. Nqä Goti Iqueqä anä-himqä iqu, ii Jerusälemä Änyä Hänğä, Iquesa qäukuä yätu äväma päniqä iquvi.

¹³ Ämaqä, Dñğä Ängüä Iqu Nyaqä yoqenqä aquvä äqänätqänjuwä iquau tquanği, qätä äwipqä iquau, qänaki inä wipñqe.

Quuvqä heqiyqä Latisiya iu aquvä äqänätqänjuwä iquauñqä tuwanji

¹⁴ Enätqä, ämaqä quuvqä heqiyqä Latisiya iu ämitñqä iquenqe, kuknuä tii ätätnä qäyämävä.

Nyi “Ii naqä-qakuiqä” Tqä Iqunä, Goti Hanjuwä Iqueqä kuknuä awä ätätmänğanji, Iqueqä kuknuä eeqänänä aanjä jänänä dinä ätätnqä Iqunğä. Nätmätqä eeqänänä Goti Iqu imäkkqetanä Qakuä Iqunä, kuknuä tä sinyqä ändowatqä.

¹⁵ Suqä eeqänänä he itqänjuwinqe, Nyi näqñqä ae enä. He tnänğä-qe, isqä-qe mäpmeqä injuwinqe, Nyi näqñqä ae ämeqe. Nyi he tnänğä-qe, isqä-qe pmapñqä änyinğiyä. ¹⁶ Inji he tnänğänqä, isqänqä, mäpmeqä, awänä pmetanğä eqänätmä, Nqä manjita quta enjuiyqä. ¹⁷ “Ne mbqä kuapä-tänjuneyqae, nätmätqä hävemnäqñqä ämetanä, hnjuu-hnjuanğä äwa miqä inunä” ätäätqänjuwä-qe, oeyä. Nyaqä hinjuiqñji, he aanjä ququvqä yqänä pmetanğuwinqä, ämaqe, henyqä huäqä kiinjä wunänğiyä. He nätmätqä hesä näweqä winiqä iqu maeqä, hinuä pisqä äpmapu, itanğa he huiwinä imbu äpmeñä. Iwä hiqä-hiuänji, iñqe änyä maqñqä yqänä enä. ¹⁸ I etanği Nyi knuä iqä tii hetapmqe. Golqä, quvqä qäsä maeqä yätñqä tä äñqä hui, Nyita mbqä ipu, mbqä kuapanänğä-tänjuenä hipñqänänğä. Itanğa ämuasmänğä qäpaiqä, hiqä huiwiu ktqä

† **3:7** Asayä 22:22; Itkimäqä 1:18 ‡ **3:11** Qänğanäni, ämaqä mäkiutä, hänğä tnänğä wqeutä, ämävqätäukqe iqu, mbqä mämeqä, yññä ämetä ämäuimñqe.

hiqumuätäutŋqe, Nyita mbqä ipu, ämaqe he huiwinänyqä äpmapu, wombatañ pmetanŋpi, hiñuä maiŋŋqä ipŋqänänyä. Nŋ marasiñqä aowä hui, hiqä hiñuiu mäuepŋqe, Nyita mbqä ipu, iwä hiqä hiñui, äñguä qämbŋqänänyä.

¹⁹ Itanŋaŋi Nyi ämaqä huiŋŋqä änyingŋe, Nyi iquauŋi, quwqä suqä quvŋeŋqä näŋŋqä ävätmä, jänä iwimäkätŋqe. I etaŋgi he hiqä suŋeŋqe kŋuä äkunmäknäpu, jänä pmapŋqä tnäñä imäkŋŋaŋŋpu.

²⁰ He hiñuä ŋqämbiyä! Nyi aŋä qänŋqanä-tänä iqi ätqäümä, qŋqanä iu ptqä päsqanŋa, ämaqä hŋqu Nyaqä manj qätä änyiyätä, qŋqanä noteyätqe, ga Nyi yäpä yänŋisa äpaquvätmä, ye buayä anä nenŋueä.

²¹ Ämaqä, mäkä äunäpiyä iu ämäwqätäumipqä iqua, Nyitä ämiqatunŋquä Nyaqä zä-hawä iuŋi, anä pmeniqe. Ii, qänŋanä Nyi mäkä äunätayä iu ämäwqätäutmä, Nqä Apiqutä miqeuŋqe, Iqueqä zä-hawä iu anä äpmakueä-panä iiyqä.

²² Ämaqä, Dŋä Äñguä Iqu Nyaqä yoŋeŋqä aquvü äqänätqänjuwä iquau tquanŋi, qätä äwipqä iqua, qänaki inä wipnuwänŋe.

4

Jonä iqu, nätmätqä qäukuä yätu witanŋi äqunŋqenqä

¹ Nätmätqä tä qäpu ae äpäwqanŋa, qäukuä haqä yänŋi qŋqanä hŋqu hutänätanŋi äqunŋqe. Itanŋa manä* nyi qänŋanä häwä enqä-panä tqanŋi äwikqä iqu, tii ändkqe. “Si täqinyqä yapiyä. Ga Nyi nätmätqä eeqänänä qänaki timäuniŋqe, ämäktquamqänänyä.” ² Itanŋa Dŋä Äñguä Iqu yänänäqŋqä maqänä nyimeqanŋa, qäukuä haqä yätuŋi, ämiqä iqueqä zä-hawä hŋqu tqäutanŋi, ga iqi äpmeŋqä Iqu, tiñä etaŋgi äqunŋqe.† ³ Zä-hawä iu äpmeŋqä Iquesaŋi, qoŋiyqä hioätqätä, häñesqätä, yänätanŋi, ga wäpinyiqukuä hŋqu zä-hawä ique awä iqi ämamäuäqe, kiqä we-hunŋe aañä naqänänä hunätanŋi äqunŋqe. ⁴ Ämiqä Iqueqä zä-hawä iñä iqu, hawä 24 huizi iquauä awä iqi ätqäumiŋqe. Itanŋa zä-hawä iquauŋi, ämaqä naqä iqua hŋqunä-hŋqunä äpmakäumiŋuwi. Iqua ämuasmänŋqä qäpaiqä-tänä-qua, itanŋa quwqä nyuänä iuŋi, golqä yŋŋa mäuqä-quayi. ⁵ Zä-hawä iñä iguesanŋi, we-hunŋe nyuauä iqanŋa, mmqä ätätä kakaqä tqanŋi äwikqe. Zä-hawä iqueqä hipenüanŋgisanŋi, tä hänaqä 7 äsmiŋuwi. Tä hänaqä iqua, ii Goti Hanjuwä Iqueqä dñiyi.† ⁶ Zä-hawä iñä iqueqä hipenüä iqisanŋi, nätmätqä hŋqu äwämiŋqe. Ii eqä-huänä naqänänä enqä-panä iqueyi. Nätmätqä iñä iqu, aañä quvanyäqŋqä kiñi.

Itanŋa nätmätqä häñä-pmeqä-tänä hŋquaqi-hŋquaqiñä, zä-hawä hituñuä hŋquaqi-hŋquaqiñä iu pämä ätqäumiŋuwi. Iqua quwqä hiqumuaniŋgisatä, tuwänŋgisatänŋi, hiñuä kuapanä äqänŋäumiŋuwi. ⁷ Iquautanä hiñuiqänä iqu, ii laiyoŋqä enqä-panä iquwi. Ga huiz-iqu, bulumäka qokä enqä-panä iqueyqä. Itanŋa huiziqu, iqueqä hiqumuani, ämaqe uqä enqä-pa änyänä. Iwä aañä yäpakä äpmeŋqä iqu, ymäuäkä aañä naqänänä haqeu äwäwa ikitŋqä iñä enqä-panä iqueyi. ⁸ Nätmätqä hŋquaqi-hŋquaqiñä häñä-pmeqä-tänä iqua, huqä 6-tänä iquayi. Itanŋa hiñuä kuapanänŋi, quwqä huiwiu, ä quwqä huŋeŋi-pqe inä ämuäpmuämiŋqe. Iñä iqua heatqänŋgatä, hiunŋinŋgatä, tii tqäpŋqäüä.

* **4:1** Itkimäkqä 1:10 † **4:2** Eseyiäli 1:26-28. Itkimäkqä 7:10 iuŋi, Jonä iqu ‘Zä-hawä iu äpmeŋqä iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä’ ätkqe. ‡ **4:5** Itkimäkqä 1:4

“Naqä Iqu, ii Goti Yänänäqñqä Eeqänänä-tänä Iqu, hñqutä enqä-panjä manä, Kiqä-kiuanä, Kiqä-kiuanä, Kiqä-kiuanänñqä. Iqu qänqanä äpmaminqä, tänqä äpmeñqä, itanqä qänaki pmetäniqeqä.”
Qu kukñuä iinjä di, mamäwänqä danä iqäpnä.

⁹ Nätmatqä iinjä iqua, zä-hawä ique äpmeñqä, ga hea ique-ique pmetäniqä Iquenyqä yeeqä ipu, Iqueqä yoqe haqeu ämamäupu, ‘änqñiqä’ tqäpnqä. ¹⁰ Iinjä itqätanqñqä, ämaqä naqä 24 iqua, zä-hawä iu äpmeñqä ga hea ique-ique pmetäniqä Iqueuä hipenüä iqi qonä äqutasepäpu, Iqueqä yoqe haqeu ämamäupu, quwqä yñjai equväpu, zä-hawä iqueä hipenüä näñi eäpu, tii tqäpnqä.

¹¹ “Naqä Iquki, Si neqä Goti Iqukiyqä. Eeqänä ämawqätäunji, Tqä-täuanänñqä. Itanqä ämaqä eeqänänji, Sinyqä yeeqä ipu, Tqä yoqe haqeu ämamäupu, ‘Si Yänänäqñqä-kuiyqä’ tqäpnqä. Ii tiiñi etanqñyi. Nätmatqä eeqänänji, Si imäkätñä, itanqä äkinqä Tqä dutanä imäqñqñä, ätimäutä, tänqñi äyä äwinä.”

5

Bukñqätä, Sipsipqä Meqä Iquenyqätä

¹ Zä-hawä iu äpmeñqä iqueqä hipa ämuangisanji, bukä hñqu witanqñi äqunqce. Bukä iinjä iqu quäuqänänä-qu eä, qu tuwanüä ingi-ingisa äqäyäpu, itanqä äkuäpipu ekuwi. Itanqä ique a yänänäqñqä kiqätätñqce, qu nyunüä taki ändäupu, itanqä kiqä taki bukä iu 7 ändäupu, ämänyäpu, ekuwinä äqunqce. ² Asä qänqñi, enjätqä yänänäqñqä hñqu, manjä yänänäqñqä tii tqanqñi äqunqce.

“Ämaqä huiziquau ämawqätäutä, nyunüä takä bukä iu ämänyäpu equwi, anqñ equvätä ävatätñqce, äsqäku?”
³ I etanqñi bukä ävatätä, yäpä ingisa hiñuä qunätñqce, ämaqä hñqu qäkuä yätunä, qua täunä, ä qua yäpä mäñgisanä-qe, mäpmeqä danä eänä.

⁴ Ämaqä hñqu bukä iqueni, ävatätä yäpä ingisa hiñuä qunätñqä hma etanqñi, nyi kñuä kuapänä äqämñqce. ⁵ Itanqä ämaqä naqä iquautanjä hñqu tii ändqñyä. “Si kñuä maqñyqä panä. Hiñuä qunyä. Laiyonqä Tqu, Jutä iqueqä hueqä-himqeta,* ämiqä naqä Dewiti igesañä-queqä.† Iqu Iqueqä mäkä-huñqä iquauñi mäñdi ämäunqatätä, itanqä Iqu nyunüä takä bukä iu ämäññqce, equvätä, buki ävatänqñyä.”

⁶ I dqanqä, Sipsipqä Meqä Hñqu pämä tqäutanqñi äqunqce. Iinjä Iqu tiiñä-nänä-queqä. Qu ae pizqä äpäkkuwä-nänä-quvi. Iqu zä-hawä iqueuätä, nätmatqä hñä-pmeqä-tänä hñquaqñi-hñquaqñi iquauätä, ämaqä naqä iquauätä awä iqi ätqäuminqce. Iqueqä nyuänä hänyenätä, ä Iqueqä hiñuätänji, 7 iquayi. Hiñuä iinjä, ii Goti Hanjuwä Iqueqä dnä, qua eeqänänä iunqä im-imä ändowatkqä iquayi. ⁷ Itanqñi, Sipsipqä Meqä Iqu, zä-hawä iu äpmeñqä Iqu-tänä qäqñi äpäqce, bukä iqueuä hipa ämuangisa äwinqce ämakqce. ⁸ Iqu bukä ae meqanqä, inqñi nätmatqä hñä-pmeqä-tänä iquata, ämaqä naqä 24 iquata, qu Sipsipqä Meqä Iqu-tänä iqi äpäpu, qonä äwoktäukuwi. Iqua gitatä, golqä hevqä suakä jinanä-weqä-tänä itä, a äqätminjuwi. Jinanä-weqce, ii Goti Iqueqä qokä-apäkä iuqä tääqä tqeyqä.

⁹ Itanqñi qu apqä änyä-hänä hñqu tii ätukuwi.

“Si bukä ämetnä, nyunüä takä iu ämäññqce anqñ equvätñä ävatñqce, äñqñänänä Iqukiyqä. Qu pizqä ae kpäsqanquwanqä, itanqä Tqä häneqeta qokä-apäkä iu itmetñä, Goti Hanjuwä Ique äwikñä-qae, Si äñquä Iqukiyqä. Qokä-apäkä Si mbqä imakñi, qu hueqä-himqä eeqänänä iutatä, anä-kukñuä eeqänänä iutatä, huiwä

* 5:5 Ipäqäqä 49:9 † 5:5 Asayä 11:1,10; Itkimäqä 22:16

huitañä-huitañä änyañuwä iutatä, itañga qua eeqänänjä iutatä imakñä iquayi. ¹⁰ Si iquauñi, neqä Goti Iquenqä hiqäva-imäkqä imäkqanñä, itañga Iqu iquauñqä ämiqä-qu pmetñqänänjä. Itañga qu qua täu miqäpnuwänqänänjä.”

¹¹ Itañga nyi hiñuä angi äqunqge, enätqä iqua, zä-hawä ique, nätmatqä häñä-pmeqä-tänjä iquau, itañga ämaqä naqä iquau awä iqi ämamäupu ätqäupu, manjä tnänjä tqanğä qätä äwikqe. Ynaunqä manjä e ätmiñuwä iqua, aañä qäqi hmanji. Qu aañä, aañä kuapänänjä, a änä matäuqänänji.

¹² Qu e ätqäpiyänğani, manjä tnänjä tiñä ätmiñuwi.

“Sipsipqä Meqä qänğanä pizqä äpäkkuwä Iqu, yoqä naqetä, nätmatqä äñguänänjitä, ä näqñqä-pqetä, itañga yänänäqñqä naqänänjä-pqetä meqänqge, äñguänänji, ii Qäqueqä. Ga Iqu ämaqä eeqänänji, Iqueqä yoqe haqeu ämamäupu, yeeqä ipu, Iquenqä ‘änğuiqä’ ätäpu, äväqtänuwä-pqenqge, äñguänänji, ii Qäqueqä.”

¹³ Itañi nyi nätmatqä huitañä-huitañä Goti Iqu imäkqge, kukñuä tqanğä qätä äwikqe. Ii nätmatqä qäukuä haqä yätu äwiñqä, ä qua täu äwiñqä, ññ qua yäpä mäñğisa äwiñqä, itañga eqä-pñä iu äwäkäwänqä-pqä iuä. Nñqä, nätmatqä eeqänänjä, eeqänänjä iu äwäkäwänqge, qu tiñä tqanğä äwikqe.

“Zä-hawä iu äpmeñqä Iqutä, Sipsipqä Meqä Iqutäñi, Iquauq ‘änğuiqä’ eeqänänji ämesinyä, itañga yoqä naqeu, yeeqä inqeu, yänänäqñqgeu, kiqä hea ique-iquenqä manyiyänqä.”

¹⁴ Itañga nätmatqä häñä-pmeqä-tänjä hñquaqi-hñquaqiñä iqua, “Ii naqä-qakuä eä, qäyä pmetänä” tätqätanğuwänğga, ämaqä naqä iqua qonjä äuktäupu, yoqä naqä äwimiñuwi.

6

Sipsipqä Meqä Iqu, nyuñuä takä iquau equkänğanqä

¹ Nyi Sipsipqä Meqä Iqu, nyuñuä takä bukä iu ämäñnänqä iquautañä hiñuiqänä ique, huätä equvqanği äqunqge. Itañga nätmatqä häñä-pmeqä-tänjä iquautañä hñqu, “Si biyä” ätätäqänğani, iqueqä quväkitañi qäukuä mmqä ätqä-pa tqanği äwikqe. ² Iiñä äwimitañi, nyi hiñuä angi äqunqge, hosi qäpaiqä hñque äqunqge. Ämaqä, hosiu äpmeqä iqu, yquakä a qätätanğga, qu mäkitañä ämäwqätäuqä yññai vqanğuwänğga, iqu mäkä iuñi ämäwqätäutñqä kñuä äme, iqäukqe.

³ Inğani Sipsipqä Meqä Iqu, nyuñuä takä huizi huätä equvqanğga, nätmatqä häñä-pmeqä-tänjä iutanä huiziqu, tii tqanği äwikqe, “Si biyä.”

⁴ Itañi, hosi häñesqä hñqu ätimäukqe. Ga ämaqä hosiu äpmeqä iqueni, yänänäqñqä äwikuwi. Yänänäqñqä ii, ämaqe uqä äwqä hanuä pmeqe huätä motaumäuqanğga, iwä ämaqe, quwqä-quwä pizqä päkmbnuwä diñqeuä. Itañga wäñuä ii imäkätñqge, näpqä-hionaqä naqänänjä hñqu, ique äwikuwi.

⁵ Iiñä äqunmitañi anğini, Sipsipqä Meqä Iqu, nyuñuä takä 3 ique equvqanğga, nätmatqä häñä-pmeqä-tänjä iutanä huiziqu, tii tqanği äwikqe, “Si biyä.” Itañga anğni, nyi hosi hiawiqä hñqu timäuqanğga, ique äpmeqä iqu, nätmatqä kuä-sngumetqä iwäsäuqä hñqu, iqueqä hipa iu a qätätanği äqunqge. ⁶ Itañi, ämaqä hñqueqä manänänji, nätmatqä häñä-pmeqä 4 iquauä awä iqisanji, tii tqanği äwikqe. “Ämaqe, ymisaniñqä äwa ipñqge, si äwätinä, tqä wäñuä imäkiyä. I hitanği ämaqä hiuñi hñque wäñuä ipu, mbqä ämepiyä, mbqä ii, kuä-witqä qondä wänğä hmbiñä-qe, ä kuä-bali qondä hñquaqi-hmbiñä-qeyä. Itañi si oliqqä eqä aowitä, wainqetäñi, qui mimäkqä panä.”

⁷ Itanji, Sipsipqä Meqä Iqu, nyunuä takä 4 ique equvqanğa, nätmatqä hänä-pmeqä-tänä iutanä yäpakä iqu, tii tqanji äwikqe, “Si biyä.” ⁸ Ii äqunmitanji, anji hinuä äqunqge, hosi kukuatqä hñque äqunqge. Ga ämaqä hosi ique äpmaminqä iqu, iqueqä yoqe Äpakonqque. Itanğa Äpakonqquenyqe, Hikuapqä anä iqu qänaki äpkqe. Ga iquaqi qokä-apäkä hiqñqä hñquaqi-hñquaqi iwäsäusinyä, hiqñqä hñqueni, pizqä päkiyanqge, yänänäqñqä äwikuwi. Iquaqi qokä-apäkä iunji napqä-hionaqä itä pizqä äpäsäsinyä, itanğa iquaqi buayä dä naqänänä ävqumäkäsinyä pizqä äpäsäsinyä, itanğa tänä-yaqä naqänänä äväsinyä, äpäkombñqä imäkäsinyä, ga nanuä hiqiyqä quaetani, pizqä päkññqä dowasiyanqñinyä.

⁹ Iinjä äqunmitanji anjini, Sipsipqä Meqä Iqu, nyunuä takä 5 ique equvqanğa, nyi qokä-apäkä, Goti Iqueqä kukñui a yänänäqñqä äqätpu awä tqanquwinqge qu pizqä äpäkkuwä iquauqä quuvqe, hiqäva-qäyqä ttawä yäpä iqi pmetanğa äqunqge. ¹⁰ Quuvqä injä iqua, zääqä tnänä tiinjä ätminjuwi. “Nätmatqä eegänänä iquauqä Naqä Iquki, Si hñqutä enqä-panjä manä, Tqä-täuänänä Iquki, itanğa Tqä suqe, aanä naqä-qakuiqä. Si ämaqä qua täu äpmejuwä iquau, kukñuä ämitätnä, neyaqä hänqeqänqä kima wisnä ðinqe, ne Sinyqä hinui, squänğanqä äqänänä pmetatunquäwä?” ¹¹ Iinjä tätqätanquwänğa, qokä-apäkä iunji ämuasmänqä qäpaiqe, hñqunä-hñqunä ävapu, tii ätukuwi. “He hapä wänqä hmbu-ganä pmapiyä. Ämaqä hesä, mäkä-hunqä iqua epäkkuwä-pa, iqua heqä wäunuä anä itqänuwä iquautä, heqä tta-tñquäkautä pizqä päkññqä. Iquauñi, Goti Hanjuwä Iqu atäunuä ae ekqe. Itanğa qu iquauñi, pizqä ae äpäsqanquwänğanji, Goti Hanjuwä Iqu heqä hänqeqänqä kima väniqe.”

¹² Itanji Sipsipqä Meqä Iqu nyunuä takä 6 ique equvqanğa, nyi nätmatqä tiinjä timäunqanji äqunqge. Quaetani, eekä naqänänä itä, mäptqe we mauñqä, heawiqä ätimäutä, itanğa qanui aanä hänqeqä, hänqeqä enqä-panjä imäkñqge. ¹³ Qätäqueqä, yunuä zä-eaqe hiaqusqä ämitä, kiqä häukui qua mänji äpäknqçä-pa, qäukuä yätutanji e äpäknjuwi.

¹⁴ Qäukui, yquvanä äkuäpiquwä-panjä inji, kuäpiqanğa, qoqonitä, qua eqä huväkiyitä, quwqä anji äväma, nändi-nändi tqäwäwqanğä äqunqge.

¹⁵ Itanğa qua iutanä ämiqä naqä, ämaqä yoqä naqä-tänä, ä mäknqçä ämiqeutanjä naqä iquau, ämaqä mbqä-tänä, ññ ämaqä yänänäqñqä-tänä iquau, wäunuä-wiyqä hiññqä, ä ämaqä huiziquauqä yäpä iqi mäpmeqä injuwä iquau, qu eegänänä, hikä hovqä imä äpmeju, qoqonä naqä hikä qäyätanqçä iu zä äpmakäukuwi. ¹⁶ Iu äpmakäupiyitä, qoqonä iquauñqätä, hikä iquauñqätä, tääqä tii ätminjuwi. “Ne zä-hawä iu äpmeñqä Iqueuä hipenjuñqätä, Sipsipqä Meqä Iqueqä äwqä tnänñqätä, zä änenqçä-qae, he ne zä näpatqäpiyä. ¹⁷ Ii tiinjä etangi. Hiunji Iquaqiuyqä äwqä tnänä imäkäsinyä, qokä-apäkä iu kimanä quvqä ävqe, ii tänğa ae täsä äpqiyä. Ga Iquaqiuiä yänänäqñqge, huätä ätasämäutä äñguä pmetnqge, tqukä?”

7

Israitqä iquautanjä 144,000, Goti Iqueqä hiññqä ämakuwinqä

¹ Iinjä ae äqunmitanji, nyi ynaunqä hñquaqi-hñquaqi qua hitunuä hñquaqi-hñquaqinjä iu tqäutanjä äqunqge. Yunuä tutqä qäpu mäqunquä yätñqenqge, iqua yunui hitunuä hñquaqi-hñquaqiisa timäuminqeuñi, a äqätpu ätgäuminjuwi. ² Ynaunqä iqua quaetä, eqä-pñjutä, qui imäkñqge, Goti Iqu yänänäqñqge ae äwikqe. Iinjä äqunmi

huizi, ynaunjqä hñqu mäptqä timäuqä bu ävämeqe, nätmätqä Goti Hänä Äpmenqä Iqueqä hiqñqä imäkke a äqätqä äyapqke. Itanga iqu ynaunjqä hñquaqui-hñquaquiñä iquauni, tääqä yänänäqñqä tii ätukqe. ³ “He qua iu, eqä-pñä iu, itanga zä iu, qui maqänä mimäqä pambiyä. Ne neqä Goti Iqueqä hiqñqe, Iqueqä wänuä-wiyä iquauä hipenjuä iu ganä qiyeqanqwa, ga qänäkñi, he nätmätqä qui iñga imäqäpñqä.”

⁴ Iñä äwimitañi, qänäkñi nyi Goti Iqueqä qokä-apäkä hiqñqä ämakuwiu atänuä ikuwiñqä qätä äwikqe. Qokä-apäkä, hueqä-himqä Israitqä iqesañä eeqäpnänä iquauä awä iqisañi, hävemnäqñqä, 144,000 atänuä ikuwi. ⁵⁻⁸ Iñä etangi hueqä-himqä Jutä iqesañi 12,000, Lupañä iqesañi 12,000, Geli iqueui 12,000, asi Aseli iqesañi 12,000, ä Näptali iqueui 12,000, Mänasa iqesañi 12,000, ññ Simiyonä iqesañi 12,000, Lipai iqueui 12,000, Isäka iqesañi 12,000, Seplonä iqueui 12,000 inä iqäpiyi, Josepä iqesañi 12,000, itanga Benjämenä iqesañi 12,000, iqua Goti Iqueä hiqñqe ämakuwi.

Ämaqä kuapänänä iqua, Goti Iqueqä yoqe haqeu ämamäumiñuwiñqä

⁹ Ii äqunmi qänäkñi, hiñuä anqi äqunqge, ämaqä kuapänänä hñqua, zä-hawä iqueuä hipenjuä iqisä, ä Sipsipqä Meqä Iqueä hipenjuä iqisä, tqäutangä äqunqge. Ämaqä iñä iunji, ämaqä hñqu a änä matäuqänänä hävemnäqñqe. Iqua qua eeqänänä iutatä, hueqä-himqä eeqänänä iutatä, ä huiwä huitañä-huitañä änyänuä iutatä, ññ anjä-kukñuä eeqänänä iutanä iquayi. Ga ämuasmänqge, quäuqä qäpaiqä ämuasmämbu, quwqä yeeqä motquapñqe, zäwqä tuwä hiiki a qätätangä äqunqge. ¹⁰ Qu iñä ätqäupiyänqani, mañä yänänäqñqä tii ätminjuwi. “Neqä Goti, zä-hawä iu äpmenqä Iqutä, Sipsipqä Meqä Iqutä, anqi inetmesinyä, äñguä pmetunqä inemäkiyi, Iquaqunänjqä.”

¹¹ Itañi ynaunjqä eeqänänä iqua, zä-hawä ique, nätmätqä hänä-pmeqä-tänä iquau, ämaqä naqä iquau, awä iqi ämamäupu ätqäpiyi, itanga qu zä-hawä ique hiñuä äqumbu, qonjä oesäpu, hipenjuä qua bu eäpu, Goti Iqueqä yoqe haqeu ämamäumiñuwi. ¹² Qu ii ipiyänqani, tiñä ätminjuwi.

“Ii naqä-qakuiqä. Ne neqä Goti Iquenqä yeeqä aanä hävemnäqñqä itanä, Iqueqä yoqä naqe, awä tatunqänänjqä. Iqu knuä äñguä iwäsäuqä-täñueqä, ga ne Iquenji, ‘änqaiqä’ ätuätanä, itangañi Iqueqä yoqe, haqeu ämamäuquatuñquänänjqä. Auqä, Iqu Aanä Yänänäqñqä-qu eä, eeqänänä iu Miqä-queyqä. Hea ique-iquenji, nätmätqä eeqänänä tä, ii Goti Iqueqänänjqä. Aanä naqä-qakuiqä.”

¹³ Iñä tqänqwanqga, ämaqä naqä iquautañä hñqu, yatñqä tii änyikqe. “Qokä-apäkä ämuasmänqä qäpaiqä ipnänjuwä tä, ii tqukuakä? Qu äñgisa äpquwäwä?”

¹⁴ Iñä dqanga, nyi tii ätukqe. “Naqä iqukiyä, si tqä-täuä näqñqä eäñinyä.”

Ga iqu tii ändkqe. “Ämaqä tä, qu hanä-iqä, täñä-hunqä naqänänä* ämepu äpmamiñuwa iuta äpquwä iquaeqä. Ga quwqä ämuasmänqge, Sipsipqä Meqä Iqueqä häneqeu, qäpaiqä imäknätñqä asñä äqäyätqänjuwä iquaeqä. ¹⁵ Iñä dutañi, qu Goti Iqueqä zä-hawä hipenjuä iqi ätqäuänjuä. Qu hiunjingatä, heatqänqatä, Iqueqä anjä iu äpmapu, Iqueqä yäpä iqi pmetangä, Iqu Iqueqä zä-hawiu äpme, qunji ämitqänä. ¹⁶⁻¹⁷ Sipsipqä Meqä zä-hawiuñi awä iqi äpmenqä Iqu, quwqä Ämiqä äpme, iquauni eqä esquä hea ique-ique äñqä dunqä ätuma wänqiyä. Itanga Goti Iqu, knuä äpakä maqiyqä ipñqä, quwqä hiñuä eqä ye esänqiyä. Iutanji buayä

* 7:14 Matiu 24:21

dä miqä ipu, quwqä quväki yäkänä mäwiyqä itä, mäptqetä, nätmätqä tnäjitä, tnänjä miwimäqä yänqiyä.”

8

Sipsipqä Meqä Iqu, nyuñuä takä yäpakä ique equkqanganqä

¹ Itanjanj Sipsipqä Meqä Iqu nyuñuä takä 7 ique equvqanga, qäukuä yätunji imängngengqä hmbu tii imänminqe. ² Itanji qänaknji ynaunjqä 7, Goti Hanjuwä Iqueä hipenüä iqi ätqäuminjuwä iqua, hääwä 7 hñqua meqangä äqunqge.

³ Iinjä qunätanga, ynaunjqä hñqu äpäqe, suakä ängüä sisnyanjä weninqä golqä häkä a äqätä, hiqäva-imäkqä ttawä-tänjä qäqiqi ätqepkqe. Qu ynaunjqä iqueni, sisnyanjä-weqä aanjä kuapanä äwikuwi. Iqu nätmätqä iitä, Goti Iqueqä qokä-apäkä eeqänänjä iuqä tääqä tqetä qäsä, golqä hiqäva-imäkqä ttawä, Goti Iqueqä zä-hawä iqueä hipenüä iqi ätqäunqge, hiqäva imäkätngä äwikuwi. ⁴ Ga jinanjä-weqä ängüä iinjitä, Goti Iqueqä qokä-apäkä iuqä tääqä tqetä, ynaunjqä iqueqä hipa iutani, Goti Iqueä hipenüä iqinyqä äminmä äyminjiyi. ⁵ Itanji ynaunjqä iqu, tä hiqäva-imäkqä ttawä iunji ioätä, jinänäweqä hevqeu eoquteqe, qua bu ätnämäueqäkqe. Iqu ae ätnämäueqanganji, qäukui mmqä ätätä, kakaqä naqänänjä äpneqetani, qaquvqetanjä we-huñqe, im-imä äqiyändakqa uwqanqge, quae eekä ikqe.

Ynaunjqä 4 iqua, quwqä hääwi, hääwä ätkuwinqä

⁶ Ga ynaunjqä 7 hääwä a äqätminjuwä iqua, hääwä tñjqä näwinyä imäknminjuwi. ⁷ E imäkmbiyitani, ynaunjqä kinqanänjä iqu, iqueqä hääwi, hääwä tqanga, hiwiyä häukuitä, tetä, häñeqä ique yuqui-yaqui imäkmbiyi, qua bu äpäknjuwi. Qu quaetä, zä eeqänänjitä, hñquaqu-hñque iwäsekuwä iutani, te qua iunji hñginjinä änatä, zä eeqänänjä-pqä iunji hñginjinä ängqge. Ga qätaqä hioätqä-pqe, te eeqäpnä ängqge.

⁸ Itanji ynaunjqä huiziqu, iqueqä hääwi, hääwä tqangqanqge, nätmätqä qoqonjä, naqänänjä tä-tänjä enqä-panjä iinjä hñqu ätimäutä, iqu eqä-pnjä bu äpäknqge. Qu eqä-pnjä hñquaqu-hñque iwäsekuwä iquautanjä hñqueni, häñeqä ätuekqe. ⁹ Ga qu nätmätqä eeqänänjä eqä-pñju hänjä äpmeñuwä ii-pqe, hñquaqui-hñque iwäsekuwä iutani, hñginji eeqä äpäkonjuwi. Asä yimba ii-pqe, hñquaqui-hñque iwäsekuwä iutanjä hñquesani, qui imäkñjuwi.

¹⁰ Iinjä ae äqunmi huizi, ynaunjqä 3 iqu, iqueqä hääwi, hääwä tqanga, qätäqueqä naqänänjä, hiqi-tä äyanätngä-panjä hñqu, qäukuä haqä yätuta äpäknqge. Inqanji qu eqä eeqänänji hñquaqui-hñque iwäsekuwä iutanjä hñginjitä, eqä esquä iquautäni, qätäqueqä iqu haqeqi äpäknqge.

¹¹ Qätäqueqä ii äpäknqgä iqueqä yoqe, “Marasingqä Zä-iqä Iqueqä.” Itanqge eqä, qätäqueqä e äpäknqgä iqua, marasingqä aanjä zä kuapanä iqä ii ätimäukqe. Ämaqä kuapanänji, eqä iquau änganguwänqge, eqe, quwqä äwqe häkiyä yäqiyqanqgi, qu äpäkonjuwi.

¹² Iinjä ae äqunmi, enätqä 4 iqu, iqueqä hääwi, hääwä tqanga, tiinjä ätimäukqe. Qu mäptqeu, qanuii, itanqge qätäqueqä eeqänänjä iutani, hñquaqui-hñque iwäsäupu, hñginji qui imäkkuwi. Itanji mäptqä iqtä, qanujä iqtä, iquaquiyqä äyänqanganji, hñganji mäyänqä iminjiiyi. Itanqge qätäqueqä iqua-pqe, hñginji mäyänqä iminjuwi.

¹³ Ique äqunmi huizi, ymäüäkä naqänänjä hñqu qäukuä awä iqä äväwa päwqanqge äqunqge. Iqä äväwa äpäwätäqanganji, manjä yänänänqngä tii tqanqgi äwikqe. “Qokä-apäkä qua bu äpmeñuwä iquenä, oänä, oänä,

oänä!* Ynaunjqä huizi hñquaqu-hñquenä iqua, quwqä hääwi hääwä tqanguwänga, hanjä-iqä naqänäñi qokä-apäkä iu äwimenqiyä.”

9

Ynaunjqä 5 iqu, iqueqä hääwi, hääwä ätkqenqä

¹ Itanji enätqä 5 iqu, iqueqä hääwi, hääwä tqanga, nyi qätäqueqä hñqu qäukuä haqä yätuta äväma, qua täu päkñgangi äqungqe. Itanqa qu iqueni, qua hovqä täpäunuä maeqä iqesana qñqanä hutäuce äwikuwi.

² Qñqanä hutäuce ävqanguwänga, iqu hovqä iinä ique hutäucanqa, suakä, tä naqänänä ikeqanqä ätimäuqä-pa ätimäukqe. Itanqqänqa suakä hovqä iinä iqesa ätimäukqä iqu, mäptqä ique qaquvqä enqä-pa äkiptaqiyätä, hea iwimäkkqe.

³ Itanji, penüä kuapänäñi, suakä ique äväma, yänänäqñqä qänjuekäta iquauqä enqä-pani ämapiyi, qua iunqä äwekuwi.

⁴ Itanji penüä iquauñi, tii ätukuwi. “He qoä-qamqä, zä-yäunqä hioätqe, yuuwä matäuqä pambiyä. Oeyä. He yuuwä täupñqe, ämaqä, Goti Hanjuwä Iqueä atäunuä iinqe, quwqä hipenüu mañqä iinqä iquaunä imäkpüyä.” ⁵ He ämaqä iinä iquauñi, qanüä 5 täñä-hunqä äväpiyä-qe, pizqe mapäsqä pambiyä.” Itanqa penüä iqua, im-imä äwäpu, täñä-hunqä äwiminuwi, ii qänjuekäta ämaqeu täñä-hunqä ävquwä enqä-pani. ⁶ Ämaqeu iinä wimeqanqani, qu äpäkonqänqä qävqä ipiyä-qe, mapäkonqä ipnuwi. Qu äpäkonqä iinqe, aañä kuapänä äwiñganqä-qe, äpäkonqä iqu qunqe, zä wäniqe.

⁷ Nyi penüä iquauñi, hiñuä tiinä-nänä äqungqe. Qu hosi iqua enqä-panä, mäkanqä näwi imäkñganqä, ga quwqä nyuänjuñi, golqä ynña enqä-panä ämäpu, itanqa quwqä himä-hiqumuani, ämaqä änyäñuwä-panä iinä änyiminuwi.

⁸ Itanji quwqä de, apäkä iuaqä dä enqä-panä iinä äpu, quwqä hiquanñi, laiyonqä iqua äñiñuwä-panä iinqä. ⁹ Itanqa quwqä quikui, nätmätqä ipññqä woyqä enqä-panä iinä eä, quwqä huqe, ptäptäukuä äqäyäpiyi, kalisi kuapänänä, hosi iqua mäkanqä qanä tnänä eyqiyameqanqa, äkakä äqänqä-panä iinqä.

¹⁰ Itanqqänqa iquauqä häwqetä, yänä marasinqä täñä-hunqä quvqä vqetänñi, qänjuekäta iquauä enqä-panä iinqä. I etanji, quwqä yänänäqñqä, qokä-apäkä iu täñä-hunqä quvqe, qanüä 5 wipñqe, ii quwqä häwqeu äwinä.

¹¹ Iquauqä naqä ämiwiyqä äpmeñqä iqu, ii enätqä qua hovqä täpäunuä maeqä iqesana iqueyqä. Ga Israitqä iquauqä anä-kukuñä iunñi, enätqä iquenyqe, ‘Äbätönä’ änyuätkuwi. Itanqa Grikä iquauqä anä-kukuñä iunñi, ‘Äpoliyönä’ änyuätkuwi. Yoqä iquaquiyqä qakuñi, ‘Qui Imäkqä Iqueyqä’.

¹² Itanqa hanjä-iqä naqä hiñuiqänä iqu qäpu eqäqe, qätä nyipiyä. Hanjä-iqä naqä hñquaqu qänaki yqänä äquvepanqiyä.*

Ynaunjqä 6 iqu, iqueqä hääwi, hääwä ätkqenqä

¹³ Itanji ynaunjqä 6 iqu iqueqä hääwi, hääwä tqanga, nyi manä hñqu qätä äwikqe. Manä tqü, golqä hiqäva-imäkqä ttawä, Goti Iqueä hiñuä iqi äwiñqä iqueqä komqä-hänyenä hñquaqui-hñquaquinä iquautanä yäpä iqisa tqangi äwikqe.

¹⁴ Manä iqu enätqä 6 hääwä qätätanqä iqueni, tii ätukqe. “Enätqä hñquaqui-hñquaquinä, eqä naqä Yüpretisiu guä äqäyambu äpmeñuwä iquauñi, huätä iwäsqiawatiyä.”

¹⁵ Enätqä iinä iqua, “Hiunjinqä, qanuinqä, quväukuinqä äkñganqätiyä” tpu, näwinyä imäkmbu, äpmaminuwi. Manä iqu iinä tquanqa, iqu enätqä hñquaqui-hñquaquinä iquauñi, qokä-apäkä iunñi, hñquaqu-hñque

* 8:13 Itkimäkqä 9:12; 11:14 * 9:12 Itkimäkqä 8:13; 11:14

iwäsäupu, iquautanä hñqueni, pizqä päkñqä diñqe, iwasqäyawatqce. ¹⁶ Itanga quwqä mäkä-iqä hosiu äpmaminuwä iqua, aanä kuapanä, 200 miliyanqä äpmaminuwinqä qätä äwikqe.

¹⁷ Itani wätqä enqä-pani, hosi iquatä, ä hosiu äpmaminuwä iquatäni, quwqä suqe, nyi hinuä tiinä äqunqce. Iqua niñqä woyqä quwqä quikuiu ämänminqce, hui häñesqä, hui heawiqä, ä hui huiisqe. Hosi iquauqä nyuäni, laiyonqä iquauqä nyuänä-näniqä. Itanga, teu, suakiu, hikä piyanä-weqä tä änatñqce, eeqänänä iqua, quwqä manita ätimäwa äminuwä. ¹⁸ Itanga nätmätqä ququvqänänä hñquaqui-hñqueni iqua, ämaqä kuapanänä, hñquaqui-hñque iwäsekuwä iquautanä hñqueni, pizqä äpäkkui. Ii teu, suakiu, hikä piyanä-weqä tä änatñqce, hosi iquauqä manjuta ätimäwa äukuwä iquayä. ¹⁹ Itanga hosi iquauqä häwqe, nyuänätänä qamakä-nänä eä, ämaqeunji iitä yuuwä ätäminuwä. Quwqä yänänäñqce, manjutä, häwqeutä, äwäminqce.

²⁰ Ämaqä huizi, nätmätqä ququvqä hñquaqui-hñqueni iquautani, mäpäkonqä iminuwä iqua, qu nätmätqä quwqä hipaitä imäkmijnuwä iunji, tuwä mäwiyqä, äwqä yqänä äwimijnuwä. Auqä, qu dñä ququvqä iquauqä yoqetä, goti quanqä iquauqä yoqetäni, haqeu ämamäupu, qonñ woktäuqe, mäwquatämäuqä iminuwä. Goti quanqä golqeu, silpaiu, brasii, hikiu, zeu, ga nätmätqä iinjä iqua, qu hinuä-tänä, qätä-tänä, qanñ uwqä-tänä-qua hmanji. ²¹ Ämaqä hänä yqänä äpmaminuwä iinjä iqua, ämaqä huizi iu pizqä äpäsäpu, paaqä imäkäpu, ä huiwä yanä hinqi änyäkipu, itanga nätmätqä quwä hinqi ämayäkämijnuwä-qe, anji knuä äkunmäknäpu, suqä iinjä iquauñi tuwä mäwiyqä iminuwä.

10

Enätqä hñqu, bukä wänqä hmbu, Jonä iqu änatñqä äwikqenqä

¹ Nätmätqä iinjä iqua ae äpäwqanqä, nyi enätqä yänänäñqä hñqu, qäukuä haqä yätuta quvepqanji äqunqce. Iqueqä huiwä iunji, qaquvqä patñqä, itanga wäpinyikukuä iqueqä nyuänä iu okäkasänminqce. Iqueqä himä-hiquumuanji, we-hunqä mäptqä enqä-pani ätä, ga iqueqä yuka iquaqä tä sqä enqä-panä iinji. ² Ga iqueqä hipa iunji, bukä wänqä ävatñqä hmbu, a äqätqä quvepqanji äqunqce. Äquvepäqetani, iqueqä yuka ämuangisanji, eqä-pñä haqeu äui, qunamäugänqisanji, quaeu äminqce. ³ Itani iqu aanä manä yänänäñqä, laiyonqä zääqä ätqä-pa, e ätkqe. Iqu manä yänänäñqä tqanqä, inqanji qaquvqä 7 iqua äuesäupu, kukñuä ätkuwi. ⁴ Qaquvqä 7 iqua äpnapiyi, kukñuä qäpu tqanguwänqä, nyi kukñuä iinji, tuwanuä qämätmä iminqce, qäukuä haqä yätutani, manä hñqu tii tqanji äwikqe. “Qaquvqä 7 iqua kukñuä ätquwinqce, tuwanji maqiyqä panä. Tqä knuä iunä äkiyanä.”

⁵⁻⁶ Iwä enätqä qonjqä eqä-pñiutä, quaeutä äuitanji äqunqçä iqu, kukñuä hñqu guä mäsaüetñqce, iqueqä hipa ämuangisanji qäukuä haqä yätu eätä, Goti Aanä Hänä Hea Ique-ique Pmeqä Iqueä yoqe ätkqe. Ii Goti qäukuä iu, qua iu, eqä-pñä iu, nätmätqä eeqänänä iu äwinuwä ii imäkkqenqce, Iqueqä yoqe, i ätkqe. I ätätäqanganji, tii ätkqe. “Tanganji Goti Iqu hinuä äqänä mäpmeqä inqiyä. Hea qäpu eqiyä. ⁷ Nätmätqä Goti Iqu imäkäniqä iinjä zä eminqce, Iqueqä wäunuwä äwiyäpu, kukñuä hinuä-tqä iquau ätuminqä-pa, qänakñi ynaunjqä 7 iqu hääwä tätnqä iqanqutqänqanji, nätmätqä iinji, naqä-qakuä timäutñqä, imäkäniqce.”

⁸ Ga nyi manä qäukuä haqä yätuta tqanji äwikqä iqu, anqinji tii ändkqe. “Si äwätinä, bukä enätqä eqä-pñiutä, qua iutä ätqäunqä iqueä hipaeu äwatnä äwinqce, motayä.”

⁹ Iinjä dqanğa, nyi enätqä iquenqä äumi, iqueni, “Bukä wänqä ipu nyi dapiyä” ätukqe.

Ga iqueuä kima nyi-mändani, tii ändkqe. “Si bukä wänqä täpu, ämändaunä äänyä. Ga si ämändauni, tptawä äsätnä ändqe, kñjuä enqä-pa äwi iqanqqa-qe, änguneqäsqa äwqä bu ämnäqetani, anğini kanqä enqä-pa zä-yänqiyä.”

¹⁰ Iqu iinjä ae ändqanğa, nyi bukä iinjipu, iqueä hipaeuta ämotaumi, qe ängqe. Ga nyi änganğa, nyaqä manjuni, kñjuä enqä-pa äwi ikqe. Iwä ae änguneqäqanğa, äwqä mändani zä ikqe.

¹¹ Inğani qu tii ändkuwi. “Si Goti Hanjuwä Iqueuä kukñui, nätmatqä gokä-apäkä kuapanänjä huiwä huitanä-huitanä iuta, anä huitanä-huitanä iu pmeqä iuta, anä-kukñuä huitanä-huitanä tqä iuta, itanğa ämiqä naqä kuapanänjä iuta timäuniqenqä awä suiyä.”

11

Goti Iqueqä kukñuä awä suiyqä iquaquinyqä

¹ Iwä hñqu nyinji, “Si ävauätnä, Goti Hanjuwä Iqueä hiqäva-imäkqä anitä, hiqäva-imäkqä ttawitänji, kiqä naqenqä iwäsävä” ändätä, iwäsäuqänqä yäkqä hñqu ändapätä, tiñä-pqe inä ändkqe. “Ae iwäsäuñi, gokä-apäkä iqi, Goti Iqueqä yoqe haqeu ämamäupñqä qonä äwoktäutqänuwä iquauñi, a tävä. ² Iinjä itnänğani, si Goti Iqueqä hiqäva-imäkqä anä ämätnänqä ququawä yäpaqä mänggisani, miwäsäuqä pa, hiñuinä qunya. Ii tiñä etanği. Ququawä iqu ämaqä Goti Iquenqä änyä mañqä eänuwä iquauqä eä, ga qu Goti Iqueqä anä-himqä iqueni, quwqä äwiñqä dutanä qui imäkäpu mitqätanğpi, qanğä 42 päwäniqeqä. ³ Itani ämaqä nyaqä kukñui awä jiyñqä hñquaquiyä yänänäqñqä vqanğä, iquaqu huäqä-hunqä ämuasmänqe äyäunya, kukñuä hiñuä tätqätanğisi, hiunji 1,260 iqua* päwäniqeqä.”

⁴ Ämaqä iinjä iquaqu zä-olipqä iquaqutä,† itanğa hiqi-tä-tqäuqä iquaqutä, qua eeqänänjä iuqä Aañä Naqä Iqueqä hipenüä iqi ätqäunuwä enqä-panji. ⁵ Ga ämaqä hui iquaquiyä ququwqä itquenätpu iqanğpqe, te iquaquiyqä manjita ätimäwanji, mäkä-hunqä iquauñi tä ganğuti, qu äpäkombnuwi. ⁶ Iquaqu kukñuä awä jiyñqänğani, qäukuä yätutani piyä maqiyqä yätñqä imäkiñqe, yänänäqñqä-tänä-quaquiyi. Itanğa eqä häneqä-tänä imäkinyiyanqätä, nätmatqä quvqä qua täu qui imäkinyiñqätänji, yänänäqñqä-tänä-quaquiyi. Iquaqu nätmatqä iinjä di, iquaquiyqä äwiñqetanä imäkinyiyi.

⁷ Iwä iquaqu Goti Hanjuwä Iqueä kukñui qäpu tqanğiyänğani, nanğä hiqiyqä hñqu qua hovqä täpäunüä maeqä iuta äyapäqe, iquaqutä mäkä humbnuwi. Iquaqu iqueni yänä mäwñqä iqanğisi, pizqä päسانیqe.

⁸ Iquaquiyä pizqä päsqanğa, iquaquiuä huiwä pizqe, anä-himqä naqä† iutanä huänqä iqi witäniqe. Anä-himqä iquenyqe, kukñuä ktqä “Sotomatä Isipätä enqä-paniqä” ätkuwi. Iqini, qänğanä iquaquiuä Naqä Ique, qu äpäsäpu, zä-huätati äuekuwä iqiyyä. ⁹ Hiunji hñquaqu-hñque, itanğa huizi iqueä, hiunji quemisqä iunji, ämaqä huiwä huitanä-huitanä nyqä eeqänänjä iutanä, hueqä-himqä eeqänänjä iutanä, anä-kukñuä eeqänänjä tqä iutanä, itanğa qua eeqänänjä iutanä iqua, qu iquaquiyqä huiwi,

* 11:3 Qanğä 42 iquatä, hiunji 1,260 iquatänji, asänänji. † 11:4 Sakätiyasi 4:2-14 ‡ 11:8 Näñqätänjä hñqua tii ätätqänjä. Jonä iqu anä-himqä hñquenqä naqä-qakuä matqä ikqe. Iqu ämaqä quwvqä maeqiyqä ipu, suqä quvqä imäkäpu, Goti Iqueni hñgisana itquetqätanğuwinqä kukñuä ktqä e ätätä äqäqke.

ämaqä hñqua ämepu qua qäyä ptepnqe, ‘ññqä’ mätquä, hiñuinä äqumbu pmapnuwi. ¹⁰ Kukñuä awä suiyqä iquaqu qokä-apäkä qua iu äpmeñuwi, täñä-hunqä quvqe ävätqäñiyä iutañi, iqua, iquaqu e päkonqanqiyinqe, ewiqä ätäpu, nätmataqä yeeqä vqe, yanä imbnuiwi.

¹¹ Nyi tiñä-pqe wätqä äqunqqe. Hiunji hñquaqui-hñque ae äpäwqanqani, hiunji huizi iqueä hiunji quemisqanqani, Goti Iqu iquaquinyqä yunüä hññä anqu ävauqumuatqe, ändowatqanqa, iquaqu ävauäsinyä pämä ätqäukiwi. Ämaqe, hiñuä ii äqumbiyi, zä aanä naqänänä ikuwi. ¹² Iquaqu ae ävauvi, manä hñqu qäukuä haqä yätutañi, tii tqanqi äwikiwi. “Qe täqinqä yapinyqä.” Inqanji iquaqu qaquvqeu, qäukuä haqä yätunqä yqanqiyänqa, iquaquiyqä mäkä-hunqä iqua hiñuä äqunäwatkuwi. ¹³ Asänqani, eekä naqänänä hñqu iiqe, anä-himqä 9 iquau hiñuinä äqunätä, hiñqä huiziquenji qui imäkkqe. Inqa qänqani, eekä naqänänä ikqä iqu, qokä-apäkä 7,000 ättqäkkqe. Qokä-apäkä huizi iqi äpmamiñuwä ii, zä kuapanä winqanqa, Goti qäukuä haqä yätu äpmeñqä Iqueqä yoqe, haqeu ämamäukuwi.

¹⁴ Qätä nyipiyä! Hanä-iqä tqaqu qäpu eqanqa, itañi huizi iqu timäutñqe, qäqi-iqiyqä. §

Ynaunjqä 7 iqu, iqueqä hääwi, hääwä ätkqenqä

¹⁵ Itañi enätqä 7 iqu, iqueqä hääwi, hääwä tqanqa, inqanji qäukuä haqä yätutañi manä hui yänänäñqä tiñä ätkuwi.

“Qua eeqänänä iu miqe, neqä Naqä Iqueqätä, Iqueqä atäunüä ätekqä Kraisi Iqueqätänä, näweqä ätimäuqiyä! Itanqa Naqä Iqu hea ique-ique miqunäiqeqä.”

¹⁶ Itañi ämaqä naqä 24, Goti Iqueä hiñuä iqi zä-hawiu äpmeñuwä iqua, qonä äqutasepäpu, Iqueä yoqe haqeu ämamäupu, tii ätukuwi.

¹⁷ “Aanä Naqä Iquki, Si Goti Yänänäñqä Eeqänänä-tänä Iqukiyqä. Si täñga äpmeñä, qänqanä äpmamiñä Iqukiyqä. Si Tqä yänänäñqä naqe ae ämetnä, ämitqanqinqe, ne ‘änquiqä’ äktqunä. ¹⁸ Ämaqä Sinyqä änyä maqñqä eänuwä iqua, äwqä tnänä imäqanqunwä-qe, Tqä äwqä tnänitä, hea qäyunänitänji, ae ätimäuqeqä. Täñqanji ämaqä ae äpäkonqunwä iquauñi, kukñuä mittqanqanqä. Itanqa-pqe, Tqä wäunüä äkiyäpu, kukñuä hiñuä-tqä iquauñitä, qokä-apäkä Tqänqä atäunüä ae ikñä iquauñitä, ämaqä zä ipu Tqä yäpä iqinyä äpmeñuwä yoqä-tänä, ä yoqä maeqä iquauñitä, quwqä kima ävätinä yeeqä iwimäktñqanqanqä. Iwä, ämaqä qua qui imäkätqanuwä iquauñi, qui imäktñqe, täñga täsuwänä.”

¹⁹ Ämaqä naqä iqua, kukñuä iñji ae ätqanqunwänqa, Goti Hanjuwä Iqueä anä qäukuä haqä yätu ämätñnqe, qñqanä hutänqanqa, itanqanji qo Goti Iqueuä kukñuä guä-mäsänqä ipñä iqu hiñuä qumbñqä, ätnänä iqi ätqäuminqe. Itanqa qaquvqetanä we-hunqe, im-imä ändakka we-qanqunwänqa, häänqä naqänänä ätimäutä, qaquvqe osqanqa, quae eekä itä, piyä hiwiyä häukuätänji, kuapanä äpäknqqe.

12

Apäkä iinyqätä, qämäkä naqänänä iquenqätä

¹ Itanqanji nyi ktqä nätmataqä yäunüä iqä hñqu, qäukuä haqä yätuta tii timäuqanqi äqunqqe. Ii apäkä enqä-panjiyi. Iiyqä ämuasmänqä enqä-panji, mäptqe ktqä pmutäutanga, qanüä-pqä iqu, iyyqä yukä yäpä iqi pmetanqa, qätäqueqä 12 iqua, iyyqä nyuanä iunji, ynqa enqä-panjä ämäuä

äpmaminqe. ² Apäkä äwqä-tänä ii, ymeqä nyuätñqä itäqanğanj, tänä kinä wunğanji, zääqä naqänänä ätminqe.

³ Itanji ktqä nätmätqä yänuä iqä huiziqu, qäukuä yätuta tii timäuqanji äqunqce. Qämäkä hänesqä naqänänä hñqu äwäminqe. Iqu nyuänä 7 inqä-qu eä, ga kiqä nyuänä iquautanji, nyuänä komqä-hänyenä 10-tänu eminqe. Itanji nyuänä eeqänänä iquauñi, ämiqä iquauqä yñña eqqapanji äpmakäuminqe. ⁴ Kiqä häwqce, qäukuitanä qätäqueqä kuapanänji, qua täunqä äqutäsitätumepkqce. Qätäqueqä hñquaqu-hñquena iquautanä hñquaquñi, hiñuinä äqunätä, hñquesanji qua täu äpäkñguwi. Itanga qämäkä iqu, apäkä ymeqä nyuätñqä iqanqqa iyyqä hipenüä iqi ätqäüä, iqu, ii ymeqä ae äyä nyquanğa, änätñqä äqunä ätqäuminqe.

⁵ Ga apäkä ii ymeqä e änyuekqä iqu, ii ymeqä yäqkä woyqä a äqätä, qokä-apäkä eeqänänä äpmakäwänjuwä iu minqe, Goti Hanjuwä Iqu atänuä ikqä iquwi.* Apäkä ii ymeqä ae äyä nyquanğa, qu iqueni haqä yätunqä maqänä äma epiyi, Goti Hanjuwä Iquenqätä, Iqueqä zä-hawä iunqätä ätuma äukuwi. ⁶ Iu ätuma uwqanğuwänğa, apäkä ii anä avqñqä inñqä zä äukqce. Ga iqñji, qu iñji ämipu, ymisanä ävapu, itqätanğpi, hiunji 1,260 päwätñqä inñqce, Goti Hanjuwä Iqu anä ae imäkekqce.

Qu qäukuä yätu mäkä äunğuwinqä

⁷ Itanğa qäukuä haqä yätutanji, mäkä naqänänä tiñjä ätimäukqce. Maikoli† iquätä, iqueqä enätqä iquatänji, qu qämäkä naqänänä ique päsqanğuwänğa, ga qämäkä naqänänä iquätä, iqueqä enätqä iquatänji, mäkä kima ikuwi. ⁸ Ga qu mäkä kima i ikuwi, yänänäqñqä maeqä epu, mäki homä ikuwi. Injä iutanji, qu qäukuä haqä yätunji mäpmeqä ikuwi. ⁹ Itanji Goti Hanjuwä Iqueqä enätqä iqua, qämäkä iqueni, qua täunqä ämatnämequwi. Ii qämäkä qanğatqä qu, “Setänä, ämaqeu kukñuänqä ätuma uwqä iqueyqä” änyuätñjuwi. Iqu qokä-apäkä qua täu äpmakäwänjuwä iunji, qanğä itqä iqueyqä. Qu ique qua täu ämatnämeqäpüyänğanji, iqueqä enätqä iquauñä-pqce qäsä ämatnämequwi.

¹⁰ Itanji qäukuä haqä yätutanji, nyi manä yänänäqñqä hñqu tii tqanji äwikqce.

“Tänğanji, Goti Iqu Yänänäqñqä-tänä-qu eä, anji ae inätmetä, Iqunä ämäneyätñqce, ii ätnänä iqi ae ätimäuqi. Itanga ämaqä Goti Iqu Iqueqä qokä-apäkä ii anji itmeninğä atänuä ikqä Kraisi Iqu, yoqä naqetä, yänänäqñqetä ämetñqce, ii-pqce ätnänä iqi ae ätimäuqi. Ii tiñjä etanji. Setänä, neqä tatqä-guäkau hiunji heatqä ique-ique Goti Iqueqä hiñuä iqi kukñuä ämitätñqä iqueni, bi ämatnämauquwi. ¹¹ Ga neqä tasi-guäkä, iqua Sipsipqä Megä Iqueqä häneqetätä, Iquenyqä kukñuä awä ätminuwitatänji, yänänäqñqä ämepu, mäkä-hunqä iqueni ämäwqätäupu, quwqä häñä-pmeqä diñqce kñuä mämeqä ipu, quwqä mäkä-hunqä iqua pizqä päsqenqce zä miqä danä ikuwi. ¹² Injä etanğqetanji, qäukuä iqukitä, qäukuä haqeu äpmeñjuwä iquendä, he ewiqä tpiyä. Injäqce qua iqukitä, eqä-pñä iqukitä, oänä! Setänä iqu iqueqä quäuqä pmeqce, homä etanji näqñqä eä, äwqä tnänä imäkätä, henyñqä ae äquvepqiyä,” tqanji äwikqce.

¹³ Ga qämäkä iqu, qu iqueni, qua bu ae äyä ämatnämauqanğä hiñuä äqunäqetanji, iqu apäkä ymeqä qokä nyquanğqä inñji, ändämikqce.

¹⁴ Inğanji, apäkä inñji, iyyqä anä avqñqä iunqä ävawa wätñqce, qu ymäüäkä naqänänä iqueqä huqä hñquaqu ämämuasmequwi. Iqñji quväuquä 3

* 12:5 Apqä Bukä 2:9 † 12:7 Jutä 1:9; Deniyäli 10:13

äpawätä, qanua 6 pawqanqanqe, ii qamakä iqu-tänä qäqiqi mäpmeqä, kinä nämä pmetanqa, qu iini änguänä ämipu, ymisänä äväqisminjuwi. ¹⁵ Apäkä ii äväwa uwqanqa, qamakä iqu, iqueqä manjita eqä quta dueqanqa, ga eqe, aanä naqänänä imäknäqetani, apäkä ii qänaki äunjqua ikäminqe. Qamakä iqu, eqä tqu apäkä iini, huakä ämetä, qui imäkätinjqä äwingqge. ¹⁶ Eqä iqu e pawqanqa, qua iqu apäkä iini, yätamäqä ävätä, eqä qamakä iqu quta ändomäukqe, hea enqä-pa äqäqauäqe, eqä iqueni yäpä imä ämäwqatkqe. ¹⁷⁻¹⁸ I iqanqa, qamakä iqu apäkä iinyqä äwqä tnänä winganqi, iqu äwätä, iyyqä ymeqä huizi iquau mäkä päkmätä ikqe. Qokä-apäkä i päkmätä ikqä ii, qu Goti Hanjuwä Iqueqä kuknuä-suqä iu qänaknä ipu, kuknuä Jisasi Iqu awä ätkqe, a äqätminjuwä iquayi. Itani qamakä iqu, eqä-huänj-tänä hikä weä iqi, pämä ätqäukqe.

13

Nanuä hiqiyqä hñqu ätimäukqenjqä

¹ Qamakä iqu iqi tqäutanga, nyi nanuä hiqiyqä hñqu, eqä-huänjiuta timäqanqi äqungqe. Iqu nyuänä 7-tänä-qu eä, itanga nyuänä komqä-hänyenä 10 hunätanqi äqungqe. Itani hänyenä eeqänänä iquauñi, ämiqä iquauqä ynña enqä-pani äpmakäuminqe. Itanga iqueqä nyuänä iquauñi, yoqä Goti Iquenyqä äkasuwä quvqä tqänqä hui äqänminqe. ² Ga nanuä hiqiyqä nyi hinuä äqungqä tqu, ii lepatqä enqä-panä iyyi. Itanga kiqä yuki, bea iquauqä enqä-pani. Itanga kiqä manj, laiyonqä iquauqä enqä-pani. Itani qamakä iqu nanuä iqueni, iqueqä yänänäqne ävätä, yoqä naqänqä iwimäkätä, itanga ämiqe, iqueqä-kiuä enqä-panä pmetnqä iwimäkkqe. ³ Itanga nanuä hiqiyä iqueä nyuänä hñqueni, wätanqä-täni. Ii pizqä äpäsänä-tpu ikuwä-qe, wätanqä ququvqä iinjä iqu, ae äsätä, änguä ekqe. Itani qokä-apäkä eeqänänä, nanuä hiqiyqä iquenyqä yänuä ipu, qänaknä äwikuwi. ⁴ Itanga iqua, qamakä naqänänä iqu iqueqä yänänäqne, nanuä hiqiyqä ique äwikqenqä näqneqä ae epiyitani, qamakä iqueqä yoqe haqeu ämamäupnqä qonä äwoktäukuwi. Ga iqua, “Nanuä hiqiyqä tqutä asänäni, tqukikä? Ä mäkä anäni, tqukitä hunyinyqäwä? Aanqeqä” ätäpu, nanuä hiqiyqä iqueqä yoqe, haqeu inä qe ämamäukuwi.

⁵ Inqanji Goti Hanjuwä Iqu nanuä hiqiyqä iqueni, hinuinä qunätanqi, iqu kiqä yoqä haqeu ämamänätä, Goti Hanjuwä Iquenyqä äkasuwä quvqä ätätä, ga ämaqeu mitqätanqi, qanua 42 äpäukqe. ⁶ Qanua iinjä päwätqätanqa, iqu Goti Hanjuwä Iquenyqä äkasuwä ätätäqänqani, Iqueqä yoqenqätä, Iqueqä anä qäukuä haqä yätuninqätä, nñ iu äpmeñuwä eeqänänä iquauñqätä, tuwängisa ätminqe. ⁷ E qäyä ätätqätanqi, Goti Iqu iqueni, iqu qokä-apäkä Goti Iqu Iqueqänqä atänuä ikqä iuni äpäsätä, homä qäyä iwimäkätinjqä hinuinä äqunminqe. Itanga iqu yoqä naqä ämetä, hueqä-himqä eeqänänä iutä, huiwä huitanjä-huitanjä änyänjuwä iutä, kuknuä eeqänänä iutä, itanga qua eeqänänä iu pmeqä iutä ämitnqä hinuinä äqunminqe. ⁸ Iutani, ämaqä qua iu pmeqe, Goti Iqu qua mimäqänqanji, quwqä yoqe bukä hea ique-iqeu pmeqeuñi mañqä iminjqä eeqänänä iqua, qu nanuä hiqiyqä iqueqä yoqe, haqeu matnämaupu qonä woktäupnuwiqä. Bukä iqu, ii Sipsipqä Meqä qu qänqanä pizqä äpäsänjuwä Iqueqeqä.

⁹ Ämaqä qätä-tänju-qu etangutqe, iqu kuknuä tä qätä änguänä äwiyänä.

¹⁰ Ga Goti Hanjuwä Iqu ämaqä hñque, guä kiyäueqänqä atänuä itqätangutqe, inji iqu guä kiyäueqä anju guä qiyänätinjqä wänqiyä. Itanga Iqu ämaqä hñque, qu näpqä-hionaqetä pizqä päkñnqä atänuä itqätangutqe, ga qu iqueni, näpqä-hionaqetä pizqä päkñnqä. Ga suqä

tiinä tqu timäucanqani, Goti Iqueqä qokä-apäki, qu yänänäqñqä äpmapu, quwqä quuvqä heqiyqe, a yänänäqñqä kiqätqäpñqä.

Nanuä hiqiyqä hñquququ ätimäukqenqä

¹¹ Itani nyi nanuä hiqiyqä hñquququ, qua iunda ävautä äyapqanji äqungqe. Ga kiqä nyuänä iunji, komqä-hänyenä hñquququ, sipsipqä meqä iquauqä enqä-panä iinjä äunäqanqä, kiqä kukñui, qamakä naqänänä hñqueqä enqä-paniqä. ¹² Nanuä hiqiyqä qua iuta ätimäukqä iqu, nanuä hiqiyqä kinganänä iqueqä yänänäqñqeta äkitqäuä, iqueqä wäunui imäkminqe. Nanuä hiqiyqä kinganänä iqu, wätanqä ququvqä, ique pizqä päkmätä ekqä, ga ae äskqä iquvi. Itani qua iuta ätimäukqä iqu, qua iu äpmeñuwä iqua, nanuä hiqiyqä kinganänä iqueqä yoqe, haqeqä ämamäupu qonä woktäupñqä, wäunüä tii iminqe. ¹³ Iqu suqä naqänänä, ämaqä mimäqänänä di huitanä-huitanä imäkätñqä yänänäqñqä ämaqä. Suqä hñqu tiinji. Qokä-apäkä iuqä hinuä iqinji, iqu, tä qäukuä haqä yätuta äväma, qua täu päknätñqä imäkminqe. ¹⁴ Iqu nanuä hiqiyqä kinganänä iqueqä yänänäqñqeta äkitqäuä, suqä iinjä iqua qäyä imäkätñqä, Goti Iqu iqueni, hinuinä qungangqetani, iqu qokä-apäkä qua täunji quanqä ätuätä, tii ätuminqe. “Nanuä hiqiyqä, näpqa-hionaqe qäyä äpäsqañqä, häñä yqänä äpmeñqä iqueni, he iqueqä ktqe imäkäpu, iqueqä yoqe haqä mamäupiyä.” ¹⁵ Itani, iqu nanuä hiqiyqä ktqä iqueni, yuñuä qäyä vätnqe, Goti Hanjuwä Iqu hinuinä äqungqe. Inji ktqä iqu, kukñuä ätätä, ämaqä ktqä ique qonä mäwoktäuqä iqanqñqä iquauñi, qu pizqä päkññqä imäkkuwi. ¹⁶ Itanqani, nanuä hiqiyqä hñquququ iqu tqanji, qu qokä-apäkä eqänänä iuqä huiwiu atäunüä vqänqä äqäkuwi. Hñqu quwqä hipenüivqä. Itani hñquauñi, hipa ämuangisanjqä. Ga ämaqä hñginqä, ä yoqä-tänä, ññ mbqä kuapanä-tänä, ññ mbqä-nätmatqä jua-jua miqä-tänä, ä huizi iquauqä yäpä imä mäpmeqä inuwä, ä huiziquauqä wäunüä hñginäwa äwiyätqänuwä-pqä iunji-pqeüä, qu eqänänji, atäunüä vqänqä kiqä hinqä iutanji, äyä ämakuwi. ¹⁷ Hinqe, ii nanuä hiqiyqä iqueqä yoqenä-qe, ññ iqueqä yoqä iuta a täucanqe. Inji ämaqä, nanuä hiqiyqä iqueä hinqä mämeqä imipqä iqua, qu qokä-apäkä huiziuqä nätmatqe, mbqä miqä da iqanqñi, ga huizi iqua-pqe, quvaqä nätmatqe, mbqä miqä danä ipnuwi. ¹⁸ Ga ämaqä hñqu kñuä äñguä-tänu eäqe, iqu nätmatqä tänqe, näqñqä äñguänänä hetñqänänjqä. Ämaqä hñqu näqñqä-tänä-qu eäqe, iqu nanuä hiqiyqä iqueqä yoqeta a täutñqänänjqä. Ii ämaqä hñqueqä yoqeta atäunüä enqä-paniqä. Ii 666 iqeyi.

14

Ämaqä 144,000 iqua, apqä änyä-hänä ätkuwinqä

¹ Ga nyi hinuä angumä äqungqe, Sipsipqä Meqä Iqu qoqonä Sayonä yätu tqäutanji äqungqe. Itanqä Iqutanji, qokä-apäkä 144,000 iqua, Sipsipqä Meqä Iqueqä yoqetä, Iqueqä Kaniqueqä yoqetäni, quwqä hipenüi äqambu anä ätqäuminjuwi. ² Itani qäukuä yätutanji, häñqä äñguänänä hñ qanqanji äwikqe. Ii eqä naqä hñqueqä häñqätä, qaquvqä naqä hñqueqä äkakätä, enqä-panä iinjä ätätä, ga ämaqä hui gita ätquwä-panä iinjä tqanji äwikqe. ³ Ga qokä-apäkä 144,000 iqua, Goti Hanjuwä Iqueä zä-hawä iqueuätä, nätmatqä häñä-pmeqä-tänä hñquququ-hñquququ iquauätä, ämaqä naqä iquauätä hinuä iqi ätqäupu, apqä änyä-hänä hñqu ätkuwi. Apqä iquenqe, ämaqä huizi iqua-pqe, maqñqä epnä. Ga ämaqä kuapanänä iinjä iqua, Goti Hanjuwä Iqu qokä-apäkä qua täu äpmeñuwä iuta anji mbqä imaqä iqua, quwqä-quwanä näqñqä eqäuä.

4 Ämaqä iqua, apäkä iuatä hiqaqä anä äwipu, kiyä imätmäknätqänuwä enqä-panä iinjä ma, ikikinyänä äpmepu, anä eeqänänä, Sipsipqä Meqä Iqu äwqanqgeuni, qänaki äwivändätqänuwä iquayi. Goti Hanjuwä Iqu qokä-apäkä eeqänänä qua täunjuqä awä iqisa ae mbqä imetä, inji qu Iqueqänqätä, ä Sipsipqä Meqä Iqueqänqätä, qämataqiyqä pmeppqä iinjce, qu, qu-ganänä enqä-panä itmakqe. ⁵ Qu kuknuä quanqä matqä ipu, nätmätqä hnjuwa mimäqä itqänjuwä iquaiqä. Oeyqä.

Ynaunjqä hñquaqui-hñquenä iquauqä kukñujnqä

⁶ Nyi iinjä äqunmitani, huizi, ynaunjqä huiziqu qäukuä awä iqi äwäwa päwqanji äqunqge. Iqu kuknuä änguaä hea ique-ique pmeqe, qokä-apäkä qua täu äpmeruwa iunji, kukñui awä tuätñqä iquvi. Qua eeqänänä iutä, hueqä-himqä eeqänänä iutä, ä anä-kuknuä eeqänänä iutä, nñ huiwä huitanä-huitanä iutänyä. ⁷ Iqu manä yänänäqñqä tii ätkqe. “Goti Hanjuwä Iqu, ämaqeuaä suqe kuknuä tgeuta iwäsautñqge, ae ätimäuqiyä. I etanji he Iquenqä zä yasämä ipu, Iqueqä yoqe haqeu matnämaupñqä, qonä woktäupiyä. He Goti qäukuii, quaeu, eqä-pñju, itanqä eqä esquä eeqänänä imäkkqä Iqueqä yäpä iqi äpmeru, ‘änquiqä’ tpiyä.”

⁸ Itanji ynaunjqä huiziqu, hinjuiqänä ique qänaki äwivändqä äquvepätä, tii ätukqe. “Anä-himqä naqänänä Bapilonäni, qui ae imäkñgiyä! Anä-himqä Bapilonäni, qokä-apäkä eeqänänäni, wainqä yänänäqñqä vqanji qu änäpu, hiqiyqä iquwä-pa, kiqä suqä yänänäqñqä iu, huiwä yanä hingi imbnqä iwimäkkqe. Auä ii qui ae imäkñgiyä!”

⁹ Itanji ynaunjqä huiziqu, iquaquisanä qänaki äwivändqä äquvepätä, manä tnänä tiinjä ätukqe. “Ämaqä, nanuä hiqiyqä iqueä yoqetä, iqueqä ktqetä, haqeu mamäupñqä qonä äwoktäupu, iqueä atäunuä iinjce, hipenjuunä-qe, hipaenuä-qe, ämapqä iqua, ii iqua wainqä aanä huitanä di bnqäuä. ¹⁰ Wainqä ii ämbqe, ii Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä tnänjiyqä. Itanji Goti Iqu wainqä-eqetä, aanä eqetä, yuqui-yaqui mimäqä da yänqiyä. Oeyä. Iqu Iqueqä äwqä tnänji, eqä-häkä imänqeu iquatimeganquti, ga ämaqä iqua, iquauqä ququvqenqä ämbñqänänjqä. Ii ämbqe, Goti Hanjuwä Iqueqä enätqä iquauä hinuä iqisä, Sipsipqä Meqä Iqueä hinuä iqisänji, ämaqä iqua tänjä-hunqä ququvqe, tä iutatä, hikä piyanä-weqä tä änätñqä iutatä, mapñqäuä. ¹¹ Iwä suakä, iquau tänjä-hunqä e vqä iqesa ätimäuqäqä iqu, iqu äpakä iquäniqeqä. Ga ämaqä nanuä hiqiyqä iquenqätä, iqueqä ktqenqätä, qonä äwoktäupu, itanqä iqueqä yoqetä atäunuä iinjqä ämequwä iqua, qu hiunjinqä, heatqänqä, hapä pmeqe, mämeqä danä ipnuwä iquayqä.”

¹² Itanqanji suqä iinjä iqua ätimäuqanqanji, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä, Iqueä suqä eeqänänäni qänaknä ipu, quwqä quuvqä heqiyqe, jisasi Iquenyqä ä äkiqätäunjuwä iqua, qu yänänäqñqä pmapñqänqanji.

¹³ Itanji qäukuä haqä yätutani, nyi manä hñqu tii tqanji äwikqe. “Si tuwanuä tii qäyä. ‘Ämaqä, qu Naqä Iquenqä quuvqä eqiyäpu, tängatati nänqinjä äpäkombnuwä iqua, yeeqä äwinyänä.’” Itanqä Dñä Ängua Iqu-pqe, tii ätkqe. “Ii naqä-qakuigä. Ii tiinjä etanqiyi. Quwqä suqä äñqä imäkmitpqa iqu, qutä anä wäniqetani, quwqä wäunuä dñä huqä itqänjuwi, huätä ävquatämäupu, hapä pmapnuwiqä.”

Ymisanä mmqä iqanqä, tävqenqä

¹⁴ Iinjä äqunmitani, huizi, nyi qaquvqä qäpaiqä hñque, ämaqä ne qua täutanä enqä-panä asänänä hñqu pmetanji äqunqge. Iqu iqueqä nyuänjuñji, golqä yñña enqä-pa ämäuä, itanqä iqueqä hipa iunji, hionaqä kuä-tävqä aanä yanäqñque a äqätminqge. ¹⁵ Itanji ynaunjqä huiziqu,

Goti Hanjuwä Iqueä anjita yäpaqängisa ätimäuäqe, ämaqä qaquvqä ique pmetanqqä ique, manä yänänäqñqä tii ätukqe. “Ymisana qua bu enqä eeqänäni, mmqä ae iqä-qae, ga tängani ätävqänganjqae,* tqä hionaqetä täwiyä.”¹⁶ I tquanqa, ämaqä qaquvqä iu äpmaminjqä iqu, iqueqä hionaqetä, ymisana ae mmqä itanqqä-quau ätäwikqe.

¹⁷ Itani enätqä huiziqu, hionaqä kuä-tävqä yanäqñquä a qätqä-qu, Goti Hanjuwä Iqueä anä qäukuä haqä yätu ämätnäqñqetani äväma, yäpaqängisa ätimäukqe. ¹⁸ Itani enätqä asä hñqu hiqäva-imäqkä ttawiuta äväma äpkqe. Iqu tä iu ämitñqä yänänäqñqä-tänä iqueqä. Iqu enätqä hionaqä aanä yanäqñquä-tänä qätätanqqä ique, tiñä ätukqe. “Wainqä qua bu enqä häukui, mmqä ae iqä-qae,† hionaqä yanäqñquetä huätä ätävatnä, naqä-hñqäqñyä mäqumuatiyä.”¹⁹ Iñä tquanqa, ynaunjqä iqu iqueqä hionaqetä, wainqä häukuä mmqe ätävatä, aqvüv ämaqäkqe. Itani iqu wainqä häukuä mmqä ätäwikqä ii ämetä, qonjqä ipu, kiqä eqä mapñqä hikä hovqä naqä ique ätnämäukqe. Hikä hovqä iqu, ii Goti Hanjuwä Iqueä äwqä tnänjqä ätnä. ²⁰ Qu anä-himqä yäpaqängisa ätimäupiyi, wainqä häukui, hikä hovqä ique ätnämäukuwi, qonjqä iqanquwänqa, häñeqe, hovqä iquesa ätimäwa yäpaqängisa äpäwäkqe. Häñeqä i äpäwäkqe, ätuwa äpeyätä, ämaqä iunji ämäpmuäqänänä iñji, ii huakä enqä-pa, kinä haqä nämä‡ äquveqäkqe.

15

Enätqä 7 hñqua, nätmätqä ququvqä a äqätänjuwiñqä

¹ Nätmätqä iñji timäuqanji hiñuä äqunmitani, huizi, hiqñqä huitanä hñqu, qäukuä yätuta timäuqanji äqunätmä, “Squä-nänä äqunänjundiyä” tmä ikqe. Nyi tiñä äqungqe. Enätqä 7 hñqua, nätmätqä ququvqä 7, qokä-apäkä iu qui imäkñqä a äqätpu äpmaminjuwi. Nätmätqä quvqä iñji, Goti Hanjuwä Iqueä äwqä tnänjüta qäpu ätimäuqä-qae, anjini hui matimäuqä yänqiyä. ² Itani nyi eqä-pñä naqänänä hñqu, huiwä hiqumuanä hiñuä iqänqä-näni, tetä qäsä imäkquwä-panä iñä äqungqe. Itanqa eqä-pñä iqueä manä iqini, ämaqe, qu mäkä iunji ämäwqätäupu, nanuä hiqiyqä iquesä, iqueqä ktqetä, ä iqueqä atäunjuä iñqetä, mäñdi äkittqukuwä iqua, gita Goti Hanjuwä Iqu iquau äwikqe a äqätpu ätqäuminjuwi. ³ Qu iqi ätqäpiyanjani, Goti Hanjuwä Iqueä wäunuä-wiyqä Mossi iqueätä, Sipsipqä Meqä Iqueätä, apqä tii ätmijnjuwi.

“Naqä Iqukiyä, Si Goti Yänänäqñqä Eeqänänä-tänä Iqukiyqä. Si wäunuä yänänäqñqä, ämaqä mimäkqänänä huitanä di, Imäkqä-quki etanji, ga ne hiñuä äqunätanä änevauqumuatqiyä. Ga ämaqä eeqänänä iuqä Ämiqä Iquki, Tqä suqä eeqänäni, jänänänä eä, ga aanä naqä-qakuänänjqä.

⁴ Naqä Iquki, Si aanä pmuai, Tqä-täuänänjqä. Ämaqä hueqä-himqä eeqänänä iqua äpäpu, Sinyqä qonä äuktäupu, ‘anquiqä’ tñ-nuwänqänänjqä. Tqä suqä aanä jänänäni, ätnänä iqi ae ätimäuqeqä. Tqä suqä iñä iquautani, qokä-apäkä eeqänäni, Sinqä zä ipu, Tqä yoqe, haqeu matnämäuqäpnqänänjqä.”

⁵ Nätmätqä iñä iqua ae ätimäuqanqa, nyi anji hiñuä äqungqe, Goti Hanjuwä Iqueqä namnä anä qäukuä yätu ämätnänjqä yäpä imñji, hiqñqä pmua ique hiñuäquva enmiñqe, ävatnjanji äqungqe. Namnä anä

* 14:15 Itkimäqä 14:7 † 14:18 Itkimäqä 14:7 ‡ 14:20 Jonä iqu hiqñqä 1,600 äqäkqe. Hiqñqä iñjiqua, ii 300 kilomita enqä-panjqä.

iunji, Goti Iqueqä kuknuä-suce, äwäminqe. ⁶ Itanji enätqä 7, nätmatqä ququvqä 7, qokä-apäkä iu qui imäkpnqä a äqätminuwä iqua, hiqnqä pmua iuta yäpaänggisa ätimäukuwi. Iquauqä huiwä iunji, ämuasmänqä kiyä maeqä, aanä äyänqä ipumbu, quwqä quikuiunji, golqä yauqä enqä-pa äyiminuwä. ⁷ Itanji enätqä iquauji, nätmatqä hänä-pmeqä-tänä hñquaqui-hñquaquinä iquautanä hñqu, golqä hevqä 7, iquau äwikqe. Itanğa hevqä iinjä iquauji, Goti Hea Ique-ique Pmeqä Iqueqä äwqä tnänji, manğua änyiminqe. ⁸ Itanğa Goti Yoqä Naqetä, Yänänäñqetä, Ämenqä Iqu pmetanğiyqä knuä ävätñqe, hiqnqä pmua iunji, suakä iqu, äkeikqe. Itanğa enätqä iqua, quwqä nätmatqä quvqä qäpu equaseqanğuwänğanqe, ämaqe hiqnqä iunji, mäpaquvqä ipnuwiqä.

16

Enätqä iqua, Goti Iqueqä äwqä tnänjä iinqä hevqe, equasekuwiñqä

¹ Itanji nyi Goti Hanjuwä Iqueä hiqnqä pmua yäpä yänggisani, manä hñqu tqanği äwikqe. Iqu enätqä 7 iquauji, manä yänänäñqä tijnä ätukqe. “He äwäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä tnänjä iinqä hevqä 7 iqua, qua bu eeqänä equasäpiyä.”

² E tqanğa, enätqä hiñuiqänä iqu, Goti Iqueqä äwqä tnänjä iinqä hevqe, äma äwäqe, qua haqeqi equasekqe. Ga inğani, ämaqä, nanuä hiqiyqä iqueqä atäunüä imbu, iqueqä ktqenqä qonä äwoktäuminuwä iquauqä huiwiunji, wätanqä ququvqänänäni äwimakqe.

³ Itanji enätqä huizi iqu, Goti Hanjuwä Iqueuä äwqä tnänjä iinqä hevqe, eqä-pnjä iu equasekqe. Equaseqanğa, eqä-pñji, ämaqä ae äpäkombqä iquauqä hänqä enqä-panä iinjä ätuekqe. Ga nätmatqä eqä-pñjiu äpmeñuwi, eeqäpnä äpäkonguwi.

⁴ Itanji huizi, ynaunjqä 3 iqu, iqueqe äma, eqä qanä äpäwitñqä iquautä, eqä esquä iuta equasekqe. E equaseqanğa, eqä iinjä iqua, eeqä hänqä imänğqe. ⁵ Ga inğani nyi ynaunjqä eqeu miqä iqu, tii tqanği äwikqe.

“Goti Tqä-täuänä Naqä-qakuä-quki eänä, Qänğanä Äpmaminä, Täñğa Äpmenä, Iqukiyqä. Si ämaqä iunji, quwqä suce iwäsäutnä, nätmatqä quvqe wimetnqä ätnji, ii Tqä kuknuä ätnji waqiyä manä, aanä jänänänjqä. ⁶ Ga ämaqä Tqä kuknuä hiñuä-tqä iquautä, qokä-apäkä Tqanqä atäunüä iknä iquautä pizqä äpäsäpu, quwqä hänqä iotnqä imäkkuwitanji, Si hänqä ämaqä quvqä tqua bñqä äwiñji, ii quwqä kimani, qäyunänjqä.”

⁷ I tqanğa, nyi hiqäva-imäkqä ttawä iutanji, manä hñqu tii tqanği äwikqe. “Goti Naqä Aanä Yänänäñqä Eeqänänä-tänä Iquki, Tqä qokä-apäkä kuknuä mitqe, quanğä manä, aanä naqä-qakuä jänänänjqä.”

⁸ Itanji enätqä huizi 4 iqu, Goti Iqueqä äwqä tnänjä iinqä hevqe, mäptqä ique equaseqanğa, Goti Hanjuwä Iqu mäptqä iqueqä te, yänänäñqä ätimäutä ämaqeu tä qäyä nätñqä, hiñuinä äqunğqe. ⁹ Itanji mäptqä iqueqä te, aanä tnänjä imänätä, ämaqä iunji häkiyä yäqiyqanğa, qu Goti Hanjuwä, nätmatqä ququvqä qu äwimeqä ii ämitnqä Yänänäñqä-tänä Iqueqä yoqenqä kuknuä ququvqä ätminuwä. Iinjä ätäpiyanğani, qu Iqueqä yoqe, haqeu mamäupñqe, knui makunmäknqä iminuwä.

¹⁰ Itanji huizi, ynaunjqä 5 iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä tnänjä iinqä hevqe, nanuä hiqiyqä iqueä zä-hawä iu equasekqe. Itanğa ämaqä nanuä hiqiyqä iqueä yäpä iqi äpmaninuwä iunji, hea iwimäkkqe. Imä e äpmapiyänğani, tänä aanä ququvqä wunğanği, quwqä tewi huakmä iminuwä. ¹¹ Qu quwqä huiwiu tänä-hunqätä, wätanqetä,

wimeqanqenqä Goti Hanjuwä Qäukuä Yätu Ämitnqä Iquenyqä kuknuä ququvqä ätminjuwi. Iinjä ätäpiyanqani, qu quwqä suqä ququvqä imäkminjuwi, tuwä äwiyäpu, knui makunmäknqä iminjuwi.

¹² Itani asä enätqä 6 iqu, iqueqä hevqe, eqä naqä Yupretisi ique haqeqi equasekqe. Ga ämiqä naqä mäptqä timäuqä ingisanä iquauñqä hänaqe näwenyä imäkätñqe, eqä naqä injä iqu ye ikqe. ¹³ Iinjä iu äqunumi huizi, mätänä enqä-panä dnä quvqä hñquagu-hñquenä iqua, qu qamakä naqänänä iqueqä manjutatä, nanuä hiqiyqä iqueqä manjutatä, ä hinuä-tqä quanqä iqueqä manjutatä timäucanqä äqunqde. ¹⁴ Ga dnä ququvqä injä iqua, nätmätqä ämaqä mimäkqänänä di, huitanä-huitanä imäkäpu, ämiqä qua naqä äwäkäwanqä iu äpmenjuwä iquau äwimayikitqänjuwä iquayi. Ii tinä etanqiyi. Dnä iqua ämiqä naqä iquauqä knui ävauqumuatqanqpi, qu iquauqä mäkä-iqä iquau aquvä ämaqäyäpu, itanqä hiunji naqänänä, Goti Yanänänqñqä Eeqänänä-tänä Iqu atänuä ae ikqä iqueni, Iqutä mäkä humbnuwänqänänä.

¹⁵ (“Ga he qätä änyipiyä. Nyi henyqä äquvepätmängani, quwä-meqä iqua äquvepätqänjuwä-pa, injä quvepmqänä. I hitanqä ämaqä hñqu, hiqaqä mäwiqä itä, ga qokä-apäki, iqueqä womba iñqe, ätnänäqi inga ikiqanquti hinuä quñquä iñqe, iqueqä ämuasmänqde, kiuätä qäciqi emitätqe, itani ämaqä injä iqu, yeeqä iquänqä.”)

¹⁶ Itani dnä quvqä iqua, ämiqä naqä iquauñi ätuma, anä, Israitqä iquauqä kuknuä iunji, ‘Amaketonäü’* änyuätkuwä iunqä, äquvepkuwi.

¹⁷ Itani enätqä yäpakä 7 iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä tnänä hevqe, qäukui equatekqe. Ae equateqanqä, Goti Hanjuwä Iqueä anitanji, manä hñqu, zä-hawä iuta yanänänqñqä, “Qäpiyqä!” ätkqe. ¹⁸ I tqanqä, qaquvqetanä we-hunqde, im-imä ändakka weqanqä, häänqä naqänänä ätätä, qaquvqe osquanqä, itani eekä aanä naqänänä ikqe. Ga eekä injä iqu, qanqanä qokä-apäki qua täu äpmaminjuwanqani, naqä injä di miqä iminqde. ¹⁹ Iinjä iqetanji, anä-himqä naqä Bapilonä ii, hiqñqä 3 äkutänqanqä, itanqä ämaquqä anä-himqä huizi-pqe, qui eeqä imäkñqde. Goti Hanjuwä Iqu, anä-himqä naqä Bapilonä iyyqä suqenqä knuä indqänäqe, Iqu anä-himqä iqueni, wainqä-eqe, Iqueqä eqä-häkä† imänqde equasimetä, änätñqä imäkkqe. Ga wainqä-eqä ii, Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä tnänä naqänänijqä. ²⁰ Eekä iqanqä, qua eqä huväkiyä äwäkäwanqä isua eqä ämäpmuäqanqä, qoqonä-pqe matqäuqä ikuwi. ²¹ Itani, hiwiyä häukuä naqänänä, qäukuä yätuta äpäknqde. Iquauqä hanä-iqe, aanä kuapanäni 50 kilo tqe. Inji ämaqäyqä haqeqi äqäyäpänätä, qunji aanä quvqä kuapanä iwimäkkqe. Ququvqä iwimäkqanqenqä, qu Goti Hanjuwä Iquenqä kuknuä ququvqä ätminjuwi.

17

Apäkä huiwä yanä hinji ikiqä inyqätä, nanjuä hiqiyqä iquenqätä

¹ Itani enätqä 7, hevqä a äqätänjuwä iquautanä hñqu, nyi änyimeqe, “Anä äwätä, ga apäkä huiwä yanä hinji kiinjä ikiqä, eqä kuapanänä iquauqä haqeqi äpmenqä ii, iyyqä ququvqenqä kima metñqenqde, ämäktquamqänä” ändkqe. ² “Ga qätä nyiyä. Apäkä iinjä, ämiqä naqä, qua täutanä iqua ätuma ikipu, huiwä yanä hinji inyakitqänjuwiqä. Ga aanä

* **16:16** Yoqä ‘Amaketonä’ iqueqä quati, ‘Qoqonä anä-himqä Megito iu ätqänqä’ iquwi. Qanqanäni, Israitqä iqua mäki, iqi äunjuwi. Tiwiqä hñqu 2 Ämiqä Naqä 23:29-30 iu äqänä.

† **16:19** Matiu 20:22; 26:39; Jonä 18:11

ämaqä qua täutanä-pqä iqua-pqe, asä inä inyäkipu, ga eqä yänänäqñqe änapu, wänä-wänä iquwä-pa ipu, nätmätqä huiñqä änyä maqñqä epiyanä itqänäuä.”

³ Kukñuä iñji ae ändäqe, iqu Dñä Änguä Iqueqä yänänäqñqeta, anä avqñqä iunqä ändma äukqe. Iqñji, nyi apäkä hñqu nanuä hiqiyqä häñesqä hñqueä haqeqi pmetangi äqungqe. Ga nanuä hiqiyqä iñji iqueqä huiwä iunji, Goti Hanjuwä Iquenyqä kukñuä tuwängisa tqä yoqenä, imueqänqä iquvi. Ga iqu nyuänä 7 änyqä-qu eä, iqueqä nyuänä iñjä iquauñi, komqä-hänyenä 10 äunminqe. ⁴ Ga apäkä iyyqä ämuasmänqe, häñesqätä, ipisqätä, itanga golqä quayuñuä huitanä-huitanitä, ä hikä quayuñuä änguanänä huitanä-huitanitä, wimñä aanä qeqätqä imäkkuwi-tänä iyyi. Iyyqä hipa iunji, golqä häkä a äqätminqe. Suqä Goti Iqueqä hiñuä iqi piyanä-weqätä, kiyä mätqätä, iyyqä huiwä yanä hñgi ävakitäqänga imäkäkäminqe, häkä iñjä ique manquä änyminqe. ⁵ Ga iyyqä hipenüä iunji, qu iyyqä yoqä tii äqäkuwi. “Anä-himqä naqä Bapilonä, apäkä eeqänänä, hñgi qñqä iuaqätä, suqä piyanä-weqä qua iu äwiñqä eeqänänä iuqä känaiyi.” Yoqä iñjä iqueqä qakui, zä äwäminqe. ⁶ Apäkä iñjä ii, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä, qu Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, äpakonguwä iuqä häñqe änatä, ämaqä hñqu eqä yänänäqñqe, änatä wänä-wänä ikiqä-pa, e iqangi äqungqe. Nyi hiñuä iñjä äqunmi, yäunüä itmä, kñuä kuapanä änyikqe.

⁷ Kñuä e änyätqätanga, ynaunqä iqu tiñjä ändkqe. “Si suñqä yäunüä inyä?” iñjä ändäqetani, tiwiqe tii änyikqe. “Apäkä iisä, nanuä hiqiyqä, ii haqeqi pmeqä ätuma äwqä iqu, nyuänä 7-tänä ga kiqä komqä-hänyeni, 10 iqtanji, iquaqiyqä qakui zä witanqqä-qe, nyi ämäktquamqeqä.”

⁸ Iñjä ändäqetani, tiñjä ändkqe. “Nanuä hiqiyqä si hiñuä äqunänä iqu, qänqanä äpmaminqä-qe, tängani yqänä mäpmeqä enä. Ga iqu qua hovqä täpäuñuä maeqä iquesa äväma, yäpaqä tängisa yapätñqä näwi imäknätqä. Ga, iqu hämä qui imäknänqiyä. Qokä-apäkä qua iutanä, ga Goti Hanjuwä Iqu qua mimäqgänqatqä quwqä yoqe, bukä häñä-pmegeu maqñqä inqä iqua, nanuä hiqiyqä ique hiñuä äqumbiyi, yäunüä ipñqäuä. Ii tiñjä dutanji. Qänqanänji iqu äpmaminqe, ga tängani mäpmeqä inqe, iwä qänakndanji iqu ätimäuniqeqä. ⁹ Ga ämaqä kñuä indqänqä ängua-tänu etanqutqe, iqu nätmätqä täñqe, näqñqä ängua henqiyä. Nyuänä 7 iqua, qoqonä 7 iquauñqä atäunüä änyänä. Itanga apäkä ii, qoqonä iquauä haqeqi äpmenä. ¹⁰ Ga anji tiñjqä. Nyuänä kuapanä iqua, ämiqä naqä 7 iquauñqä, atäunüä inä änyänä. Iwä iquautanji, 5 iqua qui ae imäkñganqä, kiuänänä hñqu yqänä pmetangi, ä huiziqu matimäuqä yqänänqiyä. Ga iqu ae ätimäuqetani, kuapanä mäpmeqä, wänqäpu pmenqiyä. ¹¹ Ga nanuä hiqiyqä qänqanä äpmaminqä, tängä-pqä mäpmeqä da inqä iqu, ii iqu atäunui tiññqä eänä. Ämiqä 8 iqueyqä. Itangani ämiqä iñjä iqu, huizi iquautanä anänä-qu enqä-qae, ga iqu qui hämänä imäknäniqeqä.”

¹² Iñjä ändäqetani, tii ändkqe. “Komqä-hänyenä 10, si äqunänä iqua, ii atäunui, ämiqä naqä 10 iquauñqeqä. Iñjä iya, ämiqä naqä ae eguwa ma, nanuä hiqiyqä iqtä yänänäqñqä anä ämapiyi, ämiqe ziqñangata ti mäptqä timäuqänqanqä wänqäpu miñqäuä. ¹³ Ga ämiqä iñjä iquauqä kñui, naqä-hñqunänqae, quwqä yänänäqñqetä, ä yoqä naqetä, nanuä hiqiyqä ique wipñqäuä. ¹⁴ Ga nanuä hiqiyqä iqtä, ämiqä iquatä, qu Sipsipqä Meqä Iqtä mäkä äumbiyi, ga Sipsipqä Meqä Iqu, ämaqä naqä iquauqä Naqä-qu eä, ämiqä iquauqä Ämiqä-qu etanqqä iutanji, Iqu iquauñi mäñdi äkittqiyätä ämäwqätäunqiyä. Itanga Iqu mäkä iqanqqeu anä iquwä iqua, ii ämaqä Iqu tääqä ätuätumetä, Iqueqänqä atäunüä

itä, Iquenyqä quuvqä yänänäqñqä eqiyäpu, kukñuä qänaknä itqänjuwä iquayi.”

¹⁵ Itani enätqä iqu kukñuä hui inä tii ändkqe. “Eqä naqä, apäkä huiwä yanä hingsi ikiqä ii äpmenqä iqi pätdätangi äqunänä iqua, ii atäunui tiinjñqä eä. Qokä-apäkä huiwä huitanä-huitanä iinjqä, kukñuä huitanä-huitanä mñqä, qua huitanä-huitanä iutanä iinjqä, eeqänänñi aquvä naqänänñä äqänäpu, äpmenjuwä iunjqä eänä. ¹⁶ Itani komqä-hänyenä 10 äqunänñä iquata, nanjuä hiqiyqä iqutä, tänganñi apäkä huiwä yanä hingsi ikiqä iinyqä, himä-wiunqä wipñqäüä. Qu apäkä iinj, iiyqä nätmätqä ämotaupu, qäkä tñqä iwimäkäpu, iiyqä guwä huiwä du ämäkänqce änäpu, itanga iinj, tä hämänä wätakä niqiyätñqä ikapñqäüä. ¹⁷ Suqä iinjä imäkñqce, tiinjä itangiyi. Goti Hanjuwä Iqu, nätmätqä timäuniqä iinjqä qänğanä ätätä eänqeu timäutñqä dinqe, Iqu Iqueqä-kiuä ämiqä iquau kñuä vqanñi, ga qu kñui, naqä-hñqunä indqänäpu, quwqä ämaqeu miqänqä yänänäqñqä eeqänänñi, nanjuä hiqiyqä ique wipñqäüä. Qu Goti Hanjuwä Iqu nätmätqä eeqänänñä ätkqä dunqce, inyanä iqa uwqäpnuwiqä.”

¹⁸ I ändäqce, tii ändkqe. “Apäkä si hinjuä äqunänñä ii, atäunjuä tiinjñqä eänä. Anñ-himqä naqänänñä, ämiqä naqä qua iunjä eeqänänñä iquau ämitñqä iunyqä ätnänä.”

18

Anñ-himqä Bapilonänñi, apäkä hingsi ikiqä enqä-panñä itangi, qui imäkñqceñqä

¹ Nyi nätmätqä iinjä iquauñqce, qätä ae äwimi, enätqä huiziqu qäukuä haqä yätunñi äväma, quvepñqanñi äqunñqce. Iqu aanñä yänänäqñqä-tänñä-qu, ga iinjä motquetñqce, iqueqä huiwiutanñi, qua iu we äunminñqce. ² Itani iqu manñä yänänäqñqä tiinjä ätkqce.

“Anñ-himqä naqä Bapilonä ii, aanqceqä! Qui ae imäkñqciyä! Ii dnñä ququvqä iquauqä anñ ätimäuñqce. Dñä hñqumatä, yññä hñqumatä, nanjuä hiqiyqä hñqumatänñi, qu Goti Hanjuwä Iqueä hinjuä iqi, kiyä imätmäkñga äwätqänjuwi, iqi äpmenñäüä. ³ Ii tiinjä duta itangi. Ämaqce, wainqä-eqä yänänäqñqce änatqänjuwä-panñä iinj, hueqä-himqä kñuä indqänänñi, iisä huiwä yanä kuapanä änyäpu, itanga ämiqä naqä, qua iunjä iqua-pqce, iisänñi huiwä yanä inä änyimijnjuwi. Ga ämaqä quaeutanñä, mbqä wäunjuä imijnjuwä iqua, qu mbqä wäunjuä ipu, iwä mbqä kuapanänñi, ii suqä quvqä huitanä-huitanñä womba minqä imäkminqçeta, ämaminjuwiqä.”

⁴⁻⁵ Inñi ae ändqanqca, nyi manñä hñqu-mändä qäukuä yätuta tii tqanñi äwikqce. “Nqä qokä-apäkäüä, anñ-himqä iunñi, iiyqä suqä ququvqä aquvä imäkqca-imäkqanñi, qäukuä haqä täu etqutquiyä. Itani Goti Hanjuwä Iqu, iiyqä suqä ququvqä eeqänänñä imäkätñqceñqä kñuä indqänñiyä. Ga, suqä quvqä ii imäkätñqçeta, iiyqä mbqä quvqä metñqä-pqce, hesä anä guäyamä maiqiyqce, qäyunä ma, quvqänänñiqä. Iinjñqce, he anñ iqinj, äväma ppiyä.

⁶ He apäkä hingsi ikiqä ii, huiziquau iwitquetñqceñqä kñuä heyqangutqce, ga suqä asä iinj, he witquapñqceqä. Ii iiyqä suqä quvqce, ämamonñäka äpäytñqä-pa, iiyqä mbqä quvqä metñqce, ämämonyqca äpäyäpu, kima wipiyä. Iinjä itäqänqanñi, ii eqä yänänäqñqä huitanä-huitanñi, eqä-häkä inqce, huiziquauñqä guäyamä äqiyimetä ävätñqä-pa, he eqä aanñä yänänäqñqänänñä eqä-häkä inqce guäyamä äqiyimepu, ga ii änatñqä iwimäkpiyä. ⁷ Ii iiyqä-kiuänqce tii ätnätñqceqä. “Nyi eeqänänñä iu ämiqä naqä äpmamä, itanga ämiqä zä-hawä iu äpmenñänä. Nyi apäkä yawiqinyä manä. Iwä hanñ-iqä nyimeqanqutiyqce, kñuä qämqä manä.

Nyi naqinjäqä.' Ii iinjä ätnätä, kiqä yoqce haqeu ämamänätä, iyyqä-kiuä äminyätñqe, nätmatqä kuapänäñi ämaqumuakka äpäyätñqeqä. Iinjä imäkätñqenqä, he apäkä iinjä, täñä-hunqce kuapänä äväpu, kñuä kuapänä-pqä qiyätñqä inä iwimäkpäyä. ⁸ Iinjä dutañi, hanjä-iqä huitañä-huitañi, hiunji hñqwenyä wimeñqiyä. Iwä täñä-yaqce, hävemnäqñqä ätimäütä, ämaqä kuapänäñi, kñuä kuapänä äqäyäpu, itañga ymisañä dä naqänänjä timäunqiyä. Itañi anä himqä naqä Bapilonä ii, tä wätakä iqiyämäunqiyä. Hanjä-iqce naqänänjä iinjä wimetñqe, ii Goti Naqä, iyyqä suqce Iwäsäuqä Iqu, yänänäqñqä eeqänänjä-tänjä Iquvi."

⁹ Itañga ämiqä naqä qua iutanä, iisä huiwä yanä änyäpu, nätmatqä kuapänäñi anä ämaqumuakka äpäyätqänuwä iqua, iinjä, tä änatäqeta suakä timäunqanji äqumbiyi, qu kñuä huäqä-hunqä äqäyäpu, äwqä hanjä-iqä mapnuwiqä. ¹⁰ Qu ii täñä-hunqä quvqce meqanji äqumbiyi, zä winganji, iisänjä qäqi matqäuqä, kinä haqä näñi ätqäpiyänqä tñnuwi.

"Oänä! Bapilonä iikinyqä, huäqä kinä änaunqiyä! Si anä himqä, aanä naqänänjä yänänäqñqä iikiyi! Iinjä etanji, tqä suqä quvqenqä kimani, maqänä äyä äkimeqiyä!"

¹¹ Ga ämaqä qua iutanä mbqä wäunüä naqä imäkätqänuwä iqua, ämaqä, quwqä yquayä mbqä ipnuwänqce, aanqä itañgi, Bapilonä iinyqä kñuä äqäyäpu, äwqä hanjä-iqä mapnuwi. ¹² Iquauqä yquayi, tiinjä iquauñqeyi. Golqä, silpa, ññ hikä äñguänänjä iu, wimñä qeqätqä iu, gquä-yatqä hui mimäunqänänjä äñguänänjä iu, ä yuä qäpaiqä äñguänänjä iquau, ä yuä ipisqä iquau, ä yuä häñesqä, ññ yuä kakä iquau, ä zä eeqänänjä huitañä-huitañä jinanä-weqä iquayi. Itañga, nätmatqä huitañä qu eläpenqä iquauqä hiquanä itä, ññ zä äñguänänjä itä, ä brasi äyänqä itä, ainqä änä moquasqänänjä itä, ññ hikä äñguänänjä tqätqäkä-tänjä itä imäkminuwä iquayi. ¹³ Itañga yquayä hui-pqe, inänjqä. Ii nätmatqä huitañä-huitañä, buayi äwi yätñqä, anji jinanä-wetñqä imäkqeu, itañga wainqä, olipqä eqä aowä, ä bretqä imäkätñqetä. Ga qu bulumäkatä, sipsipqätä, hosi-pqä, ññ kalisi, hosi iqua eyqiyäma äumijuwä iquau, wäunüä-wiyqä hinginjä iqua-pqe, itañga ämaqä mäkiu mäñdi äkittiqiyäpu, ätuma äumijuwä iquau, inänjä-tänjuai. Nätmatqä eeqänänjä ii, mbqä ipñqe, ämaqä hma etanqenqä, äwqä hanjä-iqä mapnuwi.

¹⁴ "Nätmatqä si kuapänä äkinyätñqä ii, eeqänänjä sitänä qäqiqi mäwiqä, kinä nämä äwiqiyä. Huyä-quayunüä äñguänänjä mbqä haqä yämä enqä tä, eeqänänjä hma eqäqce, si anjinji hinüä mäqunquä da isñqinyä."

¹⁵ Inji, ämaqä, nätmatqä iinjitä mbqä wäunüä imäkäpu, Bapilonä iyyqä suqä iutanji mbqä kuapänänjä-tänjä emitpqä iqua, ii, täñä-hunqä quvqce meqanqenqä zä winganji, kñuä huäqä-hunqä äqäyäpu, äwqä hanjä-iqä ämepu, iisänjä qäqi matqäuqä, kinä haqä näñi tqäpnuwi. ¹⁶ E ätqäpiyänqani, ti tñnuwi.

"Oänä, anä-himqä naqä iinyqce, huäqä kinä änaunqiyä! Ii qäkä qäpaiqä äñguänänjä äyäütä, yuä häñesqätä, ipisqätä ämetä, itañga iyyqä huiwä iunji, golqä, hikä hui mimäunqänänjä äñguänänjä, ä wimñä aanä qeqätqä imäkñätñqeqä. ¹⁷ Mbqä nätmatqä eeqänänjä iinjä, hanjä-iqä ii wimeqanqanä, qui ae imäkñqiyä."

Ga yimbäue ämitqänuwä eeqänänjä iquau, ämaqä eeqänänjä yimba iu äqämbu, qua eeqänänjä iunqä äwätqänuwä iquau, ññ ämaqä eeqänänjä yimba iu wäunüä itqänuwä iquau, ññ mbqä wäunüä eqä-pñä du itqänuwä iqua-pqe, Bapilonä ii-sänjä qäqi matqäuqä, kinä näñi ätqäkuwi.

¹⁸ Ga kinä näñi ätqäpu, anä-himqä iinjä, tä gangqä suäki hinüä

äqumbiyi, manä yänänäqñqä tii ätkuwiqä. “Anä-himqe, naqänänä tqtutänä asänänji, hñqu hmanjqä.” ¹⁹ Ga qu qua hinä ämepu, nyuänju äuaquvauqumuatnäpu, kñuä huäqä-hunqä äqäyäpu, äwqä hanä-iqä-tänä äpmpu, manä yänänäqñqä tii tñnuwiqä.

“Oänä, anä-himqä naqä iinyqe, huäqä kinä änaunqiyä! Iiyqä nätmätqä kuapänä ämäqumuatqä äpeminqetanji, yimba eeqänänä iquauqä kunuñua, eqä-huänju ikipu, mbqä kuapänänä-tänä ekuwi. Hanä-iqä ii wimeqanqanä, qui ae imäkñgqenqä, huäqä kinä änaunqiyä!”

²⁰ “Qäukuä Goti Hanjuwä Iqunä miqä iquki, hanä-iqä anä-himqä ique i äwimeqenqe, äwqä yeeqä iyä! Itanqa, Goti Iqueqä qokä-apäkä iquendä, Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiqänqä endowatkqä iquendä, nñ kukñuä hinuä-tqä iquendä, he anä yeeqä ipiyä. Ii quvqä etqetñqenqä, Goti Hanjuwä Iqu ae iwäsäutä, kimanji, ävqiyä.”

²¹ Kukñuä ii ae ätqanqa, enätqä yänänäqñqä hñqu, hikä kuä-witqä quqowä qäyqä enqä-panä, hikä kätanänä hñqu ämetä, eqä-pñä bu ätnämeqäqke. I imäkätä, tii ätkqe.

“Nyi imäkqä-panä iñji, qu anä-himqä naqä Bapilonä ii, bi yänänäqñqä tnämeqäqanquwänqa, iwä ämaqe, hinuä anqinji mäqunquä danä ipnuwiqä. ²² Iinä etanqji, Bapilonä iiki, gita päsqä, häawä-tqä, ga äkakä huitanä-huitanä qñqä huizi iqua, tqä täknä yäpänqisanji, äkakä maqñqä da yänqiyä. Ga ämaqä wäunquä huitanä-huitanä imäkqänqä näqñqä ae ämetqänuwä iqua, qu saqä yäpänqisanji mäpmeqä da ipñqäuä. Hikä kuä-witqä quqowä qäyqä iqueqä äkakä-pqe, saqä yäpänqisa mäwiqä da yänqiyä. ²³ Hiqi-tä iqueqä we-hunqe, we makunqä da yänqiyä. Ga qokä apäkä ämanqä kukñuä ii-pqe, saqä yäpänqisa mäwiqä danä yänqiyä. Nätmätqä iinä iqua, tiinjä duta kimenqiyä. Ämaqä, tqä mbqä wäunquä iqä iqua, qua täunji, ämaqä naqä, yoqä-tänä-qua äpmaminuwä. Ga si paaqä huitanä-huitanä imäkätnä, qokä-apäkä qua eeqänänä iu qänaknä kipñqä, quanqä äyä ätuminji.”

²⁴ Itanqa, kukñuä hinuä-tqä iquautä, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä iutä, ga ämaqä eeqä, quaeu mäkä-hunqä iqua äpäkkuwitanji, hanä-iqä iqu, Bapilonänä äwiqi.

19

Qu, “Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeu ämamäuanä” ätkuwinqä

¹ Iinä ae ätimäuqanqa huizi, nyi manä kuapänä qäukuä yätuta tii tätqätanqä äwikqe. “Ne Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeu ämamäuanä! Ämaqeu hänä anqji iqumuatqetä, yoqä naqetä, yänänäqñqetanji, neqä Goti Hanjuwä Iqueqänänjqä. ² Ii Iqu qokä-apäkä iuqä suqä iwäsäuqänqanji, hmbu kikiyanquä miqä, aanä naqä-qakuänänä Jänä Iwäsäuqä Iqueyqä. Ga apäkä, huiwä yanä hinqi kiinjä ikiqä ii, qokä-apäkä eeqänänä qua iunji, iiyqä ii ikiqeta qui iwimäkminqetanji, Goti Hanjuwä Iqu, iinjä iwäsäuqeqä. Ii Iqueqä wäunquä-wiyqä iquau pizqä äpäkkqenqe, Iqu iiyqä kimanji ävqiyä. Iinjä iutanji, ne Iqueqä yoqe, haqeu ämamäuanä!”

³ Iinä ätpiyi, qu anqumñji tiinjä ätkuwi. “Ne Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeu ämamäuanä! Ii tä änatäqetanä suaki, hea inqa-inqanqä iqu uuquätñqänänä!”

⁴ Inqanji ämaqä naqä 24 iquatä, nätmätqä hänä-pmeqä-tänä hñquaui-hñquauiñä iquatä, qonä äqutasepäpu, Goti zä-hawä iu Äpmenqä Iqueä yoqe, haqeu ämamäupu, tii ätkuwi. “Ii naqä-qakuä eä, qäyä pmetänä. Ne Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeu ämamäuanä!”

⁵ Goti Hanjuwä Iqueqä zä-hawä iutani, manä hñqu tii ätkqe. “Goti Hanjuwä Iqueqä wäunjuä imäkäpu, Iquenyqä zä ipu, yäpä iqinyä itqänjuwä iquenä, ämaqä hinqinqä-qe, yoqä-tänä-qe, eeqänänuenä, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeu mamäupiyä!”

Sipsipqä Meqä Iqu apäkä metñqä, ymisanä imäkkqenqä

⁶ Itani nyi qokä-apäkä kuapanänä hui, kukñuä ätäpu, aquvä äqämbu pmetanğä-nänä äwikqe. Wiñuä ätimäukqä iqu, ii eqä häkuä enğä-pa äqäyätä, qaquvqä osquä-pa, yänänäqñqä iinjä osquangi äwikqe. Hääñqä-qua e osuäpiyänggani, tnänä tiinjä ätkqe.

“Goti, neqä Naqä Yänänäqñqä Eeqänänä-tänä Iqu, tänğa aanä ämiqä yänänäqñqä äpmenqä-qae, ne Iqueqä yoqe, haqeu ämamäuanä!”

⁷ Tänggani ne äwqä äñguä nenganguti, aquvänä itanä, ga Iqueqä yoqe, haqeu mamäuatunqeqä. Ii tii etanği. Sipsipqä Meqä Iqu apäkä metñqe, qäyu ätimäuyä. Ga Iqueqä apäki, näwe imäknä äpmenä.

⁸ Ga Goti Hanjuwä Iqu apäkä ii, ämuasmänqä qäpaiqä, äñguä kiyä mamätqä wenyä-hunqe ipnätñqä hiñuinä äqunqge.” (Ämuasmänqä qäpaiqä äñguänänä iinjä, ii Goti Iqueqä qokä-apäkä suqä jänänju itqänjuwiyqä.)

⁹ Iinjä etanği, enätqä iqu tii ändkqe. “Si kukñuä tii qäyä. Ämaqä, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä Sipsipqä Meqä Iqueä ämanqä ymisanä iunqä pññqä täaqä ätukqä iqua, yeeqä ipñqäüä.” Iinjä ätätäqänggani, tii ändkqe. “Kukñuä tä, Goti Hanjuwä Iqueqä eä, aanä naqä-qakuänänjñqä.”

¹⁰ I dğanga, nyi enätqä iqueuä yukä-tänä qäqiqi qonä äuktäumi, iqueqä yoqe haqeu mamäumatmä iqanğa, iqu tii ändkqe. “Si nyinyqe, iinjä miqä panä! Nyi wäunjuä sitä, tqä tta-tñguäka, kukñuä Jisasi Iqu awä ätuminqeunğä quuvqä eqiyätqänjuwä iquendä, itqänjuwä-pa, asä iinjä itñqä iqunqä. Si yoqä haqe, Goti Hanjuwä Iquenyqänä mamävä.”

Ämaqe, Goti Iqueqä kukñuä hiñuä tññqä ävauqumuatätñqe, ii kukñuä Jisasi Iqu awä ätuminqeyi.

Ämaqä, hosi qäpaiqä ique Äpmenqä Iquenyqä

¹¹ Nyi iinjä äqunmi, huizi, qäukuä yätuta qñqanä hutänganğa, hosi qäpaiqä hñqu tqäutanği äqunqge. Ga Ämaqä, hosi ique äpmenqä Iqueqä yoqe, tiinjä. “Ämaqä Naqä-qakuä Ätätä, Imäkqä Iqueyqä.” Iqu qokä-apäkä iuqä suqenqä iwäsäutäqänğa-pqä, ä mäkä ämivauätäqänğa-pqe, Iqu suqä aanä jänänänju itä, imäkätñqe. ¹² Ga Iqueqä hiñui,* tä hänaqä äsäta we-hunğqä-pañyi. Iwä Iqueqä nyuänjuñi, ämiqä iquaqüä yñña kuapanä äpmakäuminqe. Nñ Iqueqä huiwä iunji, yoqä hñqu äqänä. Huizi iqua yoqä iquenyqe, maqñqä etanğä, Iqueqä-kiuänä näqñqä eä. ¹³ Ga Iqueqä ämuasmänqä quäuqä iqueni, häñqe-nänä ämuasmäuminqe. Ga qu Iqueqä yoqe, tii änyuätkuwi. “Goti Hanjuwä Iqueqä Kukñuiqä.” ¹⁴ Ga mäkä-iqä qäukuä yätutanä iqua, hosi qäpaiqä iu äpmapu, Ique qänaki äwivändminjuwi. Iqua quwqä huiwä iunji, ämuasmänqä kiyä mamätqä, aanä qäpaiqänänjinä imäknminjuwi. ¹⁵ Ämaqä hiñuiqä äwimenqä Iqueqä manjitanji,† näpqa-hionaqä yanäqñquä hñqu ätimäukqe. Hionaqä iqu, hueqä-himqä eeqänänä iu mändi äkittqiyätñqä iqueyqä. Ga yäqä woyqä a äqätä, qunji ämitñqänänjä.‡ Itani ämaqe, wainqä häukui hikä hovqä imepu gonjñqä iquwä-pani, Iqu suqä iinjä, qokä-apäkiu asä ii itqueniqe. Kiqä qakuu tiñjiqä. Goti Yänänäqñqä Eeqänänä-tänä Iqueqä äwqä tnänä

* 19:12 Itkimäqä 1:14 † 19:15 Itkimäqä 1:16 ‡ 19:15 Apqä Bukä 2:9

iinjqä ätnä. ¹⁶ Itanqa Iqueqä ämuasmänjqä quäuqeutä, ä hawiütäni, yoqä tiinjä äqänminjqe. “Ämiqä eeqänänjä iquauqä Ämiqätä, ämaqä naqä iquauqä Naqä-queqä.”

¹⁷ Inqani, nyi enätqä hñqu, mäptqä iqueqä haqeqi tqäutangji äqunjqe. Iqu yññä eeqänänjä, qäukuä awä iqä äväwa iktqätanquwä iquaujqe, manjä yänänäqñqä tü ätkqe. “He, Goti Hanjuwä Iqueqä ymisanä naqänänjä imäkqanqçenjqä äpäpu, aquvä qämbiyä. ¹⁸ Ga ymisanä iunji, ämiqä iquauqätä, mäkä-iqä iquau miqä iquauqätä, ämaqä aanjä yänänäqñqä iquauqätä, hosi iquauqätä, itanqa ämaqä, hosi iquau haqeqi äpmejuwä iquauqätä huiwä iunjä guwi, he ämbñqänänjä. Ga he huizi iquauqä yäpä imä mäpmeqä injuwä, ä wäunjuä-wiyqä hinqi äpmejuwä, ññ ämaqä hinqiñqä, itanqa ämaqä yoqä-tänjä iquatä, eeqänänjä iquauqä huiwä iunjä guwi, ämbñqänänjä.”

¹⁹ Iinjä äwiyätmäñqani, nyi nanuä hiqiyqä iqtä, ämiqä naqä qua iutanjä iquatä, quwqä mäkä-iqä iquatäni, aquvä ae äqänqanqä äqunjqe. Qu Ämaqä hosi iu äpmeñqä Iqtä, Iqueqä mäkä-iqä iquatä mäkä hmbñqänänjä. ²⁰ Inqani, qu nanuä hiqiyqä iqesä, hiñuä-tqä quanqä iqesäni, guä kiqiyäuekuwi. Hiñuä-tqä quanqä iqu, nanuä hiqiyqä iqueä hiñuä iqi, nätmätqä ämaqä mimäkqänänjä di imäkätä, ämaqä nanuä hiqiyqä iqueä atäunjuä iinjqe ämepu, iqueqä ktqenqä qonjä äwoktäuminjuwä iquauñi, quanqä ätukqä iquwi. [§] Iquauñi, häñjä yqänänjä-quaqui ämepu, hovqä naqänänjä, hikä piyanä-weqä tä nätkätanqçqä bu ämatnämäukuwi. ²¹ Ga iquauquiyqä ämaqä mäkä-iqä iquauñi, hionaqä Ämaqä hosi iu äpmaminjqä Iqueqä mänita ätimäuminqetä, pizqä äpäkkuwi. Itanqa yññä eeqänänjä iqua, mäkä-iqä pizqä e äpäkkuwa iquauqä huiwä iunjä guwi, äñäpu äwqä äñäpäkkuwi.

20

Jisasi Iqu, qua täunji, quyäukuä 1,000 miniqenjqä

¹ Angiñi, nyi ynaunjqä hñqu, qäukuä haqä yätuta äväma quvepçanqç äqunjqe. Iwä iqueqä hipa iunji, qua hovqä täpäunjuä maeqä iqesänjä hutäuqetä, guä woyqä naqä hñqutä, a äqätminjqe. ² Iqu qämäkä häñesqä naqänänjä ique a äkiqätkqe. Ii qämäkä qänqatqä, qu, “Setänä, ämaçeu kukñuänqä ätuma uwqä iquvqä” änyuatminjuwi. Iwä iqu quväukuä 1,000 pmetäninqä iinjqe, ynaunjqä iqu guä woyqetä äkiqiyäuekqe.

³ E äkiqiyäueqetani, iqu iqueni qua hovqä täpäunjuä maeqä ique ätnämeqäqe, hovqä iqueni pmäukuä änä mautäuqä, hutäuqetä aanjä yänänäqñqä ämäyekqe. Ga iinjä etanji, Setänä iqu qokä-apäkä hueqä-himqä iunji, anqini quanqä mätkuä yätñqä diñçauä. Iqu qua hovqä iqueni, quväukuä 1,000 päwqanqçqä, hiñuä äqänä pmetñqänänjä. Ga qänakñi, iqu yäpaqänqçisa wänqänänjäpu ikininqe, äwätepnuiwi.

⁴ Nyi iinjä ae äqunmi huizi, ämaqä, Goti Hanjuwä Iqu qokä-apäkä iu mipñqä wäunjuä äwikqä hñqua, ämiqä iuqä zä-hawä iu pmetanqä äqunjqe. Ämaqä iu äpmaminjuwä iqua, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iqueqä yoqe awä ätäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui, a yänänäqñqä äqätminjuwitani, ämaqä mäkä-iqä iqua, iquauqä nyuäñi huätä ätäväpu, pizqä äpäkkuwa iquayi. Itanqa iqua nanuä hiqiyqä iquenqätä, iqueqä ktqenqätä qonjä mäwoktäuqä ipu, nanuä hiqiyqä iqueqä atäunjuä iinjqe, quwqä hipenjitä, hipaitäni, maqñqä iminqä iquayi. Ga qokä-apäkä ii, qu häñä-pmeqä anqç ämepu, Kraisi, Ämaqä Goti Iqu atäunjuä äteqçä

Iqutä, anä äpmapu mitqätangpi, quväukuä 1,000 päwäniqe. ⁵ Qokä-apäkä qua äptepqä duta anji vauqe, ii aanä kinganä änyä qe ätimäukqe. Itanga qokä-apäkä ae äpäkonquwä huizi iqua, quväukuä 1,000 ae äpäwqanqanqä, qu hänä-pmeqe mämeqä danä ipnuwi. ⁶ Ga qokä-apäkä äpäkonquwä iuta kinganä anji ävaukuwä ii, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqänqä atäunjuä ae ekqä-qua eäpu, yeeqä ipnqäüä. Ga äpäkonqä huizi ätimäutqä iqu, iquauji mändi äkittqiyqenqä yänänäqne, hmayqä. Aanä oeyqä. Hiñuiqä ävaukuwä iinjä iqua, Goti Hanjuwä Iquenyqätä, Kraisi Iquenyqätä hiqäva imäkäpu wimeqä-qua hipnqäüä. Ga qu eeqä, Kraisi Iqutä quväukuä 1,000 iunji, ämiqä pmapnqäüä.

Setänä iqueqä mäkä yäpakiyi

⁷ Iwä quväukuä 1,000 ae äpäwqanqani, qu qua hovqä täpäunjuä maeqä iqueni, qnqanä hutäucanqpi, ga Setänä iqu guä äkiqiyänä äpmamitätqä iundanji, inga ewasqänäniqe. ⁸ Iwä iqu yäpaqänqisa ätimäuäqe, Gokä iqueqätä, Manqokä iqueqätä, ämaqä eeqänänä, qua hitunjuä äwitqutänqä-pa äpmeñuwä iunji, quanqä ätuätä, mäkä ipäqänqä aquvä maqiyäniqeqä. Ämaqä iinjä iqua, aanä kuapänä, a änä matäuqänänä, hikä weä enqä-pañiqä. ⁹ Qu qua eeqänänä äwinqä iu ikipu, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä, anä-himqä, Iqu kiinjä äwinyätñqä iu pmetanquwä iquau qäuiqä ktäucanquwänqä, qäukuä yätuta te äpätä mäkä-iqä iquauji, te aanä kuapänä ganqä äqunqce. ¹⁰ Setänä ämaqä quanqä ätukqä iqueni, qu hovqä naqänänä, hikä piyanä-weqä tä nätgätanqä, nanuä hiqiyqä iqutä, hiñuä-tqä quanqä iqutä ae äpmetanqinyä iu, ämatnämäukuwi. Ga iqua, hiunji heatqeu, täñä-hunqä naqänänä hea ique-ique inä meqäpnuwi.

Goti Iqu, ämaqä ae äpäkonquwä iquauqä suqe, iwäsäukqenqä

¹¹ Itanji nyi zä-hawä qäpaiqä naqänänä hñqu witanqgi, ga Zä-hawä Iu Pmetanqä Ique-pqe, äqunqce. Iwä quaetä, qäukuitänji, Iquenyqä zä äwäsinyä, qäpu ekiyi. ¹² Itanga, qokä-apäkä ae äpäkonquwä, yoqä-tänitä, yoqä maeqä-tänitä, eeqänänji, qu zä-hawä iqueä hipenjuä iqi tqäutangä äqunqce. Iqi tqäutanguwänqä, enätqä iqua quwqä suqä imäkminjuwä buki ävatäpu, itanga hänä-pmeqä bukä iqu-pqe inä ävatkuwi. Ga Zä-hawä Iu Äpmeñqä Iqu, bukiu qänätanqceunji hiñuä äqunäqe, Iqu ämaqä ae äpäkonquwä iquauqä suqe iwäsäukqe. ¹³ Ämaqä eqä-pñä iu äpäkonquwä iquauji, eqä-pñä iqu a äkiqätminqce, ewasqiyäwqatqce. Äpäkonquesä, wavä iquesänji, iquaqu-pqe, qokä-apäkä ae äpäkonquwänqä iquaquiyqä hipa iu äpmaminjuwä-pqe inä ewasqiyäwqatkiyi. Itanga qu eeqänänji, Zä-hawä Iu Äpmeñqä Iqueä hipenjuä iqi tqäutanguwänqä, Iqu ämaqä hñqunä-hñqunä quwqä suqä imäkminjuwunqä iwäsäukqe. ¹⁴ Ga äpäkonqä iqutä, ä wavä iqutä, hovqä tä naqänänä äsätanqä ique ämatnämäukuwi. Hovqä tä naqänänä-tänjä iqu, äpäkonqä huizi iquvi. ¹⁵ Itanga ämaqä, quwqä yoqe hänä-pmeqä bukä iu mañqä inqä iqua, qu-pqe hovqä tä naqänänä äsänqä ique inä ämatnämäukuwi.

21

Qäukuä änyä-hänñqätä, qua änyä-hänñqätä

¹ Nyi ii iqanqä äqunmi, huizi, qäukuä änyä-hänñ hñqutä, qua änyä-hänñ hñqutä, äqunqce. Qäukuä qua hiñuiqä äwäminjiyä iquaqu, hma ae eqanqiyänqä, ga eqä-pñä-pqä iqu, yqänä matuqä ikqe. ² Itanga nyi

añä-himqä Goti Hanjuwä Iqu Iqueqänqä atäunuä ikqä, Jerusälemä änyä-hänä iunji, hinuä äqunqge. Ii apäkä hñqu, kiqä qokiqe ämuanätñqä qeqätqä näwi imäkñqä-pa, qäkämä qeqätqä iinjä imäkñqä, Goti Hanjuwä Iqutä qäukuä haqä yätu äwinqeutani, äväma quvepqangi äqunqge. ³ Itangqänqä, zä-hawä iutani, manjä yänänäqñqä hñqu tii tqanji äwikqe. “Qätä nyipiyä! Tängani Goti Hanjuwä Iqueqä anji, qokä-apäkita äpmeqi. Inji Iqu quwqä awä iqi pmetänqiyä. Ga qu Iqueqä qokä-apäkä heqangpi, Iqu Iqueqä-kiuä qutä anä äpme, quwqä Goti äpmenqiyä. ⁴ Iqu, knuä äpakä maqiyqä ipñqä, quwqä hinuä eqä ye esänqiyä. Itanga qokä-apäki, mapakonqä danä iqäpnui. Nätmatqä qängatqeta äwäka äpäñqe, tängani, qäpu iqanqgetani, äwqä hanjä-iqä, knuä qäyqä, itanga tänj-hunqä mäwimeqä da iquäniqeqä.”

⁵ Iwä Zä-hawiu Äpmenqä Iqu tii ätkqe. “Qätä nyipiyä. Nyi nätmatqä eqänäni, änyä-hänä imäkqänä.” Ii ätätäqänqä-pqe, tii-pqe inä ändkqe. “Si kuknuä tä tuwanuä qäyeyä. Ii, aanä naqä-qakuänänä etangi, ga ämaqä eqänäni, iquenyqe quuvqä heqäpnqänänä.” ⁶ Itangani, Iqu tii ändkqe. “Nätmatqä eqänäni ae ätimäuiqiyä. Hinuiqänqäta, yäpakinqätäni, Nyi Nqä-näuänqä. Nätmatqä eqänäninjä Qakuä-qunä emä, eqänäni qäpu Imäkqä-qunqä. Itanga ämaqä hñqueqä quväki ye ävätñqe, Nyi iqueni, eqä esquä hea ique-ique pmeqä vqä iquesani, mbqä maeqä, hñgi guätñqä wimqänä. ⁷ Ga ämaqä hñqu mäkä äunäpiyä iunji ämäwqätäquangutqe, Nyi iqueni nätmatqä ii ävätmä, ga Nyi iqueqä Goti pmetangundi, iwä iqu Nyaqä ymeqä pmetänqiyä. ⁸ I etangi, ämaqä pemä miqä itqänuwä iquatä, quuvqä maeqiyqä itqänuwä iquatä, suqä aanä quvqänänä imäkätqänuwä iquautä, ämaqä pizqä äpäsqätqänuwä iquautä, huiwä yanä hñgi äväkitqänuwä iquatä, paaqä imäkätqänuwä, ä goti quanqä iquauñqä quuvqä eqiyätqänuwä iquatä, itanga kuknuä quanqä ätätqänuwä iutäni, qu hovqä naqänänä hikä piyanä-weqä tä nätqätanqä iunqä upnuwiqä. Ii äpakonqä huizi iquvqä.”

Jerusälemä änyä-hänä iquenqä

⁹ Asä qängani, enätqä hñqu nyinyqä äpkqe. Iqu enätqä 7, nätmatqä ämaqä qui imäkqä yäpakä hevqä manguä inqä, a äqätminuwä iquautanä iquvqä.* Itanga enätqä iqu tii ändkqe. “Si biyä. Nyi apäkä Sipsipqä Meqä Iqu metñqä iqäqä iinjä, ämäktquamqänänä.” ¹⁰ Itani iqu Dnä Änguä Iqueqä yänänäqñqeta, qoqonä naqänänä haqä yämñä hñquenqä ännä äukqe. Qoqonä yänisanji, iqu añä-himqä, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqänqä ätkqä Jerusälemä ii, Iqutä qäukuä haqä yätu äwinqeutä äväma quvepqangi, ämändquakqe. ¹¹ Goti Hanjuwä Iqu anä pmetangi, Iqueqä tä yanqä naqänäni añä-himqä iisa äyanminñqe. Tä iqueqä we-hunqge, hikä jaspä änguanänä kiqä mbqä haqä nändi ikutötqänuwä-pañä, huitanänänä, aanä quvanyäqñqeqä. ¹² Anä-himqä iinjä ii, täknä naqänänä haqä yämä äqänminñqe. Täknä iqueni, kiqä hävqä qñqani, 12 imäkñminñqe. Ga qñqanä iquau-tänä qäqiqini, enätqä hñqunä-hñqunä ätqäuminjuwi. Itangqänqä Israitqä iquauqä kawäka 12 iquauqä yoqe, hävqä qñqanä iquaujni, hñqunä-hñqunä äqänminñqe. ¹³ Itanga täknä iinjä, mäptqä yarpqä inqisa äqänminñqeuñi, kiqä qñqani, hñquaqui-hñqueyqä. Itangqänqä täknä mäwqä hñqisa äqänminñqeuñi, asä hñquaqui-hñqueyqä. Nñ asä täknä mäwqä huizingisa äqänminñqeuñi, hñquaqui-hñquenqä. Itanga mäptqä wiqä inqisa äqänminñqeuñi, asä hñquaqui-hñque inänqä. ¹⁴ Anä-himqä iinjä ique täknä äqänñqe,

* 21:9 Itkimäqä 15:1-7

iwä täknä iqu yänänäqñqä qänätätñqe, hikä 12 iqua äknğäuminçqe. Itanğqanğa ämaqä 12, Sipsipqä Meqä Iqu kukñuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä iquauqä yoqe, hikä iquauñi hñqunä-hñqunä äqänminçqe.

¹⁵ Enätqä nyitä kukñuä anä ätkueä iqu, anä-himqä ii, itanğa kiqä täknä naqä ique, itanğa qñqanä täknä ique imäknñqä iquau, quwqä quäuqençqätä, homañinçqätä iwäsäutñqä, golqä yäkqe a äqätminçqe.

¹⁶ Itanğa anä-himqä iutanä täknä mäwqä ingi-ingisanä hiqñqe, asänäñi. Iyqä quäuqetä, naçetäñi, hñqu mäñdi ma, iquaguiyqä hiqñqe asänänjçqä. Itanğa enätqä iqu anä-himqä ii, iqueqä yäkqetä hiqñqençqä iwäsäukqe, kiqä hiqñqe 2,200† ätimäukqe. Anä-himqä iyqä ingi-ingisanä iwäsäuqätä, kiqä haqä yänjñitä-pqä qäsä iwäsäukqe, eeqänäñi hiqñqe asänä ätimäukqe. ¹⁷ Iqu anä-himqä iutanä täknä äqänänçqä-pqe iwäsäukqe, iqueqä hiqñqe 144 ätimäukqe. Hiqñqä iinjä iwäsäuqe, ii ämaqä hñqueqä äquanä iutanä, hipa pätäkiqä iunçqä iwäsäutqütätäqñuwa ii ençqä-panj. Itanğa enätqä, täknä hiqñqä ique iwäsäukqä iqu, hiqñqä ii qesä iwäsäukqe.

¹⁸ Ga anä-himqä iutanä täknä, Goti Hanjuwä Iqu hikä jaspaitä täknä äqäyätä, itanğa Iqu anä-himqä iinj, golqä itänä ämätkqe. Ga kiqä äyänçqä di, huiwä hiqumuanä hñuä iqänçqä-panä aanä quvanyäqñqeqä.

¹⁹ Ga anä-himqä iutanä täknä iquvanä buñi, Goti Hanjuwä Iqu hikä huitanä-huitanä, mbqä naqänçqä äwäminçqe, ämetä huyä-quayunüä ençqä-pa iwimäkkqe. Itanğa iquvanä buñi, hikä aanä äñguänänä jaspä iqu ganä äsekqe. Itanğqanğa huizi, hikä säpayä ique, äsekqe. Ga hikä huizi äsekqä yoqe, aketä iquvi. Itanğa hikä huiziqu iqueqä yoqe, emelatqä iquvi. ²⁰ Nñ, hikä huizi, satonikisi ique äsetä, ä huiziqu, koniliyanä ique äsekqe. Itanğa hikä hñquququ, klisolaitä iqu etançi, itanğa huiziqu, kiqä yoqe, belitä iquvi. Ga hikä huizi iqu, topasi iqu etanğqanğa, ññ hikä 10 iqu, klisoplesi iquvi. Ä hikä huiziqu, hayäsinä iqu etançi, itanğa yäpaki, amelisi ique, iquau äsekqe. ²¹ Ga hävçqä qñqanä 12 iqua, qu kamä naqänänä ençqä-panjçqä. Ga kamä iinjä iqua, mbqä naqänçqä imäkkqä eä, aanä qäpaiqänäñi. Ä hävçqä qñqanä hñqunä-hñqunänä iquauñi, kamä hñqunä-hñqunä imäknminçqe. Nñ anä-himqä yäpä yänğisançqä huänçqe, golqetänä imäkänçqe. Ga golqä iinj, kiya mamätqä, aanä quvanyäqñqeqä.

²² Ga anä-himqä iunji, nyi hiqäva-imäkkqä anä hñqu hñuä mäquñquä ikqe. Goti Naqä, Yänänäqñqä Eeqänänä-tänä Iqutä, Sipsipqä Meqä Iqutänji, hiqäva-imäkkqä anä iquenyqä tnänçqä Iquaquvqä. ²³ Itanğa anä-himqä iunji, mäptqä, ä qanüä äyanätä we hunätñqe, hmanjçqä. Goti Hanjuwä Iqueqä yoqä naqä motquetñqä tä-yänçqä naqänänä iqu, anä-himqä iu yänğuaniqe. Nñ Sipsipqä Meqä Iqu hiqi-tä ençqä-pa, anä-himqä iu äyävqätä pmetançi äquñçqe. ²⁴ Iwä qokä-apäkä hueqä-himqä eeqänänjiutanä, qu çanji, Tä Iqu yänätanğqeu upnuwi. Itanğqanğa qua eeqänänä iu ämiqä naqä äpmakäwänjuwä iqua, nätmätqä äñguänänä quwqä yoqä naqä motquapñqä isua, iqinyqä äma ppuwi. ²⁵ Ga heatqä hiawiqe, anä-himqä iunji, matimäuçqä etançi, anä-himqä iutanä täknä hävçqä qñqanä eeqänänä iquauñi, mämäyeqä, hiunji ique-ique hutänätäniqeqä. ²⁶ Hueqä-himqä iquauqä nätmätqä äñguänänä, yoqä naqä ävätñqä eeqänäñi, qu anä-himqä yäpä yänğisa äma mipaqupnuwi. ²⁷ Mä nätmätqä, Goti Iqueqä hñuä iqi äñguä maeqä, kiya mätkä itä, ä ämaqä, suqä aanä quvqänänä imäkmipqä itä, ämaqä quanğa ätmipqä

† 21:16 Kiqä hiqñqe 2,200 kilomita. Hänaqä Menyämata Lae bunçqä änyänçqä iqu, kiqä hiqñqe, 240 kilomita inänjçqä.

itäni, qu eeqä, anä-himqä yäpä yängisa mäyqä ipnuwi. Hma naqä-qakuia. Nñ qokä-apäkä quwqä yoqe, Sipsipqä Meqä Iqueä hänä-pmeqä bukä iu äqänänqä iqua, qu quwänä anä-himqä yäpä yängisa pepnuwi.

22

Eqä hänä-pmeqä vqenqätä, zä hänä-pmeqä vqenqätä

¹⁻² Itanğa enätqä iqu, eqä naqä hänä-pmeqä-vqä hñqu ämändquakqe. Ga kiqä äyanqä di, huiwä hiqumuanä hinuä iqänqänänä aanä quvanyäqñqä iniqä. Eqä iinä iqu, Goti Hanjuwä Iqueqätä, ä Sipsipqä Meqä Iqueätä, zä-hawä iuta ekukua, anä-himqä iyeqä hänaqä awä iqi quvepqangi äqunqce. Itanğa eqä yätäqä inği-inğisanı, zä hänä-pmeqä-vqä hui ätqäunäüä. Ga zä hänä-pmeqä-vqä iinä iqua, häukuä qanua ique-ique wiquänqiyä. ³⁻⁴ Itanğa nätmatqä eeqänänä, Goti Iqu mäwinqä iqäqä iqua, iqini mäwiqä danä enä. Goti Hanjuwä Iqutä, Sipsipqä Meqä Iqutä, zä-hawä iu äpmanyä miqiyñqeqä. Iquaqu pmetanğiyänğani, Iqueqä wäunua imäqäqä iqua, Iqueqä yoqe haqeu ämamäupu, wäunui imäqämanäpu, Iqueqä himä-hiqumuanıu hinuä qumbnuwi. Itanğa, iqua quwqä hipenua iunı, Iqueqä yoqä-tänä-quayı. ⁵ Itanğa Goti Naqä Hanjuwä Iqu, qokä-apäkä iunı we-hunqce, Iqueqä-kiuä vqanğqetani, heawiqe matimäuqä da itä, hiqi-tetä, mäptqä iqueqä we-hunğqetäni, wäunua imäqäqñqce, maeqä danä yäniqeqä. Oeyä. Ga qu hea ique-ique ämiqäpnuwi.

Jisasi, si biyäl

⁶ Iqu iinä ämändqueqetani, tii ändkqe. “Kuknuä tä aanä naqä-qakuanänä etanği, ga ämaqä eeqänänä, kuknuä iquenyqe, quuvqä heqäpnqänänä. Goti Naqä Iqu, kuknuä hinuä-tqä iquauqä quuvqe wivauqumuatqä Iqu, Iqueqä enätqä hñqu, Iqueqä wäunua imäqäqä iquauı, nätmatqä eeqänänä, maqänä timäutñqä inğqä motquetñqä, ändowatkqe.” ⁷ Jisasi Iqu tii ätkqe.

‘Qätä nyipiyä. Nyi maqänä quvepmqänä.† Ämaqä, kuknuä nätmatqä timäunienqä bukä tque äqänänqä iu qänaknä imipqä iqua, Goti Iqu ängua iwimäkänqiyä.’‡

⁸⁻⁹ Nyi Jonä, nätmatqä timäunienqä, qätä äwiyätmä, äqunğqä iqunji. Nyi qätä äwiyätmä, hinuä ae äqunmitani, enätqä nätmatqä e ämändquakqä iqueuä yukä-tänä qäqiqi qonä äuktäumi, iqueqä yoqe haqeu mamämätmä iqanğa, iqu tii ändkqe. “Si nyinyqe, iinı miqä panä! Sitä, tqä tta-tñguäka kuknuä hinuä-tqä iquatä, ämaqä eeqänänä, bukä tqe qänaknä itqänuwä iquatä, Goti Iqueqä wäunua-wiyqä enjuwä-pa, nyi asä iinä iqunjqä. Si yoqä haqeu mamäutñqce, Goti Hanjuwä Iquenyä qonä woktävä.”§

¹⁰ Ga hui-pqä inä tii ändkqe. “Kuknuä nätmatqä timäunienqä bukä tqe äqänänqce, qäqi ae ätimäutñqä iqä-qae, si imä zä makiptqäyqä panä.

¹¹ Ae ätimäutñqä iqä-qae, ämaqä suqä quvqä äki-äkitanä imäkätqänuwı, quwqä iunä äwäpu, qäyä imäkqca uwqanğpu. Nñ qokä-apäkä Goti Iqu Iqueqänqä atäunua iqanği, suqä jänänä iunä imäkätqänuwı, iunä qäyä imäkqca uwqänğqeqä.”

¹² Jisasi Iqu tii ätqiyä. “Qätä nyipiyä. Nyi maqänä quvepmqänä. Ga maqänä äquvepätmänğani, ämaqä hñqunä-hñqunänä iunı, quwqä suqä

* 22:6 Itkimäqä 1:1 † 22:7 Itkimäqä 3:11 ‡ 22:7 Itkimäqä 1:3 § 22:8-9 Itkimäqä 19:10

imäkätqänjuwä-pa, kimanï wimqä iinqe, Nyi qäsä äma quvepmqänä. ¹³ Hinuiqänqä, qänakñqä, Nyi Nqä-näuanjqä. Nyi ganä äpmamä, yäpakänqä äpmeñqä Iqunjqä. Nätmatqä eeqänänjqä Qakuä-qunä emä, qäpu imäkqä Iqunjqä. ¹⁴ Qokä-apäki, quwqä ämuasmänqä asñä äqäyätqänjuwä iquauñi, Goti Iqu ängüä wimäkqanquti, qu zä häñä-pmeqä-vqä ique äñäpu, anä-himqä iutanä hävqä qñqanä äutemä yängisa paquñqäüä. ¹⁵ Itanqa ämaqä, suqä aanä quvqenä imäkqä iquau, paaqä imäkqä iquau, huiwä yanä hinqi väkiqä iquatä, ämaqä pizqä päsqä iquau, ä goti quanqä iquauñqä quuvqä heqiyqä iquatä, ññ suqä quañgiunqä äwinyätä, qänaki iqä iquafäñi, qu eeqä, Goti Hanjuwä Iqueqä anä-himqä iunji, yäpaqänqisa pmapnuwiqä. ¹⁶ Nyi Jisasi Iqunä, Nyi Nqä enätqe, henyqä ändowatqanqä, ga iqu qokä-apäkä, Nyaqä yoqenqä aquvä äqänätqänjuwä iquenä, Nyaqä kukñuä tä awä äyä etätñqe. Nyi ämiqä Dewiti iquesanä Zä-Hutäkñä äungqä Iqunä,* ga iquesa ätimäukqeqä. Itanqa Nyi Qätäqueqä ziqunitä ätimäutä, äyanätñqä Iqunjqä.”†

¹⁷ Dñä Ängüä Iqutä, ä Sipsipqä Meqä Iqueqä apäkisänji, tii ätqinyä. “Si biyä.”

Ga ämaqä eeqänänä, kukñuä tä qätä äwipqä iqua, qu-pqe tii tpuwi. “Si biyä.”

Itanqa ämaqä äkisqu-äkisqu, quväki ye vqanji, eqänqä äwingqä iqu, äpätnqänänjqä. Ga tqu-tqu eqä häñä-pmeqä vqe, nätnqä etanqutqe, iqu äpätä mbqä maeqä, qanyä ionätñqe.ä.

Jonä iqueqä kukñuä yänänäñqä yäpakiyi

¹⁸ Ämaqä eeqänänä, kukñuä nätmatqä timäuniqenqä bukä tqe äqänänqce qätä wipqä iquauñi, nyi Jonä Iqunä yänänäñqä tii tumqe. Ämaqä hñqu kukñuä tqeñi, hui wiyä iqa uwqanqutqe, Goti Hanjuwä Iqu ämaqä iqueñi, hanä-iqä aanä quvqä iinqä bukä tqe ätä äqänänqce, wiyä iqa peyaniqe. ¹⁹ Nñ ämaqä hñqu, kukñuä nätmatqä timäuniqenqä bukä tqe äqänänqceuta hui huätä mamäuqanqutqe, ga Goti Hanjuwä Iqu iqueqä nätmatqä ängüänänä iinqä bukä tqe ätä äqänänqce, huätä mätnämäunqiyä. Nätmatqä äñguä ii, zä häñä-pmeqä-vqä iqutä, Goti Hanjuwä Iqueä anä-himqä iisä, iquaquvi.

²⁰ Ga Ämaqä nätmatqä eeqänänä iinqä awä ätätñqä Iqu, tii ätqiyä. “‘Nyi maqänä quvepmqänä-qe,’ naqä-qakuä etkqe.” Auä, yqänä! Jisasi Naqä Iquki, Si maqä quvepiyä!

²¹ Naqä Jisasi Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta, nätmatqä ängüänänä hinqi vqe, etapquä. Ii naqä-qakuä eä, qäyä pmetänä.

* 22:16 Itkimäkqä 5:5 † 22:16 Itkimäkqä 2:28

Kuknuä huiuqä quatiyi

Bukä tquenji, kuknuä huiuqä quati, ätnäñiqi itkimäkätñqeyi.

A

Anjä aquväqñqä

Jisasi Iqu qua täu pmetanğa, Israitqä iquauqä anjä himqä eeqänänä iunji, anjä aquväqñqä hñqu-qe ä hñquaqunä-qe ämätñminñqe. Jerusälemä iunji, aanjä kuapanä ämätñminñuwi. Suqä iinji, Israitqä iqua qua Bapiloniya iuta anğumä äppiyyi, inğanä ipäqäkuwi. Anjä aquväqñqä iunji, qu Goti Iqueqä kuknuwi qätä äwiyäpu, Iquenyqä tääqä ätäpu, Iqueqä yoqe haqeu ämamäupñqä aquvä äqänminñuwi. Iqini qokä-apäkiunji kuknuä inä ämitäpu, ä ymeqä iqua skutqänqä äuminñuwi.

Anji Goti Ique vqenqä hiunji naqä

Hiunji naqä tquenji, Israitqä iqua, quwqä kawä hñqu hiqäva-imäqkä anji, Goti Ique anji äwikqenqä kñuä indqänäpu, aquvä äqänminñuwi. Quwqä mäkä-huñqä iqua, hiqäva-imäqkä anji kiyä-mätqä imäkkuwitanji, Jutasi Makäpiyäsä iqu anjä ique ikikinyänä imäkätä, Goti Iqueqä yoqe haqeu mamäupñqä, Ique anji äwikqe.

Aposälqä, (apotel)

Yoqä iqueqä qakui, ‘ämaqä ändowatkä.’ Bukä täunji, si yoqä ‘aposälqä’ qänätanğqe, hñqunä qundnä. Makä 3:14 iunänji. Iqini Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä 12 iquauñi, wäunjuänqä ändowatätä, ‘aposälqäuä’ änyuätkqe. Hiqñqä huiunji, ‘Ämaqä Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquä’ qänätanği qundnä. Ä hiqñqä huiunji, ‘Ämaqä Jisasi Iqu wäunjuänqä ändowatkqä iquä’ qänätanği qundnä.

Asnjä-meqänqä suqe

Jonä asnjä-qäyqä iqu, qokä-apäkä kuapanänä iu, eqä Jotänä du asnjä äqämññqe. Iqu qunji, “Heqä suqä quvqeutä kñuä äkunmäkmbyä. Ga he iinjä iquwññqä motquapññqe, asnjä mapiyä” ätuminñqe. Asnjä-meqä suqe, Jonä iqu mipäqäyqä ikqe. Jonä iqu matimäuqänqä, Israitqä iqua qu-ganä ipäqäkuwi.

Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänjuwä iquauqä kñui, tiinji. Ämaqe, hñqu asnjä meqanği äqumbiyitanji, iinjä iqu quuvqä ae eqiyqiyäqe, näqñqä mapnä. Asnjä ämeqä iqu, iqueqä suqä quvqenqä kñuä äkunmäknätä, Jisasi, suqä quvqä huätä ämamäuqä Iquenyqä quuvqä eqiyätä, Iqueä kuknuä dü qänaki itñqä äwinyä.

Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänjuwä hñqua, kñuä tiinjä-pqe, inä indqänätqänä. Ymeqä dñi, asnjä meqanğpqe, ii Goti Iqueqä-quayqä.

Ä

Ämaqe uqä Ymeqä Ekqä Iqu

Qänğanäñi, hinjuä-tqä Deniyäli iqu, ämaqä, Goti Iqueqä qokä-apäkiu, quwqä suqä quvqeutä huätä ewewatqä iquenyqä ätätäqänğanji, iqu ‘Ämaqe uqä Ymeqä Ekqä Iqueyqä’ ätätä äqäqqe. Yoqä iinjä iqueqä quati, ‘Kraisuä’ ätätunquä iqtänji asänänji. Jisasi Iqu kiqä-kiuänqä ätätäqänğanji, ‘Ämaqe uqä Ymeqä Ekqä Iqueyqä’ ätätä ätkqe. Iqu iinjä ätätä, ‘Goti Iqu änändowatätä, yoqä naqä ädapkqe. Täkä Nyi ämaqä-qunä eämä, Goti Inänjä-qunänjqä’ ätkqe.

Äwqä äkunmäkñqä

Bukä tquenji, “Kñuä äkunmäkñqä” qänätanğqe, ii qundnä.

B

Bapilonä

Bapiloni, ii qua naqä hñqueqä yoqe. Qañganäñi ämaqä iu pmeqä iqua, Israitqä iquata mäkä äunäpiyängañi, quñi ämawqätäupu, quwqä quaiunqä wäunuä hengi wiyqänqä ätumä äukuwi. Israitqä iqua iqiñi, quvaukuä 70 äpmakuwi. Pitä iqu anä himqä Romä iquenqä, kukñuä ktqe, ‘Bapilonäyqä’ ätatä äqäkqe. (1 Pitä 5:13) Jonä iqu, bukä Itkimäkqä iunji, Bapilonä ätatä äqäkqe, iqu Romänqä ätkqäti, ä äsquenqä ätkqäti?

Bea

Bea iqua, täñä aanä naqänänä, qua huiunji, qäuqä imä hiqiyqä ätqäunä. Kiqä ktqe, Itkimäkqä 13:2 iunji, hinjuä qunä.

Belsäpula

Belsäpuli, ii dnä quvqä hñqueqä yoqe. Ämaqä Israitqä qäyä hitanji huizi hñqua, dnä iqueni quwqä goti enqä-pa äqunäpu, iqueni qonä äwoktäuminjuwi. Jisasi Iqu qua täu pmetanqa, qu yoqä iinji, Setänä, dnä quvqä iquau miqä ique, änyuätkuwi.

Bretqä yenjuä qo-matäuqänqä hiunji naqänänä

Hiunji naqä tqueni, Israitqä iqua wikä hñqunä anä äpmepu, Goti Iquenyqä knjuä indqänminjuwi. Hiunji kinqänäñi, hiunji naqänänä Pasopa iyyi. Quwqä kaqä-kawäka, Isipä iuta ewewatqanquwängga, bretqä qo ätäutä änyuämäuqanqce hinjuä qumbñqä mäwiñgangi, qo matäuqä yätñqä yenjuä häkiyä äyäqäkuwi. Iutanji, hiunji naqä iquauñi, quwqä anä iunji nätmätqä qo täuqänqce pmua imäkäpu, bretqä yenjuä qo-matäuqä dinä änminjuwi.

Bukä

Jisasi Iqu qua täu pmetanqani, bukä ne ämenquetanji, qu mämeqä iminjuwi. Quwqä tuwanui, pipa huitanä-huitanä iu äqiyäpu, äkuäpäminjuwi. Ämaqä huizi iqua tuwanui hinjuä äqunäpu a täuqenqce, qu nyunuä taki ätapiyi, tuwanuä äqiyäpu äkuäpipu epqä iu ämänäminjuwi. Pipa iinä iqua aanä quäuqänänänqga, pipa hitunuä inñi-inñisanji, huätäkqä hñquaqu epiyi, pipa iu äkuäpipu, pñqä eminjuwi.

Bulumäka iquauqä wäunju

Israitqä iqua kuä sngumetqänqä wäunuä ipiyängangi, qu yätamäkqä vätnqce, bulumäka ämininjuwi. Hea kuapänänänqani, nätmätqä hanä-iqä iqua eyqiyäma upñqce, bulumäka hñquaqu zä-quavqä hinjuä-qoe guä äe ämäseqanquwängga, bulumäka iquauqä eyqiyäma äuminjiyi. Goti Iqueqä kukñuä hñqu, “Bulumäkai, kuä-witqä wäunui yätamäkqä eyqanqani, uwqce manqä yätñqce, hinjuä mäyeqä pambiyä” ätnä. Kukñuä haqä yeqi ätqä iqueqä ktqe, Matiu 11:29 iutä, 1 Korinä 9:4 iutä hinjuä qunä.

D

Disaipel

Yoqä ‘disaipel’ ii wiyä kukñuä iyyi. Etanji, bukä täu qänätanqutqe, mämoqumueqä isnä. Kiqä quati, ‘Ämaqä, näqñqä-vqä hñqueqä kukñuä qätä äwiyätä, qänaki itñqä iqueyi.’ Jonä asñä-qäyqä iqu-pqe, ämaqä asä iinä-tänue. Itanqa Parisi iqua-pqe, asä kuapänänä inänä-tänuai. Inäqce Jisasi Iqueuä kukñuä qätä äwiyäpu, qänaki iminjuwä iquauñqce, bukä täunji, kukñuä kuapänä ätä äqänä. Iquauñqce, ‘Ämaqä Jisasi Iqu wäunuänqä ämotquaminqä iquaiqä’ kuapänä ätä äqänä. Hiñqä huiunji, ‘Ämaqä wäunuä yätquakä iquaiqä’ ätä äqänä.

Bukä Matiu, Makä, Lukä, Jonä, iunji, qokä-apäkä iquautanji, Jisasi Iqu 12 iquau atäunuä ikqe. Iquauñqce, hñqäqinji, ‘Ämaqä 12 iquauñqä’ ätä äyä äqänä.

Bukä 'Wäunjuinqä' iunji, Jisasi Iqueqä ämaqä eeqänänjä iquauñqe, kuknuä huizi hinjä qundnä. Kuknuä hñqu, 'Ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä iquauñqe.' Hñquququ, 'Jisasi Iqueqä yoqä-tänjä iquauñqe.'

E**Enjätqä**

Enjätqä iqua, ämaqä-qua ma, Goti Iqueqä dnä-qua epu, Igutä qäukuä haqä yätu äpmapu, Ique yätamakqä ävätqänä. Quwqä wäunjä hñqu, Goti Iqueqä kuknui äma äwäpu, ämaqeu tqueyi. Quwqä wäunjä huizi, Goti Iqueqä ämaqeu miqeyi. (Hipru 1:14 hinjä äqunyä.) Qutanä ämiqä iqu, iqueqä yoqe, Maikoli ique. Itanjä huiziqu, Gapleti ique. Ämaqä kuapänäni, enjätqä iquauñqe, tii ätätqänä. "Qu huqä-tänjä iquayqä." Inäqe, Goti Iqueqä bukä iunji, enjätqä iquauñqe, huqä-tänjice matqä eä. Mä täkä, huqä-tänji, qerupqä iquayi. (Hipru 9:5 hinjä äqunyä.)

G**Gita**

Gita qu qänğanä päkminjuwi, ne tänja äpäsätunquetäni, asänänjä hmayi.

Grikä

Goti Iqueqä kuknuä täunji, qua Grikä iquenqe, kuknuä kuapänä äqänä. Qua Grikä iqu, Israitqä iquauqä qua iutatä, qua Isipä iutatäni, kinjä nämä qäyä etanji, Jisasi Iqu qua täunqä änä mapqänja, Grikä iutanä iqua qua im-imä ämiminjuwi. Iutanji, qokä-apäkä kuapänäni, iutanä ma, iquauqä anjä-kuknuinqätä, suqenqätä, näqñqä ämaminjuwi. Ga Jisasi Iqu qua täu pmetanja, ämaqä näqñqä-tänjä iqua, 'Grikä iquauqä näqñqe, äñguanänjicä' knjä indqänäpu, quwqä anjä-kuknui yqänä ätminjuwi. Goti Iqueqä kuknuä tqueñi, qu ganäni Grikä iquauqä anjä-kuknuä du äqäkuwi.

Grikä iquauqä anjä-himqä naqe, Atenisiyi. Quwqä anjä-himqä huizi hñqua, Korinä, Pilipai, ä Tesälonaika iquayi.

H**Hakä**

Israitqä iquauqä haki, ymisänjä pizqä maqänä miqä, äñguä äpakänä witätñqä imäkänä.

Hääwä

Israitqä iquauqä hääwi, huitanjä-huitanjä iiyi. Hääwä äkaki, hui mäkanqä upñqänja, mäkanqä miqä iqu, hääwä-tqä ique tquanñuti, hääwä miqä iqu hääwä tqanja, mäkä iqä iqua qätä äwiyäpu, ivatuwänäpu, mäkanqä äuminjuwi.

Hämapäkä qa

Eqä-huänjä Galili iunji, hämapäkä-piqä kuapänänjä iqua wäunjä iminjuwi. Iqua hämapäkä qae eqä huänju ätnämäuqanñuwänja, hämapäkä qa mñqe huänjä mämä änyäqetäni, hämapäkiu ämäpmuäqanñga, hämapäkä piqä iqua guä hämapäkä qa iu ämuäsmänänjice yänänäqñqä äkutpäqiyäpu eyqiyämeqanñuwänja, hämapäkä iqua mäwqä ipnä. Itanji hämapäki ämepu, yimba iu pnqä epiyi, qae eqä-huänjä bu anji ätnämäuminjuwi.

Heroti

Yoqä Heroti, ii Israitqä iquau miqä hñquauqä yoqeyi. Kinganänjä iqu, Mäliyai Jisasi Ique ämikqänja, qua Jutiya, qua Sämalija, qua Galili eeqänänjä iu ämiminñqe. Iqu Jisasi Iqu ymeqä dänjä-qu hitanga äpäkmätä iminñqä iqueyi. Matiu 2:1-22; Lukä 1:5 iunji hinjä qunyä.

Heroti huiziqu, Jisasi Iqu Iqueqä wäunüä imäkminqänga, qua Galili iu ämiqä äpmaninqe. Iqu iqueqä kätequeqä apäkä, Herotiyasi ii ämetä, Jonä asnjä-qäyqä iqueqä nyuäni tävätñqä ätukqä iqueyi. Ga hiqäva-imäqä naqä iqua, Jisasi Ique kukñuä mitätñqä, iquenqä ätuma äpkuwi. Makä 6:14-29; Lukä 23:6-12 iunji hiñuä qunyä.

Heroti hñquququ, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqäminuwä iquau hañä-iqä naqänänjä ävätä, Jemisi, Jonä iqueqä käta-kängua ique pizqä pästätñqä ätukqä iqueyi. Wäunuinqä 12:1-23.

Heroti iquenqä äwinyäminqä iqua

Ämaqä Israitqä iquautanjä, ämiqä naqä Heroti iqu äpaknä miquätñqenqä äwinyäminqä iquayi.

Hiñuä-tqä iqua

Hiñuä-tqä iqua, Goti Iqu kukñuä äki-äki tuäqangutqe, ämageu awä äsuiminuwä iquayi. Qänganäni Goti Iqu hiñuä-tqä kuapanä ändowatminqe. Iqu Iqueqä knuä indqänqenqätä, Iqueqä äwinqenqätä kuapanä ämotquetä, itanga qanakinda nätmätqä äki-äki timäuninqenqä-pqe, ämageu ämotquaminqe.

Jisasi Iqu maquvepqä yqänä hitanga, hiñuä-tqä iqua iqueqä äpäniñqätä, sqä-sqä imäkäniñqätä, huizi iqua Ique äki-äki wimäkpnuwinqenqe, awä äsuiminuwä. Itanga hiunji yäpakä Jisasi Iqu ämageuqä suqä quvqenqä iwäsäuätñqä anji pätnqä itqätangani, nätmätqä äki-äki timäuninqenqä kuapanä äsuiminuwä.

Hionaqä äkkapinqä

Israitqä iqua, iquauqä buayä wäunüä dunji, hionaqä jänänänjitä matäuqä, äkkapinqetä ätäwiminuwä. Quwqä hionaqä äkkapinqe, aanjä yanäqñqe.

Hipru

Yoqä Hipru iqu, yoqä Israitqä iqtäni, asänänji. Yoqä iini, Aprähämä iqueqä kawä hñqueqä yoqetanji. Inji, ii Aprähämä iqueqä hueqä-himqä iquauqä yoqä yäüä iquwi. Quwqä yoqä änyä-häni, Israitqä. Ga quwqä anä-kukñui, kiqä yoqe, Hipru.

Hiqäva-imäqä anä

Hiqäva-imäqä anjuni, ämaqe quwqä goti iquauñqä qonä äwokätäupu, hiqäva-äqiyäpu, qunji yeeqä wimäkpnqä nätmätqä huitanjä-huitanjä äväpu, iminuwä. Israitqä iquauqä namnä aninqä tññqe, Solomonä iqu hiqäva-imäqä hikä anji, anä-himqä Jerusälemä iu ganä ämätkqe.

Jisasi Iqu qua täu pmetanga, hiqäva-imäqä anä Jerusälemä iu ämätñminqe, ämiqä naqä Heroti iqu ämätkqe. Ga Israitqä iquauqä hiqäva-imäqätä, quwqä hiunji naqänänjä timäuqangqetäni, aquwi iqi äqänminuwä. Kiqä ktqe, bukä tqueqä tuwängisa hiñuä qunyä. Hikä anä iqueqä ququawi 3 iqua imäkñätangji qundnä. Israitqä iquautanjä gäyä hitanjji huizi iqua, ququawä kinganänjä ique äpaquväpu ätgäupiyä-qe, ququawä huizi iquauñqe, mäwqä iminuwä. Israitqä iquauqä apäkä iua, qu ququawä 2 iquesanä ikäka äpminuwä. Hiqäva-imäqä iqua, nanjä tä ikepu hiqäva imäkpnqe, ququawä 3 ique ikaminuwä. Hikä anä yäpä injisanji, hiqänqä nage, hñquaquwi. Hiqñqä iquaquiyqä awä inji, yuä naqänänjä hñqu äkatnminqe. Yuä iqueqä tuwängisanji, hiqñqä iqu aanjä pmua eä, kukñuä guä ämäsuëqä ipñä iqu iqi äwäminqe. Hiqñqä ique paquvqe, hiqäva-imäqä naqä iqunä quväukuä hñqe, hiunji hñquenyä äpaqutä, Goti Iqueqä hiñuä iqi ätqäuminqe. Yuä iqi äkatnminqä iqu, Jisasi Iqu äpakonganga, hitunüä yätuta inji-inji äpknja äpäwiqe, hñquaqu imäkñqqe. Injä ikqe, ne tünññqä näqñqä

enu. Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänjuwä iqua, Goti Iqueqä hinuä iqi tqäuqänqe, pmua mimäknqä eä.

Hiqäva-imäkäqä iqua

Hiqäva-imäkäqä iqua, Israitqä iquauqä anä ämapu, nanuä äpäsäpu, tä ikepu, Goti Iquenqä hiqäva qäpnqä dinqe, Goti Iqu iquauñi atäunüä ikqe. Iqu Mosisi iqueqä käta Aronä iqueqä hueqä-himqä iutanä iquau atäunüä ikqe. Iqua Lipai iquesanä hueqä-himqä iquayi. Qänganäñi iqua hiqävai, namnä anä iu äqäminuwi. Jisasi Iqu qua täu pmetanqa, iqua hiqävai, hikä anä Jerusälemä ämätñanqä iu äqäminuwi. Iqua hiqäva huitanä-huitanä imäkäpu, hiunji ique-iqenji, nanuä tä ikaminuwi. Ga Lipai iquesanä hueqä-himqä huizi iqua, anä iquaqui ämiminuwa iquayi.

Quväukuä ique-iqenji, hiqäva-imäkäqä iqua, iquau miqä naqä hnqe atäunüä iminuwi. Hiqäva-imäkäqä naqä iinjä iquanä, nanuä äpäsätä, häneqe, hiqnqä qu 'Goti Iqueqänäñiqä' ätminuwa yäpä ingisa äma äpeminqe. Suqä iinj, iqueqä suqä quvqenqätä, ämaqeufenqätä, quväukuä hnquenji, hiunji hnqe imäkminqe.

Jisasi Iqu qua täu pmetanqa, Anasi iqtä, Kayäpasi iqtä, suqä hiqäva-imäkäqä naqä iquenqä tnänqä imäkqänqä ätnänqä iquenji ävausäsinyä, iquaqunä yqänä äpmaka äuminjiyi.

Hiqäva-imäkäqä ttawa

Qänganäñi ämaqe, quwqä goti iquauñqä hiqäva tii äqäminuwi. Qu quwqä nätmätqä ämepu, tä ikaminuwi. Quwqä hiqäva naqe, sipsipqä, meme, ä bulumäkänä-qe, itmapiyi, äpäkpäyi, hiqäva-imäkäqä ttawiu tä ikaminuwi. Qänganäñi, qu hikä pnqä eqä äpepiyi, ttawa imäkminuwi. Qänakñi quwqä goti iquauñqä hiqäva-imäkäqä anä imäkäpiynganji, ttawi, hikä qeqätqetä imäkminuwi.

Hiqi-tä iquatä, quwqä ätqäuetä

Israitqä iqua hiqi-te, qua qondä imäkpiyi, olipqä aowä iu ikaminuwi. Quwqä anä yäpänqisa häuiqä a iunji, hevqä imäkäpu, iu ätqäteminuwi. Anä hiqnqä naqä äpmeqe iu we hunätñqe, hiqä-tä tqäue kiui ätqäteminuwi. Quwqä ktqe, Itkimäkäqä 1:12 iunji, hinuä qunyä. Ga hiqäva-imäkäqä anä iunji, hiqä-tä tqäuqä hnqu, hänyenä-tänä äwäminqe. Kiqä ktqe, bukä tqeqä tuwä ingisa hinuä qunyä.

Hisopqä

Hisopqä-quwqe, hiqäva-imäkäqä iqua änduäpu, eqeunä-qe, häneqeunä-qe äyämapiyi, nätmätqä du pnqä-pnqä iminuwi. Ii nätmätqä iinj, Goti Iqueqä hinuñqä ikikinyänä timäupñqä iinjä iminuwi.

Hiunji naqänänä

Quväukuä ique-iqenji, Israitqä iqua hiunji hui atäunüä ipu, aquvä naqänänä äqänminuwi. Iqua iinjä imäkäpu, Goti Iqu qänganäñi, qunji änguä itquetä, yätamäkäqä äwikqenqä knuä indqänminuwi. Qu aquvi, hnqanji, hiunji hnqe äqänäpu, hnqanji, hiunji hatñä äqänminuwi. Hiunji naqänänä hnquauqä yoqe, 'Pasopa,' 'Ittäñä anä,' 'Pendikosi,' itanqa 'Bretqä yenüä qo-matäuqä' iquayi. Hiunji naqä iquauñi, Goti Iqu Israitqä iquau qänqa äwikqe. Bukä Hiqäva-imäkäqä 23 iunji, hinuä qunyä.

Hiveqä hiqiyqä

Israitqä iquauqä qua iunji, hiveqä hiqiyqä huitanä-huitanä iqua äpmapu, ynñä-tänä iu ätäupu änninuwi. Qutanä hui sipsipqätä, memetä ätäupu änanätäpu iqanguwitanji, sipsipqä-miqä iqua quwqä sipsipqä iquau änguänä ämipu äpmaminuwi.

Jisasi iqtä, Polä iqtä kuknuä ktqä tii ätkiyi. Quuvqä heqiyqä iqua sipsipqä iqua enqä-paniqä. Ga quwqä himä-wiunqä iqua, hiveqä

hiqiyqä iqua enqä-panjqä. (Matiu 7:15; Wäunjuinqä 20:29)

Huiwä häuä ktäuqä

Israitqä iquauqä suqeuñi, ymeqä gokä eeqänänä iquauñi, kunaqä ae änyuäpu, hiunji 8 päwqanqa, quwqä hizqä huiwi häuä ktäminjuwi. Iqua suqä iinjä imäkqäpnqce, Goti Iqu Aprähämä ique ätukqce. Ipäqäkqä 17:9-14 hinuä qunä. Ii tiñji. Ymeqä iqu, Israitqä iutanä-queyqä kñuä mapñqä diñqeyi. Ämaqä huizi iqua, Israitqä iquauñqce, “Huiwä häuä ktänqä iquayqä” ätminjuwi.

Israitqä iqua qäyä etanji huizi iqua, kukjuä äñguä we-hunqä-tänji qätä äwiyäpu, Jisäsi Iquenqä quuvqä eqäpnqä ipäqäkuwänqanji, Israitqä iquautanä hui tiñjä ätminjuwi. “Ämaqä iinjä iqua, quwqä huiwi häuä-ganä äktämbiyä. Iqua Israitqä-qua ae epiyi, Kraisi Iqueqä yoqä-tänjä-qua inqanä timäupñqänä.” Poli iqu, kukjuä iquenqce, aquvänä itä, ññqä matqä ikqce. Iqu tuwanuä Galesiya pmeqä iquauñqä äqäkqeutä, tuwanuä huizi iquauñqä äqäkqeutänji, suqä iquenqä tii ätätä äqäkqce. “Ämaqä hñqu iqueqä suqä quvqeuata qui mimäkñqä hñjä iqumuatnätñqce, iqu nätmätqä hñqunä imäkquätñqce. Ii, iqu Jisäsi Kraisi Iquenqänä quuvqä eqiyquätñqceqä.”

I

Ipnä (kukjuä guä ämäsäuekqä ipñä)

Ipnä tquenji, Mosisi iqu, Goti Iqu ätukqä-pa, qänqanä anä-avqñqä iu imäkkqce. (Anqu itmakqä 25:1-22 hinuä qunyä.) Iqua zä qeqätqce-tä imäkäpu, golqä eeä ikuwi. Yäpä inqisanji, hikä tepquva iquacu kukjuä-suqä 10 äqñqä itä, golqä häkä buayä mana hui häkä inqä itä, Aronä iqueqä yäkqä zä-hutäkñä äunqñqä itä, imä imänänä. Israitqä iqua, ipñitä, namnä anitä, anä avqñqä iu ämä ikäminjuwi. Iqua Goti Iquenyqä hiqäva-imaäkqä anä näweqä ämätäpiyänqanji, ipñä iqueni hiqñqä yäpä inqisa ekuwi. Ii, iqua Goti Iqueqä kukjuä guä ämäsäukqñqä hui mimäuqä ipñqä diñqeyi. Kiqä ktqenqce, bukä tqueqä tuwänqisa hinuä qunä.

Israitqä

Yoqä Israitqä ii, Goti Iqu Aprähämä iqueqä kawä Jekopä ique, äwikqce. Iutanji, Jekopä iqueqä hueqä-himqce, Israitqä iquayi. Quwqä yoqä huiziqu, Hipru iquayi.

Jekopä iqueqä ymeqä hitmqä iqueqä yoqce, Jutä iqueyi. Jutä iqueqä hueqä-himqä, Jutä iquayi. Ga quwqä quae, Jutiyañi. Jisäsi Iqu qua täu pmetanqa, yoqä Jutä iqu, Israitqä iquau äpatqäminqce. Iutanji, Buk Baibel iunji, yoqä ‘Israel’ iquä, yoqä ‘Juda’ iquätänji, qäquaqu qundnä. Negä bukä täunji, hueqä-himqä Israitqä iquauñqce, yoqä Israitqä inä äqänä. Yoqä Jutä iqu, ämaqä hñquauqä yoqä iiyi. Hñqu Jekopä iqueqä ymeqä hitmqä iquwi. Hñquququ, Jisäsi iqueqä känqwa, tuwanuä ämaqeuñqä äqäkqä iqueyi.

Ittäñä anju yakuä pmeqänqä hiunji naqänänä

Hiunji naqänänä tquenji, Israitqä iqua, kuä huitanä-huitanä ae yäuä iqanqñi, ätävätqänjuwinqä, yeeqä ipu aquvä äqänminjuwi. Qu ittäñä anä ämätäpu, wikä hñqunä iu äpmapu, quwqä kaqä-kawäka anä avqñqä iu, namnä anä ämätäkäminjuwinqä kñuä indqänminjuwi. Quwqä kaqä-kawäka anä avqñqä iu quväuä 40 e ämätäkäminjuwitanji, qua Goti Iqu näweqä väniqä ique ätimäukuwi.

J

Jinanä-weqä häkä

Jinanä-weqä häkä iquauqä wäunui, tiinji. Hiqäva-imäkqä iqua sisnyanä-weqä ttawä iuta tä-quanui iopu, jinanä-weqä häkiu äuimepu, hiqñqä huiü äma äwäpu, sisinyanä wetñqä iwamäkminjuwi.

Jinanä-weqä ttawä

Israitqä iquauqä hiqäva-imäkqä anä hiqñqä kinğanänä iunji, jinanä-weqä ttawä hñqu imäkñminjqe. Ttawä iqueni, hiqäva-imäkqä iqua nätmätqä huitanä-huitanä sisnyanä wetñqe, tä ikaminjuwi. Hiunji ique-iqueni, mäptqä timäucañgatä, mäptqä äquveqañgatä, ikepu, ga iutanä suaki, anä ique suakä äketä, sisnyanji im-imä äweminjqe.

Jutä

Yoqä Jutä ique, ämaqä hñquauqä yoqeyi. Näqñqä yasämä matñqe, bukä tqueni, "Israitqä" qänätanjqe, ii quundnä.

K

Kametqä

Kametqä iqua, yaqueqä aanä naqänänä, ämaqeunji äma äwätqänjuwi. Ga yquayä kuapänä-pqe, inä ämetqänjuwi. Iquauqä aa di, ämaqe qäkämä-pqe inä imäkätqänjuwi. Kiqä ktqenjqe, bukä tqueqä tuwängisa hinjuä qunya.

Kñuä äkunmäkñqä

Ämaqä, iqueqä kñuä äkunmäknätqä iqu, tii imäkänä. 1) Iqu iqueqä suqä quvqä imäkätäqenqä wombä ämenä. 2) "Nyi suqä quvqä imäkätñqe, angi mimäkqä itmä, suqä Goti Iqu äwinyätñqä iunä imäkmqänä-qe," iqueqä-kiuänji, iinjä tnänä. 3) Iqu Goti Iqueni, "Iyää, Si äwqä hanjuä imäkñätnä, nyaqä suqä quvqe huätä manmäuva" tuänä.

Kraisi

Kukñuä 'Kraisuä' ätäñqä iqueqä quaitä, kukñuä 'Mäsayaüä' ätäñqä iqueqä quaitänji, tiinji. 'Ämaqä iqueqä nyuänju, aowä iquatequwä iqueyi.' Yoqä 'Kraisuä' ätnänjqe, ii Grikä iquauqä anä-kukñuivi. Yoqä 'Mäsayaüä' ätnänjqe, ii Israitqä iquauqä anä-kukñuivi. Goti Iqu ämaqä hñque, wäunjuä naqä äki-äkitanññqä atäunjuä iqanqenqä motquapñqe, Israitqä iqua olipqä eqä aowi, nyuänju iquatemijnjuwi.

Qänğanäñji Goti Iqu, "Nyaqä ämaqä iquau qui mimäkñqä ipñqä hñä iqumuatänjqe, ämaqä hñque dowatmniqeqä" ätätä, kukñuä guä ämäsäuekqe. "Nyinä ämaqä miqe, ämaqä iinjä iqu, äma päniqeqä" ätkqe. Ämaqä iinjä iquenjqe, Israitqä iqua, 'Kraisuä' änyuätäpu, iquenqä hinjuä äpakänä äqumbu äpmaminjuwi.

Kraisi Iqueqä yoqä-tänä-qua

Andiyokä iunji, qu ämaqä Jisäsi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu Ique qänäki äwivändkuwä iquauñji "Kraisi Iqueqä yoqä-tänuaiqä" iqua-ganä ätipäqäkuwi. Suqä iinjä iqu, yänänänqä ätipäqänä äwi. Inji wiyä-kukñuä dunji, 'Kristenqäüä' yqänä ätätqänju.

Kuä-witqetä kuä-balitä

Kuä-witqe, ii Israitqä iquauqä buayä kinğanänjiyi. Itanqa kuä-bali, ii huiziquvi. Iqua iquaquiyqä uwqe ämepu, quqowä äqiyäpu, bretqä imäkññqä häkiyä äyāqāmijnjuwi. Bretqä qu kuä-witqätä äyāqāmijnjuwi, kiqä äwiqe, kuä-balitä äyāqāpñqä iunji, ämäwqätäuminjqe. Kuä iquaquiyqä ktqe, bukä tqueqä tuwängisa hinjuä qunya.

Kukñuä guä-mäsäuekqä ipñä

Bukä tqueni, "Ipnä" qänätanjqe, ii quundnä.

Kukñuä-suqä

Kukñuä-suqe, Goti Iqu Mosisi ique, Israitqä iqua suqä qäyunä imäkqapñqä, ätuätä äwikqe. Kukñuä 10 iqua, Goti Iqu hikä tepquwa iquaqi äqiyätä, Mosisi ique äwikqe. Itanqa Israitqä iqua hñgisänä

iqanquwitanji, Mosisi iqu, hikä tepquva iquaquini, ämisqäkqenqe, ga anji tnänqe, hikä asä iinju äqiyätä, kukjuä guä ämäsauekqä ipnä ique imekqe. Iinjqe kukjuä-suqe, kukjuä 10 iquaunä ma, kuapanänjiyi. Israitqä iqua kukjuä-suqenqä ätäpiyanqani, Mosisi iqu bukä 5 äqäkqä iquaunqä ätminjuwi. Bukä iqua, Ipäqäkqä, Angmä Itmakqä, Hiqäva-imäkqä, A Täuqä, ä Kukjuä-suqä iquayi.

Kukjuä-suqenqä näqñqä-tänä iqua

Kukjuä-suqenqä näqñqä-tänä iqua, qokä-apäkiu, kukjuä Goti Iqu Mosisi ique ätukqenqä ämotquaminjuwä iquayi. Kukjuä iinji, Mosisi iqu bukä 5 iquau äqäkqe.

L

Laiyonqä

Laiyonqä iqua tänä naqänänä, yaqueqä iquau ämäwqätäunjuwä iquayi. Iquauqä suqe, tiyyi. Pusiketqä iqua mätkä ändämipu, äpäsäpu, änatqänjuwä-panji, ga laiyonqä iqua, ynñä-tänä, hiveqä-yaqueqä, ä ämaqä-pqeunji, ändämipu, ätäupu, änatqänjuwi. Kiqä ktqe, Itkimäkqä 13:2 iunji, hiunä qunä.

Lepatqä

Lepatqä iqua, tänä naqä, laiyonqä iqua enqä-panä iquayi. Näqñqä esñqe, bukä tquenji, “Laiyonqä” qänätangqe, ii qundnä. Kiqä ktqe, Itkimäkqä 13:2 iunji, hiunä qunä.

M

Mäsayä

Bukä tquenji, “Kraisi” qänätangqe, ii qundnä.

Mbqä-hikä

Qänqanäni, qu mbqä-yquwqä hma eä, hikinä äminjuwi. Jisasi Iqu qua täu pmetanga, Israitqä iqua mbqä-hikä Romätanjitä, Grikätanjitäni, eqänänä äminjuwi. Hui wänqänänä, mbqä peni isua enqä-panji. Huizi golqä itä imäkminjuwi, ii 1,000,000 kina enqä-panjiyi.

N

Namnä anä

Mosisi iqu Israitqeu anä avqñqä iu ätuma wätqätanga, Goti Iqu iqueni, “He wäunjuä naqä hui imäkñqä, namnä anä hnqu mätpiyä” ätukqe. Ga tii-pqä inä ätukqe. “Tapätapä änguanänjitä, yaqueqä huitanä-huitanä iquauqä huiwitä, zä-yänänäqñqetä, golqetäni, iinñä-iinñä imäkiyä” ätukqe. Namnä iqueqä yäpänqisanji, kukjuä guä ämäsauekqä ipnitä, hikä tepquva iquaqtä epñqänänä.

Inji Israitqä iqua, anä avqñqä iu qanä ikäminjuwita, Solomonä iqu Goti Iquenyqä hikä anä ämätkqänqanqe, namnä anä iu Goti Iqueqä yoqe hageqä ämamäupu, Iquenyqä hiqäva imäkminjuwi. Namnä anä iqueqä ktqe, bukä tqueqä tuwänqisa hinjuä qunä.

O

Olipqä

Olipqe, ii zä hnqueqä yoqeyi. Ga kiqä häukui, äwiqä knjuä enqä-panä ma, injqe kiqä aowi, änguanänä eä, kiqä wäunju kuapanänñä-tänji. Israitqä iqua olipqä eqä aowitä, häkiyä äyäqäminjuwi. Quwqä hiqi-tenqä, nñ huiwä-dä aowa wimäkätñqä iinqätä, ä nämatqä hnjuajuanqätä äyäqäminjuwi. Aowä iinji, quwqä äpmeqä iunji, ängua wimäkminqe.

Ne kopi wäunjuä itanä, vowä ikätunqä-panä iinji, Israitqä iqua olipqä wäunjuä ipu, vowä ikäminjuwi. Ga Jerusalemä-tänä qäqä iqini, qoqonä zä-olipqä kuapä-tänä hnquvi. Kiqä yoqe, qoqonä Olipäyi. Kiqä ktqe, bukä tqueqä tuwänqisa hinjuä qunä.

P

Parisi

Parisi iqua, Israitqä iquautañä, Goti Iqueqä kukñuá-suqenqä näqñqä ängüänänä-tänä iquai. Qu kukñuá-suqenqä näqñqä-vqä iquatä ikämanqä imiñuwi. Israitqä kuapänänä iquauqä iwäsäuqeunji, Parisi iqua ämaqä jänänänä iquayi. Inäqe iqua kukñuá-suqe näqñqä äväpiyänğanji, suqä quwqä-pqe, qäsä ämämüänyäpu ätumiñuwi. Iutanji qu, “Ne huizi iquauñi ämäwqätäunjunä” kñuä ämepu, quwqä yoqe haqeu ämamänmiñuwi. Inä ipiyinqä, wopqä ipu, suqä ängüä iqunä kñuä wiyqanqä-qe, quwqä kñui, quwqä yqänä ämamiñuwi. Inqe, Jisasi Iqu Parisi iquauñi äkasuwä ätuätä, huizi iquauñi, “Parisi Iquauñe, wawiyäpu, äwimasipiyä” ätumiñqe. Itanğa Parisi iqua Ique himä-wiunqä äväpu, pizqä päkñqä imiñuwi.

Pasopa

Hiunji Pasopauä äqonänqe, ii Israitqä iquauqä hiunji naqänänä iyyi. Yoqä iqueqä quati, ävausqä iyyi.

Hiunji naqänänä Pasopanğanji, Israitqä iqua, quwqä kaqä-kawäka Isipä iu wäunüä hinqi wiyqä äpmamiñuwiuta ävämakuwinqä, kñuä ämepu aquvä äqänmiñuwi. Inğanji Goti Iqu, Iqueqä enätqä hñqu, Isipä iquauqä anä ique-ique ätimäutä, hitmqä iquauñi pizqä päsatñqä ändowatkqe. Israitqä iquauñi, sipsipqä hui äpäsäpu, kiqä häneqe, quwqä anä ique-iqueqä hänaqä zä-posi iunji eä ipñqä ätukqe. Inji enätqä ämaqä päsqä iqu, häneqä hiñuä äqunäqe, anä iunji kaqä-kawäkauqä hitmqä iquau mapäsqä, ävaukukqe. Tiwiqä ii, Mosisi iqu Israitqä iquau Isipä buta ätuma äyapknqe, Ängumä Itmakqä 12:1-42 hiñuä qunyä.

Iutanji, hiunji naqä Pasopanğanji, Israitqä iqua quwqä anä hñqunä-hñqunänä iunji, sipsipqä äpäsäpu, änmiñuwi.

Pendikosi

Hiunji Pendikosiuä äqonänqe, ii Israitqä iquauqä hiunji naqä hñquvi. Yoqä iqueqä quati, 50 iyyi. Hiunji Pasopa iguesa ti, hiunji 50 inä ae päwqanğa, Pendikosi inğa timäumiñqe. Hiunji naqä iqueni, Israitqä iqua kuä-witqä tävqanqä yeeqä ipu, ä Goti Iqu Mosisi ique, kukñuá-suqä qoqonä Sänai iu äwikonqä kñuä indqänäpu, aquvä äqänmiñuwi. Jisasi Iqu Pasopanğa äpäkonqçeta ti, hiunji 50 päwqanğa, Dñä Äñguä Iqu quuvqä heqiyqä iquau Pendikosiñğa äwimakqe.

R

Romä

Qua naqä Itali iqueqä anä-himqä naqe, Romäyi. Jisasi Iqu qua täu pmetanğa, ämaqä Romätanä iqua, qua naqä kuapänänä iunji, mäñdi äkittiqiyäpu, ä Israitqä iquauñ-pqe, asä ii itquepu, quwqä äwiñqä iunä ämimiñuwi. Inä dutanji, Israitqä iqua, Romä iquauñi himä-wiunqä äväpu, huätä päswatpñqä äwinymiñqe. Inji iqua “Kraisi ne ämineyätñqä Iqu äpäñqiyä” kñuä indqänäpiyänğanji, “Iqu ne Romätanä iquauqä yäpä iunda änewewatäniqeqä” kñuä inä indqänmiñuwi.

S

Satyusi

Satyusi iqua, Israitqä iquautañä, kukñuä huitañä-huitaniñqä quuvqä eqämiñuwä iquayi. Quwqä kukñuä hñqu, “Goti Iqueqä kukñui, bukä 5 Mosisi iqu äqäkqä iquanänji. Apqä bukitä, hiñuä-tqä iquauqä bukitänji, Goti Iqueqä kukñuä hmanjqä” ätmiñuwi. Quwqä kukñuä huizi, “Ämaqä ae äpäkonqçuwä iqua, anji mävaugä ipñqäuwä” ätmiñuwi. Hiqäva-inäkkqä naqä iquatä, ämaqä naqä huizä kuapänänji, Satyusi iquayi. Iquatä, Parisi iquatä kukñuä mäki, kuapänä äunmiñuwi.

Sämbatqä

Yoqä Sämbatqä, ii Israitqä iquauqä anä-kuknuä eä, kiqä quati, hapä pmeqe. Bukä Ipäqäkqeuñi, tii ätnä. Goti Iqu nätmatqä eeqänä imäkätäqänqä, Iqueqä wäunuñi, hiunji kinganänqä iqesa ipäqiyätä, hiunji 6 dunqä iqa äpätä, qäpu itquätqä. Inñi hiunji 7 iqueni, Iqu wäunuä miqä, hapä äpmakqä. Inñä etanji Iqu Israitqä iquauñi, “He wäunuä asänäñi, hiunji 6 iunä itquätäpu, 7 iqueni hapä Nyi äpmakqä-pa äpmepu, Nqänä dappnuwänqeqä” ätukqä. Iutanji, Sämbatqä iqu, naqänänqä eä, Israitqä iqua hiunji iquenqä, suqä kuapänäñi qänaki ipu, ique äqänminuwi.

Itanqä bukä Hiqäva-imäkqä 25 iunji, Goti Iqu tiinä-pqä, inä ätukqä. “Hiqä wäunuä iunji, quväukuä 6 iunä itquätäpu, 7 iqueni Nqänqä, qua iqu iqueqä hapä pmeqänqayä.” Ii Sämbatqä quväukuä hapä pmeqä iqueyi. Huizi, Hipru 4:9 iunji, Goti Iqueqä ämaqä iquauqä Sämbatqä hapä pmeqä hñqu matimäuqä änä hitanqenqä a ätäutqänu. Ii hiunji yäpakänqä, ne Goti Iqutä hapä näweqä pmetaniqueyi.

Selotqä iqua

Selotqä iqua, gapmanqä Romätanä iquauñqätä, quwqä mäkä-iqä iquauñqätä, Israitqä iquau ämiminuwiñqä mäwinganji, mäkä ipu, iquau huätä päsäwqatnñqä iminjuwi.

Setänä

Setänä iqu, dnä quvqä iquauqä ämiqä, ga Goti Iqueqä mäkä-hunqä iqueyi. Yoqä Setänä, ii Israitqä iquauqä anä-kuknuä eä, kiqä quati, kuknuä mitqä iqueyi. Iqu ämaqeuqä knui, qui imäkätä, qu suqä quvqä imäkpnqä yamwiqä ävätñqä iqueyi. Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänuwä iquauñi, quwqä suqä quvqä imäkminjuwiñqä hui mimäuqä ipñqänä, knuä ävätñqä iqueyi. Iqu inñä iqanqgetanji, iqua, “Goti Iqu neqä suqä quvqä, huätä mämänatnämäuqä iqueqä” knuä indqänätqänä. Jisasi Kraisi Iqu qua buta anqu ävautä, Setänä iqueni ämäwqätäukqä. Iutanji Setänä iqu, iqueqä yänänäqñqä, näweqä mämeqä eä. Qänakñi, iqu tä maisquä äsäñqä dunqä wäniqä. Ne Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätanä iutanji, Setänä iquenyqä zä miqä iquatunqä.

Sisa

Romätanä iqua, quwqä ämiqä naqä iqueni, “Sisauä” änyuätminjuwi. Tänganji neqä ämineyqä naqä iquauñi, ‘Kinäüä,’ nñ ‘Kwinäüä,’ ä ‘Presidenqäüä’ äyä ätätqänu. Mäliyai Jisasi Ique ämikqänqanji, Romätanä iqua, ämaqä kuapänänqä itä mäkä äunäpu, ämäwqätäupiyitanji, quñi ämiminjuwi. Inqanji quwqä ämiqä naqä, Sisa Okastusi iqu äpmaminqä. Jisasi Iqu äpakonqanqä, Sisa Taipiriyasi iqu äpmaminqä.

T

Täua

Jisasi Iqu qua täu pmetanqä, ämaqä naqä wäunuä huitanä-huitanä iminjuwä iqua ämaqä huiquä quvqetanä kimanji täua ätäwiminjuwi. Quwqä täua hui guä yänä-tänitä imäkminjuwi. Hui yänä-qä, hikä himänyäqä-qä ämepu guä äkimäsäuminjuwi. Goti Iqu Israitqä iquauñi, “Ämaqä täua ätäväpiyanqanji, 40 mämäwqätäuqä pambiyä” ätukqä (Kuknuä-suqä 25:3). Iutanji kuapänänqanqanji qu ämaqä äpäpäpiyanqanji, 39 dunqänä äpakäminjuwi. Romätanä iqua Goti Iqu Israitqä iquau ii ätukqenqä, qu zä miqä iminjuwi.

U

Uwqä vowä mäuqänqä

Israitqä iqua, kuä-witqetä kuä-balitä, vowä mäupnqänganji, qu qua bu yasämä mamäuqä, bi enqä-pa ätnämäwäwqäpnä. Iutanji uwqä hui qua ängüä iu päknqanqä, hui qua quvqä iu äpäknminjuwi. Matiu 13:3 iunji kitqä hñqce hiñuä qunyä.

W**Wainqä**

Wainqce, ii guä, häukuä ängüänänqä qiyqä iquvi. Ne kopi wäunjuä iunji, wovi kuapänä ikätunqä-pa, Israitqä iqua guä-wainqä wäunjuä iunji, kuapänä ikäpu, ängüänä ämiminjuwi. Guä-wainqä-häukui, qu änduäpu, qonjqä ipu, kiqä eqä äpäwiqanqce ämepu, wainqä-eqä yänänäqñqä timäutñqä imäkminjuwi. Kiqä ktqce, bukä tqueqä tuwä ingisa hiñuä qunä.

Y**Yaqueqä huiwä**

Israitqä iqua nätmätqä kuapänänji, yaqueqä huitanä-huitanä iuqä huiwitä imäkminjuwi. Huiwä ii, sipsipqä, bulumäka, meme, kametqä iuta imäkminjuwi. Jonä asñä-qäyqä iqueqä aquvi, huiwä iutanä ii ämuasämäminqce. Israitqä iqua wainqä eqä äma upñqce, qae huiwä iutanä iquatä imäkminjuwi.

Inäqce Goti Iqu aañä yaqueqce, Israitqä iquau pmua iwimäkkqetani, qu aañä yaqueqä huiwä iutanji, nätmätqä hui mimäkkqä iminjuwi.

Z**Zä-eaqä**

Zä-eaqä, Israitqä iquauqä qua iu ätqäuminqä iqu, neyaqä tänqä ätqäunqce-tänji, asänänqä ma. Kiqä häukui, aañä äwinyiqä etanji, qu ändäupu änninjuwi.

Zä-huätati

Romä pmeqä iqua, ämaqä huiziu pizqä äpäkpqä, ä jävqä äpäsäpu quwä ämawqä iquauqä kimanji, tiñ imäkminjuwi. Qu zä-huätati imäkäpu qua iqi epiyi, quvqä imäkqä iquenji, hñganji nitqätä zä-huätati äueminjuwi. Ä hñganji, gue, zä-huätatitä qäsä äkiqiyäueminjuwi. Itanji zä-huätati iqu, pämä jänä qua-hävqä bu ämatqätepiyi, ämaqä zä-huätati äuanänqä iqu, tänqä-hunqä ämetäqetani, qäyä päkonätñqä, hiñuinä äqunminjuwi. Tänqä-hunqetä, womba inqetänji, aañä kuapänä ämaminqce.

Näqqqä huitañä-huitañä nätapqä pipa iquayi

Goti Iqu, tiñä Iqueyi

Goti Apiqu, tiñä Iqueyi.

Makä 10:27
 Makä 12:29-30
 Lukä 1:37
 Lukä 6:35-36
 Jonä 4:23-24
 Wäunjuinqä 14:14-17
 Wäunjuinqä 17:22-31
 Romä 1:18-23
 Romä 11:33-36
 1 Korinä 8:4-6
 2 Korinä 1:3
 1 Timoti 1:17
 1 Timoti 6:15-16
 Hipru 4:13
 Hipru 10:30-31
 Jemisi 1:17
 1 Pitä 1:15-17
 1 Jonä 1:5
 1 Jonä 4:7-12, 16
 Jutä 24-25
 Itkimäqä 4:8-11
 Itkimäqä 15:3-4

Goti Iqueqä Ymeqä Iqu, tiñä Iqueyi.

Jisasi Kraisi Iqu, Goti Iqueqä Ymeqe.

Matiu 11:27-30
 Matiu 16:13-17
 Lukä 1:35
 Jonä 1:1-18
 Jonä 5:19-29
 Jonä 6:35-40
 Jonä 8:58
 Jonä 11:25-27
 Jonä 14:5-11
 Jonä 17:1-5
 Jonä 20:26-31
 Wäunjuinqä 3:13-16
 Wäunjuinqä 4:8-12
 Romä 1:3-4
 1 Korinä 3:10-11
 2 Korinä 4:4-6
 2 Korinä 5:21
 Galesiya 4:4-5
 Pilipai 2:5-11
 Kolosi 1:15-20
 Kolosi 2:9-10
 Hipru 1:1-14
 Hipru 7:26-28

1 Jonä 2:1-2
 1 Jonä 5:20
 Itkimäqä 1:12-18
 Itkimäqä 19:11-16

Goti Iqueqä Ymeqä Iqueji, täkä ne enqä-panä-que ämikqe.

Matiu 1:18-25
 Matiu 2:1-23
 Lukä 1:26-38
 Lukä 2:1-20
 Jonä 1:14
 Galesiya 4:4-5
 Pilipai 2:6-7
 Hipru 2:14-18

Jisasi Iqu ämaqeu ämotquetä, täñä-yanä-täñä iquauji, äñguä iwimäkmiñqe.

Matiu 4:23-25
 Matiu 7:28-29
 Matiu 9:35-36
 Matiu 11:1-6
 Lukä 4:14-44
 Jonä 20:30-31
 Wäuñuinqä 10:36-38

Jisasi Iqu nätmatqä ämaqä mimäqänänä di, kuapänä imäkmiñqe.

Matiu 8:1-17, 23-34
 Matiu 9:1-7, 18-33
 Matiu 12:9-14, 22
 Matiu 14:15-32
 Matiu 15:22-28, 32-38
 Matiu 17:14-18
 Matiu 20:29-34
 Matiu 21:18-22
 Makä 1:21-28
 Makä 7:32-37
 Makä 8:22-25
 Lukä 5:4-8
 Lukä 7:11-15
 Lukä 13:10-13
 Lukä 14:1-4
 Lukä 17:12-14
 Lukä 22:50-51
 Jonä 2:1-11
 Jonä 4:46-54
 Jonä 5:5-9
 Jonä 9:1-7
 Jonä 11:11-44
 Jonä 21:4-6
 Wäuñuinqä 2:22

Ämiqä iqua, Jisasi Iqu äpäkonätñqä, guä äkiqiyäupu, kukjuä ämitkuwi.

Matiu 26:47-68
 Matiu 27:1-2, 11-31
 Makä 14:43-65

Makä 15:1-20
 Lukä 22:47-53
 Lukä 22:63 - 23:25
 Jonä 18:1-14, 19-24
 Jonä 18:28 - 19:16

Jisasi Iqueni, zä-huätati äuekuwi.

Matiu 27:32-56
 Makä 15:21-41
 Lukä 23:26-49
 Jonä 19:17-37

Jisasi Iqueni, qua äptekuwi.

Matiu 27:57-66
 Makä 15:42-47
 Lukä 23:50-56
 Jonä 19:38-42

Jisasi Iqu äpäkonätä, angi ävaukqe. Ga kuapänäni hijuä äqunguwi.

Matiu 28:1-20
 Makä 16:1-8
 Lukä 24:1-49
 Jonä 20:1-21:14
 Wäunjuinqä 1:3
 Wäunjuinqä 2:24-32
 Wäunjuinqä 3:15
 Wäunjuinqä 4:8-10, 33
 Wäunjuinqä 10:39-43
 Wäunjuinqä 13:29-39
 Wäunjuinqä 17:2-3,
 Wäunjuinqä 17:30-31
 Romä 1:4
 Romä 4:24-25
 1 Korinä 15:3-8, 12-23
 Itkimäqä 1:18

Jisasi Iqu qäukuä haqä yätunqä angi ekqe.

Lukä 24:50-51
 Wäunjuinqä 1:9-11
 Wäunjuinqä 2:32-36
 Wäunjuinqä 5:30-31
 Romä 8:34
 Epäsäsi 1:20-23
 Pilipai 2:9-11
 Hipru 1:3-4
 Hipru 2:9
 Hipru 4:14-16
 Hipru 7:25-26
 Hipru 10:12-14
 1 Pitä 3:22

Dñä Äñguä Iqu, tiñä Iqueyi.

Matiu 28:19
 Makä 1:9-11
 Makä 3:28-30
 Lukä 1:35
 Lukä 3:16

Lukä 4:1-2
 Lukä 11:13
 Lukä 12:11-12
 Jonä 1:32-34
 Jonä 3:5-8
 Jonä 7:37-39
 Jonä 14:15-17, 25-26
 Jonä 15:26
 Jonä 16:6-15
 Jonä 20:19-23
 Wäunjuinqä 1:4-5, 8
 Wäunjuinqä 2:1-18,
 Wäunjuinqä 2:38-39
 Wäunjuinqä 4:31
 Wäunjuinqä 5:3-5
 Wäunjuinqä 8:14-17
 Wäunjuinqä 10:44-48
 Wäunjuinqä 13:2-3
 Wäunjuinqä 15:28
 Wäunjuinqä 16:7-10
 Wäunjuinqä 19:1-7
 Romä 5:5
 Romä 7:6
 Romä 8:9-16, 26-27
 1 Korinä 2:4-5, 9-16
 1 Korinä 3:16
 1 Korinä 6:11, 19-20
 1 Korinä 12:1-11, 13
 2 Korinä 1:21-22
 2 Korinä 5:5
 2 Korinä 13:14
 Galesiya 3:2-5
 Galesiya 4:6
 Galesiya 5:16-18, 22-26
 Epäsäsi 1:13-14, 17
 Epäsäsi 3:16
 Epäsäsi 4:3-4, 30
 Epäsäsi 5:18-20
 Epäsäsi 6:17-18
 1 Tesälonaika 1:5-6
 1 Tesälonaika 5:19-20
 2 Tesälonaika 2:13
 Talusi 3:5-6
 Hipru 2:4
 Hipru 9:14
 1 Pitä 1:2, 10-11
 2 Pitä 1:20-21
 1 Jonä 2:20
 1 Jonä 3:24
 1 Jonä 4:13
 1 Jonä 5:6-8

Goti Iqu, nätmätqä eeqänäñä imäkkqe.

Matiu 19:4
 Jonä 1:3

Wäunjuinqä 14:15
 Wäunjuinqä 17:24-26
 1 Korinä 8:5-6
 Kolosi 1:15-16
 Hipru 1:2
 Hipru 11:3
 Itkimäqä 4:11

Goti Iqu, nätmataqä eeqänäñä äñguä ämitqä.

Matiu 6:25-34
 Matiu 10:29-31
 Wäunjuinqä 14:15-17
 Romä 8:28
 Romä 11:36
 Kolosi 1:17
 Hipru 1:3
 Jemisi 4:13-16

Ämaqe, tiinyi

Ämaqä eeqänäñi, suqä quvqä-täñi.

Jonä 8:7-9
 Romä 3:9-20, 23
 Romä 5:12
 Galesiya 3:22
 1 Jonä 1:8-10

Ämaqä suqä quvqä-täñi, qu tiini.

Romä 1:18-32
 Romä 8:5-8
 Galesiya 5:19-21
 Epäsäsi 2:1-3
 Epäsäsi 5:3-5
 Kolosi 3:5-10
 Jemisi 4:17
 1 Pitä 4:3
 1 Jonä 3:4-5

Qokä-apäki quwqä suqä quvqä duta qui imäkñqäñqä, yätamakqä änä miñqä ipnä. Goti Iqunä yätamakqä vänä.

Matiu 10:28
 Matiu 13:41-42
 Jonä 3:18-20, 36
 Wäunjuinqä 17:30-31
 Romä 1:18-19
 Romä 6:23
 Galesiya 6:7-8
 Kolosi 3:5-6
 2 Tesälonaika 1:7-9
 Hipru 9:27
 Hipru 10:26-31
 1 Pitä 1:17
 1 Pitä 4:3-5
 Jutä 1:7
 Itkimäqä 20:11-15

Goti Iqu, qokä-apäkiuñi, quwqä suqä quvqä duta qui mimäkñqä ipñqä diñqe, yätamakqä tiñjā vānā

Goti Iqu ämaqä eeqänāñā iuñqä qeqä äwutätä, häñjā iqumuatätñqä äwinyä.

Jonä 3:16
 Romä 5:8
 1 Timoti 2:3-6
 2 Pitä 3:9
 1 Jonä 4:9-10

Goti Iqueqä Ymeqä Iqu, ne häñjā inequmuatätñqä diñqä äpäkonñqe.

Makä 10:45
 Jonä 3:16
 Romä 4:25
 Romä 5:8
 1 Korinä 15:3-4
 2 Korinä 5:19-21
 Galesiya 3:13
 1 Timoti 2:5-6
 Hipru 2:9
 Hipru 9:28
 1 Pitä 1:18-19
 1 Pitä 2:24-25
 1 Pitä 3:18
 1 Jonä 2:2
 Itkimäkqä 5:8-10

Jisasi Iqu äpäkonätä, neqä suqä quvqeutañā hanjä-iqe, Iqueqä häñjeqä iokqeta huätä mamäunä.

Matiu 26:26-29
 Romä 3:25
 Romä 5:9-10
 Epäsäsi 1:7
 Hipru 9:11-14
 1 Jonä 1:6-7
 Itkimäkqä 7:14-17

Goti Iqu, Iqueqä äwqä tnäñi iiqä itmäknätä, neyaqä suqä quvqe huätä ämamäunä.

Wäuñuiñqä 5:31
 Wäuñuiñqä 10:43
 Wäuñuiñqä 26:18
 Epäsäsi 1:7
 Epäsäsi 4:32
 Kolosi 1:13-14
 Kolosi 2:13-14
 Hipru 10:17-18
 1 Jonä 1:8-10

Goti Iqu, ne Iqueqä hiñuiqñi, jänänāñā heatuñquä inemäkänä.

Wäuñuiñqä 13:38-39
 Romä 1:16-17
 Romä 3:21-26
 Romä 5:1, 18-19
 Galesiya 2:16
 Galesiya 3:6-9

Talusi 3:7

Goti Iqu ne hänä pmeqä änyä hänä hñqu nätapänä.

Jonä 3:1-16
 Jonä 5:19-29
 Jonä 10:10
 Jonä 11:25-26
 Jonä 14:6
 Jonä 17:2-3
 Jonä 20:31
 Romä 5:21
 Romä 6:5-14
 Romä 8:10-17
 2 Korinä 5:17
 Galesiya 2:20
 Epäsäsi 2:1-6
 Kolosi 2:13
 Kolosi 3:1-4
 2 Timoti 1:10
 Talusi 3:4-7
 1 Pitä 1:22-23
 1 Jonä 5:11-12

Goti Iqu, Iqueqä ymeqä heatuñquä nemäkänä.

Jonä 1:12-13
 Romä 8:14-17
 Galesiya 4:6-7
 Hipru 12:5-11
 1 Jonä 3:1-3

Ne, Goti Iqu hänä inequmuatätñqä äwিংanğqenqä näñqä ämenitanı, äänä imäkatuñque?

Ne, neqä suqä quvqenqä “oänä” ätätanä, anğı mimäkqä yanä.

Matıu 4:17
 Makä 6:12
 Lukä 13:1-5
 Lukä 15:1-31
 Lukä 24:45-47
 Wäunjuñqä 2:37-40
 Wäunjuñqä 3:19-20
 Wäunjuñqä 17:29-31
 Wäunjuñqä 20:21
 Wäunjuñqä 26:19-20
 2 Korinä 7:8-11
 2 Pitä 3:9
 Itkimäkqä 9:20-21

Jisasi Iqu ne hänä inequmuatätñqenqe, quuvqä eqıyanä.

Jonä 1:12
 Jonä 3:14-18, 36
 Jonä 6:47
 Jonä 14:6
 Jonä 20:31
 Wäunjuñqä 4:12
 Wäunjuñqä 16:30-31
 Romä 3:21-24

Romä 10:9-10
 Galesiya 2:16
 Epäsäsi 2:8-9

Goti Iquenqätä, suqä Iqu ne äänä imäkatunjuä äwinyänqä iinqätä näññqä heatunque, Iqueqä bukiunji a tuanä.

Matiu 4:1-4
 Matiu 5:17-20
 Matiu 22:29
 Jonä 8:31-32
 Jonä 20:31
 Wäunjuinqä 20:32
 Romä 15:4
 Romä 16:25-26
 Kolosi 3:16
 1 Tesälonaika 2:13
 1 Timoti 4:13
 2 Timoti 3:14-17
 Hipru 4:12
 1 Pitä 1:22-25
 2 Pitä 1:19-21
 2 Jonä 1:9-10
 Itkimäqä 1:3

Ne asñä mequanä.

Matiu 28:18-20
 Jonä 3:22
 Jonä 4:1-3
 Wäunjuinqä 2:37-41
 Wäunjuinqä 8:12, 36-38
 Wäunjuinqä 10:44-48
 Wäunjuinqä 16:14-15,
 Wäunjuinqä 16:31-33
 Wäunjuinqä 19:1-7
 Wäunjuinqä 22:12-16
 Romä 6:1-4
 Galesiya 3:26-27
 Kolosi 2:12
 1 Pitä 3:20-22

Ne quuvqä heqiyqä huizi iquatä, aquvä äqänjuanä.

Matiu 18:19-20
 Wäunjuinqä 2:41-47
 Romä 12:3-8
 Epäsäsi 1:22-23
 Epäsäsi 4:11-16
 Kolosi 3:15-17
 1 Timoti 4:13
 Hipru 10:24-25

Ne quuvqä heqiyqä huizi iquatä äminätanä, Naqä Iqueqä ymisañä anä natunjuänä.

Matiu 26:26-30
 Makä 14:22-26
 Lukä 22:14-20
 1 Korinä 10:14-22

1 Korinä 11:17-34

Jisasi Iquenqä quuvqä eqiyätunquä iqune, tiinjä pmetatunque

Ne, neqä Goti Apiquesä, Jisasi Kraisi, Naqä Iquesäñi, yäpä iqinyä vquatunquë.

Jonä 14:15, 21, 23-24

Jonä 15:10-17

Romä 13:8-10

1 Pitä 1:14-16

1 Jonä 2:3-8

1 Jonä 3:22-24

2 Jonä 1:5-6

Ne Goti Iquenqätä, ämaqeuñqätä äneñquä.

Matiu 5:43-48

Matiu 22:34-40

Makä 12:28-34

Lukä 10:25-37

Jonä 13:34-35

Jonä 14:21

Jonä 15:12-17

Romä 12:9-10

Romä 13:8-10

1 Korinä 13:1-3

1 Korinä 16:14

Galesiya 5:13-15

1 Tesälonaika 4:9-10

1 Pitä 1:8

1 Pitä 4:8

1 Jonä 2:9-11

1 Jonä 3:11-18

1 Jonä 4:7-21

1 Jonä 5:3

Ne suqä Kraisi Iqu imäkätñqä-pa, imäkatunque.

Jonä 13:34-35

Jonä 14:27

Romä 12:9-13

Galesiya 5:22-26

Kolosí 3:12-17

1 Tesälonaika 5:16-18

Ne Goti Iquenyqä tääqä tquatñque.

Ne tääqe, äñä-äñä tatñque?

Matiu 6:5-13

Matiu 7:7-11

Matiu 18:19-20

Makä 11:24-26

Lukä 11:1-13

Lukä 18:1-8

Lukä 21:36

Jonä 14:13-14

Jonä 15:7

Jonä 16:23-28

Romä 8:26-27

Romä 12:12
 Epäsäsi 2:18
 Epäsäsi 6:18
 Pilipai 4:6-7
 Kolosi 4:2
 1 Tesälonaika 5:16-18
 1 Timoti 2:1-4, 8
 1 Timoti 4:4-5
 Hipru 4:16
 Hipru 10:19-22
 Jemisi 1:5-8
 Jemisi 4:2-3
 Jemisi 5:13-18
 1 Pitä 4:7
 1 Jonä 3:21-22
 1 Jonä 5:14-15

Qokä-apäkä iuqä tääqä-tqe, tiyi.

Matiu 11:25-26
 Matiu 14:23
 Matiu 19:13-15
 Makä 1:35
 Lukä 5:16
 Lukä 6:12
 Lukä 22:32, 39-46
 Jonä 11:41-42
 Jonä 17:1-26
 Wäunjuinqä 4:24-31
 Wäunjuinqä 16:25
 Wäunjuinqä 20:36
 Wäunjuinqä 21:5
 Romä 1:9-10
 Romä 10:1-2
 Romä 15:30-33
 2 Korinä 12:7-10
 Epäsäsi 1:15-20
 Epäsäsi 3:14-21
 Epäsäsi 6:19-20
 Pilipai 1:3-5, 9-11
 Kolosi 1:9-12
 Kolosi 4:3-4
 1 Tesälonaika 3:9-13
 2 Tesälonaika 1:11-12
 2 Tesälonaika 3:1-5
 Hipru 5:7
 Hipru 7:25

Ne Goti Iqueni “Änguiqe,” änäänä tquatrqe.

Lukä 17:11-19
 Jonä 6:11
 Romä 1:21
 Epäsäsi 5:20
 Pilipai 4:4-7
 Kolosi 2:7
 Kolosi 3:17

Kolosi 4:2
 1 Tesälonaika 5:16-18
 1 Timoti 2:1
 1 Timoti 4:4-5

Ne amaqä huiu yätamakqä vquatuŋque.

Matiu 6:2-4
 Matiu 7:12
 Matiu 25:31-46
 Lukä 3:10-11
 Lukä 6:38
 Wäunjuŋqä 11:27-30
 1 Korinä 10:24
 2 Korinä 8:1-15
 2 Korinä 9:1-15
 Galesiya 6:9-10
 Pilipai 4:14-19
 Hipru 10:24
 Hipru 13:1-3, 16
 Jemisi 1:27
 Jemisi 2:15-16
 1 Jonä 3:16-18

Ne mändi äkittqänätanä, qeiqinyä pmetatuŋque.

Matiu 5:3-12
 Matiu 18:1-5
 Lukä 14:7-11
 Lukä 18:9-14
 Epäsäsi 4:2
 Pilipai 2:3-11
 Kolosi 3:12-13
 Jemisi 4:5-10
 1 Pitä 5:5b-7

Ne mbqä yquayä diŋqänä, kjuä kuapänä mindqäŋqä iquatuŋque.

Matiu 6:19-21, 24-34
 Lukä 12:13-21, 32-34
 Wäunjuŋqä 20:35
 1 Timoti 6:6-10, 17-19
 Hipru 13:5-6
 Jemisi 2:1-9
 Jemisi 5:1-6

Ne suqä kukjuä mitqeŋi tuwä vquatuŋque.

Matiu 5:25-26, 38-42
 Matiu 18:15-17
 Romä 12:14-21
 1 Korinä 6:1-8

Ne ämineyätqäŋuwä iquauä yäpä iqi pmetatuŋque.

Matiu 22:15-22
 Wäunjuŋqä 5:27-29
 Romä 13:1-7
 1 Timoti 2:1-4
 Talusi 3:1-2
 1 Pitä 2:13-17

Ne goti quanğä iquauŋqe, quuvqä maeqiyqä itqärju.

Matiu 4:10

Wäunjuinqä 17:22-31

1 Korinä 5:11

1 Korinä 6:9-11

1 Korinä 8:1-13

1 Korinä 10:1-22

2 Korinä 6:14-18

Galesiya 5:19-21

1 Tesälonaika 1:9-10

1 Jonä 5:21

Itkimäqjä 21:8

Itkimäqjä 22:15

Ne suqä paaqä häsuäwä mimäqjä iquatŋqe.

Wäunjuinqä 13:4-12

Wäunjuinqä 19:11-20

Galesiya 5:19-21

Itkimäqjä 21:8

Itkimäqjä 22:15

Ne nanui, hiqäva mimäqjä itŋqe.

Matiu 9:13

Makä 12:33

Romä 12:1

Hipru 9:6 - 10:18

Ne suqä huiwä yanä-inqä, Goti Iqu änätapŋqe, tuwä mänqä iquatunŋqe.

Matiu 5:27-30

Jonä 8:2-11

Romä 13:8-10

1 Korinä 5:9-11

1 Korinä 6:9-20

Galesiya 5:19

Epäsäsi 5:3

Kolosi 3:5-6

1 Tesälonaika 4:1-8

Hipru 13:4

Jutä 1:7

Ne eqä yänänäŋŋqe änätanä, hiqiyqä miqä iquatunŋqe.

Romä 13:13

1 Korinä 5:11

1 Korinä 6:9-11

Galesiya 5:19-21

Epäsäsi 5:18

1 Timoti 3:1-3

Talusi 1:7

1 Pitä 4:3-5

Quuvqä heqiyqä iqua anäŋi, tii pmetŋŋqe

Quuvqä heqiyqä iqua tiinjä iquayi.

Matiu 16:13-20

Wäunjuinqä 2:41-42

Romä 12:3-8

1 Korinä 12:12-30
 Epäsäsi 1:22-23
 Epäsäsi 2:19-22
 Epäsäsi 4:1-16
 Kolosi 1:18
 Hipru 10:24-25
 1 Pitä 2:4-10
 Itkimäqkä 19:5-10

Ne quuvqä eqiyätunquä iqune mineyqeqe, ämaqä tiinjä iquau atäunjuä yatunque.

Wäunjuinqä 6:1-6
 Wäunjuinqä 14:23
 1 Timoti 3:1-13
 Talusi 1:5-9

Quuvqä heqiyqä iquau miqä iqua, tiinjä pmetpqqe.

Matiu 28:18-20
 Lukä 22:24-27
 Wäunjuinqä 20:17-35
 1 Tesälonaika 2:1-12
 1 Timoti 4:1-16
 2 Timoti 2:1-26
 2 Timoti 3:10 - 4:5
 Talusi 2:7-8
 1 Pitä 5:1-4

Ne quuvqä eqiyätunquä iquneqä ämineyqä iquauji, tiinjä itquetunque.

1 Korinä 9:14
 Galesiya 6:6
 1 Tesälonaika 5:12-13
 1 Timoti 5:17-22
 Hipru 13:7, 17

Imbqua tiinjiyi

Qokä-apäkä ae ämanjiyi, tiinjiyi.

Matiu 19:4-6
 1 Korinä 7:1-16
 Epäsäsi 5:22-33
 Kolosi 3:18-19
 Talusi 2:3-5
 Hipru 13:4
 1 Pitä 3:1-7

Ymeqe, tiinjiyi.

Matiu 15:3-6
 Lukä 2:51
 Epäsäsi 6:1-3
 Kolosi 3:20
 1 Timoti 5:4, 8
 Hipru 12:7-11

Kanä-käna eaqu, tiinjiyi.

Epäsäsi 6:4
 Kolosi 3:21
 1 Timoti 3:4-5

Yawiqe, ii tiiji.

Wäuñuiñqä 6:1

Romä 7:2-3

1 Korinä 7:39-40

1 Timoti 5:3-16

Jemisi 1:27

Ämañqä suqä iuji, apäkä iuatä, qokä iquautäñi, huätä mäñdowatñqä iqäpñqe

Matiu 5:31-32

Matiu 19:3-9

Lukä 16:18

Romä 7:2-3

1 Korinä 7:10-16

Qokä-apäkä quuvqä heqiyqe, hañä iqä äñäñä meqäpnä

Qu täñä-huñqä meqñqe, näwi imäkmbu pmapnä.

Romä 8:18-25, 28

2 Korinä 1:4

2 Korinä 4:16-18

Jemisi 1:2-4

1 Pitä 1:6-9

1 Pitä 2:19-21

1 Pitä 5:8-10

Qu himä wiuñqä iqua quvqä witqueñqe, näwi imäkmbu pmapnä.

Matiu 5:10-12

Makä 13:9-13

Lukä 12:4-12

Jonä 15:18-21

Jonä 16:1-4

Wäuñuiñqä 5:41

Romä 8:35-37

Romä 12:12, 14, 17-21

1 Korinä 4:11-13

2 Korinä 4:8-11

2 Korinä 12:10

Pilipai 1:27-30

2 Tesälonaika 1:3-8

2 Tesälonaika 3:2-4

2 Timoti 3:10-13

Hipru 10:32-39

Hipru 12:3-4

1 Pitä 3:13-17

1 Pitä 4:12-19

Itkimäkqä 2:10

Qu äpäkoñqäñqe, zä miqä ipnä.

Jonä 6:39-40

Jonä 11:17-27

Jonä 14:1-4

Romä 8:10-11, 38-39

Romä 14:7-9

1 Korinä 15:12-58

2 Korinä 5:1-10

Pilipai 1:20-24

1 Tesälonaika 4:13-18

Hipru 2:14-15

Itkimäkqä 14:13

Itkimäkqä 21:1-4

Itkimäkqä 22:1-5

Goti Iqu, qutä qäqiqi äpme, yätamäkqä ävätqäuä.

Matiu 18:19-20

Matiu 28:19-20

Jonä 14:16-23

Romä 8:35-39

2 Korinä 6:16-18

Epäsäsi 3:17-19

Pilipai 4:13

Kolosi 2:6-7

2 Tesälonaika 3:16

Hipru 13:5-6

Setänä iqu, quji qui iwimäkätqä huänqänqä qävqä itqäuä.

Matiu 13:19

Lukä 4:1-13

Lukä 22:3-4

Jonä 8:42-44

2 Korinä 2:10-11

2 Korinä 4:4

2 Korinä 11:13-15

Epäsäsi 2:2

1 Tesälonaika 2:18

2 Tesälonaika 2:9-12

1 Pitä 5:8-9

1 Jonä 3:8-10

Itkimäkqä 12:7-12

Itkimäkqä 20:1-3, 10

Qu hanä-iqä äki-äkiuta wimeqanqutqä iu äpakänä tqäutpqe, Goti Iqu yänänänqä ävätqäuä.

Matiu 4:1-11

Matiu 6:13

Lukä 22:31-32

Jonä 17:14-19

Romä 8:31-39

Romä 12:12

Romä 16:19-20

1 Korinä 10:12-13

1 Korinä 16:13

2 Korinä 12:7-10

Epäsäsi 3:20-21

Epäsäsi 6:10-18

Pilipai 4:13

1 Tesälonaika 3:1-8

2 Tesälonaika 3:3

2 Timoti 1:7-8

Hipru 2:18

Hipru 4:14-16

Hipru 12:1-2

Jemisi 4:7

1 Pitä 1:5
 1 Pitä 5:8-11
 1 Jonä 4:4
 1 Jonä 5:3-5
 Itkimäqä 12:7-12

Goti Iqu, ämaqä täñä-yaqä-täñä iuñi, äñguä wimäkätñqä yänänäñqä-täñue.

Matiu 4:23-25
 Matiu 9:35
 Matiu 11:2-5
 Wäuñuñqä 3:1-6
 Wäuñuñqä 8:4-8
 Wäuñuñqä 19:11-16
 Wäuñuñqä 28:8-9
 1 Korinä 12:9, 29-30
 2 Korinä 12:7-10
 1 Timoti 5:23
 2 Timoti 4:20
 Jemisi 5:14-15

Qänakñi squä timäuniqe?

Jisasi Iqu qua täuñqä anñi quvepäniqe.

Matiu 24:29-44
 Jonä 14:1-3
 Wäuñuñqä 1:10-11
 Wäuñuñqä 3:19-21
 Pilipai 3:20-21
 Kolosi 3:4
 1 Tesälonaika 1:9-10
 1 Tesälonaika 3:13
 1 Tesälonaika 4:13 - 5:11
 2 Tesälonaika 1:6-10
 2 Tesälonaika 2:1-4
 1 Timoti 6:13-15
 2 Timoti 4:8
 Hipru 9:28
 2 Pitä 3:1-18
 1 Jonä 3:1-3
 Itkimäqä 1:7
 Itkimäqä 22:12-13

Goti Iqu, ämaqä eeqänäñä iuñi, Jisasi Iquesanä iwäsäuniñqe.

Matiu 7:21-23
 Matiu 16:24-27
 Matiu 25:31-46
 Jonä 3:18-21
 Jonä 5:24-29
 Wäuñuñqä 17:30-31
 Romä 2:1-11
 Romä 14:10-12
 1 Korinä 3:10-15
 1 Korinä 4:5
 2 Korinä 5:9-10
 2 Tesälonaika 1:5-10

Hipru 9:27-28
Hipru 10:26-31
1 Pitä 1:17
1 Pitä 4:3-5
Itkimäkqä 20:11-15

Ämaqä quuvqä eqiyätqäñuwä iqua, qäukuä haqä yätunqä epnuwi.

Lukä 12:32-34
Jonä 14:1-3
2 Korinä 5:1-8
Pilipai 1:23-24
1 Pitä 1:4-5
Itkimäkqä 4:1-11
Itkimäkqä 21:1-4
Itkimäkqä 21:22 - 22:5
Itkimäkqä 22:14-15

*Ämaqä quuvqä maeqiyqä itqäñuwä iqua, tä maesquä äsänqä iquenqä
upnuwi.*

Matiu 10:28
Matiu 13:41-42, 47-50
Matiu 25:41
Lukä 16:23-26
2 Tesälonaika 1:9
Itkimäkqä 20:11-15
Itkimäkqä 21:8